ചൗരംഗി

(നോവൽ)

ശങ്കർ

8978

വിവർത്തനം
എം: എൻ. സത്യാർത്ഥി

പ്രസാധകന്മാർ
സാഹിത്യപ്രവർത്തക സഹകരണസംഘം

നാഷനൽ ബുക്ക് സ്റ്റാൾ
കോട്ടയം
വില ക. 11·00

894.8123 SAN

S2538 B1625 138/70_71 1_2000 OR 116

ഗ്രന്ഥകർത്താവ്

ആധുനിക ബംഗാളി സാഹിത്യനഭോമണ്ഡലത്തിലെ ഒരു അത്യുജ്ജ്വലതാരമായ 'ശങ്കർ' (മണിശങ്കർ മുക്കർജി) സ്വയം പരിചയപ്പെടുത്തുന്നു.

ചോദ്യം 1: മിസ്റ്റർ ശങ്കർ, നിങ്ങളെപ്പോഴാണ് എഴുത്തുകാരനായിത്തീർന്നത്?

ഉത്തരം: ഒന്നാമതായി നോവലെഴുതാൻ ഞാനാലോചിക്കുമ്പോഴേക്കും എനിക്ക് ഇരുപതുവയസ്സുമാത്രമേ പ്രായമുണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. 'കതേ അജാനതേ' (എത്രയെത്ര അറിയപ്പെടാത്തവർ) എന്ന ആ നോവലിനുള്ള പ്രചോദനം എനിക്കു ലഭിച്ചതു് രവീന്ദ്രനാഥടാഗൂറിന്റെ ഗീതാഞ്ജലിയിലെ പ്രസിദ്ധമായ ഒരു വരിയിൽനിന്നാണു്. ''അകന്നതിനെ അങ്ങു് എന്റെ അടുത്തെത്തിച്ചു; അപരിചിതനെ ആത്മമിത്രവുമാക്കി.''

ഒരു എഴുത്തുകാരനായിത്തീരുമെന്നു ഞാൻ മുമ്പൊരിക്കലും കരുതിയിരുന്നില്ല. എന്റെ അച്ഛൻ ഒരു അഭിഭാഷകനായിരുന്നു. ചെറുപ്പകാലത്തു് അദ്ദേഹം ഒരു നാടകരചനയ്ക്കു് ഒരുമ്പെട്ടിരുന്നുവത്രെ. അക്കാരണംകൊണ്ടുതന്നെ സാഹിത്യമെന്ന ദുർബലത തന്റെ മകനെ ആവേശിക്കാതിരിക്കാൻ അദ്ദേഹം നല്ല കരുതൽ എടുത്തിരുന്നു. എന്റെ അച്ഛൻ കുറെക്കാലംകൂടി ജീവിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ ഞാൻ ഒരു എൻജിനീയറോ ഡാക്ടറോ ആകുമായിരുന്നു. പക്ഷേ, ഞാൻ ഹൈസ്കൂൾവിദ്യാഭ്യാസം പൂർത്തിയാക്കുന്നതിനുമുമ്പുതന്നെ അച്ഛൻ മരിച്ചുപോയി. എല്ലാ പരിപാടിയും തകർന്നു. അതോടെ ഉപജീവനത്തിനുവേണ്ടി കഷ്ടപ്പെടുന്ന ഒരു ലോകത്തെ എനിക്കു നേരിടേണ്ടിവന്നു; പല പണിയും ചെയ്തുനോക്കി. കൽക്കത്തയുടെ പെരുവഴികളിൽ ചില്ലറസ്സാമാനങ്ങൾ വിറ്റു. പ്രൈവറ്റ്

ട്യൂഷനുകളെടുത്തു. പ്രൈമറിസ്കൂളിൽ അദ്ധ്യാപകനായി. എന്നല്ല മാന്യമല്ലാത്ത ഒട്ടേറെ പണികളും!— എല്ലാം അഷ്ടിക്കുവേണ്ടിത്തന്നെ!

അവസാനം ഞാൻ ചുരുക്കെഴുത്തു പഠിച്ചു. കല്ലുത്തയിൽ പ്രാക്ടീസ്ചെയ്ത അവസാനത്തെ ഇംഗ്ലീഷ് ബാരിസ്റ്ററായ നോയൽ ബാർവില്ലിന്റെ ആഫീസിൽ എനിക്കൊരു ജോലിയും കിട്ടി. എനിക്കു പരിചയപ്പെടാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടുള്ള ഏറ്റവും ശ്രദ്ധേയരായ വ്യക്തികളിൽ ഒരാളാണ് അദ്ദേഹം. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കഴിവുകളും നാനാമുഖമായിരുന്നു. എന്നെ ഇംഗ്ലീഷ്സാഹിത്യത്തോടടുപ്പിച്ചതും, എന്റെ അന്തരംഗത്തിൽ ഒരു പുതിയ നാളം കൊളുത്തിയതും മിസ്റ്റർ നോയലാണ്. ഒരുദിവസം വളരെ ഇരുട്ടിയുള്ള അത്താഴത്തിനു ശേഷം പെട്ടെന്ന് ഗൗരവഭാവംപൂണ്ട് അദ്ദേഹം എന്നോടു പറഞ്ഞു:

''പ്രിയപ്പെട്ട കുട്ടീ! നീ ഒരു അസാധാരണ മനുഷ്യനാണെന്ന സംഗതി ഒരിക്കലും മറക്കാതിരിക്കുക.'' ആ അത്താഴം അവസാനത്തേതായിരുന്നു. അല്പ സമയത്തിനുശേഷം ഹൃദയസ്തംഭനംമൂലം അദ്ദേഹം മരിച്ചു.

ഞാൻ മറെറാരു ജോലി കണ്ടെത്തി. സായാഹ്ന ക്ലാസ്സുകളിൽ ചേർന്നു പഠിത്തം തുടർന്നു. മാത്രമല്ല, എന്റെ പരേതനായ യജമാനന്റെ അന്ത്യവചനങ്ങൾക്ക് അഹ്നെന്നു സ്വയം തെളിയിക്കണമെന്ന ദൃഢപ്രതിജ്ഞയും ഞാൻ മനസ്സാ സ്വീകരിച്ചു.

നിരവധി രാത്രികളും ഞാൻ ഉറങ്ങാതെ കഴിച്ചുകൂട്ടി. ഒരു സുപ്രഭാതത്തിൽ നാലുമണിയോടുകൂടി, ഞാനെന്തെങ്കിലും എഴുതണമെന്ന ഒരു ചിന്ത എനിക്കെങ്ങനെയോ ഉണ്ടായി. മിസ്റ്റർ ബാർവെല്ലായിരുന്നു എന്റെ ആദ്യനോവലിലെ നായകൻ—കല്ലുത്താ ഹൈക്കോടതിയെ ചുറ്റിപ്പറ്റിയുള്ളതാണ് കഥ. എന്നെ അത്ഭുതപ്പെടുത്തുമാറ്, സാഹിത്യലോകത്തു് ഈ നോവൽ ഒരിളക്കംതന്നെ സൃഷ്ടിച്ചു. അതിന്റെ

പുതുമ യാഥാർത്ഥ്യം, സാന്ദ്രമായ മാനുഷികവശം എന്നിവയും, ഇൻഡ്യയിൽ പാർത്ത വിദേശികളുടെ ചിത്രീകരണവും പരക്കെ പുകഴ്ത്തപ്പെട്ട വാസ്തവത്തിൽ ഒരു വിദേശി, നായകനായിട്ടുള്ള ആദ്യത്തെ ബംഗാളിനോവലായി പലരും ഇതിനെ വാഴ്ത്തി.

അതൊരു തുടക്കം മാത്രമായിരുന്നു. തുടർന്നുള്ള കഥകളിലും നോവലുകളിലുംകൂടി ബംഗാളിസാഹിത്യത്തിന്റെ ചക്രവാളം വികസിപ്പിക്കാനുള്ള യജ്ഞത്തിൽ ഞാനും ഏർപ്പെട്ടു. ഭൂമുഖത്തുള്ള എല്ലാ ജനങ്ങളും അവരുടെ ഉള്ളിന്റെയുള്ളിൽ ഒന്നല്ലെന്നു വിശ്വസിക്കാൻ ഞാൻ തയാറല്ല. സ്നേഹത്തിനും വാത്സല്യത്തിനും നീക്കംചെയ്യാനാവാത്ത ഏതെങ്കിലും മഹാമേരുക്കൾ ഇടയ്ക്കുണ്ടെന്നും ഞാൻ കരുതുന്നില്ല. സ്നേഹാനുഭവങ്ങൾ, സൗന്ദര്യബോധം, പങ്കാളിത്തത്തിലുള്ള ആനന്ദം എന്നിവയ്ക്ക്, നാമധിവസിക്കുന്ന ഈ ലോകത്തെ കൂടുതൽ വാസയോഗ്യമാക്കിത്തീർക്കാൻ കഴിയും.

ചോദ്യം 2: ആശയപ്രകടനത്തിന് നോവൽ എന്ന ഈ ഉപാധിതന്നെ താങ്കൾ എങ്ങനെ തിരഞ്ഞെടുത്തു? കഥാവസ്തുക്കൾ തിരഞ്ഞെടുക്കുന്നതിൽ നിങ്ങൾക്കെന്താണു പ്രചോദനം?

ഉത്തരം: ആശയപ്രകടനത്തിന് നോവലെന്ന ഉപാധി തിരഞ്ഞെടുക്കാൻ കാരണമെന്തെന്ന് പല പ്പോഴും പലരും എന്നോടു ചോദിക്കാറുണ്ട്. ഉത്തരം ലളിതമാണ്. മനുഷ്യമനസ്സുകളിലേക്കു കടന്നുചെല്ലാനുള്ള ഏറ്റവും ശക്തമായ ആയുധം നോവലാണെന്നു ഞാൻ കരുതുന്നു. ഇന്ത്യയുടെ ഇന്നത്തെ ചരിത്രഘട്ടത്തിൽ ഈ രാജ്യത്ത് ഒരു നോവലിസ്റ്റായി ജീവിക്കാൻകഴിയുക എന്നതു തീച്ചയായും ഒരു ബഹുമതിയാണ്; ഒരു യുവാവായിരിക്കുന്നതു സ്വർഗീയവും. സഹസ്രാബ്ദങ്ങൾ പഴക്കമുള്ള ഒരു സംസ്കാരത്തിന്റെയും, സമൂഹത്തിന്റേയും മാറ്റങ്ങൾ പഠിക്കാനും അപഗ്രഥിക്കാനും രേഖപ്പെടുത്താനും അസുലഭമായ ഒരു

സൗകര്യം ഇവിടുണ്ട്. അഭിവൃദ്ധിയുടെ വിവിധഘട്ടങ്ങളിലുള്ള ജനങ്ങളും അധിവസിക്കുന്ന ഒരു രാജ്യമുണ്ടിവിടെ. രാജ്യത്തെപ്പറ്റി എന്തിനു പറയുന്നു, എന്റെ കുടുംബംതന്നെ എടുക്കാം. സ്വാതന്ത്ര്യസമരത്തിന്റെ വിപൽക്കരമായ നാളുകൾക്കിടയിൽ—1920 ഘട്ടത്തിൽ—ബിരുദംനേടിയ പിതാമഹൻ; യുദ്ധത്തിനുമുമ്പുള്ള കഷ്ടാനുഭവങ്ങളും മറക്കാൻ പ്രയാസപ്പെടുന്ന എന്റെ പിതാവു്; പത്തൊൻപതാം നൂറ്റാണ്ടിലെ സ്ത്രൈണാദർശങ്ങളുമേന്തി ഇപ്പോഴും പോരാട്ടംനടത്തുന്ന അമ്മൂമ്മ; തന്റെ ന്യൂക്ലിയർ ഫിസിക്സുമായി എം. എസ്സ്സി—ക്കു പഠിക്കുന്ന ഇളയ മകനും; മനശ്ശാസ്ത്രപരമായി ഇപ്പോഴത്തെന്നെ 1981—ൽ എത്തി നില്ക്കുന്ന ഇളയ പുത്രൻ; ഏതാണ്ടു മദ്ധ്യകാലയുഗത്തിൽ തങ്ങിനില്ക്കുന്ന വൃദ്ധയായ ഭൃത്യ—ഇവരെല്ലാംതന്നെ ഒരേ മേൽക്കൂരയ്ക്കു കീഴെ താമസിച്ചുകൊണ്ടു ഗ്രന്ഥകാരനു് അസൂയാവഹമായ ഒരു സന്ദർഭം സൃഷ്ടിച്ചുകൊടുക്കുന്നുണ്ടു്.

ജാതിവ്യവസ്ഥയുടെ തകർച്ച, കൂട്ടുകുടുംബത്തിന്റെ തളർച്ച, സ്ത്രീകളുടെ നവോത്ഥാനം, വ്യാവസായികപ്രേതത്വത്തിന്റെ ഉദയം, വ്യവസായവിപ്ലവത്തിന്റെ സ്വാധീനം, ഗ്രാമാന്തരങ്ങളിലെ സാമൂഹ്യമായ പുതിയ ഉണർവു്, ഇവയെല്ലാം ഒരായിരം ഗ്രന്ഥകാരന്മാരെ ഒരായുഷ്കാലം മുഴുവൻ പ്രവൃത്തിനിരതരാക്കി നിറുത്താൻ മതിയായ വിഷയങ്ങളാണു്.

ചോദ്യം 3: ആകട്ടെ, താങ്കളുടെ അടുത്തകാലത്തെ നോവലുകളെപ്പറ്റി ഞങ്ങളോടു വല്ലതും പറയാമോ?

ഉത്തരം: തീന്മകളെ വെറുക്കുന്ന ഒരുവനാണു ഞാനെന്നു സ്വയം സമ്മതിക്കട്ടെ. പരിഷ്കൃതഹോട്ടലുകളിലും, റസ്റ്റാറണ്ടുകളിലും, ക്ലബ്ബുകളിലും, കേറിയിറങ്ങി പ്രൗഢികാട്ടുന്ന കഥയില്ലാത്തവരും പുറംമോടിക്കാരുമായ വ്യക്തികളെ തുറന്നുകാട്ടേണ്ടതു് എന്റെ കടമയായി ഞാൻ കരുതുന്നു. എന്റെ 'ചതുരംഗി' എന്ന നോവൽ സാഹിത്യലോകത്തു് ഒരു കൊ-

ട്ടുകാരുതന്നെയുണ്ടാക്കി. ബംഗാളിയിലും മറ്റു ചില ഇന്ത്യൻഭാഷകളിലും ഇതൊരു വമ്പിച്ച വിജയമായിത്തീർന്നു. എന്റെ മറ്റു രണ്ടു നോവലുകളുടെ കഥാവസ്തുക്കളെക്കൂടി ഞാൻ നിങ്ങൾക്കു തരാം. ജൂലിയൻ ഹക്സ്ലി ഒരിടത്തിങ്ങനെ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്: ''മാനവചരിത്രത്തിലെ എല്ലാ വലിയ പുരോഗതിയും അസാധാരണമായ ഏതാനും വ്യക്തികളുടെ ചിന്തയുടേയും പ്രവൃത്തികളുടേയും ഫലമാണ്.''

'നിവേദിതാ റിസർച്ച് ലാബറട്ടറി' എന്ന നോവൽ എഴുതാൻ എനിക്കു പ്രചോദകമായിത്തീർന്നതു് ഹക്സ്ലിയുടെ ഈ വാക്യമാണു്. ഇന്ത്യയുടെ പിന്നോക്കമായ കാർഷികനിലയ്ക്കു പരിഹാരം കണ്ടെത്താൻ ഉത്കണ്ഠിതനായ ഒരു ശാസ്ത്രകാരനാണു് നിവേദിതയിലെ നായകൻ. 'അറ്റ്ലസ്സി'ലെ കഥാബീജം റൻറൽ ജാറലിന്റെ ഒരു കവിതയിൽനിന്നെടുത്തതാണു്:

You give me the feeling
that the universe
Was made by something
more than human
Far something less than human
But I identify myself, as always,
With some one that there's
Something wrong with
With something human.

ചോദ്യം 4: മിസ്റ്റർ ശങ്കർ, താങ്കളിൽ സ്വാധീനം ചെലുത്തിയിട്ടുള്ള ഗുരുനാഥന്മാർ ആരൊക്കെയാണു്

ഉത്തരം: ടാഗോറിന്റെ സ്വാധീനം ഇല്ലാതെ ഒരു വനു് ഒരു ബംഗാളിയെഴുത്തുകാരനാകാൻ പ്രയാസമാണു്. അതുകൊണ്ടു ഞാനദ്ദേഹത്തെ വിട്ടുന്നു. എന്നാൽ ഞാൻ ഏറ്റവും അധികം ആരാധിക്കുന്ന രണ്ടു് ആളുകളാണു് ശരച്ചന്ദ്രചാറ്റർജിയും, ബിഭൂതി ബാനർജിയും. അവരുടെ—മാനുഷികാഭിമുഖ്യം അതുമാത്ര

മുണ്ട്. പുറത്തേക്കു നോക്കിയാൽ എന്നെ ആകഷ്ടിച്ചിട്ടുള്ളതു് മൂന്നു മഹാപുരുഷന്മാരാണു്—ഡിക്കൻസ്, ടോംസ്റ്റോയ്, ഡോസ്റ്റോയ്വസ്കി; ചാറത്സ് ലാംബിന്റെയും സോമർ സെറ്റ് മോമിന്റെയും കൃതികളിൽനിന്നു് വളരെയേറെ പ്രയോജനം എനിക്കുണ്ടായിട്ടുണ്ടെന്നും ഞാൻ സമ്മതിക്കുന്നു.

ചോദ്യം 5: ആകട്ടെ, ഇന്നു് ഇവിടത്തെ സാഹിത്യനിലവാരത്തെപ്പറ്റി താങ്കളുടെ അഭിപ്രായമെന്താണു്?

ഉത്തരം: ഒന്നാം കിടയിൽപ്പെട്ട ആധുനികാരേതിയ നോവലുകളും, അവയുടെ മൂല്യം നിശ്ചയിക്കാൻ തക്കവണ്ണം ബാഹ്യലോകത്തിനു് ഇംഗ്ലീഷുഭാഷയിൽ ലഭ്യമാകുന്നില്ല എന്നതൊരു കഷ്ടമാണു്. അഥവാ അവർക്കു കിട്ടുന്നെങ്കിലോ, ഒരു സാധാരണ പുസ്തകത്തിന്റെറപോലും ബഹുകാതം പിന്നിലെത്തുന്ന തർജ്ജമകളാണു്. ഏതു് അളവുകോലുപയോഗിച്ചാലും മേലേക്കിടയിൽ നില്ക്കുന്ന ഒരു അരഡസൻ ബംഗാളിനോവലുകളുടെ പേരു്—എല്ലാം യുദ്ധാനന്തരകാലകൃതികളും—നിർദ്ദേശിക്കാൻ എനിക്കു കഴിയും. കഴിഞ്ഞ ഇരുപതുകൊല്ലത്തിനിടയിൽ അത്ഭുതാവഹമായ പുരോഗതി കൈവന്നിട്ടുണ്ടു്. കുറെ എഴുത്തുകാർ പുതിയ മേഖലകളും സൃഷ്ടിക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു ഉദാഹരണത്തിനു് ബിമൽമിത്രയെ എടുക്കുക അദ്ദേഹത്തിന്റെ അതിബൃഹത്തായ മൂന്നു കാലികനോവലുകളും ഇന്ത്യയിലെ ബ്രിട്ടീഷ്വാഴ്ചയെ ഒട്ടാകെയും സ്വാതന്ത്ര്യപ്രാപ്തിക്കുശേഷമുള്ള ഘട്ടത്തെയും അതിമനോഹരമായി ചിത്രീകരിക്കുന്നുണ്ടു്.

പിന്നെ വനഫൂൽ ആണു്. നമ്മുടെ സാഹിത്യരംഗത്തെ ഒരു വലിയ പേരാണതു്. യുദ്ധകാലത്തും അതിനുമുമ്പും പിമ്പും പ്രശസ്തമായ നിരവധി കൃതികളും രചിച്ച മറെറാരു വ്യക്തിയാണു് താരാശങ്കർ ബാനർജി. യുവസാഹിത്യകാരന്മാരുടെ പട്ടികയെടുത്താൽ വളരെ നീളും. നമ്മുടെ ആശാകേന്ദ്രങ്ങളിൽ

ഒരാളാണു് ചാണക്യസെൻ. നവഭാരതത്തിന്റെ അന്തഃസത്ത ഉൾക്കൊള്ളാനും വ്യാഖ്യാനിക്കാനും അതേസമയം വിപുലമായ ലോകത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗമാണു് ഇന്ത്യയെന്നു ജനങ്ങളെ അനുസ്മരിപ്പിക്കാനും ഏകകാലത്തു് ഉറ്റപരിശ്രമിക്കുന്നവരിൽ ഒരാളാണു് അദ്ദേഹം. നമ്മുടെ കാലഘട്ടത്തിലെ ഇന്ത്യയിൽ ഒരു നോവലിസ്റ്റായി വിജയംവരിക്കാൻ ആവശ്യമായ യോഗ്യതകളും ഇവയാണു്: വിശാലമായ വീക്ഷണം, ശാസ്ത്രീയമായ അന്വേഷണബുദ്ധി, ലൈംഗികകാര്യങ്ങളോടു് അത്യധികമാകാത്ത ആസക്തി, സാമൂഹികമായ ജാഗ്രത, ഇന്ത്യയിൽ വിശ്വാസം—സർവ്വോപരി മനുഷ്യരാശിയോടുള്ള പ്രേമവും.

ഒന്ന്

അവർ 'എസ്പ്ലനേഡ്' എന്നു പറയുന്നു. എന്നാൽ ഞങ്ങൾ ചൗരംഗി എന്നാണു പറയുന്നതു്. അതേ ചൗരംഗിയിലാണു് കഴ്സൺ പാക്കു്. പകൽമുഴുവൻ ചുറ്റിത്തിരിഞ്ഞു ക്ഷീണിച്ചുവശമായ ശരീരം മുന്നോട്ടു നീങ്ങാൻ കൂട്ടാക്കാതെവന്നപ്പോഴും, ആ പാക്കിൽ ആശ്രയം കിട്ടി. ചരിത്രത്തിലെ മഹാമാന്യനായ കഴ്സൺസായ്പു് ബംഗാളിനു പല വിനാശങ്ങളും വരുത്തിവെച്ചു. ഫലഭൂയിഷ്ഠമായ ഈ സംസ്ഥാനത്തെ രണ്ടായി വിഭജിക്കാനുള്ള ബുദ്ധി അദ്ദേഹത്തിന്റെ മസ്തിഷ്കത്തിലുദയംചെയ്ത അന്നു മുതൽ നമ്മുടെ നിർഭാഗ്യത്തിന്റെ ചരിത്രവുമാരംഭിച്ചു. ഇരുപതാംനൂറ്റാണ്ടിലെ ഈ മദ്ധ്യാഹ്നത്തിൽ—മെയ്മാസത്തിലെ പൊരിവെയിലത്തു്—കല്ക്കത്താനഗരത്തിന്റെ മാറിൽ നിന്നുകൊണ്ടു ഞാൻ ചരിത്രത്തിൽ അതിധിക്ഷ്ണതനായ ആ യൂറോപ്യൻഭരണതന്ത്രജ്ഞനെ പ്രണമിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആത്മാവിനു ശാന്തിനേർന്നു. പിന്നീടു് റായ് ഹരിറാം ഗോയങ്ക ബഹാദൂർ കെ. റ്റി. സി. ഐ. അവർകളേയും നമിച്ചു. ആ പ്രതിമയുടെ കാൽച്ചുവട്ടിൽ ഇങ്ങനെ എഴുതിയിരിക്കുന്നു: ജനനം: 3 ജൂൺ 1862. മരണം: 28 ഫെബ്രുവരി 1935.

എന്നെ ഓർക്കുന്നുണ്ടോ? അനേകദിവസം മുമ്പു് കസുന്ദർ ഗ്രാമവാസിയായ ഒരു ബാലൻ, ബിഭൂതിയേട്ടന്റെ കരവും ഗ്രഹിച്ചു്, രാമകൃഷ്ണപുരം ജെട്ടിയിൽനിന്നു് അംബാസ്റ്റീമറിൽ ഗംഗ കടന്നു് ഹൈക്കോർട്ടു കാണാൻ വരികയുണ്ടായി. അവനു് അവിടത്തെ യൂറോപ്യൻബാരിസ്റ്റുടെയടുത്തു ജോലി ലഭിച്ചു. ജഡ്ജിമാരുടെയും, ബാരി

സ്റ്റർമാരുടെയും, കക്ഷികളുടെയും, സ്നേഹത്തിനു പാത്രീഭൂതനാകണമെന്ന ഉദ്ദേശത്തോടെ അവൻ മനസ്സിരുത്തി ജോലി ചെയ്തിരുന്നു. അങ്ങനെ വിസ്മയത്തോടെ ഒരപരിചിതലോകത്തിന്റെ രൂപവും, രസവും, ഗന്ധവും അവൻ അനുഭവിച്ചുപോന്നു.

അനന്തമായ ദുഃഖത്തിനേറെയും യാതനകളുടേയും മരുദ്‌വ്യോമത്തിൽ വിശ്വപ്രേമികളായ വിദേശീയരുടെ മരുദ്യാനത്തിൽ ആശ്രയം ലഭിച്ചതോടെ, ക്ലാന്തമായ എന്റെ ആത്മാവു പെട്ടെന്നു ഭൂതകാലത്തെ വിസ്മരിക്കുകയുണ്ടായി. ഈ ആശ്രയം ചിരസ്ഥായിയാണെന്നു വിചാരിച്ചു. എന്നാൽ ലോകത്തിൽ സദാ ജാഗരൂകരായ ആഡിറർമാർ കണക്കുകളിലെ തെറ്റു കണ്ടുപിടിക്കാൻ മുഴുവൻ സമയവും ചുറ്റിസ്സഞ്ചരിക്കുന്നു. എന്റെ തെറ്റുകൾ കണ്ടുപിടിക്കുന്നതിനും അവർക്ക് അധികസമയം വേണ്ടിവന്നില്ല. സാന്ത് കണ്ണടച്ചു. മരുദ്യാനത്തിലെ തമ്പ് (കൂടാരം) എന്നെപ്പോലുള്ള നിർഭാഗ്യവാന്മാരുടെ ഭാഗ്യത്താൽ ചെറിയൊരു കാറിനു തവിട്ടുപൊടിയായിത്തീർന്നു. വീണ്ടും മുന്നോട്ട്! ഫോർവെഡ് മാർച്ച്! വിജയിയായ വിധാതാവിന്റെ ഹൃദയശൂന്യനായ സേനാനായകൻ, പരാജിതനായ തടവുകാരനോടാജ്ഞാപിച്ചു. ആത്മാവ് ഇഷ്ടപ്പെട്ടില്ലെങ്കിലും, ആഘാതാധിക്യത്താൽ ക്ഷതവിക്ഷതമായ ഹൃദയത്തെ ക്ലാന്തശരീരമാകുന്ന ഉന്തുവണ്ടിയിൽ കയറ്റി വീണ്ടും യാത്രയാരംഭിക്കേണ്ടിവന്നു. ("Onward, onward! Don't look back) നേരെ! നേരെ! പിന്നോട്ടു തിരിഞ്ഞുനോക്കരുതു!''

എന്റെ മുമ്പിലും പിമ്പിലും പൊതുനിരത്തു മാത്രമാണു! രാത്രിയുടെ അന്ധകാരത്തിൽ ഓർഡ് പോസ്റ്റാഫീസ് സ്ട്രീററിലെ അപരിചിതമായ വഴിയമ്പലത്തിൽ ആശ്രയം ലഭിക്കുകയുണ്ടായി. എന്നാൽ പ്രഭാതത്തിന്റെ വെളിച്ചത്തിൽ വീണ്ടും പെരുവഴി ഭവനമായിത്തീർന്നു. ഹൈക്കോട്ടിലെ ഗ്രമസ്ഥന്മാരെത്തി, ആശ്രയം പൊഴിക്കുകയുണ്ടായി. ''അയ്യയ്യോ! ഈ പ്രായത്തിൽ തുണ

നഷ്ടപ്പെട്ടല്ലോ! നന്നേ ചെറുപ്പം!'' ച്ചോക്കേട്ടൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

പക്ഷേ, ഞാൻ കരഞ്ഞില്ല. അല്പംപോലും കരഞ്ഞില്ല. അശനിപാതത്താൽ എന്റെ കണ്ണുനീർ മുഴുവൻ പുകയായി മാറിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നു.

ച്ചോക്കേട്ടൻ അടുത്തു വിളിച്ചിരുത്തി. സിക്കുകാരന്റെ കടയിൽനിന്നു ചായ വാങ്ങിത്തന്നുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''മനസ്സിലായി സഹോദരാ! എല്ലാം മനസ്സിലായി. എന്നാൽ ഈ നശിച്ച വയറ് ഒന്നും മനസ്സിലാക്കാൻ അനുവദിക്കുന്നില്ല. നിസ്സാരമാണെങ്കിലും ഇതു കഴിക്കൂ! ശരീരത്തിനു ശക്തി ലഭിക്കും.''

ഓർഡ് പോസ്റ്റാഫീസ് സ്ട്രീറ്റിലെ എന്റെ അവസാനത്തെ ചായയായിരുന്നു അതു്. ച്ചോക്കേട്ടൻ സമാധാനിപ്പിക്കുകയുണ്ടായി: ''യേപ്പെടേണ്ട, ഈ തെരുവിൽത്തന്നെ എന്തെങ്കിലും പണി സമ്പാദിക്കാം. നിന്നെപ്പോലുള്ള ഒരു ഗ്രമസ്ഥനെ ഏതു സാഫ്ടാണു് ഇഷ്ടപ്പെടാതിരിക്കുക? പിന്നെ ഒരു സ്ത്രീയുള്ളപ്പോൾ മറെറാന്നിനെ എടുക്കുന്നതെങ്ങനെ; അതായതു് എല്ലാവക്കുമിപ്പോൾ ഗ്രമസ്ഥന്മാരുണ്ടു്.''

ശക്തിയായ ഭാഷയിൽ സംസാരിക്കുന്നതു് എന്റെ സ്വഭാവത്തിൽപ്പെട്ടതല്ല. എന്നാൽ അന്നു് അടങ്ങിയിരിക്കാൻ എനിക്കു കഴിഞ്ഞില്ല. ഞാൻ ശക്തിയായ ഭാഷയിൽ പറഞ്ഞു. ''ച്ചോക്കേട്ടാ! ഈ തെരുവിൽ ഇനി ഉദ്യോഗം ലഭിച്ചാൽത്തന്നെയും എനിക്കു വേണ്ട. എനിക്കതു സാദ്ധ്യമല്ല.''

ച്ചോക്കേട്ടൻ, അജ്ജൂൻ ഏട്ടൻ, ഹാരു ഏട്ടൻ, തുടങ്ങി എല്ലാവരും അന്നു് എന്റെ ദുഃഖത്തിൽ പങ്കുചേർന്നു. ച്ചോക്കേട്ടൻ പറഞ്ഞു: ''ഞങ്ങൾക്കൊന്നും ചെയ്യാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ഇനി ആക്കെങ്കിലും സാധിക്കുമെങ്കിൽ അതു നിനക്കു മാത്രമായിരിക്കും! ഓടിപ്പൊയ്ക്കൊള്ളൂ! ഒരാൾക്കെങ്കിലും ഈ നരകജീവിതത്തിൽനിന്നു രക്ഷപ്പെടാൻ കഴിഞ്ഞു എന്നു ഞങ്ങൾക്കു സമാശ്വസിക്കാമല്ലോ.''

അവരോട് യാത്രപറഞ്ഞ് ഞാൻ ടിഫിൻകാര്യർ കൈയിലെടുത്ത് ബാഗ്ലം തോളിൽ തൂക്കി പുറത്തു കടന്നു. പശ്ചിമാകാശത്തിലെ വിഷണ്ണസൂര്യൻ അന്നു് എന്റെ കൺമുമ്പിലാണു് അസ്തമിച്ചതു്.

എന്നാൽ അതിനു ശേഷമോ? ജീവിതം ഇത്ര നിഷ്ഫലവും, ഭൂമി ഇത്ര കഠിനവും, മനുഷ്യരെല്ലാമിത്ര കണക്കുകൂട്ടലുകാരുമാണെന്നു് അന്നു ഞാനറിഞ്ഞിരുന്നോ!

ജോലി വേണം. മനുഷ്യരെപ്പോലെ ജീവിക്കാൻ എനിക്കൊരു ജോലി കൂടിയേ കഴിയൂ. എന്നാൽ ജോലി എവിടെ?

മെടിക്കലേഷൻ സർട്ടിഫിക്കറുമായി ഞാൻ ചില പരിചയക്കാരെ സമീപിച്ചു. അവർ വളരെയധികം സഹാനുഭൂതി പ്രകടിപ്പിച്ചു. ആകസ്മികമായി എനിക്കു നേരിട്ട ഭാഗ്യവിപര്യയം അവരുടെ ആത്മാവിനെ എത്ര കണ്ടു് ആഘാതമേല്പിച്ചു എന്നതും മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞു. എന്നാൽ ജോലിയുടെ കാര്യത്തിൽ നിസ്സഹായരാണു്. കാലം വളരെ മോശം. കമ്പനിയുടെ സാമ്പത്തിക നില തൃപ്തികരമല്ല. വേക്കൻസിയുണ്ടാകുമ്പോൾ തീച്ചയായും വിവരമറിയിക്കാം. എന്നായിരുന്നു അവരുടെ മറുപടി.

ഞാൻ മറെറാരു ആഫീസിൽ പോയി. അവിടത്തെ ഡത്തു്സാസ്സു് ഒരിക്കൽ വിപത്തിലകപ്പെട്ടു് എന്നെ ശരണം പ്രാപിക്കുകയുണ്ടായിട്ടുണ്ടു്. എന്റെ അപേക്ഷയനുസരിച്ചു് ബാരിസ്റ്റർ സാസ്സു് അദ്ദേഹത്തിനു പ്രതിഫലം കൂടാതെ നിയമോപദേശം നല്കി.

എന്നാൽ ആ ഡത്തുസാസ്സു് എനിക്കിപ്പോഠം സന്ദർശനമനുവദിച്ചില്ല; സ്ലിപ്പുമായി ശിപായി മടങ്ങിവന്നു. സാസ്സു് ഇന്നു വലിയ തിരക്കിലാണു്. നേരിൽ കാണാൻ കഴിയാത്തതിൽ സ്ലിപ്പിന്റെ പുറത്തു് പെൻസിൽകൊണ്ടു് ഖേദം രേഖപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നു. അടുത്ത കുറേ ആഴ്ചത്തേക്കും അദ്ദേഹം ജോലിത്തിരക്കിലായിരിക്കും. അതിനാൽ ആഗ്രഹമുണ്ടായിരുന്നിട്ടും എന്റെ സുമധുര

സാന്നിദ്ധ്യം ഉപയോഗപ്പെടുത്താൻ സാദ്ധ്യമല്ലെന്നു് എഴുതിയിരിക്കുന്നു.

''കത്തെഴുതി നോക്കൂ!'' ശിപായി ഉപദേശിച്ചു. ലജ്ജയോടെയാണെങ്കിലും ഞാനതനുസരിച്ചു. പക്ഷേ, മറുപടി ലഭിച്ചില്ല.

വേറേയും അനേകം അപേക്ഷകളയച്ചു. പരിചിതർ, അപരിചിതർ, ബോക്സു് നമ്പർ—എന്നുവേണ്ട ഒട്ടനേകം പേർക്കു ഞാൻ സ്വന്തം ഗുണഗണങ്ങളും വിവരിച്ചു് സൂക്ഷ്മമായ അപേക്ഷകളും അയച്ചു. പോസ്റ്റൽവിഭാഗത്തിനു വരുമാനം വർദ്ധിച്ചതല്ലാതെ എനിക്കു യാതൊരു പ്രയോജനവുമുണ്ടായില്ല.

ശരീരം തളർന്നുതുടങ്ങി. ഉർട്ടിനങ്ങളെച്ചൊല്ലി ഒന്നും സമ്പാദിച്ചുവെച്ചിരുന്നില്ല. തുച്ഛമായ മൂലധനമുണ്ടായിരുന്നതും അല്പദിവസംകൊണ്ടു് അവസാനിച്ച മട്ടായി. ഇനി ഉപവാസം മാത്രമേ രക്ഷയുള്ളൂ.

ഹാ! ദൈവമേ! കൽക്കത്താ ഹൈക്കോട്ടിലെ അവസാനത്തെ യൂറോപ്യൻബാരിസ്റ്ററുടെ അവസാനത്തെ ഗുമസ്തന്റെ ശിരോലിഖിതമിതായിരുന്നോ?

അവസാനം ചുമട്ടുകച്ചവടക്കാരന്റെ തൊഴിൽ ലഭിച്ചു. മാന്യഭാഷയിൽ പറഞ്ഞാൽ സെയിൽസ്മാൻ? ആഫീസുതോറും സഞ്ചരിച്ചു് വെയിസ്റ്റ്പേപ്പർകൂട്ട—ചവറുകൂട്ടകയും—വില്ക്കണം. കമ്പനിയുടെ പേരു കേട്ടാൽ ബഹുമാനംകൊണ്ടു് നിങ്ങളുടെ ശിരസ്സു് കുനിഞ്ഞുപോകും. ''മ്യഗ്പിൽ ആൻഡ് ക്ലാക്ക് കമ്പനി; ബമ്മാഷെൽ, ജാർഡിൽ ഹാന്റേഴ്സൺ, മാട്ടിൽ ബോറൺ തുടങ്ങിയ കമ്പനികളെപ്പോലെ ഒന്നായിരിക്കുമെന്നു് തോന്നിപ്പോകും. എന്നാൽ ഈ കമ്പനിയുടെ ഉടമസ്ഥനായ എം. ജി. പിള്ള എന്ന മദ്രാസിയുവാവിനു് മൂലധനമായി രണ്ടു പാൻറും വൃത്തികെട്ട ഒരു ടൈയുമൊഴികെ മറെറാന്നുമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഛാത്തവാല ലയിനിലുള്ള ഇരുളടഞ്ഞ ഒരു കെട്ടിടത്തിന്റെ ഒരു മുറിയാണു് കമ്പനിയുടെ ആഫീസും, ഫാക്ടറിയും, ഷോറൂമും, ഉറക്കറയും, അടുക്കളയും; എം. ജി. പിള്ള മ്യാഗ്പിൽ ആയതാണു്. പിന്നെ

ക്ലാക്ക് സാഹെബ് അങ്ങനെ ഒരാളേയില്ല. മ്യാഗ് പിള്ള യുടെ ക്ലാക്ക് അയാംതന്നെ.

ചവറുകൂട്ടകം വില്ലണം. ശ്രപയ്യ് നാലണ കമ്മീ ഷൻ. കൂട്ട ഒന്നിന് നാലണ. അതു് എന്നെ സംബന്ധിച്ചി ടത്തോളം സ്വഗ്ഗമായിരുന്നു.

പക്ഷേ, കൂട്ടകം വില്ലുന്നില്ല, ഞാൻ കൂട്ടകളുമേന്തി ആഫീസ്തോറും കയറിയിറങ്ങി, ഗുമസ്തന്മാരുടെ മേശ യ്ക്കടിയിൽ നോക്കും. പലരും സംശയത്തോടെ ചോദി ക്കും. ''അവിടെ എന്താണു നോക്കുന്നതു്?''

''സർ!. അങ്ങയുടെ ചവറുകൂട്ട....'' അതു പൊട്ടി പ്പൊളിഞ്ഞതാണെങ്കിൽപ്പിന്നെ എന്റെ സന്തോഷത്തി നതിരുണ്ടായിരിക്കുകയില്ല. ഞാൻ പറയും: ''സർ! അ തിനി ബാക്കിയില്ല. പുതിയ ഒരെണ്ണം വാങ്ങണം സർ! വളരെ നല്ല കൂട്ടകളാണു്. ഒരെണ്ണം പത്തുകൊല്ലം പഴക്കം നില്ക്കും.''

ഹെഡ്ക്ലാക്ക് തന്റെ മേശയ്ക്കടിയിലിരുന്ന കൂട്ടയു ടനേക്കു നോക്കീട്ടു പറഞ്ഞു: ''നല്ല കണ്ടീഷനിലാണു്. ഇനിയും ഒന്നുരണ്ടു കൊല്ലം ഉപയോഗിക്കാം.''

ഞാൻ കരുണാർദ്രമായ ഭാവത്തോടെ ഹെഡ്ക്ലാക്കി ന്റെ മുഖത്തുനോക്കി നില്ക്കുകയാണു്. എന്റെ ഹൃദയത്തി ന്റെ അവസ്ഥ അദ്ദേഹത്തിനു മനസ്സിലാകുന്നില്ല. നിങ്ങ ളുടെ ചവറുകൂട്ട ഇനിയും ഒന്നുരണ്ടുവഷ്ത്തേക്കു നിന്നേ ക്കാം. എന്നാൽ ഞാനോ? എനിക്കിനി ഒരു ദിവസവും കൂടി കഴിച്ചുകൂട്ടാൻ അസാദ്ധ്യം എന്നു വിളിച്ചുപറഞ്ഞെ ങ്കിലോ എന്നു തോന്നിപ്പോയി. പക്ഷേ, പറയാനാഗ്ര ഹമുണ്ടെങ്കിലും ചാർണക് സായ്പിന്റെ ഈ അത്ഭുതനഗര ത്തിൽ എല്ലാം പറയാൻ പറ്റുകയില്ല. അതിനാൽ നിശ്ശ ബ്ദനായി തിരിച്ചു പോരേണ്ടിവന്നു.

സൂട്ടും ടൈയും ധരിച്ച ബംഗാളിസായ്പന്മാരേയും സമീപിച്ചു. ഷൂസിന്റെ മടമ്പു ചലിപ്പിച്ചു ശബ്ദമുണ്ടാക്കി, ഒരു ബംഗാളിസായ്പു പറഞ്ഞു: ''വെരിഗുഡ്! യംഗ് ബംഗാളികളും വ്യവസായരംഗത്തിറങ്ങിത്തുടങ്ങി എന്നു യ സന്തോഷാവഹമായ കാര്യമാണു്.''

''അങ്ങേയ്ക്ക് എത്ര കൂട്ട വേണം സർ?''

സർ എന്നെ നോക്കി യാതൊരു സങ്കോചവുംകൂടാതെ പറഞ്ഞു: ''എനിക്ക് ആറെണ്ണം വേണം. പക്ഷേ, എന്റെ ഷെയറിന്റെ കാര്യം വിസ്മരിക്കരുതു്.''

ആറു കൂട്ട വിറ്റാൽ എനിക്ക് ഒന്നരരൂപ ലാഭമുണ്ടാകും. ആ തുക കൈയിൽവെച്ചു ഞാൻ പറഞ്ഞു: ''ഇതാണു് എനിക്കുള്ള ലാഭം. ഇനി അങ്ങയുടെ ഇഷ്ടംപോലെ ചെയ്യുകൊള്ളൂ.''

സിഗറ്റു പുകച്ചുകൊണ്ടു് ആ മാന്യൻ പറഞ്ഞു: ''മറ്റു വല്ലവരിൽനിന്നുമാണു് ഇത്രയും കൂട്ടകൂറ വാങ്ങിയതെങ്കിൽ എനിക്കു മുപ്പതുശതമാനം കമ്മീഷൻ ലഭിച്ചേനെ. എത്രതന്നെയായിരുന്നാലും നിങ്ങളൊരു ബംഗാളിതന്നെയാണല്ലോ! അതിനാൽ ഇരുപത്തിയഞ്ചുശതമാനം മതി. പിന്നീടു് ആ സ്വവർഗ്ഗസ്നേഹി എന്റെ കൈയിലിരുന്ന ഒന്നരരൂപയും വാങ്ങി സഹതാപം പ്രകടിപ്പിച്ചു. ''നമ്മുടെ സമുദായത്തിനു് ഓണസ്റ്റി എന്നു പറയുന്ന ഒന്നില്ലെന്നു ഞാൻ മനസ്സിലാക്കിക്കഴിഞ്ഞു. ആറു കൂട്ടയ്ക്ക് ഒന്നരരൂപയേ കമ്മീഷൻ ലഭിക്കുകയുള്ള. എന്നു നിങ്ങടം എങ്ങനെ പറയുന്നു? ഞാൻ പുല്ലാണു് തിന്നുന്നതെന്നു നിങ്ങടം ധരിക്കരുതു്!''

യാതൊരു മറുപടിയും പറയാതെ അന്നു് എനിക്കു വീടെനിന്നു പോരേണ്ടിവന്നു. ആശ്ചര്യഭരിതനായി ഞാൻ ഈ അത്ഭുതലോകത്തെക്കുറിച്ചു ചിന്തിച്ചു.

അത്ഭുതം! ഒരിക്കൽ ഈ ലോകം അതിമനോഹരമാണെന്നു ഞാൻ ധരിച്ചിരുന്നു. ഈ ഭൂമിയിൽ ഞാൻ ഒരു കാലത്തു് മനുഷ്യരെ ആദരിച്ചിരുന്നു. മനുഷ്യരുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ ദേവൻ വിരാജിക്കുന്നുണ്ടെന്നു വിശ്വസിച്ചിരുന്നു. പെട്ടെന്നു് എനിക്കു തോന്നി; ഞാനൊരു മരപ്പാവയാണെന്നു് അനേകം ആഘാതങ്ങളേറ്റിട്ടും എനിക്കു പാഠം പഠിക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. എന്റെ ജ്ഞാനചക്ഷുസ്സൊരിക്കലും തുറക്കുകയില്ലേ? അല്ലല്ല! എനിക്കു സമർത്ഥനാകേണ്ടിയിരിക്കുന്നു!

യഥാർത്ഥത്തിൽ ഞാൻ സമർത്ഥനായിത്തീർന്നു. ഒരു രൂപ വിലയുള്ള കുട്ടയുടെ വില ഒന്നേകാൽ രൂപയാക്കി. വാങ്ങിയവക്കെല്ലാം നിസ്സങ്കോചം നാലണ വീഹിതം കൊടുത്തുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''ഒരു ലാഭവുമില്ല സർ! നിലനില്പിനുവേണ്ടി ലാഭംകൂടാതെ വ്യവസായംനടത്തുകയാണു്.''

മനുഷ്യരിലുള്ള വിശ്വാസം നഷ്ടപ്പെട്ടെങ്കിലും എനിക്കൊരു ബുദ്ധിമുട്ടുണ്ടായില്ല. ഈ സ്വാർത്ഥലോകത്തു് എനിക്കാരുമില്ല. ഞാൻ ഏകനാണു്. സ്വബുദ്ധ്യാ കൗശലം പ്രയോഗിച്ചു് എനിക്കു ജീവിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. മാഗ്ദ്ധം വെട്ടിത്തെളിച്ചു മുന്നോട്ടു പോകേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ജീവിതാനന്ദത്തിന്റെ യാതൊരു പദ്ധതിയിലും എനിക്കു ക്ഷണിക്കപ്പെട്ട അതിഥിയുടെ സമാദരവു ലഭിക്കുകയില്ല. അതിനാൽ സന്ദർത്തിനൊത്തു ബലമായി ഭാഗ്യം സൃഷ്ടിക്കണം!

അങ്ങനെയിരിക്കെ ഒരുദിവസം ഡിൽഹൗസി സ്ക്വയറിലുള്ള ഒരു ആഫീസിൽ പോയി.

മെയ്മാസത്തിലെ കല്ക്കത്താറോഡിലെ താർപോലും ചൂടുകൊണ്ടുരുകിക്കിടക്കുന്നു. മദ്ധ്യാഹ്നസമയത്തെ രാജവീഥി, അർദ്ധരാത്രിയിലെപ്പോലെ വിജനമാണു്. എന്നെപ്പോലുള്ള ചില ഹതഭാഗ്യർ മാത്രമേ അപ്പോഴും വഴിനടക്കുന്നുള്ളൂ. അവക്കു വിശ്രമിക്കാൻ സാദ്ധ്യമല്ല. എന്തെങ്കിലും ലഭിക്കുമെന്ന പ്രതീക്ഷയോടെ അവർ ആഫീസുതോറും കയറിയിറങ്ങുകയാണു്.

വിയർപ്പുകൊണ്ടു ഷർട്ടു മുഴുവൻ നനഞ്ഞു. തൽക്ഷണം ഡിൽഹൗസിസ്ക്വയറിലുള്ള തടാകത്തിൽ മുങ്ങിക്കയറി വന്നതേയുള്ളൂ എന്നു തോന്നിപ്പോകും. ദാഹത്താൽ നാവു വരളുകയാണു്. റോഡരികിൽ മൃഗങ്ങൾക്കു വെള്ളം കുടിക്കാനുള്ള കൽത്തൊട്ടികളുണ്ടു്. ഞങ്ങൾക്കുവേണ്ടി യാതൊരേർപ്പാടുമില്ല. തൊഴിൽരഹിതരുടെ ദുരിതനിവാരണം മൃഗസംരക്ഷണസമിതിയുടെ ചുമതലയിൽപ്പെട്ടതല്ലല്ലോ! അതിനാൽ അവരെ കുറ്റപ്പെടുത്താൻ നിവൃത്തിയില്ല.

വലിയ ഒരു കെട്ടിടം കണ്ടു് അകത്തു കടന്നു. മുമ്പിൽത്തന്നെ ലിഫ്റ്റുണ്ടു്. ഞാൻ ലിഫ്റ്റിൽ കയറി നിന്നു കിതയ്ക്കുകയാണു്. ഗെയിറ്റടച്ചു് ലിഫ്റ്റ്മാൻ ഹാന്റിൽ തിരിച്ചു. എന്നാൽ പെട്ടെന്നു് അവന്റെ ദൃഷ്ടി എന്റെ കൈയിലിരുന്ന കുട്ടയിൽ പതിഞ്ഞു. പരിചയസമ്പന്നനായ ആ ലിഫ്റ്റ്മാനു മനസ്സിലാക്കാൻ പ്രയാസമുണ്ടായില്ല. അവൻ വീണ്ടും ഹാന്റിൽ തിരിച്ചു. ലിഫ്റ്റ് പൂർവ്വസ്ഥാനത്തു തിരിച്ചുവന്നു. ലിഫ്റ്റ്മാൻ കോവണി ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''ഈ ലിഫ്റ്റ് സായ്പന്മാർക്കും ഇവിടത്തെ ഗ്രമസ്ഥന്മാർക്കുംവേണ്ടിയുള്ളതാണു്. നിങ്ങളെപ്പോലുള്ള നവാബുസുതന്മാരുടെ സേവയ്ക്കായി കമ്പനി എനിക്കു ശമ്പളം തരുന്നില്ല.''

ശരിയാണു്. എന്നെപ്പോലുള്ള ചുമട്ടുകച്ചവടക്കാർക്കു് ലിഫ്റ്റ് എന്തിനാണു്. ഞങ്ങൾക്കു കോവണിയുണ്ടു്. ''പടികയറി മുകളിലത്തെ നിലയിലെത്തിക്കൊള്ളൂ!''

അങ്ങനെതന്നെ ചെയ്തു. യാതൊരു പരാതിയുമില്ല. സ്വന്തം നിർഭാഗ്യത്തെക്കുറിച്ചും ചിന്തിച്ചില്ല. ലോകത്തിലെ നിയമമിതാണു്. മുകളിൽ കയറാനുള്ള ലിഫ്റ്റ് എല്ലാവർക്കുംവേണ്ടിയുള്ളതല്ല.

ഇന്നത്തെ ദിവസം മോശമാണു്. ഒരു കുട്ടപോലും വില്ക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. മൂന്നണ ചെലവാകുകയുംചെയ്തു. ഒരണ സെക്കൻറ്ക്ലാസ്സ് ടാംചാജ്ജു്. ഒരണയ്ക്കു് ഉരുളക്കിഴങ്ങും കടലയ്ക്കയും. അതുകൊണ്ടു് ആഗ്രഹമടങ്ങിയില്ല. അശ്രദ്ധനായി ഒരണയ്ക്കുകൂടി വാങ്ങിത്തിന്നു. അതു വളരെ അന്യായമായിപ്പോയി. നിമിഷനേരത്തെ ദൗർബല്യത്താൽ ഒരണ ധൂർത്തടിച്ചു.

ആഫീസിൽ പ്രവേശിച്ചു മേശകസേരകളിൽ കണ്ണോടിച്ചു. എല്ലാ മേശയ്ക്കടിയിലും ചവറുകുട്ടയുണ്ടു്. വാതില്പുൽത്തന്നെ പ്രൗഢയായ ഒരു മദാമ്മയിരുന്നു ജോലിചെയ്യുന്നുണ്ടായിരുന്നു. എന്നെ കണ്ട മാത്രയിൽ അവർ വിരക്തിയോടെ ചോദിച്ചു: ''എന്തു വേണം?''

"വെയിസ്റ്റ്പേപ്പർ ബാസ്ക്കറ്റ്! വളരെ നല്ലതാണു മദാമ്മേ! ഈടറ്റവും വില കുറഞ്ഞതും."

എന്റെ പ്രസംഗം പ്രയോജനപ്പെട്ടില്ല. മദാമ്മ എന്നെ ആട്ടിയകറ്റി. ക്ഷീണമായ കാലടികളോടെ ഒരുവിധത്തിൽ ചലിപ്പിച്ചു ഞാൻ പുറത്തുവന്നു.

ആഫീസിന്റെ വാതിൽക്കൽ കിടന്ന ബഞ്ചിൽ, കപ്പടാമീശക്കാരനായ ഒരു ഹിന്ദുസ്ഥാനികാവൽക്കാരൻ ഇരുന്നു് ഉറക്കംതൂങ്ങുന്നു. തലയിൽ ഭാരിച്ച തലപ്പാവുണ്ടു്. വെള്ള യൂണിഫോറമാണു് ധരിച്ചിരിക്കുന്നതു്. തൊഞ്ഞത്തു കമ്പനിയുടെ പേരെഴുതിയ പിച്ചളബാഡ്ജു് മിന്നിത്തിളങ്ങുന്നു.

കാവൽക്കാരൻ എന്നെ പിടികൂടി. ഒരു കൂട്ട വിറ്റാൽ എനിക്കെന്തു കിട്ടുമെന്നന്വേഷിച്ചു. കാവൽക്കാരനു നോട്ടമുണ്ടെന്നു മനസ്സിലായി. "നാലണ കിട്ടും." ഞാൻ പറഞ്ഞു

അയാൾ കൂട്ടയുടെ വില ചോദിച്ചു. ഇപ്രാവശ്യം വിദ്യുത്തം ചെയ്തില്ല. ഒന്നേകാൽ രൂപാ വിലയാണെന്നു നേരെ പറഞ്ഞു.

കാവൽക്കാരൻ കൂട്ട വാങ്ങി തിരിച്ചും മറിച്ചും നോക്കി. സന്ദർഭം നോക്കി ഞാൻ തട്ടിവിട്ടു: "വളരെ നല്ലതാണു്. ഒരെണ്ണം വാങ്ങിയാൽ പത്തുകൊല്ലത്തേക്കു കാര്യം നടക്കും."

കൂട്ടയുമായി കാവൽക്കാരൻ ആഫീസിൽ പ്രവേശിച്ചു. "കൂട്ടയുടെ ആവശ്യമില്ലെന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്"—മദാമ്മ പറഞ്ഞു. പക്ഷേ, കാവൽക്കാരൻ പിന്മാറുന്ന വ്യക്തിയല്ല. "ഘോഷ്ബാബുവിന്റെ മേശയ്ക്കടിയിൽ കൂട്ടയില്ല. മിത്രബാബുവിന്റെ കൂട്ട പൊളിഞ്ഞുപോയി. വലിയസാഹിബിന്റെ കൂട്ടയുടെ നിറം മങ്ങിപ്പോയി. മൂന്നാലെണ്ണം സ്റ്റോക്കുണ്ടായിരിക്കുകയും വേണം."

മദാമ്മ പരാജയപ്പെട്ടു. എനിക്കു് അരഡസൻ കൂട്ടകൾക്കു് ആർഡർ ലഭിച്ചു. ഞാൻ സന്തോഷത്തോടെ തുള്ളിച്ചാടി ഛാത്തവാല ലയിനിൽ തിരിച്ചെത്തി. അരഡ

സൻ കുട്ടയും ചുമന്ന് ആഫീസിലെത്തി. കാവൽക്കാരൻ വെളിയിലിരിപ്പുണ്ടായിരുന്നു. എന്നെ കണ്ടു മന്ദഹസിച്ചു.

കുട്ടകം സ്റ്റോറിലേക്കയച്ചതിനുശേഷം മദാമ്മ പറഞ്ഞു: ''പണം ഇന്നു കിട്ടുകയില്ല. ബിൽ പാസ്സാക്കണം.''

ഞാൻ മടങ്ങിപ്പോരുമ്പോഴും വാതിൽപ്പുറത്തുവച്ചു കാവൽക്കാരൻ കണ്ടു. ''പണം ലഭിച്ചോ?''

തന്റെ വിഹിതം നല്ലാതെ ഞാൻ കടന്നുകളയുകയായിരിക്കും എന്നാണ് കാവൽക്കാരൻ ധരിച്ചതെന്നു തോന്നുന്നു.

''ഇന്നു കിട്ടുകയില്ല.'' ഞാൻ പറഞ്ഞു.

''എന്തുകൊണ്ട്?'' കാവൽക്കാരൻ വീണ്ടും മദാമ്മയെ സമീപിച്ചു. ''പാവപ്പെട്ട ഈ മനുഷ്യനു പല ആഫീസുകളിലും പോകേണ്ടതുണ്ട്.''

എന്നെ വിളിപ്പിച്ചു. ഞാൻ മദാമ്മയുടെ അടുത്തു ചെന്നപ്പോഴും ജേതാവിന്റെ അഭിമാനത്തോടെ കാവൽക്കാരൻ പറഞ്ഞു: ''പേയ്മെന്റ് ചെയ്യിച്ചു.'' പിന്നീട് വൗച്ചർ എന്റെ നേർക്കു നീട്ടി; ഒപ്പു വയ്ക്കാനറിയാമോ എന്നു ചോദിച്ചു. അറിഞ്ഞുകൂടെങ്കിൽ വിരലൊപ്പുവച്ചാലും മതിയെന്ന് ഉപദേശിച്ചു.

ഞാൻ ഇംഗ്ലീഷിൽ പേരെഴുതി ഒപ്പിടുന്നതു കണ്ട് കാവൽക്കാരൻ തമാശയായിപ്പറഞ്ഞു: ''അപ്പപ്പോ! നിങ്ങടെ ഇംഗ്ലീഷിലാണല്ലോ ഒപ്പുവച്ചതു്.''

ഞാൻ പണവും വാങ്ങി പുറത്തുവന്നു. കാവല്ക്കാരെ എനിക്കറിയാം. കമ്മീഷന്റെ പങ്കു ലഭിക്കണം. ആ വ്യവസ്ഥ ഞാൻ കാലേകൂട്ടി ഏർപ്പെടുത്തിയിരുന്നു. കാവല്ക്കാരൻ എന്റെ മുഖത്തേക്കു നോക്കി. ഞാനും അതു പ്രതീക്ഷിച്ചതാണ്. ഒന്നരരൂപാ അയാളുടെ നേർക്കു നീട്ടി ഞാൻ പറഞ്ഞു: ''ഇതാണെനിക്കുള്ള കമ്മീഷൻ. ഇതിൽ നിന്നു നിങ്ങൾക്കു്....''

ഇങ്ങനെയും സംഭവിക്കുമെന്നു ഞാൻ വിചാരിച്ചിരുന്നില്ല. കാവല്ക്കാരന്റെ മുഖം കറുത്തു. വിശാലമായ വനസ്ഥലിപോലെ അയാളുടെ ശരീരം വളർന്നു. കോപവും

അപമാനവുംകൊണ്ടു് അയാളുടെ മുഖം ഭീഷണമായിത്തീർന്നു.

വിഹിതം കുറഞ്ഞുപോയതുകൊണ്ടായിരിക്കുമെന്നു ഞാൻ കരുതി. ആറു കുട്ട വിറകാൽ എനിക്കിതിൽക്കൂടുതലൊന്നും ലഭിക്കുകയില്ല എന്നും, ഞാൻ പറയുന്നതു വിശ്വസിക്കണമെന്നും പറയാൻ തുനിയുകയായിരുന്നു. അതിനുള്ളിൽ എന്റെ തൊഴിലാധാരണ നീങ്ങി. കാവല്ക്കാരൻ കോപത്തോടെ ചോദിച്ചു: ''നിങ്ങളെ എന്നെ എന്താണു മനസ്സിലാക്കുന്നതു്. നിങ്ങളെ കണ്ടപ്പോഴേ എനിക്കു വ്യസനം തോന്നി....നിങ്ങളെ എന്താണു വിചാരിക്കുന്നതു്? പൈസയ്ക്കുവേണ്ടിയാണു് നിങ്ങളുടെ കുട്ട വില്പിച്ചതെന്നാണോ? രാമ! രാമ!''

അന്നു കണ്ണുനീർ നിയന്ത്രിക്കുവാൻ എനിക്കു കഴിഞ്ഞില്ല. അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ ഭൂമി ഇനിയും നിസ്വയായിത്തീർന്നിട്ടില്ല! ഈ കാവല്ക്കാരനെപ്പോലുള്ള മനുഷ്യർ ഇന്നും ജീവിച്ചിരിപ്പുണ്ടോ!

കാവല്ക്കാരൻ എന്നെ അടുത്തു വിളിച്ചിരുത്തി. ചായ വാങ്ങിത്തന്നു. ചായ കഴിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കെ മുതുകിൽ തലോടിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''ചെറിയബാബു, ഭയപ്പെടേണ്ടതില്ല! സർ ഹരിറാം ഗോയങ്കയുടെ പേർ കേട്ടിട്ടുണ്ടോ? അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രതിമ രാജഭവന്റെ മുമ്പിലുണ്ടു്. അദ്ദേഹവും ഒരുകാലത്തു് നിങ്ങളെപ്പോലെ വളരെയധികം കഷ്ടപ്പെട്ട ഒരു മനുഷ്യനായിരുന്നു.''

കാവല്ക്കാരൻ തുടർന്നു: ''ഞാൻ നിങ്ങളുടെ മുഖത്തും നയനങ്ങളിലും അതേ അഗ്നി കാണുന്നു. നിങ്ങളും ഒരുകാലത്തു വലിയവനായിത്തീരും. സർ ഹരിറാം ഗോയങ്കയെപ്പോലുള്ള മഹാൻ—''

ഞാൻ കാവല്ക്കാരന്റെ മുഖത്തു മിഴിച്ചുനോക്കി നില്ക്കുകയായിരുന്നു. അശ്രു അപ്പോഴും നിയന്ത്രിക്കാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നില്ല. പോരാൻ തുനിഞ്ഞപ്പോഴേ അയാൾ പറഞ്ഞു: ''മുകളിലിരിക്കുന്നവൻ സദാസമയവും നമ്മെ കണ്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്നുണ്ടെന്നു് ഓർത്തുകൊള്ളണം. സല്ക്കർമ്മങ്ങളാൽ അവനെ സന്തോഷിപ്പിക്കണം. അവനെ വഞ്ചിക്കരുതു്.''

അന്നത്തെ കാര്യമോർക്കുമ്പോഴും ഇന്നും ഞാൻ അസ്വസ്ഥനായിത്തീരുന്നു. ലോകത്തിലെ ദീഘ്രയാത്രയിൽ എത്രയോ ഐശ്വര്യവും പ്രതാപവും ഞാൻ ദർശിച്ചു. ഖ്യാതി, സ്ഥാനമാനം, പ്രതിപത്തി, സമ്പത്ത്, സ്വാതന്ത്ര്യം ഇവയെല്ലാം ഞാൻ അനുഭവിച്ചവനാണ്. സമുദായത്തിലെ അഭിവന്ദ്യർ—ഭാവിക്കുവേണ്ടി വർത്തമാനകാലത്തെ ചരിത്രംസൃഷ്ടിച്ചവർ—വിദ്യാഭ്യാസം, വിജ്ഞാനം, കല, സാഹിത്യം എന്നിവയിലൂടെ നമ്മെ ഉദ്ധരിക്കാൻ വേണ്ടി കച്ചകെട്ടിയവർ—അങ്ങനെയുള്ള അനേകംപേരുമായി അടുത്ത സമ്പർക്കംപുലർത്താൻ ഇന്നും എനിക്കവസരമുണ്ട്. എന്നാൽ ക്രൈവ്ബിൽഡിംഗിലെ അപ്രസിദ്ധമായ ആ ആഫീസിലെ അഗണ്യനായ ആ കാവല്ക്കാരൻ ഇന്നും എന്റെ ആകാശത്തിൽ വഴിത്താരമായി പരിലസിക്കുന്നു. ദീഘ്രകായനായ ആ പടിഞ്ഞാറൻദേശത്തുകാരന്റെ സ്മരണ ഒന്നുകൊണ്ടും ഹൃദയത്തിൽനിന്നകറ്റാൻ കഴിയുന്നില്ല.

യാത്രപറഞ്ഞു റോഡിലിറങ്ങിയപ്പോഴും ഞാൻ ചിന്തിച്ചു: കാവല്ക്കാരൻ എന്നെ വിശ്വസിച്ചു. പക്ഷേ, ഞാനൊരു കള്ളനാണ്! ഓരോ കൂട്ടത്തും നാലണവീതം കൂടുതൽ വാങ്ങി. എനിക്ക് വിശ്വസ്തത പാലിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല.

ഡിൽഹൗസിയിൽനിന്നു നടന്ന് നേരെ ചൗരംഗിയിലുള്ള കഴ്സൺപാക്കിലെത്തി. ആഫീസില്ല; ആഫീസിൽ പോകേണ്ട ആവശ്യമുണ്ട്. ആശ്രയമില്ല, ആശ്രയം അത്യാവശ്യമാണുതാനും. അങ്ങനെയുള്ള നിർഭാഗ്യവാന്മാർക്ക് അല്പസമയം വിശ്രമിക്കാനുള്ള സ്ഥലമാണ് കഴ്സൺ പാർക്ക്. സമയം പെട്ടെന്നിവിടെ നിശ്ചലമായി. സമയത്തിനിവിടെ നീക്കമില്ല, വ്യഗ്രതയില്ല, ഉല്ക്കണ്ഠയുമില്ല. എല്ലാം ശാന്തം. ഹരിതകോമളമായ പുൽമെത്തയിൽ, വൃക്ഷത്തണലിൽ എത്രയോ നിരാശർ നിർവ്വികാരരായി ഉറങ്ങുന്നു! ഒരു ജോഡി കാക്കസർ ഹരിറാം ഗോയങ്കയുടെ പ്രതിമയ്ക്കു മുകളിൽ ഇരിക്കുന്നുണ്ട്.

ആരുടെ ഔദാര്യത്തിലാണോ ഈ കഴ്സൺ പാക്ക് നിർമ്മിച്ചതു്, അവരെ മനസ്സാ പ്രണമിച്ചു. കഴ്സൺ സായ്പിനേയും ഒഴിവാക്കിയില്ല. പിന്നെ സർ ഹരിറാം ഗോയങ്ക. അദ്ദേഹം എന്നിൽ അസന്തുഷ്ടനായി മുഖം തിരിച്ചു നില്ക്കുകയാണെന്നു തോന്നി.

അദ്ദേഹത്തിന്റെ പാദതലത്തിൽ ഇരുന്നപ്പോഴും എന്റെ അധരം വിറയ്ക്കാൻ തുടങ്ങി. ഞാൻ കരം കൂപ്പി അപേക്ഷിച്ചു: ''സർ ഹരിറാം! എനിക്കു മാപ്പുതരൂ! ഞാൻ ഒരു തെറ്റും ചെയ്തിട്ടില്ല. ക്വൈവ് സ്ട്രീറ്റിലെ നിരക്ഷരകുക്ഷിയായ ഒരു കാവൽക്കാരൻ എന്നിൽ അങ്ങയുടെ പ്രതിരൂപം ദർശിക്കുന്നു. അതിൽ എന്റെ കൈയില്ല. അങ്ങയെ അപമാനിക്കാനുള്ള യാതൊരു ദുരുദ്ദേശവും എനിക്കില്ല.''

ഞാൻ എത്രസമയം അങ്ങനെ അവിടെയിരുന്നു എന്നോക്കുന്നില്ല. ആഫീസിലെ അലസനായ യുവഗ്രന്ഥനെപ്പോലെ സൂര്യൻ തന്റെ ഡ്യൂട്ടിയവസാനിപ്പിച്ചു്, സ്വവസതിയിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു. ഞാൻ മാത്രം അവിടെ ഇരിക്കുകയാണു്. എനിക്കെന്താണുള്ളതു്? ഞാനെവിടെപ്പോകും?

''ഹലോ സർ!'' ഞാൻ ഞെട്ടി.

കൈയിൽ അറാച്ചിക്കേസുമേന്തി സൂട്ടുധാരിയായ ഒരു സായ്പു് എന്റെ മുമ്പിൽ നില്ക്കുന്നു. നിറം എന്നേക്കാളും കറുപ്പാണു്. (അമ്മ സ്നേഹത്തോടെ എന്നെ കറമ്പൻ എന്നു വിളിക്കാറുണ്ടായിരുന്നു.) അറാച്ചിക്കേസു കണ്ടു് ആളെ തിരിച്ചറിഞ്ഞു. ബയറൺസായ്പാണു്. പാക്കിൽ ഉറങ്ങിക്കിടന്ന എന്നെക്കണ്ടു ബയറൺസായ്പു് അത്ഭുതസ്തബ്ധനായി. എന്റെ മുഖത്തു സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ടു് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു:

''ബാബൂ!''

ബയറൺസായ്പിനു് ആശ്ചര്യമുളവാക്കുന്ന സംഗതിയാണു്. ഒരുകാലത്തു് ഓംഡ്പോസ്റ്റാഫീസ് സ്ട്രീറ്റിൽ എനിക്കുണ്ടായിരുന്ന പ്രതാപം അദ്ദേഹം കണ്ടിട്ടുള്ളതാണു്. ആ കാലഘട്ടം ഇന്നും മറന്നിട്ടില്ല. ഞാൻ ചെയിം

ബറിലിരുന്നു് ടൈപ്പുചെയ്യുകയായിരുന്നു. അറാച്ചിക്കേസുമേന്തി ഒരു മാന്യനും അവിടെ കടന്നുവന്നു. കരിവീട്ടിയുടെ നിറമാണു് ശരീരത്തിനു്. ആ നിറത്തിനും ഒരു ഭംഗിയുണ്ടു്. എന്നാൽ ഇതു് ധമ്മതല്ലസ്ട്രീററിൽ നാലണ കൊടുത്തു പോളീഷു് ചെയ്യിച്ച ഷൂ ആണു്.

സാസ്സു് ആദ്യംതന്നെ എന്നെ സുപ്രഭാതമറിയിച്ചു. പിന്നീടു് എന്റെ പരിചിതനെന്ന മട്ടിൽ, അനുമതിക്കുടാതെതന്നെ മുമ്പിൽ കിടന്നിരുന്ന കസാലയിൽ ഇരുന്നു. അന്നത്തെ വർദ്ധിച്ച വിലയ്ക്കു് പാസ്സാറിന്നു് ഒന്നേമുക്കാലണ വിലയുള്ള, സിഗരറു് എടുത്തു് എന്റെ നേർക്കു നീട്ടി:

''ഇതൊരെണ്ണം പരീക്ഷിച്ചു നോക്കൂ!''

ഞാൻ തിരസ്കരിച്ചതോടെ അദ്ദേഹം ഹ ഹ എന്നു് പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. ''ഈ ബ്രാൻറു് നിങ്ങൾക്കിഷ്ടമല്ലെന്നു തോന്നുന്നു. നിങ്ങൾ തികച്ചും വിശ്വസ്തനാണു്. സ്നേഹിക്കുന്നവരെ ഒരിക്കലും ത്യജിക്കുകയില്ല.''

ആ മാന്യൻ ഏതെങ്കിലും സിഗരറുകമ്പനിയുടെ സേൽസുമാനായിരിക്കുമെന്നു ഞാൻ ശങ്കിച്ചു. എന്നാൽ എന്നെപ്പോലുള്ള അരസികരുടെ മുമ്പിൽ രസം വിളമ്പുന്നതുകൊണ്ടു് യാതൊരു പ്രയോജനവുമില്ല. അങ്ങനെ പറയാൻ തുടങ്ങുമ്പോൾ അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു:

''വല്ല കേസുമുണ്ടോ?''

''കേസ്സോ? ഞങ്ങൾതന്നെ അന്യരുടെ കേസ്സുകൾ വാദിക്കുന്നവരാണു്.'' എനിക്കു മറുപടി പറയാനവസരം തരാതെ ബയറൺസാസ്സു് തുടർന്നു: ''കുടുംബസംബന്ധമായോ വ്യക്തിപരമായോ ഉള്ള കാര്യങ്ങൾ അന്വേഷിക്കേണ്ട ആവശ്യംവരുമ്പോൾ എന്നെ സമീപിക്കാവുന്നതു്. ഏതെങ്കിലും കേസു്, അതെത്ര ജടിലവും രഹസ്യവുമായിക്കൊള്ളട്ടെ ഞാനതു ജലതുല്യം സ്വച്ഛവും പകൽവെളിച്ചംപോലെ വ്യക്തവുമാക്കിത്തീർക്കാം.''

''എന്റെ പക്കൽ ഇപ്പോൾ അത്തരം കേസ്സുകളൊന്നുമില്ല.'' തൊപ്പിയെടുത്തു ധരിച്ചു് ബയറൺസാസ്സു് എഴുന്നേറ്റു.

''ആം റൈറ്റ്! ആം റൈറ്റ്! എപ്പോം എങ്ങനെ എന്റെ സേവനം ആവശ്യമായിവരുമെന്നു് ആക്കും പറയാൻ സാധിക്കുകയിയില്ല.''

അതിനാണു ബയറൺസാഹ്വു് ഒരു കാർഡു തന്നതു്. ''B. Byron, your friend in need ഫോൺനമ്പർ...'' അതിന്റെ സ്ഥാനത്തു് ഡാഷു് ആണു്; നമ്പരൊന്നുമില്ല.

''ടെലിഫോൺ ഇപ്പോളില്ല. ഭാവിയിലുണ്ടാകും. അതിനുവേണ്ടിയാണു് സ്ഥലം ഒഴിച്ചിട്ടിരിക്കുന്നതു്. കാലക്രമത്തിൽ എല്ലാമുണ്ടാകും. ഫോൺ മാത്രമല്ല, കാർ, ബംഗ്ലാവു്, ആഫീസു് തുടങ്ങിയ എല്ലാ സൗകര്യങ്ങളുമെനിക്കുണ്ടാകും. സ്വകാര്യഡിറ്റക്ടീവു് മനസ്സിരുത്തി ജോലി ചെയ്താൽ സകലതും സമ്പാദിക്കാൻ കഴിയുമെന്ന കാര്യമധികമാക്കുമറിഞ്ഞുകൂടാ. അയാംക്കു നിങ്ങളുടെ ചീഫു് ജസ്റ്റീസിനേക്കാളും കൂടുതൽ വരുമാനമുണ്ടാക്കാൻ കഴിയും.''

പ്രൈവറ്റു് ഡിറ്റക്ടീവു്? ഇതേവരെ അപരെപ്പറ്റി പുസ്തകത്തിൽ വായിച്ചിട്ടേയുള്ള. ബാലപാഠം അഭ്യസിച്ചതിനുശേഷം കൗമാരത്തിന്റെ അന്ത്യംവരെ ഈ കുറ്റാന്വേഷികളുടെ ആയിരത്തിലധികം കഥകളും വായിച്ചുതള്ളിയിട്ടുണ്ടു്. വിദ്യാർത്ഥിജീവിതത്തിൽ നിഷ്ഫയോട്ടം ഭക്തിയോട്ടംകൂടി വ്യോമകേശു്, ജയന്ത—മാണിക്കു്, സുപ്രതൻ, കിരീടി റായു്, ബ്ലാക്കു്സ്മിത്തു് തുടങ്ങിയ ഡിറ്റക്ടീവു്സാഹിത്യകാരന്മാരെ പൂജിച്ചു. അതിന്റെ പകുതി സമയം യാദവചക്രവർത്തി, കെ. പി. ബോസു്, തെസു് ഫീൽഡു് തുടങ്ങിയവരുടെ കൃതികളും വായിക്കാൻ ചെലവഴിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ ഇന്നീ ഒട്ടശ നേരിടുകയില്ലായിരുന്നു. എന്നാലിതുവരെ എന്റെ മനോരാജ്യത്തിൽ മാത്രമേ സത്യാന്വേഷികളായ ഈ ഡിറ്റക്ടീവുകളും വിരാജിച്ചിരുന്നുള്ള. ഈ മരുഭൂമിയിൽ—കൽക്കത്താനഗരത്തിൽ—അവർ സശരീരികളായി നടക്കുന്നു എന്നതു് ഞാൻ സ്വപ്നത്തിൽപ്പോലും വിചാരിച്ചിരുന്നില്ല.

ഞാൻ വിസ്മയത്തോടും ഭക്തിയോടുംകൂടി ബയറൺ സാഹ്വിനോടു് വീണ്ടും ഇരിക്കാനഭ്യർത്ഥിച്ചു. ചായ കഴി

ക്കുന്നതിനു വിരോധമുണ്ടോ എന്നു ചോദിച്ചു. ഒറ്റ അഭ്യർത്ഥനയേ വേണ്ടിവന്നുള്ളൂ. അദ്ദേഹം സമ്മതിച്ചു. ഒന്നര മിനിറ്റിനുള്ളിൽ ഒരുകപ്പു ചായ കുടിച്ചുതീർത്തു. യാത്ര പറയുന്നതിനുമുമ്പേ ബയറൺസായ്പു പറഞ്ഞു: ''അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ എന്നെ വിസ്മരിക്കരുതു്.''

എനിക്കു സഹതാപം തോന്നി. കുറ്റാന്വേഷികൾ തൊഴിലന്വേഷിച്ചു വാതിൽതോറും തെണ്ടിനടക്കുകയോ? കുറ്റാന്വേഷികൾ രാവിലെ ലേക്പ്ലേസിലുള്ള ഭവനത്തിൽ ചായയും ആമ്ലറും കഴിച്ചു് സഹപ്രവർത്തകരുമായി വെടിപറഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ പെട്ടെന്നു് ഫോൺ മുഴങ്ങുന്നു. കുറ്റാന്വേഷി അല്പം വിരക്തിയോടെ മൃദുലസോഫയുപേക്ഷിച്ചു് റിസീവർ കൈയിലെടുക്കും. അപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തോടു് ശിവഗഢ്കൊലപാതകം സംബന്ധിച്ച കേസന്വേഷണം നടത്താൻ അഭ്യർത്ഥിക്കുന്നു. വധിക്കപ്പെട്ട രാജ്ബഹാദൂറിന്റെ വിധവയോ, ഏകപുത്രിയോ കരുണാർദ്രമായ സ്വരത്തിൽ അഭ്യർത്ഥിക്കുന്നു: ''അങ്ങുതന്നെ ഈ കേസിന്റെ അന്വേഷണം കൈയേല്ക്കണം. പണത്തിന്റെ കാര്യത്തിൽ ചിന്തിക്കേണ്ടതില്ല. അങ്ങു് ആവശ്യപ്പെടുന്ന തുക നല്കാൻ തയ്യാറാണു്.'' എന്നെല്ലാം പറയുമെന്നായിരുന്നു എന്റെ ധാരണ.

അല്ലെങ്കിൽ പേമാരി ചൊരിഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഒരു സന്ധ്യാസമയത്തു്—അന്ധകാരാവൃതമായ അന്തരീക്ഷത്തിൽ—വാഹനഗതാഗതം നിലച്ചിരിക്കെ—വെളിയിലിറങ്ങാൻ നിവൃത്തിയില്ലാതിരിക്കെ—ആ പാദചൂഡം മഴക്കോട്ടിനാൽ മൂടിപ്പൊതിഞ്ഞു് ഏതോ ഒരപരിചിതൻ കുറ്റാന്വേഷിയുടെ മട്ടുപ്പാവിൽ പ്രവേശിക്കുന്നു. അയാൾ വൻതുകയുടെ ഒരു ചെക്കു് മേശപ്പുറത്തു വച്ചുകൊണ്ടു് തന്റെ കരുണാർദ്രകഥ വിവരിക്കാനാരംഭിക്കുന്നു. കുറ്റാന്വേഷി യാതൊരു ഭാവഭേദവും കൂടാതെ ബ്രാണ്ടിച്ചുരുട്ടു പുകച്ചുകൊണ്ടു് ആഗതനെ ഉപദേശിക്കുന്നു: ''പോലീസിനെ സമീപിക്കുന്നതാണു നന്നു്.''

ആഗതൻ തൽക്ഷണം കസേരയിൽനിന്നെഴുന്നേറ്റു് കുറ്റാന്വേഷിയുടെ കരം ഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടു കരുണാർദ്രസ്വര

ത്തിൽ അപേക്ഷിക്കുന്നു: ''ദയവുചെയ്യ് എന്നെ നിരാശപ്പെടുത്തരുതു്.''

എന്നാൽ, ബയറൺസാസ്സിന്റെ അവസ്ഥ എന്താണിങ്ങനെ? തൊഴിലന്വേഷിച്ചു് അലഞ്ഞുനടക്കുന്നു!

ഓഫീഡ് പോസ്റ്റാഫീസ് സ്ട്രീററിലെ കച്ചേരിപരിസരത്തു് എത്രയോ വിചിത്രമനുഷ്യർ വരികയും പോകുകയും ചെയ്യുന്നു! ബയറൺസാസ്സിനെ സഹായിക്കുവാൻ കഴിയുമെന്നു് എനിക്കു തോന്നി. എന്റെ പരിചിതരിൽ ആരുടെയെങ്കിലും രഹസ്യം ഭേദിച്ചു് അദ്ദേഹം ഭാരത്തിലെങ്ങും വിശ്രുതനായിത്തീരും. അതാണു് അദ്ദേഹത്തോടു് ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു വരാൻ പറഞ്ഞതു്.

വാർണീഷ്ചെയ്ത കറുത്ത മുഖവുമായി ബയറൺസാസ്സു് വീണ്ടും ടെംബിറം ചെയിംബറിൽ വരികയുണ്ടായി. ഇപ്രാവശ്യം അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൈയിൽ ഭീമാകമ്പനിയുടെ കടലാസ്സുകളുണ്ടു്. ആദ്യം ഞാനല്പം പരിഭ്രമിച്ചു. അല്പകാലത്തെ ഔദ്യോഗികജീവിതത്തിനുള്ളിൽ എനിക്കു രണ്ടഡസനിലധികം ഇൻഷ്വറൻസ് ഏജൻറുമാരുടെ കൈണിയിൽ പെടേണ്ടിവന്നിട്ടുണ്ടു്. അതിനാൽ ഞാൻ ഏറുകണ്ണിട്ടു് ബയറൺസാസ്സിന്റെ കൈയിലിരുന്ന കടലാസ്സുകളുടെനേക്കു നോക്കി. സ്വന്തം കർത്തവ്യമെന്തെന്നു ചിന്തിച്ചുറപ്പിച്ചു. എന്നാൽ അദ്ദേഹം എന്റെ അന്തർഗതം മനസ്സിലാക്കി എന്നു തോന്നുന്നു. കസേരയിൽ ഇരുന്നമാത്രയിൽ ബയറൺസാസ്സു പറഞ്ഞു: ''യേപ്പെടേണ്ട. ഇൻഷ്വർ ചെയ്യാൻ നിങ്ങളെ നിർബ്ബന്ധിക്കുകയില്ല.''

ലജ്ജമൂലം എന്റെ മുഖം ചുവന്നുപോയി. മറുപടി പറയാനവസരം നല്കാതെ ബയറൺസാസ്സു് തുടർന്നു: ''ഡിറക്ടീവ് ജോലി ചെയ്യുമ്പോഴും പലപ്പോഴും ബഹുരൂപിയായി വർത്തിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ഇൻഷ്വറൻസിന്റെ മല്ലാളി, അതും ഒരഭിനയമാണു്.''

ഞാൻ ചായ വരുത്തിച്ചു. അതു കുടിച്ചതിനുശേഷം ബയറൺസാസ്സു് സ്ഥലംവിട്ടു.

വാസ്തവത്തിൽ എനിക്കു് ലജ്ജ തോന്നിയിരുന്നു. ബയറൺസാസ്സിനു് എന്തെങ്കിലുമൊരു ഉപകാരം ചെ

യ്യാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ സന്തോഷിക്കാമായിരുന്നു. എന്നാൽ ആഗ്രഹങ്ങളെല്ലാം സഫലമായെന്നുവരില്ലല്ലോ! ഒരു ജോലിയും സമ്പാദിച്ചുകൊടുക്കാൻ എനിക്കു കഴിഞ്ഞില്ല ഞാൻ ച്ലോക്കേട്ടനോട് പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങടെ ക്കെന്തെങ്കിലുമന്വേഷിപ്പിക്കാനുണ്ടെങ്കിൽ ബയറൺസാസ്സിനെ വിളിക്കണം.''

ച്ലോക്കേട്ടൻ എന്നെ മുഖത്തു തുറിച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''നിന്റെ പുറപ്പാട് അത്ര നല്ലതിനല്ലെന്നു തോന്നുന്നു. ആ പന്ന സാസ്സിനെച്ചൊല്ലി നിനക്കിത്ര ദുഃഖമെന്താണു്? കരുതിയിരുന്നുകൊള്ളണം. എല്ലിയറ്റ് റോഡിലെ ആ 'ചരക്കി'ന്റെ കെണിയിൽ കുടുങ്ങി എത്രയോ ചെറുപ്പക്കാരാണു നശിച്ചതെന്നറിയാമോ?''

ച്ലോക്കേട്ടന്റെ അഭിപ്രായം ചെവിക്കൊണ്ടില്ല. ഞാൻ സാസ്സിനോടു പറഞ്ഞു: ''ആർ, ആക്കു് എപ്പോഴും, ഉപകാരപ്പെടുമെന്നു കാലേക്കൂട്ടി പ്രവചിക്കാൻ സാദ്ധ്യമല്ല. ഞങ്ങളുടെ ഈ ലയിനിൽ പ്രത്യേകിച്ചും.''

ഈ നിസ്സാരപരിചയത്തിന്റെ പേരിലാണു കഴുസൺ പാക്കിൽ—ക്ഷീണിച്ചവശനായിക്കിടന്ന എന്നെ ബയറൺസാസ്സു് വിളിച്ചുണർത്തിയതു്.

''ഹലോ ബാബൂ! എന്താണു സംഗതി?'' ഞാൻ ഉത്തരം പറയാതെ സർ ഹരിറാം ഗോയങ്കയുടെ പ്രതിമയുടെ നേരെ മുഖം തിരിച്ചു. പക്ഷേ, ബയറൺസാസ്സു് വിട്ടില്ല. എന്റെ കരം ഗ്രഹിച്ചു്, എന്നോടു ചോദിക്കാതെതന്നെ കാര്യങ്ങളെല്ലാം മനസ്സിലാക്കി.

''ഇതു മോശമാണു്. വളരെ മോശം.''

''എന്തു്?''

''അതായതു് ഒരു പട്ടാളക്കാരനാണെങ്കിൽ സൈനികനെപ്പോലെ പെരുമാറണം. സ്നേഹശൂന്യമായ ഈ ലോകത്തു നമുക്കെല്ലാവർക്കും യുദ്ധം ചെയ്തു ജീവിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. അവസാനനിമിഷംവരെ യുദ്ധം ചെയ്യണം.''

ഞാൻ ബയറൺസാസ്സിന്റെ നേരെ ശ്രദ്ധിച്ചു നോക്കി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അവസ്ഥ അല്പം ഭേദപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടു്.

വിലപിടിച്ച സൂട്ടാണ് ധരിച്ചിരിക്കുന്നതു്. തിളങ്ങുന്ന ഷൂസും.

ബയറൺസായ്പ് നിന്നനില്പിൽ ജീവിതമൂല്യങ്ങളെ സംബന്ധിച്ച് ഒരു ചെറുപ്രസംഗം ചെയ്തു് ആത്മഹത്യ ചെയ്യാനുള്ള തീരുമാനത്തോടെയാണു് ഞാനിവിടെ ഇരിക്കുന്നതെന്നു് അദ്ദേഹം ശങ്കിച്ചു.

ഉപദേശം ഒരിക്കലും എനിക്കു സഹ്യമല്ല. അതിനാൽ ഞാൻ ഇൗഷ്യയോടെ പറഞ്ഞു: ''പാഷാണഹൃദയനായ സർ ഹരിറാം ഗോയങ്ക കെ. ററി. സി. ഐ. അവർകളുടെ കൺമുമ്പിൽ, അക്കാണുന്ന വൃക്ഷത്തിന്മേൽ അനേകം അശാന്തജീവിതം നിത്യശാന്തി നേടീട്ടുണ്ടു്. പത്രങ്ങളിൽ നിങ്ങടം ആ വാർത്തകടം വായിച്ചിട്ടുമുണ്ടാകും. ഭയപ്പെടേണ്ട മിസ്റ്റർ ബയറൺ! ഞാനൊരിക്കലും അത്തരം വിഡ്ഢിത്തം പ്രവർത്തിക്കുകയില്ല.''

എന്റെ ദാർശനികമായ മറുപടിയിൽ ബയറൺസായ്പ് ഗുരുതരമായ ആരോപണമൊന്നും കണ്ടില്ല. അദ്ദേഹം ആത്മഗതം ചെയ്തു. ''ചീയർ അപ്പ് ബോയ്! മോശമായേനെ. നമ്മുടെ ജീവിതം കുറെക്കൂടി മോശമാകുമായിരുന്നു.''

അകലെ ഒരു ഹിന്ദുസ്ഥാനി പിച്ചളകടത്തിൽ ചായ വിറ്റു നടന്നിരുന്നു. ബയറൺസായ്പ് അവനെ വിളിച്ചു വരുത്തി. ഞാൻ തടഞ്ഞെങ്കിലും അദ്ദേഹം സമ്മതിച്ചില്ല. അദ്ദേഹം ഡയറി തുറന്നു നോക്കിയതിനു ശേഷം പറഞ്ഞു: ''ഒരുകപ്പു ചായയുടെ കടം വീടി. ഇനിയും നാല്പത്തിരണ്ടു കപ്പു വീട്ടാൻ ബാക്കിയുണ്ടു്.''

ചായ കുടിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കെ അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു: ''നിങ്ങടംക്കു വെളുത്ത പാന്റും കോട്ടുമുണ്ടോ?''

''വീട്ടിലുണ്ടു്.''

ബയറൺസായ്പ് സന്തോഷത്തോടെ തുള്ളിച്ചാടി. ''അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ ഇനി ചിന്തിച്ചു നില്ക്കാൻ സമയമില്ല. എല്ലാം ഈശ്വരേച്ഛ. അല്ലെങ്കിൽ നാം തമ്മിൽ കണ്ടുമുട്ടിയതെങ്ങനെ?''

''എനിക്കൊന്നും മനസ്സിലായില്ല.''

''എല്ലാം മനസ്സിലാകും. സന്ദർഭം വരുമ്പോൾ എല്ലാം മനസ്സിലായിക്കൊള്ളും. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ പെണ്ണിനെ എനിക്കാദ്യം മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നോ?'' സംഭാഷണം നിർത്തി ബയറൺസായ്പ് വാച്ചിൽ നോക്കി. ''എത്ര സമയം വേണ്ടിവരും? വീട്ടിൽപ്പോയി ഡ്രസ്സ് മാറി ഇപ്പോഴത്തന്നെ മടങ്ങിവരണം.''

''എവിടെ പോകാൻ.''

''അതെല്ലാം പിന്നീട് പറയാം. ഒരു മണിക്കൂറിനുള്ളിൽ നിങ്ങൾ സർ ഹരിറാം ഗോയങ്കയുടെ പ്രതിമയുടെ മുമ്പിൽ തിരിച്ചെത്തണം. ബാക്കി കാര്യങ്ങൾ പിന്നീട് ചിന്തിക്കാം. ഇപ്പോൾ വേഗമാകട്ടെ! ഹറി അപ്പ് ക്യു!''

അന്നു് എങ്ങനെയാണു ഞാൻ ചൗരംഗിയിൽനിന്നു് ചൗധുരിബഗാനിലെത്തിയതെന്നു് ആലോചിക്കുമ്പോൾ അത്ഭുതം തോന്നുന്നു. ധൃതിമൂലം ഓടുന്ന ബസ്സിൽ കയറിയപ്പോൾ കാൽ വഴുതി. ബസ്സിലെ യാത്രക്കാർ പരിഭ്രാന്തരായെങ്കിലും ഞാൻ അശ്രദ്ധ നടിച്ചു. ഏതു വിധത്തിലെങ്കിലും ബസ്സിൽ കയറാൻ കഴിഞ്ഞാൽ മതി എന്നായിരുന്നു എന്റെ ചിന്ത.

ഷേവുചെയ്തു് ഡ്രസ്സ് മാറി കഴ്സൺപാർക്കിലെത്തിയപ്പോഴേക്കും രാത്രി ഏഴുമണി കഴിഞ്ഞിരുന്നു. ചൗരംഗിയിലെ രാത്രി മോഹനിരൂപം പൂണ്ടുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. കണ്ണഞ്ചിക്കുന്ന നിയോൺബൾബുകളുടെ മിന്നലുകൾ കഴ്സൺപാർക്കിനേയും മറ്റൊരു പാർക്കായി മാറ്റി. ഉച്ചയ്ക്കു ഞാൻ പരിചയപ്പെട്ട കഴ്സൺപാർക്കെവിടെപ്പോയി! പല ദിവസങ്ങളായി തൊഴിലില്ലാതെ അലഞ്ഞുനടന്നിരുന്ന യുവാവു് പെട്ടെന്നു് ആയിരം രൂപ ശമ്പളമുള്ള ഉദ്യോഗത്തിൽ പ്രവേശിച്ചതിനുശേഷം കാമുകിയോടൊത്തു കാറ്റുകൊള്ളാൻ പുറപ്പെട്ടിരിക്കുകയാണു്.

ഞാൻ കാവ്യത്തിന്റെയോ ഉദ്ധരണികളുടെയോ ക്ഷേത്രമല്ല. എന്നാൽ പണ്ടു വായിച്ചിട്ടുള്ള ഏതോ ഒരു പദ്യത്തിന്റെ കുറെ വരികൾ ഉരുവിടാൻ നിർബ്ബന്ധിതനായി.

മാലീഷുകാർ, കടലവില്പനക്കാർ, ചായവില്പനക്കാർ തുടങ്ങിയവർ സംഘം സംഘമായി പാക്കിൽ കറങ്ങിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ഇസ്തിരി ഉടയാത്ത സൂട്ടുധരിച്ച എന്നെ കണ്ടാൽ തൊഴിൽരഹിതനാണെന്നു് ആരും പറയുകയില്ല. അതിന്റെ തെളിവുകാം പ്രത്യക്ഷത്തിൽ കാണാൻ കഴിഞ്ഞു. മാലീഷുകാർ അടുത്തുവന്നു. ''മാലീഷ്!സർ!''

''വേണ്ട.'' ഞാൻ മുന്നോട്ടു നീങ്ങാൻ തുനിഞ്ഞപ്പോൾ അവർ കുറെക്കൂടി അടുത്തുവന്നു് പതിഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ ചോദിച്ചു: ''ഗേൾസ്ഫ്രണ്ട് വേണോ സാഹെബ്? കോളേജ് ഗേൾ? പഞ്ചാബി, ബംഗാളി, ആംഗ്ലോ ഇന്ത്യൻ....'' പട്ടിക കുറെക്കൂടി ദീർഘിക്കുമായിരുന്നു. പക്ഷേ, ഞാൻ ബയറൺസാഹ്വിനെ കാണാൻവേണ്ടി ധൃതിയിൽ നടക്കുകയായിരുന്നു. എന്നെ കാത്തിരുന്നു മുഷിഞ്ഞു് അദ്ദേഹമിപ്പോൾ സ്ഥലംവിട്ടുകാണും! അങ്ങനെ ഒരു സുവർണ്ണാവസരം എനിക്കു നഷ്ടപ്പെട്ടുമോ?

ഇല്ല. ബയറൺസാഹ്വു് പോയിട്ടില്ല. അദ്ദേഹം സർ ഹരിറാം ഗോയങ്കയുടെ പ്രതിമയുടെ തറയിൽ നിശ്ശബ്ദനായിരിക്കുകയാണു്. രാത്രിയുടെ അന്ധകാരത്തോടൊത്തു് സാഹ്വിന്റെ ശരീരത്തിന്റെ കറുപ്പുകൂടിച്ചേർന്നു അദ്ദേഹത്തിന്റെ വെള്ളപ്പാന്റും ഷർട്ടും ഏതോ അദൃശ്യമനുഷ്യന്റെ ലജ്ജ മറയ്ക്കുകയാണു്.

എന്നെ കണ്ടമാത്രയിൽ ബയറൺസാഹ്വു് എഴുന്നേറ്റു. ''നിങ്ങൾ പോയതിനുശേഷം ഞാൻ പത്തു സിഗറ്റു പുകച്ചു. എന്റെയും നിങ്ങളുടെയും നന്മയ്ക്കാണു് ഇങ്ങനെ സംഭവിച്ചതെന്നു ഞാൻ ചിന്തിക്കുകയായിരുന്നു.''

കഴ്സൺപാക്കിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടു്, ഞങ്ങൾ സർ അശുതോഷ്മുക്കർജിയുടെ പ്രതിമയുടെ ഇടത്തുഭാഗത്തുകൂടി സെൻട്രൽ അവന്യൂവിലെത്തി, നേരെ ഷാജഹാൻ ഹോട്ടൽ ലക്ഷ്യമാക്കി നടന്നു.

ബയറൺസാഹ്വിനോടുള്ള കൃതജ്ഞതയാൽ എന്റെ ശിരസ്സു കുനിഞ്ഞുപോയി. അദ്ദേഹത്തിനു് ഒരുപകാരവും ചെയ്യാൻ എനിക്കു കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. ഞാനൊട്ടു ശ്രമിച്ചിരുന്നുമില്ല. അനേകം അറ്റോർണിമാരുമായി എനിക്കു പരി

ചയമുണ്ടായിരുന്നു. യൂറോപ്യൻബാരിസ്റ്ററുടെ ഗ്രമസ്ഥന്റെ അപേക്ഷ നിരസിക്കുക എന്നതു് അവരെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം പ്രയാസമായിരുന്നു. എന്നാൽ സ്വാഭിമാനത്തിനുവേണ്ടി ഞാൻ ആരുടേയും മുമ്പിൽ തലകുനിക്കാൻ പോയില്ല. ഇന്നു് ബയറൺസാഹ്വാണു് എന്റെ ജീവിതത്തിന്റെ വഴികാട്ടി. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങൾക്കു ജോലി ലഭിക്കും. അവരുടെ മാനേജർക്കു് എന്റെ അപേക്ഷ നിരസിക്കാൻ സാധിക്കുകയില്ല.''

''അക്കാണുന്നതാണു് ഹോട്ടൽ ഷാജഹാൻ!'' ബയറൺ അകലെനിന്നു ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചു.

കൽക്കത്താനഗരത്തിലെ ഹോട്ടൽകുലചൂഡാമണി—ഷാജഹാൻ ഞാനും കണ്ടു. ഗയിററിനടുത്തു് ഇരുപത്തിയഞ്ചോളം കാറുകൾ നിരന്നു കിടക്കുന്നു. വേറെയും വന്നുകൊണ്ടുമിരിക്കുന്നു. കാവൽക്കാരൻ നെഞ്ചിൽ എട്ടുപത്തു മെഡലുകളുമായി അഭിമാനത്തോടെ നില്ക്കുന്നു. കാറുകൾ വരുമ്പോൾ മുന്നോട്ടു ചെന്നു് ഡോർ തുറന്നുകൊടുക്കുന്നു. നൈററ്ഡ്രസ്സു ധരിച്ച ഒരു മദാമ്മ കാറിൽനിന്നു ചാടിയിറങ്ങി, എക്കിളെടുക്കുന്നപോലെ, ലിപ്സ്റ്റിക്കു പൂശിയ അധരം ഒരുവശത്തേക്കു ചരിച്ചു് താങ്കുയൂ പറഞ്ഞു. അതിനുള്ളിൽ സാഹ്വു് അവരുടെ അടുത്തുവന്നു കരംഗ്രഹിച്ചു് ഹോട്ടലിനുള്ളിൽ പ്രവേശിച്ചു. കാവൽക്കാരൻ ഷൂസുകൾ തമ്മിൽ കൂട്ടിമുട്ടിച്ചു് പട്ടാളച്ചിട്ടയിൽ സല്യൂട്ടുചെയ്തു. പ്രത്യുത്തരമായി അവരിരുവരുടേയും തല സ്പ്രിംഗ്പാവകളെപ്പോലെ അല്പം കുനിയുകയും നിവരുകയും ചെയ്തു.

പിന്നീടു ബയറൺസാഹ്വിനെയാണു കാവൽക്കാരൻ കണ്ടതു്. അപ്പോൾ അവൻ ഡബിൾ സല്യൂട്ടുചെയ്തു.

അകത്തു പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ ഉണ്ടായ വിഭ്രാന്തിയെക്കുറിച്ചു പറഞ്ഞറിയിക്കാൻ സാദ്ധ്യമല്ല. അക്കാര്യമോർക്കുമ്പോൾ ഇന്നും എനിക്കു് അത്ഭുതം തോന്നുന്നു. ഹൈക്കോർട്ടിലെ ബാരിസ്റ്റർസാഹ്വിന്റെ ഔദാര്യത്താൽ ഒട്ടേറെ ഉല്ലാസകേന്ദ്രങ്ങൾ സന്ദർശിക്കാൻ എനിക്കു് അവസരം ലഭിച്ചിട്ടുണ്ടു്. പല ഹോട്ടലുകളും കണ്ടിട്ടുണ്ടു്. എന്നാൽ

ഷാജഹാൻഹോട്ടൽ ഒന്നു വേറെയാണു്. മറ്റൊരു ഹോട്ടലുമായി സാദൃശ്യപ്പെടുത്താൻ നിവ്വാഹമില്ല.

കെട്ടിടമല്ല, ഹോട്ടൽ ഒരു നഗരമാണു്. വരാന്ത ഒരു തെരുവാണു്. അതു് കല്ക്കത്തയിലെ ഏതു റോഡിനേയും അവനൃവിനേയും ലജ്ജിപ്പിക്കുന്നു.

ഞാൻ ബയറൺസാസ്സിന്റെ പിന്നാലെ ലിഫ്റ്റിൽ കയറി. ലിഫ്റ്റിൽനിന്നിറങ്ങിയിട്ടും അദ്ദേഹത്തെ അനുഗമിച്ചു. എനിക്കു ഭയം തോന്നി. മെയ്മാസത്തിലെ സന്ധ്യാസമയത്തു് ഡിസംബർമാസത്തിലെ ശൈത്യമനുഭവപ്പെടുകയോ?

ബയറൺസാസ്സിന്റെ പിന്നാലെ എത്രപ്രാവശ്യം ഇടംവലം വളവുകളും തിരിഞ്ഞെന്നോർമ്മയില്ല. ആ അത്ഭുതലോകത്തുനിന്നു് ഒറവ്വു് മടങ്ങിപ്പോരിക എന്നതു് എന്നെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം അസാദ്ധ്യമായിരുന്നു. അവസാനം ബയറൺസാസ്സു് ഒരു വാതിലിന്റെ മുമ്പിലെത്തി. വെളിയിൽ ബാഡ്ജ്ധാരിയായ ഒരു ബയറർ നിന്നിരുന്നു. സാസ്സു് പാചകശാല പരിശോധിച്ചു മടങ്ങിയെത്തിയതേയുള്ളെന്നും, കുളികഴിഞ്ഞു വിശ്രമിക്കുകയാണെന്നും അയാൾ പറഞ്ഞു.

ബയറൺ നിരാശപ്പെട്ടില്ല. തന്റെ ചുരുണ്ട മുടി തലോടിക്കൊണ്ടു് എന്നെനോക്കി ഒന്നു മന്ദഹസിച്ചു. പിന്നീടു ബയററോടു പറഞ്ഞു: ''ബയറൺസാസ്സു് വന്നിരിക്കുന്നു എന്നു പറയൂ.''

മന്ത്രംപോലെ ഫലിച്ചു. ബയറർ നാലുമിനിററിനുള്ളിൽ മടങ്ങിവന്നു് വിനയത്തോടെ പറഞ്ഞു: ''അകത്തേക്കു ചെല്ലാം.''

ഷാജഹാൻഹോട്ടലിന്റെ രേണകുത്താവായ മാക്കോപോളോവിനെ ഈ അവസ്ഥയിൽ കാണാൻ ഞാൻ പ്രതീക്ഷിച്ചതല്ലായിരുന്നു. ഒരു ബനിയനും, ഡ്രോയറും, ആ തടിച്ച ശരീരത്തിന്റെ പ്രധാനാവയവങ്ങളും മറയ്ക്കാനുള്ള വിഫലശ്രമം നടത്തുകയാണു്. അല്പ, വസ്ത്രത്തെക്കുറിച്ചു് അദ്ദേഹത്തിനു് യാതൊരു ചിന്തയുമില്ല. താൻ

ഏതോ നീന്തൽക്കുളത്തിന്റെ കരയിലിരിക്കുകയാണെന്ന വിചാരമാണു് മാക്കോപോളോവിനു്.

എന്നാൽ, എന്നെക്കണ്ടു് അദ്ദേഹം പരിഭ്രമിച്ചു. ക്ഷമിക്കണം! ക്ഷമിക്കണം! എന്നു പറഞ്ഞു് അദ്ദേഹം പിടച്ചെഴുന്നേറ്റു് അലമാരിയുടെ അടുത്തേക്കോടി. അലമാരിയുടെ ഓവർഡ്രാ തുറന്നു് ഒരു നിക്കറെടുത്തു ധൃതിയിൽ ധരിച്ചു. പിന്നീടു റബ്ബർചെരിപ്പു കാലിലിട്ടു് ഞങ്ങളുടെ മുമ്പിൽ വന്നു. സായ്പിന്റെ കഴുത്തിൽ ഒരു സ്വർണ്ണമാലയുണ്ടു്. അതിൽ തൂക്കിയിരിക്കുന്ന ലോക്കറിനുമേൽ എന്തൊക്കെയോ എഴുതിയിട്ടുണ്ടു്. മാറിലും ഇടതുകൈത്തണ്ടയിലും പച്ചകുത്തിയിരിക്കുന്നു.

ആദ്യം ബയറൺസായ്പു് സംഭാഷണമാരംഭിക്കുമെന്നു ഞാൻ കരുതി. എന്നാൽ, നിശ്ശബ്ദത ഭേദിച്ചതു മാനേജർ തന്നെയാണു് സിഗറ്റുടിൻ നീട്ടിക്കൊണ്ടു് അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു: ''വല്ല വിവരവും ലഭിച്ചോ?''

ബയറൺ നിഷേധരൂപത്തിൽ തലയാട്ടി. ''യാതൊരു വിവരവുമില്ല. കല്ലുത്ത ഒരു അത്ഭുതനഗരമാണു് മാക്കോപോളോ! നാം മനസ്സിലാക്കിയതിൽനിന്നും വളരെ വിസ്തൃതമാണു്.''

മാക്കോപോളോവിന്റെ മുഖത്തെ ദീപ്തി പെട്ടെന്നു കുറഞ്ഞു. അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു: ''ഇതേവരെ ഒരു വിവരവും ലഭിച്ചില്ലെങ്കിൽ ഇനി എപ്പോഴാണു ലഭിക്കുക?''

പഴയകാലത്തായിരുന്നെങ്കിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ നൈരാശ്യംനിറഞ്ഞ സംഭാഷണത്തിൽ എന്തെങ്കിലും രഹസ്യം കണ്ടുപിടിക്കാൻ ഞാൻ ശ്രമിക്കുമായിരുന്നു. എന്നാലിപ്പോഴെനിക്കു് ഒന്നിലും ആഗ്രഹമില്ല. കല്ലുത്താനഗരം പാതാളത്തിലാണ്ടുപോയാലും ശരി എനിക്കൊരു ജോലി ലഭിച്ചാൽ മതിയെന്നാണു വിചാരം.

എന്റെ മാനസികാവസ്ഥ മനസ്സിലാക്കിയ ബയറൺസായ്പു് കാര്യത്തിലേക്കു കടന്നു. എന്നെ പരിചയപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ടു് അദ്ദേഹം തുടർന്നു: ''ഇയാളെ നിങ്ങളുടെ ഹോട്ടലിൽ പ്രവേശിപ്പിക്കണം. ഇയാൾ നിങ്ങൾക്കുപകരിക്കും.''

ഷാജഹാൻഹോട്ടലിന്റെ മാനേജർ തലയ്ക്കു കൈയും കൊടുത്തു കീഴോട്ടു നോക്കിയിരുന്നു. ''യാതൊരു മാറ്റവുമില്ല. വാടകയ്ക്കു കൊടുക്കാനുള്ള മുറികളും ധാരാളം ഒഴിവുണ്ട്. എന്നാൽ ജോലിനല്കാനുള്ള ഒറ്റ കസേരപോലും ഒഴിവില്ല. അംഗങ്ങളം അധികമാണ്.''

ആ മറുപടി കേൾക്കാൻവേണ്ടി ഞാൻ തയ്യാറായി വന്നതാണ്. അനേകസ്ഥലങ്ങളിൽനിന്നു ഇതേ മറുപടി തന്നെ എനിക്കു ലഭിച്ചുകഴിഞ്ഞു. ഇപ്പോൾ കേട്ടില്ലെങ്കിലേ ആശ്ചര്യപ്പെടാനുള്ളൂ.

ബയറൺസാഹ്നു നിരാശപ്പെട്ടില്ല. താക്കോൽവളയം കൈയിൽ ചുറ്റിച്ചു അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: ''ഇവിടെ ജോലി ഒഴിവുണ്ടെന്നു എനിക്കറിയാം.''

''അസംഭവ്യം!'' മാനേജർ ഉച്ചത്തിൽ പറഞ്ഞു.

''സംഭവ്യമാണ്. തസ്തിക ഒഴിഞ്ഞുകിടപ്പുണ്ടെന്നു അടുത്തദിവസമറിയാൻ കഴിയും.''

''അതിന്റെ അർത്ഥം?''

''പല വിവരങ്ങളും കാലേക്കൂട്ടി അറിയാൻ എനിക്കു കഴിയും. നിങ്ങളുടെ സെക്രട്ടറി റോസി....?''

''റോസിയോ?'' മാനേജർ ഞെട്ടി. ''അവൾ മുകളിലത്തെ നിലയിലുണ്ടല്ലോ!''

കുറാനേഷിയുടെ സഹജമായ ഗാംഭീര്യത്തോടെ അയാൾ പറഞ്ഞു: ''ബയറെ വിളിച്ചു കഴിഞ്ഞ രാത്രി മദാമ്മ മുറിയിലുണ്ടായിരുന്നോ എന്നു ചോദിക്കൂ!''

മാക്കോപോളോയുടെ തല താണു. അസംഭവ്യം എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു അദ്ദേഹം 73–ാം നമ്പർ ബയറെ വിളിപ്പിച്ചു.

കഴിഞ്ഞ രാത്രിയും 73–ാം നമ്പർ ബയറ്ക്കു നൈറ്റ് ഡ്യൂട്ടിയുണ്ടായിരുന്നു. ഇന്നും സന്ധ്യമുതൽ ഡ്യൂട്ടിയുണ്ട്. അതിനായി അവൻ ഡ്യൂട്ടിസ്ഥലത്തു ഉപവിഷ്ടനായതേയുള്ളൂ. അപ്പോഴാണു മാനേജർ സാഹ്നു വിളിപ്പിച്ചയച്ചതു. തീച്ചയായും എന്തോ കുഴപ്പമുണ്ട്. അവൻ ഭയന്നുവിറച്ചു അടുത്തു വന്നു.

''ഇന്നലെ രാത്രി ഉണ്ണൻ ഡ്യൂട്ടി നോക്കിയോ?'' മാക്കോപോളാ ചോദിച്ചു.

73–ാം നമ്പർ ബയറർ വിറച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''ഈശ്വരൻ സാക്ഷിയായി ഞാൻ പറയുകയാണു് യജമാനനേ! രാത്രി മുഴുവൻ ഉറക്കമിളച്ചിരുന്നു ഡ്യൂട്ടിനോക്കി. കണ്ണിമയ്ക്കുകപോലും ചെയ്തില്ല.''

മാനേജർസാഹ്വിന്റെ ചോദ്യത്തിനു ബയറർ മറുപടി പറഞ്ഞു. 362–ാം നമ്പർ മുറി ഇന്നലെ രാത്രി മുഴുവൻ പൂട്ടിക്കിടന്നിരുന്നു. താക്കോൽ കീബോഡിൽത്തന്നെ ഉണ്ടായിരുന്നു.

ബയറൺ മന്ദഹസിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു. ''ഇന്നലെ രാത്രി കൃത്യം അതേസമയത്തു് ചൗരംഗിയിലുള്ള മറെറാരു ഹോട്ടലിലെ 72–ാം നമ്പർ മുറി അകത്തുനിന്നു് പൂട്ടിക്കിടന്നിരുന്നു.''

''എന്തിനു്?'' മാക്കോപോളോ ഭയത്തോടെ ചോദിച്ചു. ''ആ മുറിയിൽ റോസി മാത്രമല്ല, മറെറാരാളുംകൂടി ഉണ്ടായിരുന്നു. അദ്ദേഹം എന്റെ ഒരു പ്രത്യേക പരിചിതനാണു്. എന്റെ ഒരു ക്ലയൻറിന്റെ ഭർത്താവാണു്. ഇതെല്ലാം ഞാനറിയേണ്ട കാര്യങ്ങളല്ല. എന്നാൽ മിസിസ്സ് ബാനർജി ഫ്രീസും തന്നു് എന്നെ ചുമതലപ്പെടുത്തി. അവരുടെ ഭർത്താവു് എത്രമാത്രം മുന്നോട്ടു നീങ്ങി എന്നുള്ളതിന്റെ റിപ്പോർട്ടു് ഞാനിന്നാണു നൽകിയതു്. ഒരു രക്ഷയുമില്ല. ഇന്നു സന്ധ്യയ്ക്കു് താങ്കളുടെ സിക്രട്ടറി റോസിയും മിസ്റ്റർ ബാനർജിയും സ്ഥലംവിട്ടു. പക്ഷി പറന്നുപോയി. നിങ്ങൾക്കിഷ്ടമുള്ളപക്ഷം. ഈ യുവാവിനെ ആ ഒഴിഞ്ഞ കൂട്ടിൽ അടയ്ക്കുക.''

ഞാനും മാനേജരും ആശ്ചര്യസ്തബ്ധരായി. ബയറൺ ഉച്ചത്തിൽ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു തുടർന്നു: ''ആ വിവരം നല്ലാനായിരുന്നു ഞാൻ വന്നതു്. എന്നാൽ വഴിക്കുവെച്ചു് ഈ സ്നേഹിതനെ കണ്ടുമുട്ടി.''

അതിനുശേഷം മാക്കോപോളോസാഹ്വിനു് അസാദ്ധ്യമെന്നു പറയാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. കൂട്ടത്തിൽ ഇക്കാര്യവും

വ്യക്ത്യമാക്കി. ''റോസി ജോലി രാജിവെച്ചിട്ടില്ല. രണ്ടു മൂന്നു ദിവസം കഴിഞ്ഞു് അവധം മടങ്ങി വന്നെങ്കിലോ?''

''അപ്പോഴും നിങ്ങടെ ഇയാളെ പറഞ്ഞയച്ചുകൊള്ളൂ.'' ബയറൺസാഹ്നു് എന്നിക്കുവേണ്ടി പറഞ്ഞു.

ഷാജഹാൻഹോട്ടലിന്റെ മാനേജർ അതു സമ്മതിച്ചു. എനിക്കൊരു ജോലി ലഭിച്ചു. എന്റെ ഭാഗ്യപുസ്തകത്തിൽ ചിത്രഗുപ്തൻ ഇതായിരുന്നു എഴുതിയിരുന്നതു്.

രണ്ടു്

എനിക്കു പുനർജ്ജന്മം ലഭിച്ചു. കല്ക്കത്ത ഹൈക്കോർട്ടിലെ അവസാനത്തെ യൂറോപ്യൻബാരിസ്റ്ററുടെ അവസാനത്തെ ഗ്രമസ്ഥൻ ഇന്നുമുതൽ എന്നെന്നേക്കുമായി അന്തർദ്ധാനം ചെയ്തിരിക്കുന്നു. ഓർഡു് പോസ്റ്റാഫീസു് സ്ട്രീറ്റിലെ ചെയിംബറിലിരുന്നു് ഇനി അയാളം മറ്റു ഗ്രമസ്ഥന്മാരുമൊത്തു നേരംപോക്കു പറഞ്ഞു രസിക്കുകയില്ല. അന്യായക്കാരുടെ സുഖദുഃഖങ്ങളന്വേഷിക്കുകയില്ല. നിയമവുമായി അയാളുടെ ബന്ധം എന്നെന്നേക്കുമായി അവസാനിച്ചു. എന്നിരുന്നാലും അതൊരു അഭ്രതപൂവ്വമായ അനുഭൂതിയായിരുന്നു. കൊടുങ്കാറ്റിനാൽ ക്ഷതവിക്ഷതമായ കപ്പൽ ഇളകിമറിഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന സമുദ്രമദ്ധ്യത്തിൽ നിന്നു തുറമുഖത്തെത്തി.

ഞാൻ പിറേറദിവസം രാവിലെ, അവസാനിച്ച പാന്റും ഷർട്ടും ധരിച്ചു പുതിയ ജോലിസ്ഥലത്തേക്കു പുറപ്പെട്ടു. അകലെനിന്നു്, അംബരചുംബിയായ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിന്റെ മഞ്ഞക്കെട്ടിടം കാണാം. കെട്ടിടമെന്ന വാക്കു് ഇവിടെ നിരർത്ഥമാണു്. പ്രാസാദം! അതും ചെറിയ രാജാക്കന്മാരുടേതോ നവാബുമാരുടേതോ അല്ല. നിസാമിനോ ബറോഡാ മഹാരാജാവിനോ ഈ കെട്ടിടത്തിൽ താമസിക്കാം. അതുകൊണ്ടു് അവരുടെ രാജകീയാഭിമാനത്തിനു് യാതൊരു കോട്ടവും തട്ടുകയില്ല.

രാവിലെതന്നെ ഹോട്ടലിന്റെ മുമ്പിൽ കുറെ കാറുകളും കിടക്കുന്നു. അവയുടെ ഉടമസ്ഥന്മാർ കല്ക്കത്താ നിവാസികളല്ലെന്നു് നമ്പരുകളും കണ്ടാലറിയാം. ബോംബെ, മദ്രാസ്, ഡൽഹി, മയൂർഭഞ്ജ്, ടെക്നാൽസ്റ്റേറ്റ്, തുടങ്ങിയ സ്ഥലങ്ങളുടെ പ്രാതിനിധ്യംവഹിക്കുന്നു. ഇംഗ്ലണ്ട്, ജർമ്മനി, ഇറ്റലി, അമേരിക്ക തുടങ്ങിയ രാജ്യങ്ങളിൽ നിർമ്മിക്കപ്പെട്ട വിവിധതരം കാറുകളും. ഈ കാറുകളും കണ്ടു് ഒരുത്തനു മണിക്കൂറുകളും ചെലവഴിക്കാൻ കഴിയും. മോട്ടോർസമുദായത്തിൽ വർഗ്ഗവിവേചനം, അല്ലെങ്കിൽ ജാതിവ്യത്യാസം ഇന്നും നടമാടുന്നു. കാറുകളുടെ വലുപ്പത്തിനൊത്തു് കാവൽക്കാരന്റെ സല്യൂട്ടിനും ഗാംഭീര്യം വർദ്ധിക്കും. നീണ്ട മീശക്കാരനായ അയ്യാം ധരിച്ചിരിക്കുന്നതു മിലിട്ടറി യൂണിഫോറമാണു്. നെഞ്ചത്തു കുത്തിയിരിക്കുന്ന മെഡലുകളും മിന്നിത്തിളങ്ങുന്നു. ഇതു രാവിലെതന്നെ അയ്യാം ഇക്കണ്ട മെഡലുകളെല്ലാം കുത്തിത്തയ്യാറെടുത്തു നില്ക്കുന്നതിന്റെ ഉദ്ദേശമെന്തു്?

ആ കാവൽക്കാരൻ എന്നെ സ്വാഗതംചെയ്ത രീതി, എയർ ഇന്ത്യാ ഇൻറർനാഷണൽ വിമാനക്കമ്പനിയുടെ പരസ്യം കണ്ടിട്ടുള്ളവർക്കേ അനുമാനിക്കാൻ സാദ്ധ്യമാകൂ! വിശ്വവിഖ്യാതമായിത്തീർന്നിട്ടുള്ള 'എയർ ഇന്ത്യാ മഹാരാജ'യുമായി ഈ കാവൽക്കാരനുള്ള സാദൃശ്യം ഇന്നും എന്നെ വിസ്മയിപ്പിക്കുന്നുണ്ടു്. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ കാവൽക്കാരനാണു വിമാനക്കമ്പനിയുടെ കലാകാരനു് അപ്രകാരമൊരു ചിത്രം വരയ്ക്കാൻ പ്രചോദനം നല്കിയതെന്നറിയുമ്പോൾ നിങ്ങളും ആശ്ചര്യപ്പെട്ടേക്കാം.

കാവൽക്കാരനു തെറ്റുപറ്റിയെന്നു് അയാളുടെ സല്യൂട്ടു കണ്ടപ്പോൾ എനിക്കു മനസ്സിലായി. ഞാൻ ഹോട്ടലിലെ അതിഥിയായിരിക്കുമെന്നു് അയ്യാം ധരിച്ചുകാണും.

ഗയിറ്റുകടന്നു ഹോട്ടലിനുള്ളിൽ പ്രവേശിച്ചപ്പോഴെനിക്കു തോന്നി, താൻ വെണ്ണയുടെ മുകളിലൂടെയാണു നടക്കുന്നതെന്നു്. എന്റെ ശരീരഭാരത്താൽ ആ മൽമൽ കിടക്ക ആദ്യമല്പം താണു. പിന്നീടു് സ്നേഹപരായണയായ ഏതോ അപ്സരസ് എന്നെ മേലോട്ടു പൊക്കിയെടുത്തു. അട്ട

ത്ത കാൽ വെച്ചതോടെ വീണ്ടും താണു. യാതൊരു വിരക്തിയും കൂടാതെ ആ അപ്സരസ് വീണ്ടും എന്നെ പൊക്കിയെടുത്തു. ലോകത്തിൽവെച്ചേറ്റവും വിലപിടിച്ച പരവതാനിയുടെ വൈശിഷ്ട്യമിതാണെന്നു് അന്നെനിക്കറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. അതിനാൽ അല്പം ഭയം തോന്നി. അരുപിയായ അപ്സരസ് എന്റെ ശരീരംകൊണ്ടു കാർപ്പെറ്റ് മേശപ്പുറത്തു കാസ്റ്ററ് ബോർഡ് കളിക്കുകയാണെന്നു് എനിക്കു തോന്നിപ്പോയി.

ഏതാണ്ടു നൃത്തംചെയ്യുകൊണ്ടെന്ന മട്ടിൽ ഞാൻ പരവതാനിയുടെ അങ്ങേ അറ്റത്തെത്തി. അവിടമാണു റിസപ്ഷൻ! റിസപ്ഷനിൽ നിന്നിരുന്ന മനുഷ്യന്റെ മുഖത്തും നയനങ്ങളിലും രാത്രിമുഴുവൻ ഉറക്കമിളച്ചതിന്റെ ക്ലാന്തിയും പാരവശ്യവും കാണപ്പെട്ടു. എന്നെ കണ്ടമാത്രയിൽ അദ്ദേഹം മന്ദസ്മിതംതൂകി ഗുഡ് മോർണിംഗ് പറഞ്ഞു.

ഞാൻ പരിഭ്രമിച്ചുപോയി. സുപ്രഭാതം മടക്കിക്കൊടുക്കാതെ സ്വയം പരിചയപ്പെടുത്തി: ''എനിക്കിവിടെ ചെറിയൊരു ജോലി ലഭിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ഇന്നലെ രാത്രി നിങ്ങളുടെ മാനേജർ മാക്കോപോളോയുമായി ഞാൻ സംസാരിച്ചു. ഇന്നു രാവിലെ വരാനാണു് അദ്ദേഹം ആജ്ഞാപിച്ചതു്. അദ്ദേഹത്തെ ഈ സമയത്തു കാണാൻ പറ്റുമോ?''

ആ മാന്യന്റെ മുഖഭാവം പെട്ടെന്നു മാറി. കൃത്രിമത്വത്തിന്റെ സ്ഥാനത്തു സഹജവും സൗഹൃദപൂർണ്ണവുമായ ഭാവം സ്ഫുരിച്ചു.

''നമസ്കാരം! വരണം! വരണം! പൗരസ്ത്യരാജ്യത്തെ പ്രാചീനഹോട്ടൽ അതിന്റെ ഏറ്റവും പ്രായംകുറഞ്ഞ തൊഴിലാളിയെ സ്വാഗതം ചെയ്യുന്നു.''

ഞാൻ ഭയപ്പെട്ടുപോയി. ആ മാന്യൻ ഹസ്തദാനത്തിനായി തന്റെ വലംകൈ എന്റെ നേർക്കു നീട്ടി തുടർന്നു: ''എന്റെ പേരു സത്യസുന്ദരബോസ്— മാതാപിതാക്കൾ അങ്ങനെയാണു നാമകരണം ചെയ്തതു്. സൗഭാഗ്യവശാൽ ഇന്നു സാദ്യാബോസ് എന്ന പേരിലാണു ഞാൻ അറിയപ്പെടുന്നതു്.''

ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്തു നോക്കി മിഴിച്ചു നിന്നുപോയി എന്നാണു് ഓർമ്മ. അദ്ദേഹം സ്നേഹഭാവത്തിൽ എന്റെ തോളിൽത്തട്ടി ചോദിച്ചു: ''എന്താണു നോക്കുന്നതു്? ഈ വികൃതമുഖം കണ്ടു കണ്ടു മടുക്കും. അവസാനം എന്റെ പേരു കേൾക്കുമ്പോഴും മനം മറിയാൻ തുടങ്ങും. ചിലപ്പോഴും ഛർദ്ദിച്ചെന്നുംവരും. ഇപ്പോഴും കൗണ്ടറിലേക്കു കയറിവരൂ! ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ ഏറ്റവും പ്രായം കുറഞ്ഞ യുവരാജാവിന്റെ പട്ടാഭിഷേകം നടത്തട്ടെ!''

''മിസ്റ്റർ മാക്കോപോളോവിനെ ഒന്നു കാണാൻ....''

''ഒരാവശ്യവുമില്ല. ഇന്നലെ തന്നെ എല്ലാ വിവരവും അദ്ദേഹം എന്നോടു പറയുകയുണ്ടായി. ഇനി നിങ്ങൾ സ്റ്റാർട്ടുചെയ്യുകൊള്ളൂ.''

''സ്റ്റാർട്ടുചെയ്യുകയോ?''

''അതായതു് ഫുൾസ്പീഡിൽ വണ്ടി ഓടണമെങ്കിൽ ടാങ്കുനിറയെ പെട്രോൾ ഒഴിക്കണം. അതുപോലെ തയ്യാറെടുത്തുകൊള്ളൂ!''

സത്യസുന്ദരബാബുവിന്റെ സംഭാഷണം കേട്ടു ഞാൻ ചിരിച്ചു. അദ്ദേഹം ഗാംഭീര്യത്തോടെ ചോദിച്ചു. ''ഏ. എം. ബി.യുടെ പേരു കേട്ടിട്ടുണ്ടോ?''

''ആട്ടോ മൊബൈൽ അസോസിയേഷൻ ഓഫ് ബംഗാൾ അല്ലേ?''

''അതുതന്നെ. അവർക്കു് രണ്ടു മത്സരങ്ങളുണ്ടു്. ഒന്നു സ്പീഡുമത്സരം. ഏറ്റവും കൂടുതൽ വേഗത്തിൽ കാറോടിക്കാൻ ആർക്കു കഴിയും എന്നതു്. രണ്ടാമത്തേതു് എൻഡ്യൂറൻസ് ടെസ്റ്റു്! ഒരേ സ്പീഡിൽ എത്ര സമയം വണ്ടി ഓടിക്കാൻ ആർക്കു കഴിയും. ഞങ്ങളുടെ ഇവിടെ രണ്ടുംകൂടി യോജിപ്പിച്ചുകൊണ്ടുള്ള ടെസ്റ്റാണു്. സ്പീഡ്–കം–ഇൻഡ്യൂറൻസ്. ഏറ്റവും കൂടുതൽ വേഗത്തിൽ, ഏറ്റവും കൂടുതൽ സമയം ജോലിചെയ്യാനാർക്കു കഴിയും എന്നാണു നോട്ടം.''

മിസ്റ്റർ ബോസിന്റെ മേശപ്പുറത്തിരുന്ന ടെലിഫോൺ ശബ്ദിച്ചു. എന്നോടുള്ള സംഭാഷണം നിറുത്തി അദ്ദേഹം ആംഗ്ലോ ഇന്ത്യൻ രീതിയിൽ തുടർന്നു:

''ഗ്രഡ്മോർണിംഗ്! ഷാജഹാൻഹോട്ടൽ റിസെപ്ഷൻ. ജസ്റ്റ് എ മിനിട്ട്! മിസ്റ്റർ ആൻറ് മിസിസ് സാന്തർവാലാ... യെസ്....റൂംനമ്പർ....തെർട്ടിട്ടു....നോ. മെൻഷ്യൻ പ്ലീസ്!''

സത്യസുന്ദർബോസിൻെറ ടെലിഫോൺ സംസാരം എനിക്കൊന്നും മനസ്സിലായില്ല. അദ്ദേഹം എൻെറ നേരെ തിരിഞ്ഞു: ''ഇവിടെ ചെവി തുറന്നുവെച്ച് എല്ലാം കേട്ട കൊള്ളൂ! യഥാസമയം എല്ലാം മനസ്സിലായിക്കൊള്ളും. തുരുമ്പുപിടിച്ച ഓമ്മശക്തി ഇലക്ട്രോപ്ലേറ്റ് ചെയ്യേട്ക്കണം, പിന്നീടെല്ലാം അങ്ങനെ അങ്ങു നടന്നുകൊള്ളും. റൂംനമ്പർ ഏതു്, അതിഥി ഏതു മുറിയിലാണു താമസിക്കുന്നതു് എന്ന കാര്യം കൂടി ഓർത്തുവെച്ചാൽ എളുപ്പമായി.''

ഞാൻ റിസെപ്ഷൻ കൗണ്ടർ നല്ലവണ്ണം നോക്കിക്കാണാൻ ശ്രമിച്ചു. മൂന്നു കസേരയുണ്ടു്. എന്നാൽ എല്ലാവരും ഇരിക്കാതെ എഴുന്നേറുനില്ക്കയാണു പതിവു്. അകത്തു മേശപ്പുറത്തൊരു ടൈപ്പ്റൈറ്റർ മിഷ്യനുണ്ടു്. അടുത്തുതന്നെ കുറെ തടിച്ച കണക്കുപുസ്തകങ്ങളും. ഭിത്തിയിലിരിക്കുന്ന ക്ലോക്കു് അലസഭാവത്തിൽ പ്രവർത്തിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു.

''അകത്തേക്കു വരൂ!'' സത്യസുന്ദരബോസ് പറഞ്ഞു.

എൻെറ മുഖത്തു തീർച്ചയായും മാനസികാവസ്ഥ പ്രതിഫലിച്ചിരിക്കണം. അതാണു് ഇത്രയും കണ്ടപ്പോഴേക്കും അത്ഭുതപ്പെട്ടോ എന്നു സത്യസുന്ദരബാബു ചോദിച്ചതു്. ഞാൻ ലജ്ജയോടെ മറുപടി പറഞ്ഞു. ''ഏയ്, ഒന്നുമില്ല.''

മിസ്റ്റർ ബോസ് ചിരിച്ചു. പന്നീട് വല്ലവരും കേൾക്കുന്നുണ്ടോ എന്നു നാലുപാടും പരിശോധിച്ചിട്ടു് പതിഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു. ''ഷാജഹാൻഹോട്ടൽ ഉണ്ടാക്കിയിട്ടില്ല. ഉണ്ടാക്കുമ്പോൾ ഇതിലും ആശ്ചര്യം തോന്നും.''

മറുപടിയൊന്നും പറയാതെ ഞാൻ റിസെപ്ഷൻ കൗണ്ടറിൽ പ്രവേശിച്ചു. അതേസമയം വീണ്ടും ഫോൺ ശബ്ദിച്ചു. സത്യസുന്ദരബോസ് റിസീവർ കൈയിലെടുത്തു. ''യെസ് ഷാജഹാൻ റിസെപ്ഷൻ!'' ഫോൺ

വിളിച്ച ആയം എന്തോ തമാശ പറഞ്ഞെന്നു തോന്നുന്നു. മിസ്റ്റർ ബോസ് ചിരിച്ചുകൊണ്ടു തുടർന്നു: ''യെസ് സ്യാട്യ ഹിയർ'' അദ്ദേഹം റിസീവർ താഴെ വെച്ച് എന്നോടു പറഞ്ഞു. ''സ്റ്റുവേർഡ് ഇപ്പോഴം വരും. അയാളെ അല്പം സന്തോഷിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിക്കണം.''

അല്പനിമിഷത്തിനുശേഷം ഒരു ദീർഘകായൻ കൗണ്ടറിനടുത്തേക്കു വരുന്നതു കണ്ടു. ചലിക്കുന്ന ഒരു പർവ്വതം. എന്നാൽ നടത്തം കണ്ടാൽ തോന്നും ഒരു പ്രാവിന്റെ തൂവൽ വായുവിൽ ഒഴുകിവരികയാണെന്ന്. ആ സാന്നിന്റെ നിറം കാച്ചിയെടുത്ത ചെമ്പുതകിടിനു തുല്യമാണ്. കണ്ണുകൾ തീക്കനലുകളും!

ആ മാന്യൻ എന്റെ നേരെ തിരിച്ചുനോക്കീട്ടു പറഞ്ഞു. ''അപ്പോൾ നിങ്ങളാണ് റോസിയുടെ ജോലി വെള്ളത്തിലാക്കിയ ആൾ അല്ലെ?''

മറുപടിക്കവസരം നല്കാതെ അയാൾ തന്റെ കരം എന്റെ മൂക്കിനോടടുപ്പിച്ച് റിസ്റ്റ്വാച്ചിലേക്കു ശ്രദ്ധയാകർഷിച്ചു പറഞ്ഞു: ''പതിനഞ്ചുമിനിട്ടിനുള്ളിൽ ബ്രേക്ഫാസ്റ്റ് തയ്യാറാകും. കഴിഞ്ഞ രാത്രി ബ്രേക്ഫാസ്റ്റ് കാർഡ് തയ്യാറായില്ല. അതിനാൽ ഇപ്പോൾത്തന്നെ ആ ജോലി പൂർത്തിയാക്കണം.''

അയാൾ ഇംഗ്ലീഷുകാരനല്ലെന്നു സംഭാഷണത്തിൽ നിന്നു മനസ്സിലായി. പക്ഷേ പക്ഷേ കണ്ടിനെന്റൽ ഇംഗ്ലീഷിൽ പറഞ്ഞു: ''തേങ്ക്യൂൺ! തേങ്ക്യൂൺ ക്യൂലി!''

ഒരു ഷോർട്ടുഹാൻഡ് ബുക്ക് നീട്ടിക്കൊണ്ടു സത്യസുന്ദരബോസ് പറഞ്ഞു: ''ഇതാ എഴുതിക്കൊള്ളൂ.''

അല്പംപോലും സമയം നല്കാതെ സ്റ്റുവാർഡ് എന്തൊക്കെയോ പറയാൻ തുടങ്ങി. കുറെ അത്ഭുതവാക്കുകൾ. ഇതിനു മുമ്പു ഞാനിത്തരം വാക്കുകൾ കേട്ടിട്ടുപോലുമില്ല. ''ചിൽഡ് പൈനാപ്പിൾ ജ്യൂസ്, റൈസ്ക്രീസ് പിജ്, എഗ്സ്—ബോയൽഡ്, ഫ്രൈഡ്, ചാപ്സ്, സ്ടാംബൽഡ്.'' പിന്നീടയാൾ എക്കിളെടുക്കുന്ന ശബ്ദം പുറപ്പെടുവിച്ചതിനു ശേഷം തുടർന്നു: ''ഓമ്ലെറ്റ്—പ്രാൺ,

ചീസ് ആന്റ് റൂമാറ്റോ. വേറെയും അനേകം വാക്കുകളും അയാളുടെ വായിൽനിന്നു് ഉതിർന്നു വീണു. അവസാനത്തെ വാക്കു് കോഫി എന്നായിരുന്നു. പിന്നീടു് അയാളും എന്റെ നേരെ നോക്കാതെ പറഞ്ഞു: ''വേഗം വേണം. ഇപ്പോൾത്തന്നെ.''

എനിക്കൊന്നും ചോദിക്കാനവസരം നല്കാതെ അയാൾ സ്ഥലംവിട്ടു.

ഞാനിപ്പോൾ കരഞ്ഞേക്കുമോ എന്ന അവസ്ഥയിലായി. ജീവിതത്തിലൊരിക്കലും ഇത്തരം അത്ഭുതഭക്ഷ്യപദാർത്ഥങ്ങളുടെ പേരു കേട്ടിട്ടില്ല. സാസ്സു് പറഞ്ഞ വാക്കുകളിൽ പകുതിപോലും കുറിച്ചെടുക്കാൻ എനിക്കു സാധിച്ചില്ല.

''അൻപതു ബ്രേക്ഫാസ്റ്റ് കാർഡ് ഇപ്പോൾത്തന്നെ തയ്യാറാക്കണം.'' മിസ്റ്റർ ബോസ് പറഞ്ഞു.

എന്റെ മുഖഭാവം കണ്ടു് മിസ്റ്റർ ബോസ് സമാശ്വസിപ്പിച്ചു: ''ഒന്നും ഭയപ്പെടാനില്ല. അവന്റെ സ്വഭാവമതാണു്. എപ്പോഴും കാട്ടുപന്നിയെപ്പോലെ ഏരിപൊരിക്കൊണ്ടു നടക്കും.''

''ഇന്നത്തെ ബ്രേക്ഫാസ്റ്റ് ലിസ്റ്റ് എഴുതിയെടുക്കാൻ എനിക്കു കഴിഞ്ഞില്ല.'' ഞാൻ വ്യസനത്തോടെ പറഞ്ഞു.

അതിനെച്ചൊല്ലി ഖേദിക്കേണ്ട. ജിമ്മിയുടെ ലിസ്റ്റ് എനിക്കു കാണാപ്പാഠമാണു്. നിങ്ങൾ സാവധാനം ടൈപ്പ്ചെയ്യുകൊള്ളൂ! ഞാൻ പറഞ്ഞുതരാം. ഞാൻ ഹോട്ടലിൽ പ്രവേശിച്ച ദിവസംതൊട്ടിന്നേവരെ ഒരേയൊരു 'മെനു' (വിഭവങ്ങളുടെ പട്ടിക) മാത്രമേ കണ്ടിട്ടുള്ളൂ. എന്നാലും ഇവന്മാർക്കു നിത്യവും പുതിയ കാർഡുകൾ തയ്യാറാക്കണം. പണ്ടു ഞാനും ഭയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടു്. എന്നാലിന്നു് മെനുകാർഡിന്റെ പേരു കേൾക്കുമ്പോൾ ചിരിവരും. എത്രയോ അത്ഭുതവാക്കുകളും ഉച്ചാരണവും പഠിച്ചു. രണ്ടുദിവസം കഴിഞ്ഞാൽ നിങ്ങൾക്കും ഹൃദിസ്ഥമായിത്തീരും. സ്റ്റുവേർഡിന്റെ മുഖം കണ്ടാൽ ഇന്നത്തെ മെനു എന്താണെന്നു മനസ്സിലാകും.

മെനുവിൽ അപരിചിതനായ ഞാൻ അന്നു ടൈപ്പു ചെയ്ത കാർഡിൽ അനേകം തെറ്റുകളുണ്ടായിരുന്നു. എന്നെ എഴുന്നേല്പിച്ചതിനു ശേഷം സത്യസുന്ദരബോസ് സ്വയം ടൈപ്പുചെയ്തു. ഞാൻ കൗണ്ടറിൽനിന്നിറങ്ങി ഹോട്ടൽ ചുറ്റിനടന്നു കണ്ടു.

ഷാജഹാൻഹോട്ടൽ അപ്പോഴും ഉണർന്നിട്ടില്ല. പാചകശാലയിലും സ്റ്റോറിലും മാത്രമേ തിരക്കുള്ളൂ. ബയറർമാർ കപ്പുകളും ഡിഷുകളും വൃത്തിയാക്കുന്നു. മിൽക്ക്പോട്ടുകളിൽ പാൽ പകരുന്നു. കത്തികളും മുള്ളുകളും തുടച്ചു മിനുക്കുന്നു.

ഞാൻ കൗണ്ടറിൽ തിരിച്ചെത്തിയപ്പോഴും മിസ്റ്റർ ബോസ് അതിവേഗത്തിൽ ടൈപ്പുചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കയായിരുന്നു. ആ മാന്യനു മുപ്പതോ മുപ്പത്തിരണ്ടോ വയസ്സു പ്രായംകാണും. പണ്ടു ടെന്നീസോ ക്രിക്കറ്റോ എന്തോ കളിച്ചിരുന്നെന്നു തോന്നുന്നു. അടിച്ചുരുട്ടിയെടുത്ത പ്രതിമപോലുള്ള ശരീരം. എങ്ങുമൊരു കോട്ടമില്ല. സൗന്ദര്യമേറിയ ആ ശരീരത്തിനു ഇസ്തിരിയുടയാത്ത പാൻറും കോട്ടും നന്നേ ചേരുന്നുണ്ട്.

ഞാൻ ടൈപ്പുചെയ്ത മെനുകാർഡിനുവേണ്ടി കാത്തിരുന്നെങ്കിൽ ഉച്ചഭക്ഷണത്തിനു മുമ്പ്, പ്രാതലിൻെറ കാർഡ് തയാറാകുമായിരുന്നില്ല. എന്നാൽ മിസ്റ്റർ ബോസിൻെറ തഴക്കംചെന്ന വിരലുകൾ ടൈപ്പുറൈറ്ററിൻെറ കീബോർഡിലൂടെ ദ്രുതഗതിയിൽ നൃത്തംചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു.

''നിങ്ങൾക്കു ഫ്രഞ്ചുഭാഷ വശമുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നു.'' ഞാൻ പറഞ്ഞു.

സത്യസുന്ദരബോസ് അധരം കോട്ടിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''ഫ്രഞ്ചുഭാഷയോ? എൻെറ ഉദരത്തിൽ ബോംബിട്ടാൽപോലും ആ ഭാഷയുടെ ഒരു വാക്കും ഉച്ചരിക്കാൻ സാധിക്കുകയില്ല. എന്നാൽ ഭക്ഷ്യപദാർത്ഥങ്ങളുടെ പേരുകളറിയാം. സ്വന്തം പേരെഴുതി ഒപ്പിടാനറിഞ്ഞുകൂടാത്തതുകൊണ്ടു വിരലൊപ്പു വെച്ചു ശമ്പളം വാങ്ങുന്ന ഹെഡ് കുക്കിനും ഈ പേരുകൾ ഹൃദിസ്ഥമാണു.''

ടൈപ്പു ചെയ്ത കാർഡുകളും അടുക്കിക്കൊണ്ടു മിസ്റ്റർ ബോസ് തുടർന്നു: ''ഇംഗ്ലീഷുകാക്കു് ബുദ്ധിയുണ്ടെങ്കിലും പാചകകലയിൽ നൈപുണ്യമില്ല. ഒരു നല്ല വിഭവത്തിന്റെ പേരു് ജോൺ ബുള്ളിന്റെ നിഘണ്ടുവിൽ പ്പോലും കാണാൻ സാധിക്കുകയില്ല.

പാശ്ചാത്യപാചകശാസ്ത്രത്തിൽ എനിക്കുള്ള പരിചയം, റിപ്പൺകോളേജിനടുത്തുള്ള കൃഷ്ണാകഫേവരെയേയുള്ളു. അവിടത്തെ രണ്ടു വിഭവങ്ങളും വിദ്യാർത്ഥിജീവിതകാലത്തു് എനിക്കേറ്റവും ഇഷ്ടപ്പെട്ടതായിരുന്നു. അതായതു് ചോപ്പും കട്ലെറ്റും. അവ ഇംഗ്ലീഷ് സംസ്കാരത്തിന്റെ അവിഭാജ്യഘടകങ്ങളായി ഗണിച്ചുപോന്നിരുന്നു. അവകൂടാതെ ആമ്ലെറ്റു് എന്ന വിശിഷ്ടവിഭവവും ഞാനിഷ്ടപ്പെട്ടിരുന്നു. എന്നാൽ ചോപ്പ്, കട്ലറ് തുടങ്ങിയ വിഭവങ്ങളുടെ ആവിഷ്കരണത്തിൽ ഇംഗ്ലീഷുകാക്കു് യാതൊരു പങ്കുമില്ലെന്നു് ഇപ്പോഴാണു് മനസ്സിലായതു്. പാശ്ചാത്യപാചകശാസ്ത്രത്തിൽ വിവിധതരം ആമ്ലറുകളുണ്ടു്. അതിന്റെ പേരിൽ ഡിക്ഷനറി ഓഫ് ആമ്ലറർ എന്ന ഒരു ഗ്രന്ഥംതന്നെയുണ്ടു്.

ഞാൻ ബാരിസ്റ്റർ സാന്യാനോടൊന്നിച്ചു പല ഹോട്ടലുകളിലും ഭക്ഷണം കഴിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അപ്പോഴെല്ലാം വിഭവങ്ങളെ ആക്രമിക്കുക എന്നല്ലാതെ അവയുടെ പേരിനേയും ചരിത്രത്തേയും ചൊല്ലി തലപുകച്ചിട്ടില്ല. ഒരു മാന്യൻ താൻ കഴിക്കാൻപോകുന്ന വിഭവങ്ങളുടെ ചരിത്രവും പശ്ചാത്തലവും മനസ്സിലാക്കാതെ അവ ഭക്ഷിക്കുകയായിരുന്നു. അവസാനം അയാംക്കു് പട്ടിണികിടന്നു മരിക്കേണ്ടിവന്നു.

മെനുകാർഡുകളും ഡയ്നിംഗ്ഹോളിലേക്കയച്ചതിനുശേഷം ബോസ് പറഞ്ഞു: ''ഹെൻട്രി എട്ടാമന്റെ പേരു നിങ്ങളും കേട്ടിട്ടുണ്ടായിരിക്കുമല്ലോ. താടിക്കാരനായ ആ പൊണ്ണന്റെ ചിത്രം ചരിത്രത്തിൽ കാണുന്നതുതന്നെ എനിക്കു വെറുപ്പായിരുന്നു. അതിനാൽ എന്റെ പുസ്തകത്തിൽനിന്നു് അയാളുടെ ചിത്രം ബ്ലെയിഡുകൊണ്ടു മുറിച്ചുകളഞ്ഞു. അയാളും നമ്മളെ ഇത്തരത്തിൽ നരകി

പ്പിക്കുമെന്നാരറിഞ്ഞിരുന്നു! വല്ല വിവരവുമുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ ബ്ലെയിഡുകൊണ്ടു മുറിക്കുകമാത്രമല്ല അതു തീയിലിട്ടു ഭസ്മമാക്കിക്കളയുകയും ചെയ്തേനെ.''

''എന്തിനു?''

''ഹെൻടി എട്ടാമൻ വിവാഹപ്രിയൻ മാത്രമല്ല ഭോജനപ്രിയനുംകൂടി ആയിരുന്നു. ഒരിക്കൽ അദ്ദേഹം ഒരു ഡ്യൂക്കിന്റെ വിരുന്നിൽ പങ്കെടുക്കാൻ പോയി. തന്റെ കൂട്ടത്തിലുണ്ടായിരുന്ന സാസ്സന്മാർ മേശപ്പുറത്തു് ഒരത്ഭുതവസ്തുകണ്ടു. ഹെൻടി എട്ടാമൻ ഭക്ഷണം കഴിച്ചുകൊണ്ടു മേശപ്പുറത്തിരുന്ന ഒരു കടലാസ്കഷണത്തിൽ ശ്രദ്ധിക്കുന്നു. ലോർഡ്, ഡപ്യൂട്ടിലോർഡ്, കവുണ്ട്, കൗൺസിലർമാർ തുടങ്ങിയവരെല്ലാം അത്ഭുതപ്പെട്ടു. ചക്രവർത്തിതിരുമേനി അമൃതേത്തു കഴിക്കുമ്പോഴും ശ്രദ്ധയോടെ വായിക്കുന്ന കുറിപ്പിലെ ഉള്ളടക്കമെന്തായിരിക്കും! വല്ല അടിയന്തിരവാർത്തയുമായിരിക്കുമോ? സമ്രാട്ടു് ഭക്ഷണാനന്തരം ആ കടലാസ് അവിടെത്തന്നെയുപേക്ഷിച്ചു പോയി. ആതക്കം നോക്കി മറ്റുള്ളവരെല്ലാം മേശയ്ക്കു ചുറ്റും കൂടി. ഇതെന്തു്? രാജ്യകാര്യങ്ങളെ സംബന്ധിക്കുന്ന യാതൊരു വിവരവും ഈ കടലാസ്സിലില്ല. കുറെ ഭക്ഷണപദാർത്ഥങ്ങളുടെ പേരെഴുതീട്ടുണ്ടു്. സമ്രാട്ടിന്റെ അമൃതേത്തിനായി താൻ എന്തെല്ലാം വിഭവങ്ങളാണ് ഒരുക്കീട്ടുണ്ടെന്നു വിവരിക്കുന്ന ഒരു കാർഡ് ആതിഥേയൻ മേശപ്പുറത്തു വെച്ചിരുന്നു.

''വളരെ നല്ല കാര്യം. എല്ലാവരും ഏകസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു. ആദ്യം വിളമ്പുന്ന വിഭവങ്ങളെല്ലാം വാരിവലിച്ചു തിന്നാൽ വിശിഷ്ടഭോജ്യങ്ങളാം വരുമ്പോഴം പശ്ചാത്തപിക്കേണ്ടിവരും. അതിനാൽ മെനുകാർഡിന്റെ സഹായത്താൽ വിഭവങ്ങളാം എന്തെല്ലാമുണ്ടെന്നും ഏതാണു കൂടുതൽ ഭക്ഷിക്കേണ്ടതെന്നും മുൻകൂട്ടി തീരുമാനിക്കാം. അന്നുമുതല്ലാണു് മെനുകാർഡുസമ്പ്രദായം നടപ്പിലായതു്. ഒരു കുബേരൻ സമ്രാട്ടിനെ സന്തോഷിപ്പിക്കാൻ എടുത്ത പ്രവൃത്തി ഇന്നു നമ്മേപ്പോലുള്ള ഹോട്ടൽത്തൊഴിലാളികൾക്കൊരു ശാപമായിത്തീർന്നു. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ

നിത്യവും ബ്രേക്ഫാസ്റ്റിനേറയും, ലഞ്ചിനേറയും, ഡിന്നറിനേറയും മെനു കാർഡുകളും തയ്യാറാക്കി മേശമേലും നിരത്തിവെയ്ക്കുന്നു. പിന്നീട് അവയെല്ലാം കെട്ടി സ്റ്റോർറൂമിൽ സൂക്ഷിക്കുന്നു. ഒരു വഷ്ം കഴിയുമ്പോഴും രക്ഷാസൈന്യക്കാരുടെ ലോറി വന്നു സ്ഥലം കാലിയാക്കും.''

റിസ്റ്റുവാച്ചിൽ നോക്കിയതിനു ശേഷം മിസ്റ്റർ ബോസ് തുടർന്നു: ''ഇവിടെ ഞങ്ങളുടെ സമയത്തെ ഇങ്ങനെയാണു വിഭജിച്ചിരിക്കുന്നതു്. ബെഡ്ടീയുമായി പ്രഭാതം ആരംഭിക്കുന്നു. പിന്നീടു് ബ്രേക്ഫാസ്റ്റ് സമയം. മറ്റുള്ളവർ ഉച്ച എന്നു പറയുന്നതു് ഞങ്ങളെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ലഞ്ചുടൈമാണു്. അതിനുശേഷം ആഫ്റ്റർനൂൺ ടീ ടൈം പിന്നീടു് ഡിന്നർ ടൈം. അതുകൊണ്ടുമവസാനിക്കുന്നില്ല. കലണ്ടറിലെ തീയതി മാറിയാലും നമുക്കു മാറാറമില്ല. അതെല്ലാം പിന്നീടു മനസ്സിലാക്കാം.''

ബ്രേക്ഫാസ്റ്റ് സമയംമുതൽ ഹോട്ടലിലെ കൗണ്ടറിൽ ജോലി വഹിക്കും. സംസാരിക്കാൻപോലും സമയം ലഭിക്കില്ല. രാത്രിയിലെ അതിഥികളെല്ലാവരും സുഖശയ്യയുപേക്ഷിച്ചു ലൗഞ്ജിൽ ഉപവിഷ്ടരാകും. കൗണ്ടറിൽ ക്ഷുടി കടന്നുപോകുമ്പോഴും അവർക്കു് യന്ത്രത്തെപ്പോലെ ഗുഡ്മോണിംഗ് വിനിമയംചെയ്യണം. അവർ ഓരോരുത്തരായി ഓരോ ഗുഡ്മോർണിംഗ് കൗണ്ടറിലേക്കെറിയുകയാണു്. മിസ്റ്റർ ബോസ് ഒരു പരിചയസമ്പന്നനായ കളിക്കാരനെപ്പോലെ അതു പിടിച്ചു് അവർക്കുതന്നെ എറിഞ്ഞുകൊടുക്കുന്നു. ''ഗുഡ്മോർണിംഗ് മിസ്റ്റർ ക്ലുവർ! ഗുഡ്മോർണിംഗ് മാഡം! ഹാഡ് എ നൈസ് സ്ലീപ്പ്? രാത്രി സുഖനിദ്ര ലഭിച്ചുകാണുമല്ലൊ?''

അമേരിക്കക്കാരിയായ ഒരു വൃദ്ധ കൗണ്ടറിനടുത്തുവന്നു: ''നിദ്രയോ എന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട കുട്ടീ! കഴിഞ്ഞ എട്ടു വഷ്ങ്ങളായിട്ടു് ഉറക്കമെന്നു പറഞ്ഞാൽ എന്താണെന്നു് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ. ആദ്യമാദ്യം ഗുളികകളും സേവിച്ചു് ഉറക്കം വരുത്തുമായിരുന്നു. പിന്നീടു് ഇഞ്ചെക്ഷൻ എടുക്കേണ്ടിവന്നു. ഇപ്പോഴും അതുകൊണ്ടും പ്രയോജനമില്ല. അതാണു് പൗരസ്ത്യനാടുകളും സന്ദർശിക്കാനിറങ്ങിയ

തു്. ഈ രാജ്യത്തു മാജിക്കുകൊണ്ടു് അസാദ്ധ്യമായ പലതും സുസാദ്ധ്യമാക്കിത്തീർത്തിട്ടുണ്ടെന്നു കേട്ടിട്ടുണ്ടു്. ഇന്നും അങ്ങനെയുള്ള വല്ലവരും ജീവിച്ചിരിപ്പുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ....''

മിസ്റ്റർ ബോസിനു് അവരോടു സഹതാപം പ്രകടിപ്പിക്കേണ്ടിവന്നു: ''അയ്യയ്യോ! ലോകത്തു് ഇത്രയധികം പാപികളും ദുർവൃത്തരുമുണ്ടായിരുന്നിട്ടു് ഈശ്വരൻ നിങ്ങളെപ്പോലുള്ള സാദ്ധ്വിയോടിങ്ങനെ ദയവില്ലായ്മ കാണിക്കുന്നതെന്തു്? പക്ഷേ, ഭയപ്പെടാനില്ല. ഈ രോഗം എളുപ്പം മാറിക്കൊള്ളും.''

നൈരാശ്യം പ്രകടിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു് ആ മഹതി പറഞ്ഞു: ''ഈ ജന്മത്തിലിനി ഉറങ്ങാൻ സാധിക്കുമെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നില്ല.''

''എന്താണീ പറയുന്നതു്? എന്റെ അമ്മായിക്കും ഇതേ രോഗമായിരുന്നു. പക്ഷേ, അവരുടെ രോഗം മാറുകയുണ്ടായി.''

''എങ്ങനെ? എന്തു് ഔഷധമാണുപയോഗിച്ചതു്?'' ആ വൃദ്ധ കൗണ്ടറിലേക്കു ചാഞ്ഞുനിന്നു ചോദിച്ചു.

''ഔഷധംകൊണ്ടല്ല. പ്രാർത്ഥിച്ചു രോഗം മാറി. പ്രാർത്ഥനപോലെ മഹാശക്തി മറ്റൊന്നിനുമില്ലെന്നാണു് എന്റെ അമ്മായിയുടെ വിശ്വാസം. പ്രാർത്ഥനയിലൂടെ നിങ്ങൾക്കു പവ്വർത്തിപ്പോലും ചലിപ്പിക്കാൻ കഴിയും.''

വൃദ്ധ അത്ഭുതസ്തബ്ധയായി വാനിറ്റിബാഗും, ക്യാമറയും, കൗണ്ടറിൽ വെച്ചതിനുശേഷം തലയിൽ കെട്ടിയിരുന്ന പട്ടുതൂവാല അഴിച്ചു ശരിക്കു കെട്ടിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''അവരിൽ അസാധാരണമായ എന്തോ ശക്തിയുണ്ടായിരുന്നോ?''

അതിനുത്തരം നല്കുന്നതിനുമുമ്പേ മറ്റൊരു മാന്യൻ കൗണ്ടറിന്റെ മുമ്പിലെത്തി. ആറടി ഉയരമുള്ള ഒരു വിദേശി സുമുഖൻ. ഡർമ്യാൻ ലോംഗ് കമ്പനി അടിച്ചുറുട്ടി നിർമ്മിച്ച ഉരുക്കുപ്രതിമപോലെയാണു് അയാളുടെ ശരീരം. സത്യസുന്ദരബോസ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു: ''ഗുഡ് മോർണിംഗ് ഡോക്ടർ!''

കണ്ണടയിലൂടെ ദൃഷ്ടി ചലിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് അദ്ദേഹം അതിനു പ്രത്യുത്തരം നല്കി: ''എനിക്കു പത്തു രൂപ തരാൻ സാധിക്കുമോ?''

''തീച്ചയായും.'' വലത്തുഭാഗത്തു വെച്ചിരുന്ന പണപ്പെട്ടി തുറന്നു മിസ്റ്റർ ബോസ് പത്തുരൂപയുടെ ഒരു നോട്ടെടുത്ത് അദ്ദേഹത്തിനു നല്കി. ആ മാന്യൻ വൗച്ചറിൽ ഒപ്പുവെച്ചു രൂപയും വാങ്ങി സ്ഥലംവിട്ടു.

മദാമ്മ പിറുപിറുത്തുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു: ''അയാം ആരാണു?''

''ഡോക്ടർ സദർലൻറ്. ലോകാരോഗ്യസംഘടനയുടെ പ്രവർത്തനത്തിനായി ഇവിടെ വന്നതാണു.''

വൃദ്ധയുടെ വിരക്തി തോന്നി.

''നിങ്ങൾക്കൊന്നിനും വിവരമില്ല. നിങ്ങൾ സ്വന്തം ചികിത്സാശാസ്ത്രത്തിന്റെ ഉന്നമനത്തിനായി ഒന്നും പ്രവർത്തിക്കുന്നില്ല. നിങ്ങൾ ദേവതുല്യം ആദരിച്ചു വിദേശങ്ങളിൽനിന്നെഴുന്നള്ളിച്ചുകൊണ്ടുവരുന്ന ഈ ഡോക്ടർമാർക്കു വേണ്ടി രാഷ്ട്രം ലക്ഷോപലക്ഷം രൂപ ചെലവുചെയ്യുന്നു. ഒരു അമേരിക്കൻപ്രജയ്ക്കു ഒന്നും ചെയ്യാൻ കഴിയാത്തവരാണീ ഡോക്ടർമാർ. അതേസമയം ഈ രാജ്യത്തെ ഒരു സന്യാസി വിചാരിക്കുന്നപക്ഷം നൂറും നൂറിയമ്പതും വർഷം മനുഷ്യരെ ഉറക്കിക്കിടത്താൻ കഴിയും.''

സംഘട്ടനത്തിൽപ്പെട്ട ബോസ് മൗനമവലംബിച്ചു.

വൃദ്ധ തുടർന്നു: ''ഞാൻ നിങ്ങളുടെ സദർലൻറിനെ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നില്ല. നിങ്ങളുടെ അമ്മായിയെയാണു എനിക്കിഷ്ടം. ഞാൻ ആ മഹതിയെ ഒന്നു കാണാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു. അവരുടെ ഒരു ടെലിവിഷൻപ്രോഗ്രാം ഏർപ്പാടുചെയ്യണം. നിങ്ങളുടെ അമ്മായിയുടെ പരിജ്ഞാനം അമേരിക്കയ്ക്കു പ്രയോജനപ്പെടും. യു. എസ്. എ. നീഡ് ഹെർ.''

പെട്ടെന്നു മിസ്റ്റർ ബോസിന്റെ നയനങ്ങൾ നിറഞ്ഞു. അദ്ദേഹം പോക്കറ്റിൽനിന്നു തൂവാലയെടുത്ത് അശ്രു തുടച്ചു.

അമേരിക്കൻമഹിള പരിഭ്രമിച്ചു: ''എന്തു പറഞ്ഞു? ഞാൻ അറിയാതെ നിങ്ങളുടെ ഹൃദയത്തെ വേദനിപ്പിക്കുന്ന വല്ലതും പറഞ്ഞുപോയോ?''

സത്യസുന്ദരബോസ് അശ്രു തുടച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''ഇല്ല. ഇല്ല. നിങ്ങളൊരു ദോഷവും ചെയ്തിട്ടില്ല. രണ്ടുമാസം മുമ്പ്, ഹതഭാഗ്യനായ എന്നെ ഉപേക്ഷിച്ചിട്ട് എന്റെ അമ്മായി എന്നെന്നേക്കുമായി യാത്രപറഞ്ഞു എന്നു് എങ്ങനെ പറയും?''

''വ്യസനിക്കാതിരിക്കൂ. മിസ്റ്റർ ബോസ്, നിങ്ങളുടെ അമ്മായിയുടെ നിര്യാണത്തിൽ ഞാനും വ്യസനിക്കുന്നു. അവരുടെ ആത്മാവിനു നിത്യശാന്തി ലഭിക്കട്ടെ!'' എന്നു പറഞ്ഞു് ആ വൃദ്ധ ടാക്സി അന്വേഷിച്ചു വെളിയിൽ പോയി.

പെട്ടെന്നു ദുഃഖാർത്തനായിത്തീർന്ന ബോസിനെക്കണ്ടു ഞാൻ സ്തംഭിച്ചുനിന്നു. അദ്ദേഹത്തെ സമാശ്വസിപ്പിക്കാൻ വേണ്ടി ഞാൻ പറഞ്ഞു: ''പോകട്ടെ ബോസേട്ടാ. ഈ ലോകത്തു് ആർക്കും സ്ഥിരകാലം ജീവിക്കാൻ സാദ്ധ്യമല്ല. എല്ലാവരും ഒരിയ്യൊരിയ്യു ജീവിക്കാൻ പഠിക്കണമെന്നു് എന്റെ അച്ഛൻ ഉപദേശിക്കാറുണ്ടായിരുന്നു.''

മിസ്റ്റർ ബോസ് പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. അദ്ദേഹം ചിരിക്കുന്നതു കണ്ടു ഞാൻ കൂടുതൽ പരിഭ്രമിച്ചു. അതു കണ്ടു് മിസ്റ്റർ ബോസ് പറഞ്ഞു: ''എന്റെ അച്ഛനു സഹോദരിമാരാരും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. അങ്ങനെ ഇല്ലാത്ത ഒരമ്മായിയെ പെട്ടെന്നു വധിച്ചില്ലായിരുന്നെങ്കിൽ ആ വൃദ്ധ എന്റെ സമയത്തിൽ ഒരുമണിക്കൂർകൂടി അപഹരിച്ചേനെ. എനിക്കാണെങ്കിൽ അനേകം ജോലികളും ചെയ്യുതീർക്കാനുണ്ടു്.''

''സെൻറ് ജോൺസ് ചർച്ചിനടുത്തുള്ള ഓൾഡ് പോസ്റ്റാഫീസ് സ്ട്രീറ്റിലാണു് ഹൈക്കോർട്ടു്. നിങ്ങളവിടെ ആയിരുന്നു വേണ്ടതു്. ഈ ബുദ്ധി അവിടെ പ്രയോഗിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ ഇതിനകം ബംഗ്ലാവും കാറും സമ്പാദിക്കാമായിരുന്നു.''

മിസ്റ്റർ സത്യബോസ് ഗാംഭീര്യംപൂണ്ടു.

''ബംഗ്ലാവും മോട്ടോർകാറുമോ? നിങ്ങടം പുതിയ ആളാണു്. അതെല്ലാം കേംക്കുന്നതുകൊണ്ടിപ്പോടം പ്രയോജനമില്ല.''

സത്യസുന്ദരബോസു് കുറേക്കൂടി സംസാരിച്ചേനെ. അതിനുള്ളിൽ മാനേജർ സാന്യു് പാചകശാല പരിശോധിക്കാൻ പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു എന്നു ബയറർ അറിയിച്ചു.

''മാക്കോപോളോ സാന്യിന്റെ ചന്ദ്രവദനം ദർശിച്ചിട്ടു വരൂ! അദ്ദേഹത്തോടൊന്നിച്ചല്ലേ നിങ്ങടംക്കു കുടുംബം പുലർത്തേണ്ടതു്?'' ബോസു് പറഞ്ഞു.

''സാന്യു് എങ്ങനെയുള്ള ആളാണു്?'' ഞാൻ സങ്കോചത്തോടെ ചോദിച്ചു.

''നിങ്ങടംക്കെങ്ങനെ തോന്നുന്നു?''

''പേരു മനോഹരമാണു്. ഇത്തരം പേരു് ഇപ്പോഴും പ്രചാരത്തിലുണ്ടെന്നറിഞ്ഞിരുന്നില്ല.''

''മനോഹരമായ പേരുതന്നെ. പക്ഷേ, അസ്സൽ മാക്കോപോളോയുടെ അന്ത്യം ജയിലിലായിരുന്നു. ഇദ്ദേഹം എവിടെ ജീവിതമവസാനിപ്പിക്കുമെന്നു കണ്ടറിയണം.''

''അങ്ങനെ വല്ല നീക്കവുമുണ്ടോ?''

''ഇല്ലയില്ല. വെറുതെ പറഞ്ഞതാണു്. ആളു യോഗ്യനാണു്. സമർത്ഥനായ ഒരു മാനേജർ! ഉമർഖയ്യാം എന്താണു പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതെന്നറിയാമോ? ഒരു രാഷ്ട്രത്തിനു് നല്ല പ്രധാനമന്ത്രിയെ ലഭിക്കുക എന്നതു പ്രയാസമാണു്. ഹോട്ടലിനു മാനേജരെ ലഭിക്കുക എന്നുള്ളതു് അതിലും പ്രയാസമുള്ള കാര്യമാണു്. അയോഗ്യരായ പ്രധാനമന്ത്രിമാരിൽ നിന്നു് ചില രാഷ്ട്രങ്ങടംക്കു മുക്തി ലഭിച്ചിട്ടുണ്ടു്. എന്നാൽ അയോഗ്യരായ മാനേജർമാരിൽനിന്നു് ഒരു ഹോട്ടലിനും മുക്തി ലഭിച്ചതായി കേട്ടിട്ടില്ല. ഈ മാന്യൻ റംഗ്രൂണിലെ ഏറ്റവും പ്രശസ്തമായ ഒരു ഹോട്ടലിന്റെ മാനേജരായിരുന്നു. എന്നാൽ തലയിൽ ഭ്രതം കയറി. തന്മൂലം ജോലിയുപേക്ഷിച്ചു കൽക്കത്തയിലേക്കു പോന്നു. കുഴപ്പമുണ്ടാക്കി റംഗ്രൂണിൽനിന്നോടിപ്പോന്നതായിരിക്കുമെന്നു് ഞങ്ങടം ആദ്യം ധരിച്ചു. എന്നാൽ ആ ഹോട്ടലിലെ സ്റ്റുവാർഡു്

ഫ്രാൻസിലേക്കു മടങ്ങുന്നവഴി ഒന്നരണ്ടു ദിവസം ഇവിടെ താമസിക്കുകയുണ്ടായി. റംഗ്രൺഹോട്ടൽ ഇന്നും മാക്കോപോളോസാസ്സിന്റെ പ്രത്യാഗമനം സ്വാഗതംചെയ്യുന്നുണ്ടെന്നയാഥം പറഞ്ഞു.''

''തറ എന്തുകൊണ്ടു വൃത്തിയാക്കിയില്ല? 'ധാപ്പ' (കല്ക്കത്താനഗരത്തിലെ കൂപ്പയും ചവറും നിക്ഷേപിക്കുന്ന സ്ഥലം) മൈതാനത്തിനു് ഇതിലും വൃത്തിയുണ്ടല്ലോ.''

പാചകശാലയിൽ നിന്നുകൊണ്ടു് മാക്കോപോളോ ഗർജ്ജിച്ചു. ഹെഡ്കുക്കും, അരവുകാരും പരിഭ്രാന്തരായി ഓടിനടക്കുന്നു. മാനേജർ മുറിയിൽ ചുറ്റിനടന്നു് ശ്രുചിത്വം പരിശോധിക്കുകയാണു്.

എന്റെ കാൽപ്പെരുമാറ്റം കേട്ടു സാസ്സു് തിരിഞ്ഞുനോക്കി. ''ഹലോ! നിങ്ങടം എത്തിയോ?''

ഞാൻ മാനേജരെ സുപ്രഭാതമറിയിച്ചു.

''ജോലികടം അല്പാല്പം കൈകാര്യംചെയ്യാനാരംഭിച്ചോ?''

ഹെഡ്കുക്കിനു മോചനം ലഭിച്ചെന്നു തോന്നുന്നു. മാനേജർ എന്നേയുംകൂട്ടി ആഫീസ്റൂമിലേക്കു നടന്നു. ഒരു ചെറിയ മുറി. ഒരു മേശയും മൂന്നു കസേരയുമുണ്ടു്. മേശപ്പുറത്തു് ടൈപ്പ്റൈറ്ററും കുറെ ഫയലുകളുമുണ്ടു്. മുറിയുടെ ഒരു ഭാഗത്തു് രണ്ടിരുമ്പലമാരകളുണ്ടു്. വലത്തുഭാഗത്തു മറൊരു വാതിലുണ്ടു്. അതിലൂടെ അദ്ദേഹിന്റെ ഉറക്കറയിൽ പോകാം.

കസേരയിൽ ഉപവിഷ്ടനായതിനുശേഷം മാർക്കോപോളോ ഒരു ചുരുട്ടു കത്തിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രായത്തെ അപേക്ഷിച്ചു് ശരീരം ഭാരിച്ചതാണു്. അല്പം കഷണ്ടിയുണ്ടെങ്കിലും മുടി പറെ വെട്ടിച്ചുരിക്കുന്നതുകൊണ്ടു് അതറിയുകയില്ല. ചുരുട്ടിന്റെ ഗുണത്താൽ ആ ഗംഭീരമുഖത്തു് കൂടുതൽ ഗാംഭീര്യം സ്ഫുരിക്കുന്നു. നാടകത്തിൽ വിൻസ്റ്റൺ ചർച്ചിലിന്റെ ഭാഗമഭിനയിക്കാൻ ഇദ്ദേഹം പറ്റും.

മാക്കോപോളോ കത്തു് ഡിക്ടേറ്റ് ചെയ്യാൻ തയ്യാറെടുത്തു് എന്നെറനേരെ നോക്കി. ദുഃഖസ്വരത്തിൽ പറ

ഞ്ഞു: ''വാസ്തവത്തിൽ നല്ലൊരു പെൺകുട്ടിയായിരുന്നു. റോസിയെപ്പോലെ ഒരു യുവതി ഇനി ഉണ്ടാകുകയില്ല. റോസി ഉണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ട് എനിക്ക് ആഫീസ് കാര്യങ്ങളെച്ചൊല്ലി തലപുകയ്ക്കേണ്ടിവന്നിട്ടില്ല. ഏതു സമയത്താവശ്യപ്പെട്ടാലും അവൾ സുസ്മേരവദനയായി കത്തുകൾ ടൈപ്പുചെയ്തുതരുമായിരുന്നു. അർദ്ധരാത്രിസമയത്തുപോലും ഹോട്ടലിൽ വരുന്ന കത്തുകൾക്ക് അപ്പപ്പോൾ മറുപടി നല്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.''

മാക്കോപോളോ ഒന്നരണ്ടു കത്ത് ഡിക്ടേറ്റ് ചെയ്തു തന്നു. ഇംഗ്ലീഷ് അത്ര മെച്ചമല്ല. ഭാഷ വിനയാന്വിതമാണ്. ലോകത്തിന്റെ ഏതെല്ലാം ഭാഗങ്ങളിൽ എന്തെല്ലാം പാനീയങ്ങൾ ലഭിക്കുമെന്നു് മാക്കോപോളോവിനറിയാം. ഈയിടെ വരുത്തിവെച്ച മദ്യത്തെക്കുറിച്ചു് അദ്ദേഹം പുരസ്സരം വിജ്ഞാപനം ചെയ്യുകയാണു്: ''ഈ വിശ്വവിഖ്യാതപാനീയം ഞങ്ങൾക്കല്ലാതെ ഇന്ത്യയിൽ മറ്റാർക്കും വരുത്താൻ സാധിച്ചിട്ടില്ല.''

ഡിക്ടേഷൻ അവസാനിപ്പിച്ചു് മാനേജർ സാന്റ് പുറത്തു കടന്നു. ജോലികൾ ധാരാളം ബാക്കിയുണ്ടു്. ഒരു വലിയ ഹോട്ടൽ ഭരിക്കുന്നതിനേക്കാൾ എളുപ്പമാണു് ഒരു ചെറിയ രാജ്യം ഭരിക്കുക. ഒരു ഹോട്ടലിൽ ഇരുന്നൂറു് അതിഥികൾ താമസിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിൽ ദിവസംപ്രതി ഇരുന്നൂറു പ്രശ്നങ്ങൾ ഉദിക്കുന്നു. അവയ്ക്കെല്ലാം മാനേജർതന്നെ പരിഹാരം കണ്ടെത്തുകയും വേണം.

ടൈപ്പ്റൈറ്റിംഗ് എനിക്കു പുത്തരിയല്ല. അതിനാൽ രണ്ടു കത്തും ടൈപ്പുചെയ്യാൻ അധികസമയം വേണ്ടിവന്നില്ല. ഒപ്പുവയ്പിക്കാൻവേണ്ടി കത്തുകൾ സാന്റിന്റെ അടുത്തേക്കയച്ചതിനുശേഷം ഞാൻ ഫയലുകൾ പരിശോധിക്കാനാരംഭിച്ചു. റോസി ഒളിച്ചോടി എന്നെ അപകടത്തിലാക്കി. ഫയലുകളെ സംബന്ധിച്ചു യാതൊരു വിവരവും ലഭിക്കാൻ നിവൃത്തിമാർഗമില്ല. സ്വന്തം കണ്ണുകളുടേയും കരങ്ങളുടേയും വിശ്വാസത്തിൽ ഞാൻ ആ ഫയൽക്കൂമ്പാരത്തോടു മല്ലിടാൻ ശ്രമിച്ചു.

മേശയുടെ വലിപ്പു തുറന്നപ്പോഴാ റോസിയുടെ ചില സാധനങ്ങളാ കണ്ടു. നെയിൽ പോളീഷ്, കണ്ണാടി, ഒരു ബ്ലെയിഡ്. എന്റെ ഹൃദയം അസ്വസ്ഥമായി. എന്തിനാണീ ഭാരംപേറാൻ പോകുന്നതു്. ഈ ഹോട്ടലിലെ സർവ്വജനപ്രീതിയാർജ്ജിച്ച യുവതി വീണ്ടും ആഗതയായാൽ എന്റെ സ്ഥാനം കഴുസൺപാക്കായിരിക്കും. രണ്ടു ദിവസത്തേക്കു കുറുപുലത്തിയിട്ടെന്തു പ്രയോജനം!

ജോലിത്തിരക്കുമൂലം സമയം പോയതറിഞ്ഞില്ല. ബ്രേക്കുഫാസ്റ്റിന്റേയും ലഞ്ചിന്റേയും കള്ളി കടന്നു് ഘടികാരത്തിന്റെ സൂചി സന്ധ്യയ്ക്കുള്ള ചായസമയത്തേയും അതിക്രമിച്ചുകഴിഞ്ഞു.

''ബാബൂജീ! നിങ്ങടെ ജോലിയിൽ ലയിച്ചുപോയെന്നു തോന്നുന്നല്ലൊ. അല്പം ചായ കുടിക്കണ്ടേ?''

ഞാൻ തല ഉയർത്തി നോക്കി. മാനേജർ സാന്റിന്റെ ബയറർ മന്ദഹസിച്ചുകൊണ്ടു സലാംചെയ്യുന്നു. പ്രായം വളരെയുണ്ടെങ്കിലും അരോഗദൃഢഗാത്രനാണു്.

ബയറർ സ്വയം പരിചയപ്പെടുത്തി:

''എന്റെ പേരു് മഥുരാസിംഗ് എന്നാണു്.''

''നിന്നെ പരിചയപ്പെടാൻ കഴിഞ്ഞതിൽ സന്തോഷിക്കുന്നു.''

''ബാബൂജീ! ഞാൻ നിങ്ങൾക്കു് അല്പം ചായ കൊണ്ടുവരാം:''

''എവിടെനിന്നു്?''

''അതു ഞാൻ കൊണ്ടുവരാം ബാബൂജീ! നിങ്ങളെ സംബന്ധിച്ചു് ഇനിയും സ്ലിപ്പു പുറത്തു വന്നിട്ടില്ല. സ്ലിപ്പു പുറത്തായാൽ പിന്നെ ഭക്ഷണത്തിന്റെ കാര്യത്തിൽ ബുദ്ധിമുട്ടു നേരിടുകയില്ല.''

മഥുരാസിംഗ് ചായ ആഫീസുമുറിയിൽ കൊണ്ടുവന്നു. കപ്പു് എന്റെ മുമ്പിൽ വെച്ചതിനുശേഷം അവൻ പറഞ്ഞു: ''അവസാനം നിങ്ങളും ഇവിടെ എത്തിപ്പെട്ടല്ലോ ബാബൂജീ!''

''നിങ്ങളും എന്നെ അറിയുമായിരുന്നോ?'' ഞാൻ വിസ്മയത്തോടെ ചോദിച്ചു.

''നിങ്ങടം ബാരിസ്റ്റർ സാഹ്നിന്റെ ഗ്രമസ്ഥനല്ലായിരുന്നോ? കല്ക്കത്താനഗരത്തിൽ ആരാണ് ആ സാഹ്നിനെ അറിയാത്തവർ? അദ്ദേഹത്തിന്റെ ബയറർ മോഹൻ എന്റെ അയൽവാസിയായിരുന്നു.''

''നീ അപ്പോടം കുമയൂൺനിവാസിയാണോ?''

''അതേ യജമാനനേ! മോഹനനെ കാണാൻ ഞാൻ പലപ്പോഴും അങ്ങയുടെ ആഫീസിൽ വന്നിട്ടുണ്ട്.''

വളരെ സന്തോഷമായി. അപരിചിതരുടെ അങ്ങാടിയിൽ ഒരു പരിചിതനെ കണ്ടെത്തി. ബംഗാളാണ് എന്റെ മാതൃഭൂമിയെങ്കിലും കുമയൂൺ ദ്വിതീയമാതാവാണ്. പ്രകൃതിരാമണീയകതപം തുളുമ്പുന്ന ഒരു ഗ്രാമമാണ് കുമയൂൺ. വിഖ്യാതരുടെ പാദസ്പർശത്താൽ ആ സ്ഥലത്തിന്റെ ഖ്യാതി വർദ്ധിച്ചിട്ടുണ്ട്. ആ പ്രദേശത്തെ സ്നേഹിക്കാൻ ആളുകളുടെ അഭാവമില്ല. എങ്കിലും മലമ്പനി, വിഷജ്വരം, ആമാശയരോഗം എന്നിവയുടെ ആസ്ഥാനമാണവിടം. ഹതഭാഗ്യയായ ഈ രാജ്യത്തു് ഇന്നും അത്തരം ഗ്രാമങ്ങളുണ്ട്. അവിടത്തെ ജനങ്ങടം തങ്ങളുടെ വീടുകടംക്കു ചുറ്റും മതിൽ കെട്ടാറില്ല. ഹൃദയമദ്ധ്യത്തിലും വിവേചനക്കോട്ട പടുത്തുയർത്താറില്ല.

മഥുരാസിംഗ് പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങടം ഈ ജോലിക്കു വന്നതു നല്ലതുതന്നെ. പക്ഷേ, പരിഭ്രമിക്കരുതു്; മുമ്പു കാണുകയും കേടംക്കുകയും ചെയ്യാത്ത പല സംഭവങ്ങളും അങ്ങേയ്ക്കിവിടെ കാണാൻ കഴിയും. നാല്പതു വർഷങ്ങടംക്കുള്ളിൽ ഞാൻ കുറച്ചൊന്നുമല്ല കണ്ടിട്ടുള്ളതു്. എങ്കിലും ഇന്നും തലയുയർത്തി ജീവിച്ചുപോരുന്നു. അങ്ങയുടെ ആശീർവ്വാദത്താൽ എന്റെ മകനും ഇന്നു ജോലിയുണ്ട്.''

''എവിടെ, ഈ ഹോട്ടലിൽത്തന്നെയാണോ?''

''ക്ഷമിക്കണം യജമാനനേ! അറിഞ്ഞുകൊണ്ടു വല്ല വരും സ്വപുത്രനെ ചതിക്കുമോ?''

''മഥുരാ! സ്വന്തം ജോലിസ്ഥലത്തെക്കുറിച്ചു് എല്ലാവർക്കും അവജ്ഞ തോന്നാറുണ്ട്. താനേതായാലും ഇതിൽ കുടുങ്ങിപ്പോയി. മകനെയെങ്കിലും ഇതിൽ കുടുക്കാതെ നോക്കണം എന്നേ ആരും പറയൂ.''

''ബാബൂജീ! അങ്ങു ബാരിസ്റ്റർസാഹിബിന്റെ അടുത്തു വെച്ചു പലതും കണ്ടിട്ടുണ്ടു്. ഇനി ഇവിടെയും കണ്ടു കൊള്ളൂ! ഈശ്വരാനുഗ്രഹംകൊണ്ടു കണ്ണിനു കുഴപ്പമൊന്നുമില്ലല്ലൊ.''

ചായക്കോപ്പ താഴെ വെച്ചുകൊണ്ടു ഞാൻ ചോദിച്ചു: ''മഥുരാ! ഇവിടെ ഒഴിവുസമയം എപ്പോഴാണു്?''

''ബ്രിട്ടീഷുകാരുടെ രാജ്യത്തു് വല്ലപ്പോഴുമൊക്കെ സൂര്യനസ്തമിക്കാറുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ ഈ ഹോട്ടലിലെ വെളിച്ചം ഒരിക്കലും അണയാറില്ല. ഇവിടെ ഒഴിവുണ്ടാകാറില്ല. എത്ര സമയം ജോലിചെയ്യണമെന്നു സാഹിബു പറഞ്ഞിട്ടില്ലേ?''

''ഇല്ല.''

''ഇന്നു് ആദ്യത്തെ ദിവസമല്ലെ? അതുകൊണ്ടിപ്പോഴം പോകാം.''

''മാനേജർസാഹിബിനെ കണ്ടിട്ടു പൊയ്ക്കൊള്ളാം.''

''അദ്ദേഹത്തെ ഇപ്പോഴം കാണാൻ കഴിയുകയില്ല.''

''എന്തുകൊണ്ടു്?''

എന്റെ ചോദ്യം മഥുരാസിംഗു് പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്നതല്ല. അതിനാൽ എന്താണു പറയേണ്ടതെന്നറിയാതെ അവൻ വിഷമിച്ചു.

''ഇപ്പോഴം അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുറിയിൽ പ്രവേശിക്കാൻ ആരേയും അനുവദിക്കുകയില്ല.'' മഥുരാസിംഗു് അല്പം വിരക്തിയോടെ പറഞ്ഞു:

''അങ്ങു പൊയ്ക്കോളൂ. അന്വേഷിച്ചാൽ ഞാൻ പറഞ്ഞുകൊള്ളാം.''

ആഫീസുമുറിയിൽനിന്നിറങ്ങി ഇടനാഴിയിലൂടെ നടന്നു കോവണിയുടെ അടുത്തെത്തി. മുറികളിൽ സദാസമയവും ദീപങ്ങളം എരിഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. അതിനാൽ രാത്രിയായതറിഞ്ഞില്ല. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ ദീപങ്ങളം മച്ചുബസാറിലെ ഗ്രണ്ടകളെപ്പോലെയാണു്. ഭീഷണിപ്പെടുത്തി പാവപ്പെട്ട രാത്രിയടുത്തുവരാനനുവദിക്കുകയില്ല.

കോവണി ഇറങ്ങിയപ്പോഴാണ് കാർപ്പെററിൽ ഹോട്ടലിന്റെ പേരു് അടയാളപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നതു കണ്ടതു്. തൊട്ടടുത്തു വഴുതുന്ന മിനുസമാണു് കോവണിയുടെ റീലിംഗിനു്. കോവണിയിറങ്ങുന്നിടത്തു മുഴുശ്ശനായ ഒരു ഘടികാരം ഹോട്ടലിന്റെ പ്രാചീനത്വവും ആഭിജാത്യവും പ്രക്ഷേപണംചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു.

അതിഥികൾ സാധാരണ ലിഫ്റ്റിലൂടെയാണു് കയറിയിറങ്ങുന്നതു്. ഒന്നുരണ്ടുപേർ വിനോദത്തിനെന്ന മട്ടിൽ സഖികളുടെ കരം ഗ്രഹിച്ചു്, താളത്തിൽ നൃത്തംചെയ്തു കോവണി കയറുന്നു. അല്പം പിഴച്ചിരുന്നെങ്കിൽ കൂട്ടിമുട്ടിയേനെ.

റിസപ്ഷൻകൗണ്ടറിൽ വലിയ തിരക്കാണു്. സത്യസുന്ദരബോസു് അപ്പോഴും ജോലിചെയ്യുന്നുണ്ടു്. നിമിഷംപ്രതി ഫോൺ ശബ്ദിക്കുന്നു. ലൗഞ്ജിലെ കസേരകളും, സോഫകളും അതിഥികളെക്കൊണ്ടു നിറഞ്ഞു. എന്നെ കണ്ടമാത്രയിൽ മിസ്റ്റർ ബോസു് പതിഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു: ''ഇതുവരെ മാനേജരുടെ മുറിയിലായിരുന്നോ?''

''ആദ്യത്തെ ദിവസമല്ലെ! ജോലി ധാരാളമുണ്ടായിരുന്നു.''

മിസ്റ്റർ ബോസു് വീണ്ടും എന്തോ പറയാൻ തുനിയുകയായിരുന്നു. അതിനുള്ളിൽ പോർട്ടർമാരുടെ തലയിൽ ചുമടുമായി ഒരുസംഘം അതിഥികൾ കൗണ്ടറിന്റെ മുമ്പിലെത്തി.

''പിന്നീടു സംസാരിക്കാം.'' എന്നു പറഞ്ഞു ഞാൻ വിടവാങ്ങി.

വാതിലുൽ കാവൽക്കാരൻ ഓരോരുത്തക്കായി സല്യൂട്ടു നല്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. വരാന്തയുടെ മുമ്പിൽ അതിമനോഹരമായ ഒരു ബസ്സു കിടക്കുന്നു. ഹോളിവുഡിൽ നിർമ്മിച്ച ഇംഗ്ലീഷ് സിനിമകളിലേ ഇത്തരം ബസ്സുകൾ കണ്ടിട്ടുള്ളു. വൃദ്ധയായ കൽക്കത്താനഗരത്തിലും ഇത്തരം ബസ്സുകൾ ഉണ്ടെന്ന വസ്തുത എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. കൽക്കത്തയിൽ ബസ്സുകളുടെ ഒരു സൗന്ദര്യമത്സരം ഏർപ്പെടുത്തുന്നപക്ഷം ഈ ബസ്സായിരിക്കും മിസ് കൽക്കത്തയു

ടെ സ്ഥാനം കരസ്ഥമാക്കുക. പോർട്ടർമാർ പിന്നിൽനിന്നു സാമാനമിറക്കുന്നു. ബസ്സിന്റെ മുൻവശത്തെ റോഡിലൂടെയിറങ്ങിയവർ ഏതോ വിമാനക്കമ്പനിയിലെ ജോലിക്കാരാണെന്നു കണ്ടാലറിയാം. അവർ—സ്ത്രീകളും, പുരുഷന്മാരും—തൊപ്പി നേരെയാക്കി ഹോട്ടലിൽ പ്രവേശിച്ചു. ഞാൻ ഒഴിഞ്ഞുമാറി സെൻട്രൽ അവന്യൂവഴി നടക്കാനാരംഭിച്ചു. എന്റെ മുമ്പിൽ ചൗരംഗിയാണ്. നൃത്യനിപുണയായ ഒരു സുന്ദരിയെപ്പോലെയാണ് ചൗരംഗിയിലെ രാത്രി. ഇവിടെ പകൽ രാത്രിയും രാത്രി പകലുമാണ്. സന്ധ്യാസ്നാനത്തിനുശേഷം അണിഞ്ഞൊരുങ്ങിയൗവനഗർവ്വിതയായ ചൗരംഗി നിശാക്ലബ്ബിലെത്തിക്കഴിഞ്ഞു. അപ്പുറത്തു് കഴ്സൺപാക്കിലെ അന്ധകാരത്തിൽ ആരോ രാഷ്ട്രനായകനായ സുരേന്ദ്രനാഥ് ബാനർജിയെ ബന്ധനസ്ഥനാക്കിയിരിക്കുന്നു. ആ ദുഷ്ടന്മാർ ദേശീയത്വത്തിന്റെ ജനകനെ, തന്റെ പ്രിയപുത്രിയുടെ നഗ്നരൂപം കാണിക്കാതെ വിടുകയില്ല. വൃദ്ധനായ രാഷ്ട്രനായകൻ അപമാനിതവും ബന്ധിതവുമായ ശരീരവുമായി നിസ്സഹായാവസ്ഥയിൽ നില്ക്കുന്നു. വെറുപ്പും അവജ്ഞയുമല്ലാതെ മറ്റൊന്നിനും കഴിവില്ലാത്തതിനാൽ തന്റെ മുഖം തെക്കു്—അന്ധകാരത്തിലേക്കു തിരിച്ചുപിടിച്ചിരിക്കുകയാണു്.

നടന്നു നടന്നു ഞാൻ കഴ്സൺ പാക്കിന്റെ പടിഞ്ഞാറുഭാഗത്തു സർ ഹരിറാം ഗോയങ്കയുടെ പ്രതിമയുടെ മുമ്പിലെത്തി. സർ ഹരിറാം അപ്പോഴും കണ്ണിമയ്ക്കാതെ രാജവീഥിയിലേക്കു നോക്കി നില്ക്കുകയാണു്. വണിക്കുകളുടെ മാനദണ്ഡം വാസ്തവത്തിൽ രാജദണ്ഡിനേക്കാൾ ഉച്ചലമാണോ എന്നദ്ദേഹം ചോദിക്കുകയാവാം.

ചരിത്രത്തിൽ ശപിക്കപ്പെട്ട ഈ നഗരത്തിൽ നൂറ്റാണ്ടുകളായി എത്രയോ വിചിത്രമനുഷ്യരുടെ പാദസ്പർശമുണ്ടായി! നിസ്വരായി വന്നവരിൽ എത്രയോ പേർ പിന്നീടു് അനശ്വരതയുടെ അധികാരികളായിത്തീർന്നു. അവരുടെ ഭാഷയും വേഷവും വിഭിന്നമായിരുന്നെങ്കിലും ലക്ഷ്യം ഒന്നായിരുന്നു. കാലമാകുന്ന വിശ്വമഹാസഭയുടെ

തുപ്പുകാരൻ, പ്രശസ്തരും അപ്രശസ്തരും ധനികരും ദരിദ്രരും സ്വദേശികളും വിദേശികളുമായ സകലരേയും ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് അടിച്ചുവാരി വിസ്മൃതിയാകുന്ന കൂപ്പത്തൊട്ടിയിൽ നിക്ഷേപിക്കുന്നു. ചുരുക്കം ചിലർ ആ ചൂലിന്റെ വിടവിലൂടെ ഒരുവിധത്തിൽ രക്ഷപ്പെടുന്നു. മൃത്യുമന്ത്രമുരുവിടുന്ന ഭാഗീരഥീതീരത്തിൽ അവരുടെ ശരീരമിന്നും അവശേഷിക്കുന്നു. മൃതനഗരത്തിലെ മൃതപൗരരിൽ ശ്രേഷ്ഠനായ ശ്രീ ഹരിറാം ഗോയങ്കയെ നമിച്ചുകൊണ്ടു ഞാൻ പറഞ്ഞു: ''ഇന്നലെ അങ്ങു ദർശിച്ച അവസ്ഥയിലല്ല ഇന്നു ഞാൻ. ഞാനിന്നു ജോലിയിൽ പ്രവേശിച്ചു. അങ്ങു ഭരിച്ചിരുന്ന കാലത്തു്—ഈ നഗരത്തിലെ വ്യാപാരസാമ്രാജ്യം നിയന്ത്രിച്ചിരുന്ന കാലത്തു്—ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ രാത്രി, പകൽപോലെ ഉജ്ജ്വലമായിരുന്നു. അങ്ങും അവിടെപ്പോയിട്ടുണ്ടായിരിക്കും.''

ഞാൻ സ്വയം ചിരിച്ചുപോയി. ഒരു ഭ്രാന്തനെപ്പോലെ എന്തെല്ലാമാണു പുലമ്പിയതു്. സർ ഹരിറാം ഗോയങ്കയെ സംബന്ധിച്ചു് എനിക്കെന്തറിയാം! ഒരുപക്ഷേ, അദ്ദേഹം വലിയ മതഭക്തനായിരുന്നിരിക്കാം. ഹോട്ടലിനടുത്തുകൂടി പോകുകപോലും ചെയ്തിട്ടുണ്ടായിരിക്കുകയില്ല. പിന്നീടു് തന്റെ ചാപല്യത്തെക്കുറിച്ചു ചിന്തിച്ചു ഞാൻ അത്ഭുതപ്പെട്ടു. ക്ലൈവ്സ്ട്രീറ്റിലെ ഒരു കാവൽക്കാരന്റെ അജ്ഞതയാൽ ലോകത്തിൽ ഇത്രയധികം ജനങ്ങളുണ്ടായിരുന്നിട്ടും എന്നെ സർ ഹരിറാം ഗോയങ്കയുമായി ആത്മീയ 'സൂത്ര'ത്താൽ ബന്ധിച്ചിരിക്കുന്നു.

അങ്ങകലെ വൈറ്റ്വേ ലാഡ്ലാ ബിൽഡിംഗിന്റെ മുകളിലുള്ള ഘടികാരത്തിൽ നോക്കി ഞാൻ ഞെട്ടി. രാത്രി വളരെ അതിക്രമിച്ചു. വീട്ടിലേക്കു മടങ്ങേണ്ടതത്യാവശ്യമാണു്. അതിനിനി സങ്കോചമെന്തിനു്! എനിക്കു വീട്ടും കൂട്ടുമുണ്ടു്. എല്ലാറ്റിനുമുപരിയായി ഒരു തൊഴിലുമുണ്ടു്.

മൂന്ന്

ലോകമാകുന്ന ഈ വഴിയമ്പലത്തിൽ നാമെല്ലാവരും അല്പനിമിഷത്തെ അതിഥികളാണ്. നമ്മളിൽ ചിലർ ബ്രേക്ക്ഫാസ്റ്റിനുശേഷം യാത്ര പറഞ്ഞു പിരിയുന്നു. മറ്റു ചിലർ ലഞ്ചുകഴിഞ്ഞു പിരിയുന്നു. പ്രദോഷത്തിനുശേഷം അത്താഴത്തിനായി നാം മേശയ്ക്കു ചുറ്റും ഒരുമിച്ചു കൂടുമ്പോഴും പരിചിതരിൽ പലരേയും കാണാൻ കഴിഞ്ഞെന്നുവരില്ല. നമ്മളിൽ കുറച്ചുപേരേ അപ്പോഴും അവിടെ ഹാജരുണ്ടായിരിക്കുകയുള്ളൂ! അതിൽ ദുഃഖിക്കരുതു്. ഏറ്റവും നേരത്തേ യാത്രപറയുന്നവർ അത്രയും കുറച്ചു ബില്ലിന്റെ പണം കൊടുത്താൽ മതിയെന്നാണു് ബോസേട്ടൻ പറയാറുള്ളതു്. ''ഇതു ദാശ്നികന്റെ വാക്കുകളാണല്ലോ'' ഞാൻ പറഞ്ഞു.

''അതെ! എന്നാലിതെന്റെ സ്വന്തം വാക്കുകളല്ല. ഏതോ ഇംഗ്ലീഷ്കവിതയുടെ തർജ്ജമയാണു്. ഒരു വൃദ്ധൻ കുറേക്കാലമിവിടെ താമസിച്ചിരുന്നു. അയാളം സാധാരണ ഈ വരികളം ഉദ്ധരിക്കാറുണ്ടായിരുന്നു. ഞാനതു് എവിടെയോ കുറിച്ചുവെച്ചിരുന്നു. കണ്ടുകിട്ടിയാൽ കാണിച്ചുതരാം.''

ഭാവസമ്പന്നമായ കവിത ഈ ലോകത്തു കൂടുതൽ കാലം ജീവിക്കുന്നവർ കൂടുതൽ ബില്ലുകളം ക്യാഷുചെയ്യണം!

''പക്ഷേ, കവി ഏതെങ്കിലും ഹോട്ടലിൽ ജോലി ചെയ്തിട്ടുണ്ടായിരിക്കുകയില്ല. അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ ബ്രേക്ക്ഫാസ്റ്റും, ലഞ്ചും, ഡിന്നറും തിന്നുമുടിച്ചിട്ടു്, ബിൽ അന്യരുടെ പിടലിക്കു ചുമത്തി, ലോകത്തുനിന്നു തടിതപ്പുന്നവരെക്കുറിച്ചു് എഴുതാതിരിക്കുകയില്ലായിരുന്നു. നമ്മുടെ കാര്യവും അല്പമെന്തെങ്കിലും കുറിച്ചേനെ. നാം നിത്യവും ബ്രേക്ക്ഫാസ്റ്റും, ലഞ്ചും, ഡിന്നറും തിന്നുമുടിക്കുന്നു. വിലയൊട്ടുകൊടുക്കുന്നുമില്ല. അദ്ധ്വാനത്തിലൂടെ വില നല്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നു.'' സത്യബോസ് അല്പസമയം മൗനമവലംബിച്ചതിനു ശേഷം തുടർന്നു: ''സത്യം പറ

ഞ്ഞാൽ ഞാൻ ചിലപ്പോഴം കിതച്ചുപോകാറുണ്ട്. അതൊരു ബുദ്ധിമുട്ടാണെങ്കിലും സാരമാക്കാറില്ല. കാരണം, കിതപ്പുകൊണ്ടാരും മരിക്കാറില്ല നമുക്കിവിടെനിന്നു പുറത്തുകടക്കാനും ന്വത്തിയില്ല. ഇവിടെ വിനാശകാരിയായ മോഹത്തിന്റെ കുരുപ്പു വിതറിയിരിക്കുകയാണു്. ഒരിക്കൽ ഇവിടെ പ്രവേശിച്ചാൽപ്പിന്നെ കടന്നുപോകുകയില്ല. വാതിൽ തുറന്നു തന്നാലും പോകാൻ കഴിയുകയില്ല.''

ഞാൻ ടൈപ്പുചെയ്യുകൊണ്ടു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ സംഭാഷണം ശ്രദ്ധിക്കുകയായിരുന്നു. എന്റെ മുഖത്തുനോക്കിക്കൊണ്ടു സത്യസുന്ദരബാബു പറഞ്ഞു:

''മ്ലാനവദനനായിരിക്കുന്നതെന്തുകൊണ്ടു്? റോസിയുടെ ആഗമനഭയംകൊണ്ടു രാത്രി ഉറക്കം വന്നില്ലേ?''

സത്യം പറയേണ്ടിവന്നു: ''ഇതുവരെ ആ പെണ്ണിന്റെ യാതൊരു വിവരവുമില്ലെങ്കിലും പെട്ടെന്നൊരു ദിവസം ഹാജരായിക്കൂടെന്നില്ല.''

''ചിന്തനീയമാണു്. എന്നിരുന്നാലും സ്വന്തം ഭ്രമിനല്ലവണ്ണം ഉഴുതുമറിച്ചു ഫലഭ്രയിഷ്ടമാക്കി വെയ്ക്കുക. യജമാനനെ പ്രീതിപ്പെടുത്തുന്നതു് ഉപയോഗപ്രദമായിരിക്കും.''

യജമാനനെ എങ്ങനെയാണു് പ്രീതിപ്പെടുത്തേണ്ടതെന്നു് യജമാനനിൽനിന്നുതന്നെ മനസ്സിലാക്കുകയുണ്ടായി. സ്വന്തം കണ്ണുകൊണ്ടു കണ്ടില്ലെങ്കിൽ വിശ്വസിക്കാൻ പ്രയാസം. ഈ ലോകത്തു ബൃഹത്തായ ഗ്രന്ഥങ്ങളം രചിക്കാൻ പണ്ഡിതന്മാരുടെ അഭാവമില്ല. യുദ്ധരംഗത്തു് സൈന്യവ്യൂഹത്തെ നിയന്ത്രിക്കാൻ വീരശൂരപരാക്രമികളായ സേനാനായകന്മാരേയും ലഭിക്കും. വിസ്തൃതവും വിശാലവുമായ സാമ്രാജ്യങ്ങളം ഭരിക്കാൻ ഭരണപടുക്കളായ രാജ്യതന്ത്രജ്ഞന്മാരെ ലഭിക്കാനുമില്ല പ്രയാസം. എന്നാൽ സത്രം ഭരിക്കാൻ യോഗ്യരായ ആളുകളം വളരെ വിരളമാണെന്നു് ഉമർഖയ്യാം പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതു മിഥ്യയല്ല.

ഹോട്ടലിൽ നിമിഷംതോറും നാനാവിധപ്രശ്നങ്ങളം ഉത്ഭവിക്കുന്നു. അവയെല്ലാം പരിഹരിക്കേണ്ട ചുമതല പാവപ്പെട്ട മാനേജർക്കാണു്. കുളിക്കാനുള്ള വെള്ളത്തിനു്

അല്പം ചൂടുകൂടിപ്പോയാൽ, ചിലർ ബയറെ അറിയിക്കാതെ മാനേജരെ വിളിക്കും. ഹോട്ടലിലെ അതിഥികളധികവും ഉന്നതതലസമ്മേളനത്തിൽ വിശ്വസിക്കുന്നവരാണു്. കീഴ്ജീവനക്കാരുമായി സംസാരിച്ചാൽ കാര്യത്തിനു് എന്തെങ്കിലും പരിഹാരമുണ്ടാകുമെന്നവർ വിശ്വസിക്കുന്നില്ല. അതിനാൽ കുളിക്കാനുള്ള വെള്ളത്തിനല്പം ചൂടു കൂടിയാൽപ്പോലും അവർ മാനേജരെ സമീപിക്കുന്നു.

ഉറങ്ങാൻ കിടക്കുമ്പോഴും ചിലർ കിടക്കവിരിയുടെ നിറവും വിനേറാകർട്ടണുകളുടെ നിറവും തമ്മിൽ ചേർച്ചയില്ലെന്നു കണ്ടുപിടിച്ചെന്നിരിക്കട്ടെ: അവർ അപ്പോഴും മാനേജരെ വിളിക്കുകയായി. എന്റെ കൺമുമ്പിൽ അങ്ങനെ ഒരു സംഭവം നടന്നു. ഉടൻ വരണമെന്നു ഫോണിൽ അറിയിച്ചതനുസരിച്ചു് മാനേജർ മാക്കോപോളോ മുറിയിൽനിന്നോടുന്നതു കണ്ടു. സംഭവമെന്താണെന്നറിയാൻ ഞാനും അദ്ദേഹത്തെ അനുഗമിച്ചു. മാക്കോപോളോ ഒരു മുറിയുടെ വാതിൽപ്പുറത്തു മുട്ടി. അകത്തുനിന്നു സ്ത്രീശബ്ദം കേട്ടു:

''കം ഇൻ.''

മദ്ധ്യവയസ്സായ ഒരു യൂറോപ്യൻമഹിള തലയ്ക്കു കൈയും കൊടുത്തിരിക്കുന്നതാണു കണ്ടതു്. അവർ മാനേജരുടെ നേരെ തിരിച്ചുനോക്കി പറഞ്ഞു: ''അപകടകാരികളായ നിങ്ങളെ മനുഷ്യരെ വധിക്കാനും മടിക്കുകയില്ല. കൊലപാതകികളെ ഒഴികെ മറ്റാരും ഈ നിറം ഇഷ്ടപ്പെടുകയില്ല. ഇത്ര ഭയാവഹമായ നിറം ഞാൻ ജീവിതത്തിലൊരിക്കലും ഒരു ഹോട്ടലിലും കണ്ടിട്ടില്ല. അല്പംകൂടി കഴിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ ഞാൻ ബോധരഹിതയാകുമായിരുന്നു.''

കോപംകൊണ്ടു് എന്റെ ശരീരം വിറച്ചു. എന്നിട്ടും മാക്കോപോളോയ്ക്കു് ഒരു ഭാവഭേദവും കണ്ടില്ല. ഹോട്ടൽ മാനേജ്മെന്റു പഠിക്കാനുള്ള കോളേജിൽ ചേരുന്നതോടെ കോപത്തിന്റെ ഞരമ്പു മുറിച്ചുകളയുന്നുണ്ടാകണം!

മാക്കോപോളോ ആദ്യം ഖേദം പ്രകടിപ്പിച്ചു: ''അയ്യയ്യോ! അങ്ങയുടെ ശരീരത്തിനും മനസ്സിനും വല്ല ക്ഷതവും സംഭവിച്ചോ? ഞാനിപ്പോഴത്തന്നെ മൂന്നുതരം കിടക്ക

വിരികയും അയയ്ക്കാം. അങ്ങേയ്ക്ക് ഇഷ്ടമുള്ള നിറം തിര ഞ്ഞെടുക്കാം. എന്നാൽ അങ്ങയുടെ കിടക്കയിൽ വിരിച്ചി രിക്കുന്ന ഷീറ്റിന്റെ നിറം അമേരിക്കൻസഞ്ചാരികളും അത്യധികം ഇഷ്ടപ്പെടുന്നതെന്തുകൊണ്ടാണെന്നു മനസ്സിലാ കുന്നില്ല. അതിനാൽ ഇത്തരം വിരികളും സ്പെഷ്യലായി തയ്യാറാക്കിക്കാൻ ഞാൻ നിബ്ബന്ധിതനായി. പക്ഷേ, അങ്ങു് ഈ മുറിയിലാണു് വിശ്രമിക്കാൻ പോകുന്നതെന്നു് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു.''

വിജയാഹ്ലാദത്തോടെ ആ മഹതി പറഞ്ഞു: ''ലോക ത്തിന്റെ ഏതുഭാഗത്തു ചെന്നാലും ഈ അമേരിക്കക്കാർ രുചി നഷ്ടപ്പെടുത്തിയതായിട്ടാണു കാണുന്നതു്. ച്യൂവി ങ്ഗം ചവച്ചു് അവർ സൗന്ദര്യത്തിന്റെ മുകളിലൂടെ ബ്രഹ്മ ഡോസർ ഓടിക്കുന്നു. പ്രിയപ്പെട്ട സ്നേഹിതാ! അമേരി ക്കക്കാർക്കു പണം ധാരാളം ഉണ്ടെന്നുള്ളതു സത്യമാണു്. എ ന്നാൽ സംസ്കാരമുണ്ടാകണമെങ്കിൽ ഇനിയും നൂറ്റാണ്ടു കളും കഴിയേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.'' ആ മഹതിയുടെ അഭിപ്രാ യത്തോടു പരിപൂർണ്ണമായും യോജിച്ചുകൊണ്ടു് മാക്കോ പോളോ തിരിച്ചുപോന്നു. ആ സ്ത്രീ ഒരു അമേരിക്കക്കാരി യായിരുന്നെങ്കിൽ, ബ്രിട്ടീഷുകാർ ഈ നിറം ഇഷ്ടപ്പെട്ട തെന്തുകൊണ്ടാണെന്നു് അറിഞ്ഞുകൂടെന്നു പറഞ്ഞേനെ. 'ഞങ്ങളം നിസ്സഹായരാണു്. കല്ക്കത്ത അടുത്തകാലംവ രെ ബ്രിട്ടീഷ് സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ ദ്വിതീയനഗരമായി രുന്നു. എന്നാൽ ഞങ്ങളിപ്പോഴും എഴുന്നേറ്റുനില്ക്കാനാരംഭി ച്ചു. ബ്രിട്ടീഷ് ഇമ്പീരിയലിസത്തിന്റെ ചിഹ്നങ്ങളം ക്രമേണ മാഞ്ഞുവരികയാണു്.' എന്നും പറയുമായിരുന്നു.

മാക്കോപോളോ അതിഥികളുടെ മുമ്പിൽ കാണിച്ചി രുന്ന വിനയത്തിനു പകരംവീട്ടിയിരുന്നതു് ഹോട്ടലിലെ തൊഴിലാളികളോടായിരുന്നു. ബയറർ, ഗ്രൂപ്പുകാർ, പാച കക്കാർ തുടങ്ങിയവർ വലിയസാഹ്വിന്റെ മുമ്പിൽ കിടുകിടാ വിറച്ചു്, പഞ്ചപുച്ഛമടക്കി നില്ക്കുമായിരുന്നു. മാക്കോ പോളോസാഹ്വിന്റെ മറ്റൊരു വശം കൂടെക്കൂടി ഭയജനക മാണു്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വഭാവം മനസ്സിലാക്കാനാർക്കും കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല.

എന്നെ ജോലികളേല്പിക്കുന്ന സമയത്തും മാക്കോപോളോ ഗംഭീരവദനനായിരിക്കും. സാധാരണസമയവും അന്യമനസ്കനായി കാണപ്പെട്ടിരുന്നു. ചിലപ്പോഴൊക്കെ സന്ധ്യയ്ക്കും നിക്കറും മുറിക്കൈയൻ ഷർട്ടും ധരിച്ച് കൈയിൽ വടിയുമായി നടക്കാനിറങ്ങും. എവിടെപ്പോകുന്നു എന്നുപോലും ആരോടും അറിഞ്ഞുകൂടാ. ഡിന്നർസമയത്തു് ലൗഞ്ചിൽ എള്ളിടാൻപോലും സ്ഥലമുണ്ടായിരിക്കുകയില്ല. അപ്പോഴും മാനേജർ സ്ഥലത്തുണ്ടായിരിക്കുകയില്ല. പാവപ്പെട്ട സ്റ്റുവാർഡും സത്യസുന്ദരബോസും എല്ലാം നിയന്ത്രിച്ചുകൊള്ളും.

''സാദ്യാ! ഇങ്ങനെ എത്രകാലം നടക്കും?'' സീനിയർ വാർഡ് ചോദിക്കും.

''ഇത്രയധികം തലപുകയ്ക്കേണ്ടതില്ല സായ്പേ. നൂറിയൻപതുവർഷങ്ങളായി പ്രശസ്തമാംവിധം നടന്നുവരുന്ന ഒരു സ്ഥാപനം മേലിലും നടന്നുകൊള്ളും. അതിനെച്ചൊല്ലി ഞാനോ നിങ്ങളോ വ്യാകുലപ്പെടേണ്ടതില്ല.''

ഹോട്ടലിൽ മടങ്ങിയെത്തിക്കഴിഞ്ഞാൽ മാനേജർ സായ്പിന്റെ സ്വഭാവം മറ്റൊരു തരത്തിലായിരിക്കും. സൂപ്പുമായിരുന്ന അഗ്നിപർവ്വതത്തിനു് ആരോ തീകൊളുത്തി. മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചുകഴിഞ്ഞാലുടൻ മാക്കോപോളോ നിക്കറും ഷർട്ടും ഷൂസും അഴിച്ച് ഒരു ഭാഗത്തേക്കു വലിച്ചെറിയും. പാവം മഥുരാസിംഗ് നിസ്സഹായനായി വാതിലിനു പുറത്തു നോക്കിനില്ക്കും. അടുത്തു ചെല്ലുന്നതുകൊണ്ടു പ്രയോജനമില്ല. മദ്യപിച്ചുന്മത്തനായ സായ്പ് ചിലപ്പോൾ ഷൂസെടുത്തു് അടിച്ചെന്നുവരും. അല്പംകഴിഞ്ഞു് മഥുരാസിംഗിനെ വിളിക്കും. അടുത്തു ചെല്ലുന്ന മാത്രയിൽ മാക്കോപോളോ പറയും:

''ഹെഡ് ബാർമാനെ വിളിക്കൂ!''

ഹെഡ്ബാർമാൻ! രാംസിംഗിനു കാര്യം മനസ്സിലാകും. ചുവപ്പുനിറത്തിലുള്ള വില്ലയും, അരപ്പട്ടയും, തലപ്പാവും ധരിച്ച ഹെഡ് ബാർമാൻ പെഗ്ഗിൽ മദ്യം പകർന്നുകൊണ്ടിരിക്കുകയായിരിക്കും. ആ ജോലി മറ്റാരെയെങ്കിലും ഏല്പിച്ചിട്ടു് അവൻ മാനേജരുടെ മുമ്പിൽ ഹാജരാകും.

സാന്യൂ ഒരു മൂരിയെപ്പോലെ മുക്രയിട്ടുകൊണ്ടു ചോദിക്കും: ''മൈ ഡിയർ രാംസിംഗ്; ഇന്നത്തെ കാറെങ്ങനെയിരിക്കുന്നു?''

അരയിൽനിന്നു തൂവാലയെടുത്തു കൈ തുടച്ചുകൊണ്ടു ബാർമാൻ പറയും: ''ബാറിൽ ഇന്നു വലിയ തിക്കും തിരക്കുമാണു് യജമാനനെ! രണ്ടു ഡസ്സൻ ഹെഗ്, മൂന്നു വൈറ് ഹോഴ്സ് ഇതിനകം വിറ്റുകഴിഞ്ഞു. കുതിരപ്പന്തയമുള്ള ദിവസമാണു്. ആവശ്യക്കാർ ധാരാളം വന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ഈ അവസരത്തിൽ ഞാൻ ബാറിലുണ്ടായിരിക്കേണ്ടതത്യാവശ്യമാണു്.''

''ആ മൂട്ടകൾ നരകത്തിൽ പൊയ്ക്കോള്ളട്ടെ. നീ ഇവിടെ—എന്റെയടുത്തിരുന്നു കഥ പറയൂ!''

രാംസിംഗ് ഇതികർത്തവ്യതാമൂഢനായി, മഥുരാസിംഗിന്റെ നേരെ നോക്കും. മഥുരാസിംഗ് ഒന്നും പറയുകയില്ലെങ്കിലും മനസ്സാ സന്തോഷിക്കും: 'അവിടെ നിൽക്കൂ! നിത്യവും കൂടിയന്മാരെ ചൂഷണം ചെയ്തു് അനേകം ശ്രുപ സമ്പാദിക്കുന്നില്ലേ! ഇന്നു് അല്പം കുറച്ചു സമ്പാദിച്ചാൽ മതി. മറ്റുള്ളവർക്കും അവസരം ലഭിക്കട്ടെ.'

ലഹരിമുത്തു സാന്യൂ പാടാനാരംഭിച്ചു. അദ്ദേഹം ഇന്നു വെളിയിൽനിന്നു ഭക്ഷണംകഴിച്ചിട്ടാണു വന്നിരിക്കുന്നതു്. അന്നപൂർണ്ണ ഇന്നു യാചകിയായിരിക്കുന്നു. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ സ്വാദിഷ്ടമായ വിഭവങ്ങളം ഇന്നു് അതിന്റെ സ്വാധിപതിക്കു രുചിച്ചില്ല. അതിനാൽ അദ്ദേഹം ഇന്നു് ആംഗ്ലോ—ഇന്ത്യൻ തെരുവിലെ വൃത്തിഹീനമായ ഒരു സ്ഥലത്തുനിന്നു നാടൻമദ്യം കഴിച്ചു. ശീമമദ്യങ്ങളുടെ വാസനയിൽ പരിചിതനായ രാംസിംഗിനു നാടൻ മദ്യത്തിന്റെ ഉഗ്രഗന്ധം മനംമടുപ്പു സൃഷ്ടിക്കുന്നു. എന്നിരുന്നാലും നിശ്ശബ്ദനായി സാന്യൂവിന്റെ മുമ്പിൽ നിന്നേ പറ്റൂ.

സാന്യൂവിനു് ഇനിയും തൃപ്തിയായിട്ടില്ല. അതാണു പാടാനാരംഭിച്ചതു്. വളരെ പഴക്കമുള്ള ഒരു ഇംഗ്ലീഷ് ഗാനം; ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ ബാറിൽ പലപ്പോഴും ഈ ഗാനം മുഴങ്ങിക്കേൾക്കാറുണ്ടു്. മദൻ മത്തു് ലൈൻ, ബങ്കിം

ചാറർജി സ്ട്രീറ്റ് തുടങ്ങിയ തെരുവുകളും ഗാഢനിദ്ര യിൽ ലയിക്കുമ്പോഴും പല വിദേശികളുടെയും കണ്ണുകളും പത്തൊൻപതാം നൂറ്റാണ്ടിന്റെ മദ്ധ്യരാത്രിയിൽ ഈ ഗീതമാലപിച്ചു നവദിനത്തെ സ്വാഗതം ചെയ്യുന്നു. ബയറർമാരെ ഭീഷണിപ്പെടുത്തുന്നു: ''ഏയ് വേഗം കൊണ്ടുവരൂ! സേവകാ! ബ്രാണ്ടി—ശീമമദ്യം കൊണ്ടുവരുവിൻ!''

മാക്കോപോളോയുടെ ഉന്മത്തശരീരത്തിൽ ഇന്നു ബന്ധനവിമുക്തവും, ഉച്ഛൃംഖലവുമായ ആത്മാവു പ്രവേശിച്ചിരിക്കുകയാണു്.

സായ്പിന്റെ ദാഹം ഇനിയും ശമിച്ചിട്ടില്ല. അദ്ദേഹം ഒരു ഭ്രാന്തനെപ്പോലെ അട്ടഹസിച്ചു: ''കൊണ്ടുവരൂ! കൊണ്ടുവരൂ! ശീമമദ്യം കൊണ്ടുവരൂ!''

മാക്കോപോളോ മദ്യപിച്ചു് ബോധരഹിതനായിത്തീരും. നിക്കറും, ബനിയനും ധരിച്ച ആ ഉന്മത്തശരീരം താങ്ങിയെടുക്കാൻ രണ്ടു ജോലിക്കാർക്കു് അസാദ്ധ്യമായിത്തീരും. അദ്ദേഹം ഗ്ലാസ്സുകളും മദ്യക്കുപ്പികളും തറയിലെറിഞ്ഞുടയ്ക്കും. രാംസിംഗിനെ കെട്ടിപ്പിടിച്ചു നൃത്തംചെയ്യും. പിന്നീടു മാക്കോപോളോവിന്റെ ജ്ഞാനചക്ഷുസ്സു് ഉന്മീലിതമാകും. ''പ്രിയേ! എന്റെ ജീവിതസർവ്വസ്വമേ!'' എന്നു പറഞ്ഞു രാംസിഗിനെ ചുംബിക്കാൻ തയ്യാറാകും.

പിന്നീടു മാക്കോപോളോ രാംസിംഗിനെ തള്ളിമാറ്റി കിടക്കയിലേക്കു വീഴും. അപ്പോൾ കരുതലോടെ മുറിയിലെ വിളക്കുകളെല്ലാം അണയ്ക്കുണം. സാവധാനം പുതപ്പെടുത്തു മാറിടംവരെ പുതപ്പിക്കണം. ഒന്നോ ഒന്നരയോ മണിക്കൂറിനുശേഷം മഥുരാസിംഗ് വിളക്കു തെളിച്ചു മുറിയിൽ ചിതറിക്കിടക്കുന്ന കുപ്പിച്ചില്ലുകളും പെറുക്കി വൃത്തിയാക്കും. സായ്പു് രാവിലെ ഉണരുമ്പോൾ കഴിഞ്ഞതൊന്നും ഓർമ്മയുണ്ടായിരിക്കുകയില്ല. ചിതറിക്കിടക്കുന്ന കുപ്പിക്കഷണങ്ങളിൽ ചവിട്ടി പാദങ്ങൾ മുറിഞ്ഞെന്നുവരും.

അങ്ങനെയൊരിക്കൽ സംഭവിക്കുകയുംചെയ്തു. രാത്രി മാനേജരുടെ മുറിയിൽ പ്രവേശിക്കാൻ ആരും ധൈര്യപ്പെട്ടിരുന്നില്ല. രാവിലെ മാക്കോപോളോയുടെ കാലിൽ കുപ്പിക്കഷണം തറഞ്ഞുകയറി. ''മദ്യപിച്ചെന്നു കരുതി

എന്നെ ഇങ്ങനെ ശിക്ഷിക്കണമായിരുന്നോ? നിങ്ങളും ആരും എന്നെ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നില്ല, അല്ലേ?'' എന്നായിരുന്നു അദ്ദേഹം അന്നു ചോദിച്ചതു്.

അന്നുമുതൽ മഥുരാസിംഗു് കുഴപ്പമുണ്ടാകുന്ന രാത്രി ഉറങ്ങാറില്ല. സാന്ത്വിന്റെ മുറിയുടെ വാതിലിൽ കാവൽ നില്ക്കും. രാത്രിയുടെ അസഹനീയമായ അവസാനമെപ്പോഴായിരിക്കും! ഭ്രമി വീണ്ടും എപ്പോഴാണു പകലോന്റെ വെളിച്ചത്താൽ ശാന്തമാകുക, സാന്ത്വിനു് എപ്പോഴാണു സ്വബോധം തിരിച്ചുകിട്ടുക എന്നിങ്ങനെ ചിന്തിച്ചുകൊണ്ടു മഥുരാസിംഗു് മണിക്കൂറുകളെ എണ്ണിക്കഴിച്ചുകൂട്ടും.

രാത്രികാലങ്ങളിലുള്ള ഈ നാടകത്തിന്റെ കഥ ഞാൻ മഥുരാസിംഗിൽനിന്നാണു് ഗ്രഹിച്ചതു്. എന്നാൽ പിറേറദിവസം ബ്രേക്ഫാസ്റ്റുസമയത്തു സാന്ത്വിനെ കണ്ടപ്പോഴും ഒന്നും മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശരീരത്തിൽനിന്നാണു് അന്ത്യമില്ലാത്ത പരിശ്രമത്തിന്റെ ഉത്ഭവം. ശരീരത്തോടിത്രമാത്രം അനീതി പ്രകടിപ്പിച്ചിട്ടും അദ്ദേഹം ഒരു മൂഗത്തെപ്പോലെ അദ്ധ്വാനിക്കുന്നു.

മാക്കോപോളോവിനു് എന്നിൽ കനിവു തോന്നാൻ തുടങ്ങി. മറ്റുള്ളവരോടു ഗാംഭീര്യത്തോടെ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയാണെങ്കിലും എന്നെക്കണ്ടാൽ മന്ദഹസിക്കും. ചില ദിവസം ജോലിയവസാനിക്കുമ്പോൾ ചോദിക്കും: ''നിങ്ങളും ഇപ്പോഴും ഇവിടെത്തന്നെ ഇരിക്കുന്നതെന്തിനു്? സന്യാസിയായിത്തീരുകയാണോ?''

''അല്ല.''

''പിന്നെ എന്തിനാണെപ്പോഴും ഹോട്ടലിലെ ഇരുളടഞ്ഞ ഈ മുറിയിലിരിക്കുന്നതു്. കൽക്കത്താനഗരത്തിൽ എത്രയോ ഉല്ലാസം പക്ഷിരൂപംപൂണ്ടു പാറുനടക്കുന്നു. ഒന്നുരണ്ടെണ്ണത്തിനെ പിടിച്ചാസ്വദിക്കൂ!''

ഒരുദിവസം ബയറൺസാന്ത്വിനെ അന്വേഷിച്ചു. ഒറ്റ രാത്രികൊണ്ടു് എനിക്കു ഹോട്ടലിൽ ജോലി വാങ്ങിത്തന്ന ആ മനുഷ്യന്റെ വിവരങ്ങളൊന്നും അറിഞ്ഞുകൂടാ. എന്നെ സഹായിക്കാൻ സർ ഹരിറാം ഗോയങ്കയുടെ

മാർബിംപ്രതിമയ്ക്കു മുമ്പിൽ പ്രത്യക്ഷനായതിനുശേഷം എങ്ങോ അദൃശ്യനായി.

''ബയറനെക്കാണാറുണ്ടോ?'' മാക്കോപോളോ ചോദിച്ചു.

''ഇല്ല.''

''അന്നത്തെ രാത്രിക്കു ശേഷം നിങ്ങളൊരിക്കലും കണ്ടുമുട്ടിയിട്ടില്ലേ? അയാളം വന്നതുമില്ല, നിങ്ങളം അന്വേഷിച്ചുമില്ല, അല്ലേ?''

''അതേ!''

മാക്കോപോളോ ചിന്താമഗ്നനായി റിസ്റ്റ്വാച്ചിൽ നോക്കിയതിനുശേഷം ജാലകത്തിലൂടെ ആകാശത്തിലേക്കു നോക്കി. സൂര്യനസ്തമിച്ചിട്ടില്ലെങ്കിലും സന്ധ്യയാകാൻ അധികം സമയമില്ല.

പിന്നീട് മാക്കോപോളോ പറഞ്ഞതു് എന്നെസ്സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം അപ്രതീക്ഷിതമായിരുന്നു. തലയാട്ടി പകൃതി കണ്ണടച്ചുകൊണ്ടു് അദ്ദേഹം തുടർന്നു: ''നിങ്ങളം സമർത്ഥനാണു്. എല്ലാം അറിഞ്ഞിട്ടും അജ്ഞത നടിക്കാൻ കഴിയുന്നു.''

എനിക്കു് അത്ഭുതം തോന്നി. മാനേജരുടെ വാക്കുകളിൽ എന്തോ രഹസ്യം ഒളിഞ്ഞുകിടക്കുന്നതായിത്തോന്നി. ഞാൻ എല്ലാ വിവരങ്ങളുമറിഞ്ഞിട്ടും പറയാതിരിക്കുകയാണെന്നാണു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ധാരണ.

''അങ്ങു പറഞ്ഞതിന്റെ അർത്ഥം എനിക്കു മനസ്സിലായില്ല സർ!''

മാക്കോപോളോവിനു ലജ്ജ തോന്നി.

''ഞാൻ വെറുതെ പറഞ്ഞതാണു്. നിങ്ങളം കോപിക്കേണ്ട'' എന്നു പറഞ്ഞു് അദ്ദേഹം എന്റെ മുഖത്തു സൂക്ഷിച്ചുനോക്കി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിശാലമായ നയനങ്ങളം മുമ്പിൽ മുഖം നേരെ പിടിക്കുവാനുള്ള ശക്തിയോ ധൈര്യമോ എനിക്കുണ്ടായിരുന്നില്ല. അതിനാൽ ഞാൻ തറയിൽ ദൃഷ്ടി പതിപ്പിച്ചു അല്പസമയത്തിനുശേഷം ഞാൻ വീണ്ടും മാനേജരുടെ മുഖത്തു നോക്കി. അദ്ദേഹം അപ്പോഴും എന്നെത്തന്നെ നോക്കിയിരിക്കയാണു്.

''നിങ്ങളെനിക്ക് ഒരുപകാരം ചെയ്യുമോ? ദയവുചെയ്ത് ബയറനെ ഒന്നു കണ്ടിട്ടു വരൂ!''

സാദ്ധ്യമല്ലെന്നു പറയാൻ കഴിഞ്ഞില്ല.

''വല്ലതും പറയണമോ?''

''കണ്ടെങ്കിൽ എന്റെ അസ്വസ്ഥത വർദ്ധിച്ചുകൊണ്ടേയിരിക്കുന്നു എന്നു പറയണം.''

ഞാൻ അപ്പോളെത്തന്നെ പുറപ്പെടാൻ തയ്യാറായെങ്കിലും സാസ്സ് തടഞ്ഞു: ''ചായയുടെ സമയമായി. അതു കഴിച്ചിട്ടു പോയാൽ മതി.''

മാക്കോപോളോ കാളിംഗ്ബല്ലമർത്തി. ഹോട്ടലിലെ ഘടികാരത്തിന്റെ സൂചി അപ്പോഴും ചായസമയത്തെ കള്ളിയിൽ പ്രവേശിച്ചുകഴിഞ്ഞു. ഇരുനൂറ്—ഇരുനൂറിയൻപതു മുറികളിൽ ഒരേസമയത്തു ചായ എത്തിക്കണം. ബയറർമാർ ചായ പകരുന്ന സ്ഥലത്തു കൂട്ടംകൂടി നിന്നു പതിഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ പറയുകയാണു്: ''വേഗമാകട്ടെ.''

ബല്ലിന്റെ മറുപടിയെന്നവണ്ണം ബയറർ ഹാജരായില്ല. അവർ ചായയ്ക്കു കാത്തുനില്ക്കുകയാവും. രണ്ടുപേർ കെറ്റ്ലികളിൽ ചൂടുവെള്ളം പകരുകയും ഒരാൾ ചായപ്പൊടി ചേർക്കുകയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു. ബയറർമാർ പാലും പഞ്ചസാരയും പുറത്തെടുത്തുകഴിഞ്ഞു. ഒരാൾക്കിരുപ്പും കപ്പുകളും ഡിഷുകളും കൊണ്ടുനടക്കാൻ കഴിയുമെന്ന വസ്തുത നേരിൽക്കണ്ടെങ്കിലേ വിശ്വാസമാകൂ.

മാനേജർസാസ്സിന്റെ മുറിയിൽ ചായയെത്താൻ താമസം നേരിട്ടില്ല. കെറ്റ്ലിയുടെ അടപ്പു തുറന്നു് മഥുരാസിംഗ് സലാംചെയ്തു. സാസ്സ് സ്വയം ചായ പകരുമോ അതോ താൻതന്നെ ആ കൃത്യം നിർവ്വഹിക്കണമോ എന്നതാണു് ആ സലാംചെയ്യലിന്റെ ഉദ്ദേശം.

മാക്കോപോളോ തലയാട്ടിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു:

''ശരി.''

മഥുരാസിംഗ് വീണ്ടും സലാംചെയ്തു സ്ഥലംവിട്ടു.

തഴക്കമുള്ള കരത്താൽ കെറ്റ്ലിയിൽ സ്പൂൺ ഇട്ടിളക്കിയതിനുശേഷം മാക്കോപോളോ ഗർജ്ജിച്ചു:

''ചായ മോശമാണു്.''

മഥുരാസിംഗു് ഭയന്നു വിറച്ചുകൊണ്ടു് അകത്തു വന്നു: ''യജമാനനേ! രാവിലെ കുടിച്ച ചായതന്നെയാണിതും.''

മാനേജർ ഉടൻതന്നെ സ്റ്റുവാർഡിനെ വിളിപ്പിച്ചു. അയാളാണു് കലവറക്കാരൻ. അതിനാൽ എന്തെങ്കിലും കുഴപ്പമുണ്ടായാൽ ആദ്യം ആഘാതം ഏല്ക്കുന്നതു സ്റ്റുവാർഡിനായിരിക്കും. വാതിൽപ്പുൽ മുട്ടിയതോടെ അകത്തു വരാൻ അനുവാദം നല്കി. സ്റ്റുവാർഡിനോടു് ഇരിക്കാൻ പറഞ്ഞിട്ടു മാനേജർ തുടർന്നു: ''നിങ്ങളോടൊന്നിച്ചിരുന്നു ചായ കുഴിക്കുവാൻ എന്റെ ഹൃദയം വെമ്പുന്നു. അതാണു വിളിച്ചതു്.''

എന്തോ പന്തികേടുണ്ടെന്നു ജിമ്മി നേരത്തെ മനസ്സിലാക്കിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നു. അതിനാൽ ഭയത്തോടെ ചോദിച്ചു:

''ചായ മോശമായിരിക്കുമോ?''

അതോടെ മാക്കോപോളോവിന്റെ സ്വരം കർക്കശമായി:

''പ്രിയപ്പെട്ട മനുഷ്യാ! നിങ്ങളുടെ ഈ ചായ കുഴിച്ചു് ഏതെങ്കിലും പറുകാരൻ ഈ ഹോട്ടലിനു തീവെക്കുകയാണെങ്കിൽ അത്ഭുതപ്പെടാനില്ല. നിങ്ങളുടെ ഈ ചായ ആമാശയത്തിലെത്തിയാൽ കൊലപാതകം ചെയ്യാൻ പോലും ആഗ്രഹമുണ്ടാകും.''

''അങ്ങയുടെ കെറ്റ്ലിയിൽ ഉള്ള ചായയ്ക്കു് എന്തോ തകരാറുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നു.'' സ്റ്റുവാർഡു് വിനയസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു.

മുഖം വികൃതമാക്കിക്കൊണ്ടു മാനേജർ പറഞ്ഞു: ''ഈ ചോദ്യത്തിനുത്തരം അടുത്തുള്ള കുതിരലായത്തിലെ കുതിരകൾക്കും നല്ലാൻ കഴിയും.''

''ഞാൻ പുതിയ പായ്ക്കറ്റു് തുറന്നു ചായ തെയ്യാറാക്കി ഇപ്പോഴത്തന്നെ കൊടുത്തയയ്ക്കാം.''

മാക്കോപോളോ ഹ ഹ ഹ! എന്നു് ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''ജിമ്മീ! നിങ്ങൾക്കെല്ലാം സാധിക്കും. വിനാ

വിളംബം നിങ്ങൾക്കു് എന്റെ കസേരയിൽ ഉപവിഷ്ടനാകുവാൻ കഴിയും.'' എന്റെ നേരെ നോക്കി പറഞ്ഞു: ''ഇതാ നിങ്ങളുടെ ഭാവിമാനേജരെ കണ്ടുകൊള്ളൂ!''

മഥുരാസിംഗു് വീണ്ടും ചായ കൊണ്ടുവന്നു. സാബു് ചായ പകർന്നു് എന്റെനേരെ നീട്ടിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''നാവിന്റെ ഫലംകൊണ്ടാണു് ഹോട്ടൽ നടക്കുന്നതു്. നിങ്ങളുടെ ഈ കല്ക്കത്തയിൽ ഒരു ഹോട്ടൽക്കാരനുണ്ടായിരുന്നു. സ്റ്റീഫൻ—അദ്ദേഹം നാവിന്റെ ഫലത്താൽ രാജ്യം ഭരിച്ചു.''

''ആരാണതു്?'' സ്റ്റുവാർഡു് ചോദിച്ചു:

''കല്ക്കത്തയിലെ ഏറ്റവും വലിയ ഹോട്ടലിന്റെ സ്ഥാപകൻ. കൽക്കത്തയ്ക്കു വെളിയിലും അദ്ദേഹത്തിനു വലിയ ഹോട്ടലുകളുണ്ടായിരുന്നു. ഡിൽഹൗസിസ്ക്വയറിലുള്ള സ്റ്റീഫൻ ഹൗസു് നിങ്ങൾ കാണുന്നില്ലെ? അദ്ദേഹം നിങ്ങളെക്കാളും ദുരവസ്ഥയിലായിരുന്നെന്നാണു് കേൾവി. കെറ്റ്ലിയിൽ സ്പൂണിട്ടിളക്കിയപ്പോൾ ചായമാത്രമല്ല ഒരു പാറയുംകൂടി ഉപഭോക്താവിന്റെ ദൃഷ്ടിയിൽപെട്ടു.''

''പിന്നെ എന്തു സംഭവിച്ചു?''

''ആ മാന്യൻ ടീപോട്ടുമായി സ്റ്റീഫനെ സമീപിച്ചു. ക്ഷോഭത്താൽ അയാളുടെ ശരീരം വിറയ്ക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ അതെല്ലാം കണ്ടു പരിഭ്രാന്തനാകുന്ന വ്യക്തിയല്ലായിരുന്നു സ്റ്റീഫൻ. യാതൊന്നും സംഭവിച്ചിട്ടില്ല എന്ന ഭാവത്തിൽ അദ്ദേഹം സ്വന്തം ബയറെക്കൊണ്ടു മറ്റൊരു പോട്ടു് ചായ കൊണ്ടുവരുവിച്ചു. പിന്നീടു സ്റ്റീഫൻ തന്നെ ചായ പകർന്നു് ആ മാന്യന്റെ മുമ്പിൽ വെച്ചു് എന്തോ കണക്കുകൂട്ടാൻ തുടങ്ങി. അപ്പോൾ ആ മാന്യൻ ചോദിച്ചു: 'നിങ്ങൾ എന്തു കണക്കാണു് കൂട്ടുന്നതു്?' 'ഒന്നുമില്ല. ഞങ്ങൾക്കിവിടെ അഞ്ഞൂറു മുറികളുണ്ടു്. അതായതു്, അഞ്ഞൂറു പോട്ടു് ചായ. ഒരു പാറ്റ. അപ്പോൾ അഞ്ഞൂറിനൊന്നു്!'''

കഥ പറഞ്ഞു തീർത്തതിനുശേഷം മാനേജർസായ്പ് ചായ ഊതിച്ചുനോക്കി. സ്റ്റുവാർഡ് ഉച്ചത്തിൽ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''അസാമാന്യബുദ്ധിമാൻ!''

''ഉം! പക്ഷേ, ആ കാലം പോയി. ഇനി നാവിന്റെ ബലംകൊണ്ടുമാത്രം കാര്യം നേടാമെന്നു വിശ്വസിക്കണ്ട. വളരെ സൂക്ഷിച്ചു മുന്നോട്ടു നീങ്ങിയില്ലെങ്കിൽ ഒറ്റുതിയിലാകും.''

ജിമ്മി എഴുന്നേറ്റു. ഞാനും പുറപ്പെടാനൊരുങ്ങി. ''ഹോട്ടൽവാനിൽ നിങ്ങളെ അയയ്ക്കാമായിരുന്നു. പക്ഷേ, വിവരം പുറത്തു വിടാൻ ഞാനാഗ്രഹിക്കുന്നില്ല.'' മാനേജർ പറഞ്ഞു.

ഏതെങ്കിലും പ്രത്യേകവഴ്ത്തിൽപ്പെട്ട ആളുകളും സംഘംചേർന്ന് ഒരു തെരുവിൽ താമസിച്ചാൽ അവിടത്തെ വായുവിൽപ്പോലും അവരുടെ വൈശിഷ്ട്യമെങ്ങനെ പ്രതിഫലിക്കുമെന്നു് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. ഛാത്തവാല സ്ട്രീറ്റും ഡാക്കേഴ്സ് ലൈനും തമ്മിൽ എന്താണു വ്യത്യാസമെന്നു കണ്ണടച്ചുകൊണ്ടുപോലും പറയാൻ എനിക്കു കഴിയും. വ്യക്തിഗതജീവിതത്തിന്റെ വൈശിഷ്ട്യങ്ങളും വാസനയിൽപ്പോലും സ്പഷ്ടമാകുന്നതെങ്ങനെയെന്നു പറയാൻ പ്രയാസമാണു്. എങ്കിലുപ്പനേഡ് പാർക്ക് സ്ട്രീറ്റ് ട്രാംകാർ വെല്ലസ്ലിസ്ട്രീറ്റിലൂടെ എല്ലിയറ്റ് റോഡിൽ പ്രവേശിച്ചപ്പോഴും ഒരുതരം പ്രത്യേകവാസന അനുഭവപ്പെട്ടു. വാസ്തവം പറഞ്ഞാൽ ആ വാസന പിടിക്കാൻ ആരും ഇഷ്ടപ്പെടുകയില്ല. വൃത്തിഹീനതയുടെ ഈ പ്രദേശം ഒന്നാംസ്ഥാനമർഹിക്കുന്നില്ല. ഇതിനേക്കാൾ വൃത്തികെട്ട സ്ഥലങ്ങൾ കടന്നാണു് ഞാൻ നിത്യവും പോവുകയും വരുകയും ചെയ്യുന്നതെങ്കിലും ഇത്ര അസ്വസ്ഥത അനുഭവപ്പെട്ടിട്ടില്ല.

ട്രാമിൽനിന്നിറങ്ങി ഞാൻ ബൈറൺസായ്പിന്റെ ഭവനം ഏതു ഭാഗത്തായിരിക്കുമെന്നു ചിന്തിച്ചു നില്ക്കുകയായിരുന്നു. അദ്ധ്വനഗരായ കുറെ ആംഗ്ലോ–ഇന്ത്യൻ കുട്ടികളും നാട്ടുകാരുടെ കുട്ടികളെപ്പോലെ റോഡിൽ കളിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. കുട്ടികളും കളിക്കുകയും വിഹരിക്കുക

യും ചെയ്യുന്ന സ്ഥലത്തെ പ്രകൃതി ആശ്വാസജനകമായിരിക്കും. എന്നാൽ അവിടെനിന്നല്പം അകലെ ഒരു മദ്യഷാപ്പുണ്ടായിരുന്നു. സൈൻബോർഡില്ലാതെ റോഡിൽനിന്നു നോക്കിയാൽ ഒന്നും കാണാനില്ല. ബോർഡിന്റെ മുമ്പിൽ മങ്ങിയ ഒരു ബൾബ് അകാരണമായി രഹസ്യം സൃഷ്ടിച്ചു നിരപരാധികളായ വഴിയാത്രക്കാരിൽ വേണ്ടാത്ത കൗതുകമുളവാക്കാൻ ശ്രമം നടത്തുന്നു.

കൂട്ടികൾ കളിയവസാനിപ്പിച്ച് എന്റെനേരെ തിരിഞ്ഞു. പോക്കറ്റിൽനിന്നു കടലാസെടുത്തു ഞാൻ സ്ട്രീറ്റിന്റെ പേരു ചോദിച്ചപ്പോൾ അവർ ലോകഭാഷയും, രാഷ്ട്രഭാഷയും കലർന്ന ഒരു വിചിത്രഭാഷയിൽ വഴി പറഞ്ഞുതന്നു. നന്ദിപറഞ്ഞു ഞാൻ മുന്നോട്ടു നീങ്ങിയപ്പോൾ ആ കുട്ടികളിൽ ഏറ്റവും മുതിർന്നവൻ മുന്നോട്ടു വന്നു്, തങ്ങൾ നല്കിയ സേവനത്തിനു് എന്തെങ്കിലും പ്രതിഫലം ആഗ്രഹിക്കുന്നുവെന്നു് അറിയിച്ചു.

ചൗരംഗിയിൽ ടാക്സി വിളിച്ചുതരാൻ കുട്ടികൾക്കു പ്രതിഫലം കൊടുക്കണമെന്നു് എനിക്കറിയാമായിരുന്നു. എന്നാൽ മേൽവിലാസം പറഞ്ഞുതരുന്നതിനു കല്ക്കത്താനഗരത്തിലാദ്യമായി നാലണ ചെലവുചെയ്തു ബയറൺ സാസ്സിന്റെ ഫ്ളാറ്റിലെത്തിയപ്പോൾ സമയം നല്ല ഇരുട്ടായി.

പ്ലാസ്റ്റിക് അക്ഷരങ്ങൾകൊണ്ടു വാതിൽപ്പുറത്തു പേരെഴുതിയിട്ടുണ്ടായിരുന്നുവെന്നാണു് ഓർമ്മ. എന്നാൽ കുറെ അക്ഷരങ്ങൾ ബന്ധനവിമുക്തമായി എന്നോ യാത്രപറഞ്ഞുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. ആർ. ഒ. എൻ. എന്ന മൂന്നക്ഷരങ്ങൾമാത്രം യജമാനനോടുള്ള സ്നേഹം ത്യജിക്കാൻ കഴിയാതെ ഒരുവിധത്തിൽ പഴയ പ്രതാപം നിലനിർത്താൻ ശ്രമിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. വാതിൽപ്പുറത്തന്നെ ബല്പുണ്ടായിരുന്നു. പലപ്രാവശ്യം അതിന്റെ ബട്ടണമർത്തിയിട്ടും യാതൊരു മറുപടിയും ലഭിക്കാഞ്ഞപ്പോൾ ആ യന്ത്രത്തിന്റെ ശരീരത്തിനു സുഖമില്ലെന്നു മനസ്സിലായി. പിന്നീടു് അകൃത്രിമമായ ഭാരതീയപദ്ധതിയനുസരിച്ചു് വാതിൽപ്പുറത്തു മുട്ടി വിളിച്ചു. അതു പ്രയോജനപ്പെട്ടു അകത്തു് പൂട്ടിയിരുന്ന ഒരു നായ

യുടെ സ്വാതന്ത്ര്യത്തിനുവേണ്ടിയുള്ള മുറവിളി കേട്ട. വാതിൽ തുറക്കുന്ന ശബ്ദം കേട്ട. അകത്തുനിന്നു സാക്ഷാൽ ബയറൺസാഹ്വ് കടന്നുവന്നു. കണ്ണു തിരുമ്മിക്കൊണ്ട് അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു:

''അല്ലാ! എന്തുപറ്റി?''

ബയറൺസാഹ്വ് വളരെ സ്നേഹാദരത്തോടെ എന്നെ അകത്തു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി. ഈ സന്ധ്യാസമയത്തും അദ്ദേഹം ഉറങ്ങുകയായിരുന്നോ?

പൊട്ടിപ്പൊളിഞ്ഞ ഒരു കസേരയിൽ എന്നെ ഇരുത്തിയതിനുശേഷം അദ്ദേഹം കുളിമുറിയിൽ പോയി. മേശപ്പുറത്ത് കുറെ അമേരിക്കൻ ഡിറക്ടറീവ് മാസികകളും കിടന്നിരുന്നു. ഭിത്തിയിൽ മാറാലയും കുറവല്ല. കുളിമുറിയിൽനിന്നു പുറത്തുവന്ന ബയറൺസാഹ്വ് ഒരു മുഷിഞ്ഞ തൂവാലയെടുത്തു കൈയും മുഖവും തുടച്ചുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു: ''ആശ്ചര്യം തോന്നുന്നുണ്ട്, അല്ലേ? ഈ മനുഷ്യൻ ഈ സമയത്ത് ഉറങ്ങുകയോ എന്നായിരിക്കും നിങ്ങളുടെ ചിന്തിക്കുന്നതു്. അതിനുത്തരം പറയാം. എന്നാൽ ആദ്യത്തെ കാര്യം ആദ്യം വേണമല്ലോ! ആദ്യം അല്പം ചായ തയ്യാറാക്കട്ടെ!''

''ഞാനിപ്പോൾ മാക്കോപോളോസാഹ്വിനോടൊന്നിച്ചു ചായ കുടിച്ചിട്ടു വരികയാണു്.''

''മാക്കോപോളോവിനോടൊന്നിച്ചു നിങ്ങൾ സെന്റ് പെർസന്റ് പരിശുദ്ധചായ — ആഗ് മാക്ക് അല്ല; അമൃതപാനം ചെയ്താലും എനിക്കു വിരോധമില്ല. പക്ഷേ, എന്നോടൊന്നിച്ച് അല്പം ചായ കുടിക്കുകതന്നെ വേണം. നിങ്ങളുടെ നാല്പത്തിരണ്ടു കപ്പു ചായ ഇനിയും ബാക്കിയാണു്.''

ബയറൺസാഹ്വ് ചായ തയ്യാറാക്കാൻ തുടങ്ങി. ''എന്റെ ഭാര്യ ഇന്നു വരികയില്ല. അവൾ ആഫീസിൽ നിന്നു നേരെ ബറാനഗറിലുള്ള ഒരു സ്നേഹിതയുടെ വീട്ടിൽ പോകും.''

ഹീറ്ററിൽ ചായ തിളയ്ക്കാൻ വെച്ചതിനുശേഷം ബയറൺസാഹ്വു തുടർന്നു: ''അതെ, ഞാൻ ഈ സമയത്തു് ഉറ

ങ്ങുന്നതു കണ്ടു നിങ്ങൾ അത്ഭുതപ്പെട്ടുകാണും. എന്നാൽ ഒരു കാര്യം എപ്പോഴും ഓർത്തുകൊള്ളുക. ഞങ്ങൾ—ഡിറ്റക്ടീവുകൾ ചെയ്യുന്ന ഓരോ പ്രവൃത്തിയുടെ പിന്നിലും എന്തെങ്കിലും രഹസ്യമുണ്ടായിരിക്കും.''

''അതു ശരിയാണു്.''

''അതേ. എന്റെ ഭാര്യയേയും ഇക്കാര്യം മനസ്സിലാക്കിക്കാൻ ശ്രമിക്കാറുണ്ടു്. എന്നാൽ നിങ്ങൾ വളരെ എളുപ്പത്തിൽ എന്റെ സ്റ്റേറ്റ്മെന്റ് അംഗീകരിച്ചതുപോലെ അവൾ അംഗീകരിക്കുകയില്ല. അവൾ ശതശതം ചോദ്യങ്ങളുന്നയിക്കും. അതിനെല്ലാം ഉത്തരം നല്കാൻ സാധിക്കുകയില്ല. ഞങ്ങളുടെ വ്യവസായം രഹസ്യാന്വേഷണമാണു്. സ്വന്തം ഭാര്യയോടുപോലും പറയാൻ കഴിയാത്ത പല രഹസ്യങ്ങളും ഉണ്ടായിരിക്കും. എന്തുതന്നെയായാലും ഞങ്ങൾ ഇന്ത്യയിലാണു് ജീവിക്കുന്നതു്. എവിടെയെങ്കിലും ഭിത്തിക്കു ചെവിയുണ്ടെങ്കിൽ അതു് ഈ രാജ്യത്താണു്. പ്രത്യേകിച്ചു് കല്ക്കത്തയിൽ.''

''അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ നിങ്ങൾക്കു വലിയ ബുദ്ധിമുട്ടാണല്ലോ?''

''അതാണു് ഡിറ്റക്ടീവു് അവിവാഹിതനായിരിക്കണമെന്നു് ഞങ്ങളുടെ സിദ്ധാന്തം ഉദ്ഘോഷിക്കുന്നതു്.''

പുതിയ തിയറി കേട്ടു് ഞാൻ ഞെട്ടിപ്പോയി.

ബയറൺസായ്പു തുടർന്നു: ''ഇതിൽ അത്ഭുതപ്പെടാനൊന്നുമില്ല. പാതിരിമാർ വിവാഹിതരാകണമോ അതോ ചിരകുമാരന്മാരായി കഴിയണമോ എന്ന പ്രശ്നത്തെക്കുറിച്ചു് ഇന്നും സഭയിൽ വലിയ വാദപ്രതിവാദം നടന്നുകൊണ്ടിരിക്കയാണു്. അതുപോലെതന്നെയാണിക്കാര്യവും. ചിരകുമാരന്മാരായ ഡിറ്റക്ടീവുകൾ പറയുന്നതു് ഈ തൊഴിലിൽ ഭാര്യമാർ ഒരു തടസ്സമാണെന്നാണു്.''

''ഹൈക്കോട്ടിലെ വലിയവലിയ ബാരിസ്റ്റർമാരും ഈ അഭിപ്രായത്തെ പിൻതാങ്ങുന്നവരാണു്.''

''ശരിയാണു്. ഉയരാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്ന ഓരോ ബുദ്ധിജീവിയും ഈ അഭിപ്രായത്തെ പിന്താങ്ങും.'' പിന്നീടു് ബയറൺസായ്പു് ഹീറ്ററിൽനിന്നു ചായ ഇറക്കിക്കൊ

ണ്ട് തുടർന്നു: ''എനിക്ക് എന്റെ ഭാര്യയെ ഇക്കാര്യത്തിൽ കുറച്ചെടുത്തുവാൻ നിവ്വാഹമില്ല. സംശയം ഞങ്ങളുടെ തൊഴിലിലെ പ്രധാനഘടകമാണ്. ഞങ്ങളിൽ ആഗ്രഹമുള്ളതുകൊണ്ട് ഭാര്യമാർ സംശയാലുക്കളായിത്തീരുന്നു എന്നതു ശരിയല്ല. എന്തുതന്നെയായിരുന്നാലും ഒരു ബുദ്ധിക്കു സദാസമയവും പ്രവർത്തിക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞെന്നുവരില്ല. ഡബിയം എൻജിനുണ്ടെങ്കിൽ ആപത്തു കുറഞ്ഞിരിക്കും.'' ഞാൻ നിശ്ശബ്ദനായി ബയറൺ പറഞ്ഞതെല്ലാം ശ്രദ്ധിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ഒരു കപ്പു ചൂടൻചായ എന്റെ മുമ്പിൽ വെച്ചിട്ട് അദ്ദേഹം തുടർന്നു: ''ഞാൻ ഈ അസമയത്തു് എന്തുകൊണ്ട് ഉറങ്ങി എന്നല്ലേ? ഇന്നു രാത്രി ഒരുപക്ഷേ, എനിക്കുറങ്ങാൻകഴിഞ്ഞെന്നുവരില്ല. രാത്രി ഒരാളെ അന്വേഷിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ആരെയാണെന്നും അവരുടെ പേരെന്തെന്നും അറിയാൻ നിങ്ങൾക്കാഗ്രഹം തോന്നും. എന്നാൽ അതു പിന്നീടു പറയാം. ഈ രഹസ്യം ഗവൺമെണ്ടിന്റെ ബജറ്റുപോലെയാണ്. പാർലമെന്റിൽ അവതരിപ്പിക്കുന്നതുവരെ രഹസ്യമായിരിക്കണം. അതു കഴിഞ്ഞാൽ പരസ്യമാകും. ഇനി നിങ്ങളുടെ കാര്യം പറയൂ! വിശേഷമെന്താണ്? ജോലികളെല്ലാം മുറയ്ക്കു നടക്കുന്നില്ലേ?''

''നടക്കുന്നുണ്ട്. ആ യുവതി ഇതേവരെ മടങ്ങിവന്നിട്ടില്ല.''

''ഉം. റോസിയുടെ വിവരങ്ങളൊന്നും അന്വേഷിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. കുറെ ദിവസമായിട്ട് ഞാൻ വലിയ തിരക്കിലാണ്. ആ പെണ്ണ് ഇനി തിരിച്ചുവരുമോ എന്നന്വേഷിക്കണം. ശ്രീമതി ബാനർജിയും പരിഭ്രാന്തയായി കഴിയുകയാണ്. അവർ രണ്ടുപ്രാവശ്യം മകളെ പറഞ്ഞയച്ചിരുന്നു.'' ഇപ്രാവശ്യം ബയറൺ സാഷ്ടാംഗം മാനേജരുടെ കാര്യം അന്വേഷിച്ചു.

''അദ്ദേഹത്തിനുവേണ്ടിയാണ് ഞാൻ ഈ അസമയത്തു വന്നതു്.''

''മാക്കോപോളോ വല്ലതും പറഞ്ഞയച്ചോ?''

''താൻ വളരെ അസ്വസ്ഥനാണെന്നു മാത്രം അറിയിച്ചാൽ മതി എന്നാണു് എന്നോടു പറഞ്ഞതു്.''

ബയറൺ ചിന്താമഗ്നനായി. ചായക്കോപ്പ മുമ്പിൽ നിന്നു മാറ്റി. പാക്കറ്റിൽനിന്നു വില കുറഞ്ഞ ഒരു സിഗറെറ്റെടുത്തു കത്തിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''വലിയ ഡോക്ടറായാലുള്ള ദോഷമെന്തെന്നറിയാമോ? രോഗികളെ വേണ്ടവിധം ശ്രദ്ധിക്കുവാൻ സാധിക്കുകയില്ല. എന്റെയും സ്ഥിതി അതാണു്. ഞാൻ വലിയ വിപത്തിലാണകപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതു്. നിങ്ങളെ സഹായിക്കാൻ ശ്രമിച്ചെന്നുമാത്രം. അതു സാധിച്ചില്ലായിരുന്നെങ്കിൽ അടുത്ത ചാൻസു് കാത്തിരിക്കേണ്ടിവരുമായിരുന്നു. പക്ഷേ, എനിക്കൊന്നും ചെയ്യാൻ കഴിഞ്ഞില്ല.... ശ്രമിച്ചിട്ടും മാക്കോപോളോവിനെ സഹായിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. അദ്ദേഹത്തെച്ചൊല്ലി ഞാൻ വ്യസനിക്കുകയാണു്.''

ഒരു ദരിദ്രനും, നിരക്ഷരകുക്ഷിയുമായ ആ പറങ്കിയുടെ മുഖത്തു നോക്കി, ഞാൻ അത്ഭുതസ്തബ്ധനായി. അയാളം തെരുതെരെ സിഗറ്റു പുകയ്ക്കുകയാണു്. വായു പ്രവേശിക്കാത്ത മുറിയിൽ പുക നിറഞ്ഞു. അന്തരീക്ഷം അസ്വാസ്ഥ്യജനകമായി.

''നിങ്ങളംക്കു ബുദ്ധിമുട്ടു തോന്നുന്നുണ്ടു്; അല്ലേ? പക്ഷേ, ജനലുകളം തുറന്നാൽ അടുത്തുള്ള വീടുകളിൽനിന്നുയരുന്ന കല്ലരിപ്പുക കൂടുതൽ വിഷമമുണ്ടാക്കും.''

ബയറൺസാഹ്വു് അല്പസമയം ചിന്തിച്ചിരുന്നിട്ടു വീണ്ടും തുടന്നു: ''ജീവിതമിങ്ങനെയാണു്. സ്വാതന്ത്ര്യാനകളുടെ പുകയാൽ ശ്വാസംമുട്ടുമ്പോളം വെളിയിൽ കടക്കാനാഗ്രഹം തോന്നും. എന്നാൽ അവിടെയും പരിഭ്രാമകമായ പുകതന്നെ. നാം ദുഃഖത്താൽ ജീവിതം വിഷമയമാക്കിത്തീർക്കുന്നു. നിങ്ങളം കുറെക്കാലം നിയമപണ്ഡിതന്മാരുടെ തെരുവിൽ ജീവിച്ച ആളാണല്ലോ? ജീവിതത്തെ ഷാജഹാൻ ഹോട്ടലിലെ നിറപ്പകിട്ടുള്ള ഷോക്കേസിലൂടെ നിങ്ങളം വീക്ഷിക്കുകയില്ല. അതിനാൽ മാക്കോപോളോയുടെ വേദനാപൂർണ്ണമായ ചരിത്രം നിങ്ങളംക്കിഷ്ടപ്പെടും.

ബയറൺസാഹ്വിൽനിന്നു മാക്കോപോളോയുടെ കഥ കേട്ടു.

''പതിമ്മൂന്നാം നൂറ്റാണ്ടിന്റെ ഉത്തരാർദ്ധത്തിൽ വെനീസിലെ ഒരു അഭിജാതവംശജൻ അജ്ഞാതമായ ചോദനത്താൽ കുബ്ലായിഖാന്റെ ദർബാറിൽ ഹാജരാകുകയുണ്ടായി. ഈ കഥ അദ്ദേഹത്തെപ്പോലെതന്നെ എനിക്കും ആകഷ്കമായി തോന്നി. വെളിയിൽനിന്നു നോക്കിയാൽ മാക്കോപോളോ അത്യധികം സന്തുഷ്ടനാണെന്നേ തോന്നൂ! മാസം രണ്ടായിരം രൂപ ശമ്പളമുള്ള ഉദ്യോഗസ്ഥൻ!''

''രണ്ടായിരം രൂപയോ!'' ഞാൻ അത്ഭുതപ്പെട്ടു.

അതെ! യുദ്ധാനന്തരം യൂറോപ്പിൽ ഒരു സംഭവമുണ്ടായി. ജോലിയറിയുന്ന മനുഷ്യരാരും അവിടെ അവശേഷിച്ചില്ല. ഉള്ളവരെ കുറഞ്ഞ ശമ്പളത്തിന്നു ലഭിക്കാതെയുമായി. വലിയ ഹോട്ടൽ നല്ലവണ്ണം നടത്തണമെങ്കിൽ ഈ ശമ്പളത്തിനും മാനേജർമാരെ ലഭിക്കുകയില്ല. റംഗൂണിലെ ഹോട്ടലിൽ മാക്കോപോളോവിനു ശമ്പളത്തിനും പുറമേ വില്പനയനുസരിച്ചു കമ്മീഷനുമുണ്ടായിരുന്നു.

എന്നാൽ മാക്കോപോളോവിന്റെ ജീവിതം ഒരിക്കലും സുഖസമ്പൂർണ്ണമായിരുന്നില്ല. ഗ്രീക്കുനിവാസിയായ ഒരു വ്യാപാരി കുറെക്കാലം വിദേശത്തു വ്യവസായം ചെയ്തു പണം സമ്പാദിച്ചു. പിന്നീടു് അയാളും തന്റെ ഭാര്യയും നവജാതശിശുവുമൊന്നിച്ചു ദേശാടനത്തിനിറങ്ങി. മാർഗ്ഗമദ്ധ്യേ ദുരന്തം അവരെ കാത്തിരുന്നു. പല നഗരങ്ങളും ചുറ്റി സഞ്ചരിച്ചു് ആ കുടുംബം അറേബ്യയിലെ ഒരു നഗരത്തിലെത്തി. രാത്രി കഴിച്ചുകൂട്ടുവാൻ ഹോട്ടലിൽ ഒരു മുറി വാടകയ്ക്കെടുത്തു. എന്നാൽ അവർക്കു ഹോട്ടലിലെ ബിൽ കൃത്യം പൈയ്യേണ്ടിവന്നില്ല. ഹോട്ടലിൽനിന്നും പുറത്തു പോകേണ്ടതായുംവന്നില്ല. അന്നു രാത്രിയുണ്ടായ ഭയങ്കരഭൂകമ്പം ആ നഗരത്തെ തകർത്തുകളഞ്ഞു.

പ്രകൃതി ശപിച്ച ആ നഗരത്തിലെ ജനങ്ങളെ സഹായിക്കാൻ നാനാരാജ്യക്കാർ മുന്നോട്ടു വന്നു. ഭൂകമ്പത്തിന്റെ താണ്ഡവത്തിൽപ്പെട്ടു് അനേകായിരം ജനങ്ങളും മരിച്ചു. അവിടെനിന്നു് ഏതാണ്ടു മുപ്പതു മൈലകലെ ഇറാലിക്കാ

രായ കുറെ പാതിരിമാർ ആതുരസേവനം നടത്തിക്കൊണ്ടിരുന്നു. അവരവിടെ സൗജന്യനേത്രചികിത്സ നടത്തുകയായിരുന്നു. അന്ധന്മാക്ക് കണ്ണു ദാനം ചെയ്യുവാൻ ലോകത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗത്തുനിന്നു മറ്റൊരു ഭാഗംവരെ ചുറ്റി സഞ്ചരിക്കലായിരുന്നു ഈ വൈദികന്മാരുടെ തൊഴിൽ. റെഡ് ക്രോസ് ചിഹ്നമുള്ള രണ്ടു് ആംബുലൻസിൽ തങ്ങളുടെ സാമാനങ്ങളും പേറി അവർ ഏതെങ്കിലുമൊരു ഗ്രാമത്തിലെത്തും. മൈതാനത്തു കൂടാരമടിച്ചു്, ആകാശത്തിൽ പതാകയുയർത്തും. മടക്കിയെടുക്കാവുന്ന കട്ടിലുകളും നിവർത്തു് ഏതാണ്ടു പതിനഞ്ചു രോഗികളെ ഒരേസമയത്തു കിടത്തി ചികിത്സിക്കാനുള്ള സൗകര്യമുണ്ടു്. മറ്റൊരു കൂടാരത്തിൽ എല്ലാവിധസജ്ജീകരണങ്ങളുമുള്ള ഓപ്പറേഷൻതിയേറ്റർ. സ്ഥലത്തെ സാമൂഹ്യപ്രവർത്തകർ കാലേ കൂട്ടി ജനങ്ങളെ വിവരമറിയിക്കും. ചെണ്ടകൊട്ടിയും നോട്ടീസ് വിതരണം ചെയ്തും പൊതുജനശ്രദ്ധയിൽ പെടുത്തും. അന്ധർക്കു വെളിച്ചം നല്കാൻ വൈദികർ ആഗതരായിരിക്കുന്നു. ഗ്രാമത്തിൽ നദീതീരത്തു സ്ഥാപിച്ചിട്ടുള്ള കൂടാരത്തിൽ പതിനഞ്ചുദിവസംവരെ അവർ ഉണ്ടായിരിക്കും. നേത്രരോഗങ്ങളും ചികിത്സിച്ചു മാറ്റും. ആവശ്യമെന്നു കണ്ടാൽ ശസ്ത്രക്രിയ നടത്തും.

ഭ്രൂകമ്പമുണ്ടായ വാർത്തയറിഞ്ഞു് ആ വൈദികർ ഓടിയെത്തി. നഷ്ടശിഷ്ടങ്ങൾ നീക്കുന്നതിനിടയിൽ ഒരു യൂറോപ്യൻശിശു അവരുടെ ദൃഷ്ടിയിൽപ്പെട്ടു. ശിശുവിന്റെ അടുത്തുതന്നെ അവന്റെ അമ്മയുടേയും അച്ഛന്റേയും മൃതശരീരങ്ങളും കിടക്കുന്നു.

പാതിരിമാർ ആ അനാഥശിശുവിനെ കൂട്ടത്തിൽ കൊണ്ടുപോയി. ഇറ്റലിയിൽ തിരിച്ചെത്തിയ ആ ആതുരസേവാസംഘം ആ ശിശുവിനെ തങ്ങളുടെ അനാഥശാലയിൽ വളർത്താൻ തീരുമാനിച്ചു. കുട്ടിയുടെ പേരു് എന്തായിരിക്കണം? പ്രധാനവൈദികൻ ആലോചിച്ചു. ഇവനു സഞ്ചാരയോഗമുണ്ടു്. ഇവനൊ ജനനമെവിടെ? എവിടെനിന്നാണു നമുക്കിവനെ ലഭിച്ചതു്? നാം ഇവ

നെ എവിടെയാണ കൊണ്ടുവന്നിരിക്കുന്നത്? മാക്കോപോളോ ഏന്ന നാമമാണിവനനുയോജ്യം!

ആ വൈദികനും സഞ്ചാരപ്രിയനായിരുന്നെന്ന തോന്നുന്നു. അതോടൊത്തു ചരിത്രവും.

ആരും എതിരഭിപ്രായം പുറപ്പെടുവിച്ചില്ല തൽഫലമായി ഇരുപതാംനൂറാണ്ടിലെ ഇറാലിയുടെ അതിത്തിയിൽ വെനീസിലെ മാക്കോപോളോ പുനർജ്ജനംകൊണ്ടു.

പ്രായമാകുന്നതോടെ അനാഥബാലന്മാക്ക സ്വാശ്രയ ജീവിതം നയിക്കാനാവശ്യമായ തൊഴിൽപരിശീലനം നല്കുന്നതിലും ആ പുരോഹിതപിതാക്കൾ ശ്രദ്ധപതിപ്പിച്ചിരുന്നു. അവർ മാക്കോപോളോവിനെ 'കോളേജ് ഓഫ് ഹോട്ടലിംഗി'ൽ ചേർത്തു. കോണ്ടിനന്റ് നിവാസികളും പ്രത്യേകിച്ചു് സ്വിറ്റ്സർലാന്റ്, ഇറാലി തുടങ്ങിയ രാജ്യക്കാർ ഹോട്ടൽവ്യവസായത്തെ നിസ്സാരമായി തള്ളാറില്ല. ഹോട്ടൽശാസ്ത്രത്തിൽ ജ്ഞാനമാർജ്ജിക്കാൻ വിവിധ രാജ്യങ്ങളിലെ വിദ്യാർത്ഥികളും ആ രാജ്യത്തെ ഹോട്ടലിംഗ് കോളേജിലെത്തുന്നു. ആ കോളേജുകളിലെ ഡിപ്ലോമ അല്ലെങ്കിൽ ഡിഗ്രിധാരികളായ യുവാക്കളെ ലോകത്തിന്റെ പല ഭാഗങ്ങളിലുമുള്ള വലിയ വലിയ ഹോട്ടലുകളിൽ കാണാൻകഴിയും. ബ്രിട്ടീഷുകാർക്കു് എളുപ്പം വിജയിക്കാൻ കഴിയാത്ത ഒന്നാണു് ഹോട്ടൽവ്യവസായം. സ്വന്തം രാജ്യത്തിന്റെ അതിത്തിയിൽപ്പെട്ട കൽക്കത്താനഗരത്തിൽ ഒന്നുരണ്ടെണ്ണമൊഴികെ ബാക്കിയുള്ള വലിയ ഹോട്ടലുകളും ബേക്കറികളും, കോണ്ടിനന്റ് നിവാസികളുടെ നിയന്ത്രണത്തിലായിരുന്നു. ഇംഗ്ലീഷുകാരുടെ ഉടമസ്ഥതയിലുള്ള ഹോട്ടലുകളിൽത്തന്നെയും തൊഴിൽ ചെയ്തിരുന്നതു് സ്വിസ്സുകാരോ, ഫ്രഞ്ചുകാരോ, ഇറ്റലിക്കാരോ ആയിരുന്നു. ഹോട്ടലിംഗ് കോളേജിൽനിന്നു ഡിഗ്രിയെടുത്ത അനാഥമാക്കോപോളോ തൊഴിലന്വേഷിച്ചു പുറത്തിറങ്ങി. പരീക്ഷ പാസ്സായെന്നുകരുതി ഉയർന്ന ഉദ്യോഗം ലഭിക്കുകയില്ല. വളരെ താണപടിയിൽനിന്നു് ഉദ്യോഗമാരംഭിക്കേണ്ടിവന്നു. ജോലി പഠിക്കാനും സമയം വേണ്ടിവരും. പാചകശാല പരിചയപ്പെടാൻ

തന്നെ അഞ്ചുവർഷം വേണ്ടിവരുമെന്നാണ് ഹോട്ടൽശാസ്ത്രജ്ഞന്മാരുടെ അഭിപ്രായം. മദ്യങ്ങളുടെ പേരു പഠിക്കാൻ രണ്ടുവർഷം. കണക്കു പഠിക്കാൻ രണ്ടുവർഷം ബാക്കി ജീവിതം മാനവചരിത്രം മനസ്സിലാക്കാൻ ചെലവഴിക്കണം.

മാക്കോപോളോ കർമ്മവിമുഖനായിരുന്നില്ല. ഉദ്യോഗത്തിൽ പടിപടിയായി ഉയർന്നു. അങ്ങനെ കല്ക്കത്തയിലെത്തി. ഏതു ഹോട്ടലിലാണോ മാക്കോപോളോ മാനേജരായി ചാർജ്ജെടുത്തത് അവിടെ ഇന്നും നിയോൺ ദീപങ്ങളുടെയും നൈലോണിന്റെയും തിക്കും തിരക്കും കുറവല്ല.

മതഭേദമെന്നും കൃതജ്ഞനുമായ മാക്കോപോളോ തന്റെ രക്ഷിതാക്കളായ റോമൻകത്തോലിക്കാവൈദികരെ വിസ്മരിച്ചില്ല. എത്ര ജോലിത്തിരക്കിലായിരുന്നാലും എല്ലാ ഞായറാഴ്ചയും പള്ളിയിൽ പോകും. തന്റെ ജീവനെ രക്ഷിച്ചതിനു പരിശുദ്ധപിതാവിനു് ആയിരമായിരം പ്രണാമങ്ങളർപ്പിക്കും. സമയം കിട്ടിയാൽ ബണ്ടീൽ ചർച്ചിൽ പോയി കന്യാമറിയത്തിന്റെ പ്രതിമയ്ക്കു മുമ്പിൽ മെഴുകുതിരി കത്തിച്ചു പ്രാർത്ഥനനടത്തും. ഹോട്ടലിൽ ജീവിച്ചു്, ബാറിൽ പ്രവൃത്തിയെടുത്തു്, ആ ജീവിതവുമായി ഇഴുകിച്ചേരണ്ട പരിതഃസ്ഥിതിയിലും മാക്കോപോളോ അതിൽനിന്നകന്നുനിന്നിരുന്നു.

ആ കാലഘട്ടത്തിൽ ഒരുദിവസം മാക്കോപോളോ മിസ് മണ്ടറോയെ പരിചയപ്പെട്ടു. സ്വന്തം ഹോട്ടലിലെ കോലാഹലങ്ങളിൽനിന്നു് അല്പം ശാന്തി ലഭിക്കാൻ അദ്ദേഹം പാർക്ക് സ്ട്രീറ്റിലുള്ള ഒരു ചെറിയ റെസ്റ്റാറന്റിൽ ക്ഷീണംകഴിക്കാൻ പോയി. അവിടെ മിസ് സുശാൻ മണ്ടറോ പാട്ടു പാടിയിരുന്നു.

മാക്കോപോളോയുടെ കഥ വിവരിച്ചതിനുശേഷം ബയറൺസാഹ്നു് ചിന്താമഗ്നനായി. മേശപ്പുകത്തിരുന്ന ഒരു അറബിക്കേസിൽനിന്നു് ഒരു പഴയ വർത്തമാനപത്രത്തിന്റെ കഷണമെടുത്തു് എന്റെ നേർക്കു നീട്ടിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങൾ പല സ്ഥലങ്ങളിലും ടൂറിസ്റ്റുഞ്ചരി

ച്ചിട്ടുള്ള വ്യക്തിയാണല്ലോ. ഈ പെണ്ണിനെ എവിടെയെങ്കിലും കണ്ടിട്ടുണ്ടോ?''

ജീവിതത്തിൽ വിവിധസമുദായങ്ങളിൽപ്പെട്ട സ്ത്രീപുരുഷന്മാരെ ഞാൻ കണ്ടിട്ടുണ്ട്. അവരുമായി ഈ ചിത്രം സാദൃശ്യപ്പെടുത്താൻ ശ്രമിച്ചുനോക്കി. എന്നാൽ ചിത്രത്തിൽ കാണുന്നതരത്തിലുള്ള ഒരു സ്ത്രീയെ എവിടെയെങ്കിലും കണ്ടതായി ഓർക്കുന്നില്ല.

''വളരെ ബദ്ധപ്പെട്ടാണ് ഞാനീ ചിത്രം സമ്പാദിച്ചതു്. സ്റ്റോറ്സ്മാൻ പത്രത്തിന്റെ ആഫീസിൽനിന്നു വാങ്ങിയതാണു്. റസ്റ്റാറന്റിന്റെ ഉടമസ്ഥൻ പത്രത്തിൽ പരസ്യപ്പെടുത്തിയിരുന്നു.''

ഈ പഴയ പത്രത്തിൽനിന്നു് സുശാൻ മണ്ടറോയുടെ രൂപം മനസ്സിൽ പകർത്തിയെടുക്കുക പ്രയാസമാണു്. ഈ മാന്യയെ കണ്ടാൽ അത്ര സുന്ദരിയൊന്നുമായിരുന്നില്ല. എന്നാൽ ലാവണ്യത്തിന്റെ മൂർത്തീകരണമാണു് തന്റെ മുമ്പിൽ നൃത്തം ചെയ്യുന്നതെന്നു മാക്കോപോളോവിനു തോന്നി. ഡിന്നർ അവസാനിപ്പിച്ചു് അദ്ദേഹം സുശാൻ മണ്ടറോയുടെ ഗാനം ശ്രദ്ധിച്ചു. ഗാനമവസാനിച്ചതോടെ മാക്കോപോളോ അവളെ തന്റെ മേശയ്ക്കരുകിലേക്കു ക്ഷണിച്ചു.

''എന്റെ ഗാനം എങ്ങനെയിരിക്കുന്നു?''

സുശാൻ, മാക്കോപോളോയുടെ മുമ്പിൽ കസേരയിലിരുന്നുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു.

''അതിമനോഹരം! നിങ്ങൾ അന്ധരായ ഒരുകൂട്ടം വിശിഷ്ടാതിഥികളുടെ മുമ്പിൽ ലളിതകലാഅക്കാദമി ഉൽഘാടനംചെയ്തു''

ആ യുവതി ചിരിച്ചു: ''എന്തു ചെയ്യട്ടെ! വിവേകികളായ ശ്രോതാക്കളെ എവിടെനിന്നു് ലഭിക്കാൻ?''

''ഈ നഗരത്തിലുള്ളവരെല്ലാം കറുത്തവരാണോ?''

''കറുത്തവരാണെങ്കിലും അന്ധരല്ല. കാഴ്ചശക്തിയുള്ളവരാണു്. ഇവിടത്തെ ഹോട്ടൽ ഉടമസ്ഥന്മാർക്കു് അക്കാര്യമറിയാം. അതിനാൽ അവർ ഗായികകളുടെ സ്വരത്തെക്കാളേറെ രൂപത്തിന്നാണു വില കല്പിക്കുന്നതു്.'' മാക്കോ

പോളോ രണ്ടുകുപ്പി ബീയർ കൊണ്ടുവരുവിച്ചു: ''നിങ്ങൾക്ക് അതിമനോഹരമായി പാടാൻ കഴിയും. യൂറോപ്പിലായിരുന്നെങ്കിൽ നിങ്ങളുടെ സംഗീതപാടവം വിലമതിക്കപ്പെട്ടേനെ.''

''നിങ്ങളുടെ ഹോട്ടലിൽ ഒരു ജോലി ലഭിക്കുമോ?''

മാക്കോപോളോ ഞെട്ടി: ''നിങ്ങൾക്ക് എന്നെ പരിചയമുണ്ടായിരുന്നോ?''

മിസ് മണ്ടുറോ കരുണാർദ്രമായി ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു:

''ചെറിയ ഹോട്ടലുകളിൽ പാടുന്നുണ്ടെന്നുകരുതി വലിയ ഹോട്ടലുകളും കണ്ടിട്ടില്ലെന്നോ?''

മാക്കോപോളോ അസ്വസ്ഥനായി. അദ്ദേഹം ദുഃഖസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു: ''ഒന്നും ധരിക്കരുത്. ഞങ്ങളുടെ ഹോട്ടലിന്റെ ഉടമകളും അവിടെ ആനന്ദിക്കാൻ വരുന്നവരും കൽക്കത്തയിൽ നിമ്മിച്ച ഒരു വസ്തുവും ഇഷ്ടപ്പെടുകയില്ല. ഞങ്ങളുടെ ഹോട്ടലിൽ നൃത്തത്തിനും സംഗീതത്തിനും വരുന്നവർ മെയ്ഡ്–ഇൻ യൂറോപ്പോ, മെയ്ഡ്–ഇൻ അമേരിക്കയോ ആയിരിക്കും. മെയ്ഡ്–ഇൻ തുർക്കിയോ മെയ്ഡ്–ഇൻ ഈജിപ്തോ ആയിരുന്നാലും മതി. എന്നാൽ മെയ്ഡ്–ഇൻ ഇന്ത്യ ഒരിക്കലും ചെലവാകുകയില്ല.''

സുശാൻ മണ്ടുറോ പാടാൻവേണ്ടി എഴുന്നേറ്റു: ''നിങ്ങളുടെ ഡിന്നറിനു വല്ല വിഘാതവും വരുത്തിയെങ്കിൽ സദയം ക്ഷമിക്കണം.''

മാക്കോപോളോ അന്നു തന്റെ ഹൃദയം പാക്ക് സ്ട്രീററിലെ അജ്ഞാതയായ സുശാൻമണ്ടുറോവിനു പണയം വച്ചു. അവർ വീണ്ടും പാക്ക് സ്ട്രീററിലെ റസ്റ്റാറണ്ടിൽ കണ്ടുമുട്ടി.

മാക്കോപോളോ സുശാൻ മണ്ടുറോയുടെ ഹൃദയത്തിൽ പ്രവേശിക്കുവാൻ ശ്രമിക്കുകയാണ്:

''നിങ്ങൾ ഒരു സ്കൂളിലും സംഗീതം പഠിച്ചിട്ടില്ലെന്നോ? എന്താണിപ്പറയുന്നതു? സഹജമായ വാസനയി

ലൂടെ ഇത്ര മനോഹരമായി പാടാനും നൃത്തംചെയ്യാനും കഴിയുമോ?''

''എങ്ങനെ പഠിക്കാനാണു്? സംഗീതവിദ്യാലയത്തിൽ ചേർന്നു പഠിക്കാൻ പണം വേണ്ടേ?''

മാക്കോപോളോ എല്ലാം ശ്രദ്ധിച്ചു കേട്ടു.

ആദ്യമാദ്യം പാക്കു് സ്ട്രീറ്റിലെ റസ്റ്റാറണ്ടിൽവച്ചും പിന്നീടു സുശാന്റെ വസതിയിൽവച്ചും എല്ലാം കേട്ടു. സുശാന്റെ ഭാഗ്യവും മാക്കോപോളോവിന്റേതുപോലെയായിരുന്നു. മാതാപിതാക്കളില്ല. എസ്. പി. സി. ഐ. എന്ന അനാഥസംരക്ഷണപ്രസ്ഥാനമാണു് അവളെ വളർത്തിയതു്. അനാഥയായ ഒരു ബാലികയെ സാമൂഹ്യജീവിതത്തിനുതകുമാറു വളർത്തിയെടുക്കുന്നതിൽ അവർ ഒരു കുറവും വരുത്തിയില്ല. പ്രായപൂർത്തിയായതോടെ സുശാൻ സ്വന്തം കാലിൽ ജീവിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. ആദ്യം ന്യൂമാർക്കറ്റിന്റെ മുമ്പിലുള്ള ഒരു സ്വീസു് ബേക്കറിയിൽ കേക്കു് വില്പനക്കാരിയായി. എന്നാൽ സംഗീതത്തിലുള്ള ഭ്രമവും പ്രശസ്തിയിലുള്ള മോഹവും അവളെ പ്രതിഫലം കൂടാതെ രാത്രികാലങ്ങളിൽ റസ്റ്റാറൻറുകളിൽ പാടാൻ നിർബ്ബന്ധിതയാക്കി.

വളരെ കഷ്ടപ്പെട്ടാണു് സുശാൻ ഇവിടെ കടന്നുകൂടിയതു്. ''പകൽ മുഴുവൻ പീടികയിൽ ജോലിചെയ്യണം. അവിടെനിന്നു നേരെ റസ്റ്റാറൻറിലെത്തും. പിന്നീടാണു് അണിഞ്ഞൊരുങ്ങിയിരുന്നതു്. വീട്ടിൽ പോകാൻ സമയമില്ല. ഉല്ലാസകേന്ദ്രങ്ങളിൽ 'ലേഡീസു് ടോയ്‌ലറി'നു് യാതൊരു ഏർപ്പാടും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. ബയറെ വാതിലിൽ നിർത്തീട്ടു് ലാവറിയിൽ നിന്നുകൊണ്ടു് അണിഞ്ഞൊരുങ്ങും. അപ്പോഴും ഉറ്റസ്നേഹിതൻമൂലം ഛർദ്ദിക്കാൻവരും.''

''ഇവർ നിങ്ങൾക്കൊന്നും തരികയില്ലേ?''

''രാത്രി ഭക്ഷണവും മാസം പത്തു രൂപയും തരും.''

''വെറും പത്തുരൂപ! നിർഭാഗ്യം! മൂട്ടയുടെ വംശജരാണിവർ.'' മാക്കോപോളോ ഉത്തേജിതനായി. ''ഇതും അല്പദിവസത്തേക്കാണു്.'' സുശാൻ നൈരാശ്യത്തോടെ പറഞ്ഞു.

''അതിന്റെ അർത്ഥം?''

''ഇവിടത്തെ സ്ഥിരം ഗായിക ലിജാ ആണ്. അവൾ കാലൊടിഞ്ഞ് ആശുപത്രിയിലാണ്. ലിജയുടെ കാലിന്റെ പ്ലാസ്റ്റർ അഴിക്കുന്നതോടെ എന്റെ ജോലിയും നഷ്ടപ്പെടും.'' സുശാന്റെ ദുഃസ്ഥിതിയിൽ മാക്കോപോളോ മനമുരുകി വ്യസനിച്ചു. താനും ഒരു അനാഥനാണല്ലോ എന്നോർക്കുമ്പോൾ അയാൾക്കു സുശാനോടുള്ള അനുകമ്പ വർദ്ധിക്കുന്നു. സുശാൻ സൗന്ദര്യവതി അല്ലായിരുന്നെങ്കിലും യൗവനയുക്തയായിരുന്നു. എന്നാൽ യൗവനമാകുന്ന ബലമില്ലാത്ത ചരടുകൊണ്ട് മാക്കോപോളോവിനെപ്പോലെയുള്ള ഒട്ടുന്ന ഒരു കപ്പൽ ബന്ധിച്ചുനിർത്തുക അസാദ്ധ്യമായിരുന്നു. എന്നിട്ടും മാക്കോപോളോ സ്വയം ബന്ധിതനായി. അദ്ദേഹം സുശാൻമണ്ഡ്രോയെ തന്റെ പത്നിയാക്കി, ഹോട്ടലിൽ കൊണ്ടുവന്നു. അവസാനം ആ സുശാനു വേണ്ടി മാക്കോപോളോവിനു കൽക്കത്തയുപേക്ഷിക്കേണ്ടിവന്നു. ഇവിടെ അവളെ എല്ലാവരുമറിയും. ആ പരിതഃസ്ഥിതിയിൽ ഇനി ഉയരാൻ സാദ്ധ്യമല്ല. പാക്ക് സ്ട്രീറ്റിലെ മൂന്നാംകിട റസ്റ്റാറന്റിൽ ഗാനം പാടി നടന്നിരുന്ന ഒരു ഗായികയ്ക്ക് മൗരംഗിയിലെ ഉന്നതസമുദായത്തിൽ സ്ഥാനം ലഭിക്കുക അസാദ്ധ്യമാണ്.

പരിശ്രമഫലമായി മാക്കോപോളോ റംഗ്രൂണിലെ ഒരു ഹോട്ടലിൽ ജോലി സമ്പാദിച്ചു: മാനേജരുദ്യോഗം! ഇനി ഒന്നും യേപ്പെടാനില്ല. അവിടെ ആർക്കും സുശാൻമണ്ഡ്രോയുടെ പഴയ ചരിത്രം കണ്ടുപിടിക്കാൻ കഴിഞ്ഞെന്നുവരില്ല.

ഇത്ര ധൃതികൂട്ടുന്നതെന്തിനു്? ഇവിടെത്തന്നെ നിങ്ങൾക്കു മാനേജരാകാൻ കഴിയുമല്ലോ എന്നു കൽക്കത്തയിലെ ഹോട്ടലുടമസ്ഥൻ പറയുകയുണ്ടായി. എന്നാൽ അതു കേട്ടു മാക്കോപോളോ ചിരിക്കുകയാണുചെയ്തതു്. ''കല്ക്കത്ത എന്റെ ശ്വശ്രൂരാലയമാണെങ്കിലും പിതൃഗൃഹമല്ല. എനിക്കു് കൽക്കത്തയും റംഗ്രൂണും ഒരുപോലെയാണു്.'' കുറെക്കാലം റംഗ്രൂണിലെ ജീവിതവും മോശമല്ലായിരുന്നു. സുശാൻ തന്റെ സ്വപ്നത്തിലും മാക്കോപോളോ തന്റെ

ഉദ്യോഗത്തിലും നിമഗ്നരായി. ഹോട്ടൽ മനോഹരമായ ഒരു ചിത്രമാക്കിത്തീർക്കണം! ബമ്മയിലും ഇത്ര മനോഹരമായ ഹോട്ടൽ ഉണ്ടല്ലോ എന്നോർത്തു വിദേശസഞ്ചാരികൾ അത്ഭുതപ്പെട്ടു.

അങ്ങനെയിരിക്കെ ഒരുദിവസം റംഗൂണിന്റെ ആകാശത്തിൽ ബോംബർവിമാനങ്ങൾ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. ജപ്പാൻകാർ വരുന്നു. ബമ്മാ ഇവാക്വേഷൻ! ഇങ്ങനെ സംഭവിക്കുമെന്നു് ആരും കരുതിയിരുന്നില്ല ഈ സാഹചര്യം ആരും പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്നില്ല. അവസാനം ചെരിപ്പുകൾപോലും പെരുവഴിയിലുപേക്ഷിച്ചു മാക്കോപോളോയും ഭാര്യയും കല്ലുത്തയിൽ തിരിച്ചെത്തി. ഇതിനു മുമ്പും—ശൈശവത്തിൽ—മാക്കോപോളോ ഒരുപ്രാവശ്യം അഭയാർത്ഥിയായിട്ടുണ്ടു്. അന്നു് അന്യന്റെ ദയാകാരുണ്യത്താൽ ജീവിതം നയിക്കാൻ കഴിഞ്ഞു. എന്നാൽ ഇന്നു് മാക്കോപോളോവിനു് തന്നെക്കൂടാതെ മറ്റൊരു ജീവിതം—സുശാനേയും—സംരക്ഷിക്കേണ്ടതുണ്ടു്.

ഒരുകാലത്തു് മാക്കോപോളോവിനു് ഉദ്യോഗം നല്കാൻ തിരക്കുകൂട്ടി നടന്നിരുന്നവർ ഇന്നു മുഖം തിരിക്കുകയാണു്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ രക്തത്തിനു് ഇറ്റലിയുടെ ഗന്ധമുള്ളതുകൊണ്ടു് അവർ നെറ്റി ചുളിക്കുന്നു. പോക്കറ്റിൽ ഗ്രീക്കു് പാസ്പോർട്ടില്ലായിരുന്നുവെങ്കിൽ മക്കോപോളോ ജയിലറയിലാകുമായിരുന്നു. വൈദികന്മാർ ദീഘദൃശനംചെയ്തു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ പേരു മാറ്റിയെങ്കിലും വംശം മാറ്റിയില്ല.

കൽക്കത്താമാക്കറ്റിൽ മാക്കോപോളോവിനു വിലയില്ല. എന്നാൽ സുശാന്റെ വില വർദ്ധിച്ചു. ബ്രിട്ടീഷു്—അമേരിക്കൻ പട്ടാളക്കാരെക്കൊണ്ടു നാടു നിറഞ്ഞു. അവർ റസ്റ്റാറന്റുകളിൽ ഭക്ഷണംകഴിക്കാനാഗ്രഹിക്കുന്നു. ഭക്ഷണം കഴിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കെ ഗാനവും കേൾക്കണം. മാക്കോപോളോ എതിർക്കുകയുണ്ടായി: ''ഇങ്ങനെ പാടി നടന്നാൽ ഉന്നതസമുദായത്തിലേക്കുയരാൻ സാധിക്കുകയില്ല. നിന്റെ ഭാവി സുശോഭനമാണു്. ഒരുകാലത്തു ലോകത്തെങ്ങുമുള്ള മനുഷ്യർ നിന്റെ ഗാനമാസ്വദിക്കാ

നെത്തും. നിന്റെ ഗാനങ്ങളുടെ റിക്കാർഡുകളും വീട്ടതോറും മുഴങ്ങും.''

''പക്ഷേ, അതുവരെ എങ്ങനെ ജീവിക്കും? ക്ഷേണം കൂടാതെ ജീവിക്കാൻ സാധിക്കുമോ? ഒരുകാലത്തു് പത്തു രൂപ തരാൻ മടിച്ചിരുന്നവർ ഇന്നു് അൻപതു രൂപ വെച്ചു നീട്ടിക്കൊണ്ടു പിന്നാലെ നടക്കുന്നു. ലിജാ അവിടെ നിന്നോടിപ്പോയി. ഗാനമില്ലെങ്കിൽ പട്ടാളക്കാർ ക്ഷോഭിക്കും.''

മാക്കോപോളോ അതു സമ്മതിക്കാൻ നിർബ്ബന്ധിതനായി. ഒരുനേരത്തെ ഭക്ഷണത്തിനുപോലും വകയില്ലാത്ത ഭർത്താവു പ്രൗഢികാണിച്ചിട്ടെന്തു പ്രയോജനം! മാക്കോപോളോ ഉദ്യോഗമന്വേഷിക്കുകയാണു്. സുശാൻ റസ്റ്റാറൻറിൽ പാടുന്നു.

''ഒരു വാച്ചു വാങ്ങി. നിങ്ങളറിഞ്ഞോ?'' സുശാൻ പറഞ്ഞു.

''പണമെവിടെനിന്നു ലഭിച്ചു?''

''പണത്തിനു വിഷമമില്ല. എന്റെ ഗാനത്തിലാകൃഷ്ടരായി ഒരു സംഘം അമേരിക്കൻ മിലിട്ടറി ആഫീസർമാർ സംഭാവന പിരിച്ചു വാങ്ങിത്തന്നു.''

''ഉം....!''

''നീ വീട്ടിൽ മടങ്ങിയെത്താൻ ഇത്ര വൈകുന്നതുകൊണ്ടു് എനിക്കു ഭയം തോന്നുന്നു.''

''മുമ്പു പത്തുമണി രാത്രിവരെയേ ലൈസൻസുണ്ടായിരുന്നുള്ളു. ഇപ്പോഴും ഒന്നിനുമൊരു നിയമവുമില്ല. ഒരു മണി രാത്രിവരെ പാടണം.''

''നിനക്കതുകൊണ്ടു ബുദ്ധിമുട്ടുണ്ടാകുന്നില്ലേ? ഇങ്ങനെ പാടാൻ നിനക്കിഷ്ടമാണോ?''

''അവർ പണം തരുന്നില്ലേ? അനേകം രൂപ തരുന്നുണ്ടു്.'' ക്ഷീണയായ സുശാൻ തുടർന്നു: ''നിങ്ങൾക്കു് ഒരുദ്യോഗം തേടിപ്പിടിച്ചിട്ടുണ്ടു്; സ്വീകരിക്കുമോ? ലില്ലുവമിലിട്ടറി കാൻറീനിൽ മാനേജരുടെ ജോലി! നിങ്ങൾ എന്റെ ഭർത്താവാണെന്നറിഞ്ഞു് അവർ വളരെ സന്തോ

ഷിച്ചു. ആ കാര്യത്തെക്കുറിച്ചു സംസാരിക്കൻ മാനേജർ സന്യാൽ അടുത്ത ദിവസം ഇവിടെ വരും.''

മാക്കോപോളോ സ്വതന്ത്രമനുഷ്യനാണു്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഗ്രീക്കുരക്തം തിളച്ചു: ''നിന്റെ പാട്ടിന്റെ പരിചയത്തിലൂടെ ലഭിക്കുന്ന ഉദ്യോഗമോ? ഇതു കാരുണ്യമോ?''

''കാരുണ്യത്തിലിതു പെറുപ്പെന്തിനാണു്? അന്യരുടെ കാരുണ്യംകൊണ്ടല്ലേ ശൈശവംമുതലിതുവരെ ജീവിച്ചുപോന്നതു്?''

മാക്കോപോളോ അതിനുത്തരം നല്കിയില്ല. മേജർ സന്യാൽ വരുന്നതിനല്പം മുമ്പു് അദ്ദേഹം വീട്ടിൽനിന്നിറങ്ങിപ്പോയി. മേജർ ഒരു കൂപ്പി ബീയറുമായി മാക്കോപോളോവിനെ കാത്തിരുന്നു മടുത്തപ്പോഴും വിരക്തിയോടെ മടങ്ങിപ്പോയി.

അല്പദിവസങ്ങൾക്കുശേഷം സുശാൻ പറഞ്ഞു: ''ഉച്ചസമയത്തും പാടാൻ ഒരു ചാൻസു് ലഭിച്ചു. ലഞ്ചുസമയത്തും പാടണമെന്നു മാനേജർ നിബ്ബന്ധിക്കുന്നു. മുന്നൂറു രൂപാ കൂടുതൽ ലഭിക്കും.''

മാക്കോപോളോ മറുപടി നല്കിയില്ല. പിന്നീടൊരു ദിവസം അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: ''ഇതിനുവേണ്ടിയായിരുന്നോ നീ സംഗീതോപാസന നടത്തിയതു്?''

''ഗായകരുടെ സ്വപ്നമെന്താണു്?'' സുശാൻ എതിർചോദ്യം തൊട്ടുത്തുവിട്ടു. മാക്കോപോളോയുടെ മറുപടിക്കു കാത്തുനില്ക്കാതെ അവൾ പറഞ്ഞു: ''അവർ ജനപ്രീതിയാഗ്രഹിക്കുന്നു. അതെനിക്കു ലഭിച്ചു. ഞാനിന്നു പ്രശസ്തയാണു്.''

ജോലിയന്വേഷിച്ചു മാക്കോപോളോ പാറ്റ്നയിൽ പോയി. ഉദ്യോഗം ലഭിച്ചെങ്കിലും അവിടെ മനസ്സുറച്ചില്ല. അവിടെനിന്നു നേരെ കറാച്ചിയിലേക്കു തിരിച്ചു. കറാച്ചിയിലെ ഒരു വലിയ ഹോട്ടലിൽ ഉദ്യോഗം ലഭിച്ചു. അവിടെനിന്നു മാക്കോപോളോ സുശാനു് കത്തെഴുതി. സുശാൻ അതിനിപ്രകാരം മറുപടി അയച്ചു:

''രാവും പകലും എങ്ങനെ കഴിഞ്ഞുപോകുന്നെന്നു്

അറിയുന്നില്ല. സദാസമയവും പാടിക്കഴിച്ചുകൂട്ടുകയാണു്. ലോകത്തിലുള്ള സകലരും സംഗീതപ്രിയരായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു''

''ഇവിടത്തെ അന്തരീക്ഷം മനോഹരമാണു്. തീച്ച്യായും നിനക്കു് ഇഷ്ടപ്പെടാതിരിക്കുകയില്ല. കറാച്ചിനഗരം കൽക്കത്തയേക്കാളും അലംകൃതവും, പ്രകൃതിരമണീയവുമാണു്. ജപ്പാൻകാരുടെ ബോംബു വീഴുമെന്നു ഭയപ്പെടാനുമില്ല.'' മാക്കോപോളോ വീണ്ടുമെഴുതി:

''കൽക്കത്തയോടെനിക്കു പ്രേമം വർദ്ധിച്ചു. ഒരുകാലത്തു പത്തുരൂപാ തരാൻ മടിച്ചിരുന്നവർ ഇന്നു് ആയിരം രൂപാ തരുന്നുണ്ടു്. അതിലും കൂടുതൽ തരാമെന്ന പ്രലോഭനവുമായി മറുചില റസ്റ്റാറൻറുടമകളും പിന്നാലെ നടക്കുന്നു. അവധിയെടുത്തു് ഇങ്ങോട്ടു പോരിക. കൂടിയാൽ അല്പദിവസത്തെ ശമ്പളമല്ലേ നഷ്ടപ്പെടുകയുള്ളൂ.''

''പുതിയ ഉദ്യോഗമാണു്. അവധി ലഭിക്കുകയില്ല. അതിഥികളാൽ സദാസമയവും ഹോട്ടൽ നിറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. അതേസമയം ഉത്തരവാദിത്വമുള്ള ജോലിക്കാർ വിരളവും. അതിനാൽ നീ ഇങ്ങോട്ടു പോരുന്നതാണു് നല്ലതു്. ഗായകക്കും വിശ്രമം വേണമല്ലോ!''

''നിങ്ങളുടെ കത്തു ലഭിച്ചു. അമേരിക്കൻ മെസ്സുകളിൽ പാടാൻവേണ്ടി എന്നെ പ്രത്യേകം ക്ഷണിച്ചിരിക്കുകയാണു്. ആറാഴ്ചത്തെ സഞ്ചാരത്തിനു് പുറപ്പെടാൻ തയ്യാറെടുക്കുകയാണു്. ഖേദിക്കുന്നു.''

മാക്കോപോളോ അവധിയെടുക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നുണ്ടു്. പക്ഷേ, ലഭിക്കുന്നില്ല. അവധി ലഭിച്ചപ്പോഴേക്കും വർഷം ഒന്നു കടന്നുപോയി.

അവധിയെടുത്തു കല്ക്കത്തയിൽ വന്ന മാക്കോപോളോ അത്ഭുതപ്പെട്ടു. വീടും പരിസരവും തിരിച്ചറിയാൻ കഴിയുന്നില്ല. ഒരു ടയർപോലും ലഭിക്കാൻ പ്രയാസമുള്ള മാർക്കറ്റിൽ സുശാൻ കാർ വാങ്ങിയിരിക്കുന്നു!

''കാർ വാങ്ങിയ വിവരം എന്നെ അറിയിച്ചില്ലല്ലോ!'' മാക്കോപോളോ ആവലാതിപ്പെട്ടു.

''ഓ! സോറി! നിങ്ങളെ അറിയിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. വളരെ ചുരുങ്ങിയ വിലയ്ക്കു കിട്ടിയതാണു്. മേജർ സന്യാൽ ഏർപ്പാടുചെയ്തതാണു്.''

സ്വന്തം കണ്ണുകൊണ്ടു് മാക്കോപോളോ കണ്ട ചുറ്റുപാടുകളും സ്വപ്നത്തിൽപ്പോലും ചിന്തിക്കാത്തതായിരുന്നു. സുശാനെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം പണവും നിലവാരവുമായിരുന്നു വലുതു്. സ്വന്തം കലയെപ്പറ്റിയും ഉപാസനയെപ്പറ്റിയും അവനു ചിന്തിച്ചിരുന്നില്ല. പക്ഷേ, ഉപദേശംകൊണ്ടെന്തു പ്രയോജനം. പെൺസിംഹം രക്തത്തിന്റെ സ്വാദറിഞ്ഞു കഴിഞ്ഞു. സുശാന്റെ ഭവനത്തിനു മുമ്പിൽ പട്ടാളോദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെ കാറുകളും നിരനിരകിടക്കുകയാണു്. മാക്കോപോളോ സുശാനെ ഏകാന്തതയിൽ വിളിച്ചു ചോദിച്ചു:

''എന്നെങ്കിലും കണ്ണാടിയിൽ നോക്കാറുണ്ടോ?''

''നിത്യവും നോക്കുന്നുണ്ടു്. കുറെ തടിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അല്ലേ?''

''നിന്റെ കണ്ണുകൾ!''

''അല്പം കുഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്. ഇങ്ങനെ അദ്ധ്വാനിച്ചാൽ കണ്ണു് കുഴിയാതിരിക്കുമോ?''

''നിന്റെ ഭാവിപരിപാടി എന്തെന്നു് എന്നോടു് തുറന്നുപറയണം.'' മക്കോപോളോ ഗംഭീരസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു.

''വെരി ബ്രൈറ്റ് പ്ലാൻ! റസ്റ്റാറന്റുകളിൽ പാട്ടുന്ന ജോലി ഉപേക്ഷിച്ചു. അതു നഷ്ടമാണു്. അതിനേക്കാൾ ലാഭം സ്വന്തം ഭവനത്തിൽ സദസ്സു ക്ഷണിച്ചു പാടുകയാണു്. കൂടിക്കാനുള്ള ഏർപ്പാടുമുണ്ടായിരിക്കണം. മേജർ സന്യാൽ ഒരു ബാർലൈസൻസ് അനുവദിപ്പിക്കാമെന്നേറ്റിട്ടുണ്ടു്. അലവലാതികളെയൊന്നും വീട്ടിൽ കയറ്റുകയില്ല. ക്ഷണിക്കപ്പെട്ട അതിഥികളെ മാത്രമേ സ്വീകരിക്കുകയുള്ളൂ. നിങ്ങളും എന്റെ എല്ലാ ചുമതലകളും ഏറ്റെടുക്കുകയായിരുന്നെങ്കിൽ എനിക്കു സൈരമായി സംഗീതത്തിൽ ശ്രദ്ധിക്കാമായിരുന്നു.''

''എന്തു്? സ്വിസ് കോളേജു് ഓഫ് ക്യാറ്റേഴ്സിൽ നിന്നു ബിരുദം നേടിയ ഞാൻ ഒരു വേശ്യയുടെ മാനേജരാകുകയോ? എന്നെ ഈശ്വരൻ അനുഗ്രഹിക്കട്ടെ.''

അന്നു രാത്രി മാക്കോപോളോ തന്റെ ഭാവിപരിപാടി നിശ്ചയിച്ചു. വെറുപ്പും അപമാനവും കൊണ്ടു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശരീരം വിറച്ചു. ഗംഭീരരാത്രി, തിയേറ്റർ റോഡിലുള്ള ഭവനത്തിന്റെ മേൽത്തട്ടിൽ നിന്നുകൊണ്ടു് മാക്കോപോളോ സ്വശക്തനായ ദൈവത്തോടു ചോദിച്ചു: ''എന്തുകൊണ്ടിങ്ങനെ സംഭവിച്ചു? എന്തുകൊണ്ടു് എനിക്കു ശിക്ഷ വിധിച്ചു?''

പ്രഭാതഭക്ഷണം കഴിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കെ മാക്കോപോളോ, സുശാനെ വിവരമറിയിച്ചു:

''നമുക്കിനി ഒരുമിച്ചു ജീവിക്കാൻ സാദ്ധ്യമല്ല. വിവാഹമോചനം നടത്തണം.''

വിവാഹവിച്ഛേദമോ? സുശാൻ ആദ്യം സമ്മതിച്ചില്ല. ഭർത്താവുള്ളതുകൊണ്ടാണു തെമ്മാടികൾ തന്നെ ഉപദ്രവിക്കാതിരിക്കുന്നതു്. ആഫീസർമാർ വരുന്നതിനെ മിലിട്ടറി പോലീസു് തടയാതിരിക്കുന്നതിന്റെ കാരണവും അതാണു്: ''അഭിമാനജനകമായ എന്റെ തൊഴിൽ നഷ്ടപ്പെടുത്താതെ നിങ്ങൾക്കുറക്കം വരില്ല. അല്ലെ?''

''വിവാഹമോചനം നടന്നുകഴിഞ്ഞു. ഇനി നിയമപരമായ അംഗീകാരം നേടണം.'' മാക്കോപോളോ പറഞ്ഞു. ''അതിന്റെ അർത്ഥം നിങ്ങൾ എന്റെ പേരിൽ കേസുകൊടുക്കും. ഞാൻ ഒർവ്വത്തയാണെന്നു് തെളിയിക്കും, അല്ലെ?'' ഈ രാജ്യത്തെ പള്ളിയിൽവെച്ചാണു് മാക്കോപോളോ വിവാഹിതനായതെങ്കിലും ഇവിടത്തെ നിയമം മനസ്സിലാക്കാൻ അദ്ദേഹത്തിനു സമയവും സന്ദർഭവും ഉണ്ടായിട്ടില്ല. അവധിയും തീരാൻപോകുന്നു. എന്തെങ്കിലും ഒരു പോംവഴിയുണ്ടാക്കി, പാപപങ്കിലമായ ഈ നഗരത്തിൽനിന്നു് വിദേശിയായ മാക്കോപോളോവിനു് രക്ഷപ്പെടണം.

മാക്കോപോളോ നിയമോപദേശം തേടി. വിവാഹമോചനം അത്ര എളുപ്പമല്ല. അതിനു് പ്രതിക്കൂട്ടിൽ കയറു

കയും പണം ചെലവഴിക്കുകയും വേണം. വിവാഹമോചനം ആവശ്യപ്പെട്ടന്നയാൾ സാക്ഷിസമേതം കോർട്ടിൽ ഹാജരാകുകയും വേണം.

''എത്രദിവസം വേണ്ടിവരും?'' മാക്കോപോളോ അന്വേഷിച്ചു. അതാക്കും പറയാൻ സാദ്ധ്യമല്ല. ഒന്നോ രണ്ടോ വർഷം വേണ്ടിവന്നേക്കുമെന്നാണ് അറോർണിമാർ പറയുന്നത്.

സൗകര്യത്തിനുവേണ്ടി സുശാൻ കേസു കൊടുക്കാമെന്നേറ്റു! ഭർത്താവിൽ ദുർന്നടത്തക്കുറ്റം ആരോപിക്കും. തന്മൂലം സുശാന്റെ അഭിമാനവും രക്ഷപ്പെടും, മാക്കോപോളോവിന്റെ കാര്യവും നടക്കും. വിദൂരദേശത്തു ജോലിചെയ്തുകൊണ്ട കേസിൽ ഭാഗഭാക്കാകേണ്ട ആവശ്യമില്ല. കോർട്ട് ഏകപക്ഷീയമായി വിധികല്പിച്ചുകൊള്ളും. ജോലിസ്ഥലത്തേക്കു മടങ്ങുന്നതിനു മുമ്പു മാക്കോപോളോ സുശാനോട് ആലോചിച്ചു. അവരുടെ തീരെ സമ്മതമായില്ല, വൈവാഹികജീവിതം അവളുടെ തൊഴിലിനു സൗകര്യം വർദ്ധിപ്പിക്കുമായിരുന്നു. മാക്കോപോളോ സുശാന്റെ കരംഗ്രഹിച്ച് അപേക്ഷിച്ചു: ''ഞാൻ എന്നെക്കിലും നിന്നെ സ്നേഹിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ അതിന്റെ പ്രതിദാനമായി എന്നെ ഇക്കാര്യത്തിൽ സഹായിക്കുക.''

"കോട്ടിൽ നിങ്ങൾക്കെതിരായി എന്തു തെളിവുണ്ടല്ലോ? നിങ്ങളുടെ പേരിൽ എങ്ങനെ ചാരിത്രദോഷമുന്നയിക്കും?"

മാക്കോപോളോ തലയ്ക്കു കൈയും കൊടുത്തു ഇരുന്നുപോയി. വിവാഹമോചനക്കേസ്സിൽ പങ്കാളിയാകാൻ ഏതു സ്ത്രീയാണു മുന്നോട്ടു വരിക?

''ലിജയോടു പറഞ്ഞുനോക്കു!'' സുശാൻ ഉപദേശിച്ചു: ''അവരുടെ അഭിമാനം നഷ്ടപ്പെട്ടുമെന്നു പറയാനില്ല. മാത്രമല്ല ഒരുകാലത്തു ഞാനവരുടെ ഉപകാരവും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്.''

അല്പദിവസത്തിനു ശേഷം സുശാൻ പറഞ്ഞു: ''ഞാൻ ലിജയുമായി ഇക്കാര്യത്തെക്കുറിച്ചു സംസാരിച്ചു. രഹസ്യവേഴ്ചയുടെ പേരിൽ കേസുണ്ടാക്കാൻപോകുന്ന പുരുഷനെ ഒന്നു കാണണമെന്നു അവരും ആവശ്യപ്പെട്ടു.''

ഒരുദിവസം രാവിലെ മക്കോപോളോ സുശാനോടൊത്തു് ലിജയുടെ ഭവനത്തിൽ ഹാജരായി. രാത്രി മുഴുവൻ ഉറക്കമിളച്ചതിനുശേഷം ലിജ അപ്പോഴും ഉറങ്ങിയതേയുള്ളു. വിളികേട്ടു് അവശം എഴുനേറ്റു വാതിൽ തുറന്നു. ഭാര്യയേയും ഭർത്താവിനേയും ഒരുമിച്ചു കണ്ടു ലിജ പൊട്ടിച്ചിരിക്കാൻ തുടങ്ങി: ''മൈ ഗോഡു്! പതിവ്രതയായ പത്നിയും ചാരിത്രഹീനനായ ഭർത്താവും ഒരുമിച്ചു നടക്കുന്നോ?''

മാക്കോപോളോ ലിജയെ കാര്യം ഗ്രഹിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിച്ചപ്പോഴും അവശം പറഞ്ഞു: ''ഒന്നും പഞ്ഞുതരേണ്ട ആവശ്യമില്ല. ഞാൻ ഒരു പരീക്ഷയിൽ പാസ്സായവളാണു്. എന്റെ വിവാഹമോചനക്കേസ്സും ആ കോർട്ടിലാണു നടന്നതു്. നിയമത്തിന്റെ ശൃംഖല എന്തെന്നറിഞ്ഞുകൂടെ. ഞാൻ എന്താണു ചെയ്യേണ്ടതെന്നു് പറയൂ!''

''എന്നെ നിങ്ങളുമായി പരിചയപ്പെടുത്തിയതു് താനാണെന്നു സുശാൻ വാദിക്കും.''

ലിജ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''അതിൽ തെറ്റൊന്നാണു്! അവളല്ലെ നമ്മെ ഇപ്പോഴും പരിചയപ്പെടുത്തിയതു്.'' പിന്നെ നാലഞ്ചു വിശേഷദിവസങ്ങളിൽ നമ്മെ ഒരുമിച്ചു കണ്ടതായി സുശാൻ ആരോപണമുന്നയിക്കും. ആ ദിവസങ്ങളും ഏതെല്ലാമെന്നു് കുറിച്ചെടുത്തോളൂ!''

''രാത്രി ഒരുമിച്ചു താമസിച്ചതായി കണ്ടെന്നോ?'' ലിജ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു് കിടക്കയിൽ വീണു.

''ഞാൻ വക്കീലിനോടാലോചിച്ചു നിങ്ങൾക്കു കുറെ കത്തുകളയയ്ക്കും. അതിലെ ഭാഷയെച്ചൊല്ലി അസ്വസ്ഥയാകരുതു്. ആ കത്തുകളും കവർസമേതം സുശാനു് അയച്ചുകൊടുക്കണം. അവയാണു് അത്യാവശ്യരേഖകളും. നിങ്ങളും ഒന്നു രണ്ടു കത്തുകളും എനിക്കയയ്ക്കുമെങ്കിൽ ഉപകാരമായി.'' മാക്കോപോളോ ഒരുവിധത്തിൽ പറഞ്ഞൊപ്പിച്ചു.

''ഇനി വല്ലതും....?''

''ഏതെങ്കിലുമൊരു റസ്റ്റാറന്റിൽ കുറേസമയം നമ്മളിരുവരേയും ഒരുമിച്ചു കണ്ടു എന്നു വരുത്തിത്തീർക്കുന്നതും

നന്നായിരിക്കും.'' മാക്കോപോളോ മുഖം വികൃതമാക്കി പറഞ്ഞു.

ലിജയുടെ ചിരി ബീഭത്സമായിത്തീർന്നു. അവൾ കിടക്കയിൽ കമിഴ്ന്നു കിടന്നു ചിരിക്കാൻതുടങ്ങി. പിന്നീട് ചുമച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''പരിപൂർണ്ണ അഭിനയം. വെരി ഇന്ററസ്റ്റിംഗ്!''

മാക്കോപോളോ ഗംഭീരവദനനായി.

''ശരി! ഇന്നു സന്ധ്യയ്ക്കു നമുക്കിരുവർക്കും അല്പസമയം ചെലവഴിക്കാം.''

''വളരെ നന്ദി. ഞാനും എന്റെ ഭാര്യയും നിങ്ങളുടെ ഉപകാരത്തിൽ കൃതജ്ഞരായിരിക്കും.''

ലിജ എഴുനേറ്റു നേരെയിരുന്നു. എന്തോ ചിന്തിച്ചതിനുശേഷം നാടകീയമായ ഭാഷയിൽ പറഞ്ഞു: ''അല്ലയോ കൃതജ്ഞനായ പുരുഷശ്രേഷ്ഠാ! നിങ്ങളം ദയവുചെയ്ത് അധമയായ ഈ സ്ത്രീയുടെ വീടിനു വെളിയിൽ അല്പനിമിഷം കാത്തുനില്ക്കുമോ! നിങ്ങളുടെ സൽഗുണസമ്പന്നയും, സാദ്ധ്വിയുമായ പത്നി അല്പനിമിഷത്തിനുള്ളിൽ നിങ്ങളെ അനുഗമിക്കുന്നതായിരിക്കും.''

മാക്കോപോളോ ലിജയുടെ വീടിനു മുമ്പിൽ ശിലാപ്രതിമപോലെ കാത്തുനിന്നു. ഏതാണ്ട് പത്തു മിനുട്ടിനുശേഷം സുശാൻ പുറത്തുവന്നു.

വീട്ടിൽ എത്തിയതിനുശേഷം സുശാൻ മാക്കോപോളോവിനോട് ചോദിച്ചു: ''നിങ്ങൾക്കിതിനുവേണ്ടി എത്ര രൂപ ചെലവുചെയ്യാൻ സാധിക്കും?''

''എന്റെ സാമ്പത്തികനില നിനക്കറിയാമല്ലോ!''

''ലിജ പണമാവശ്യപ്പെട്ടു. യാതൊരാവശ്യവുമില്ലാതെ ഈ അപമാനം വലിച്ചുവെക്കുന്നതെന്തിനു് എന്നാണു് അവൾ ചോദിക്കുന്നതു്.''

മാക്കോപോളോ ചിന്താമഗ്നനായി. പിന്നീട് സങ്കോചത്തോടെ പറഞ്ഞു: ''ഇക്കാര്യത്തിൽ നിങ്ങൾക്കെന്നെ ഏതെങ്കിലും വിധത്തിൽ സഹായിക്കാൻ സാധിക്കുമോ?''

സുശാൻ ക്ഷോഭിച്ചു: ''ഞാൻ പറയുന്നതു നിങ്ങളം അനുസരിക്കുക. ഞാനിവിടേയും നിങ്ങളം കറാച്ചിയിലു മാണു്. വിവാഹമോചനം അങ്ങനെ നിലവിൽ നില്ക്കുന്നു. എന്നിട്ടും വിവാഹമോചനത്തിന്റെ ആനന്ദം ഉപഭോഗം ചെയ്യണമെന്നാണെങ്കിൽ നിങ്ങളംതന്നെ ചെലവു വഹിക്കണം.''

''അവർ എത്ര രൂപയാണാവശ്യപ്പെട്ടുന്നതു്?''

''രണ്ടായിരം രൂപ.''

എന്നെങ്കിലും ഇത്തരത്തിലുള്ള ഒരു പരിതസ്ഥിതിയെ അഭിമുഖീകരിക്കേണ്ടിവരുമെന്നു മാക്കോപോളോ ഒരിക്കലും ചിന്തിച്ചിരുന്നില്ല. വൈകുന്നേരം ഒരു റെസ്റ്റാറന്റിലിരുന്നു് അദ്ദേഹം ലിജയ്ക്കു കുറെ പ്രേമലേഖനങ്ങളെഴുതി. ലോകത്തു നിയമത്തിന്റെപേരിൽ നടക്കുന്ന തട്ടിപ്പുകളെക്കുറിച്ചു മാക്കോപോളോ ഭയപ്പെട്ടു.

സന്ധ്യയ്ക്കു മാക്കോപോളോ ലിജയുടെ വാതില്ക്കൽ ചെന്നു് ഓടാമ്പൽ കിലുക്കി.

''ഓ! ഡാർലിംഗ്! നിങ്ങളം എത്തിക്കഴിഞ്ഞോ? ഞാനിതാ തയ്യാറായിക്കഴിഞ്ഞു. ഒരു മിനിട്ടു്!'' ലിജ അകത്തുനിന്നു പറഞ്ഞു.

ഒരു മിനിട്ടു വെല്ലസ്ലിയിലെ വൃത്തിഹീനമായ തെരുവിൽ കാത്തുനില്ക്കേണ്ടിവന്നതിൽ മാക്കോപോളോ പശ്ചാത്തപിച്ചു.

ലിജ പുറത്തു വന്നു. കണ്ടാൽ അറിയുകയില്ല. വിലകുറഞ്ഞ സെൻറിന്റെ ഉഗ്രമായ ഗന്ധം മനം മടുപ്പിക്കുന്നു. അവരം ഒരു ടിൻ പൗഡർ ചെലവഴിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നു. അതും പോരാഞ്ഞിട്ടു ലിപ്സ്റ്റിക്കും. റോഡിൽ വന്നു ടാക്സിയിൽ കയറിയതിനു ശേഷം മാക്കോപോളോ ചോദിച്ചു: ''എവിടെ പോകണം? ചാംഗ്രവ ഹോട്ടലിലോ?''

''അല്ല, ഇന്നു് ഏതെങ്കിലും വലിയ ഹോട്ടലിൽ പോകണം.''

''ഗ്രാൻറ് ഹോട്ടലിലോ അതോ ഗ്രേറ്റ് ഇസ്റ്റേണിലോ?''

ലിജ നിഷേധരൂപത്തിൽ തലയാട്ടി. ഷാജഹാൻ ഹോട്ടലിൽ പോകാൻ ലിജയുടെ ഹൃദയം വെമ്പുകയാണു്. സൈനികർ ലൗഞ്ജിൽ നിറഞ്ഞിട്ടുണ്ടാകുമെങ്കിലും ശ്രമിച്ചാൽ രണ്ടു സീറ്റു കിട്ടാതെവരില്ല.

ഹോട്ടൽ ഷാജഹാൻ! കുറെക്കാലം മുമ്പു ലിജ അവിടെ പോയിട്ടുണ്ടു്. വാസ്തവം പറഞ്ഞാൽ അതൊരു സ്വപ്നപുരിയാണു്. ഒരു ഡിന്നറിനു് ഏഴു രൂപ എട്ടണ വാങ്ങുമെങ്കിലും നഷ്ടമില്ല. ലിജ ഒരു മെനു കാർഡു് അവിടെനിന്നു മോഷ്ടിച്ചു കൊണ്ടുപോരികയുണ്ടായി. രാത്രി കിടക്കയിൽ കമിഴ്ന്നു കിടന്നു് അവയം അതു വായിക്കാറുണ്ടു്. എത്രയെത്ര വിഭവങ്ങൾ!

ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ നീലാമോയ ദീപങ്ങളാൽ, രാത്രി പകലായി തീർന്നിരുന്നു. ഹോട്ടലിൽ അതിഥിയായി വന്നപ്പോഴും എന്തോ ഒരനുഭൂതി. നടൻ, പ്രേക്ഷകനായി നാടകം കാണാൻ വന്ന പ്രതീതി! ലിജ മദ്യപിക്കാനാഗ്രഹം പ്രകടിപ്പിച്ചു. മാക്കോപോളോ മദ്യത്തിന്നാർഡർ നല്കി. ബ്രാം–കോക്ടൈൽ ഫ്രഞ്ചു് ദാർമൂഥു്, ഇറാലിയൻ ദാർമൂഥു്, ഓറഞ്ചുക്രൂഷു്, പെഗു് ഒന്നിനു് അഞ്ചരരൂപ. ബ്രാം–കോക്ടൈൽ കുടിച്ചതിനു ശേഷം വിസ്കി. മദ്യപിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതിനിടയ്ക്കു ലിജ പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങളെ ഒരു സ്നേഹിതനെന്ന നിലയ്ക്കു സഹായിക്കാൻ കഴിയാഞ്ഞതിൽ ഖേദിക്കുന്നു. എനിക്കു പണം വളരെ അത്യാവശ്യമാണു്. എന്റെ സാഹചര്യങ്ങളും സുശാന്തേറ്റുപോലെ മെച്ചമല്ല. പിന്നെ ഇത്രയധികം പണമുള്ള സ്ഥിതിക്കു് അവയം എന്തുകൊണ്ടു സഹായിക്കുന്നില്ല? നിങ്ങൾക്കു് ഒരു ബുദ്ധിമുട്ടും നേരിടാത്തവിധത്തിൽ ഞാൻ പ്രവർത്തിച്ചുകൊള്ളാം.''

ലിജ മാക്കോപോളോയുടെ മുഖത്തു നോക്കി വിഷണ്ണയായി ചിരിച്ചു. അപ്പോഴും അവളുടെ പ്രായം വ്യക്തമായി. കണ്ണിനു ചുറ്റും കറുത്ത പാടുകളും വീണിരിക്കുന്നു. എങ്കിലും ലിജയ്ക്കു പ്രായം കുറവാണു്.

''ഡാൻസു് ഹാളിൽ വീണപ്പോഴും കാലിനു പറ്റിയ പരുക്കു് ഇന്നും പരിപൂർണ്ണസുഖംപ്രാപിച്ചിട്ടില്ല. ഇട

സ്സിടസ്സു വേദനയനുഭവപ്പെടാറുണ്ടു്. കൂടുതൽ സമയം മൈക്കിന്റെ മുമ്പിൽ നില്ക്കാൻ കഴിയുന്നില്ല. ഒരു ദിവസം ഒരു ശ്രോതാവു് അട്ടഹസിച്ചുകൊണ്ടെന്താണു് പറഞ്ഞതെന്നോ?''

''എന്താണു്?''

''വൃദ്ധയും ഞൊണ്ടിയുമാണെന്നു്. ബംഗാളി ഉപഭോക്താക്കൾ നരകത്തിലെ കൂപ്പത്തൊട്ടികളാണു്.'' ലിജ വിസ്കി കുടിച്ചിട്ടു തുടർന്നു: ''ഇനി മേലിൽ കോർപ്പറേഷൻ ആഫീസിലെ ബത്തു് സർട്ടിഫിക്കറ്റു് സദാസമയവും ബാഗിൽ സൂക്ഷിക്കും. പ്രായത്തെച്ചൊല്ലി എന്തെങ്കിലും സംസാരിച്ചാൽ അതെടുത്തു് അവരുടെ മുമ്പിലെറിഞ്ഞുകൊടുക്കും.''

മാക്കോപോളോ അല്പസമയം മൗനമവലംബിച്ചശേഷം പറഞ്ഞു: ''ഈ കേസിനുവേണ്ടി ഞാൻ ഒരു പൈപോലും സുശാനിൽനിന്നു വാങ്ങീട്ടില്ലെന്ന വിവരം ഒരുപക്ഷേ, നിങ്ങൾക്കറിഞ്ഞുകൂടായിരിക്കും.''

''സില്ലി ഓൾഡ് ഫൂൾ! നിങ്ങൾ ഇന്നും ഒരു ശിശുവാണു്. ഇതേവരെ ബുദ്ധിയുണ്ടായിട്ടില്ല.'' ഗ്ലാസ് എടുത്തു് അധരത്തിൽ മുട്ടിച്ചുകൊണ്ടു ലിജ പറഞ്ഞു.

മാക്കോപോളോ അന്നു രാത്രി ലിജസ്സു് ആയിരം രൂപ കൊടുത്തു. ''ഇനി അറേറാർണിക്കു കൊടുക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ജോലിസ്ഥലത്തെത്തിയതിനു ശേഷം ബാക്കിതുക അയച്ചുതന്നുകൊള്ളാം.''

കേസിന്റെ ചെലവിനുള്ള പണവും അറേറാർണിയുടെ പെട്ടിയിലായി. സുശാൻ ഭർത്താവിൽ ചാരിത്ര്യദോഷം ചുമത്തി, വിവാഹമോചനമാവശ്യപ്പെട്ടു് കോർട്ടിൽ കേസു് കൊടുത്തു.

കേസിന്റെ കടലാസിൽ ഒപ്പുവെച്ചപ്പോൾ അറ്റോർണി പറഞ്ഞു: ''ഒരു കാര്യം നിങ്ങളെ ഓർമ്മപ്പെടുത്താൻ ഞാനാഗ്രഹിക്കുന്നു. വിവാഹമോചനത്തിനുവേണ്ടി വാദിയും പ്രതിയും തമ്മിൽ യാതൊരുവിധത്തിലുള്ള ഒളിച്ചുകളിയും നടത്തിയിട്ടില്ലെന്നു പെറ്റീഷനിൽ വ്യക്തമാക്കണം. ഞങ്ങൾ 'കോളീഷൻ' എന്നു പറയും. ഇതിന്റെ

പിന്നിൽ എന്തെങ്കിലും ശുദ്ധാലോചനയുണ്ടെന്നു കോർട്ടിനു സംശയം തോന്നിയാൽ വിപത്തായിത്തീരും. കേസ്സിനുവേണ്ടി സുശാന്റെ പണവും നിങ്ങളാണു് തരുന്നതെന്നു പുറത്താരുമറിയരുതു്. ഇന്നുമുതൽ വാദിയെന്ന നിലയ്ക്കു ഞങ്ങളും സുശാനെ മാത്രമേ അറിയുകയുള്ളൂ. നിങ്ങളെ ഞങ്ങളും അറിയുകയില്ല. യാതൊരുകാരണവശാലും നിങ്ങളും ഞങ്ങളുംകൂടെ കത്തെഴുതുകയോ നേരിട്ടു സമ്പർക്കംപുലർത്തുകയോ ചെയ്യരുതു്.''

ഇത്രയും പറഞ്ഞു ബയറൺസാഹ്വ മൗനമവലംബിച്ചു. എലിയറ്റ് റോഡിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടന്ന വൃത്തിഹീനമായ ഒരു ഇടവഴിയിലുള്ള അപരിചിതമായ ഭവനത്തിലാണു താൻ നില്ക്കുന്നതെന്ന കാര്യം ഞാൻ വിസ്മരിച്ചുപോയി. ആധുനിക മാക്കോപോളോവിന്റെ ദുഃഖസമൃണ്ണമായ ജീവിതകഥ മേടോയിലിരുന്നു വെള്ളത്തിരയിൽ കാണുകയാണെന്നു തോന്നിപ്പോയി. ബയറൺസാഹ്വ തുടർന്നു: ''പിന്നീടുള്ള സംഭവങ്ങൾ വേദനാജനകമാണു്. മാക്കോപോളോ ഒരുപക്ഷേ, നിങ്ങളുടെ ബാരിസ്റ്റർസാഹ്വിനെ സമീപിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ....''

''അദ്ദേഹം ഒരിക്കലും വിവാഹമോചനക്കേസ്സു് സ്വീകരിച്ചിരുന്നില്ല.''

''മറുവല്ല മാർഗ്ഗവുമുപദേശിച്ചേനെ.''

''അതു സംഭാവ്യമായിരുന്നു.''

''എന്തുമാകട്ടെ! പിരിഞ്ഞുപോയ പാലിനെച്ചൊല്ലി അശ്രു പൊഴിച്ചിട്ടു പ്രയോജനമില്ലല്ലോ. സംഭവിച്ചതെന്തെന്നു പറയാം. കല്ക്കത്തയിലെ ചൂതലകളെല്ലാം ഒതുക്കി മാക്കോപോളോ ജോലിസ്ഥലത്തേക്കു പോയി. വളരെ കഷ്ടപ്പെട്ടാണെങ്കിലും ലിജസ്സു് അഞ്ഞൂറുരൂപകൂടി അയച്ചുകൊടുത്തു. താമസിയാതെ ബാക്കി രൂപയും അയച്ചുകൊള്ളാമെന്നറിയിച്ചു. വിവാഹമോചനക്കേസ്സിനെ സംബന്ധിച്ചു് അറിയാൻ യാതൊരു മാർഗ്ഗവുമില്ല. സുശാൻ മാക്കോപോളോവിനു് ഒരു കത്തയച്ചു. താൻ ഒരു പുതിയ കാർ വാങ്ങിയെന്നും മാക്കോപോളോ ധൃതിക്കൂട്ടുന്ന കാര്യം

പുരോഗമിച്ചുവരികയാണെന്നും അറോർണി ഇനിയും രൂപ ആവശ്യപ്പെട്ടുമെന്നും അറിയിച്ചു.

''മാക്കോപോളോ കടംവാങ്ങി കുറെ രൂപയുംകൂടി സുശാനു് അയച്ചുകൊടുത്തു. അതോടെ അദ്ദേഹം അറസ്റ്റു ചെയ്യപ്പെട്ടു. ഭരണാധികാരികൾക്കു് അപ്പോഴേ മാക്കോപോളോവിന്റെ ഇറാലിയൻരക്തത്തെക്കുറിച്ചു മനസ്സിലായുള്ള. ഐക്യകക്ഷികളും ഇറാലിയും തമ്മിൽ അക്കാലത്തു ബദ്ധശത്രുക്കളായിരുന്നു.

''യുദ്ധത്തിന്റെ അവസാനദിവസംവരെ മാക്കോപോളോവിനു ജയിലിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടേണ്ടിവന്നു. ജീവിതത്തോടു വെറുപ്പായി. ജയിൽമുക്തനായ മാക്കോപോളോ ഇറാലിയിലേക്കു മടങ്ങിപ്പോയി. മറുകാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ചു ചിന്തിക്കാനുള്ള ഒരു സാഹചര്യമുണ്ടായിരുന്നില്ല. എന്തെങ്കിലും തൊഴിലിൽ ഏർപ്പെടണം. അങ്ങനെ ജീവിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കെ, തന്റെ ജീവിതത്തിന്റെ കണക്കിൽ ഏവിടെയോ പിശകുപറ്റീട്ടുണ്ടെന്നു മാക്കോപോളോവിനു തോന്നി. ജീവിതലേജറിലെ ഒരു തുക, പൗരസ്ത്യരാജ്യത്തെ ഒരു നഗരത്തിൽ സസ്പെൻസ് അക്കൗണ്ടായി കിടപ്പുണ്ടു്. ജീവിതത്തോടുള്ള ആവലാതി മാക്കോപോളോവിന്റെ നിസ്സംഗഹൃദയത്തിൽ പ്രബലമായിത്തീർന്നു.

''ജോലി അന്വേഷിക്കാനാരംഭിച്ചു. ആദ്യം റംഗൂണിലെ ഒരു ഹോട്ടലിൽ. അക്കാലത്തു് യോഗ്യരായ ആളുകളെ ലഭിക്കാൻ പ്രയാസമാണു്. റംഗൂൺഹോട്ടൽ ഒരു വലിയ തുക ശമ്പളം നല്കി മാക്കോപോളോവിനെ സ്വീകരിച്ചു. എന്നാൽ അവിടെ ജീവിക്കാനായിരുന്നില്ല, അദ്ദേഹം ഇറാലിയുപേക്ഷിച്ചു പോന്നതു്. അവിടെ ജോലി ചെയ്തുകൊണ്ടു വീണ്ടും അന്വേഷണം ആരംഭിച്ചു. ലക്ഷ്യം കൽക്കത്തയാണു്. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ മാനേജരുടെ തസ്തിക ഒഴിവുണ്ടു്. യോഗ്യനായ മാക്കോപോളോവിനെ ആ തസ്തികയിൽ നിയമിക്കാൻ കഴിഞ്ഞതിൽ ഹോട്ടൽ ഉടമ സന്തോഷിച്ചു

''യുദ്ധത്തിന്റെ ഭയാനകകെടുതികളും സുശാനെ കല്ക്കത്തയിലെ വിശാലമായ വനത്തിലെവിടെയോ അന്തർധാ

നം ചെയ്യിച്ചു. മാക്കോപോളോ അറേറാർണി ആഫീസി ലന്വേഷിക്കാൻ പോയി. അവക്കൊരു വിവരവും ന ല്ലാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. പഴയ അറേറാർണി തന്റെ ഷെയറു കളം വിറ്റിട്ട പരലോകത്തെ അറേറാർണിമാരുമായി പങ്കുചേരാൻ ജീവിതത്തിന്റെ മറുകരയിലേക്കു പോയി ക്കഴിഞ്ഞിരുന്നു. കോട്ടിലും അന്വേഷിച്ചു. എന്നാൽ ആ പേരിൽ ഒരു വിവാഹമോചനക്കേസ്സും അവിടെ വിധി പറഞ്ഞിട്ടില്ല.'' അത്രയും പറഞ്ഞു ബയറൺസാഷ്വ് മൗന മവലംബിച്ചു.

''പിന്നീട്?'' ഞാൻ ചോദിച്ചു.

''പിന്നീടു് എന്നെ വിളിപ്പിച്ചു. ഞാൻ ശ്രമിച്ചു പ രികയാണു്.''

ഞാൻ വാച്ചിൽ നോക്കി. രാത്രി വളരെ ഇരുട്ടി. ഇനി മടങ്ങണം.

''നിരാശനാകേണ്ടതില്ലെന്നു് മാക്കോപോളോവി നെ ഉപദേശിക്കണം. കഴിയുംവേഗം പരിഹാരമുണ്ടാ ക്കാൻ ശ്രമിക്കാം.''

യാത്രചോദിച്ചപ്പോഴും ബയറൺ പറഞ്ഞു:

''അറേറാർണിസാഷ്വിന്റെകൂടെ വളരെക്കാലം കഴി ച്ചുകൂട്ടിയ നിങ്ങൾക്കും ധാരാളം പരിചിതരുണ്ടു്. നിങ്ങ ളുടെ സഹായം എനിക്കാവശ്യമാണു്.''

''നിങ്ങളാണെനിക്കു ജോലി വാങ്ങിത്തന്നതു്. പിന്നെ ഈ നിസ്സാരസഹായമാവശ്യപ്പെട്ടാൽ സങ്കോച പ്പെടുന്നതെന്തിനു്?''

ബയറൺസാഷ്വ് സ്നേഹപൂർവ്വം എന്നെ കെട്ടിപ്പിടിച്ചു: ''ഛീ! അങ്ങനെ ഒരിക്കലും പറയരുതു സ്നേഹിതാ!''

അന്നു രാത്രി കിടക്കയിൽ വിശ്രമിച്ചുകൊണ്ടു ഞാൻ വളരെയധികം ചിന്തിച്ചു. എത്ര ശ്രമിച്ചിട്ടും ഉറങ്ങാൻ കഴിയുന്നില്ല. സുശാനേയോ ലിജയേയോ ഞാൻ കണ്ടി ട്ടില്ല. എന്നാൽ കണ്ണടച്ചാൽ അവരുടെ സങ്കല്പമൂർത്തികളം എന്റെ മുമ്പിൽ നില്ക്കുന്നതായി തോന്നും.

സുശാൻ ഇപ്പോഴം എവിടെയാണെന്നാരറിഞ്ഞു. അ വരം ഈ നഗരത്തിലെ ഏതെങ്കിലും ഒരു കുഖ്യാതതെരു

വിൽ അന്ധകാരാവൃതമായ മുറിയിൽ യാതനാപൂർണ്ണമായ ദിനങ്ങളെണ്ണി കഴിച്ചുകൂട്ടുന്നുണ്ടാകാം! അല്ലെങ്കിൽ ഒട്ടനേകം ധനം സമ്പാദിച്ചു്, സ്വന്തം വീടു വാങ്ങി, റസ്റ്റാറന്റും സംഗീതവും ത്യജിച്ചു് ഉല്ലാസപ്രദമായ ജീവിതം നയിക്കുന്നുണ്ടാകാം!

തിയേറർറോഡിലെ ആ ഭവനത്തിൽ സുശാനിന്നു താമസിക്കുന്നില്ല. ഉണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ വളരെ മുമ്പുതന്നെ ബെയറൺസായ്ക്കു് അവളെ അന്വേഷിച്ചു പുറത്തു കൊണ്ടുവന്നു മാക്കോപോളോവിന്റെ പ്രശ്നം പരിഹരിക്കുമായിരുന്നു. സ്വന്തം ദാമ്പത്യജീവിതപ്രശ്നം പരിഹരിക്കാതെ അവനും ഇന്നെവിടെ ജീവിക്കുന്നു! വിദേശിയായ മാക്കോപോളോ തനിക്കുവേണ്ടി വളരെയധികം ത്യാഗം സഹിച്ചെന്നും, ഇനിയും സഹിക്കാൻ തയ്യാറായിരുന്നു എന്നും അവനും ഓർക്കുന്നുണ്ടാകുമോ?

മാക്കോപോളോവിന്റെ വേദനാപൂർണ്ണമായ ദാമ്പത്യത്തെക്കുറിച്ചോർക്കുമ്പോഴും വ്യസനം തോന്നുന്നു. എന്നാലതിന്റെ മറുവശത്തെക്കുറിച്ചും ചിന്തിക്കാൻ ശ്രമിക്കാറുണ്ടു്. ഈ ലോകമെത്ര വിചിത്രമാണു്. ജീവിക്കാൻവേണ്ടിയുള്ള പ്രശ്നങ്ങളും പരിഹരിക്കുന്നതിൽ എത്രയോ സമർത്ഥന്മാർ പരാജയപ്പെടുന്നു! ഭക്ഷണസമ്പാദനത്തിനുവേണ്ടി ക്ലേശമനുഭവിക്കേണ്ടാത്തവർ സൗഖ്യത്താൽ ക്ലാന്തരായി ഉല്ലാസത്തിനുള്ള പദ്ധതികളും തയ്യാറാക്കുന്നു എന്നാൽ ആരേയും കുറപ്പെടുത്തേണ്ട ആവശ്യമില്ലെന്നു തോന്നിപ്പോകും! പ്രശ്നങ്ങളുത്ഭവിച്ചില്ലെങ്കിൽ ജീവിതാനന്ദത്തിന്റെ പകുതിഭാഗം നഷ്ടപ്പെടുമായിരുന്നു. ദുഃഖവും ദുശ്ചിന്തയും യാതനകളുമുള്ളതുകൊണ്ടു ജീവിതം സ്വപ്നമായി പരിണമിക്കുന്നില്ല. ലൗകികജീവിതസുഖത്തിന്റെ ചരിത്രം നാം പരിശോധിക്കാറില്ല. മഹാന്മാരെല്ലാവരും തന്നെ ദുഃഖത്തിന്റെ അവതാരങ്ങളായിരുന്നു. അവരിലാരും സുഖത്തിന്റെ ലാളനയിൽ കഴിയുന്ന 'ലക്ഷ്മി'യുടെ ക്രീതദാസരായിരുന്നില്ല. രാവിലെ ഹോട്ടലിൽ ഹാജരായപ്പോഴും തലേദിവസം രാത്രിയിലെ ഓർമ്മകളൊന്നും ഹൃദയത്തിൽനിന്നകന്നിട്ടില്ലായിരുന്നു. അന്തരം എന്നെ

അത്ഭുതപ്പെട്ടത്തി. അല്പനിമിഷം മുമ്പുവരെ ഞാൻ അഴക്കിനേറെയും വൃത്തികേടിനേറെയും കൂപ്പത്തൊട്ടികളുടേയും നടുവിലായിരുന്നു. എന്നാൽ ഇവിടെയോ? അതെല്ലാം ഇവിടെയുമുണ്ട്. എന്നാലവയെങ്ങനെ അദൃശ്യമായിത്തീരുന്നു എന്നു മനസ്സിലാകുന്നില്ല. എല്ലാ വൃത്തികേടുകളും ദൃഷ്ടിക്കഗോചരമാക്കിവെയ്ക്കാൻ പ്രത്യേകം നൈപുണ്യം സമ്പാദിച്ച ശില്പികളിവിടെയുണ്ട്. സദാസമയവും ശുചിത്വം നിലനിർത്തുന്നതിനേറെ പിന്നിൽ എത്രമാത്രം ക്ലേശവും അദ്ധ്വാനവുമുണ്ടെന്നേറിയാൻ അതിരാവിലെ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ ചെല്ലണം.

പൈലറ്റ് ചൂൽ(വാക്കം ക്ലീനർ)കൊണ്ട് കാർപ്പെറ്റു കഠം വൃത്തിയാക്കുന്നു. അതിരാവിലെതന്നെ ജോലികളെല്ലാമവസാനിച്ചിരിക്കുന്നു. ക്ലാന്തരായ തൂപ്പുകാർ മനസ്സിരുത്തി സിമൻറുതറ വൃത്തിയാക്കുന്ന സമയത്തു് കല്ക്കത്താനഗരത്തിലാരും ഉണർന്നിട്ടുണ്ടായിരിക്കുകയില്ല. രാത്രി ഒരുമണിവരെ അവക്കൊരു ജോലിയും ചെയ്യാൻ സാദ്ധ്യമല്ല. ലൗഞ്ജിൽ അപ്പോഴും ആളുകളുണ്ടായിരിക്കും. ക്യാബറിൽനിന്നുള്ള കരഘോഷം കൗണ്ടറിൽ കേഠംക്കാം. ഹോട്ടലിനേറ പേരു് ഷാജഹാൻ എന്നാണെങ്കിലും ബാറിനേറയും റസ്റ്റാറന്റിനേറയും പേരു് മുംതാജ് എന്നാണു്. ചരിത്രത്തിനേറ 'സമ്രാജ്ഞി' മുംതാസ് തനേറ ഭർത്താവിനേക്കാളും ഉല്ലാസപ്രിയയായിരുന്നോ എന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. എന്നാൽ ഞങ്ങളുടെ മുംതാജ് അതീവ സുന്ദരിയും രോമാഞ്ചമയിയുമായിരുന്നു. ഞങ്ങളുടെ മുംതാജ് പകൽ മുഴുവൻ ഗാഢനിദ്രയിലായിരിക്കും. അവളുടെ ലീലാവിലാസങ്ങഠം രാത്രിയിലാണു്. കല്ക്കത്തയിലെ പോലീസ്വിഭാഗവും എക്സൈസ് ഡിപ്പാർട്ടുമെൻറും രസികരല്ല. അവർ കല്ക്കത്താനിവാസികളെ ബാലരായി എണ്ണി നിയന്ത്രിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. രാത്രി ഉറക്കമിളച്ചാൽ ആരോഗ്യം നശിക്കും! സാധാരണ രാത്രി പത്തുമണിവരെ. താണുവീണപേക്ഷിച്ചാൽ അർദ്ധരാത്രിവരെ! ഹെഡ് ബാർമാൻ, നിർദ്ദിഷ്ടസമയത്തിനു മുമ്പു് ഒരു മൂലയിൽ വെച്ചിട്ട

ള്ള ചെറിയ ബോർഡെടുത്ത് മൻവശത്തു തൂക്കും: ''ബാർ രാത്രി പന്ത്രണ്ടുമണിക്ക് അടയ്ക്കുന്നതായിരിക്കും.''

അതിഥികൾ പെട്ടെന്ന് ഉണരും സമയമടുത്തു! ഇനി ബന്ധമകറേറെണ്ടിയിരിക്കുന്നു! എന്നാൽ സമർത്ഥന്മാർ പരിഭ്രമിക്കാറില്ല. ബാർമാനെ ആംഗ്യംകാണിച്ച് അടുത്തു വിളിക്കും. ബയറർക്ക് ആംഗ്യത്തിന്റെ അർത്ഥം അറിയാം.

''എത്ര പെഗ് വേണം യജമാനനേ?''

സാസ്സ് കണക്കുകൂട്ടാൻ തുടങ്ങും. ഒരു പെഗ് നാലു തുള്ളി മിനിട്ടുകൊണ്ടവസാനിപ്പിച്ചാൽ രാത്രിയുടെ അന്ധകാരത്തെ പ്രഭാതത്തിന്റെ വെളിച്ചംകൊണ്ട് നിഹനിക്കാനെത്ര പെഗ് വേണം? പന്ത്രണ്ടുമണിക്കാണ് ബാർ അടയ്ക്കുന്നതു! എന്നാലതിനുമുമ്പു വാങ്ങിയ പാനീയം ബാറിലിരുന്നു കുടിക്കുന്നതിനു് എതിർപ്പില്ല. മുമ്പിലിരിക്കുന്ന മദ്യം കുടിച്ചുകൊണ്ട് കുറെ മണിക്കൂറുകൾ തള്ളിനീക്കിയാൽ വീണ്ടും അവസരം കൈവന്നേക്കും വരും. തോ ബരക് അലീ എട്ടു പെഗ് മദ്യം മേശപ്പുറത്തു വെച്ചിട്ട് 'ബാർ ബന്ദ്' എന്ന ബോർഡും തൂക്കി, കണ്ണുതിരുമ്മി പുറത്തുകടക്കും. അവൻ ആ സമയംകൊണ്ട് ഉറക്കവും കഴിച്ച് കൈത്തണ്ടിൽ ചുവന്ന ബാഡ്ജും കുത്തി വീണ്ടും ബാറിൽ പ്രവേശിക്കും. സാസ്സ് ആ എട്ടുപെഗ് മദ്യവും ഉള്ളിലാക്കി തീർത്തതുപോലെ വാച്ചിൽ നോക്കി കാത്തിരിക്കുകയാകും! ഇനി എപ്പോഴാണ് ബാർ തുറക്കുക? ഷാജഹാൻഹോട്ടലിന്റെ മെയിൻ ഗെയിറ്റിലൂടെ അകത്തു പ്രവേശിച്ചു. കൗണ്ടറിൽ സത്യസുന്ദരബാബു ഡ്യൂട്ടി ചെയ്യുന്നുണ്ട്. ഇടത്തുകൈകൊണ്ട് ഫോൺറിസീവർ ചെവിയോടടുപ്പിച്ചു വലത്തുകൈകൊണ്ട് ഏതോ സന്ദേശം എഴുതിയെടുക്കുകയാണ്. എന്നെ കണ്ടമാത്രയിൽ നേരെ കിച്ചനിലേക്കു പൊയ്ക്കോളാൻ ആംഗ്യം കാണിച്ചു. അവിടെ എനിക്കെന്തായിരിക്കും ജോലി! ആരാണ് ജോലി തരിക എന്നോന്നും ചോദിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. സത്യസുന്ദരബാബു സന്ദേശം കുറിച്ചെടുക്കുകയാണ്. ''അതേ, ഷാജഹാൻഹോട്ടൽ റിസപ്ഷനിൽനിന്നു്, ഞാൻ—സത്യസു

ന്ദരബോസ് സംസാരിക്കുന്നു. കർബിഗ്രഹസ്യു ഇപ്പോഴും ഫോൺലഭിക്കുക പ്രയാസമാണു്. നിങ്ങൾക്കെന്തെങ്കിലും പറയാനുണ്ടെങ്കിൽ ഞാൻ കുറിച്ചെടുക്കാം. അവർ വരുന്ന മാത്രയിൽ നിങ്ങളുടെ സന്ദേശമെത്തിക്കുകയും ചെയ്യാം.'' ഫോണിന്റെ മറുഭാഗത്തുനിന്നു സംസാരിച്ചിരുന്ന മാന്യനു് ബോസ്യേട്ടന്റെ മറുപടി ഇഷ്ടപ്പെട്ടില്ലെന്നു തോന്നുന്നു. ബോസ്യേട്ടൻ തുടർന്നു: ''എനിക്കെല്ലാം മനസ്സിലാകുന്നുണ്ടു്. പക്ഷേ, പ്രത്യേകം നിർദ്ദേശമില്ലാതെ ഏതെങ്കിലുമൊരു ബോർഡറെ വിളിച്ചുണർത്താൻ ഞങ്ങൾക്കധികാരമില്ല. എന്തു് എ. ബി. സി? ഇതെന്തു പേരാണു്? അങ്ങനെ പറഞ്ഞാൽ ശ്രീമതി ഗ്രഹസ്യു മനസ്സിലാകുമോ? പക്ഷേ, മുഴുവൻ പേരും ടെൽവിലാസവും കുറിച്ചുവെച്ചുകൊള്ളണമെന്നാണു് ഇവിടത്തെ നിയമം. വേണ്ട, നിങ്ങൾ ക്ഷോഭിക്കേണ്ട ആവശ്യമില്ല. പറയുന്നതും പറയാതിരിക്കുന്നതും നിങ്ങളുടെ ഇഷ്ടം. മിസ്റ്റർ എ. ബി. സി. ഫോൺ ചെയ്തിരുന്നു എന്നു് ഞാൻ അവരോടു പറഞ്ഞേക്കാം.''

ടെലിഫോൺപവ്വമവസാനിക്കുന്നതു കാത്തുനില്ക്കാതെ ഞാൻ കിച്ചനിലേക്കു നടന്നു.

''മാറ്റൂ മാറ്റൂ!'' അകലെനിന്നു് മാക്കോപോളോ സാസ്സിന്റെ ഗർജ്ജനം കേട്ടു തുപ്പുകാർ തലകുനിച്ചു നില്ക്കുന്നതാണു് അടുത്തുചെന്നപ്പോഴും കണ്ടതു്. തങ്ങളെ പട്ടാളക്കാരുടെ തോക്കിനു മുമ്പിൽ നിർത്തിയിരിക്കുന്ന പ്രതീതിയാണു് അവരുടെ മുഖത്തു്. സേനാനായകനായ മാനേജർസാസ്സു് ഇപ്പോഴും തങ്ങളെ വെടിവെച്ചു കൊല്ലും! ''ലോകത്തെവിടെയെങ്കിലും ഇതുപോലെ വൃത്തിഹീനമായ ഹോട്ടലുണ്ടോ?'' മാക്കോപോളോ ഗംഭീരസ്വരത്തിൽ ചോദിച്ചു.

എല്ലാവരും നിശ്ശബ്ദരായി തലകുനിച്ചു നില്ക്കുകയാണു്. അവരുടെ നിശ്ശബ്ദതയിൽ ക്ഷുഭിതനായ മാക്കോപോളോ വീണ്ടും ഗർജ്ജിച്ചു: ''അന്ധബധിരവിദ്യാലയത്തിലെ പൂർവ്വവിദ്യാർത്ഥികളെല്ലാവരും ഈ ഹോട്ടലിൽ തടിച്ചുകൂടിയിരിക്കയാണോ? നിങ്ങൾ സംസാരിക്കാത്ത

തെന്തു്?'' മാക്കോപോളോയുടെ അന്വേഷണദുഷ്പി സർച്ച് ലൈറ്റുപോലെ കറങ്ങാനാരംഭിച്ചു. ആ ദുഷ്പി സ്റ്റുവാഡിന്റെമേൽ പതിഞ്ഞു: ''ജിമ്മി, നിങ്ങളും ഗാന്ധിപാട്ടിയിൽ ചേർന്നോ? മൗനവ്രതം ആരംഭിച്ചിരിക്കുകയാണോ! സ്റ്റുവാർഡിന്റെ പ്രതാപത്തെക്കുറിച്ചു ഞാനും ഇതിനകം മനസ്സിലാക്കിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നു. ആ പ്രതാപശാലി ഇപ്പോഴും ചൂളിനില്ക്കുകയാണു്.

''വാസ്തവത്തിൽ വൃത്തികേടുണ്ടു്. അങ്ങു പറഞ്ഞതു തികച്ചും ശരിയാണു്.''

''പകൽസമയത്തുപോലും കിച്ചനിൽ മുതലകളെപ്പോലുള്ള എലികളും ഓടിനടക്കുന്ന ഹോട്ടലിലെ സ്റ്റുവാഡാണോ നിങ്ങളും?''

സംഭവം അപ്പൊഴേ മനസ്സിലായുള്ള. കിച്ചനിലൂടെ എലി ഓടിപ്പോയതു സാന്റിന്റെ ദുഷ്പിയിൽപ്പെട്ട. പിന്നത്തെ കോലാഹലമാണപ്പോഴും അവിടെ നടന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതു്. മാക്കോപോളോ ഇന്നാക്കും മാപ്പു നല്കുകയില്ല.

പൈപ്പു വലിച്ചൂതിട്ടി പുകവിട്ടുകൊണ്ടു മാക്കോപോളോ തുടർന്നു: ''പ്രിയപ്പെട്ട മനുഷ്യരേ! നിങ്ങളും ഏതുതരത്തിലാണോ സ്റ്റോറും, കിച്ചനും വൃത്തിഹീനമാക്കി വെച്ചിരിക്കുന്നതു്, ആ പരിതസ്ഥിതിയിൽ അടുത്തദിവസം ഇവിടെ എലിയല്ല: ആന ഓടിനടന്നാലും അത്ഭുതത്തിന്നവകാശമില്ല.''

ഉപ്പുകാർ വീണ്ടും ശുചീകരണപ്രവർത്തനങ്ങളിലേർപ്പെട്ട. സ്റ്റുവേഡ്സ് ഹെഡ്സ്കുക്കിനെ വിളിപ്പിച്ചു: ''ഞാൻ ലഞ്ചിനു ശേഷമേ വരികയുള്ള. അതിനുള്ളിൽ സകലതും വൃത്തിയാക്കണം. ആരും പോകരുതു്. എല്ലാവരും ഇവിടെ ഉണ്ടായിരിക്കണം.''

ശുചീകരണം പരിശോധിക്കുന്നതിനിടയ്ക്കു മാക്കോപോളോ എന്നെക്കണ്ടു. അതേ നിമിഷംവരെ 440 വോൾട്ടു് ശക്തിയിൽ ക്ഷോഭിച്ചുനിന്നിരുന്ന ആ മനുഷ്യൻ എന്നെ നോക്കി ചിരിച്ചു: ''ഹലോ! ഗ്രഡ് മോർണിംഗ്!''

അപ്രതീക്ഷിതമായി എനിക്ക് ലഭിച്ച ആ ബഹുമതി സ്റ്റുവാർഡിനു തീരെ ഇഷ്ടപ്പെട്ടില്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖ മതു വിളിച്ചോതുന്നുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ അതിനെച്ചൊ ല്ലി സമയം ചെലവഴിക്കാൻ ഉപായമുണ്ടായിരുന്നില്ല. മാക്കോപോളോ എന്റെ മുതുകത്തു തട്ടിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''വരൂ!''

ഇപ്രാവശ്യം ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ മറ്റൊരു രൂപ ത്തിൽ കാണാൻ ശ്രമിച്ചു. അദ്ദേഹം എന്റെ യജമാ നനായ ഷാജഹാൻഹോട്ടൽമാനേജരല്ല. ഞാൻ ഇന്നലെ രാത്രി ഇദ്ദേഹത്തെ എല്ലിയറ്റ് റോഡിലുള്ള വൃത്തികെട്ട ഒരു വീടിന്റെ അന്ധകാരാവൃതമായ മുറിയിൽനിന്നു മാന്തിയെടുത്തതാണു്. ആഘാതാധിക്യത്താൽ മരവിച്ച ആ ശരീരത്തിൽ വളരെക്കാലം മുമ്പു മദ്ധ്യപൗരസ്ത്യദേശ ത്തു്, ഭ്രകമ്പത്തിൽപ്പെട്ടു് സർവ്വവും നശിച്ച ഒരു ശിശുവി നെ കണ്ടെത്തി. ഏഥൻസിലെ പാതിരിമാർ അവനു സർവ്വവും നല്കിയിരുന്നെങ്കിലും കൽക്കത്ത അതെല്ലാം അവ നിൽനിന്നു തട്ടിപ്പറിച്ചു.

ഷാജഹാൻഹോട്ടലിന്റെ മാനേജർ ഇന്നു് എനിക്കേ റവുമടുത്തു നില്ക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പരിപൂർണ്ണരൂപം എന്റെ കൺമുമ്പിൽ നില്ക്കുകയാണു്. എന്നാൽ ഒരു ഇന്ദ്ര ജാലക്കാരനെപ്പോലെ അദ്ദേഹം തന്റെ രൂപം പെട്ടെന്നു പരിവർത്തനപ്പെടുത്തി. അല്പനിമിഷം മുമ്പു് ഹോട്ടലിൽ എലികളെക്കണ്ടേ കുറത്തിനു സകല ജോലിക്കാരേയും പാതാളത്തിലാഴ്ത്താൻ തയ്യാറായ മനുഷ്യനാണിദ്ദേഹമെ ന്നു് ഇപ്പോഴും ആരു പറയും!

മാക്കോപോളോ എന്റെ മുഖത്തിങ്ങനെ സൂക്ഷിച്ചു നോക്കി നില്ക്കുന്നതെന്താണു്? ഞാനെല്ലാ രഹസ്യങ്ങളും അറിഞ്ഞുകാണുമെന്നു ചിന്തിക്കുകയാവും. ഡിറക്ടീവ് ബയറൺ അപരിചിതനായ ചെറുക്കനോടു് എന്തെല്ലാം പറഞ്ഞുകാണും, അല്ലെങ്കിൽ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടായിരിക്കുക യില്ല, എന്നിങ്ങനെ സംശയിക്കുകയാവാം! എനിക്കും അസ്വസ്ഥത തോന്നി. അതിൽനിന്നു രക്ഷപ്പെടാൻ

വേണ്ടി ഞാൻ പറഞ്ഞു: ''സർ! ഞാൻ ഇന്നലെ മിസ്റ്റർ ബയറന്റെറയട്ത്തു പോയിരുന്നു.''

''വീട്ട കണ്ടുപിടിക്കാൻ നിങ്ങൾക്കു ബുദ്ധിമുട്ടുണ്ടായോ?''

''ഇല്ല. സ്ഥലം അപരിചിതമായിരുന്നെങ്കിലും, വീടിന്റെറ നംബർ അറിയാമായിരുന്നു.''

''നിങ്ങളെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ആ സ്ഥലം എന്നും അപരിചിതമായിരിക്കുമെന്നാണു് എന്റെറ വിശ്വാസം. പ്രിയപ്പെട്ട യുവാവേ! ജീവിതത്തിലെ സകല പ്രലോഭനങ്ങളിൽനിന്നും അകന്നുനില്ക്കാൻ ശ്രമിക്കൂ! ഞാൻ നിങ്ങളെ ഉപദേശിക്കാനാഗ്രഹിക്കുന്നില്ല. മിക്കവാറും നമ്മുടെ ദുഃഖം നാംതന്നെ സൃഷ്ടിക്കുകയാണു ചെയ്യുന്നതു്.''

ഞാൻ മൗനമവലംബിച്ചിരുന്നതേയുള്ള. മാക്കോപോളോ എന്റെ മുഖത്തേക്കുതന്നെ നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ഞാൻ വളരെ പണിപ്പെട്ട പറഞ്ഞു: ''ഇന്നലെ രാത്രി ഞാൻ മിസ്റ്റർ ബയറനെ കാണുകയുണ്ടായി. അദ്ദേഹം നിങ്ങളോടു നിരാശനാകാതിരിക്കാൻ പറഞ്ഞു.''

''നൈരാശ്യമോ? ലോകം എന്നെക്കിലും എന്നേക്കാം വലിയ ആശാവാദിയെ പോററീട്ടുണ്ടോ?''

മാക്കോപോളോ ആരോടാണു ചോദിച്ചതെന്നു മനസ്സിലായില്ല. ഇതുവരെ കരിങ്കല്ലാണെന്നു ധരിച്ചുപോന്ന ആ മനുഷ്യൻ ഇപ്പോഴും മഞ്ഞുകട്ടയാണെന്നു മനസ്സിലായി. എന്റെ കൺമുമ്പിൽ ആ മഞ്ഞുകട്ട ഉരുകുകയാണു്.

ഞാൻ ഭൃത്യനാണെന്ന വസ്തുത അദ്ദേഹം വിസ്മരിച്ചതുപോലെ തോന്നി. മാക്കോപോളോ എന്റെ മുഖത്തുതുറിച്ചുനോക്കി പറഞ്ഞു: ''വാസ്തവം പറഞ്ഞാൽ നാം തമ്മിൽ യാതൊരു പരിചയവുമില്ല. എന്നാൽ എനിക്കു നിങ്ങളെ അറിയാം. ഇതേവരെ ലോകം കണ്ടിട്ടില്ലെന്നു നിങ്ങളുടെ മുഖം വിളിച്ചുപറയുന്നുണ്ടു്. ഏതു ലോകഹോട്ടലിൽ താമസിക്കാനാണു് ഈശ്വരൻ നമുക്കു് അക്കാമഡേഷൻ ബുക്കുചെയ്തിരിക്കുന്നതെന്നും നിങ്ങൾക്കറിഞ്ഞു

കൂടാ. ജാഗ്രതയായിരുന്നുകൊള്ളൂ!'' സംസാരിക്കാൻ എനിക്കു സാമർത്ഥ്യമുണ്ടായിരുന്നില്ല. സ്വന്തഭാഗ്യത്തിനു നന്ദി പറഞ്ഞു. ദുഃഖസമ്പൂർണ്ണമായ ജീവിതയാത്രയിടയിൽ അകാരണമായി പലരുടേയും സ്നേഹാദരങ്ങൾക്കു ഞാൻ പാത്രമായിട്ടുണ്ട്. ആവശ്യപ്പെടാതേയും ലഭിച്ചിരുന്നതുകൊണ്ട് എന്റെ ലോഭം വർദ്ധിച്ചു. ഇന്നും സ്നേഹത്തിന്റെ അഭാവമുണ്ടായില്ല.

മാക്കോപോളോ തന്റെ കഴുത്തിൽക്കിടന്ന സ്വർണ്ണമാലയുടെ അഗ്രം വിരലിട്ടു ചുഴറിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങൾ മോശക്കാരനായ ടൈപ്പിസ്റ്റല്ലെന്നു ഞാൻ സമ്മതിക്കുന്നു.'' ഞാൻ തല കുനിച്ച് അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രശംസ സ്വീകരിച്ചു. അല്പസമയംകൊണ്ടു യജമാനനെ സന്തുഷ്ടനാക്കാൻ കഴിഞ്ഞെങ്കിൽ അതിനേക്കാൾ ആനന്ദം മറ്റെന്തിലാണ്! തൊഴിലില്ലായ്മയുടെ തിക്താനുഭവം നല്ലവണ്ണമറിഞ്ഞവനാണു ഞാൻ. അതും ഒരു പ്രാവശ്യം ജോലി ലഭിച്ചതിനുശേഷം വീണ്ടും പെരുവഴി ആധാരമായവൻ. സത്യസുന്ദരബാബുവിന്റെ ഭാഷയിൽ പറഞ്ഞാൽ സ്ത്രീക്കു ഭർത്താവും പുരുഷനു തൊഴിലും ലഭിക്കാൻ ബുദ്ധിമുട്ടുണ്ട്. യഥാർത്ഥതൊഴിൽരഹിതനും ലഭിച്ച തൊഴിൽ നഷ്ടപ്പെട്ട വീണ്ടും തൊഴിൽരഹിതനായവനും തമ്മിലുള്ള വ്യത്യാസം കുമാരിയും വിധവയുംപോലെയാണ്. രണ്ടുപേർക്കും ഭർത്താക്കന്മാരില്ല. എന്നാൽ അവർ തമ്മിലുള്ള വ്യത്യാസമെന്താണെന്നു വിധവയ്ക്കു മാത്രമേ അറിയാവൂ! ഒരുപ്രാവശ്യം ഭർത്താവു നഷ്ടപ്പെട്ടിട്ടു വീണ്ടും ലഭിച്ചു. അതിനാൽ തൊഴിലിന്റെ മൂല്യം എനിക്കജ്ഞാതമല്ല. ഞാനറിയാതെ ആ വാചകം എന്റെ നാവിൽ നിന്നു പുറത്തുവന്നു.

''നൈസ് ഓഫ് യു ടു സെ സൊ, സർ!''

മാക്കോപോളോയുടെ ഉരുണ്ട നയനങ്ങൾ ത്രസിച്ചു:

''ഇത്രയുംകാലം ഹൈക്കോർട്ടിൽ ജോലിചെയ്തിട്ടും നിങ്ങൾക്കു മനുഷ്യനെ മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. അല്ലേ? ഞാൻ തികച്ചും നൈസല്ല.''

എന്റെ പരിഭ്രാന്തി കണ്ട മാക്കോപോളോ വിഷയം മാറ്റി: ''ഐ ആം സോറി. നിങ്ങളുടെ ആ തെരുവിനെ ഞാൻ ഭയപ്പെടുന്നു. പല പ്രാവശ്യം ഞാനവിടെ പോയിട്ടുണ്ട്. വാസ്തവം പറഞ്ഞാൽ ഒരു മൂരി എന്നെ ആക്രമിക്കാൻ വന്നാൽ ഞാൻ പുഴയിൽ ചാടും. എന്നാൽപ്പോലും ഓംഡ് പോസ്റ്റാഫീസ് സ്ട്രീററിൽ കാല് കുത്തുകയില്ല.'' ഞാൻ ചിരിച്ചു.

''എവിടെയാണ് താമസം?'' മാക്കോപോളോ ചോദിച്ചു.

''ഹൗറയിൽ.''

''അതെവിടെ?'' മാക്കോപോളോ അങ്ങനെ ഒരു സ്ഥലത്തിന്റെ പേരേ കേട്ടിട്ടില്ല.

''ഗംഗാനദിക്കു പടിഞ്ഞാറ്. ഹൗറാസ്റ്റേഷനപ്പുറം.''

ഹൗറാസ്റ്റേഷനപ്പുറത്തു ഭൂമിയുള്ള വിവരം അതേവരെ മാക്കോപോളോവിനറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. അവിടെ കരയവസാനിച്ചു സമുദ്രമാരംഭിക്കുന്നു എന്നായിരുന്നു അദ്ദേഹത്തിന്റെ ധാരണ.

മാക്കോപോളോ ഇപ്രാവശ്യം പ്രസ്താവിച്ച കാര്യം മുമ്പേതന്നെ ഞാൻ സത്യസുന്ദരബാബുവിൽനിന്നു മനസ്സിലാക്കിയിരുന്നു: ''ഇതു നിങ്ങളുടെ ആഫീസല്ല. പത്തു മണിക്കു വന്നു് അഞ്ചുമണിക്കു പോകുക. ശനിയാഴ്ച പകുതിദിവസവും ഞായറാഴ്ച മുഴവനും ഒഴിവു്. ഇവിടത്തെ നിയമമതല്ല. ജോലി സ്ഥിരമായാൽ ലോകത്തോടുള്ള സകല ബന്ധങ്ങളും ഉപേക്ഷിച്ചു് ഷാജഹാൻഹോട്ടലിന്റെ നാലുകെട്ടിനുള്ളിൽ സ്ഥിരതാമസമുറപ്പിക്കേണ്ടിവരും.''

ജോലിയുടെ സുരക്ഷയ്ക്കുവേണ്ടി ലോകത്തിന്റെ ഏതു കാലൻചെല്ലാമൂലയിലും താമസമാക്കാൻ ഞാൻ സന്നദ്ധനായിരുന്നു. എന്റെ മാനസികാവസ്ഥ മനസ്സിലാക്കിയ സത്യസുന്ദരബാബു അന്നു പറയുകയുണ്ടായി: ''ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ അന്നം വളരെക്കാലം നിങ്ങൾക്കു് ഉപഭോഗം ചെയ്യാം. സ്റ്റുവാർഡ് ജിമ്മിയുടെ പെരുമാററത്തിൽനിന്നതു മനസ്സിലാകുന്നുണ്ടു്. സ്റ്റുവാർഡ്

നിങ്ങളോട് വളരെ സൗമ്യത്തിലാണ് പെരുമാറുന്നത്. അയാൾക്ക് മേലധികാരികളുടെ നീക്കം മനസ്സിലാകും.''

സത്യസുന്ദരബാബുവിന്റെ പ്രവചനം യഥാർത്ഥമായി പരിണമിച്ചു. മാക്കോപോളോ ഒരു ചരുട്ട് കത്തിച്ചുകൊണ്ട് തുടർന്നു: ''നിങ്ങൾക്ക് അതിപ്രധാനമായ ഒരു തീരുമാനമെടുക്കേണ്ടതുണ്ട്. നിങ്ങളുടെ സ്ഥാനത്തു ജോലിചെയ്തിരുന്ന സ്ത്രീയുടെ പേർ റോസി എന്നായിരുന്നു. അവൾക്കിവിടെ താമസിക്കേണ്ടിവന്നു. മാനേജ്മെന്റിന് അതാണ് സൗകര്യം. അഞ്ചുമണിക്കു ജോലി അവസാനിപ്പിക്കാൻ ഞാൻ ബദ്ധപ്പെടേണ്ടിയിരുന്നില്ല. അടിയന്തിരമായ എഴുത്തുകുത്തുകൾക്ക് അപ്പപ്പോൾത്തന്നെ മറുപടി കൊടുക്കാൻ സാധിക്കും. റോസിയെപ്പോലെ സമർത്ഥയായ ഒരു സ്ത്രീയെ ഇനി ഒരിക്കലും ലഭിക്കുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല. അവളുടെ വിരലുകൾ ടൈപ്പ്റൈറ്ററിന്റെ കീബോർഡിന്മേൽ ഡൽഹിമെയിലിന്റെ വേഗതയിൽ ഓടുമായിരുന്നു. എപ്പോൾ വേണമെങ്കിലും ജോലി ചെയ്യാൻ അവൾ സന്നദ്ധയായിരുന്നു. ഒരുതൃപ്തിയുമില്ല. ആ പാവത്തിനൊരുദിവസം രാത്രി മൂന്നുമണിവരെ ജോലി ചെയ്യേണ്ടിവന്നു. എന്റെ കാര്യമായിരുന്നില്ല. ഒരു അതിഥിക്കുവേണ്ടി, ആ മാന്യനു രാവിലെ ലണ്ടനിലേക്കു പുറപ്പെടണം. ഇടയ്ക്കു — കറാച്ചിയിൽ ഒരു കത്തു കൊടുക്കണം. അയാൾക്കു ടൈപ്പ്റൈറ്ററില്ല. ടൈപ്പ് ചെയ്യാനുമറിഞ്ഞുകൂടാ. രാത്രി പതിനൊന്നുമണിക്കു അയാൾ എന്നെ സമീപിച്ചു. ഈ സമയത്തെവിടെനിന്നു ടൈപ്പിസ്റ്റിനെ കിട്ടുമെന്നു ഞാൻ ചോദിച്ചു. ഇത്ര വലിയ കൽക്കത്താനഗരത്തിൽ നിങ്ങൾ വിചാരിച്ചാൽ ഒന്നിനും വിഷമമുണ്ടാവുകയില്ല എന്നാണു അയാൾ പറയുന്നതു.

''ഞാൻ റോസിയുടെ കാര്യമോർത്തു. നിങ്ങൾ വിശ്വസിക്കണം! അന്നു റോസി രാത്രി മൂന്നുമണിവരെ ജോലി ചെയ്തു. റോസിയെ ജോലി ഏല്പിച്ചിട്ടു ഞാനുറങ്ങാൻ പോയി. പിറേറദിവസം അവൾ അക്കാര്യത്തെപ്പറ്റി ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല. എന്നാൽ കുറെ ദിവസങ്ങൾക്കുശേഷം ഇംഗ്ലണ്ടിൽനിന്നു ആ മാന്യന്റെ കത്തു ലഭിച്ചു. അയാൾ

എഴുതിയിരിക്കുകയാണു്, ''നിങ്ങളുടെ സെക്രട്ടറി ആകാശത്തെ അപ്സരസ്സിനെപ്പോലെ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു് എന്നെ രക്ഷിച്ചു. അവരേയും നിങ്ങളേയും ഏതു ഭാഷയിലാണു് സ്തുതിക്കേണ്ടതെന്നെനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ. അവർ രാത്രി മൂന്നു മണിവരെ ടൈപ്പുചെയ്തു. യാതൊരു വിരക്തിയും പ്രകടിപ്പിക്കാതെ ജോലിയവസാനിപ്പിച്ചു്, സുപ്രഭാതമറിയിച്ചതിനുശേഷം സ്വന്തം മുറിയിലേക്കു പോയി.'' മാക്കോപോളോ അഭിമാനത്തോടെ തന്റെ സെക്രട്ടറിയുടെ ഗുണഗണം വർണ്ണിച്ചു കേൾപ്പിച്ചു. പിന്നീടു് എന്റെ സമ്മതത്തിനു കാത്തുനില്ക്കാതെ അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങളം ഇവിടെ താമസിക്കണം. ഞാൻ ജിമ്മിയോടു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്. അയാളം എല്ലാ സൗകര്യങ്ങളും ചെയ്തുതരും. വല്ല അസൗകര്യങ്ങളും തോന്നിയാൽ എന്നെ അറിയിക്കണം.''

മാക്കോപോളോ ബിൽറജിസ്റ്റർ പരിശോധിക്കാൻ വേണ്ടി കൗണ്ടറിലേക്കു നടന്നു. എനിക്കു് ആദ്യമൊന്നും മനസ്സിലായില്ല. മനസ്സിലായപ്പോൾ തലയ്ക്കു കൈയും കൊടുത്തിരിക്കേണ്ടിവന്നു. നക്ഷത്രങ്ങളുടെ ഏതോ ഗൂഢാലോചനയുടെ ഫലമായി; ഒരു ഭവനമുണ്ടായിരുന്നിട്ടും ഞാൻ ഭവനരഹിതനാകാൻപോകുന്നു!

എനിക്കു സ്വന്തമായൊരു പേരുണ്ടായിരുന്നു. അതു ഹൈക്കോട്ടിൽ കളഞ്ഞിട്ടാണു പോന്നതു്. ഒരു മേൽവിലാസം ബാക്കിയുണ്ടായിരുന്നു. വളരെ കഷ്ടപ്പാടുകംക്കിടയിലും അതു രക്ഷിച്ചുപോന്നു. പണം മുടക്കി ഒരു ലറർ ഹെഡും അടിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. യൂറോപ്യൻരീതിയനുസരിച്ചു് അതിന്റെ വലത്തുഭാഗത്തു മേൽവിലാസം മാത്രമേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളു. പന്ത്രണ്ടണ മുടക്കി പേരും മേൽവിലാസവുമടങ്ങുന്ന ഒരു റബ്ബർസ്റ്റാമ്പുമുണ്ടായിരുന്നു. സ്ഥാനത്തും അസ്ഥാനത്തും അതു നിർല്ലോഭമുപയോഗിച്ചു ഞാൻ കുലീനത്വം പ്രചരിപ്പിച്ചിരുന്നതാണു്. അവരണ്ടും ഒരേ ദിവസം ഉപയോഗശൂന്യമാവാൻപോകുന്നു! ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ അഗാധമായ ഗഹ്വരത്തിൽ അന്തർദ്ധാനംചെയ്യാൻപോകുന്ന മനുഷ്യനു് ഇനി സ്വന്തം പേരും മേൽവിലാസവും ഉണ്ടായിരിക്കുകയില്ല. അവൻ

വഴിയമ്പലത്തിലെ നാമഗോത്രരഹിതനും അപരിചിതനുമാകാൻപോകുന്നു!

രജിസ്റ്ററിൽ പേരെഴുതിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതിനിടയ്ക്കു സത്യസുന്ദരബാബു എന്നെറനേരെ ഒന്നു നോക്കി പറഞ്ഞു:

''കാലേക്കൂട്ടി വിവരം ലഭിച്ചു.''

മുമ്പിൽ ഒരു വിദേശി അതിഥി നിന്നിരുന്നു. ബയറർ അടുത്തു വന്നപ്പോഴും സത്യസുന്ദരബാബു ആജ്ഞാപിച്ചു:

''ഒന്നാംനമ്പർ സ്യൂട്ട്.''

ഭിത്തിയിലുള്ള ബോർഡിൽ തൂക്കിയിരുന്ന അസംഖ്യം താക്കോലുകളിൽനിന്നൊരെണ്ണമെടുത്തു സായ്പിന്റെനേരെ നീട്ടി ബയറർ സലാംചൊല്ലി. സായ്പ് ഇടത്തുകൈകൊണ്ടു മുടി തടവി വലത്തുകൈകൊണ്ടു താക്കോൽവളയം കറക്കി. മുകളിലെ നിലയിലേക്കു തിരിച്ചു.

അയാളം സ്ഥലംവിട്ടപ്പോഴും സത്യസുന്ദരബാബു പിറുപിറുത്തു: ''വന്നതു് ഒറ്റയ്ക്കാണെങ്കിലും എടുത്തിരിക്കുന്നതു് ഡബിളം ബെഡ്റൂമാണു്. ഏറ്റവും നല്ല സ്യൂട്ടു്. ദിവസം ഇരുന്നൂറ്റിയൻപതു രൂപ റേറ്റു്! അതും ബെഡ്ഡും, ബ്രേക്ഫാസ്റ്റും മാത്രം.''

ബെഡ് ആൻറ് ബ്രേക്ഫാസ്റ്റിന്റെ അർത്ഥം അപ്പോഴുമെനിക്കറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. ഉറങ്ങാനിടവും പ്രാതൽഭക്ഷണവും കൊടുക്കലാണു്. മറ്റുള്ള സമയത്തെ ഭക്ഷണത്തിനു പ്രത്യേകം ചാർജ്ജു കൊടുക്കണം. പകൽമുഴുവനും അങ്ങുമിങ്ങും ചുറ്റിത്തിരിയുന്ന സഞ്ചാരികൾക്കു് ബെഡ് ആൻറ് ബ്രേക്ഫാസ്റ്റ് വ്യവസ്ഥ വളരെ സൗകര്യപ്രദമാണു്. തിരക്കു കുറയുമെന്നതുകൊണ്ടു ഹോട്ടൽകാർക്കു സന്തോഷപ്രദവും!

''സായ്പിനു പ്രായമധികമില്ല. വലിയ കുബേരനായിരിക്കും. അല്ലേ?'' ഞാൻ ചോദിച്ചു.

''മണ്ണാങ്കട്ടയാണു്. ഒരു തൊഴിലുണ്ടെന്നതു ശരിതന്നെ. എന്നാൽ ആ വരുമാനംകൊണ്ടു ഷാജഹാൻ ഹോട്ടലിൽ ഒന്നാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിൽ താമസിക്കാനൊക്കുകയില്ല.''

''ആഫീസ്സംബന്ധമായ കാര്യത്തിനുവേണ്ടി വന്നതാകും.''

''അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആഫീസ് ഈ കൽക്കത്തയിൽത്തന്നെയാണു്. ബാലിഗഞ്ചിൽ ഒരു സാസ്സിന്റെകൂടെ പേയിംഗ്ഗസ്റ്റായിട്ടാണു താമസം. എന്നാൽ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് ഇവിടെ വന്നു് ഡബിയും ബെഡ്ഡും വാടകയ്ക്കെടുക്കും. മാസത്തിൽ നാലഞ്ചുപ്രാവശ്യം വരും. അയാളും കോമൺ വെൽത്ത് പൗരനാണു്. അല്ലെങ്കിൽ ഓരോ പ്രാവശ്യവും സെക്യൂരിറ്റി പോലീസിൽ റിപ്പോർട്ടുചെയ്യേണ്ടിവരുമായിരുന്നു. അപ്പോഴും ബാലിഗഞ്ചിലുള്ള മനുഷ്യൻ ഷാജഹാനിൽ താമസിക്കാൻ വരുന്നതെന്തിനെന്നു് അവർ സംശയിക്കുമായിരുന്നു.''

''എനിക്കിവിടത്തെ ജീവിതവുമായി പരിചയമില്ല.''

''സന്ധ്യയ്ക്കുശേഷം കുറേസമയമിവിടെയിരിക്കുകയാണെങ്കിൽ പരിചയമായിക്കൊള്ളും. രാത്രി കറുത്ത കണ്ണടയും ധരിച്ചു് ഒരു ശ്രീമതി ഇവിടെ വരും. ഭർത്താവിനു് ആറേഴു കാറുകളുണ്ടെങ്കിലും അവർ ടാക്സിയിലായിരിക്കും വരിക. ഒരു കാര്യം തീച്ചു പറയാൻ കഴിയും: ശ്രീമാൻ ഇന്നു കൽക്കത്തയിലില്ല. ഡൽഹിയിലോ ബോംബേയിലോ ആയിരിക്കും. അല്ലെങ്കിൽ വ്യവസായകാര്യങ്ങൾക്കുവേണ്ടി ഇംഗ്ലണ്ടിൽ പോയിരിക്കും.''

''ആരാണു് ആ മാന്യൻ? ഏതാണു് ആ മാന്യമഹതി?'' ജിജ്ഞാസയടക്കാൻ എനിക്കു കഴിഞ്ഞില്ല.

''നിർഭാഗ്യയായ ഈ രാജ്യത്തു് ഭിത്തികൾക്കുപോലും ശ്രവണശക്തിയുണ്ടു്.'' ബോസ്ചേട്ടൻ പറഞ്ഞു.

''എനിക്കു ചെവിയുണ്ടെങ്കിലും ഞാൻ ഊമയാണു്. ചെവിയിലൂടെ ശ്രവിച്ചാലും നാവിലൂടെ വെളിയിൽ വരില്ല. എല്ലാം ഉദരത്തിൽ കിടന്നുകൊള്ളും.''

''മിസ്സിസ് പക്കടാശി! മിസ്റ്റർ മാധവപക്കടാശിയുടെ കണക്കുബുക്കിൽ അവരും ചെലവെഴുതപ്പെട്ടു. മിസ്റ്റർ മാധവപക്കടാശിക്കു സകലതുമുണ്ടായിരുന്നു. കാറുകളും, കമ്പനികളും, കെട്ടിടങ്ങളും, ധനം. അങ്ങനെ ഒന്നിനേറെയു

മഭാവം അയാംക്കില്ല. എന്നാൽ ജീവിതത്തിൽ ഒന്നുമാത്ര മുണ്ടായിരുന്നതു്—ഭാര്യ—നഷ്ടപ്പെട്ട. മിസ്സിസ് പക്കടാശി പകൽസമയത്തു സാമൂഹ്യസേവനത്തിലായിരിക്കും. പ്രസംഗിക്കും. രാജ്യകാര്യങ്ങളിൽ പങ്കെടുക്കും. രാത്രി ഷാജഹാനിലേക്കു പോരും. പകൽ മുഴവൻ അവർ ശുദ്ധ ബംഗാളിസ്ത്രീയായിരിക്കും. ഇവിടെ വരുന്നതോടെ സാവ്വ് ദേശീയത്വം സ്വീകരിക്കും. അവരോടൊന്നിച്ചു് ഒരിക്കലും ഇന്നാട്ടുകാരെ കണ്ടിട്ടില്ല. ഒന്നാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിൽ പണ്ടു് ഇരുപത്തിമൂന്നുകാരനായ ഒരു ഫ്രഞ്ചുപൗരനായിരുന്നു വന്നിരുന്നതു്. എന്നാൽ കോമൺവെൽത്തു പൗരനല്ലെങ്കിൽ ഞങ്ങൾക്കു റിപ്പോർട്ടുചെയ്യേണ്ടിവരും. അതുകൊണ്ടു മിസ്സിസ് പക്കടാശി ഇപ്പോഴും ഈ സാസ്ത്രിനെയാണു് കൂട്ടുപിടിച്ചിരിക്കുന്നതെന്നു തോന്നുന്നു. പാവം മിസ്റ്റർ പക്കടാശി!''

''ആരോടും കൂടുതൽ സഹാനുഭൂതി പ്രകടിപ്പിക്കാതിരിക്കുന്നതാണു നല്ലതു്.''

''മിസ്സിസ് പക്കടാശിയുടെ ധാരണയും അങ്ങനെയാണു്. മിസ്റ്റർ പക്കടാശി ബോംബേയിലെ താജ് ഹോട്ടലിലും ഡൽഹിയിലെ മേഡൻസ് ഹോട്ടലിലും സിംഗിംറൂമാണോ അതോ ഡബിംറൂമാണോ എടുക്കുന്നതെന്നാരറിഞ്ഞു? എന്നാൽ ഇന്നേവരെ മിസ്സിസ് പക്കടാശിക്കു തന്റെ ഭർത്താവിനെ അനീതി പ്രവർത്തിച്ചു കുറ്റത്തിനു ശകാരിക്കാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. അയാം വളരെ നല്ല മനുഷ്യനാണെന്നാണു് അറിവു്. ചിലപ്പോഴെല്ലാം ഇവിടെ ലഞ്ചിനു വരാറുണ്ടു്. ബീയർപോലും തൊടുകയില്ല. മിസ്സിസ് പക്കടാശി തന്റെ ഭർത്താവിന്റെ പിന്നാലെ ഡിറ്റക്ടീവ് ബയറനെ നിയോഗിക്കുകയുണ്ടായി. അയാം മിസ്റ്റർ പക്കടാശിയെ അനുധാവനംചെയ്യുകയും ചെയ്തു. പക്ഷേ, ഒരു തെറ്റും കണ്ടുപിടിക്കാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ലത്രേ!''

''ഇതെല്ലാം നിങ്ങൾ എങ്ങനെ അറിയുന്നു?''

ഞാൻ ആശ്ചര്യത്തോടെ ചോദിച്ചു.

''അറിയുകയല്ല. അറിയേണ്ടിവരികയാണു്. നിങ്ങടെ മിസ്സിസ് പക്കടാശിയെ പരിചയപ്പെട്ടം. അവരുടെ ബോയ്ഫ്രണ്ടിനെക്കുറിച്ചും അറിയാൻ കഴിയും. അന്നു നിങ്ങടെ അത്ഭുതപ്പെട്ടം. ചിലപ്പോഴം സ്വന്തം കണ്ണുകളേയും വിശ്വസിക്കാൻ കഴിഞ്ഞെന്നു വരില്ല.''

''എന്തുകൊണ്ടു്?''

''അവസരംവരുമ്പോഴം പറഞ്ഞുതരാം. അല്പം കാത്തു നിൽക്കു! ഞാൻ ജോലികളെല്ലാം അവസാനിപ്പിക്കട്ടെ. ഇപ്പോഴത്തന്നെ 152–ം, 155–ം കാലിയാകും. ബിൽ ശരിയാണു്. എന്നാൽ അവസാനം വല്ല മെമ്മോയും ഒപ്പു വച്ചിട്ടുണ്ടോ എന്നു പരിശോധിക്കണം. ഏതെങ്കിലും മെമ്മോ വിട്ടുപോയാൽ എന്റെ ശമ്പളത്തിൽനിന്നു പിടിച്ചെടുക്കും.'' ബില്ലുകം ചെക്കുചെയ്തതിനുശേഷം സത്യസുന്ദരബാബു പോട്ടറെ വിളിച്ചു. പാവം സ്റ്റൂളിൽ ഇരിക്കുകയായിരുന്നു. വിളികേട്ടു് ഓടിവന്നു.

ഇവിടെ, ഒരുത്തരീതിയിലാണു് സംസാരിക്കുന്നതു്. ആരോടാണു് പറയുന്നതു്, അയാംക്കു മാത്രമേ കേംക്കാൻ സാധിക്കുകയുള്ളു. അതു പതുക്കെയായിരിക്കും സംസാരം. എന്നാൽ അതു പതിഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ അല്ലാതാനും. സത്യസുന്ദരബാബു പോർട്ടറോടു പറഞ്ഞു: ''സാധുക്കൾ മുറിയിലുണ്ടു്. അവരുടെ പാക്കിംഗ് തയ്യാറാണു്. ഇനി താമസിക്കേണ്ട.''

''ഇങ്ങനെയുള്ള ശബ്ദത്തിൽ സംസാരിക്കാൻ നിങ്ങളെങ്ങനെ പഠിച്ചു?''

''നിങ്ങളുടേതു് ബി. ബി. സി. ഉച്ചാരണമാണു്. അതുപോലെ ഇതു് (ഹോട്ടൽ വോയ്സ്) ബംഗാളിയിൽ പറഞ്ഞാൽ വഴിയമ്പലത്തിലെ ശബ്ദം. വളരെ ബദ്ധപ്പെട്ടാണു് ഈ സംഭാഷണരീതി അഭ്യസിച്ചതു്. നിങ്ങംക്കും അഭ്യസിക്കേണ്ടിവരും.''

''നിങ്ങം' എന്ന പവ്വം അവസാനിപ്പിച്ചുകൂടെ? ചുരുക്കത്തിൽ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെങ്കിലും എന്നെ 'നീ' എന്നു വിളിക്കാനൊരാളുണ്ടെന്നു സമാധാനിക്കാമല്ലോ!''

''പകരം നീ എന്നെ എങ്ങനെ സംബോധന ചെയ്യും.''

''അതു ഞാൻ കാലേകൂട്ടി നിശ്ചയിച്ചിട്ടുണ്ട്, ബോസേട്ടാ!''

''തീരെ എതിപ്പില്ല. എന്നാൽ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് സത്യേട്ടാ എന്നും വിളിക്കണം. സാഹെബ്ഗഞ്ചിലെ പ്രിയപ്പെട്ട നാമം ഉപയോഗിക്കാതെ തുരുമ്പുപിടിച്ചു നഷ്ടപ്പെടരുതല്ലോ!''

''ഇവിടെയുള്ള എല്ലാവരും നിങ്ങളെ അങ്ങനെയാണോ സംബോധനചെയ്യുന്നതു്?''

''അവർ വിളിക്കുന്നതും സ്വന്തക്കാർ വിളിക്കുന്നതും ഒരുപോലെയാണോ?''

പിന്നീടു് സത്യസുന്ദരബാബു എന്റെ പ്രശ്നത്തിലേക്കു കടന്നു: ''നീ ഇവിടെത്തന്നെ താമസമാക്കാൻപോകുന്നു എന്നു് ജിമ്മിയിൽ നിന്നറിഞ്ഞു. വളരെ നന്നായി.''

''നന്നായി എന്നാണോ നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായം. എന്നാൽ എനിക്കു ഭയവും ആശങ്കയുമാണു്.''

സത്യേട്ടൻ ചിരിച്ചു. ''നീ ചിരിപ്പിക്കുകയാണല്ലോ? ഭയമുണ്ടാകുന്നതു് സ്വാഭാവികമാണു്. ഷാജഹാൻഹോട്ടൽ അകലെനിന്നു കാണുമ്പോഴാ ആക്കാണു് ഭയം തോന്നാതിരിക്കുക. ഞാൻ സാഹെബ്ഗഞ്ചിലെ കട്ടഫ്രീയാണു്. ആ ഞാനും ആദ്യം ഭയപ്പെടുകയുണ്ടായി.'' റിസപ്ഷനിൽ നിന്നുകൊണ്ടു് അധികം സംസാരിക്കാൻ സമയം ലഭിക്കുകയില്ല.

വീണ്ടും ഫോൺ മുഴങ്ങി. ബോസേട്ടൻ റിസീവർ കൈയിലെടുത്തു. ''ഷാജഹാൻ റിസപ്ഷൻ....ബെഗുവർ വാർഡൻ! മിസ്റ്റർ മിത്സുബിസി....യെസ്! യെസ്! അദ്ദേഹം ടോക്കിയോവിൽനിന്നു കൃത്യസമയത്തിനെത്തിച്ചേർന്നു. റൂംനമ്പർ അഞ്ഞൂറിപ്പത്തു്.''

മറുഭാഗത്തുനിന്നു് ആരോ ചോദിച്ചു. ''മിസ്റ്റർ മിത്സുബിസി ഇപ്പോഴും അവിടെയുണ്ടോ?''

''ജസ്റ്റ് ഏ മിനുട്ട്.'' എന്നുപറഞ്ഞു് ബോസേട്ടൻ കീബോർഡിൽ ദൃഷ്ടി പതിപ്പിച്ചു. പിന്നീടു മറുപടി പറ

ഞ്ഞു: ''ഐ ആം സോറി. അദ്ദേഹം വെളിയിൽപ്പോയി രിക്കുകയാണു്.'' ബോസേട്ടൻ റിസീവർ താഴെ വച്ചിട്ടു് എന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു: ''അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ ഇനി വൈകുന്നതെന്തിനു്? കാസുന്ദറുമായുള്ള ബന്ധം അവസാനിപ്പിച്ചിട്ട പോര്വൂ!''

എന്റെ ആശങ്കയുള്ള കാരണം വ്യക്തമാക്കേണ്ടി വന്നു. ലജ്ജയാൽ ഞാൻ തളർന്നു വീണേക്കുമോ എന്നു തോന്നിപ്പോയി. ''ഇത്ര വലിയ ഒരു ഹോട്ടലിൽ താമസിക്കാനാവശ്യമായ സാധനസാമഗ്രികളൊന്നും എന്റെ പക്കലില്ല. ബെഡ്ഷീററിന്റെ അവസ്ഥ വളരെ മോശമാണു്. എവിടെനിന്നെങ്കിലും ഒരു ഹോൾഡൺ കടംവാങ്ങാനിത്ര പെട്ടെന്നു് സാധിച്ചെന്നുംവരില്ല. ഈ ഗെയിററിലൂടെയല്ലാതെ അകത്തു കടക്കാൻ മറ്റു വാതിലുകളൊന്നുമില്ലേ?''

ബോസേട്ടൻ എന്നെ രക്ഷിച്ചു. വിദ്യ, ബുദ്ധി എന്നിവയിൽ നൈരാശ്യപ്പെട്ടുകൊണ്ടു് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: ''നീ തികഞ്ഞ ഒരു വിഡ്ഢിയാണെന്നു തോന്നുന്നല്ലോ? ഇത്ര നിസ്സാരകാര്യത്തെച്ചൊല്ലി വല്ലവരും തല പുകയ്ക്കുമോ? നല്ല ബെഡ്ഷീറുണ്ടെങ്കിൽ പിന്നെ ഇവിടെ അഭയം തേടേണ്ട ആവശ്യമെന്തു്? എത്ര വലിയ ഹോട്ടലിൽ താമസിക്കാൻ വരുന്നവോ, അത്രയും കറച്ചുസാധനങ്ങളേ കൂട്ടത്തിൽ കൊണ്ടുവരേണ്ടതുള്ള. ഒരു ഫ്രഞ്ചു ഹോട്ടലിന്റെ പരസ്യമിതാണു്: 'നിങ്ങളുടെ വിശപ്പൊഴികെ മറെറാന്നും കൂട്ടത്തിൽ കൊണ്ടുവരേണ്ട ആവശ്യമില്ല. വിശപ്പെന്നു പറഞ്ഞാൽ വയറിന്റെ കാര്യം മാത്രമല്ല. മറെറുപല വിശപ്പുകളും അതിൽ അടങ്ങിയിട്ടുണ്ടു്.'' ബോസേട്ടൻ ചെവിടേക്കിൽനിന്നു് പെൻസിലെടുത്തു സ്ലിപ്പെഴുതിയതിനുശേഷം തുടർന്നു: ''നാണംമറയ്ക്കാനുള്ള വസ്ത്രമൊഴികെ മറെറാന്നും ഇവിടേയ്ക്കു കൊണ്ടുവരേണ്ടയാവശ്യമില്ല. ബാക്കിയെല്ലാം ഇവിടെയുണ്ടു്. സോറി, മറെറാരു സാധനവുംകൂടി കൊണ്ടുവരണം. അതിന്റെ സ്ഥിതി മെച്ചമല്ലേ?''

''അതെന്താണു്?''

''ടൂത് ബ്രഷ്!'' സ്വന്തം ബ്രഷ് ഒഴികെ മറ്റൊന്നും ഇവിടെ കൊണ്ടുവരേണ്ടതില്ല. സമയംകളയാതെ വേഗം പോകൂ! കസുന്ദറിലെ ആയിരം കരങ്ങളുള്ള കാളീദേവിയെ പ്രണമിച്ച് ഹൗറാ മുൻസിപ്പാലിറ്റിയുമായുള്ള ബന്ധം വേർപെടുത്തി നേരെ ഈ ചിത്തരഞ്ജൻ അവന്യൂവിലേക്കു പോരിക. അതിനുള്ളിൽ ഞങ്ങടെ നിനക്കൊരു പൗരസ്വീകരണം നല്കാനുള്ള ഏർപ്പാടുചെയ്യാം.'' സാധനസാമഗ്രികളുമായി ഷാജഹാൻഹോട്ടലിന്റെ മുമ്പിലെത്തിയപ്പോഴും വിചിത്രമായ അനുഭൂതിയാൽ ഹൃദയം നിറഞ്ഞുപോയി. ഹോട്ടലിലെ നിയോൺ ദീപങ്ങടെ തെളിഞ്ഞു. ആ നിയോൺവെളിച്ചത്തിന്റെ സ്വപ്നാഭയിൽ ഹോട്ടൽ ബിൽഡിംഗ് നവീനരൂപംപൂണ്ടു. അതൊരു ഹോട്ടലല്ല. ഫ്രെയിംചെയ്ത ചിത്രമാണ്! എന്നാൽ അതിന്റെ അവയവങ്ങളിൽ പുതുമയില്ല. പ്രാചീനാഭിജാത്യം വിളിച്ചോതുന്നുണ്ട്. രാത്രിയുടെ അന്ധകാരത്തിൽ സുന്ദരിയായ വധുവിന്റെ കങ്കണങ്ങളുടെ തിളക്കംപോലെ നിയോൺ വെളിച്ചം ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു കെടുകയും കത്തുകയും ചെയ്യുന്നു. ആ വെളിച്ചം മൂന്നായി ഭാഗിച്ചിരിക്കുന്നു. രണ്ടുഭാഗം പച്ചയും മദ്ധ്യത്തിൽ ചുവപ്പും. പച്ചനിറത്തിലുള്ള വെളിച്ചം മാത്രമേ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു കെടുന്നുള്ളു. ഇളംചുവപ്പുവെളിച്ചം കൺപോളകളില്ലാത്ത ഏതോ രാക്ഷസന്റെ രക്തചക്ഷുസ്സാണെന്നു തോന്നിപ്പോകും.

ഇന്ദ്രപുരിയാണ്! നീണ്ടുവരാന്ത ഹോട്ടലിന്റെ കവാടത്തിനു മാത്രമല്ല, അനേകം പീടികകൾക്കും ആശ്രയം നൽകിയിരിക്കുന്നു. ആ പീടികകളും ഹോട്ടലിന്റെ ഒരു ഭാഗമാണ്. ബുക്സ്റ്റാളുകളുണ്ട്. പത്രങ്ങളും ആനുകാലിക പ്രസിദ്ധീകരണങ്ങളും വില്ക്കുന്ന പീടികയുണ്ട്. മെഡിക്കൽ സ്റ്റോറുണ്ട്. കൈത്തറിവസ്ത്രങ്ങളും മറ്റു കരകൗശലവസ്തുക്കളും വില്ക്കുന്ന പീടികയുണ്ട്. ആനക്കൊമ്പിൽ നിർമ്മിച്ച പല വിഗ്രഹങ്ങളും നിരത്തിവെച്ചിരിക്കുന്നു.

ഷാജഹാൻ ബ്രാൻഡ് റൊട്ടിയും കേക്കും വില്ക്കുന്ന സ്ഥലമുണ്ട്. മോട്ടോർകാറുകളുടെ ഷോറൂം ഉണ്ട്. പണമയയ്ക്കാൻ പോസ്റ്റാഫീസുണ്ട്. പണം മാറ്റാൻ ബാങ്കുമുണ്ട്.

കോട്ടം, പാൻറും തുന്നിക്കാൻ ടെയിലറിംഗ് ഷോപ്പുണ്ട്. ആർട്ട് ഡയേഴ്സ് ആൻഡ് ഡ്രൈക്ലീനേഴ്സ്! മനുഷ്യ സേവനത്തിനുള്ള ഈ സേവാകേന്ദ്രത്തിൻെറ നടുവിൽ ചത്ത മൃഗങ്ങളുടെ ചർമ്മങ്ങളിൽ ഉമിയും വയ്ക്കോലും നിറച്ചു വില്പനയ്ക്കു വെച്ചിട്ടുള്ള പീടികയുമുണ്ട്. ഇക്കാലത്താരാണ് സിംഹത്തേയും പുലിയേയും വേട്ടയാടുക? വേട്ടയാടിയാൽത്തന്നെയും അവയുടെ ചർമ്മങ്ങളിങ്ങനെ പണം ചെലവാക്കി സൂക്ഷിക്കുന്നതാരാണ്? എന്നാൽ ആ പീടിക അവിടെ നിലനില്ക്കുന്നതിൻെറ പിന്നിൽ ചരിത്രമുണ്ട്. ഈ ഹോട്ടലിൻെറ സ്ഥാപകൻ ശിക്കാർ ഇഷ്ടപ്പെട്ടിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിൻെറ ഒരു സ്നേഹിതനും വേട്ടയാടുന്നതിൽ വലിയ കമ്പക്കാരനായിരുന്നു. പീടികയിൽ അവരിരുവരുടേയും എണ്ണച്ചായച്ചിത്രം തൂക്കിയിട്ടുണ്ട്. ഒരു റോയൽ ബംഗാൾ കടുവയുടെ ശവത്തിൽ ചവുട്ടി നില്ക്കുകയാണ്. സായ്പന്മാർക്ക് ആ കാല്കുകൾ എന്നുമങ്ങനെ വെച്ചു നില്ക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. റോയൽ ബംഗാൾ ടൈഗർവംശത്തിൽപ്പെട്ട സാഹസികനായ ഒരു യുവാവ് സ്ലിന്നർസായ്പിൻെറ പാദാഘാതത്തിനു പകരംവീട്ടി. ഷാജഹാൻ ഹോട്ടലുടമസ്ഥൻ സിംപ്സൺസായ്പും അദ്ദേഹത്തിൻെറ സ്നേഹിതൻ സ്ലിന്നർസായ്പും നാല് കാല്കുകളോടെയാണ് നായാട്ടിനു പോയതു്. എന്നാൽ തിരിച്ചുവന്നപ്പോഴും അവർക്കിരുവർക്കുംകൂടി മൂന്നു കാല്കുകളേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. സ്ലിന്നർസായ്പിൻെറ ജോലി സഞ്ചാരമായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിനു് ജോലി നഷ്ടപ്പെട്ടു. സ്നേഹിതനെച്ചൊല്ലി സിംപ്സൺ അസ്വസ്ഥനായി. സ്ലിന്നർസായ്പ് ഒരുകാലത്തു് മൃഗങ്ങളുടെ ചർമ്മങ്ങളിൽ പുല്ലും ഉമിയും നിറച്ചു് പഴയ രൂപം നിലനിർത്തുന്ന ജോലി അഭ്യസിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. സിംപ്സൺ സ്നേഹിതനെ ഉപദേശിച്ചു: ''എൻെറ ഹോട്ടലിൻെറ മുൻവശത്തു് ഒരു പീടിക തുറന്നോളൂ. വാടക തരേണ്ടതില്ല. ഹോട്ടലിൽ വരുന്ന നായാട്ടുപ്രേമികളെ നിങ്ങളുടെയടുത്തേക്കു പറഞ്ഞയച്ചേക്കാം.''

പിന്നീടു് ഒന്നേകാൽ നൂറ്റാണ്ടിനുള്ളിൽ എത്രമാത്രം ഭാരതീയവന്യമൃഗങ്ങളാണു കൊല്ലപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടെന്നു നമുക്കറി

യാം. അകാലമരണം സംഭവിച്ച ആ അരണ്യസന്തതികളുടെ മൃതദേഹങ്ങളും അക്ഷതാവസ്ഥയിൽ—സമുദ്രത്തിന്നക്കരെ—ഇംഗ്ലണ്ടിലെ ഡ്രായിംഗ്റൂമുകളിലെ അലങ്കാരവസ്തുക്കളായിത്തീർന്നു. അങ്ങനെ ഒറ്റക്കാലനായ സ്ലിന്നർ സാഫ്ട് സ്കോട്ട്ലൻറിൽ ഒരു കൊട്ടാരം വിലയ്ക്കുവാങ്ങി.

സ്ലിന്നർസാഫ്ടിന്റെ വിജയത്തെക്കുറിച്ചുള്ള ഈ കഥ ഞാനും അറിയുമായിരുന്നില്ല. സ്ലിന്നർ ആൻഡ് കമ്പനിയുടെ ഇന്നത്തെ ഉടമസ്ഥനായ മുക്താറാം സാഹ്നിയും അറിയാമായിരുന്നോ എന്നു സംശയമാണ്. ആ പീടികയുടെ ക്യാഷ്കൗണ്ടറിന്റെ പിന്നിൽ പഴയ 'ഇംഗ്ലീഷ്മാൻ' പത്രത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗം ഫ്രെയിംചെയ്തു വെച്ചിട്ടുണ്ട്. സ്ലിന്നറിന്റെ യാത്രയയപ്പു പ്രമാണിച്ച് പത്രാധിപർ എഴുതിയ ഒരു പ്രബന്ധമാണതു്. പ്രബന്ധത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗത്തു് പത്രത്തിന്റെ സ്വന്തം ആർട്ടിസ്റ്റ് വരച്ച ഷാജഹാൻഹോട്ടലിന്റെ ഒരു സ്കെച്ചുമുണ്ട്. ഞാൻ കുറെ സമയം ആ സ്കെച്ചിൽ നോക്കിനിന്നു. ഹോട്ടലിന്റെ ലൗഞ്ജിലും അക്കാലത്തെ ഏതോ നാമഹീനനായ ചിത്രകാരൻ വരച്ച ഒരു ചിത്രമുണ്ട്. ആ ചിത്രങ്ങളും അതിഥികളെ സ്വാഗതംചെയ്തുകൊണ്ടിപ്രകാരം പറയുന്നു: ''ഈ പാന്ഥശാല ഇന്നോ ഇന്നലെയോ ഉടലെടുത്ത അമേരിക്കൻ ഹോട്ടലല്ല. ഇതിന്റെ പിന്നിൽ ചരിത്രമുണ്ട്. പാരമ്പര്യമുണ്ട്. സൂയസ്തോടിന്റെ 'പൂവ്വ്പ്രാന്തത്തിലെ പ്രാചീനതമമായ പാന്ഥശാല നിങ്ങളെ രാത്രി കഴിച്ചുകൂട്ടുവാൻ ക്ഷണിച്ചുകൊള്ളുന്നു.''

എന്റെ ചെറിയ ബാഹ്യമായി ഞാൻ ലൗഞ്ജിൽ പ്രവേശിച്ചപ്പോഴും അവിടെ പതിവുള്ളവരാരും വെളിയിലുണ്ടായിരുന്നില്ല. സത്യസുന്ദരബാബു കൗണ്ടറിൽനിന്നിറങ്ങിവന്നു് നാടകീയഭാവത്തിൽ എന്നെ സ്വീകരിച്ചു. എനിക്കു വല്ലാത്ത ലജ്ജ തോന്നി.

''ലജ്ജയും വെറുപ്പും ഭയവും. ഈ മൂന്നും വെച്ചുപുലർത്തിയാൽ ഹോട്ടൽജോലി ചെയ്യാൻ സാധിക്കുകയില്ല. അഞ്ചുമിനുട്ടുംകൂടി കഴിഞ്ഞാൽ എന്റെ ഡ്യൂട്ടി തീരും.

അപ്പോഴേക്കും വില്യംഘോഷ് എത്തും, അയാളെ ഡ്യൂട്ടിയേല്പിച്ചു വ്യൂഹം ഭേദിച്ചു് അകത്തു കടക്കാം.''

''വില്യം മുകളിലാണോ താമസിക്കുന്നതു്?'' ഞാൻ ചോദിച്ചു.

''അല്ല. അയാൾ വെളിയിൽനിന്നു വരുന്നയാളാണു്. ഈ ബസാറിലെ മദൻദത്തു് സ്ട്രീററിലാണു് താമസം. വില്യമിനെ പരിചയപ്പെട്ടില്ല അല്ലേ? അതിരസികനായ ഒരു യുവാവാണു്.''

എന്റെ ദൃഷ്ടികൾ ലൗഞ്ജിൽ തൂക്കിയിരുന്ന ചിത്രങ്ങളിൽ പതിഞ്ഞു. സത്യസുന്ദരബാബുവിന്റെ ഡ്യൂട്ടിയവസാനിച്ചുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. അദ്ദേഹവും എന്നോടൊന്നിച്ചു് ചിത്രങ്ങൾ കാണാനൊരുങ്ങി. ''അത്ഭുതം! ഏതു കാലത്തെ സംഭവമാണു്. എന്നാൽ കാലത്തിന്റെ പരിവർത്തനപ്രവാഹത്തെ അതിജീവിച്ചുകൊണ്ടു് സിംപ്സൺ സായ്വിന്റെ ഷാജഹാൻഹോട്ടൽ ഇന്നും നിലനില്ക്കുന്നു. കണ്ടാൽ ആരും പറയും, ഇത്ര പഴക്കമുള്ള കെട്ടിടമാണിതെന്നു്.''

''നമ്മുടെ വില്യമിന്നു് ധാരാളം പദ്യങ്ങളറിയാം. തിരഞ്ഞുപിടിച്ച കുറെ പഴഞ്ചൊല്ലുകളും അയാൾ സ്റ്റോക്കുചെയ്തിട്ടുണ്ടു്. കെട്ടിടത്തിന്നു് പ്രായം വർദ്ധിക്കുകയില്ലെന്നാണു് വില്യം ഘോഷിന്റെ അഭിപ്രായം. ഉടമസ്ഥന്റെ ശ്രദ്ധയെ ആകഷ്ടിച്ചിരിക്കും കെട്ടിടത്തിന്റെ പ്രായക്കൂടുതൽ. വില്യമിന്റെ ഡയറിയിൽ ഇങ്ങനെയൊരു പദ്യമുണ്ടു്: 'തുമാര തീർ മരാമത്തി ജമീന്ദാറീർ മാൽഗ്രുസാറി, ചാക്രീർ ഹജരി.'''

''അതിന്റെ അർത്ഥം?'' ഞാൻ ചോദിച്ചു.

''വില്യം ഇവിടെ ഉണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ നിനക്കു വിശദമായി പറഞ്ഞുതരുമായിരുന്നു. എനിക്കറിയാവുന്നതിതുമാണു്: യഥാസമയം കെട്ടിടം മരാമത്തു ചെയ്യിക്കുക, യഥാസമയം ഭൂനികുതി അടയ്ക്കുക, കൃത്യസമയത്തിന്നു ജോലിക്കു ഹാജരാവുക.''

''ഈ കെട്ടിടത്തിന്റെ ഉടമസ്ഥൻ മരാമത്തുചെയ്യിക്കുന്നതിൽ ഒരിക്കലും വീഴ്ചവരുത്തിയിട്ടുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നില്ല.''

''കുമ്മായംകൊണ്ടു സ്നോ പൂശി വൃദ്ധമുഖം ആകർഷണീയമാക്കാം. എന്നാൽ ഇതു് ബാഹ്യരൂപമാണു്. അകം നല്ലവണ്ണം പരിശോധിക്കാതെ അഭിപ്രായം പാസ്സാക്കിയാൽ പിന്നീടു പശ്ചാത്തപിക്കേണ്ടിവരും.''

ഒരു കുളത്തിന്റെ ചിത്രം കണ്ടു. അതിന്റെയടുത്തു തന്നെയാണു് ഗവണ്മെന്റ്ഹൗസും. ആ കുളം കൽക്കത്തയുടെ മാറിൽനിന്നു് എങ്ങനെ അന്തർദ്ധാനംചെയ്തു എന്നു മനസ്സിലാകുന്നില്ല. സത്യസുന്ദരബാബു വിശദീകരിച്ചു: ''അതാണു് വിഖ്യാതമായ എസ്പ്ലനേഡു് തടാകം—ആ സ്ഥാനത്താണു് ഇന്നു ട്രാംകാറുകളും ചുറ്റിത്തിരിയുന്നതു്. ആ തടാകത്തെ സംബന്ധിച്ചു പല കഥകളുമുണ്ടു്. അതെല്ലാം മറിയണമെങ്കിൽ ഒരു മാന്യനെ പരിചയപ്പെട്ടത്തിത്തരാം. പഴയ കഥകളുടെ നാഷണൽ ലൈബ്രറിയാണയാൾ. ഇത്രയും കഥകൾ ഓർത്തിരിക്കുക ഒരു മനുഷ്യനെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം സാദ്ധ്യമാണെന്നു് ആ വ്യക്തിയെ കണ്ടെങ്കിൽ മാത്രമേ വിശ്വസിക്കാനൊക്കൂ? വയസ്സനായ ആ സാധു വളരെക്കാലമായി കൽക്കത്തയിൽ താമസിച്ചുവരുന്നു. ഞാൻ അയാളിൽനിന്നു കേട്ട ഒരു കഥയിതാണു്: എസ്പ്ലനേഡു് കുളത്തിന്റെ അടിഭാഗം കാണാൻ സാധിക്കുകയില്ലെന്നായിരുന്നു അക്കാലത്തെ ജനങ്ങളുടെ വിശ്വാസം. അന്തമില്ലാത്ത ആഴമാണുപോലും. കുളത്തിൽ ധാരാളം മത്സ്യമുണ്ടായിരുന്നു. കുളത്തിലെ വെള്ളം മുഴുവൻ പമ്പുചെയ്തു വറ്റിക്കാൻ തീരുമാനിച്ചു. 'ഹോട്ടൽ ദി യൂറോപ്പി'ന്റെ ഉടമസ്ഥനായ ഫിനി ബാർഗു് സാധു കുളത്തിലുള്ള മത്സ്യം മുഴുവൻ അറുനൂറ്റിയൻപതു രൂപയ്ക്കു ലേലത്തിൽ കൊണ്ടു് വെള്ളം വറ്റിക്കാനാരംഭിച്ചു. ചൗരംഗി ജലാശയമായിത്തീർന്നു. കുളത്തിന്റെ അടിഭാഗം കാണാൻ സാധിക്കുമോ ഇല്ലയോ എന്നറിയാൻ ഗ്രാമങ്ങളിൽനിന്നുപോലും ആളുകൾ എത്താൻതുടങ്ങി. 'ഹോട്ടൽ ദി യൂറോപ്പി'ന്റെ ഉടമസ്ഥനു് ഉറക്കമില്ല. തന്റെ രൂപ വെള്ള

ത്തിലാകുമോ എന്നാണു് ഭയം! വെള്ളം വറ്റിത്തുടങ്ങി. കൂലിക്കാർ ചെളി കുട്ടകളിലാക്കി മൈതാനത്തിലെത്തിക്കാനാരംഭിച്ചു. ആ ചെളികൊണ്ടാണു് ഡിൽഹൗസിക്കു ബ്യിരിക്കുന്ന സ്ഥലം നികത്തിയെടുത്തതു്. അറ്റോർണിയൻ പത്തു രൂപകൊണ്ടു് ഫിന്നു ബർഗു് സായ്പു് അനേകം രൂപ ലാഭമുണ്ടാക്കി എന്നാണു കേൾവി. അനേകം മന്നു മത്സ്യം ലഭിച്ചു.'' മത്സ്യത്തിന്റെ വിവരണം നീണ്ടുപോകുമായിരുന്നു. എന്നാൽ അതിനുള്ളിൽ ആരോ പിന്നിൽനിന്നു പറഞ്ഞു: ''ചൗരംഗിയിലെ മത്സ്യം മുഴുവൻ പച്ചവെള്ളത്തിന്റെ വിലയ്ക്കു വിറ്റുപോയപ്പോൾ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിന്റെ ഉടമസ്ഥൻ എന്തുചെയ്യുകയായിരുന്നു?''

ബോസേട്ടൻ തിരിഞ്ഞുനോക്കി. ''എടാ! വില്യം! എന്താണിത്ര താമസിച്ചതു്?''

''അല്പം വൈകിപ്പോയി സത്യം! കൽക്കത്താനഗരമല്ലേ? ട്രാംകാറുകളുടെ സ്വഭാവം എപ്പോഴും ഒരുപോലെയല്ല. ചിലപ്പോൾ പിണങ്ങിയെന്നുവരും.''

ഞാൻ വായും പിളർന്നു് വില്യംഘോഷിനെ നോക്കിനിൽക്കുകയായിരുന്നു. കറുത്തവരുടെ മദ്ധ്യത്തിലും ഇത്ര സൗന്ദര്യമുള്ളവരുണ്ടോ! ധരിച്ചിരിക്കുന്നതു ധോത്തിയും നിറം വെളുപ്പുമായിരുന്നെങ്കിൽ സുബ്രഹ്മണ്യസ്വാമിയോടുപമിക്കാമായിരുന്നു. ഇത്ര കറുപ്പുള്ള കൺമഷി എന്റെ ഒരു ഏട്ടത്തിക്കുണ്ടായിരുന്നു. ഏട്ടത്തിയും തന്റെ മാൻമിഴികളിൽ ശ്രദ്ധയോടെ കൺമഷിയിടുമായിരുന്നു. ദൂരെനിന്നു നോക്കിയാൽ വില്യം ഘോഷും കൺമഷി ഉപയോഗിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു തോന്നും. എന്നാൽ അതയാൾക്കു ജന്മസിദ്ധമാണു്.

വില്യം ഘോഷു് വെള്ള ഷർട്ടിന്റെ മുകളിൽ കറുത്തടൈയാണു് ധരിച്ചിരിക്കുന്നതു്. പാൻറിനും് ഇളം നീലനിറമാണു്. കോട്ടിനും അതേ നിറംതന്നെ. തുറന്നിരുന്ന കോട്ടിന്നടിയിൽ പോക്കറ്റു് കാണാം. അതിന്മേൽ പട്ടുനൂലുകൊണ്ടു് 'എസ്സു്'' എന്നു തുന്നിയിരിക്കുന്നു. ഷാജഹാന്റെ 'എസ്സു്'' ആണു് അതെന്നു മനസ്സിലാക്കാൻ പ്രയാസപ്പെടേണ്ടതില്ല. കണക്കുകൊടുത്തു കഴിഞ്ഞശേഷം

ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു: ''വില്യം! നിന്റെ ഭാഗ്യമിന്നു് വളരെ നല്ലതാണു്. ശ്രദ്ധേനത്തിലാണു നിനക്കു നെറ്റു് ഡ്യൂട്ടി ലഭിച്ചിരിക്കുന്നതു്.''

വില്യം ഘോഷിനോടു പിന്നീടൊന്നും പറയേണ്ടി വന്നില്ല. ''ഒന്നാംനമ്പർ സ്യൂട്ടു് ബുക്കുചെയ്തിട്ടുണ്ടോ? മിസ്സിസു്.... എത്തിയോ?''

''മിസ്സിസു് പക്കടാശി ഇതേവരെ എത്തീട്ടില്ല. ഇന്നു സ്വയം ഫോൺചെയ്തു റൂം ബുക്കു്ചെയ്യുകയാണുണ്ടായതു്. ഭർത്താവു് വെളിയിൽപ്പോകുമെന്നു് കാലേക്കൂട്ടി അറിഞ്ഞിരുന്നില്ലെന്നു തോന്നുന്നു.''

''തോംസൺ എത്തിയോ?''

''ഓഹോ! എത്തി. പത്തിന്റെ രണ്ടു നോട്ടു നിനക്കു കിടച്ചതുതന്നെ.''

''ഭാഗ്യദോഷം! തുകൽ വെളുത്തതായിരുന്നെങ്കിൽ പത്തല്ല അനേകം നോട്ടുകളും സമ്പാദിക്കാൻ കഴിഞ്ഞേനെ''

''നന്ദികേടു കാണിക്കരുതു വില്യം. മിസ്സിസു് പക്കടാശി ഒഴികെ മറ്റാരും റിസപ്ഷനിസ്റ്റിനു ബക്ഷീഷു് തരാറില്ല. ആ മഹതി വലിയ ഉദാരമതിയാണു്.''

വില്യം എന്തോ പറയാൻ ഒരുങ്ങുകയായിരുന്നു. അതിനുള്ളിൽ ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു: ''നമുക്കിനി നിജനികേതനത്തിലേക്കു പോകാം.''

ഞാൻ ബാഗെടുക്കാൻ കുനിഞ്ഞപ്പോഴേക്കും പോർട്ടറെ വിളിച്ചു. പോർട്ടർ ഓടിവന്നു ഞങ്ങളിരുവരേയും സലാംചെയ്തു. എന്നാൽ ബോസേട്ടൻ ക്ഷോഭിച്ചു: ''തൊപ്പി ചരിച്ചുവെച്ചിരിക്കുന്നതെന്താണു്? മാനേജർ സാസ്സു കണ്ടാൽ ഇപ്പോഴേ പിരിച്ചയയ്ക്കും.''

ശരിക്കും സക്സ്സു്സംഘത്തിലെ കോമാളി. സക്സ്സിലെ കോമാളികളെ കണ്ടിട്ടാണു് ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ പോർട്ടർമാർക്കു യൂണിഫോറം തുന്നിച്ചതെന്നു തോന്നുന്നു. കുറുപ്പുനിറമുള്ള മുറിക്കൈയൻ കോട്ടു്. അതിന്റെ തോളുമുതൽ മുട്ടുവരെ നീല നാട തുന്നിച്ചേർത്തിരിക്കുന്നു. ആ നാട പാൻറിന്റെ താഴത്തെ അറ്റംവരെയുണ്ടു്. തല

യിൽ വെൽവെറ്റിന്റെ വട്ടത്തൊപ്പി. അതിനും പച്ച ലൈനുണ്ട്. കോട്ടും പാൻറും ധരിച്ച ഒരു രൂപത്തടിയിൽ ആരോ പച്ചരേഖ വരച്ചതുപോലെയിരിക്കുന്നു. പോർട്ടർ വേഗം തൊപ്പി ശരിക്കു വെച്ചതിനുശേഷം ക്ഷമാപണം ചെയ്തു: ''തെറ്റു പൊറുക്കണേ യജമാനനേ!''

''ലൗഞ്ജിൽ ഇത്രയധികം കണ്ണാടികളും വെച്ചിരിക്കുന്നതെന്തിനു്? അതിൽ നോക്കി യൂണിഫോറം ശരിപ്പെടുത്തിക്കൂടെ?''

പോർട്ടർ എന്നിൽനിന്നു ബാഗു വാങ്ങി. ഞങ്ങളിരുവരും ബോസേട്ടനെ അനുഗമിച്ചു.

''ലിഫ്റ്റിൽ കയറണോ? അതോ നടക്കണോ?'' ബോസേട്ടൻ ചോദിച്ചു.

ലിഫ്റ്റ് ചലിക്കാൻ തുടങ്ങി. രണ്ടാംനിലയിൽ അല്പനേരം നിന്നതിനുശേഷം ഉയർന്നു. രണ്ടാംനിലയിലെ മുറികളും മുഴുവനും അതിഥികൾക്കുള്ളതാണു്. ലിഫ്റ്റു് മൂന്നാംനിലയിലെത്തി. ശീതതാപ നിയന്ത്രിണിയുടെ തണുത്ത കാറ്റു് മുഖത്തടിച്ചു. മൂന്നാം നിലയിലും അതിഥികളാണു്. അവിടെനിന്നും ലിഫ്റ്റു് ഉയരാൻതുടങ്ങി. അതോടെ കാലാവസ്ഥയും മാറി. അതേവരെ പട്ടാളച്ചിട്ടയിൽ നിന്നിരുന്ന ലിഫ്റ്റ്മാൻ കുനിഞ്ഞു പാദം ചൊറിഞ്ഞു. തണുത്ത വായു തക്കംനോക്കി ഉഷ്ണിക്കാൻതുടങ്ങി. ''ശീതതാപ നിയന്ത്രിതപ്രദേശമവസാനിച്ചു. ഇനി നമ്മുടെ പ്രദേശമാണു്.'' ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു.

ലിഫ്റ്റിൽനിന്നും ഞങ്ങൾ ഇറങ്ങിയിടത്തു് കൂരിരുട്ടാണു്. കൊളോപ്പുബിൾ ഗയിറ്റടച്ചു് ലിഫ്റ്റു വീണ്ടും പാതാളത്തിലേക്കു താഴ്ന്നു. ആരോ ഞങ്ങളെ അന്ധകാരാവൃതമായ കാരാഗൃഹത്തിലടച്ചതിനുശേഷം ഓടിപ്പോയി എന്നു തോന്നി. കൂടുതൽ സമയം അതേ അവസ്ഥയിൽ നിന്നിരുന്നെങ്കിൽ ഭയപ്പെട്ടുപോയേനെ. എന്നാൽ അതിനുള്ളിൽ പോർട്ടർ ഇടത്തുകൈകൊണ്ടു് ഒരു വാതിൽ തുറന്നു. അതോടെ വൈദ്യുതദീപത്തിന്റെ കിരണം മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചു. ആ വെളിച്ചത്തിൽ വാതിലിൽ 'പുഷ്' എന്നു് എഴുതിയിരിക്കുന്നതു കണ്ടു. അകത്തു പ്രവേശിച്ചു

കഴിയുന്ന ഉടൻ സ്വയം അടയുന്ന വാതിൽ. വാതിലിന്റെ മറുപുറത്തും 'പുഷ്' എന്നു് എഴുതിയിട്ടുണ്ടു്.

അതിന്റെ ഉദ്ദേശം എനിക്കു മനസ്സിലായില്ല. ബോസേട്ടൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''ഇവിടെനിന്നും അങ്ങോട്ടു തള്ളുക! അവിടെനിന്നു് ഇങ്ങോട്ടു, തള്ളുക എന്നതാണു പഴയ നിയമം. ഭാഗ്യവാന്മാരുടെ സൗഭാഗ്യം തുറക്കുന്നതിങ്ങനെയാണു്. നിർഭാഗ്യവാന്മാരുടെ കാര്യത്തിൽ നേരെ വിപരീതവും. ഇങ്ങോട്ടു വലിക്കുന്നതിനു പകരം തള്ളുക. തള്ളേണ്ടതിനു പകരം ഇങ്ങോട്ടു വലിക്കുക. അതാണു് നിർഭാഗ്യവാന്മാരുടെ ഭാഗ്യകവാടത്തിനല്പംപോലും ചലനമില്ലാത്തതു്. നമ്മെപ്പോലുള്ളവർക്കു തെറ്റുപറ്റാതിരിക്കാൻവേണ്ടിയാണു് എഴുതിവെച്ചിരിക്കുന്നതു്.''

ഏറ്റവും മുകളിലെ നിലയിൽ ചെറിയചെറിയ മുറികളാണു്. ടിൻ, ഓട്ടു്, ആസ്ബസ്റ്റോസു് എന്നീ സാധനങ്ങൾകൊണ്ടു മേഞ്ഞതു്. ''ഇതാണു നമുക്കുള്ള സൗജന്യപാന്ഥശാല. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിന്റെ അന്തഃപുരം.''

ജാലകത്തിന്റെ പർദയിലൂടെ അകത്തുനിന്നു് അല്പം വെളിച്ചം പുറത്തേക്കു കാണ്മാനുണ്ടു്. വെളിയിൽ ഇരുട്ടാണു്. ഏതാണ്ടു നഗ്നാവസ്ഥയിൽ ഒരു സ്ത്രീ ഈസിച്ചെയറിൽ വിശ്രമിച്ചിരുന്നു. ഞങ്ങളെ കണ്ട മാത്രയിൽ അവർ എവിടെയോ അന്തർധ്യാനംചെയ്തു. ഞാൻ കൂട്ടത്തിലുള്ള വസ്തുത വിസ്മരിച്ചുകൊണ്ടു് ബോസേട്ടൻ ചൂളംവിളിച്ചു്, സ്വന്തം മുറിയുടെ വാതില്പുറത്തെത്തി. ആ മുറിയിലും ഇരുട്ടാണു്. വെള്ള യൂണിഫോറം ധരിച്ച ഒരു ബയറർ ഓടിവന്നു. അവനെക്കണ്ടു ബോസേട്ടൻ തലകുനിച്ചു്, പതിഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു:

''ഹേ! രാത്രിരൂപിണീ! വെളിച്ചം നൽകൂ! ഒന്നു നല്ല വണ്ണം കാണട്ടെ!''

സത്യസുന്ദരബാബുവിന്റെ മുറിയിൽ വെളിച്ചം പരന്നു. മുറി അത്ര മെച്ചപ്പെട്ടതൊന്നുമല്ല. ഭിത്തികളും മരമാണു്. പടിഞ്ഞാറും വടക്കും ഓരോ ജാലകം. തെക്കു് ഒരു

വാതിൽ. അതു തുറന്നിട്ടാൽ വെളിയിൽനിന്നു് അകത്തുള്ളതെല്ലാം കാണാം.

മറിയിൽ പ്രവേശിച്ചമാത്രയിൽ സത്യസുന്ദരബാബു കിടക്കയിലേക്കു വീണു. പകൽ മുഴുവൻ നിന്നുകൊണ്ടു് ജോലിചെയ്തു ക്ഷീണിച്ചതാണു്. അല്പസമയം വിശ്രമിച്ചപ്പോഴേ വീണ്ടും ഉന്മേഷവാനായി. കിടന്നകിടപ്പിൽ അട്ടേഹം ബയറരെ വിളിച്ചു. ബയറർമാരുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ സത്യസുന്ദരബാബുവിനുള്ള സ്ഥാനമെന്തെന്നു മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞു. ബയറർ ഓടിവന്നു് അട്ടേഹത്തിന്റെ ഷൂസും സ്റ്റോക്കിങ്ങ്സും അഴിച്ചുമാറ്റിയതിനുശേഷം ഒരു ജോഡി റബ്ബർചെരിപ്പെടുത്തു കട്ടിലിനുതാഴെ വച്ചു.

നിങ്ങടെതമ്മിൽ പരിചയപ്പെടേണ്ടതത്യാവശ്യമാണു് എന്നു പറഞ്ഞു ബോസേട്ടൻ പരിചയപ്പെടുത്തി: ''ഇയാടം നമ്മുടെ രക്ഷിതാവായ ഗ്രഡ്ബേഡിയാ. വത്സാ ഗ്രഡ്ബേഡിയാ! ഈ ബംഗസന്താനം പുതുതായി ജോലിയിൽ പ്രവേശിച്ചിരിക്കുകയാണു്. ഷാജഹാൻ ഹോട്ടലിലെ ചെറിയ ഗവണ്ണർ എന്നപേരിലായിരിക്കും അറിയപ്പെടുക. റോസിമദാമ്മയുടെ മുറിയിലായിരിക്കും ഇയാടം താമസിക്കുക.''

പാവം ഗ്രഡ്ബേഡിയ! തറയിൽ ശിരസ്സു മുട്ടുമാറുകനിഞ്ഞു് എന്നെ സലാംചെയ്തു.

''ഗ്രഡ്ബേഡിയാ! 362–ാംനമ്പർ മുറിയുടെ താക്കോലെടുത്തുകൊണ്ടു വരൂ! സാഹെബ് സ്വന്തം മുറിയിൽ പോയി വിശ്രമിക്കട്ടെ.''

ബയറർ താക്കോലെടുക്കാനോടി.

''ഇയാടം നല്ല അനുസരണയുള്ളവനാണല്ലോ.'' ഞാൻ പറഞ്ഞു.

''നല്ലവനാകാതെ നിവൃത്തിയില്ല. ശ്രീമാൻ ഗ്രഡ്ബേഡിയ ഇപ്പോഴേ നിഷ്ക്കാസിതജീവിതം നയിക്കുകയാണു്.''

''എന്തുകൊണ്ടു്?''

''പണ്ടു മൂന്നാംനിലയിലായിരുന്ന അവന്റെ ഡ്യൂട്ടി. ഒരുദിവസം അരഡസൻ കപ്പുകളുടച്ചതുകൊണ്ടു് മാനേജർ

അവനെ ഇങ്ങോട്ടയച്ചു. അതിഥികളുടെ സേവകസ്ഥാനത്തുനിന്നും മാറ്റി ഹോട്ടൽസ്റ്റാഫിന്റെ സേവനത്തിനു നിയോഗിച്ചു. ബമ്മാഷെൽ കമ്പനിയിലെ ഉദ്യോഗമുപേക്ഷിച്ചു് മക്കൻലാൽ ഹജരയുടെ പലചരക്കുകടയിൽ കണക്കെഴുത്തുജോലി സ്വീകരിച്ചതുപോലെയായി. മാനേജർ സാസ്സു് അവനെ ബങ്കുഷീഷിന്റെ പൂന്തോപ്പിൽ നിന്നു് ഈ മരുഭൂമിയിലേക്കു നാടുകടത്തി. ഹെഡ്ബയറർ പരാവാസിയ തന്റെ പുത്രിയെ ഗ്രഡ്ബേഡിയയെക്കൊണ്ടു വിവാഹംകഴിപ്പിക്കാൻ തീരുമാനിച്ചതായിരുന്നു. എന്നാൽ ഗ്രഡ്ബേഡിയയ്ക്കു നേരിട്ട ഭാഗ്യവിപര്യയത്തിൽ വിവാഹവും വഴുതിപ്പോകാൻ പോവുകയാണു്. അതാണു് അവൻ എന്നെ പ്രീണിപ്പിച്ചു വിപത്തിൽനിന്നും മോചനംനേടാൻ ശ്രമിക്കുന്നതു്. പരാവാസിയയും മാക്കോപോളോവും എന്റെ വരുതിയിലാണു ജീവിക്കുന്നതു് എന്നാണു് അവന്റെ ധാരണ. ഞാൻ പറയുന്നതെന്തും അവൻ അനുസരിക്കുമത്രെ!'' സത്യസുന്ദരബാബു വേറെ പലതും പറയുമായിരുന്നു. എന്നാൽ അതിനുള്ളിൽ ഗ്രഡ്ബേഡിയ താക്കോലുമായി ഹാജരായി.

''വരൂ യജമാനനേ!''

''ഞാനും കൂട്ടത്തിൽ വരണമോ?'' സത്യസുന്ദരബാബു ചോദിച്ചു.

''വേണ്ട. ഗ്രഡ്ബേഡിയ വേണ്ടതെല്ലാം ചെയ്തുകൊള്ളും.''

362–ാംനമ്പർ ക്യാബിൻ കറേദിവസമായിട്ടു തുറന്നിട്ടില്ലെന്നു വാതിലുൽ കട്ടിപിടിച്ച പൊടിപടലംകൊണ്ടു മനസ്സിലാക്കാം. വാതിൽ തുറന്നു വിളക്കു തെളിച്ചതിനുശേഷം ഗ്രഡ്ബേഡിയ മറെറന്തോ ജോലിയിൽ പ്രവേശിച്ചു.

മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചതോടെ എനിക്കു വലിയ അസ്വാസ്ഥ്യം തോന്നി. ഈ മുറിയിലാണു് റോസി താമസിച്ചിരുന്നതെന്നു് ഡ്രെസ്സിംഗ്ടേബിളിന്റെ പുറത്തു സജ്ജീകരിച്ചിട്ടുള്ള സൗന്ദര്യവർദ്ധകസാധനങ്ങളം കണ്ടു മനസ്സിലാക്കി. റോസി അതൊന്നും കൊണ്ടുപോയില്ല.

എല്ലാം ഇവിടെത്തന്നെയുണ്ട്. സിനിമയ്ക്കു പോയിരിക്കുകയാണു്. ഇപ്പോഴും വരും എന്നേ തോന്നുകയുള്ളു. തന്റെ അസാന്നിദ്ധ്യത്തിൽ അപരിചിതനായ ഏതോ പുരുഷൻ മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നു റോസി കരുതും.

ഈ ക്യാബിൻ ഏറ്റവും കിഴക്കേ അറ്റത്താണു്. ഭിത്തികളിലും വാതിലിന്മേലും പച്ചനിറത്തിലുള്ള ചായം പൂശിയിട്ടുണ്ടു്. മുകളിൽ ചാക്കുകൊണ്ടുള്ള സീലിംഗാണെങ്കിലും വെള്ളപൂശിയിട്ടുണ്ടു്. ഒരു കട്ടിലും ഒരു ഡ്രസ്സിംഗ് ടേബിളും കസേരയും മാത്രമേ ഫർണിച്ചറായുള്ളു. ആഗതരുടെ എണ്ണം കുറയ്ക്കാനായിരിക്കണം ഈ നിയന്ത്രണം ഏർപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നതു്.

റോസിയുടെ കിടക്കയിൽ നിറപ്പകിട്ടാർന്ന ഒരു ഷീറ്റാണു വിരിച്ചിരിക്കുന്നതു്. അതിന്മേലിരുന്ന ഞാൻ ഷൂ അഴിച്ചുമാറ്റി. പിന്നീടു് ഷർട്ടും, പാന്റും മാറ്റി നാടൻ രീതിയിൽ വസ്ത്രം ധരിക്കുന്നതിന്നിടയ്ക്കു് അന്തരീക്ഷം ക്ഷോഭിച്ചു. ആകാശം മേഘാവൃതമായിത്തീർന്നതു് ഞാനറിഞ്ഞില്ല. പ്രകൃതിയോടെനിക്കുള്ള അവജ്ഞയിൽ പ്രതിഷേധിച്ചു് അന്തരീക്ഷം പ്രതികാരത്തിന്നൊരുങ്ങിയിരിക്കുകയാണു്. കാറ്റിന്റെ ശക്തിയാൽ വാതിൽ ഭിത്തിയുമായി ഏറ്റുമുട്ടാനാരംഭിച്ചു. വെളിയിൽനിന്നു താക്കോലൂരി ഞാൻ വാതിൽ അകത്തുനിന്നു് അടച്ചുപൂട്ടി. ജനാലകളും അടയ്ക്കേണ്ടിവന്നു. അതിനുള്ളിൽ മഴത്തുള്ളികൾ കിടക്കയുടെ ഒരു ഭാഗം നനച്ചു. മിന്നൽപ്പിണറുകൾ ജാലകത്തിന്റെ പഴുതിലൂടെ അകത്തു പ്രവേശിച്ചു് എന്നെ താക്കീതുചെയ്യാൻ തുടങ്ങി. ഞാൻ അനധികൃതമായി ഈ മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ച വിവരം പ്രകൃതി അറിഞ്ഞുകഴിഞ്ഞെന്നു തോന്നുന്നു.

ശക്തിയായ മഴ. മേഞ്ഞിരിക്കുന്ന ടിൻപലകകളുടെ പുറത്തു് ഒരുക്കൂട്ടം യുവാക്കൾ തബലവായിക്കുന്ന പ്രതീതിയാണു്. ഞാനാ പെരിയ മുറിയിലുള്ള വിവരം അവരറിയുന്നില്ല. ജനനിബിഡമായ ഒരു പ്രദേശത്തുനിന്നും നിഷ്കാസിതനായ ഞാൻ ഏതോ വിജനമായ ഒരു ദ്വീപിൽ

എത്തപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. ബാഹ്യലോകവുമായി എനിക്കുള്ള ബന്ധം എന്നെന്നേക്കുമായി നഷ്ടപ്പെട്ടുകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു.

ഷർട്ടും, പാൻറും സൂക്ഷിക്കാൻ ഞാൻ അലമാര തുറന്നപ്പോഴും ഞെട്ടിപ്പോയി. റോസിയുടെ ഗൗണുകളും തൂക്കിയിട്ടിരിക്കുന്നു. അവ കാറിൽ ആട്ടുകയാണു്. സിൽക്കു്, റായൺ, നൈലോൺ എന്നിവകൊണ്ടു നിർമ്മിച്ച ഗൗണുകളും സ്ത്രീസഹജമായ ചാപല്യത്തോടെ മന്ദഹസിച്ചു്, പരസ്പരം ആലിംഗനംചെയ്യാൻ തുടങ്ങി. ഗൗണുകളും തൂക്കിയിട്ടിരിക്കുന്ന രീതിയിലും ഏതോ ശ്രദ്ധാലോചനയുണ്ടു്. ആദ്യം കറുത്തതു്, പിന്നീടു കടുംപച്ച, അതിന്റെ പിന്നിൽ വെള്ള, അവസാനം കടുംചുവപ്പു്. ആ മഹതി ശമ്പളം മുഴുവൻ വസ്ത്രങ്ങൾക്കുവേണ്ടി ചെലവഴിച്ചിരുന്നു എന്നാണു തോന്നുന്നതു്. അലമാരിയുടെ വലത്തുഭാഗത്തെ കതകിൽ ഫ്രെയിംചെയ്ത ഒരു ഫോട്ടോ തൂക്കിയിട്ടുണ്ടു്. ആ ഫോട്ടോവിലെ സ്ത്രീയാണു് റോസി എന്നു മനസ്സിലാക്കാൻ പ്രയാസമില്ല. എന്നാൽ ഇത്തരത്തിൽ ഒരു സ്ത്രീ തന്റെ ഫോട്ടോ എടുപ്പിക്കാൻ സമ്മതിക്കുമെന്നും, ഇനി എടുപ്പിച്ചാൽത്തന്നെയും അതു തന്റെ പക്കൽ സൂക്ഷിക്കുമെന്നും റോസിയുടെ ഫോട്ടോ കണ്ടില്ലായിരുന്നെങ്കിൽ ഞാനൊരിക്കലും വിശ്വസിക്കുകയില്ലായിരുന്നു. അദ്ധ്യായചിത്രമാണെങ്കിലും പൈശാചികവികാരമുളവാക്കാൻ അതു മതി. അവയം സ്വന്തം ശരീരഭംഗിയിൽ ലജ്ജിച്ച മുഖം തിരിക്കാൻ ശ്രമിക്കുകയാണു്.

പാമ്പുകളം ഫണം വിടർത്തുന്നതുപോലെ എഴുന്നുനില്ക്കുന്ന മുടിച്ചുരുളുകളും ആഫ്രിക്കയിലെ വനാന്തരത്തിൽ വളരെക്കാലംമുമ്പു് അന്തർദ്ധാനംചെയ്ത ഏതോ കഥ അനുസ്മരിപ്പിക്കുന്നു. ഇവളായിരുന്നോ ടൈപ്പിസ്റ്റു്? മുൻഭാഗത്തെ പല്ലുകളും അധരങ്ങളെ അനുസരിക്കാതെ വെളിയിലേക്കെത്തിനോക്കുന്നു. മങ്ങിയ പ്രകാശത്തിൽ എടുത്ത ഫോട്ടോയാണു്. എന്നാൽ ആ പ്രകാശം ദന്തനിരയെ കൂടുതൽ അനുഗ്രഹിച്ചതിനുശേഷം മാറിനേയും അനുഗ്രഹിക്കാൻ ശ്രമിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അതു മനസ്സിലാക്കിയ റോസി മാറു മറയ്ക്കാൻ പണിപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടു്.

റോസി യൂറോപ്യൻസ്ത്രീയായിരിക്കുമെന്നായിരുന്നു എന്റെ ധാരണ. എന്നാൽ അവളുടെ ഫോട്ടോ മറെറാരു ഭ്രഖണ്ഡത്തിന്റെ സൂചനയാണു നല്കുന്നതു്. ഇന്നു് ആ ഭ്രഖണ്ഡത്തെ ആഫ്രിക്ക എന്നാണു വിളിക്കുന്നതു്. ഗത്യന്തരമില്ലാത്തതുകൊണ്ടു ഞാൻ എന്റെ വസ്ത്രങ്ങളും ആ അലമാരിയിൽ സൂക്ഷിച്ചു.

ആ മുറിയിൽ റോസിയില്ലെങ്കിലും സദാസമയവും അവളുടെ സാന്നിദ്ധ്യം അനുഭവപ്പെട്ടുകൊണ്ടിരുന്നു. ഈ പ്രാചീനഹോട്ടലിന്റെ വിദേഹിയായ ആത്മാവും രാത്രിയുടെ അന്ധകാരത്തിൽ ഭോജനശാലയിലെ വാദ്യമേളങ്ങളുടെ കോലാഹലങ്ങളിൽനിന്നു് ഒഴിഞ്ഞുമാറി വിജനമായ ഈ മുറിയിൽ അഭയംപ്രാപിച്ചിരുന്നു എന്നു തോന്നുന്നു. ഗംഗയുടെ മറുകരയിലുള്ള കസുന്ദർനിവാസിയായ ഒരു ചെറുക്കന്റെ ആ ആത്മാവിന്റെ ശാന്തി ഭഞ്ജിക്കാൻ വന്നിരിക്കുന്നു! അതാണു് പേമാരി ക്ഷോഭത്തോടെ ചോദിക്കുന്നതു്: ''ആരാണെടോ? നിങ്ങടം ആരാണു്?''

അന്നത്തെ രാത്രിയിലെ സംഭവങ്ങളോർക്കുമ്പോഴും ഇന്നും എനിക്കു ചിരിവരും. സ്വന്തം ചാപല്യത്താൽ സ്വയം അത്ഭുതപരതന്ത്രനായിത്തീരുന്നു. എന്നാൽ അന്നു ചോദ്യത്തിനുത്തരം ലഭിക്കാഞ്ഞതിനാൽ പേമാരി കൊടുങ്കാറ്റുമായി കൂട്ടുചേർന്നു് സംഹാരത്തിനൊരുങ്ങുകയുണ്ടായി. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിന്റെ പ്രാചീനതമമായ ആത്മാവു് വീണ്ടും ഗർജ്ജിച്ചു: ''നിങ്ങടം ആരാണു്? എന്തിനിവിടെ വന്നു?''

ഉറക്കറയോടു ചേർന്നതന്നെയാണു് കുളിമുറിയും. കുറെ ദിവസമായിട്ടു് അങ്ങോട്ടാരും തിരിഞ്ഞുനോക്കീട്ടില്ല. എന്നാൽ ബാത്തു്റൂമിലും റോസിയുടെ സാന്നിദ്ധ്യമനുഭവപ്പെട്ടു. അവളുടെ സോപ്പുപെട്ടിയും, അല്പം സോപ്പും, ടൂത്തു് ബ്രഷും അവിടെത്തന്നെയുണ്ടു്. ഞാൻ ഇടത്തുകൈകൊണ്ടു പൈപ്പു തുറന്നു. വെള്ളം കുത്തിയൊഴുകി. ടാപ്പു് വൃത്തിയായി.

മഴയൊന്നവസാനിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ ആശ്വാസമായേനെ. ഞാനെവിടെയാണെത്തപ്പെട്ടതെന്നു ബോസേട്ടനോ

ട്ട ചോദിക്കാമായിരുന്നു. അദ്ദേഹം ഒരുപക്ഷേ, സ്വതഃസിദ്ധമായ ഫലിതം കലർത്തി ഇങ്ങനെ പറയുമായിരുന്നു: 'കൽക്കത്തയിലെ പ്രാചീനതമമായ ഷാജഹാൻ ഹോട്ടലിൽ.' അതേ പ്രാചീനതമം!

അതെല്ലാം ഇന്നത്തെ കാര്യങ്ങളല്ല. ഏതോ ഒരു നൂറ്റാണ്ടിലൊരു ദിവസം അപരാഹ്നത്തിൽ ചാർണക് എന്നു പേരായ ഒരു സായ്പ് ഹുഗ്ലീതീരമായ കൽക്കത്തയിൽ തന്റെ തോണിയടുപ്പിക്കുകയുണ്ടായി. അന്നു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ യാതനകൾക്കന്ത്യമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ക്ലാന്തനായ ആ വഴിപോക്കനാശ്രയം നല്കാൻ കല്ക്കത്തയിൽ ഒരു വഴിയമ്പലവുമുണ്ടായിരുന്നില്ല. സൂത്താനൂട്ടി ഹുഗ്ലിയിലെ ജനങ്ങൾക്കു് അന്നു് ഹോട്ടലിന്റെയോ വഴിയമ്പലത്തിന്റെയോ പേരറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. അക്കാലത്തെ ജീവിതം വളരെ കഠിനമായിരുന്നു. അനാദികാലംമുതല്ക്കേ വിദേശസഞ്ചാരികൾ ചെയ്യുപോന്ന ഏർപ്പാടുകൾ അന്നു് ചാർണക്സായ്പിന്നും ചെയ്യേണ്ടിവന്നിരിക്കണം. പിന്നീടു് കാലമെത്ര പിന്നിട്ടു! നീലസാഗരത്തിന്റെ മറുകരയിൽനിന്നു വേറെയും അനേകം പഥികർ കൽക്കത്തയുടെ മണ്ണിൽ കാലുകുത്തി. എന്നാലെപ്പോഴും അവർക്കു് ആശ്രയം നല്കാൻ കൽക്കത്തയിൽ ഒരു ഹോട്ടൽപോലുമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ബോസേട്ടൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു തുടർന്നു: ''ഞാൻ ബാല്യത്തിൽ രവീന്ദ്രനാഥടാഗോറിന്റെ ഒരു പദ്യം കാണാപ്പാഠം പഠിക്കുകയുണ്ടായി. അന്നു് അതിന്റെ അർത്ഥമറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. 'നാടുതോറും എനിക്കു ഭവനമുണ്ടു്. എന്നാൽ ഞാൻ ആ ഭവനങ്ങളന്വേഷിച്ചു് അലയുകയാണു്.' ഇപ്പോഴാ കവിയുടെ ഉദ്ദേശം മനസ്സിലായി. ലോകത്തിലെവിടെയും ഹോട്ടലുകളുണ്ടു്. പക്ഷേ, ഒന്നും മനസ്സിനിണങ്ങിയതല്ല. കവി മനസ്സിനിണങ്ങിയ ഹോട്ടൽ അന്വേഷിച്ചലയുകയാണു്. ഒരു നൂറ്റാണ്ടിനു മുമ്പാണു് അദ്ദേഹം ജനിച്ചതെങ്കിൽ ഈ മനോഹരമായ കവിത എഴുതുകയില്ലായിരുന്നു. കാരണം അക്കാലത്തു് കൽക്കത്തയിൽ ഹോട്ടലുകളൊന്നുമുണ്ടായിരുന്നില്ല.''

കൽക്കത്തയിൽ അന്നു് ഉയന്നുവന്നതിന്റെ പേരു് 'ടവേൺ' (മദ്യശാല) എന്നായിരുന്നു. നമ്മുടെ വില്യം ഘോഷിന്റെ ഭാഷയിൽ പറഞ്ഞാൽ മദ്യം നിറച്ചുകൊടുക്കുന്ന പെടോംപമ്പു്. ഹുഗ്ലീതീരത്തു കപ്പലടുപ്പിച്ചു് കരസ്റ്റിറങ്ങിയിരുന്ന നാവികർ ഉല്ലാസമന്വേഷിച്ചു് ആ വഴിയമ്പലങ്ങളിലായേം തേടിയിരുന്നു. ജീവിതത്തിന്റെ എത്ര വൈചിത്ര്യപൂർണ്ണമായ അദ്ധ്യായങ്ങളാണു് ആ നാടകവേദികളിൽ അഭിനയിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതു്.

ഇത്രയും കാലത്തിനു ശേഷം മറ്റൊരു നൂറാണ്ടിന്റെ ഉന്മാദം എന്റെ കണ്ണുങ്ങളിൽ കോലാഹലം സൃഷ്ടിക്കാൻ തുടങ്ങി. അന്നത്തെ തപ്തകാമാർത്തനിശ്വാസം എന്റെ ശരീരത്തിൽ പതിയാനാരംഭിച്ചു. ആദ്യം രോമാഞ്ചമുണ്ടായി. എന്നാലുടൻ സ്വയം നിയന്ത്രിച്ചു. ഈ വിശ്വാസസൗധത്തിന്റെ ഏറ്റവും മുകളിലെ നിലയിലുള്ള വിജനമായ മുറിയിൽ ഇരുട്ടത്തു് ഏകാകിയായി ഉറക്കമിളച്ചിരിക്കുകയാണു്. ഇനിയും അനേകം രാത്രികളിവിടെ കഴിച്ചുകൂട്ടുകയും വേണം. എന്നാൽ ചരിത്രത്തിന്റെ എത്രയോ അപരിമിതാദ്ധ്യായങ്ങളം ഇവിടെ ചെലിയണിഞ്ഞു പാദങ്ങളം ക്കിടയിലമന്നു കിടക്കുന്നു! ഏതു കെട്ടിടത്തിലാണോ ഞാൻ പ്രഭാതത്തിന്റെ ആഗമനവും പ്രതീക്ഷിച്ചു് ഉറക്കമിളച്ചിരിക്കുന്നതു് ആ കെട്ടിടം ഈ നൂറാണ്ടിലേതല്ല.

''ഈ അത്ഭുതനഗരത്തിൽ ഒന്നും ചിരസ്ഥായിയല്ല.''

ബോസേട്ടൻ തുടന്നു: ''ജീവിതം! അതും സ്ഥായിയല്ല. ശക്തിമാനായിരുന്ന ചാർണെക്കുസാഹ്വും രണ്ടുമൂന്നു വഷ്ത്തിനുശേഷം കൽക്കത്തയുടെ മണ്ണിൽ ലയിച്ചു. അദ്ദേഹത്തെ കഴിയുംവേഗം മണ്ണിന്നടിയിലാക്കിയിട്ടേ കൽക്കത്ത അടങ്ങിയുള്ള. പിന്നെ കീത്തി! അതു ചേമ്പിലയിൽ വീണ വെള്ളമാണു്. ഇന്നലെവരെ രാജകീയപദവിയിൽ വിരാജിക്കുകയും ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ ഏറ്റവും കൂടുതൽ വാടകയുള്ള മുറിയിൽ വിശ്രമിക്കുകയുംചെയ്ത മനുഷ്യരിന്നു ഭിക്ഷാംദേഹികളായി തെരുവുനീളെ അലഞ്ഞുനടക്കുന്നു. ഈ നഗരത്തിലെ ജീവിതവും ക്ഷണഭംഗുരമാണു്. മഹാകാലത്തെ കണ്ണുരുട്ടി ഭയപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ടു്

ഒന്നിനും കൽക്കത്തയുടെ മണ്ണിൽ അധികകാലം നില നില്ക്കാൻ സാദ്ധ്യമല്ല.''

''അവിശ്വസനീയമായ അഹങ്കാരത്തോടെ ഷാജഹാൻഹോട്ടൽ തലയുയർത്തി നില്ക്കുന്നതോ?''

''അനേകം രാവുകളിലെ ദുഃഖത്തിന്റേയും യാതനയുടേയും, ആനന്ദത്തിന്റേയും, ലോഭത്തിന്റേയും, ലബ്ധിയുടേയും, ത്യാഗത്തിന്റേയും ചരിത്രം മാറോടണച്ചുകൊണ്ട് ഷാജഹാൻഹോട്ടൽ ഇന്നും നിലനില്ക്കുന്നു. എന്നാൽ സമയത്തെ അവഗണിച്ചുകൊണ്ട് ഇതു് ഇത്രയുംകാലം നിലനില്ക്കുമെന്നു സിംപ്സൺയാസ്സുപോലും ചിന്തിച്ചിരിക്കുകയില്ല. സെന്റ്ജോൺസ്ചർച്ചിലെ ശ്മശാനത്തിൽ നിന്നു് ഉയിർത്തെഴുന്നേറ്റു് ഇന്നത്തെ മഴയുടെ തക്കം നോക്കി, കാവൽക്കാരനേയും കബളിപ്പിച്ചു്, സിംപ്സൺസായ്പു് തന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ പ്രവേശിക്കുകയാണെങ്കിൽ ആശ്ചര്യപ്പെട്ടുപോകും. തന്റെ പ്രശസ്തിയുടെ രഥം സിംപ്സൺസായ്പിനെ വളരെ പിന്നിലാക്കിക്കൊണ്ടു കൽക്കത്തയിലെ രാജവീഥികളിലൂടെ മുന്നോട്ടു നീങ്ങിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. പണ്ടു് ആളകൾ സിംപ്സൺസായ്പിനെ ഭ്രാന്തനെന്നും വിളിച്ചിരുന്നു. 'നിങ്ങൾ സദാസമയവും മദ്യത്തിന്റെ ലഹരിയിൽ ഉന്മത്തനായിക്കഴിയുകയാണോ?' അവർ ചോദിച്ചു. 'ഞാൻ ടീടോട്ടലറാണു്. എന്റെ കൈകൊണ്ടു മദ്യം സ്പർശിക്കുകപോലും ചെയ്തിട്ടില്ല.' സിംപ്സൺസായ്പു് ക്ഷോഭത്തോടെ മറുപടി പറഞ്ഞു.'

'''പിന്നെന്താ? പൗരസ്ത്യനാട്ടിലെ 'കറപ്പി'ന്റെ ആശീർവാദത്താൽ സ്വപ്നം കാണുകയാണോ?'

'''സ്വപ്നം കാണുകയല്ല. പദ്ധതി ആലോചിക്കുകയാണു്. വ്യവസായപദ്ധതി.'

'''ആകാശത്തു് ഫോർട്ടുവില്യം നിർമ്മിക്കാനുള്ള പദ്ധതിയാണോ?'

'''ഫോർട്ടുവില്യമിനടുത്തു്, മണ്ണിൽ ഒരു ഹോട്ടൽ നിർമ്മിക്കാനുള്ള പദ്ധതി ആലോചിക്കുകയാണു്. കൽക്കത്ത ഭാരതവർഷത്തിന്റെ ഭാഗ്യനിയന്താവാകും. തൽഫ

ലമായി പലക്കും ഇവിടെ വരേണ്ടിവരും. തല ചായ്ക്കാനുള്ള ഇടത്തിനുവേണ്ടി പണം ചെലവഴിക്കാൻ മടിയുള്ള വരായിരിക്കുകയില്ല അവർ. അവരെ ഉദ്ദേശിച്ചു ഞാനൊരു ഹോട്ടൽ സ്ഥാപിക്കും. അതു കണ്ടു നിങ്ങളും മാത്രമല്ല, നിങ്ങളുടെ പുത്രന്മാരും, പൗത്രരും, അത്ഭുതപ്പെടും. ഈ സിംപ്സനെ അഭിനന്ദിക്കുകയും ചെയ്യും എന്റെ പ്രതിമയൊന്നുമുണ്ടായിരിക്കുകയില്ല. എന്നാൽ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ എല്ലാ ദിവസത്തേയും, ബ്രേക്ഫാസ്റ്റിന്റേയും, ലഞ്ചിന്റേയും, ഡിന്നറിന്റേയും, മദ്ധ്യത്തിൽ ഞാൻ ജീവിക്കും.'''

സിംപ്സൺസായ്പ് അന്നു പുത്രന്മാരേയും പൗത്രരേയും മറികടന്നു വിദൂരതയിലേക്കെത്തിനോക്കാൻ ധൈര്യപ്പെട്ടില്ല. ഇന്നു രാത്രി അദ്ദേഹത്തിന്നു സെൻറ് ജോൺസ് ചർച്ചിലെ പാതിരിമാരുടെ സൂക്ഷ്മദൃഷ്ടികളിൽ പൊടിയിട്ടു പുറത്തുപോരാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ തന്റെ ഹോട്ടലിൽ പരിചിതരുടേയും, ബന്ധുക്കളുടേയും, പുത്രപൗത്രാദികളെക്കാളും, ഉന്നതരായ വ്യക്തികളെ കാണാൻ കഴിയുമായിരുന്നു.

പെട്ടെന്നു വാതിലിൽ ആരോ മുട്ടി. ഞാൻ പിടച്ചെഴുനേറ്റു വാതിൽ തുറന്നു. വെളിയിൽ നില്ക്കുന്നതു ഗ്രഡ്ബേഡിയയാണു്. മഴ അവസാനിച്ചുകഴിഞ്ഞിരുന്നു.

''യജമാനനേ! അങ്ങു വിളക്കണയ്ക്കാതെയാണുറങ്ങിയതു്.'' ശരിയാണു്. മഴയുടെ കോലാഹലത്തിൽ ഞാനുറങ്ങിപ്പോയി. വാച്ചിൽ നോക്കി. രാത്രി വളരെ ഇരുട്ടിക്കഴിഞ്ഞു. ഗ്രഡ്ബേഡിയയുടെ പ്രവൃത്തിയിൽ കോപം തോന്നി. എന്തിനാണവൻ ഈ സമയത്തു വിളിച്ചുണർത്തിയതു്! ''യജമാനനേ! രാത്രി വിളക്കണയ്ക്കാതെ കിടന്നുറങ്ങരുതു്. എനിക്കും അങ്ങേയ്ക്കും കഴപ്പം നേരിടും.''

ഞാൻ കണ്ണു തിരുമ്മിക്കൊണ്ടു ചോദിച്ചു:

''എന്തു കഴപ്പം?''

ഗ്രഡ്ബേഡിയ പതിഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു:

''സിംപ്സൺസായ്പ് ഇഷ്ടപ്പെടുകയില്ല. അദ്ദേഹം ഒന്നിനേറെയും ദുർവ്യയം സഹിക്കുകയില്ല.''

' സിംപ്സൺസാന്യോ?''

''അതേ യജമാനനേ! രാത്രിഡ്യൂട്ടി നോക്കുന്നവക്കെല്ലാം അദ്ദേഹത്തെ വലിയ ഭയമാണ്. അദ്ദേഹം രാത്രി പരിശോധനയ്ക്കിറങ്ങും. നിർദയനായ സാന്യാണ്. രാത്രി മുഴുവൻ ഹേട്ടലിൽ ചുറ്റിനടക്കും.''

''സിപ്സൺസാന്യിനെ നിങ്ങൾ എല്ലാവരും അറിയുമോ?''

''അറിയും. ഈ ഹേട്ടലിന്റെ ഒന്നാമത്തെ യജമാനൻ. വലതുകാലിൽ അല്പം ഏന്തലുണ്ട്.''

ഗ്രഡ്ബേഡിയയുടെ തൊണ്ട വരണ്ടു. അവൻ ഉമിനീരിറക്കി തൊണ്ട നനച്ചുകൊണ്ടു തുടർന്നു: ''രാത്രി ഡ്യൂട്ടി നോക്കുമ്പോഴും ആ സാന്യുമൂലം ഒന്നു കണ്ണുചിമ്മാനുംകൂടി സാധിക്കുകയില്ല. മനുഷ്യൻസാന്യാണെങ്കിൽ കാര്യം മനസ്സിലാകും. പക്ഷേ, ഇതു സാന്യിന്റെ പ്രേതമാണ്. നിഷ്ഠുരനായ സാന്യിനു അല്പംപോലും ദയവില്ല. അന്നു ഞാൻ പുതുതായി ജോലിയിൽ പ്രവേശിച്ചതേയുള്ളായിരുന്നു. രാത്രി രണ്ടു മണി സമയം. അതിഥികളെല്ലാം ഉറങ്ങിക്കഴിഞ്ഞു. മുറികളെല്ലാം അകത്തുനിന്നു പൂട്ടിയിരിക്കയാണ്. എങ്ങുമൊരു ശബ്ദവും കേൾക്കാനില്ല. കോറിഡോറിലെ വിളക്കുകളുമണച്ചു. എന്റെ ശരീരത്തിനു നല്ല സുഖമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഞാൻ ഒരു സ്റ്റൂളിലിരുന്നു മറ്റൊരു സ്റ്റൂളിന്മേൽ കാലുംവെച്ചു ഒന്നു കണ്ണു ചിമ്മിപ്പോയി. അപ്പോഴും എന്റെ ബെൽറ്റ് ആരോ അഴിക്കുന്നതായി തോന്നി. ഞാൻ ഞെട്ടിയുണർന്നു ബെൽറ്റിന്മേൽ പിടിച്ചു. സിംപ്സൺസാന്യാണെന്നു മനസ്സിലായി. ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാലു പിടിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. പക്ഷേ, പ്രേതത്തിന്റെ കാലുപിടിക്കാൻ കിട്ടുമോ? അവസാനം ഞാൻ പുതിയ ആളാണ് യജമാനനേ! ഇനി ഒരിക്കലും തെറ്റുചെയ്യുകയില്ല എന്നു വീണ്ടുകേണപേക്ഷിച്ചു. എന്നിട്ടും സാന്യ് ഒന്നും കേൾക്കാത്ത മട്ടിൽ എന്റെ ബെൽറ്റ് കൊണ്ടുപോയി. അവസാനം എന്തു തോന്നിയോ ആവോ! ബെൽറ്റ് മൂന്നാംനിലയിലെ മുലയിൽ എറിഞ്ഞിട്ടു പോയി.''

അദ്ധ്വനിദ്രയിലായിരുന്നെങ്കിലും ഗ്രഡ്ബേഡിയ പറഞ്ഞതു കേട്ടു ഞാൻ ചിരിച്ചുപോയി.

''ചിരിക്കരുതു് യജമാനനേ? ഹബ്സ്സാസ്സി നോടു ചോദിച്ചുനോക്കു! ഇവിടെയുള്ള സകലക്കുമറിയാം. സിപ്സൺസാസ്സു് ജീവിച്ചിരുന്നകാലത്തു് രാത്രി എല്ലാവരും ശരിക്കു ഡ്യൂട്ടിചെയ്യുന്നുണ്ടോ എന്നറിയാൻ ചുറ്റി നടക്കുമായിരുന്നു. ആരെങ്കിലും ഉറങ്ങുന്നതായിക്കണ്ടാൽ ബെൽറ്റഴിച്ചടിക്കും. പിറേദിവസം പിഴയടച്ചാൽ ബെൽറ്റു് തിരിച്ചുകിട്ടും. ബെൽറ്റു കൂടാതെ ഡ്യൂട്ടിചെയ്യാനും പാടില്ല.''

വിളക്കണയ്ക്കാതെ ഞാൻ ഉറങ്ങിയതിനു് ഗ്രഡ്ബേഡിയയോടു ക്ഷമാപണംചെയ്തു് മുറിക്കുള്ളിൽ കടക്കാൻ ഒരുങ്ങുകയായിരുന്നു. അതിനുള്ളിൽ നാലഞ്ചാളുകൾ കൂടുങ്ങിച്ചിരിച്ചു സംസാരിച്ചുകൊണ്ടു് കോണി കയറാൻ തുടങ്ങി. സ്ത്രീകളും പുരുഷന്മാരുമുണ്ടു്. ഗ്രഡ്ബേഡിയ പതിഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു:

''ഞാൻ പോകുന്നു യജമാനനേ! അങ്ങും ഇനി സംസാരിക്കരുതു്.''

എനിക്കൊന്നും മനസ്സിലായില്ല. ഞാനല്പം കോപത്തോടെ ചോദിച്ചു: ''എന്തുകൊണ്ടു സംസാരിച്ചുകൂടാ?''

''രാത്രി വളരെയധികമായി. നഗ്നമദാമ്മമാർ മടങ്ങിവന്നു. അങ്ങു വിളക്കണച്ചു് ഉറങ്ങിക്കൊള്ളൂ.''

എന്നെ ഭയാവഹവും രഹസ്യമയവുമായ ഒരു അവസ്ഥയിൽ തള്ളിവിട്ടിട്ടു് ഗ്രഡ്ബേഡിയ സ്ഥലംവിട്ടു.

ഞാൻ വിളക്കണച്ചു് ഉറങ്ങാൻ കിടന്നു. എന്നാൽ ഉറക്കം വന്നില്ല. കസുന്ദറിലെ ദരിദ്രയായ നിദ്ര ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ കയറാൻ ധൈര്യപ്പെട്ടന്നില്ല. അടുത്ത മുറിയിൽ ആരൊക്കെയോ പോട്ടിച്ചിരിക്കുകയും സംസാരിക്കുകയും ചെയ്യുന്നുണ്ടു്. കോണി കയറിവന്ന മദാമ്മമാരായിരിക്കും. അവരെയാണു ഗ്രഡ്ബേഡിയ അത്ഭുതനാമത്തിൽ പരിചയപ്പെടുത്തിയതു്. എന്റെ തൊട്ടടുത്ത മുറിയിലാണു് അവരിൽ ഒന്നുരണ്ടുപേർ എത്തിയിരിക്കുന്നതു്. കനംകുറഞ്ഞ പലകകൊണ്ടു നിർമ്മിച്ച ഭിത്തിക്ക

പ്പുറത്തു് അവരുടെ ശബ്ദം സ്പഷ്ടമായി കേൾക്കാം. അവർ പതിഞ്ഞ സ്വരത്തിലുമല്ല സംസാരിക്കുന്നതു്. എന്റെ മുറിയിൽ ഇരുട്ടാണെങ്കിലും അവരുടെ മുറിയിൽ ബൾബെരിയുന്നുണ്ടു്. ആ വെളിച്ചം എന്റെ മുറിയിലും അധികൃതമായി പ്രവേശിച്ചിട്ടുണ്ടു്.

''ബട്ട്ലർ! ബട്ട്ലർ!!'' ആ മുറിയിൽനിന്നു് ഏതോ ഒരു സ്ത്രീ വിളിച്ചു.

പാവം ഗ്രഡ്ബേഡിയ ഓടിച്ചെന്നു.

''നീ ബട്ട്ലർ ആണോ?'' മദാമ്മ വിരക്തിയോടെ ചോദിച്ചു.

''അല്ല. ഐ ഗ്രഡ്ബേഡിയ. വെയിറർ.''

വെയിറർ എന്നു മാത്രം പറഞ്ഞാൽ മതിയായിരുന്നു. എന്നാൽ മദ്ധ്യത്തിൽ തന്റെ പേരു് കുത്തിച്ചെലുത്തി ഗ്രഡ്ബേഡിയ, മദാമ്മയെ ചിന്താക്കുഴപ്പത്തിലാക്കി. കുറെ അശ്ലീലപദങ്ങൾക്കു ശേഷം മദാമ്മ ചോദിച്ചു: ''നീ എങ്ങനെയുള്ള വെയിറ്ററാണു്?''

അവളുടെ കൂട്ടത്തിൽ മറെറാരു സ്ത്രീയുംകൂടിയുണ്ടായിരുന്നു.

''ഇതെന്റെ അവസാനത്തെ ഇന്ത്യാവിസിറാണെന്നു ഞാൻ നിങ്ങളോടു പറയുന്നു മമ്മീ! ഇനി ഒരിക്കലും ഞാനീ നശിച്ച രാജ്യത്തു വരില്ല.''

ഇന്ത്യയിൽ വന്നതു വലിയ തെറ്റായിപ്പോയെന്നു് അവരും അമ്മയ്ക്കു് മനസ്സിലാക്കിക്കൊടുക്കുകയാണു്.

''ഇത്രയെല്ലാം രാജ്യങ്ങളുണ്ടായിട്ടു നിങ്ങൾ എന്തിനാണു് ഇന്ത്യയിൽ വരാൻ സന്നദ്ധയായതു്?''

അവർ ആരാണെന്നു മനസ്സിലായില്ല. എന്നാൽ രാത്രി മുഴുവൻ സംസാരിച്ചു കഴിച്ചുകൂട്ടുമെന്നു തോന്നുന്നു. മദാമ്മ ശുദ്ധ ഇംഗ്ലീഷിൽ ഗ്രഡ്ബേഡിയയോടു ചോദിച്ചു.

''വിസ്കിക്കു് ഹിന്ദിയിലെന്താണു പറയുക?''

''വിസ്കിയുടെ ഹിന്ദി വിസ്കിതന്നെ.''

''എന്നാൽ അതു വേണം. ഇപ്പോൾ വേണം.''

''ബാർ പൂട്ടിപ്പോയി. ഇപ്പോഴും തണുത്ത വെള്ളമല്ലാതെ മറെറാന്നും നല്കാൻ സാദ്ധ്യമല്ല.'' ഗ്രഡ്ബേഡിയ ഇംഗ്ലീഷും ഹിന്ദിയും കൂട്ടിക്കലത്തി അവരെ അറിയിച്ചു.

''ഓ! മമ്മീ! നിങ്ങളെന്നെ ഏതു വനത്തിലാണു കൊണ്ടുവന്നിരിക്കുന്നതു്?'' മദാമ്മ തേങ്ങിക്കരയാൻ തുടങ്ങി.

അമ്മ അവളെ സാന്ത്വനപ്പെടുത്താൻ ശ്രമിക്കുകയാണു്:

''കൽക്കത്തയിൽ ഒരുമണിക്കുശേഷം ബാറുകളൊന്നും തുറക്കുകയില്ലെന്നു ഞാനറിഞ്ഞിരുന്നില്ല. എന്റെ പൊന്നുമകളു ഉറങ്ങാൻ ശ്രമിക്കൂ! ഇപ്പോഴും നേരം വെളുക്കും!''

മകളു ക്ഷോഭിച്ചു: ''ഗെറ്റ് ഔട്ട്! ഗെറ്റ് ഔട്ട്! എന്റെ മുറിയിൽനിന്നു് കടന്നുപോകൂ! നിങ്ങളു എന്റെ പണത്തെ മാത്രമേ സ്നേഹിക്കുന്നുള്ളൂ. ഒംബ്ലി മണി! പണത്തിനുവേണ്ടി നിങ്ങളു പുത്രിയെ സ്രാവിന്റെ മുമ്പിലെറിഞ്ഞുകൊടുക്കാനും മടിക്കുകയില്ല.''

''പമേലാ! പമേലാ!'' ആ അമ്മ കരുണാർദ്രമായ സ്വരത്തിൽ മകളെ ആശ്വസിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിക്കുകയാണു്.

''കടന്നു പോകൂ പുറത്തു്. നിങ്ങളു സ്വന്തം മുറിയിൽ പോകൂ! ഞാനിപ്പോളു വസ്ത്രരഹിതയാകും. എന്റെ മുമ്പിലാരും ഉണ്ടായിരിക്കരുതു്.''

''പ്രിയപ്പെട്ട മകളെ! ഞാൻ നിന്റെ അമ്മയാണു്. എനിക്കും അമ്മയുണ്ടായിരുന്നു. അമ്മയോടൊരിക്കലും ക്ഷോഭിക്കരുതു്. ഞാനൊരിക്കലും എന്റെ അമ്മയോടു ക്ഷോഭിച്ചിട്ടില്ല.''

''അതാണു നിങ്ങളു പതിനെട്ടുവയസ്സിൽ ബട്ട്ലറോടൊന്നിച്ചു് ഒളിച്ചോടിപ്പോയതു്, അല്ലേ?''

അമ്മ ക്ഷോഭിച്ചു: ''ഞാൻ ആരുടെകൂടെയാണോ ഒളിച്ചോടിയതു് അയാളു നിന്റെ പിതാവാണു്.''

''യെസ്! പക്ഷേ, അയാളു ഒരു ബട്ട്ലറായിരുന്നു.''

മകനെ പൊട്ടിച്ചിരിക്കാൻ തുടങ്ങി.

അതെല്ലാം കേട്ട് എന്റെ ശരീരം വിറയ്ക്കാൻ തുടങ്ങി. ഞാനെവിടെയാണ് എത്തിയിരിക്കുന്നത്! ഇവിടത്തെ സ്ഥിതിഗതികളൊന്നും മനസ്സിലാകുന്നില്ല. സത്യസുന്ദര ബാബുവിനോട് എനിക്ക് കോപം തോന്നി. എന്നെ ഇവിടെ തള്ളിവിട്ടിട്ട് അദ്ദേഹം നിഷ്കാരനായി ഉറങ്ങുന്നു. എനിക്ക് സുപരിചിതമായിരുന്ന മുഖങ്ങൾ കൺമുമ്പിൽ പൊന്തിവരാൻ തുടങ്ങി. റാംജി ഹജ്റായിലെ ച്ചോക്കേട്ടൻ, ഉമേശ് ബാനർജിലയിനിലെ ഹേജോയേട്ടൻ, നവകുമാർനന്ദി ലയിനിലെ പൂനേട്ടൻ, കസുന്ദറിലെ കൃഷ്ണേട്ടൻ! അവരെല്ലാവരുമിപ്പോൾ സുഖമായി ഉറങ്ങുകയാണ്. ഞാൻ മാത്രം ഉണർന്നിരിക്കുന്നു. ഉണർന്നിരിക്കാൻ എനിക്കാഗ്രഹമില്ല. എന്നിട്ടും ഉണർന്നിരിക്കേണ്ടിവന്നിരിക്കുന്നു. കണ്ണടയ്ക്കാൻ ധൈര്യം വരുന്നില്ല.

അടുത്ത മുറിയിലപ്പോഴും ശണ്ഠ തുടരുകയാണ്. ആ മാന്യമഹതിയുടെ ബട്ട്ലർപിതാവിനെക്കുറിച്ചറിഞ്ഞു. അവസാനം വൃദ്ധയായ അമ്മ പരാജയപ്പെട്ടു:

''അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ ഞാൻ വേറെ മുറിയിൽ പോയി ഉറങ്ങിക്കൊള്ളട്ടെ?''

''യെസ്! യെസ്! നിങ്ങളോടെത്രപ്രാവശ്യം പറയണം? ഇനിയും പോകുന്നില്ലെങ്കിൽ ഞാൻ ബയറെക്കൊണ്ട് പുറത്താക്കിക്കും.''

അമ്മ കരഞ്ഞുകൊണ്ട് വീണ്ടും ചോദിച്ചു:

''നിനക്ക് ഒറ്റയ്ക്കുറങ്ങാൻ സാധിക്കുമോ? ഭയപ്പെടുകയില്ലല്ലോ?''

പുത്രി പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു: ''ഞാൻ മരിക്കുന്നതുവരെ നിങ്ങളെ കൂട്ടത്തിൽ കിടക്കുമോ?''

അമ്മ വെളിയിൽ വന്നു: ''ഗ്രഡ് നൈറ് മൈ ഗേൾ! നിന്നെ ദൈവം അനുഗ്രഹിക്കട്ടെ!''

ആ മുറിയിലെ വിളക്കണഞ്ഞു.

ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ രാത്രി ഇപ്പോൾ യഥാർത്ഥരൂപം പൂണ്ടു. കസുന്ദറിലെ ദരിദ്രനിദ്ര പതുങ്ങിപ്പതുങ്ങി മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ച് എന്നെയാശ്ലേഷിച്ചു. അങ്ങനെ

എത്ര സമയമുറങ്ങിയെന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. പെട്ടെന്നു് എന്റെ ഉറക്കത്തിനു ഭംഗം നേരിട്ടു. വാതിലിൽ ആരോ മുട്ടുന്നുണ്ടു്. ഒരിക്കൽ ഞാൻ ടെലിഗ്രാഫിപഠിക്കാൻ ജോർജ് ടെലിഗ്രാഫ് സ്കൂളിൽ ചേരുകയുണ്ടായി. ഒരു ടെലിഗ്രാഫ് യന്ത്രം വാങ്ങുകയും ചെയ്തു. ശരിക്കും അതുപോലുള്ള ശബ്ദമാണു്: ടരേ ടക്കാ! ടരേ ടക്ക!

ഞാൻ ധൃതിയിൽ എഴുനേറ്റു വാതിൽ തുറന്നപ്പോഴേക്കേട്ടതു് ഒരു പുരുഷന്റെ ശബ്ദമാണു്:

''പമേലാ! അവസാനം നീ വാതിൽ തുറന്നല്ലോ! തുറക്കുകയില്ലെന്നായിരുന്നു ഞാൻ വിചാരിച്ചതു്.''

ഞാൻ പരിഭ്രാന്തിയോടെ ഉച്ചത്തിൽ ചോദിച്ചു: ''എന്താണു്? നിങ്ങളാരാണു്?''

ആഗതനു ബോധമുണ്ടായെന്നു തോന്നുന്നു. അയാളം തലകുനിച്ചു് ഓട്ടുന്നതിനിടയിൽ പറഞ്ഞു: ''സോറി! നംബർ തെറ്റിപ്പോയി!''

എന്റെ ശരീരമപ്പോഴും വിറയ്ക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. സ്ലീപ്പിംഗ്ഗൗൺധാരിയായ ആ മനുഷ്യൻ അതിനുള്ളിൽ എവിടെയോ ഒളിച്ചു. ഞാൻ വിളക്കു തെളിച്ചു് വെളിയിൽ വന്നു. ഗ്രഡ്ബേഡിയ സ്റ്റൂളിലിരുന്നു് ഉറങ്ങുകയാണു്. അവന്റെ പാദത്തിനരികിൽ ഒരു പൂച്ച വിശ്രമിക്കുന്നുണ്ടു്. അടുത്തുള്ള മേശപ്പുറത്തും ഒരു പൂച്ച ഇരിക്കുന്നുണ്ടു്. ഗ്രഡ്ബേഡിയയുടെ തലയ്ക്കുമുകളിൽ ഒരു ബൾബു മാത്രം ഉണ്ണന്നിരിപ്പുണ്ടു്. രാത്രിയിലെ കാത്തിരിപ്പു് എന്താണെന്നു് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. ഞാൻ ഇന്നു് പ്രഭാതത്തേയും പ്രതീക്ഷിച്ചു് ഉണന്നിരിക്കുകയാണു്. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിന്റെ മേൽത്തട്ടിൽ, മുഷിഞ്ഞ ആകാശം ക്രമേണ വെള്ളപൂണ്ടു തുടങ്ങി. ആഫീസിലെ ഹെഡ്ഗ്രമസ്സൻ നിർദ്ദിഷ്ടസമയത്തിനുമുമ്പേ ജൂനിയർഗ്രമസ്സന്മാരുടെ ആഗമനം പ്രതീക്ഷിച്ചു വാച്ചിൽ നോക്കാറുള്ളതുപോലെ ഞാനും സൂര്യനെ പ്രതീക്ഷിച്ചു പൂർവ്വാകാശത്തേക്കു നോക്കി ഇരിപ്പായി.

അപ്പോഴും അന്ധകാരം നീങ്ങീട്ടില്ല. ആ സമയത്തു മേൽത്തട്ടിന്റെ മൂലയിൽ ഒരു മാന്യനെ കണ്ടു. ഡ്രോയറും

ബനിയനും മാത്രം ധരിച്ചുകൊണ്ട് അയാൾ വ്യായാമം ചെയ്യുകയാണ്. നടക്കുന്ന മട്ടിൽ അയാൾ സ്ലോ ഡാൻസ് ചെയ്യുകയാണ്.

കറുത്തു മെലിഞ്ഞ ശരീരം. മുടി മുഴുവൻ നരച്ചു. അയാൾ ഏകാഗ്രതയോടെ വ്യായാമം ചെയ്യുകയാണ്. അടുത്തുതന്നെ ഒരു സ്റ്റൗവിൽ വെള്ളം തിളയ്ക്കുന്നുണ്ട്. എന്നെക്കണ്ടപ്പോൾ അയാൾ പുഞ്ചിരിച്ചു. ശുദ്ധബംഗാളിയിൽ നമസ്കാരം പറഞ്ഞു.

''നിങ്ങൾക്കും രാവിലെ ഉണരുന്ന ശീലമുണ്ടോ?''

''ഇല്ല. അമ്മ ശകാരിച്ചിട്ടുപോലും എന്നെ ഉണർത്താൻ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. എന്നാലെങ്ങനെയോ ഇന്ന് അതിരാവിലെ ഉണർന്നു.''

അയാൾക്ക് എന്റെ വിവരങ്ങളെല്ലാം അറിയാമെന്നു മനസ്സിലായി. ''റോസിയുടെ സ്ഥാനത്തു നിങ്ങളല്ലേ നിയമിതനായിരിക്കുന്നതു?'' പിന്നീട് ആ മാന്യൻ സ്വപരിചയം നൽകി:

''എന്റെ പേരു പി. സി. ഗോമേജ്—പ്രഭാത് ചന്ദ്രഗോമേജ്—ഇവിടത്തെ ബാൻഡുമാസ്റ്ററാണ്.''

''നിങ്ങൾ ഇവിടെത്തന്നെയാണോ താമസിക്കുന്നതു?''

''താമസിക്കാതെ നിവൃത്തിയില്ല. ഭോജനശാലയിലെ ഡ്യൂട്ടിയവസാനിക്കുമ്പോൾ കല്ക്കത്താനഗരത്തിൽ ബസ്സും ട്രാമും ഒന്നും ഓടുന്നുണ്ടായിരിക്കുകയില്ല.'' പിന്നീട് അയാൾ മുറിയിൽനിന്നു ഒരു ഗ്ലാസ്സ് വെള്ളംകൂടി കൊണ്ടുവന്നു സ്റ്റൗവ്വിന്റെ മുകളിലിരുന്ന പാത്രത്തിൽ ഒഴിച്ചു. ''നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടി ഒരു കപ്പുംകൂടി തയ്യാറാക്കുകയാണു്.''

ഞാൻ തടഞ്ഞിട്ടും അയാൾ സമ്മതിക്കുന്നില്ല.

''ആദ്യമായി പരിചയപ്പെടുകയാണു്. ഞാനൊരു നിസ്സാരമനുഷ്യൻ! ഒരുകപ്പു കാപ്പികൊണ്ടാകട്ടെ നമ്മുടെ പരിചയത്തിന്റെ ഉദ്ഘാടനം!''

''ഇത്ര രാവിലെ കോഫിയോ?''

''അതേ. കൃത്യം നാലുമണിക്കു പാലും പഞ്ചസാര യും ചേർക്കാതെ ഒരുകപ്പു് കാഫി ഞാൻ കുടിക്കും. നിങ്ങൾക്കത്രേ കട്ടപ്പുരുള്ള കാഫി കഴിക്കാൻ സാദ്ധ്യമല്ല. അതി നാൽ പഞ്ചസാരയിട്ട തരാം. ക്ഷമിക്കണം! പാലിനു് എന്റെ പക്കൽ യാതൊരേർപ്പാടുമില്ല.''

എനിക്കു ലജ്ജതോന്നി. രാവിലെ ഒരു അന്യമനുഷ്യ നെ ബുദ്ധിമുട്ടിക്കേണ്ടിവന്നു. കപ്പിൽ കാഫി പകർന്നു കൊണ്ടു് ഗോമേജു് പറഞ്ഞു: ''ബ്രഹ്മം ദി ഗ്രേറ്റ്, രാവി ലെ ഇത്തരത്തിലുള്ള കട്ടൻകാഫിയാണു് കുടിച്ചിരു ന്നതു്.''

ബ്രഹ്മം സ്വന്തം കൈകൊണ്ടാണു് കാഫി തയ്യാറാക്കി കഴിച്ചിരുന്നതെന്നും, അതിനിടയ്ക്കാണു് അദ്ദേഹം സിൽ ഫനി, പിയാനോ കൺസർട്ടു്, വയലിൻ കൺസർട്ടു്, ഡബിൾ കൺസർട്ടു്, തുടങ്ങിയ വാദ്യയന്ത്രങ്ങൾ നിർമ്മി ച്ചതെന്നും, ഗോമേജിൽനിന്നറിയാൻ കഴിഞ്ഞു. അയാൾ പറഞ്ഞതിന്റെ അർത്ഥം എനിക്കു മനസ്സിലായില്ല. വലി യ ഭക്തിയോടെയാണു് ഗോമേജു് അതെല്ലാം പറഞ്ഞതു്.

ഞാൻ കപ്പു കഴുകാൻ തുടങ്ങിയപ്പോൾ അയാൾ ത ടഞ്ഞു:

''പാടില്ല. ബ്രഹ്മമിന്റെ വീട്ടിൽനിന്നു് സ്യമാൻ കാപ്പി കുടിക്കാറുണ്ടായിരുന്നു.'' അദ്ദേഹവും കപ്പു കഴുകുമാ യിരുന്നോ. സ്യമാൻ ആരാണെന്നും എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ യിരുന്നു. എന്റെ മുഖഭാവത്തിൽനിന്നു് ഗോമേജു് സംഗീ തവിദ്യയിൽ എനിക്കുള്ള പാണ്ഡിത്യം മനസ്സിലാക്കിയെ ന്നു തോന്നുന്നു. അയാൾ തുടർന്നു: ''ദി ഗ്രേറ്റ് സ്യമാൻ—അ ദ്ദേഹത്തിന്റെ ഒരു പ്രബന്ധമാണു് ബ്രഹ്മമിനെ വിശ്വ വിഖ്യാതനാക്കിത്തീർത്തതു്.''

സംഗീതകലയുമായി ഒരുകാലത്തും എനിക്കു ബന്ധ മുണ്ടായിരുന്നില്ല. എന്നാൽ ആ അജ്ഞത മറച്ചുകൊണ്ടു് ഞാൻ ചോദിച്ചു: ''അപ്പോൾ ഞാൻ ഇവിടെ സംഗീത ചൂഡാമണിയായ സ്യമാൻ ആണോ?''

''അതല്ല. എന്നിരുന്നാലും നിങ്ങൾ എന്റെ അതി ഥിയാണു്. ലോകത്തു് ഒരു കഷ്ടതയും, കഷ്ടമല്ലെന്നു്

ബ്രഹമിൽനിന്നു പഠിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ഈ ലോകത്തിലുള്ള പോരായ്മകളൊന്നും പോരായ്മകളല്ല; വേദന വേദനയല്ല, ഞങ്ങളെല്ലാവരും കണ്ടകങ്ങളെ ധന്യമാക്കി സംഗീത പുഷ്പങ്ങളം വിരിയിക്കുന്നു.''

''സൂര്യോദയമാവാറായി. കുട്ടികളം ഇപ്പോഴും ഉറങ്ങുകയാണു്. അവരെ ഉണത്തട്ടെ'' എന്നും പറഞ്ഞു് ഗോമേജു് മുറിയിൽ കടന്നു. ഞാനും തിരിച്ചുപോന്നു. സ്വന്തം മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചിട്ടും തലേദിവസം രാത്രി നടന്ന സംഭവങ്ങളം എനിക്കു വിസ്മരിക്കാൻ കഴിയുന്നില്ല. എന്റെ തൊട്ടടുത്തമുറിയുടെ വാതിൽ ചാരിയിട്ടിരിക്കുകയാണു്. ഗ്രഡ്ബേഡിയ ചായയുടെ ട്രേയുമായി ആ മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചു. ട്രേ മേശപ്പുറത്തു വെച്ചിട്ടു് അവൻ പുറത്തുവന്നു: ''വലിയ കുഴപ്പത്തിലായി. ക്യാമ്പറി(ഭോജനശാല)ലെ മദാമ്മ മുറി അകത്തുനിന്നു് പൂട്ടുകയുമില്ല, വസ്ത്രം ധരിക്കുകയുമില്ല.''

ഞാൻ നിശ്ശബ്ദനായിരിക്കുകയാണു്. വാതിലിൽ മുട്ടുന്ന ശബ്ദം കേട്ടപ്പോഴം എഴുനേറ്റു വാതിൽ തുറന്നു. ഓ! സത്യസുന്ദരബാബുവാണു്! അദ്ദേഹം അകത്തു കടന്നു വാതിലടച്ചതിനു ശേഷം പറഞ്ഞു: ''സ്വയം എഴുനേറ്റു വാതിൽ തുറക്കേണ്ട ആവശ്യമില്ല. 'കം ഇൻ' എന്നു പറഞ്ഞാൽ മതി. ഇനി വാതിൽ തുറക്കത്തക്ക അവസ്ഥയിലല്ലെങ്കിൽ 'ജസ്റ്റു് ഏ മിനിട്ടു്' എന്നു പറഞ്ഞേക്കണം. ഏ മിനിട്ടു് എന്നു പറഞ്ഞു് ഹോട്ടലിൽ നിങ്ങൾക്കു് അരമണിക്കൂർ എടുക്കാൻ കഴിയും. നിനക്കു കിടക്കച്ചായ ലഭിച്ചില്ലേ?''

''കിടക്കച്ചായയോ?''

''അതെ. പല്ലുതേച്ചു് മുഖം കഴുകാതെ കിടക്കയിൽ കിടന്നുകൊണ്ടുതന്നെയാണു് ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ മാന്യന്മാർ ബെഡ്ടീ കഴിക്കുന്നതു്. അതിന്റെ നാടൻ ഭാഷയാണു് കിടക്കച്ചായ.''

''ഇപ്പോഴം കാഫി....''

വാചകം പൂർത്തിയാക്കുന്നതിനു മുമ്പേ ബോസേട്ടനു കാര്യം മനസ്സിലായി. ''ആദ്യത്തെ ദിവസംതന്നെ നീ

തട്ടിൻപുറത്തെ ചായ കുടിച്ചോ? നീ ഒരു ലക്കിചോപ്പ് തന്നെ. ലോകത്തു രണ്ടേരണ്ടാളുകൾ മാത്രമേ ആ സമയത്തു ചായ കഴിക്കാറുള്ളു. ഒന്നു നമ്മുടെ ഗോമേജ് സാഹ്പ്. മറെറയാൾ ജർമ്മനിയിലെ ബ്രഹ്മാവു സാഹ്പ്.''

''ബ്രഹ്മാവല്ല, ബ്രഹ്മം!''

''അൻപത്തിരണ്ടെന്നു പറയുന്നതുതന്നെയാണു മുപ്പത്തിരണ്ടും. പിന്നെ പേരിലെന്തിരിക്കുന്നു! ഷേക്സ്പീയർ സാഹ്പ് എന്താണു പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതു്! ബ്രഹ്മനെ ബ്രഹ്മാവെന്നു വിളിച്ചതുകൊണ്ടു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്ഥാനം കുറഞ്ഞുപോകുമോ അതോ ബ്രഹ്മസമാജക്കാർ ബ്രഹ്മപൂജ ഉപേക്ഷിക്കുമോ? ജർമ്മനിയിലെ സുരശില്പിയായ ബ്രഹ്മം സാഹ്പും ബ്രഹ്മാവുതന്നെ.'' പിന്നീടു് അദ്ദേഹം എന്റെ മുഖത്തേക്കു സൂക്ഷിച്ചുനോക്കി ഗംഭീരസ്വരത്തിൽ ചോദിച്ചു: ''നീ ഇന്നലെ രാത്രി ഉറങ്ങിയില്ലേ?''

''ഉറങ്ങിയല്ലൊ!'' ഞാൻ ഒരുതരത്തിൽ പറഞ്ഞൊപ്പിച്ചു.

ബോസേട്ടനു് എല്ലാം മനസ്സിലായി. അദ്ദേഹം പതിഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു. ''ആദ്യമാദ്യം ഇങ്ങനെ സംഭവിക്കും. കണ്ടു കണ്ടു് തഴമ്പിക്കുമ്പോഴേ എല്ലാം സ്വാഭാവികമായിക്കൊള്ളും.'' വാച്ചിൽ നോക്കിയതിനുശേഷം അദ്ദേഹം ഗ്രഡ്ബേഡിയയെ വിളിച്ചു: ''ഞങ്ങൾക്കു രണ്ടു പേർക്കുമുള്ള ചായ ഈ മുറിയിൽ കൊണ്ടുവരൂ!'' പിന്നീടു് എന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു് വേഗം കുളിച്ചു് ഒരുങ്ങിക്കൊള്ളൂ! നമുക്കൊരുമിച്ചു് താഴെ പോകാം. ശ്രീമാൻ വില്യം ഷോഷ് ഇപ്പോഴേ ശപിക്കുന്നുണ്ടാകും.''

വെണ്ണപുരട്ടിയ റൊട്ടിയും ഓമ്ലറും കൂട്ടി ബ്രേക്ഫാസ്റ്റ് ആരംഭിച്ചു. ചായക്കോപ്പയുടെ വലിപ്പം കണ്ടു് ഞാൻ ആശ്ചര്യപ്പെട്ടു. ബോസേട്ടൻ അതു ശ്രദ്ധിച്ചു. ''ബ്രേക്ഫാസ്റ്റിനു് ഇവക്കു ചായ കുറെ കൂടുതൽ വേണം. ഈ പാത്രത്തിന്റെ പേരുതന്നെ ബ്രേക്ഫാസ്റ്റ് കപ്പ് എന്നാണു്.''

ഞങ്ങളുടെ സംഭാഷണം കുറെക്കൂടി നീണ്ടുപോകുമായിരുന്നു. അതിനുള്ളിൽ ഏതോ ഒരു മാന്യൻ എന്നെ

കാണാൻവേണ്ടി വെളിയിൽ കാത്തുനില്ക്കുന്നുവെന്നു് ബയറർ അറിയിച്ചു.

''എന്നെ കാണാനോ?'' ആശ്ചര്യം നീങ്ങുന്നതിനു മുമ്പേ മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ച മാന്യൻ ബയറൺസാഹ്വായിരുന്നു. ഗ്രഡ്മോർണിംഗ്! സോറി! മുന്നറിയിപ്പുകൂടാതെ നിങ്ങളുടെ മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചുപോയി.'' ബയറൺസാഹ്വ് പറഞ്ഞു.

''ബോസ്യേട്ടാ! ഇദ്ദേഹമാണു് എനിക്കു ജോലി വാങ്ങിത്തന്ന ബയറൺസാഹ്വ്!''

ബോസ്യേട്ടൻ സ്വപരിചയം നല്ലാനൊരുങ്ങുകയായിരുന്നു. അതിനുള്ളിൽ ബയറൺസാഹ്വ് തുടർന്നു: ''നിങ്ങളാണു് ശങ്കറിന്റെ മിത്രവും, ഷാജഹാൻഹോട്ടൽ മാനേജരുടെ വലംകൈയുമായ മിസ്റ്റർ സത്യസുന്ദരബോസ്! ഇവിടെ പതിനൊന്നുവർഷമായി ജോലിചെയ്യുന്നു. അതിനുമുമ്പു് അമ്മാവന്റെ ശുപാർശയിലൂടെ ഗ്രാന്റ്ഹോട്ടലിൽ പ്രവേശിക്കാൻ ശ്രമംനടത്തുകയുണ്ടായി.''

ഞങ്ങളിരുവരും അത്ഭുതപ്പെട്ടു. ബയറൺസാഹ്വ് തുടർന്നു: ''ആശ്ചര്യപ്പെടാനൊന്നുമില്ല. ഞങ്ങടെ പ്രൈവറ്റ് ഡിറക്ടീവുകളാണു്. ഞങ്ങടെ എല്ലാ വിവരങ്ങളുമറിഞ്ഞിരിക്കണം. അതാണു് ഞങ്ങളുടെ മൂലധനവും!'' പിന്നീടു് അദ്ദേഹം യഥാർത്ഥപ്രശ്നത്തിലേക്കു കടന്നു.

''ഞാൻ പുറത്തുപോകണോ?'' ബോസേട്ടൻ ചോദിച്ചു.

''വേണ്ട. വേണ്ട. നിങ്ങളെയാണു് ഞങ്ങടെക്കാവശ്യം. ഇന്നു രാവിലെ മോശമായ ഒരു വാർത്ത ലഭിച്ചു. അതാണിപ്പോഴത്തന്നെ വരാൻ കാരണം.''

''എന്താണു് വാർത്ത?''

''പ്രിയപ്പെട്ട സ്നേഹിതാ! റോസി തിരിച്ചുവരുമെന്നു തോന്നുന്നു.''

''ങേ!'' എന്റെ അന്തരാത്മാവു് ആർത്തനാദം പുറപ്പെടുവിച്ചു.

''മിസ്സിസ് ബാനർജിക്കു് അവരുടെ ഭർത്താവിന്റെ വിവരം ലഭിച്ചു. അവരുടെ സഹോദരൻ റവാക്ക ബാനർ

ജി ഞാൻ നൽകിയ വിവരമനുസരിച്ച് തന്റെ അളിയനെ കണ്ടുപിടിച്ചു. വാഗ്വാദത്തിനുശേഷം മിസ്റ്റർ ബാനർജി കുടുംബത്തിലേക്കു മടങ്ങിപ്പോരാൻ സന്നദ്ധത പ്രകടിപ്പിച്ചു. രവാക്കബാനർജി റോസിയേയും എങ്ങനെയോ സമാശ്വസിപ്പിച്ചു. മിസ്റ്റർ ബാനർജി മടങ്ങിപ്പോരുന്ന സ്ഥിതിക്ക് റോസി എന്തുചെയ്യും! പ്രത്യേകിച്ച് ബോംബെയെപ്പോലുള്ള ഒരു നഗരത്തിൽ!''

''രാവിലെ ഇത്ര നൈരാശ്യജനകമായ ഒരു വാർത്ത ഞാൻ പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്നതല്ല.''

''ഇപ്പോഴെ പരിഭ്രാന്തനാകേണ്ട. ഞാൻ മാക്കോപോളോവിനെ കണ്ടിട്ടേ പോകുകയുള്ളൂ. മറ്റു പോസ്റ്റുകളൊന്നും ഒഴിവില്ലെങ്കിലാണു കഴപ്പം.''

ബോസേട്ടൻ അല്പസമയം ചിന്താമഗ്നനായിരുന്നതിനുശേഷം മന്ദസ്മിതത്തോടെ പറഞ്ഞു:

''ഒന്നും ഭയപ്പെടാനില്ല.''

സമയം സൃഷ്ടപ്പെടുത്താതെ അവരിരുവരും മാക്കോപോളോവിനെ കാണാൻ പുറപ്പെട്ടു. അവരെ അനുഗമിക്കുവാൻ എനിക്കു ധൈര്യമുണ്ടായില്ല. ഞാൻ മാനേജരുടെ മുറിയുടെ മുമ്പിൽ ഉലാത്തിക്കൊണ്ടിരുന്നു.

''വെളിയിൽ നില്ക്കുന്നതെന്തിനാണു ബാബൂ? അകത്തേക്കു പോരുന്നില്ലേ?'' രാംസിംഗ് പറഞ്ഞു.

എന്തിനാണു ഞാൻ വെളിയിൽ നില്ക്കുന്നതെന്നു രാംസിംഗിനോടു പറയാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. മുന്നു പ്രധാനികരും എന്റെ ഭാവിഭാഗധേയം നിശ്ചയിക്കാൻ മീറ്റിംഗ് കൂടിക്കൊണ്ടിരിക്കുകയാണു്. ഞാൻ മനസ്സാ ദൈവത്തെ സ്മരിച്ചു. ആപത്സമയത്തു് അഭ്യർത്ഥിക്കാതെ അദ്ദേഹം എനിക്കു് മിത്രങ്ങളെ നൽകി. യാതൊരു പ്രതിഫലേച്ഛയും കൂടാതെ ബോസേട്ടനും, ബയറൺസായ്പും എനിക്കുവേണ്ടി മറ്റുള്ളവരോടു സമരംചെയ്യുന്നു.

ഏതാണ്ടു് പതിനഞ്ചുമിനിട്ടിനുശേഷം അവരിരുവരും സുസ്മേരവദനരായി പുറത്തുവന്നു. ''നിങ്ങൾക്കാരോടെങ്കിലും നന്ദി പറയേണ്ടതുണ്ടെങ്കിൽ ബോസിനോടാണു പറയേണ്ടതു്. കൗണ്ടറിൽ രണ്ടുപേർ മതിയാകുന്നില്ല.

ക്യാബറിൽ ടിക്കറ്റുവില്ലാൻ പലപ്പോഴും സാധിക്കാതെ വരുന്നു. പത്തു മണിക്കൂർ ഡ്യൂട്ടിക്കുശേഷവും ബോസ് മുംതാസ് റസ്റ്റാറന്റിൽ ഡ്രിങ്കിനും ഭക്ഷണത്തിനും ആർഡർ ബുക്കുചെയ്യാൻ നിബ്ബന്ധിതനായിത്തീരുന്നു — എന്നിങ്ങനെയുള്ള കാര്യങ്ങളെല്ലാം അദ്ദേഹം മാക്കോപോളോവിനോടു പെട്ടിത്തുറന്നു പറഞ്ഞു.'' ബയറൺസായ്പ് വിശദീകരിച്ചു.

ഞാൻ കൃതജ്ഞതനിറഞ്ഞ നയനങ്ങളോടെ ബോസേട്ടന്റെ നേരെ നോക്കി. അദ്ദേഹം എന്റെ മുതുകത്തു തട്ടി പറഞ്ഞു: ''ഇത്രയും കാലം ഇരുന്ന പെട്ടി പാടിച്ചു. ഇനി ഞങ്ങളോടൊത്തു നിന്നുകൊണ്ടു ജോലിചെയ്യണം. റോസി വരട്ടെ; വരാതിരിക്കട്ടെ; ഇന്നുമുതൽ നിങ്ങളുടെ ഡ്യൂട്ടി കൗണ്ടറിലാണു്. എനിക്കു വലിയ ഉപകാരമായി മിസ്റ്റർ ബയറൺ! അനുസരണയുള്ള ഒരു ഭാര്യയും, വിശ്വസ്തനായ ഒരു അസിസ്റ്റൻറുമില്ലെങ്കിൽ ജീവിതത്തിനൊരു സുഖവും ലഭിക്കുകയില്ല.''

''കൗണ്ടറിലെ ജോലിയോ?''

''അതെ! ആനയും കുതിരയുമൊന്നുമല്ല. നിനക്കു സാധിക്കും. രണ്ടുജോഡി സൂട്ടു വേണം. അതിനു ഹോട്ടൽ പണം ചെലവുചെയ്തുകൊള്ളും. നീ മുടക്കേണ്ടതില്ല.''

''നിങ്ങൾക്കെത്രയോ ഭാഷകളറിയാം. എനിക്കാണെങ്കിൽ ഒരു ഭാഷയും നല്ലപോലെ അറിഞ്ഞുകൂടാ.'' ബോസേട്ടൻ ഉച്ചത്തിൽ ചിരിച്ചു.

''കൗണ്ടറിൽ വരൂ! ഞാൻ ചില അനുവേങ്ങൾ പറഞ്ഞുതരാം.''

കൗണ്ടറിൽ മിസ്റ്റർ വില്യംഘോഷ് അപ്പോഴും കണക്കുകളെല്ലാം ശരിപ്പെടുത്തി ബോസേട്ടനേയും കാത്തിരിക്കുകയായിരുന്നു. അയാളെ പറഞ്ഞയച്ചതിനു ശേഷം ബോസേട്ടൻ തുടർന്നു: ''സായ്പ് നിങ്ങൾക്കു ഡിക്റ്റേഷൻ നല്കുകയല്ല. ഞാൻ പറയുന്ന ചെറിയ ജോലികളെല്ലാം ചെയ്യണം. ക്രമേണ ടെയിഡ്സ്മീക്കറർ പഠിപ്പിച്ചുതരാം. ഞാൻ ജോലിയിൽ പ്രവേശിച്ചകാലത്തു് ഹോട്ടൽ മാനേജ്മെൻറ്, പത്രത്തിൽ കൊടുത്തിരുന്ന പരസ്യത്തി

ന്റെ ഉദ്ദേശമിതായിരുന്നു. ഷേക്സ്പിയറിനെപ്പോലെ ഇംഗ്ലീഷും, രവീന്ദ്രനാഥ ടാഗോറിനെപ്പോലെ ബംഗാളിയും തുളസീദാസിനെപ്പോലെ ഹിന്ദിയും അറിയാവുന്ന ഒരാളെ ആവശ്യമുണ്ട്. മാസം എഴപത്തിയഞ്ചുരൂപ ശമ്പളം! അതിന്റെ ഫലമായി എന്നെയാണ് അവർക്കു ലഭിച്ചതു്. എല്ലാ യോഗ്യതകളുമുണ്ട്. പക്ഷേ, അല്പം ചില വ്യത്യാസങ്ങളുണ്ടെന്നേ മാത്രം. തുളസീദാസനെപ്പോലെ ഇംഗ്ലീഷും, ഷേക്സ്പിയറിനെപ്പോലെ ബംഗാളിയും ടാഗോറിനെപ്പോലെ ഹിന്ദിയും അറിയാവുന്ന വ്യക്തിയാണു ഞാൻ. എന്നാൽ ജോലി നടക്കുന്നില്ലെ? നല്ല നിലയിൽത്തന്നെ പോകുന്നുണ്ട്. എന്തുമാകട്ടെ, ആശങ്ക കൈവെടിഞ്ഞു കൗണ്ടറിൽ വരൂ!''

നാല്

ഇനി റിസപ്ഷനേയും, ഉന്മത്തയായ ഒരു ലേഡീ ടൈപ്പിസ്റ്റിന്റെ പുനരാവിർഭാവത്തെക്കുറിച്ചും പറയാം. സത്യസുന്ദരബാബുവിന്റെ അനുഗ്രഹത്താൽ എല്ലാ ഹോട്ടൽജോലികളുമഭ്യസിച്ചതും, എല്ലാവരേയും സന്തോഷിപ്പിക്കാൻ പഠിച്ചതും എങ്ങനെയെന്നു വിവരിക്കാം. എല്ലാറ്റിലുമാദ്യം സദർലൻഡ്സാഹ്നിന്റെ കാര്യം പറയാം. ഇത്രയും കാലത്തിനുശേഷം ഇന്നു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖം എന്റെ മനോമുകുരത്തിൽ പൊന്തിവരുന്നതെന്താണെന്നു മനസ്സിലാകുന്നില്ല.

സദർലൻഡ്സാഹ്നിന്റെ ആകാരത്തെക്കുറിച്ചോർക്കുമ്പോഴും ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ വിഗ്രഹമാണു് കൺമുമ്പിൽ പൊന്തിവരുന്നതു്. ബോസേട്ടൻ ഒരിക്കൽ ഇങ്ങനെ പറയുകയുണ്ടായി:

''നീ വലിയ കുഴപ്പക്കാരനാണു്. സകലതും ദേശീയഉപമയിലൂടെ ഗ്രഹിക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നു. ഉപമ യോജിച്ചതല്ലെങ്കിലും ഉപേക്ഷിക്കുകയയില്ല, പണ്ടത്തെ ഈശ്വരഗ്രഹപ്പുയുടെ പിന്നാലെ ഓടാൻ ശ്രമിക്കുന്നു. അദ്ദേഹം വി

ദേശീയദേവന്മാരെ ഉപേക്ഷിച്ച് നാട്ടിലെ നാസ്തികളെ പൂജിക്കാൻ ആഹ്വാനംചെയ്യുകയുണ്ടായി.''

ഞാൻ ആ ആക്രമണം ചെറുത്തു: ''അതു ശരിയല്ലാ ഞ്ഞാൽ വിദേശിയെപ്പിടിച്ചു നാട്ടിലെ ദേവനായി പ്രതിഷ്ഠിക്കുകയാണ്.''

''എത്ര വക്കാലത്തുപിടിച്ചാലും ശരി! നമ്മുടെ കൃഷ്ണചന്ദ്രനു് സദർലൻറ്സാസ്ത്രിനെപ്പോലെ ഉയരമുണ്ടോയിരുന്നോ?''

''തുന്നൽക്കാരന്റെ ടേപ്പുകൊണ്ടു് നമ്മുടെ ദേവീദേവന്മാരുടെ മഹത്വമളക്കാറില്ല.''

''അളക്കാറില്ലെന്നു പറയും! പക്ഷേ, വർണ്ണിക്കാൻ തുടങ്ങുമ്പോൾ രാധയുടെ മുടിമുതൽ പാദത്തിന്റെ നഖം വരെ വിവരിക്കാൻ മറക്കുകയില്ല. നമ്മുടെ ദേവീദേവന്മാർ നമ്മെപ്പോലെതന്നെ ചെറിയവരായിരുന്നു. സദർലൻറിനെ ഗ്രീക്കുവിഗ്രഹത്തോടുപമിച്ചാലെ ശരിയാവുകയുള്ളു ഗ്രീക്കുവിഗ്രഹങ്ങൾ കാണാൻ ഗ്രീസിൽ പോകേണ്ട ആവശ്യമില്ല. കൽക്കത്തയിലെ പുരാതനസെമീന്ദാർ ഭവനങ്ങളിൽ ധ്വംസാവശിഷ്ടമെങ്കിലും ഇപ്പോഴും മൂന്നാലു വിഗ്രഹങ്ങൾ കാണാം. അവയിലേതെങ്കിലും ഒരു വിഗ്രഹത്തിനു പകരം സദർലൻറുസാസ്ത്രിനെ പ്രതിഷ്ഠിച്ചാൽ മതിയാകും.''

ഇന്നും സദർലൻറുസാസ്ത്രിന്റെ രൂപം എന്റെ കൺമുമ്പിൽ പൊന്തിവരാറുണ്ടു്. അപ്പോൾ ഞാൻ ബോസേട്ടന്റെ അഭിപ്രായം വിപരീതമായി ഉപയോഗപ്പെടുത്തും. ചിത്പൂർറോഡിലുള്ള ഒരു ഭവനത്തിൽ ഞാൻ ഗ്രീക്കു കൊത്തുകലയുടെ പ്രതീകമായ ഒരു പുരുഷവിഗ്രഹം കണ്ടിട്ടുണ്ടു്. അശ്രദ്ധമൂലം ആ വിഗ്രഹത്തിനു് പല കേടുകളും സംഭവിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ഒരു കൈയ് ഒടിഞ്ഞുപോയി. മുഖത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗം തകർന്നുപോയി. അതുകൊണ്ടും അഭംഗിയൊന്നും നേരിട്ടിട്ടില്ല. ലോവർസർക്കുലർറോഡിലുള്ള ക്രിസ്ത്യൻശ്മശാനത്തിൽവെച്ചു് സദർലൻറുസാസ്ത്രിന്റെ മുഖത്തു സ്മരിച്ച ദയനീയഭാവം ഇന്നും എന്നെ അസ്വസ്ഥചിത്തനാക്കുന്നുണ്ടു്.

ഞാൻ ഷാജഹാൻ ഹോട്ടലിൽ ജോലിക്കു പ്രവേശിച്ചു് അധികനാളം കഴിയുന്നതിനു് മുമ്പാണു് ഡോക്ടർ സദർലൻറുമായി പരിചയപ്പെട്ടതു്. അന്നു് അദ്ദേഹം ലോകാരോഗ്യസംഘടയുടെ പ്രവർത്തനത്തിനു് ഇന്ത്യയിൽ വന്നതായിരുന്നു. പിന്നീടു് വളരെക്കാലത്തേക്കദ്ദേഹത്തെ കാണാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ഞാനന്വേഷിച്ചതുമില്ല. ഹോട്ടലിൽ ദിവസേന എത്രയോ അതിഥികളം വരികയും പോവുകയും ചെയ്യുന്നു! നിത്യേനയുള്ള ഈ പോക്കുവരവിൽ ആരെ പരിചയപ്പെടാൻ! ആരെ ഓർത്തിരിക്കാൻ!

ഡോക്ടർ സദർലൻറു് ഇന്ത്യയിൽ വന്നതു് ഏതോ വാക്സിനേഷനെക്കുറിച്ചു് ഉപദേശിക്കാനാണെന്നായിരുന്നു കേട്ടതു്. അദ്ദേഹം വിനാശകാരികളായ ചില രോഗാണുക്കളെ ഐസു്പെട്ടിയിലാക്കി തിരിച്ചു പോകുകയും ചെയ്തു. ഇന്നലെ രാത്രി നിദ്രിഷ്ടസമയം കഴിഞ്ഞു വളരെ വൈകിയാണു് ലണ്ടനിൽനിന്നുള്ള വിമാനം ഡംഡം വിമാനത്താവളത്തിലെത്തിയതു്. ആ വിമാനത്തിൽ ഡോക്ടർ സദർലൻറുമുണ്ടായിരുന്നു. അദ്ദേഹം ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെത്തിയപ്പോഴം ഞാൻ ഗാഢനിദ്രയിലായിരുന്നു. രാവിലെ ഉണർന്നു വെളിയിൽ വന്നപ്പോഴം ഡോക്ടർ സദർലൻറു് ഒരു ഈസിച്ചെയറിൽ വിശ്രമിക്കുന്നതു കണ്ടു. ഒരു ബനിയനും പാൻറും ധരിച്ചു് അദ്ദേഹം കിഴക്കു് ആകാശത്തേക്കു നോക്കിയിരിക്കുകയായിരുന്നു. റോഡിൽ ട്രാംകാറുകളും, ബസ്സുകളും ഓടാനാരംഭിച്ചിരുന്നു.

അപ്രതീക്ഷിതമായി ഡോക്ടർ സദർലൻറിനെ വരാന്തയിൽ കണ്ടപ്പോഴം ഞാൻ സ്വന്തം മുറിയിലേക്കുതന്നെ മടങ്ങിപ്പോന്നു. ഒരു കൈലിമുണ്ടു മാത്രമേ അപ്പോഴം ഞാൻ ധരിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നുള്ളു. ഗ്രഡ്ബേഡിയ ബെഡ്ചായയുമായി വന്നപ്പോഴം ഞാൻ ചോദിച്ചു:

''ഈ സായ്പു് മുകളിലെ നിലയിൽ വന്നതെങ്ങനെ?''

''അറിഞ്ഞുകൂടാ യജമാനനെ! ബോസ്സാഹെബ് ആണു് അദ്ദേഹത്തെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നതു്. 37–ാംനമ്പർ മുറി ഒഴിവുണ്ടായിരുന്നു. സായ്പിനു് ആ മുറി കൊടുത്തു.''

''ഇവിടെയുള്ള മുറികളും വാടകയ്ക്കു കൊടുക്കുമോ?''

''ബോസ് സാഹെബിന്റെ ഉദ്ദേശമെന്താണെന്നറിഞ്ഞുകൂടാ.'' ഗ്രഡ്ബേഡിയയ്ക്ക് ബോസേട്ടനോട് വെറുപ്പാണെന്ന മനസ്സിലാക്കാൻ പ്രയാസമുണ്ടായിരുന്നില്ല. വെറുപ്പിനു കാരണവുമുണ്ട്. പരവാസിയ തന്റെ പുത്രിയെ കാഫിഹൗസിലെ ഒരു ബയറക്കു വിവാഹംചെയ്തുകൊടുക്കാൻപോവുകയാണ്. ഗ്രഡ്ബേഡിയ വേദനയോടെ തുടർന്നു: ''ബോസ് സാഹെബ് എനിക്കുവേണ്ടി ഒന്നും ചെയ്യുന്നില്ല യജമാനനെ! ഇത്ര രാത്രി ഈ സാസ്ത്രിനെ മുകളിലെ നിലയിൽ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നു. ആദ്യം ഞാൻ ഭയപ്പെട്ടു. ആ ഭാഗത്തുള്ള മൂന്നു മുറികളിലാണ് നഗ്നമദാമ്മമാർ ഉറങ്ങുന്നതു്. ബോസ്സാഹെബ് കൂട്ടത്തിലില്ലായിരുന്നെങ്കിൽ ഞാൻ അപ്പോഴത്തന്നെ സാസ്ത്രിനെ ഓടിച്ചേനെ. 'മാക്പൊല'സാസ്ത്രിന്റെ ആജ്ഞാവർത്തിയാണ്.

ഗ്രഡ്ബേഡിയയിൽനിന്നു ഞാൻ പല പുതിയ വാക്കുകളും പഠിച്ചു. മാക്കോപോളോസാസ്ത്രിനെ മാക്പാലസാസ്ത്ര് എന്നാണവൻ പറയുന്നതു്. ഭോജനശാലയിൽ നൃത്തംവയ്ക്കുന്ന യൂറോപ്യൻസ്ത്രീകളെ നഗ്നമദാമ്മമാർ എന്നു പറയുന്നതിന്റെ ഉദ്ദേശമെന്തെന്നെനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ.

ഗ്രഡ്ബേഡിയയുടെ പേരിന്റെ ഉത്ഭവവും രഹസ്യമാണ്. ഗ്രഡ്ബേഡിയയുടെ പൂർവ്വികന്മാർ ഉൽബേഡിയയിൽ പോയി. ഗ്രഡ് (ശക്കര) തിന്നതുകൊണ്ടായിരിക്കണം ഈ പേരുണ്ടായതെന്നു ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു. എന്നാൽ ഗ്രഡ്ബേഡിയ ഈ അഭിപ്രായത്തെ എതിർത്തു. തന്റെ മാതാപിതാക്കൾ വറുപൊരികൾ തിന്നുമെന്നല്ലാതെ ശക്കരപ്രിയരായിരുന്നില്ലെന്നും, പൂർവ്വികരാരും ഉൽബേഡിയയിൽ പോയിട്ടില്ലെന്നും സമർത്ഥിച്ചു. കല്ലുത്തയിലെ ശുദ്ധജലവിതരണവിഭാഗവുമായിട്ടേ ഗ്രഡ്ബേഡിയയുടെ പൂർവ്വികർക്കു ബന്ധമുള്ളൂ. ജ്യേഷ്ഠൻ കോപ്പറേഷനിൽ പൈപ്പ്മേസ്ത്രിയാണ്. അച്ഛൻ ഷാജഹാൻ ഹോട്ടലിൽ ഏകദേശം പൈപ്പ്മേസ്ത്രിയായിരുന്നു. എന്നാൽ ബയറെക്കാളും കൂടുതൽ വരുമാനമാർജ്ജിക്കാൻ കഴി

യാത്തതിൽ പശ്ചാത്തപിച്ചിരുന്നു. പൈപ്പ് മേസ്തിരിക്ക് ലഭിച്ചിരുന്ന ശമ്പളത്തെക്കാൾ രണ്ടിരട്ടി ഒരു ബയറർക്ക് ബക്ഷീഷായി ലഭിച്ചിരുന്നു. അതാണ് ദീർഘദർശിയായ പിതാവ് ഗ്രഡ്ബേഡിയയെ ഹോട്ടൽജോലിയിൽ പ്രവേശിപ്പിച്ചതു്.

''ഭാഗ്യദോഷമാണു് യജമാനനെ! അല്ലെങ്കിൽ എനിക്ക് മകളിലെ നിലയിൽ ജോലിചെയ്യേണ്ടിവരികയില്ലായിരുന്നു.''

''ഇവിടെയും അതിഥികൾ വരാൻതുടങ്ങി. നിന്റെ ഭാഗ്യം തെളിഞ്ഞുകൊള്ളും.''

ഗ്രഡ്ബേഡിയയുടെ മുഖം തെളിഞ്ഞു. അവന്റെ നന്മയ്ക്കുവേണ്ടിയാണു് ബോസ്സാഹെബ് 37–ാംനമ്പർ റൂമിൽ അതിഥിയെ കൊണ്ടുവന്നതു്.

''ബോസ്സാഹെബ് ഉറങ്ങുകയാണോ?'' ഞാൻ ചോദിച്ചു.

''അതെ. പക്ഷേ, ഇന്നു പന്ത്രണ്ടുമണിവരെ ഉറങ്ങുകയില്ല. എവിടെയോ പോകാനുണ്ട്. കുറെ കഴിയുമ്പോൾ വിളിച്ചുണർത്തണമെന്നാണു പറഞ്ഞിരിക്കുന്നതു്.''

''അദ്ദേഹത്തെ എനിക്കൊന്നു കാണണം.''

ഗ്രഡ്ബേഡിയ തന്റെ ഭാഗ്യവിപര്യയം വിവരിക്കാനാരംഭിച്ചു: ''ബോസ്സാഹെബ് നിർബ്ബന്ധിച്ചുകാണുകയില്ല. അല്ലെങ്കിൽ പരവാസിയ തന്റെ മകളെ കാഫിഹൗസിലെ കാളിന്ദിക്ക് വിവാഹംചെയ്തുകൊടുക്കാൻ ധൈര്യപ്പെടുകയില്ലായിരുന്നു.''

ഞാൻ അഭിപ്രായപ്രകടനമൊന്നും നടത്താതെ നിശ്ശബ്ദനായി ചായ കുടിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. എന്റെ മൗനം പ്രോത്സാഹനമായി ഗണിച്ച ഗ്രഡ്ബേഡിയ തുടർന്നു: ''യജമാനനേ! ഷാജഹാൻഹോട്ടലിനെക്കാൾ വലിയ ഹോട്ടൽ ലോകത്തു മറെറവിടെയെങ്കിലുമുണ്ടോ?''

''ലോകം വളരെ വലുതാണു്.''

അതുകൊണ്ടും ഗ്രഡ്ബേഡിയ നിരാശനായില്ല: ''കാഫിഹൗസ് എവിടെ? ഷാജഹാൻഹോട്ടൽ എവിടെ?''

''അതു ശരിയാണു്. പക്ഷേ, ഷാജഹാൻ ആരായിരുന്നെന്നറിയാമോ?''

''എഴുത്തും വായനയും ഒന്നും പഠിച്ചിട്ടില്ലെന്നുകരുതി ഒന്നും അറിഞ്ഞുകൂടെന്നാണോ യജമാനൻ വിചാരിക്കുന്നതു്? ഷാജഹാൻ വലിയ കോടീശ്വരനായിരുന്നു. അദ്ദേഹം രണ്ടു ഹോട്ടൽ സ്ഥാപിച്ചു. ഒന്നു ഭാര്യയുടെ പേരിൽ ബോംബെയിലും ഒന്നു സ്വന്തം പേരിൽ കൽക്കത്തയിലും സ്ഥാപിച്ചു ലക്ഷക്കണക്കിനു രൂപ സമ്പാദിച്ചു. താജ് ഹോട്ടലും ഷാജഹാൻഹോട്ടലും.''

ചിരിച്ചുചിരിച്ചു് എന്റെ വയറിനു വേദനപിടിക്കുമോ എന്നു സംശയിച്ചു. ''ഇതു് എന്നോടു പറഞ്ഞതു നന്നായി. മറ്റാരോടും പറയരുതു്. താജ്ഹോട്ടൽ സ്ഥാപിച്ചതു ജാംഷഡ്ജി ടാറ്റായാണു്. നമ്മുടെ ഹോട്ടൽ സ്ഥാപിച്ചതു സിംപ്സൺസാസ്സും.''

അതൊന്നും ശ്രദ്ധിക്കാതെ ഗ്രഡ്ബേഡിയ തുടർന്നു: ''താജ്ഹോട്ടലിൽ ബക്ഷീഷ് കിട്ടുന്ന പണം എല്ലാവർക്കും തുല്യമായി വീതിക്കുകയാണെന്നു കേൾക്കുന്നതു ശരിയാണോ?''

''എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ.''

വലിയ വലിയ ഹോട്ടലിൽ ബില്ലിനോടൊന്നിച്ചു ബക്ഷീഷും വാങ്ങുമെന്നും ആഴ്ചതോറും അതു് എല്ലാവർക്കുമായി വീതിക്കുമെന്നും ആ സമ്പ്രദായം ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ നടപ്പിലാകുമെന്നും ഗ്രഡ്ബേഡിയ വിശ്വസിച്ചിരുന്നു.

''അപ്പോഴോ യജമാനനേ?''

കാഫിഹൗസിലെ കാളിന്ദി ഓരോ അണവീതം ബക്ഷീഷ് വാങ്ങി ഗ്രഡ്ബേഡിയയെക്കാളും സമ്പാദിക്കുന്നുണ്ടു്. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ ബക്ഷീഷ് സമമായി വീതിക്കുന്നകാലത്തു പരാവാസിയയ്ക്കു പശ്ചാത്തപിക്കേണ്ടിവരും. തന്റെ പുത്രിയെ കാളിന്ദിയെക്കാളും യോഗ്യനായ ഒരാൾക്കു വിവാഹംചെയ്തുകൊടുക്കാൻ കഴിയുമായിരുന്നു എന്നു പിന്നീടയാൾക്കു മനസ്സിലായിക്കൊള്ളും.

ഗ്രഡ്ബേഡിയയുടെ ആവലാതി കേട്ട ഞാൻ മട്ടത്തു. ഇനിയും എത്രസമയം അവന്റെ ശോകകഥ കേൾക്കേണ്ടി വരുമെന്നു മനസ്സിലായില്ല.

അങ്ങനെയിരിക്കെ അടുത്ത മുറിയിൽ ടൈംപീസിന്റെ അലാറം മുഴങ്ങി. ഗ്രഡ്ബേഡിയ ഒഴിഞ്ഞ കപ്പും ടേയുമെടുത്തു ബോസേട്ടനെ വിളിച്ചുണർത്താൻ പോയി. ''താൻ ചെയ്യുന്നതു തെറ്റാണെന്നു പരാവാസിയയെ ഓർമ്മിപ്പിക്കാൻ ഇനിയും സമയമുണ്ടു്.'' ഗ്രഡ്ബേഡിയ പോകുന്നതിനിടയിൽ പറഞ്ഞു.

ബോസേട്ടന്റെ അടുത്തുചെന്നപ്പോഴാണു തലേദിവസം രാത്രി നടന്ന സംഭവങ്ങൾ അറിയാൻകഴിഞ്ഞു.

''ഡോക്ടർ സദർലൻഡു് ഒരത്ഭുതമനുഷ്യനാണു്.'' ബോസേട്ടൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

''എന്തു പറ്റി?''

''നമ്മുടെ ഹോട്ടലിൽ ഒരു മുറിപോലും ഒഴിവുണ്ടായിരുന്നില്ല. മൂന്നാംനിലയിലുണ്ടായിരുന്ന അന്ധകൂപങ്ങൾപോലും ഓയിൽ അസോസിയേഷൻ, ബോംബെയിലെ ഡെലിഗേറ്റുകൾക്കുവേണ്ടി റിസർവ്വുചെയ്തിച്ചുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. ഡാക്ടർ സദർലൻഡു് കത്തയച്ചിരുന്നു. എന്നാൽ മുറി ഒഴിവില്ലെന്ന വിവരത്തിനു് അദ്ദേഹത്തിനു് കമ്പിയടിച്ചിരുന്നു. കമ്പി ലഭിച്ചില്ലെന്നാണു് അദ്ദേഹം പറയുന്നതു്. ആ മാന്യനെ നല്ലവണ്ണമറിയാവുന്നതുകൊണ്ടു് ഇവിടത്തെ സാഹചര്യം തുറന്നു പറഞ്ഞു. അയുംപോരാഞ്ഞിട്ടു് മറ്റൊരു ഹോട്ടലിൽ അദ്ദേഹത്തിനൊരു മുറി റിസർവ്വുചെയ്തിക്കാൻ തയ്യാറായി. എന്നാൽ ഡോക്ടർ സാസ്സിനു് ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലല്ലാതെ മറ്റൊരിടത്തും താമസിക്കാനിഷ്ടമല്ല. ഇന്ത്യയിലെ മികച്ച ഹോട്ടലുകളിലൊന്നിലാണു് മുറി റിസർവ്വുചെയ്തിച്ചിരിക്കുന്നതെന്നും പറഞ്ഞുനോക്കി. പക്ഷേ, അദ്ദേഹത്തിനു സമ്മതമല്ല. വിമാനത്താവളത്തിൽനിന്നു് മദ്യപിച്ചിട്ടാണു് പോന്നതെന്നു തോന്നുന്നു. അല്ലെങ്കിൽ തറയിൽ, കാർപെറ്റിൽ കിടന്നുകൊള്ളാമെന്നു വല്ല അതിഥിയും പറയുമോ? അതു കേട്ടപ്പോഴാണു ഞാൻ പറഞ്ഞു: എല്ലാറ്റിലും മുകളിലെ നില

യിൽ ഒരു മുറി ഒഴിവുണ്ട്. പക്ഷേ, അതു് അങ്ങേയ്ക്കു താമസിക്കാൻ യോഗ്യമല്ല. മഴപെയ്താൽ നനയും.''

''സായ്പു് അസംഖ്യം നന്ദി പറഞ്ഞു് ആ മുറിയിൽ താമസിക്കാൻ തയ്യാറായി. സംഭോഷണംകൊണ്ടു് അദ്ദേഹം മദ്യപിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു മനസ്സിലായില്ല.

''അദ്ദേഹത്തെ 37–ാംനമ്പർ മുറിയിലാക്കിയിട്ടു ഞാൻ ഉറങ്ങാൻ പോന്നു. നേരം വെളുക്കാൻ അധികം സമയമുണ്ടായിരുന്നില്ല. വില്യം ഇന്നു വീട്ടിൽ പോയിട്ടില്ല. ബോംബെയിൽനിന്നു് ആരോ വരാനുണ്ടെന്നും പറഞ്ഞു് അവൻ ലൗഞ്ജിലിരുന്നു് ഉറക്കംതൂക്കുകയായിരുന്നു. അവനെ കൗണ്ടറിലിരുത്തീട്ടു പോന്നു.

''ഒന്നുകിൽ ഡോക്ടർ സദർലൻറിനെ മാക്കോപോളോ വശീകരിച്ചു. അല്ലെങ്കിൽ അദ്ദേഹം ചാരനായിരിക്കും. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ ഏതോ അതിഥിയുടെ നീക്കം നിരീക്ഷിക്കാൻ ഇവിടെത്തന്നെ താമസിക്കുകയായിരിക്കും.''

ബോസേട്ടന്റെ മുറിയിൽനിന്നിറങ്ങിപ്പോന്നപ്പോഴും ഞാൻ ഡോക്ടർ സദർലൻറിനെ കണ്ടു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്തെ നിഷ്ളങ്കതയും, വിനയവും കണ്ടാൽ ചാരനാണെന്നു് ഒരാളും സംശയിക്കുകയില്ല. ഡോക്ടർ സദർലൻറ് എന്നെ അടുത്തേക്കു വിളിച്ചു. ഞാൻ അഭിവാദ്യംചെയ്തു. അദ്ദേഹവുമതു് ആവർത്തിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''അതിമനോഹരമായ പ്രഭാതം അല്ലേ?''

''മനോഹരംതന്നെ.''

''ഞാനൊരു ഡോക്ടരാണു്. രോഗം എന്നെ ആകഷ്ടിക്കും. എന്നാൽ പ്രകൃതിക്കു വശീകരിക്കാൻ സാദ്ധ്യമല്ല. പക്ഷേ, ഇന്നു് എനിക്കും കവിത തോന്നിപ്പോകുന്നു. സുന്ദരിയായ പ്രഭാതം പർദ മാറ്റി എന്റെ മുമ്പിൽ വന്നുനില്ക്കുന്നു. മദർ ഇന്ത്യ ഇതേവരെ തന്റെ സുന്ദരവദനം സാരിത്തുമ്പുകൊണ്ടു് മറച്ചുപിടിച്ചിരുന്നു. ഇന്നു് അവൾ തന്റെ മുഖം ഒരു വിദേശിയുടെ മുമ്പിൽ പ്രദർശിപ്പിക്കുകയാണു്.''

''ഞങ്ങളുടെ മാതാവു ലുബ്ധയല്ല. ഇന്ത്യയിലെവിടെ ച്ചെന്നാലും നിങ്ങൾക്കീ സ്നേഹമയരൂപം കാണാൻ കഴിയും.''

''ശരിയായിരിക്കാം! ഞാൻ ഇന്ത്യയിൽ പലേടത്തും സഞ്ചരിച്ചിട്ടുണ്ട്. സാംക്രമികരോഗങ്ങൾ ബാധിച്ച പ്രദേശങ്ങളിൽ താമസിച്ചിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ അവിടെയെങ്ങും എനിക്കീ സൗന്ദര്യദേവതയെ ദർശിക്കാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. ഇതുയും കാലത്തിനുശേഷം ഇന്നു് അവധിയെടുത്തു കൽക്കത്തയിലെത്തിയപ്പോൾ ആ സത്യസ്വരൂപത്തെ ദർശിക്കാൻ കഴിഞ്ഞു.''

വെയിലിനു് ഉഗ്രത കൂടി. സദർലൻറ് കസേരയിൽനിന്നെഴുന്നേറ്റു് മറിയിലേക്കു പോയപ്പോൾ എന്നെയും ക്ഷണിച്ചു. അദ്ദേഹം കട്ടിലിലിരുന്നിട്ടു് കസേര എനിക്കു നല്കി. ''നിങ്ങളുടെ ജോലിക്കു തടസ്സമാകുമോ? ഡ്യൂട്ടിയിൽ ഹാജരാകാൻ സമയമായോ?''

''ഇപ്പോൾ എനിക്കൊഴിവാണു്. കുറേക്കഴിഞ്ഞേ ഡ്യൂട്ടി ആരംഭിക്കുകയുള്ളു. രാത്രിയും ജോലിചെയ്യേണ്ടിവരും.''

''രാത്രിയും ഉണർന്നിരുന്നു ജോലി ചെയ്യേണ്ടിവരുമോ?''

''അതിൽ ആശ്ചര്യപ്പെടാനൊന്നുമില്ല. പഠിക്കുന്ന കാലത്തു് ഡോക്ടർമാരും നൈറ്റ്ഡ്യൂട്ടിക്കു പോവുകയില്ലെ?''

സദർലൻറ് ചിരിച്ചുകൊണ്ടു് തുടർന്നു: ''രണ്ടും വ്യത്യസ്തമാണു്. ഞങ്ങൾ രോഗികളെ ചികിത്സിക്കാൻവേണ്ടിയാണു് രാത്രി ഉറക്കമിളച്ചു ജോലിചെയ്യുന്നതു്. നിങ്ങൾ ആരോഗ്യവാന്മാരും ഉല്ലാസപ്രിയന്മാരുമായ ഒരു സംഘം ആളുകൾ മാട്ടുവമേറിയ കിടക്കയിൽ കിടന്നുറങ്ങുന്നതിനു് പാറാവുനോക്കുന്ന എന്നതു് ചിന്തിക്കാനുംകൂടി വയ്യ. അകാരണമായ ഓറിയൻറൽ ലക്ഷ്യറി.''

ഡോക്ടർ ആവേശരോഷിതനായി. ''വാസ്തവം പറഞ്ഞാൽ ഇതു് അന്യായവും ലജ്ജാവഹവുമാണു്.'' പിന്നീ

ട്ട് അദ്ദേഹം കാളിംഗ്ബൽ അമത്തി. ''നിങ്ങൾക്ക് വിരോധമില്ലെങ്കിൽ ഒരു ഗ്ലാസ് ക്ലാംഡ്രിംഗ് കഴിക്കാം.''

ഡോക്ടർ സദർലൻറിന്റെ ആത്മാത്ഥതയ്ക്കുമുമ്പിൽ ഞാൻ എതിർപ്പ് പ്രകടിപ്പിച്ചില്ല.

ഗ്രഡ്ബേഡിയയുടെ ഡ്യൂട്ടിയവസാനിച്ചുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. ബെല്ലിന്റെ ശബ്ദംകേട്ട് ഓടിവന്ന ബയറർക്കുടെ പേര് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. ബയറർ നമസ്കാരമറിയിച്ചപ്പോൾ സാബ് പറഞ്ഞു: ''രണ്ട് ഗ്ലാസ്സ് പൈനാപ്പിൾ ജ്യൂസ് പ്ലീസ്!''

ബയറർ പോകാനൊരുങ്ങിയപ്പോൾ ഡോക്ടർസാബ് വീണ്ടും വിളിച്ചു. അവന്റെ മുഖം നിറയെ വസൂരിക്കലയുണ്ടായിരുന്നു. ഡാക്ടർ എന്തോ അത്ഭുതവസ്തു പരിശോധിക്കുന്നതുപോലെ ബയറർക്കുടെ മുഖത്തു സൂക്ഷിച്ചുനോക്കി.

''എപ്പോഴാണീ രോഗം ബാധിച്ചത്?''

ബയറർ ലജ്ജിച്ചു തലതാഴ്ത്തി. ''വളരെക്കാലം മുമ്പാണ സാഹെബ്!''

''ബാല്യത്തിലാണോ?''

''അതെ, സാഹെബ്!''

''വാക്സിനേറ്റുചെയ്തിച്ചിരുന്നോ?''

''ഇല്ല, സാഹെബ്! അതിനുമുമ്പേ ഉണ്ടായി.''

''ഐ സീ!''

ബയറർ ക്ലാംഡ്രിംഗ് കൊണ്ടുവരാൻ പോയി.

''ദൈവം അവസാനനിമിഷത്തിൽ അവനെ അനുഗ്രഹിച്ചു. അല്ലെങ്കിൽ കണ്ണുകൂടം രണ്ടും നഷ്ടപ്പെടുമായിരുന്നു.''

നിസ്സാരനായ ഒരു ഹോട്ടൽതൊഴിലാളിയോട്, വിദേശിയായ ഒരതിഥി ഇത്രമാത്രം സഹാനുഭൂതി പ്രകടിപ്പിക്കുമെന്ന നേരിൽ കണ്ടില്ലായിരുന്നെങ്കിൽ ഞാൻ വിശ്വസിക്കുകയില്ലായിരുന്നു. മാനസികാവസ്ഥ ഒതുക്കിനിത്താൻ എനിക്കു കഴിഞ്ഞില്ല. ''അവൻ നിങ്ങളെ എന്നും സ്മരിക്കും. സർ, ഈ ഹോട്ടലിൽ വന്നിട്ടുള്ള ഒരതിഥിയും അവനോടിത്തരത്തിൽ സഹാനുഭൂതി പ്രകടിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടായിരിക്കുകയില്ല.'' ഡോക്ടർ സദർലൻറ് ഞെട്ടി

ത്തിരിഞ്ഞുനോക്കി. ''മൈ ഡിയർ യംഗ്മാൻ! എല്ലാം മനസ്സിലാകാതെ ഇങ്ങനെ അഭിപ്രായപ്രകടനം നടത്തുന്നതു ശരിയല്ല. ഞാനിവിടെ ഡോക്ടറാണു്. എപ്പിഡെമ്യോളജിസ്റ്റു്, ലോകാരോഗ്യസംഘടന എനിക്കു് ശമ്പളവും, അലവൻസും നല്കി രാജ്യങ്ങംതോറുമയയ്ക്കുന്നതു്, ഞാൻ രോഗങ്ങം സംബന്ധിച്ചു് വിവരം ശേഖരിക്കുമെന്നു കരുതിയാണു്. സാംക്രമികരോഗങ്ങളിൽനിന്നു് മനുഷ്യരാശിയെ എന്നെന്നേക്കുമായി രക്ഷിക്കാൻവേണ്ട നടപടിയെടുക്കാനാണു്.''

ക്ലൈമ്പിംഗ് മുമ്പിലെത്തിയപ്പോം ഡാക്ടർ സാസ്സു് വീണ്ടും ചോദിച്ചു: ''നിങ്ങം എത്രകാലമായി ഇവിടെ ജോലിചെയ്യാൻ തുടങ്ങീട്ടു്?''

''അധികകാലമായിട്ടില്ല.''

''ഹോട്ടലിലെ ബാറിൽ പോയിട്ടുണ്ടോ?''

''ഇതേവരെ അവിടെ ഡ്യൂട്ടിചെയ്യേണ്ടിവന്നിട്ടില്ല. എങ്കിലും പലപ്പോഴും പോയിട്ടുണ്ടു്.''

ഞാൻ പ്രതീക്ഷിക്കാത്ത ഒരു ചോദ്യമായിരുന്നു ഡാക്ടർ സദർലൻറു് പിന്നീടു് ഉന്നയിച്ചതു്:

''ആരംഭംമുതല്ലേ ഈ ബാറും, ഹോട്ടലും ഈ സ്ഥലത്തുതന്നെയായിരുന്നോ, അതോ സ്ഥാനാന്തരമുണ്ടായിട്ടുണ്ടോ?''

''ഞങ്ങളുടെ ബാറിൻെറ സ്ഥാനം മോശമല്ല. നിങ്ങംക്കു വല്ല നിർദ്ദേശവും നല്കാനുണ്ടെങ്കിൽ ഞാനതു മാനേജർസാസ്സിനെ അറിയിക്കാം.''

''നിർദ്ദേശങ്ങളൊന്നുമില്ല. ഈ ബാർ എത്രകാലമായി ഇതേ രീതിയിൽ നടന്നുവരുന്നു എന്നറിയാൻ ആഗ്രഹമുണ്ടായിരുന്നു.''

''അതു പറയാൻ പ്രയാസമാണു്.'' ഹോട്ടൽബിൽഡിംഗ് പണിയിച്ചതു സിംപ്സൺസാസ്സായിരുന്നു. പിന്നീടു് ഉടമസ്ഥൻ മാറിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ഓരോ ഉടമസ്ഥനും, അവനവൻെറ രുചിക്കൊത്തു് പല പരിവർത്തനങ്ങളും വരുത്തി. എന്നാൽ കെട്ടിടത്തിൻെറ നാലുകെട്ടു് ഇന്നും പണ്ടത്തേതുതന്നെയാണു്.''

''ഞാൻ വളരെ പിന്നോട്ട തിരിഞ്ഞുനോക്കാനാഗ്രഹിക്കുന്നേ. ബാർമേഡുകൂടെ കൗണ്ടറിൽ നിന്നുകൊണ്ട് മദ്യം വിറ്റിരുന്ന കാലഘട്ടത്തെക്കുറിച്ചാണ് ഞാൻ ചോദിക്കുന്നത്.''

ആ സമയത്തു് ബോസേട്ടൻ എന്നെ അന്വേഷിക്കുന്നു എന്നറിയാൻ കഴിഞ്ഞു. ഞാൻ ബോസേട്ടനെ സദർലന്റിന്റെ റൂമിലേക്കു വിളിപ്പിച്ചു. അദ്ദേഹം എന്നെക്കാൾ പഴക്കമുള്ള വ്യക്തിയാണ്—ഡാകൂർസാസ്സിന്റെ ചോദ്യത്തിനുത്തരം നല്കാൻ ബോസേട്ടനു കഴിഞ്ഞെന്നുവരും. മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചമാത്രയിൽ ബോസേട്ടൻ ഡാകൂർസാസ്സിനോടു ചോദിച്ചു: ''രാത്രി അങ്ങേയ്ക്കു സുഖമായുറങ്ങാൻ കഴിഞ്ഞോ? ഇന്നു മൂന്നാംനിലയിൽ ഒരു മുറി നല്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നുണ്ട്.''

അക്കാര്യത്തിൽ വലിയ താല്പര്യമൊന്നും പ്രകടിപ്പിക്കാതെ ഡാകൂർ സദർലൻറ്, ഷാജഹാൻഹോട്ടലിന്റെ പുരാതനചരിത്രമറിയാൻ ധൃതികൂട്ടി. എല്ലാം ശ്രദ്ധിച്ചു കേട്ടതിനുശേഷം ബോസേട്ടൻ എന്നോടു ചോദിച്ചു:

''നിനക്കു് ഹബ്സ് സാസ്സിനെ പരിചയമുണ്ടോ?''

''അല്പം പരിചയമുണ്ട്. കഴിഞ്ഞദിവസം ഹബ്സ് സാസ്സിനെ ഒരു ഡിന്നർപാർട്ടിക്കു കണ്ടപ്പോൾ ഞങ്ങൾ തമ്മിൽ പരിചയം പുതുക്കുകയുണ്ടായി.'' ഞാൻ പറഞ്ഞു.

''ഹോട്ടലിനെ സംബന്ധിച്ചു് എന്തെങ്കിലുമറിയണമെങ്കിൽ ഹബ്സ്സാസ്സിനെ സമീപിക്കാതെ നിവൃത്തിയില്ല.'' ബോസേട്ടൻ ഉപദേശിച്ചു.

''ഈ ഹോട്ടലിൽ എന്നെങ്കിലും ബാർമേഡുകൂടെ ജോലിചെയ്തിരുന്നതായി നിങ്ങൾക്കറിയാമോ?''

''കൗണ്ടറിൽ നിന്നുകൊണ്ടു് യുവസുന്ദരികൾ മദ്യം വില്ക്കുന്നതു് ഇംഗ്ലീഷ്ഫിലിമുകളിൽ കണ്ടിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ ഇവിടത്തെ ഒരു ഹോട്ടലിലും ആ സമ്പ്രദായം നിലവിലില്ല.''

ഭോജനശാലയിലെ പരിപാടികൾക്കുവേണ്ടി വിദേശങ്ങളിൽനിന്നു സുന്ദരിമാർ വരാറുണ്ട്. നൃത്ത—സംഗീത

പ്രേമികളെ ഉദ്ദേശിച്ച് അനേകം രൂപ ചെലവഴിക്കേണ്ടതുണ്ട്. പക്ഷേ, ബാറിൽ സ്ത്രീകളെ നിയോഗിക്കേണ്ടതില്ല.'' ഞാൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

''യുക്തി മോശമല്ലല്ലോ! മാക്കോപോളോസാഹിബിന്റെ ശ്രദ്ധയിൽപ്പെടുത്തണം.'' ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു.

ചിന്താമഗ്നനായിരുന്ന സദർലൻഡ്സാഹിബ് ഒന്നു ചിരിച്ചു. ''നിങ്ങളുടെ മാനേജരുടെ മസ്തിഷ്കത്തിൽ ഈ ബുദ്ധിയുദിക്കേണ്ടതുകൊണ്ടു പ്രയോജനമില്ല. ഈ രാജ്യത്തു സ്ത്രീകൾ ബാറിൽ ജോലിചെയ്യുന്നതു നിയമവിരുദ്ധമാണ്. ബാർ ലൈസൻസുള്ള ഹോട്ടലുകളിൽ ഗവണ്മെന്റിന്റെ അനുവാദംകൂടാതെ സ്ത്രീകളെ നിയമിക്കാൻ പാടില്ല. അതു നിങ്ങളുടെ അബ്കാരി (എക്സൈസ്) നിയമത്തിൽ എഴുതിയിട്ടുണ്ട്.''

ഡാക്ടർ സദർലൻറിനു ഇന്ത്യൻ എക്സൈസ് നിയമത്തിലുള്ള പരിജ്ഞാനം കണ്ടു ഞാൻ അത്ഭുതപ്പെട്ടു. മദ്യനിരോധത്തിന്റെ അനുഗ്രഹത്താൽ സാഹിബ് ഇന്ത്യയിലെവിടെയെങ്കിലുംവെച്ചു പോലീസിന്റെ കൈയിൽ അകപ്പെട്ടുകാണും. അതായിരിക്കാം ഇദ്ദേഹം വിവിധരാജ്യങ്ങളിലെ ബാർനിയമങ്ങൾ കാണാപ്പാഠം പഠിച്ചിരിക്കുന്നതു.

''നിങ്ങൾ ബാർലൈസൻസിന്റെ പിന്നിൽ എഴുതീട്ടുള്ള നിയമങ്ങൾ വായിച്ചിട്ടുണ്ടോ?'' സദർലൻഡ് സാഹിബ് അന്വേഷിച്ചു.

''മഞ്ഞനിറത്തിലുള്ള ഗവണ്മെന്റ്കടലാസ്സ് ബാഗിൽ സൂക്ഷിച്ചുവെച്ചിട്ടുണ്ട്. എന്നാലതിന്റെ പിന്നിലെന്താണെഴുതിയിരിക്കുന്നതെന്നു നോക്കാൻ ഞങ്ങളാരും മിനക്കെട്ടിട്ടില്ല.''

''വായിച്ചുനോക്കണം! അഞ്ചണയിൽ കുറഞ്ഞു ഒരു മദ്യവും വിറ്റുകൂടെന്നു എഴുതിയിട്ടുണ്ട്.''

''അഞ്ചണയ്യോ? ഇതു എന്നത്തെ നിയമമാണു?'' ബോസേട്ടൻ ആശ്ചര്യത്തോടെ ചോദിച്ചു.

''അക്കാലത്തു ഒരുകുപ്പി സ്ലോയ്ബിസ്സിയുടെ വില ഒരു രൂപ പന്ത്രണ്ടണയായിരുന്നു. അന്നത്തെ ഏറ്റവും

വലിയ മദ്യം 'ഡാനിയേൽ കോഫോർഡ്'' ബ്രാൻറായിരുന്നു. മദ്യപിച്ചു ലിവർ നഷ്ടപ്പെട്ട് ആരെങ്കിലും മരിച്ചാൽ അയാളം ഡാനിയേൽ ക്രോഫോർഡിന്റെ ആക്രമണത്താൽ മരിച്ചു എന്നായിരുന്നു ജനങ്ങളം പറയുക.''

എന്റെ സംശയം വർദ്ധിച്ചു: ''നിങ്ങളം ബാറുകളെക്കുറിച്ചു വല്ല പുസ്തകവുമെഴുതാൻ ഉദ്ദേശിക്കുന്നുണ്ടോ?''

''ഇല്ല. ഞാൻ പുസ്തകമെഴുതുകയാണെങ്കിൽ വസൂരിരോഗത്തെക്കുറിച്ചേ എഴുതുകയുള്ളൂ. മദ്യശാലകളെക്കുറിച്ച് പുസ്തകമെഴുതി ദുർവ്യയംചെയ്യാനുള്ള സമയമെനിക്കില്ല.''

ഹബ്സ്സാസ്സിനെ കാണാനുള്ള സമയം തീർച്ചപ്പെടുത്തി. ആ മാന്യനു കഥ പറയുന്നതും കേൾക്കുന്നതും വലിയ ഇഷ്ടമാണു്.

''സമയമുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ ഞാനും വന്നേനെ. നീ സാസ്സിനെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോകൂ! ഹബ്സ്സാസ്സ് നിങ്ങളെ കാത്തിരിക്കുകയായിരിക്കും.'' ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു.

''ഇയാളെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയാൽ മാനേജ്മെന്റ് ക്ഷോഭിച്ചേക്കിലോ?'' ഡാക്ടർ സദർലൻറ് അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

"ആരു ക്ഷോഭിക്കാൻ? ഹോട്ടലിനുവേണ്ടി രക്തംചൊരിഞ്ഞതിനുശേഷം ഒഴിവുസമയത്തു് ഞങ്ങളിഷ്ടംപോലെ നടക്കും. അതിനെ എതിർക്കാനാർക്കുമധികാരമില്ല. ആരെങ്കിലും വല്ലതും പറഞ്ഞോ?'' ബോസ്സേട്ടൻ ചോദിച്ചു.

''ഇല്ല എന്നിരുന്നാലും നിയമത്തിനു വിരുദ്ധമായി പ്രവർത്തിച്ചു എന്നു പറഞ്ഞു ജോലിയിൽനിന്നു പിരിച്ചുവിട്ടേക്കിലോ?''

"ജോലി നഷ്ടപ്പെടാൻ ഇവിടെ പ്രത്യേകകാരണമൊന്നുംവേണ്ട. എന്റെ കൺമുമ്പിൽ എത്രയോ ജോലിക്കാർ വരികയും പോവുകയും ചെയ്തിരിക്കുന്നു! ഞാൻമാത്രമിവിടെ ആൽവൃക്ഷംപോലെ വേരുന്നിനിൽക്കുന്നു. എന്നെ ഇവിടെനിന്നിളക്കാൻ ആരും ധൈര്യപ്പെടാറില്ല. ചന്തയിൽ കലമുടയ്ക്കാനാണെങ്കിലും ധൈര്യമുണ്ടെങ്കിൽ അതു് ഈ സത്യബോസിനേയുള്ളൂ.'' പിന്നീടു ബോസേട്ടൻ എന്റെനേരെ തിരിഞ്ഞു:

''ജിമ്മി നിനക്കെന്തെങ്കിലും ദോഷംചെയ്യാൻ ശ്രമിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിൽ അവനും അപകടത്തിലാകും. നാം മനുഷ്യരാണോ? നമ്മുടെ നാട്ടിലെ പണക്കാർ പണം പെട്ടിയിൽ വെച്ചു പൂട്ടി പൂപ്പൽപിടിപ്പിക്കുന്നു. പെറിയശതമാനം പലിശകൊണ്ടു നമ്മുടെ മുതലാളിമാർ തൃപ്തിപ്പെടുന്നു. ഒൻപതു മണിക്കു് ഉണ്ണുന്ന ചായകുടിയും മുറുക്കുംകഴിച്ചു വീണ്ടും ഉറങ്ങും. പിന്നീടു് മദ്ധ്യാഹ്നഭക്ഷണത്തിനുശേഷം വിശ്രമിക്കും. അപരാഹ്നംവരെ വിശ്രമിച്ചതിനുശേഷം ലഘുഭക്ഷണം കഴിക്കും. പിന്നെ അല്പം കാറ്റുകൊള്ളാനിറങ്ങും. മടങ്ങിവന്നു വീണ്ടും വിശ്രമിക്കും. രാത്രി ഊണുംകഴിച്ചു വീണ്ടും വിശ്രമിക്കും. അവർ വംശം വർദ്ധിപ്പിക്കുകയല്ലാതെ മറ്റൊന്നും വർദ്ധിപ്പിക്കാറില്ല. അല്ലെങ്കിൽ കൽക്കത്താമെയ്ഡ് യുവാവിനും ഹോട്ടൽ നടത്താൻ കഴിയുമെന്നു് ഈ സത്യസുന്ദരബോസ് തെളിയിച്ചുകൊടുത്തേനെ. ബുദ്ധിയും, അദ്ധ്വാനശേഷിയും ഉള്ളവർ പ്രതിമാസം കുറെ നാണയത്തിനുവേണ്ടി ജീവിതം പണയംവെച്ചിരിക്കുന്നു. അതേസമയം കടം വാങ്ങിയ പണവും, ഭാരതീയ യുവാക്കളുടെ അദ്ധ്വാനവുംകൊണ്ടു വിദേശികൾ പണം സമ്പാദിക്കുന്നു. അതുമാത്രമോ! അവർ തങ്ങളുടെ ബന്ധുമിത്രാദികളുടെ ഭാഗ്യവും ചിരപ്രതിഷ്ഠിതമാക്കുന്നു.''

ബോസേട്ടൻ ഒന്നു ചിരിച്ചതിനുശേഷം ആത്മഗതം പെയ്തു: ''ഇതെല്ലാം ഇവിടെ പറഞ്ഞതുകൊണ്ടൊരു പ്രയോജനവുമില്ല. ചൗരംഗിയിലെ മണിമേടിനു താഴെനിന്നു പറഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ പ്രയോജനപ്പെടുമായിരുന്നു. അതിനുള്ള അവസരം നമുക്കെങ്ങനെ ലഭിക്കും?''

''ഹബസ്സായിന്റെ അടുത്തു പോകാൻ തീരുമാനിച്ചു, അല്ലെ?'' ലഞ്ചുസമയത്തു ബോസേട്ടൻ ചോദിച്ചു.

പന്ത്രണ്ടരമണിക്കാണു് ലഞ്ചു് ആരംഭിക്കുന്നതു്. അതിനുമുമ്പേ ജോലിക്കാരെല്ലാവരും ഭക്ഷണം കഴിക്കും. ജോലിക്കാരുടെ ഭക്ഷണത്തിനുശേഷമേ ലഞ്ചുഹാളിന്റെ വാതിൽ തുറക്കുകയുള്ളു. അതോടെ അതിഥികൾ വരാൻ തുടങ്ങും. ക്രൈവ്സ്ട്രീറ്റിലെ സായ്പന്മാർക്കു ദുർവ്യയം ചെയ്യാനുള്ള സമയമില്ല.

ഹോട്ടലിലെ താമസക്കാർ കുറെ വൈകിയേ ലഞ്ചിനു വരികയുള്ളൂ. അവർ ലഞ്ചുഹാളിൽ പ്രവേശിക്കുന്നതിനു മുമ്പു കുറെ സമയം കൗണ്ടറിൽ ചെലവഴിക്കും. ചിലർ നേരെ ലഞ്ച്ഹാളിൽ ചെന്നു തോബാരക്കിനെ വിളിക്കും. ഷാജഹാൻഹോട്ടൽനിഘണ്ടുവിൽ അവന്റെ പേരു് വൈറ്റ്ബോയ് എന്നാണു്. എന്നാൽ ബോസേട്ടൻ തോബാരക്കിനെ നനഞ്ഞ ചെറുക്കൻ എന്നേ വിളിക്കുകയുള്ളൂ. നനഞ്ഞ ചെറുക്കൻ! സാസ്സിന്റെ വിളി കേട്ടു് ഓടി എത്തും. സാസ്സ് തണുത്ത ബീയറിനു് ഓർഡർ നല്കും. ബീയർ കുടിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കെ ചൂടുള്ള സൂപ്പ് മേശപ്പുറത്തെത്തും. അകലെ ഗോമേജിന്റെ സൂചനയനുസരിച്ചു് ഷാജഹാൻബാൻറ് മുഴങ്ങും. അഞ്ചു യുവാക്കന്മാർ ഒന്നിച്ചു് യന്ത്രസംഗീതമാലപിക്കാൻ തുടങ്ങും. ഗോമേജ് കൺടാക്ടറാണു്. ബോസേട്ടൻ ചിലപ്പോൾ അയാളെ ബാന്റ് പതിയെന്നും ചിലപ്പോൾ ബാൻറ്സ്വാമിയെന്നും സംബോധനചെയ്യും. ഗോമേജ് തന്റെ അനുയായികളുമൊത്തു ഭക്ഷണത്തിനു ഹാജരായി.

''കഴിയുംവേഗം ഞങ്ങൾക്കു ഭക്ഷണം തരൂ!'' കലവറക്കാരൻ ജൂനോസാസ്സിനോടു പറഞ്ഞു. ജൂനോസാസ്സ് ഞങ്ങളുടെ ഭക്ഷണരീതിയെ ഭ്രതഭോജനം എന്നാണു് വിശേഷിപ്പിക്കുക പതിവു്. ഗോമേജ് ധൃതികൂട്ടിയപ്പോൾ അയാൾ പറഞ്ഞു:

''ഇങ്ങനെ ധൃതികൂട്ടിയാൽ എനിക്കു സാധിക്കുകയില്ല.''

''ഇന്നു ലഞ്ചുസമയത്തു് ഷാജഹാൻബാൻറ് ശബ്ദിക്കുകയില്ല.''

''എന്നാൽ എല്ലാം നശിച്ചു. ബാൻറ് കേൾക്കാൻ വേണ്ടി മാത്രമാണു് കൽക്കത്തയിലെ പൗരന്മാർ ഈ സമയത്തു് ഷാജഹാനിൽ വരുന്നതു്?'' ഗോമേജും പിന്മാറിയില്ല:

''സംഗീതമാസ്വദിക്കാൻ കഴിവുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ പിന്നെ കലം ചുമക്കാൻ വരുമായിരുന്നോ?''

എല്ലാറ്റിലും വൃത്തികെട്ട പാത്രങ്ങളം ജോലിക്കാരു

ടെ മുമ്പിൽ നിരത്തിക്കൊണ്ട് ജൂനോ പറഞ്ഞു: ''സംഗീതത്തെപ്പറ്റി ഒന്നുമറിഞ്ഞുകൂടെങ്കിലും ഭക്ഷണത്തിനുശേഷം പറവകൾപോലും പാടാറില്ലെന്നറിയാം. വയറുനിറയെ ഭക്ഷണംകഴിച്ചതിനു ശേഷമുള്ള സംഗീതാലാപം ഷാജഹാനിൽ മാത്രമേയുള്ളൂ.''

ഗോമേജ് തന്റെ അനുയായികളോടാജ്ഞാപിച്ചു: ''ബോയ്സ്! നിങ്ങൾ ആരംഭിച്ചുകൊള്ളൂ!''

അനുസരണയുള്ള ആ യുവാക്കന്മാർ ഭക്ഷണം കഴിക്കാനാരംഭിച്ചു. ഗോമേജ് ബെൽറ്റ് അഴിച്ചുകൊണ്ട് പറഞ്ഞു: ''ഞങ്ങൾ സംഗീതമാലപിക്കുന്നതു് വയറിനുവേണ്ടിയാണ്. പറവകൾ സംഗീതമാലപിക്കുന്നതു് വയറിനുവേണ്ടിയല്ല. അതാണ് പറവകളും ഞങ്ങളും തമ്മിലുള്ള വ്യത്യാസം.''

വാഗ്വാദം കുറെക്കൂടി തീവ്രമാകുമായിരുന്നു. അതിനുള്ളിൽ ബോസേട്ടൻ മേശസ്സുരികിൽ വന്നിരുന്നു. ''ജൂനോസാന്റ്സ്! ഞാൻ ഒരു യാഥാസ്ഥിതികഹിന്ദുവാണ്. നിങ്ങൾ ഞങ്ങളുടെ മതവികാരത്തെ വ്രണപ്പെടുത്തുന്നു. ഭക്ഷണം കഴിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കെ സംസാരിക്കുന്നതു ഞങ്ങളുടെ മതനിയമമനുസരിച്ചു നിഷിദ്ധമാണ്. ഇപ്പോൾ വയ്ക്കുന്നകലാപമാരംഭിക്കും.''

എല്ലാവരും പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. ജൂനോ അല്പമൊന്നു പരിഭ്രമിച്ചെങ്കിലും പിന്നീടു ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു:

''സ്യാട്ടാ! നിങ്ങളുടെ പക്കലുള്ള ഫലിതത്തിന്റെ സ്റ്റോക്ക് ഒരിക്കലും അവസാനിക്കുകയില്ലേ?''

''ഡീയർ ജൂനോസാന്റ്സ്, എന്റെ സ്റ്റോക്ക് നിങ്ങളുടെ ഫ്റിജിഡെയർപോലെയാണ്. മുഴുവൻ തീന്നാലും അടിയിലെ കള്ളിയിൽ എട്ടപത്തു ഐസ്ക്രീം ഒളിഞ്ഞുകിടക്കുന്നുണ്ടാകും.''

ജൂനോസാന്റ്സ് ഉച്ചത്തിൽ ചിരിച്ച് ബോസ്സേട്ടന്റെ തോളിൽ തട്ടിയതിനുശേഷം പറഞ്ഞു: ''ബോസ്, നിങ്ങൾ വിവാഹം ചെയ്യണം. ഞങ്ങൾക്കു സാധിച്ചില്ലെങ്കിലും ഭാര്യ നിങ്ങളെ നിയന്ത്രിച്ചുകൊള്ളും.''

''സാന്റ്സ്, നിങ്ങളുടെ പുസ്തിംഗിൽ മണലുണ്ട്.''

''എന്തു്! എന്തു്!'' ജൂനോസായ്പിനൊന്നും മനസ്സിലായില്ല. ''ഞാൻ നിങ്ങളുടെ പാടങ്ങളിൽ നമസ്കരിക്കുന്നു. എന്റെ വിവാഹം നടക്കുകയില്ല. നിങ്ങളുടെ പാപവുമവസാനിക്കില്ല.''

ഞാൻ ആശ്ചര്യത്തോടെ അവരുടെ സംഭാഷണം ശ്രദ്ധിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ഗോമേജു് വാച്ചിൽ നോക്കി അല്പം പരിഭ്രമിച്ചു. ലഞ്ചുഹാളിന്റെ വാതിൽ തുറക്കാൻ ഇനി അഞ്ചുമിനിട്ടേയുള്ള. ''ഗെറ്റു് അപ് ബോയ്സു്! ഇനി സമയമില്ല.''

അഞ്ചുപെറുപ്പക്കാരുടേയും മുഖം ഗ്ലാനമായി. അവരുടെ നാവിൽ ഭാഷയില്ല. അവർ ഭക്ഷണമുപേക്ഷിച്ചു് എഴുനേറ്റു. ഭിത്തിയിൽ ഒരു കണ്ണാടി പതിച്ചിട്ടുണ്ടു്. 'ആം ഐ കറക്ടു്ലി ഡ്രസ്സ്ഡു്' എന്നെഴുതിയിട്ടുണ്ടു്. അതിന്റെ ചുവട്ടിൽ ആരോ ചോക്കുകൊണ്ടു് എഴുതിയിരിക്കുന്നു: 'ഞാൻ ശരിക്കു വസ്ത്രം ധരിച്ചിട്ടുണ്ടോ?'

ബാൻറു് സെററിലെ അംഗങ്ങളും ഓരോരുത്തരായി അല്പനിമിഷം കണ്ണാടിക്കു മുമ്പിൽ നിന്നു തങ്ങളുടെ ഷട്ടിന്റെ കോളറും, ടൈയും ശരിപ്പെടുത്തി. ഗോമേജു് വാതില്പുൽ നിന്നിരുന്നു. അന്നയായികയും നിരനിരയായി മാച്ചു് ചെയ്തു് ലഞ്ചുഹാളിലേക്കു നീങ്ങി. ഞാനും ബോസേട്ടനും അവിടെത്തന്നെയിരുന്നു. ബോസേട്ടൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''മൈ ഹെവൺ ഗോൺ. മദർ മരിക്കുന്ന സമയത്തു പറഞ്ഞിരുന്നു: 'ഫാദർ സത്തു! ത്രീ പേഴ്സൺഡു് പാതാളത്തിലാണുപോയാലും മുമ്പിലിരിക്കുന്ന ഭക്ഷണമുപേക്ഷിച്ചിട്ടു് എഴുനേല്ക്കരുതു്.'''

ജൂനോസായ്പിനു കാര്യം മനസ്സിലായില്ല.

''വാട്ടു്? ഫാദർ സത്തു! അമ്മ മരിക്കുമ്പോഴും നിങ്ങളുടെ ഫാദർ അടുത്തുണ്ടായിരുന്നോ?''

''ഇല്ല. നിങ്ങളെ ബംഗാളി പഠിപ്പിക്കാൻ ഇതുവരെ നടത്തിയ ശ്രമങ്ങളെല്ലാം വെറുതെയാണല്ലോ! ഫാദർ സത്തു! എന്നു പറഞ്ഞാൽ ബാബു സത്തു എന്നാണർത്ഥം—അതായതു് ഓമനപ്പേരു്!''

ജൂനോസായ്പു് ചിന്താക്കുഴപ്പത്തിലകപ്പെട്ടു.

''എനിക്കൊന്നും മനസ്സിലാകുന്നില്ല. പുത്രനെങ്ങനെ അച്ഛനാകും.''

''എന്തുകൊണ്ട് ആകുകയില്ല? നിങ്ങളുടെ സമുദായത്തിൽ അമ്മമാർ പുത്രന്മാരെ ഡാർലിംഗ് എന്നു വിളിക്കുമെങ്കിൽ ഒരടിക്കൂടി മുന്നോട്ടു കടന്നു് അച്ഛനാകുന്നതിലെന്തു തടസ്സം?''

ജൂനോ ഉച്ചത്തിൽ ചിരിച്ചു,

''നിങ്ങളോടു തർക്കിക്കാനാർക്കും സാദ്ധ്യമല്ല. എന്നെങ്കിലും വിവാഹംചെയ്താൽ ആ ഭാര്യയ്ക്കു തർക്കിച്ചു ജയിക്കാൻ കഴിഞ്ഞേക്കും. മറ്റാരാൾക്കുകൂടി സാധിക്കും. ദിസ് ബോയ്!'' ബോസേട്ടൻ എന്റെ നേരെ വിരൽചൂണ്ടി പറഞ്ഞു: ''വളരെ നല്ല കുട്ടിയാണു്. ഇത്രയും നല്ല ഒരു കുട്ടിക്കു നിങ്ങളൊരു ഐസ്ക്രീം നല്കേണ്ടതാണു്. ഭാവിയിൽ നിങ്ങളുടെ പേരിൽ ആരോപണമുന്നയിക്കാൻ ഇവൻ ധൈര്യപ്പെടുകയില്ല.''

ജൂനോ സന്തോഷാതിരേകത്താൽ ബയറർക്കാജ്ഞ നല്കാതെ തന്നെത്താൻ രണ്ടു് ഐസ്ക്രീം എടുത്തുകൊണ്ടുവന്നു മേശപ്പുറത്തു വെച്ചു.

ഐസ്ക്രീമിനു ശേഷം കാഫി. കാഫി കഴിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കെ ബോസേട്ടൻ ആത്മഗതംചെയ്തു: ''ബാർമേഡ്! ക്ഷുധാർത്തരായ അഥിതികളുടെ പാനപാത്രങ്ങളും സുമധുരമായ മന്ദഹാസത്താൽ നിറച്ചിരുന്ന സുന്ദരിമാർ! മനോഹരം! ഒരുകാലത്തു് ഈ ഹോട്ടലിലും ആ സമ്പ്രദായമുണ്ടായിരുന്നു. ഇന്നുമുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ ക്ലൈവ് സ്ട്രീററിലെ സായ്പന്മാർ മാത്രമല്ല ബംഗാളികളും, ഗുജറാത്തികളും, മാർവാഡികളും, ചീനക്കാരും, ജപ്പാൻകാരും, റഷ്യക്കാരും, തിരക്കുകൂട്ടുമായിരുന്നു. ഷാജഹാൻ ഹോട്ടൽ കുറെക്കൂടി ഉന്നതിപ്രാപിക്കുമായിരുന്നു. സക്കാരിനു ടാക്സും കൂടുതൽ ലഭിച്ചേനെ! ഉടമസ്ഥനു ലാഭവും കൂടുതൽ ലഭിക്കുമായിരുന്നു. ബാർമേഡ്, ഇംഗ്ലീഷ് വാക്കാണു്! ഐസ്ക്രീം കഴിച്ചപ്പോഴും തലച്ചോറു് തണുത്തില്ലെ? ആ ഇംഗ്ലീഷ്വാക്കിനു പററിയ ഒരു ബംഗാളിവാക്കു പറയൂ.''

''റുബായിയാത്തിൽ സാഖി എന്നൊരു വാക്കുണ്ട്.'' ഞാൻ പറഞ്ഞു.

''ശ്ശേ! അതു ബംഗാളിവാക്കാണോ? ബാർവനിത എന്ന വാക്കു് എങ്ങനെയിരിക്കുന്നു?''

ഞങ്ങളും ബാർവനിതയെക്കുറിച്ചുള്ള ചച്ചയിൽ മുഴുകിയിരിക്കെ ഞങ്ങളെ ആരോ അന്വേഷിക്കുന്നതായി ബെയറർ അറിയിച്ചു.

ബോസേട്ടനു വിരക്തി തോന്നി: ''നമ്മുടെ തപോവനത്തിൽ കടന്നുവന്ന നിഷാദനാരാണെന്നു നോക്കിയിട്ടു വരൂ!''

തപോവനത്തിലെ നിഷാദൻ സർദർലൻറ് സായ്പായിരുന്നു. എന്നെ കണ്ടമാത്രയിൽ അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: ''ഞാൻ ലഞ്ചിനു പോകുകയാണു്. നിങ്ങളെ ഒന്നുകൂടി ഓർമ്മിപ്പിക്കാൻ വന്നതാണു്.''

''ഓർമ്മിപ്പിക്കേണ്ടതില്ല. നമുക്കു ഹബ്സ് സായ്പിനെ കാണാൻ കഴിയുമെന്നതു തീച്ചയതന്നെ.''

ഞാൻ ഡോക്ടർസായ്പിനെ സാന്ത്വനപ്പെടുത്തി. എൻറെ ഈ കഥ പുസ്തകരൂപത്തിൽ വരുമ്പോഴും ഏറ്റവും സന്തോഷിക്കുന്ന വ്യക്തി ഇന്നു ജീവിച്ചിരിപ്പില്ല. ചൗരംഗിയിലെ ആന്തരികരഹസ്യം വായനക്കാരുടെ മുമ്പിലവതരിപ്പിക്കാൻ എന്നെ പ്രേരിപ്പിച്ചതു് ആ മനുഷ്യനായിരുന്നു. ഉത്സാഹവും ഉത്തേജനവും നല്കിക്കൊണ്ടു് അദ്ദേഹം പറയുകയുണ്ടായി: ''അന്വേഷിക്കുക, പലതും കണ്ടെത്താൻ സാധിക്കും.'' എന്നാൽ അദ്ദേഹം ജീവിച്ചിരിക്കെ ആ പ്രവൃത്തി പൂർത്തിയാക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. കല്ലുത്തയുടെ മാറിൽ ആ വ്യക്തിയുടെ സുദീർഘജീവിതത്തെ അനുസ്മരിപ്പിക്കുന്ന ഒരു ചിഹ്നവും ഇന്നില്ല. അദ്ദേഹത്തിൻറെ പേരിൽ ഒരു പീടിക ചൗരംഗിയുടെ ചരിത്രത്തിൻറെ പ്രധാന ഒരംശമായി കുറെക്കാലം നിലനില്ക്കുകയുണ്ടായി. ആ പീടികയും എന്നോ അദൃശ്യമായി.

പ്രായംചെന്ന പലരും ഇന്നു് ഹബ്സ് സായ്പിനെ ഓർക്കുന്നുണ്ടാകും. ഇന്നത്തെ തലമുറക്കാരിൽ ചിലരും ഓർത്തെന്നുവരും. പിന്നീടു് അദ്ദേഹത്തെക്കുറിച്ചുള്ള ഓർമ്മ

വ്യഗ്രയായ കല്ല്യത്തയിലെ വ്യഗ്രരായ മനുഷ്യരുടെ ഹൃദയത്തിൽനിന്നു് എന്നെന്നേക്കുമായി മാഞ്ഞുപോകും!

ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽനിന്നു നടന്നു് നേരെ എസ്പ്ലനേഡിൽ എത്തിയപ്പോഴും സദർലൻറ്സായ്പു് പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങളുടെ ഈ റോഡിലൂടെ നടക്കുമ്പോഴും എനിക്കു് എന്തെന്നില്ലാത്ത അസ്വസ്ഥത അനുഭവപ്പെടുന്നു. ഓരോ കാല്പാദത്തിലും ചരിത്രത്തിൻെറ ഏതോ ആശ്ചര്യഅദ്ധ്യായം ചവുട്ടിമെതിച്ചു കടന്നുപോകുകയാണു്. ഈ ചരിത്രസത്യങ്ങൾക്കൊരു സാക്ഷിയും ഇന്നില്ല. പുരാതനകല്ല്യത്തയുടെ പല നിദർശനങ്ങളും ഈ റോഡരുകിലുണ്ടായിരുന്നു. അതെല്ലാം നിങ്ങൾ നശിപ്പിച്ചുകളഞ്ഞു.''

''ഇപ്പോഴും ഒരു സാക്ഷിയുണ്ടു്. വൃക്ഷങ്ങളാകുന്ന പട്ടയിലൂടെ, സുന്ദരിയായ രാജഭവൻ പുരാതനകാലംമുതല്ക്കേ പലതും കണ്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു.''

''ടേപ് റിക്കാഡർപോലെ പാസ്റ്റ്റിക്കാർഡറുകളും വാങ്ങാൻ കിട്ടുന്ന ഒരു കാലമുണ്ടാകും. ആ യന്ത്രംകൊണ്ടു പല പുരാതനകെട്ടിടങ്ങളോടേയും ആത്മകഥ ശ്രവിക്കാൻ കഴിയും.''

''എന്നെങ്കിലുമതു സാദ്ധ്യമായെങ്കിൽ.''

''നിരാശപ്പെടേണ്ട. ആ യന്ത്രം കാണാൻ കഴിയുന്നതുവരെ നാം ജീവിക്കും. ഭൂതകാലത്തെ വീണ്ടെടുക്കുന്നതു പ്രയാസമുള്ള കാര്യമല്ല. കാരണം നമ്മുടെ പ്രവൃത്തിയും, സംസാരവുമൊന്നും നഷ്ടപ്പെടുന്നില്ല. ഒരു സ്ഥലത്തുനിന്നു മാറി ശൂന്യാകാശത്തിൽ സ്തൂപീകൃതമാകുന്നു എന്നുമാത്രം.''

''അതായിരിക്കുമോ ജീവിതധനമൊന്നും നഷ്ടപ്പെടുകയില്ലെന്നു് ഞങ്ങളുടെ കവി പാടിയിട്ടുള്ളതു്!''

ഡോക്ടർ സദർലൻറ് ചിരിച്ചു. ''മൂകയായ ഭൂതകാലത്തെക്കൊണ്ടു സംസാരിപ്പിക്കാൻകഴിയുന്ന കാലത്തു് പൃഥ്വിയുടെ മുഖച്ഛായ മാറും. ചരിത്രകാരന്മാർ അപകടത്തിലാകും. സർവ്വകലാശാലകളിൽ അവർക്കു ജോലി ലഭിക്കുകയില്ല. അദ്ധ്യാപകഗവേഷകർക്കു പകരം ഒരു പാസ്റ്റ്റിക്കാർഡർ മതിയാകും.''

സംഭാഷണംകൊണ്ടു ഡോക്ടർ സദർലന്റ് ഒരു ഭിഷഗ്വരനാണെന്നു മനസ്സിലാക്കാൻ പ്രയാസമാണു്. പക്ഷികളെയും കൂട്ടിലാക്കി ഒരാഴ്ച ഫട്ട്പാത്തിൽ ഇരുന്നിരുന്നു. ഡോക്ടർ സായ്പു് ആശ്ചര്യത്തോടെ ചോദിച്ചു:

''അതെന്താണു്?''

ഞാൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു:

''ഫ്യൂച്ചർ റിക്കാർഡർ. ഭാവിയെക്കുറിച്ചുള്ള എല്ലാ വിവരങ്ങളും അയാളുടെ പക്കലുണ്ടു്.''

സദർലൻറ് കൈരണ്ടും കൂട്ടി തിരുമ്മിക്കൊണ്ടു് പറഞ്ഞു: ''ഭാവിഷ്യത്തിനെ എനിക്കു ഭയമാണു്. നമുക്കല്പം വേഗം നടക്കാം.''

മിസ്റ്റർ ഹബ്സ് സായ്പു് ഞങ്ങളെ കാത്തിരിക്കുകയായിരുന്നു. വൃദ്ധനായ ആ മനുഷ്യൻ ഇരുകരവും നീട്ടി ഞങ്ങളെ സ്വീകരിച്ചു.

''ബാർമേഡ്?''

ഞങ്ങളുടെ ചോദ്യം ഹബ്സ്സായ്പിനെ ഭൂതകാലത്തേക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടു പോയി. ''ആ കാലങ്ങളിനി ഒരിക്കലും തിരിച്ചുവരികയില്ല. നിങ്ങളുടെ ചോദ്യത്തിനുത്തരം നല്കാൻ ഒരാഴ്ചകൂടി കഴിയുമായിരുന്നു. മിസ്സിസ് ബ്രൂക്വേ — യൂണിയാൻചാപ്പലിലെ പുരോഹിതൻ ഫാദർ ബ്രൂക്വേയുടെ സഹധർമ്മിണി—നിങ്ങൾക്കു മറുപടി നൽകുമായിരുന്നു.''

ഡാക്ടർ സദർലൻറ് തലയാട്ടി. ഞാൻ ബ്രിട്ടീഷ് പാർലിമെൻറുമെമ്പറും ഇന്ത്യയുടെ മിത്രവുമായ ഫ്രെനർ ബ്രൂക്വേയെ കാണാൻ ശ്രമിക്കുകയുണ്ടായി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അമ്മയെക്കുറിച്ചു് കൂടുതൽ വിവരങ്ങളറിയാൻ എനിക്കതിയായ ആഗ്രഹമുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ അതു സാധിച്ചില്ല. പുരോഹിതസന്താനമായ ഫ്രെനർ ബ്രൂക്വേ കല്ക്കത്തയിലാണു ജനിച്ചതെന്നും, ഇന്ത്യയോടു് അദ്ദേഹത്തിനു കൂടുതൽ സഹാനുഭൂതിയുണ്ടാകാൻ കാരണമതാണെന്നും അറിയാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്.''

''മിസ്സിസ് ബ്രൂക്വേ കല്ക്കത്തയിലെ ബാർമേഡുകളെച്ചൊല്ലി തല പുകച്ചിരുന്നു. ആ സ്ത്രീ അവർക്കുവേണ്ടി

കണ്ണീർ പൊഴിച്ചിട്ടുണ്ട്. മിസ്സിസ് ബ്രൂക്ക്വേയുടെ ദുഷ്ടി ബാർമേഡുകളുടെ മേൽ പതിയാതിരുന്നെങ്കിൽ ഇന്നും നമുക്ക ഷാജഹാൻബാറിലിരുന്ന് സുന്ദരികളുടെ കൈയാൽ മദ്യം കഴിച്ചാനന്ദിക്കാമായിരുന്നു.''

ഡാക്ടർ സദർലന്റ് ഗംഭീരസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു:

''ഞാൻ മദ്യപിക്കുകയില്ല.''

''എന്ത്? നിങ്ങൾ മദ്യപിക്കുകയില്ലേ? സൂക്ഷിച്ചു കൊള്ളണം. മിസ്റ്റർ ഗാന്ധിയുടെ ശിഷ്യന്മാരറിഞ്ഞാൽ നാട്ടിൽ തിരിച്ചുപോകാൻ സമ്മതിക്കുകയില്ല. അവർ സബർമതിയിലോ മറ്റേതെങ്കിലും നദീതീരത്തോ കൂടിൽ സ്ഥാപിച്ചു നിങ്ങളെക്കൊണ്ടു പ്രാക്ടീസ് ചെയ്യിക്കും.''

''എന്നാൽ വളരെ നന്നായി. ഇന്ത്യയിൽ ധാരാളം ഡോക്ടർമാർ ആവശ്യമുണ്ടെന്നു് എനിക്കറിയാം.''

''ആ നല്ല ദിനങ്ങൾ—'' ഹബ്സ്സാസ്സു തുടർന്നു: ''ആകട്ടെ! ആദ്യംതന്നെ നിങ്ങളുടെ പൊതുവിജ്ഞാനമൊന്നു പരീക്ഷിക്കട്ടെ! സൂയസ്സ്തോടിലൂടെ കപ്പൽ ഗതാഗതം ആരംഭിച്ചതെന്നാണ്?''

ഫെർഡിനന്റ് ഡി ലസപ്സ് എന്ന ഒരു ഫ്രഞ്ചുകാരനാണ് സൂയസ്സ്കനാൽ നിർമ്മിച്ചതെന്നു ഹൈസ്കൂൾക്ലാസ്സിൽവെച്ചു പഠിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ അദ്ദേഹം എന്നാണു് മദ്ധ്യതരണിക്കടലും, ചെങ്കടലും തമ്മിൽ യോജിപ്പിച്ചു് ഏഷ്യയേയും, യൂറോപ്പിനേയും തമ്മിൽ കൂട്ടിയിണക്കിയതെന്നു് അറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. സൂയസ്സ് തോടും നമ്മുടെ പ്രശ്നവും തമ്മിൽ എന്താണു ബന്ധമെന്നു മനസ്സിലായില്ല.

ഹബ്സ്സാസ്സു തുടർന്നു: ''നമ്മുടെ ചർച്ചാവിഷയവും, സൂയസ്സ്കനാലും തമ്മിൽ അഭേദ്യമായ ബന്ധമുണ്ട്. സൂയസ്സ്തോടു നിർമ്മിക്കുന്നതിനു മുമ്പു് ആരോഹണപ്രിയരും, സാഹസികരുമായ യുവാക്കന്മാർ ഈസ്റ്റിന്ത്യൻ ദ്വീപുകളും ചുറ്റിയാണ് കൽക്കത്തയിലെത്തിയിരുന്നതു്. ഹോട്ടലുകളുടെ അഭാവത്താൽ അവർ ചാന്ദ്പാലം ജെട്ടിയിൽ, കപ്പലുകളിൽത്തന്നെയാണു രാത്രി കഴിച്ചുകൂട്ടിയിരുന്നതു്. അവരുടെ ഉല്ലാസത്തിനുവേണ്ടി സമുദ്രത്തിനപ്പു

റത്തുനിന്നു നീലനയനകളായ സുന്ദരിമാരാരും എത്തിയിരുന്നില്ല. ആവശ്യമായിവന്നാൽ അവക്കു നാടൻ സാധങ്ങൾകൊണ്ടു തൃപ്തി ശമിപ്പിക്കേണ്ടിവന്നിരുന്നു. പിന്നീടു 1762–ൽ വില്യംപാക്കർ മാന്യന്മാരുടെ മാനസികോല്ലാസത്തിനുവേണ്ടി കൽക്കത്തയിൽ മദ്യശാല സ്ഥാപിച്ചു. അന്നു് മദ്യത്തിന്റെ പ്രശ്നമല്ലാതെ ബാർവനിതകളുടെ പ്രശ്നമുദിച്ചിരുന്നില്ല. രാവിലെ തുറന്നുകൊടുത്ത നിബന്ധനയോടുകൂടിയാണു് മദ്യശാലകൾക്കു ലൈസൻസു് നല്കിയിരുന്നതു്. രാവിലെ തുറന്നാൽ ചെറുപ്പക്കാരായ സായ്പന്മാർ അലസന്മാരായിത്തീരും. ക്രമേണ മദ്യശാലകളുടെ എണ്ണം വർദ്ധിച്ചു. എന്നാൽ എല്ലായിടത്തും 'ബാർമാൻ' നാടൻഭാഷയിൽ 'ഖിദ്മത്ഗാർ' (സേവകൻ) ആണു മദ്യം പകർന്നുകൊടുത്തിരുന്നതു്.

സുപ്രീംകോട്ടിൽ നന്ദകുമാറിന്റെ കേസു് വിചാരണ നടന്നുകൊണ്ടിരിക്കെ ബാരിസ്റ്റർമാർക്കും സാക്ഷികൾക്കുമുള്ള ഭക്ഷണം നല്കാൻ കൺട്രാക്ടെടുത്തിരുന്ന ലഗാറലിന്റെ മദ്യശാലയിലും ബാർവനിതകളുണ്ടായിരുന്നില്ല. അക്കാലത്തും ആ ഹോട്ടലിൽ ഒരുനേരത്തെ ഭക്ഷണത്തിനു രണ്ടു രൂപ പന്ത്രണ്ടണേ കൊടുക്കണമായിരുന്നു. സുപ്രീംകോട്ടിൽ ഭക്ഷണമെത്തിക്കാൻ ആഡർ നല്കിയതു മോഹൻപ്രസാദായിരുന്നു. നിത്യേന പതിനാറുപേർക്കു ലഞ്ചും ഡിന്നറുമെത്തിക്കണം. നന്ദകുമാറിനെ കഴുമരത്തിലേറിയ വിവരവും ലഗാലറിന്റെ വിവരവും നാം സൂക്ഷിക്കുന്നില്ല. നന്ദകുമാർ കഴുമരത്തിലേറി അനശ്വരനായിത്തീർന്നു. എന്നാൽ മോഹൻപ്രസാദു് അന്തർദ്ധാനംചെയ്തു. അവസാനം ലഗാലർ പണത്തിനുവേണ്ടി കോട്ടിനെ സമീപിച്ചു. അയാളം കേസു കൊടുത്തു് അറുനൂററിയിരുപത്തിയൊൻപതു രൂപ വസൂലാക്കി.''

ഹബ്സ്സായ്പു് ഞങ്ങളുടെ നേർക്കു കാഫിക്കപ്പു് നീട്ടി. ഞങ്ങളം വൈമനസ്യം പ്രകടിപ്പിച്ചെങ്കിലും അദ്ദേഹം സമ്മതിച്ചില്ല. ''ഞാൻ ഭാരതവിദ്വേഷിയല്ല. എന്നാൽ ഇന്ത്യാ കാഫിഹൗസിലൊഴികെ മറെറങ്ങും കാഫി തയ്യാറാക്കാൻ സാദ്ധ്യമല്ലെന്നു ധരിച്ചിട്ടുള്ളവർ ഇവിടെ

വന്നു കണ്ടുകൊള്ളട്ടെ.'' ഞങ്ങളുടെ മുഖഭാവം ശ്രദ്ധിക്കാതെ ഹബ്സ്സാസ്സു തുടർന്നു: ''സൂയസ്സ്കനാൽ നിർമ്മിച്ചതിനുശേഷം മാറിൽ അമൃതവും, കരങ്ങളിൽ സുരാപാത്രങ്ങളുമായി പതിനെട്ടുകാരികളെ കൽക്കത്തയിലെത്താൻ തുടങ്ങി. 1869–ൽ സൂയസ്സ്തോടു നിർമ്മിച്ചതിനുശേഷമാണു ചാർണക്കുനഗരി(കല്ക്കത്ത)യിൽ റെസ്റ്റാറന്റുകളും, ഹോട്ടലുകളും ഉയർന്നുവരാൻ തുടങ്ങിയതു്.

ഞങ്ങളോടു സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കെ ഹബ്സ് സാസ്സു് ബാറുകളിൽ സുന്ദരിമാർ മദ്യം പകർന്നുകൊടുത്തിരുന്ന കാലഘട്ടത്തിലേക്കു തിരിച്ചുപോയി: ''നാടൻസ്ത്രീകളല്ല. തനി യൂറോപ്യൻ വനിതകൾ! ബാർ ഉടമസ്ഥർ പത്രങ്ങളിൽ പരസ്യപ്പെടുത്തും. ഇന്ന കപ്പലിൽ ഞങ്ങളുടെ ബാർമേഡ് എത്തിയിരിക്കുന്നു. ചിലർ ആറുമാസത്തേക്കും, ചിലർ രണ്ടുവർഷത്തേക്കും സേവനം ചെയ്യുകൊള്ളാമെന്ന വ്യവസ്ഥയനുസരിച്ചായിരിക്കും വരുന്നതു്. എൽ. എൻ. ബി.യുടെ പ്രതിനിധികൾ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലേക്കും, ഹോട്ടൽ ഡി യൂറോപ്പിനും എഴുതും: 'ഒരു സുന്ദരിയുടെ വിവരം ലഭിച്ചിട്ടുണ്ടു്. നിങ്ങൾക്കാവശ്യമുണ്ടെങ്കിൽ ഉടൻ അറിയിക്കുക.' ഹോട്ടൽക്കാർ ഉടൻ മറുപടി കൊടുക്കും: 'നിങ്ങളുടെ തെരഞ്ഞെടുപ്പിൽ ഞങ്ങൾക്കു പരിപൂർണ്ണവിശ്വാസമുണ്ടു്. നിങ്ങളെ വിശ്വസിക്കുന്നതുകൊണ്ടു് ഉപഭോക്താക്കളുടെ മുമ്പിൽ അപമാനിതരാവേണ്ടതില്ലെന്നു പ്രതീക്ഷിക്കുന്നു.' ലണ്ടനിൽനിന്നു വീണ്ടും മറുപടി വരും. 'ഞങ്ങൾ കല്ക്കത്തയിൽ മാത്രമല്ല, ലോകത്തിലെ പ്രധാനതുറമുഖങ്ങളിലുള്ള മികച്ച ഹോട്ടലുകളിലേക്കു ബാർമേഡുകളെ അയയ്ക്കാൻതുടങ്ങിയിട്ടു കാലം ഏറെയായി. ഒരിക്കലും ആവലാതി കേൾക്കേണ്ടിവന്നിട്ടില്ല. ഞങ്ങളാൽ നിയുക്തരായ യുവതികൾ എത്രയോ ഹോട്ടൽ ഉടമകളുടെ ഭാഗ്യം ഉച്ചകോടിയിലെത്തിച്ചിരിക്കുന്നു!' വാസ്തവം പറഞ്ഞാൽ കല്ക്കത്തയിലെ ഹോട്ടലുകാരികൾ യുവതികളെ സംരക്ഷിക്കാൻ കഴിവുണ്ടോ എന്നു സംശയമാണു്. കൺട്രാക്ടുകാലാവധി തീരുംമുമ്പെ മറ്റെവിടെയെങ്കിലും അഭയംപ്രാപിച്ചെങ്കിലോ! അങ്ങനെ

സംഭവിച്ചാൽ ഞങ്ങൾക്കു നഷ്ടം നേരിട്ടം. ശമ്പളത്തിൽ നിന്നൊരു വിഹിതം ഞങ്ങൾക്കു നല്ലണമെന്ന വ്യവസ്ഥയോടെയാണു ബാർമേഡുകളെ അയയ്ക്കുന്നതു്.''

''നിങ്ങൾ ബാർമേഡുകളെ കണ്ടിട്ടുണ്ടോ?'' സദർലൻറ് അനിയന്ത്രിതനായി ചോദിച്ചു.

ഹബ്സ്സാസ്സു് ചിരിച്ചു. ''ഞാൻ ഇന്നലത്തെ ചെറുപ്പക്കാരനാണോ? കുറെ വർഷം മുമ്പു വന്നിരുന്നെങ്കിൽ അടിമകളേയും കാണിച്ചതന്നേനെ.''

''അടിമകളോ?'' ഞാൻ ഞെട്ടിപ്പോയി.

''ഇന്നലത്തെ കുട്ടികളായ നിങ്ങൾക്കു യാതൊന്നും മറിഞ്ഞുകൂടാ. കഴിഞ്ഞ നൂറ്റാണ്ടിൻെറ മദ്ധ്യംവരെ കല്ലത്തയിൽ മനുഷ്യരെ ക്രയവിക്രയംചെയ്തിരുന്നു. ധനികർ മൂർഗിഹട്ട(ക്യാനിംഗ് സ്ട്രീറ്റ്)യിൽനിന്നു സ്ത്രീകളേയും പുരുഷന്മാരേയും വിലയ്ക്കു വാങ്ങി വീടുകളിൽ പാപ്പിച്ചിരുന്നു. അവർ ഒളിച്ചുപോയാൽ, പിടിച്ചുകൊടുക്കുന്നവർക്കു സമ്മാനം പ്രഖ്യാപിച്ചു് പത്രങ്ങളിൽ പരസ്യം നല്കിയിരുന്നു.''

''ഹോട്ടലിൽ മദ്യം പകർന്നുകൊടുത്തിരുന്ന സ്ത്രീകളും, ക്രീതദാസികളല്ലായിരുന്നോ?'' സദർലൻറ് കരുണാർദ്രസ്വരത്തിൽ ചോദിച്ചു.

വൃദ്ധൻെറ മുഖം ഗാംഭീര്യംപൂണ്ടു.

''നിയമത്തിൻെറ ദൃഷ്ടിയിൽ അവർ ക്രീതദാസികളായിരുന്നില്ല. എന്നാൽ അവരുടെ ദുഃഖങ്ങളും യാതനകളും വർണ്ണിക്കാൻ നിഘണ്ടുവിൽ പുതിയ വാക്കുകൾ ആവശ്യമാണു്. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൻെറ ഒരു പഴയ പരസ്യം നിങ്ങളെ കാണിക്കാം.'' ഹബ്സ്സാസ്സു് അലമാരിയിൽനിന്നു് ഒരു പഴയ ഫയൽ എടുത്തു കൊണ്ടുവന്നു. പഴയ ഇംഗ്ലീഷുപത്രങ്ങളുടെ കഷണങ്ങളാണു്. താളുകൾ മറിച്ചുകൊണ്ടു് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: ''ഞാൻ പറഞ്ഞാൽ നിങ്ങൾക്കു വിശ്വാസമാകുകയില്ല. എന്നാൽ എൻെറ പക്കൽ രേഖയുണ്ടു്.''

ഞങ്ങൾ പരസ്യം വായിച്ചുനോക്കി. ഷാജഹാൻ ഹോട്ടൽ മാനേജർ അഭിമാനപൂർവ്വം പരസ്യപ്പെടുത്തുന്നതു്:

''അടുത്ത സെപ്തംബർ 22–ാം തീയതി എസ്സ്. എസ്സ്. ഹവായി എന്ന കപ്പലിൽ മിസ്സ് മറിയംബ്യൂത്, മിസ്സ് ജൻഗ്രേ എന്നീ യുവതികളെ വിദ്വർപ്പൂർ തുറമുഖത്തു് എത്തുന്നതായിരിക്കും. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ അതിഥികളുടെ സുഖസൗകര്യത്തിനുവേണ്ടി ഈ സുന്ദരികളിരുവരും ഏതു വിധ ത്യാഗവും സഹിക്കാൻ സദാ സന്നദ്ധമായിരിക്കും.''

പരസ്യത്തിന്റെ ചുവട്ടിൽ വലിയ അക്ഷരങ്ങളിൽ പ്രത്യേകം നോട്ടുകുറിച്ചിരിക്കുന്നു: ''ഷാജഹാൻഹോട്ടലിന്റെ സൽപ്പേരു നിലനിത്താൻവേണ്ടി ഈ യുവതികളിരുവരേയും രാത്രിഡ്യൂട്ടിക്കുശേഷവും, പകൽസമയത്തും മുറിക്കുള്ളിൽ അടച്ചുപൂട്ടുന്നതായിരിക്കും.''

ഞങ്ങൾ ഹബ്സ്സാസ്സിനെ ബുദ്ധിമുട്ടിക്കുകയാണു്. ഭ്രതകാലകഥ കേൾക്കാനുള്ള സമയമല്ലിതു്. എനിക്കു ലജ്ജ തോന്നി. എന്നാൽ ഡോക്ടർ സദർലൻറിനു് അങ്ങനെ ഒരു ചിന്തയേയില്ല. ഹബ്സ്സാസ്സിനും വിരക്തിയില്ല. ഫയൽ അടച്ചതിനുശേഷം അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: ''ഈ കട്ടിംഗ്സ് സൂക്ഷിച്ചതു ഭാഗ്യമായി. ഈ നിസ്സാര സൂചനയിൽനിന്നു് ഒരിക്കൽ ഒരു വലിയ പ്രശ്നമുണ്ടാക്കുമെന്നു ചിന്തിച്ചിരുന്നില്ല. ഷാജഹാൻഹോട്ടൽമാനേജർ സിൽവർട്ടൺ എന്റെ മിത്രമായിരുന്നു. അർമേനിയൻക്രിസ്ത്യാനിയായ ഗ്രേഗറി അപകാർ ഒരിക്കൽ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ വന്നു. അക്കാലത്തു ഹോട്ടലിന്റെ അവസ്ഥ വളരെ മോശമായിരുന്നു. ഉടമസ്ഥനു് ഒന്നിലും ശ്രദ്ധയില്ല. കെട്ടിടം ഇടിഞ്ഞുപൊളിഞ്ഞു വീഴാറായി. സാധനസാമഗ്രികളും കുറവു്. ഗ്രേഗറി അപകാർ ഹോട്ടൽജോലിക്കാരുമായി ശണ്ഠകൂടി, മാനേജക്കൊരു കുറിപ്പെഴുതി: 'ലോകത്തു് ഇതിനെക്കാളും മികച്ച ഏതെങ്കിലുമൊരു ഹോട്ടലിന്റെ പേർ പറയുന്നവർക്കു് 50 രൂപ സമ്മാനം നല്കാൻ തയ്യാറാണു്.' കുറിപ്പു കണ്ടമാത്രയിൽ മാനേജർ ഓടിവന്നു: 'ഞങ്ങൾ അത്യധികം ഖേദിക്കുന്നു. പണത്തിന്റെ അഭാവത്താൽ വലയുകയാണു്. പണമുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ നല്ല ഹോട്ടൽ എന്നുപറയുന്നതു് എന്താണെന്നു ഞങ്ങളും കാണിച്ചുതരുമായിരുന്നു.'

''ഏതെങ്കിലും ഒരു ഉപഭോക്താവു് ഹോട്ടലിലെ പെരുമാറ്റത്തിൽ ക്ഷോഭിച്ചു് അതേ ഹോട്ടൽ വിലയ്ക്കുവാങ്ങിയ സംഭവം ചരിത്രത്തിൽ അതൊന്നുമാത്രമാണെന്നാണെന്റെ ധാരണ. ഗ്രേഗറി അപകാറിനു പണത്തിനു ക്ഷാമമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഉടൻ ചെക്കെഴുതിക്കൊടുത്തു ഹോട്ടൽ വാങ്ങി. സിൽവർട്ടനെ വക്കിംഗ് പാട്ടു്നറുമാക്കി. പരസ്യംകൊണ്ടു നേട്ടമുണ്ടായി എന്നു ചോദിച്ചപ്പോഴും പ്രതീക്ഷിച്ചതിലും കൂടുതൽ നേട്ടമുണ്ടായി എന്നാണു സിൽവർട്ടൺ പറഞ്ഞതു്. ആളകം അക്ഷമരായി സെപ്തംബർ 22–ാംനു-കാത്തിരിക്കുകയാണു്. യുവതികളും അന്നു ബാറിൽ ജോലിക്കു ഹാജരാകുമോ എന്നാണു് അന്വേഷണം. ഉല്ലാസപ്രിയന്മാക്കും കാലതാമസം അസഹ്യമായിത്തീർന്നു. സെപ്തംബർ 22–ാംനു- സിൽവർട്ടൺ എന്നെയും ക്ഷണിച്ചിരുന്നു. ഹോട്ടൽക്കാർ ആരെയും ക്ഷണിക്കാറില്ല. എന്നാൽ സിൽവർട്ടനും. ഞാനുംതമ്മിലുള്ള സമ്പർക്കം അത്ര ഉറച്ചതായിരുന്നു. അന്നു രാത്രി ഷാജഹാൻബാറിൽ സൂചികുത്താൻ സ്ഥലമുണ്ടായിരുന്നില്ല. സമയവും ആരോഗ്യവും പണവും നഷ്ടപ്പെടുത്താൻവേണ്ടി ജനങ്ങളം തിക്കും തിരക്കും കൂട്ടുന്നു. പക്ഷേ, യുവതികളം ബാറിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടില്ല.

''എന്തുപറ്റി? കപ്പൽ എത്തിയില്ലെ?'' ഉല്ലുണ്ടാകുലരായ ചില യുവാക്കന്മാർ ചോദിച്ചു.

''കപ്പൽ കൃത്യസമയത്തുതന്നെ കരയ്ക്കടുത്തു. യുവതികളും എത്തിയിട്ടുണ്ടു്. പക്ഷേ, യാത്രാക്ലേശംമൂലം അവശനിലയിലാണു്.'' സിൽവർട്ടൺ കരം കൂപ്പിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു.

''ഞങ്ങളും പനിനീർപ്പൂവിന്റെ അവസ്ഥയിലല്ല. പകൽ മുഴവൻ ജോലിചെയ്ത മഴയുംനനഞ്ഞാണിവിടെ വന്നിരിക്കുന്നതു്.'' യുവാക്കന്മാരിലൊരാളം പറഞ്ഞു.

സിൽവർട്ടൺ വിനയാന്വിതനായി വീണ്ടും അപേക്ഷിച്ചു:

''ഇത്രയെല്ലാം യാതനകളം സഹിച്ചിട്ടും നിങ്ങളം ഷാജഹാൻഹോട്ടലിനെ വിസ്മരിച്ചിട്ടില്ലെന്നതു ഞങ്ങളെ

ടെ ഭാഗ്യം. നിങ്ങളുടെ ശാരീരികവും മാനസികവുമായ പരിതഃസ്ഥിതികളും മനസ്സിലാക്കി, മിസ് ഡിക്കിൻസൻ ഏറ്റവും മികച്ച മദ്യം എടുത്തുകൊണ്ടുവരുന്നതായിരിക്കും.''

യുവാക്കന്മാർ അട്ടഹസിച്ചു: ''യുവസുന്ദരികളുടെ കരംകൊണ്ടു ഞങ്ങൾക്കു മദ്യം ലഭിക്കണം.''

മദ്ധ്യവയസ്സായ മിസ് ഡിക്കിൻസൻ വിളറിയ മുഖവുമായി അല്പം അകലെ നിന്നിരുന്നു. അവളുടെ പിന്നിലായി ഷെൽഫിൽ മദ്യക്കുപ്പികളും നിരത്തിവച്ചിരുന്നു. പിച്ചളബക്കറ്റിൽ ഐസുമേന്തി സേവകൻ അടുത്തുതന്നെയുണ്ട്. ഗ്ലാസ്സുകളിൽ ഐസ് ഇട്ടുകൊടുക്കുക എന്നതാണവന്റെ ജോലി എങ്കിലും വാസ്തവത്തിൽ ബോഡിഗാർഡാണ്. ആരും മിസ് ഡിക്കിൻസനിൽനിന്നു മദ്യം വാങ്ങുന്നില്ല.

''നവാഗതകനും വിശ്രമിച്ചിട്ടു വരുന്നതുവരെ ഞങ്ങളിവിടെ കാത്തിരിക്കണോ?'' അതിഥികളും ചോദിച്ചു.

സിൽവർട്ടൺ ഗദ്ഗദത്തോടെ പറഞ്ഞു:

''ഞാനത്യധികം ഖേദിക്കുന്നു. ക്ഷീണിച്ചവശരായ യുവതികളും ഇരുവരും ഉറങ്ങിക്കഴിഞ്ഞു.''

''ഞങ്ങളും ചെന്ന് അവരോടു് അഭ്യർത്ഥിക്കാം. എന്നിട്ടും അസാദ്ധ്യമാണെങ്കിൽ അഡൽഫിബാറിലെ സുന്ദരി ഞങ്ങളെ കാത്തിരിപ്പുണ്ട്. കാണുന്നമാത്രയിൽ അവളും ചിരിക്കും. അപ്പോളും തറയിൽ മുത്തുകളും വിതറുന്നതായി തോന്നും.''

അതിഥികളും ഓരോരുത്തരായി ബാറിൽനിന്നിറങ്ങിപ്പോയി. സിൽവർട്ടൺ സ്തംഭിച്ചുനിന്നു. മിസ് ഡിക്കിൻസൻ തലയുയർത്തി നോക്കിയതുപോലുമില്ല. സംഗതി എന്താണെന്നു ഞാനന്വേഷിച്ചു. സിൽവർട്ടൺ എന്നെ സ്വന്തം മുറിയിലേക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി കാര്യം വിവരിച്ചു: ''വലിയ വിപത്തിലായി. ഇന്നു കപ്പലിറങ്ങിയ സ്ത്രീകളിൽ മറിയം ബൂത്ത് എന്നവളുടെ പ്രായം നാല്പത്തഞ്ചിൽ കുറയുകയില്ല. ജട്ടിയിൽവച്ചുതന്നെ എനിക്കു കാര്യം മനസ്സിലായി. പക്ഷേ, അപ്പോഴൊന്നും പറയാൻ

കഴിഞ്ഞില്ല. എന്നാൽ ജെൻഗ്രേ എന്ന യുവതി വഞ്ചനയൊന്നും ചെയ്തിട്ടില്ല.''

സിൽവർട്ടൺ തലയ്ക്കു കൈയും കൊടുത്തിരിപ്പായി. ഇത്രയധികം പണം ചെലവഴിച്ച് ഒരു വൃദ്ധയെയാണ വരുത്തിയിരിക്കുന്നത് എന്നറിഞ്ഞുപോയാൽ ഷാജഹാൻ ഹോട്ടലിന്റെ ഭാവി അന്ധകാരാവൃതമാകും. ഷാജഹാൻ ഹോട്ടൽ വഞ്ചനയിൽ കുടുങ്ങി. ഏജൻറ് എഗ്രിമെൻറിൽ ഒപ്പുവച്ചതിനുശേഷം യുവതിയെ കപ്പലിൽ കയറ്റി. എന്നാൽ കപ്പൽ പുറപ്പെടുന്നതിനു് അല്പം മുമ്പ് അവർ ഏതോ ഒരു വൃദ്ധയെ കപ്പലിൽ ഇരുത്തിയിട്ട് അന്തർധാനംചെയ്തു. ഇവിടെ എത്തിയതിനുശേഷമാണ് ആൾമാറാട്ടം കണ്ടുപിടിച്ചതു്.

കോപാവേശത്താൽ പല്ലുഞെരിച്ചുകൊണ്ട് സിൽവർട്ടൺ ചോദിച്ചു: ''നിങ്ങൾ സത്യം പറയുകയാണോ? നിങ്ങളുടെ പേരാണോ മറിയം ബ്യൂഫ്?''

ആ മഹിള പരിഹാസസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു: ''എന്തു്? എന്റെ മാതാപിതാക്കൾ നാമകരണംചെയ്ത പേരിൽ നിങ്ങൾ സംശയിക്കുന്നുവോ?''

''നിങ്ങൾക്കു നാല്പത്തഞ്ചു വയസ്സു പ്രായമുണ്ട്.''

''മോർ ഓർ ലെസ്.''

''തീച്ചയായും കൂടുതലെന്നേ.'' സിൽവർട്ടൺ തലയ്ക്കടിച്ചുകൊണ്ടു തുടർന്നു: ''നിങ്ങൾ എനിക്കെന്തു നഷ്ടമാണ വരുത്തിവെച്ചിരിക്കുന്നതെന്നറിയാമോ? നിങ്ങളെ തിരിച്ചയച്ചിട്ട മറെറാരാളെ വരുത്താനുള്ള പണവും എന്റെ പക്കലില്ല; പണം ശേഖരിക്കാൻ സമയവുമില്ല. മിസ് ഡിക്കൻസ നോട്ടീസ് നല്കിക്കഴിഞ്ഞു. മിസ് ജെൻഗ്രേ ഒറ്റയ്ക്കിരുവലിയ ഒരു ബാർ എങ്ങനെ നിയന്ത്രിക്കും?''

''വന്നുചേർന്ന സ്ഥിതിക്കു് ഇനി എന്തു ചെയ്യാനാണ്? ലണ്ടനിൽ പ്രായംചെന്നവർ ബാറുകളിൽ ജോലി ചെയ്യുന്നില്ലേ!'' ഞാൻ സമാശ്വസിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. അതിനു സിൽവർട്ടൺ നല്കിയ മറുപടി ഞാനിന്നും ഓർമ്മിക്കുന്നു. ഈ നഗരത്തെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം അതൊരു സത്യമാണ്: ''കൽക്കത്ത ഈസ് കൽക്കത്ത.'' സിൽ

വർട്ടൺ ഖേദത്തോടെ പറഞ്ഞു: ''ലണ്ടനിൽ അതു നടക്കും. എന്നാൽ ഇവിടെയതു വിലപ്പോകുകയില്ല. ഇത്തരത്തിൽ ചൗരംഗിയിലെ മറ്റൊരു ഹോട്ടൽക്കാർ വഞ്ചിതരാകുകയുണ്ടായി. അവരുടെ പക്കൽ പണമുണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ട് ബാർമേഡിനെ ലണ്ടനിലേക്കു തിരിച്ചയച്ചു്, എഞ്ചിൻറന്മാർ നഷ്ടപരിഹാരം നല്കി. എന്നാൽ ആ വൃദ്ധകന്യ ലണ്ടനിലേക്കു പോയില്ല. അവർ ഖിട്ടപ്പൂരിലെ നാവികത്തെരുവിൽ താമസമാക്കി.''

മദ്ധ്യവയസ്കയായ മറിയം ബൂത്ത് വീണ്ടുകേണപേക്ഷിച്ചു: ''നിങ്ങളെനിക്കൊരു ചാൻസ് തരൂ! വില്പനയുണ്ടാകുമോ എന്നു ഞാൻ കാണിച്ചുതരാം.''

സിൽവർട്ടൺ സമ്മതിച്ചില്ല. രഹസ്യമറിയാൻ വേണ്ടി ജെൻഗ്രേയെ വിളിപ്പിച്ചു. യാത്രാക്ലേശംനിമിത്തം അവശം ഉറങ്ങിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നു. കണ്ണു തിരുമ്മിക്കൊണ്ടു് ആ നമ്രമുഖി ഞങ്ങളുടെ മുമ്പിൽ ഹാജരായി.

''മിസ് മറിയം ബൂത്ത് എല്ലാവരുടേയും കണ്ണിൽ പൊടിയിട്ടു് കൽക്കത്തയിലെത്തിയതെങ്ങനെയെന്നു നിങ്ങളറിയാമോ?'' സിൽവർട്ടൺ ചോദിച്ചു.

മിസ് ജെൻഗ്രേ മറുപടിയൊന്നും പറഞ്ഞില്ല.

വീണ്ടും ചോദിച്ചപ്പോൾ അവൾ പറഞ്ഞു:

''ഞാൻ സ്വന്തം ഭാവിയെക്കുറിച്ചു ചിന്തിച്ചു് അസ്വസ്ഥചിത്തയായിട്ടാണു് കപ്പലിൽ കയറിയതു്. നാട്ടും വീട്ടും ഉപേക്ഷിച്ചു പോരുന്നു. ഇനി എന്നെങ്കിലും നാട്ടിലേക്കു മടങ്ങാൻ സാധിക്കുമോ ഇല്ലയോ എന്ന ചിന്തകൊണ്ടു മറ്റൊന്നും ശ്രദ്ധിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല.''

നമ്രമുഖിയായ ഈ പതിനെട്ടുകാരി ഷാജഹാൻബാറിൽ എന്തുചെയ്യുമെന്നു് അന്നു മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ഉറക്കറയിലേക്കു പോകാനൊരുങ്ങിയപ്പോൾ ജെൻഗ്രേ പറഞ്ഞു: ''മിസ് ബൂത്തിനെപ്പോലെ ദയാലുവായ ഒരു സ്ത്രീയെ ഞാനിതിനുമുമ്പൊരിക്കലും കണ്ടിട്ടില്ല. കപ്പലിൽ കയറിയ സമയംമുതൽ ഇതേവരെ അവർ എന്നെ പരിചരിക്കുകയും ആദരിക്കുകയും ചെയ്യുകയാണു്.''

ഞാൻ അന്നു ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽനിന്നു പോന്നു. മറിയം ബ്യൂട്ടീ പാർലറിൽനിന്നും പൗഡറും പൂശി ഖിദ്ദ്പൂരിലെ സുന്ദരിമാരുടെകൂട്ടത്തിൽ ചേർന്നു എന്നാണറിയാൻ കഴിഞ്ഞതു്. സുന്ദരിയായ ജെൻഗ്രേ പകർന്നുകൊടുക്കുന്ന മദ്യം കുടിക്കാൻവേണ്ടി ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ തിക്കും തിരക്കും ആരംഭിച്ചു.

ജെൻഗ്രേയെ സംബന്ധിച്ചു് എന്റെ നിഗമനം തികച്ചും ശരിയായിരുന്നെന്നു പിന്നീടെനിക്കു മനസ്സിലായി. എന്റെ ഒരു മിത്രമായ റോബർട്ടു് ആഡം ഷാജഹാനിൽ ഭക്ഷണം കഴിക്കാൻവേണ്ടി ചെന്നപ്പോഴാണു് ജെൻഗ്രേയെ ആദ്യമായി കണ്ടതു്. കൽക്കത്തയിലെ ഒരു ഹോട്ടലിൽ തന്റെ നാട്ടുകാരിയായ ഒരു യുവതി അനുഭവിക്കുന്ന യാതനകളും അപമാനവും കണ്ടു. കാണാതിരിക്കുന്നതായിരുന്നു നല്ലതു്. എന്നാൽ വിധാതാവിന്റെ കഠിനപരീക്ഷകൾക്കു വശംവദനാകേണ്ടിവരികയില്ലായിരുന്നു.

''ഷാജഹാനിലെ പുതിയ ബാർമേഡിനെ കണ്ടോ? സുന്ദരിയല്ലെങ്കിലും കാണാൻ ചന്തമുള്ളവളാണു്. ആ പാവത്തിനു് ഇംഗ്ലണ്ടിൽ ജോലി ലഭിക്കുമായിരുന്നില്ലേ? അറിവും പരിചയവുമില്ലാത്ത നാട്ടിലേക്കെന്തിനു പോന്നു? ഇന്നലെ രാത്രി ക്ലൈവ് സ്ട്രീറ്റിലെ ഒരു മാന്യൻ അവളുടെ കൈക്കു പിടിച്ചു. സേവകൻ വളരെ പണിപ്പെട്ടാണു പിടി വിടുവിച്ചതു്. മറ്റൊരാൾ വിവാഹാഭ്യർത്ഥനയുമായി ചെന്നു. 'എന്റെ അടുത്തു വന്നിരിക്കൂ! അല്പം വിസ്കി കഴിക്കൂ!' എന്നുംപറഞ്ഞു വേറൊരാൾ എഴുന്നേറ്റുചെന്നു. ഞാനിടപെട്ടില്ലായിരുന്നെങ്കിൽ അയാൾ അവളെ വലിച്ചിഴച്ചു തന്റെ മടിയിലിരുത്തുമായിരുന്നു. അപ്പോൾ മറ്റുള്ളവരും തങ്ങളുടെ മടിയിലിരുത്താൻവേണ്ടി കുഴപ്പം സൃഷ്ടിക്കുമായിരുന്നു.'' റോബർട്ടു് ആഡം സഹാനുഭൂതിയോടെ പറഞ്ഞു.

''എന്റെ മിത്രമായ റോബർട്ടു് കൽക്കത്താനഗരം പരിചയപ്പെട്ടുകഴിഞ്ഞിരുന്നില്ല. കുറെക്കാലം ക്ലൈവ് സ്ട്രീറ്റിൽ ജോലിചെയ്തു എന്നല്ലാതെ അവനിവിടത്തെ ഭാഷയും സാഹചര്യങ്ങളും പരിചയമുണ്ടായിരുന്നില്ല.

ഇങ്ങനെ സംഭവിക്കുമെന്നു് എനിക്കും അറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. ഏതോ അദൃശ്യമായ ആകർഷണത്താൽ റോബട്ട് നിത്യവും ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ ഹാജരാകാൻതുടങ്ങി. പകൽ സമയത്തു ബാർമേഡിനെ കാണാൻ സാധിച്ചിരുന്നില്ല. ജെൻഗ്രേയെ മുറിക്കകത്താക്കി പൂട്ടിയതിനുശേഷമേ സിൽവർട്ടൺ ഉറങ്ങാൻ പോയിരുന്നുള്ള. അവരും ആ സമയത്തു നല്ല ഉറക്കത്തിലായിരിക്കും. സന്ധ്യയ്ക്കുശേഷമേ ഡ്യൂട്ടി ആരംഭിക്കുകയുള്ള. അന്നത്തെ ബാറുകരും ഇന്നത്തെപ്പോലെ പത്തുമണിക്കോ പതിനൊന്നുമണിക്കോ അടച്ചുപൂട്ടിക്കൊള്ളണമെന്നു നിബ്ബന്ധമുണ്ടായിരുന്നില്ല. അക്കാലത്തു പ്രത്യേകം വരെ ബാറുകരും തുറന്നുവെക്കുമായിരുന്നു.

മദ്യപാനികളുടെ അട്ടഹാസത്തിന്നിടയിലും ഗ്ലാസ്സുകരും ഉടയുന്ന ശബ്ദകോലാഹലങ്ങരംക്കിടയിലും രണ്ടു ഹൃദയങ്ങരം അടുക്കാൻതുടങ്ങി. ഹബ്സ്സാസ്സു് ഒന്നു ചിരിച്ചതിനുശേഷം തുടന്നു: ''ഞാനൊരു വ്യവസായിയാണു്. കവികളുടെ സ്വപ്നം എന്നെ ബാധിക്കുകയില്ല. എന്നാലും അവരിരുവരുടേയും പരിചയമദ്ധ്യേ കാവ്യസൗരഭ്യമുണ്ടായിരുന്നു. രഹസ്യഭാഷയിലാണു് അവർ സംസാരിച്ചിരുന്നതു്. വിസ്കി നിറച്ച ഗ്ലാസ്സു് നീട്ടിക്കൊണ്ടു് ജെൻഗ്രേ കഠിനപദങ്ങരം ഉപയോഗിക്കും. മധുരവാക്കുകരം ഉച്ചരിക്കാനോ ചിരിക്കാനോ മാഗ്ദലൂണ്ടായിരുന്നില്ല. മറവുള്ള ഉപഭോക്താക്കരം ലഹളയുണ്ടാക്കും. സേവകനു് എല്ലാ രഹസ്യങ്ങളുമറിയാമായിരുന്നു. എന്തെങ്കിലും പറയാനുണ്ടെങ്കിൽ അവൻ റോബർട്ടിനെ അറിയിക്കും. ബാർമേഡിനോടെന്തെങ്കിലും പറയാൻ ഉപഭോക്താക്കരം സങ്കോചപ്പെട്ടിരുന്നു. സേവകൻമുഖേന സന്ദേശങ്ങരം വിനിമയം ചെയ്യുന്നതിൽ ലജ്ജിക്കാനില്ല. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ വരുന്ന മദ്യപാനികരം ഒരു കത്തും ഒരു രൂപയും സേവകനെ ഏല്പിക്കും. ജെൻഗ്രേയ്ക്കൊരുദിവസം മുപ്പതു കത്തുകരം ലഭിക്കുകയുണ്ടായെന്നു് അവരം പറയുകയുണ്ടായി. അവയിൽ പത്തെണ്ണം വിവാഹാഭ്യർത്ഥനയായിരുന്നു. പാവപ്പെട്ട സേവകനു് ഒരുദിവസം മുപ്പതുരൂപ സമ്പാദി

ക്കാൻകഴിയുന്നുണ്ടെങ്കിൽ തനിക്കെന്തു നഷ്ടം എന്നായിരുന്നു ജെൻഗ്രേയുടെ അഭിപ്രായം.''

മിസ്റ്റർ ഹബ്സ് നെടുതായൊന്നു നിശ്വസിച്ച് ഭൂതകാലസംഭവങ്ങൾ അനുസ്മരിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു.

''ഞാൻ റോബർട്ടിനെ ഉപദേശിച്ചിരുന്നു. കല്ലുത്ത ഈസ് കല്ലുത്ത എന്ന സത്യം വിസ്മരിക്കരുതെന്നു താക്കീതു കൊടുത്തിരുന്നു.''

സർലൻറ്സായ്പ് ഒന്നു നിവന്നിരുന്നതിനുശേഷം ആത്മഗതംചെയ്തു: 'കല്ലുത്ത ഈസ് കല്ലുത്ത.'

റോബർട്ടും ജെൻഗ്രേയും വിവാഹത്തിനു വട്ടംകൂട്ടിയപ്പോഴും ഞാൻ ഉപദേശിച്ചു: ''ഹോട്ടലിൽ പോയി മദ്യപിച്ച് ഉല്ലസിച്ചുകൊള്ളൂ! ആരും ഒന്നും പറയുകയില്ല. എന്നു കരുതി ബാർമേഡിനെ വിവാഹംചെയ്യുകയോ?''

ഹബ്സ്സായ്പ് അല്പനിമിഷത്തേക്കു മൗനമവലംബിച്ചു. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞതു കേട്ട ഞാനും അല്പതപ്പെട്ടു. വിവാഹിതരായി കുടുംബജീവിതം നയിക്കുക എന്ന സമ്പ്രദായം പാശ്ചാത്യരിലും നിലവിലുണ്ടോ? ആ വിഷയത്തിൽ എത്രമാത്രം ആരോപണങ്ങളാണ് ഭാരതീയർ സഹിച്ചുപോന്നതു്. ഹബ്സ്സായ്പു തുടർന്നു: ''എൻറെ എതിർപ്പുകളൊന്നും റോബർട്ട് വകവെച്ചില്ല. താൻ വാക്കു കൊടുത്തുപോയി. ഷാജഹാൻഹോട്ടലാകുന്ന നരകത്തിൽ നിന്നും അവളെ രക്ഷിക്കണം എന്നായിരുന്നു അവൻറെ മറുപടി. ജെൻഗ്രേയും വിസമ്മതം പ്രകടിപ്പിച്ചില്ല. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽനിന്നു പുറത്തുചാടാൻ അവളുടെ ഹൃദയം വെമ്പിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ബാറിലെ കൗണ്ടറിൽ നിന്നു കൊണ്ട് അവൾ തൻറെ ജീവിതത്തിനാശ്രയവും കണ്ടെത്തി. അതൊരു കഥയായി തോന്നുമെങ്കിലും അവസാനം യാഥാർത്ഥ്യമായിത്തീർന്നു. ജെൻഗ്രേ കലണ്ടറിലെ തീയതി എണ്ണുകയാണു്.

വിവരമറിഞ്ഞു് സിൽവർട്ടൺ തലയ്ക്കു കൈയുംകൊടുത്തിരുന്നുപോയി. അയാൾ ജെൻഗ്രേയെ വിളിച്ചു ചോദിച്ചു: ''ഈ കേൾക്കുന്ന കിംവദന്തികൾ മിഥ്യയായിരിക്കുമെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു. നിങ്ങളുടെ സേവന

ത്തിൽ ഞാൻ തികച്ചും സന്തുഷ്ടനാണ്. നിങ്ങളുടെ ഉന്നതി കല്ക്കത്തയിലെ സകല ബാർമേഡുകൾക്കും അസൂയയുണ്ടാകുന്നതായിരിക്കും. അടുത്ത എഗ്രിമെൻറിൽ നിങ്ങളുടെ ശമ്പളം വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നതായിരിക്കും.''

''വിവാഹിതയായ സ്ത്രീയെ ജോലിയിൽ നിയമിക്കുന്നതിനു നിങ്ങൾക്കു വിരോധമുണ്ടോ?'' ജെൻഗ്രേ ചോദിച്ചു.

''വിവാഹിതയോ? ജെൻ! നിങ്ങൾക്കെന്തുപറ്റി? വിവാഹിതയായ സ്ത്രീയെക്കൊണ്ടു ബാറിലെ ജോലി നടക്കുമോ?''

''എന്തുകൊണ്ടു നടക്കുകയില്ല?''

''എതിർപ്പ് എന്റേതല്ല. ഇവിടെ വരുന്ന ഉപഭോക്താക്കൾക്കാണെതിർപ്പ്. അപമാനിതരായി അവർ ഈ ഹോട്ടൽ ബഹിഷ്കരിക്കും.''

''എന്നാൽ ഞാൻ എഗ്രിമെൻറിൽ ഒപ്പുവെക്കുന്നില്ല. ജോലി ഉപേക്ഷിക്കുകയാണ്.''

സിൽവർട്ടൺ പ്രലോഭിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. എല്ലാ വശങ്ങളും നല്ലവണ്ണം ചിന്തിക്കാനപേക്ഷിച്ചു. വില്പനയിൽ ഒരു വിഹിതം കമ്മീഷൻ നല്കാമെന്നു പറഞ്ഞു. എന്നാൽ ജെൻഗ്രേ സമ്മതിച്ചില്ല. കുബേരയാകാനല്ല അവൾ കല്ക്കത്തയിൽ വന്നതു്. ജീവിതയാതനകളിൽനിന്നും രക്ഷപ്പെടാൻ കഴിയുമെന്നു ധരിച്ചായിരുന്നു അവൾ ഇംഗ്ലണ്ടിൽനിന്നു പോന്നതു്. എന്നാൽ ഇവിടെ വന്നതോടെ എല്ലാം കണ്ടു.

സിൽവർട്ടൺ വീണ്ടും ഉപദേശിച്ചു: ''ഞാൻ നിങ്ങളുടെ വ്യക്തിഗതജീവിതത്തിൽ കൈകടത്താനാഗ്രഹിക്കുന്നില്ല. പകൽസമയത്തു ബന്ധനത്തിൽ വെക്കുന്ന സമ്പ്രദായം പ്രചരണത്തിനുവേണ്ടി അവലംബിച്ചതായിരുന്നു. മേലിൽ താഴം താക്കോലും നിങ്ങളെത്തന്നെ ഏല്പിക്കാം. ഇഷ്ടംപോലെ പ്രവർത്തിച്ചുകൊള്ളൂ!''

''ഇനി ബന്ധനത്തിൽ കഴിയേണ്ട ആവശ്യമെനിക്കില്ല. പുതുതായി വരുന്ന ബാർമേഡിനു് ഈ ആനുകൂല്യം നല്കുക!''

സിൽവർട്ടൺ ഭീഷണിപ്പെടുത്തി:

''വിനാശം വിളിച്ചുവരുത്തരുത്. അപകടംനിറഞ്ഞ ഈ നഗരത്തെ നിങ്ങളിനിയും മനസ്സിലാക്കിയിട്ടില്ല. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ ബാറിൽ വന്ന നിങ്ങളുടെ ഒരു മന്ദഹാസത്തിനുവേണ്ടി തപസ്സുചെയ്യുന്നവർ റോഡിലിറങ്ങുമ്പോഴം അന്യരായിത്തീരും. അവർക്ക് സമുദായമുണ്ട്. ഹിന്ദുക്കളുടേതിനേക്കാളും ശക്തിയേറിയ സാമൂഹ്യനിയമങ്ങളുണ്ട്. അവിടെ ബാറിൽ മദ്യം വില്ക്കുന്ന ഒരു സ്ത്രീക്കു യാതൊരു സ്ഥാനവും ഉണ്ടായിരിക്കുകയില്ല'.'

സിൽവർട്ടൺ റോബട്ടിനേയും സമീപിച്ചു: ''ബാർവനിത എന്നും ബാർവനിത ആയിരിക്കും. ഞങ്ങളം പണം ചെലവുചെയ്തു വിദേശങ്ങളിൽനിന്നും യുവതികളെ കൊണ്ടുവരുന്നു. അഡൽഫി, ഹോട്ടൽ ഡി യൂറോപ്പ് എന്നീ സ്ഥാപനങ്ങളം കൂടുതൽ ശമ്പളം നല്കാമെന്നുംപറഞ്ഞു് അവരെ ഞങ്ങളിൽനിന്നു തട്ടിയെടുക്കുന്നു. പിന്നീടു് അവരുടെ യൗവനമസ്തമിക്കുകയും, നയനങ്ങളിലെ മാദകത്വം മങ്ങുകയും ചെയ്യുമ്പോഴം ആട്ടിയകറ്റും. അപ്പോഴം അവർ കൂടുതൽ മുറുക്കമുള്ള ബ്ലൗസും സ്കേർട്ടും ധരിച്ചു് ഖിദ്ദർപ്പൂരിൽ പോയി ലയിൻ നില്ക്കും. അങ്ങനെ ഏഷ്യയും, ആഫ്രിക്കയും, യൂറോപ്പുമെല്ലാം ഒരിടത്തു് ഒന്നിച്ചു ചേരും. പറങ്കിയും, കിന്തുലിയും, യൂറോപ്പുമെല്ലാം തോളോടുതോളംചേർന്നു നിരന്നുനില്ക്കും.''

''ആ വിഷയത്തെ സംബന്ധിച്ചു പുസ്തകമെഴുതാൻ എനിക്കുദ്ദേശമില്ല. അതിനാൽ എനിക്കൊന്നും അറിയേണ്ട ആവശ്യമില്ല.'' റോബർട്ട് പറഞ്ഞു.

നിരാശനായ സിൽവർട്ടൺ റോബട്ടിന്റെ മേലധികാരിയെ കണ്ടു. ''ഓഹോ! അങ്ങനെയാണോ? ആ യുവതിയുടെ പുഞ്ചിരി സ്വച്ഛമല്ല അല്ലേ? പകൽസമയത്തു് അവളെ ബന്ധനത്തിൽ പാപ്പിക്കുന്ന മുറിക്കു് ഡ്യൂപ്ലിക്കേറ്റ് താക്കോലുണ്ടോ?'' പിന്നീടു് മേലധികാരി റോബട്ടിനെ വിളിപ്പിച്ചു. ''ഹിന്തുക്കളം ചെരുപ്പു് ഉറക്കറയിൽ കടത്തുകയില്ല. ആവശ്യമാണെങ്കിൽ വീട്ടിനുള്ളിൽ

ഉപയോഗിക്കാൻ ഒരുജോഡി പുതിയ ചെരുപ്പു വാങ്ങിക്കൊള്ളൂ!''

''ഇംഗ്ലീഷുകാർ എവിടെച്ചെന്നാലും മറ്റുള്ളവരുടെ വ്യക്തിഗതകാര്യങ്ങളിൽ ഇടപെടുകയില്ലെന്നായിരുന്നു ഇംഗ്ലണ്ടിൽവെച്ചു ഞാൻ കേട്ടിരുന്നതു്.'' റോബട്ട് മറുപടി നല്കി. നാം ചെയ്യുന്ന പ്രവൃത്തികളുടെ ഫലം നാം തന്നെ അനുഭവിക്കേണ്ടിവരും.'' മേലധികാരി അതിൽ കൂടുതലൊന്നും പറഞ്ഞില്ല.

റോബട്ട് നന്ദിപറഞ്ഞു പുറത്തുവന്നു. പിന്നീടൊരു ശുഭദിനത്തിൽ ജെൻഗ്രേ റോബട്ട് ആഡമിനോടൊത്തു ദാമ്പത്യജീവിതത്തിൽ പ്രവേശിക്കാൻ പള്ളിയിൽ ഹാജരായി.

ധരംതല്ലയിലെ പള്ളിയിൽ അന്നു തീരെ തിക്കും തിരക്കും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. മിസ് ഡിക്കുനൊഴികെ ജെൻഗ്രേയ്ക്കു് ബന്ധുക്കളാരുമുണ്ടായിരുന്നില്ല. അവരാകട്ടെ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ ഏറ്റവും മുകളിലെ നിലയിലുള്ള ചെറിയ മുറിയിൽ ബന്ധനസ്ഥയായിരുന്നു. റോബട്ടിന്റെ സാമൂഹ്യനിയമലംഘനത്തിൽ പ്രതിഷേധിച്ചു് ക്രൈവ്സ്ട്രീറ്റുകാരാരും പള്ളിയിൽ വന്നില്ല. അക്കൂട്ടരുമായി എനിക്കു വലിയ സമ്പർക്കമുണ്ടായിരുന്നില്ല. അതായിരിക്കണം ഞാൻ ആ വിവാഹച്ചടങ്ങിൽ പങ്കെടുത്തതു്. സിൽവർട്ടണേയും കൂട്ടിക്കൊണ്ടു പോയി.

വിവാഹാനന്തരം റോബർട്ടും ജെൻഗ്രേയും ഒരു വീടു വാടകയ്ക്കെടുത്തു താമസമാക്കി. ഞാൻ ആ വീട്ടിൽ പോയിരുന്നു. എന്നെ കണ്ട മാത്രയിൽ റോബർട്ടും ജെൻഗ്രേയും സന്തോഷാധിക്യത്താൽ മതിമറന്നുപോയി. റോബട്ട് അലമാരിയിൽനിന്നു ബ്രാണ്ടിക്കുപ്പി എടുത്തുകൊണ്ടുവന്നു. തൊട്ടാവു് മദ്യം പകരുന്നതു കണ്ടു ജെൻഗ്രേ ചിരിച്ചു. ''ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ ബാറിൽവെച്ചു നീ ധാരാളം മദ്യമെനിക്കു പകർന്നു തന്നിട്ടുണ്ടു്. ഞാൻ അതിനു പകരം വീട്ടുകയാണു്.'' റോബർട്ട് തിരിച്ചടിച്ചു.

ബന്ധനസ്ഥയായിക്കഴിഞ്ഞിരുന്ന ജെൻഗ്രേയ്ക്കു സ്വാതന്ത്ര്യം ലഭിച്ചതോടെ ആഹ്ലാദഭരിതയായിക്കഴിഞ്ഞിരു

ന്നു. മനസ്സിനിണങ്ങിയ ഒരു സഹധർമ്മിണിയെ ലഭിച്ചതിൽ റോബർട്ടും സന്തുഷ്ടനായിരുന്നു. ബ്രാണ്ടി രുചിച്ചുകൊണ്ടു ഞാൻ നവദമ്പതികൾക്കു മംഗളം ആശംസിച്ചു. സ്വാർട്ടർ തുന്നിക്കൊണ്ടിരുന്ന ജെൻഗ്രേ പറഞ്ഞു: ''ഇവിടംവരെ വന്ന സ്ഥിതിക്കു ലഞ്ചുംകൂടി കഴിച്ചിട്ടു പോയാൽ മതി. ഞങ്ങൾക്കു് വളരെയധികം സന്തോഷത്തിന്നതു് ഇടനല്ലും. കാലേക്കൂട്ടി ക്ഷണിക്കേണ്ടതു ഞങ്ങളുടെ കടമയായിരുന്നു.''

''നിന്റെ സ്വഭാവമങ്ങനെയാണു്. സിൽവർട്ടണും ഷോർട്ടനോട്ടീസാണു നീ നല്ലിയതു്.'' റോബർട്ടു് ഭാര്യയെ ചൊടിപ്പിച്ചു.

ജെൻ കൃത്രിമക്ഷോഭം നടിച്ചുകൊണ്ടു തുടർന്നു: ''കൊള്ളരുതാത്തവരിൽനിന്നു രക്ഷപ്പെടാൻ ഷോർട്ടു് നോട്ടീസു് മതി. ഞങ്ങളെപ്പോലെ പാവപ്പെട്ടവരെ പിരിച്ചയയ്ക്കാൻ അവർക്കു് ഒരുനിമിഷം വേണ്ടിവരില്ല.''

''എല്ലാവരും രത്നവ്യാപാരികളാകുകയാണെങ്കിൽ പിന്നെ ഓർഡു് കോട്ടു് ഹൗസു് സ്ട്രീറ്റിലെ ഹാമിൽറ്റൺകമ്പനി എന്തുചെയ്യുമായിരുന്നു.''

''ഹാമിൽറ്റൺകമ്പനിയോടു നിങ്ങൾക്കിത്ര പ്രേമമെന്തെന്നു മനസ്സിലാകുന്നില്ല.'' പിന്നീടു ജെൻ എന്റെനേരെ തിരിഞ്ഞു: ''നിങ്ങൾ സ്നേഹിതനെ ഒന്നുപദേശിക്കണം. അദ്ദേഹം ഈ മാസത്തെ ശമ്പളം മുഴുവൻ ഹാമിൽറ്റൺകമ്പനിയെ ഏല്പിച്ചിട്ടു് ഒരു മാല വാങ്ങിയിരിക്കുന്നു.''

''ഞാൻ മാത്രമെ കുറ്റം ചെയ്യുള്ള എന്നു തോന്നുന്നു. ഹാമിൽറ്റൺകമ്പനിയോടു വെറുപ്പുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ പിന്നെ എന്തിനാണു് വെള്ളികൊണ്ടുള്ള ടീസെറ്റ് വാങ്ങിയതു്?''

''അതിനു കാരണമുണ്ടു്. വിഷത്താൽ വിഷോന്മൂലനം ചെയ്യാമെന്നു കരുതിയാണു ടീസെറ്റു് വാങ്ങിയതു്. 'ായകൊണ്ടു മദ്യപാനം കുറയ്ക്കാൻ കഴിഞ്ഞെങ്കിലോ!''

അന്നു് ആ ദമ്പതികൾ എന്നോടു പ്രദർശിപ്പിച്ച ആദരവും സ്നേഹവും ജീവിതത്തിലൊരിക്കലും വിസ്മരിക്കാൻ സാദ്ധ്യമല്ല.

''ഇവർക്കു പിയാനോ വായിക്കാനറിയാം. സാധിച്ചാൽ ഒരെണ്ണം വാങ്ങണം.'' റോബർട്ടു് പറഞ്ഞു. കുറെ ദിവസത്തിനുശേഷം ഒരു നല്ല പിയാനോ വില്ക്കാനുണ്ടെന്നറിഞ്ഞു. റോബർട്ടിനേയും ജെൻഗ്രേയേയും വിവരം അറിയിക്കണമെന്നു വിചാരിക്കുകയായിരുന്നു. എന്നാൽ വിവരം അറിയിക്കേണ്ടിവന്നില്ല. അവരിരുവരും ഒരുദിവസം ഇവിടെ വന്നു. ഇന്നു നിങ്ങളിരിക്കുന്ന അതേസ്ഥലത്താണു് ആ ദമ്പതികൾ ഇരുന്നിരുന്നതു്. ഒരു നല്ല പിയാനോയുടെ വിവരം ലഭിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞു.

ജെൻഗ്രേയുടെ മുഖം വിഷാദാച്ഛാദിതമായി. റോബർട്ടു് രാത്രി ഉറങ്ങിയിട്ടില്ലെന്നു തോന്നി. അവൻ പറഞ്ഞു:

''പിയാനോ വാങ്ങാൻ സാദ്ധ്യമാകുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല.''

''എന്തു സംഭവിച്ചു?''

''എന്റെ ജോലി നഷ്ടപ്പെട്ടു.''

''എന്തുപറ്റി? മേലധികാരികളുമായി വഴക്കടിച്ചോ?''

''ബാറിൽ മദ്യം പകർന്നുകൊടുത്തിരുന്ന ഒരു സ്ത്രീയെ വിവാഹംകഴിച്ചു ഞാൻ കമ്പനിയുടെ അഭിമാനത്തിനു ക്ഷതമേല്പിച്ചുപോലും! അങ്ങനെയുള്ള ഒരാളെ ജോലിയിൽ തുടർന്നാൽ വില്പന കുറയും, കമ്പനി നശിക്കുകയും ചെയ്യും.''

കൽക്കത്താനഗരത്തിൽ ഇത്തരത്തിൽ ഒരു യൂറോപ്യന്റെ ജോലി നഷ്ടപ്പെട്ടുമെന്നു് എനിക്കു ചിന്തിക്കാൻ കൂടി കഴിഞ്ഞില്ല. എന്നാൽ മേലധികാരി സ്വന്തം കൈപ്പടയിൽ എഴുതിയ കത്തു് റോബർട്ടു് എനിക്കു കാണിച്ചുതന്നു.

''ഇനി എന്താണു മാർഗ്ഗം?'' ജെൻഗ്രേ പരിഭ്രാന്തിയോടെ ചോദിച്ചു.

''മറെറവിടെയെങ്കിലും ജോലി അന്വേഷിക്കണം. കൽക്കത്തയിൽ യൂറോപ്യൻകമ്പനികളും ധാരാളമുണ്ട്.'' ഞാൻ സാന്ത്വനപ്പെടുത്തി.

കമ്പനികളും ധാരാളമുണ്ടെങ്കിലും ജോലി സമ്പാദിക്കുക അത്ര എളുപ്പമുള്ള കാര്യമല്ലെന്ന് അല്പദിവസങ്ങൾക്കുള്ളിൽ മനസ്സിലായി. റോബർട്ട് അനേകം ആഫീസുകളിൽ കയറിയിറങ്ങി. അവനെ കാണുമ്പോഴേക്കും മേലധികാരികളും പരിഭ്രാന്തരാകും. കൊലപ്പുള്ളി ഉദ്യോഗം അന്വേഷിച്ചിറങ്ങിയ പ്രതീതിയാണ്. അവർ റോബട്ടിനോട് ഇരിക്കാൻ പറയും. കാര്യങ്ങൾ ശ്രദ്ധിച്ചു കേൾക്കും. പിന്നീട് പറയും:

''ശരി, നിങ്ങളെപ്പററി കേട്ടിട്ടുണ്ട്. നിങ്ങളല്ലെ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ ബാർമേഡിനെ അപഹരിച്ചത്?''

''ഞാൻ ആരേയും അപഹരിച്ചില്ല. വിവാഹംചെയ്യുകയാണുണ്ടായത്.''

''ഐ സീ! അങ്ങനെയാണോ? അപഹരണവുമല്ല, ഒളിച്ചോട്ടവുമല്ല. ലളിതമായ വിവാഹം അല്ലേ?''

റോബർട്ടിനു ജോലി ലഭിച്ചില്ല. ആദ്യമാദ്യം ആശങ്കയുടെ വകയുണ്ടായിരുന്നില്ല. തനിക്കു ജോലി ലഭിക്കുകയില്ലെന്ന റോബർട്ടിനു ബോദ്ധ്യമായി. കൈവശമുണ്ടായിരുന്ന സമ്പാദ്യവും തീരാറായി. അവർ സുസജ്ജിതമായ ഭവനമുപേക്ഷിച്ചു ഒരു ചെറിയ വീട് വാടകയ്ക്കെടുത്തു.

''ഞാൻ ജോലിക്കു ശ്രമിച്ചുനോക്കാം''—ജെൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

സ്ത്രീകൾക്കു ജോലിചെയ്യാൻ അക്കാലത്തു് അവസരം വളരെ കുറവായിരുന്നു. ടൈപ്പിസ്റ്റ്, ടെലിഫോൺ ഓപ്പറേറ്റർ എന്നീ തസ്തികകളും അന്നുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഒന്നുകിൽ ലേഡീ ഡ്രസ്സ്മേക്കർ, അല്ലെങ്കിൽ ലേഡീ ഹെയർ ഡ്രസ്സർ! പാക്കസ്ട്രീററിൽ പീടിക തുറന്നു സാമ്പന്മാരുടെ വൃദ്ധഭാര്യമാരുടെ വെളുത്ത മുടി കറുപ്പിക്കണം. അല്ലെങ്കിൽ തുന്നൽജോലി! പക്ഷേ, പഠിക്കാതെ ആ തൊഴിൽ എങ്ങനെ ചെയ്യാൻ സാധിക്കും? എന്നിട്ടും ജെൻഗ്രേ ശ്ര

മിച്ചുനോക്കി. എന്നാൽ റോബർട്ടിനു സമ്മതമില്ല. അക്കാലത്തെ ജനങ്ങൾക്കു നിങ്ങളെപ്പോലെ പുരോഗമനവാദികളാകാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നില്ല. സ്ത്രീകൾ ജോലിക്കു പോകുന്നു എന്നു കേൾക്കുമ്പോഴേക്കും അവരുടെ ഭാവം മാറുമായിരുന്നു.

''ഇപ്പോഴെ പരിഭ്രമിക്കേണ്ട. ബാങ്കിൽ ഇനിയും കുറെ രൂപയുണ്ട്.'' റോബർട്ട് ഭാര്യയെ സാന്ത്വനപ്പെടുത്തും.

തനിക്കിനി ജോലിചെയ്യാൻ സാദ്ധ്യമല്ലെന്നു ജെൻ ഗ്രേസ്സു മനസ്സിലായി. ദാരിദ്ര്യത്തിനേറെയും തൊഴിലില്ലായ്മയുടേയും മദ്ധ്യത്തിൽ അവരുടെ വീട്ടിലൊരു വിരുന്നുകാരൻ വരാൻപോകുന്നു. അതായതു് അവൾ ഒരമ്മയാകാൻപോകുന്നു.

റോബർട്ട് എന്റെയടുത്തു പലപ്പോഴും വരാറുണ്ടായിരുന്നു. ''കൽക്കത്തയിലെ പ്രഭുക്കന്മാർ ഞങ്ങളെ ഇത്തരത്തിൽ ശിക്ഷിക്കുമെന്നു് അറിഞ്ഞിരുന്നില്ല. ഞങ്ങൾ അവസാനംവരെ പൊരുത്തുനില്ക്കും. ഞാനും എന്റെ ഭാര്യയും ഇവരുടെ മുമ്പിൽ സുഖൈശ്വര്യത്തോടെ ജീവിക്കും. ബാർമേഡിനെ വിവാഹംചെയ്യുന്നതു് ഇവരുടെ കൺമുമ്പിൽ ഇത്ര വലിയ ഒരപരാധമാണെന്നറിഞ്ഞിരുന്നില്ല. ഇതിനു മുമ്പു് കൽക്കത്തയിലാരും ഹോട്ടൽക്കാരിയെ വിവാഹംചെയ്തിട്ടില്ലേ?''

ചെയ്തിട്ടുണ്ടു്. കുറെക്കാലം മുമ്പു് സർജൻറ് ഒക്ലെ പെഗിയെ വിവാഹംചെയ്തു. രാത്രികാലങ്ങളിൽ പോലീസുദ്യോഗസ്ഥന്മാർ ഹോട്ടലുകൾ പരിശോധിക്കും. നിശ്ചിതസമയം കഴിഞ്ഞു വെളിയിൽ കണ്ടതുകൊണ്ടു മിസ്സ് പെഗി അറസ്റ്റ്ചെയ്യപ്പെട്ടു. അതോടെ പെഗി, സാർജൻറ്, ഓക്ലെയേയും അറസ്റ്റ്ചെയ്തു. അവരുടെ വിവാഹം നടന്നു. ഒരു തടസ്സവും നേരിട്ടില്ല. അവർ ഇരുവരും ഇപ്പോഴും ആനന്ദത്തോടെ ജീവിക്കുന്നു. അവരുടെ രണ്ടു കുട്ടികളും പഠിക്കുന്നുണ്ടു്. ഓക്ലെയ്ക്കു് ഉദ്യോഗക്കയറ്റം ലഭിക്കുകയുംചെയ്തു.

അവസാനം റോബർട്ടിനു കടയുടെ ഏജൻസി ഏല്പാടചെയ്യകൊടുത്തു. മാഞ്ചസ്റ്ററിലെ സ്ട്രാറ്റ് വ്യവസായകാര്യങ്ങൾക്കായി കല്ക്കത്തയിൽ വന്നു. അയാൾ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലായിരുന്നു താമസിച്ചിരുന്നതു്. എനിക്കു് അദ്ദേഹത്തെ പരിചയമുണ്ടായിരുന്നു. അങ്ങനെ എന്റെ അഭ്യർത്ഥനയനുസരിച്ചു മിസ്റ്റർ സ്ട്രാറ്റ് റോബർട്ടിനെ തന്റെ കടക്കമ്പനിയുടെ ഏജൻറായി നിയമിച്ചു. റോബർട്ടിനെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം അതു ഒരനുഗ്രഹമായിരുന്നു. കടശീലകളുടെ സാമ്പിളുമായി പീടികകൾതോറും കയറിയിറങ്ങാനാരംഭിച്ചു. രാവിലെ വലിയങ്ങാടിയിൽ പോകും. ഉച്ചയ്ക്കു വീട്ടിൽവന്നു്, ഭാര്യ എന്തെങ്കിലും പാകംചെയ്യവെച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ അതും കഴിച്ചു വീണ്ടും പുറപ്പെടും. സ്ട്രാറ്റ് കമ്പനിയുടെ കടകൾ വളരെ പ്രസിദ്ധമായിരുന്നു. റോബർട്ടു് ഒരു കട എനിക്കും സമ്മാനിക്കുകയുണ്ടായി. പക്ഷേ, അക്കാലത്തു കടകൾ വളരെ കുറച്ചേ ചെലവായിരുന്നുള്ളൂ. അതിനാൽ വളരെ തുച്ഛമായ ആദായമേ അവനു ലഭിച്ചിരുന്നുള്ളൂ. പുരുങ്ങിയ വരുമാനംകൊണ്ടു് ഭൃത്യരെ പോറ്റാൻ സാധിച്ചിരുന്നില്ല. അതിനാൽ ഗൃഹജോലികളെല്ലാം ജെൻഗ്രേതന്നെ ചെയ്യേണ്ടിവന്നു. അങ്ങനെ യാതനാപൂർണ്ണമായ ഘട്ടത്തിലാണു് അവർ ഒരമ്മയാകേണ്ട ദിവസങ്ങൾ അടുത്തുവന്നതു്. വില്യംലയിനിലുള്ള ഒരു ചെറുപ്പുരയിലായിരുന്നു അപ്പോൾ അവർ താമസിച്ചിരുന്നതു്. അയൽവാസി ഒരു ക്രിസ്ത്യൻപുരോഹിതനായിരുന്നു. അദ്ദേഹവും ഭാര്യയും റോബർട്ടുകുടുംബത്തോടു സഹാനുഭൂതി പ്രകടിപ്പിച്ചിരുന്നു.

ഞാൻ ചിലപ്പോഴെല്ലാം അവരുടെ ക്ഷേമമന്വേഷിക്കാൻ പോയിരുന്നു. ഷാജഹാൻപ്രാസാദത്തിൽ സുഖൈശ്വര്യങ്ങളോടെ ജീവിച്ചിരുന്ന ജെൻഗ്രേ ഒരു യോഗിനിയായിത്തീർന്നിരുന്നു. രണ്ടു മുറിയുള്ള ഒരു വീടു്. കമ്മായം നഷ്ടപ്പെട്ടതുകൊണ്ടു് ഭിത്തിയിലെ ഇഷ്ടികകൾ പുറത്തുകാണാം. രാജകുമാരിയെപ്പോലെ മൃദുലമായ, കിടക്കയിലുറങ്ങുകയും, കാർപ്പറിനു മുകളിൽ നടക്കുകയും, ബയറർമാരുടെ അകമ്പടിയോടെ ജീവിക്കുകയുംചെയ്തിരുന്ന

ജെൻഗ്രേ ഇപ്പോഴും എല്ലാ ജോലികളും ചെയ്യുന്നു. ഷാജഹാൻഹോട്ടൽ ഇന്നു് അവളിൽനിന്നു വളരെ വിദൂരമാണു്. ബാറിൽ നിന്നുകൊണ്ടു് മന്ദഹാസത്താൽ മുത്തു വിതറുകയും, മദ്യം പകർന്നുകൊടുക്കുകയും ചെയ്തിരുന്ന സുന്ദരി ഇന്നെവിടെയെത്തി! എന്റെ മാനസികാവസ്ഥ ജെൻഗ്രേ മനസ്സിലാക്കിയെന്നു തോന്നുന്നു.

''ഷാജഹാനു് ഒരിക്കലും മാപ്പുനല്കാൻകഴിയുകയില്ല. അവിടെവെച്ചാണു് എനിക്കു തോവിനെ ലഭിച്ചതു്. എന്നിരുന്നാലും....'' ജെൻഗ്രേ പറഞ്ഞു.

''എന്തു പറഞ്ഞു?''

ജെൻഗ്രേ തേങ്ങിക്കരയാൻതുടങ്ങി: ''ഞാൻ ആരേയുമറിയിക്കാതെ ജോലിയന്വേഷിച്ചു് അവിടെ പോയിരുന്നു. ബാറിൽ ജോലിചെയ്യാൻ സമ്മതമാണു്. പക്ഷേ, ബന്ധനത്തിൽ ജീവിക്കാൻ സാദ്ധ്യമല്ല. ഡ്യൂട്ടിയവസാനിച്ചാൽ സ്വന്തം വീട്ടിലേക്കു പോകും. ഇംഗ്ലണ്ടിൽനിന്നു പുതിയ മേഡു് വരുന്നതുവരെയെങ്കിലും എന്നെ നിയമിക്കു എന്നു ഞാൻ മാനേജരോടഭ്യർത്ഥിച്ചു. അപ്പോഴാണു് സിൽവർട്ടൺ പറഞ്ഞതിങ്ങനെയാണു്.''

''സ്വതന്ത്രയായി ജീവിക്കാനാണെങ്കിൽ ഖിട്ടപ്പൂരിൽപ്പോകൂ! വിവാഹിതയായ ഒരു സ്ത്രീയെ ബാറിൽ നിയമിക്കത്തക്ക ദുർബ്ബുദ്ധി എനിക്കു മാത്രമല്ല, കൽത്തയിലെ ഒരു ഹോട്ടൽമാനേജർക്കും തോന്നുകയില്ല. ഷാജഹാനിൽനിന്നു പുറത്തുപോയ സ്ഥിതിക്കു് ഇനി ഖിട്ടപ്പൂരിലായിരിക്കും നിങ്ങളുടെ സമാപ്തി.''

ജെൻഗ്രേ അപ്പോഴും കരയുന്നുണ്ടായിരുന്നു. റോബട്ടിന്റെ കാൽപ്പെരുമാറ്റം കേട്ടു് അവൾ സംയമനം പാലിച്ചു. പകൽ മുഴുവൻ തെരുവുകളിലലഞ്ഞുനടന്നു ക്ലാന്തനായ റോബട്ടു് വിയപ്പിൽ കുളിച്ചു. ചരക്കു വില്ക്കാൻ കഴിയുന്നില്ല. വിറ്റതിന്റെ വില വസൂലാക്കാനും കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. മാസമവസാനിച്ചു. കമ്പനിയിൽ കണക്കു ബോധിപ്പിക്കണം. ഞാൻ റോബട്ടിനെ വെളിയിൽ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി ഉപദേശിച്ചു:

''നിങ്ങളും മദ്രാസിലേക്കോ ബോംബയിലേക്കോ പോകും. അവിടെ ജോലി ലഭിക്കാതിരിക്കയില്ല.''

റോബർട്ട് സമ്മതിച്ചില്ല. ജെൻഗ്രേസ്സ് കാര്യം മനസ്സിലായെന്നു തോന്നുന്നു. അവൾ പറഞ്ഞു: ''അതു സാദ്ധ്യമല്ല. ഞങ്ങളിവിടെത്തന്നെ താമസിക്കും. ഇവിടെ ജീവിച്ചുകൊണ്ടീയപമാനത്തിനു മറുപടി നല്കണം. ഈ ദുരവസ്ഥ എന്നും നിലനില്ക്കയില്ല. ഞങ്ങളും ഒരിക്കൽ റസ്സൽ സ്ട്രീററിൽ ഫ്ളാററ് വാടകയ്ക്കെടുക്കും. ഷാജഹാൻ ഹോട്ടലിൽ ബാംക്വെപാർട്ടി നല്കും. വിവാഹത്തിന്റെ രജതജൂബിലി ഷാജഹാനിൽവെച്ചാഘോഷിച്ചില്ലാതെ ഞങ്ങളും കൽക്കത്ത വിടുകയില്ല.''

സന്തോഷാധിക്യത്താൽ എന്റെ സാന്നിദ്ധ്യം വിസ്മരിച്ചു റോബർട്ട് തന്റെ സഹധർമ്മിണിയെ കെട്ടിപ്പുണർന്നു. ഭയാനകമായ യാതനകൾക്കിടയിലും ആ ദമ്പതികളുടെ ആറ്റുറാദജീവിതം കണ്ടു ഞാൻ വിസ്മയിച്ചുനിന്നു. അവരുടെ ആഗ്രഹം സഫലമാക്കണേ എന്നു ഞാൻ ഈശ്വരനോടു പ്രാർത്ഥിച്ചു. എന്നാൽ അശ്രു ആരംഭിച്ചതേയുള്ളുവെന്നും, ഇനിയും വർഷിക്കാൻ തുടങ്ങിയിട്ടില്ലെന്നും അപ്പോൾ അറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. ആ അവസ്ഥ ഞാൻ നേരിൽ കണ്ടില്ല. ഫാദറിൽനിന്നും അറിഞ്ഞിരുന്നതാണു്. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: ''എല്ലാം നശിച്ചു!''

''എന്തു സംഭവിച്ചു?''

''നിങ്ങളുടെ മിത്രമായ റോബർട്ട് ആഡമിനു വസൂരിയാണു്.''

''അവനെവിടെയാണു്?''

''ഇപ്പോഴും വില്യംലയിനിൽത്തന്നെയുണ്ടു്. എന്നാൽ ഇനിയും വീട്ടിൽ പാർപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കാൻ സാധിക്കുമോ എന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. സാംക്രമികരോഗങ്ങൾക്കുള്ള ആശുപത്രിയിലയയ്ക്കണം. ആരു ശുശ്രൂഷിക്കും? അതിലും വലിയ കുഴപ്പം പണത്തിന്റേതാണു്. ജെൻഗ്രേ ഒന്നുകൊണ്ടും അനുസരിക്കുന്നില്ല. ഈ അവസ്ഥയിലും അവൾ സദാ സമയവും ഭർത്താവിന്റെയടുത്തുതന്നെയാണു്. ഇന്നലെ രാത്രി ആ പാവം ബോധരഹിതയായി.''

സ്നേഹിതന്മാർ എന്നെ തടഞ്ഞു. ''വസൂരിയോ! വീടിന്റെ സമീപത്തുപോലും അടുത്തു പോകരുതു്! സഹായിക്കാനുദ്ദേശമുണ്ടെങ്കിൽ പണം ഫാദറിനെ ഏല്പിക്കൂ!''

എനിക്കു മുഖംതിരിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ഞാൻ ഈ ബസ്സാറിലൂടെ നടന്നു് അവരുടെ വീടിന്റെ ആട്ടത്തെത്തി. ഫെനലിന്റേയും മറ്റു് ഔഷധങ്ങളുടേയും ഗന്ധം ശ്വസിക്കാൻകഴിഞ്ഞു. എന്നിരുന്നാലും വീട്ടിനുള്ളിൽ പ്രവേശിക്കാൻ ധൈര്യം വരുന്നില്ല. ഫാദർ, റോബട്ടിനെ പരിചരിക്കുന്നുണ്ടാകും. ശരീരത്തിലുള്ള കുമിളകളുടെ മുകളിൽ ഒലീവു് ഓയിൽ പുരട്ടുകയാകും.

ജെൻഗ്രേ മറ്റേർനിറ്റികോട്ടം ധരിച്ച സഞ്ചിയുമായി ബസ്സാറിൽ പോകാനിറങ്ങിയതാണെന്നു തോന്നുന്നു. അവനെ എന്നെക്കണ്ടു സ്തംഭിച്ചുനിന്നു. ജെൻഗ്രേയെ തിരിച്ചറിയാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നില്ല. ഈ സ്ത്രീയെ കാണുവാൻ വേണ്ടിയായിരുന്നോ ഒരുകാലത്തു കൽക്കത്തയിലെ ഉല്ലാസപ്രിയന്മാർ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ തടിച്ചുകൂടിയിരുന്നതു്! യുവാക്കന്മാർ മൂളിപ്പാട്ടും പാടി മദോന്മത്തരായി ത്തീർന്നിരുന്ന. ഷാജഹാൻബാറിലെ മദ്യവില്പന പത്തിരട്ടി വർദ്ധിക്കുകയുണ്ടായി.

''നിങ്ങളോ? ഇവിടെ?'' ജെൻഗ്രേ ഒരുവിധത്തിൽ വാചകം പൂർത്തിയാക്കി.

''റോബട്ടിന്റെ വിവരമറിയാൻ വന്നതാണു്.''

''റോബട്ടു് തീച്ചയായും ആരോഗ്യവാനായിത്തീരും. ഫാദർ ഇന്നലെ അവനുവേണ്ടി പള്ളിയിൽ പ്രത്യേക പ്രാർത്ഥന നടത്തി. തെരുവിലെ ഹിന്ദുബോയ്സു് വളരെ നല്ലവരാണു്. അവർ ഷാജഹാനിലോ ഹോട്ടൽ ഡിയൂറോപ്പിലോ പോകാറില്ലെങ്കിലും മാന്യരാണു്. അവർ ഇന്നും സംഘംചേർന്നു് 'പാങ്കികാളി'യെ പൂജിച്ചു. ഞാൻ പൈസാ കൊടുക്കാൻ ശ്രമിച്ചിട്ടും അവർ വാങ്ങിയില്ല. സംഭാവന പിരിച്ചാണു് അവർ പൂജനടത്തുന്നതു്. രോഗം മാറി സാസ്സു് ജോലിയിൽ പ്രവേശിക്കുമ്പോഴും കേക്കുണ്ടാക്കികൊടുത്താൽമതിയെന്നാണു് അവർ പറയുന്നതു്.

കൽക്കത്തയിലെ വലിയ ഹോട്ടലുകളിൽ സായ്പന്മാർ ചായയ്ക്കു കൂട്ടുന്ന കേക്ക്"! മദാമ്മമാർ കുലുങ്ങിച്ചിരിച്ചുകൊണ്ടു തിന്നുന്ന കേക്ക്"! ഒരുദിവസം ഞങ്ങൾക്കുമതുണ്ടാക്കിത്തരണമെന്നാണ് ആ ബോയ്സ് പറയുന്നതു്.''

''ജെൻ! വിരോധമില്ലെങ്കിൽ അല്പം ശ്രമം....'' ഞാൻ തലകുനിച്ചു പറഞ്ഞു.

ജെൻഗ്രേ വിസമ്മതിച്ചു: ''ഹാമിൽറ്റൺ കമ്പനിയിൽനിന്നു വാങ്ങിയ രത്നംപതിച്ച മാല ഇപ്പോഴുമെന്റെ പക്കലുണ്ടു്. ഹോട്ടലിൽ ഒരു വർഷം ജോലിചെയ്തു സമ്പാദിച്ച പണവും കൈവശമുണ്ടു്.''

ലോക്കൽ ബോയ്സ് ആ സമയത്തവിടെയെത്തി: ''മദാമ്മയേട്ടത്തീ! നിങ്ങൾ എന്തിനു ബസാറിൽ പോകുന്നു? ഞങ്ങളീവിടെയുള്ളതെന്തിനാണു്?'' ആ ബാലന്മാർ ജെൻഗ്രേയുടെ കൈയിൽനിന്നും സഞ്ചി പിടിച്ചുവാങ്ങി. അല്പസമയത്തിനുള്ളിൽ സാധനങ്ങൾ വാങ്ങിക്കൊണ്ടുവന്നു. എന്നാൽ മത്സ്യവുമില്ല,മാംസവുമില്ല,തികച്ചും പച്ചക്കറികൾ. അല്ലെങ്കിൽ മദർ സെട്ടല* ക്ഷോഭിക്കും.'' ബാലന്മാർ തുടർന്നു: ''ഇന്നു രാത്രി ഏട്ടത്തി സുഖമായി ഉറങ്ങിക്കൊള്ളൂ! ഞങ്ങൾ സാഹ്നേട്ടനെ ശുശ്രൂഷിച്ചുകൊള്ളാം. നിങ്ങൾ ഒന്നുകൊണ്ടും ഭയപ്പെടേണ്ട.''

''വേണ്ട, മൈ ഡിയർ ബോയ്സ്! നിങ്ങൾ മനുഷ്യരല്ല; മാലാഖമാരാണു്. എങ്കിലും വിനാശകാരിയായ രോഗത്തോടടുക്കാൻപാടില്ല. നിങ്ങൾക്കും, മാതാപിതാക്കളും സഹോദരീസഹോദരന്മാരുമുണ്ടു്.'' ജെൻഗ്രേ അവരെ ഉപദേശിച്ചു.

ബാലന്മാരിൽ ഒരാൾ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''ഞങ്ങൾ വിഡ്ഢികളല്ല ഏട്ടത്തീ! ഞങ്ങൾ മദർ സെട്ടലയെ കൺടോൺമെന്റു ചെയ്തു. ഇനി ഒന്നും ഭയപ്പെടാനില്ല. 'ഹത്തുക്കി'—ഇന്ത്യൻ മെഡിസിൻ.'' അവൻ ഷർട്ടിന്റെ

---

* ദക്ഷിണകൽക്കത്തയിൽ ചെത്തല റോഡിലുള്ള ഒരമ്പലത്തിലെ പ്രതിഷ്ഠയായ ചെത്തലമാതാവിനെ പൂജിച്ചാൽ വസൂരി വരാതിരിക്കാനും വന്നാൽ വേഗം മാറാനും ഉപകരിക്കുമെന്നാണു് ബംഗാളിഹിന്ദുക്കളുടെ വിശ്വാസം.

കൈ വലിച്ചുകയറി ബാഹുവിൽ ബന്ധിച്ചിരുന്ന പച്ച മരുന്നു കാണിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടി യും, ഞങ്ങൾ ഹത്തുക്കി കൊണ്ടുവന്നിട്ടുണ്ട്. വേഗം കൂളി ച്ചിട്ടു വരൂ! ഇതു ബാഹുവിൽ ബന്ധിക്കണം.'' ബാഹു വിൽ പച്ചമരുന്നു ബന്ധിക്കാൻവേണ്ടി ആ ബാലന്മാർ ജെൻഗ്രേയെ വലിച്ചിഴച്ചെന്നവണ്ണം അകത്തേക്കു കൂട്ടി ക്കൊണ്ടു പോയി. ഞാൻ തിരിച്ചുപോരുകയുംചെയ്തു.

റോബട്ടിന്റെ ആരോഗ്യസ്ഥിതി വളരെ മോശമാ ണെന്നറിഞ്ഞു, തെരുവിലെ ബാലന്മാരിഷ്ടപ്പെട്ടിരുന്നി ല്ലെങ്കിലും അവനെ ആശുപത്രിയിലാക്കി. റോബട്ട് ആശുപത്രിയിലെ കിടക്കയിൽ പ്രജ്ഞയറ്റു കിടക്കുകയാ ണു്. ലോക്കൽ ബോയ്സ് 'യമനു'മായി സമരം നട ത്തിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ആശുപത്രിക്കുള്ളിൽ പുറത്തുള്ളവർക്കു പ്രവേശിക്കാൻ നിവ്വാഹമില്ല. ബാലന്മാർ നിത്യവും കാളീദേവിയെ പൂജിച്ചു്, പൂജാപുഷ്പം വാർഡർമാർമുഖേന റോബട്ടിന്റെ കിടക്കയിലെത്തിക്കും. ആ വടംവലിയിൽ ആരു ജയിക്കുമെന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. വളരെ പൈകിയാണു് ഫലപ്രഖ്യാപനംനടന്നതു്. ബാലന്മാർ നിത്യവും ആശു പത്രിയിൽനിന്നു മടങ്ങി മദാമ്മയേട്ടത്തിയുടെ അടുത്തു ചെല്ലും. സായ്പ്പേട്ടന്റെ വിവരം പറയും. മദാമ്മയേട്ട ത്തിക്കു പുറത്തിറങ്ങി നടക്കാൻ ശക്തിയില്ല. കിടന്ന കിടപ്പിൽ എല്ലാം ശ്രദ്ധിച്ചുകേൾക്കും.

''നിങ്ങളുടെ മാനസികാവസ്ഥ ഞങ്ങൾക്കു മനസ്സി ലാകുന്നുണ്ടു് ഏട്ടത്തീ! പക്ഷേ, ഒന്നും ഭയപ്പെടാനില്ല.''

മദാമ്മയേട്ടത്തി കരഞ്ഞുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു: ''നിങ്ങൾ എന്റെ ആരാണു്? നിങ്ങൾ എന്തിനാണിതുയെല്ലാം ചെയ്യുന്നതു്?''

കാര്യം മനസ്സിലാകാത്ത ബാലന്മാർ മിഴിച്ചുനിന്നു: ''ഞങ്ങൾ എന്താണു് ഏട്ടത്തീ ചെയ്തതു്? സായ്പ്പേട്ടനു സുഖമില്ലാത്തതുകൊണ്ടാണു് ഞങ്ങളിവിടെ വരുന്നതു്. അല്ലെങ്കിൽ വരികയില്ലായിരുന്നു. ഫാദറിന്റെ തോട്ട ത്തിൽനിന്നു പേരയ്ക്ക മോഷ്ടിച്ചു തിന്നുമായിരുന്നു.''

ഒരുദിവസം ഞാൻ വിവരമറിയാൻ ജെൻഗ്രേയുടെ അടുത്തു ചെന്നിരുന്നു. റോഡരുകിൽ ഗ്ലാനവദനരായി നിന്നിരുന്ന ബാലന്മാർ എന്നെ കണ്ട മാത്രയിൽ സ്ഥലം വിട്ടു. അവർ ഭയചകിതരായി എന്തോ പിറുപിറുക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. ഞാൻ അവരോട് ജെൻഗ്രേയുടേയും റോബട്ട്സിന്റേയും വിവരം അന്വേഷിച്ചു. ''അങ്ങു് ഫാദറോട് ചോദിക്കൂ!'' ബാലന്മാരിൽ ഒരാൾ പറഞ്ഞു.

ഫാദർ മുറിക്കകത്തു് എന്തോ ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കയായിരുന്നു. കുറെ സമയം കാത്തുനിന്നതിനു ശേഷമാണു് അദ്ദേഹത്തെ കാണാൻ കഴിഞ്ഞതു്.

''ഓ! നിങ്ങളും വന്നോ? വിവരമറിഞ്ഞില്ലേ?''

''ഇല്ല. ഇതേവരെ ഒന്നും അറിഞ്ഞില്ല.''

''നവജാതശിശുവിനെ പാലൂട്ടാൻ എന്റെ ഭാര്യ ശ്രമിക്കുന്നുണ്ടു്. വളരെ ബദ്ധപ്പെട്ടാണെങ്കിലും ഒരു നേഴ്സിനേയും നിയോഗിച്ചിട്ടുണ്ടു്.''

''എന്തിനു്?'' ഞാൻ അന്ധാളിച്ചു നിന്നുപോയി.

''അവരുടെ പക്കൽ കുറ്റമില്ല. വാസ്തവത്തിൽ അവർ നിർദ്ദോഷികളാണു്. ആ സംഭവത്തിനു ശേഷം അവർ എന്റെ അടുത്തു വരാറില്ല. പക്ഷേ, പരമകാരുണികനായ ദൈവത്തിന്റെ മുമ്പിൽ അവർ നിരപരാധികളാണു് എന്നാൽ അവർക്കു് എന്നോട് ചോദിക്കാമായിരുന്നു. ഞാൻ നിത്യവും ഡാകൂരെ കാണാറുണ്ടായിരുന്നു.'' ഫാദർ പറഞ്ഞു.

അന്നൊരുദിവസം തെരുവിലെ ബാലന്മാർ കാളീദേവിയുടെ നിവേദ്യവുമായി റോബർട്ടിനെ കാണാൻ പോയി. വാർഡിനു മുമ്പിൽ 'പ്രവേശനമില്ല' എന്ന ബോഡ്സ് തൂങ്ങിക്കിടന്നിരുന്നു. മാതാപിതാക്കന്മാർ ലഘുഭക്ഷണത്തിനു നല്കുന്ന പൈസയിൽനിന്നു ലാഭമുണ്ടാക്കി അവർ വാർഡന്മാക്കു കൈക്കൂലി നല്കിയിരുന്നു. പൂജാപുഷ്പങ്ങളും സായ്വേട്ടന്റെ കിടക്കയിൽ വിതറാൻവേണ്ടി വാർഡന്മാരെ ഏല്പിച്ചു. പൂക്കൾ റോബർട്ടിന്റെ കിടക്കയിൽ വിതറിയതിനുശേഷം വാർഡൻ തിരിച്ചുവന്നു.

''സായ്പിന്റെ സ്ഥിതി എങ്ങനെയിരിക്കുന്നു?'' ബാലന്മാർ അന്വേഷിച്ചു.

''സായ്പ് നിങ്ങളുടെ ആരാണു്?''

''ആരുമല്ല. പക്ഷേ, ഞങ്ങളുടെ തെരുവിലാണു് സായ്പ് താമസിക്കുന്നതു്. സായ്പും ഞങ്ങളെപ്പോലെ ദരിദ്രനാണു്. മദാമ്മയേട്ടത്തി ഞങ്ങളെപ്പോലെതന്നെ പരിപ്പും ചോറും തിന്നാണു് ജീവിക്കുന്നതു്. എന്തുചെയ്യാം, പണമില്ല.''

വാർഡൻ തലയാട്ടി പറഞ്ഞു: ''രോഗി നിങ്ങളുടെ ഉറ്റ ബന്ധുവല്ലാത്ത സ്ഥിതിക്കു കാര്യം പറയാം. രോഗിയുടെ കണ്ണുകൾ നഷ്ടപ്പെട്ടു. രാവിലെ ഡോക്ടർ പരിശോധിച്ചപ്പോഴാണു് വിവരം അറിഞ്ഞതു്.''

''അന്ധനായിത്തീർന്നോ! സായ്പ്പേട്ടനു് ഇനി ഒന്നും കാണാൻ കഴിയുകയില്ലെന്നോ? ഞങ്ങൾ സംഭാവന പിരിച്ചു് ഡോക്ടർക്കു ഫീസു് നല്കുകയാണെങ്കിലോ?''

വാർഡൻ അതിനിടയ്ക്കു സ്ഥലംവിട്ടുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. ബാലന്മാർ പറഞ്ഞതു് അവൻ കേട്ടില്ല.

ആദ്യം അവർ മദാമ്മയേട്ടത്തിയെ അറിയിക്കാൻ തയ്യാറായില്ല. ''നിങ്ങൾ ഇന്നു് ആശുപത്രിയിൽ പോയിരുന്നുവോ? സായ്പ്പേട്ടന്റെ സ്ഥിതി എന്താണു്?'' ജെൻഗ്രേ ചോദിച്ചു.

ബാലന്മാർ കള്ളം പറയാൻ ശ്രമിച്ചുനോക്കി. എന്നാൽ കളവുപറയാൻ അവക്കറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. അതിനാൽ അവർ നിശ്ശബ്ദരായി അശ്രു പൊഴിച്ചതേയുള്ളു. പക്ഷേ, അവരിൽ ഒരാൾ വാവിട്ടു കരഞ്ഞുപോയി. മദാമ്മയേട്ടത്തി തൽക്ഷണം അവന്റെ കൈയ്യിൽ കടന്നുപിടിച്ചു.

''സത്യം പറയൂ! ഞാൻ നിങ്ങളുടെ ഗുരുവാണു്. എന്നോടു കള്ളം പറഞ്ഞാൽ പാപമുണ്ടാകും.''

സായ്പ്പേട്ടനു് ഇനി ഒരിക്കലും വെളിച്ചം കാണാൻ കഴിയുകയില്ലെന്നു് അവർ പറഞ്ഞുപോയി. അതോടൊപ്പം ജെൻഗ്രേയുടെ ക്ഷീണശരീരം നിലംപതിക്കുമെന്നു് അവർ അറിഞ്ഞിരുന്നില്ല. ബാലന്മാർ മദാമ്മയേട്ടത്തിയുടെ മുഖത്തു വെള്ളം തളിച്ചു. ഒരാൾ ഡോക്ടറെ വിളി

ക്കാൻ ഓടി. ഡോക്ടർ പരിശോധിച്ചു. ഉടൻതന്നെ ഔഷധം വാങ്ങണം. ഔഷധം വാങ്ങാൻ ബാലന്മാരുടെ പക്കൽ പണമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ആവശ്യമായ തുകയിൽ എട്ടണ കുറവായിരുന്നു. അവർ ഫാദറെ സമീപിച്ചു. വിവരമറിഞ്ഞു് ഫാദർ സ്ഥലത്തെത്തി.

ജെൻഗ്രേയുടെ പ്രജ്ഞാഹീനശരീരം ഫാദറുടെ ഭവനത്തിലേക്കു കൊണ്ടുപോയി. അന്നു രാത്രി അവശം ഒരാൺകുട്ടിയെ പ്രസവിച്ചു. നിർദ്ദിഷ്ടദിനത്തിനു മുമ്പു് ആ വിരുന്നുകാരൻ ആഗതനായി.

രാത്രിയുടെ അന്തിമയാമത്തിൽ ഫാദർ ആസന്നമരണയായിക്കിടന്ന ജെൻഗ്രേയുടെ തലയണയ്ക്കരുകിൽ മുട്ടുകുത്തി ഈശ്വരനോടു പ്രാർത്ഥിച്ചു. അധികം താമസിയാതെ അവശം വില്യംലയിനിലെ ബാലന്മാരെ ദുഃഖസാഗരത്തിലാഴ്ത്തിക്കൊണ്ടു് ഈ ലോകത്തോടു യാത്ര പറഞ്ഞപ്പോഴും ഷാജഹാൻഹോട്ടൽ അടച്ചുകാണുകയില്ല. സാധുന്മാർ അപ്പോഴും ഗർജ്ജിക്കുന്നുണ്ടാകും: 'ഏയ് മിസ്സ്!' വിസ്കി കൊണ്ടുവരൂ!'

ഫാദർ വിരക്തിയോടെ ബാലന്മാരോടു പറഞ്ഞു: ''റോബർട്ടിന്റെ കണ്ണു നഷ്ടപ്പെട്ടുവെന്നു നിങ്ങളോടാരു പറഞ്ഞു? ശുദ്ധകള്ളം! ഒരു കണ്ണു്, ഒൺലി വൺ ഐ, നഷ്ടപ്പെട്ടു. ഒരു കണ്ണിനു് യാതൊരു കേടുമുണ്ടായിരുന്നില്ല.''

സമയം വൈകിപ്പോയി. മദാമ്മയേട്ടത്തിയുടെ മൃതശരീരം വെള്ളവസ്ത്രത്താൽ ആവരണം ചെയ്തുകഴിഞ്ഞു. ബാലന്മാർ ആ രാത്രി ലൊയലിൻകമ്പനിയെ വിവരമറിയിക്കാൻ ചൗരംഗിയിലേക്കോടി. ലൊയലിൻകമ്പനി ക്രിസ്ത്യാനികളുടെ മൃതദേഹം ശ്മശാനത്തിലെത്തിക്കുന്ന സ്ഥാപനമാണു്.

''വിരോധമില്ലെങ്കിൽ എട്ടത്തിയുടെ മൃതദേഹം ഞങ്ങൾ തോളിലേറ്റി ശ്മശാനത്തിലെത്തിക്കാം. എല്ലാം ഞങ്ങൾതന്നെ ചെയ്തുകൊള്ളാം!'' ബാലന്മാർ പറഞ്ഞു.

''നിങ്ങൾ അടങ്ങിയിരിക്കൂ! ഇതു ക്രിസ്ത്യൻശവസംസ്കാരപ്രശ്നമാണു്. പല കുഴപ്പങ്ങളുമുണ്ടാകും. ലൊയലിൻ

കമ്പനിയെ അറിയിക്കാതെ നിവൃത്തിയില്ല.'' ഫാദർ പറഞ്ഞു.

റോബർട്ടിന്റെ രോഗം മാറിത്തുടങ്ങി. പനി കുറഞ്ഞു. വ്രണങ്ങളും കരിഞ്ഞുതുടങ്ങി. ഇതുവരെ എല്ലാം വിസ്മരിച്ചതു് ഓർമ്മവരാൻതുടങ്ങി. വില്യംലയിനിലെ ഒരു ചെറുപ്പുരയിൽ ജെൻഗ്രേയെ ഒറ്റയ്ക്കാക്കിയിട്ടു പോന്ന കാര്യം ഓർമ്മവന്നു.

''മദാമ്മ എവിടെ?'' റോബർട്ടു് ചോദിച്ചു.

''ആരു്?'' വാർഡൻ അന്വേഷിച്ചു.

''ഇവിടെ ആക്കും വരാൻ അനുവാദമില്ല.'' ഡോക്ടർ ഉപദേശിച്ചു.

പക്ഷേ, റോബർട്ടിന്റെ ഹൃദയം അനുസരിക്കുന്നില്ല. നയനങ്ങളും കണ്ണീരൊഴുക്കാനാരംഭിച്ചു.

''മദാമ്മ! എന്റെ ഭാര്യ!'' റോബർട്ടു് ചിലപ്പോൾ ഭ്രാന്തനെപ്പോലെയായിത്തീരും. ''ഓ! അവളെ വരാനിഷ്ടപ്പെട്ടന്നില്ല. ഷാജഹാനിലെ സുന്ദരിയായ ബാർവനിത എന്നെ വിവാഹംചെയ്തു് അബദ്ധത്തിലായി. അവളെ എന്നെ ഉപേക്ഷിച്ചുകാണും. സിൽവർട്ടൺ അവളെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടു പോയിക്കാണും!''

''നിങ്ങളും ഭാര്യയോടു് അനീതി പ്രവർത്തിക്കുകയാണു്. അവർ നിത്യവും ഗെയ്റ്റുവരെ വരാറുണ്ടു്.'' ഡോക്ടർമാർ അയാളെ സാന്ത്വനപ്പെടുത്തും.

റോബർട്ടു് വാർഡന്മാരോടു ചോദിച്ചു: ''ഒരു മദാമ്മ നിത്യവും ഗെയ്റ്റിൽ കാത്തുനില്ക്കുന്നതു നിങ്ങളും കാണാറുണ്ടോ?''

''ഇല്ല. ഇവിടെ ഒരു മദാമ്മയും വരാറില്ല.'' റോബർട്ടിന്റെ ഹൃദയം ശിഥിലമായി. ഡോക്ടർമാർ പരിഭ്രാന്തരായി. അവർ റോബർട്ടിനെ സാന്ത്വനപ്പെടുത്താൻ ശ്രമിച്ചു: ''ആരോ കള്ളംപറഞ്ഞതാണു്. നിങ്ങളുടെ പത്നി മിക്കപ്പോഴും വിവരമന്വേഷിക്കാൻ വരാറുണ്ടു്.''

റോബട്ടു് തലയിൽ കൈവെച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''എനിക്കൊന്നും മനസ്സിലാകുന്നില്ല. അകത്തു പ്രവേശി

ക്കാൻ അനുവാദമില്ലാത്തതുകൊണ്ട്. എന്നെ കാണാൻ നിവ്വാഹമില്ല. എന്നാൽ അവനം കത്തയയ്ക്കാഞ്ഞതെന്തു?''

സായ്പ്പേട്ടൻ കരയുന്നതു ബാലന്മാർ ജാലകത്തിലൂടെ കാണാറുണ്ട്. അദ്ദേഹം കത്തിനുവേണ്ടി കാത്തിരിക്കുകയാണു്. കാണുന്നവരോടെല്ലാം ചോദിക്കും: ''എന്റെ ഭാര്യ ജെൻ ആഡം കത്തയച്ചിട്ടുണ്ടോ?''

വിവരമറിഞ്ഞു ഫാദർ ഡോക്ടർമാരെ സമീപിച്ചു. ''അങ്ങു് ഉപദേശിച്ചാൽ രോഗി ശാന്തനായേക്കും ഫാദർ! അങ്ങേയ്ക്കു വാർഡിൽ പ്രവേശിക്കാൻ തടസ്സവുമില്ല.'' ഡോക്ടർമാർ പറഞ്ഞു.

ഫാദർ ഇത്തരം ധാരാളം രംഗങ്ങളം കണ്ടിട്ടുള്ള വ്യക്തിയാണു്. ജീവന്മരണത്തിന്റെ സീമന്തരേഖയിൽ നിന്നുകൊണ്ടു മരണത്തിൽ ഭയപ്പെടുന്ന ജീവിതങ്ങളംക്കു മംഗളം നേരുന്ന ഉപാസന നടത്തുന്ന മനുഷ്യനാണദ്ദേഹം. എന്നാൽ ഇവിടെ പരാജയമാണുണ്ടായതു്. വളരെ സംയമനത്തോടെ ജെൻഗ്രേയുടെ ചരമവാർത്തയറിയിച്ചിട്ടും റോബട്ട് ബെഡ്ഡിൽനിന്നു താഴെ വീണു.

അന്നു രാത്രി ജ്വരം വർദ്ധിച്ചു. ഔഷധങ്ങളും ഭക്ഷണവും ത്യജിച്ചു. ഡോക്ടർമാർ ആത്മാർത്ഥമായി പരിശ്രമിച്ചിരുന്നു. പക്ഷേ, എല്ലാം നിഷ്ഫലം! വില്യംലയിനിലെ ബാലന്മാർ വീണ്ടും ലൊയലിൻകമ്പനിയെ വിവരമറിയിക്കാൻ പോയി. കമ്പനിയുടെ കാർറേറജ് ആശുപത്രിയിൽനിന്നു സക്കുലർറോഡിലുള്ള ശ്മശാനത്തിലെത്തി. ബാലന്മാരുടെ പക്കൽ പൈസയുണ്ടായിരുന്നില്ല. അവർ മദാമ്മയേട്ടത്തിക്കു വലിയൊരു പൂമാല സമ്മാനിക്കുകയുണ്ടായി. എന്നാൽ സായ്പ്പേട്ടനു സമ്മാനിക്കാൻ അവർ ബൈറൽഖാനബസാറിൽനിന്നു് ഒരു പൂമാല കടം വാങ്ങുകയാണു ചെയ്തതു്.

''പിന്നീടുള്ള വിവരങ്ങളൊന്നുമറിഞ്ഞുകൂടാ. കുറെ കാലത്തിനു ശേഷം ഫാദർ കുടുംബസമേതം ഇംഗ്ലണ്ടിലേക്കു മടങ്ങിപ്പോയി. ആ അനാഥശിശുവിനേയും അവർ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി.''

ഹബ്സ്സായ്പു മൗനമവലംബിച്ചു. എനിക്കു് അശ്രു നിയന്ത്രിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ലോക്കൽ ബോയ്സിന്റെ കൂട്ടത്തിൽ ചേന്നു ഞാനും കരഞ്ഞുപോയി. പക്ഷേ, ഡോക്ടർ സദർലൻറ് കരഞ്ഞില്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്തു് അസ്വസ്ഥതയുടെ യാതൊരു ലക്ഷണവും കണ്ടില്ല. ഡോക്ടർമാരുടെ സ്വഭാവമതായിരിക്കും. മൃത്യുവുമായി ഇടപഴകിയതുകൊണ്ടു് അവക്കു മരണത്തിൽ ദുഃഖമില്ല.

എഴുനേററയുടൻ ഡോക്ടർ സദർലൻറ്, ഹബ്സ് സായ്പിന്റെനേരെ കരം നീട്ടി: ''താങ്കു് യൂ മിസ്റ്റർ ഹബ്സ്!'' പിന്നീടു് അദ്ദേഹം ഒരു ശിശുവിനെപ്പോലെ പറഞ്ഞു: ''താങ്കു് യൂ ഇൻഡീഡു് സർ!''

വെളിയിൽ വന്നിട്ടും ഡോക്ടർ സായ്പു് ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല. സംസാരിക്കത്തക്ക അവസ്ഥയല്ലായിരുന്നതാനും. ആഫീസു് സമയം കഴിഞ്ഞു. ട്രാംകാറുകളിലും, ബസ്സുകളിലും തിക്കും തിരക്കുമായി. വീടുകളിലേക്കു മടങ്ങുന്ന മനുഷ്യരുടെ ഘോഷയാത്രയാണു്. ഡോക്ടർ വാച്ചിൽ നോക്കി: ''നിങ്ങൾക്കു ജോലികളൊന്നും ഉണ്ടായിരിക്കുകയില്ലെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു.''

ഡോക്ടർ സദർലൻറിന്റെ അഭിപ്രായം കേട്ടു് എന്റെ ഹൃദയം വേദനിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിന്നാലെ നടക്കുക എന്നതാണോ എന്റെ ജോലി!

''ഇപ്പോഴെ എന്റെ ഡ്യൂട്ടിയാരംഭിക്കും. സത്യബോസു് എനിക്കുവേണ്ടി വളരെസമയം ജോലിചെയ്തു.''

അതു ശ്രദ്ധിക്കാതെ സദർലൻറ് ചോദിച്ചു: ''നിങ്ങൾ വില്യംലയിൻ അറിയുമോ?''

''അറിയും.''

''ലോവർസക്കുലർറോഡിലുള്ള ശ്മശാനമോ?''

''അതുമറിയാം.''

ഡോക്ടർ സദർലൻറ് എന്നെയുംകൂട്ടി ഹോട്ടലിൽ പ്രവേശിച്ചു. എന്നെ ഗയിററിൽ നിർത്തിയിട്ടു് അദ്ദേഹം കൗണ്ടറിൽ ചെന്നു് സത്യസുന്ദരബാബുവിനോടെന്തോ പറഞ്ഞു. ഞാനും കൗണ്ടറിലേക്കു നടന്നു.

അതിനുള്ളിൽ സത്യസുന്ദരബാബു ആംഗ്യം കാണിച്ചു: ''ഡോക്ടർ സദർലൻറിനോടൊന്നിച്ചു പൊയ്ക്കോള്ളൂ! നിനക്കു പകരം ഞാൻ ജോലി ചെയ്തുകൊള്ളാം.''

ഡോക്ടർസാഹിബിനെ മനസ്സിലാക്കാൻ എനിക്കു കഴിഞ്ഞില്ല. ഞാനും കൂട്ടത്തിലുണ്ടെന്നേ വസ്തുത അദ്ദേഹം മറന്നു. പതിനെട്ടു രൂപ കൊടുത്തു ടൂറിസ്റ്റാഫീസിൽനിന്നു വാടകയ്ക്കെടുത്ത ഒരു പ്രൊഫഷണൽ ഗയിഡാണു് ഞാൻ! ഡോക്ടർ ലഹരിയിൽ എല്ലാം വിസ്മരിച്ചതുപോലെയാണു് പെരുമാറുന്നതു്. രഹസ്യമയിയായ പൗരസ്ത്യനാടു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ചേതന നശിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു!

ഞങ്ങളിരുവരും വില്യംലയിനിലിറങ്ങി. ബൗബസാറിൽനിന്നു തിരിഞ്ഞപ്പോഴും സ്ട്രീററിന്റെ കവലയിൽ കുറെ ബാലന്മാർ കളിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

''ഇവർ ആരാണു്?'' ഡോക്ടർ സദർലൻറു് എന്റെ നേരെ നോക്കി ആംഗ്യം കാണിച്ചു.

''ലോക്കൽ ബോയ്സ്.''

വളരെക്കാലം മുമ്പു ലൊയലിൻകമ്പനിയെ വിവരമറിയിക്കാൻ ഓടിയ ലോക്കൽ ബോയ്സിനെ ഇന്നും വില്യംലയിനിൽ കണ്ടു. അവരുടെ പ്രായം വർദ്ധിച്ചിട്ടില്ല. ഇന്നും അവർ റോഡിൽ കളിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ ആ പഴയ ദിനങ്ങളുടെ ചിഹ്നമെവിടെപ്പോയി? ഈ തെരുവിലെ ഏതു വീട്ടിലാണു് അന്നു ജീവിതത്തിന്റെ ആ വിചിത്രനാടകമരങ്ങേറിയതു് എന്നും അറിയാൻ കഴിയുന്നില്ല.

''ഒരുപക്ഷേ, ആ വീടു് ഇന്നുണ്ടായിരിക്കുകയില്ല. അതിന്റെ സ്ഥാനത്തു പുതിയ ഭവനം ഉയർന്നുകാണും.'' ഡോക്ടർ സദർലൻറു് അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

വില്യംലയിനിലെ വഴിയാത്രക്കാരുടെ മുഖത്തുനിന്നും അക്കാര്യമറിയാൻ സാദ്ധ്യമല്ല. വളരെക്കാലം മുമ്പു കണ്ണീരിൽ ജനിച്ച ഒരു ശിശു അവരെ അഭിനന്ദിച്ച വിവരം ഇന്നു വിസ്മൃതിയിലാണ്ടുപോയി. ഒരു ഭിക്ഷക്കാരന്റെ കട്ടി റോഡരുകിലുള്ള പൈപ്പിൽനിന്നു വെള്ളമെടു

ക്കാനുള്ള ശ്രമത്തിൽ കാൽ വഴുതി വീണു. സദർലൻറ് ഓടിച്ചെന്നു് ആ കുട്ടിയെ എടുത്തു മാറോടണച്ചു.

''അങ്ങു് എന്താണീ ചെയ്യുന്നതു്? വസ്ത്രത്തിൽ ചെളിയാകും. പോരെങ്കിൽ അവൻെറ ശരീരത്തിൽ വ്രണങ്ങളുമുണ്ടു്.'' ഞാൻ പറഞ്ഞു.

സാസ്സു് ഒരു യാചകൻെറ ശിശുവിനെ മാറോടണച്ചു പിടിച്ചിരിക്കുന്നതു കണ്ടു് ചില മാന്യന്മാർ അടുത്തുവന്നു. ഡോക്ടർ സാസ്സു് അതൊന്നും ശ്രദ്ധിച്ചില്ല. കുട്ടിയുടെ മൂക്കിൽനിന്നു മൂക്കളയൊലിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. സദർലൻറു് തൻെറ തൂവാലയെടുത്തു കുട്ടിയുടെ മുഖവും മൂക്കും തുടച്ചു. പിന്നീടു് അവനെ താലോലിച്ചുകൊണ്ടു മറാഹിന്ദിയിൽ ചോദിച്ചു:

''നിൻെറ അമ്മ! നിൻെറ അച്ഛൻ എവിടെ?''

കുട്ടി സ്യാൽഡറയിൽ റെയിൽവെസ്റ്റേഷനെറനേരെ വിരൽചൂണ്ടി. പിന്നീടു് അവൻ ബലം പ്രയോഗിച്ചു സാസ്സിൻെറ എളിയിൽനിന്നു് ഊർന്നിറങ്ങി ഓടിപ്പോയി. ആരോ തന്നെ പിടിച്ചുകൊണ്ടുപോകാൻ വന്നതായിരിക്കുമെന്നു് അവൻ ഭയപ്പെട്ടു.

ഡോക്ടർ സദർലൻറു് ഒരു ശിലാവിഗ്രഹംപോലെ നോക്കിനിന്നു. കുട്ടിയുടെ മൂക്കള തുടച്ച തൂവാലകൊണ്ടു തന്നെ അദ്ദേഹം തൻെറ കണ്ണുകളും തുടച്ചു. വില്യംലയിനിൽനിന്നു ഞങ്ങളും ലോവർ സക്കുലർ റോഡിലുള്ള ശ്മശാനത്തിലേക്കു പോന്നു. ഇരുട്ടിനു കാഠിന്യം പിടിച്ചു തുടങ്ങി. താല്ക്കാലികസ്ഥാനത്തുനിന്നു സ്ഥിരതയിലേക്കു പ്രവേശിക്കുകയാണു്. ശ്മശാനത്തിൻെറ പടിക്കൽ രണ്ടു മൂന്നുപേർ പൂവു വില്ക്കുന്നുണ്ടു്. അവർ ഞങ്ങളുടെ അടുത്തേക്കു വന്നു.

''സാഹെബു്, പൂവു്!''

എൻെറ പക്കൽ പണമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഡോക്ടർ സാസ്സു് പൂവു വാങ്ങി. രാത്രിയുടെ അന്ധകാരത്തിൽ പൂക്കളും കൈയിലേന്തി ഞങ്ങളും മൃതരുടെ ആ നിശ്ശബ്ദനഗരിയിൽ പ്രവേശിച്ചു. ഒന്നും കാണാൻ കഴിയുന്നില്ല. അവിടെ പാമ്പുകളും തേളുകളും കാണും. സാസ്സിൻെറ പക്കൽ

ചെറിയ ഒരു ടോർച്ചുണ്ടായിരുന്നു. അതുകൊണ്ടെന്തു പ്രയോജനം! അർദ്ധരാത്രിസമയത്തു് ഏതോ ഹോട്ടലിൽ പ്രവേശിച്ച പ്രതീതിയാണു്. അതിഥികളെല്ലാവരും ഗാഢനിദ്രയിലാണു്. നിയമം ലംഘിച്ച വെളിയിൽ പോയിരുന്ന ഞങ്ങളിരുവരും കാവൽക്കാരന്റെ കണ്ണിൽ പൊടിയിട്ടു് അകത്തു കടന്നു് അവരവരുടെ മുറിയിൽ എത്തിയിരിക്കുന്നു.

ബഹുജനങ്ങളുടെ ഈ വിചിത്രമേളയിൽ ഷാജഹാൻ ഹോട്ടലിലെ പഴയ ബാർവനിതയെ കണ്ടെത്താൻ പ്രയാസമാണു്. ഈ വിശാലപ്രാന്തത്തിന്റെ ഏതു ഭാഗത്താണു് വില്യംലയിനിലെ ലോക്കൽബോയ്സ് അവളെ എന്നെന്നേക്കുമായി ഉറക്കിട്ടു പോയതെന്നാരറിഞ്ഞു! അവരിൽ ആരും ഇന്നു ജീവിച്ചിരിപ്പില്ല. എന്നാൽ ഷാജഹാൻഹോട്ടൽ ഇന്നും അനന്തമായ യൗവനത്തോടെ ക്ഷുധാർത്തരും തൃഷ്ണാർത്തരും കാമാർത്തരുമായ മനുഷ്യരെ ആഹ്വാനംചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു.

മുമ്പിൽ ഒരു വൃക്ഷമുണ്ടായിരുന്നു. അതിന്റെ ചുവട്ടിൽ പൂക്കളെപ്പിച്ചതിനുശേഷം ഡോക്ടർ സദർലന്റ് നിശ്ശബ്ദനായി നിന്നു. ഹബ്സ്സായ്യു് ഞങ്ങളുടെ പിന്നിൽ വന്നുനിന്നിപ്രകാരം പാടുന്നതായി തോന്നിപ്പോയി:

Gone away are the kidderpore girls,
With their powdered faces and ticked up curls,
Gone away are those sirehs dark,
Fertile kisses, but barren of heart—
Bowing alternatively cold and hot—
Stead fastly sticking to all they got—
Filling a bevy of sailors boys
With maddening hopes of syn-thetic joys.

സൗകര്യമുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ ഡോക്ടർ സദർലന്റ് രാത്രിമുഴുവൻ ആ നില്പു് നില്ക്കുമായിരുന്നു. പക്ഷേ, എനിക്കു് ഹോട്ടലിൽ മടങ്ങിയെത്തേണ്ടതത്യാവശ്യമാണു്. എന്നെ കാണാഞ്ഞു് മാക്കോപോളോസായ്യു് ഇപ്പോഴേ ഗജ്ജിക്കുന്നുണ്ടാകും.

''ഇനി നമുക്കു തിരിച്ചുപോകാമെന്നു തോന്നുന്നു.'' ഞാൻ പറഞ്ഞു.

ഇത്ര സൗമ്യരഹിതമായ മറുപടിയായിരിക്കും അദ്ദേഹം നല്കുന്നതെന്നു് എനിക്കു ചിന്തിക്കാനുംകൂടി കഴിഞ്ഞിരുന്നില്ല.

''ഫോർ ഹെവൻസ് സേക്! അല്പം ശാന്തി അനുഭവിക്കാൻ എന്നെ അനുവദിക്കൂ!''

എന്റെ നയനങ്ങൾ നിറഞ്ഞുപോയി. നിങ്ങളുടെ കൂട്ടിക്കളിമൂലം വളരെ കഷ്ടപ്പെട്ടു സമ്പാദിച്ച എന്റെ ജോലി നഷ്ടപ്പെടുകയോ! എന്നാൽ എതിർക്കാൻ നിവൃത്തിയില്ല. മാനേജരോടു് ആവലാതി പറഞ്ഞാൽ ഞാൻ പെരുവഴിയിലിറങ്ങേണ്ടിവരും. ഉപഭോക്താക്കളുടെ പക്ഷത്തായിരിക്കും ന്യായം. കുറ്റം വല്ലതുമുണ്ടെങ്കിൽ അതു ഹോട്ടൽത്തൊഴിലാളിയുടെ ഭാഗത്തായിരിക്കും എന്ന സംഗതി ഒരിക്കലും വിസ്മരിക്കരുതെന്നു ബോസേട്ടൻ ഉപദേശിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു.

മടങ്ങിപ്പോരുമ്പോൾ ഞാനൊരക്ഷരവും മിണ്ടിയില്ല. ഡോക്ടർ സദർലന്റും സംസാരിച്ചില്ല. ടാക്സിയിൽനിന്നിറങ്ങി ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ നന്ദിപ്രകടനത്തിനു കാത്തുനില്ക്കാതെ കൗണ്ടറിലേക്കോടി.

പിറ്റേദിവസം ഡോക്ടർ സദർലന്റ് ലണ്ടനിലേക്കു പോയി. അതിനുമുമ്പു ഞങ്ങൾതമ്മിൽ കണ്ടതുമില്ല. പിന്നീടൊരിക്കലും കാണാനവസരം ലഭിച്ചിട്ടുമില്ല. അതവിടംകൊണ്ടവസാനിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ അദ്ദേഹം അന്നു് എന്നോടു പ്രവർത്തിച്ച അപമര്യാദയ്ക്കു ഞാൻ മാപ്പുകൊടുക്കുകയില്ലായിരുന്നു. കുറെ മാസങ്ങൾക്കുശേഷം ഡോക്ടർ സദർലന്റിൽനിന്നൊരു കത്തു ലഭിച്ചു:

പ്രിയ ശങ്കർ,

നിങ്ങൾക്കു കത്തെഴുതാതിരുന്നിടത്തോളം കാലം ഹൃദയത്തെ ശാന്തമാക്കാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നില്ല. നിങ്ങളോടു പ്രവർത്തിച്ച അപമര്യാദയെക്കുറിച്ചോർക്കുമ്പോൾ ഹൃദയവ്യഥയനുഭവപ്പെട്ടു. മാത്രമല്ല, നിങ്ങളുടേയും മിസ്സർ ഹബ്

സിനേറയും മുമ്പിൽ ഞാൻ സത്യം മറച്ചുവെച്ചു, ദൈവ ദൃഷ്ടിയിൽ വലിയ അപരാധമാണുചെയ്തതു്. പിന്നീടൊരിക്കൽ നിങ്ങളുടെ മുമ്പിൽ ഹാജരായി നേരിട്ടു ക്ഷമാപണം ചെയ്യാമെന്നായിരുന്നു വിചാരിച്ചിരുന്നതു്. എന്നാൽ ഇന്ത്യയുമായുള്ള എന്റെ സമ്പർക്കം അവസാനിച്ചിരിക്കുന്നു. ലോകാരോഗ്യസംഘടന എന്നെ താഹിടീപസമൂഹങ്ങളിലേക്കാണു് നിയോഗിച്ചതു്. ഇനിയുള്ള ജീവിതം അവിടെ കഴിച്ചുകൂട്ടണമെന്നാണാഗ്രഹം.

അന്നു നിങ്ങളോടു് അപമര്യാദ പ്രവർത്തിച്ചതിനു മാപ്പു ചോദിക്കുന്നു. കല്ല്യത്തെയ സംബന്ധിച്ച പല അപവാദങ്ങളും ഞാൻ കേട്ടിട്ടുണ്ടു്. എന്നാൽ എനിക്കു നിങ്ങളെ അറിയാം എന്നു പറയേണ്ടതുചിതമായിരുന്നെങ്കിലും ഞാനതു പറഞ്ഞില്ല. എന്നാൽ കേട്ടുകൊള്ളൂ! ആ വില്യംസു് ലയിനിലാണു് ഞാൻ ജനിച്ചതു്. എന്റെ പിതാവു് റോബർട്ടു് ആഡമും, മാതാവു് ജെൻഗ്രേയുമാണു്. വില്യംലയിനിലെ ലോക്കൽ ബോയ്സിന്റെ കൃപയാൽ ആരാണോ രക്ഷപ്പെട്ടതു് അവൻ പുരോഹിതനായ സദർലന്റിനോടൊത്തു് ഇംഗ്ലണ്ടിലേക്കു പോന്നു. എനിക്കു് അദ്ദേഹം സ്വന്തനാമവും നല്കി. ഈ സത്യം എനിക്കജ്ഞാതമായിരുന്നു. മരണത്തിന്നല്പംമുമ്പാണു് ഫാദർ സദർലൻറു് എന്നോടു് ഇക്കാര്യം പറഞ്ഞതു്. അതാണു് കല്ല്യത്തയിലെ അവസാനരാത്രി ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽത്തന്നെ താമസിക്കാൻ ഞാൻ നിർബ്ബന്ധിതനായതു്. നിങ്ങളുടെ ദയാകാരുണ്യത്താൽ അതു സാധിക്കുകയുംചെയ്തു.

നിങ്ങളുടെ ബാറിലിപ്പോഴും ബാർമേഡുകളില്ലെന്നറിഞ്ഞു് ഞാൻ സന്തോഷിക്കുകയാണു്. യൂണിയൻചാപ്പലിലെ ഫാദർ ബ്രൂക്ക്വേയുടെ ഭാര്യയെയും ഞാൻ മനസ്സാ പ്രണമിക്കുന്നു. അവർ അനേകം ബാർവനിതകളെ യാതനകളിൽനിന്നും രക്ഷിച്ചിട്ടു പോയി. അവർ ഇന്നു ജീവിച്ചിരിപ്പില്ല. ഉണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ നേരിൽക്കണ്ടു പ്രണമിക്കുമായിരുന്നു. അതു കഴിയാഞ്ഞതിനാൽ അവരുടെ യോഗ്യസന്താനമായ ഫ്രൈനൽ ബ്രൂക്ക്വേസ്സു് ഞാനൊരു കത്തയച്ചിട്ടുണ്ടു്. അനേകം അജ്ഞാതനാരിമാരുടെ അക

മഴിഞ്ഞ ആശീർവ്വാദം അദ്ദേഹത്തിനയ്പ്പിക്കുന്നു. അന്നു് എന്തുകൊണ്ടാണു് എന്റെ തലയ്ക്കു ലക്കില്ലാതിരുന്നതെന്നു നിങ്ങൾക്കു മനസ്സിലായിക്കാണും. നിങ്ങൾ എനിക്കു മാപ്പുനൽകൂ!

വിനയപൂർവ്വം,
ജെ. പി. സദർലൻറ്

അന്ത്യം

ഡോക്ടർ സദർലൻറ്സാഹിബിന്റെ അനുഗ്രഹത്താൽ ഭൂതകാലത്തിന്റെ ആനവാതിൽ തുറക്കപ്പെട്ടു. മനസ്സാ ഞാനെന്റെ ഭാഗ്യത്തെ സ്തുതിക്കുന്നു. ഞാനീ ലോകത്തു് അനേകം നാളുകളായി യാതന അനുഭവിച്ചുപോരുന്നു. ജീവിതദേവന്റെ നിഷ്ക്രമായ പരീക്ഷണങ്ങളിലകപ്പെട്ടു് സ്വന്തം ജീവിതത്തെ പലപ്പോഴും ഞാൻ ശപിച്ചിട്ടുണ്ടു്. എന്നാൽ ഞാൻ ഭാഗ്യവാനാണു്. ജീവിതക്കൊടുംകാറ്റു പലപ്പോഴും സങ്കീർണ്ണതകളുടെ കാരാഗൃഹങ്ങളെ ധ്വംസിച്ചു് എന്നെ തുറന്ന ആകാശത്തിൻകീഴിലെത്തിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അസഹ്യമായ യാതനകൾക്കിടയിലും ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ ചെറിയ മുറിയിലിരുന്നു പൃഥ്വിയുടെ രഹസ്യമായ വൈഭവത്തെ കണ്ടെത്താൻ കഴിഞ്ഞു. ആ ഐശ്വര്യത്തിൽനിന്നു പല ഭാഗങ്ങളും, നിങ്ങൾക്കു സമ്മാനിക്കാൻ കഴിയും. എന്നാൽ അതിലധികഭാഗവും പ്രകാശിപ്പിക്കാൻ യോഗ്യമല്ല. ലജ്ജാവിനമ്രമായ അനേകം ജീവിതങ്ങളുടെ രഹസ്യകഥകൾ ഷാജഹാനിൽ വെച്ചു ഞാൻ കേട്ടു. ലേഖകനായ ഞാൻ അതെല്ലാം പ്രകാശിപ്പിക്കാൻ ആഗ്രഹിച്ചാലും മനുഷ്യനായ എനിക്കതു സമ്മതമല്ല. വിശ്വാസത്തിന്റെ അംശം ഒഴിവാക്കിയാൽ ബാക്കിയുള്ളതു മുഴുവൻ സന്ദർശകഗ്യാലറിയിൽനിന്നു കൊണ്ടു വീക്ഷിച്ചതാണു്. അതിന്റെ പശ്ചാത്തലത്തിലാണു് നമ്മുടെ ചൗരംഗിയും.

മനുഷ്യന്റെ ആന്തരികവും ബാഹ്യവും നന്മതിന്മ യാകുന്ന അപത്രപാടയോൽ നിറംപിടിപ്പിച്ച വീണ്ടും എന്റെ കൺമുമ്പിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. നിറപ്പകിട്ടാ ന്ന ആ മൂലധനമാണ് ചൗരംഗി. അവിടം ആന്തരികത്വ ത്തിനു യാതൊരു മൂല്യവുമില്ലാത്ത ഒരു ലോകമാണ്. കാ ഞ്ചനമൂല്യത്താൽ വാങ്ങാൻകഴിയാത്ത ഒന്നിനെച്ചൊല്ലി യും അവിടെയാരും തല പുകയ്ക്കാറില്ല. ബയറൺസാന്റി ന്റേയും, മാക്കോപോളോയുടേയും, സത്യസുന്ദരബാബു വിന്റേയും അനുഗ്രഹത്താൽ എനിക്കു ബന്ധപ്പെടാൻ കഴിഞ്ഞ ആ ലോകത്തെ മനുഷ്യർ രണ്ടേ രണ്ടു വസ്തു മാത്രമേ അറിയുകയുള്ളൂ. ഒന്ന് ചെക്കു്. മറ്റൊന്നു റെഡി ക്യാഷ്!

കൈയിൽ ഒരു ലതർബാഗുമേന്തി റോസി വീണ്ടും ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ വന്ന ആ രംഗം ഞാനിന്നും ഓർക്കു ന്നു. ബ്രേക്ഫാസ്റ്റിന്റെ സമയം കഴിഞ്ഞു. ലഞ്ചിനുവേ ണ്ടിയുള്ള ഒരുക്കം ആരംഭിച്ചു. മെനുകാർഡ് ടൈപ്പുചെയ്യു മേശപ്പുറത്തു നിരത്തിക്കഴിഞ്ഞു. മറ്റു സ്ഥലങ്ങളിൽ ലഞ്ചു കാർഡുകളും നിത്യവും ടൈപ്പ് ചെയ്യും. വൈൻകാർഡ് കുറെ ദിവസത്തേക്കു് ഉപയോഗിക്കും. ഷാജഹാൻഹോട്ട ലിന്റെ ആഭിജാത്യമനുസരിച്ച്, ചുവപ്പുനിറത്തിലുള്ള ഈ വൈൻകാർഡും നിത്യവും ടൈപ്പ് ചെയ്യുകയാണു പതിവു്. ഷാജഹാനിൽ ഒരു ബാംക്വെറ്റുണ്ട്. അവി ടെ ഇന്നു സദാസുഖ്‌ലാൽ ഗോയങ്കെയുടെ പാർട്ടിയാണു്. റായ് ബഹദൂർ സദാസുഖ്‌ലാൽ ഇന്നത്തെ ഭോജനസഭ യിൽവെച്ച് രാജധാനിയിലെ ഒരു ദേശീയനേതാവിനു സ്വീകരണം നല്കും.

ഇത്തരം പാർട്ടികളിൽ ആരെ എവിടെ ഇരുത്തണം എന്നതു വലിയ കഴപ്പംപിടിച്ച ഒരു പ്രശ്നമാണ്. ആധി കാരികമായി അതിഥികളുടെ ഒരു പട്ടിക തയ്യാറാക്കിയി ട്ടുണ്ടായിരിക്കും. അതിന്റെ പേരു് ലിസ്റ്റ് ഓഫ് പ്രസി ഡൻസ് എന്നാണു്. കൂടാതെ കല്ക്കത്തയിലെ പൗരന്മാരു ടെ ഒരു അലിഖിതലിസ്റ്റ് ഓഫ് പ്രസിഡൻസ് ഹോട്ടൽ അധികൃതർക്കും ചില ഗൃഹനായികമാർക്കും കാണാപ്പാഠമാ

ണ്ട്. ആ പട്ടികയിലെ നമ്പർ അല്പം അങ്ങോട്ടോ ഇങ്ങോട്ടോ മാറിപ്പോയതിനു പല വിഖ്യാതഹോട്ടലുകളുടേയും, അംബരചുംബിയായ ഖ്യാതിധ്വളി ധൂസരമായിത്തീർന്നിട്ടുണ്ട്. അതോർത്തു ഞങ്ങളും ഭയപ്പെടാറുണ്ട്. അതിനാൽ ടേബിളും സജ്ജീകരിക്കുന്നതിനുള്ള ഉത്തരവാദിത്വം ഞങ്ങളും എളുപ്പത്തിൽ ഏറെറടുക്കാറില്ല. പാർട്ടി നല്കുന്ന ആളുടെ ഇഷ്ടമനുസരിച്ച് ആരെ എവിടെ വേണമെങ്കിലും ഇരുത്തിക്കൊള്ളട്ടെ! ബോസേട്ടന്റെ ഭാഷയിൽ പറഞ്ഞാൽ, 'നിങ്ങളുടെ മൂടി നിങ്ങളുടെ ഇഷ്ടംപോലെ ചാച്ചും ചരിച്ചും കെട്ടിക്കൊള്ളൂ! ഞങ്ങളുടെ പൈതൃകപ്രാണനെന്തിനു വൃഥാ നഷ്ടപ്പെടുത്തുന്നു!'

അതാണ് റായിബഹദൂറിന്റെ സെക്രട്ടറി, കാർഡുകളുമായി സന്നിഹിതനായിരിക്കുന്നതു്. കൂട്ടത്തിൽ ആർ. എസ്. ബി. പി.യുടെ ഫയലുണ്ട്. അതിലാണ് ക്ഷണിക്കപ്പെട്ടവരുടെ മറുപടിയുള്ളതു്.

കസുന്ദറിൽ ജീവിച്ചിരുന്നകാലത്തു് എനിക്കീ ആർ. എസ്. ബി. പി.യുടെ അർത്ഥമറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. ചോദിച്ചപ്പോഴും ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു: ''നിനക്കു മാത്രമല്ല, എനിക്കും അറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. സ്കൂളിൽ പഠിച്ചിരുന്നകാലത്തു ഞങ്ങളും ആ വാക്കിനു നല്കിയിരുന്ന വ്യാഖ്യാനം രസഗ്രന്ഥ—സന്ദേശ്—ഭരപേട്ട് (വയർ നിറയെ) എന്നായിരുന്നു. ക്ഷണക്കത്തിന്നടിയിൽ ആ നാലക്ഷരം കണ്ടാൽ വിഭവസമൃദ്ധമായ പാർട്ടിയാണെന്നനു മാനിക്കാം.''

ഈ ലഞ്ച് പാർട്ടിക്കു റായിബഹദൂറിന്റെ കമ്പനി—ലിവിംഗ് സ്റ്റോൺ ബട്ട് മലേ ആൻറ് ഗോയങ്ക ലിമിറഡിന്റെ—നിർദ്ദേശമനുസരിച്ചു പ്രത്യേകം മെനു കാർഡ് തയ്യാറാക്കിയിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. ഏഴു നിറത്തിലുള്ള അതിമനോഹരമായ ആ കാർഡുകളും അച്ചടിപ്പിച്ചതു കല്ലത്തയിലെ ഏറവും മികച്ച ഒരു പ്രസ്സിലായിരുന്നു. അന്താരാഷ്ട്രപ്രശസ്തിയാർജ്ജിച്ച ഒരു പ്രസിദ്ധീകരണസ്ഥാപനമാണ് അതു ഡിസൈൻ ചെയ്തതു്. അതിന്റെ അവസാനത്തെ പേജിൽ റായിബഹദൂറിന്റെയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ

വിശിഷ്ടാതിഥിയുടെയും ചിത്രങ്ങളുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാലവസാനം ആ കാർഡുകളം ഉപയോഗപ്പെടുത്താൻ സാധിച്ചില്ല. തലേദിവസത്തെ തീയതിയാണു് കാർഡിലുള്ളതു്. പാർട്ടിനടത്താൻ നിശ്ചയിച്ചിരുന്നതും അന്നായിരുന്നു. അവസാനനിമിഷത്തിലാണു് മാന്യാതിഥി, യഥാസമയം എത്തിച്ചേരാൻ സാദ്ധ്യമല്ലെന്നറിയിച്ചതു്. അദ്ദേഹത്തിനു് അതിപ്രധാനമായ ഒരു കമ്മറിമീറ്റിംഗിൽ പങ്കെടുക്കേണ്ടതുണ്ടായിരുന്നു. അതിനാൽ പ്രൈവറ്റ് സെക്രട്ടറി തീയതി നീട്ടാൻ ട്രങ്കുകാളം ചെയ്തു.

ഫോൺ ലഭിച്ചതോടെ ലിവ്സ്റ്റോൺ ബട്ട്മലേ ആൻഡ് ഗോയങ്കകമ്പനിയിലെ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാക്കു് രാത്രി ഉറങ്ങാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ഓരോ അതിഥിയേയും പാർട്ടിയുടെ തീയതി മാറ്റിവെക്കാൻ തീരുമാനിച്ച വിവരമറിയിക്കേണ്ടിവന്നു. പിന്നീടു് അത്ര എളുപ്പത്തിൽ ഏഴു നിറമുള്ള മെനുകാർഡു് അച്ചടിപ്പിക്കാൻ സാധിച്ചതുമില്ല. തീയതിമാത്രം മഷികൊണ്ടു തിരുത്തിയാൽ മതി എന്നൊരു നിർദ്ദേശമുണ്ടായി. എന്നാൽ റായി ബഹദൂർ സദാസുഖ്ലാലിനു് അതിഷ്ടപ്പെടായ്കയാൽ ഞങ്ങളുടെ സ്പെഷ്യൽ കാർഡുപയോഗിക്കേണ്ടിവന്നു. ആ കാർഡുകളം ഞാനാണു ടൈപ്പുചെയ്തതു്.

ആദ്യം hes Horsd' Ocwre Sagohan.

പിന്നീടു് സൂപ്പു് Creme de champing nars, അതിനു ശേഷം Filets de Beckti Sicilicnce.

Jambom grille kualampuri

Chicken Crurry Pilao

Pudding de Vermicelle et Creme.

Tutti Fiutti Ice Creme.

Cream Cheere. എല്ലാറ്റിനുമവസാനം

Cafa et the, കാഫി ചായ മുതലായതു്.

സസ്യഭുക്കുകൾക്കുവേണ്ടി പ്രത്യേകം

Papya Cocktail

Potato & Cheese Soup:

Green banana tikia
Mixed Vegetable Crill
Dal mong Piazi
Pilao എന്നീ വിഭവങ്ങളുടെ പേരുകളം ഞാൻ ടൈപ്പു ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുകയായിരുന്നു. സത്യസുന്ദര ബാബു ഈ കർഡുകളം ഇപ്പോൾത്തന്നെ ബാംകെഹാളിലേക്കു കൊണ്ടുപോകും. അങ്ങനെയിരിക്കെ കൈയിൽ എയർബാഗും തൂക്കി, ഒരു മഹതി കൗണ്ടറിന്റെ മുമ്പിൽ വന്നു. സ്റ്റുവേർഡ് ജിമ്മിയും അവിടെ ഉണ്ടായിരുന്നു. നീണ്ട വിരഹത്തിനുശേഷം കാമുകിയെ കണ്ട പ്രതീതിയോടെ ജിമ്മി അവളെ സ്വാഗതംചെയ്തു.

കൗണ്ടറിന്റെ മുമ്പിലെത്തിയ യുവതി ഏതാണെന്നു മനസ്സിലാക്കാൻ എനിക്കു പ്രയാസമുണ്ടായില്ല. ഞാനിരുന്ന അടുത്തിരുപ്പുണ്ടെന്നു വസ്തുത അവഗണിച്ചുകൊണ്ട് ജിമ്മി പറഞ്ഞു: ''റോസി, ഡാർലിംഗ്! മുന്തിരിപ്പഴം പോലിരുന്ന നിന്റെ മുഖം ഉണങ്ങി കിസ്മിസ് (കുരുവില്ലാത്ത മുന്തിരിങ്ങ)പോലെയായിത്തീർന്നല്ലോ! സ്വർണ്ണനിറത്തിലുള്ള ശരീരം കരിഞ്ഞു ചെമ്പായിത്തീർന്നു.''

''എന്റെ ദന്തനിരകളോ?'' റോസി കുലുങ്ങിച്ചിരിച്ചുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു.

''നിന്റെ പല്ലുകളിപ്പോഴും മുത്തുകളംതന്നെ.''

തലയിളക്കി മുടി നേരെയാക്കിക്കൊണ്ടു റോസി പറഞ്ഞു: ''ഹോട്ടലിൽ ജോലിചെയ്തുചെയ്തു് നിങ്ങളംകുസത്യം പറയാൻ കഴിയാതായി. എന്റെ ശരീരത്തിനെപ്പോഴായിരുന്നു സ്വർണ്ണനിറം? എന്നെ കരിങ്കല്ലിൽ കൊത്തിയെടുത്തതാണെന്നു നിങ്ങളല്ലെ പറഞ്ഞിരുന്നതു്?''

ജിമ്മി ലജ്ജ പ്രകടിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു് പതിഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു: ''ഇതുവരെ എവിടെയായിരുന്നു, പറയുകയോ അറിയിക്കുകയോ ചെയ്യാതെ?''

റോസി ജിമ്മിയെ ഒന്നും അറിയിച്ചില്ല. അവളുടെ ദൃഷ്ടി എന്നിൽ പതിഞ്ഞു. തന്റെ ടൈപ്പ്റൈറ്ററിൽ അന്യ ഒരാൾ ടൈപ്പുചെയ്യുന്നതു കണ്ടുനില്ക്കാൻ റോസിക്കു കഴിയുന്നില്ല. സ്വതസ്സിദ്ധമായ വെല്ലുസ്വിസ്സ്റ്റിലെ ഭാഷ

യിൽ അവർ എന്റെ നേക്കു തിരിഞ്ഞു: ''ഹലോ മാൻ! ഹ ആർ യു?''

കോപവും അപമാനവുംമൂലം എന്റെ ശരീരം വിറയ്ക്കാൻ തുടങ്ങി. മറുപടിയൊന്നും പറയാതെ ഞാൻ ജോലി തുടർന്നു. ആ തക്കംനോക്കി ജിമ്മി ആക്രമിച്ചു: ''ഹലോ മാൻ! നിങ്ങളുടെ സമുദായത്തിൽ ലേഡീസിനെ ആദരിക്കുന്ന സംസ്കാരമില്ലെ? ഒരു യംഗ് ലേഡി നിങ്ങളോടെന്തോ ചോദിച്ചിട്ടു നിങ്ങൾ മറുപടി പറയാത്തതെന്തു്?''

റോസി എന്തോ പറയാൻ തുനിഞ്ഞു. അതിനുള്ളിൽ ജിമ്മി പറഞ്ഞു: ''റോസി, നീ വളരെ ക്ഷീണിച്ചുപോയി. വെളിയിൽ അസഹനീയമായ ചൂടാണു്. നിന്റെ കക്ഷം മുഴുവൻ വിയപ്പിൽ നനഞ്ഞു.''

റോസി ഇടക്കണ്ണിട്ടു നോക്കി, അല്പം കോപസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു: ''ജിമ്മീ! ഏതെങ്കിലുമൊരു ലേഡിയുടെ ശരീരത്തിന്റെ പ്രത്യേകഭാഗത്തു സൂക്ഷിച്ചുനോക്കുന്നതു മാന്യന്മാക്കു ചേർന്ന പ്രവൃത്തിയല്ലെന്നറിഞ്ഞുകൂടെ?''

ജിമ്മി നാവു കടിച്ചു് പശ്ചാത്താപം പ്രകടിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''നിന്നെ അപമാനിക്കാൻവേണ്ടിയല്ല ഞാൻ പറഞ്ഞതെന്നു വിശ്വസിക്കണം. പക്ഷേ, ഇങ്ങനെ വിയപ്പിൽ കുളിച്ചുനിന്നാൽ യുവതികളുടെ സ്മാർട്ട്നസ്സു് നഷ്ടപ്പെടും.''

റോസി വീണ്ടും എന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു: ''ഹലോ മാൻ! നിങ്ങൾ എന്റെ ചോദ്യത്തിനു് ഉത്തരം നല്കിയില്ലല്ലോ. ഹ ആർ യു?''

നിങ്ങൾക്കറിയേണ്ട ആവശ്യമെന്താണു്? സ്വന്തം ചക്ക്സ്സു് എണ്ണയിടാൻ നോക്കു എന്നു പറയാൻ തുനിയുകയായിരുന്നു. അതിനുള്ളിൽ പിന്നിൽനിന്നു് ആരോ പറഞ്ഞു: ''ഹി ഈസ് മിസ്റ്റർ ബാനർജീസ് ബ്രദർ ഇൻ ലാ. ഇയാളുടെ ഒരു ചെറിയമ്മയുടെ മകൻ ഫൊക്കബാനർജി ബോംബെയിലുണ്ടു്.''

കട്ടവയെ കിട്ടവ പിടിച്ചു. ജിമ്മി പരിഭ്രാന്തിയോടെ പറഞ്ഞു: ''മിസ്റ്റർ സട്ട്യാ! നിങ്ങൾ എത്തിക്കഴിഞ്ഞോ?

ഞാൻ നിങ്ങളുടെ സ്നേഹിതനെ റോസിക്കു പരിചയപ്പെടുത്തിക്കൊടുക്കാൻ ശ്രമിക്കുകയായിരുന്നു.''

റോസിയുടെ മുഖത്തു് ആരോ മഷിക്കുപ്പി കമിഴ്ത്തിയതുപോലെ തോന്നി. എയർകണ്ടീഷൻചെയ്ത ഹാളിൽ നിന്നിട്ടും അവൾ വിയർക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. ബോസേട്ടൻ കൗണ്ടറിൽ പ്രവേശിച്ചതിനുശേഷം റോസിയുടെ നേരെ തിരിഞ്ഞു: ''റോസി എവിടെ പോയിരുന്നു? ഞങ്ങൾ അന്വേഷിച്ചു കഷ്ടപ്പെട്ടു.''

റോസി കാറുതട്ടിയ കടലാസുതുണ്ടംപോലെ വിറയ്ക്കാൻ തുടങ്ങി. ജിമ്മി ആംഗ്യംകാണിച്ചു് അവളെ അല്പം അകലെ മാറിനിൽത്തി.

''കാർഡു മുഴുവൻ തയ്യാറാക്കിയെങ്കിൽ തരിക! ഗോയങ്കസാഹെബിന്റെ മാന്യാഥിതികൾക്കു് ഒരസൗകര്യവും നേരിടരുതല്ലൊ!'' സത്യസുന്ദരബാബു പറഞ്ഞു.

ജിമ്മിയും റോസിയും എന്തോ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടു് ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു് കൗണ്ടറിലേക്കു നോക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. അല്പം കഴിഞ്ഞു് അവരിരുവരും അടുത്തുവന്നു. സത്യസുന്ദരബാബുവിനെ കേൾപ്പിക്കാനെന്നവണ്ണം ജിമ്മി പറഞ്ഞു: ''ആഹാ! പുവർ ഗേൾ! കഷ്ടം! റോസീ, ഇപ്പോൾ നിന്റെ ആൺടിയുടെ സ്ഥിതി എങ്ങനെയിരിക്കുന്നു? വൃദ്ധ വളരെ കഷ്ടപ്പെട്ടുകാണും.''

''എന്റെ ഭാഗ്യദോഷം! പക്ഷേ, എന്റെ കുത്തുകിട്ടിയില്ലെന്നു പറയുന്നതാണു് മനസ്സിലാകാത്തതു്. മാനേജർ സ്ഥലത്തില്ലാത്തതുകൊണ്ടു ലീവ്ലറർ ഞാൻ നിങ്ങളുടെ മേശപ്പുറത്തു വെച്ചിട്ടാണു പോയതു്.''

ബോസേട്ടൻ കപടദുഃഖം പ്രകടിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''യാതൊരത്ഭുതത്തിനും അവകാശമില്ല. എലിയെടുത്തുകൊണ്ടു പോയിക്കാണും.''

''തീർച്ചും സംഭവ്യമാണു്. എന്റെ മുറിയിലെ എലിപ്രശ്നം നീങ്ങുന്ന ലക്ഷണം കാണുന്നില്ല. ചില എലികളെക്കണ്ടാൽ ഭയങ്കര വിറച്ചുപോകും. ഈ എലികൾ എന്നെ വധിക്കുമെന്നാണു തോന്നുന്നതു്. വെട്ടുകിളികളെ നശിപ്പിക്കാൻ കമ്പനികളുള്ളതുപോലെ എലികളെ നശിപ്പി

ക്കാൻ കമ്പനികളില്ലാത്തതെന്തു്? ഇത്ര അത്യാവശ്യമായ ഒരു കത്തു കിട്ടാതെപോയി!''

''ഇനി സമയം നഷ്ടപ്പെടുത്താതെ വേഗം മാക്കോപോളോവിനെ വിവരം ധരിപ്പിക്കു!'' ബോസേട്ടൻ ഉപദേശിച്ചു.

ജിമ്മി അല്പം അകലെച്ചെന്നിട്ടു തിരിഞ്ഞുനിന്നു. ''പക്ഷേ, നിങ്ങളുടെ സ്നേഹിതൻ! പൂവർ ഫെലോ!''

സത്യസന്ദരബാബു ഗംഭീരസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങളോടു് ഇതിനു മുമ്പും ഞാൻ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്. ഇപ്പോഴും പറയുന്നു; എനിക്കീ ലോകത്തു് ഒരു സ്നേഹിതനുമില്ല. ദിസ് ബോയ് ഈസ് നോട്ട് മൈ ഫ്രണ്ടു്. എന്റെ സഹപ്രവർത്തകനാണു്. അയാളെച്ചൊല്ലി നിങ്ങളും ബുദ്ധിമുട്ടേണ്ടതില്ല. നിങ്ങളും റോസിയുടെ കാര്യത്തിൽ ശ്രമിച്ചുകൊള്ളൂ!''

കൃതജ്ഞതയോടെ ജിമ്മി പറഞ്ഞു: ''നന്ദി.'' പിന്നീടു റോസിയുടെ നേരെ തിരിഞ്ഞു. ''വിയപ്പിൽ നനഞ്ഞ ഈ വസ്ത്രങ്ങളുമായി എങ്ങനെ പോകും? അല്പസമയം പങ്കയുടെ മുവട്ടിൽ നിന്നു ശരീരം തണുപ്പിക്കു!''

റോസി കടക്കണ്ണിനാൽ അനുഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''ഐസ് ബോക്സിലിട്ടടച്ചാൽപ്പോലും എന്റെ വിയപ്പുടങ്ങുകയില്ല. എന്റെ ഡ്രസ്സുകളെല്ലാം ഒരേതരത്തിലുള്ളതാണതാനും.''

ജിമ്മിയും റോസിയും മാനേജരെ കാണാൻ പോയി. ബോസേട്ടൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു് എന്റെ തോളിൽ തട്ടി: ''ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ എന്നതിനു പകരം ഇതിനെ ഷാജഹാൻതിയേറർ എന്നു പറയുന്നതാകും കൂടുതൽ ശരി! റോസിയുടെ ജോലി നഷ്ടപ്പെടുകയില്ല. ഇവിടെ അവർക്കു ധാരാളം ശ്രുകോംക്ഷികളുണ്ടു്. പിന്നെ മാക്കോപോളോവിന്റെ സ്ഥിതിയോ? സദാസമയവും ഉദാസീനനായിക്കഴിയുകയാണു്. അദ്ദേഹം ആരുടേയും ജോലികളയാനിഷ്ടപ്പെടുന്നില്ല. എത്ര കുറ്റമുണ്ടായാലും കാര്യകാരണസഹിതം അഭ്യർത്ഥിച്ചാൽ മാപ്പുകൊടുക്കും.''

മാക്കോപോളോ ആ സമയത്തു കിച്ചൻ പരിശോധിക്കുകയായിരുന്നു. ജിമ്മി റോസിയേയുംകൂട്ടി അവിടെച്ചെന്നു. അല്പം കഴിഞ്ഞു് മുഖം വികൃതമാക്കിക്കൊണ്ടു റോസി തിരിച്ചുവന്നു.

''എന്തു പറഞ്ഞു?'' ബോസേട്ടൻ ചോദിച്ചു.

റോസി നഖം കടിച്ചുകൊണ്ടു് വിശദീകരിച്ചു:

''പാവം ജിമ്മിയുടെ ഭാഗ്യം മോശമാണു്. എന്നെച്ചൊല്ലി അദ്ദേഹത്തിനു ശകാരം കേൾക്കേണ്ടിവന്നു. മാക്കോപോളോ പല്ലുഞെരിച്ചുകൊണ്ടു ജിമ്മിയുടെനേരെ തട്ടിക്കയറി. സ്ത്രീകളുടെ വക്കാലത്തു പറയാൻവേണ്ടിയല്ല നിങ്ങൾക്കു ശമ്പളം തരുന്നതെന്നും, കാട്ടുകയറി നടക്കുന്ന ലേഡീടൈപ്പിസ്റ്റിന്റെ കോപ്പിരാട്ടികൾ കേൾക്കാൻ തനിക്കു സമയമില്ലെന്നും, ആദ്യം ലഞ്ചു കഴിയട്ടെയെന്നും പറഞ്ഞു.''

ബോസേട്ടൻ ഗാംഭീര്യമവലംബിച്ചു നില്ക്കുകയായിരുന്നു. റോസി പെട്ടെന്നൊരപകടം പ്രവർത്തിച്ചു. കൗണ്ടറിനടുത്തു് മറ്റാരുമുണ്ടായിരുന്നില്ലെന്നതു് മഹാഭാഗ്യം! റോസി വാവിട്ടു കരഞ്ഞുകൊണ്ടു തുടർന്നു: ''നിങ്ങൾക്കെന്നെ കണ്ടുകൂടെന്നു് എനിക്കറിയാം. ഞാനെന്തു ദ്രോഹമാണു നിങ്ങൾക്കു ചെയ്തിട്ടുള്ളതു്? നിങ്ങൾക്കെന്നെ കണ്ണെടുത്തു കണ്ടുകൂടാ. എന്നെ പെരുവഴിയാധാരമാക്കാൻവേണ്ടി നിങ്ങൾ സ്വന്തം സ്നേഹിതനെ ജോലിയിൽ പ്രവേശിപ്പിച്ചു.'' ബോസേട്ടൻ ക്ഷോഭത്തോടെ പറഞ്ഞു:

''റോസീ! ഇതു ഹോട്ടലാണു്. ഇവിടെ നാടകമഭിനയിക്കേണ്ട ആവശ്യമില്ല. എന്താണു നീ പറഞ്ഞതു്? നിന്നെ പെരുവഴിയാധാരമാക്കാൻ ഞാൻ ആളെ കൊണ്ടുവന്നു എന്നോ?''

''ഇതിനു മുമ്പും ഞാനിവിടെനിന്നു പോയിട്ടുണ്ടു്. അന്നു് എന്റെ കസേരയാരും അധീനപ്പെടുത്തിയില്ലല്ലോ?''

''റോസീ, നിങ്ങൾ എന്തൊക്കെയാണിപ്പറയുന്നതു്?''

റോസി തൂവാലയെടുത്തു കണ്ണു തുടച്ചുകൊണ്ടു് തുടർന്നു: ''ഞാൻ കറുത്ത ഭ്രതമാണെന്നറിയാം. ഞാൻ സുന്ദരിയല്ല. ആളുകൾ എന്നെ നീഗ്രോ എന്നു വിളിക്കാറുണ്ടു്. നിങ്ങൾക്കെന്നോടു വെറുപ്പുണ്ടു്. അതിനാൽ കരുതിക്കൂട്ടി എന്റെ ബോംബേയാത്ര മാനേജരെ അറിയിച്ചു. ഇത്രയും ജനങ്ങളുടെ മുൻപിൽവെച്ചു നിങ്ങൾ എന്നെ അപമാനിച്ചു.''

ബോസേട്ടൻ ശിലാവിഗ്രഹംപോലെ നിന്നതേയുള്ളു. പിന്നീടു പതിഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു:

''റോസീ, ഞാനരുടേയും ചോറിൽ പൂഴി വാരിയിടാൻ ശ്രമിച്ചിട്ടില്ല. ഇനിയൊട്ടു ശ്രമിക്കുകയുമില്ല. എന്നാൽ മിസ്റ്റർ ബാനർജിയുടെ പേരു പറഞ്ഞുപോയതിൽ ഖേദിക്കുന്നു. ക്ഷമിക്കണം.''

ലഞ്ചിന്റെ മെനുകാർഡുകളുമായി ബോസേട്ടൻ ബാംകെപഹാളിലേക്കു പോയി. ഉടൻതന്നെ റോസി കൗണ്ടറിൽ പ്രവേശിച്ചു. എന്നെ നഖശിഖാന്തം ഒന്നു നോക്കീട്ടു പറഞ്ഞു: ''സ്യാട്ടയുടെ മേശയുടെ വലത്തുഭാഗത്തെ വലിപ്പൊന്നു തുറക്കൂ!''

''മിസ്റ്റർ ബോസ് ഇപ്പോൾ വരും. ഡ്രായർ തുറക്കാൻ എനിക്കധികാരമില്ല.''

റോസി കാലിന്റെ പാദം ചൊറിഞ്ഞുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''ആ വലിപ്പിൽ കാര്യമായതൊന്നും കാണുകയില്ല. അതിൽ വില്യംഘോഷ് എനിക്കുവേണ്ടി ചോക്ലേറ്റ് വെച്ചിട്ടുണ്ടാകും. ദയവായി ഒന്നു തുറക്കൂ.''

വലിപ്പു തുറന്നപ്പോൾ അതിൽ ചോക്ലേറുണ്ടായിരുന്നു. റോസിയുടെ മുഖം പ്രസന്നമായി. ''വില്യം നന്ദികെട്ടവനല്ല. ഹി ഈസ് സച്ച് ഏ സ്വീറ്റ് ബോയ്. എനിക്കുവേണ്ടി ചോക്ലേറ്റ് വെച്ചിരിക്കാമെന്നു് ഏറ്റിട്ടുണ്ടു്.''

ചോക്ലേറിന്റെ ഒരംശം എന്റെ നേരെ നീട്ടിക്കൊണ്ടു റോസി പറഞ്ഞു: ''ബാബൂ! ഇതു സ്വീകരിച്ചാലും. എത്രതന്നെയായാലും നിങ്ങൾ സ്വാധീനശക്തിയുള്ള മനുഷ്യനാണു്. സ്യാട്ടയെപ്പോലും വശത്താക്കാൻ കഴിഞ്ഞു. സ്യാട്ടാബോസിനു ഹൃദയമില്ലെന്നായിരുന്നു എന്റെ

ധാരണ. ഉണ്ടെങ്കിൽ അതു പ്ലാസ്റ്റിക്കൊണ്ടു നിർമ്മിച്ചതാകും. എന്നാൽ നിങ്ങൾക്കു് ആ മനുഷ്യനേയും പാട്ടിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞു.''

ഞാൻ എതിർപ്പു പ്രകടിപ്പിച്ചില്ല. ചോക്ലേറ്റു വാങ്ങി വായിലിട്ടു. ''വില്യം ചോക്ലേറ്റു വിലയ്ക്കു വാങ്ങി എനിക്കു തരുന്നതല്ല. അവൻ അത്തരക്കാരനല്ല. കൗണ്ടറിൽ ധാരാളം ചോക്ലേറ്റു ലഭിക്കും. അമേരിക്കൻസഞ്ചാരികൾം റിസപ്ഷനിസ്റ്റുകൾക്കു് 'ടിപ്പ്'' കൊടുക്കുകയില്ല. അതു് അപമാനമാണെന്നാണു് അവരുടെ ധാരണ. അതിനു പകരം അവർ പെൻ, ഡയറി, ചോക്ലേറ്റ് മുതലായവ സമ്മാനിക്കും.''—റോസി വിശദീകരിച്ചു.

ബോസേട്ടൻ മടങ്ങിവന്നു.

''റോസി! മാക്കോപോളോ ഇപ്പോഴും വ്യഗ്രതയിലാണു്. എന്നിരുന്നാലും ഞാൻ നിങ്ങളുടെ കാര്യം പറഞ്ഞു.''

''എന്തു പറഞ്ഞു?'' റോസി ഭയപ്പെട്ടു.

അതിനുത്തരം നല്കാതെ ബോസേട്ടൻ എന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു: ''നീ മുകളിൽ പോയി സാമാനങ്ങളെടുത്തു പമേളയുടെ മുറിയിൽ വെച്ചുകൊള്ളൂ!''

''അതെന്തു്?

''പമേളയുടെ ഷോ ഇനി കൽക്കത്തയിൽ നടക്കുകയില്ല. പോലീസ് നോട്ടീസു നല്കിയിട്ടുണ്ടു്. പമേള മുറി ഒഴിവാക്കിയിട്ടുണ്ടു്. ഇന്നത്തെ ലഞ്ചുപാർട്ടിയിൽ നിന്നെ ജോലി പഠിപ്പിക്കാമെന്നായിരുന്നു വിചാരിച്ചിരുന്നതു്. പക്ഷേ, സ്റ്റുവേഡ് സമ്മതിച്ചില്ല. പുതിയ ആളായതുകൊണ്ടു കുഴപ്പമുണ്ടാകുമെന്നാണു് അയാൾം പറയുന്നതു്. പോകട്ടെ! ഇനിയും ധാരാളം സന്ദർഭങ്ങളുണ്ടാകും. ഇപ്പോൾം മുകളിൽപ്പോയി റോസിയുടെ മുറി ഒഴിച്ചുകൊടുക്കൂ! ഞാൻ ഗ്രൗണ്ടിയെ ഫോൺ ചെയ്യാം.''

റോസി സത്യസുന്ദരബാബുവിന്റെ മുഖത്തോടു മുഖമടുപ്പിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''സ്യാട്ടാ! ഡിയർ! എന്നെപ്പറ്റി മാനേജർ എന്താണു പറഞ്ഞതു്?''

ബോസേട്ടൻ ചിരിച്ചു. ''ഇനി അതൊന്നും ചിന്തിക്കേണ്ട ആവശ്യമില്ല. ഇപ്പോൾ മുകളിൽപ്പോയി തന്റെ പഴയ സ്ഥലം അധീനപ്പെടുത്തിക്കൊള്ളൂ! നിങ്ങൾ ജോലിക്കു ഹാജരാകാത്തതിന്റെ കാരണം മാനേജർസായ്പിനെ അറിയിച്ചിട്ടുണ്ട്.''

റോസി ആശ്വാസഭരിതയായി ബോസേട്ടനു കൃതജ്ഞത പറഞ്ഞു. എന്നാൽ മുകളിലെ നിലയിൽ എന്നെ കണ്ടതോടെ അവൾ പരുക്കേറ്റ മൂർഖൻപാമ്പിനെപ്പോലെ ഫണം വിടർത്തി. ഞാൻ ഗ്രഡ്ബേഡിയയെക്കൊണ്ടു സാമാനങ്ങളെല്ലാമെടുപ്പിച്ചു മറ്റൊരു മുറിയിലാക്കി. റോസി എന്റെ നേരെ തുറിച്ചുനോക്കി, പറഞ്ഞു: ''ശരി എനിക്കും അവസരം ലഭിക്കും. അന്നു സ്യാട്ടായെയും കണ്ടുകൊള്ളാം. ഷാജഹാനിൽ വരുന്ന പുരുഷന്മാരെല്ലാം യേശുക്രിസ്തുവോ, സെന്റ് പീറ്ററോ ആണ്.''

എന്റെ പൂർവ്വബംഗീയരക്തം തിളച്ചു. ഈ പരിഷ്കൃത ഹോട്ടലിലെ വൃത്തിഹീനത കുറെയെല്ലാം ഞാനിതിനകം മനസ്സിലാക്കിക്കഴിഞ്ഞു. ജോലിചെയ്യാൻ വന്നതാണ്! ഭിക്ഷക്കാരൻ ജാതിബോധം മാനിച്ചാൽ കാര്യം നടക്കുകയില്ല. എന്നാൽ ബോസേട്ടനെക്കുറിച്ച് എന്തെങ്കിലും മീത്ത അഭിപ്രായം ഇക്കൂട്ടരിൽനിന്നു കേൾക്കുന്നതു സഹ്യമല്ല.

''നിങ്ങൾ മാന്യതയുടെ അതിർവരമ്പു ലംഘിച്ചു സംസാരിക്കുകയാണ്.''—ഞാൻ ഗൗരവസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു. ''വാട്ട്? നിങ്ങളെന്തു പറഞ്ഞു?'' റോസി വെടികൊണ്ട പുലിയെപ്പോലെ എന്റെ നേർക്കു ചാടിവീണു. ഗ്രഡ്ബേഡിയ നോക്കിനിന്നിരുന്നു. അവനു തന്റെ റോസിമദാമ്മയെ നല്ലവണ്ണമറിയാം. അല്പദിവസംകൊണ്ട് എന്നെയും അവൻ മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ട്. എന്തെങ്കിലും കുഴപ്പമുണ്ടാകുമെന്ന് അവൻ മനസ്സിലാക്കി സ്വയം രക്ഷപ്പെടാൻവേണ്ടി അകലേക്കു നീങ്ങിനിന്നു.

അതിനുള്ളിൽ റോസി എന്റെ കൈക്കു കടന്നുപിടിച്ചു. കല്ക്കത്താനഗരത്തിൽ ഏതെങ്കിലുമൊരു സ്ത്രീ ഒരു അന്യപുരുഷന്റെ കൈക്കു കടന്നു പിടിക്കുമെന്ന് എനിക്കറി

ഞുകൂടായിരുന്നു. ഞാൻ ഭയന്നുപോയി. ബലംപ്രയോഗിച്ചു പിടി വിടുവിക്കാൻ ശ്രമിച്ചാൽ മറ്റു വല്ല കഴപ്പവുമുണ്ടായെങ്കിലോ! ഈ നശിച്ച സ്ത്രീ കരഞ്ഞു ബഹളമുണ്ടാക്കി ആളുകളെ വിളിച്ചുകൂട്ടിയെങ്കിലോ!

എന്റെ ദയനീയാവസ്ഥ കണ്ടിട്ടും ഗ്രഡ്‌ബേഡിയ അനങ്ങിയില്ല. റോസി എന്നെ വലിച്ചിഴച്ചു സ്വന്തം മുറിയിലാക്കി വാതിലടച്ചു. നിമിഷംകൊണ്ടു് എല്ലാം സംഭവിച്ചു. ഗ്രഡ്‌ബേഡിയ പരിഹാസസ്വരത്തിൽ ചിരിച്ചു. മുറിയിൽ കുരിരുട്ടാണു്. ഒരു ജന്നൽപോലും തുറന്നിട്ടില്ല. ബലം പ്രയോഗിച്ചു് പുറത്തു കടക്കാൻവേണ്ടി ഞാൻ വാതില്ലുലേക്കു നീങ്ങി. എന്നാൽ റോസി ഒരു ഭ്രാന്തിയെപ്പോലെ വഴി തടഞ്ഞു വാതില്ലുൽ നിലയുറപ്പിച്ചു. ഉത്തേജനത്താൽ അവളുടെ സ്തനങ്ങൾ ഉയരുകയും താഴുകയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു.

''നിന്നെ പോകാൻ അനുവദിക്കുകയില്ല. ഇവിടെ ഇരുന്നുകൊള്ളണം.'' റോസി ഗർജ്ജിച്ചു.

ഞാൻ ബലം പ്രയോഗിച്ചു വാതിൽ തുറക്കാൻ ശ്രമിച്ചപ്പോഴും റോസി എന്റെ കൈയിൽ അമർത്തിപ്പിടിച്ചു. ''എടാ ചെറുക്കാ! ഇനിയും പുറത്തു കടക്കാൻ ശ്രമിച്ചാൽ ഞാൻ ബഹളമുണ്ടാക്കി ആളുകളെ ശേഖരിക്കും. എന്നെ ബലാൽസംഗംചെയ്യാൻ തുനിഞ്ഞെന്നു പറയും. വേണ്ടി വന്നാൽ ഞാൻ കുറെക്കൂടി മുന്നോട്ടു പോകും. നീ വാതിലടച്ചു തഴുതിട്ടു് അബലയായ ഒരു സ്ത്രീയെ ആക്രമിച്ചെന്നു തെളിവു നല്ലും.''

അത്തരത്തിലുള്ള ഒരവസ്ഥ ഞാൻ ഒരിക്കലും പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്നില്ല. മാന്യവായനക്കാർ ഒരുപക്ഷേ, എന്റെ ഭീരുത്വത്തിൽ പരിഹസിക്കും. എന്നാലതു സ്വീകരിക്കാൻ ഞാൻ ലജ്ജിക്കുന്നില്ല. ഞാൻ ഭയപ്പെട്ടുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. റോസി ഉച്ചത്തിൽ കരഞ്ഞു ബഹളം കൂട്ടുമെന്നു് എനിക്കു തോന്നി. നിയമവുമായി എനിക്കുള്ള അല്പബന്ധംമൂലം അങ്ങനെ സംഭവിച്ചാലുള്ള അനന്തരഫലമെന്തെന്നു ചിന്തിക്കാൻ നിർബ്ബന്ധിതനായി. അതോടെ എന്റെ ശരീരം തളർന്നു. റോസിയെ തള്ളിമാറ്റി, വാതിൽ തുറന്നു പുറത്തു

കടക്കാനുള്ള ശക്തിയും, ധൈര്യവും എന്നിൽനിന്നു യാത്ര പറഞ്ഞു.

ഞാൻ പുറത്തുകടക്കാനുള്ള ശ്രമമുപേക്ഷിച്ചു നിശ്ചലനായി നോക്കിനിന്നു. നിരുപദ്രവിയായ ടൈപ്പിസ്റ്റിന്റെ ജോലിചെയ്യാൻ വന്നിട്ട് എന്തെല്ലാം അനുഭവിക്കേണ്ടിവന്നു. റോസി തന്റെ ക്ഷോഭമടക്കാൻ ശ്രമിക്കുകയാണു്. അവൾ പല്ലു ഞെരിച്ചുകൊണ്ടു് തുടർന്നു: ''ഇൻ ഫാക്ടു്! നിങ്ങൾ എന്റെ സംസ്കാരത്തെ ചോദ്യംചെയ്യുന്നു, അല്ലേ? ഞാൻ സംസ്കാരസമ്പന്നയല്ലെന്നോ? ഞാൻ സംസ്കാരത്തിന്റെ അതിർത്തി ലംഘിച്ചോ?''

''പ്ലീസു്! നിങ്ങൾ വൃഥാ ക്ഷോഭിക്കുകയാണു്.''

''നിങ്ങൾ എന്നെ അപമാനിച്ചു.''

''നാംതമ്മിൽ കണ്ടിട്ടു് അരമണിക്കൂറേ ആയിട്ടുള്ളൂ. അതിനുള്ളിൽ ഞാൻ നിങ്ങളോടു് ഒരു വാക്കുപോലും പറഞ്ഞിട്ടില്ല.''

''നിങ്ങൾ മിസ്സിസു് ബാനർജിയുടെ സഹോദരനാണു്. നിങ്ങൾ എന്നെപ്പറ്റി പലതും കേട്ടിട്ടുണ്ടാകും.'' അതൊരപകടമായിത്തീർന്നു. തമാശയിലൂടെ ബോസേട്ടൻ എന്നെ അപകടത്തിലാക്കി!

''ഞാൻ മിസ്റ്റർ ബാനർജിയിൽനിന്നു ധാരാളം രൂപ തട്ടിയെടുത്തു എന്നു് നിങ്ങൾ പറഞ്ഞുനടക്കുന്നു. ഞാൻ പൈസയ്ക്കുവേണ്ടി ആയിരുന്നോ അയാളോടൊന്നിച്ചു ബോംബെയ്ക്കു പോയതു്?''

ഞാനെന്തുപറയും! മൗനമവലംബിച്ചു.

എന്റെ നിശ്ശബ്ദത റോസിയെ കൂടുതൽ കോപാകുലയാക്കിത്തീർത്തു. ''എട്ടും പൊട്ടും തിരിയാത്ത നില്പുകണ്ടാൽ നിങ്ങൾക്കു വരുത്ത മത്സ്യക്ഷണം തിരിച്ചിട്ടതന്നാൽപ്പോലുമറിയില്ലെന്നതോന്നും. മിസ്റ്റർ ആൻറു് മിസ്സിസു് ബാനർജിയെ കണ്ടിട്ടുപോലുമില്ലെന്ന മട്ടിലാണു നില്പു്.'' റോസി കിതച്ചുകൊണ്ടു തുടർന്നു: ''ഒരു മൃഗത്തെയാണു വിവാഹം ചെയ്തിരിക്കുന്നതെന്നു് നിങ്ങളുടെ സഹോദരിയോടു പറഞ്ഞുകൂടെ! അയാൾ എന്നോടു കള്ളം പറഞ്ഞു. താൻ അവിവാഹിതനാണെന്നാണു് മിസ്റ്റർ

ബാനർജി പറഞ്ഞതു്. പിന്നെ ആ ചെകുത്താൻ ബയറൺ! ബോംബെക്കു പോകുന്നതിനുമുമ്പു് ഞങ്ങടെ മറെറാരു ഹോട്ടലിൽ താമസിച്ച എന്നു പറഞ്ഞുകാണും! താമസിച്ചതു ശരിയാണു്. പക്ഷേ, പണം വാങ്ങിയിട്ടില്ല. ഇവിടെ ആരേയും കൊണ്ടുവരാൻ നിവ്വാഹവുമില്ലായിരുന്നു.''

റോസി കരയാൻതുടങ്ങി. സ്ലേർട്ടിന്റെ അറംകൊണ്ടു് കണ്ണീർ തുടച്ചുകൊണ്ടു് അവൾ തുടർന്നു: ''നിങ്ങളും, നിങ്ങളുടെ അളിയനും സഹോദരിയും പേരു് എന്നെ തേജോവധംചെയ്യ. എന്റെ അമ്മ പ്യാരലിസ്രോഗം പിടിപെട്ടു കിടപ്പിലാണു്. അച്ഛനുണ്ടു്. വിവാഹപ്രായം കഴിഞ്ഞ രണ്ടു സഹോദരികളും തൊഴിലില്ലാതെ വീട്ടിലിരിക്കുന്നു. ഞങ്ങൾ കിന്തുലിവംശജരാണെങ്കിലും നീഗ്രോ ആണെന്നാണു നിങ്ങൾ പറയുന്നതു്. രാജ്യത്തിനു വെളിയിൽപ്പോയി നിങ്ങൾ ഗിരിപ്രസംഗങ്ങൾ നടത്തും. അതേസമയം മറവുള്ള സമുദായക്കാരോടു് അവജ്ഞയാണു താനും. ബാനർജിയെ വിവാഹംചെയ്തു കുടുംബം പുലർത്താമെന്നു ഞാൻ ആശിച്ചു. എന്റെ ജോലി എന്റെ സഹോദരിക്കു നൽകണമെന്നു ജിമ്മിയെ അറിയിക്കാനും തീരുമാനിച്ചിരുന്നു. എന്റെ സഹോദരിമാർക്കു് ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ ഡിന്നർ കഴിക്കാൻ എത്രമാത്രം ആഗ്രഹമുണ്ടെന്നറിയാമോ? അവർ ചപ്പാത്തിയും, ഉള്ളിയും, തിന്നാണു ജീവിക്കുന്നതു്. എന്നാൽ ഞാനിവിടെ ജിമ്മിയുടെ അനുഗ്രഹംകൊണ്ടു ഫുംകോഴ്സു് ലഞ്ചും ഡിന്നറും കഴിക്കുന്നു. അല്പസമയം മൗനമവലംബിച്ചതിനുശേഷം റോസി തുടർന്നു: ''നിങ്ങളുടെ അളിയനേയുംകൊണ്ടു നാടുവിടാൻ എനിക്കു സാധിക്കുമായിരുന്നു. എന്നാൽ അയാൾക്കൊരു ഭാര്യയുണ്ടെന്നറിഞ്ഞതുകൊണ്ടു ഞാൻ ആ ശ്രമമുപേക്ഷിച്ചു.''

''ഇനി എന്നെ പോകാൻ അനുവദിക്കൂ!''

''അനുവദിക്കാം. എന്നാൽ പോകുന്നതിനുമുമ്പെ വിളിച്ചതെന്തിനാണെന്നറിഞ്ഞുകൊള്ളൂ!''

ഞാൻ ബാനർജിയുടെ ആരുമല്ലായെന്നു റോസിയെ മനസ്സിലാക്കിക്കാൻ പാഴ്ശ്രമം നടത്താതെ പറഞ്ഞു:

''എന്നാൽ പറഞ്ഞുകൊള്ളൂ!''

റോസിയുടെ മുഖം ബീഭത്സരൂപം പൂണ്ടു.

''ബാനർജി ഒരു ഹോട്ടൽവനിതയുടെകൂടെ ഓടിപ്പോയെന്നു് നിങ്ങളുടെ സഹോദരി പറഞ്ഞുനടക്കുന്നു. അതു തികച്ചും മിഥ്യയാണു്. ഞാൻ അവരുടെ ഭർത്താവിന്റെ മുഖത്തു തുപ്പുന്നു എന്നു പറഞ്ഞേക്കുക.''

റോസി തറയിൽ കാക്കിച്ചുതുപ്പിയതിനു ശേഷം അതു ഷൂകൊണ്ടു തുടച്ചു. ''ഐ ആം സോറി. ഇതെല്ലാം നിങ്ങളോടു പറയുന്നതുകൊണ്ടു് എന്തു പ്രയോജനം? തുപ്പൽ നഷ്ടപ്പെട്ടു. അതു് ബാനർജിക്കുവേണ്ടി സൂക്ഷിക്കേണ്ടതായിരുന്നു.''

റോസി വാതിൽ തുറന്നു. ഞാൻ പുറത്തുവന്നതോടെ അവൾ അകത്തുനിന്നു വാതിൽ കൊട്ടിയടച്ചു.

ആറു്

അന്നു് റോസിയുടെ വാതിൽ അടയ്ക്കപ്പെട്ടെങ്കിലും പൃഥിവിയുടെ ജാലകം എനിക്കായി തുറക്കപ്പെട്ടു. അന്നുതന്നെ ബോസേട്ടൻ എന്നെ കൗണ്ടറിലെ ജോലി പഠിപ്പിക്കാനാരംഭിച്ചു.

''ലഞ്ചുപാർട്ടി നിനക്കു കാണാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. കണ്ടിരുന്നെങ്കിൽ പലതും മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിയുമായിരുന്നു. സാരമില്ല. ഇനിയും ധാരാളം അവസരം കിട്ടും. ഭക്ഷണത്തിന്റെ കാര്യത്തിൽ കൽക്കത്ത പ്രസിദ്ധമാണു്. ഉണ്ണും, ഊട്ടിയും ആണു് കൽക്കത്തയിലെ പൗരാവലി നിസ്സാരരായിത്തീരുന്നതു്.'' ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു.

കൗണ്ടറിലെ ജോലി പറഞ്ഞുതന്നതിനുശേഷം ബോസേട്ടൻ തുടർന്നു: ''വളരെസമയം തുടച്ചുയായി നിന്നുകൊണ്ടു് ജോലിചെയ്യുകയും ആയിരം തരത്തിലുള്ള ജനങ്ങളുടെ ആയിരത്തഞ്ഞൂറുതരം ആരോപണങ്ങളും കേൾക്കുക

യും ചെയ്യുന്നതു് എല്ലായ്പോഴും ഇഷ്ടപ്പെട്ടെന്നുവരില്ല. ഞാൻ അത്തരത്തിലുള്ള മാനസികാവസ്ഥയിൽ എത്തിച്ചേരുമ്പോഴേക്കും പൃഥിവിയുടെ ജാലകത്തിലാണു് നില്ക്കുന്നതെന്നു ഹൃദയത്തെ ഉപദേശിക്കും. ഷാജഹാനിലെ കൗണ്ടറിൽ നിന്നുകൊണ്ടു ലോകത്തെ വീക്ഷിക്കാനുള്ള ഭാഗ്യം എത്ര പേർക്കു ലഭിക്കും?''

''ലോകവീക്ഷണമോ?''

''ലോകമില്ലെങ്കിൽപ്പിന്നെ എന്താണു്? ഈ കൗണ്ടറിൽ നിന്നുകൊണ്ടു ഞാൻ നൂറു രാജ്യങ്ങളിലെ പാസ്പോർട്ടു കണ്ടിട്ടുണ്ടു്. വനങ്ങളിൽ നിവസിക്കുന്ന നഗ്നമനുഷ്യരൊഴികെ പൃഥിവിയിലുള്ള എല്ലാ സമുദായത്തിൽപ്പെട്ടവരേയും ഇവിടെ നിന്നുകൊണ്ടു് ഈ സത്യബോസ് പരിചയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടു്.''

''പക്ഷേ, ലോകമിതാണോ?''

ബോസേട്ടൻ എന്റെ തോളിൽ കൈവച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''ജാഗ്രതയായിരിക്കൂ! ഇവിടെ കാണുക മാത്രമേ ചെയ്യാവൂ! ചോദ്യമുന്നയിച്ചാൽ അശാന്തിയാണു്. ലോകത്തു് നിശ്ശബ്ദരായി, കാണുകയും, കേൾക്കുകയും ചെയ്യുന്നവർ പരമസുഖത്തിലാണു്. എന്നാൽ എന്തുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ സംഭവിക്കുന്നു? മനുഷ്യരെന്തിനിതെല്ലാം സഹിക്കുന്നു എന്ന ചോദ്യം ഹൃദയത്തിലുദിച്ചാൽ വിപത്തിലകപ്പെട്ടും.''

ഞാൻ രജിസ്റ്റർബുക്കുകൾ അടുക്കിക്കൊണ്ടു ചിരിച്ചു. ബോസേട്ടൻ തുടർന്നു: ''നിന്റെ ചോദ്യത്തിനുത്തരം നല്കുകയില്ലെന്നു ധരിക്കരുതു്. യഥാർത്ഥലോകം മറുതരത്തിലായിരിക്കണമേ എന്നു ഞാൻ പ്രാർത്ഥിക്കുകയാണു്. ഇവിടെ നാം കാണുന്നവരെല്ലാം നിയമത്തെ ലംഘിക്കുന്നു. കർബി ഗ്രഹ ഒരിക്കൽ പറയുകയുണ്ടായി: ''വീട്ടുകൊണ്ടു് ബാഹ്യജീവിതമളക്കാൻ സാദ്ധ്യമല്ല. വീട്ടിലെ ആടു് ഹോട്ടലിൽ വരുമ്പോഴേക്കും സിംഹമായിത്തീരുന്നു.'' കർബീദേവിക്കതു പറയാൻ കഴിയും. ആ മഹതി പുസ്തകം വായിച്ചുണ്ടാക്കിയ വിജ്ഞാനമല്ലേ? ഹോട്ടലിനെ സംബ

ന്ധിച്ച് അവർ പറയുന്ന ഓരോ വാക്കിനും ഓരോ ലക്ഷം രൂപ വിലയുണ്ട്.''

കർബിഗ്രഹ എന്ന മാന്യമഹതി ആരാണെന്നു് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. എന്റെ മുഖഭാവം കണ്ടു് ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു: ''നീ ഇതേവരെ കർബീദേവിയെ പരിചയപ്പെട്ടില്ലേ? വളരെ മോശം. ഒരുകണക്കിനു് അതു നല്ലതാണു്. കർബീദേവി ഈയിടെ പുറത്തിറങ്ങാറില്ല. ഇറങ്ങിയാൽത്തന്നെയും പിന്നിലെ കോണിയിലൂടെയായിരിക്കും വെളിയിൽ പോകുക! ലൗഞ്ജിൽ വരാൻ അവരംക്കനുവാദമില്ല. മിസ്റ്റർ അഗർവാലയ്ക്കതു് ഇഷ്ടമല്ല.''

ഞാൻ ബോസേട്ടന്റെ മുഖത്തുനോക്കി നിന്നതേയുള്ളു. അദ്ദേഹം വിശദീകരിച്ചു: ''രണ്ടാംനമ്പർ സ്യൂട്ടു്! അതായതു് മിസ്റ്റർ അഗർവാലയുടെ അതിഥിശാല. ഇംഗ്ലീഷിൽ ഗസ്റ്റ്ഹൗസു്! അതു് വെളിയിലുള്ളവർക്കു വാടകയ്ക്കു കൊടുക്കുകയില്ല. അതിന്റെ ചാർജ്ജു് വഹിക്കുന്നതു് ശ്രീമതി കർബിഗ്രഹയാണു്. നമ്മുടെ സഹപ്രവർത്തകരിലൊരാളെ എന്നും പറയാം.'' കർബീദേവിയെ സംബന്ധിച്ചു് ബോസേട്ടൻ പിന്നീടൊന്നും പറഞ്ഞില്ല.

''യഥാസമയം അറിയാൻ കഴിയും. രണ്ടാംനമ്പർ സ്യൂട്ടു് അങ്ങനെയുള്ള ഒരു സ്ഥലമല്ല. നമ്മളിൽ പലരുടേയും ഉന്നതിയും അവനതിയും ആ സ്യൂട്ടിനെ ആശ്രയിച്ചാണിരിക്കുന്നതു്.''

കർബീദേവി ഒരിക്കൽ സത്യസുന്ദരബാബുവിനോടിങ്ങനെ ചോദിച്ചുപോലും: ''മനുഷ്യർ വീടുപേക്ഷിച്ചു് ഹോട്ടലിൽ താമസിക്കാൻ പഠിച്ചതു് എന്നുമുതല്ക്കാണു് എന്നു പറയാൻ കഴിയുമോ? വീട്ടിനു വെളിയിൽ ഇത്തരം വീടുകൾ നിർമ്മിക്കാനുള്ള ഭ്രാന്തോദയം ആർക്കു് എപ്പോൾ തോന്നി?''

ആ ചോദ്യത്തിനുത്തരം നല്കാൻ ബോസേട്ടനു കഴിഞ്ഞില്ല. എന്നാൽ ഹോട്ടലുകളുടെ ആവിർഭാവത്തിനുശേഷമാണു് പൃഥിവിയിലെ ഏറ്റവും മികച്ച നാടകങ്ങളും പകലിന്റെ വെളിച്ചത്തിലും രാത്രിയുടെ അന്ധകാരത്തിലും

പാനഥശാലകളിൽ അരങ്ങേറാൻ തുടങ്ങിയതെന്നു പറയാൻ അദ്ദേഹം മടിച്ചില്ല.

പോലീസിനയയ്ക്കേണ്ട റിപ്പോർട്ട് തയ്യാറാക്കിക്കൊണ്ടു ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു—ഹോട്ടലുകളെ സംബന്ധിച്ച വിദേശങ്ങളിൽ വഷംതോറും ധാരാളം നോവലുകൾ രചിക്കുന്നുണ്ട്. അതിൽ ചിലതു ഞാനും വായിച്ചിട്ടുണ്ട്. രണ്ടുദിവസം ഹോട്ടലിൽ താമസിച്ചും മൂന്നുദിവസം ബാറിൽ പോയിരുന്നും നാലുദിവസം പോലീസ് റിപ്പോർട്ട് പരിശോധിച്ചും ഹോട്ടലിലെ ആന്തരികരഹസ്യങ്ങൾ മനസ്സിലാക്കാൻ സാധിക്കുമായിരുന്നെങ്കിൽ കുഴപ്പമൊന്നുമില്ലായിരുന്നു. പറഞ്ഞാൽ വിശ്വസിക്കുകയില്ല. ഹോട്ടലിനെ സംബന്ധിച്ച ഒരു പുസ്തകം വായിച്ചാണ് ഞാൻ റിസപ്ഷനിസ്റ്റായിത്തീർന്നതു്.

സായെബ് ഗഞ്ചിൽനിന്നു കൽക്കത്തയിലെത്തി ഹോസ്റ്റലിൽ താമസിച്ചതേയുള്ളു. കോളേജിൽ പേർ രജിസ്റ്റർ ചെയ്തിച്ചു. അച്ഛന്റെയടുത്തുനിന്നു മണിയോർഡർ വന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. എന്നാൽ പഠിത്തമൊന്നും നടന്നിരുന്നില്ല. നോവൽ വായിക്കും. സിനിമയും നാടകങ്ങളും കാണും. ഇംഗ്ലീഷ് ഗാനങ്ങൾ ശ്രവിക്കും. അങ്ങനെയിരിക്കെ ഹോട്ടലിനെക്കുറിച്ചുള്ള ഒരു നോവൽ കിട്ടി. ആ നോവലിലെ നായകൻ ലക്ഷപ്രഭുവായ ഒരമേരിക്കക്കാരനാണ്. മദ്ധ്യപൗരസ്ത്യദേശത്തുള്ള ഒരു ഷേക്കിന്റെ രാജ്യത്തു് ലക്ഷോപലക്ഷം ഗ്യാലൻ എണ്ണനിക്ഷേപമുള്ളതായി അയാൾ എങ്ങനെയോ അറിഞ്ഞു. എന്നാൽ ഷേക്ക് സാഹെബ് ദോഷനായിരുന്നില്ല. അദ്ദേഹം വിദേശികളെ നല്ല നിലയിലല്ല വീക്ഷിച്ചിരുന്നതു്. മറെറാരു മുതലാളി ഷേക്കിനു് കൂടുതൽ പ്രതിഫലം നല്കാമെന്ന വാഗ്ദാനത്തിന്മേൽ എണ്ണനിക്ഷേപം കണ്ടുപിടിക്കാൻ അനുവാദമാവശ്യപ്പെട്ടു. ഷേക്ക് സാഹെബ് കൂടിയാലോചനയ്ക്കുവേണ്ടി രണ്ടു ജോലിക്കാരുമൊത്തു് അമേരിക്കയിലെ ഏറവും വലിയ ഒരു ഹോട്ടലിൽ എത്തി. ആ ഹോട്ടലിൽ വേറെ രണ്ടു് അമേരിക്കൻ വ്യവസായികളും സ്യൂട്ട് വാടകയ്ക്കെടുത്തിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. അവരിൽ ഒരു പാട്ടി ഷേക്കിന്റെ മുറി

യിൽ പ്രവേശിക്കുമ്പോഴും മറെറ പാട്ടി പരിഭ്രാന്തരാകും. അങ്ങനെ വ്യവസായികരും തമ്മിലുള്ള വടംവലികൊണ്ട് റിസപ്ഷനിസ്റ്റിനും, പോർട്ടർമാർക്കും മാത്രമേ ലാഭമുണ്ടായുള്ള. ഹോട്ടലിൽ ഷേക്കും മറു രണ്ടു കമ്പനികളുടെ പ്രതിനിധികളുമൊഴികെ മറെറാരുണ്ടായിരുന്നില്ല. അവരുടെ പരിപാടികരുംമൂലം ഹോട്ടലിൽ തിക്കും തിരക്കും വർദ്ധിച്ചു.

ഒരു കമ്പനിയുടെ ഉടമസ്ഥനു് സുന്ദരിയായ ഒരു പുത്രിയുണ്ടായിരുന്നു. ബ്ലഡ്പ്രഷർരോഗം മൂർച്ഛിച്ചതുകൊണ്ടു് അച്ഛനെ പീട്ടിലയച്ചതിനുശേഷം പുത്രി ഹോട്ടലിൽ താമസമാക്കി. റിസപ്ഷനിസ്റ്റുമായി പരിചയപ്പെടാൻ അവർക്കു കാലതാമസം വേണ്ടിവന്നില്ല. പിന്നീടു് അവരിരുവരുടേയും യുക്തിക്കും ബുദ്ധിക്കും വശംവദനായിത്തീർന്ന ഷേക്കു്സാഹെബു് അവരുടെ അടിമയായിത്തീർന്നതെങ്ങനെയെന്നു വിവരിക്കുന്നു. ആ കഥ വായിച്ചാണു് ഹോട്ടൽജോലിയിൽ പ്രവേശിക്കാൻ എനിക്കാഗ്രഹമുണ്ടായതു്. അതിനുശേഷം ഒരദ്ധ്യായംകൂടിയുണ്ടായിരുന്നു. അതിൽ കമ്പനിയുടമയുടെ പുത്രിയും ഹോട്ടൽറിസപ്ഷനിസ്റ്റും വിവാഹിതരായിത്തീർന്നതെങ്ങനെയെന്നു വിവരിക്കുന്നുണ്ടു്. വിവാഹാനന്തരം ആ നവദമ്പതികരും ഷേക്കുസാഹെബിന്റെ രാജ്യത്തു് മധുവിധു ആഘോഷിക്കാൻ പോയി. പിന്നീടു് അവർ ഹോട്ടലിലേക്കു മടങ്ങിവന്നില്ല. ഷേക്കുസാഹെബു് ആ യുവാവിനെ തന്റെ രാജ്യത്തു സ്ഥാപിച്ച എണ്ണക്കമ്പനിയുടെ റസിഡൻഷ്യൽ ഡയറക്ടറായി നിയമിച്ചു.

എളുപ്പത്തിൽ രാജ്യവും രാജകന്യകയും ലഭിക്കണമെങ്കിൽ ജോലിചെയ്യണം. ചിലപ്പോരം ഏതെങ്കിലും ഷേക്കിന്റെ ദൃഷ്ടിയിൽപ്പെടാൻ കഴിഞ്ഞെന്നുവരും. അതിനാൽ ഞാൻ പലപ്പോഴും വലിയ ഹോട്ടലുകളുടെ മുമ്പിൽ പോകുക പതിവുണ്ടായിരുന്നു. പൈസ ശേഖരിച്ചു് ഒന്നുരണ്ടുപ്രാവശ്യം ഹോട്ടലിന്നകത്തു പ്രവേശിക്കുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ടു്. പോർട്ടർ റസ്റ്റാറണ്ടിലേക്കുള്ള വഴി കാണിച്ചുതരും. ക്ഷേണം കഴിക്കാനായിരുന്നില്ല.

ഞാൻ റസ്റ്റാറൻറുകളിൽ പോയിരുന്നതു്. ആരുമായി സംസാരിക്കാനാണോ ചെന്നിരുന്നതു് അയാളം തല കുനിച്ചിരുന്നു് എഴുതിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ബാഹ്യലോകവുമായി ഒരു ബന്ധവുമില്ല. ഒരുദിവസം ഒരു കിഴവൻ റിസപ്ഷനിസ്റ്റിനെ കണ്ടു. അപ്പോളാം എനിക്കു നിരാശ തോന്നി. വൃദ്ധനായിട്ടും അയാളം കൗണ്ടറിൽത്തന്നെ കഴിച്ചുകൂട്ടുന്നു. ഇത്രയും കാലത്തിന്നിടയ്ക്കു് ഒരു എണ്ണമുതലാളിയുടേയും ദൃഷ്ടിയിൽപ്പെടാൻ കഴിഞ്ഞില്ലെന്നോ? അയാളം ബുദ്ധിമാനല്ല. അല്ലെങ്കിൽ അയാളം വിവാഹത്തിനുശേഷം ആയിരിക്കും ഹോട്ടൽജോലിയിൽ പ്രവേശിച്ചതു്. തൽഫലമായി ജലാശയത്തിൽ ജീവിച്ചിട്ടും തൃഷ്ണാർത്തനായി കഴിയുന്നു. ഞാൻ എന്റെ ഒരമ്മാവനെ ശുപാർശപിടിച്ചു് ഏതെങ്കിലും ഹോട്ടലിൽ കയറിക്കൂടാൻ ശ്രമിച്ചു. വിവരമറിഞ്ഞ ആ അമ്മാവൻ എന്നെ ശകാരിച്ചു. അപ്പോളംതന്നെ അച്ഛനു ടെലഗ്രാംകൊടുക്കുമെന്നു് ഭീഷണിപ്പെടുത്തി. ''അറിഞ്ഞിരുന്നുകൊണ്ടു് വല്ലവരും ഹോട്ടൽ ജോലിയിൽ പ്രവേശിക്കുമോ? അവധിയില്ല. പ്രമോഷനില്ല. ചുരുക്കിപ്പറഞ്ഞാൽ അഭിമാനവുമില്ല.'' അമ്മാവൻ ഉപദേശിച്ചു.

''മനുഷ്യരെ കാണാനും മാനവസേവചെയ്യാനും ആണു് ഹോട്ടൽജോലിയിൽ പ്രവേശിക്കുന്നതു്.''

''അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ അരോഗദൃഢഗാത്രരും, ഉല്ലാസപ്രിയരുമായ മനുഷ്യരെ സേവിച്ചു് മരിക്കാൻ പോകുന്നതെന്തിനു്? ഐ. എസ്സ്. സി. പാസ്സായി മെഡിക്കൽകോളേജിൽ ചേർന്നുകൊള്ളൂ! രോഗികളെ ശുശ്രൂഷിച്ചു പുണ്യം നേടാം. മനുഷ്യക്കൊരു ഉപകാരവുമായി.''

അമ്മാവനെ കാര്യം ഗ്രഹിപ്പിക്കാൻ സത്യസുന്ദര ബാബുവിനു് കഴിഞ്ഞില്ല. സന്ദർഭം നോക്കി അദ്ദേഹം ഒരു ദിവസം ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ എത്തി. ഹബ്സ് സായ്പിന്റെ ഒരു കത്തും കൈവശമുണ്ടായിരുന്നു. ശുപാർശക്കത്തു കൊടുത്തുകൊണ്ടു് ഹബ്സ്സായ്പ് പറയുകയുണ്ടായി: ''മൈ ഡിയർ ബോയ്! നീ സുമുഖനാണു്. നിനക്കു് ശുപാർശക്കത്തിന്റെ ആവശ്യമില്ല. A beautiful face better

than all the letters of recommendation in the world എന്നാണു് അരിസ്റ്റോട്ടിൽ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതു്. ലോകത്തുള്ള സകല ശുപാശ്ക്കത്തുകളെക്കാളും കൂടുതൽ സ്ഥാനം സൗന്ദര്യമുള്ള മുഖത്തിനാണു്.''

ഞങ്ങൾ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കെ പോർട്ടർ ഓടി വന്നു. കുറുത്ത കണ്ണടകൊണ്ടു് സ്വന്തം വ്യക്തിത്വത്തെ മറച്ചുകൊണ്ടു് കൗണ്ടറിൽ നില്ക്കുന്ന ഒരു മദ്ധ്യവയസ്സുയായ ബംഗാളിമഹതിയെയാണു് തിരിഞ്ഞുനോക്കിയപ്പോൾ കണ്ടതു്. അവരുടെ പക്കൽ കുറുത്ത നിറമുള്ള ഒരു വാനിറ്റിബാഗുമുണ്ടു്. പ്രായം അൻപതിൽ കുറയുകയില്ല. സിൽക്കുസാരിയും സ്ലീവ്ലെസ്സു് ബ്ലൗസും, ശരീരഘടനയേയും പ്രായത്തേയും മറച്ചുപിടിക്കുന്നുണ്ടു്. ബോസേട്ടൻ പതിഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു: ''മിസ്സിസു് പക്കടാശി.''

മിസ്സിസു് പക്കടാശി കൗണ്ടറിനു മുമ്പിൽ നിന്നു. അനേകമാളുകൾ വരികയും പോകുകയും ചെയ്യുന്ന ഈ സ്ഥലത്തു വന്നതിൽ സങ്കോചമുണ്ടു് എന്നു് അവരുടെ മുഖം വിളിച്ചോതുന്നുണ്ടു്. ഇവിടെ നില്ക്കാതെ വേഗം മുറിയിൽ പോകാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ അവർ സന്തോഷിക്കുമായിരുന്നു. മുൻവശത്തെ വാതിലിൽക്കൂടി പോകുകയും വരികയും ചെയ്യേണ്ടതില്ലായിരുന്നെങ്കിൽ കൂടുതൽ സന്തുഷ്ടയായേനെ. ഒരുതരത്തിലുള്ള അഭിവാദനത്തിനും തുനിയാതെ മിസ്സിസു് പക്കടാശി പറഞ്ഞു: ''ഇന്നു രാത്രി ഒരു മുറി ലഭിക്കുമോ?''

ബോസേട്ടൻ അഭിവാദനമറിയിച്ചു:

''അങ്ങു് ഫോൺചെയ്യാഞ്ഞതെന്തു്? ഞാൻ എല്ലാ ഏർപ്പാടും ചെയ്യുമായിരുന്നല്ലോ ''

''നിങ്ങളോടു പറയുന്നതിൽ തെറ്റില്ല. ഇന്നു വരാൻ സാധിക്കുകയില്ലെന്നായിരുന്നു വിചാരിച്ചിരുന്നതു്. ഭൃക്കവും, സവ്യസാചിയും വരുമെന്നറിയിച്ചിരുന്നു. എന്നാൽ ഒരുമണിക്കൂറിനു മുമ്പാണു് അവളുടെ ഭർത്താവിനു് ജലദോഷംപിടിപെട്ടതിനാൽ വരാൻ സാദ്ധ്യമല്ലെന്നറിയിച്ചതു്.''

മിസ്സിസു് പക്കടാശി നഖം കടിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു.

''റോബർട്ട് ഇതേവരെ വന്നുകാണുകയില്ലല്ലോ?''

''ഇതേവരെ വന്നിട്ടില്ല. വിവരമറിയിച്ചിട്ടുമില്ല.''

''മിസ്റ്റർ റോബർട്ട് കോമൺവെൽത്ത് പൗരനാണ്. അതിനാൽ നിങ്ങൾക്ക പോലീസുമായി തലതല്ലേണ്ടിവരില്ല.''

''ഇതാരു്, മിസ്സിസ് പക്കടാശിയോ?'' സൃഷ്ടധാരിയായ ഒരു മാന്യൻ കാറിൽനിന്നിറങ്ങിപ്പോകുന്നവഴിക്കു് മിസ്സിസ് പക്കടാശിയെക്കണ്ടു് കൗണ്ടറിനു മുമ്പിൽ നിന്നു. മിസ്സിസ് പക്കടാശിയുടെ മുഖം വിളറി. എന്താണു പറയേണ്ടതെന്നു് അവക്കു നിശ്ചയമില്ലാതായി. വളരെ ബദ്ധപ്പെട്ടു് അവരിത്രയും പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങൾ ഇവിടെ?''

ആ മാന്യൻ വിനയപ്രകടനത്തോടെ തുടർന്നു: ''ഒന്നും പറയണ്ട. ഇന്നു ഡ്രൈദിനമാണെന്നു് അറിഞ്ഞിരുന്നില്ല. ആഫീസിലിരുന്നു മനസ്സിരുത്തി ജോലിചെയ്യ. അവിടെനിന്നു നേരെ ഇങ്ങോട്ടു പോന്നു. ബാർ അടച്ചിട്ടിരിക്കുന്നതു കണ്ടപ്പോഴാണു് ഓർമ്മവന്നതു്. ഗവണ്മെൻറിന്റെ വിവേകശൂന്യമായ ഈ നിയമത്തിൽ വല്ല അർത്ഥവുമുണ്ടോ? ഇളനീർകുടിയന്മാരുടെ ഏഷണികേട്ടു് ഗവണ്മെന്റ് വരുമാനം നഷ്ടപ്പെടുത്തുന്നു. അതേസമയം ദേശീയോന്നമനത്തിനു പണമാവശ്യമാണുതാനും. എക്സൈസ് റവന്യൂ വർദ്ധിപ്പിക്കണം. വീട്ടിൽ എന്തെങ്കിലും ഏർപ്പാടുണ്ടാക്കാനും സാദ്ധ്യമല്ല. മക്കൾക്കു പ്രായമായി എന്നാണു ഭാര്യ പറയുന്നതു്.''

അയാൾ തന്റെ കദനകഥ കേൾപ്പിക്കുകയല്ലാതെ തന്നോടൊന്നും ചോദിക്കുകയില്ലെന്നായിരുന്നു മിസ്സിസ് പക്കടാശിയുടെ ധാരണ. എന്നാലയാൾ പിന്മാറിയില്ല.

''എന്റെ കാര്യം പറഞ്ഞു. ആകട്ടെ, ഈ രാത്രിസമയത്തു നിങ്ങൾ എന്തിനിവിടെ വന്നു?''

''ഒരു വിവരമന്വേഷിക്കാൻ വന്നതാണു്.''

മിസ്സിസ് പക്കടാശി പരിഭ്രാന്തിയോടെ പറഞ്ഞു. ബോസേട്ടൻ അവരെ രക്ഷപ്പെടുത്താൻ ഇടയ്ക്കു ചാടി:

''അന്നേദിവസം ബാംകെ ഹാം ലഭിക്കാൻ പ്രയാസമാണു്. മഹിളാസമാജത്തിന്റെ മീറ്റിംഗ് മറ്റൊരു തീയതിക്കു മാറ്റിക്കൂടേ?''

ആ മാന്യൻ മിസ്സിസ് പക്കടാശിക്കുവേണ്ടി വക്കാലത്തിനൊരുങ്ങി: ''നിങ്ങളം ആരോടാണീ സംസാരിക്കുന്നതെന്നറിയാമോ? മാധവപക്കടാശിയുടെ വൈഫിനു് ബാംകെ ഹാം ലഭിക്കുകയില്ലെന്നോ?''

''ശ്രമിക്കുന്നുണ്ടു് സാർ! വല്ല മാറ്റവുമുണ്ടോ എന്നു് ആരാഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുകയാണു്.''

''വരൂ മിസ്സിസ് പക്കടാശി! നമുക്കല്പം കാറു കൊണ്ടിട്ടു വരാം.''

ബോസേട്ടൻ ഗംഭീരസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു:

''മാഡം! ഇതേവരെ കാത്തുനിന്ന സ്ഥിതിക്കു് അല്പ സമയംകൂടി കാത്തിരിക്കൂ! ഞങ്ങളുടെ മാനേജർ മാക്കോപോളോ ഇപ്പോഴം വരും.''

''വളരെ നന്ദി മിസ്റ്റർ ചാറർജി! ഞാൻ കുറെ സമയവുംകൂടി കാത്തുനോക്കട്ടെ! നിങ്ങളം വേഗം വീട്ടിൽ പോകൂ! ഒരുദിവസം മദ്യപിച്ചില്ലെന്നുകരുതി എന്താണു്?'' മിസ്സിസ് പക്കടാശി പറഞ്ഞു.

''നിങ്ങളം — സ്ത്രീകളെല്ലാവരും ഒരുപോലത്തെ സ്വഭാവക്കാരാണു്. എല്ലാവരും കുടിക്കരുതെന്നാണു് ഉപദേശിക്കുന്നതു്.'' ചാറർജി പിറുപിറുത്തുകൊണ്ടു സ്ഥലം വിട്ടു.

മിസ്സിസ് പക്കടാശിക്കു സ്വസ്ഥത ലഭിച്ചു. അവർ കൃതജ്ഞതയോടെ ബോസേട്ടന്റെനേരെ ഒന്നു നോക്കി. കണക്കുബുക്കിൽ ദൃഷ്ടിപതിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു് ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു.

''മാഡം, അങ്ങു് ഒന്നാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിലേക്കു പൊയ്ക്കൊളളൂ! മിസ്റ്റർ റോബട്ട് തീച്ചയായും ഇപ്പോഴം എത്തും.''

''രജിസ്റ്ററിൽ ഒപ്പുവെക്കണോ?''

''അങ്ങു് അക്കാര്യത്തെച്ചൊല്ലി ബുദ്ധിമുട്ടേണ്ടതില്ല. മിസ്റ്റർ റോബട്ടിനെക്കൊണ്ടു് ഒപ്പുവെപ്പിച്ചുകൊള്ളാം.''

മിസ്സിസ് പക്കടാശി കറുത്ത കണ്ണടയിലൂടെ കൃത ജ്ഞത പ്രകടിപ്പിച്ചു.

''ഭക്ഷണം?'' ബോസേട്ടൻ ചോദിച്ചു.

''കിട്ടിയെങ്കിൽ നന്നായിരുന്നു.''

''ഡൈനിംഗ് ഹാളിൽ വരുമോ?''

''ഇല്ല. മുറിയിൽ കൊടുത്തയച്ചാൽ മതി. അതിനുള്ള പ്രത്യേകചാജ്ജ് ബില്ലിൽ ഉൾപ്പെടുത്തിക്കൊള്ളൂ!''

''അല്പം ക്ഷമിക്കൂ! ഞാൻ മെനു കാർഡ് എടുത്തുകൊണ്ടുവരാം.''

''അതൊന്നും വേണ്ട. വെറും ഹോട്ട് ചിക്കൻ സൂപ്പു മാത്രം.''

''അതെന്തു്? ഫിഷ് പ്രീപ്രേഷനൊന്നും വേണ്ടേ?''

''ശ്ശേ! ഭ്രാന്തോ! ഒന്നുമില്ലാതെതന്നെ ശരീരഭാരം വർദ്ധിക്കുന്നു.''

മിസ്സിസ് പക്കടാശി ഒന്നാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിലേക്കു നടന്നു. ബോസേട്ടൻ എന്തോ ചിന്തിച്ചതിനുശേഷം തുടന്നു: ''അയ്യെടീ നരഭോജീ!'' പിന്നീടു് എൻറെനേരെ തിരിഞ്ഞു: ''നിനക്കു വിശ്വസിക്കാൻ സാധിക്കുകയില്ല. മിസ്സിസ് പക്കടാശി ഒരിക്കൽ ദരിദ്രയും വിദ്യാഹീനയുമായിരുന്നു.''

റോബർട്ട്സൺ എന്നു പേരായ ഒരു ചെറുപ്പക്കാരൻ അവിടെ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. അയാൾ രജിസ്റ്ററിൽ ഒപ്പുവെച്ചു് മുകളിലെ നിലയിലേക്കു പോകാനൊരുങ്ങിയപ്പോൾ ബോസേട്ടൻ ചോദിച്ചു: ''ഭക്ഷണം വേണ്ടിവരുമോ? മിസ്സിസ് പക്കടാശി ഹോട്ട് ചിക്കൻ സൂപ്പിനു് ഓർഡർ നല്കിയിട്ടുണ്ടു്.''

''ഭക്ഷണം വേണ്ട. ഏതെങ്കിലും അൽകോഹോളിക് ഡ്രിങ്കുസ് ലഭിച്ചാൽ ഉപകാരം. ചാജ്ജു് അല്പം കൂടുന്നതുകൊണ്ടും വിരോധമില്ല.''

''ഒരുപായവുമില്ല സാർ! ഷാജഹാൻഹോട്ടൽപോലെ അന്തർദേശീയഖ്യാതിയാർജ്ജിച്ച ഒരു സ്ഥാപനത്തെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം എക്സൈസ് നിയമം ലംഘിക്കുക അസാദ്ധ്യമാണു്.''

ആ മാന്യൻ നൈരാശ്യത്തോടെ ലിഫ്റ്റിൽ കയറി. ഞാൻ ബോസേട്ടനോട് പറഞ്ഞു: ''ഡ്രൈദിനത്തിൽ മിസ്സിസ് പക്കടാശി ഇങ്ങനെ അപ്പോയിൻമെൻറ് നടത്തുന്നതെന്തിനു?''

''നീ ഒരു മായനാണല്ലോ! അവർ കരുതിക്കൂട്ടി ഡ്രൈദിനം തെരഞ്ഞെടുക്കുകയാണു്. അന്നു ഹോട്ടലിൽ തിരക്കു കുറവായിരിക്കും. ആളകലം അധികമുണ്ടാകാതിരിക്കുന്നതു സുരക്ഷയാണു്. ഡ്രൈദിനം ആഴ്ചയിൽ ഒന്നേയുള്ളു. അതു ക്രമേണ വർദ്ധിക്കുമെന്നാണു കേൾവി. ഒന്നു രണ്ടാകും! രണ്ടു നാലാകും! അങ്ങനെ ആഴ്ചയിൽ ഏഴുദിവസവും ഉണക്കയായിത്തീരും. അപ്പോൾ എന്തു സംഭവിക്കുമെന്നാരറിഞ്ഞു!''

ഉണക്കദിനത്തിനുശേഷം നനഞ്ഞ ദിവസം—ആ നനഞ്ഞ ദിവസത്തിന്റെ പ്രഭാതം—രാത്രി നാലുമണിമുതൽ ഞാൻ സ്പെഷ്യൽ ഡ്യൂട്ടിയിലേപ്പെട്ടു. കൗണ്ടറിൽ ഏകാകിയായി നിന്നിരുന്നു. ജപ്പാനിൽനിന്നു വരുന്ന ഒരു സംഘം വിമാനയാത്രക്കാരെ സ്വാഗതംചെയ്യുക എന്നതായിരുന്നു എന്റെ ജോലി. കല്ക്കത്തയിലെ ഒരു ട്രാവൽ ഏജൻസി കാലേക്കൂട്ടി ആ യാത്രക്കാരുടെ താമസത്തിനു വേണ്ട ഏർപ്പാടുകൾ ചെയ്തിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. അവരുടെ ഒരു പ്രതിനിധിയും ഹോട്ടലിൽ ഉണ്ടായിരുന്നു. ട്രാവൽ ഏജൻസികാർ ഞങ്ങൾക്കു ധാരാളം അതിഥികളെ അയച്ചുതരും. എന്നാൽ മാനേജർ സാഹിബിനു് അതിലത്ര തൃപ്തിയില്ല. ബില്ലിന്റെ പത്തുശതമാനം ട്രാവൽ ഏജൻസികാർക്കു കൊടുക്കണം. പണം തരുന്നതും അതിഥികളായിരിക്കുകയില്ല. തങ്ങളുടെ കമ്മീഷൻ കഴിച്ചു് ബാക്കിയുള്ള തുകയേ ട്രാവൽ ഏജൻസികാർ നല്കുകയുള്ളു.

ട്രാവൽ ഏജൻസിയുടെ പ്രതിനിധി യാത്രപറഞ്ഞപ്പോൾ സമയം രാത്രി നാലുമണി കഴിഞ്ഞിരുന്നു. അതിനുശേഷം കോണിയിലൂടെ ഇറങ്ങിവന്നതു മിസ്സിസ് പക്കടാശിയായിരുന്നു. അവർ ഉറങ്ങിയെഴുനേറ്റിട്ടു മുടികെട്ടിവെച്ചിട്ടില്ല എന്നു തോന്നുന്നു. എന്നാൽ കറുത്ത കണ്ണട ധരിക്കാൻ മറന്നിട്ടില്ല. വളരെ സാവധാനത്തിൽ

നടന്നുകൊണ്ടിരുന്ന മിസ്സിസ് പക്കടാശി കൗണ്ടറിലേക്കൊന്നു നോക്കി. ബോസേട്ടനെ അന്വേഷിച്ചതാകും. ഞാൻ അഭിവാദനമറിയിച്ചു:

''ഗുഡ് മോർണിംഗ് മാഡം!''

മിസ്സിസ് പക്കടാശി അതു കേട്ട ഭാവംപോലും നടിച്ചില്ല. വാനിറ്റിബാഗുമൊതുക്കിപ്പിടിച്ച് ഗയിറ്റിലേക്കു നടന്നു. രാത്രിയുടെ നിശ്ശബ്ദത ഭേദിച്ചുകൊണ്ട് ഷാജഹാനിലെ കാവൽക്കാരൻ വിസിൽ മുഴക്കി. അവൻ വിസിൽ മുഴക്കിയാണ് ടാക്സിക്കാരെ വിളിക്കുന്നതു്.

മിസ്സിസ് പക്കടാശി പോയതിനുശേഷം ഞാൻ കണ്ടതു് ന്യൂമാക്കറ്റിലെ ഒരു പൂവില്പനശാലയിലെ ഭൃത്യനെയായിരുന്നു. ഒരു കൂട്ടയിൽ വിവിധനിറത്തിലുള്ള പൂക്കളുമായാണ് അയാൾ വന്നതു്. അയാൾ രണ്ടാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിലെ മദാമ്മയെ കാണാൻ ആവശ്യപ്പെട്ടു. ഞാൻ അയാളെ കർബീദേവിയുടെ അടുത്തേക്കയയ്ക്കുകയുംചെയ്തു.

ആ മുറിയിലെ ഐതിഹ്യം പിന്നീടാണെനിക്കു മനസ്സിലായതു്. ഞങ്ങളുടെ മുമ്പിൽ സ്യൂട്ടിനു വലിയ സ്ഥാനമാണു്. കിടക്ക മാത്രമുള്ള മുറിയുടെ പേർ റൂം! റൂമിനോടൊന്നിച്ചു് ഇരിക്കാനുംകൂടി സൗകര്യം ഉണ്ടെങ്കിൽ സ്യൂട്ടു്! ആശുപത്രികളിൽ ജനറൽവാർഡും ക്യാബിനും തമ്മിലെന്താണോ വ്യത്യാസം അതാണു് ഹോട്ടലിൽ റൂമും സ്യൂട്ടും തമ്മിലുള്ള വ്യത്യാസം! ക്യാബിനുള്ള ജാതിഭേദം സ്യൂട്ടിനുമുണ്ടു്. രണ്ടാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിന്റെ ജാതി വേറെയാണു്. അവിടെ പ്രത്യേകം ഫോണുണ്ടു്, മുറികളലങ്കരിക്കും. അലങ്കരിക്കാനുള്ള പൂക്കൾ തിരഞ്ഞെടുക്കുന്നതു കർബീദേവിയാണു്. പൂവു തിരഞ്ഞെടുത്താലുടൻ ലിനൻക്ലാർക്കു് നിത്യഹരിട്ടോപാദ്ധ്യ കടലാസ്സും പെൻസിലുമായി കർബീദേവിയുടെ മുമ്പിലെത്തും. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ എത്രയെത്ര വിരിപ്പുകളും, പർദകളും മേശവിരികളും ഉണ്ടെന്നു് അയാൾക്കറിയാം. നിത്യഹരിഷ്ടൻ ഭാഗ്യവാനാണെന്നാണു് എല്ലാവരും പറയാറു്. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭിപ്രായം മറിച്ചാണു്.

ബ്രാഹ്മണസന്താനമായിരുന്നിട്ടും വെള്ളത്തേടന്റെ ജോലി ചെയ്യുന്നതിനേക്കാൾ മഹാഭാഗ്യമെന്താണു്. അച്ഛൻ സദാസമയവും ഉപദേശിച്ചിരുന്നു; നിത്യാ, മനസ്സിരുത്തി പഠിക്കു! എന്നാൽ ആ ഉപദേശമൊന്നും നിത്യന്റെ ചെവിയിൽ പതിഞ്ഞില്ല. നിത്യൻ അന്നു ഫുട്ടുബാളും നാടകങ്ങളും, ബീഡിവലിയും, മുറുക്കുമായി സമയം പാഴാക്കി. എന്നാൽ ഇന്നു മനസ്സിലായി. ഇന്നു് ലോകത്തുള്ള സകല മനുഷ്യരും ഉടുത്തു മുഷിഞ്ഞ തുണിയും ചുമന്നു് നടക്കേണ്ടിവന്നു. ഗുരുവാക്യമനുസരിക്കാതിരുന്നാലിങ്ങനെ സംഭവിക്കും. ഉടനടി ഫലം! മുജ്ജന്മത്തിൽ വെള്ളത്തേടന്റെ തുണി മോഷ്ടിച്ചതുകൊണ്ടായിരിക്കണം, ഇന്നീ ശിക്ഷ അനുഭവിക്കേണ്ടിവന്നതു്.''

ബയറർമാക്കു് നിത്യഹരിബാബുവിനെ കണ്ടുകൂടാ. ''അടുത്ത ജന്മത്തിൽ എന്തായിത്തീരുമെന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. മോഷണം വ്യക്തമായി. പിതാവു് ദീർഘദർശിയായിരുന്നതുകൊണ്ടു് അന്വർത്ഥമായ പേരു നല്കി. നിത്യവും ഹരണം നടത്തി നിത്യഹരിയായിത്തീർന്നു.''

നിത്യഹരിബാബുവിനെ സായ്പന്മാർ വിളിക്കുന്നതു ന്യാട്ടാ എന്നാണു്. ന്യാട്ടയും, സ്യാട്ടയും! യജമാനനു പ്രിയപ്പെട്ടവരാണു്. മാക്കോപോളോ ചിലപ്പോഴും വാത്സല്യത്തോടെ വിളിക്കും ന്യാട്ടാഹരി! സ്യാട്ടാഹരി! രഹസ്യവാർത്തകളും പ്രചരിപ്പിക്കാൻ ന്യാട്ടാഹരി മാതാഹരിയേക്കാളും സമർത്ഥനായിരുന്നു. ന്യാട്ടാഹരിബാബു ചെവിമടക്കിൽ പെൻസിലും തിരുകി ആദ്യം കർബീദേവിയെ പ്രണമിക്കും. അതു കണ്ടു ഭയചകിതയായി കർബീദേവി പിന്നോട്ടു മാറും ''നിങ്ങളെന്താണീ ചെയ്യുന്നതു്?''

''അമ്മേ! നീയാണു സാക്ഷാൽ ജഗജ്ജനനി. ഞാൻ ആസ്ഥാരോഗത്താൽ വലഞ്ഞപ്പോഴും ചികിത്സ, ഹോട്ടലിൽത്തന്നെയുണ്ടെന്നു ബാതാരകേശ്വരൻ സ്വപ്നം കാണിച്ചു. നിങ്ങളെ നമസ്കരിക്കാൻ തുടങ്ങിയതുമുതൽ ഇതേവരെ ആ രോഗമുണ്ടായിട്ടില്ല.''

കർബീദേവി വിഷണ്ണമുഖത്തു സന്തോഷം സ്ഫുരിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിച്ചുകൊണ്ടു പറയും: ''വാസന്തിനിറമുള്ള

പൂക്കളാണ്. ഇന്നു കൊണ്ടുവരാൻ പറഞ്ഞിരിക്കുന്നതു്. പർദ, മേശവിരി, ടൗവൽ, ബഡ്ഷീറ്റ് തുടങ്ങി സകലതും ആ നിറത്തിലുള്ളതായിരിക്കണം. നിങ്ങളുടെ സ്റ്റോക്കിലുണ്ടാകുമോ?''

''മാതാലക്ഷ്മി! എന്താണിപ്പറയുന്നതു്? നിത്യഹരി ഉള്ളിടത്തോളംകാലം ഒന്നിനേറയുമഭാവം നേരിടുകയില്ല. ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു് ശ്രുണിപിടിപ്പിക്കുമെന്നുള്ളതു് ശരിയാണു്. അങ്ങനെ ചെയ്യാതിരുന്നാൽ ഇരുനൂററിയൻപതു മുറികളും അലങ്കരിക്കാൻ സാധിക്കുമോ? എന്നാൽ ഇന്നു് ആ രാമനുമില്ല; അയോദ്ധ്യയുമില്ല. സാസ്സന്മാർ വന്നിരുന്ന കാലത്തു് ഇതിനെല്ലാം വിലയുണ്ടായിരുന്നു. നിത്യേന ബഡ്ഷീറ്റുകളും മാറുമായിരുന്നു. ഇപ്പോഴതു് ഒന്നിടവിട്ട ദിവസങ്ങളിലായി.

കർബീദേവിക്കതൊന്നും കേൾക്കുന്നതിഷ്ടമല്ല. പക്ഷേ, അവരും കൗതുകത്തോടെ നോക്കിനില്ക്കും. പിന്നീടു മന്ദഹസിച്ചുകൊണ്ടു പറയും: ''സാധനങ്ങളെല്ലാം ഇപ്പോൾ ലഭിക്കണം.''

''ഇപ്പോൾത്തന്നെ കൊടുത്തയയ്ക്കാം. എനിക്കെല്ലാം കാണാപ്പാഠമാണു്. ഇന്നു് ഇതൊന്നുമറിയുകയില്ല. ഞാൻ അവധിയെടുക്കുകയോ ജോലിയുപേക്ഷിച്ചു പോകുകയോ ചെയ്യുമ്പോൾ മനസ്സിലാക്കിക്കൊള്ളും.''

നിത്യഹരിബാബു തന്റെ കൂടിക്കാഴ്ച കഴിഞ്ഞു് എന്റെ കൺമുമ്പിലൂടെ മുകളിലെ നിലയിലേക്കു പോയി. ഹോട്ടലിലെ ജോലികളും ആരംഭിച്ചു. റോസി താഴെ വന്നു മെനുകാർഡുകളും ടൈപ്പുചെയ്യാൻ തുടങ്ങി.

ഒന്നാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിലെ റോബർട്ട്സൺ ഇപ്പോൾ ക്ലർക്കുംവലിച്ചുറങ്ങുകയായിരിക്കും. അയാളും മിസ്സിസ് പക്കടാശിയുടെ കൂടെ പോകുമെന്നായിരുന്നു എന്റെ ധാരണ. ആ മാന്യൻ ദീർഘകാലം ജീവിച്ചിരിക്കട്ടെ.

''ഒന്നാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിലെ സാസ്സ് അങ്ങയെ വിളിക്കുന്നു.'' ബയറർ അറിയിച്ചു.

എനിക്കു കൗണ്ടറിൽനിന്നു പുറത്തുപോകാൻ നിവൃത്തിയില്ല. എന്നാൽ റോസി വളരെ സൗമ്യത്തോടെയാ

ണ പെരുമാറിയത്. ഞാൻ മിസ്റ്റർ ബാനർജിയുടെ അളിയനല്ലെന്നു് അവരുക്കു മനസ്സിലായി. റോസി ഉപദേശിച്ചു: ''ഏയ് മാൻ! ഇവിടെ ഊമയെപ്പോലെ നോക്കിനില്ക്കാതെ ഒന്നാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിൽ ഹാജരാകു. അതിഥികംപ്ലെയ്ൻറ് ചെയ്താൽ ജോലി നഷ്ടപ്പെടും.''

''നിങ്ങടെ ആഗ്രഹിക്കുന്നതും അതുതന്നെയല്ലേ?''

അധരം ഒരുവശത്തേക്കു ചരിച്ചു മുഖം വികൃതമാക്കി റോസി തുടർന്നു: ''ഞാൻ വളരെക്കാലം തൊഴിൽരഹിതയായിരുന്നു. എൻറെ രണ്ടു സഹോദരികളും തൊഴിലില്ലാതെ വീട്ടിലിരിക്കുന്നു. എൻറെ പിതാവിനും തൊഴിലൊന്നുമില്ല. തൊഴിലില്ലാതിരുന്നാലുള്ള ബുദ്ധിമുട്ടുകളെന്താണെന്നു് എനിക്കറിയാം. കിന്തുലിവംശജയായ ഞാൻ ഒരാണും പെണ്ണുംകെട്ടവൻറെകൂടെ ഒളിച്ചോടി. പക്ഷേ, എനിക്കു് നിങ്ങളെക്കാളും ജീവിതാനുഭവങ്ങളുണ്ടു്.''

റോസി ചിരിച്ചു. ആ ചിരിയുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ വേദന നിഴലിച്ചിരുന്നു. എന്തുകൊണ്ടാണെന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. ആ സമയത്തു് അവൾ സുന്ദരിയാണെന്നു് എനിക്കു തോന്നി.

''പോയി അന്വേഷിച്ചിട്ടു വരൂ! അതുവരെ കൗണ്ടറിൽ ഞാൻ പാറാവു നോക്കാം.'' റോസി നിബ്ബന്ധിച്ചു് എന്നെ പറഞ്ഞയച്ചു. ബയററോടൊന്നിച്ചു ഞാൻ ഒന്നാം നമ്പർ സ്യൂട്ടിലെത്തിയപ്പോഴും മുറ്റുള്ള ബയറർമാർ കോറിഡോറിലിരുന്ന ചെരുപ്പു് പോളിഷ് ചെയ്യുകയായിരുന്നു. ചെരുപ്പിൻറെ അടിയിൽ ചോക്കുകൊണ്ടു നമ്പറിട്ടിരുന്നു. അതിൻറെ ഉദ്ദേശം അപ്പോഴെനിക്കു മനസ്സിലായില്ല. നമ്പറിട്ടില്ലെങ്കിൽ ചെരുപ്പുകൾതമ്മിൽ മാറിപ്പോകും. 20–ാം നമ്പറിലെ ഷൂ 21–ാം നമ്പറിലെത്തും. സാഷ്ടാംഗം ധരിക്കാൻ നോക്കുമ്പോഴും ഏതെങ്കിലും മുറിലാംഗിയുടെ ഹൈഹീൽ ആയിരിക്കും ദൃഷ്ടിയിൽപ്പെടുന്നതു്. മദാമ്മ ഉറക്കത്തിൽനിന്നെഴുന്നേല്ക്കുമ്പോൾ കാണുന്നതു് ഭാരിച്ച ബൂട്ട്സായിരിക്കും. മുമ്പൊരിക്കൽ ഒരു കുമാരി മദാമ്മതൻറെ കട്ടിലിന്നരികിൽ ബൂട്ട്സ് കണ്ടു കരഞ്ഞു ബഹളംകൂട്ടി. ബൂട്ട്സിൻറെ ഉടമസ്ഥനും അവിടെയെവിടെയോ ഒളിച്ചു നില്പുണ്ടെന്നായിരുന്നു അവരുടെ വിചാരം.

ബയറർ ഓടിവന്നപ്പോഴാണു് കാര്യം മനസ്സിലായതു്. വേഗം കഴപ്പം പരിഹരിച്ചു. അല്ലെങ്കിൽ കേസു് മാക്കോ പോളോയുടെ മുമ്പിലെത്തുമായിരുന്നു. ഒരാളുടെ ജോലിയും നഷ്ടപ്പെടുമായിരുന്നു. അന്നുമുതല്ലാണു പെരുപ്പിന്റെ അടിയിൽ റൂംനമ്പർ അടയാളപ്പെടുത്താൻ തുടങ്ങിയതു്.

ഒന്നാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിന്റെ വാതിലിൽ മുട്ടി ഞാനും ബയററും കുറെ സമയം കാത്തുനിന്നതിനുശേഷമാണു 'കം ഇൻ' എന്ന ശബ്ദം കേട്ടതു്. അകത്തു പ്രവേശിച്ചതിനു ശേഷം ഞാനാരെയാണോ സുപ്രഭാതമറിയിച്ചതു് അയാളും ഒരു സാന്റോ ബനിയനും ഇറക്കംകുറഞ്ഞ ഡ്രായറും ധരിച്ചു കിടക്കയിൽ ഇരിക്കുകയായിരുന്നു. ഞങ്ങളെ കണ്ടിട്ടും ആ മനുഷ്യനു യാതൊരു സങ്കോചവുമുണ്ടായിരുന്നില്ല.

''മിസ്റ്റർ ബോസു് എവിടെ?'' സായ്പു ചോദിച്ചു.

''അദ്ദേഹം ഡ്യൂട്ടിയിൽ ഹാജരാകാൻ ഇനിയും സമയമുണ്ടു്.''

''ഇന്നലെ രാത്രി ഞങ്ങളിരുവർക്കും വലിയ ബുദ്ധിമുട്ടനുഭവപ്പെട്ടു. ഡബിയും ബെഡ്ഡ്ഡുംആണെങ്കിലും തലയണ ഒന്നേയുണ്ടായിരുന്നുള്ളു. ഞാൻ രാത്രിതന്നെ കംപ്ലയിന്റു ചെയ്യാൻ പോയതായിരുന്നു. അപ്പോഴും എന്റെ കമ്പാനിയൻ തടഞ്ഞു.''

''അത്യധികം ഖേദിക്കുന്നു. അറിയിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ തൽക്ഷണം തലയണ എത്തിക്കുമായിരുന്നു. ഞാനിപ്പോഴത്തന്നെ തലയണ കൊടുത്തയയ്ക്കാം.''

ആ മാന്യൻ എഴുനേറ്റു് അലമാരിയിൽനിന്നു് പാന്റു് പുറത്തെടുത്തുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''ഇനി ആവശ്യമില്ല. എന്റെ കമ്പാനിയൻ വളരെമുമ്പേ പോയി. ഞാനും പോകുകയാണു്. നിങ്ങളെ വിളിച്ചതു മറെറാരാവശ്യത്തിനാണു്. ഈ കവർ അവർ മിസ്റ്റർ ബോസിനെ ഏല്പിക്കാൻ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്. മറക്കാതെ കൊടുക്കണം.''

ഇന്നു രാത്രിയും സ്യൂട്ടു് അവശ്യമുണ്ടോ റിസവ്വു് ചെയ്യണമോ എന്നറിയാൻ ഞാൻ ശ്രമിച്ചുനോക്കി. സായ്പു് ബുഷ്ഷർട്ടു ധരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''ഇനിയും തീരുമാ

നമായിട്ടില്ല. പിന്നീട് ഫോൺചെയ്ത് ചോദിക്കാൻ ബോസിനോട് പറഞ്ഞേക്കൂ.''

ഞാൻ കൗണ്ടറിൽ മടങ്ങിയെത്തിയപ്പോഴേക്കും സത്യസുന്ദരബാബു അവിടെയുണ്ടായിരുന്നു. മാന്യമഹതി കവർ തന്നിട്ട് പോയെന്നും മുറിയിൽ തലയണ കുറഞ്ഞുപോയതുമൂലം അവർക്ക് അസൗകര്യം നേരിട്ടു എന്നും ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ അറിയിച്ചു.

ബോസേട്ടൻ കവർ തുറന്നുനോക്കി, പറഞ്ഞു: ''മാന്യമഹതി വാസ്തവത്തിൽ എന്നെ ലജ്ജിപ്പിക്കുകയാണുണ്ടായതു്. ലോകത്തു് എല്ലാവരും ചെയ്യുന്നതു് മിസ്സിസ് പക്കടാശിയും ചെയ്യുന്നു. അവർമാത്രം എന്തുകൊണ്ടു ചെയ്യാതിരിക്കുന്നു എന്നു കരുതി ഈ ഇരുപതുരൂപ തന്നില്ലായിരുന്നെങ്കിൽ ഞാൻ അവരുടെ പേരു രജിസ്റ്ററിൽ രേഖപ്പെടുത്തുമായിരുന്നോ? അത്ര അധമനാണോ ഞാൻ?'' പിന്നീടു് അദ്ദേഹം എന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു: ''അതിഥികളുടെ ആവലാതി അപ്പപ്പോഴും ശ്രദ്ധിക്കേണ്ടതാവശ്യമാണു്. മാക്കോപോളോ അറിഞ്ഞാൽ ഇപ്പോഴത്തന്നെ നിത്യഹരിബാബുവിന്റെ പതിനാലു തലമുറയും അനുസ്മരിപ്പിക്കും. നീ പോയി അന്വേഷിച്ചുവരൂ! പോരെങ്കിൽ മിസ്സിസ് പക്കടാശിയുടെ ഭർത്താവും ഈ ഹോട്ടലിന്റെ നേരെ കണ്ണുവെച്ചിട്ടുണ്ടു്. എന്നെങ്കിലും അതിഥിയായി ബോർഡിംഗിൽ കടന്നുകൂടിയെന്നുംവരും.''

നിത്യഹരിബാബു എവിടെയാണു താമസിക്കുന്നതു്! അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഗുദാമും എവിടെയാണെന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. പരവാസിയായെയ്യംകൂട്ടി ഞാൻ നിത്യഹരിബാബുവിന്റെ അടുത്തേക്കു തിരിച്ചു. ഇടയ്ക്കുവെച്ചു മിസ്സിസ് പക്കടാശിയുടെ തോഴനെ കണ്ടു. അയാളും ഇന്നലെ രാത്രി വെറുംകൈയോടെയാണു് ഹോട്ടലിൽ വന്നതു്.

ഹോട്ടൽക്കെട്ടിടം ഒരു മഹാനഗരമാണു്. ഇവിടെയുള്ള മുറികളും, ഇടനാഴികളും, പരിചയപ്പെടാൻ കുറെക്കാലം വേണ്ടിവരും! മൂന്നാം നിലയിലെത്തി. നീണ്ട കോറിഡോറിലൂടെ നടന്നപ്പോഴും ഇരുവശവും വാതിലടഞ്ഞു

കിടക്കുന്ന മുറികളും മാത്രമേ കാണുന്നുള്ളൂ. അവയിൽ ആരുമില്ല. ഉണ്ടെങ്കിൽ ഉറക്കത്തിലായിരിക്കും.

നടന്നു നടന്നു കുറെ അകലമെത്തിയപ്പോൾ കാർപ്പെറ്റിന്റെ അഗ്രം കണ്ടെത്തി. വലത്തുഭാഗത്തു് ഒരു മുറിയുണ്ടു്. അതായിരിക്കും നിത്യഹരിബാബുവിന്റെ ഗ്രഹാം എന്നു വിചാരിച്ചു. എന്നാൽ പരവാസിയ ആ വാതിൽ തുറന്നതോടെ മറ്റൊരു പഥമാരംഭിച്ചു. ഞങ്ങളും തെക്കുനിന്നു വടക്കോട്ടു നടക്കാനാരംഭിച്ചു. ഇരുഭാഗത്തും മുറികളും. ശീതതാപനിയന്ത്രിതമല്ല. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിന്റെ ഏറ്റവും പഴക്കംചെന്ന ഭാഗമാണതെന്നു പരവാസിയ പറഞ്ഞു. ആ ഭാഗത്താണു് സിംപ്സൺസാന്യു് ക്ലൂതൽ ചുറ്റിക്കറങ്ങാറുള്ളതു്.

ചില മുറികളുടെ വാതിൽ അല്പം തുറന്നു കിടന്നിരുന്നു. വിടവിലൂടെ നോക്കിയാൽ ഒന്നും കാണാൻ സാധിക്കുകയില്ല. പങ്കകളും കറങ്ങുന്നതു നിഴലിൽ കാണാം. ചില മുറികളിൽനിന്നു റേഡിയോയുടെ പതിഞ്ഞ ശബ്ദം കേൾക്കാം. ഒരു മുറിയിൽ രണ്ടു ജപ്പാൻകാർ മുമ്പിൽ ബീയർകുപ്പിയും ഗ്ലാസ്സുമായി ഇരിക്കുന്നു. അവരുടെ അടുത്ത മുറിയിൽ ഒരു അമേരിക്കൻ കുടുംബമാണു്. അതിനടുത്ത മുറിയിൽ ഒരു സിക്കുകാരൻ തലപ്പാവഴിച്ചുവെച്ചു് പങ്കയ്ക്കു താഴെയിരുന്നു കാറ്റുകൊള്ളുന്നു. മറ്റൊരു മുറിയിൽ ബമ്മക്കാരാണു്. വിവിധഭാഷകളിലുള്ള സംഭാഷണങ്ങളും കേട്ടപ്പോൾ എനിക്കു തോന്നി ഞാനൊരു റേഡിയോയുടെ മുമ്പിലിരിക്കുകയാണെന്നു്. ചാവി തിരിക്കുന്നതോടെ വിവിധഭാഷകളുടെ ഘോഷം പുറപ്പെടുന്നു. വീണ്ടും അന്യഭാഷ തുടങ്ങുകയായി.

അതിനുള്ളിൽ ജീവിതത്തിന്റെ സാമാന്യമായ ഒരു വശം കണ്ടെത്തി. ഒരു ശിശു യാതൊരു സങ്കോചവുംകൂടാതെ നിക്കർ അഴിച്ചുമാറ്റാൻ ശ്രമിക്കുകയാണു്. ഷർട്ടു് നേരത്തെ അഴിച്ചുമാറ്റി. എന്നാൽ നിക്കർ അഴിക്കാൻ സാധിക്കുന്നില്ല. ഒരു ചൈനീസ് ശിശുവാണു്. അവൻ പിച്ചവെച്ചു നടന്നു് എന്റെ കൈയിൽ പിടിച്ചു നേരെ നോക്കി ചിരിച്ചു. അവന്റെ ഭാഷ എനിക്കു മനസ്സിലാ

യില്ല. എന്നാൽ ആംഗ്യത്തിലൂടെ കാര്യം മനസ്സിലായി. അവന്റെ നിക്കർ നനഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. കാർപ്പെറ്റും നനഞ്ഞിട്ടുണ്ട്.

''ഈ കുട്ടികൾമൂലം കാർപ്പെറ്റുകളൊന്നും വൃത്തിയായിരിക്കുകയില്ല. ഒരിക്കൽ ഒരു ജർമ്മൻശിശു കാർപ്പെറ്റിൽ പ്രകൃതിയുടെ പ്രാഥമികാവശ്യം നിർവ്വഹിച്ചു. അവസാനം മുക്കും വായും പൊത്തി എനിക്കു തോട്ടിവേലക്കാരനെ വിളിക്കേണ്ടിവന്നു.'' പരാവാസിയ ഈഷ്യയോടെ പറഞ്ഞു.

ഞാൻ ആ ശിശുവിനെ എളിയിലെടുക്കാൻ തുടങ്ങിയപ്പോൾ പരാവാസിയ തടഞ്ഞു. അവന്റെ ഭാവം കണ്ടപ്പോൾ എനിക്കു തോന്നി ഞാൻ എടുക്കാൻ പോകുന്നതു് ഒരു ശിശുവിനെയല്ല, ആറ്റംബോംബാണെന്നു്.

''ബാബൂ! ഈ ചൈനീസ് കുട്ടികളുടെ സൂത്രം അങ്ങേയ്ക്കുറിഞ്ഞുകൂടാ! ഇപ്പോൾത്തന്നെ തോട്ടിയെ അന്വേഷിക്കേണ്ടിവരും.'' പരാവാസിയ പറഞ്ഞു.

ശിശു സ്വന്തം മുറി അന്വേഷിച്ചു നടക്കുകയാണു്. കണ്ടെത്താൻ കഴിയാതെവന്നപ്പോൾ കരയാൻ തുടങ്ങി. ശിശുവിനേയുംകൂട്ടി, അന്വേഷിച്ചു് അവസാനം ചൈനീസ്ദമ്പതികളെ കണ്ടെത്തി. ശിശുവിനെ കാണാഞ്ഞു് അവരും പരിഭ്രാന്തരായിരിക്കുകയായിരുന്നു. ശിശു വാതിൽ തുറന്നു കടന്നുപോയതു് മാതാപിതാക്കളറിഞ്ഞില്ല. ഭാര്യയും ഭർത്താവും ചൈനീസ്ഭാഷയിൽ നന്ദിസൂചകമായി എന്തൊക്കെയോ പറഞ്ഞു. എല്ലാം മനസ്സിലായി എന്ന ഭാവത്തിൽ പരാവാസിയ തന്റെ ഉത്കലഭാഷയിൽ ആ ശിശുവിന്റെ മാതാവിനെ ശകാരിച്ചു. കല്ക്കത്താനഗരത്തിൽ കുട്ടികളെ പിടിച്ചുകൊണ്ടുപോകുന്നവരുടെ എണ്ണം കൂറവല്ലെന്നും ഓർമ്മിപ്പിച്ചു.

''ലെനിൻബാബുവിന്റെ പ്രവൃത്തിയായിരിക്കുമെന്നാണു് എനിക്കു തോന്നുന്നതു്.'' പുറത്തു വന്നപ്പോൾ പരാവാസിയ പറഞ്ഞു.

കല്ക്കത്തയിലെ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ മഹാവിപ്ലവനേതാവായ ലെനിൻ എവിടെനിന്നു വന്നു! പരാവാസി

യയുടെ ലെനിൻബാബു ലിനൻ ക്ലാക്കായ നിത്യഹരി ബാബുവാണെന്നു പിന്നീട് മനസ്സിലായി. അദ്ദേഹത്തിനു കുട്ടികളോട് വലിയ സ്നേഹമാണു്. നിത്യഹരിബാബു കുട്ടികളെ എടുത്തുകൊണ്ടുവന്നു തന്റെ മുറിയിലിരുത്തി കളിപ്പിക്കും. ഒന്നുരണ്ടു പ്രാവശ്യം അങ്ങനെ ചെയ്തതിനു് അദ്ദേഹത്തിനു ശകാരം കേൾക്കേണ്ടിവന്നിട്ടുണ്ടു്.

ഞങ്ങളെ കണ്ടപ്പോൾ നിത്യഹരിബാബു ക്ഷോഭിച്ചു. ''നിൽക്കു ഹേ! എന്റെ ഇരുപത്തിരണ്ടു തുവാല കാണുവാനില്ലല്ലോ. ആ സമയത്താണോ നിങ്ങൾ നാട്ടുവർത്തമാനം പറയാൻ വന്നിരിക്കുന്നതു്?''

കണ്ണടയും ധരിച്ചു് ആ മനുഷ്യൻ വസ്ത്രസ്ഥാപനത്തിനു മുകളിൽ ഇരിക്കുകയാണു്. ഒരുഭാഗത്തു് അലക്കിയ വസ്ത്രങ്ങളും, അതിനടുത്തുതന്നെ അലക്കാനുള്ള മുഷിഞ്ഞ വസ്ത്രങ്ങളും ഇട്ടിരിക്കുന്നു.

''എന്റെ സ്ഥിതിഗതികളും കണ്ടോ? ഇരുപത്തിരണ്ടു തുവാല സ്വന്തം പൈസകൊണ്ടു് വാങ്ങേണ്ടിവരികയാണെങ്കിൽ എന്റെ സ്ഥിതിയെന്താകും?''

''നിങ്ങളുടെ പേരിൽ കംപ്ലയ്ന്റുണ്ടു്.'' പരാവാസിയ പറഞ്ഞു:

''കംപ്ലയ്ന്റോ? എന്റെ പേരിലോ? ഇത്ര വലിയ അസൂയയോ? മുപ്പതുവർഷമായി ഈ ഹോട്ടലിൽ ജോലി ചെയ്യുന്നവരുന്നു. ഗവണ്മെന്റ്സായ്പിന്റെ വിരിപ്പുകളുടേയും തലയണകളുടേയും കണക്കു സൂക്ഷിച്ചിട്ടുണ്ടു്. പിന്നെ ഇപ്പോഴാണോ കംപ്ലയ്ന്റു്?''

''ഒന്നാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിൽ ഇന്നലെ രാത്രി തലയണകൾ കുറവായിരുന്നു.''

''അസംഭവ്യം!'' നിത്യഹരിബാബു ചാടിയെഴുന്നേറ്റു.

ഞാൻ മടങ്ങിപ്പോരാൻ തുനിഞ്ഞപ്പോൾ നിത്യഹരിബാബു വഴി തടഞ്ഞുകൊണ്ടു് കണക്കുപുസ്തകം നിവർത്തി, ആത്മഗതം ചെയ്തു: ''ഒന്നാംനമ്പർ സ്യൂട്ടു്! തലയണ കുറവു്! അസംഭവ്യം. സ്പെഷ്യൽ റൂമിൽ തലയണ കുറഞ്ഞു

ത്തക്ക ബുദ്ധിമോശം എനിക്കില്ല. വരൂ! പോയി നോക്കാം.''

ധോത്തിയും മുറിക്കയ്യൻ ഷർട്ടും, കെ. എം. ദാസ് കമ്പനിയുടെ ചെരിപ്പും ധരിച്ചു് നിത്യഹരി ബാബു എന്നെയുംകൂട്ടി ഒന്നാം നമ്പർ സ്യൂട്ടിലേക്കു തിരിച്ചു.

''നിങ്ങളുടെ ധൈര്യത്തെ അഭിനന്ദിക്കണം! നിങ്ങളാണു് നിത്യഹരിട്ടോചാര്യയുടെ തെറ്റു കണ്ടുപിടിക്കാൻ വന്നിരിക്കുന്നതല്ലേ? ഈ ഹോട്ടലിലെ എല്ലാതല്ലാം മുറികളിൽ എത്ര തലയണകളും, മേശവിരികളും, തൂവാലകളുമുണ്ടെന്നു് ഈയുള്ളവനു് കാണാപ്പാഠമറിയാം. മാനേജർ സായ്പിന്റെ മുറിയിൽ ആറു തലയണകളുണ്ടു്. അവയിൽ രണ്ടെണ്ണം സിംപ്സൺസായ്പു് ഉപയോഗിച്ചിരുന്നതാണു്. രണ്ടാം നമ്പർ സ്യൂട്ടിൽ എട്ടു തലയണയും ഒന്നാം നമ്പറിൽ നാലു തലയണയുമുണ്ടു്. എന്നിട്ടും തലയണ കുറഞ്ഞുപോയെന്നോ?''

ഒന്നാംനമ്പർ സ്യൂട്ട തുറന്നപ്പോഴം അതിൽ ഒരു തലയണ മാത്രമേ കണ്ടുള്ളൂ. നിത്യഹരിബാബു പരിഭ്രമിച്ചു. പിന്നിട്ടു് അദ്ദേഹം ഉച്ചത്തിൽ പറഞ്ഞു: ''അസംഭവ്യം! ലഹരിയുടെ ആധിക്യത്താൽ തറയിൽക്കിടന്നു് ഉരുണ്ടുകളിച്ചതായിരിക്കണം. പിന്നീട തലയണയുടെ കാര്യം മറന്നുപോയി.''

''ഡ്രൈദിനത്തിൽ കൽക്കത്ത ബ്രാഹ്മണവിധവയായിത്തീരുകയില്ലെ?'' ഞാൻ ചോദിച്ചു.

നിത്യഹരിബാബു കട്ടിലിന്നടിയിൽ നോക്കിയിട്ടു് ആഹ്ലാദത്തോടെ പറഞ്ഞു: ''അതാ! നോക്കണം സർ! നിങ്ങടം വൃഥാ എന്റെ ജോലി കളയിക്കുകയില്ലായിരുന്നോ? ഞാൻ കൊടുത്ത തലയണ തറയലിട്ടു് ഉരുണ്ടുകളിച്ച കാര്യം ആരും വിശ്വസിക്കുകയില്ല. ഗവർണർ സായ്പിനു തലയണ നല്ലിയിട്ടും, മുപ്പതുവഷ്ം ജോലി ചെയ്തിട്ടും നിത്യഹരിയുടെ ജോലി ഇപ്പോഴം നഷ്ടപ്പെട്ടുമായിരുന്നു.''

ശരിയാണു്! തലയണകഥം കട്ടിലിന്നടിയിൽ ഉണ്ടായിരുന്നു. എന്റെ മുഖഭാവം കണ്ടു് നിത്യഹരി

ബാബുവിനു് ദയ തോന്നി: ''നിങ്ങൾക്കു പ്രായം കുറവാണു്. ഹോട്ടലിലെ സ്ഥിതിഗതികളും നല്ലവണ്ണം അറിഞ്ഞുകാണുകയില്ല. മദ്യത്തിനു മാത്രമല്ല ലഹരിയുള്ളതു്. പ്രായംചെന്ന സ്ത്രീകളുടെ തലയിൽ ഭ്രതം സവാരിചെയ്യുമ്പോഴും ലഹരി ബാധിക്കും. പൈസ കൊടുത്തു ഹോട്ടൽ റൂം വാടകയ്ക്കെടുത്തു. തലയണകൊണ്ടു കളിച്ചുകൊള്ളൂ! പക്ഷേ, എറിഞ്ഞുകളഞ്ഞിട്ടു നിത്യഹരിയെ കടുക്കിലാക്കുന്നതാണു് സങ്കടം!''

സ്ഥിതിഗതികളും മെച്ചമല്ലെന്നു കണ്ടപ്പോഴും പരാവാസിയെ എന്നെ ഒറ്റയ്ക്കു വിട്ടിട്ടു സ്ഥലം വിട്ടുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. ഞാനും രക്ഷപ്പെടാൻ മാർഗ്ഗം നോക്കുകയായിരുന്നു. അതിനുള്ളിൽ നിത്യഹരിബാബു പറഞ്ഞു: ''ഞാൻ ഈ കേസു് സുപ്രീംകോർട്ടുവരെ എത്തിക്കും. നിത്യഹരി മറ്റുള്ളവരുടെ വായിൽ മുളകു തേക്കാറില്ല. മുപ്പതുവർഷമായി ഈ ജോലിചെയ്യാൻ തുടങ്ങിയിട്ടു്!''

ഞാൻ ധൃതിയിൽ നടക്കാൻതുടങ്ങിയപ്പോഴും നിത്യഹരിബാബു എന്റെ കൈയ്യിൽ കടന്നുപിടിച്ചു.

''എവിടേക്കാണോടുന്നതു്?''

''കൗണ്ടറിലേക്കു്.''

''അത്ര എളുപ്പത്തിൽ രക്ഷപ്പെടാൻ സാധിക്കുകയില്ല.''

നിത്യഹരിബാബുവിന്റെ കണ്ണുകൾ തീക്കട്ടപോലെ ജ്വലിക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു.

''ഞാനെന്തുചെയ്യണം?''

നിത്യഹരിബാബുവിന്റെ കണ്ണുകൾ ശാന്തമായി. അദ്ദേഹം പതിഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു: ''എന്റെ കൈയ്യിൽ അല്പം വെള്ളമൊഴിച്ചുതരൂ!''

''എന്തിനു്?''

''പാപം! പാപം കഴുകിക്കളയേണ്ടിയിരിക്കുന്നു!''

ബാത്റൂമിൽ ധൈര്യപ്പം ബേസിനുമുണ്ടു്. എന്നാൽ നിത്യഹരിബാബു ആ മുറിയിലെ പൈപ്പു് സ്പർശിക്കുകയില്ല. ഒന്നാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിൽ പാപം വ്യാപിച്ചുകിടക്കുന്നു എന്നാണു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിചാരം. ഞാൻ ബാത്

റൂമിൽനിന്നു മഗ് നിറയെ വെള്ളം കൊണ്ടുവന്നു. ബാത് റൂമിലെ സോപ്പുപയോഗിക്കാതെ നിത്യഹരിബാബു സ്വന്തം പോക്കറ്റിൽനിന്ന് ഒരു കഷണം സോപ്പെടുത്തു കൈ കഴുകി. ''കഴിഞ്ഞ ജന്മത്തിൽ ഞാൻ വെളുത്തേടന്റെ വസ്ത്രങ്ങളും മോഷ്ടിച്ചിരിക്കണം; ഈ ഹോട്ടലിലെ സ്റ്റാറ്റിസ്റ്റിക്സ് അറിയാമോ? എത്ര തലയണകളുണ്ടെന്നു പറയൂ.''

''ഞാനെങ്ങനെ അറിയും?''

''തൊള്ളായിരത്തി അൻപതെണ്ണമുണ്ട്. ആയിരമുണ്ടായിരുന്നു. ബാക്കിയെല്ലാം കീറിപ്പോയി. അവയുടെ പഞ്ഞി മുഴുവൻ മുറിയിൽ സൂക്ഷിച്ചിട്ടുണ്ട്. ആയിരം പാപം!''

''എന്തിന്റെ പാപം?''

''മാതാപിതാക്കളെ നിങ്ങളെ വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്യിച്ചിട്ടുണ്ടോ? ഫീസ് കുടിശ്ശികയാക്കിയിട്ടുണ്ടോ?''

''ഫീസ് യഥാസമയം കൊടുത്തിട്ടുണ്ട്. എന്റെ അച്ഛൻ ആരേയും വഞ്ചിച്ചിട്ടില്ല.''

''അപ്പോഴും അദ്ധ്യാപകർ നിങ്ങളെ എന്താണു പഠിപ്പിച്ചതു്. ഹോട്ടലുകളിലും, വഴിയമ്പലങ്ങളിലും, മദ്യശാലകളിലും നിമിഷംപ്രതി ആയിരക്കണക്കിനു പാപകർമ്മങ്ങളും നടന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതു നിങ്ങളറിഞ്ഞുകൂടെ?''

''പല കാര്യങ്ങൾക്കുമായി ഇവിടെ ധാരാളമാളുകൾ വരാറുണ്ട്. അവരെല്ലാം പാപംചെയ്യാൻ വരുന്നതാണോ?''

''തീച്ചയായും! പാപം ചെയ്യില്ലെങ്കിൽ ആരെങ്കിലും സ്വന്തം വീടുപേക്ഷിച്ച് ഇവിടെ വരേണ്ടയാവശ്യമുണ്ടോ? നിങ്ങൾ ഇവിടെ ജോലിചെയ്യാൻ തുടങ്ങിയിട്ടെത്ര കാലമായി?''

''വളരെ കുറച്ചു നാളുകളെ ആയിട്ടുള്ളൂ.''

''വിവാഹം കഴിച്ചോ? അതായതു റോസിയുമായി പരിചയപ്പെട്ടോ?''

''അറിയുമെന്നല്ലാതെ പരിചയമൊന്നുമില്ല.''

''ആ പെണ്ണ് ഒരിക്കൽ എന്നോടു കൂടുതൽ തലയണകൾ ആവശ്യപ്പെട്ടു. ആദ്യം ഞാൻ ഇല്ലെന്നു പറഞ്ഞു.

പക്ഷേ, അങ്ങനെ പറയാൻ എനിക്കെന്താണധികാരമെന്നു ഞാൻ ചിന്തിച്ചു. തലയണ ആവശ്യപ്പെട്ടവക്കു കൊടുക്കുക എന്നതാണെന്റെ ജോലി. ഞാനുടൻതന്നെ അവളുടെ മുറിയിൽ തലയണകളെത്തിച്ചു. എന്നാൽ പിറേദിവസം അവളതു തിരിച്ചുതന്നു. രണ്ടാളുകളെ ഇതേവരെ മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. ഒന്നു നിങ്ങളുടെ സത്യസുന്ദരബോസ്. അദ്ദേഹമൊരിക്കലും കൂടുതൽ തലയണ ആവശ്യപ്പെട്ടിട്ടില്ല. മറെറാന്നു മാക്കോപോളോസായ്ച്ചു! മദ്യപിച്ചു ബഹളം കൂട്ടുമെങ്കിലും ഇതേവരെ കൂടുതൽ തലയണ ആവശ്യപ്പെട്ടിട്ടില്ല.''

ഞാൻ ആശ്ചര്യത്തോടെ നോക്കിനിന്നു.

''കൂടുതൽ തലയണ ആവശ്യപ്പെടണമെങ്കിൽ മദ്യപിക്കണം! മധുപാനം! ഷാജഹാനിലെ മധുശാലയിൽ പോകാറില്ലേ?''

''ഇതേവരെ അവിടെ ഡ്യൂട്ടി ലഭിച്ചിട്ടില്ല.''

''സ്ത്രീകളും ഗൃഹലക്ഷ്മിമാരാണു്. അവക്കു് എല്ലാ സ്വാതന്ത്ര്യങ്ങളും നല്കണം. എന്നാൽ വീട്ടിൽനിന്നു പുറത്തു പോകാൻ അനുവദിക്കരുതു്. കയറൂരി വിട്ടാൽ ആരുടെയെങ്കിലും വേലിചാടി വിളവു നശിപ്പിക്കും.''

നിത്യഹരിബാബു ഒരത്ഭുതമനുഷ്യനാണെന്നെനിക്കു തോന്നി. ''പാമ്പു്! ഓരോ മനുഷ്യനിലും ഓരോ മൂർഖൻ പാമ്പു് ഉറങ്ങിക്കിടക്കുന്നുണ്ടു്. ചിലരിൽ അതു് എന്നെന്നേക്കുമായി ഉറങ്ങിക്കിടക്കുന്നു. ചിലരിൽ അതു ഫണമുയർത്തി ദംശിക്കുന്നു.''

എനിക്കു ഭയം തോന്നി. എങ്ങനെയെങ്കിലും അവിടെനിന്നു പോരണം. നിത്യഹരിബാബു എന്റെ മനോഗതം മനസ്സിലാക്കിയെന്നു തോന്നുന്നു. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: ''വരൂ! എന്റെ മുറിയിൽ പോകാം!''

തുണികൊണ്ടു കൂനകൂട്ടിയിരിക്കുന്ന ഒരു മുറിയിലാണു നിത്യഹരിബാബു താമസിക്കുന്നതു്. ''ഇവിടെയാണു് എന്റെ താമസം! ക്ഷേണം കഴിക്കുന്നതു ചെറിയ ഷാജഹാനിൽനിന്നും!''

''ചെറിയ ഷാജഹാനോ? അതെവിടെ?''

''വലിയ ഷാജഹാന്റെ പിന്നിൽത്തന്നെ. നമ്മുടെ ഷാജഹാനിൽ വിദ്വേസമൂഢമായ ഒരു ഡിന്നറിനെന്താണു ചാജ്ജ്?''

''മുപ്പത്തിയഞ്ചു രൂപ.''

''ചെറിയ ഷാജഹാനിൽ പതിനാലു പൈസ(മൂന്നരയണ)യാണു ചാജ്ജ്. ചാജ്ജു വഡ്ഢിപ്പിക്കും, ഫുഡ് കോഴ്സ് നാലണയാക്കും എന്നെല്ലാം അവർ പറഞ്ഞിരുന്നു. എന്നാൽ ഷാജഹാനിലെ സ്റ്റാഫ് എതിർത്തു. നാലണ ഞങ്ങടെ എവിടെനിന്നു തരും? അപ്പോൾ ഹോട്ടൽ ഉടമസ്ഥൻ പഴയ ചാജ്ജ് നിലനിർത്തിയെങ്കിലും പരിപ്പുകറിയുടെ കൊഴപ്പു കൂടച്ച, ഉണ്ണുന്നവർതന്നെ പാത്രം കഴുകിക്കൊട്ക്കുകയും വേണം.''

ഞാൻ നിശ്ശബ്ദനായി എല്ലാം കേട്ടുകൊണ്ടിരുന്നു.

''നിങ്ങടെങ്കിൽ ജൂനോസായ്പ് വളരെക്കൂടച്ചേ തരുന്നുണ്ടായിരിക്കുകയുള്ളു. അതിഥികടെങ്കിൽ നല്ലിയതിന്റെ അവശിഷ്ടംകൊണ്ടു നിങ്ങടെങ്കിൽ ഡിന്നർ നല്ലും. ഡിന്നറിന്റെ അവശിഷ്ടം പിറേദിവസത്തെ ലഞ്ചും. ഇന്നത്തെ ലഞ്ചിനു നിങ്ങടെക്കെന്താണു നല്ലിയതു?''

നിത്യഹരിബാബുവിന്റെ ജ്ഞാനം കണ്ടു ഞാൻ അത്ഭുതപ്പെട്ടു. ''മദ്രാസ്കറി ഭക്ഷിക്കാൻ നല്ല സ്വാദുണ്ടു്. എന്നാൽ അതൊരിക്കലും കഴിച്ചുപോകരുതു്! നിങ്ങളുടെ വയറിന്റെ സ്ഥിതിയെന്താണു്? ഇരുമ്പു തിന്നാൽ കരിയാകുമോ?''

''എന്റെ വയർ അത്ര അനുസരണയുള്ളതല്ല.''

''എന്നാൽ മദ്രാസ്കറി ഒഴിവാക്കിക്കൊള്ളൂ! അതിന്റെ ആവിഷ്കാരകൻ ലണ്ടനിലെ വീരസ്വാമിയായിരുന്നു. ഗോൾഡ് മെഡലിസ്റ്റു്! ഓണററി കുക്കിംഗ് അഡൈസർ ടു മി സെക്രട്ടറി ഓഫ് സ്റ്റേറ്റ് ഫോർ ഇന്ത്യ, വീരസ്വാമി 1914–ൽ ബ്രിട്ടീഷ് എക്സിബിഷനു പോയിരുന്നു. അതിനുശേഷം ലണ്ടനിൽ ഒരു റസ്റ്റാറന്റു സ്ഥാപിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിൽനിന്നാണു് ജൂനോസായ്പ് ഇന്ത്യൻപാചകകല അഭ്യസിച്ചതു്. വാസ്തവത്തിൽ വീരസ്വാമി അയാളുടെ

ചെവിക്കുപിടിച്ചു പുറത്താക്കുകയാണുണ്ടായതു്. നമ്മുടെ ദേവൻകുക്കു് ഇല്ലായിരുന്നെങ്കിൽ ജൂനോയുടെ പൂച്ചു പുറത്താകുമായിരുന്നു. അതേ മദ്രാസ്കറി! ഇറച്ചി ആദ്യത്തെ ദിവസം കോംഡ്മീറ്റ് എന്ന പേരിൽ വില്ക്കും. രണ്ടാം ദിവസവും അതുതന്നെ. മൂന്നാംദിവസം ബിരിയാണി. നാലാംദിവസം അതു് മദ്രാസ്കറിയായി രൂപം കൊള്ളും.''

യാത്രപറഞ്ഞു പോരാനൊരുങ്ങിയപ്പോൾ നിത്യഹരിബാബു വീണ്ടും പറഞ്ഞു: ''നിൽക്കു! നിങ്ങൾ കൂട്ടിയാണു്. കറ പറിയാൽ അറിയാതിരിക്കണം. റോസി നിങ്ങളുടെ മുറി പിടിച്ചടക്കി. നിങ്ങളുടെ മുറി മുഴുവൻ വെള്ളയാക്കാം.''

ഒരുകെട്ടു തുണിയുമായി നിത്യഹരിബാബു എന്നെ അനുഗമിച്ചു. റോസി സ്വന്തം മുറിയിലിരുന്നു പല്ലുകൾ മുഴുവൻ പുറത്തു കാണിച്ചു ചിരിച്ചു:

''എന്റെ ജോലികളെല്ലാമവസാനിച്ചു. ഇനി ഇവിടെയിരുന്നു വെയിൽകൊണ്ടു ശരീരം ടോസ്റ്റാക്കണം. പിന്നീടു ലഞ്ചു്. അതിനുശേഷം എന്തുചെയ്യുമെന്നറിയാമോ? മാറ്റിനിഷോ കാണാൻ പോകും. ജിമ്മി വരുമെന്നു പറഞ്ഞിരുന്നു. എന്നാൽ ബാംകെ പാർട്ടിമൂലം അയാംക്കു പോരാൻ സാധിക്കുകയില്ല. അയാളുടെ ടിക്കറ്റുണ്ടു്. നിങ്ങൾ വരുന്നോ?''

ഞാൻ അത്ഭുതസ്തബ്ധനായി. റോസി എന്നെ സിനിമയ്ക്കു ക്ഷണിക്കുന്നു!

''വളരെ നന്ദി! എനിക്കു ഡ്യൂട്ടിയുണ്ടു്.''

''ശരി! എന്നാൽ ഞാൻ സഹോദരിയെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോകും. പക്ഷേ, മുന്നറിയിപ്പുനല്കാതെ അവളെ സിനിമയ്ക്കു കൊണ്ടുപോയാൽ അവളുടെ ബോയ്ഫ്രണ്ടു് വന്നിട്ടു മടങ്ങിപ്പോകുമല്ലേ!

ഞാൻ വീണ്ടും നന്ദിപറഞ്ഞു് സ്വന്തംമുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചു. നിത്യഹരിബാബുവിന്റെ ഭാവം മാറി. അദ്ദേഹം ഗംഭീരസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു:

''നിങ്ങൾതമ്മിൽ വളരെ അടുത്തുകഴിഞ്ഞു എന്നു മനസ്സിലായി. പക്ഷേ, അധികം വളർന്നു മേലോട്ടു പോയാൽ കാറ്റിൽ ഒടിയും! നാലുപാട്ടം വിഷമുണ്ടെന്നും സദാ ശ്രദ്ധമായിരുന്നില്ലെങ്കിൽ വിഷജ്വാല ഏല്ക്കുമെന്നും ഓർത്തുകൊള്ളൂ!''

നാലുപാട്ടം പരിശോധിച്ചതിനുശേഷം നിത്യഹരി ബാബു പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങളുടെ മുറിയിലെ വിരികളെല്ലാം നിത്യവും മാറ്റാൻ വേണ്ട ഏർപ്പാടുചെയ്യാം. നിത്യഹരിയുടെ ആജ്ഞാനുവർത്തികളായി അഞ്ചു് അലക്കുകാരുണ്ടു്. ഇനി ഞാൻ പോകട്ടെ! ധാരാളം ജോലികളുണ്ടു്. ബാംകെ പാർട്ടിക്കു മുന്നൂററിയൻപതു ത്യാപിക്കൻ (ഭക്ഷണം കഴിക്കുമ്പോൾ കഴുത്തിൽനിന്നു കീഴോട്ടു മടിവരെ ഇട്ടുന്ന തുവാല) തയ്യാറാക്കണം. പണ്ടു് ഷാജഹാനിൽ ഓരോ കോഴ്സിനും ത്യാപിക്കൻ മാറുമായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ ദിവസത്തിൽ ഒന്നു് എന്ന കണക്കാണു്. പല ആകൃതികളിലുള്ള ത്യാപിക്കൻ തയ്യാറാക്കിയിട്ടുണ്ടു്. ഇന്നത്തെ പാർട്ടിക്കു പന്നിയുടെ തലയുള്ള ത്യാപിക്കനാണു് ഉപയോഗിക്കാൻപോകുന്നതു്.''

ഏഴു്

ക്രിക്കറ്റിൽ ടെസ്റ്റും ഫുട്ബാളിൽ ഷീൽഡുമാണു് ഫൈനൽ! അതുപോലെയാണു് ഹോട്ടലിനെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ബാംകെ പാട്ടിയും. വാസ്തവം പറഞ്ഞാൽ ഈ ബാംകെ എന്താണെന്നു് ഹോട്ടലിലുള്ളവർക്കറിഞ്ഞുകൂടാ, അറിയാൻ സമയവുമില്ല. ബാംകെ പാർട്ടിയുണ്ടെന്നു കേട്ടാൽ ഏറ്റവും കൂടുതൽ സന്തോഷിക്കുന്ന വ്യക്തി ഞങ്ങളുടെ മാനേജരായിരുന്നു. അദ്ദേഹം കാര്യങ്ങൾ ഇറുന്നു പറയും: ''ഇത്ര വലിയ ഒരു പാട്ടി വേണ്ടവിധത്തിൽ മാനേജ്ചെയ്യാൻ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലല്ലാതെ മറ്റാർക്കും സാദ്ധ്യമല്ല. ഞങ്ങളുടെ ചാർജ്ജ് അല്പം കൂടുമെങ്കിലും, പാർട്ടി നല്ലനവർക്കും പങ്കെടുക്കുന്നവർക്കും ആനന്ദത്തിനും

അഭിമാനത്തിനും വകയുണ്ടായിരിക്കും.'' ഷാജഹാനിൽ സാധാരണ ആഴ്ചയിൽ രണ്ടും മൂന്നും ബാംകെ പാർട്ടി നടക്കാറുണ്ട്. പണ്ട് അഞ്ചും ആറും പാർട്ടികളും നടന്നിരുന്ന എന്നാണ് ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞതു്. ഒന്നരയോ രണ്ടോ മാസത്തിനു മുമ്പേ റിസർവ്വ് ചെയ്യിച്ചില്ലെങ്കിൽ ഹാളും ലഭിക്കുമായിരുന്നില്ല. എന്നാൽ ഇന്നു് അക്കാലമല്ല. കല്ക്കത്തയിൽ ഉല്ലാസപ്രിയർ കുറഞ്ഞു എന്നു കരുതി സാമൂഹ്യസമ്പർക്കം കുറഞ്ഞു എന്നതല്ലമില്ല. നഗരത്തിൽ ധാരാളം ക്ലബ്ബുകളും ഉടലെടുത്തു. അവിടെ മദ്യത്തിനും, ഭക്ഷണത്തിനും ആദായമുണ്ട്. അധികൃതക്കു് ലാഭവും കുറവുമാണു്. അഭിമാനം കൂടുതലും! ഉന്നതനിലവാരത്തിലുള്ളവരെല്ലാം ക്ലബ്ബുകളിലെ പാട്ടി ഇഷ്ടപ്പെടാൻ തുടങ്ങി. ക്ലബ്ബിനും നേട്ടമാണു്. പുതിയ സ്റ്റാഫിന്റെ ആവശ്യമില്ല. നല്ല ഒരു വിഹിതം ക്ലബ്ബിന്റെ മൂലധനമായി ലഭിക്കുകയും ചെയ്യും. രാജ്യത്തെ സ്ഥിതിഗതികളും വെച്ചു നോക്കുമ്പോൾ ഒന്നും വിശ്വസിക്കാൻ വയ്യ. ബോംബെയെപ്പോലെതന്നെ കൽക്കത്തയുടെയും സ്ഥിതി അവതാളത്തിലാണെന്നു ചിലപ്പോൾ പത്രങ്ങളിൽ വായിക്കേണ്ടിവരും. നനഞ്ഞ കൽക്കത്ത ഒറ്റ രാത്രികൊണ്ടു് ഉണക്കയായിത്തീർന്നെന്നും വരാം. അപ്പോൾ മദ്യമില്ലാത്ത ക്ലബ്ബുകൾ ചിറകറ്റ അപ്സരസ്സുകളെപ്പോലെയായിത്തീരും. അത്തരമൊരു ദുരവസ്ഥ കൽക്കത്തയുടെമേൽ അടിച്ചേല്പിക്കാതിരിക്കട്ടെ! എല്ലാവരുടേയും ഇച്ഛയ്ക്കു വിപരീതമായി ബോബെയിലെ കാളമേഘം ഡൽഹി ചുറ്റി എന്നെങ്കിലും കൽക്കത്തയിലെത്തിപ്പെട്ടാൽ പിന്നെ ക്ലബ്ബുകളിൽ ബാംകെ പാർട്ടികളൊഴികെ മറ്റൊന്നുമുണ്ടായിരിക്കുകയില്ല. അതിനാൽ കാലേക്കൂട്ടി കരുതലോടെ പ്രവർത്തിക്കാനാരംഭിച്ചു.

പക്ഷേ, ബാംകെ അത്ര എളുപ്പമുള്ള ഒരു പാർട്ടിയല്ല. പ്രത്യേകിച്ചു മുന്നൂറും നാന്നൂറും അതിഥികളുള്ള പാർട്ടിയാണെങ്കിൽ! ആവക കാര്യങ്ങളിൽ പ്രത്യേകം വൈദഗ്ധ്യം സമ്പാദിച്ച ജോലിക്കാർ ഷാജഹാനിലുണ്ട്. ചിലപ്പോൾ ഗവർമ്മെന്റും അവരുടെ സേവനമാവശ്യപ്പെടാറു

ണ്ട്. അവർ സാവ്വദേശിയ അതിഥികളുടെ മുമ്പിൽ ഭാരതത്തിന്റെ അന്തസ്സ് നിലനിത്തിപ്പോരുന്നു. ഞങ്ങളുടെ പരാവാസിയയുടെ കാര്യം തന്നെയെടുക്കാം. 1924-ൽ ലണ്ടനിൽ ബ്രിട്ടീഷ് എമ്പയർ എക്സിബിഷൻ തുറക്കുകയുണ്ടായി. അവിടെ ഒരു ഇന്ത്യൻ റസ്റ്റാറൻറുണ്ടായിരുന്നു. ആ റസ്റ്റാറന്റിൽ ജോലിചെയ്യാൻ പരാവാസിയയെ ലണ്ടനിലേക്കു ക്ഷണിക്കപ്പെട്ടു. അവൻ പ്രഭുക്കന്മാർ പങ്കെടുത്ത എത്രയോ പാർട്ടികളിൽ സേവനമനുഷ്ഠിച്ചിരിക്കുന്നു! ബാംകെപ എന്നു കേൾക്കുന്നതുതന്നെ പരാവാസിയയ്ക്കു സന്തോഷമാണ്. കൂടുതൽ അദ്ധ്വാനിക്കേണ്ടിവരും! അവയവങ്ങളം വേദനിക്കാൻ തുടങ്ങും. എന്നിരുന്നാലും അതൊരു ഉല്ലാസമാണ്!

ബാംകെപ പാർട്ടിക്ക് ഓർഡർ ലഭിച്ചുകഴിഞ്ഞാൽ മാക്കോപോളോ തിരക്കുകൂട്ടും. എന്നാൽ സ്വഭാവം ശാന്തമായിരിക്കും. ഗാംഭീര്യപ്രകൃതിക്കാരനായ ഗൃഹനാഥൻ സദ്യ നടത്തുമ്പോഠം കുട്ടികളോടും യുവാക്കന്മാരോടും സൗമ്യത്തിൽക്കൂടി ജോലികളം നിർവ്വഹിപ്പിക്കുന്നതുപോലെയാണ് മാക്കോപോളോയും.

''ജിമ്മി! ഇതു് വളരെ പ്രാധാന്യമർഹിക്കുന്ന ഒരു പാർട്ടിയാണ്. ഈ ദരിദ്രരാജ്യത്തിന്റെ അന്തസ്സു നിലനിൽക്കുന്നതു് ഈ പാർട്ടിയുടെ സാഫല്യത്തെ ആശ്രയിച്ചായിരിക്കും.'' അന്നു മാക്കോപോളോ പറഞ്ഞു.

''കല്ക്കത്താനഗരം ഇതിനു മുമ്പൊരിക്കലും കണ്ടിട്ടില്ലാത്തവിധത്തിലുള്ള ബാംകെപ നടത്തിക്കൊള്ളാം.''

മാക്കോപോളോ ജൂനോയുടെ നേരെ തിരിഞ്ഞു: ''നിങ്ങടം എന്തുപറയുന്നു?''

''നോ! നോ! ദീസ് ആർ സിമ്പിടം പാട്ടീസ്! നോ ബാംകെപ'' ബാംകെപ എന്നു പറഞ്ഞാൽ എന്താണെന്നു കൽക്കത്തയിലെ ജനങ്ങൾക്കറിയുകയില്ലെന്നാണ് ജൂനോസാസ്ത്രിന്റെ ധാരണ. ഇതൊരു ചെറിയ സിറ്റിയാണ്. പാരീസ്പോലുള്ള വൻനഗരത്തിൽ പാചകകലയഭ്യസിച്ച മനുഷ്യൻ, പപ്പടംപോലെ ചെറിയ കല്ക്കത്തയിൽ വന്നു് പാചകവിദ്യ മുഴുവൻ മറന്നുപോയി. ജൂനോ ആരുടേ

യും പാദസേവചെയ്തല്ല പാചകകലയഭ്യസിച്ചതു്. ജൂനോവിന്റെ ഗുരുനാഥൻ മാംസിയെ ഹാർബുദ ആയിരുന്നു. അയാളുടെ പേരു് കേൾക്കുന്നമാത്രയിൽ ലോകത്തുള്ള സകല ഹോട്ടലുകളിലേയും പ്രധാനപാചകർ തലകുനിക്കും. മാംസിയെ ഹാർബുദിന്റെ ഗുരുനാഥൻ പാചകലോകത്തെ 'ബീട്ടോഫ'നായിരുന്നു. മാംസിയെ എക്ഫിയർ എന്നായിരുന്നു അയാളുടെ പേരു്. ട്ടകൾ ഈസ് ട്ട സേർച്ച് ഓഫ് ഗോഡ് എന്നായിരുന്നു എക്ഫിയറിന്റെ അഭിപ്രായം. ഒൻപതു കോഴ്സിൽ കുറഞ്ഞു ബാംകെ പാർട്ടി നടക്കുകയില്ലെന്നായിരുന്ന അദ്ദേഹം പറഞ്ഞിരുന്നതു്!

''എന്തു്?'' മാക്കോപോളോ ചോദിച്ചു.

ജൂനോ മേലങ്കിയിൽ കൈ തുടച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''ആദ്യം അഡിവോർ,പിന്നീടു് സൂപ്പ്, ഫിഷ്, എൻട്രി, റിമൂവ്സ്, റോസ്റ്റ്, എൻട്രിമെൻറ്, അവസാനം കോഫി.''

മാക്കോപോളോ ഗംഭീരസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു: ''മൈ ഡിയർ ഫ്രണ്ട്! നമ്മുടെ ഈ ബാംകെ കുട്ടിക്കളിയല്ല. ലോകത്തിന്റെ പ്രധാനപ്രശ്നങ്ങളെക്കുറിച്ചു ചർച്ചചെയ്യാനാണു് അതിഥികളിവിടെ സമ്മേളിക്കുന്നതു് എന്നാണെന്റെ അറിവു്. അവർ സ്വാഭാവികമായും ലളിതവും ശുചിത്വവുമുള്ള ഡിന്നറാണാഗ്രഹിക്കുന്നതു്. ആളൊന്നുക്കു് പതിനഞ്ചുരൂപ ചാർജ്ജു്!''

ഒൻപതു കോഴ്സിന്റെ ഡിന്നർ പാകംചെയ്യാനുള്ള ഭാഗ്യം നഷ്ടപ്പെട്ടതിൽ ഖേദിച്ചുകൊണ്ടു് ജൂനോ പറഞ്ഞു: ''അങ്ങു് ആജ്ഞാപിക്കുന്നവിധേങ്കിലും ഞാൻ പാകംചെയ്തുകൊള്ളാം. വെറും കോമൺഡ് മട്ടനും, ബ്രെഡും മതിയെങ്കിൽ അതിനും തെയ്യാർ! പക്ഷേ, പാരീസിലൊഴികെ മറെറങ്ങും പാചകവൃത്തിയിൽ ആനന്ദമില്ല. ലോകത്തു് മറെറാരിടത്തും ആ കലയുടെ ആസ്വാദകരില്ല. അതിനാൽ കല്ലത്തയിലൊരിക്കലും ഒരു മാംസിയെ ഹാർബുദോ, മാംസിയെ എക്ഫിയറോ ജനിക്കുകയില്ല.''

''നിങ്ങളം ഇരിക്കൂ! ഞാൻ ഫോൺ ചെയ്യ് ആതി ഥേയത്വമായി മെനുവിനെക്കുറിച്ച സംസാരിച്ചിട്ടുവരാം'' മാക്കോപോളോ പുറത്തേക്കുപോയി.

ബോസേട്ടൻ തൽക്ഷണം ജൂനോസാന്റിന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു്, ''പ്രിയപ്പെട്ട ജൂനോസാന്റ്! നിങ്ങളം ദുഃഖിക്കേണ്ട. എന്റെ വിവാഹത്തിനു് നിങ്ങളംക്കിഷ്ടമുള്ള വിഭവങ്ങളം പാകംചെയ്യാൻ അവസരം ലഭിക്കും. നിങ്ങളുടെ മെനു എന്തൊക്കെയാണെന്നറിയാം.''

ജൂനോ ചിരിച്ചു: ''സ്യാട്ടാ! നിങ്ങളുടെ വിവാഹത്തിനു ഫ്രഞ്ചു്, ഇംഗ്ലീഷ്, സ്പാനിഷ്, ഇറാലിയൻ, പോളിഷ്, ആഫ്രിക്കൻ, ടർക്കിഷ്, ഇന്ത്യൻ തുടങ്ങി എല്ലാ മെനുവും പാകംചെയ്യും.''

''ഹേ! കരുണാമയനായ സർവ്വശക്താ! ഹേ! മഹാപ്രഭോ! നീ മാംസിയെ ജൂനോവിനു് അതുവരെ ദീർഘായുസ്സു നല്കേണമേ! എത്രയും വേഗം യു. എൻ. ഓ.യിൽ നിന്നു് അനുരൂപയായ ഒരു കന്യകയെ എനിക്കായി അയച്ചുതരേണമേ!''

ബോസേട്ടൻ മുട്ടുകുത്തി കരംകൂപ്പി നിന്നു പ്രാർത്ഥിച്ചു.

ജൂനോസാന്റിനു് സന്തോഷമായി. ''നിങ്ങളം മണിയറയിലുറങ്ങുന്ന ആദ്യരാത്രി പാകപ്പെടുത്തിത്തരുന്ന സൂപ്പിന്റെ പേരു്, Lasoupc des Noees of Tourin Aux Tomato എന്നായിരിക്കും.''

ബോസേട്ടൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു് ജൂനോയുടെ അടുത്തുചെന്നു. ''പേരിനു വല്ലാത്ത നീളം. സാധനം എന്താണെന്നു പറയാമോ ജൂനോയേട്ടാ?''

''ചുരുക്കിപ്പറഞ്ഞാൽ മധുയാമിനി സൂപ്പു്! പാകപ്പെടുത്താൻ വലിയ ബുദ്ധപ്പാടാണു്. അതു സേവിച്ചാൽപ്പിന്നെ ഞങ്ങളുടെ രാജ്യത്തെ നവദമ്പതികളെന്താണോ ചെയ്യുന്നതു്, അതു നിങ്ങളും ചെയ്യണം.''

''പ്രേമിക്കലും സാപ്പാടുകഴിക്കലുമല്ലാതെ ഫ്രഞ്ചുസമുദായം മറ്റെന്തിനെക്കുറിച്ചെങ്കിലും ചിന്തിക്കാറുണ്ടോ?'' ബ്രിട്ടീഷുകാരനായ ജിമ്മി ഇടയ്ക്കുകയറി പറഞ്ഞു.

ജൂനോ ക്ഷോഭിച്ചു. ''വെറുതെ ചിലയ്ക്കരുത്,'' പിന്നീട് അയാൾ ബോസേട്ടന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു.

''നിങ്ങളുടെ മണിയറപ്രവേശത്തിന്റെ ആദ്യരാത്രി ഞങ്ങൾ വളരെ വൈകുന്നതുവരെ തിന്നുകയും കുടിക്കുകയും ഉല്ലസിക്കുകയും ചെയ്യും. പിന്നീട് രണ്ടുകോപ്പ മധുയാമിനിസൂപ്പുമായി മണിയറയുടെ വാതിലിൽ വന്നു മുട്ടിവിളിക്കും. ബഹളമുണ്ടാക്കും. നിങ്ങൾ വാതിൽ തുറക്കുന്നതുവരെ ഞങ്ങൾ ബഹളംകൂട്ടും. വാതിൽ തുറക്കുമ്പോൾ ഞങ്ങൾ അകത്തു പ്രവേശിക്കും. പിന്നീട് നിങ്ങളിരുവരേയും സൂപ്പു കുടിപ്പിക്കും. കുടിച്ചുതീരുന്നതുവരെ ഞങ്ങൾ പുറത്തു പോകുകയില്ല.''

''നിങ്ങൾ ഒരിക്കലും പുറത്തു പോയില്ലെങ്കിലും വേണ്ടില്ല. പക്ഷേ, എന്തുകൊണ്ടാണ് സൂപ്പുണ്ടാക്കുന്നതെന്നു പറയൂ.''

''ഉള്ളിയും തക്കാളിയുംകൊണ്ടാണ് മധുയാമിനി സൂപ്പുണ്ടാക്കുന്നതു്.''

''എനിക്കു വേണ്ട. ഞാൻ വിവാഹമേ കഴിക്കുന്നില്ല. വായിൽനിന്നു് ഉള്ളിയുടെ ഗന്ധംവമിക്കുന്ന പുരുഷനെ ഏതെങ്കിലും സ്ത്രീ ഇഷ്ടപ്പെട്ടുമോ?''

ജൂനോ സത്യസുന്ദരബാബുവിനെ എത്രമാത്രം സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ടെന്നു് അയാളുടെ സംഭാഷണത്തിൽനിന്നു മനസ്സിലായി. വേറെയുമെന്തോ പറയാൻ തുനിയുകയായിരുന്നു. അതിനുള്ളിൽ മാക്കോപോളോ മടങ്ങിവന്നു.

''ഞാനിപ്പോൾത്തന്നെ റോസിയോട്ടമെനു കാർഡുകൾ ടൈപ്പുചെയ്യാൻ പറയാം. എന്നാൽ മാംസഭക്ഷകരെത്രയെന്നും, സസ്യഭക്ഷകരെത്രയെന്നും തിട്ടമായി അറിയാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല.''

''അതറിയാൻ സാധിക്കുകയില്ല. നൂറിനു് അൻപതു് എന്ന തോതിൽ സസ്യഭോജനം തയ്യാറാക്കാം.''

ജിമ്മി അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

ജൂനോസായ്പിനു് കോപമടക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ''ദിഹെൽ! പാചകരെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം പാരീസ് സ്വർഗ്ഗമാണെങ്കിൽ കല്ക്കത്ത നഗരമാണു്. കല്ക്കത്തയി

ലെ ജനങ്ങൾക്കു പാട്ടികളിൽ പങ്കെടുക്കാതെ വീട്ടിലിരുന്നു ഫലമൂലാദികളും ഭക്ഷിച്ചുകൂടെ? ഒരു മേശയ്ക്കു ചുറ്റും സസ്യഭുക്കുകളും, മാംസഭുക്കുകളും ഇരുന്നു ഭക്ഷണം കഴിക്കുക എന്ന സമ്പ്രദായത്തെക്കുറിച്ചു് മാംസിയ ഹർബറുവിനു ചിന്തിക്കാൻപോലും സാദ്ധ്യമല്ല. സസ്യഭുക്കുകളാണെങ്കിലും ചിലർ മുട്ട കഴിക്കും. മറ്റുചിലർ മാംസഭുക്കുകളാണെങ്കിലും ബീഫു് (മൂരിയിറച്ചി) കഴിക്കുകയില്ല. മറ്റൊരു കൂട്ടർ ഗോമാംസം കഴിക്കും. എന്നാൽ പന്നിയിറച്ചി തൊടുകയില്ല.''

ജൂനോസാസ്സിനെ ശ്രുണിപിടിപ്പിക്കാൻവേണ്ടി ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു; ''മാതാവേ! ഞാനെവിടെ നില്ക്കണം?''

''എന്തു്?'' ജൂനോ ജിജ്ഞാസയോടെ ചോദിച്ചു.

''ഈ കഴപ്പങ്ങൾകൊണ്ടാണു് ഞങ്ങളുടെ ഗ്രേറ്റ് രാംപ്രസാദു്; ടെൽ മദർ കാളി! വെയർ ഡു ഐസ്റ്റന്റ്? എന്നു പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതു്.''

''മിസ്റ്റർ സ്യാട്ടാ! മിസ്റ്റർ പ്രസാദു് വലിയ പാചകനായിരുന്നോ?''

''വെരി വെരി ഗ്രേറ്റ് കുക്കു്! അദ്ദേഹം ദൈവത്തിനുവേണ്ടി മാത്രമേ പാചകംചെയ്തിരുന്നുള്ളൂ.''

അടുത്തിരുന്ന പരാവാസിയ മാനേജർസാസ്സിന്റെ ചെവിയിലെന്തോ മന്ത്രിച്ചു. മാനേജർ ജിമ്മിയോടു ചോദിച്ചു:

''വെയിറർമാരുടെ കാര്യം? മെൻ ഡയിനിംഗ്ഹാളിൽ എത്രപേരുണ്ടെങ്കിൽ നിങ്ങളുടെ ജോലി നടക്കും?''

''ഇരുപതുപേരിൽ കുറഞ്ഞാൽ വിഷമമാണു്.'' ജിമ്മി പറഞ്ഞു. ബാംകെ പാട്ടികളും നടത്തുമ്പോൾ ജോലിക്കാരുടെ അഭാവം നേരിടാറുണ്ടു്. ഹോട്ടലിലുള്ള എല്ലാ ജോലിക്കാരെയും വെയിറർമാരുടെ യൂണിഫാറമണിയിച്ചു ജോലി നിർവ്വഹിപ്പിക്കുകയാണു പതിവു്. ഏതോ ഒരു ഹോട്ടലിൽ തോട്ടിവേലക്കാരനെക്കൊണ്ടും ബയറരുടെ ജോലി ചെയ്യിച്ചതായി കേട്ടിട്ടുണ്ടു്. ജോലിയിൽ നിന്നു പിരിഞ്ഞുപോയവരേയും വിളിക്കും.''

''പരാവാസിയ! നീ ഇപ്പോഴത്തന്നെ അന്വേഷിക്കാൻ ഇറങ്ങിക്കൊള്ളൂ! അബ്ദുൽ, ഗഫൂർ, മായാധർ, ജയൻ തുടങ്ങിയവരെയെല്ലാം വിവരമറിയിക്കൂ! രണ്ടു രൂപവീതം കൊടുത്തേക്കാം.'' ജിമ്മി ആജ്ഞാപിച്ചു.

പരാവാസിയ എഴുനേറ്റപ്പോഴേക്കും മാനേജർ പറഞ്ഞു: ''ന്യാട്ടഹരിയെ വിവരമറിയിച്ചേക്കൂ!''

നിത്യഹരിബാബു ചെരിപ്പും പിടിച്ചു് ശബ്ദമുണ്ടാക്കിക്കൊണ്ടു് ഓടിവന്നു. അപ്പോഴേക്കും പലരും പൊയ്കഴിഞ്ഞിരുന്നു. ജൂനോ കിച്ചനിലേക്കു പോയി. ജിമ്മി കൺട്രാക്ടറോടൊത്തു് മാക്ക്റിലേക്കു തിരിച്ചു.

''ന്യാട്ടഹരി! ബാംകെ.'' അത്രയുംകൊണ്ടു നിത്യഹരിബാബുവിനു കാര്യം മനസ്സിലായി.

''എത്രപേർ കൂട്ടത്തിലുണ്ടാകും?''

''ഏതാണ്ടിരുപതുപേർ.''

''നാല്പതു യൂണിഫോറവും എൺപതു കൈയുറകളും ഞാൻ തയ്യാറാക്കിവെച്ചുകൊള്ളാം. തലപ്പാവും കൊട്ടക്കാം. മഹാന്മാർ പങ്കെടുക്കുന്ന പാട്ടിയല്ലെ? ഗവർണർ സായ്പും വരുമോ?''

''വന്നേക്കും.'' ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു.

''അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ വാദ്യക്കാരേയും അണിയിച്ചൊരുക്കണം.'' നിത്യഹരിബാബു പറഞ്ഞു.

''അവരുടെ യൂണിഫോറവും തയ്യാറായിരിക്കണം.'' മാക്കോപോളോസായ്പു് പറഞ്ഞു.

''നിത്യഹരി ഉള്ളിടത്തോളംകാലം യൂണിഫാറത്തിന്നൊരു കുറവും വരില്ല സർ! എന്നു കരുതി ഗോമേജിന്റെ വാദ്യയന്ത്രങ്ങളുടെ യൂണിഫാറം തയ്യാറാക്കാൻ എനിക്കു സാദ്ധ്യമല്ല. അരോഗദൃഢഗാത്രരായ അഞ്ചു ചെറുപ്പക്കാർ. ലഞ്ചുസമയത്തു കേ....ക്കു എന്നു കേറ്റംപ്പിച്ചിട്ടു കിടന്നുറങ്ങും. രാത്രി ഡിന്നറിനും അതുപോലെതന്നെ. യന്ത്രങ്ങളും സന്താനങ്ങൾക്കു തുല്യമാണു്. സന്താനങ്ങളുടെ വസ്ത്രത്തിന്റെ കാര്യം ശ്രദ്ധിക്കേണ്ടതു് അമ്മമാരാണു്. ഞാനെന്തിനു് അന്വേഷിക്കണം?''

മാക്കോപോളോവിനു് നിത്യഹരിബാബുവിനെ വലിയ കാര്യമാണു്. അദ്ദേഹം മന്ദഹസിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''മിസ്റ്റർ ബോസു് എല്ലാ ഏർപ്പാടുകളും ചെയ്യും. നിങ്ങടെ പൊയ്ക്കോളൂ!'' പിന്നീടു് എന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു് ''എനിക്കു വെളിയിൽ പോകേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ബയറൺ ഒരു സ്ലിപ്പയച്ചിട്ടുണ്ടു്. ഒരുപക്ഷേ, സുശാന്റെ വല്ല വിവരവും ലഭിച്ചിരിക്കാം. ബാംകെയ്സ്സിനു വേണ്ടതു് ഏർപ്പാടുകളൊക്കെ ചെയ്യാൻ ബോസിനോടു പറഞ്ഞേക്കൂ!''

പകൽ മുഴുവൻ തിക്കുംതിരക്കുമായി കഴിഞ്ഞുകൂടി. നിശ്വസിക്കാൻപോലും സമയമില്ല. ബോസേട്ടൻ കൗണ്ടറിൽ വിലൃംഘോഷിനെ നിർത്തിയിട്ടു് എന്നെയും കൂട്ടി ബാംകെയ്സ്സിനു വേണ്ട ഏർപ്പാടുകളിൽ വ്യാപൃതനായി. വെയിറർമാർ കത്തികളും മുള്ളുകളും തുടച്ചു വൃത്തിയാക്കുകയാണു്.

''ഓരോ സാധനവും ഞാൻ എണ്ണി എടുത്തുകൊള്ളാം. നഷ്ടപ്പെട്ടാൽ നിങ്ങളുടെ ശമ്പളത്തിൽനിന്നു പിടിച്ചോളൂ.'' പരാവാസിയ പറഞ്ഞു.

അത്തരത്തിലുള്ള ഉത്തേജനങ്ങളിലൂടെ ഞങ്ങളുടെ ഷാജഹാൻഹോട്ടൽ ക്രമേണ സമ്മോഹനമായ ആ മുഹൂർത്തത്തിലേക്കു നീങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്നു. പകലിന്റെ നദി രാത്രിയുടെ പാരാവാരത്തിലെത്തിച്ചേരുകയാണു്. സത്യസുന്ദരബാബു ഹാളും അലങ്കരിച്ചു. ഇനി നിത്യഹരിബാബുവിന്റെ, പന്നിത്തലയുടെ ചിത്രമുള്ള മുന്നൂററിയൻപത്തു് ത്യാപിസ്സിന്റെ പ്രതീക്ഷയിലാണു്.

മാനവപ്രേമസമിതി ഒരു അന്തർരാഷ്ട്രീയപ്രസ്ഥാനമാണു്. ഇന്നത്തെ നിശാഭോജനസഭ നടത്തുന്നതാരാണോ അവർ ആ പ്രസ്ഥാനത്തിന്റെ ഒരു ശാഖ കൽക്കത്തയിൽ രൂപീകരിക്കാൻ പോകുകയാണു്. അതിഥികളെ സ്വാഗതംചെയ്യാൻ മിസ്റ്റർ അഗർവാല, മിസ്റ്റർ ലോംഗ്ഫോർഡു്, ഖാൻ ബഹാദൂർ ഹക്കു് എന്നീ മഹാരഥന്മാർ കൗണ്ടറിനു മുമ്പിൽ കാത്തുനില്ക്കുകയാണു്. മിസ്റ്റർ അഗർവാല ധരിച്ചിരിക്കുന്നതു് ദേശീയവസ്ത്രമായ ഷേർവാണിയും ചുന്ദു് പാജാമയുമാണു്. മിസ്റ്റർ ലോംഗ്ഫോർഡിന്റേതു

യൂറോപ്യൻരീതിയിലുള്ള നൈറ്റ്സൂട്ടാണു്. ഖാൻ ബഹാദൂർ തന്റെ മുഗളീയ ആഭിജാത്യം വിസ്മരിച്ചിട്ടില്ല. മാനവസേവയെച്ചൊല്ലി അവർ വ്യഗ്രരാണു്. ധാരാളം ജോലികളുള്ള മാന്യന്മാരാണവർ! പല പ്രധാന കാര്യങ്ങളും കൈകാര്യം ചെയ്യേണ്ടതുണ്ടു്. സുഖോല്ലാസമുപഭോഗം ചെയ്യാൻ അവക്കു ധാരാളം സ്ഥലങ്ങളുമുണ്ടു്. എന്നാൽ അതെല്ലാം ത്യജിച്ചു സന്ധ്യാസമയത്തു് അവർ ഹോട്ടലിൽ വന്നുനില്ക്കുന്നതു സമുദായത്തിന്റെയും രാജ്യത്തിന്റെയും നന്മയ്ക്കുവേണ്ടിയാണു്. മാനവസേവയ്ക്കായി അവർ തങ്ങളുടെ എല്ലാ സുഖഭോഗങ്ങളും ഉപേക്ഷിച്ചിരിക്കുന്നു!

"'അല്പം കൂടുതൽ ബഹുമാനിക്കണം.'' അഗർവാലയെ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചുകൊണ്ടു ബോസേട്ടൻ എന്നെ ഉപദേശിച്ചു.

ത്രിമൂർത്തികളുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ മദ്ധ്യവയസ്കനായ അഗർവാലയെ കൂടുതൽ ബഹുമാനിക്കേണ്ടയാവശ്യമെന്തിരിക്കുന്നു എന്നു ചോദിക്കാനൊരുങ്ങുകയായിരുന്നു. അതിനുള്ളിൽ ബോസേട്ടൻ വിശദീകരിച്ചു:

''രണ്ടാം നമ്പർ സ്യൂട്ടു് വാടകയ്ക്കെടുത്തിരിക്കുന്നതു മാന്യനാണുദ്ദേഹം. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അതിഥിശാലയാണതു്. കർബീദേവിയെ അറിയുകയില്ലേ? അഗർവാലയുടെ ഫ്രൻഡൈ ഹോസ്റ്റസ്സാണു്. ശമ്പളത്തിനു പുറമെ അവർക്കു ബോണസ്സും ലഭിക്കും.''

സ്വാതന്ത്ര്യസമരം, വിദേശികളുടെ ചൂഷണം, ഹിന്ദുമുസ്ലീം വിദ്വേഷം മുതലായ വിഷയങ്ങളെക്കുറിച്ചു് ഇതേവരെ പത്രങ്ങളിൽ വായിച്ചതെല്ലാം മിഥ്യയാണെന്നെനിക്കു തോന്നി. അതിഥികളുടെ ലിസ്റ്റുമേന്തി മിസ്റ്റർ അഗർവാല, മിസ്റ്റർ ലോംഗ്ഫോർഡിന്റെ ചെവിയിൽ എന്തോ പറഞ്ഞു. ലോംഗ്ഫോർഡു് പൊട്ടിച്ചിരിച്ചുകൊണ്ടു് അഗർവാലയുടെ കഴുത്തിൽ തുങ്ങി. ആ ചിരിയുടെ തരംഗം ഖാൻസാഹെബിന്റെ അടുത്തെത്താനും താമസമുണ്ടായില്ല. മൂന്നു സംസ്കാരങ്ങളും ഏകോപിച്ചു തന്റെ കൺമുമ്പിൽ ഒന്നായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു.

അതിഥികൾ ആഗതരാകാൻ തുടങ്ങി. മാക്കോപോളോ വെളിയിൽ ചുറ്റിക്കറങ്ങി തിരിച്ചെത്തി, ഇസ്തിരിയുടയാത്ത സാർസ്റ്റിൻ സൂട്ടും ധരിച്ച ഹാളിന്റെ മദ്ധ്യത്തിൽ നിലയുറപ്പിച്ചു. മാക്കോപോളോ അസ്വസ്ഥചിത്തനായി കാണപ്പെട്ടു. ഇതുയും ജനങ്ങളുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അസ്വസ്ഥതയുടെ കാരണമന്വേഷിക്കാൻ ഞാൻ ധൈര്യപ്പെട്ടില്ല.

ഞങ്ങളും ഇസ്തിരിയുടയാത്ത സൂട്ടാണു ധരിച്ചിരിക്കുന്നതു്. ബോസേട്ടൻ എന്റെ ടൈ പിടിച്ചു നേരെയാക്കി. ''കാലത്തിനൊത്തു ജീവിക്കണം. 'ബുദ്ധൂറാം' ചമഞ്ഞാൽ ജീവിക്കാൻ സാദ്ധ്യമല്ല.''

കൽക്കത്തയുടെ കൽക്കത്തത്വം ആരിലെല്ലാമാണോ നിക്ഷിപ്തമായിരിക്കുന്നതു് അവരെയെല്ലാം ബോസേട്ടനറിയാം. ഒരാളുടെ നേരെ ആംഗ്യംകാണിച്ചുകൊണ്ടു ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു: ''അദ്ദേഹമാണു മിസ്റ്റർ ചോഖാനിയ—കോട്ടൺകിംഗ് (പരുത്തിരാജാവു്)—ഒറ്റയ്ക്കാണു വന്നിരിക്കുന്നതു്. മിസ്സിസിനെ കൂട്ടത്തിൽ കൊണ്ടുനടക്കാറില്ല.''

മാനവപ്രേമസമിതിയുടെ മൂന്നംഗങ്ങളും മിസ്റ്റർ ചോഖാനിയയെ സ്വീകരിക്കാൻ മുന്നോട്ടു വന്നു. ചോഖാനിയ മിസ്റ്റർ അഗർവാലയുടെ മുതുകത്തു തട്ടി, ചിരിച്ചുകൊണ്ടു ഹാളിലേക്കു നടന്നു. മാനവസേവയുടെ മഹത്വത്തെ മുൻനിർത്തി തന്റെ വിലയേറിയ സമയം നഷ്ടപ്പെട്ടുത്താൻ അദ്ദേഹത്തിനു് യാതൊരു വൈമനസ്യവുമില്ല. അതാണു ചോഖാനിയ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ ഓടിയെത്തിയതു്.

''ആരെല്ലാം വരുമെന്നു ഞാൻ കണ്ണടച്ചു പറയാം.'' ബോസേട്ടൻ തുടർന്നു: ''കൽക്കത്തിയിൽ നടക്കുന്ന സകല പാർട്ടികളിലും അവരെ കാണാം. ഒരേ ലിസ്റ്റിൽ നോക്കിയാണു ക്ഷണപത്രമയയ്ക്കുന്നതു്. അവർ നിത്യേന വൈകുന്നേരം അണിഞ്ഞൊരുങ്ങി ഹോട്ടലിലോ ക്ലബ്ബിലോ എത്തും. കൽക്കത്തയേയും മാനവപ്രേമികളേയും നേരിൽ കണ്ടുകൊള്ളൂ! നാളെ രാവിലത്തെ പത്രത്തിൽ ഈ സമ്മേ

ളനത്തിന്റെ റിപ്പോർട്ട് വരുമ്പോഴും യാഥാർത്ഥ്യങ്ങളൊന്നുമുണ്ടായിരിക്കുകയില്ല. പ്രസംഗങ്ങളുടെ റിപ്പോർട്ടുമാത്രമേ ഉണ്ടായിരിക്കുകയുള്ളു. ആകെ എന്തൊക്കെയാണു് പ്രസംഗിക്കാൻപോകുന്നതെന്നതിന്റെ സംക്ഷിപ്ത വിവരം കാലേക്കൂട്ടി പത്രമാപ്പീസുകളിലെത്തിക്കഴിഞ്ഞിരിക്കും. അതായതു്, രാമൻ ജനിക്കുന്നതിനുമുമ്പെ രാമായണം രചിച്ചുകഴിഞ്ഞു.''

കൃശഗാത്രിയായ ഒരു മഹിള ക്യാമറയുമേന്തി ഹോട്ടലിൽ പ്രവേശിച്ചപ്പോഴും ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു: ''ചമ്പാസന്യാൽ! ജീണ്ണിച്ച ഫ്രഞ്ചുസമുദായത്തിന്റെ പ്രതീകമാണു്. അവരും പണ്ടു് ഘോഷു് ആയിരുന്നു. പിന്നീടു് വ്യാലങ്കാർ എന്നോ മറ്റോ പേരുള്ള, ഒരു മറാഠിയെ വിവാഹംചെയ്തു. കുറെക്കഴിഞ്ഞു മിസ്സിസ്സു് സാഹയായി. അതിനുശേഷം മിസ്സിസ്സു് മിത്രയായി. ഇപ്പോഴും വീണ്ടും മിസ്സു് ആയി ചുറ്റിക്കറങ്ങുകയാണു്. മിസ്സു് ചമ്പാസന്യാൽ—സൊസൈറ്റി റിപ്പോർട്ടർ!''

''അതെന്തു സാധനമാണു്?'' ഞാൻ ഒരു വിഡ്ഢിയെപ്പോലെ ചോദിച്ചുപോയി.

സൊസൈറ്റി പത്രം കണ്ടിട്ടില്ലെ? ആർ എവിടെ പാർട്ടി നല്കുന്നു? സാമൂഹ്യസേവകർ ആരെല്ലാം? കമ്പിളിനൂൽകൊണ്ടു ശിശുക്കളുടെ ഉടുപ്പുണ്ടാക്കുന്നതെങ്ങനെ? ആധുനികപാചകകലയിൽ വൈദഗ്ധ്യംനേടുന്നതെങ്ങനെ? എന്നെല്ലാമുള്ള വിവരങ്ങളും ആ പത്രത്തിലുണ്ടായിരിക്കും. ആയിരക്കണക്കിനു കോപ്പികളും വിറ്റഴിയുന്ന ഒരു പത്രമാണതു്. കൽക്കത്തയിൽ നടക്കുന്ന പാർട്ടികളിലും ചമ്പാസന്യാലിനെ കാണാം. അവളില്ലെങ്കിൽ പാർട്ടി ഭംഗിയാവുകയില്ല. പാർട്ടി നല്ലിയ വാർത്ത സൊസൈറ്റി പത്രത്തിൽ പ്രസിദ്ധീകരിച്ചിട്ടില്ലെ? ആ പാർട്ടി ഒരു പാർട്ടിയേയല്ല.''

ചമ്പാസന്യാൽ ക്യാമറയാട്ടിക്കൊണ്ടു കൗണ്ടറിന്റെ മുമ്പിൽ നിന്നു. ബോസേട്ടൻ തലകുനിച്ചു് അഭിവാദനമറിയിച്ചു:

''ഗ്രഡ് ഈവനിംഗ്!''

''ഇപ്രാവശ്യം നിങ്ങളുടെ ഫോട്ടോ പത്രത്തിൽ പ്രസിദ്ധീകരിക്കണം. കൽക്കത്തയിൽ നടത്തുന്ന മികച്ച പാട്ടുകളെല്ലാം ഷാജഹാനിലാണ് ഏറ്റുപാടുചെയ്യുന്നത്.''

''വളരെ നന്ദി!'' ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു.

''ഹാളിൽ പോകാൻ തീരെ ഇഷ്ടമില്ല. എനിക്കെന്താണിഷ്ടമെന്നോ? നിങ്ങളോടൊന്നിച്ച് ഏകാന്തമായ മുറിയിലിരുന്ന കഥ പറയണം.''

ലജ്ജയാൽ ബോസേട്ടന്റെ മുഖം ചുവന്നു. എന്നാൽ അദ്ദേഹം കീഴോട്ടുനോക്കി നിന്നതേയുള്ളൂ.

''നിങ്ങളുടെ മുറി എവിടെ? എത്രാമത്തെ നിലയിലാണ്?''

ആ മാന്യമഹതിയുടെ മനോഗതം മനസ്സിലാക്കി ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു: ''എല്ലാറ്റിലും മുകളിലത്തെ നിലയിലാണ്. ഞാനും ശങ്കറും, വേറൊരാളുംകൂടിയുണ്ട്. ആ പാവം രോഗം പിടിപെട്ട് മുറിയിൽത്തന്നെ കിടപ്പാണ്.''

മിസ്സ് സന്യാൽ സഹതാപം പ്രകടിപ്പിച്ചു.

''പൂവർ ബോയ്! ഇവർ ഒരു പ്രത്യേക മുറിപോലും താമസിക്കാൻ തരില്ലെ?''

''അഭിമാനം എന്നു പറയുന്ന വസ്തു ഞങ്ങളെപ്പോലുള്ള ഹോട്ടൽതൊഴിലാളികൾക്ക് ദൈവം നല്കിയിട്ടില്ല.''

ബോസേട്ടൻ നെടുവീർപ്പിട്ടുകൊണ്ട് ചോദിച്ചു: ''ഇന്നു വേറെയും പാർട്ടികൾ ഉണ്ടായിരുന്നോ?''

''രണ്ട് കോക്‌ടെയിൽ പാർട്ടി കഴിഞ്ഞിട്ടു വരികയാണ്. വളരെ നന്നായിരുന്നു. പക്ഷേ, നിങ്ങളെപ്പോലുള്ള ഏതെങ്കിലുമൊരു യുവാവ് എന്റെ അടുത്തിരിക്കാനുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ കൂടുതൽ ആനന്ദപ്രദമാകുമായിരുന്നു. ഞാൻ സത്യം പറയുകയാണ്, ബിലീവ് മി.''

ബോസേട്ടൻ വില്യംഘോഷിന്റെ നേരെ എന്താണാംഗ്യം കാണിച്ചതെന്നു മനസ്സിലായില്ല. വില്യം കൗണ്ടറിൽനിന്നു പുറത്തിറങ്ങി. ''വരൂ മിസ്സ് സന്യാൽ! നമുക്കു ഹാളിൽ പോകാം!''

സൊസൈററിറിപ്പോർട്ടർ മിസ്സ് സന്യാൽ തന്റെ ക്യാമറ വില്യം ഘോഷിനെ ഏല്പിച്ചിട്ട് ഹാളിലേക്ക് നടന്നു. ബോസേട്ടൻ ഗംഭീരസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു: ''ക്രീമിനൽ! ഇവർ ബംഗാളിവനിതകളെ മദ്യപിക്കാൻ അനുവദിക്കുന്നതെന്തിനു്? ആ മഹതിയുടെ തലയ്ക്കു ലക്കില്ല.''

ഇന്നത്തെ പാർട്ടിയിൽ ബാരിസ്റ്റർ സെൻ, റേഡിയോ തൊറാഫിസ്റ്റ് മിത്ര, ഗൈനക്കോളജിസ്റ്റ് ചാറ്റർജി, ക്രിമിനോളജിസ്റ്റ് ബോസ്, രാജ്യതന്ത്രജ്ഞൻ വിനോദ് പാഠം തുടങ്ങിയവരും രാജാക്കന്മാരും പങ്കെടുക്കുന്നുണ്ട്. ചണരാജാവ്, എണ്ണരാജാവ്, നെയ്രാജാവ്, ഇരുമ്പ്, അലൂമിനിയം, വസ്ത്രം എന്നിവയുടെ രാജാക്കന്മാരും ഭൂതകാലത്തിന്റെ പ്രതിനിധിയെന്ന നിലയ്ക്ക് ഒന്നു രണ്ടു സെമിന്ദാർമാരും എത്തിയിട്ടുണ്ട്.

ഇപ്രാവശ്യം ഗെയ്റ്റിൽ പ്രവേശിച്ച മാന്യനെക്കണ്ടപ്പോഴാ ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു: ''കണ്ടുകൊള്ളു! ലക്ഷ്മീദേവിയുടെ അനുഗ്രഹീതപുത്രൻ—നമ്മുടെ വ്യവസായരംഗത്തെ പ്രതീക്ഷകളും, ആശകളുമായ മാധവപക്കടാശി! അദ്ദേഹം ഒരു ദരിദ്രസന്താനമായിരുന്നു. വളരെ താഴ്ന്ന നിലയിൽനിന്നു് ഉന്നതിയിലെത്തിയ ഒരു മാന്യനാണു് ശ്രീമാധവപക്കടാശി.''

മാധവപക്കടാശി കൗണ്ടറിനു മുമ്പിൽ വന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൂട്ടത്തിലുണ്ടായിരുന്ന മഹതിയെക്കണ്ടു് ഞാൻ ഞെട്ടി. മിസ്സിസ് പക്കടാശി ധരിച്ചിരിക്കുന്നതു് ലളിതമായ ശാന്തിപ്പൂരി സാരിയാണു്. സീമന്തരേഖയിൽ സിന്ദൂരം തിളങ്ങുന്നു. മാധവപക്കടാശി ധരിച്ചിരിക്കുന്നതു് ഈവനിംഗ് സൂട്ടാണു്. അദ്ദേഹത്തെ കണ്ടമാത്രയിൽ ബോസേട്ടൻ നമസ്കാരം പറഞ്ഞു. മാധവപക്കടാശി സൗമ്യനാണു്. അദ്ദേഹം ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു. ''എനിക്കു സുഖംതന്നെ. എന്നാൽ എന്റെ വീട്ടുകാരിയുടെ ആരോഗ്യസ്ഥിതി അത്ര മെച്ചമല്ല. നാനാവിധ അസുഖങ്ങളാൽ കഷ്ടപ്പെടുകയാണു്.''

ലജ്ജാവനമ്രയായ കുലവധുവിനെപ്പോലെ മിസ്സിസ് പക്കടാശി പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങളുടെ ഒരു വർത്തമാനം!

പകൽ മുഴുവൻ അദ്ധ്വാനിച്ചദ്ധ്വാനിച്ച് ആരോഗ്യം നശിക്കുന്നതു് നിങ്ങളുടേതാണു്.'' മാധവപക്കടാശി ചിരിച്ചു: ''കഴിഞ്ഞ മൂന്നാഴ്ചക്കാലത്തു് ഡിന്നറിനു് ക്ഷണമില്ലാത്ത ഒരുദിവസംപോലും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. കൂടാതെ പന്ത്രണ്ടു കോക്‌ടെയിൽ പാർട്ടിയും, പതിനാലു് ലെഞ്ചും തിരസ്കരിക്കുകയും ചെയ്തു. എന്നാൽ എല്ലാ ക്ഷണങ്ങളും തിരസ്കരിക്കാൻ പറ്റില്ലല്ലോ?''

''നിങ്ങടെ കൽക്കത്താ സൊസൈറ്റിയുടെ മാതാപിതാക്കളാണു് സാർ! ജനങ്ങടെ നിങ്ങളെ പ്രതീക്ഷിക്കുകതന്നെ ചെയ്യും.''

''എന്റെ ഭാര്യയുടെ കാര്യത്തിലാണു് വിഷമം മുഴുവനും. പാവം പൂജാകാര്യങ്ങളുമായി സദാസമയവും വീട്ടിൽത്തന്നെ കഴിഞ്ഞുകൂടുന്നു വെളിയിൽ പോകാനിഷ്ടമില്ല. എല്ലായിടത്തും ഇങ്ങേയറ്റം ബോംബെയിൽപ്പോലും ഭാര്യമാരാണു് ഭർത്താക്കന്മാരുടെ പബ്ലിക് റിലേഷൻ ആഫീസറായി പ്രവർത്തിക്കുന്നതു്. അതേസമയം ഓരോ പാർട്ടിയിലും ഭാര്യ പങ്കെടുക്കാത്തതിന്റെ കാരണം വിശദീകരിച്ചു ഞാൻ കുഴഞ്ഞു. എന്റെ പുത്രനെക്കൊണ്ടൊരിക്കലും ലജ്ജാശീലയായ ഒരു സ്ത്രീയെ വിവാഹംചെയ്യിക്കുകയില്ല.''

മിസ്സിസ് പക്കടാശി വാച്ചിൽ നോക്കി. ''പോകാം, പാർട്ടിയാരംഭിച്ചുകാണും.''

''അല്പസമയം സാധാരണക്കാരുമായി സമ്പർക്കം പുലർത്താൻ അനുവദിക്കൂ! അല്പം ഫ്രഷ് ഓക്സിജൻ ശ്വസിക്കട്ടെ. അവിടെ അഗർവാലയുണ്ടു്. കണ്ടുപോയാൽ അയാളും വ്യവസായസംബന്ധമായ ചർച്ചയാരംഭിക്കും.''

''എന്നാൽ അങ്ങനെയാകട്ടെ. ഇതാണു് ശരിയായ പി. ആർ. ഒ.യുടെ കർത്തവ്യം!'' മാധവപക്കടാശി ഭാര്യയെ പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചു.

മിസ്സിസ് പക്കടാശി കടക്കണ്ണുകൊണ്ടു ബോസേട്ടന്റെനേരെ ഒന്നു നോക്കിയതിനുശേഷം ബാംകെ ഹാളിലേക്കു നടന്നു. ആ നോട്ടത്തിൽ ബോസേട്ടൻ അവരുടെ ഇംഗിതം മനസ്സിലാക്കിക്കാണും.

കുറെദിവസംകൊണ്ട് ഞാനും ചതുരനായിത്തീർന്നു. പലരുടേയും ചകിതദൃഷ്ടികളിലെ സൂചന മനസ്സിലാക്കാൻ എനിക്കും സാധിച്ചുതുടങ്ങി. ഭാര്യയെ നോക്കിക്കൊണ്ട് മാധവപക്കടാശി പറഞ്ഞു: ''എന്റെ ഭാര്യയുണ്ടായിരുന്നില്ലെങ്കിൽ എനിക്കീ സാമ്രാജ്യം പടുത്തുയർത്താൻ സാധിക്കുകയില്ലായിരുന്നു. റിയലി വണ്ടർഫുൾ വൈഫ്!''

മാധവപക്കടാശി ഫ്രഷ് ഓക്സിജൻ ശ്വസിക്കാൻ വേണ്ടി മാത്രമായിരുന്നില്ല കൗണ്ടറിനു മുമ്പിൽ നിന്നിരുന്നതു്. വേറെയും ആവശ്യമുണ്ടായിരുന്നു. ഇപ്പോഴം കാര്യത്തിലേക്കു പ്രവേശിച്ചു:

''അതേ! അടുത്തയാഴ്ചയിൽ ജർമ്മനിയിൽനിന്നു രണ്ടു മാന്യന്മാർ കല്ക്കത്തയിലെത്തും. അവക്കു താമസിക്കാൻ രണ്ടു സ്യൂട്ട് വേണം. ബെസ്റ്റ് റൂംസ്! അവരെ ക്ലബ്ബിൽ താമസിപ്പിക്കാമായിരുന്നു. അവിടെയായാൽ എല്ലാവരും സംഗതി അറിഞ്ഞുപോകും. അവർ കല്ക്കത്തയിൽ വരുന്നതെന്തിനാണെന്നു് ഇപ്പോഴം മറ്റാരെയും അറിയിച്ചുകൂടാ.''

''രജിസ്റ്റർ തുറക്കു.'' ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു.

ഞാൻ രജിസ്റ്റർ തുറന്നു. സ്യൂട്ട് ഒഴിവില്ല. എല്ലാം കാലേക്കൂട്ടി ബുക്ക്ചെയ്തുകഴിഞ്ഞു.

''വലിയ കുഴപ്പത്തിലായി. വിദേശസാംസ്കാരികസംഘം രണ്ടുമാസം മുമ്പുതന്നെ സ്യൂട്ടുകളെല്ലാം റിസർവ്വ് ചെയ്തിച്ചു.'' ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു.

''അപ്പോഴം ഇനി എന്താണു മാർഗ്ഗം?'' മാധവപക്കടാശി ചോദിച്ചു.

''എന്താണു്? എന്താണു്?'' തൽക്ഷണം മിസ്റ്റർ അഗർവാല അവിടെയെത്തി.

''രണ്ടു സ്യൂട്ട് ആവശ്യമുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ രണ്ടുമാസം മുമ്പേ റിസർവ്വ്ചെയ്തിച്ചില്ലെങ്കിൽ ഒരു കട്ടിൽപോലും ലഭിക്കാത്ത പരിതഃസ്ഥിതിയാണു് കൽക്കത്തയിലെ ഹോട്ടലുകളിൽ.''

''ഞാനുള്ളപ്പോഴം നിങ്ങൾക്കു് സ്യൂട്ട് ലഭിക്കാതെ വരുമോ? എനിക്കു സ്ഥിരം അതിഥിശാലയുണ്ടു്. ഞാൻ

ഹോസ്റ്റസ്സിനെ വിളിപ്പിക്കാം.'' അഗർവാല പറഞ്ഞു. ''വേഗം രണ്ടാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിൽ പോയി കർബീദേവിയെ വിളിച്ചുകൊണ്ടു വരൂ.'' ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു. അതു കേട്ടമാത്രയിൽ ഞാൻ ഓടി.

കർബിഗൃഹ വാതിലടച്ചു തഴതിട്ട് അകത്തുനിന്നും അണിഞ്ഞൊരുങ്ങുകയായിരുന്നു. വാതിൽ തുറന്നപ്പോഴും ഒരുക്കം പൂർത്തിയായിരുന്നില്ല. മുടിക്കെട്ടിൽ മുല്ലപ്പൂമാല ചൂടിയിരിക്കുന്നു. എന്നെ കണ്ടപ്പോഴും അവരുടെ കൺമഷിയണിഞ്ഞ നയനങ്ങൾ തുടിച്ചു.

സ്ത്രീകളെ നോക്കി അവരുടെ പ്രായം നിർണ്ണയിക്കാനുള്ള അപൂർവ്വശക്തി ചിലക്കില്ലാം ദൈവം നല്കിയിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ എനിക്കാ കഴിവില്ല. സാഹിത്യത്തിൽ ഞാൻ അധികം അല്ലെങ്കിൽ കുറവ് എന്നീ രണ്ടു വാക്കുകളുടെ പ്രയോഗത്തിലൂടെ അക്കാര്യം നിർവ്വഹിക്കുകയാണു പതിവ്. അതും ഉപയോഗിക്കേണ്ടതില്ലായിരുന്നെങ്കിൽ എനിക്കു കൂടുതൽ സന്തോഷമായേനെ! പുരുഷന്മാരുടെ വയസ്സിനെച്ചൊല്ലി ആരും തലപുകയ്ക്കാറില്ല. അതേസമയം സ്ത്രീകളുടെ കാര്യത്തിൽ യുഗയുഗാന്തരമായി പ്രായനിർണ്ണയം ഒഴിച്ചുകൂടാൻവയ്യാത്ത ഒരു കടമയായി നിലനിന്നുപോന്നു. കർബീദേവിക്കു പ്രായം അധികമില്ല. അവളുടെ യുവശരീരം യഥാർത്ഥപ്രായത്തെ അംഗീകരിക്കാൻ കൂട്ടാക്കുന്നുമില്ല. അവളുടെ ശരീരത്തിലങ്ങുമിങ്ങും കൊത്തുകലകളുടെ ചിഹ്നങ്ങൾ സ്പഷ്ടമായിക്കാണാം.

കർബീദേവി മന്ദഹസിച്ചുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു:

''നിങ്ങളാണു ബോസിന്റെ അസിസ്റ്റന്റ് അല്ലേ?''

''അതേ! അദ്ദേഹം നിങ്ങളെ വിളിക്കുന്നു.''

''മിസ്റ്റർ ബോസ് എന്നെ വിളിക്കുന്നോ?'' കർബീദേവിക്കു വിരക്തി തോന്നി.

''മിസ്റ്റർ അഗർവാലയും മിസ്റ്റർ പക്കടാശിയും അവിടെ നില്പുണ്ട്.''

''ഓ! അതു പറയൂ!'' കർബീദേവി കാര്യത്തിന്റെ ഗൗരവം മനസ്സിലാക്കി ശരീരമാകുന്ന വണ്ടി സ്റ്റാർട്ടുചെയ്തു. പുതിയ കാർ സ്റ്റാർട്ടാക്കുമ്പോഴും പിന്നോട്ടു കുതിക്കുന്നതു

പോലെ അവൻ കസേര പിന്നോട്ട് തള്ളിനീക്കി എഴുന്നേറ്റു. കൗണ്ടറിൽ വന്നപ്പോൾ വില്യംഘോഷ് മാത്രമേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ള. പാർട്ടിയാരംഭിച്ചതുകൊണ്ട് അഗർവാലയും പക്കടാശിയും അങ്ങോട്ട് പോയിക്കാണും. ഞങ്ങളിരുവരും ഹാളിലേക്ക് തിരിച്ചു. ''മിസ്റ്റർ അഗർവാലതന്നെയാണോ എന്നെ വിളിപ്പിച്ചത്. മുന്നു മണിക്കു ഫോണിൽക്കൂടി സംസാരിച്ചപ്പോൾ അദ്ദേഹം ഒന്നും പറഞ്ഞില്ലല്ലോ!''

അഗർവാലയും, മാധവപക്കടാശിയും, മിസ്സിസ് പക്കടാശിയും ഒരു മേശയ്ക്കു ചുറ്റുമാണ് സ്ഥലംപിടിച്ചിരിക്കുന്നത്. ബോസേട്ടൻ മൈക്ക് എടുത്തു കൊണ്ടുവന്ന് അദ്ധ്യക്ഷന്റെ മുമ്പിൽ വെച്ചു. ബഹുമാന്യനായ അദ്ധ്യക്ഷൻ മാനവസേവയുടെ മഹത്വത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചു ഡൽഹിയിൽ നിന്നു വിമാനമാർഗ്ഗം കൽക്കത്തയിലെത്തിയതാണ്. ദേശീയവസ്ത്രാലങ്കാരത്താൽ വിഭ്രാജിതനായ അദ്ധ്യക്ഷൻ എഴുന്നേറ്റു. ''ലേഡീസ് ആൻഡ് ജൻറിൽമെൻ!'' പിന്നീട് ഗാന്ധിത്തൊപ്പി തലയിൽ ചെരിച്ചുവെച്ചു. അദ്ധ്യക്ഷനെ കണ്ട കർബീദേവി ഒന്നു ചിരിച്ചു. ''ശിവാ! ശിവാ! ഈ മാന്യനാണ്, അല്ലെ? അതാണിത്ര ആദരവ്!'' കർബീദേവി വാചകം പൂർത്തിയാക്കുന്നതിനു മുമ്പ് അദ്ധ്യക്ഷൻ പ്രസംഗമാരംഭിച്ചു. ''കൽക്കത്തയിലെ അഭിവന്ദ്യരായ പൗരഗണങ്ങളെ! വിലയേറിയ സമയം വ്യയം ചെയ്യ്, ഈ സന്ധ്യാസമയത്തു് ഇവിടെ ഒന്നിച്ചുചേരാൻ ദയവുണ്ടായതിൽ ഞാൻ നിങ്ങളെ അഭിനന്ദിക്കുന്നു. ഭാരതത്തിൽ നാമിതേവരെ ദേശീയത്വത്തെക്കുറിച്ചു മാത്രമേ ചിന്തിച്ചിരുന്നുള്ള. എന്നാലിപ്പോഴിതാ സാർവ്വലൗകികമാനവജനതയെക്കുറിച്ചു ചിന്തിക്കേണ്ട സമയം സമാഗതമായിരിക്കുന്നു. പ്രത്യേകിച്ചും ഈ കൽക്കത്തയുടെ ഒരു സന്താനം; എല്ലാറ്റിനുമുപരിയായി മനുഷ്യൻ; സത്യം! 'അതിനുപരിയായി ഒന്നുമില്ല.' എന്നു പറഞ്ഞിട്ടുള്ള സ്ഥിതിക്കു്.''

അടുത്തുള്ള മേശയ്ക്കരികിലിരുന്ന പത്രപ്രതിനിധികൾ അദ്ധ്യക്ഷപ്രസംഗം കുറിച്ചെടുക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. അവർ

പെട്ടെന്നു് എഴുത്തു നിത്തി മുഖത്തോട്ടു മുഖം നോക്കിയിരുന്നുപോയി. പ്രസംഗമണ്ഡപത്തിലിരുന്ന സുപ്രസിദ്ധ സാഹിത്യകാരനായ നഗൽപായം എഴുന്നേറ്റു് അദ്ധ്യക്ഷന്റെ ചെവിയിൽ എന്തോ മന്ത്രിച്ചു. തൽക്ഷണം അദ്ധ്യക്ഷൻ അല്പമൊന്നു ഞെളിഞ്ഞിട്ടു പ്രസംഗം തുടന്നു: ''ഭാരതീയ സാഹിത്യത്തിന്റെ ആശാകേന്ദ്രവും വിശ്വവിഖ്യാതനുമായ നാഗൽപായം പറയുന്നു, കവി ചണ്ഡിദാസിനു കല്ല്യത്തയുമായി സമ്പർക്കമുണ്ടായിരുന്നില്ലെന്നു്. എന്നാൽ ഞാൻ പറയുന്നു, മിസ്റ്റർ ദാസു് ബംഗാളിലാണു ജനിച്ചതു്. ആ പരിതസ്ഥിതിയിൽ കല്ല്യത്തയെ ഒഴിച്ചുനിത്തി ബംഗാളിനെക്കുറിച്ചു ചിന്തിക്കുവാൻ സാധിക്കുമോ?''

കരഘോഷം മുഴങ്ങി. അദ്ധ്യക്ഷൻ തുടന്നു: ''ഇന്നു ലോകത്തിന്റെ പ്രധാനപ്രശ്നം ഭക്ഷ്യപ്രശ്നമാണു്. പ്രത്യേകിച്ചും അരി! ലോകത്തു് ഉല്പാദിപ്പിക്കപ്പെടുന്ന അരികൊണ്ടു് എല്ലാവർക്കും വയറുനിറയെ ഭക്ഷണം കൊടുക്കാൻ സാദ്ധ്യമല്ല.'' അദ്ധ്യക്ഷൻ പോക്കറ്റിൽനിന്നു് ഒരു കടലാസുചുരുൾ എടുത്തു നിവത്തി ചില കണക്കുകൾ വായിച്ചു കേൾപ്പിച്ചു. കർബീദേവി അപ്പോഴും വാതില്പുൽത്തന്നെ നിന്നിരുന്നു.

''വലിയ കഴപ്പമായല്ലോ! എത്ര സമയമിവിടെ നില്ക്കണം?''

''പ്രസംഗം കഴിഞ്ഞാൽ നമുക്കു മിസ്റ്റർ അഗർവാലയുടെ അടുത്തു പോകാം.''

കർബീദേവി പരിഹാസസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു:

''ഈ പ്രസംഗം ഇപ്പോഴെങ്ങാനുമവസാനിക്കുമോ?''

''ഇതു മണിമേടൈതാനമല്ല. ഹോട്ടലിലെ ബാം കെപഹാളാണു്. അധികസമയം നീണ്ടുനില്ലുകയില്ല.''

അദ്ധ്യക്ഷൻ വീണ്ടും പ്രസംഗിക്കാനാരംഭിച്ചു: ''സ്വത്തു് എല്ലാവരുടെയും ഉപയോഗത്തിനു തുല്യമായി വീതിക്കുന്നതിലാണു മാനവസംസ്കാരത്തിന്റെ സാഫല്യം. പൃഥിവിയിൽ വീഭിന്നരാജ്യങ്ങളിലുള്ള ജനങ്ങളും ദേശബന്ധു, രാമകൃഷ്ണൻ, വിവേകാനന്ദൻ, രവീന്ദ്രനാഥൻ, മഹാത്മാഗാന്ധി എന്നീ മഹാന്മാക്കു ജന്മംനല്കിയ നമ്മുടെ രാജ്യ

ത്തെ സഹോദരീസഹോദരന്മാരും ആത്മത്യാഗത്തിനൊരുങ്ങണം. മാനവസേവാസമിതിയുടെ ഒരു ഭോജനസഭയിലും നാം അരിഭക്ഷണമുപയോഗിക്കുകയില്ല. അതുകൂടാതെ വേറെയും ഇരുപതംഗങ്ങളും കൂടെവഷ്ത്തേക്കു തങ്ങളുടെ വീടുകളിൽ അരിഭക്ഷണമുപയോഗിക്കുകയില്ലെന്നു പ്രതിജ്ഞചെയ്യുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. അവരിൽ മിസ്റ്റർ എ. അഗർവാല, മിസ്റ്റർ....'' അദ്ദേഹം പേരുകൾ വായിക്കാനാരംഭിച്ചു.

കർബീദേവി പൊട്ടിച്ചിരിച്ചുകൊണ്ട് എന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു: ''നിങ്ങൾ എന്നെ എവിടെയാണു കൂട്ടിക്കൊണ്ടു വന്നിരിക്കുന്നതു്? ഇവരെല്ലാവരും പ്രമേഹരോഗികളാണു്.''

''അതിന്റെ അർത്ഥം?'' ഞാൻ പതിഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ ചോദിച്ചു.

''അഗർവാലയ്ക്കു് അരിയുടെ ഭക്ഷണം കഴിക്കാൻ പാടില്ല. അയാൾ പ്രമേഹരോഗിയാണു്. രണ്ടാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിലും, സിറിഞ്ചും ഇൻസുലിൻ ഇൻജെക്ഷനും സൂക്ഷിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അയാൾ ചിലദിവസം രാത്രി ഇവിടെ ഉറങ്ങാൻ വരുമ്പോൾ ഇൻജെക്ഷനെടുക്കും.''

ഓരോ മേശയുടെ മുകളിലും രണ്ടു മെനുകാർഡുവീതം നിരത്തിയിട്ടുണ്ടു്. എല്ലാവരും മെനുകാർഡിലേക്കാണു നോക്കിയിരിക്കുന്നതു്. ഒരു മാന്യൻ, കണ്ടാൽ തികഞ്ഞ ഗുണ്ടയാണെന്നേ തോന്നുകയുള്ളു. മേശപ്പുറുകിൽ കൂട്ടുകാരോടൊത്തു നേരംപോക്കു പറഞ്ഞു് രസിച്ചിരിക്കുകയാണു്. അദ്ദേഹം എന്നെ വിളിപ്പിച്ചു. ഞാൻ പതുക്കെപ്പതുക്കെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുമ്പിൽ ഹാജരായി, അഭിവാദനമറിയിച്ചു: ''യെസ് സർ?''

''ഇതെന്താ വെജിറ്റേറിയൻ ഡിന്നറാണോ?''

''അല്ല സർ! നോൺവെജിറ്റേറിയൻ വിഭവങ്ങളുമുണ്ടു്.''

''അതല്ലെടോ ചോദിക്കുന്നതു്. രാജ്യത്തു് അരിയുടെ അഭാവമുണ്ടെന്നു സമ്മതിക്കാം. ആ സ്ഥിതിക്കു് അരിയാ

ഹാരമുപേക്ഷിക്കുന്നതു ന്യായമാണു്. എന്നാൽ മറ്റു വസ്തുക്കൾക്കു വല്ല ഏറ്റപ്പാടുമുണ്ടോ?''

ഞാൻ മായനെപ്പോലേ അമ്പരന്നുനിന്നു. ബോസേട്ടൻ നിമിഷത്തിനുള്ളിൽ എന്റെ അടുത്തെത്തി. അദ്ദേഹം എന്നെ പിന്നിലാക്കിക്കൊണ്ടു് അതിഥിയോടു സംസാരിച്ചു: ''ക്ഷമിക്കണം സർ! മിസ്റ്റർ അഗർവാലയേയോ, മിസ്റ്റർ ലോംഗ് ഫോർഡിനേയോ പറഞ്ഞയയ്ക്കാം.''

''ലോംഗ്ഫോർഡിന്റെ ആവശ്യമില്ല. അഗർവാലയെ പറഞ്ഞയയ്ക്കൂ!''

അഗർവാലയെ വിളിക്കാൻ പുറപ്പെട്ടപ്പോഴും ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു: ''ഫോക്കല ചാറർജി അപകടകാരിയായ മനുഷ്യനാണു്. ആർ. എൽ. ചാറർജി എന്നാണു പേർ. പ്രസിദ്ധനായ ബോക്സർ ആയിരുന്നു. ബോക്സു് ചെയ്തപ്പോഴും രണ്ടു പല്ലു നഷ്ടപ്പെട്ട. കുടിയനും, ഗുണ്ടയുമാണു്. സദാസമയവും കണ്ണു ചെമ്പരുത്തിപ്പൂപോലിരിക്കും.

''കൽക്കത്തയിൽവെച്ചു നടത്തുന്ന സകല പാർട്ടിയിലും അദ്ദേഹം ക്ഷണിക്കപ്പെടും. ഫോക്കലചാറർജിലക്കിബോയ് ആണു്. അദ്ദേഹം പങ്കെടുക്കുന്ന പാർട്ടി നല്ലവണ്ണം ശോഭിക്കും എന്നാണു് അധികംപേരുടേയും വിശ്വാസം. ഫോക്കലചാറർജിയെ സിനിമാതാരങ്ങൾ പങ്കെടുക്കുന്ന പാർട്ടികളിൽ ക്ഷണിക്കാറില്ല. അദ്ദേഹം ഒരിക്കൽ ഒരു സിനിമാതാരമായ ശ്രീലേഖാദേവിയുടെ സാരിയിൽ ചവിട്ടിച്ചുപോലും! ഫോക്കല ചാറർജി പങ്കെടുക്കുന്ന പാർട്ടിയിൽ താനൊരിക്കലും സംബന്ധിക്കുകയില്ലെന്നു ശ്രീലേഖ പ്രതിജ്ഞചെയ്തു എന്നാണറിവു്!''

ബോസേട്ടൻ വരുന്നതു കണ്ടു് അഗർവാല എഴുന്നേറ്റു.

''മിസ്റ്റർ ചാറർജി അങ്ങയെ വിളിക്കുന്നു.'' ബോസേട്ടൻ പതിഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു.

''ഹൊ! മൈ ഗാർഡ്!'' എന്നു പറഞ്ഞു് അഗർവാല എഴുന്നേറ്റു ചാറർജിയുടെ അടുത്തേക്കു ചെന്നു.

''അഗർവാലാ! ഇതെന്തു തമാശയാണു്? മാനവസേവയാണു നടത്തുന്നതു്. അതേസമയം എത്ര ജീവിതമാണിവിടെ കഷ്ടപ്പെടുന്നതെന്നറിയാമോ? മൈ കാർഡിൽ

ചരക്കിന്റെ പേരൊന്നും കാണുന്നില്ലല്ലോ?'' ഫോക്കല ചാറർജി ഗൗരവസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു. അദ്ധ്യക്ഷൻ അപ്പോഴും പ്രസംഗം പൊടിപൊടിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. അഗർവാല കുഴപ്പത്തിലായി. ചാറ്റർജി അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൈയ്യുകടന്നു പിടിച്ചു.

''ഓടുന്നതെവിടേക്കാണു്? സമിതിയും കമിതിയുമെല്ലാം ഞാൻ ഞൊടിയിടയിൽ തകർക്കും. അദ്ധ്യക്ഷനും കിദ്ധ്യക്ഷനുമൊക്കെ എനിക്കു പുല്ലാണു്. ഫോക്കലയ്ക്കു ഡെൻറിസ്റ്റിനെ ഭയപ്പെടേണ്ടതില്ല.''

''പ്രിയപ്പെട്ട സ്നേഹിതാ! കോകൂട്ടയിൽ പാർട്ടി നടത്തണമെന്നായിരുന്നു ഞങ്ങളുടേയും ആഗ്രഹം. എന്നാൽ അദ്ധ്യക്ഷൻ സമ്മതിച്ചില്ല. മദ്യമുണ്ടെങ്കിൽ ഞാൻ പ്രസംഗിക്കാൻ വരില്ലെന്നു് അദ്ദേഹം നിർബന്ധം പറഞ്ഞു.''

കേറംക്കാൻ പററാത്ത അശ്ലീലം പുലമ്പിക്കൊണ്ടു് ചാറർജി പറഞ്ഞു:''ഞങ്ങടം ഹിന്ദുവിധവകളല്ല. ആണുങ്ങളാണു്. മദ്യപിക്കാതെയാണോ നിങ്ങളുടെ അദ്ധ്യക്ഷൻ ആനയെപ്പോലിരിക്കുന്നതു്?''

അഗർവാല ഫോക്കലയെ സമാശ്വസിപ്പിക്കാൻ വേണ്ടി പറഞ്ഞു: ''പരസ്യമായി മദ്യപിക്കുക എന്നു പറഞ്ഞാൽ—''

''എന്നാൽ അതു പറയൂ! ഞാൻ രഹസ്യമായി മദ്യപിച്ചുകൊള്ളാം. മുംതാസിൽ പോയ്ച്ചൊള്ളാം.''

''ബാർ പത്തുമണിവരെ തുറന്നിരിക്കും. അവിടെ എല്ലാവിധ സൗകര്യങ്ങളുമുണ്ടു്.'' ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു.

''ഒരു അൻപതു രൂപായിങ്ങെടുക്കൂ! ഞാൻ പേഴ്സു കൊണ്ടുവരാൻ മറന്നുപോയി. അല്ലെങ്കിൽ ഞാൻ കഴിക്കുന്ന മദ്യത്തിന്റെ വില പാർട്ടിയുടെ കണക്കിലുൾപ്പെട്ടുത്തിയാൽ മതി.'' ഫോക്കല അഗർവാലയോടു പറഞ്ഞു:

''അങ്ങനെ ചെയ്യാം.''

''അന്യായം! രണ്ടു കോകൂടയിൽ പാർട്ടിക്കു ക്ഷണമുണ്ടായിരുന്നു. വെജിറ്റേറിയൻ ഡിന്നറാണെന്നറിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ ഈ ഹരിസഭയിൽ കീർത്തനം കേറംക്കാൻ ആരുവരുമായിരുന്നു?''

ഫോക്കല ചാറർജിയോട് പണമാവശ്യപ്പെടരുതെന്ന് ബാറിൽ പറയാൻ ബോസേട്ടൻ എന്നെ അയച്ചു. ഞാൻ ഫോക്കല ചാറർജിയെ ബാറിൽ ഇരുത്തിയിട്ട് മടങ്ങിവന്നപ്പോഴും അദ്ധ്യക്ഷൻ ലോകത്തുള്ള സകല മനുഷ്യരേയും, സ്നേഹിച്ച് മഹത്വമേറിയ ആദർശത്തിനുവേണ്ടി സംഘടിച്ചതിൽ സഭയിലുണ്ടായിരുന്ന മഹതീമഹാന്മാരെ അഭിനന്ദിക്കുകയായിരുന്നു. പ്രേമം, പ്രീതി, ത്യാഗം, തിതിക്ഷ എന്നീ മാഗ്ഗങ്ങളിലൂടെ മനുഷ്യർ ജന്മസാഫല്യത്തിലേക്കു നീങ്ങുമെന്നുള്ളതിൽ അദ്ദേഹത്തിനു് യാതൊരു സംശയവുമില്ല.

ഡിന്നർ ആരംഭിച്ചു. അരികൊണ്ടുണ്ടാക്കിയ ഒരു വിഭവവും ഇല്ലാത്തതുകൊണ്ടു് രണ്ടരരൂപവീതം കൂട്ടൽ ചാജ്ജു്. മുന്നൂറിയൻപതു് അതിഥികളുടെ സേവനത്തിനു് മുപ്പതു ബയറർമാരും ഞങ്ങടെ നാലഞ്ചുപേരുമാണുള്ളതു്. അദ്ധ്യക്ഷൻ എന്റെ നേരെ നോക്കി ഗർജ്ജിച്ചു: ''എന്താണെടോ? ഇത്രയധികം ആളുകളുണ്ടായിരുന്നിട്ടും വളരെ കുറച്ചാളുകൾക്കു ഭക്ഷണം വിളമ്പിക്കൊടുക്കാൻ സാധിക്കുന്നില്ലേ?''

ഞാൻ മൗനമവലംബിച്ചു. അദ്ധ്യക്ഷൻ തുടർന്നു: ''ഇൻ ഇൻഡ്യ! നാലഞ്ചു ചെറുപ്പക്കാർ പത്തു നൂറാളുകൾക്കു് നിമിഷത്തിനുള്ളിൽ ഭക്ഷണം വിളമ്പിക്കൊടുക്കേ.''

പൊരിച്ച കോഴിയുടെ മുകളിൽ കത്തി അമർത്തിക്കൊണ്ടു മിസ്റ്റർ പക്കടാശി പറഞ്ഞു. ''ഇതിന്റെ പേരാണു് ഇംഗ്ലീഷ് സർവ്വീസ്.''

''അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ വെസ്റ്റു് പല കാര്യങ്ങളിലും നമ്മളേക്കാൾ പിന്നിലാണു്.''

''അങ്ങു് ഒരു പുസ്തകം എഴുതണം സർ! ഡിറക്ഷൻ ആൻറ് ഫാഷൻ ഓഫ് ദി വെസ്റ്റു്'' നാഗൻപാഷ നിർദ്ദേശിച്ചു.

''തീച്ചയായും എഴുതാൻ കഴിയും. ജവഹർലാൽ നെഹ്റുവിന്റെ ഇന്ത്യയെക്കണ്ടെത്തൽ എന്ന പുസ്തകത്തിന്റെ പ്രസാധകർ എന്നെ ഒരു പുസ്തകമെഴുതാൻ നിർബ്ബ

ന്ധിച്ചുതുടങ്ങിയിട്ട് വളരെക്കാലമായി.'' അദ്ധ്യക്ഷൻ പറഞ്ഞു.

അദ്ധ്യക്ഷന്റെ ചിത്രം ഞാൻ പലപ്പോഴും പത്രങ്ങളിൽ കാണാറുണ്ട്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രസംഗങ്ങളും ശ്രദ്ധയോടെ വായിച്ചിട്ടുമുണ്ട്. അതിനാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശകാരത്തിൽ എനിക്ക് അസ്വസ്ഥത തോന്നിയില്ല. ബഹുമാന്യനായ അദ്ധ്യക്ഷൻ ആദ്യം പറഞ്ഞതു്, താൻ സസ്യഭുക്കാണെങ്കിലും മുട്ട ഉപയോഗിക്കും എന്നായിരുന്നു. എന്നാൽ കോഴിയിറച്ചിയുടെ സുഗന്ധം അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭിപ്രായത്തെ തകിടം മറിച്ചു.

''മാംസം മാട്ടവുമുള്ളതാണോ?'' അദ്ദേഹം മാധവ പക്കടാശിയോടു ചോദിച്ചു.

''കൽക്കത്തയിലെ മാംസം വിശിഷ്ടമാണു്. പല സ്ഥലങ്ങളിലും സഞ്ചരിച്ചിട്ടുണ്ടു്. എന്നാൽ ഇവിടത്തെപ്പോലെ മാട്ടവും, രുചിയുമുള്ള മാംസം മറെറങ്ങും കണ്ടിട്ടില്ല.''

അദ്ധ്യക്ഷന്റെ നാവിൽ വെള്ളമൂറി:

''എടാ ചെറുക്കാ! വേഗം ഒരു ചിക്കൻ കൊണ്ടു വരൂ!''

ഞാൻ ഒരു ട്രേ അദ്ധ്യക്ഷന്റെ മുമ്പിൽ വെച്ചു. അദ്ദേഹം ഒരക്ഷരംപോലും പറയാതെ ട്രേയിലിരുന്ന മാംസം തന്റെ പ്ലേററിലാക്കി. കത്തിയും, മുള്ളും ഉപേക്ഷിച്ചു് കൈകൊണ്ടെടുത്തു തിന്നാൻ തുടങ്ങി. അദ്ധ്യക്ഷൻ എല്ലു കടിച്ചു പൊട്ടിക്കുന്ന ശബ്ദം കേട്ടു് അടുത്തിരുന്ന വിദേശികളും ഞെട്ടിത്തിരിഞ്ഞുനോക്കി. ബഹുമാന്യനായ അദ്ധ്യക്ഷൻ തുവാലകൊണ്ടു മുഖം തുടച്ചതിനുശേഷം പറഞ്ഞു: ''കഴിഞ്ഞ പ്രാവശ്യത്തെ വിദേശപര്യടനത്തിനിടയ്ക്കാണു ഞാൻ ആദ്യമായി ഈ സാധനം രുചിച്ചു നോക്കിയതു്. എല്ലു കടിച്ചു പൊട്ടിച്ചു ഞാൻ വിദേശികളെ അത്ഭുതസ്തബ്ധരാക്കി. എന്റെ അടുത്തിരുന്ന ബോംബെക്കാരി അദ്ധ്മദാമ്മ റൈറ്റർ മിസ്സു് പോസ്തുവാല തടയാൻശ്രമിച്ചു. പക്ഷേ, ഞാനെന്തിനതനുസരിക്കണം! ഞാൻ ഭാരതീയ

നാണു്. മുഴുവൻ ചാറുംകൂടി ഉള്ളിലാക്കിയിട്ടേ അവിടെ നിന്നെഴുനേറ്റുള്ളൂ.''

ഒരുഭോഗത്തു് ഐസ്ക്രീം വിളമ്പാനാരംഭിച്ചു. ഒരേ സമയത്തു് രണ്ടു് ഐസ്ക്രീം എടുത്തു മാറിവച്ചിട്ടു് അദ്ധ്യക്ഷൻ പറഞ്ഞു: ''ഇതു് ദഹനത്തിനു നല്ലതാണു്! പിന്നീടു കഴിക്കാം. എടാ ചെറുക്കാ! വേഗം പോയി ഒരു ചിക്കൻകൂടി കൊണ്ടുവരൂ! എല്ലു് കുറഞ്ഞിരിക്കണം. വേഗം കൊണ്ടുവരികയും വേണം.''

ഞാൻ മാംസക്കറിയെടുക്കാൻ പോകുമ്പോഴേക്കു ദേശീയ നേതാവായ അദ്ധ്യക്ഷൻ സാഹിത്യകാരനായ നാഗൻപാളിനോടു പറഞ്ഞു: ''ഇതു വിദേശിസ്ഥാപനമാണു്. യാതൊരു വിട്ടുവീഴ്ചയും ചെയ്യരുതു്. മുഴുവൻ വിലയും ഇവന്മാർ വസൂലാക്കണം. വിദേശത്തേക്കയച്ച നമ്മുടെ വിദേശനാണ്യം കുറവുവരുത്തും. യേപ്പെടേണ്ട? കഴിയുന്നത്ര വസൂലാക്കാൻ നോക്കണം. എന്റെ പക്കൽ എല്ലാ ഏർപ്പാടുകളുമുണ്ടു്. അയമോദകസത്തും, സോഡാമിൻറ് ഗ്രളികകളും സദാസമയവും, എന്റെ പക്കലുണ്ടായിരിക്കും.

മാംസക്കറി നിറച്ച പ്ലേറ്റ് മുമ്പിൽവെച്ചപ്പോഴേക്കും അദ്ധ്യക്ഷൻ കരുണാർദ്രസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു: ''ഒരു പിടി ചോറുംകൂടി ഇല്ലെങ്കിൽ ഇതിനു് ഇതിന്റേതായ സ്വാദു് ലഭിക്കുകയില്ല. പക്ഷേ, എന്തുചെയ്യാം! ഇന്ത്യയ്ക്കുവേണ്ടിയും, ലോകത്തിനുവേണ്ടിയും നാം ത്യാഗം സഹിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.'' അദ്ദേഹം ഉച്ചത്തിൽ ഏമ്പക്കം വിട്ടുകൊണ്ടു തുടർന്നു: ''ഇന്നത്തെ ഡിന്നറിലെ വിഭവങ്ങളും വളരെ നന്നായിട്ടുണ്ടു്. ചാജ്ജല്പം കൂടുതലാണെങ്കിലും സാധനങ്ങളും മെച്ചമാണു്. ഇതാണു് വിദേശീയസ്ഥാപനങ്ങളും ഇപ്പോഴും ഇന്ത്യയിൽ തല ഉയർത്തി നില്ക്കുന്നതു്.''

കർബീദേവി ഇതിനകം ജോലിയവസാനിപ്പിച്ചു. പക്കടാശിയുടെ അതിഥികൾക്കു് അഗർവാലയുടെ അതിഥിശാലയിൽ താമസിക്കാൻ ഏർപ്പാടുചെയ്തു. ഗോമേജിന്റെ സംഘം വാദ്യാലാപമാരംഭിച്ചു. ഒരു മേശയ്ക്കരികിലിരുന്നുകൊണ്ടുള്ള സംഭാഷണം അടുത്ത മേശയ്ക്കരികിലിരിക്കുന്നവർ കേൾക്കുകയില്ലെന്നുള്ളതാണു വാദ്യമേളംകൊ

ണ്ടുള്ള മെച്ചം. വ്യക്തിഗതകാര്യങ്ങൾ സുരക്ഷിതം. കർബീദേവി എന്റെയടുത്തു വന്നു ഹോളിലേക്കു നോക്കി മന്ദഹസിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങളുടെ അദ്ധ്യക്ഷന്റെ ദൃഷ്ടിയിൽനിന്നു രക്ഷപ്പെടാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. താൻ കൽക്കത്തയിൽ വരാറുള്ളപ്പോൾ താമസിക്കാറുള്ള സ്ഥലത്തു് ഇന്നും താമസിച്ചുകൊള്ളാമെന്നും, എന്നാൽ കുറെ സമയം നിങ്ങളുടെ ഹോസ്റ്റസ്സിന്റെ മുറിയിൽ വിശ്രമിച്ചിട്ടേ പോകുകയുള്ളുവെന്നും പറഞ്ഞു.'' കർബീദേവി ഒന്നു കൂടുങ്ങിച്ചിരിച്ചു. ഞാനെന്തെങ്കിലും മനസ്സിലാക്കുന്നതിനു മുമ്പേ അവൾ, ബഹുമാന്യനായ അദ്ധ്യക്ഷനെ സ്വാഗതം ചെയ്യാൻവേണ്ട ഏർപ്പാടുകൾ ചെയ്യട്ടെ, എന്നു പറഞ്ഞു് ധൃതിയിൽ മുന്നോട്ടു നീങ്ങി.

അഭിവന്ദ്യനായ അദ്ധ്യക്ഷനെ സ്വാഗതം ചെയ്യുക എന്നതിന്റെ അർത്ഥമെന്തെന്നു പിന്നീടു കർബീദേവിയുടെ ഭാനമുഖത്തുനിന്നും മനസ്സിലായി. പാർട്ടിയിൽ പങ്കെടുത്ത അതിഥികൾ ഓരോരുത്തരായി യാത്രപറഞ്ഞു. ഉറക്കക്ഷീണത്തിന്നിടയ്ക്കു് മിസ്സിസ് പക്കടാശി തന്റെ ഭർത്താവുമായി മാനവസേവയെക്കുറിച്ചു ചർച്ചചെയ്തുകൊണ്ടു് കാറിൽ കയറി. മിസ്റ്റർ അഗർവാലയും യൂറോപ്യൻ സ്നേഹിതനും കാലവിളംബം വരുത്തിയില്ല. അവശേഷിച്ചതു് അഭിവന്ദ്യനായ അദ്ധ്യക്ഷൻ മാത്രമായിരുന്നു. കഠിന ബഹുലതയാൽ ക്ലാന്തമായ ശരീരത്തിനു് രണ്ടാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിലെ ശാന്തശീതളച്ഛായയിൽ വിശ്രമം നല്കി, നവോന്മേഷമുൾക്കൊള്ളാൻവേണ്ടിയാണു് അദ്ദേഹം കാത്തിരുന്നതു്. അതും കൂടുതൽ സമയത്തേക്കല്ല. കലണ്ടറിൽ തീയതി മാറുന്നതിനുമുമ്പേ ഈ അഭിവന്ദ്യൻ സ്ഥലം വിടുകയുണ്ടായി.

റിസപ്ഷൻകൗണ്ടറിൽ നിന്നുകൊണ്ടു് ഞാൻ വീക്ഷിച്ച ആ ദൃശ്യം ഇന്നും എന്റെ സ്മൃതിയുടെ ആൽബത്തിൽ മനോഹരചിത്രമായി ശോഭിക്കുന്നു. അന്നു രാവിലത്തെ പത്രങ്ങളിൽ ആ ബഹുമാന്യാഥിതിയുടെ ചിത്രം പ്രസിദ്ധീകരിച്ചിരുന്നു. എന്റെ സ്മൃതിയിലുള്ള ചിത്രവും പത്രത്തിൽ കണ്ട ചിത്രവും തമ്മിൽ യാതൊരു സാമ്യവും

കാണാഞ്ഞു ഞാൻ അമ്പരന്നു നിന്നുപോയി. ഇങ്ങനെയായിരിക്കുമോ എല്ലാ വാത്തകളും രൂപംകൊള്ളുന്നതു്! ഇങ്ങനെയായിരിക്കുമോ മഹാന്മാരുടെ നാമങ്ങളും കീർത്തികളും ചരിത്രത്തിന്റെ താളുകളിൽ സ്ഥലംപിടിക്കുന്നതു്! ഞാനാകെ ആശയക്കുഴപ്പത്തിലെത്തിച്ചേർന്നു.

ഞാനിന്നും അവിശ്വാസിയല്ല. മനുഷ്യന്റെ മഹത്വത്തിലിന്നും എനിക്കു വിശ്വാസമുണ്ടു്. എന്നാൽ ഹൃദയം ഉദാസീനമായിത്തീരുന്ന സന്ദർഭങ്ങളിൽ അന്നത്തെ സംഭവങ്ങളെക്കുറിച്ചുള്ള ഓർമ്മ പൊന്തിവരുമ്പോഴും സ്വന്തം കണ്ണുകളെയല്ലാതെ മറെറാന്നിനേയും വിശ്വസിക്കാൻ ധൈര്യപ്പെടാറില്ല.

ബഹുമാന്യനായ അതിഥിയെ യാത്രയയയ്ക്കാൻ കുർബീദേവി ഹോട്ടൽഗെയിററുവരെ വന്നതു് ഓർമ്മവരുന്നു. മടങ്ങിപ്പോകുമ്പോഴും അവൾ എന്നെറനേരെ ഒന്നു നോക്കി. യാതനാഗ്രസ്തയായ ഒരു ഹോസ്റ്റസ്സിന്റെ ചിത്രമായിരുന്നു അപ്പോഴും കുർബീദേവിയുടെ ദൃഷ്ടിയിൽ ഞാൻ വീക്ഷിച്ചതു്. എന്നാൽ അതിഥി പോയതിനുശേഷം അവൾ അല്പനിമിഷം കൗണ്ടറിനു മുമ്പിൽ നില്ക്കയുണ്ടായി. എന്തിനാണു് അവൾ അന്നു് എന്റെ മുഖത്തേക്കു നോക്കി നിന്നതെന്നു് ഇന്നും മനസ്സിലായിട്ടില്ല. അല്പപരിചയം കൊണ്ടു് എല്ലാം മനസ്സിലാക്കാനുള്ള കഴിവും അന്നെനിക്കുണ്ടായിരുന്നില്ല. കുർബീദേവിയുടെ മഷിയിട്ട കണ്ണുകളിൽ വളരെക്കാലത്തെ ക്ലാന്തി നിഴലിച്ചിരുന്നു. എനിക്കൊന്നും മനസ്സിലായില്ലെങ്കിലും ഞാൻ എല്ലാം മനസ്സിലാക്കി എന്നായിരുന്നു അവളുടെ ധാരണ. എന്റെ മൗനം! അത്യാചാരത്തിനു വിധേയയായ കുർബീദേവിയുടെ ശരീരത്തെ ആഘാതമേല്പിക്കുകയാണുണ്ടായതെന്നു് അവൾ ധരിച്ചു.

സന്ധ്യാസമയത്തെ പുതുലാവണ്യം അവളുടെ ശരീരത്തിൽനിന്നെപ്പൊഴേ യാത്ര പറഞ്ഞുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. ആ അവസ്ഥയിൽ എന്റെ മേശയ്ക്കുമുമ്പിൽ വന്നു് കുർബീദേവി ചോദിച്ചു:

''ഇനി എത്ര സമയം?''

ഞാൻ അവളിൽ സജ്ജനത്തെ കണ്ടെത്തിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു:

''രാത്രി മുഴുവൻ ഡ്യൂട്ടിയുണ്ടു്.''

''പാവം!'' അസ്പഷ്ടസ്വരത്തിൽ സഹതാപം പ്രകടിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു വേച്ചു വേച്ചു നടന്നു് കർബീദേവി സ്വന്തം മുറിയിലേക്കു പോയി.

അന്നത്തെ സംഭവം ഓർക്കുമ്പോഴും ഞാനിന്നും ലജ്ജിച്ചുപോകുന്നു. അഭിജ്ഞരും, ബുദ്ധിശാലികളുമായ വായനക്കാരെ! അന്നത്തെ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ ഒരു തൊഴിലാളിയും, അപരിണതബുദ്ധിയുമായ എനിക്കു മാപ്പുനൽകുക! അന്നു രാത്രി താനൊരു പാവമല്ലെന്നു അല്പസമയത്തേക്കു ഞാൻ ധരിച്ചുപോയി. ഞാൻ ഭാഗ്യവാനാണു''! വിധാതാവിന്റെ ആശീർവാദത്താൽ ഞാൻ മാനവകുലത്തിൽ 'ഞാനായിട്ടാണു്' ജനിച്ചതു്. കർബീദേവിയായിട്ടല്ല! പിന്നീടു ചിന്തിച്ച കാര്യം ഓമ്മവരുമ്പോഴും ലജ്ജ തോന്നുന്നു. എന്നാൽ എഴുതാനിരിക്കുമ്പോഴും എനിക്കു ലജ്ജ തോന്നാറില്ല. വിധാതാവിന്റെ ദൃഷ്ടിയിൽ പുരുഷനെ സൃഷ്ടിച്ചതു് ഭാഗ്യവാനായിട്ടാണു് എന്നെനിക്കു തോന്നിപ്പോയി. നാരിയുടെ സ്രഷ്ടാവു് ആരായിരുന്നാലും അയാളും സമദർശിയല്ല!

ഇക്കാര്യം വീണ്ടുമൊരിക്കൽ ഞാനോർക്കുകയുണ്ടായി. അന്നു് മിസ്സിസ് പക്കടാശി കർബീദേവിയോടു പറഞ്ഞു: ''ഹാ! ദൈവമേ! ഇത്തരത്തിലുള്ള സ്ത്രീകളേയും നീ സൃഷ്ടിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നോ?''

മാധവപക്കടാശിയുടെ ജർമ്മൻ അതിഥികളും ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ രണ്ടാം നമ്പർ സ്യൂട്ടിൽ ആതിഥ്യം സ്വീകരിക്കാൻ ഇനിയും കാലതാമസമുണ്ടു്. അവർ വരട്ടെ! പിന്നീടുള്ളതു് അപ്പോഴും നോക്കാം. അവരുടെ ആഗമനത്തിനു മുമ്പു്. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ എത്തുകയും ഞാൻ പരിചയപ്പെടുകയുംചെയ്ത വ്യക്തിയുടെ പേർ കനി എന്നാണു്. കനിയെ കണ്ടില്ലായിരുന്നെങ്കിൽ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിനെ മനസ്സിലാക്കാൻ എനിക്കു സാധിക്കുകയില്ലായിരുന്നു. കനിയെ ഒഴിച്ചുനിർത്തിയാൽ ഷാജഹാൻ

ഹോട്ടലിന്റെ കണക്കിൽ പ്രത്യേകിച്ചൊരു മാറ്റവും ഉണ്ടാവാൻപോകുന്നില്ല. എങ്കിലും ഇന്നും ഏതെങ്കിലും അപരിചിതനുമായി ബന്ധം പുലർത്തുകയോ ആരെയെങ്കിലും മനസ്സിലാക്കേണ്ട സന്ദർഭം വരുകയോ ചെയ്യുമ്പോഴും ഞാൻ കനിയെ ഓർക്കാൻ ശ്രമിക്കും. കനിയെ ഇന്നും രക്തമാംസമുള്ള മനുഷ്യനായിട്ടല്ല ഞാൻ കണക്കാക്കുന്നത്. അവൾ ചിരസ്ഥായിയായ ഒരു സ്വപ്നമാണ്. മറ്റുവല്ല തരത്തിലും അവളെ വർണ്ണിക്കാൻ സാധിക്കുമോ എന്നാരറിഞ്ഞു? നാഗരികസംസ്കാരത്തിന്റെ അന്ധകാരാവൃതമായ മനുഷ്യാരണ്യത്തിൽ അവൾ എന്റെ അഭിജ്ഞതയാകുന്ന ക്യാമറയിൽ ഫ്ളാഷ് ബൾബായി പ്രവർത്തിച്ചിരുന്നു. നിമിഷനേരത്തെ പകിട്ടിൽ സമുദായത്തിന്റെ യഥാർത്ഥരൂപം മനസ്സിലാകുന്ന ഫിലിമിൽ പകർത്താൻ എനിക്കു കഴിഞ്ഞിരുന്നു!

കനി ആരായിരുന്നെന്നു് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. അവളുടെ പേരും മുമ്പെങ്ങും ഞാൻ കേട്ടിട്ടുണ്ടായിരുന്നില്ല. മാക്കോപോളോസാഹ്നു് ഒരു ഫോട്ടോഗ്രാഫുമായി കൗണ്ടറിൽ വന്നു. റോസി എന്റെയടുത്തിരുന്നു നെയിൽ കട്ടർകൊണ്ടു നഖം മുറിക്കുകയായിരുന്നു. നഖം മുറിക്കുന്നതിനിടയ്ക്കു് അവൾ പറഞ്ഞു: ''തീരെ മൂർച്ചയില്ല.''

''ബ്ലൈഡ്കൊണ്ടു നഖം മുറിക്കുമല്ലോ!''

ഞാൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

റോസി നാവു കടിച്ചുകൊണ്ടു തുടർന്നു: ''നിങ്ങൾ എന്തു ചെറുപ്പക്കാരനാണു്? ഒരു യംഗ്ലേഡി തന്റെ നെയിൽ കട്ടർ ഉപയോഗശൂന്യമായി എന്നു നിങ്ങളോടു പറയുമ്പോൾ ഓടിപ്പോയി ഒരു നെയിൽകട്ടർ വാങ്ങി അവൾക്കു സമ്മാനിക്കുന്നതിനു പകരം ബ്ലൈഡുകൊണ്ടു നഖം മുറിക്കാനാണോ ഉപദേശിക്കേണ്ടതു്?''

''മൈ ഡിയർ ഗേൾ! ഈ യംഗ്മാൻ നിങ്ങൾക്കു നല്ല ഉപദേശമാണു നൽകുന്നതു്. ബ്ലൈഡുകൊണ്ടു നഖം മുറിച്ചാൽ യാതൊരു ദോഷവുമുണ്ടാവുകയില്ല.''

മാക്കോപോളോയുടെ ശബ്ദം കേട്ടു ഞങ്ങളിരുവരും ഞെട്ടി. അദ്ദേഹം എപ്പോഴാണവിടെ എത്തിയതെന്നു

ഞങ്ങളിരുവരും അറിഞ്ഞില്ല. മാക്കോപോളോ പുഞ്ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു:

''റോസീ, എയർവേയ്സിന്റെ കത്തുകളും എനിക്കിപ്പോഴത്തന്നെ വേണം. അവർ കല്ക്കത്തയിൽനിന്നു പുതിയ സർവ്വീസ് ആരംഭിക്കുന്നുണ്ട്. അതിനാൽ മുറികളും കൂടുതൽ വേണ്ടിവരും. ഡെയിലി റിസർവേഷൻ! കത്തു് ആഫീസിലുണ്ടു്. വേഗം എടുത്തുകൊണ്ടു വരൂ.''

റോസി തുള്ളിച്ചാടി കൗണ്ടറിൽനിന്നു പുറത്തിറങ്ങി. മാക്കോപോളോ എന്റെനേരെ തിരിഞ്ഞു: ''ഇനി കാര്യത്തിലേക്കു പ്രവേശിക്കാം. ഇതു നിങ്ങളുടെ ജോലിയല്ല. റോസിയുടേതാണെന്നറിയാമെങ്കിലും അവരുടെ അന്യസ്ത്രീകളെ കണ്ടുകുടെന്നു ജിമ്മിയിൽനിന്നറിയാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ മറ്റൊരു സ്ത്രീ വരുന്നു എന്നറിഞ്ഞാൽ അവളുടെ ശരീരം ജ്വലിക്കാൻ തുടങ്ങുമത്രെ!'' മാക്കോപോളോ എന്റെ കൈയിൽ ഒരു ഫോട്ടോ തന്നിട്ടു തുടർന്നു: ''ഇത്തരം ചിത്രങ്ങളും യുവാക്കന്മാരെ ഏല്പിക്കുന്നതു ശരിയല്ല. പിന്നെ ഹോട്ടലിൽ ജോലിചെയ്യുന്ന സ്ഥിതിക്കു് സാരമില്ല. ആദ്ശവാനായ ഹോട്ടൽതൊഴിലാളി ആണുമല്ല, പെണ്ണുമല്ല, നപുംസകമാണു്.''

ചിത്രത്തിൽ കാണുന്ന സ്ത്രീ നീലനയനയായ ഒരു സുന്ദരിയാണെന്നാണു് മാക്കോപോളോ പറഞ്ഞതു്. അവളുടെ മുടി ഗ്ലാറിനംപോലെയാണു്.

''കനി, ദി വുമൺ ഈസ് കമ്മിംഗ് എന്നു പത്രങ്ങളിൽ പരസ്യം കൊടുത്തിട്ടു വരൂ!''

എല്ലാ പത്രങ്ങളിലും ഞങ്ങളുടെ പരസ്യം നിങ്ങളും കണ്ടിരിക്കും. സത്യസുന്ദരബാബു അനേകം ചിത്രങ്ങളും എന്നെ ഏല്പിച്ചിട്ടു പറഞ്ഞു:

''ഡിസ്പ്ലെയുടെ ജോലി പഠിക്കുക! നീ ഒറ്റയ്ക്കു് ഒരു സ്റ്റാളായി വത്തിക്കണം.''

ചിത്രങ്ങളെല്ലാം കനിയുടേതായിരുന്നു. ഹോട്ടൽ ഗയിറ്റിനിന്നിരുവശത്തുമുള്ള ബോർഡുകളിൽ ആ ചിത്രങ്ങളും പതിച്ചു. കനി, ദി വുമൺ ഈസ് കമ്മിംഗ്!

ഞാൻ ചിത്രങ്ങളം ഒട്ടിച്ചിരുന്ന രീതി കണ്ട് ബോസേട്ടൻ ചിരിച്ചു. ''അതിമനോഹരം! നീ മുജ്ജന്മത്തിലും ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ അദ്ധ്വഗ്നകളായ നത്തകികളുടെ ചിത്രങ്ങളം ഡിസ്പ്ലെ ചെയ്തിരുന്ന എന്നാണ് തോന്നുന്നത്.''

''ഞാൻ പുനജ്ജന്മത്തിൽ വിശ്വസിക്കുന്നില്ല വാസ്തവത്തിൽ നല്ല ഗുരുവിനെ ലഭിച്ചാൽ ശിഷ്യന്മാർ വേഗം ജോലി പഠിച്ചുകൊള്ളും.''

പരസ്യം വായിച്ചുകൊണ്ടു ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു:

''കനി ഈസ് കമ്മിംഗ്. പക്ഷേ, എവിടെനിന്നാണെന്നറിയാമോ?''

ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്തു നോക്കിനിന്നു.

''ഈ സുന്ദരികളം നീലാകാശത്തുനിന്നു ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ നൃത്തമഞ്ചത്തിൽ പൊട്ടിവീഴുകയായിരിക്കുമെന്നു പലരും വിചാരിക്കുന്നുണ്ടാകും. ഇവർ ഇപ്പോളം മദ്ധ്യപൗരസ്ത്യരാജ്യങ്ങളെ വിജയിച്ച് ഇറാനിലെ ഒരു ഹോട്ടലിൽ പ്രദർശനം നടത്തിവരികയാണ്. അവിടെനിന്നു നേരെ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ എത്തിച്ചേരും. അവർക്കു വമ്പിച്ച തുക പ്രതിഫലം കൊടുക്കണം. ഒരു നത്തകിക്കു കൊടുക്കുന്ന പ്രതിഫലമെന്താണെന്നറിഞ്ഞാൽ നിന്റെ ബാരിസ്റ്റർമാരും, എഫ്. ആർ. സി. എസ്സ്കാരും തലയ്ക്കു കൈയും കൊടുത്തിരുന്നുപോകും! അവരുടെ അഹങ്കാരവും, ഉപാസനയും, ജ്ഞാനവും, ഭോജനശാലകളിൽ നൃത്തംചെയ്യുന്ന സുന്ദരിമാരുടെ നൃത്തരതപാദയുഗ്മത്തിന്നിടയിലമർന്ന് ധൂളിധൂസരമായിത്തീരും.''

''തുലനം നൃത്തത്തിനേറതല്ല. ഫുട്ബാളിനേറതാണ്.''

''ശരിയാണ്. നൃത്തനിപുണകം വിലപിടിച്ച തലകംകൊണ്ട് ഫുട്ബാം കളിക്കുകയാണു ചെയ്യുന്നത്. അതിഥികം പലപ്പോഴും നത്തകികംക്കെത്ര ശമ്പളമുണ്ടെന്നറിയാൻ ശ്രമിക്കും. തനിക്കതൊന്നുമറിഞ്ഞുകൂടെന്നും ക്യാബറിലെ എഴുത്തുകുത്തുകം പരമരഹസ്യമാണെന്നും പറഞ്ഞേക്കണം.''

ഭോജനശാലകളിൽ നൃത്തംചെയ്യുന്ന സുന്ദരിമാരുടെ വ്യക്തിഗതജീവിതത്തെക്കുറിച്ച ബോസേട്ടനിൽനിന്നു് പലതും മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞു. എട്ടും, പത്തും മാസങ്ങൾക്കുമുമ്പേ പരിപാടി തയ്യാറാക്കും. ഇത്തരം പരിപാടികളാവിഷ്കരിക്കുന്ന പല കമ്പനികളും പാരീസിലുണ്ടു്. ഹോട്ടൽഭാഷയിൽ പറഞ്ഞാൽ ചെയിൻ പ്രോഗ്രാം! പല തീയേറ്ററുകളിൽ ഒരേസമയത്തു് ഒരു ഫിലം പ്രദർശിപ്പിക്കുന്നതുപോലെയാണു് ഹോട്ടൽനർത്തകികളുടെ പ്രോഗ്രാം! അവർ മേപ്പിലുള്ള ചില നഗരങ്ങളുടെമേൽ ചുവപ്പുടയാളം രേഖപ്പെടുത്തും. പിന്നീടു പടിഞ്ഞാറുനിന്നോ കിഴക്കുനിന്നോ യാത്രയാരംഭിക്കുകയായി. ചില സ്ഥലത്തു രണ്ടാഴ്ച, ചില സ്ഥലത്തു് ഒരു മാസം! ഒരു നഗരത്തിലെ പരിപാടിയവസാനിക്കുന്നതിനു മുമ്പേ അവളുടെ ഫോട്ടോ മറെറാരു നഗരത്തിലെത്തും. പത്രങ്ങളിൽ പരസ്യപ്പെടുത്താൻ തുടങ്ങും. അങ്ങനെ ലോകപര്യടനം നടത്തി സ്വന്തം നാട്ടിൽ തിരിച്ചെത്തും.

ഇന്നു് പൃഥിവിയുടെ വ്യാപ്തി കുറഞ്ഞു. ചീന എന്നു പേരായ ഒരു ഉപദ്വീപഖണ്ഡം ക്യാബറേ മേപ്പിൽനിന്നു് പൂണ്ണമായും മാച്ചുകളഞ്ഞു. പണ്ടു് അവിടെ നാലഞ്ചുമാസം പിടിക്കുമായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ ഹോങ്കോംഗ് മാത്രമാണൊരാശ്രയം! അവിടെ എത്രകാലം പരിപാടി നടത്താൻ കഴിയും. പോരെങ്കിൽ ഹോങ്കോംഗ് ഒരു സ്വതന്ത്ര തുറമുഖമാണു്. എല്ലാറെറിനും സ്വാതന്ത്ര്യമുള്ള സ്ഥലം. അതിനാൽ അവിടത്തെ നിശാക്ലബ്ബുകളിലെ അതിഥികൾക്കും കൂടുതൽ സ്വാതന്ത്ര്യമവകാശപ്പെടും. അവരെ സംതൃപ്തരാക്കാൻ പല നർത്തകികൾക്കും സാധിച്ചെന്നുവരില്ല.

നിശാക്ലബ്ബുകളാകുന്ന ചന്തകളിൽ ഏറെറവും വിലപിടിച്ച വസ്തു യൗവനമാണു്. ആ തരംവസ്തുവിന്റെ വേലിയേറെറവും വേലിയിറക്കവുമനുസരിച്ചു് നർത്തകികളുടെ പ്രതിഫലം കൂടുകയും കുറയുകയും ചെയ്യും. മൂന്നുമാസത്തിനുള്ളിൽ എടുപ്പിച്ച ഫോട്ടോ ആയിരിക്കണം! ഫോട്ടോ അധികം പഴക്കംചെന്നതല്ലെന്നുള്ളതിനു് സർട്ടിഫിക്കറ് ഹാജരാക്കണം. രത്നവ്യാപാരികൾ രത്നത്തിനു വില നി

ശ്രയിക്കുന്നതുപോലെ ഹോട്ടലുടമകളും ചിത്രം പരിശോധിച്ചു പ്രതിഫലം നിശ്ചയിക്കും. നാലഞ്ചുവർഷം മുമ്പെടുപ്പിച്ച ഫോട്ടോ കാണിച്ചു് ആളെ പറഞ്ഞിക്കുന്ന സമ്പ്രദായവും നിലവിലുണ്ടെന്നാണു് മാക്കോപോളോ സാക്ഷ്യപ്പെടുത്തുന്നതു്. അതിനാൽ ഞങ്ങൾ പൃഥിവിയുടെ വിവിധഭാഗങ്ങളിലുള്ള പ്രശസ്ത സ്റ്റുഡിയോകളെ തേടിപ്പിടിച്ചിരിക്കുകയാണു്. നൂറുകണക്കിനു് ആ സ്റ്റുഡിയോകളിൽനിന്നു ഫോട്ടോ എടുപ്പിച്ചു് ഫോട്ടോയുടെ പിന്നിൽ തീയതി കുറിപ്പിക്കണം. അത്തരം സ്റ്റുഡിയോകളുടെ ലിസ്റ്റിൽപെട്ട ഒന്നുരണ്ടു സ്ഥാപനം കൽക്കത്തയിലുമുണ്ടു്. ഇവിടെനിന്നും ഫോട്ടോ എടുപ്പിച്ചു് കോലാലമ്പൂർ, ടോക്കിയോ, മാനിലാ എന്നീ സ്ഥലങ്ങളിലേക്കു് അയയ്ക്കുന്നു. പ്രശാന്തസാഗരത്തിനപ്പുറത്തു് അമേരിക്കയിലും ആ ഫോട്ടോകളെത്തും.

ബോസേട്ടൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''ഹോട്ടലുകളിലെ നിശാഗന്ധികളുടെ വില വളരെക്കൂടുതലാണു് ഒന്നുരണ്ടു് ഉദാഹരണം പറയാം. ഹൈഡ്രജൻ ബോംബു് എന്ന പേരുള്ള ഒരു ജർമ്മൻകാരി ഇവിടെ വന്നിരുന്നു. അവളുടെ റേറ്റു് ആഴ്ചയിൽ നൂറ്റി എൺപതു പവനായിരുന്നു. ഭക്ഷണവും താമസസൗകര്യവും സൗജന്യം. യാത്രച്ചെലവു് വേറെയും. പിന്നീടു് ഈജിപ്ഷ്യൻകാരിയായ ഫറീദ എത്തി. 'ബട്ടർ ബ്രൈസ്റ്റഡ്'' എന്ന വിശേഷണത്തോടെയാണു് പത്രങ്ങളിൽ പരസ്യപ്പെടുത്തിയതു്. അവർക്കും അനുജത്തിക്കുംകൂടി മാസത്തിൽ നാല്പതിനായിരം രൂപയായിരുന്നു പ്രതിഫലം. ലോല ദി ട്രമാട്ടർ ഗേൾ എന്ന ക്യൂബക്കാരിയാണു് പിന്നീടു് വന്നതു്. അവർ നൃത്തംചെയ്യുമ്പോൾ ശരീരത്തിൽ ധാരാളം തക്കാളിപ്പഴം തൂക്കിയിടും. ഒരു ട്രമാട്ടർ നൂറുരൂപയ്ക്കു് വിറ്റിട്ടുണ്ടു്. വില കൊടുത്താൽ ഇഷ്ടമുള്ള ഭാഗത്തുനിന്നു് ഒരു ട്രമാട്ടർ പറിച്ചെടുക്കാം. അവർ ആ ട്രമാട്ടർ വാങ്ങി കടിച്ചു് അല്പം നീരു് ഈമ്പിയെടുത്തതിനു ശേഷം തിരിച്ചുകൊടുക്കും. വേണമെങ്കിൽ ഉപഭോക്താവിനു ട്രമാട്ടർ പകുതി കടിച്ചെടുത്തതിനുശേഷം മടക്കിക്കൊടുക്കുകയുംചെയ്യാം. അവർക്കു്

ആഴ്ചയിൽ അഞ്ഞൂറു ഡോളർ പ്രതിഫലം നല്കിയിരുന്നു. എന്നാൽ മാർജറിയെപ്പോലെ സുപ്രസിദ്ധയായ ഒരു നൃത്തകിക്കു് ആഴ്ചയിൽ നൂറു ഡോളർ മാത്രമേ പ്രതിഫലം നല്കിയിരുന്നുള്ളൂ. നൃത്തകിയും ഗായികയുമായ മാർജറിയുടെ പ്രതിഫലം കുറയാൻ കാരണം നീഗ്രോ സന്താനമായിപ്പോയതുകൊണ്ടായിരുന്നു.''

ക്യാബറേകളിൽ നൃത്തംചെയ്യുന്ന സുന്ദരിമാക്കിതുപയധികം പണം നല്കുന്നതും ഒരുതരത്തിലുള്ള ചൂതുകളിയാണു്. കൽക്കത്തയിലെ ഉല്ലാസപ്രിയർ സന്തുഷ്ടരായി കൂട്ടത്തിൽ മദ്യപിക്കും. നിത്യേന വരികയുംചെയ്യും. ആഴ്ചയിൽ ആറുദിവസം അവർ കൽക്കത്തയിലെ രാത്രിയെ പകലാക്കി തീർക്കുന്നു. ഒഡ്രെദിനത്തിൽ പരിപാടികളൊന്നുമുണ്ടായിരിക്കുകയില്ല. അന്നു് ഉണങ്ങിവരണ്ട ഗ്ലാസുമായി ആരാണു് നൃത്തം കാണാനും ഗാനം ശ്രവിക്കാനും വരിക? അതിനുപകരം പിറേറദിവസം ഞായറാഴ്ച ലഞ്ചിനു ഡബിയം പ്രോഗ്രാം ഉണ്ടായിരിക്കും.

കനിയെപ്പറ്റിയുള്ള പരസ്യം പത്രങ്ങളിൽ വന്നതോടെ ഉല്ലാസപ്രിയരുടെ ഇടയിൽ വലിയ കോളിളക്കമായി. ജനങ്ങളെ ആകഷ്ടിക്കുന്നതിലൊരു പങ്കു് പരസ്യത്തിന്റെ മോഷ്ടിച്ചുമുണ്ടെന്നാണു് ബോസേട്ടന്റെ അഭിപ്രായം. സ്ത്രീസൗന്ദര്യത്തെക്കുറിച്ചു വർണ്ണിക്കാൻ നിഘണ്ടുവിൽ എത്രമാത്രം വാക്കുകളുണ്ടായിരുന്നോ അവ മുഴുവനും സിനിമക്കാരും ഞങ്ങളുംകൂടി അവസാനിപ്പിച്ചു. എത്രമാത്രം ഉത്തേജകമായ വാക്കുകളുപയോഗിച്ചിട്ടും ഉത്തേജനം സൃഷ്ടിക്കാൻ കഴിയാതായി. പൊള്ളും, ബിരിയാണി, കോഴിയിറച്ചികൊണ്ടുള്ള ദൊഘ്യാസി തുടങ്ങിയ വിഭവങ്ങളാൽ കുറെദിവസം ഉപഭോക്താക്കളെ പിടിച്ചുനിത്തിയതിനുശേഷം ഉപ്പേരി(മെഴുക്കുപിരട്ടി)യും മത്സ്യക്കറിയുമാണു കാഴ്ചവെക്കുന്നതു്. അതിനാൽ പരസ്യത്തിൽ ലളിതഭാഷയുപയോഗിച്ചു: ''കനി ദി വുമൺ ഈസു് കമ്മിംഗു്.''

പരസ്യം പുറത്തുവന്നതോടെ ഫോണിൽ അന്വേഷണമാരംഭിച്ചു. പിതൃസ്വത്തുള്ളവരും കൺട്രാക്ടർമാരും പർ

ബ്ലൈസിംഗ് ആഫീസർമാരെ സന്തോഷിപ്പിക്കാൻ ബാദ്ധ്യസ്ഥരായവരും ഫോൺ താഴെവെക്കാനിഷ്ടപ്പെട്ടന്നില്ല. അനേകം അന്വേഷണങ്ങൾക്കു് ഞാനായിരുന്നു മറുപടി നല്കിയതു്.

''ഹലോ! ഷാജഹാൻഹോട്ടൽ!''

''ഗ്രഡ് ആഫ്റ്റർനൂൺ! ഷാജഹാൻ റിസപ്ഷൻ സംസാരിക്കുന്നു.''

''കനി ദി വുമണിനെ സംബന്ധിച്ചു് വല്ലതും പറയാൻ സാധിക്കുമോ? ഈ ശനിയാഴ്ചതന്നെ അവർ പരിപാടി ആരംഭിക്കുമോ?''

''യെസ് സർ!''

''ആദ്യദിവസംതന്നെ ഒരു ടിക്കറ്റു ബുക്കുചെയ്യാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു.''

''സോറി! ആദ്യദിവസംതന്നെ ഹാൾ നിറഞ്ഞുപോയി. ആകെ മുന്നൂറിയൻപതു സീറ്റേയുള്ള.''

''ഹലോ! ഷാജഹാൻ! കനി ദി വുമൺ പ്രവേശനഫീസ്സെത്ര?''

''പ്രവേശനഫീസ് അഞ്ചുരൂപ മാത്രമേയുള്ള. ഡിന്നർ ഏഴുരൂപ എട്ടണ.''

''ഡ്രെസ്സ്?''

''ഡ്രസ്സിനെ സംബന്ധിച്ചു വിട്ടുവീഴ്ചയുണ്ടു്. ഈവനിംഗ് സൂട്ടോ നാഷനൽസൂട്ടോ ആകാം.''

''ഹലോ! മിസ്റ്റർ ബോസ്! ഞാൻ—ഫോക്കലെ ചാററർജി സംസാരിക്കുന്നു.''

''മിസ്റ്റർ ബോസ് ഇപ്പോഴം ഇവിടെയില്ല സർ! ഞാൻ—ശങ്കർ—ആണു് സംസാരിക്കുന്നതു്.''

''ഉൽഘാടനദിവസം എനിക്കു മിസ്റ്റർ രംഗനാഥന്റെ പേരിൽ മൂന്നു ടിക്കറ്റു വേണം.''

''ഒറ്റ ടിക്കറ്റുപോലും ബാക്കിയില്ല സർ! എല്ലാം വിറ്റുപോയി.''

''എന്താണീ പറയുന്നതു്? എന്നാൽ തീച്ചയായും കുരിഞ്ചന്ത നടന്നിട്ടുണ്ടു്.''

''ഇല്ല, സർ! ഞങ്ങടം അഞ്ചുടിക്കറിൽ കൂടുതൽ ആക്കം കൊടുത്തിട്ടില്ല.''

ഫോക്കല ചാറർജി പിന്മാറുന്ന വ്യക്തിയല്ല.

''നേർവഴിക്കായാലും ശരി, വളഞ്ഞ വഴിക്കായാലും ശരി, എനിക്കു ടിക്കറു കിട്ടണം. രംഗനാഥൻ ഇവിടെ നിന്നു പോവുകയാണു്. നിങ്ങളുടെ ടേബിളുകടം ആരെല്ലാമാണു ബുക്കു്ചെയ്തിരിക്കുന്നതു്? പേരുകളൊന്നു വായിക്കു. നിങ്ങടം ഒരു ബംഗാളിയാണു്. ഞങ്ങടം എപ്പോഴും നിങ്ങളിൽനിന്നു പരിഗണന പ്രതീക്ഷിക്കുന്നു. കല്ലുത്തയിൽ നടക്കുന്ന എല്ലാ വിനോദങ്ങളും അബംഗാളികടം ഉപഭോഗംചെയ്യുമ്പോടം നാം നോക്കിനില്ലുകയോ?''

''എനിക്കീ കാര്യത്തിൽ ഒന്നും ചെയ്യാൻ കഴിവില്ല സർ! ഞാൻ പേരുകടം വായിക്കാം: മിസ്റ്റർ ഖേത്താൻ, മി. ബാജോറിയ, മി. ലാൽ, മി മ്യാക്ഫാർനർ, സാഹാ, സെൻ, ചാറർജി, ലോകനാഥൻ, ജോസഫു്, ലൊംഗു്യാംഗു്, സെൻ, സി. ശർമ്മ, അലി, ബോസു്, ഉപാദ്ധ്യായ, ജാജോറിവാല, വിസ്സിവാല, മോത്തിറാം, ഹീരറാം, ചുന്നിറാം, ഛാത്തവാല....''

ഫോക്കല ചാറർജി ക്ഷോഭിച്ചു:

''ഹറാമികളെല്ലാം സക്കാത്തിനു് ഉല്ലസിക്കുന്നവരാണു്. അഹ്റായ ഞങ്ങടംക്കു് ടിക്കറു ലഭിക്കുന്നില്ലെന്നോ?''

''അങ്ങു് എന്താണു സർ പറയുന്നതു്?''

''തെമ്മാടികടം! സ്വന്തം പൈസകൊണ്ടു് ഉല്ലസിക്കുന്നവരല്ല സ്ത്രീകളോടൊത്തു് ഉല്ലസിക്കുന്നതിനുള്ള ചെലവും കമ്പനിയുടെമേൽ ചുമത്തും. അതേസമയം ഞങ്ങടം അദ്ധ്വാനിച്ചുണ്ടാക്കിയ പൈസകൊണ്ടാണു് വിനോദത്തിൽ പങ്കെടുക്കുന്നതു്. എന്നിട്ടും സ്ഥലമില്ലെന്നോ? ഗവർമ്മേണ്ടു് ഗാഡനിദ്രയിലാണു്. ശരി, അഗർവാലയുടെ പേരുണ്ടോ എന്നു നോക്കു!''

''ഉണ്ടു് സർ! അഞ്ചു സീറുകടം വീതമുള്ള രണ്ടു ടേബിടം ബുക്കുചെയ്തിട്ടുണ്ടു്.''

''എന്നാൽ കാര്യം നേടി. അയാളോട് പറഞ്ഞാൽ ഒരു ടേബിളും ഒഴിഞ്ഞുതരും. മായനായ രംഗനാഥൻ! പുളിഞ്ചാറുകുടിയനാണ്. ബാംഗ്ലൂരിൽ കിടന്ന് പുളിഞ്ചാറു കുടിച്ചും ഭാര്യയുടെ കൈകൊണ്ട മട്ടനമേറും നപ്പും സകമായിത്തീന്ന. ഇപ്പോം വ്യവസായകാര്യങ്ങംക്ക വേണ്ടി കൽക്കത്തയിൽ വന്നിരിക്കുകയാണ്. ഉല്ലസിക്കാനാഗ്രഹമുണ്ടെങ്കിലും ഭയമാണ്. പുറത്തിറങ്ങാൻ ധൈര്യമില്ല. അതാണ് എന്നെ കൂട്ടുപിടിച്ചിരിക്കുന്നത്.'' റിസീവർ താഴെവെക്കാനൊരുങ്ങിയപ്പോം ചാററർജി വീണ്ടും എന്തോ ചോദിച്ചു. അതു ഞാനൊരിക്കലും കേട്ടിട്ടുള്ളതായിരുന്നില്ല.

''അതെ! പ്രധാന കാര്യം മറന്നുപോയി. പരസ്യത്തിൽ സ്റ്റാററിസ്റ്റിക്സ് കൊടുക്കാതിരുന്നതെന്താണ്?''

''എന്താണ് സർ? സ്റ്റാററിസ്റ്റിക്സോ?''

''ശരി! നിങ്ങം ബോസിൽനിന്ന വിവരം ശേഖരിച്ചുവെച്ചുകൊള്ള! ഞാൻ പിന്നീടനേഷിച്ചുകൊള്ളാം.''

സ്റ്റാററിസ്റ്റിക്സ് എന്ന വാക്കിന്റെ ഉദ്ദേശം ബോസേട്ടനിൽനിന്ന മനസ്സിലാക്കി.

''ഛീ! നീയല്ലേ ഹൈക്കോട്ടിൽ ജോലിചെയ്തിരുന്ന എന്ന പറഞ്ഞത്? സംസ്കാരത്തിന്റെ മാനദണ്ഡമറിഞ്ഞുകൂടേ? ഇന്ന് പുരുഷന്മാരെ അളക്കുന്നത് ബാങ്ക്ബാലൻസുകൊണ്ടും സ്ത്രീകളെ അളക്കുന്നത് ശരീരത്തിന്റെ ഫിഗർ കൊണ്ടുമാണ്. 36–22–36, 34–20–34 എന്നിത്രയും പറഞ്ഞാൽ നമ്മുടെ ഉപഭോക്താക്കംക്ക മനസ്സിലാകും.''

കനിയുടെ സ്റ്റാററിസ്റ്റിക്സ് അറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്ന. ആറുമാസം മുമ്പുള്ള സ്റ്റാററിസ്റ്റിക്സ് നമ്മുടെ പക്കലുണ്ട്. എന്നാൽ അതു വെളിപ്പെടുത്താൻ വയ്യ എന്നായിരുന്നു മാക്കോപോളോ പറഞ്ഞത്.

ഫോക്കല ചാററർജി വീണ്ടും ഫോൺചെയ്തു. ബോസേട്ടനാണ് അതിനു മറുപടി നല്കിയത്:

''യെസ് സർ! ഏററവും പുതിയ സ്റ്റാററിസ്റ്റിക്സിനു വേണ്ടി ഞങ്ങം ടെലഗ്രാം കൊടുത്തിട്ടുണ്ട്. ഇതേവരെ മറുപടി ലഭിച്ചില്ല. ഇപ്രാവശ്യത്തെ ചരക്ക് ഒന്നാംതര-

മായിരിക്കും സർ! നൃത്തം മാത്രമല്ല, കൈയിൽ വേറെ കോപ്പുമുണ്ട്.''

''എന്ത സാധനമാണ് സ്നേഹിതാ? അല്പം സൂചന ലഭിച്ചാൽ മതി. രംഗനാഥനെ ചൂടാക്കിക്കൊള്ളാം. ഭാര്യയുടെ ശകാരം സഹിച്ച് മടുത്ത മനുഷ്യനാണ്.''

''ഇപ്പോഴും പറയാൻ അനുവാദമില്ല സർ! രംഗത്തു വച്ചു കാണാം.''

രാത്രി എട്ടുമണിമുതൽ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിന്റെ മുമ്പിൽ കാറുകളും നിരക്കാൻ തുടങ്ങി. രാജ്യത്തുള്ള മനോഹരമായ കാറുകളെല്ലാം ആരോ വലയിൽ കൂട്ടിക്കി ഷാജഹാന്റെ മുമ്പിൽ കൂട്ടിയിരിക്കുകയാണെന്നു തോന്നി. കാറുകൾ വരുന്നു! ഗെയിററിനു മുമ്പിൽ നില്ക്കുന്നു! ഡോർ തുറക്കുന്നു! കാവല്ക്കാരൻ സല്യൂട്ടുചെയ്ത് മാറിനില്ക്കുന്നു. സായ്പന്മാർ ഇറങ്ങുന്നു!

ഈവനിംഗ്സൂട്ട് ധരിച്ച് എനിക്കും നിത്യഹരി ബാബുവിന്റെ മുറിയിൽ പോകേണ്ടിവന്നു. എന്റെ കിടക്കവിരികളും മുഷിഞ്ഞു. നിത്യഹരിബാബു അഴുക്കു വസ്ത്രസ്ഥാപത്തിനു മുകളിൽ ഇരിക്കുകയായിരുന്നു. എന്നെ കണ്ട മാത്രയിൽ പറഞ്ഞു: ''വിരികളും കൊടുത്തയച്ചിട്ടുണ്ട്. കാറുകൾ ധാരാളമെത്തുന്നുണ്ടോ?''

''അസംഖ്യം!'' ഞാൻ പറഞ്ഞു.

''ഭാരതീയരെല്ലാം സായ്പന്മാരായിത്തീർന്നു. 1757-ൽ പ്ലാസിയിലെ മാന്തോപ്പിള്ളിൽവച്ചു ബ്രിട്ടീഷുകാർ ഇന്ത്യയെ വിജയിച്ചു എന്നു പറയുന്നവർക്കു ചരിത്രത്തെ സംബന്ധിച്ചൊരു ചുക്കുമറിഞ്ഞുകൂടാ. 1947 ആഗസ്റ്റ് പതിനഞ്ചാംതീയതിയാണ് ഇംഗ്ലീഷുകാർ യഥാർത്ഥത്തിൽ ഇന്ത്യയെ അടിമത്തത്തിലാക്കിയതു്. ഒറ്റ രാത്രികൊണ്ട് നമ്മുടെ രാജ്യം ബ്രിട്ടീഷുകാരുടേതായിത്തീർന്നു. ഗാന്ധിജി നിസ്സഹകരണപ്രസ്ഥാനമാരംഭിക്കുകയും ജനങ്ങൾ ഖദർ ധരിച്ചു സമരത്തിൽ പങ്കെടുത്തു് അറസ്റ്റുവരിക്കുകയും ചെയ്തപ്പോഴും ഞങ്ങൾ ഭയപ്പെട്ടു. ഹോട്ടൽജോലി അധികകാലം നിലനില്ക്കുകയില്ലെന്നു ശങ്കിച്ചു! എന്റെ ഒരു ബന്ധു ചൗരംഗിയിലുള്ള ഇംഗ്ലീഷ് സിനിമാശാലയിലെ

തൊഴിലാളിയാണു്. ഇന്ത്യ സ്വതന്ത്രയായാൽ ഈ കുത്തുകളെല്ലാം അവസാനിക്കുമെന്നായിരുന്നു ഞങ്ങളുടെ ആശ. ഇംഗ്ലീഷ്സിനിമ കാണാൻ ഈച്ചപോലും വരില്ല. ഷാജഹാൻഹോട്ടലും ശൂന്യമാകും. മുംതാസ്ബാർ പൂട്ടിയിടേണ്ടിവരും. ക്രൈസ്റ്റു്, ക്രിക്കറ്റ്, ക്യാബറേ തുടങ്ങി എല്ലാം അവസാനിക്കും. സായ്പന്മാർ ഇന്ത്യയിൽനിന്നു കെട്ടുകെട്ടും. വയസ്സുകാലത്തു് ഞങ്ങൾ തെരുവാധാരമായിത്തീരും.''

പിന്നീടു് നിത്യഹരിബാബു എഴുന്നേറ്റു: ''എനിക്കു് നിങ്ങളുടെ കനിമദാമ്മയുടെ മുറിയിലൊന്നു പോകണം. അത്ഭുതംതന്നെ! തലയണകളുടെ എണ്ണം വർദ്ധിക്കുന്നു. മദ്യവില്പനയും വർദ്ധിച്ചു. മുറികളൊന്നും ഒഴിവില്ലതാനും! രൺജിത്സിംഗു് പറഞ്ഞതുപോലെ എല്ലാം കുങ്കുമവർണ്ണമായിത്തീരുകയാണു്. പോകട്ടെ! നിങ്ങളുടെ മുമ്പിൽ നിന്നു ചിലച്ചാൽ പോരല്ലോ. കനിമദാമ്മയ്ക്കു കൂടുതൽ തലയണകളാവശ്യമുണ്ടോ എന്നന്വേഷിക്കണം. വേണ്ടിവന്നാൽ സൈഡ്തലയണപോലും നല്കാൻ തയ്യാറാണു്. ഇംഗ്ലീഷുകാർ സൈഡ്തലയണ ഉപയോഗിക്കാറില്ല. സൈഡ്തലയണ ഉപയോഗിക്കുന്ന സ്വഭാവം ശീലിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിക്കാറുണ്ടു്. ഒന്നരണ്ടുപേരെ പഠിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു. അവർ 'നാട്ടുഹരിപിലോ' എന്നാണതിനു കൊടുത്തിരുന്ന പേരു്. സൈഡ്തലയണയുപയോഗിച്ചു് അലസരായാണു് നമ്മുടെ സമുദായം അധഃപതിച്ചതു്!''

കാറുകൾ പിന്നേയും വന്നുകൊണ്ടിരിക്കുകയാണു്. വയസ്സുചെന്ന കാറിൽനിന്നു് യുവാവിറങ്ങുന്നു. ചെറുപ്രായമുള്ള കാറിൽനിന്നു വൃദ്ധനിറങ്ങുന്നു. കല്ക്കത്തയിലെ പുരുഷസമുദ്രം ഷാജഹാൻഹോട്ടലിനെ ലക്ഷ്യമാക്കി ഒഴുകുകയാണു്. രവീന്ദ്രനാഥടാഗോർ, വിവേകാനന്ദൻ, അരവിന്ദൻ, സുഭാഷ്ചന്ദ്രബോസു് തുടങ്ങിയവർ ഭാരതാന്വേഷണത്തിൽ ജീവിതമവസാനിപ്പിച്ച നഗരത്തിലാണിതെല്ലാം നടക്കുന്നതു്. വില്യം ജോൺസു് പൗരസ്ത്യരാജ്യങ്ങൾക്കു പ്രാണൻ നല്കുകയും ഡേവിഡ്ഹയർ മക്കളെ വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്യിക്കുകയും ചെയ്ത നഗരമാണിതു്!

ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ മുംതാസ് റസ്റ്റാറണ്ടിൽ ഇന്നു സൂചികുത്താൻ സ്ഥലമില്ല. വില്യംഘോഷ് ടിക്കറ്റ് ബുക്കും പണപ്പെട്ടിയുമായി ഗയിറ്റിൽത്തന്നെ ഇരിപ്പുറപ്പിച്ചു. പലരും അഡ്വാൻസ് ടിക്കറ്റ് ബുക്കുചെയ്തിക്കുന്നുണ്ട്. ഫോക്കല ചാറ്റർജി തന്റെ പുതിയ സുഹൃത്തായ രംഗനാഥനോടൊത്തു മൻപന്തിയിൽത്തന്നെ സ്ഥലം പിടിച്ചിട്ടുണ്ട്. നാഷണൽ ഡ്രസ്സാണു മിസ്റ്റർ ചാറർജി ധരിച്ചിരിക്കുന്നതു്. പരാവാസിയ ഗയിററിൽ നിന്നു് അതിഥികളുടെ വേഷവിധാനം പരിശോധിക്കുകയായിരുന്നു.

ബുഷ്ഷർട്ടുധാരിയായ ഒരു മാന്യൻ അകത്തു കടക്കാനൊരുങ്ങുകയായിരുന്നു. അതിനുള്ളിൽ പരാവാസിയ തടഞ്ഞു. വില്യംഘോഷ് എഴുന്നേറ്റു വാതില്പുൽ തുക്കിയിരുന്ന ബോർഡ് ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചുകൊടുത്തു. ''ഞങ്ങളം അത്യന്തം ഖേദിക്കുന്നു. ഈ ഡ്രസ്സു് ധരിച്ചുകൊണ്ടു് അകത്തു പ്രവേശിക്കാൻ അനുവദിക്കുകയില്ല.''

ആ മാന്യന്റെ മുഖം ചുമന്നുപോയി. ''സ്വതന്ത്ര ഇന്ത്യയിൽ ഇപ്പോഴും ദക്ഷിണാഫ്രിക്കയിലെ ഭരണമാണോ?''

''ഇനിയും ധാരാളം സമയമുണ്ടു് സർ! വീട്ടിൽ പോയി ഡ്രസ്സു മാററി വന്നതിനുശേഷമേ പരിപാടി ആരംഭിക്കുകയുള്ള.'' ഞാൻ സാന്ത്വനപ്പെടുത്താൻ ശ്രമിച്ചു.

കോപാവേശത്താൽ പുലമ്പിക്കൊണ്ടാണു് ആ മാന്യൻ അവിടെനിന്നു പോയതെങ്കിലും പതിനഞ്ചുമിനുട്ടിനുള്ളിൽ മടങ്ങിവന്നു. തനി യൂറോപ്യൻ വേഷം! ഞാൻ നമസ്കാരം പറഞ്ഞപ്പോഴും അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: ''എന്റെ ഇരുന്നൂറിയൻപതു രൂപ വെള്ളത്തിലായി. റെഡിമെയിഡ് വസ്ത്രം വാങ്ങേണ്ടിവന്നു. നിങ്ങളുടെ വസ്ത്രവിവേചനത്തെക്കുറിച്ചു ഞാൻ പത്രങ്ങൾക്കെഴുതുന്നുണ്ടു്!''

മദ്യവില്പന നിർവ്വിഘ്നം നടന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. തോബാരക് അലിയും രാംസിംഗും ധൃതിയിൽ സോഡാക്കുപ്പികളം തുറക്കുന്നു. അതേവരെ ബന്ധനാവസ്ഥയിലായിരുന്ന മദ്യം മോചനം ലഭിച്ചതോടെ ഗ്ലാസ്സുകളിൽ നൃത്തംചെയ്യാൻതുടങ്ങി. രാംസിംഗ് മാർക്കോപോളോവിനെ

വിവരമറിയിച്ചു. ''നല്ല വില്പനയാണു യജമാനനേ! ആറേ ഴായിരം രൂപയ്ക്കു മദ്യം വിറ്റു.''

ഫോക്കലാ ചാറ്റർജി രണ്ടുപെഗ് വൈറ്റ്‌ലേബൽ ഉള്ളിലാക്കിയതിനു ശേഷം ഒരു പെഗ് ഡിമ്പൽ സ്കോച്ച് വിസ്കിക്ക് ഓർഡർ നല്കി. തല നരച്ച രാംനാഥൻ ഒരു പെഗ് സിൻജാനോയും മുമ്പിൽവെച്ചു്, പുരികവും ചുളിപ്പിച്ചു് ഇരിക്കുകയാണു്. എന്നെ കണ്ടമാത്രയിൽ ചാറ്റർജി പറഞ്ഞു: ''മിസ്റ്റർ രാംനാഥൻമൂലം വലിയ കഷ്ടത്തിലായി. ചേരയെ തിന്നുന്ന നാട്ടിൽച്ചെന്നാൽ നട്ടുമറിയെടുക്കണം. കനി സ്കോട്ട്‌ലൻറുകാരിയാണു്. ഡിമ്പൽ സ്കോട്ട്‌ലൻറിലെ ചരക്കാണു്. എന്നാൽ രാംനാഥൻ സാഹെബിനു് ഇറാലിയൻചരക്കാണിഷ്ടം!''

രാംനാഥൻ നെറ്റി ചുളിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു:

''രക്തസമ്മർദ്ദം!''

''ഒരു പെഗ് കഴിച്ചുനോക്കു! നിങ്ങളുടെ ബ്ലഡ് പ്രഷർ നിങ്ങളെവിട്ടു നിലംപതിച്ചുകൊള്ളും. കനി നിങ്ങൾക്കു സപ്ലഗന്ധിയുടെ ഉപയോഗം ചെയ്യും. അവൾ നിങ്ങളുടെ ഞരമ്പുകളെ തണുപ്പിക്കും. കൽക്കത്തയിൽ നവാഗതയാണെങ്കിലും എന്റെ ഒരു സ്നേഹിതൻ കെയ്റോവിൽവെച്ചു് അവളെ കണ്ടിട്ടുണ്ടു്. എന്റെ ആ സ്നേഹിതൻ കനിയുടെ പ്രദർശനം കാണാൻവേണ്ടി 'ഡംസ്ഡാസിൽ' നിന്നു കെയ്റോവിൽ പോവുകയുണ്ടായി.'' ചാറ്റർജി രംഗനാഥനെ പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചു.

''വിസ്കിയുടെ കാര്യത്തിൽ ഞാൻ അപരിചിതനാണു്.'' രംഗനാഥൻ പറഞ്ഞു:

നാവു കടിച്ചുകൊണ്ടു് ഫോക്കലാ ചാറ്റർജി തുടർന്നു: ''ഈ യുവാക്കന്മാരുടെ മുമ്പിൽവെച്ചു് അങ്ങനെ പറയരുതു്. അൻപത്തിരണ്ടു കഴിഞ്ഞിട്ടും വിസ്കി കുടിച്ചിട്ടില്ലെന്നറിഞ്ഞാൽ ഇവർ ചിരിക്കും. കൽക്കത്താനിവാസികളായ ഞങ്ങൾക്കീ കാര്യം അചിന്തനീയമാണു്.''

രാംസിംഗ്, തോബാരക് അലി തുടങ്ങിയ ബേറർമാർ ഓടിനടക്കുകയാണു്. സിഗറ്റിന്റെ പുകയാൽ ഹാൾ

ധൂമാവൃതമായി. ആരോ കണ്ണീർവാതകഷെൽ പ്രയോഗി ച്ച പ്രതീതിയാണു്!

ഘടികാരത്തിൽ ചെറിയ സൂചി പത്തിന്റെ കള്ളി യിലേക്കു് എത്തിനോക്കാൻ പോകുന്നു. ഡിന്നർപ്ലേറു കളിൽ കത്തികളും മുള്ളുകളും തട്ടുന്ന ശബ്ദം ഓക്സ്ടായു ടെ ഭോഗമായി പരിണമിച്ചു.

''ഇനി എന്താണു താമസം?'' ഫോക്കലൊ ചാറ്റർജി ഗർജ്ജിച്ചു.

ഇന്നു് എന്റെ ഊഴമാണു്. ജലദോഷംമൂലം ബോ സേട്ടന്റെ ശബ്ദമടഞ്ഞു. അദ്ദേഹം ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു ചുമയ്ക്കുന്നു ണ്ടു്, മക്കോപോളോ സമ്മതിച്ചു. ''ഈ യുവാവിനും ഒരു ചാൻസു നൽകൂ!'' ഗോമേജിന്റെ സംഘം വാദ്യം മുഴക്കി ക്കൊണ്ടിരുന്നു.

വാതിലിങ്കൽ നിന്നിരുന്ന ബോസേട്ടൻ എന്റെ നേരെ ആംഗ്യം കാണിച്ചു. സിനിമാഹാളിലെപ്പോലെ പെട്ടെ ന്നു പ്രകാശമേറിയ ബൾബുകളണഞ്ഞു. ഞാൻ സ്റ്റേജിൽ കയറി, പിടയ്ക്കുന്ന ഹൃദയത്തോടെ അല്പസമയം മൈക്കിനു മുമ്പിൽ നിന്നു. എന്റെ സൂചന അനുസരിച്ചു് ഓക്സ്ട നിലച്ചു. ഗോമേജു് പതിഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു: ''ചീർ യു!''

മുന്നൂറിയൻപതു മനുഷ്യരുടെ എഴുനൂറു നയനങ്ങളും പെട്ടെന്നു് എന്തിന്റെയോ പ്രത്യാശയാൽ ത്രസിക്കു ന്നതു ഞാൻ ശ്രദ്ധിച്ചു. അറിയാതെതന്നെ എന്റെ നാവിൽ നിന്നു പുറത്തു വന്നു: ''ലേഡീസു് ആൻഡു് ജെന്റിൽ മെൻ!'' ഹാളിൽ ആ സമയത്തു പ്രകൃത്യാ ഒരു ലേഡി പോലും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. എന്നിട്ടും ഞാനാവർത്തിച്ചു: ''ഗ്രഡു് ഈവനിംഗു്! ലേഡീസു് ആൻഡു് ജെൻറിൽ മെൻ! ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ ഈ സുമധുരസന്ധ്യയു നിങ്ങടം ഞങ്ങളുടെ ഫ്രഞ്ചുപാചകനാൽ പാകംചെയ്ത വി ഭവങ്ങളും, ലോകത്തെ വിഭിന്നപ്രദേശങ്ങളിൽനിന്നു തിര ഞ്ഞെടുത്ത മദ്യവും ആസ്വദിച്ചുകാണുമെന്നു കരുതുന്നു. എന്നാൽ ഞാനിപ്പോഴും കനിയെ അവതരിപ്പിക്കുന്നു. വൈചിത്ര്യമയമായ ജീവിതത്തിൽ നിങ്ങടം പല സ്ത്രീക

ളെയും കണ്ടിട്ടുണ്ടാകും! ബട്ട് ഷി ഈസ് ദി വുമൺ—ഈ ന്യൂറോണ്ടിൽ, ദൈവം ഇതൊന്നിനെ മാത്രമേ സൃഷ്ടിച്ചിട്ടുള്ളൂ!''

മറവുള്ള ബന്ധുക്കളും ഒന്നിച്ചുണ്ണുന്നു. ഹാളിലെങ്ങും പ്രത്യാശയുടെ ചലനം മാത്രമേയുള്ളൂ. ആ ചലനം ഏതോ അദൃശ്യപ്രഭാവത്താൽ സുബുധയായി രൂപാന്തരപ്പെട്ടു. എന്നാൽ അതൊരു നിമിഷത്തേക്കു മാത്രം! നിലച്ചുപോയ ചലനം ഏതോ രസായനിക പ്രക്രിയയാൽ പെട്ടെന്നു വെളിച്ചമായി രൂപാന്തരപ്പെട്ടു. അന്ധകാരത്തിന്റെ മാറു ഭേദിച്ചുകൊണ്ടു പ്രകാശരശ്മികം സ്റ്റേജിനെ ആശ്ലേഷിക്കാൻ ആരംഭിച്ചു. ആ പ്രകാശം ഉന്മാദത്തോടെ സ്റ്റേജിൽ ആരെയോ തിരയുകയാണ്. സ്റ്റേജിൽ ആരോ നില്പുണ്ടാകണം. ഉന്മത്തയായിത്തീർന്ന പ്രകാശരശ്മിക്ക് അതു കണ്ടുപിടിക്കാൻ കഴിയുന്നില്ല. അന്ധകാരമാകുന്ന മൂടുപടവും ധരിച്ചു സ്റ്റേജിൽ നില്പുന്ന ആളാണോ കനി?

പ്രേക്ഷകരുടെ ഔത്സുക്യത്തിനു കൂട്ടുതൽ രോമാഞ്ചമുളവാക്കാതെ ആ പ്രകാശം വിസ്മൃതമായി. പക്ഷേ, കനിയെവിടെ? കനിയെ കാണുന്നില്ല. ഈവനിംഗ് സൂട്ടുധാരിയായ, രണ്ടടി ഉയരമുള്ള ഒരു വാമനൻ (കുള്ളൻ) സ്റ്റേജിൽ ചുറ്റിക്കറങ്ങുന്നുണ്ട്. ആ ചെറിയ മനുഷ്യന്റെ തൊപ്പിക്കു മൂന്നരയടി ഉയരമുണ്ട്. കൈയിൽ ഒരു വടിയും.

ഹതാശരായ പ്രേക്ഷകർക്ക് വിസ്മയത്തിനവസരം നല്കാതെ ആ വാമനൻ തൊപ്പിയൂരി ഇടതുകൈയിൽപ്പിടിച്ചു, വലതുകൈയിലിരുന്ന വടി ചുറ്റിച്ചു, ഒരു കസേരയിൽ ചാടിക്കയറി ഇരുന്നു. ''ഗ്രഡ് ഈവനിംഗ് ലേഡീസ് ആൻറ് ജെൻറിൽമെൻ! ഞാനാണ്.... കനി!'' പിന്നീടയാൾ മറന്നുപോയതുപോലെ പിറുപിറുക്കാൻ തുടങ്ങി:

''കനി....ദി...മാൻ .. അല്ല... കനി...ദി...വുമൺ .. അല്ല.... ഞാനാണ കനി എന്ന സ്ത്രീ!''

പ്രേക്ഷകർ പൊട്ടിച്ചിരിക്കാൻ തുടങ്ങി. സമൃദ്ധമായ കൽക്കത്തയിലെ കുലീനശ്രേഷ്ഠന്മാരായ ഒന്നുരണ്ടുപേർക്ക്

ഈ തമാശ രസിച്ചില്ല. അവർ എഴുനേറ്റുനിന്നു ഗർജ്ജിച്ചു: ''ഞങ്ങൾക്കു കനിയെയാണാവശ്യം! ഈ കുള്ളൻ എവിടെനിന്നു വന്നു?''

മൻകുട്ടി നിശ്ചയിച്ച പദ്ധതിയനുസരിച്ച് എനിക്കും അമിനയിക്കേണ്ടിവന്നു. കനിക്കു പകരം സ്റ്റേജിൽ ഒരു വാമനനെക്കണ്ടു ഞാൻ തലയ്ക്കു കൈയും കൊടുത്തിരുന്നു. പിന്നീടു മൈക്കിനു മുമ്പിൽ നിവർന്നുനിന്നു. ''ലേഡീസ് ആൻറ് ജെൻറിൽമെൻ! ക്ഷമിക്കണം; എനിക്കൊന്നും മനസ്സിലാകുന്നില്ല. അഞ്ചു മിനുട്ടു മുമ്പു ഞാൻ കനിയുടെ മുമ്പിൽ പോയിരുന്നു. അവൾ സ്റ്റേജിൽ വരാൻ തയ്യാറെടുത്തുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. അനൗൺസ് ചെയ്തുകൊള്ളൂ. വിറ്റാമിൻഗുളിക കഴിച്ചിട്ടു ഞാനിതാ എത്തിക്കഴിഞ്ഞു എന്നു് എന്നോടു പറയുകയും ചെയ്തു. എന്നാൽ അതിനുള്ളിൽ രണ്ടടി ഉയരമുള്ള ഈ മാന്യൻ എവിടെനിന്നു വന്നു എന്നു മനസ്സിലാകുന്നില്ല.''

വാമനൻ അടങ്ങിയില്ല. ഞാൻ പറഞ്ഞുതീരുംമുമ്പു മൈക്കിനുമുമ്പിൽ ഓടിയെത്തി. മൈക്കു താഴ്ത്തി മുഖത്തോടടുപ്പിച്ചു സ്ത്രീശബ്ദത്തിൽ പറഞ്ഞു: ''ഞാനാണ് കനി! നിങ്ങൾ വിശ്വസിക്കണം! ഞാൻ അബദ്ധത്തിൽ ഔഷധം മാറിക്കഴിച്ചുപോയി. എങ്കിലും നിങ്ങൾ എന്നെയും പ്രതീക്ഷിച്ചു രാത്രി പതിനൊന്നുമണിവരെ ഉറക്കമിളച്ചിരിക്കുന്നു എന്നറിയുന്നതിൽ ഞാനഭിമാനംകൊള്ളുന്നു.'' പിന്നീടു് ആ വാമനൻ നൃത്തംചെയ്യാൻതുടങ്ങി. പ്രേക്ഷകരുടെ അട്ടഹാസത്താൽ അന്തരീക്ഷം മുഖരിതമായി.

ഞാൻ വീണ്ടും മൈക്കിനുമുമ്പിൽ ഹാജരായി. ''ലേഡീസ് ആൻറ് ജെൻറിൽമെൻ! നിങ്ങൾ ധൈര്യം കൈവിടാതിരിക്കുക. ഇപ്പോൾത്തന്നെ ഡാക്ടറെ വിളിക്കാൻ ആളയയ്ക്കുന്നുണ്ടു്. ഔഷധം മാറിക്കഴിച്ചുപോയതുകൊണ്ടാണീയപകടം നേരിട്ടതു്.''

അടുത്തതു വാമനന്റെ ഊഴമായിരുന്നു. അയാൾ തുടർന്നു: ''അഞ്ചുമിനിട്ടുമുമ്പുവരെ എന്റെ യുവത്വവും സ്ത്രീത്വവും സൗന്ദര്യവുമെല്ലാം ശരിയായിരുന്നു. എന്നാലിപ്പോൾ അതെല്ലാം എവിടെപ്പോയി?''

വാമനൻ ശരീരത്തിൽ കൈയോടിച്ചതിനുശേഷം പോക്കറ്റിൽനിന്നൊരു ഗ്ലളികയെടുത്തു വിഴുങ്ങി; എന്തോ മന്ത്രമുരുവിടാൻ തുടങ്ങി.

പെട്ടെന്നു ബഹുജനങ്ങൾ മുൻപന്തിയിലിരുന്ന ഒരു മാർവാഡി മാന്യൻ ഞെട്ടിയെഴുന്നേറ്റു. ''അയ്യോ! എന്റെ മടിത്തട്ടിൽ എന്തോ ഒരു സാധനം!''

''ഭയപ്പെടേണ്ട, സാധനമെന്താണെന്നു നിങ്ങൾക്കു മനസ്സിലാകുന്നുണ്ടോ?'' ഞാൻ ചോദിച്ചു

''നല്ല മാർദ്ദവമുള്ള വസ്തുവാണു്.''

ഒരു ബഹുജനം തെളിഞ്ഞതോടെ കനി ഒരു മാർവാഡിയുടെ തോളിൽ കൈവെച്ചു നില്ക്കുന്നതാണു കണ്ടതു്. തൊപ്പിയും, കഴുത്തിൽ മാലയും, കണങ്കാൽവരെ ഇറക്കമുള്ള മേലങ്കിയുമാണു്. അവനം ധരിച്ചിരിക്കുന്നതു്. കുട്ടത്തിൽ ബഹുജനം പ്രകാശിച്ചപ്പോഴം കനി ആ മാർവാഡി മാന്യനേയും വലിച്ചിഴച്ചുകൊണ്ടു സ്റ്റേജിൽ കയറി, പ്രേക്ഷകർക്കഭിമുഖമായി, തലകനിച്ചു നിന്നു.

മാർവാഡിമാന്യൻ വളരെ പ്രയാസപ്പെട്ടു കനിയുടെ ബന്ധനത്തിൽനിന്നു വിമുക്തനായി, കുടവയറുമിളക്കി, കിതച്ചുകൊണ്ടു സ്വസ്ഥാനത്തു ചെന്നിരുന്നു. ഞാൻ മൈക്കിനു മുമ്പിലെത്തി: ''ലേഡീസ് ആൻറ് ജെൻറിൽമെൻ! കനി ദി വുമൺ നിങ്ങളുടെ മുമ്പിൽ 'സന്നിഹിതയായിരിക്കുന്നു. ഇവർ അനേകംപ്രാവശ്യം ടെലിവിഷൻ പരിപാടികളിൽ അഭിനയിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ഒരിക്കൽ മഹാമാന്യനായ ജോർജ് ആറാമന്റെ സന്നിധിയിലും ഹാജരായിട്ടുണ്ടു്. എന്നാൽ ഇന്നു നിങ്ങളാണീ ബാലികയുടെ മഹാരാജാവു്! കിങ്ങ് എമ്പയർ ഓഫ് കനി ദി വുമൺ!''

കനി നൃത്തംചെയ്യാനാരംഭിച്ചു മേലങ്കി ധരിച്ചുകൊണ്ടുള്ള നൃത്തത്തിൽ ആകർഷകത്വമൊന്നുമുണ്ടായിരുന്നില്ല. പ്രേക്ഷകർക്കു നൈരാശ്യം തോന്നി. കനി മൈക്കിനു മുമ്പിൽ വന്നു. ''മൈ ഡിയർ കംക്കത്താവാലാസ്!'' നിങ്ങളിൽ ചിലർ എന്റെ സ്റ്റാറ്റിസ്റ്റിക്സ് അന്വേഷിച്ചതായി അറിയാൻ കഴിഞ്ഞു. ഞാൻ ദുഃഖിതയാണു്. എന്റെ ഫിഗറൊന്നും ഓർമ്മയിൽ നില്ക്കുന്നില്ല. നിങ്ങ

ളിൽ ആരെങ്കിലും വന്നു് എന്റെ അളവെടുത്തുകൊള്ളൂ! കണക്കിന്റെ പ്രൊഫസർമാർ ആരെങ്കിലും ഇവിടെയുണ്ടോ?''

പ്രേക്ഷകരിലാരും മറുപടി പറഞ്ഞില്ല.

''എനി ചാർട്ടേഡ് അക്കൗണ്ടന്റ്?''

എന്നിട്ടും മറുപടിയില്ല.

''ഏതെങ്കിലും തയ്യൽക്കാരൻ?''

അപ്പോഴും നിശ്ശബ്ദതയാണു്.

''മൈ ഡിയർ!'' കനി ദുഃഖം പ്രകടിപ്പിച്ചു് തുടർന്നു: ''ഈ ഗ്രേറ്റ് സിറ്റിയിൽ തയ്യൽക്കാരനില്ലെന്നോ? നിങ്ങളുടെ സ്ത്രീകഥകളും തയ്യാനറിഞ്ഞുകൂടെന്നോ?''

എല്ലാവരും ചിരിച്ചു. എനിക്കു തല കറങ്ങുന്നതായിത്തോന്നി. ഞാനിപ്പോഴും നിലംപതിക്കും! ഗോമേജ് എന്റെ കോട്ടിന്റെ അഗ്രം പിടിച്ചുവലിച്ചിട്ടു പറഞ്ഞു: ''ചീയർ അപ് യു.''

''നല്ലവണ്ണം കണക്കുകൂട്ടാനറിയാവുന്ന ആരെങ്കിലും?'' കനി വീണ്ടും ചോദിച്ചു.

ഫോക്കലാ ചാററർജി സന്ദർഭം കാത്തിരിക്കുകയായിരുന്നു. അദ്ദേഹം ചാടിയെഴുന്നേറ്റു് സ്റ്റേജിലേക്കോടി. ഞാൻ ഒരു ടേപ്പ് (പീത്ത) കനിയുടെ കൈയിൽ കൊടുത്തു.

വാമനൻസാബ്ബ് വീണ്ടും സ്റ്റേജിൽ പ്രവേശിച്ചു. അയാളും സുന്ദരിയും സുസജ്ജിതയുമായ കനിയിൽ ആകൃഷ്ടനായിരിക്കുന്നു. തല ചൊറിയുകയും മറു പല ചാപല്യങ്ങളും പ്രവർത്തിക്കുകയും ചെയ്യാൻ തുടങ്ങി. കനി സ്റ്റേജിന്റെ ഒരു മൂലയിൽ മുഖംതിരിച്ചു നില്ക്കുകയാണു്. അവരും ഫോക്കലാ ചാററർജിയുടെ കൈയിൽ ടേപ്പു കൊടുത്തു. അളക്കൂ! കഴിഞ്ഞപ്രാവശ്യം എന്റെ സ്ലാററി-സ്സിക്സ് 38–14–36 ആയിരുന്നു.

വാമനൻ മൈക്കിനു മുമ്പിൽ വന്നു പതിഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു: ''എനിക്കു തൊറുപററി. ഞാൻ കനിയല്ല. എന്റെ പേരു ലാബ്രുട്ട എന്നാണു്. ലാബ്രുട്ട ദി മാൻ!'' പിന്നീടു് അയാളും കനിയുടെ നേരെ തിരിഞ്ഞു:

''ഹലോ മിസ്സ്''! ഞാൻ സ്റ്റാററിസ്റ്റിക്സ്വിദഗ്ധനാണ്. ബിരുദധാരിയായ അക്കൗണ്ടന്റും, പേരെടുത്ത തയ്യൽക്കാരനുമാണ്. ഏതു കണക്കും നിമിഷത്തിനുള്ളിൽ മനക്കണക്കായി ചെയ്യാൻ എനിക്കു കഴിയും.'' ലാബ്രട്ട തുവാല യെടുത്തു മുഖം തുടച്ചു.

ഫോക്കലാ ചാററർജി, ദീർഘഗാത്രയായ കനിയെ അളക്കാനൊരുങ്ങുന്നതു ലാബ്രട്ടയ്ക്കു സഹിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. അയാൾ വിചിത്രരീതിയിൽ ആ ഭാഗത്തേക്കോടി. ലാബ്രട്ടയുടെ നയനങ്ങൾ ജ്വലിക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. ഫോക്കല ചാററർജിയെ തള്ളിമാററാൻ ശ്രമിച്ചുകൊണ്ട് അയാൾ പറഞ്ഞു: ''മാറിനിൽക്കൂ! ഞാൻ അളന്നുകൊള്ളാം''

ഫോക്കല അതനുസരിച്ചില്ല. എന്നാൽ ലാബ്രട്ട സർവ്വശക്തിയുമുപയോഗിച്ച് അയാളെ തള്ളിമാററാൻ ശ്രമിച്ചു. പ്രേക്ഷകർ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ഗത്യന്തരമില്ലാതെവന്നപ്പോൾ ഫോക്കലാ ചാറ്റർജി ലാബ്രട്ടയുടെ കൈയിൽ ടേപ്പു കൊടുത്തിട്ട് സ്റ്റേജിൽനിന്നിറങ്ങിപ്പോന്നു. കനി പാടാനാരംഭിച്ചു. ലാബ്രട്ടാ പറഞ്ഞതെന്താണെന്നു കേൾക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. കനി കാലു രണ്ടും അകററിച്ചവിട്ടി. ലാബ്രട്ടാ അവളുടെ കാലുകളുടെ വിടവിലൂടെ അങ്ങോട്ടുമിങ്ങോട്ടും നടന്നു. അതു കണ്ട് അശ്ലീലവികാരാവേശരായ പ്രേക്ഷകരിൽ ചിലർ ചൂളംവിളിച്ചു. എന്നാൽ ലാബ്രട്ടാ അതൊന്നുമറിയുന്നതേയില്ല. അയാൾ വിനയാന്വിതനായി കനിയുടെ ശ്രദ്ധയാകർഷിക്കാൻ കിണഞ്ഞു ശ്രമിക്കുകയാണ്. അഭിമാനിനിയും ദീർഘഗാത്രയുമായ കനി, ലാബ്രട്ടയെ കണ്ട ഭാവംപോലും നടിക്കുന്നില്ല.

എല്ലാ ശ്രമങ്ങളും വ്യർത്ഥമായപ്പോൾ ലാബ്രട്ട എവിടെനിന്നോ ഒരു സ്ററൂൾ എടുത്തു കൊണ്ടുവന്ന് കനിയുടെ പിന്നിലിട്ട് അതിന്റെ മുകളിൽക്കയറി നിന്നപ്പോഴേക്കും അവൾ നടന്നു. ലാബ്രട്ടയും പിന്മാറുന്ന വ്യക്തിയല്ല. അയാൾ കനിയുടെ സ്കോർട്ടിനു ചാടിപ്പിടിച്ചു. സ്ററൂളിൽ ചക്രങ്ങൾ ഘടിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. കനി മുന്നോട്ടു നീങ്ങുന്നതനുസരിച്ച് ലാബ്രട്ടയേയും വഹിച്ചുകൊണ്ട് സ്റ്റൂൾ

ഉരുളാൻ തുടങ്ങി. വേഗത വർദ്ധിക്കുന്തോറും ലാബ്രട്ടയുടെ ഭയവും വർദ്ധിച്ചു. നിസ്സഹായനായ ലാബ്രട്ട കനിയുടെ അരക്കെട്ടിനു പിടിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. കനി തിരിഞ്ഞുനിന്നു. അതോടെ ലാബ്രട്ടയുടെ ധൈര്യം വർദ്ധിച്ചു.

''മിസ് കനീ! ഞാൻ നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടി ഒരു പനിനീർപ്പൂവു കൊണ്ടുവന്നിട്ടുണ്ട്.''

കനിയുടെ ഹൃദയമലിഞ്ഞു: ''നിങ്ങളെപ്പോലെ സ്നേഹമുള്ളവർ വിരളം. ഹാ! എത്ര മനോഹരമായ പുഷ്പം!''

അതു കേട്ട വികാരാവേശത്താൽ ലാബ്രട്ട സ്റ്റൂളിൽ നിന്നു താഴെ വീണു. എന്നാൽ കനി ആ ഭാഗത്തേക്കു തിരിഞ്ഞു നോക്കുകപോലും ചെയ്തില്ല. ലാബ്രട്ട പിടച്ചെഴുന്നേറ്റ് വസ്ത്രങ്ങളിലെ പൊടിതട്ടി വീണ്ടും സ്റ്റൂളിന്റെ മുകളിൽ കയറി കനിയെ ചുംബിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. ശാരീരികശ്രമങ്ങളെല്ലാം പരാജയപ്പെട്ടപ്പോൾ ലാബ്രട്ട ഭാഷയിലൂടെ പ്രേമാഭ്യർത്ഥനനടത്തി. ഫലം വിപരീതമായിരുന്നു. കോപാകുലയായിത്തീർന്ന കനി ലാബ്രട്ടയെ ചെവിക്കു പിടിച്ചു തൂക്കിയെടുത്തു. അന്തരീക്ഷത്തിൽ കാലുകളിട്ടടിച്ചുകൊണ്ട് അയാൾ കരുണാർദ്രസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു: ''പ്ലീസ്! പ്ലീസ്! ഞാൻ മാപ്പു ചോദിക്കുന്നു. ഇനി ഒരിക്കലും ഇത്ര ഉയരംകൂടിയ സ്ത്രീയെ പ്രേമിക്കുകയില്ല. എനിക്കു തെറ്റുപറ്റിപ്പോയി.''

പൂച്ചക്കുഞ്ഞിനെ ചെവിക്കുപിടിച്ചെറിയുന്നതുപോലെ കനി, ലാബ്രട്ടയെ തറയിലെറിഞ്ഞപ്പോൾ ചിരിയടക്കാൻ കഴിയാതെ പ്രേക്ഷകരിൽ ചിലർ കസേരയിൽ നിന്നു കാർപ്പറ്റിൽ വീണു. അല്പനിമിഷത്തേക്കു വിളക്കുകൾ തെളിഞ്ഞു. ആ വെളിച്ചത്തിൽ ലാബ്രട്ട ഓടിപ്പോകുന്നതു കാണാൻ കഴിഞ്ഞു.

ഞാൻ സാവധാനത്തിൽ മൈക്കിലൂടെ പ്രഖ്യാപിച്ചു: ''വളരെ ബദ്ധപ്പെട്ട വാമനനെ അകറ്റി. ഇനി നൃത്തം ആരംഭിക്കയായി.''

എന്റെ നേരെ നോക്കി മന്ദഹസിച്ചുകൊണ്ടു കനി മേലങ്കിയഴിച്ചു മാറ്റി. ഗോമേസും സംഘവും തങ്ങളുടെ വാദ്യമേളത്തിലൂടെ മനുഷ്യഹൃദയത്തിലുറങ്ങിക്കിടന്നിരു

ന്ന മുഗത്തെ തട്ടിയുണത്താനാരംഭിച്ചു. കനി നൃത്തംചെയ്യുകൊണ്ടു സ്റ്റേജിൽനിന്നിറങ്ങി, പ്രേക്ഷകരിൽ ഒരാളുടെ മടിയിൽ ചെന്നിരുന്നു, മറെറാരാളുടെ തൂവാല വാങ്ങി വിയർപ്പു തുടച്ചു. അതു കണ്ടു വേറൊരാൾ ക്ഷണിച്ചു. കനി ഉടൻ അയാളുടെ മടിയിൽച്ചെന്നിരുന്നു. പിന്നീടു് അവൾ മിസ്റ്റർ രാംനാഥന്റെ കൈക്കു പിടിച്ചു വലിച്ചു: ''ഹലോ മൈ ബോയ്! എന്റെ മടിയിൽ ഇരുന്നുകൊള്ളൂ!''

രാംനാഥൻ വിസമ്മതം പ്രകടിപ്പിച്ചെങ്കിലും കനി അനുസരിച്ചില്ല. അവൾ ബലംപ്രയോഗിച്ചു് രാംനാഥനെ മടിയിൽ പിടിച്ചിരുത്തി. അതിനുള്ളിൽ അയാളുടെ നിയന്ത്രണം വിട്ടെന്നു തോന്നുന്നു. ലഹരിയുടെ ആവേശത്താൽ രാംനാഥൻ കനിയുടെ സ്കേർട്ടിന്റെ അഗ്രം കൈയിലെടുത്തു: ''ഹാ! എത്ര മനോഹരം!''

കനി അയാളുടെ കഴുത്തിൽ കെട്ടിപ്പിടിച്ചു: ''ഞാൻ ഒരു ഖനിയാണു്. എത്രമാത്രം ആഗ്രഹിക്കുന്നുവോ അത്രമാത്രം വിലപിടിച്ച വസ്തുക്കൾ ലഭിക്കും.''

കനിയുടെ വാക്കുകളിൽനിന്നു രംഗനാഥൻ എന്തു മനസ്സിലാക്കിയെന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. എന്നാൽ കനിക്കു സമയമില്ല. രംഗനാഥനെ അകറിയതിനുശേഷം അവൾ സ്റ്റേജിൽ വന്നു നൃത്തം ആരംഭിച്ചു. അവളുടെ അവയവങ്ങൾ പ്രത്യേകം പ്രത്യേകം ചലിക്കാൻ തുടങ്ങി. കിരീടം യാത്ര പറഞ്ഞു. കൈയുറകൾ അപ്രത്യക്ഷമായി. സ്കേർട്ടും അഴിഞ്ഞു. നാരീമാംസലോഭിയായ കൽക്കത്ത വികാരാവേശത്താൽ പുളകംകൊണ്ടു. എന്നാൽ അടുത്ത നിമിഷം ഇച്ഛാഭംഗം നേരിട്ടു. ആഗ്രഹം സഫലമായില്ല. കനി ഒന്നൊന്നിനു മേലേയായി പല സ്കേർട്ടുകൾ ധരിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു വ്യക്തമായി.

പിന്നീടോ? പിന്നീടു് എനിക്കൊന്നും ഓർമ്മയില്ല. ഗോമേജിന്റെ മുഖം വികൃതമായി. അയാളും ശിഷ്യന്മാരും യന്ത്രങ്ങളെപ്പോലെ വാദ്യം മുഴക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. കനിയുടെ ശരീരത്തിൽ യാതൊരാവരണവും ഇല്ലെന്നു് എനിക്കു തോന്നി. തൽസമയം ഹാളിൽ അന്ധകാരം

വ്യാപിച്ചു. തറയിൽനിന്നു നേത്ത വസ്ത്രങ്ങളെടുത്തു കനി ഒരുവിധത്തിൽ നാണം മറച്ചു് അപ്രത്യക്ഷയായി.

ബംബുകളെല്ലാം തെളിഞ്ഞു. ചിരിയുടേയും അട്ടഹാസത്തിന്റേയും മദ്ധ്യത്തിൽ കരഘോഷം മുഴങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്നു. സ്റ്റേജിൽ ധാരാളം വസ്ത്രങ്ങൾ ചിതറിക്കിടക്കുന്നതു കണ്ടു. ലാബ്രട്ട ഓടിവന്നു് സ്കേർട്ടു്, ഫ്രോക്കു്, ബ്രേസിയർ മുതലായവ പെറുക്കിക്കൊണ്ടുപോകാൻ തുടങ്ങി. ഞാൻ മൈക്കിനു മുമ്പിൽ ചെന്നു. ''ലേഡീസു് ആൻറു് ജെൻറിൽമെൻ! നമുക്കിനി അല്പസമയം വിശ്രമിക്കാം.''

ഗോമേജു് തുവാലകൊണ്ടു് മുഖം തുടച്ചു പറഞ്ഞു: ''സംസ്കാരത്തിന്റെ മരണമണി മുഴങ്ങിയതു കേട്ടില്ലേ?''

വീണ്ടും വാദ്യമേളം മുഴങ്ങാനാരംഭിച്ചു. അല്പനിമിഷത്തെ വിശ്രമത്തിനുള്ളിൽ അതിഥികളിലധികംപേരും രണ്ടും മൂന്നും പെഗ് മദ്യം ഉള്ളിലാക്കി. രംഗനാഥനും വിസ്കി കഴിക്കുന്നതു കണ്ടു.

വീണ്ടും ദീപങ്ങളണഞ്ഞു. ഗോമേജിന്റെ വാദ്യയന്ത്രങ്ങളും ഏതോ ഒരത്ഭുതരാഗമാലപിക്കാൻ തുടങ്ങി. ഏതോ വനാന്തരത്തിൽ പ്രണയപരവശയായ കേഴമാൻ കരയുന്നു! അവളുടെ ശബ്ദംകേട്ടു് കലമാൻ ഓടിയണയുകയാണു്. അവയ്ക്കു് ഇണചേരാനുള്ള സമയം സമാഗതമായിരിക്കുന്നു!

സാവധാനത്തിൽ വിളക്കുകളും തെളിഞ്ഞു. കനി സ്റ്റേജിൽ നില്ക്കുന്നു! ഇതെന്തു്? അവളുടെ ശരീരത്തിൽ ഒരു തുണ്ടും വസ്ത്രംപോലുമില്ല. ബലൂണുകൊണ്ടു ലജ്ജയാവരണംചെയ്തിരിക്കുന്നു. വിവിധനിറത്തിലുള്ള ബലൂണുകളുടെ മുകളിൽ വിവിധനിറത്തിലുള്ള പ്രകാശം പതിഞ്ഞു വിചിത്രനിറം സൃഷ്ടിച്ചിരിക്കുന്നു. കനി നൃത്തമാരംഭിച്ചു. നൃത്തംചെയ്തുകൊണ്ടു് അവൾ പ്രേക്ഷകരുടെ മദ്ധ്യത്തിലേക്കു ചെന്നു് തന്റെ കൈയിലിരുന്ന ഒരു ഇരുമ്പുകഷണം ഒരാളുടെ കൈയിൽ കൊടുത്തു. ''ഒരു ബലൂൺ പൊട്ടിക്കൂ!''

ആ മാന്യൻ ആ ഇരുമ്പുകഷണം കനിയുടെ മാറിലുള്ള ബലൂണിൽ അമർത്തി. വികടശബ്ദത്തോടെ ബലൂൺ

പൊട്ടി. കനി അവിടെനിന്നു നൃത്തഭംഗിയിൽ മറെറാരാളുടെ മുമ്പിലെത്തി. അയാളും ഒരു ബലൂൺ പൊട്ടിച്ചു. ബലൂണുകളുടെ എണ്ണം കുറയുന്തോറും കനിയുടെ അവയവങ്ങളും അനാവൃതമാകാൻ തുടങ്ങി. ഹാളിൽ ഉന്മാദകത്വം വർദ്ധിച്ചു. കുലമാന്യകളുടെ ഹൃദയത്തിലിന്നു ദയമില്ല. സന്ദേഹത്തിന്റെ നിഴലുമില്ല. കേവലം ദാഹവും രോമാഞ്ചവും മാത്രമേയുള്ള. ഇന്നത്തെ വസന്തരാവിൽ ലോഭവും, ആകാംക്ഷയും, സ്വപ്നവും, ഉന്മാദകത്വവും, ഒന്നു ചേർന്നിരിക്കുന്നു!

കനിയുടെ ശരീരത്തിൽ ഇനി മൂന്നേ മൂന്നു ബലൂൺ മാത്രമേയുള്ള. അതുംകൂടി പൊട്ടിക്കാൻവേണ്ടി രണ്ടുമൂന്നു വൃദ്ധന്മാർ മുന്നോട്ടു വന്നു. ഠേ! ഠേ! ഠേ! എന്നു മൂന്നു പ്രാവശ്യം മുഴങ്ങി. അതോടെ വിളക്കുകളണഞ്ഞു. ആ അന്ധകാരത്തിൽ ഓടി രക്ഷപ്പെടാൻ ശ്രമിച്ച കനി കാർപ്പെററിൽ കാൽ തടഞ്ഞു വീണു. ഞാൻ അവളെ പിടിച്ചെഴുന്നേല്പിച്ചു. കിതച്ചുകൊണ്ടവൾ പറഞ്ഞു: ''പ്ലീസ്! എന്റെ മേലങ്കി ഒന്നെടുത്തു തരൂ!''

ഞാൻ മേലങ്കിയെടുത്തു കൊടുത്തു. കനി അതു ധരിച്ചുകൊണ്ടു സ്റ്റേജിൽനിന്നപ്രത്യക്ഷയായി.

ബംബുകളെല്ലാം തെളിഞ്ഞു. അപ്പോഴാണെനിക്കു സ്വബോധമുണ്ടായതു്. എന്റെയടുത്തുതന്നെ കനിയുടെ ചെരിപ്പുകൾ കിടന്നിരുന്നു. ഗോമേജ്, ശിഷ്യന്മാരോടൊത്തു വാദ്യയന്ത്രങ്ങൾ ഒതുക്കി. ഞാൻ വളരെ ബദ്ധപ്പെട്ടു് അതിഥികൾക്കു നന്ദിപറഞ്ഞു:

''ലേഡീസ് ആൻറ് ജെൻറിൽമെൻ! ഈ ആനന്ദത്തിൽ പങ്കെടുത്തതിനു് കനിയുടേയും, ഷാജഹാൻഹോട്ടലിന്റേയും പേരിൽ ഞാൻ നിങ്ങൾക്കു് നന്ദി പറയുന്നു. ഗുഡ്നൈറ്റ്!''

ഇനിയും മുകതിയില്ല. ഫോക്കല ചാററർജി അടുത്തു വന്നു. മിസ്റ്റർ രാംനാഥൻ മിസ്സ് കനിയെ ഒന്നു കാണാനാഗ്രഹിക്കുന്നു. വേറേയും ഒന്നുരണ്ടു മാന്യന്മാർ എന്റെയടുത്തു വന്നു.

''സോറി! അതിന്നൊരു മാഗ്ഗവുമില്ല'' ഞാൻ അറിയിച്ചു.

ഫോക്കല ചാററർജി തോളുകുലുക്കി ചലിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''അതിനുവേണ്ടിയായിരുന്നു ഞങ്ങൾ ആദ്യത്തെ ഷോ കാണാൻ വന്നതു്. പിന്നീടുള്ള പ്രദർശനങ്ങളിൽ ഇത്ര സ്വാതന്ത്ര്യമുണ്ടായിരിക്കുകയില്ല അതായതു് അവസാനത്തെ മൂന്നു ബലൂൺ പൊട്ടിക്കാൻ ഒരിക്കലും സമ്മതിക്കുകയില്ല. മറെറാരു കാര്യം, നിങ്ങൾ ഒരു ബംഗാളിയായതുകൊണ്ടു ചോദിക്കുകയാണു്.''ആകട്ടെ, അവർ തികച്ചും നഗ്നയാകുകയില്ലല്ലോ? അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ കല്ലുത്തയിൽ ചെലവാകുകയില്ല. നേത്ത സില്ലോ നൈലോണോ വല്ലതും ധരിച്ചിട്ടുണ്ടാകും അല്ലേ?''

കണ്ണുങ്ങൾക്കു് ചൂടനുഭവപ്പെട്ടെങ്കിലും നാവിൽനിന്നൊരക്ഷരവും പുറത്തുവന്നില്ല. എങ്കിലും വളരെ ബദ്ധപ്പെട്ടിതുയും പറഞ്ഞു: ''എനിക്കൊന്നും അറിഞ്ഞുകൂടാ!''

ഗോമേജു് അടുത്തുവന്നു: ''പോകാം! നമുക്കു മുറിയിൽ പോകാം.''

രംഗനാഥനും ഫോക്കലയും തമ്മിൽ എന്താണു സംസാരിച്ചതെന്നു മനസ്സിലായില്ല. ഫോക്കല എന്റെ കൈയ്യിൽ കടന്നു പിടിച്ചു. ''വരൂ! ഒരു രഹസ്യം പറയാനുണ്ടു്. സ്ടിക്ററിലി പ്രൈവറേറ് ആൻറ് കോൺഫിഡൻഷ്യൽ!''

റോഡിൽ വന്നപ്പോൾ ഫോക്കല ചാററർജി പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങളുടെ ഈ ഹോട്ടലിൽ വരാൻ ഞങ്ങൾക്കു് അത്യധികം സന്തോഷമുണ്ടു്. ഇത്ര മാന്യമായ ഒരു ഹോട്ടൽ ഇന്ത്യയിൽ മറെറവിടെയുമില്ല. മറെറ ഹോട്ടലുകളിലും ഷോ ഉണ്ടാകാറുണ്ടെങ്കിലും ഇത്ര അന്തസ്സില്ല. നിങ്ങൾ ഒരു ബംഗാളിയാണു്. നിങ്ങളെ സന്തോഷിപ്പിക്കേണ്ടതു് ഞങ്ങളുടെ കർത്തവ്യമാണു്. ശമ്പളത്തിനു പുറമേ നാലണ ലഭിക്കാനുള്ള മാഗ്ഗമുണ്ടാക്കിത്തരേണ്ടതു് ഞങ്ങളുടെ കടമയാണു്.''

എന്നിട്ടും എനിക്കൊന്നും മനസ്സിലായില്ല. ഫോക്കല ചാററർജി രംഗനാഥനിൽനിന്നും പത്തുരൂപയുടെ കുറെ

നോട്ടകം വാങ്ങി എന്റെ നേക്ക് നീട്ടി: ''വാസ്തവത്തിൽ ബുദ്ധിമുട്ടെന്താണെന്നറിയാമോ? രംഗനാഥൻ ഏകാകിയാണ്. ഞാനിപ്പോഴം വീട്ടിലേക്ക പോകും. ാര്യ ഇപ്പോഴം കാത്തിരിക്കുകയാകും. നിങ്ങം കനിയെക്കൊണ്ട സമ്മതിപ്പിക്കുകയാണെങ്കിൽ.... രാത്രി ഇപ്പോഴും അധികമായിട്ടില്ല. പിന്നെ അവക്ക് ഉറക്കമിളച്ച പരിചയവുമുണ്ടല്ലോ?''

എന്തെങ്കിലും മറുപടി നല്ലാൻ അപ്പോഴം എനിക്ക കഴിഞ്ഞില്ല. ഞാൻ ഫോക്കല ചാററർജിയുടെ മുഖത്ത നോക്കി നിന്നുപോയി. ഫോക്കല ചാററർജി ഉച്ചത്തിൽ ചിരിച്ചുകൊണ്ട പറഞ്ഞു:

''നിങ്ങം ഇപ്പോഴും ശിശുവാണ്.'' പിന്നീട നോട്ടകം സ്വന്തം പോക്കററിൽ തിരുകിക്കൊണ്ട തുടന്നു: വലിയ കഴപ്പത്തിലായല്ലോ! ഇതറിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ മറെറവിടെയെങ്കിലും ഏർപ്പാടചെയ്യാമായിരുന്ന. ബഹുമാന്യനായ പട്ടൈസിംഗ് ആഫീസറോട മറെറവിടെയെങ്കിലും രാത്രി കഴിച്ചുകൂട്ടാൻ എങ്ങനെ പറയും?''

ഫോക്കല ചാററർജി രംഗനാഥനോടൊത്ത കാറിൽ കയറി. എന്റെ കൺമുമ്പിൽ ഓരോ കാറും അതാതിന്റെ ഉടമസ്ഥനേയും വഹിച്ചുകൊണ്ട് അപ്രത്യക്ഷമായി.

ഇന്ന് എന്റെ ഹൃദയത്തിന തീരെ സ്വസ്ഥതയില്ല. ഒന്നിനും മനസ്സുറപ്പിക്കുന്നില്ല. സന്ധ്യയ്ക്ക ഭക്ഷണംകഴിക്കാനവസരം ലഭിച്ചില്ല. എന്നിട്ടും എന്തെങ്കിലും കഴിക്കണമെന്ന തോന്നുന്നില്ല. സ്വന്തം ഇച്ഛയ്ക്ക വിപരീതമായി ഞാൻ ഹോട്ടലിൽനിന്നിറങ്ങി നടന്നു.

വാഹനഗതാഗതം നിലച്ചിട്ട സമയം വളരെയായി. കല്ക്കത്ത ഗാഢനിദ്രയിലാണ്. ആരോ ഔഷധം കുത്തിവെച്ച രോഗിയായ കല്ക്കത്തയെ ഉറക്കി. രാത്രിയിലെ കല്ക്കത്തയുടെ പ്രശാന്തവും, ഭയാവഹവുമായ രൂപം ഞാൻ മുമ്പൊരിക്കലും ദർശിച്ചിട്ടില്ലായിരുന്നു. ചിത്തരഞ്ജൻ അവന്യൂവിലൂടെ നടന്ന് അഷുതോഷ്മുക്കർജിയുടെ പ്രതിമയ്ക്കുമുമ്പിലെത്തി. സർ അഷുതോഷ്മുക്കർജി ന്യായാധിപന്റെ വേഷവിധാനത്തിൽ സദാസമയവും നാല്ക്കവല

യുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ കാവൽനില്ക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ തല സ്തൂപികളിൽ—വളരെ ഉയരത്തിലായി കല്ലുത്ത ഇലക്ട്രിക് സപ്ലൈ കോപ്പറേഷന്റെ ഹെഡാഫീസിനു മുകളിൽ—ഭൂഗോളാകൃതിയിലുള്ള ബാംബ് എരിഞ്ഞു കറങ്ങിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. എനിക്കപ്പോഴും ബോസേട്ടന്റെ വാക്കുകളും ഓർമ്മവന്നു: എല്ലാം കണ്ടുകൊള്ളൂ! ചോദ്യമുന്നയിക്കരുതു്. എന്നിട്ടും ഞാൻ ആ അർദ്ധരാത്രി എന്നോടുതന്നെ ചോദിച്ചുപോയി: ഇതാണോ കല്ലുത്ത? ഇതാണോ ഞങ്ങളുടെ സ്വപ്നപുരിയായ കല്ലുത്താനഗരം? അല്ല, നിസ്സഹായനും നിസ്സംഗനുമായ ഞാൻ ലിബിയായിലെ ഘോരവനാന്തരത്തിൽ എവിടെയോ നില്ക്കുകയാണു്!

''യജമാനനോ!''

ഞാൻ ഞെട്ടി തിരിഞ്ഞുനോക്കിയപ്പോഴും കണ്ടതു് ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ ചില തൊഴിലാളികളെയാണു്.

''നിങ്ങളും ഇവിടെ എന്തിനു വന്നു?'' ഞാൻ ചോദിച്ചു.

''ഞങ്ങളും ഇവിടെയാണുറങ്ങുന്നതു്. കിച്ചൻറൂമിൽ സ്ഥലമില്ല. പാചകന്റെ കീഴ്ജോലിക്കാർ ഞങ്ങളെ അവിടെ പ്രവേശിപ്പിക്കയില്ല.''

ലൗഞ്ചിൽ ധാരാളം സ്ഥലമുണ്ടു്. വേണമെങ്കിൽ അവിടെ ധാരാളമാളുകൾക്കു് ഉറങ്ങാം. പക്ഷേ, അങ്ങനെ ചെയ്താൽ ഹോട്ടലിന്റെ സൗന്ദര്യം നഷ്ടപ്പെടും. അതിനാൽ ആരേയും അവിടെ ഉറങ്ങാൻ അനുവദിക്കുകയില്ല. വെളിയിൽ വരാന്തയിലുറങ്ങുന്നതും നിഷിദ്ധമാണു്. ഹോട്ടലിന്റെ അന്തസ്സിനു കുറവാണു്. അതിനാൽ അഷുതോഷ് മുക്കർജിയുടേയും വിക്ടോറിയ ഹൗസിന്റേയും തലത്തിലാണു് ഞങ്ങളുടെ—ഹോട്ടൽത്തൊഴിലാളികളുടെ—ഉറക്കം.

''നിങ്ങളും ഊണുകഴിച്ചോ?''

''ഓഹോ! ചെറിയ ഷാജഹാനിൽ പ്രത്യേകം ഏർപ്പാടുണ്ടു്. ഒരുണിനു് മൂന്നരയണ. മായാധരൻ മാത്രം ഒന്നും കഴിച്ചിട്ടില്ല.''

''എന്താണു മായാധരാ! നീ ഭക്ഷണം കഴിക്കാത്തതെന്തു്?''

മായാധരൻ പുൽത്തകിടിയിൽ ഇരിക്കുകയാണു്. പാദത്തിനു മുകളിൽ അമർത്തിപ്പിടിച്ചു ഞരങ്ങുകയാണു്.

''അവന്റെ കാലിനു വേദന കൂടുതലാണു് യജമാനനേ! ഞരമ്പുകൾ വല്ലാതെ വീങ്ങിയിരിക്കുന്നു.'' വെയിറ്റർമാരിൽ ഒരാൾ പറഞ്ഞു.

ഞാൻ ഇലക്ട്രിസിറ്റിയുടെ കോർപ്പറേഷന്റെ സൗജന്യവെളിച്ചത്തിൽ മായാധരന്റെ പാദങ്ങൾ പരിശോധിച്ചു. നീലഞരമ്പുകൾ കയറുപോലെ തടിച്ചുരിരിക്കുന്നു. അനേകം നീലസർപ്പങ്ങൾ ഒരുമിച്ചു് കാലിൽ ഇഴഞ്ഞു കയറിയിരിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നി.

''ജോലിചെയ്യുമ്പോൾ കാലുകൾ രണ്ടും മുറിച്ചുകളയാൻ തോന്നും യജമാനനേ! ഞരമ്പുകൾ വീങ്ങാൻ തുടങ്ങും. രോഗം ജിമ്മിസിയസ്സിന്റെ ശ്രദ്ധയിൽപ്പെടാതെ സൂക്ഷിക്കുകയും വേണം. അയാൾ അറിഞ്ഞാൽ ജോലിയിൽനിന്നു പിരിച്ചുവിടും.''

''ഡാക്ടറെ കാണിക്കാത്തതെന്തു്?''

''കുത്തിവെപ്പിക്കാൻ വളരെയധികം പണംവേണം. ചികിത്സിക്കുമ്പോൾ വിശ്രമമെടുക്കണമെന്നാണു് ഡാക്ടർമാർ പറയുന്നതു്. ജോലിചെയ്യാതിരുന്നാൽ കുടുംബം പട്ടിണിയാകും.''

''ഇതേവരെ ഡാക്ടറെ കാണിച്ചില്ലെ?''

''ബോസ്ബാബു, പരിചയക്കാരനായ ഒരു ഡാക്ടർക്കു കുത്തു നല്കിയിരുന്നു. ഇതേവരെ അവിടെ പോകാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. പണമുണ്ടാക്കി അടുത്തുതന്നെ പോകണം. അല്ലെങ്കിൽ ഭരതനെപ്പോലെ വഴിയരികിൽ കിടന്നു മരിക്കേണ്ടിവരും.''

എങ്ങോട്ടാണു പോകേണ്ടതെന്നു് എനിക്കുതന്നെ നിശ്ചയമില്ല. അർദ്ധരാത്രിസമയത്തു് നടന്നു കഴ്സൺ പാർക്കിലെത്തി. അവിടെയും ധാരാളമാളുകൾ ഉറങ്ങുന്നുണ്ടു്. എന്റെ സഹപ്രവർത്തകരിലാരെങ്കിലും അവരുടെ കൂട്ടത്തിലുണ്ടോ എന്നാരറിഞ്ഞു! സർ ഹരിറാംഗോയങ്കയുടെ കരിങ്കൽമണ്ഡപം കാലേകൂട്ടി ചില ഭാഗ്യവാന്മാർ കൈയടക്കി. പടിഞ്ഞാറുഭാഗത്തുനിന്നുമുള്ള വെളിച്ചം

റീലിംഗിന്റെ വിടവിലൂടെ ഹരിറാം ഗോയങ്കയുടെ പാദങ്ങളെ ആശ്ലേഷിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ആ വെളിച്ചത്തിന്റെ ആക്രമണത്തിൽനിന്നു് രക്ഷപ്പെടാൻവേണ്ടി 'ഹരിറാം ധർമ്മശാല'യിലെ അതിഥികൾ ബുദ്ധി പ്രയോഗിച്ചിട്ടുണ്ടു്: മുഖം ഇലകൊണ്ടു മറച്ചാണുറങ്ങുന്നതു്. സൗജന്യവെളിച്ചം ഇലകളിൽ തടഞ്ഞുനില്ക്കും. ഇലയ്ക്കുപ്പുറത്തു് അന്ധകാരമാണു്. ആ അന്ധകാരത്തിൽ നമ്മുടെ ഭാരതം ഉറങ്ങുകയാണു്.

എട്ടു്

പുറത്തിറിഞ്ഞു ഞാൻ ഹോട്ടലിലെത്തിയപ്പോൾ രാത്രി വളരെ അതിക്രമിച്ചുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. കലണ്ടറിലെ തീയതി എന്നെ കാത്തിരുന്നു, അവസാനം യാത്രപറഞ്ഞു. എന്തുകൊണ്ടാണെന്നു മനസ്സിലായില്ല, കല്ക്കത്താനഗരത്തിലെ വിജനമായ രാജപാതയിലൂടെ നടന്നപ്പോൾ പെട്ടെന്നു തോന്നി, ഇപ്പോഴേ എനിക്കു പ്രായപൂർത്തിവന്നുള്ളൂ എന്നു്. ഇതേവരെ ഞാൻ ഒരു ബാലന്റെ ദൃഷ്ടികോണിലൂടെയാണു് ലോകത്തെ വീക്ഷിച്ചിരുന്നതു്. എന്നാൽ ഇന്നു് ഞാൻ പരിണതവയസ്കനായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു! ജ്ഞാനവൃക്ഷത്തിന്റെ കായ ഭക്ഷിച്ചു ഞാൻ പുതിയ ലോകത്തെത്തിച്ചേർന്നിരിക്കുന്നു.

ബോസേട്ടൻ അപ്പോഴും റിസപ്ഷനിൽ കാത്തിരിക്കുകയാണു്. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ കൗണ്ടറിലിപ്പോൾ അതിഥികളാരുമില്ല. ലോകത്തുള്ള സകലരേയും ഉറക്കിയതിനു ശേഷം ബോസേട്ടൻ ഉണർന്നിരിക്കുകയാണു്. എന്റെ മുഖത്തുനിന്നു് അദ്ദേഹം എന്താണാവോ മനസ്സിലാക്കിയതു്! എന്റെ കണ്ണു ചുവന്നിട്ടുണ്ടാകും! എന്റെ കരങ്ങൾ രണ്ടും കൂട്ടിപ്പിടിച്ചുകൊണ്ടു ബോസേട്ടൻ ചോദിച്ചു: ''നിന്റെ ശരീരത്തിനു സുഖമില്ലേ? ഇത്രയും വരെ എവിടെയായിരുന്നു? അത്താഴം കഴിച്ചില്ലല്ലൊ? നീ ഉണ്ണാൻ വന്നില്ലെന്നറിഞ്ഞപ്പോൾ ജൂനോസാസ്സിൽ

നിന്നു നാലഞ്ചു റൊട്ടിക്ഷണം വാങ്ങി ശേഖരിച്ചു. നിയമം മാനിക്കേണ്ട കാര്യമില്ല. ഇവിടെ നിന്നുകൊണ്ടതു ക്ഷേിച്ചുകൊള്ള.''

എന്റെ മാനസികപരിവർത്തനം ബോസേട്ടനു മനസ്സിലായിക്കഴിഞ്ഞു. എന്റെ ഹൃദയത്തിലെ സൽസ്വഭാവിയും ബോധവാനുമായ വിദ്യാർത്ഥിയെ നിഷ്ക്രാസനംചെയ്തതിനു ശേഷം തൽസ്ഥാനത്തു് അപരിചിതനും ഭയങ്കരനുമായ ഒരു മനുഷ്യൻ കയറിപ്പറ്റിയിരിക്കുന്നു.

''എനിക്കിപ്പോഴും ഒന്നും കഴിക്കണമെന്നില്ല ബോസേട്ടാ!'' ഞാൻ വളരെ ബദ്ധപ്പെട്ടു പറഞ്ഞു.

''അതാണു് റൊട്ടിക്ഷണം വാങ്ങി സൂക്ഷിച്ചിരിക്കുന്നതു്. വിശപ്പുണ്ടെങ്കിൽ അരഡസൻ റൊട്ടി കഴിച്ചാലും ഒന്നുമാകുകയില്ല. തന്നെയല്ല; ഇന്നു നിന്നെ തീറ്റാൻ എനിക്കിഷ്ടം തോന്നുന്നു. അനൗൺസു് വളരെ മനോഹരമായിരുന്നു. കനിക്കു വളരെ സന്തോഷമായി. നീ ഒരിക്കലും ക്യാബറയിൽ ആർട്ടിസ്റ്റുകളെ അവതരിപ്പിച്ചിട്ടില്ലെന്ന വസ്തുത അവൾ വിശ്വസിക്കുന്നില്ല.''

എന്റെ നയനങ്ങൾ നിറഞ്ഞു. എതിർപ്പുകളെ അതിലംഘിച്ചുകൊണ്ടു കണ്ണീർ പുറത്തുവന്നു് എന്നെ അപമാനിക്കാൻ ശ്രമിക്കുകയാണു്. എന്റെ മാനസികാവസ്ഥ ബോസേട്ടനു മനസ്സിലായി. അദ്ദേഹം മുഖംതിരിച്ചു പറഞ്ഞു: ''എല്ലാം മനസ്സിലാക്കാൻ സാധിക്കുന്നുണ്ടു്. ഒരു കാലത്തു് ഈ ഹോട്ടലിൽ നിനക്കു തുല്യനായി മറ്റാരും ഉണ്ടായിരിക്കുകയില്ല. ഈ കൗണ്ടറും, ബാറും, ക്യാബറയും നിന്നെക്കൂടാതെ മുന്നോട്ടു പോകുകയില്ല.''

ഞാൻ കരയുന്നതാണു് ബോസേട്ടൻ പിന്നീടു കണ്ടതു്.

''എന്തു പറ്റി? ഛീ! കരയുന്നതെന്തിനു്? എനിക്കു വളരെ സന്തോഷമുണ്ടു്! നിന്റെ കരച്ചിൽ എന്നെ അത്യധികം ആഹ്ലാദിപ്പിക്കുന്നു. എന്നാൽ നോക്കിക്കൊള്ളൂ! ലോകത്തെ വീക്ഷിക്കാൻ ഇതുപോലൊരു സുവർണ്ണാവസരം ഇനി കൈവരില്ല. എന്നാൽ എന്നും ഈ അവസ്ഥയിലായിരിക്കണം. ഇതുപോലെ കരയാനുള്ള മനഃസ്ഥി

തി ഉണ്ടായിരിക്കണം.'' ബോസേട്ടൻ എന്നെ മാറോടണച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു. ഷാജഹാനിലെ അഗ്നികുണ്ഡത്തിലിത്രയുംകാലം നീറിയിട്ടും ബോസേട്ടൻ വെണ്ണീറായിത്തീർന്നിട്ടില്ല!

'നിങ്ങൾ' എന്ന സംബോധനയിൽനിന്നു് ബോസേട്ടൻ 'നീ'യിലേക്കിറങ്ങിയതായിരുന്നു. ഇപ്രാവശ്യം വീണ്ടും അദ്ദേഹം നിങ്ങളിലേക്കെയ്തു. ''ഉണ്ണാനിരുന്നപ്പോൾ കനി നിങ്ങളെ അന്വേഷിച്ചു. അവൾ നല്ല രസികയാണു്; പല തമാശകളും പറഞ്ഞു് ജിപ്സിയെപ്പോലെ ജീവിതം കഴിച്ചുകൂട്ടുകയാണു്. ലോകത്തിന്റെ ഒരറ്റത്തുള്ള ഹോട്ടലിൽനിന്നാരംഭിച്ച നൃത്തപര്യടനം മറ്റൊരറ്റത്തുള്ള ഹോട്ടലിൽചെന്നവസാനിക്കുന്നു. കളിക്കാരുടേയും, അഭിനേത്രികളുടേയും, നർത്തകികളുടേയും, ജീവിതത്തിൽ ഒരേ ഒരു ഋതു മാത്രമേ വരികയുള്ള എന്നാണു് കനി പറയുന്നതു്. അതായതു് വസന്ത ഋതു. അവർ എല്ലാവരും യൗവനത്താൽ ധന്യരാണു്. കനി പിന്നേയും പല കാര്യങ്ങളും പറയുമായിരുന്നു. എന്നാൽ അതിനുള്ളിൽ ലാബ്രുട്ട കഴപ്പം സൃഷ്ടിച്ചു. ആ വാമനനെ കണ്ടു് ബാറിലുണ്ടായിരുന്ന ചില മഹതികൾ ഭയപ്പെട്ടു. അപമാനിതനായ ലാബ്രുട്ട ഒരുത്തിയുടെ മേശയ്ക്കരികിൽ ചെന്നിരുന്നു. അവൾ മറ്റേർണിറ്റികോട്ടും ധരിച്ചു് ഭർത്താവിനോടൊപ്പം ബാറിൽ ഇരിക്കുകയായിരുന്നു. എന്റെ നേരെയിങ്ങനെ തുറിച്ചുനോക്കിയാൽ നിങ്ങൾക്കുണ്ടാകുന്ന സന്താനം എന്നേക്കാളും ചെറുതായിരിക്കുമെന്നു് ലാബ്രുട്ട പറഞ്ഞുവത്രെ. അതു കേട്ടു് ആ മഹതി മോഹാലസ്യപ്പെട്ടുപോയി. വിവരമറിഞ്ഞു് ഞങ്ങളെല്ലാവരും ബാറിലെത്തി. കനി ബലംപ്രയോഗിച്ചു് ലാബ്രുട്ടയെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോന്നു. അതിനാൽ കൂടുതൽസമയം സംസാരിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ഇനി നീ പോയി ഉറങ്ങിക്കൊള്ളൂ! ഞാൻ ഇവിടെ ഇരുന്നു വിശ്രമിച്ചുകൊള്ളാം. നാലുമണിക്കു് ചില അതിഥികൾ പോകും. അവരെ ഉണർത്തണമെന്നല്ലാതെ മറ്റു ജോലികളൊന്നുമില്ല.''

ഞാൻ സ്വയം മുറിയുടെ മുമ്പിൽ ചെന്നു സാവധാനം വാതിൽ തുറന്നു. ആ സമയത്തു് ആരെങ്കിലും ഉണർന്നിരിപ്പുണ്ടായിരിക്കുമെന്നു വിചാരിച്ചില്ല. ഗ്രഡ്ബേഡിയയും ഉറങ്ങിക്കാണും. എന്നാൽ ലാബ്രുട്ടസാസ്സു് ഒരുകുപ്പി മദ്യവുമായി വരാന്തയിൽ ചമ്രംപടിഞ്ഞിരിക്കുകയാണു്. പാൻറും കോട്ടും, ടൈയുമൊന്നും അഴിച്ചുമാറ്റീട്ടില്ല. ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു് കുപ്പി വായിൽ കമഴ്ത്തും. എന്നെ കണ്ട മാത്രയിൽ അയാൾ എഴുന്നേറ്റു പറഞ്ഞു: ''എത്ര മനോഹരമായ ചന്ദ്രൻ! നിങ്ങൾ കാണുന്നുണ്ടോ?''

ചന്ദ്രനെ നോക്കിനില്ക്കുന്നുള്ള മാനസികാവസ്ഥയിലല്ലായിരുന്നു ഞാനപ്പോൾ.

''നിങ്ങൾ ഉറങ്ങുന്നില്ലേ?'' ഞാൻ ചോദിച്ചു.

ലാബ്രുട്ട മദ്യക്കുപ്പിയുമായി അനുമതിക്കുടാതെ എന്റെ മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചു. അയാളുടെ കണ്ണുകൾ കണ്ടാൽ ഭയം തോന്നും. കുറെ സമയം മുമ്പു് കല്ലുത്തയിലെ മുന്നൂറിയൻ പത്ര പൗരന്മാരെ ചിരിപ്പിച്ചു മണ്ണുകപ്പിച്ച കോമാളിയാണോ ഇതു്!

''നിങ്ങൾ ഈ മുറിയിലാണു് ഉറങ്ങുന്നതെന്നു ഞാനറിഞ്ഞു. അതാണിവിടെ കാത്തിരുന്നതു്. നാളെമുതൽ നിങ്ങൾ ആരേയും കനിയുടെ മടിയിലിരിക്കാൻ ക്ഷണിക്കരുതു്. ക്ഷണിച്ചാൽ അപകടമുണ്ടാകും.''

എനിക്കൊന്നും മനസ്സിലായില്ല. ഇയാൾക്കു മത്തു പിടിച്ചിരിക്കുമോ? എന്റെ മറുപടിക്കു കാത്തുനില്ക്കാതെ ലാബ്രുട്ട തുടർന്നു: ''കൽക്കത്തയിലെ ജനങ്ങൾ മുഴുവൻ മൃഗങ്ങളാണു്. നിങ്ങളുടെ മാതാപിതാക്കളും, പിതാമഹന്മാരും മനുഷ്യരായിരുന്നില്ല.'' പിന്നീടു് അയാൾ പാടിയാടാൻ തുടങ്ങി. ''ഈ ലോകത്തുള്ള സകലരും മൃഗങ്ങളാണു്. വിശ്വസിക്കാൻ കഴിയുന്നില്ലെങ്കിൽ എന്നോടൊത്തു് വേശ്യാത്തെരുവുകളിലും ഹോട്ടലുകളിലും വരിക! ഞാൻ യാഥാർത്ഥ്യം കാണിച്ചുതരാം!''

ഉറക്കംകൊണ്ടു് എന്റെ കണ്ണുകൾ താനേ അടയുകയാണു്. ആ സമയത്താണു് ഈ ഭ്രാന്തന്റെ പിടിയിൽ

പ്പെട്ടതു്! ''മിസ്റ്റർ ലാബ്രട്ടാ! രാത്രി വളരെ അധികമായി.''

ലാബ്രട്ട അസഭ്യം പുലമ്പാൻ തുടങ്ങി. ''രാത്രി അതിക്രമിച്ചെങ്കിലെന്താണു്? ഹോട്ടലുകളിൽ നിങ്ങളം എല്ലാവരും സതിസാവിത്രിമാരാണോ, ഒൻപതുമണിയാകുമ്പോഴേക്കും ഉറങ്ങാൻ?''

''മിസ്റ്റർ ലാബ്രട്ട, ഞാൻ പകൽമുഴുവൻ പണിചെയ്തു ക്ഷീണിച്ചതാണു്?''

''കനിയുടെ മടിയിൽ ഇരിക്കാൻസമയത്തു് ഈ കാര്യം ഓക്കാത്തതെന്തു്?''

''എന്നോടിതെല്ലാം പറഞ്ഞിട്ടെന്തു പ്രയോജനം? ഞാൻ ആരുടേയും മടിയിൽ ഇരിക്കാൻ ശ്രമിച്ചിട്ടില്ല.''

''നിങ്ങളം ഇരിക്കുന്നതെങ്ങനെ? നിങ്ങളം മാർപ്പാപ്പയല്ലേ? കാൻറർബറി ബിഷപ്പു് ആണു്. കനി എന്നു പേരായ ഒരാളം ഉണ്ടെന്നു കാര്യംപോലും നിങ്ങളംക്കറിഞ്ഞുകൂടാ.''

മദോന്മത്തനായിത്തീർന്ന ലാബ്രട്ട എന്റെ മുറിയിലുള്ള സാധനസാമഗ്രികളെല്ലാം തകർക്കുമെന്നു തോന്നുന്നു. ഗത്യന്തരമില്ലാതായപ്പോളം ഞാൻ പുറത്തുവന്നു ഗ്രഡ്ബേഡിയായെ വിളിച്ചു. ഉറക്കത്തിൽനിന്നും പിടഞ്ഞെഴുന്നേറ്റു ഗ്രഡ്ബേഡിയ ചോദിച്ചു: ''എന്തു സംഭവിച്ചു? ദേവത കുഴപ്പമുണ്ടാക്കുകയാണോ?''

ദേവതയാണു്. കള്ളൻ സാസ്സു് സാക്ഷാൽ വാമനാവതാരമാണെന്നാണു് ഗ്രഡ്ബേഡിയയുടെ ധാരണ.

''ദേവനേറയും കീവനേറയും കാര്യം കളയൂ! ഈ മദ്യപാനിയെ മുറിയിൽനിന്നു പുറത്താക്കാനുള്ള മാഗ്ഗമാരായൂ!''

ഗ്രഡ്ബേഡിയസ്സു് എന്റെ കാര്യങ്ങളിൽ ശ്രദ്ധയില്ല. എന്റെ സന്തോഷത്തേയും അസന്തോഷത്തേയും ആശ്രയിച്ചല്ല അവന്റെ ജോലി നിലനില്ക്കുന്നതു്. പോരെങ്കിൽ നഷ്ടം സംഭവിക്കേണ്ടതു സംഭവിച്ചുകഴിഞ്ഞു. പരവാസിയ തന്റെ പുത്രിയുടെ വിവാഹക്കാര്യമുറപ്പിച്ചുകഴി

ഞ്ഞു. എത്ര ആലോചിച്ചിട്ടും ഒരു പിടിയും കിട്ടുന്നില്ല. കനിയെ വിവരമറിയിക്കുകതന്നെ!

''കനിമദാമ്മ എവിടെ?''

''മദാമ്മ താഴെ നിലയിലുള്ള മുറിയിലാണു്.''

കനിക്കു ഫോൺചെയ്തു. ഇത്രരാത്രി തനിക്കു ഫോൺ ചെയ്യുന്നതാരാണെന്നു കരുതി അവർ പരിഭ്രമിച്ചുകാണും. ''ആരാണു്, എന്താണു കാര്യം?'' കനി ചോദിച്ചു.

ഞാൻ ചുരുങ്ങിയ വാക്കുകളിൽ പ്രശ്നം ഗ്രഹിപ്പിച്ചു. ''ഞാനിപ്പോൾത്തന്നെ വരുന്നുണ്ടു്.'' കനി ഭയപ്പെട്ട എന്നു തോന്നുന്നു.

കനി മുകളിലെ നിലയിലേക്കു വരുന്നു എന്നറിഞ്ഞു് ഗ്രഡ്ബേഡിയ പിടഞ്ഞെഴുന്നേറ്റു: ''ഈ അർദ്ധരാത്രിസമയത്തു നഗ്നമദാമ്മ മുകളിൽ വരുന്നതെന്തിനാണാവോ?'' ഗ്രഡ്ബേഡിയ ആത്മഗതംചെയ്തു.

മുകളിലെ നിലയിലേക്കുള്ള വാതിൽ തുറന്നു. സ്ലീപ്പിംഗ് ഗൗണും ധരിച്ചു നില്ക്കുന്ന ആ സ്ത്രീ കുറെ മണിക്കൂർ മുമ്പു കൽക്കത്തയിലെ മാന്യന്മാരെ ആനന്ദസാഗരത്തിലാറാടിച്ച ലാസ്യമയിയാണോ? എന്തുതന്നെ ആയിരുന്നാലും ഇവർ ഇപ്പോൾ ആ കനി ദിവുമൺ അല്ല. ഈ കനിയിൽ ഇപ്പോൾ അല്പംപോലും തീജ്വാലയില്ല. അപ്രസക്തമാണെങ്കിലും ഇവിടെ ഇപ്പോൾ ആ പഴയ ഉപമയാണു യോജിക്കുക! മുഖത്തു പൂണ്ണേന്ദുവിന്റെ സ്നിഗ്ധത!

''അവൻ എവിടെ? നിങ്ങളെ ഉപദ്രവിച്ചോ?'' കനി ചോദിച്ചു.

''നിങ്ങളുടെ അസിസ്റ്റൻറ് എന്നെ ഉപദ്രവിച്ചില്ല. പക്ഷേ, എന്റെ മുറി കയ്യേറിയിരിക്കുന്നു. കിടക്കയും തലയണയും മദ്യംകൊണ്ടു നനച്ചു.''

കനി ഖേദം പ്രകടിപ്പിച്ചു പറഞ്ഞു:

''ഐ ആം സോറി!'' അവൾ സാവധാനം മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചു് അസ്പഷ്ടസ്വരത്തിൽ വിളിച്ചു. ''ഹ്യാരി!''

ലാബ്രട്ടസ്സു മറെറാരു പേരുകൂടി ഉണ്ടെന്നു വിവരം ഞങ്ങൾക്കറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. വിളി കേട്ടു് ലാബ്രട്ട ഞെട്ടി, തിരിഞ്ഞുനോക്കി. അയാൾ മദ്യക്കുപ്പി മാറോട്

ചേത്തു പിടിച്ചിരിക്കുകയാണു്. കനി അതു തട്ടിപ്പറിക്കാൻ വന്നിരിക്കയാണെന്നാണു ലാബ്രുട്ടയുടെ വിചാരം. അയാൾ എതിർത്തു:

''ഞാൻ വരുന്നില്ല. ഈ മൂഗക്കുഞ്ഞുങ്ങളെ ഞാൻ ഞെക്കിക്കൊല്ലും. അതിനു നിങ്ങൾക്കും ബലൂൺപോലെ വീർത്ത കവിൾത്തടമുള്ള ഈ ചെറുക്കനുമെന്താണു്?''

കനി പല്ലു ഞെരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു:

''ഹ്യാരീ! രാത്രി വളരെയധികമായി. നീ ഈ മാന്യന്റെ കിടക്കയും തലയണയും വൃത്തിഹീനമാക്കിയതെന്തിനു്?''

''സോറി! ഞാൻ അറിഞ്ഞുകൊണ്ടു ചെയ്തതല്ല. മൂട്ടകളെ കൊല്ലാൻ ശ്രമിച്ചപ്പോൾ കൂപ്പി മറിഞ്ഞുപോയതാണു്. അതുകൊണ്ടു് ഇയാൾക്കെന്താണു നഷ്ടം? എനിക്കല്ലെ നഷ്ടം സംഭവിച്ചതു്?''

''ഹ്യാരീ!'' കനി കൂടുതൽ പതിഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ വിളിച്ചു. ലാബ്രുട്ട ക്ഷോഭിച്ചു:

''ഞാനിഷ്ടംപോലെ പ്രവർത്തിക്കും. അതിനു നിങ്ങൾക്കെന്താണു്? ഒരുപാത്രം ബീയർ കൊണ്ടുവന്നു ഞാൻ ഈ ചെറുക്കന്റെ കിടക്കയിൽ ഒഴിക്കും. രൂപകൊണ്ടു ഞാൻ എന്റെ കോട്ടു നനയ്ക്കും. അതിനു നിങ്ങൾക്കെന്താണു്?''

ഇങ്ങനെ ഒരു പരിതഃസ്ഥിതിയെ നേരിടേണ്ടിവരുമെന്നു കനിയും കരുതിയിരുന്നതല്ല. ലാബ്രുട്ട ഉന്മത്തനായിത്തീർന്നു. ലജ്ജയും അപമാനവുംമൂലം കനിയുടെ മുഖം വിളർത്തു. അവൾ കോപമടക്കി, എന്തോ പ്രവർത്തിക്കാനായി മുന്നോട്ടു നീങ്ങിയെങ്കിലും എന്റെ സാന്നിദ്ധ്യം ഓർമ്മവന്നതോടെ തിരിഞ്ഞുനിന്നു. ''പ്ലീസു്! നിങ്ങൾ അല്പനിമിഷത്തേക്കു വെളിയിൽ പോകുമോ?''

ഞാൻ ഉടൻതന്നെ പുറത്തു കടന്നു. നിമിഷത്തിനുള്ളിൽ മന്ത്രം ഫലിച്ചു. ഏതോ അത്ഭുതമാന്ത്രത്തിലൂടെ ലാബ്രുട്ടയെ ശാന്തനാക്കിത്തീർക്കാൻ കനിക്കു കഴിഞ്ഞു. കനി എന്നെ വിളിച്ചു: ''കം ഇൻ.''

ഞാൻ അകത്തു ചെന്നപ്പോഴും പശ്ചാത്താപഭാരത്താൽ മുഖം കുനിച്ചു് ലാബ്രട്ട പറഞ്ഞു: ''ക്ഷമിക്കണം! ഞാൻ നിങ്ങളോടു് അപമര്യാദ പ്രവർത്തിച്ചു.''

''വളരെയധികം സഹിച്ചുകഴിഞ്ഞു. ഇനി സഹിക്കാൻ സാദ്ധ്യമല്ല.'' കുനി പറഞ്ഞു.

ലാബ്രട്ട കരയാൻ ഒരുങ്ങുകയാണു്.

''ഞാനിപ്പോഴും സ്വന്തം മുറിയിൽപ്പോയി ഉറങ്ങിക്കൊള്ളാം.''

''പോയി ഉറങ്ങൂ!'' കുനി ആജ്ഞാപിച്ചു.

ലാബ്രട്ട ഒരു ശിശുവിനെപ്പോലെ മുഖം വീർപ്പിച്ചു്, കുനിയോടു യാത്രപറഞ്ഞു:

''നിങ്ങളെ എന്റെ കുറച്ചുമാത്രമേ കാണുന്നുള്ളൂ. അവർ എന്നെ 'സിമ്പാൻസി' എന്നു വിളിച്ചപ്പോളൊന്നും പറഞ്ഞില്ലല്ലോ!''

ലാബ്രട്ട തേങ്ങിക്കരഞ്ഞുകൊണ്ടു് മുറിയിൽനിന്നു കടന്നുപോയി. കുനി എന്തോ പറയാൻവേണ്ടി അടുത്തേക്കു ചെന്നെങ്കിലും അതു കേൾക്കാൻ നില്ക്കാതെ ലാബ്രട്ട മുറിയുടെ വാതിലടച്ചു തഴുതിട്ടു.

കുനി ഒരു ശിലാവിഗ്രഹംപോലെ വാതില്പുറത്തു നില്ക്കുകയാണു്. ഇങ്ങനെ അസ്വാസ്ഥ്യജനകമായ ഒരവസ്ഥ താനും പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്നതല്ല. കുനി സാവധാനം വരാന്തയുടെ ഒരു മൂലയിൽ ചെന്നുനിന്നു. അവർ കരയുകയാണു്. കുനി ദിവുമൺ തന്റെ ഗൗണിന്റെയഗ്രംകൊണ്ടു് അശ്രു തുടച്ചു പറഞ്ഞു: ''ബ്രൂട്ടസു്! പ്ലഥ്വിയിലുള്ള സകല മനുഷ്യരും ബ്രൂട്ടസുമാരാണു്! ഷാജഹാൻബാറിൽവെച്ചു് ഒരു മാന്യൻ എന്നോടു ചോദിച്ചു; നിങ്ങളുടെ ഈ ക്രൗൺ മനുഷ്യനോ അതോ പരിശീലിപ്പിച്ച സിമ്പാൻസിയോ എന്നു്. അവൻ സ്വന്തം മുറിയിലിരുന്നു മദ്യപിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ ഈ കഴപ്പം നേരിടുകയില്ലായിരുന്നു. നിങ്ങളും ഒന്നും വിചാരിക്കരുതു്. പകൽ മുഴുവൻ അദ്ധ്വാനിച്ചശേഷം അല്പം വിശ്രമിക്കാൻ പുറപ്പെട്ട നിങ്ങളെ ഹ്യാരി ഉപദ്രവിച്ചതിൽ ഞാൻ ഖേദിക്കുന്നു.''

''എനിക്കതിൽ യാതൊരു ഖേദവുമില്ല. അദ്ദേഹം അറിഞ്ഞുകൊണ്ടു് ഉപദ്രവിച്ചതല്ലല്ലോ! ലഹരിയുടെ ആധിക്യത്താൽ വല്ലതും പ്രവർത്തിച്ചുപോയാൽ അതു കാര്യമാക്കാനില്ല.'' ഞാൻ കനിയെ ആശ്വസിപ്പിച്ചു.

''എന്തുമാകട്ടെ! അവൻ എന്തുചെയ്യുന്നു എന്നു നോക്കട്ടെ.'' കനി സാവധാനം ലാബ്രട്ടയുടെ മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചു. എനിക്കു് ഇനി ഉറങ്ങാൻ സാധിക്കുകയില്ല. ഗ്രഡ്ബേഡിയയോടു് ഒരു ഗ്ലാസ്സു് വെള്ളം കൊണ്ടുവരാൻ പറഞ്ഞിട്ടു ഞാൻ വാതിൽപ്പുറത്തന്നെ നിന്നു.

ലാബ്രട്ടയുടെ മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ച കനി പുറത്തു വരുന്നില്ല. മുറിയിൽ വിളക്കു കത്തുന്നുണ്ടോ എന്നറിയാനും നിവൃത്തിയില്ല. വാതിൽ അടച്ചിട്ടിരിക്കുകയാണു്. അവർ വല്ലതും സംസാരിക്കുന്നുണ്ടോ? സംസാരിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിൽ ശബ്ദം കേൾക്കാൻ കഴിയും.

ഗ്രഡ്ബേഡിയ വെള്ളം കൊണ്ടുവന്നു. ഞാൻ ഒറ്റ ശ്വാസത്തിനു് ഒരു ഗ്ലാസ്സു് വെള്ളം കുടിച്ചുതീർത്തു. ഹൃദയാന്തരതലം ചുട്ടുപഴുത്ത മണലാരണ്യംപോലെയായിത്തീർന്നിരുന്നു. ഗ്രഡ്ബേഡിയയ്ക്കു് എന്തോ അപകടസൂചന ലഭിച്ചു. രാത്രികാലങ്ങളിൽ ഏറ്റവും മുകളിലെ നിലയിലുള്ള മുറികളുടെ ഭരണാധികാരി അവനാണു്. അവിടെ എന്തെങ്കിലും അനിഷ്ടസംഭവങ്ങളുണ്ടായാൽ അവന്റെ ജോലി പോകും. ഗ്രഡ്ബേഡിയ പതിഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ ചോദിച്ചു:

''നഗ്നമദാമ്മ പോയോ?''

''ഇല്ല.''

''ങേ! ഇതേവരെ പോയില്ലേ! അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ അവർ എവിടെ?''

ഞാൻ ആംഗ്യം കാണിച്ചു.

''യജമാനനേ! മുറിയിലെ വിളക്കും അണച്ചിട്ടുണ്ടല്ലോ!''

''എനിക്കും അങ്ങനെയാണു തോന്നുന്നതു്.''

സംശയം തീർക്കാൻവേണ്ടി ഗ്രഡ്ബേഡിയ ലാബ്രട്ടയുടെ മുറിയുടെ വാതിൽപ്പുറം ചെന്നു. ഞാൻ അപ്പോഴും വാ

തില്ലൽത്തന്നെ നില്ക്കയായിരുന്നു. ഗ്രഡ്ബേഡിയ മടങ്ങിവന്നു തല പൊറിയാൻ തുടങ്ങി. ''വലിയ കുഴപ്പമായി യജമാനനേ! അകത്തു പച്ചവിളക്കു കത്തുന്നുണ്ടു്.

''അതിനു നിനക്കെന്താണു്?''

അങ്ങു് എന്താണീ പറയുന്നതു്? മുറിയിൽ ഇരുട്ടായിരുന്നെങ്കിൽ ഭയപ്പെടാനില്ലായിരുന്നു. വിളക്കു കത്തിയാലും, കത്തിയില്ലെങ്കിലും ഭയപ്പെടാനില്ല. പക്ഷേ, പച്ചവിളക്കു കത്തുന്നുണ്ടെങ്കിൽ ഭയപ്പെടണം. എന്നാണു പരവാസിയ പറഞ്ഞുതന്നിട്ടുള്ളതു്.''

ഗ്രഡ്ബേഡിയ കരയാൻ തുടങ്ങുകയാണു്.

''ശനിദശയാരംഭിച്ചുകഴിഞ്ഞു. ഇനി ജോലി അധികകാലം നിലനില്ക്കയില്ല. നഗ്നമദാമ്മമാരെ സൂക്ഷിച്ചു കൊള്ളണമെന്നാണു് ആജ്ഞ. അവരെ ബാറിൽ പ്രവേശിപ്പിക്കാനോ അവരുടെ മുറിയിൽ പുരുഷന്മാരെ പ്രവേശിപ്പിക്കാനോ അധികാരമില്ല. അഥവാ പ്രവേശിപ്പിക്കുകയാണെങ്കിൽ വാതിൽ തുറന്നിട്ടുകൊള്ളണമെന്നാണു് ആജ്ഞ. എന്റെ ജോലിയിപ്പോഴും വെള്ളത്തിലാകും യജമാനനേ!''

''ഇത്ര ഭയപ്പെടാൻ എന്തിരിക്കുന്നു. ഈ സമയത്തു് ആരാണു പരിശോധിക്കാൻ വരിക?''

''അങ്ങേയ്ക്കറിഞ്ഞുകൂടാ യജമാനനേ! മാക്കോസാസ്സു് എപ്പോഴാണു റബ്ബർചെരിപ്പും ധരിച്ചു വരികയെന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. അദ്ദേഹം ഒരു വിട്ടുവീഴ്ചയും ചെയ്യുകയില്ല. നിമിഷത്തിനുള്ളിൽ ജോലിയിൽനിന്നു പിരിച്ചുവിടും. അങ്ങനെയാണു് കരീമിന്റെ ജോലി നഷ്ടപ്പെട്ടതു്. അക്കാലത്തെ നഗ്നമദാമ്മ ഒരു സാസ്സിനെ മുറിയിൽ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നു. അഞ്ചുരൂപയ്ക്കുവേണ്ടി കരീം അതനുവദിക്കുകയും ചെയ്തു. അവസാനം ജോലി നഷ്ടപ്പെട്ടു.''

ഗ്രഡ്ബേഡിയ വാതിൽപ്പുൽ മുട്ടിവിളിക്കാൻവേണ്ടി മുന്നോട്ടു നീങ്ങി. ജോലി കളയിക്കാൻവേണ്ടി വാമനാവതാരം അവന്റെ തലയിൽ കയറിയിരിക്കുകയാണു്. ഞാൻ തടഞ്ഞു. ''ഗ്രഡ്ബേഡിയാ! ജോലിചെയ്യു ക്ഷീ

ണിച്ച മനുഷ്യർ അല്പം വിശ്രമിക്കുകയാണു്. ഇപ്പോഠം അവരെ ഉപദ്രവിക്കുന്നതു ശരിയല്ല.''

ഞാൻ പറഞ്ഞതിൽനിന്നെന്താണു ഗ്രഡ്ബേഡിയസ്സു മനസ്സിലായതെന്നാരറിഞ്ഞു. മദാമ്മ ആ മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചതിനേറയും പച്ചവിളക്കു തെളിച്ചതിനേറയും പിന്നിൽ എന്റെ കൈയുണ്ടെന്നാണു് അവന്റെ ധാരണ. ഗ്രഡ്ബേഡിയ എന്തോ പറയാൻ തുനിയുകയായിരുന്നു. എന്നാൽ എന്റെ മുഖഭാവം കണ്ടു് അവൻ മൗനമവലംബിച്ചു.

ഇന്നു രാത്രി ആകാശം വിഷണ്ണമായി കാണപ്പെടുന്നു. സൃഷ്ടിയുടെ ഭണ്ഡാരത്തിലുണ്ടായിരുന്ന ആനന്ദം മുഴുവൻ കണക്കറിഞ്ഞുകൂടാത്ത മനുഷ്യർ ധൂർത്തടിച്ചു. അവശേഷിച്ചതു് ദുഃഖം മാത്രമാണു്. കടുകോളം ശാന്തിപോലും ബാക്കിയില്ല. ലാബ്രുട്ടയുടെ മുറിയുടെ വാതിൽ തുറന്നെന്നു തോന്നുന്നു. പച്ചവിളക്കണഞ്ഞു. ഇപ്പോഠം കൂരിരുട്ടാണു്. ആ അന്ധകാരത്തിൽ ശ്വേതദ്വീപനിവാസിനിയായ കനി പുറത്തുവന്നു് വളരെ കരുതലോടെ വാതിലടച്ചു. കോണിയുടെ അടുത്തേക്കു നടന്നപ്പോഠം അവഠം എന്നെ കണ്ടു. എന്നെ അവിടെ കാണുമെന്നു പ്രതീക്ഷിച്ചിരിക്കുകയില്ല. കണ്ടിട്ടും കാണാത്ത ഭാവംനടിച്ചു് കനി സ്വന്തം മുറിയിലേക്കു പോയി.

ഒൻപതു്

''ഹം! വാസന വരുന്നു! നല്ലവണ്ണം വാസനിക്കുന്നുണ്ടു്! നിത്യഹരി ഭട്ടാചാര്യയുടെ ഘ്രാണശക്തിയെ വെട്ടിക്കാൻ പ്രയാസമാണു്.'' ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞുകൊണ്ടാണു് നിത്യഹരിബാബു എന്റെ മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചതു്. രാത്രിയുടെ അന്ധകാരം അപ്പോഴും നീങ്ങീട്ടില്ല. ആ സമയത്താണു നിത്യഹരിബാബു വന്നതു്. അയാൾക്കു് ഉറക്കം കുറവാണു്. വർത്തമാനം പറഞ്ഞു സമയം ചെലവഴിക്കാനാണു് എന്റെയടുത്തു വന്നിരിക്കുന്നതു്. എന്റെ കിടക്കയുടേ

യും തലയണയുടേയും സ്ഥിതി അദ്ദേഹം കണ്ടു. ''കൊള്ളാം! കൊള്ളാം! 'യസ്മിൻ ദേശേ യദാചാർ' എന്നാണു നമ്മുടെ ശാസ്ത്രം അനുശാസിക്കുന്നതും.''

കഴിഞ്ഞ രാത്രി എന്റെ മുറിയിൽ നടന്ന സംഭവങ്ങളെല്ലാം ഞാൻ നിത്യഹരിബാബുവിനോടു പറഞ്ഞു. ഞാൻ പറഞ്ഞതു് അദ്ദേഹം എത്രകണ്ടു വിശ്വസിച്ചു എന്നതു മറുപടിയിൽനിന്നു വ്യക്തമായി.

''അതേ! അതേ! ഈ നിത്യഹരിബാബുവും ഒരിക്കൽ തന്റെ പിതാവിനെ ധരിപ്പിച്ചതിങ്ങനെയായിരുന്നു. സിഖ്കാരൻ പിടിച്ചുകൊണ്ടുപോയതാണെന്നായിരുന്നു അന്നു പറഞ്ഞതു്.''

കാര്യം മനസ്സിലാകാതെ ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്തു നോക്കി മിഴിച്ചിരുന്നുപോയി.

നിത്യഹരിബാബു വിരക്തിയോടെ പറഞ്ഞു: ''എത്ര പ്രാവശ്യം ആവർത്തിക്കണം? പാലിനുപകരം പുളിങ്കുരു അരച്ചുകലക്കിത്തന്നാണോ നിങ്ങളെ വളർത്തിയതു്? നിങ്ങൾക്കിത്ര ഓർമ്മശക്തിയില്ലാത്തതെന്തു്?''

ഞാൻ മൗനമവലംബിച്ചതേയുള്ളു.

നിത്യഹരിബാബു തുടർന്നു: ''പഞ്ചാബിയുടെ കാര്യം പറഞ്ഞു ഞാൻ അച്ഛന്റെ മുമ്പിൽ രക്ഷപ്പെട്ടു. അച്ഛൻ ഋഷിതുല്യനായിരുന്നു. അതുകൊണ്ടു ഞാൻ പറഞ്ഞതെല്ലാം വിശ്വസിച്ചു. എന്നാൽ മകളില്ലാത്തവൻ എല്ലാം കണ്ടുകൊണ്ടാണിരുന്നതു്. അവിടെനിന്നു രക്ഷപ്പെടാൻ മാർഗ്ഗമുണ്ടായിരുന്നില്ല. എല്ലാ കർമ്മങ്ങൾക്കും പ്രതിഫലം തന്നു പറഞ്ഞയയ്ക്കാൻ അവൻ പടിക്കൽ കാത്തിരിപ്പുണ്ടായിരുന്നു. അല്ലെങ്കിൽ ബ്രാഹ്മണസന്താനവും, ഭരദ്വാജഗോത്രജനനമായ നിത്യഹരിഭട്ടാചാര്യയ്ക്കു വെളുത്തേടന്റെ ജോലി ചെയ്യേണ്ടിവരുമായിരുന്നോ? ലോകത്തുള്ള പാപം മുഴുവൻ പേറണം. രാത്രി മുഴുവൻ ഈ നശിച്ച ഹോട്ടലിന്റെ ഓരോ മുറിയിലും നടക്കുന്ന പാപകൃത്യങ്ങളാൽ മലീമസമാകുന്ന കിടക്കകളും വിരികളും തലയണകളും കഴുകി ശുചിയാക്കേണ്ട ജോലി ചെയ്യേണ്ടിവരുമായിരുന്നോ?''

എന്നെ ജാഗരൂകനാക്കാൻ എന്ന മട്ടിൽ അദ്ദേഹം തുടർന്നു: ''ഇങ്ങനെ സംഭവിക്കുകയില്ലായിരുന്നു. ബ്രാഹ്മണസന്താനമായ എനിക്കും വിദ്യാഭ്യാസംചെയ്ത് പിതാവിനെപ്പോലെ ബംഗബാസി കോളേജിലോ, റിപ്പൺ കോളേജിലോ, പ്രൊഫസ്സർ ആകാൻ കഴിഞ്ഞേനെ. എന്റെ അച്ഛൻ ഒരു പ്രൊഫസ്സർ ആയിരുന്നു. എന്റെ സിരകളിൽ പ്രൊഫസ്സറുടെ രക്തമുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ ഇന്നീ ശരീരത്തിൽ ഒരുതുള്ളി രക്തംപോലുമില്ല. എല്ലാം വെള്ളമായിത്തീർന്നു. ഇന്നു് നിത്യഹരിയുടെ ഞരമ്പുകളും മുറിച്ചാൽ സോപ്പിന്റേയും കാരത്തിന്റേയും പതയായിരിക്കും. സ്കൂളിൽ പഠിച്ചിരുന്നകാലത്തു് ദുഷ്ടസംസർഗ്ഗത്തിൽപ്പെട്ട മദ്യപിക്കാൻ തുടങ്ങി. ഒരുദിവസം രാത്രി വേശ്യാത്തെരുവിൽ ഉറങ്ങിപ്പോയി. എന്റെ അച്ഛൻ മണ്ണിന്റെ മനുഷ്യനായിരുന്നു. പുസ്തകങ്ങളെക്കുറിച്ചല്ലാതെ മറ്റൊന്നുമറിഞ്ഞുകൂടാ. അമ്മയും തഥൈവ! പിറേറദിവസം ഞാൻ വീട്ടിൽച്ചെന്നപ്പോൾ അച്ഛൻ ചോദിച്ചു: ''എന്തുപറ്റി? ഇന്നലെ രാത്രി എന്തുകൊണ്ടു് വീട്ടിൽ വന്നില്ല?''

''മൈതാനത്തു കാറുകൊള്ളാൻ പോയി. മടങ്ങിവരുമ്പോൾ സിഖ്കാരൻ പിടിച്ചുകൊണ്ടുപോയി. രാത്രി മുഴുവൻ കേണുവീണപേക്ഷിച്ചതുകൊണ്ടു പറഞ്ഞയച്ചു എന്നായിരുന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞതു്. എന്റെ ശരീരത്തിൽനിന്നു മദ്യത്തിന്റെ ഗന്ധം വമിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. പഞ്ചാബികളുടെ വീട്ടിൽ ഉറങ്ങിയതുകൊണ്ടായിരിക്കും മദ്യത്തിന്റെ ഗന്ധം പുറപ്പെടുന്നതു് എന്നു് അച്ഛനും അമ്മയും വിശ്വസിച്ചു. അതുപോലെ സായ്പു് മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചതുകൊണ്ടാണു് മദ്യത്തിന്റെ ഗന്ധം വമിക്കുന്നതു് എന്നാണോ നിങ്ങളും പറയുന്നതു്?''

ഞാൻ മന്ദഹസിച്ചതേയുള്ളൂ. നിത്യഹരിബാബു വീണ്ടും ഉപദേശിക്കാൻ തുടങ്ങി: ''ഹോട്ടലുകളിലും റെസ്റ്റാറന്റുകളിലും ഇതുപോലെ എത്രയോ യുവാക്കന്മാരുടെ ജീവിതമാണു് നശിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതെന്നറിയാമോ? അതിന്റെ കണക്കുകളൊന്നും ഗവൺമെന്റിന്റെ പക്കലി

ല്ല. ഗവമ്മെൻറിനെ കുറ്റം പറയുന്നതെന്തിനു്? മാതാപിതാക്കൾക്കുപോലുമറിവില്ല. തങ്ങളുടെ മക്കളെ സിഖ്കാരൻ പിടിച്ചുകൊണ്ടുപോയിരിക്കുമെന്നാണു് അവരുടെ ധാരണ!''

നിത്യഹരിബാബു എന്റെ കിടക്കവിരിയും, തലയണയും എടുത്തു മാറ്റി, പറഞ്ഞു: ''പാപത്തിൽനിന്നൊഴിഞ്ഞുനില്ക്കാൻ ശ്രമിക്കൂ!''

''കൈകഴുകേണ്ടേ?'' ഞാൻ ചോദിച്ചു. അതു കേട്ടമാത്രയിൽ നിത്യഹരിബാബു ക്ഷോഭിച്ചു: ''എത്ര പ്രാവശ്യം കഴുകണം! കഴുകിക്കഴുകി ചർമ്മം ദ്രവിച്ചു. ഈ ഹോട്ടൽ ഒന്നടങ്കം ഡറോാം ലോഷനിൽ മുക്കിയിടാൻ സാധിച്ചാൽ സ്വസ്ഥത ലഭിച്ചേനെ!''

നിത്യഹരിബാബുവിന്റെ മതിഗതി കണ്ടു്, കൂടുതൽ സംസാരിക്കാൻ ഞാൻ ധൈര്യപ്പെട്ടില്ല. എന്നാൽ അതുകൊണ്ടും അദ്ദേഹം അടങ്ങിയില്ല. ''ഷോട്ട്ഹാൻഡ് ബാബുവായിരുന്നപ്പോഴും നന്നായിരുന്നു, കൗണ്ടറിലെ 'വരണം ഇരിക്കണം സർ.' ആയപ്പോഴും കുഴപ്പമുണ്ടായിരുന്നില്ല. എന്നാൽ നെയ്ത്തുകാരനു പശുവിനെ വാങ്ങാൻ മോഹമുണ്ടായതെങ്ങനെയെന്നു മനസ്സിലാകുന്നില്ല. രാത്രി നൃത്തശാലയിൽ പോകേണ്ട ആവശ്യമുണ്ടായിരുന്നോ?''

''മോഹംകൊണ്ടു പോയതല്ല, നിത്യഹരിയേട്ടാ! വല്ലവിധത്തിലും ജോലി നീലനിത്തണമെന്നു കരുതി പോയതാണു്.''

നിത്യഹരിയേട്ടന്റെ ക്രോധാഗ്നിയിൽ ആരോ വെള്ളമൊഴിച്ചു. ജോലിയുടെ കാര്യം പറഞ്ഞപ്പോഴും അദ്ദേഹം ശാന്തനായി. ''ശരിയാണു സഹോദരാ, ഈ നശിച്ച വയറിനുവേണ്ടി മനുഷ്യനെന്തെല്ലാം ചെയ്യേണ്ടിവരുന്നു! ഇതില്ലായിരുന്നെങ്കിൽ നിത്യഹരിശർമ്മയ്ക്കും വെള്ളത്തേടന്റെ ജോലി ചെയ്യേണ്ടിവരില്ലായിരുന്നു!''

''ഈ വയറാണു മനുഷ്യനെ നശിപ്പിക്കുന്നതു്. അല്ലെങ്കിൽ ക്യാബറയിലെ കനിമദാമ്മയ്ക്കു് നഗ്നയായി നൃത്തം ചെയ്യേണ്ടിവരില്ലായിരുന്നു.''

''വയറിനുമുപരിയായി മറ്റൊരു വസ്തുകൂടിയുണ്ട്. അതായത് സ്വഭാവം. നിങ്ങളുടെ മദാമ്മയെ ഞാൻ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നില്ല.''

കഴിഞ്ഞ രാത്രി നടന്ന സംഭവം നിത്യഹരി ബാബു അറിഞ്ഞിരിക്കുമെന്നു ഞാൻ കരുതി. എന്നാൽ അദ്ദേഹം പറഞ്ഞതു മറ്റുകാര്യമായിരുന്നു. കണ്ണുട മൂക്കിന്റെ മുകളിലേക്കുറിക്കിവെച്ചു, നിത്യഹരിബാബു തുടർന്നു: ''ജീവിതം മുഴുവൻ വിതരണംചെയ്യുന്ന എന്നോടു് ആരെങ്കിലും രണ്ടു തലയണ കൂടുതൽ ആവശ്യപ്പെട്ടാൽ കാര്യം മനസ്സിലാകും. എന്നാൽ കൂടുതൽ തലയണ ആവശ്യമുണ്ടോ എന്നു നോക്കാനായിരുന്നു ഞാൻ ചെന്നതു്. അതിനുത്തരം പറഞ്ഞാൽ മതി. അതിനു പകരം തണുത്തമുറിയിലെ മദാമ്മ ക്ഷോഭിച്ചു് അഗ്നികുണ്ഡമായി തന്റെ അസിസ്റ്റന്റിനും അടുത്തുള്ള എയർകണ്ടീഷൻഡ് റൂം നല്ലണമെന്നാണു് അവർ ആവശ്യപ്പെട്ടതു്.

''ഞാൻ മുറിയുടെ ഉടമസ്ഥനല്ല, തലയണകളുടേയും കിടക്കവിരികളുടേയും ഉടമസ്ഥനാണു്. എന്നിരുന്നാലും സാജഹാൻഹോട്ടലിൽ അങ്ങേയ്ക്കു തണുത്ത മുറി ലഭിക്കും. അസിസ്റ്റന്റിനു ലഭിക്കാൻ പ്രയാസമാണു്.

'''അപ്പോഴും അയാൾ എവിടെ താമസിക്കും?'

'''ഷാജഹാൻ ഹോട്ടലിലെ മറ്റു തൊഴിലാളികളും താമസിക്കുന്നിടത്തു്. അതായതു് ഏറ്റവും മുകളിലത്തെ നിലയിൽ.' അതുകേട്ട മദാമ്മ തലയ്ക്കു കൈയുംകൊടുത്തിരിപ്പായി. ഈ ഷാജഹാനിൽ എത്രയോ നർത്തകികളും വരികയും പോവുകയും ചെയ്തിരിക്കുന്നു. അവർ ആരും തങ്ങളുടെ സഹപ്രവർത്തകരെച്ചൊല്ലി തലപുകച്ചിട്ടില്ല. അവനവന്റെ മുറി എവിടെ, അതുനിന്നു പൂട്ടാനുള്ള സൗകര്യമുണ്ടോ, കിടക്കാൻ മാത്രമുള്ള കിടക്കയുണ്ടോ, എന്നൊക്കെയേ അന്വേഷിക്കാറുള്ളൂ!''

''അതുകൊണ്ടെന്താണു്?'' ഞാൻ ചോദിച്ചു.

''സംഭവിക്കേണ്ടതു സംഭവിച്ചു.'' നിത്യഹരിബാബു തലയാട്ടിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു.

''അയ്യയ്യോ!''

നിത്യഹരിബാബു തലയാട്ടിച്ചതിന്റെ കാരണം എനിക്കു മനസ്സിലായില്ല.

''ഈശ്വരൻ നിങ്ങളുടെ തലയിൽ ഒരുതുള്ളി നെയ്യു പോലും തന്നിട്ടില്ലെ? നിങ്ങൾക്കു കണ്ണു കണ്ടുകൂടെ? മഹാലക്ഷ്മിയെപ്പോലെ സുന്ദരിയായ മദാമ്മ! അതേസമയം മറ്റേതൊരു വാമനൻ! അതേ! 'സ്ത്രീണാഞ്ച ചിത്തം പുരുഷസ്യ ഭാഗ്യം' എന്നാണു് ശാസ്ത്രം പറയുന്നതു്! പ്രശസ്തയായ ആ നത്തകിക്കുവേണ്ടി നമ്മുടെ സാഹു് ആയിരക്കണക്കിനു രൂപ ചെലവുചെയ്യുന്നു! അതേസമയം ആ കുള്ളനെന്താണു സ്ഥാനം? അയാൾക്കൊരു ജോലിയുമില്ല. അങ്ങനെയുള്ള ഒരുത്തൻ എന്താണു പറഞ്ഞതെന്നറിയാമോ? 'കനീ! നീ ഇവിടെ താമസിച്ചു് നൃത്തംചെയ്യുകൊള്ളൂ! ഞാൻ പോകുകയാണു്.' അതു കേട്ട മാത്രയിൽ പെണ്ണിന്റെ മുഖം ഉപ്പുമാങ്ങപോലെയായി. അവർ പറയുകയാണു്: 'നിങ്ങൾ ദയവുചെയ്തു ക്ഷോഭിക്കരുതു്. ഞാൻ വേണ്ടതുപോലെ പ്രവർത്തിച്ചുകൊള്ളാം.' പെണ്ണു തന്റെ ഉള്ളംകൈയിലാണെന്നു് വാമനനു് അറിയാം. അതിനാൽ അവൻ കുറേക്കൂടി ക്ഷോഭം പ്രകടിപ്പിച്ചു പറഞ്ഞു: 'നീ ഇവിടെ താമസിച്ചു നൃത്തംചെയ്തു പ്രശസ്തി നേടിക്കൊള്ളൂ! എനിക്കതിന്റെയൊന്നും ഒരാവശ്യവുമില്ല.' കനി അപ്പോൾ പറഞ്ഞതു നേരിൽ കേട്ടില്ലായിരുന്നെങ്കിൽ വിശ്വസിക്കാൻകഴിയില്ലായിരുന്നു. മുകളിലെ നിലയിൽ എനിക്കൊരു മുറി കിട്ടുകയില്ലേ എന്നായിരുന്നു അവർ ചോദിച്ചതു്. നിത്യഹരിഭട്ടാചാര്യ ഇതുയും കാലമായി ഈ ഹോട്ടലിൽ അഴുക്കുവസ്ത്രങ്ങളും പേറി കഴിച്ചുകൂട്ടുന്നു. അവനെല്ലാം മനസ്സിലാകും. ജിമ്മിസാഹുവിനോടു ചോദിക്കണമെന്നാണു് ഞാൻ അവരോടു പറഞ്ഞതു്. ജിമ്മിസാഹു് എന്താണു പറഞ്ഞതെന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. ലാബ്രുട്ട മുകളിലെ നിലയിലേക്കു പോകുന്നതു കണ്ടു, മദാമ്മ തണുത്ത മുറിയിൽത്തന്നെ കഴിച്ചുകൂട്ടി. രാജാക്കന്മാർ തമ്മിലുള്ള യുദ്ധത്തിൽ പാവപ്പെട്ട പട്ടാളക്കാരും മൃഗങ്ങളും ചത്തൊടുങ്ങുന്നു. ഞാൻ തലയണ വേണോ എന്നു് അന്വേഷിക്കാൻ പോയതാണു്. മദാമ്മ അതിനു

ത്തരം നല്കിയില്ല. ഞാൻ വീണ്ടും ചോദിച്ചു: 'തലയണ വേണോ?'

'''ഇവിടെ രണ്ടു തലയണയുണ്ട്. സിങ്കിംറൂമിൽ ഇനിയും തലയണ വാങ്ങി സ്റ്റോക്കുചെയ്യാനാണോ?'''

ഇത്രയും പറഞ്ഞതിനു ശേഷം നിത്യഹരിബാബു എഴുന്നേറ്റു. ''പോകട്ടെ! അലക്കുകാർ ഇപ്പോഴും ജോലിയുപേക്ഷിച്ചു് കഞ്ചാവുവലിക്കുകയായിരിക്കും'' എന്നു പറഞ്ഞു് എന്റെ കിടക്കവിരിയും തലയണയും എടുത്തു.

ഞാൻ തടഞ്ഞു: ''ബയറുടെ പക്കൽ കൊടുത്തയച്ചു കൊള്ളാം. അല്ലെങ്കിൽ അലക്കുകാരിൽ ആരെയെങ്കിലും അയച്ചാൽ മതി.''

''സന്താനങ്ങളില്ലെന്നു കരുതി ഈശ്വരൻ എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ ദയവും കാരുണ്യവും നല്ലീട്ടില്ലെന്നോ! നിങ്ങളെന്റെ മുമ്പിൽ ഇത്രവലിയ വാക്കുകളും ഉച്ചരിക്കുകയോ? നിങ്ങളെക്കാളും പ്രായമേറിയ കുട്ടികളും എനിക്കുണ്ടാകുമായിരുന്നു.''

''ചായ തണുത്തുപോകുന്നു.'' ഗ്രഡ്ബേഡിയ അറിയിച്ചു.

ഞാൻ ചായ കുടിച്ചുശേഷം പുറത്തു വന്നപ്പോൾ കണ്ടതു് കനിയെയാണു്—അവർ അല്പവസ്ത്രങ്ങളാൽ ശരീരം മറച്ചു് സൂര്യദേവന്റെ ദൃഷ്ടിയാകർഷിക്കുവാൻ ശ്രമിക്കുകയാണു്. പ്രഭാതസൂര്യന്റെ കിരണങ്ങളിൽ സൗന്ദര്യം വർദ്ധിപ്പിക്കുവാനുതകുന്ന പദാർത്ഥം അടങ്ങിയിട്ടുണ്ടോ ല്ലം! എന്നാൽ രാവിലെസമയത്തെ ഈ സൗന്ദര്യോപാസന മറ്റുള്ളവർക്കു പല അസൗകര്യങ്ങളും സൃഷ്ടിക്കുമെന്ന കാര്യം തനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ.

റോസിയും അണിഞ്ഞൊരുങ്ങി മുറിയിൽനിന്നു പുറത്തുപോകുകയായിരുന്നു. മാക്കോപോളോ ഈ സമയത്തു്, ഡിക്ലേഷൻ നല്ലി ജോലി കുറയ്ക്കും. എന്നെ കണ്ട മാത്രയിൽ റോസി തന്റെ തിരുഷ്ടദൃഷ്ടി എന്റെനേർക്കു നിക്ഷേപിച്ചു. ഞാൻ സുപ്രഭാതം അറിയിച്ചു: ''ഗ്രഡ് മോണിംഗ്!'' അതിനു മറുപടി പറയാതെ റോസി നഖം കടിച്ചുമുറിക്കാൻ തുടങ്ങി. ''മിസ്റ്റർ, മാക്കോപോളോ

നിങ്ങളോട് ഒരു ബ്ലയിഡുകൊണ്ട് നഖം മുറിക്കാനല്ലെ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതു്?''

എനിക്കങ്ങനെ പറയേണ്ട ആവശ്യമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ലജ്ജയാൽ റോസിയുടെ മുഖം വിളറ്റു.

''ഞാൻ ജിമ്മിയേയും കൂട്ടി ഇപ്പോഴത്തന്നെ മാക്കോപോളോവിന്റെറയടുത്തു പോകുകയാണു്. വേണ്ടിവന്നാൽ ബോസിനേയും വിളിക്കും.'' റോസി കോപസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു.

ഞാൻ ഭയന്നുപോയി. ജിമ്മി അത്ര നല്ലവനല്ല. രാവിലെ കെട്ടിക്കയറി റോസിയെ അപമാനിച്ചതു് അനുചിതമായിപ്പോയി. സംഭവിക്കേണ്ടതു് സംഭവിച്ചുകഴിഞ്ഞു. റോസി വെറുതെ വിടുകയില്ല. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽനിന്നു് എന്നെ അകറ്റാൻ ലഭിക്കുന്ന ഏതൊരവസരവും അവരം പാഴാക്കുകയില്ല.

''മാക്കോപോളോവിനോടു് നിങ്ങൾ എന്തു പറയും?''

''ഈ ചെറുക്കനെ ഒരിക്കലും ഇവിടെ പൊറുപ്പിക്കാൻ പാടില്ലെന്നു പറയും.''

''ഞാൻ നിങ്ങൾക്കെന്തു ദ്രോഹം ചെയ്തു?''

റോസി അരക്കണ്ണിട്ടു കനിയുടെ നേരെ നോക്കി പറഞ്ഞു: ''എനിക്കല്ല, നിങ്ങൾക്കാണു ദ്രോഹം. നിങ്ങളെപ്പോലുള്ള ചെറുപ്പക്കാരനെ ഇവിടെ താമസിപ്പിക്കുന്നതു ശരിയല്ല.''

എനിക്കാശ്വാസമായി. റോസി താക്കോൽവളയം ചുഴറ്റി തുടർന്നു: ''ഡോൺട്ട ബീ കോൺഫിഡൻറ്. ഈ രാക്ഷസി നിങ്ങളുടെ തല വിഴുങ്ങാൻവേണ്ടി വായുംപിളർന്നിരിക്കുകയാണു്. ഞാൻ പറഞ്ഞേക്കാം.''

എന്റെ മറുപടിക്കു കാത്തുനില്ക്കാതെ റോസി നൃത്തഭംഗിയിൽ കോണിയിറങ്ങി താഴേക്കു പോയി.

ഞാൻ ആശ്ചര്യത്തോടെ നാലുപാടും നോക്കി. ഞാൻ സ്വപ്നംകാണുകയാണോ? ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ ജോലിക്കാരനായ ഞാൻ ഒരുകാലത്തു് കസുന്ദർഗ്രാമത്തിൽ വസിച്ചിരുന്നോ? സുധാംശു ഭട്ടാചാര്യയുടെ ഭവനത്തിൽ

വെച്ചു ചുന്നിയേട്ടൻ, കനായി ഏട്ടൻ, പുളിൻ ഏട്ടൻ, കൃഷ്ണേട്ടൻ, രബിയേട്ടൻ തുടങ്ങിയവരോടൊത്തു തമാശ പറഞ്ഞു രസിച്ചിരുന്ന മനുഷ്യൻ ഞാനായിരുന്നോ? ഒരിക്കൽ മെട്രോയിൽ സിനിമകാണാൻ വന്നിട്ട് വഴി തെറ്റി, തെരുവിൽ അലഞ്ഞ മനുഷ്യനാണോ ഈ ഞാൻ? ഞാൻ സ്വപ്നം കാണുകയാണു്. ലോകത്തിൽ ഷാജഹാൻഹോട്ടൽ എന്ന പേരിൽ ഒരു സ്ഥാപനമേയില്ല. കസുന്ദർഗ്രാമത്തിൽവച്ചു വിജയദശമിനാളിൽ 'ഭംഗ്' കുടിച്ചു തലയ്ക്കു മത്തുപിടിച്ചതാണു്. പെട്ടെന്നു കനിയുടെനേരെ ദുഷ്ടി പതിഞ്ഞു. സ്റ്റോട്ട്ലൻറുപുത്രിയായ കനി ഭാരതീയസൂര്യകിരണങ്ങളിൽ സ്നാനംചെയ്യുന്നു. ഇതാണു സത്യം! കസുന്ദർഗ്രാമം സ്വപ്നമാണു്. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽനിന്നു വിസ്കി മോഷ്ടിച്ചു കുടിച്ചു ഞാൻ കസുന്ദർഗ്രാമത്തെക്കുറിച്ചു സ്വപ്നംകാണുകയാണു്.

ഞാൻ സാവധാനം മട്ടപ്പാവിന്റെ നടുവിൽ വന്നു. നിത്യഹരിബാബുവിന്റെ ഉപദേശങ്ങൾ എന്നിൽ പ്രേരണചെലുത്തുന്നു. കനി സൂര്യസ്നാനംചെയ്യുകയല്ല. സർവ്വപാപസംഹാരകനായ ദിവാകരന്റെ ജ്യോതിയിൽ ശുദ്ധിചെയ്യുകയാണു്.

എന്നെ കണ്ടമാത്രയിൽ കനി എഴുന്നേറ്റു.

''ഗ്രഡ്മോണിംഗ്!'' ഞാനും അതാവർത്തിച്ചു.

''നിങ്ങൾ എന്തു മനുഷ്യരാണു്? ഇത്ര സൗകര്യമുള്ള സ്ഥലം സൂര്യസ്നാനത്തിനുവേണ്ടി വാടകയ്ക്കു കൊടുക്കാത്തതെന്തു്? സൂര്യസ്നാനത്തിനു റിസർവ്വ്ചെയ്യ ധാരാളം പണം സമ്പാദിക്കാൻ കഴിയും.'' കനി അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

ഞാൻ മറുപടി പറയുന്നതിനു മുമ്പേ അടുത്തുള്ള മുറിയിൽനിന്നു ഗ്രാമഫോൺഗീതം മുഴങ്ങാനാരംഭിച്ചു. കനിക്കു വിരക്തി തോന്നി: ''ആരാണീ അരസികൻ? ഇത്രരാവിലെ ഒരു ശബ്ദവും സഹിക്കാൻ എനിക്കു സാദ്ധ്യമല്ല.''

മിസ്റ്റർ ഗോമേജിന്റെ മുറിയിൽനിന്നാണു് ഈ ശബ്ദം ഒഴുകിവരുന്നതെന്നു് എനിക്കു മനസ്സിലായി. കനി അസ്വസ്ഥതയോടെ പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങളുടെ സഹപ്രവർത്ത

കരിൽ ആരെങ്കിലുമായിരിക്കും ഈ അന്യായം പ്രവർത്തിക്കുന്നതു്. അയാളോടു ഗ്രാമഫോൺ അടച്ചുവെക്കാൻ പറഞ്ഞുകൂടെ? രാത്രിമുഴുവൻ ഗാനത്തിൽ മുഴുകി ജീവിക്കേണ്ടി വരുന്ന ഞാൻ ഈ സമയത്തും അതു സഹിക്കണമോ?''

ഞാൻ നേരെ ഗോമേജിന്റെ മുറിയിലേക്കു നടന്നു. അദ്ദേഹം ബുഷ്ഷർട്ടും പൈജാമയും ധരിച്ചു്, ഒരു കസേരയിൽ കണ്ണുമടച്ചിരിക്കുകയാണു്. അടുത്തുതന്നെ ഒരു ഗ്രാമഫോൺ, സംഗീതമാലപിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. എനിക്കൊന്നും പറയാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ഈ പ്രഭാതസമയത്തും സന്ധ്യാഗീതം മുഴക്കുന്നതെന്തിനു്? ഇപ്പോഴും പശ്ചിമാകാശത്തിൽ ക്ഷാന്തസൂര്യൻ അസ്തമിക്കും. യാത്രപറയാനുള്ള സമയം സമാഗതമായിരിക്കുന്നു! സംഗീതത്തെക്കുറിച്ചു് എനിക്കു വിവരമില്ലെങ്കിലും ആരോ 'കൊക്കെൻ' ഇൻ ജക്ഷൻ തന്നു് എന്നെ അവശനാക്കിത്തീർത്തതുപോലെ തോന്നി.

എന്നെ കണ്ടമാത്രയിൽ മിസ്റ്റർ ഗോമേജു് വിഷണ്ണനായി മന്ദഹസിച്ചു പറഞ്ഞു: ''കേട്ടുകൊള്ളൂ, മനസ്സിരുത്തി കേട്ടുകൊള്ളൂ.''

ഗീതം കേൾക്കാൻ എനിക്കും ആഗ്രഹമുണ്ടായിരുന്നു. പക്ഷേ, കനി ബഹളമുണ്ടാക്കിയേക്കും. അതിനാൽ ഞാൻ പറഞ്ഞു: ''കനിമദാമ്മ നിങ്ങളെ വിളിക്കുന്നു.''

ഗോമേജു് വിരക്തിയോടെ പുറത്തുവന്നു. ഗോമേജിനെ കണ്ടു്, കനി ഒരു ടക്കി ടൗവ്വൽ എടുത്തു ശരീരം മറച്ചു്, പതിഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു: ''മിസ്റ്റർ ഗോമേജു്! ഈ സമയത്തു് ഒരു ശബ്ദവും എനിക്കിഷ്ടമല്ല.''

ഗോമേജിന്റെ മുഖത്തു് ആരോ അടിച്ചതുപോലെ തോന്നി. ഈ ഹോട്ടലിൽ കനിക്കുള്ള സ്ഥാനമെന്താണെന്നു് അയാൾക്കറിയാം. ഹോട്ടലിന്റെ നിലനില്പുതന്നെ കനിയെ ആശ്രയിച്ചാണു്. അവൾമൂലം ഒരു രാത്രി ആറേഴായിരം രൂപയുടെ വില്പന നടക്കുന്നുണ്ടു്. അവളുടെ ഇഷ്ടാനിഷ്ടങ്ങൾക്കു മുമ്പിൽ നിസ്സാരനായ ബാൻറുകാരന്റെ ഇഷ്ടാനിഷ്ടത്തിനു യാതൊരു മൂല്യവുമില്ല. എന്നിട്ടും ഗോമേജിന്റെ ശരീരം വിറച്ചു. ഗോമേജിന്റെ മാനസികാ

വസ്ഥ കനിക്കു മനസ്സിലായി. അവൾ ശരീരത്തിൽനിന്നു ടൗവ്വൽ മാറ്റി സൂര്യതാപമുപയോഗംചെയ്യാൻ ശ്രമിച്ചുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു: ''എന്തു സംഭവിച്ചു?''

ഗോമേജ് വളരെ ബദ്ധപ്പെട്ടിത്രയും പറഞ്ഞു: ''മിസ് കനീ! നിങ്ങൾക്കനേകം നന്ദി! നിങ്ങൾക്കു് ആ സൗകര്യം സൃഷ്ടിച്ചതിൽ ഞാൻ ഖേദിക്കുന്നു. ഇന്നു് എന്റെ ജീവിതത്തിൽ ഒരു സ്മരണീയദിനമായതുകൊണ്ടു് അങ്ങനെ ചെയ്തുപോയതാണു്.''

ഗോമേജ് സ്വന്തം മുറിയിലേക്കു നടന്നു. കനി പെട്ടെന്നു് എഴുന്നേറ്റു സ്ലീപ്പിംഗ് ഗൗൺ ധരിച്ചുകൊണ്ടു് വിളിച്ചു: ''മിസ്റ്റർ ഗോമേജ്!''

ഗോമേജ് ഒന്നും കേൾക്കാത്തമട്ടിൽ മുറിയിൽച്ചെന്നു് ഗ്രാമഫോൺ അടച്ചുവെച്ചു. കനി ഗോമേജിന്റെ മുറിയിലെത്തി. ഞാനും അവളെ പിന്തുടർന്നു.

''ഇന്നത്തെ ദിവസം എന്താണു സംഭവിച്ചതു്?''

ഗോമേജിനു് ഇപ്പോഴും ആരേയും ഭയമില്ല. മാനേജ്മെന്റിൽ ആദരണീയനും, ദൾകൾക്കു പ്രിയപ്പെട്ടവളുമായ കനിക്കു് ഒരു നഷ്ടവും വരുത്താൻ അയാൾക്കു സാധിക്കുകയില്ല. പതിഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ ഗോമേജ് പറഞ്ഞു: ''ഗായികയും, നർത്തകിയുമായ നിങ്ങൾക്കു് ഇന്നത്തെ ദിവസമെന്താണെന്നറിഞ്ഞുകൂടെ?''

കനി ഭയപ്പെട്ടു. മന്ത്രബലത്താൽ ഗോമേജ് അവളെ, വശംവദയാക്കിയിരിക്കുന്നു. ''എന്റെ അജ്ഞത ക്ഷമിക്കണം. ഇന്നത്തെ ദിവസം എന്താണു സംഭവിച്ചതെന്നു പറഞ്ഞുതരൂ!''

അപമാനിതനായ സംഗീതവിദ്വാൻ ആത്മഗതം ചെയ്തു: ''സ്വരങ്ങളുടെ രാജാവു്! ഞങ്ങളുടെ രാജാധിരാജൻ! ഇന്നത്തെ ദിവസം നിന്ദ്യവും അവഹേളിതവുമായ അവസ്ഥയിൽ അന്ത്യശ്വാസം വലിച്ചു. എങ്കിലും അദ്ദേഹമിന്നും ഞങ്ങളുടെ രാജാവാണു്. ഞാൻ റോക്—എൻ—റോൾ ആലപിക്കാറുണ്ടു്. ക്യാബറയിൽ സ്വരങ്ങളാലപിക്കുന്നു. എങ്കിലും അദ്ദേഹം എന്റെ രാജാവാണു്.''

എനിക്കു" അടങ്ങിനില്ക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ഞാൻ ഇടയ്ക്കുകയറി പറഞ്ഞു: ''ബിട്ടോഫൺ അല്ലെ?''

മിസ്റ്റർ ഗോമേജ് തലയാട്ടി, പതിഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു: ''ഞങ്ങളുടെ രാജാവ് മറ്റൊരാളാണ്. അദ്ദേഹം വളരെ ദരിദ്രനായിരുന്നു. ഒരുകാലത്തു് ഖ്യാതിയാർജ്ജിച്ചെങ്കിലും പിന്നീടതു നഷ്ടപ്പെട്ടു. ഒരു പുരോഹിതന്റെ ഭവനത്തിലായിരുന്നു അദ്ദേഹം സംഗീതാലാപനം നടത്തിയിരുന്നതു്. പുരോഹിതൻ ഒരു ദിവസം ഞങ്ങളുടെ രാജാവിനെ അടിച്ചു പുറത്താക്കി. അതിനുശേഷം ഞങ്ങളുടെ ദരിദ്രരാജാവിന്റെ ജീവിതം ദുഃഖപൂർണ്ണമായിത്തീർന്നു. അതായിരിക്കണം അദ്ദേഹം മറ്റുള്ളവരുടെ ദുഃഖവും മനസ്സിലാക്കിയിരുന്നതു്. എന്നാൽ പൃഥ്വിയിൽ അതിനാരു വിലകല്പിക്കും? സ്വരങ്ങളുടെ രാജാവു് ദാരിദ്ര്യവും ദുഃഖവും അവഹേളനവും സഹിച്ചു് മുപ്പത്തിയഞ്ചാമത്തെ വയസ്സിൽ ഇഹലോകവാസം വെടിഞ്ഞു. ആസന്നമരണനായിക്കിടന്നപ്പോഴും അദ്ദേഹം എത്ര സൗന്ദര്യവാനായിരുന്നു എന്നോ? യുവതിയായ ഭാര്യ ആസന്നമരണനായിക്കിടക്കുന്ന ഭർത്താവിന്റെ മുഖത്തോടു മുഖമടുപ്പിച്ചു പറഞ്ഞു: 'വല്ലതുംപറയാനുണ്ടോ?' അതേ! അദ്ദേഹത്തിനു പറയാനുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ അതു കുടുംബകാര്യമോ സംഗീതചർച്ചയോ ആയിരുന്നില്ല. ഊർദ്ധശ്വാസം വലിക്കുന്നതിനിടയിൽ അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: 'എന്റെ മരണവാർത്ത ഇപ്പോഴും പുറത്തറിയിക്കുകയില്ലെന്നു പ്രതിജ്ഞചെയ്യൂ!' പാവം! ആൽബ്രത്സ് അകലെ എവിടെയോ പോയിരിക്കുകയാണു്. ആ സ്നേഹിതൻ തിരിച്ചെത്താൻ കുറെദിവസം വേണ്ടിവരും. അതിനുള്ളിൽ എന്റെ മരണവാർത്തയറിഞ്ഞുപോയാൽ എന്റെ ജോലി മറ്റാരെങ്കിലും തട്ടിയെടുക്കും. ആൽബ്രത്സ് ജോലിയില്ലാതെ വലയുകയാണെന്നകാര്യം നിനക്കറിയാമല്ലോ?'''

മരണശയ്യയിൽ കിടന്നുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെയുള്ള കാര്യം പറയാൻ മോത്സർട്ടിനു മാത്രമേ സാധിച്ചിരുന്നുള്ളു. ആത്മാർത്ഥത നിറഞ്ഞ ഒരു ഹൃദയം ഉണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ടാണു് അദ്ദേഹത്തിന്നിത്തരത്തിലുള്ള സ്വരങ്ങളും

ആവിഷ്കരിക്കാൻ കഴിഞ്ഞതു്.'' ഗോമേജു് മൗനമവലംബിച്ചു. മോത്സർട്ടിനെ ശ്മശാനത്തിൽ കൊണ്ടുപോയി സംസ്കരിച്ചിട്ടു വന്നമട്ടിൽ നനഞ്ഞ കണ്ണുകളോടെ അദ്ദേഹം തുടന്നു: ''ജോലിയില്ലാത്ത ജീവിതം എത്ര യാതനാപൂർണ്ണമാണെന്നു ഞങ്ങളുടെ രാജാവിനറിയാമായിരുന്നു. അതാണു് മരണസമയത്തും അദ്ദേഹത്തിനു തന്റെ സ്നേഹിതനെ മറക്കാൻ കഴിയാതിരുന്നതു്. അദ്ദേഹം തന്റെ അവസാനത്തെ ഗാനമായ Mozart's Requiem-K 626–നു് സ്വരാവിഷ്കരണം നടത്തിപ്പോന്നിട്ടു് മാസങ്ങളം പലതു കഴിഞ്ഞിരുന്നു. രോഗാവസ്ഥയിലും സംഗീതോപാസന നടത്തി, അദ്ദേഹം കരയാറുണ്ടായിരുന്നു. ഇതു് എന്റെ സ്വന്തം റിക്വം ആണു്. എന്റെ മരണഗീതം ഞാൻതന്നെ രചിക്കുന്നു. എന്റെ ഈ മൃതപ്രായമായ ശരീരം അതു പൂർത്തിയാക്കുവാൻ അനുവദിക്കുമോ എന്തോ തനിക്കീ സ്വരം പൂർത്തിയാക്കണമെന്നായിരുന്നു ആ സ്വരസമ്രാട്ടിന്റെ ആഗ്രഹം.

''മരിക്കുന്നതിനു മുമ്പു് മോത്സർട്ടു് തന്റെ ശിഷ്യന്മാരേയും, സ്നേഹിതന്മാരേയും ക്ഷണിക്കുകയുണ്ടായി. അദ്ദേഹത്തിനു് അപ്പോഴം സംസാരിക്കുവാൻ ശക്തിയുണ്ടായിരുന്നില്ലെങ്കിലും മോത്സർട്ടു് റിക്വം ആലപിക്കാൻ ആംഗ്യം കാണിച്ചു. റിക്വം ആലപിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കെ അദ്ദേഹം തേങ്ങിക്കരഞ്ഞു. അബോധാവസ്ഥയിലും അദ്ദേഹം ആ ഗാനമാണു് ആലപിക്കുന്നതെന്നു തോന്നിപ്പോയി. മോത്സർട്ടിന്റെ അവസാനത്തെ വാക്കുകളം എന്തായിരുന്നു എന്നറിയാമോ?'' ഗോമേജു് എന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു. കനിയുടെ ഭാവം മാറിയതു ഞാൻ ശ്രദ്ധിച്ചു. അവം ഹോട്ടൽജോലിക്കാരനായ ആ വാദ്യക്കാരന്റെ നേരെ ജിജ്ഞാസയോടെ നോക്കിയിരിക്കുകയാണു്.

ഗ്രാമഫോണിൽ മോത്സർട്ടു് റിക്വം റിക്കാർഡു് വെച്ചുകൊണ്ടു് ഗോമേജു് തുടന്നു: ''ഇതാണു് ഞങ്ങളുടെ രാജാവിന്റെ അന്ത്യവചനം: Did I not tell you that I was waiting this for myself:''

റിക്കാർഡിൽനിന്നയന്ന മൃത്യുഗീതം അവ്യക്തമായ ഒരു വേദന ശരീരമാകുന്ന കൂട്ടിൽനിന്നു പുറത്തുകടന്നു മഹാശൂന്യത്തിലെത്തിക്കാൻ വെമ്പുന്ന ഒരു പ്രതീതിയാണു്. ജീവിതപ്രഭാതത്തിൽ ഞങ്ങൾ മൃത്യുസന്ധ്യയെ കണ്ടെത്തി. വിവാഹമണ്ഡപത്തിൽവെച്ചുതന്നെ വൈധവ്യംപൂണ്ട വധു യോഗിനിയായി നില്ക്കുന്ന കാഴ്ച! ഗോമേജ് തന്റെ ശരീരത്തെ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിന്റെ മേൽത്തട്ടിൽ ഉപേക്ഷിച്ചിട്ടു് അങ്ങകലെ എവിടെയോ സഞ്ചരിക്കുകയാണു്. കനി കരയുന്നുമുണ്ടു്.

എനിക്കു വിശ്വസിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. കണ്ണു തുടച്ചു ഞാൻ വീണ്ടും നോക്കി. ശരിയാണു്. നിശാറാണിയായ കനിയുടെ കവിൾത്തടങ്ങളിലൂടെ അശ്രു ഒഴുകുന്നു. ഐ ആം സോറി എന്നു പറഞ്ഞു് അവൾ ഗോമേജിന്റെ മുറിയിൽനിന്നും പുറത്തുകടന്നു.

കനിയോടൊത്തു ഞാനും പോന്നു. ഗോമേജിനെ ഇതേവരെ ശരിക്കു മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നില്ല. ഒരു ഹോട്ടലിലെ നിസ്സാരവാദ്യക്കാരൻ എന്നതിൽ കവിഞ്ഞു് അയാളെപ്പറ്റി ഒന്നും അറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. ഒരിക്കൽ വാദ്യക്കാരെ സംബന്ധിച്ചു മാക്കോപോളോ പറയുകയുണ്ടായി. ''ഹോട്ടലിലോ റസ്റ്റാറന്റിലോ വാദ്യമാലപിക്കുന്ന എന്നു കരുതി ഇവർ വിദ്വാന്മാരല്ലെന്നു് ആരും ധരിക്കരുതു്. സന്ദർഭം ലഭിച്ചാൽ വിശ്വവിഖ്യാതിയാർജ്ജിക്കാൻ യോഗ്യരായ സംഗീതവിദ്വാന്മാരും നമ്മുടെ ഹോട്ടലുകളിലുണ്ടു്.''

ബോസേട്ടൻ ഒരിക്കൽ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു: ''ഗോവായിലെ ക്രിസ്ത്യൻയുവാക്കന്മാരെ നിങ്ങൾ അറിയുകയില്ല. സംഗീതം അവർക്കിടിമയാണു്. സംഗീതമൊഴികെ മറ്റൊന്നുമവർക്കറിഞ്ഞുകൂടാ. അവരുടെ ജീവിതത്തിൽ മറ്റൊരു ലക്ഷ്യവുമില്ല. പകൽ മുഴുവൻ വയലിൻ, ക്ലാർനെറ്റ് വാദ്യയന്ത്രങ്ങളടുത്തുവച്ചുകൊണ്ടിരുന്നും. സമയമാകുമ്പോൾ യൂണിഫോറമണിഞ്ഞു് യന്ത്രങ്ങളെപ്പോലെ താഴെയിറങ്ങിവരും. മുംതാസ് റസ്റ്റാറന്റിൽ ആഗതരായിട്ടുള്ള അതിഥികളുടെ ഹൃദയോല്ലാസത്തിനായി സംഗീതമാലപി

ച്ചിട്ട് യന്ത്രങ്ങളെപ്പോലെതന്നെ മുകളിലേക്കു പോകും. യൂണിഫോറം അഴിച്ചുവെച്ചു വീണ്ടും ഉറങ്ങും. അവരിൽ പ്രഭോത്ചന്ദ്ഗോമേജ് വ്യത്യസ്തനാണ്. അദ്ദേഹം ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ സംഗീതമാലപിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും മറെറാരു ലോകം സ്വപ്നം കാണുന്നവനാണ്. സമ്രാട്ടകും തിക്കും തിരക്കും കൂട്ടുന്ന ഒരു ലോകമാണത്.''

ഗോമേജിന്റെ മുറിയിൽനിന്നു പുറത്തുവന്ന കനി വീണ്ടും സൂര്യസ്നാനത്തിനൊരുങ്ങി. അവർ ആകെ പരിവത്തനപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. പ്രഭോത്ചന്ദ്ഗോമേജ് നിമിഷംകൊണ്ട് ആ നിശാറാണിയുടെ എല്ലാ അഹങ്കാരങ്ങളും തകത്തുകളഞ്ഞു.

കനി മുതുകത്തു വെയിൽ ഏല്പിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''ഞങ്ങളുടെ യൂറോപ്പിൽ ദിവസവും ഇതുപോലെ വെയിൽ തെളിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ എന്നെപ്പോലുള്ളവർക്കു ജീവിക്കാൻ പ്രയാസമാകുമായിരുന്നു.'' അവസാനം പറഞ്ഞതിന്റെ ഉദ്ദേശം എനിക്കു മനസ്സിലായില്ല. കനി വിശദീകരിച്ചു: ''ഞങ്ങളുടെ രാജ്യത്തു് ഇതുപോലെ വെയിലുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ എല്ലാ സ്ത്രീകളും സുന്ദരികളായിത്തീരുമായിരുന്നു. അപ്പോൾ എനിക്കൊന്നും സ്ഥാനമുണ്ടാകുകയില്ലായിരുന്നു.''

ക്യാബറുകളിലെ നിശാറാണിമാരും സാധാരണക്കാരായ മനുഷ്യരാണ്. അവരോടും സാധാരണരീതിയിൽ സംസാരിക്കാൻ കഴിയുമെന്നു് ഇപ്പോഴേ എനിക്കു മനസ്സിലായുള്ളൂ. കനി എന്നെനോക്കി പറഞ്ഞു: ''മേലിൽ വഷ്ത്തിലൊരിക്കൽ ഇൻഡ്യയിൽ വരാൻ ശ്രമിക്കും. ശരീരകാന്തി നിലനിത്താൻ സാധിക്കുമല്ലോ! അല്ല, നിങ്ങളെന്തിനാണു്, ഇരിക്കൂ!''

ഞാൻ ഒരു സ്റ്റൂളിൽ ഇരുന്നു.

''ഹ്യാരിയെ കണ്ടോ?'' കനി ചോദിച്ചു.

രാത്രിയിലെ കഴപ്പത്തിനു ശേഷം ലാബ്രുട്ട ഇപ്പോഴും ഉറങ്ങുകയായിരിക്കും എന്നായിരുന്നു എന്റെ ധാരണ. കനിയും അങ്ങനെ ധരിച്ചിരുന്നു.

''മിസ്റ്റർ ലാബ്രുട്ട ഇപ്പോഴും ഉറങ്ങുകയാണോ എന്നു ഞാൻ നോക്കിയിട്ടു വരാം.''

''ഹ്യാരി ഉറങ്ങുകയാണെങ്കിൽ ഉറങ്ങിക്കൊള്ളട്ടെ! വിളിച്ചുണർത്തേണ്ട.''

എനിക്കു വെറുപ്പുതോന്നി. ഒരു ക്യാബറെനർത്തകിയുടെ സഹപ്രവർത്തകൻ വി. ഐ. പി. ഒന്നുമല്ല. ബ്രേക്ഫാസ്റ്റിന്റെ സമയം കഴിഞ്ഞിട്ടും ഉണർന്നുകൂടെന്നോ!

''ഹോട്ടൽജോലിക്കാരായ ഞങ്ങൾക്കു മനുഷ്യരെ ഉപദ്രവിക്കാതിരിക്കാനുള്ള വിദ്യയറിയാം.'' ഞാൻ പറഞ്ഞു.

ലാബ്രുട്ടയുടെ മുറി അടച്ചിട്ടിരിക്കുകയാണു്. ജാലകത്തിന്റെ വിടവിലൂടെ നോക്കിയപ്പോഴും ഭയം തോന്നി. കിടക്കയിൽ ആരേയും കാണ്മാനില്ല. ഞാൻ ജനൽ തുറന്നു നോക്കി. ലാബ്രുട്ട എവിടെ? ബാത്ത്റൂമിൽ പോയിരിക്കുമോ? ഇല്ല! യാതൊരു ശബ്ദവും കേൾക്കാനില്ല. വാതിൽ വെളിയിൽനിന്നു പൂട്ടിയിരിക്കുകയാണു്.

ഞാൻ അവിടെ കാത്തുനില്ക്കുന്നതു കണ്ടു് കനി എഴുന്നേറ്റു വന്നു. തന്റെ ശരീരത്തെക്കുറിച്ചു് അവൾക്കു യാതൊരു ആലോചനയുമില്ല. ശരീരം ഉണ്ടെന്നു മാത്രം. അതു് ആവരണംചെയ്തിട്ടുണ്ടോ ഇല്ലയോ എന്നു ചിന്തയില്ല.

''ഹ്യാരി അകത്തില്ലേ?'' കനി ചോദിച്ചു.

''വാതിൽ പൂട്ടിയിരിക്കുകയാണു്.''

കനി യേന്നു വിറയ്ക്കാൻ തുടങ്ങി. ''അവൻ എവിടെപ്പോയി?''

എന്റെ മൗനം കണ്ടു് കനി പരിഭ്രാന്തയായി. ''നിങ്ങൾ ഒന്നും പറയാത്തതെന്തു്? വെറുതെ നിന്നാൽ കാര്യം നടക്കുമോ?''

ഞാൻ വലിയ കഴപ്പത്തിലായി. ലാബ്രുട്ട എവിടെപ്പോയെന്നു ഞാൻ എങ്ങനെ അറിയും! കനിയുടെ കണ്ണുകൾ നിറഞ്ഞു. അവൾ ഗദ്ഗദത്തോടെ പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങളാണിതിനുത്തരവാദി. നിങ്ങൾ എന്തിനാണു് രാത്രി എന്നെ വിളിച്ചുകൊണ്ടുവന്നതു്! നിരുപദ്രവിയായ ഒരു

ചെറിയ മനുഷ്യൻ നിങ്ങളുടെ വീട്ടിൽ വന്നു് എന്തെങ്കിലും കുഴപ്പമുണ്ടാക്കിയാൽത്തന്നെയും സഹിക്കാനല്ലെ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ള''

കനിയുടെ അഭിപ്രായം കേട്ട ഞാൻ ആശ്ചര്യപ്പെട്ടു. എന്റെ നേരെയുള്ള ആക്രമണം അതുകൊണ്ടും അവസാനിച്ചില്ല

''ഞാനും ഹ്യാരിയും ദിവസേന എന്തുമാത്രം അക്രമങ്ങളും അനീതികളും സഹിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു! ഞങ്ങടെ ആരോടും ആവലാതിപ്പെടാൻ വരുന്നില്ലല്ലോ!''

കനി കണ്ണീർവാർത്തുകൊണ്ടു് എന്റെ അടുത്തേക്കു വന്നു: ''ഇന്നലെ രാത്രിമുഴുവൻ അവൻ കരഞ്ഞു കഴിച്ചുകൂട്ടി. ഞാൻ സമാശ്വസിപ്പിക്കുകയും ക്ഷമാപണംചെയ്യുകയും ചെയ്തിട്ടും ഹ്യാരി എന്നോടു മിണ്ടിയില്ല. അഭിമാനത്തോടെ മുഖം തിരിച്ചുകളഞ്ഞു.''

ഞാൻ എന്തോ പറയാൻ തുനിയുകയായിരുന്നു. അതിനുള്ളിൽ ഫോൺ മുഴങ്ങി. ഞാൻ റിസീവർ എടുത്തു. റോസിയാണു സംസാരിക്കുന്നതു്: ''ടെലിഫോൺ ഓപ്പറേറ്റർക്കു വയറുകടിരോഗം ബാധിച്ചതിനാൽ ഞാൻ ആസ്ഥാനത്തു ജോലിചെയ്യുകയാണു്.''

''അന്യരെ സഹായിക്കുക എന്ന ഉദാരമനഃസ്ഥിതിക്കു നിങ്ങടം പ്രശംസയർഹിക്കുന്നു!''

''നിങ്ങളെ ഉപദ്രവിക്കാൻ ആഗ്രഹമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഒരു മാന്യൻ നിങ്ങളുടെ കനിയുമായി സംസാരിക്കാൻ വെമ്പുകയാണു്.''

''ഹലോ!''

''യെസ്!'' അയാൾ കനി ദി വുമണിന്റെ മധുരശബ്ദം ശ്രവിക്കാൻ തയ്യാറായി നിന്നിരുന്നു. എന്നാൽ അതിനു പകരം എന്റെ ശബ്ദം കേട്ട നിരാശപ്പെട്ടുകാണും!

''ഞാൻ മിസ്സ് കനിയുമായി അല്പം സംസാരിക്കാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു.''

''അങ്ങു് ആരാണു്?''

''ഞാൻ ഒരു പൗരനാണു്. അവരുമായി ഒരു കാര്യം ചച്ച്ചെയ്യേണ്ടിയിരിക്കുന്നു!''

''സോറി! അവരുമായി ഫോണിൽ സംസാരിക്കാൻ അനുവാദമില്ല. അവർ അപരിചിതരുമായി സംസാരിക്കുകയില്ല.''

പൗരനു് അമർഷം തോന്നി:

''നിങ്ങടം എന്താണു പറയുന്നതു്? പരസ്പരം അടുക്കാതെ പരിചയപ്പെടുന്നതെങ്ങനെ?''

ഹോട്ടലിൽ ജോലിചെയ്യുമ്പോഴും ക്ഷോഭിക്കാൻ നിവ്വാഹമില്ല. ക്ഷോഭമുള്ളവനു ഹോട്ടൽജോലി ചെയ്തു് ഉപജീവനംകഴിക്കാൻ സാദ്ധ്യമല്ല. അതിനാൽ മാന്യ ഭാഷയിൽ ഖേദം പ്രകടിപ്പിച്ചു ഞാൻ പറഞ്ഞു: ''മിസ്സ് കനിയെ കാണാനോ അവരുമായി സംഭാഷണം നടത്താനോ സാദ്ധ്യമല്ല.''

''പ്രധാനമന്ത്രിയോടുപോലും ഫോണിൽ സംസാരിക്കാമല്ലോ! അതേസമയം നിങ്ങളുടെ കനി ദി വുമണിനോടു സംസാരിക്കാൻ പാടില്ലെന്നോ?''

''അതെ! നിങ്ങടംക്കെന്തെങ്കിലും പറയാനുണ്ടെങ്കിൽ പറഞ്ഞുകൊള്ളു! ഞാൻ കനിയെ അറിയിച്ചുകൊള്ളാം.''

ആ മാന്യൻ നൈരാശ്യത്തോടെ പറഞ്ഞു:

''ലോകത്തുള്ള അനേകം ഹോട്ടലുകൾ ഞാൻ കണ്ടിട്ടുണ്ടു്. എന്നാൽ കല്ലുത്തയിലെപ്പോലെ ചീത്ത സ്വഭാവം മറ്റെങ്ങുമില്ല. എന്റെ സമ്മാനം അവർക്കു ലഭിച്ചോ എന്നറിഞ്ഞാൽക്കൊള്ളാമായിരുന്നു.''

''എന്താണു സമ്മാനം?''

ഞാൻ താമസിക്കുന്നേതിൽ കനി അസ്വാസ്ഥ്യപ്പെടുന്നുണ്ടായിരുന്നു.

''കുറേ പഴങ്ങളും പൂക്കളുമായിരുന്നു. ഇതേവരെ അതു ലഭിച്ചില്ലെന്നോ?''

''അയച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ കിട്ടാതിരിക്കുകയില്ല.''

ഞാൻ റസീവർ താഴെ വെച്ചമാത്രയിൽ കനി ഓടിവന്നു. ''മോശമായ വാർത്ത വല്ലതുമാണോ?'' ''അല്ല.'' ഞാൻ ഗംഭീരസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു. തിരിഞ്ഞുനോക്കി

യപ്പോഴാ കണ്ടത്. ഒരു കുട്ട നിറയെ പഴങ്ങളും കുറെ പൂച്ചെണ്ടുകളുമായി കയറിവന്ന ഗ്രഡ്ബേഡിയയെയായിരുന്നു. അവൻ കുട്ട മദാമ്മയുടെ മുമ്പിൽ വെച്ചു. പൂച്ചെണ്ടിന്മേൽ ഒരു കാർഡു തൂക്കിയിട്ടുണ്ട്. അതിൽ ആ മാന്യന്റെ പേരും ഫോൺനമ്പരും കുറിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു.

കനി സമ്മാനസാമഗ്രികളുടെ നേരെ തിരിഞ്ഞുനോക്കുകപോലും ചെയ്തില്ല. അവൾ ഒരു ശിശുവിനെപ്പോലെ തേങ്ങിക്കരയുകയാണു്. കനി എന്റെ ഗ്രാമത്തിലെ ഏതോ ബാലികയാണെന്നേ അപ്പോൾ എനിക്കു തോന്നിയുള്ളു. വിശാലമായ ഒരു നഗരത്തിൽവെച്ചു് അവളുടെ കൂട്ടുകാരൻ നഷ്ടപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു!

മദാമ്മ കരയുന്നതു കണ്ട ഗ്രഡ്ബേഡിയ പരിഭ്രമിച്ചു: ''എന്തു പറ്റി? മദാമ്മയ്ക്കു പൂക്കളിഷ്ടമല്ലേ?''

''നമ്മുടെ ഭഗവാൻസായ്ബിന്റെ വല്ല വിവരവുമറിയാമോ?'' ഞാൻ ചോദിച്ചു. ഗ്രഡ്ബേഡിയ എന്നെ രക്ഷിച്ചു.

''ഭഗവാൻസായ്പോ? അദ്ദേഹം നടക്കാൻ പോയിരിക്കുകയാണു്.''

ലാബ്രട്ട അടുത്തുള്ള മൈതാനത്തിലേക്കുള്ള വഴി ചോദിച്ചിട്ടാണു പോയതു്. സെൻട്രൽ അവന്യുവിൽക്കൂടി എസ്പ്ലനേഡിൽ എത്താമെന്നും അവിടെനിന്നു ചൗരംഗിയിലൂടെ മൈതാനത്തു് എത്താമെന്നും ഗ്രഡ്ബേഡിയ പറഞ്ഞുകൊടുത്തു.

കനിക്കു് അല്പം ആശ്വാസമായി. മേഘാവൃതമായ മുഖത്തു ചിരിയുടെ സൂര്യനെ കണ്ടെത്താൻ കഴിഞ്ഞു. ഇപ്പോഴും ഒരു തമാശ കാണിച്ചുതരാമെന്നു പറഞ്ഞു്, കനി പൂച്ചെണ്ടെടുത്തു് അതിൽ തൂക്കിയിരുന്ന കാർഡ് വലിച്ചെറിഞ്ഞു്, തൽസ്ഥാനത്തു് എന്തോ എഴുതി, ലാബ്രട്ടയുടെ മുറിയിലുള്ള ഫ്ളൗവർപോട്ടുകളിൽ നിക്ഷേപിച്ചു. ''അപരിചിതമായ ഈ നഗരത്തിൽ തനിക്കുവേണ്ടി കനി ഇത്രയധികം പൂക്കൾ എവിടെനിന്നു ശേഖരിച്ചു എന്നൊന്നു ഹ്യാരി അത്ഭുതപ്പെടട്ടെ.''

ലാബ്രുട്ടയെ സന്തോഷിപ്പിക്കാൻ അവസരം ലഭിച്ചതിൽ കനിക്കും സന്തോഷമായി. എന്നാൽ ആ സന്തോഷം അല്പനിമിഷത്തേക്കു മാത്രമേ ഉണ്ടായുള്ളൂ. എന്റെ വാച്ചിൽ നോക്കി അവൾ വീണ്ടും പരിഭ്രാന്തയായി.

''ഇത്ര ഭയപ്പെടുന്നതെന്തിനു്? സാഷ്ു് ഇപ്പോൾ എത്തിച്ചേരും.'' ഞാൻ പറഞ്ഞു.

''എനിക്കു സമാധാനിക്കാൻ കഴിയുന്നില്ല. ചെറിയ മനുഷ്യനാണു്. റോഡു് മുറിച്ചുകടക്കുമ്പോൾ അപകടം നേരിട്ടെന്നുവരാം.''

''നിങ്ങൾ നോക്കിക്കൊള്ളൂ! അദ്ദേഹം ഇപ്പോൾ വരും. കോപിഷ്ടനായ മനുഷ്യൻ അല്പസമയം വെളിയിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടുന്നതു നല്ലതാണു്. സ്വഭാവത്തിനു് കാക്ശ്യം കുറയും.''

എന്റെ പ്രവചനം ഫലിക്കുമെന്നു് എനിക്കും വിശ്വസിക്കാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നില്ല. ഞങ്ങളുടെ സംഭാഷണമവസാനിക്കുന്നതിനു മുമ്പുതന്നെ ലാബ്രുട്ട എത്തിച്ചേർന്നു. പ്രസന്നവദനനായിട്ടാണു വന്നിരിക്കുന്നതു്. ഏതോ ഗീതമാലപിക്കുന്നുമുണ്ടു്. എന്താണെന്നു മനസ്സിലാകുന്നില്ല.

''എന്താണീ പാടുന്നതു്?'' കനി ചോദിച്ചു. ഹ്യാരിയുടെ ഉച്ചാരണം ശ്രദ്ധിച്ചപ്പോൾ കാര്യം മനസ്സിലായി. ''ജയു് ജയു് രഘുപതി രാഘവ രാജാറാം.''

ലാബ്രുട്ടയ്ക്കു ഭ്രാന്തുപിടിച്ചോ?

''കനീ! വണ്ടർഫുൾ ഗീതം!'' പിന്നീടു നൃത്തംചെയ്തുകൊണ്ടു ലാബ്രുട്ട പാടാൻതുടങ്ങി:

''പടീടപാവന സീടാറാം.''

''ഇതുവരെ എന്തു ചെയ്യുകയായിരുന്നു?'' കനി ചോദിച്ചു.

''ഇതാണു് നിങ്ങളുടെ ദുഃസ്വഭാവം! എന്നെക്കുറിച്ചു ചിന്തിച്ചുചിന്തിച്ചു് നിങ്ങൾക്കുറക്കമില്ല. എന്നെക്കുറിച്ചുള്ള ചിന്തയിൽ നിങ്ങൾ സ്വന്തം നഗ്നത്വവും മറന്നുപോയി അല്ലെ?''

കനി, ലാബ്രുട്ടയിൽനിന്നു് ഇത്തരത്തിലുള്ള ഒരു മറുപടി പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്നില്ല. അവളുടെ നയനങ്ങൾ

നിറഞ്ഞു: ''ഹ്യാരീ! ലോകത്തു് ഇത്രയും ജനങ്ങളം ഉണ്ടായിരുന്നിട്ടു് നീ എന്നോടിങ്ങനെ പറഞ്ഞല്ലോ!''

പ്രഭാതത്തിന്റെ സ്നിഗ്ധത ഹ്യാരിയുടെ ഹൃദയത്തിലും പ്രതിഫലനം സൃഷ്ടിച്ചു. അയാൾക്കു് തന്റെ തെറ്റു മനസ്സിലായി. ലാബ്രുട്ട പെട്ടെന്നു കനിയുടെ കരം ഗ്രഹിച്ചു പറഞ്ഞു: ''ഞാൻ തമാശ പറഞ്ഞതല്ലെ? കളിയും കാര്യവും അറിഞ്ഞുകൂടാത്ത കൊച്ചുകുട്ടിയാണല്ലോ നിങ്ങളിപ്പോഴും!''

എന്റെ ദുഷ്ടിമറച്ചു് കനി സ്വന്തം കണ്ണീർ തുടച്ചു. ലാബ്രുട്ട തന്റെ യാത്രാവിവരണം തുടർന്നു: ''മൈതാനത്തുകൂടെ നടന്നു നടന്നു് നദീതീരത്തെത്തി. അവിടെ ഒരു സംഘം ആളുകളം നടപ്പാതയിൽ ഇരുന്നു പാട്ടു പാടിക്കൊണ്ടിരുന്നു. വെരി സ്വീറ്റ് സോംഗ്! വെരി നൈസ് പീപ്പിൾ! റീയലി ജെൻറിൽമെൻ! അവർ എന്നെ കണ്ട മാത്രയിൽ പാട്ടു നിർത്തി, സലാംചെയ്തു. നിങ്ങളം എന്താണു പാടുന്നതു്? പ്രേയസിമാരെച്ചൊല്ലി പാടുകയാണോ എന്നു ഞാൻ ചോദിച്ചു. അവർ കമ്പനികളിലെ ബയറർമാരും കാവൽക്കാരുമാണു്. ഞാൻ പറഞ്ഞതൊന്നും അവർക്കു മനസ്സിലായില്ല. അവരിൽ ഒരാളം പറഞ്ഞു: 'രാവിലെ ഗോഡ്! സീതാറാം! സീതാറാം!'''

മധുരഗീതം കേട്ടു ലാബ്രുട്ട സന്തോഷിച്ചു. ഗംഗാതീരത്തു്—കൽക്കത്താ സ്വിമ്മിംഗ് ക്ലബ്ബിന്നകത്തു്—നിന്നു കൊണ്ടു് അയാളം അവരോടൊത്തു പാടാനാരംഭിച്ചു. ''രഘുപതിരാഘവരാജാറാം.''

കൽക്കത്തയിലെ നടപ്പാതയിലെ പൗരന്മാർ സായ്പിനെ ആദരിക്കേണ്ടതെങ്ങനെയെന്നു ചിന്തിച്ചു് അസ്വസ്ഥരായി. സായ്പു് നില്ക്കുന്നതു കണ്ടിരിക്കാൻ അവർക്കു കഴിയുന്നില്ല. പക്ഷേ, എവിടെ ഇരുത്തും! സായ്പു് പാട്ടിൽ ലയിച്ചുനില്ക്കുകയാണു്. ക്ഷണിക്കാതെതന്നെ അദ്ദേഹം തറയിൽ ഇരുന്നു. സായ്പു് അനേകം പാട്ടുകളം ഹൃദിസ്ഥമാക്കീട്ടുണ്ടു്. ഈ പാട്ടും അയാൾ കാണാപ്പാഠമാക്കി, അർത്ഥമറിയാതെ കൈകൊട്ടി പാടി രസിക്കുകയാണു്. സായ്പി

നെ സഹഗായകർ സല്ലരിച്ചു. ''യജമാനനേ! ഞങ്ങളും അല്പം പൂക്കളും തരാം.''

''തരൂ! തരൂ!''

അവർ സാസ്സിനു കുറെ ബന്തിപ്പൂ കൊടുത്തു. ''സാസ്സിനു് ഒറ്റയ്ക്കു തിരിച്ചുപോകാൻ സാധിക്കുമോ?''

''ഓഹോ!''

അവൾക്കു ധൈര്യം വരുന്നില്ല. ''യജമാനനേ! കൽക്കത്ത വെരി ബാഡ് പ്ലേസ്!'' അവരിൽ ഒരാളും ലാബ്രുട്ടയെ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിന്റെ ഗയിറ്റുവരെ അനുഗമിച്ചു. ലാബ്രുട്ട പൂക്കളെടുത്തു ഞങ്ങളെ കാണിച്ചു പറഞ്ഞു: ''വണ്ടർഫുൾ!''

ലാബ്രുട്ട പുതിയ ഗാനമാലപിച്ചു് മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചു് തനിക്കു സമ്മാനമായി ലഭിച്ച പൂക്കളും മേശപ്പുറത്തു വെച്ചു. കനിയുടെ സൗന്ദര്യത്തിൽ മതിമറന്ന കൽക്കത്താപൗരൻ സമ്മാനിച്ച വിലയേറിയ പൂക്കളും ആ ബന്തിപ്പൂക്കളുടെ മുമ്പിൽ നിഷ്പ്രഭവും ഗന്ധരഹിതവുമാണെന്നു തോന്നിപ്പോയി.

ഞാനും മുറിയിൽ തിരിച്ചുവന്നു് ഡ്യൂട്ടിക്കു പോകാൻ തയ്യാറെടുക്കുകയാണു്. അതിനുള്ളിൽ ഗ്രഡ് ബേഡിയ ഓടിവന്നു: ''യജമാനനേ! മദാമ്മ വിളിക്കുന്നു.''

വീണ്ടും ഞാൻ അവരുടെ മുമ്പിൽ ഹാജരായി. എന്നെ കണ്ടമാത്രയിൽ ലാബ്രുട്ട പറഞ്ഞു: ''എനിക്കു് ഒരു ഐഡിയ ഉണ്ടു്. കനിയെ ഞാനീ പാട്ടു പഠിപ്പിക്കും. രാത്രി ക്യാബറയിൽ ഞങ്ങളിതു പാടും. 'രഘുപതി രാഘവ രാജാറാം!' അതിഥികളും അത്ഭുതപ്പെട്ടും. നിങ്ങളുംകൂടി തോന്നുന്നു? നല്ല ഐഡിയ അല്ലെ?''

എന്റെ മുഖം ഗ്ലാനമായി. ''നിങ്ങൾ ശില്പികളാണു്. നിങ്ങൾക്കിഷ്ടമുള്ളതു പ്രവർത്തിക്കാം.''

''അതറിയാം. എന്നിരുന്നാലും ഷാജഹാനിലെ അതിഥികളും സന്തോഷിക്കുമോ എന്നറിയേണ്ടേ?''

കനി അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

''വണ്ടർഫുൾ! ഏതു മനുഷ്യനും സന്തോഷിക്കും.'' ലാബ്രുട്ട ഉറപ്പിച്ചു പറഞ്ഞു.

''ഈശ്വരനാമം കേൾക്കാൻവേണ്ടി ആരും ഹോട്ടലിൽ വരാറില്ല.'' ഞാൻ പറഞ്ഞു.

''അഭിരുചി സൃഷ്ടിക്കണം!''

''വളരെക്കാലം മുമ്പേ അഭിരുചി സൃഷ്ടിച്ചുകഴിഞ്ഞു എന്നാണ് സത്യബോസ് പറയുന്നതു്. ഒരു യുഗത്തിലെ കൽക്കത്താനിവാസികൾ തങ്ങളുടെ അഭിരുചി അടുത്ത യുഗത്തിലെ ജനങ്ങളെ ഏല്പിക്കും. അതിനാൽ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിനു് ഒരു പരിവർത്തനവും സംഭവിക്കുന്നില്ല. ഇന്നും പ്രാചീന ഉല്ലാസവ്യവസ്ഥകൾ നിലനിന്നു പോരുന്നു.''

''അപ്പോൾ ഈ ഗീതം ഉപയോഗപ്പെടുകില്ലേ?'' ലാബ്രട്ട വിരക്തിയോടെ പറഞ്ഞു.

''ഒരു മാറ്റവും കാണുന്നില്ല.''

"നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായമല്ലെ ഇതു്?'' കനി ചോദിച്ചു.

''ആ ഗീതത്തിലുള്ള ഒരു ലയിൻ കേൾക്കുന്നമാത്രയിൽ നമ്മുടെ അതിഥികൾ ക്ഷുഭിതരായിത്തീരും.''

''ഏതാണു് ആ ലയിൻ?'' ലാബ്രട്ട ഗർജ്ജിച്ചു.

''''സബ് കോ സൻ മതി ദേ ഭഗവാൻ!' തങ്ങൾക്കു സൽബുദ്ധിയില്ലെന്നു നമ്മുടെ അതിഥികൾ വിചാരിക്കുകയില്ലെ?''

ലാബ്രട്ടയ്ക്കു് കോപമടക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. അയാൾ ഗർജ്ജിച്ചു: ''എന്റെ മുറിയിൽനിന്നു വേഗം പുറത്തുകടക്കു! വേഗമാകട്ടെ.''

കനിയും ഭയപ്പെട്ടു. അവൾ എന്നെ മുഖത്തു സൂക്ഷിച്ചു നോക്കി, സാവധാനം പുറത്തുകടന്നു. ഞാനും പിന്നീടു് അവിടെ നിന്നില്ല. ഞങ്ങൾ പുറത്തുകടന്നമാത്രയിൽ ലാബ്രട്ട കോപത്തോടെ വാതിൽ കൊട്ടിയടച്ചു.

''രാവിലെ ഹ്യാരിയുടെ സ്വഭാവം സ്വാഭാവികമായിരിക്കുക പതിവായിരുന്നു. എന്നാൽ ഇന്നു രാവിലെത്തന്നെ മോശമായി.'' കനി ദുഃഖസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു.

''ഞാൻ ഒന്നു മന്ദഹസിച്ചതേയുള്ളൂ.''

''സോറി! നിങ്ങളെ വളരെ സമയമായി തടഞ്ഞു നിറുത്തിയിരിക്കുന്നു. പൊയ്ക്കോളൂ! രാത്രി റസ്റ്റാറന്റിൽ വെച്ചു കാണാം.'' കനി പറഞ്ഞു.

മുംതാസിൽ സൂചികുത്താൻ സ്ഥലമില്ല. എല്ലാ സീറ്റുകളും ബുക്കുചെയ്തുകഴിഞ്ഞു. ഉന്നതസ്ഥാനങ്ങളിൽ നിന്നുള്ള സമ്മർദ്ദംമൂലം ബോസേട്ടൻ കുറെ എക്സ്ട്രാ സീറ്റുകളും ഏർപ്പാടുചെയ്തിട്ടുണ്ട്. ചിലപ്പോഴും ഇങ്ങനെയുള്ള സമ്മർദ്ദങ്ങളിൽനിന്നു് ഒഴിഞ്ഞുനില്ക്കാൻ സാധിച്ചെന്നുവരില്ല.

ജിമ്മി ചിലരെ മുൻനിരയിലിരുത്താൻ ഏർപ്പാടുചെയ്തു. മുൻനിരയിൽ സീറ്റു കിട്ടാൻവേണ്ടി കൈക്കൂലി തരാനും ആളുകൾ തയ്യാറാണു്. ജിമ്മിക്കു ചെയ്യാൻ വയ്യാത്ത ജോലികളൊന്നുമില്ല.

മദ്യവില്പനവളരെക്കൂടുതലാണു്. എക്സൈസ്ഇൻസ്പെക്ടർ എത്തിനോക്കി സന്തോഷത്തോടെ മടങ്ങിപ്പോയി. ഗവമ്മെന്റിനു് വരുമാനം വർദ്ധിക്കും. എക്സൈസ്നികുതിയിനത്തിൽ വലിയ തുകകൾ ട്രഷറികളിലെത്തിച്ചേരും.

ഞാൻ അണിഞ്ഞൊരുങ്ങി ഹാളിന്റെ മദ്ധ്യത്തിലെത്തിയപ്പോൾ ചില മഹിളമാരെ കണ്ടു. ഈ ഫ്ളോർഷോ കല്ലുത്താസംസ്കാരത്തിന്റെ അവിഭാജ്യഘടകമാണു്. അതിനാൽ അത്യസ്സുവിദ്യകളും പരിഷ്കൃതകളുമായ ഭാരതീയവനിതമാക്കു് ഈ തീർത്ഥഭൂമിയിൽ എത്താതിരിക്കാൻ നിവൃത്തിയുണ്ടായിരുന്നില്ല.

ബോസേട്ടൻ ഹാളിന്റെ മദ്ധ്യത്തിൽത്തന്നെ ഉണ്ടായിരുന്നു. എന്നെ കണ്ടമാത്രയിൽ അദ്ദേഹം മന്ദഹസിച്ചുപറഞ്ഞു: ''നമ്മുടെ ഇന്നത്തെ സംസ്കാരപുരോഗതിവെച്ചുനോക്കിയാൽ ആധുനികഭാരതീയർ, സ്ത്രീകളേയും കുട്ടികളേയുംകൂട്ടി ഹോട്ടലിൽ ഡാൻസു കാണാൻ വരുന്ന കാലം അത്ര വിദൂരമല്ല. പശ്ചിമം ആ വാതിൽ തുറന്നുതന്നുകഴിഞ്ഞു. 'ഈ ഷാജഹാൻമഹാസാഗരത്തിൻതീരത്തു് കൊട്ടാരം കിട്ടും, യോജിപ്പിച്ചാൽ യോജിക്കും' എന്നു കവി ഗുരു പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതു് വെറുതെയാണോ?''

പുരുഷഹംസങ്ങളുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ കൊക്കുകളെപ്പോലിരിക്കുന്ന ഈ മഹിതകളുടെ വേഷവിധാനങ്ങളെക്കുറിച്ചുള്ള വർണ്ണന ബോസേട്ടന്റെ ഒരു അദ്ധ്യാപകസ്നേഹിതൻ കുറെദിവസംമുമ്പ് തന്നിട്ടുപോയി. അദ്ദേഹവും ഒരു ബോസായിരുന്നു. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിന്റെ അന്തർഭാഗം കാണാൻ വന്നതായിരുന്നു. കൽക്കത്തയിലെ ചില മദ്ധ്യവയസ്സ്കകളെ കണ്ട് ആ മാന്യൻ ഇങ്ങനെ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു: ''ഇവരുടെ വസ്ത്രധാരണരീതി തികച്ചും നവീനമാണ്. ബ്ലൗസ് പേരിനു ധരിച്ചിട്ടുണ്ട്. ആവരണം മിഥ്യയാണെന്നമട്ടിൽ സാരിയും. നമ്മുടെ പൂർവ്വികരുടെ സങ്കല്പങ്ങൾക്കുമതീതം.''

ബോസേട്ടൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ട് തന്റെ സ്നേഹിതനോട് പറഞ്ഞു: ''കാണാൻവന്ന സ്ഥിതിക്ക് കണ്ടുകൊള്ളൂ! എന്നാൽ മഹാന്മാരുടെ മാഗ്ഗം പിന്തുടരരുതു്. നിങ്ങളുടെ സാഹിത്യനായകനായ നാഗൻപാം ആദ്യം അറിവു ശേഖരിക്കാൻവേണ്ടിയാണ് ഇവിടെ വന്നതു്. ഇന്നും വിജ്ഞാനശേഖരണമവസാനിച്ചിട്ടില്ല. ദിവസത്തിൽ ഒരിക്കലെങ്കിലും ബാറിൽ വന്നില്ലെങ്കിൽ അദ്ദേഹത്തിനു് ഉറക്കം വരില്ല.''

നാഗൻപാം ഇന്നും വന്നിട്ടുണ്ട്. ക്യാബറയിലെ സുന്ദരിയുടെ ആഗമനവും പ്രതീക്ഷിച്ചു് ഹാളിന്റെ ഒരു മൂലയിൽ ഒരു പെഗ് വിസ്ക്കിയും മുമ്പിൽവെച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയാണു്. ഒരുവശത്തൊരു നോട്ടുബുക്കുമുണ്ട്. ലഹരി വർദ്ധിക്കുമ്പോഴും പ്രചോദനമുൾക്കൊണ്ടു് എഴുതും:

''ഏയ്! പയ്യൻ! ഇങ്ങോട്ടു വരൂ!'' ഫോക്കലചാറർജിയാണു് എന്നെ വിളിച്ചതു്. അദ്ദേഹം ഇന്നും വന്നിട്ടുണ്ട്. ഫോക്കലയുടെ മുമ്പിൽ ലജ്ജാശീലനായ ഒരു യുവാവുമുണ്ട്. അവന്റെ മുഖത്തു് നവയൗവനത്തിന്റെ നിഷ്പാപസരളത തുളുമ്പുന്നുണ്ട്. ധരിച്ചിരിക്കുന്നതു് ഈവനിംഗ്സൂട്ടാണു്!

''നോക്കൂ! ഇതിനു വല്ല അർത്ഥവുമുണ്ടോ? ക്യാബറയിലിരുന്നു വല്ലവരും ഓറഞ്ചു് ക്രഷ് കഴിക്കുന്നതു കണ്ടിട്ടുണ്ടോ? നിങ്ങൾതന്നെ പറയൂ!'' ഫോക്കല ചോദ്യം

തൊട്ടുമുമ്പിലിരിക്കുന്നതു കൃഷ്ണ ആണെന്നതാണു്.

''നീ എന്തെങ്കിലും കഴിക്കണം; ആരും അറിയുകയില്ല. അമ്മാവൻ എന്ന നിലയ്ക്കു് ഞാൻ നിന്നെ ഉപദേശിക്കുന്നു. എന്റെകൂടെയാണു പോരുന്നതെന്നു വീട്ടിൽ പറഞ്ഞിട്ടില്ലെ? ഭയമാണെങ്കിൽ ഇന്നു് എന്റെകൂടെ താമസിച്ചുകൊള്ളൂ!''

പിന്നീടു ഫോക്കലെ എന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു: ''നിങ്ങളുടെ ഹോട്ടലിലെ ഏറ്റവും വിലകൂടിയ കോൾഡെയിൽ എന്താണു്? അതുകൊണ്ടുവേണം എന്റെ ഭാഗിനേയന്റെ പാനോൽഘാടനം നടത്താൻ.''

''സിൽവർ ഗ്രേഡു്! പെഗ് പന്ത്രണ്ടരരൂപ.''

''അതിൽ എന്താണടങ്ങീട്ടുള്ളതു്?''

''ഭേകം, ഫ്രെഷ്ലെയും, സറാപു്, എഗ്. ഉൽഘാടനത്തിനു് ഇതിനേക്കാളും നല്ലതു് മ്യാൻഹാതാൻ കോക്ടെയിലാണു്. വിസ്കി, ഡാർമുഖ്ഷേറി, ഷേക്കുഡു് വിത്ത് ഐസു്.''

ഫോക്കലെ ഗർജ്ജിച്ചു: ''ഇതു് എന്റെ ഭാഗിനേയിയല്ല, ഭാഗിനേയനാണു്. ഡാർമുഖ്കൊണ്ടു് ആൺകുട്ടികളുടെ അന്നപ്രാശം നടത്തുമെന്നു ഞാൻ കേട്ടിട്ടില്ല. നാലരരൂപ വിലയുള്ളതെന്തിനുകൊള്ളാം?''

സിൽവർഗ്രേഡിനു് ആർഡർ നല്കിയതിനു ശേഷം വാതില്പുൽ വന്നപ്പോഴും ബോസേട്ടൻ എന്നെ നോക്കി ചിരിച്ചു: ''ആരുടെ അന്നപ്രാശമാണു് ആ നടക്കുന്നതെന്നറിയാമോ? മിസിസു് പക്കടാശിയുടെ സന്താനത്തിന്റേതാണു്. പക്കടാശി സാമ്രാജ്യത്വത്തിലെ പ്രിൻസു് ഓഫ് വെയിൽസു്!''

ഷോ ആരംഭിക്കേണ്ട സമയമായി. സ്റ്റേജിൽ കയറി ലേഡീസു് ആൻറു് ജെൻറിൽ മെൻ! ഐ പ്രസൻറു് ടു യു കനി ദി വുമൺ എന്നു വിളിച്ചുപറയാൻ പോവുകയാണു്. പക്ഷേ, ലാബ്രുട്ട ഇതേവരെ എത്തീട്ടില്ല. കനിയേയും കാണ്മാനില്ല. ഞാൻ ധൃതിയിൽ ലിഫ്റ്റിലൂടെ

മുകളിലെത്തിയപ്പോൾ കണ്ടതു് നിത്യഹരിബാബുവിനേയാണു്. ''ലാബ്രട്ടയേയും കനിയേയും കണ്ടോ?''

''എന്നെ ഇപ്പോൾ ഉപദ്രവിക്കരുതു്. നിങ്ങളുടെ വാനാവതാരം ഇന്നലെ രണ്ടു തലയണ കീറിക്കളഞ്ഞു. പഞ്ഞി മുഴുവൻ മുറിയിൽ ചിതറിയിട്ടിരിക്കുന്നു.''

കനിയുടെ മുറിയുടെ മുമ്പിൽച്ചെന്നു. വാതിൽ തുറന്നു കിടക്കുന്നു! കനിയെ കാണുന്നില്ല. ഞാൻ വല്ലാതെ ഭയപ്പെട്ടു. ഷോ ആരംഭിക്കേണ്ട മുഹൂർത്തമായപ്പോൾ ആ മഹതി എവിടെപ്പോയി. അഞ്ചുരൂപയുടെ ടിക്കറ്റെടുത്തു്, അൻപതുരൂപയ്ക്കു മദ്യവുംകഴിച്ചു്, മുംതാസ്ബാറിലെ മാർദ്ദവമേറിയ കസേരകളിലിരിക്കുന്ന മാന്യാതിഥികളോടു് ഇന്നു ഷോ ഇല്ലെന്നു പറയുകയാണെങ്കിൽ ഷാജഹാൻ ഹോട്ടലിലെ തൊഴിലാളികളുടെ വിധി എന്തായിരിക്കുമെന്നു ചിന്തിച്ചതോടെ ഞാനു വിറച്ചുപോയി. ടിക്കറ്റിന്റെ വില മടക്കിക്കൊടുക്കാം. എന്നാൽ മദ്യമോ? അതിനി ആമാശയത്തിൽനിന്നെടുത്തു കൊപ്പയിൽ നിറയ്ക്കാൻ സാദ്ധ്യമല്ല. ഇപ്പോൾ ഗ്ലാസ്സുകളും ഉടയാൻ തുടങ്ങും. ടേബിളുകളും കസേരകളും മറിയാൻ തുടങ്ങും. പിന്നെ ആത്മരക്ഷയ്ക്കു പോലീസിനെ വിളിക്കാതെ മറ്റു മാർഗ്ഗങ്ങളൊന്നുമുണ്ടായിരിക്കുകയില്ല. പണ്ടൊരിക്കൽ അങ്ങനെ സംഭവിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നാണു കേൾവി. പോലീസ് മദ്യപാനികളുടെ ആക്രമണത്തിൽനിന്നു തൊഴിലാളികളെ രക്ഷിച്ചു. എന്നാൽ അതിനുശേഷമാണു് ബുദ്ധിമുട്ടുണ്ടായതു്. ഇംഗ്ലണ്ടേശ്വരന്റെ സേവകരായ പോലീസ്വൃന്ദം ഷാജഹാൻഹോട്ടലിനെ സേവിക്കുന്നവരായി മാറി. മദ്യപാനികളെ വിരട്ടിയോടിച്ചുപോലീസുകാർ മദ്യപാനികളായിത്തീർന്നു. അവർ മുംതാസിലെ കസേരകളും അധീനപ്പെടുത്തി. മെനുകാർഡു നോക്കി വിലയേറിയ ഡിന്നറിനോർഡർ നല്കി. വൈൻകാർഡിൽ നോക്കിയതിനുശേഷം ബാർമാനെ വിളിച്ചു. ഏയ്! സേവകൻ! ശീമമദ്യം കൊണ്ടുവരൂ! മണ്ണിന്നടിയിൽ സൂക്ഷിച്ചുവെച്ചിരുന്ന ബ്ലാക്ക്ലേബൽ, ബ്ലാക്ക്ഡോഗ്, ഡിമ്പൽസ്കോട്ട്, ജോണിവാക്കർ തുടങ്ങിയ മദ്യങ്ങളും തീരാൻ തുടങ്ങി. ഐശ്വര്യസമ്പന്നനായ ഷാജഹാന്റെ

രത്നങ്ങൾമുഴുവൻ കവച്ചുവെയ്യ്, ചെങ്കിഷ്ഖാന്റെ സംഘം സ്ഥലംവിട്ടപ്പോൾ മാനേജർ കരഞ്ഞു. ഒന്നുംപറയാൻ നിവ്വാഹമില്ല കാരണം മാനേജരുടെ അഭ്യർത്ഥനയനുസരിച്ചു പോലീസ് ആരേയും അറസ്റ്റുചെയ്തില്ല. അറസ്റ്റുചെയ്താൽ കച്ചേരിയിൽ പോകണം. കച്ചേരിയുമായി ബന്ധപ്പെട്ടാൽ ബാഡ് പബ്ലിസിറ്റി! ദുഷ്പേരു്!

കനിയുടെ മുറി ശൂന്യമായിക്കണ്ടപ്പോൾ ഞാൻ ഭയപ്പെട്ടതിന്റെ കാരണം അതായിരുന്നു. എന്തുചെയ്യണമെന്നു മനസ്സിലായില്ല. ഏറ്റവും മുകളിലത്തെ നിലയിലെത്തി സ്വന്തം മുറിയിൽ പ്രവേശിക്കാൻ ഒരുങ്ങുകയായിരുന്നു. അപ്പോൾ അടുത്ത മുറിയിൽനിന്നു സുപരിചിതമായ ശബ്ദം കേട്ടു. ''നിങ്ങൾക്കിത്ര അനുകമ്പയുണ്ടെങ്കിൽ ഒറവസ്സു പൊയ്ക്കോള്ള!''

കനി കരുണാർദ്രസ്വരത്തിലപേക്ഷിച്ചു. ''പ്ലീസ്! നിങ്ങൾ അജ്ഞത പ്രകടിപ്പിക്കരുതു്. എന്നോടൊന്നിച്ചു വരൂ!''

ലാബ്രുട്ടയുടെ ക്ഷോഭം വർദ്ധിച്ചു. ''എന്റെ ശരീരത്തിൽ തൊടരുതു്. ഞാൻ പറഞ്ഞേക്കാം. അതുകൊണ്ടു് എന്റെ ഹൃദയമലിയുമെന്നാണോ വിചാരിക്കുന്നതു്?'' കനി പതിഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു.

''പതുക്കെ പറയൂ! വല്ലവരും കേൾക്കും.'' ലാബ്രുട്ട ഉച്ചത്തിൽ പറഞ്ഞു:

''ഒന്നുകൊണ്ടും ഞാൻ വരില്ല.''

ഞാൻ അവരുടെ വാതിലിൽ മുട്ടി. കനി പുറത്തുവന്നു. അവൾ ഷോൾ തയ്യാറെടുത്തു നില്ക്കുകയാണു്. വില പിടിച്ച ഫ്രഞ്ചുസെന്റിന്റെ സുഗന്ധം വമിക്കുന്നു. എന്നെ കണ്ടപ്പോൾ കനിക്കു കാര്യം മനസ്സിലായി. അവൾ വീണ്ടും അകത്തുചെന്നു ലാബ്രുട്ടയോടു പറഞ്ഞു: ''അതിഥികൾ ക്ഷോഭിച്ചിരിക്കുന്നു, വേഗം തയ്യാറാകുക!''

ലാബ്രുട്ട മുഖം പൊത്തിപ്പിടിച്ചു് കിടക്കയിൽ ഇരിക്കുകയാണു്, അയാൾ വിരക്തിയോടെ പറഞ്ഞു: ''യൂവുമൺ! എന്നെ ഉപദ്രവിക്കരുതു്.''

സൗന്ദര്യറാണിയായ കനി വിശ്രുപിയായ ഒരു വാമനന്റെ മുമ്പിൽ നിന്നു കെഞ്ചുന്നു! എന്താണു ചെയ്യേണ്ടതെന്നു് അവൾക്കും നിശ്ചയമില്ല. ഞാൻ അകത്തുചെന്നു പറഞ്ഞു: ''ഇനി വൈകിയാൽ അതിഥികൾ ഹോട്ടലിനു തീ കൊളുത്തും.''

''ഞാൻ നിങ്ങളെ നമസ്കരിക്കുന്നു. ഇനിയെങ്കിലും വരൂ!'' കനി കേണുവീണപേക്ഷിച്ചു.

''ശരി നാളെമുതൽ ഞാൻ വരില്ല.'' ഞാനും കനിയും വെളിയിൽ വന്നു. ലാബ്രുട്ട പരിപാടിക്കു തയ്യാറെടുക്കുകയാണു്. കനിയുടെ മുഖം വിളറിയിരുന്നു. അവൾ പറഞ്ഞു.''ഹ്യാരിയുടെ ആജ്ഞകൾ വളരെ കടുപ്പമാണു്. ക്യാബറ ഈസ് ക്യാബറാ! അഭിനയവും ജീവിതവും തമ്മിൽ എന്താണു ബന്ധം! ഹ്യാരിയെ അക്കാര്യം മനസ്സിലാക്കാൻ സാധിക്കുന്നില്ല. ശിശുവിനെപ്പോലെ പെരുമാറുന്നു. ഷോസമയത്തു് ആരുടേയും മടിയിൽ ഇരിക്കാൻ പാടില്ല എന്നാണു് ഹ്യാരി പറയുന്നതു്.''

ഞാൻ അതുവരെ കനിയോടൊന്നും പറഞ്ഞില്ല. ഇപ്രാവശ്യം പറഞ്ഞു: ''ഇങ്ങനെയുള്ള ആളുകളെ സംഘത്തിൽ ചേർത്താൽ നിങ്ങളുടെ ജനപ്രീതി നഷ്ടപ്പെടും. അഭിനയത്തിൽ താൻ എന്തുചെയ്യുന്നു എന്നുള്ളതിനു് മറ്റുള്ളവരുടെ മുമ്പിൽ വിശദീകരണം നൽകേണ്ട ആവശ്യമെന്തിരിക്കുന്നു?''

''ശരിയാണു്! സ്വന്തം സംഘത്തിൽപ്പെട്ട ആർട്ടിസ്റ്റ് ഇങ്ങനെ ഉപദ്രവിക്കുമ്പോൾ അസഹ്യമായി തോന്നുന്നു.'' ലാബ്രുട്ടയുടെ ഷൂസ്സിന്റെ ശബ്ദം കേട്ടമാത്രയിൽ കനി പറഞ്ഞു.

''ഹ്യാരി കേൾക്കല്ലേ.''

''ലേഡീസ് ആൻറ് ജൻറിൽമെൻ!'' പരിചയസമ്പന്നനായ ഒരു അഭിനേതാവിനെപ്പോലെ ഞാൻ സ്റ്റേജിൽ മൈക്കിന്റെ മുമ്പിൽ നിന്നു. ''ഗ്രഡ് ഈവനിംഗ്! ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ ഈ മധുരസന്ധ്യയ്ക്കു് നിങ്ങൾ ഞങ്ങളുടെ ഫ്രഞ്ചുവിഭവങ്ങളും ലോകത്തിന്റെ വിഭിന്നഭാഗങ്ങളിൽനിന്നു തിരഞ്ഞെടുത്തിട്ടുള്ള മദ്യവും ഉപഭോഗം

ചെയ്യുകാണുമെന്നു കരുതുന്നു. നൗ ഐ പ്രസന്റ് ടു യു കനി! കനി ദി വുമൺ! വൈചിത്ര്യമാന്ന ജീവിതത്തിൽ നിങ്ങടെ ധാരാളം സ്ത്രീകളെ കണ്ടിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ ഹിയർ ഈസ് ദി വുമൺ! ഈ നൂറ്റാണ്ടിൽ ദൈവം ഇവളെ മാത്രമേ സ്ത്രീയായി സൃഷ്ടിച്ചിട്ടുള്ളൂ.''

തലേദിവസത്തെപ്പോലെതന്നെ വെളിച്ചമണഞ്ഞു. ഇന്നലെ രാത്രിയിലുണ്ടായിരുന്ന അതിഥികൾതന്നെയാണിന്നും ഹാളിലുള്ളതു്. ഇവിടെയിരിക്കുന്ന സകലരുടേയും സ്വഭാവം ഒരുപോലെയാണു്. ഇന്നും അതുപോലെതന്നെ പ്രതീക്ഷാനിരതരുടെ ആശയ്ക്കു വിപരീതമായി വാമനാവതാരമായ ലാബ്രുട്ട രംഗത്തു വന്നു.

അല്പനിമിഷം മുമ്പു പിണങ്ങിപ്പിരിഞ്ഞ മനുഷ്യനാണിതെന്നാരു പറയും! ക്ഷാന്തനും ദൃശ്യാഭ്യക്കാരനുമായ ആ മനുഷ്യൻ എവിടെപ്പോയി! മറേറതോ ഒരു വാമനൻ കൈയിൽ മൂന്നടി ഉയരമുള്ള തൊപ്പിയുമേന്തി പറയുന്നു: ''ഗ്രഡ് ഈവനിംഗ് ലേഡീസ് ആൻറ് ജൻറിൽമെൻ! ഞാൻ കനി....സ്ത്രീ....കനി.... എന്നെച്ചൊല്ലി ഇത്ര വൈകുന്നതുവരെ കാത്തിരിക്കുന്നു എന്നറിയുന്നതിൽ ഞാൻ അഭിമാനംകൊള്ളുന്നു.''

തലേദിവസം നടന്നതെല്ലാം അന്നും ആവർത്തിച്ചു. വിളക്കണഞ്ഞതോടെ എവിടെനിന്നോ 'കനി പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. മുൻനിരയിലിരുന്ന ഒരു മാന്യൻ വിളിച്ചുപറഞ്ഞു: ''എൻെറ മടിയിൽ എന്തോ വന്നിരിക്കുന്നു!''

''ഭയപ്പെടേണ്ട!'' ഞാൻ മൈക്കിലൂടെ വിളിച്ചുപറഞ്ഞു.

ഇന്നു കനിക്കു് ആളെ തിരിച്ചറിയാൻ കഴിഞ്ഞില്ലെന്നു തോന്നുന്നു. തികച്ചും സമർത്ഥനായ ഒരു വ്യക്തിയുടെ മടിയിലാണു് അവളിരുന്നതു്. അയാൾ വിളിച്ചുപറഞ്ഞു: ''കിട്ടിപ്പോയി. വിളക്കു തെളിക്കരുതു്.''

അങ്ങനെയുള്ള സന്ദർഭം എപ്പോഴും പ്രതീക്ഷിച്ചുകൊള്ളണമെന്നാണു് ബോസേട്ടൻെറ നിർദ്ദേശം. നിമിഷം പോലും വൈകാതെ വിളക്കുകൾ തെളിക്കാൻ സൂചന നൽകി. മുംതാസിലെ എല്ലാ ബൾബുകളും കണ്ണഞ്ചിച്ചു

കൊണ്ടു് ഒപ്പം തെളിഞ്ഞു. ആപൽസൂചനയോടൊപ്പം ദീപസമൂഹം നക്ഷത്രജാലംപോലെ ഉജ്ജ്വലമായി. കനി ആ മാന്യന്റെ പിടിയിൽനിന്നു രക്ഷപ്പെട്ടു. അവൾ കിതയ്ക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. എങ്കിലും ആ വശത്തേക്കു ദൃഷ്ടി പതിപ്പിക്കാൻ ആക്കം സമയമില്ല.

കനിയുടെ നൃത്തമാരംഭിച്ചു. നൃത്തത്തിന്റെ ഐതിഹാസികചരമസ്മരണം ഝങ്കാരംമുഴക്കി അതിഥികളിലെ മൃഗങ്ങളെ തട്ടിയുണർത്തി. ബന്ധനവിമുക്തമായ ആ അരണ്യശക്തി കോട്ടു്, പാൻറു്, ടൈയു് എന്നീ കൂട്ടകം പിളർന്നു പുറത്തുചാടാൻ വെമ്പൽകൊള്ളുകയാണു്. ലാബ്രട്ടയും അവിടെ ഹാജരുണ്ടു്. സുന്ദരിയായ കനിയോടു് അവനുള്ള അനുരാഗത്തിന്റെ വിചിത്രഭംഗി പ്രേക്ഷകരുടെ ശരീരങ്ങളിൽ കൂടുതൽ രോമാഞ്ചം സൃഷ്ടിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ആ പാവം കനിയിൽ ആകൃഷ്ടനായിരിക്കുന്നു. അവളുടെ ഹൃദയത്തെ വശീകരിക്കാനുള്ള ശ്രമത്തിൽ അയാൾ വിയർത്തൊലിക്കുകയാണു്. ഹാളിൽ സന്നിഹിതരായിട്ടുള്ള മഹിളമാർ ആ ദൃശ്യം കണ്ടു് 'ഓ ലോർഡു്!' എന്നു പറഞ്ഞു് അസ്വസ്ഥതയോടെ തോഴരുടെ ശരീരത്തിലേക്കു ചാരുന്നു. എന്നാൽ അവരുടെ മുഖത്തു സ്ഫുരിച്ചിട്ടുള്ള മന്ദഹാസം തങ്ങളും ആധുനികമഹിളമാർതന്നെ എന്നു വിളിച്ചുപറയുന്നുണ്ടു്. രുചിയുടെ നിർദ്ദിഷ്ടനിയമംകൊണ്ടു് പുരുഷന്മാരുടെ ബന്ധനത്തിൽ കഴിയാൻ അവർ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നില്ല.

ലാബ്രട്ട കനിയുടെ ശ്രദ്ധയാകർഷിക്കാൻവേണ്ടി ശ്രമിക്കുകയാണു്. എന്നാൽ കനിക്കു് അതേപ്പറ്റി യാതൊരു ചിന്തയുമില്ല. ഈ സന്ധ്യാവേളയിൽ പുരുഷസ്വസ്വം യൗവനത്തിന്റെയും സൗന്ദര്യത്തിന്റെയും അഹങ്കാരത്തിൽ പറന്നുനടക്കുകയാണു്.

ഞാൻ സ്റ്റേജിൽനിന്നിറങ്ങി പ്രേക്ഷകരുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ നില്ക്കുകയായിരുന്നു. ഒരു മഹതി ലാബ്രട്ടയെക്കുറിച്ചിപ്രകാരം പറഞ്ഞു:

''പൂവർ ഫെലോ! അയ്യോ പാവം!''

അവളുടെ തോഴൻ സമാശ്വസിപ്പിക്കുകയാണു്:

''വ്യഥാ ദുഃഖിക്കരുതു്! ഇവർ അഭിനയിക്കുകയാണു്.'' മഹിള അയാളുടെ കരത്തിലമർത്തിപ്പിടിച്ചുകൊണ്ടു ശരീരത്തിലേക്കു ചാരി.

''വെറുതെ ചിലസ്സാതെ ഡാർലിംഗു്! പാമ്പിന്റെ തുമ്മൽ പാമ്പാട്ടിക്കു മനസ്സിലാകും. അവന്റെ നയനങ്ങളം ജ്വലിക്കുന്നതു കാണുന്നില്ലേ? ഞങ്ങളം—സ്ത്രീകളം—ക്കെല്ലാം മനസ്സിലാകും.''

ആ മാന്യമഹതി എന്നെക്കണ്ടു തോഴന്റെ ചെവിയിൽ എന്തോ മന്ത്രിച്ചു. തോഴൻ എന്നെ വിളിച്ചു. ''ക്ഷമിക്കണം! കനിയും ആ വാമനനും തമ്മിൽ എന്താണു ബന്ധം?''

''എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ സർ!''

''അവർ രാത്രി ഒരു മുറിയിലാണോ ഉറങ്ങുന്നതു്?''

''അല്ല. പ്രത്യേകം മുറികളിലാണു്.''

മാന്യമഹതിയും സംതോഷണത്തിൽ പങ്കുകൊണ്ടു: ''അതുകൊണ്ടൊന്നും മനസ്സിലാക്കാൻ സാധിക്കുകയില്ല ഡാർലിംഗു്! ഇവർ ഹോട്ടൽജോലിക്കാരാണു്. ഈവക കാര്യങ്ങളം പരിചയമുള്ള ഭാവത്തിൽ ചോദിക്കണം.''

മദ്ധ്യവയസ്സായ ആ മഹതിയുടെ അരുചികരമായ ചോദ്യത്തിനുത്തരം നല്കാൻ എനിക്കു് ആഗ്രഹമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഹോട്ടലിൽ ജോലിചെയ്യുന്നതുകൊണ്ടു് ഞങ്ങളം നേരുപറയാത്തവരായിത്തീർന്നു. ഞങ്ങളംക്കു വീട്ടം കുട്ടം ബന്ധുമില്ല. ന്യായാന്യായബോധമില്ല. എന്റെ മാനസികാവസ്ഥ ആ മഹതിക്കു മനസ്സിലായെന്നു തോന്നുന്നു. അവർ മുഖം വികൃതമാക്കി പറഞ്ഞു: ''അമ്പോ! ഈ പെണ്ണിന്റെ കണ്ണിൽ ഒരു പട്ടയുമില്ല!''

പട്ട എവിടെയാണെന്നു് അവിടെനിന്നു മാറിയപ്പോളം എനിക്കു കാണാൻ കഴിഞ്ഞു. ഞങ്ങളുടെ അന്വേഷണദൃഷ്ടികളെ ഗൗനിക്കാതെ ടേബ്ളിനടിയിലൂടെ, സാരിയിൽ പൊതിഞ്ഞ കാൽ പാൻറ്റിട്ട കാലിന്റെ മുകളിലായി സംസ്കാരത്തിന്റെ ഗഹനാരണ്യത്തിൽ ഒരു ചിലന്തിവല മറ്റൊരു ചിലന്തിവലയുമായി കൂടിച്ചേർന്നു. കനി നൃത്തംചെയ്യുകയാണു്. കൂട്ടത്തിൽ ലാബ്രട്ടയും നൃത്തം

ചെയ്യുന്നുണ്ട്. കനിയുടെ ശരീരത്തിന്റെ ചലനം ക്രമേണ വർദ്ധിച്ചു. ഛന്ദസ്സ് ഒപ്പിച്ച് ലാബ്രട്ടയുടെ വേഗതയും വർദ്ധിക്കുകയാണ്. അയാൾ ആ സുന്ദരിയുടെ ഹൃദയമപഹരിക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നു. എന്നാൽ ലാബ്രട്ട കിതച്ചുതുടങ്ങി കനി തരണംചെയ്യുന്ന അകലമെത്താൻ ലാബ്രട്ടയ്ക്കു മൂന്നു പ്രാവശ്യം കുതിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു!

തന്റെ തോഴന്റെ ദുർഗ്ഗതി കനിക്കു മനസ്സിലായെന്നു തോന്നുന്നു. അവളുടെ തൂവാല തറയിൽ വീണു. ഹൃദയമലിഞ്ഞു വാമനൻ ഉടൻതന്നെ അതെടുത്തു സുന്ദരിയുടെ കരങ്ങളിലേല്പിച്ച് ആശ്വാസം കണ്ടെത്തി. തൽസമയം കനി എന്തോ പറഞ്ഞു. ആ സന്ദർഭം നോക്കി വാമനൻ എന്തോ പ്രസ്താവന അവതരിപ്പിച്ചു. കനി രുദ്രമൂർത്തിയുടെ രൂപംപൂണ്ട്, നൃത്തഭംഗിയിൽ അവനെ ശകാരിക്കാൻ തുടങ്ങി. ''ചെകുത്താൻ ദൂരെപ്പോകൂ! നിന്റെ ഇത്ര ചെറിയ മസ്തിഷ്കത്തിലിത്രവലിയ കുബുദ്ധിയോ?''

ഭയചകിതനായ ലാബ്രട്ട സ്റ്റേജിൽനിന്നു പുറത്തുവന്നു. അയാളെ പറഞ്ഞയച്ച് സ്വസ്ഥയായ കനി തന്റെ യൗവനനൃത്തമാരംഭിച്ചു. എന്റെ ദുഷ്ടി അപ്പോഴും കനിയുടെ നേരേ ആയിരുന്നില്ല, ഞാൻ ലാബ്രട്ടയുടെ മതിഗതി വീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. അയാൾ തലേദിവസം വളരെ നേരം നൃത്തംചെയ്യുകയുണ്ടായി. എന്നാലിന്നു വേഗം അവസാനിപ്പിച്ചു. മറ്റാരും അതു ശ്രദ്ധിക്കുന്നില്ല. പാവം! ലാബ്രട്ടയ്ക്കു ശ്വാസംമുട്ടുന്നുണ്ട്. അയാൾക്കു നൃത്തംചെയ്യാൻ സാധിക്കുന്നില്ല. ലാബ്രട്ടയുടെ അവസ്ഥ മനസ്സിലാക്കിയാണ് കനി തൂവാല തറയിലിട്ടതു്. നിങ്ങൾ ഇനി വിശ്രമിച്ചുകൊള്ളൂ എന്ന അർത്ഥത്തിൽ!

ലാബ്രട്ട കിതയ്ക്കുകയാണ്. വസ്ത്രം വിയർപ്പിൽ നനഞ്ഞു. എന്നാൽ കനിക്കു യാതൊരു ക്ലാന്തിയുമില്ല. അവർ ജീവനുള്ള പമ്പരംപോലെ കറങ്ങുകയാണ്. മുംതാസിലെ വിളക്കുകളെല്ലാം എപ്പോഴേ അണഞ്ഞുകഴിഞ്ഞു. ഒരേയൊരു ബാംബിന്റെ വെളിച്ചം രേഖപോലെ കനിയുടെ അർദ്ധനഗ്നശരീരത്തിൽ തട്ടി അവളെ ഒന്നുകൂടി രഹസ്യമയിയാക്കിത്തീർത്തിരിക്കുന്നു.

ലാബ്രുട്ട അല്പം വിശ്രമിച്ചു ക്ഷീണമകറ്റി എന്നു തോന്നുന്നു. അയാൾ എന്റെ നേരെ തുറിച്ചു നോക്കിനില്ക്കുകയാണു്. ലാബ്രുട്ടയുടെ കണ്ണു രണ്ടും മോട്ടോറിന്റെ ഹെഡ്‌ലൈറ്റുപോലെ ജ്വലിക്കുന്നു. അയാൾ പതിഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു: ''കനി ആദ്യം ആരുടെ മടിയിലാണിരുന്നതു്? അയാളെ നിങ്ങൾ അറിയുമോ? ഞാൻ അയാളുടെ തലയിൽ സോഡാക്കുപ്പി ഉടയ്ക്കും. നിങ്ങൾ ഇനിയും എന്നെ മനസ്സിലാക്കീട്ടില്ല. അയാൾ കനിയുടെ കൈത്തണ്ടയിൽ പരിക്കേല്പിച്ചു.''

''ക്ഷോഭിക്കരുതു്! ക്ഷമിക്കു!''

''എന്നെ സമാശ്വസിപ്പിക്കുകയാണോ? സകലരും കനിയുടെമേൽ ആക്രമണം നടത്തിക്കൊണ്ടിരിക്കെ ഞാൻ കൈയും കെട്ടി നോക്കി നിന്നുകൊള്ളണമെന്നാണോ പറയുന്നതു്.''

''മിസ്റ്റർ ലാബ്രുട്ട, നിങ്ങളോടു തർക്കിക്കാനുള്ള സമയം എനിക്കില്ല. ഹാളിലിരിക്കുന്ന അഥിതികളുടെ ഇഷ്ടാനിഷ്ടങ്ങളെ ആശ്രയിച്ചാണു് എന്റെ ജോലി നിലനില്ക്കുന്നതു്. വല്ല കാരണവശാലും ഇവർ അസന്തുഷ്ടരായി ക്ഷണം നിരസിച്ചാൽ ഞങ്ങൾക്കും ഭക്ഷണമില്ലാതെ മരിക്കേണ്ടിവരും.''

ലാബ്രുട്ട കിതച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''ഈഫ് ദേ ഫാസ്റ്റു്, യു സ്റ്റാർവ്! പക്ഷേ, അവർ ഭക്ഷണത്തോടൊത്തു കനിയേയും തിന്നും അപ്പോൾ!''

ഹാ! ദൈവമേ! ഞാൻ ഏതു ഭ്രാന്തന്റെ കൈയിലാണകപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതു്. നിങ്ങൾ ഇവിടെ നൃത്തംചെയ്യാൻ വന്നവരാണു്. അതിനു വൻതുക പ്രതിഫലവും വാങ്ങുന്നുണ്ടു്. നിങ്ങൾക്കു വൻതുക തരുന്നു എന്ന കാരണത്താൽ ഉടമസ്ഥൻ ഭക്ഷണങ്ങൾക്കും പാനീയങ്ങൾക്കും വില വർദ്ധിപ്പിച്ചു കൂടുതൽ വരുമാനം ഉണ്ടാക്കുന്നു. ഇതിനിടയിൽ ഞങ്ങൾ—പാവപ്പെട്ട തൊഴിലാളികൾ—എന്തു ചെയ്യണം? ഞങ്ങളെ സ്വതന്ത്രം ജോലിചെയ്യാൻ അനുവദിക്കു! ലേഡീസ് ആൻറ് ജെൻറിൽമെൻ! ഷാജഹാൻ ഹോട്ടലിനുവേണ്ടി സ്വാഗതം അറിയിക്കുന്നു. നിങ്ങളുടെ

ക്ലാന്തശരീരത്തിനും മനസ്സിനും അല്പനിമിഷത്തെ ശാന്തി നല്കാൻവേണ്ടി ഞങ്ങളും ഇവിടെ ചെറിയതോതിലുള്ള ഏർപ്പാടുകളും ചെയ്തിട്ടുണ്ടെന്നു് ഉച്ചത്തിൽ വിളിച്ചുപറയാൻ അനുവദിക്കൂ! നിങ്ങളും എന്തിനു ഞങ്ങളെ ഉപദ്രവിക്കുന്നു?

എന്റെ പെരുമാറ്റം ലാബ്രുട്ടയെ കൂടുതൽ ക്ഷോഭിപ്പിച്ചു. ''കാണിച്ചുതരാം! നിങ്ങളെ ഒരു പാഠം പഠിപ്പിക്കുന്നുണ്ടു്.'' ലാബ്രുട്ട താക്കീതു നല്കി.

അതിനുള്ളിൽ ഒന്നാം രംഗമവസാനിച്ചുകഴിഞ്ഞു. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ ഇലക്ട്രീഷ്യൻ ഈ പുരുഷമേളയിൽ എന്റെ സൂചനയനുസരിച്ചു സ്വിച്ചു് അമർത്തി, ഏതാണ്ടു് നിരാവരണയായ കനിയെ ലജ്ജയുടെ കരത്തിൽനിന്നു രക്ഷിച്ചു. അടുത്തനിമിഷം വീണ്ടും വിളക്കുകൾ തെളിഞ്ഞു. ഒരു ഗൗൺ ധരിച്ചു് കനി എന്റെ പിന്നിൽ നിന്നു കിതയ്ക്കുകയാണു്. കിതച്ചുകൊണ്ടു് അവൾ ചോദിച്ചു: ''ഹ്യാരി എവിടെ?''

അദ്ദേഹത്തെ നിയന്ത്രിക്കാൻ എന്നേപ്പോലുള്ള ഒരു നിസ്സാരനു സാദ്ധ്യമല്ല. അദ്ദേഹം കോപാകുലനായി എവിടേയ്ക്കാണു പോയതെന്നു് ആരറിഞ്ഞു!

കനി മുടി നേരെയാക്കിയതിനു ശേഷം കൈയ്ത്തണ്ടിൽ തടവിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങളുടെ ഇവിടെ വരുന്നവരധികവും അമിതമായി മദ്യപിക്കുന്നതുകൊണ്ടു തലയ്ക്കു ലക്കില്ലാത്തവരാണു്. ആ മാന്യനു ബാലൻസ് തെറ്റിപ്പോയെന്നു തോന്നുന്നു.''

ഞാൻ കനിയുടെ മുഖത്തു സൂക്ഷിച്ചു നോക്കി. അവൾ കണ്ണിമയ്ക്കാതെ വിനയസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു: ''അല്പം അയോഡിൻ നല്കാൻ സാധിക്കുമോ? ആ മാന്യൻ നഖം മുറിക്കാറില്ലെന്നു തോന്നുന്നു. ലഹരിയുടെ ആധിക്യത്താൽ അയാളം അമർത്തിപ്പിടിച്ചതുകൊണ്ടു കൈ വേദനിക്കുന്നു!''

ലാബ്രുട്ട അവിടെ എത്തിക്കഴിഞ്ഞു: ''മാന്യനോ? ആരെയാണു നിങ്ങൾ മാന്യനെന്നു പറയുന്നതു്?'' ലാബ്രുട്ടയുടെ പക്കൽ അയോഡിനും പഞ്ഞിയും ഉണ്ടു്. അയാളം

കനിയുടെ കൈപിടിച്ച വേദനയുള്ള രോഗത്തു് അയോഡിൻ പുരട്ടാൻ തുടങ്ങി. കനി കണ്ണടച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''ഓ! ഹ്യാരീ! വല്ലാതെ വേദനിക്കുന്നു!''

ലാബ്രുട്ട ഗംഭീരസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു:

''ആ ചെകുത്താന്റെ തലയിൽ ഇടിത്തീവീഴട്ടെ!'' കനി വേദന വിസ്മരിച്ചു് ശാന്തസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു: ''ഛീ! ഹ്യാരീ! ആരേയും ശപിക്കരുതു് എന്നല്ലെ നിങ്ങൾ എന്നെ ഉപദേശിക്കാറുള്ളതു്? അങ്ങനെ ചെയ്താൽ അമംഗളമുണ്ടാകുകയില്ലെ?''

''തികച്ചും മിഥ്യ! ഈ നശിച്ച ചെകുത്താന്മാരുടെ വിനാശത്തിനു് എന്തുവേണമെങ്കിലും ചെയ്യാം. ദൈവം കോപിക്കുകയില്ല അവൻ ഒരിക്കലും അസന്തുഷ്ടനാകുകയില്ലെന്നു ഞാൻ ഉറപ്പുപറയുന്നു. ദൈവം നിങ്ങളെ അനുഗ്രഹിക്കുകയേ ഉള്ളൂ.''

ഇതുമുതൽ കാലങ്ങൾക്കുശേഷം ഈ നോവൽ എഴുതിക്കൊണ്ടിരിക്കെ, ഇന്നും കനിയും വിരൂപനായ ലാബ്രുട്ടയും എന്റെ മുമ്പിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നു. വിചിത്രമായ ഈ ലോകത്തു് ഈശ്വരാനുഗ്രഹത്താൽ എത്രയോ വിചിത്രമനുഷ്യരുമായി ഞാൻ സമ്പർക്കംപുലർത്തി! എന്നാൽ നന്മതിന്മകളുടേയും, ന്യായാന്യായങ്ങളുടേയും അത്ഭുതപ്രദർശനത്തിൽ സ്രഷ്ടാവിന്റെ സങ്കല്പമെന്തെന്നു് ഇന്നും മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. ഇന്നും എന്റെ കൺമുമ്പിൽ അന്നത്തെ രാത്രിയിലെ ദൃശ്യം പഴയ ചലച്ചിത്രത്തിന്റെ പുതിയ പതിപ്പുപോലെ തെളിഞ്ഞുകാണുന്നു! ലാബ്രുട്ട ആകാശത്തിലേക്കു കരങ്ങളുയർത്തി പറഞ്ഞു: ''ഓ! ലാർഡ്! കാർസ് ടെം! അല്ലയോ ദൈവമേ നീ ഇവരെ ശപിക്കുക. അങ്ങയുടെ ശാപം വജ്രമായി ഈ കുസംസ്കാരത്തിന്റെ മേൽ പതിക്കട്ടെ.'' പകുതി ഭ്രാന്തനായ ഒരു വാമനന്റെ അകമഴിഞ്ഞ പ്രാർത്ഥന ഉദാസീനനായ സ്രഷ്ടാവിന്റെ കണ്ണുകളിൽ എത്തിയോ ഇല്ലയോ എന്നാരറിഞ്ഞു. ബഹുസഹസ്രം പഴക്കമുള്ള മാനുഷികേതിഹാസത്തിൽ ലോകത്തിന്റെ വിഭിന്നപ്രാന്തങ്ങളിൽ അപമാനിതമായ മനുഷ്യാത്മാവുകൾ എത്രയോ വിചിത്രഭാഷകളിൽ സ്രഷ്ടാവിനോടു

പരാതിപ്പെട്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു! വല്ല ഫലവും ഉണ്ടായിട്ടുണ്ടോ?

നിത്യഹരിബാബു ഒരിക്കൽ പറയുകയുണ്ടായി: "ഭഗവാനോ? ആ പേരു് ഉച്ചരിക്കരുതു്! എനിക്കു വെറുപ്പായിത്തീർന്നു. ദൈവവും ഒരു ഗവമ്മെൻറാണു്! ഗവമ്മെൻറു് ആഫീസുകളിലെപ്പോലെതന്നെയാണു ഭഗവാന്റെ ജോലിയും. ആയിരക്കണക്കിനു ഹർജികളും അവിടെ കടന്നുകൂടുന്നു. ഭഗവാന്റെ ഗുമസ്തന്മാർ 'നോ ആക്ഷൻ മേ ബി ഫയൽഡ്' എന്നു് റിമാക്കെഴുതി ഹർജികളെല്ലാം ഫയലുകളിൽ തിരുകുന്നു. ഒരിക്കലും ആരുമതു കൈകാര്യം ചെയ്യുകയില്ല. നിങ്ങളം ചിരിക്കുന്നതെന്താണു്? രക്തത്തിനു ചൂടുണ്ടു്, ഹൃദയം തരളമാണു്, ചിരിച്ചുകൊള്ളു! പക്ഷേ, ഒരിക്കൽ കരയേണ്ടിവരും. അന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞ കാര്യങ്ങളെല്ലാം ഓർമ്മവരും. ഭഗവാന്റെ ആഫീസിൽ അല്പംപോലും സ്ഥലമില്ലെന്ന കാര്യം അപ്പോഴറിയാൻകഴിയും. എത്രയോ വലിയവരുടെ ഫയലുകളും അവിടെ മരവിച്ചുകിടക്കുന്നു! പിന്നെയാണോ നിങ്ങളുടേയും നിത്യഹരിയുടേയും ഫയൽ ഭഗവാനോർമ്മവരിക? അദ്ദേഹത്തിനു സമയമില്ല. പൊറിക്കേസ്സുകളും വിചാരണചെയ്യാൻ ഇത്ര വലിയ ഒരു ആഫീസർക്കു സമയമെവിടെ?"

എന്റെ ബാലചാപല്യം! ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ മനസ്സിരുത്തി ജോലിചെയ്തതു് ഉചിതമായില്ല എന്നാൽ കനിയേയും ലാബ്രട്ടയേയും സ്റ്റേജിന്റെ പിന്നിൽ വിട്ടിട്ടു പുറത്തുവന്നപ്പോഴേ തോന്നി; ദൈവത്തിന്റെ ആഫീസിൽ ഒരു ഫയലുംകൂടി വർദ്ധിച്ചു എന്നു്. ലാബ്രട്ടാസാഹ്വിന്റെ ഹർജി അവിടെ ഫയൽചെയ്യപ്പെട്ടു. അതിൽക്കവിഞ്ഞു മറ്റൊന്നുമാക്കുമറിഞ്ഞുകൂടാ. ഹർജികളും മരവിച്ചുകിടക്കും. കനിയും ലാബ്രട്ടയും കാത്തിരിക്കും. ഇപ്പോഴേ വിവരം ലഭിക്കുമെന്ന പ്രതീക്ഷയിൽ കഴിഞ്ഞുകൂടും. പിന്നീടൊരുദിവസം പ്രതീക്ഷയവസാനിക്കും. കനിയുടെ യൗവനത്തിൽ വേലിയിറക്കമാരംഭിക്കും. ലാബ്രട്ടയുടെ അന്നം മുട്ടും. ഷാജഹാനിൽ മാത്രമല്ല, ലോകത്തുള്ള ഒരു ഹോട്ടലിലും അവരെ കാണാൻ കഴിഞ്ഞെന്നുവരില്ല.

ഏതെങ്കിലും വാമനനോടൊന്നിച്ച്, പുതിയ കനി നൃത്ത നിരതയായി പ്രദീപത്തിന്റെ മുമ്പിലെത്തും. അവരും മദോന്മത്തരായ അതിഥികളെ സ്വാഗതംചെയ്ത പറയും: ''ഗ്രഡ് ഈവനിംഗ് ലേഡീസ് ആന്റ് ജന്റിൽമെൻ'' ജെന്റിൽമെൻ ഉല്ലാസഭരിതരായിത്തീരും. അവരിൽ ആരെങ്കിലും ഒരാൾ തന്റെ ഹിംസ്രവും കാമോന്മത്തവുമായ നഖംകൊണ്ട് അന്നത്തെ കനിയെ പരുക്കേല്പിക്കും! അന്നത്തെ വാമനനും ഇന്നത്തെപ്പോലെ അസ്വസ്ഥചിത്തനായി ദൈവസന്നിധിയിൽ ഹർജി ബോധിപ്പിക്കും. പക്ഷേ, യാതൊരു ഫലവും ഉണ്ടാവുകയില്ല. വിചാരണയും പ്രതീക്ഷിച്ച് അന്നത്തെ ലാബ്രട്ട ദിവസങ്ങൾ എണ്ണാൻ തുടങ്ങും! ഞാൻ എന്തെല്ലാമാണീ ചിന്തിക്കുന്നത്! ഞാൻ ഹോട്ടൽറിസെപ്ഷനിസ്റ്റാണ്. എനിക്കിപ്പോൾ ധാരാളം ജോലിയുണ്ട്. ക്ലാന്തയായ നൽകി അല്പനിമിഷത്തേക്കു പ്രേക്ഷകരുടെ ദൃഷ്ടിയിൽനിന്നൊഴിഞ്ഞു നില്ക്കുന്ന എന്നു കരുതി എനിക്കു വിശ്രമിക്കാൻ സമയമില്ല. ആലോചനയിൽ ലയിച്ചുനില്ക്കാൻവേണ്ടിയല്ല, ഹോട്ടൽ മാനേജ്മെന്റ് എനിക്കു ശമ്പളംതരുന്നത്. ഇപ്പോൾത്തന്നെ ഞാൻ മൈക്കിന്റെ മുമ്പിലെത്തണം! വിനയാന്വിതനായി, കനി ദി വുമൺ ഇപ്പോൾ ആഗതയാകുമെന്നു മാന്യമഹാന്മാരേയും മാന്യമഹതികളേയും അറിയിക്കണം. അല്പനിമിഷം നിങ്ങൾധൈര്യത്തോടെ കാത്തിരുന്നാലും! ഞങ്ങളുടെ ബയർമാരോട് മദ്യം കൊണ്ടുവരാൻ ആജ്ഞാപിച്ചാലും! അപ്പോഴേക്കും അവൾ എത്തിക്കഴിയും.

അവിടംകൊണ്ടും അവസാനിക്കുന്നില്ല. ഷാജഹാൻ ഹോട്ടൽക്യാബറയിലെ അനൗൺസറായ എനിക്കു വേറെയും ജോലികളുണ്ട്. ആ ജോലികളും ധീരതയോടെ, സക്കസ്സിലെ കോമാളിയെപ്പോലെ നിപുണമായി അനുഷ്ഠിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ആ ജോലികളും നിർവ്വഹിക്കുന്നതെന്റെ പുണ്യത്തെ ആശ്രയിച്ചാണ് എന്റെ ജോലിയുടെ നിലനില്പും!

ആവശ്യമായ കാര്യങ്ങളം അനൗൺസ് ചെയ്തതിനുശേഷം ഞാൻ സ്റ്റേജിൽനിന്നു താഴെയിറങ്ങി ഇനി അതിഥികളുടെ സുഖാസുഖങ്ങളന്വേഷിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു!

പരിചിതമായ ശബ്ദംകേട്ടു ഞാൻ തിരിഞ്ഞുനോക്കി. ''ഹലോ! സർ!'' ഫോക്കല ചാറ്റർജിയുടെ ടേബിളിനടുത്തു ചെന്നു. ''മുൻനിരയിലിരുന്നില്ലെന്നു കരുതിയാണോ നമ്മുടെ നേർക്കു തിരിഞ്ഞുപോലും നോക്കാത്തതു?''

''അതെന്തു! അങ്ങയുടെ ആജ്ഞ പാലിക്കാൻവേണ്ടിയാണു ഞങ്ങളിവിടെയുള്ളതു്.''

''കണ്ടോ? ഭോഗിനേയൻമൂലം വിപത്തിലായി. മടങ്ങിപ്പോകാമെന്നു പറഞ്ഞു ശാഠ്യംപിടിക്കുന്നു!''

ഞാൻ മിസ്റ്റർ പക്കടാശിയുടെ നേരെ നോക്കി. ഉറക്കക്ഷീണം കാരണം പാവത്തിന്റെ കണ്ണുകളം താനേ അടഞ്ഞുപോകുന്നു.

''ഉൽഘാടനത്തിനുവേണ്ടിയാണു് ഭോഗിനേയനെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നതു്. അല്പം മനസ്സിരുത്തി സല്ലരിച്ചില്ലെങ്കിൽ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിനെക്കുറിച്ചു മതിപ്പു കുറഞ്ഞുപോകും.''

ഞാൻ ജൂനിയർ പക്കടാശിയെ നമസ്കാരമറിയിച്ചു: ''അങ്ങേക്കു വല്ല അസൗകര്യവും നേരിടുന്നുണ്ടെങ്കിൽ അറിയിക്കണം. അങ്ങയുടെ മാതുലനുമായി ഞങ്ങൾക്കു് വളരെക്കാലത്തെ ബന്ധമുണ്ടു്. ഷാജഹാൻഹോട്ടൽ സ്വന്തം വീടാണെന്നു ധരിച്ചുകൊള്ളും.''

അമ്മാവൻ ഭോഗിനേയന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു. ''അതേ! ബ്രദർ! സ്പോർട്ടിംഗ് സ്പിരിറിലൂടെ ജീവിതം ഉപഭോഗംചെയ്യണം. അല്പനിമിഷത്തെ ബാറിംഗിനുവേണ്ടിയാണു് നാം ഈലോകത്തുവന്നിട്ടുള്ളതു്! 'ക്രൂസിൽ' നില്ക്കുന്നിടത്തോളംകാലം സ്റ്റിക്ക് നാലുപാടും വീശിക്കളിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.''

ക്രിക്കറിന്റെ ഉപമ കേട്ടു് ശ്രീമാൻ പക്കടാശി ചിരിച്ചു. അമ്മാവൻ തുടർന്നു: ''നിന്റെ അച്ഛനെ വിമർശിക്കുന്നതു ശരിയല്ല. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ദൃഷ്ടി എപ്പോ

ഴം വ്യവസായത്തിലാണു്. സ്റ്റിക്ക് നാലുപാട്ടം വീശിക്കളിക്കാൻ ശ്രമിച്ചില്ല.'' ഒഴിഞ്ഞ ഗ്ലാസ്സിന്റെ നേരെ ചൂണ്ടി ഫോക്കലെ ചാററർജി പറഞ്ഞു: ''ഗ്ലാസ്സിൽ ഒന്നും ഇല്ലാത്തതുകൊണ്ടാണു് 'മൂഡ്' ലഭിക്കാത്തതു്. ടാങ്കിൽ പെട്രോളം ഇല്ലെങ്കിൽ വണ്ടി എങ്ങനെ ഓടും! വേഗം എന്തെങ്കിലും നിർദ്ദേശിക്കൂ!''

''പിങ്ക് ലേഡി?''

''ജിന്നിൽ മുട്ടവെള്ള ചേർത്തു് തയ്യാറാക്കുന്നതല്ലെ? വേണ്ട. അതെനിക്കു തീരെ ഇഷ്ടമല്ല.''

''എന്നാൽ വൈററ് ലേഡി?''

''ജിന്നിന്റേയും ലൈമിന്റേയും മാന്യനാമം വേണ്ട. നിങ്ങളുടെ ഭാവനയിങ്ങനെ ദരിദ്രമായിത്തീരുന്നതെന്തുകൊണ്ടു്? ജിൻ ഒഴികെ മറെറാന്നിനെക്കുറിച്ചുമറിഞ്ഞുകൂടെ? എന്റെ സ്നേഹിതൻ സ്യാട്ടാബോസിനെ വിളിക്കൂ!''

എന്റെ സൂചന ലഭിച്ചമാത്രയിൽ സത്യസുന്ദരബാബു ഓടിവന്നു. ഫോക്കലെ ചാററർജി ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു:

''എന്റെ ഭാഗിനേയനെപ്പോലെതന്നെയാണു് നിങ്ങളുടെ ശിഷ്യനും. ഇപ്പോഴും നവീനരാണു്. പുതിയ ഡ്രിങ്ക് നിർദ്ദേശിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല.''

ബോസേട്ടൻ വളരെ ശ്രദ്ധയോടെ പറഞ്ഞു: ''ഈ ചെറുപ്പക്കാരെല്ലാം പുതിയ പദ്ധതിക്കാരാണു്. ഞാനും നിങ്ങളും പണ്ടത്തെ ആളുകളാണു്. അതിനാൽ ഞാൻ നിർദ്ദേശിക്കുന്ന ഡ്രിങ്ക് ഓൾഡ്ഫാഷ്യൻഡാണു്. കാനഡ ബിസ്കിയുടെ കൂട്ടത്തിൽ ഫ്രൂട്ട് സേ:ഡ ചേർത്തു്!''

''വണ്ടർഫുൾ!''

''ഈ ഡ്രിങ്ക് ഇഷ്ടപ്പെട്ടില്ലെങ്കിൽ മോസ്കോമ്യൂൺ നിർദ്ദേശിക്കുമായിരുന്നു.''

''ഈ വയസ്സുകാലത്തു് മ്യൂൺ ധരിക്കുന്നതു കണ്ടാൽ ആളുകൾ എന്തുപറയും.'' ഫോക്കലെചാററർജി ഉച്ചത്തിൽ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു.

ശ്രീമാൻ പക്കടാശി പതിഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു: ''ഞാൻ ഇനി ഒന്നും കഴിക്കുകയില്ല.''

ഫോക്കല ക്ഷോഭിച്ചു: "വലിയ കുഴപ്പത്തിലായല്ലൊ! നീ ഇപ്പോഴും കുട്ടിയല്ല. വീട്ടിൽച്ചെന്നു ബർത്ത്സർട്ടിഫിക്കറ്റ് ഒന്നെടുത്തുനോക്കൂ! ഭൂകമ്പമുണ്ടായ വർഷമാണു നീ ജനിച്ചതു്. നിന്റെ അച്ഛനു് അക്കാലത്തു ഉദ്ദ്യോഗമായിരുന്നു. സാമ്പത്തികത്തകർച്ച സകലതും വിഴുങ്ങിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നു. നിന്റെ ജനനവാർത്തയറിഞ്ഞു് ഞാൻ ഇംഗ്ലണ്ടിൽ നിന്നു സന്ദേശമയയ്ക്കുകയുണ്ടായി. നിന്റെ അച്ഛൻ അതിനു മറുപടി നൽകിയതെന്തായിരുന്നു എന്നറിയാമോ? ഹ!....ഹ!....ഹാ!....'' ഫോക്കലയുടെ അട്ടഹാസത്താൽ അന്തരീക്ഷം മുഖരിതമായി.

ജൂനിയർ പക്കടാശി ജിജ്ഞാസയോടെ മാതുലന്റെ മുഖത്തു നോക്കിയിരിക്കുകയാണു്. ചിരിയുടെ വേലിയേറ്റം ഒരുവിധം നിയന്ത്രിച്ചുകൊണ്ടു് ഫോക്കല ചാറർജി തുടർന്നു: ''കുടുംബം എങ്ങനെ പുലർത്താൻ സാധിക്കുമെന്നു മനസ്സിലാകുന്നില്ല എന്നായിരുന്നു നിന്റെ അച്ഛൻ എഴുതിയതു്. നോക്കൂ! മാധവപക്കടാശി സ്വകരംകൊണ്ടങ്ങനെ എഴുതി, ഒരേയൊരു പുത്രനെ ഓക്സ്ഫോർഡിൽ അയച്ചു പഠിപ്പിക്കാൻ സാധിക്കുകയില്ലെന്നു്. ആ കത്തുകണ്ടു നശിപ്പിച്ചുകളഞ്ഞതു വലിയ വിഡ്ഢിത്തമായിപ്പോയി. ബോസ്സാഹേബ്! എനിക്കു രണ്ടാമതു പറഞ്ഞ ഡ്രിങ്കു തരൂ! ഞാൻ ഓഡ്ഫാഷ്യൻറല്ല. മോസ്റ്റോമ്യൺ അല്ലാതെ മറെറാന്നുമെനിക്കു് ശോഭിക്കുകയില്ല. കൽക്കത്ത ആസ് എന്ന പേരിൽ വല്ലതുമുണ്ടെങ്കിൽ അതു തന്നാലും മതി.''

''ഭാഗിനേയനോ?'' ജൂനിയർ പക്കടാശിയുടെ നേരേ നോക്കി ഞാൻ ചോദിച്ചു. ബോസേട്ടൻ ഇടയ്ക്കു കയറി പറഞ്ഞു: ''മിസ്റ്റർ ചാറർജി, ഇവർ യുവാക്കന്മാരാണു്. ഇവരുടെ ജീവിതം സ്റ്റാർക്ലിംഗ് റായ് വൈൻപോലെയാണു്. താങ്കളുടെ ആജ്ഞയനുസരിച്ചു് മിസ്റ്റർ പക്കടാശിക്കു സ്റ്റാർക്ലിംഗ് റെഡ്ഹോക്ക് നല്കട്ടെ? വളരെ നല്ല സാധനമാണു്. എന്റെ ജന്മദിനത്തിനാണു് കുപ്പികളിൽ നിറച്ചതു്.''

''വണ്ടർഫുൾ! വണ്ടർഫുൾ! അതിനാ സ്യാട്ടാ ബോസ് ഇല്ലെങ്കിൽ എന്റെ കാര്യം നടക്കുകയില്ലെന്നു പറയുന്നതു്. ഷാജഹാൻഹോട്ടൽ മൈനസ് സ്യാട്ടാ ബോസ് ഈസ് ഈകുൽ ടു മാധവ ഇൻഡസ്ട്രീസ് മൈനസ് മാധവ. ഹാംലറ് മൈനസ് പ്രിൻസ് ഓഫ് ഡന്മാക്ക്. ബംഗസാഹിത്യം മൈനസ് രബി ഠാക്കുർ! രാമകൃഷ്ണമിഷ്യൻ മൈനസ് വിവേകാനന്ദൻ, ആൻഡ് ലാസ്റ്റ് ബാറ് നോട്ട് ദി ലിസ്റ്റ് ഫോക്കല ചാറർജി മൈനസ് ഡ്രിങ്ക്.'' പിന്നീടു ഫോക്കല ഉച്ചത്തിൽ ചിരിക്കാൻ തുടങ്ങി. ചിരിച്ചു ചിരിച്ചു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖഭാവം മാറി: ''കടിക്കാതെ എനിക്കു ജീവിക്കാൻ സാധിക്കുകയില്ല, സ്നേഹിതാ! ഒന്നുകൊണ്ടും സാധിക്കുന്നില്ല. സന്ധ്യയ്ക്കു് അന്ധകാരം വ്യാപിക്കുന്നതുപോലെ എന്റെ ഹൃദയവും വെമ്പൽകൊള്ളാൻ തുടങ്ങും. ഒന്നുകൊണ്ടും നിയന്ത്രിക്കാൻ സാധിക്കുകയില്ല. ആരോ എന്നെ മാടിവിളിക്കുന്നു എന്ന തോന്നലാണു്.''

ഫോക്കല ചാറർജിയുടെ ആകസ്മികമായ പരിവർത്തനത്തിൽ ഞാൻ മാത്രമല്ല, ജൂനിയർ പക്കടാശിയും ഭയന്നുപോയി. അയാളം വിളിച്ചു: ''അമ്മാവാ!'' അമ്മാവൻ അപ്പോഴും സത്യസുന്ദരബോസിന്റെ കരത്തിലമർത്തിപ്പിടിച്ചു കരയുകയായിരുന്നു. ''എന്തുകൊണ്ടാണിങ്ങനെ സംഭവിക്കുന്നതെന്നു പറയാമോ? സദാസമയവും മദ്യപിക്കണമെന്ന തോന്നലാണെനിക്കു്.''

''മിസ്റ്റർ ചാറർജി, ധൈര്യം കൈവെടിയരുതു്.'' ബോസേട്ടൻ സമാശ്വസിപ്പിച്ചു. പക്ഷേ, ഫോക്കലയുടെ കണ്ണീർ അപ്പോഴും നിലച്ചില്ല. കൃഷ്ണശിലയുടെ മാറിൽ ശോതപത്മം വിരിയുകയോ! ഫോക്കല സ്വയം നിയന്ത്രിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു പറഞ്ഞു: ''ഞാൻ മനുഷ്യനല്ല സ്നേഹിതാ! മൃഗമാണു്. ഞാൻ ഒരു മോസ്റ്റോ മ്യൂൺ ആണു്. അല്ലെങ്കിൽ ഭോഗിനേയനേയംകൂട്ടി മദ്യപിക്കാൻ വരുമായിരുന്നോ? ഇവനു നാമകരണംചെയ്തതു ഞാനായിരുന്നു. ജീവിതം മുഴുവൻ നിന്ദാഭാരം ചുമന്നു് അവശനായി. അതാണു് ജ്യേഷ്ഠന്റെ അഭിപ്രായം ആരാഞ്ഞപ്പോഴും ഭോഗിനേയനു്

'അനിന്ദ്യ' എന്ന പേരു നിർദ്ദേശിച്ചതു്.'' ഫോക്കല വാത്സല്യംനിറഞ്ഞ ദൃഷ്ടികളോടെ അനിന്ദ്യപക്കടാശിയുടെ നേരെ നോക്കി: ''ഇവൻ ഇപ്പോഴും ശിശുവാണു്.''

ബോസേട്ടൻ, മിസ്റ്റർ ചാറർജിക്കാവശ്യമായ മദ്യം കൊണ്ടുവരാൻ ബയറോട് പറയാൻ ഒരുങ്ങുകയായിരുന്നു. ചാറർജി അതു തടഞ്ഞു. വിശ്വപിയായ ആ മനുഷ്യൻ മനസ്സിലെന്തു കണക്കാണു് കൂട്ടുന്നതെന്നാരറിഞ്ഞു! എന്താണെയാലും ഇങ്ങനെ തോന്നുന്നതു്! ആലോചിക്കട്ടെ! നിൽക്കൂ! ചാറർജി പോക്കറ്റിൽനിന്നു രൂപയും ബില്ലുമെടുത്തു മേശപ്പുറത്തു വെച്ചിട്ടു ഭോഗിനേയന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു: ''അനിന്ദ്യാ, വരൂ''

അനിന്ദ്യപക്കടാശി എഴുന്നേറ്റു. ലഹരിയുടെ ആധിക്യത്താൽ ഫോക്കല ചാറർജി ബാഹ്യജ്ഞാനം കൈവെടിഞ്ഞുവോ? അല്പം മദ്യം ഉള്ളിൽ ചെല്ലുമ്പോഴേക്കും നിയന്ത്രണം കൈവെടിയുന്ന വ്യക്തിയല്ല ഫോക്കല ചാറ്റർജി. അല്പനിമിഷം മുമ്പും അദ്ദേഹം സ്റ്റിക് നാലുപാടും വീശിക്കളിക്കണമെന്നുപദേശിച്ചതായിരുന്നു.

''മിസ്റ്റർ ചാറർജി, അവസാനത്തെ രംഗം കാണേണ്ടേ?'' ബോസേട്ടൻ ചോദിച്ചു.

''ഐ ആം സോറി സ്യാട്ടാ! അനിന്ദ്യനെ ഞാനിവിടെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടു വന്നതുചിതമായില്ല.''

ഫോക്കല ചാറർജി ഞങ്ങളെ ആശ്ചര്യപ്പെടുത്തി. ഭോഗിനേയന്റെ കരവും ഗ്രഹിച്ചു്, അസമാപ്ത ആനന്ദമേളയിൽനിന്നിറങ്ങിപ്പോയി. മുംതാസിലെ വിളക്കുകൾ വീണ്ടും അണയാൻ തുടങ്ങുകയാണു്. ബയർമാർ ധൃതിയിൽ അതിഥികളുടെ മേശപ്പുറത്തു മദ്യമെത്തിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

വീണ്ടും പരിപാടിയാരംഭിച്ചു. നിറപ്പകിട്ടാന്ന ലൈറ്റുകളുടെ മേളയിൽ കനിയുടെ ബലൂൺനൃത്തം!

സ്റ്റേജിൽ വരുന്നതിനു മുമ്പു ഞാൻ കനിയോടു പോദിച്ചു: ''കൈയ്യുടെ വേദന എങ്ങനെയിരിക്കുന്നു?''

''ഞാൻ അതൊന്നും കാര്യമാക്കാറില്ല. ഹ്യാരിക്കാണതിലസ്വസ്ഥത. സ്റ്റേജിലേക്കു പോകുമ്പോഴും അത്

രം അപ്രീതികരമായ കാര്യങ്ങളം എന്നെ ഓർമ്മിപ്പിക്കരുതു്. മൂഡു് നഷ്ടപ്പെടാനിടയുണ്ടു്.'' കനി പതിഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു.

ഞാൻ പിന്നീടൊന്നും പറഞ്ഞില്ല.

കനി അതിഥികളുടെ മുന്നിൽ സന്നിഹിതയാകാൻ തയ്യാറായി. അത്ഭുതം! ഈ നിമിഷംവരെ വിഷണ്ണതയിൽ കഴിഞ്ഞുകൂടിയിരുന്ന യുവതി പെട്ടെന്നു ലാസ്യമയിയായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു!

അതിഥികളം ഉല്ലാസഭരിതരായി. പല ശബ്ദങ്ങളും ഉയർന്നു. ചൂളംവിളിയും കേട്ടു തുടങ്ങി. നിത്യവും, അല്ലെങ്കിൽ യുഗയുഗാന്തരങ്ങളായി ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ ക്യാബറയിൽ നടന്നുപോന്നതു് ഇന്നും ആവർത്തിക്കപ്പെട്ടു. എന്നിട്ടും എവിടെയോ താളം പിഴച്ചതുപോലെ തോന്നി. ഇന്നലെ രാത്രി നൃത്തം ചെയ്ത കനിയല്ല, ഇന്നു നൃത്തം ചെയ്യുന്നതു് എന്ന ഒരു തോന്നൽ! ഇവളുടെ നൃത്തത്തിലും ഉന്മാദത്തിന്റെ അഭാവമില്ല. നയനങ്ങളിൽ വിഷാദച്ഛായയുണ്ടു്! എന്നിട്ടും പാന്ഥശാലയിലെ നർത്തകി ഇന്നു ക്ലാന്തയാണു്. അവളുടെ മൂഡു് നഷ്ടപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. ഇന്നും പ്രേക്ഷകർ ബഹുമാനപൊട്ടിച്ചു. എല്ലാവർഷത്തിനേറെയും കാമനാകലുഷിതമായ ഉല്ലാസം ഏകതാനം പൂണ്ടു് മുംതാസിലെ ചരിത്രപ്രസിദ്ധമായ ഈ മുറിയിൽ ലീനമായിരിക്കുന്നു. എങ്കിലും സംക്ഷിപ്തം! വിഷണ്ണയായ നർത്തകി ഇന്നു വളരെമുമ്പേ പ്രേക്ഷകരുടെ മുമ്പിൽനിന്നു് അന്തർധാനംചെയ്തു. വീണ്ടും ബഹുമതികം തെളിഞ്ഞു. മുംതാസ്ഹാളം ശബ്ദമുഖരിതമായി. വീട്ടിലേക്കുള്ള മടക്കത്തിൽ ആക്കാണാദ്യം ഹാളിൽനിന്നു് പുറത്തിറങ്ങാൻ സാധിക്കുക എന്ന മാത്സര്യത്തിലാണു്.

മൈക്കു് യഥാസ്ഥാനത്തു മാറ്റിവെച്ചു. ബയറർക്കാവശ്യമായ നിർദ്ദേശങ്ങളം നല്കി പുറത്തുവന്നപ്പോളം ബോസേട്ടനെ കണ്ടു:

''കനി എവിടെ?'' അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു.

''അറിഞ്ഞുകൂടാ. വിളക്കു തെളിഞ്ഞമാത്രയിൽ ഓടിപ്പോയി.''

''കാര്യം വലിയ കുഴപ്പത്തിലായി. മാനേജർ ക്ഷോഭിച്ചിരിക്കുന്നു അവസാനദൃശ്യത്തിനു ജിമ്മിയുണ്ടായിരുന്നു. അവൻ മാർക്കോപോളോവിന്റെ ചെവിയിൽ മന്ത്രിച്ചുകാണും. കനി മനസ്സിരുത്തി ജോലിചെയ്യുന്നില്ലെന്നാണു് മാനേജരുടെ അറിവു്. കോംപിറ്റേഷൻ മാക്റ്റിറിൽ അശ്രദ്ധ പ്രകടിപ്പിച്ചാൽ എല്ലാം നശിക്കുമെന്നാണു് ജിമ്മി മാർക്കോപോളോവിനെ ധരിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നതു്. മറ്റുള്ള ഹോട്ടലുകളിൽ മുമ്മൂന്നു യുവതികളും ഒരുമിച്ചു് ഡാൻസു ചെയ്യാൻ പോകുന്നു. ഒരമ്മയുടെ മക്കളാണു മൂവരും എന്നാണു് ഹോട്ടൽക്കാർ കൊട്ടിഗ്ഘോഷിക്കുന്നതു്. പതിനെട്ടുവയസ്സിനു മുമ്പുവരെ ആ പെൺകുട്ടികളും പുരുഷന്മാരുടെ മുഖം ദർശിച്ചിട്ടില്ലപോലും പരസ്യത്തിന്റെ പ്രാചുര്യത്താൽ മൂന്നും സഹോദരികളായിത്തീർന്നു. നീ മാനേജരോടു വല്ലതും പറഞ്ഞോ?''

''ഞാനോ?''

''ആ വാമനൻമൂലമാണിങ്ങനെ സംഭവിക്കുന്നതു് എന്നാണു് മാനേജരുടെ ധാരണ. അയാളാണു് കനിയുടെ നൃത്തം ശോഭിക്കാതെപോകുന്നതു്.''

''ആ പാവം എന്തു പിഴച്ചു? ഒരു മന്യാതിഥി കനിയുടെ കൈത്തണ്ടയിൽ പരുക്കേല്പിച്ചു് എല്ലാം കുഴപ്പത്തിലാക്കി.''

''മാനേജർ എന്തെങ്കിലും നടപടിയെടുക്കും. അതിനായിരുന്നു എന്നെ വിളിപ്പിച്ചതു്.''

''എന്തു നടപടി?''

ബോസേട്ടൻ ചിരിച്ചു: ''ഇത്ര പരിഭ്രാന്തനാകുന്നതെന്തിനു്? ഇത്ര വലിയ ഒരു ഹോട്ടൽ നടത്താൻ മാനേജ്മെന്റിനു പലതും ചെയ്യേണ്ടിവരും.''

എന്തുകൊണ്ടാണെന്നു മനസ്സിലായില്ല, എനിക്കു ഭയം തോന്നി. കനിക്കു വല്ല ദോഷവും സംഭവിക്കുമോ? എന്റെ മുഖഭാവം കണ്ടു് ബോസേട്ടനു് എല്ലാം മനസ്സിലായി.

''ഇതു പാന്ഥശാലയാണു്. ഇവിടെ ആരും സ്ഥിരമായി താമസിക്കാറില്ല. ആരുമായും അധികം അടുക്കരുതു്!''

എനിക്കു ബോസ്സേട്ടന്റെ മുഖത്തു നോക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ഞാൻ മുഖം തിരിച്ചു.

''ദോഷം കനിയുടേതാണു്. ഹോട്ടലിലുള്ള ജോലിക്കാരെല്ലാം ആ വാമനനെ പരിഹസിക്കുകയാണു്. കനിതന്റെ വാമനനുവേണ്ടി ഒരു എയർകണ്ടീഷൻഡ് റൂം ആവശ്യപ്പെട്ട എന്നു ജിമ്മി പറഞ്ഞതായി അറിയാൻ കഴിഞ്ഞു.'' ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു.

ഞാൻ അതൊന്നും കേൾക്കാൻ ഇഷ്ടപ്പെട്ടന്നില്ല. മാനേജരും ജിമ്മിയുംകൂടി എന്തു ഗൂഢാലോചനയാണു നടത്തുന്നതെന്നറിയണം. പക്ഷേ, അറിയാൻ ഉപായമില്ല. ബോസേട്ടൻ ഒന്നും വെളിപ്പെടുത്തുന്നില്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖഭാവം കണ്ടു് എന്തെങ്കിലും ചോദിക്കാൻ ഞാൻ ധൈര്യപ്പെട്ടതുമില്ല.

പത്തു്

സംഭവം പിറേറദിവസം പുറത്തറിഞ്ഞു. ഹോട്ടൽ സംബന്ധമായ കാര്യത്തിനുവേണ്ടി ഞാൻ ശ്രീമതി കർബിഗ്രഹയുടെ അടുത്തു പോയിരുന്നു. കർബീദേവി അപ്പോഴും തന്റെ നിത്യകർമ്മങ്ങളെല്ലാം അവസാനിപ്പിച്ചുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. പുഷ്പശാലകളിലെ പ്രതിനിധികളും ആർഡർ വാങ്ങി പോയി. പിന്നീടു് നിത്യഹരിബാബു വന്നു സലാംപറഞ്ഞു. ''മാതാ! ജനനീ! ഇന്നു് ഏതു നിറത്തിലുള്ള വിരികളും പട്ടകളുമാണു വേണ്ടതു്?''

''മറ്റുള്ളവരുടെ വീടുകളിൽ എത്ര മനോഹരമായ വിരികളും പട്ടകളുമുണ്ടെന്നറിയാമോ? ഏതെല്ലാം നിറങ്ങളിലുള്ള പട്ടകളും വിരികളുമാണു് പുറത്തിറങ്ങുന്നതു്! എന്നാൽ നിങ്ങളുടെ പക്കൽ ജാംബവാന്റെകാലത്തെ സ്റ്റോക്കു മാത്രമേയുള്ളു.''

നിത്യഹരിബാബുവിനു് ഉത്തരം നൽകാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. തല ചൊറിഞ്ഞുകൊണ്ടു് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: ''ജനനീ, ഈ വീടും ഹോട്ടലും ഒന്നാണോ? വീടിന്റെ വാതിലുൽ ചാക്കു തുക്കിയിട്ടാലും കാഴ്ചക്കാർ ഒന്നും പറയുകയില്ല.''

''എനിക്കു് ഈ സ്യൂട്ടു് ഭംഗിയായി അലങ്കരിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. നിറങ്ങൾക്കു് ഐകരൂപ്യമില്ലെങ്കിൽ ഗസ്റ്റ്ഹൗസിൽ വല്ലവരും താമസിക്കുമോ?''

''ഞാൻ ഉള്ളിടത്തോളം കാലം നിങ്ങൾക്കു് ഒന്നിന്റെയും അഭാവം നേരിടുകയില്ല. ഏതുതരത്തിൽ ആയാലും നിത്യഹരി നിങ്ങൾക്കാവശ്യമുള്ള സാധനങ്ങളെല്ലാം യഥാസമയം എത്തിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കും. എന്നാൽ നിത്യവും പുതുനിറമുള്ള ശീല സാദ്ധ്യമായെന്നു വരില്ല.''

നിത്യഹരിബാബു സ്ഥലംവിട്ടുകഴിഞ്ഞപ്പോൾ ഞാൻ പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങൾക്കു് എന്തെങ്കിലും അസൗകര്യം നേരിട്ടാൽ മാനേജരെ അറിയിക്കാമല്ലൊ. നിങ്ങൾ ആവശ്യപ്പെടുന്ന നിറങ്ങളിലുള്ള വിരികളും പട്ടകളും നൽകാൻ നിത്യഹരിബാബുവിനു സാധിക്കുന്നില്ലേ?''

ഇത്ര രാവിലെതന്നെ കർബീദേവിയുടെ കുളി കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. മുടിയുമായി ലീലാവിലാസത്തിലേപ്പെട്ടുകൊണ്ടവർ പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങൾ ഒന്നും പറയേണ്ട ആവശ്യമില്ല. നിത്യഹരിബാബുവിനു വ്യസനമുണ്ടാകും. അദ്ദേഹം വളരെ നല്ല മനുഷ്യനാണു്. എന്തുകൊണ്ടാണെന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. എനിക്കു് അദ്ദേഹത്തെ വലിയ ബഹുമാനമാണു്. അസ്സൽ സ്വർണ്ണമാണു്. ഇത്രയുംകാലം ഇവിടെ ജീവിച്ചിട്ടും നഷ്ടപ്പെട്ടിട്ടില്ല.''

''മിസ്റ്റർ പക്കടാശിയുടെ അതിഥികൾ എന്നു വരും? അവർക്കുവേണ്ടി വല്ല പ്രത്യേക ഏർപ്പാടുകളും വേണമെങ്കിൽ ഇപ്പോൾ പറയണം.''

''ആ അതിഥികളുടെ സേവാശുശ്രൂഷയിൽ ഒരു കുറവും സംഭവിച്ചുകൂടെന്നാണു് മിസ്റ്റർ അഗർവാലയുടെ ആഗ്രഹം. രണ്ടുപേർക്കും ഓരോ ക്യാബിൻ നല്ലാനാണു പ്ലാൻ. ഞാൻ ഈ മുറിയിൽ ഉറങ്ങും. അസൗകര്യങ്ങളൊന്നും

നേരിട്ടകയില്ല. ഇതിനുമുമ്പ് നാലും അഞ്ചും അതിഥികളും ഇവിടെ താമസിച്ചിട്ടുണ്ട്.''

''തീയതി ചോദിച്ചപ്പോൾ കർബീദേവി പറഞ്ഞു:

''ഓ! അക്കാര്യം ഓർമ്മിപ്പിച്ചതു നന്നായി. തീയതി അറിഞ്ഞിരുന്നാൽ ജോലിക്കെട്ടുപ്പമുണ്ട്.'' എന്നു പറഞ്ഞു റിസീവർ എടുത്തു.

''അല്ലാ! നിങ്ങളും നില്ക്കുന്നതെന്തു്? ഇരിക്കൂ!''

കർബീദേവിയുടെ താമരപ്പൂപോലുള്ള പാദങ്ങളിൽ സ്വർണ്ണനിറത്തിലുള്ള ചെരിപ്പാണു് ധരിച്ചിരിക്കുന്നതു്. വിരലുകളും മൈലാഞ്ചി പൂശി ചുവപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. കർബീദേവി ചിരിച്ചുകൊണ്ടു തുടർന്നു: ''നിങ്ങളുടെ ബഹുമാന്യനായ ആ ദേശീയനേതാവിന്റെ പ്രശസ്തിയെക്കുറിച്ചറിയണമോ? അദ്ദേഹം നാട്ടിൽ എത്തിയശേഷം പാർസലായി അയച്ചതന്നതാണീ ചെരിപ്പുകൾ. കാലിന്റെ അളവെടുത്തതെപ്പോഴാണെന്നാരറിഞ്ഞു!''

''ഇതു നിങ്ങളുടെ പാദങ്ങൾക്കു നല്ലവണ്ണം ശോഭിക്കുന്നുണ്ടു്.''

കർബീദേവി കുണുങ്ങിച്ചിരിച്ചു: ''അതറിഞ്ഞുകൂടെങ്കിലും എല്ലാവരും തലയിലേറ്റി നടക്കുന്ന നേതാവിനെ പാദത്തിനടിയിലമർത്താൻ സാധിച്ചതിൽ എനിക്കു സന്തോഷമുണ്ടു്. അന്നു രാത്രി ആ മാന്യൻ ലഹരിയുടെ ആധിക്യത്താൽ എന്റെ പാദങ്ങളിൽ നമസ്കരിക്കുകയുണ്ടായി.''

റിസീവർ താഴെ വച്ചതിനുശേഷം കർബി പറഞ്ഞു: ''ഉടമസ്ഥനെ ഫോണിൽ ലഭിച്ചില്ല. അദ്ദേഹം ഫാക്ടറിയിലാണത്രെ! ആദ്യം മിസിസ്സു് പക്കടാശിയും പിന്നീടു് പക്കടാശി ജൂനിയറുമാണു് ഫോൺ അറ്റൻറുചെയ്തതു്. എന്നാൽ ഇരുവർക്കും ഒരു വിവരവുമില്ല. പുത്രൻ പക്കടാശി വിവരമന്വേഷിച്ചറിയിക്കാമെന്നേറ്റിട്ടുണ്ടു്.''

''വിവരം ലഭിച്ചാൽ ഞങ്ങളേയുമറിയിക്കണേ!'' എന്നു പറഞ്ഞു ഞാൻ പോരാൻ ഒരുങ്ങി.

''പോകുന്നതെന്തു്? അല്പം ഓവൽടിൻ കിഴിച്ചിട്ടു പോകാം.''

ഞാൻ കർബീദേവിയുടെ മുഖത്തു സൂക്ഷിച്ചുനോക്കി. ഈ ഹോട്ടലിൽ ഇന്നേവരെ ആരും എന്തെങ്കിലും കഴിക്കാൻ എന്നെ ഇത്ര ആത്മാർത്ഥതയോടെ ക്ഷണിച്ചിട്ടില്ല.

''ഹോട്ടലിലാണു് താമസമെങ്കിലും ഇതിൽ ഒരു ചെറിയ കുടുംബം പുലരുന്നുണ്ടു്. സ്വന്തമാവശ്യത്തിനു ഭക്ഷണം പാകംചെയ്യാൻ എല്ലാ ഏർപ്പാടുകളും ഇവിടെയുണ്ടു്. നിങ്ങളുടെ ഹോട്ടലിലെ കോഫി എപ്പോഴും എനിക്കു രുചിക്കുകയില്ല. അപ്പോഴും സ്വയം പാകപ്പെടുത്തി കഴിക്കുകയാണു പതിവു്.'' കർബീദേവി പറഞ്ഞു.

''ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ കോഫി മോശമാണെന്നു് ഇതിനർത്ഥമില്ല. ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു് ഭക്ഷണം പാകംചെയ്യാൻ അവസരം ലഭിച്ചില്ലെങ്കിൽ ബംഗാളിവനിതകൾക്കു് സ്വസ്ഥതയില്ലെന്നാണു് ഇതുകൊണ്ടു തെളിയുന്നതു്.''

''എന്തുതന്നെയായാലും ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു ഭക്ഷണം പാകംചെയ്യുന്നതു് എനിക്കിഷ്ടമാണു്.''

ഓവൽടിൻ കഴിച്ചുകൊണ്ടു കർബീദേവി കനിയെക്കുറിച്ചു സംസാരിച്ചു: ''നിങ്ങളും അവരോടൊന്നിച്ചു ചുറ്റിക്കറങ്ങുന്നതിന്റെ രഹസ്യമെന്താണു്?''

കർബിയുടെ ചോദ്യത്തിന്റെ അർത്ഥം മനസ്സിലാക്കാതെ ഞാൻ പറഞ്ഞു: ''ഞാൻ എന്തിനു് അവരോടൊന്നിച്ചു ചുറ്റിക്കറങ്ങാൻ പോകുന്നു! എന്റെയും മിസ്റ്റർ ലാഹ്രുട്ടയുടെയും മുറി അടുത്തടുത്താണെന്നു മാത്രം.''

''ആ മുറിയിൽത്തന്നെയാണല്ലോ കനി ദിവസവും!'' കർബീദേവി അർത്ഥഗർഭമായ സൂചനയാണു നല്കിയതു്.

''എന്തുതന്നെയായാലും അയാൾ അവരുടെ സഹപ്രവർത്തകനല്ലേ? ഒരുമിച്ചു് ലോകപര്യടനത്തിനിറങ്ങിയിരിക്കുകയാണു്.''

''എന്നുകരുതി ഒരു വാമനന്റെ ആജ്ഞയ്ക്കൊത്തു് എഴുന്നേല്ക്കുകയും ഇരിക്കുകയും ചെയ്യണമെന്നുണ്ടോ?''

''നിങ്ങളെന്താണീ പറയുന്നതു്?''

''സ്റ്റേജിൽ വാമനൻ അവളുടെ ദയാകാരുണ്യത്തിനു യാചിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും വെളിയിൽ അങ്ങനെയല്ല. കനി,

വാമനന്റെ ദാസിയാണു്. അയാംക്കെതിരായി ശബ്ദി ക്കാൻപോലും ആ പെണ്ണിനു ധൈര്യമില്ല.''

''അതിലെന്താണു്? ഷോവിൽ അവർ എന്തു പ്രവ ത്തിക്കുന്നു എന്നല്ലെ നമുക്കു നോക്കേണ്ടതുള്ളു!''

''അഭിനയത്തെച്ചൊല്ലി തലപുകയ്ക്കേണ്ടതു് ഉപഭോ ക്താക്കളാണു്. അഭിനയത്തിനു വെളിയിൽ ചെയ്യുന്ന കാര്യങ്ങളും നാം ചർച്ചചെയ്യണം. കാരണം നമ്മളും ഈ ഹോട്ടലിൽ ജീവിക്കുന്നവരാണു്.''

മറുപടി പറയാൻ എനിക്കു കഴിഞ്ഞില്ല. അവരുടെ ജീവിതത്തെച്ചൊല്ലി മറ്റുള്ളവർ എന്തിനു തലപുകയ്ക്കുന്നു എന്നു മനസ്സിലാകുന്നില്ല!

കർബീദേവി തുടർന്നു: ''ഇതു് ഒരുതരത്തിലുള്ള ഉല്ലാ സമാണു്. ക്യാബറയിലെ നർത്തകികൾക്കു പണത്തിനു പ്രയാസമില്ല. അല്പനിമിഷത്തെ ആനന്ദത്തിനുവേണ്ടി രാജാ—മഹാരാജാക്കന്മാരും വ്യവസായപ്രമുഖന്മാരും നർത്ത കികളുടെ പാദങ്ങളിൽ എല്ലാം അർപ്പിക്കും. അതിനാൽ ഒഴിവുസമയത്തു് അല്പം ഉല്ലാസമില്ലെങ്കിൽ മടുപ്പുതോന്നും. അതാണു ചിലർ കുരങ്ങുകളെ പോറ്റുന്നതും മറ്റു ചിലർ വാമനന്മാരെ തലയിലേറ്റി നടക്കുന്നതും.''

''പാവം! ആ വാമനനോടു നിങ്ങൾക്കു് അനുകമ്പ തോന്നുന്നില്ലെ?''

''അവർ നിങ്ങളുടെ ഹൃദയത്തെയും കീഴടക്കി എന്നു തോന്നുന്നു. വാമനൻ ആയതുകൊണ്ടു് അയാൾക്കു ജോലി ചെയ്തു ജീവിക്കാൻ കഴിയുന്നുണ്ടെന്ന കാര്യം മനസ്സിലാ ക്കാത്തതെന്തു്! നിങ്ങളെപ്പോലെ നീളമുള്ള ആളായിരുന്നെ ങ്കിൽ കനിയോടൊത്തു സ്റ്റേജിൽ പ്രവേശിക്കുമായിരു ന്നോ? ഈ ലയ്നിൽ എനിക്കു വളരെക്കാലത്തെ പഴക്ക മുണ്ടു്. യാചനയും എൻറർടൈസ്മെൻറിനും വികലാം ഗം ഒരനുഗ്രഹമാണു്. അങ്ങനെയുള്ളവരെ ലഭിക്കാൻ വേണ്ടി ശില്പികൾ നല്ല പ്രതിഫലം നൽകാറുണ്ടു്. എന്നാൽ തലയിലേറ്റി നടക്കുന്നതു്, തനിക്കും, താൻ നൃത്തംചെയ്യുന്ന ഹോട്ടലിനും നാശമാണു്.''

കർബീദേവിയോട് യാത്രപറഞ്ഞു് ഞാൻ കൗണ്ടറിൽ വന്നു ജോലികളെല്ലാം അവസാനിപ്പിച്ചു്, വീണ്ടും മുകളിലേക്കു പോയി. കനി മുകളിലെ നിലയിൽത്തന്നെയുണ്ടു്. അവളുടെ മുഖം ശോകാർദ്രമാണു്. അവൾ സിഗറ്റു പുകച്ചുകൊണ്ടു വെയിൽ കായുകയാണു്. എന്നെ കണ്ടമാത്രയിൽ സിഗറ്റു് നീട്ടിവലിച്ചു പുകവിട്ടു്, കുറേ വലിച്ചെറിഞ്ഞശേഷം ഗ്രഡ്മോർണിംഗ് പറഞ്ഞു.

ഇന്നത്തെ പ്രഭാതം കനിയെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ശുഭമല്ലെന്നു മനസ്സിലായെങ്കിലും ഞാൻ പ്രത്യഭിവാദ്യം ചെയ്തു. കനി എഴുന്നേറ്റു ലാബ്രട്ടയുടെ മുറിയിൽ നോക്കിയതിനു ശേഷം നേരെ എന്റെ മുറിയിൽ വന്നു. അല്പം വിശ്രമിക്കാമെന്നു കരുതിയായിരുന്ന ഞാൻ വന്നതു്. കനി മൂലം അതു് അസാദ്ധ്യമായി. അവൾ കസേരയിൽ ഇരുന്നതിനുശേഷം ചോദിച്ചു: ''നിങ്ങളുടെ ഡ്യൂട്ടി അവസാനിച്ചോ?''

''ഇപ്പോഴത്തെ ഡ്യൂട്ടിയവസാനിച്ചു. ഇനി സന്ധ്യയ്ക്കു വീണ്ടും ആരംഭിക്കും.''

കനി എന്നോടു് എന്തോ പറയാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നുണ്ടെന്നു മനസ്സിലായി. അതിനാൽ ഞാൻ ചോദിച്ചു: ''വല്ലതും പറയാനുണ്ടോ?''

''അസൗകര്യമൊന്നുമില്ലെങ്കിൽ നിങ്ങളോടൊന്നിച്ചു വെളിയിൽ പോകാൻ ആഗ്രഹമുണ്ടായിരുന്നു.''

കനിക്കു കൽക്കത്തയെ സംബന്ധിച്ചു് ഒന്നുമറിഞ്ഞുകൂടാ. തന്നെയുമല്ല, അവളെപ്പോലുള്ള ഒരു യുവതി നഗരത്തിൽ ഒറ്റയ്ക്കു സഞ്ചരിക്കുന്നതും തെറ്റാണു്. അതിനാൽ അനിച്ഛയോടെയാണെങ്കിലും ഞാൻ സന്നദ്ധനായി. കൽക്കത്താനഗരം കാണാൻവേണ്ടി അണിഞ്ഞൊരുങ്ങിയിറങ്ങിയ കനിയെക്കണ്ടാൽ ഇവളാണു് രാത്രിയിലെ കനിദിവുമൺ എന്നു് ആരും പറയുകയില്ല. സ്ട്രാഹാറും, കുത്ത കണ്ണടയും കണങ്കാൽവരെ ഇറക്കമുള്ള സ്കേർട്ടും ധരിച്ച ഈ യുവതി ഏതോ യൂറോപ്യൻ ട്യൂറിസ്റ്റ്വനിതയാണെന്നേ തോന്നുകയുള്ളു. സർവ്വകലാശാലാപര്യടനമവസാനിപ്പിച്ചു ലോകപര്യടനത്തിനിറങ്ങിയതാണു്!

കനി ഒരു സഞ്ചാരിയെപ്പോലെ എല്ലാം നോക്കിക്കാണുന്നുണ്ടെങ്കിലും അപരിചിതമായ സ്ഥലത്തെത്തിയിട്ടെന്നപോലെ ഭയപ്പെടുന്നുമുണ്ട്. പണ്ട് സഞ്ചാരത്തിനിറങ്ങിയ രണ്ട് അമേരിക്കൻവനിതകളുടെ കഥ ഞാൻ ഹബ്സ്സാസ്ത്രിൽനിന്നു കേട്ടിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. അവർ പിതാവിനോടൊത്തു ലോകപര്യടനത്തിനിറങ്ങി. പിതാവിനു് ബോംബെയിൽ അല്പദിവസം താമസിക്കേണ്ടതുണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ട് പുത്രികളിരുവരും ഡൽഹി കാണാൻ പുറപ്പെട്ടു. അവർ മേഡൻസ് ഹോട്ടലിലാണു താമസിച്ചതു്. സഞ്ചാരികയും എന്ന നിലയ്ക്കു ഡൽഹിബസാറിൽനിന്നു പല സാമാനങ്ങളും വാങ്ങി. അവർ കൈയിലുണ്ടായിരുന്ന പണം മുഴുവൻ ധൂർത്തടിച്ചു. ഗത്യന്തരമില്ലാതെ വന്നപ്പോഴും പിതാവിനു കമ്പിയടിച്ചു. പണം മുഴുവൻ തീർന്നു. ഇനി ഹോട്ടലിൽ അധികസമയം താമസിക്കാൻ സാദ്ധ്യമല്ല എന്നാണു പുത്രിമാരറിയിച്ചതു്. പിതാവു് പരിഭ്രാന്തനായി.

ചിത്തരഞ്ജൻ അവനൃവിലൂടെ നടന്നു് ഞാനും കനിയും ചൗരംഗിയിലെത്തി: ''എവിടെപ്പോകണം. വിക്ടോറിയ മെമ്മോറിയൽ മ്യൂസിയം, മൃഗശാല, ഗവണ്മെന്റ്ഹൗസ് ഇവയിൽ ഏതാണു കാണേണ്ടതു്?'' ഞാൻ ചോദിച്ചു.

കനി ആ പേരുകളിലൊന്നിലും യാതൊരു കൗതുകവും പ്രകടിപ്പിച്ചില്ല. അവൾ ബാഗ്രു തുറന്നു് ഒരു സ്ലിപ്പെടുത്തു് എന്റെ കൈയിൽ തന്നു. അതിൽ കണ്ണോടിച്ചമാത്രയിൽ ഞാൻ അത്ഭുതസ്തബ്ധനായി നിന്നുപോയി. നഗരാതിർത്തിയിലുള്ള ഒരു ഖ്യാതതെരുവിന്റെ പേരാണു് അതിൽ എഴുതിയിരിക്കുന്നതു്.

''ഇവിടെ പോകാനാണോ നിങ്ങൾ പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതു്?'' ഞാൻ അത്ഭുതത്തോടെ ചോദിച്ചു.

''അതേ! എനിക്കു് അവിടെ പോകണം. അല്ലാതെ ഞാൻ കൽക്കത്തയുടെ സൗന്ദര്യമാസ്വദിക്കാൻവേണ്ടി പോന്നതല്ല.''

ഞൻ ഒരു ടാക്സി വിളിച്ചു. ടാക്സിയിൽ കയറിയതിനുശേഷം കനി വളരെ ബദ്ധപ്പെട്ട പറഞ്ഞു: ''എനിക്കു്

ആ മഹാത്മാവിനെ കാണേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. പ്രൊഫസർ ശിവദാസ് ദേവ് ശർമ്മ ടി ഗ്രേറ്റ്! ലോർഡ് കഴ്സനു് ഒരിക്കലും ഇംഗ്ലണ്ടിലെ പ്രധാനമന്ത്രിയാകാൻ സാധിക്കുകയില്ലെന്നു് ഈ മഹാന്റെ റിസേച്ച് സെന്ററിൽനിന്നാണാദ്യമായി പ്രഖ്യാപിക്കപ്പെട്ടതു്. രാജകീയപ്രശംസയാജ്ജിച്ച ലോർഡ് കിച്ച്നർ കപ്പലപകടത്തിൽ മരിക്കുമെന്നു് അദ്ദേഹത്തെ അറിയിക്കാൻ സങ്കോചപ്പെടാത്ത മഹാനാണു് ഇദ്ദേഹം.''

കനി, പ്രൊഫസർ ശിവദാസ് ദേവ് ശർമ്മയുടെ ഇതിഹാസം മനഃപാഠമാക്കിവെച്ചിരിക്കുകയാണു്. അയാളുടെ പ്രവചനങ്ങളിൽ ചിലതാണു് രവീന്ദ്രനാഥ് ടാഗോറിന്റെ സർബഹ്മതിനിരസനം, ജർമ്മനിയുടെ തകർച്ച, ഗോറിങ്ങിന്റെ ആത്മഹത്യ, സുഭാഷ് ബോസിന്റെ അന്തർദ്ധാനം, വിവാഹം, ഇന്ത്യയുടെ സ്വാതന്ത്ര്യലബ്ധി. ഇന്ത്യ, കോമൺവെൽത്തിൽനിന്നു വേറിട്ടുനില്ക്കുകയില്ലെന്ന കാര്യവുംകൂടി അദ്ദേഹം പ്രവചിച്ചിരുന്നുപോൽ!

കനി ബാഗിൽനിന്നു മറ്റൊരു കൂടലാസ് കഷണം പുറത്തെടുത്തു. അതിന്റെ അരികിൽ ഇപ്രകാരം എഴുതിയിരിക്കുന്നു: പ്രൈവറ്റ് ആൻറ് കോൺഫിഡൻഷ്യൽ! മഹാത്മാവു് യാതൊന്നും ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ല. എന്തെങ്കിലും പ്രതിഫലം വാങ്ങുന്നതും മഹാപാപമായിക്കരുതുന്നു.

ഗാന്ധിജിക്കു് വലിയ ഒരപകടം നേരിടുമെന്നു ശിവദാസ് ദേവ് ശർമ്മ രഹസ്യമായി മഹാദേവ് ദേശായി മുഖേന കസ്തൂർബാഗാന്ധിയെ അറിയിച്ചിരുന്നത്രെ. ഭയപ്പെടാനില്ല. ബാപ്പുജിയുടെ മടിയിൽ തലവെച്ചുകൊണ്ടു് പുണ്യവതിയായ കസ്തൂർബാജിക്കു് ഇഹലോകവാസം വെടിയാൻ കഴിയും! കവചം ധരിക്കണമെന്നു പ്രൊഫസർ കത്തുമുഖേന എഡ്വേർഡ് എട്ടാമനെ ഉപദേശിച്ചിരുന്നു. അന്നു് അദ്ദേഹമങ്ങനെ ചെയ്തിരുന്നുവെങ്കിൽ ഇംഗ്ലണ്ടിലെ രാജകുടുംബത്തിന്റെ! ചരിത്രം മറ്റൊരുതരത്തിൽ രചിക്കപ്പെട്ടുമായിരുന്നു! ഈ അണുശക്തിസമ്പന്നമായ കവചം തയ്യാറാക്കുന്നതിനു് ആവശ്യമായ യാഗയജ്ഞങ്ങൾക്കുവേണ്ടി എഴുപത്തിമൂന്നുരൂപ നാണയച്ചെലവുണ്ടു്.

അതിൽനിന്നു് ഒരു പൈസപോലും കൂടുതൽ വാങ്ങുന്നതു് ശിവദാസു് ദി ഗ്രേറ്റിനെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ഗോമാംസക്ഷേണതുല്യം പാപമാണു്!

കനിയോടു മടങ്ങിപ്പോരാൻ ഞാൻ പറഞ്ഞെങ്കിലും അവനം അനുസരിച്ചില്ല. നഗരാതിർത്തിയിലുള്ള ഒരു ഇട്ടങ്ങിയ തെരുവിലാണു് പ്രൊഫസർ ശിവദാസു് ദേവു് ശർമ്മയുടെ ഗവേഷണാലയം. ഞങ്ങളം അവിടെ എത്തിയപ്പോഴം അദ്ദേഹം ഗണ്ണിബാഗു്, ചണം, പരുത്തി എന്നിവയുടെ വ്യവസായികാംശങ്ങളം നിർദ്ദേശങ്ങളം നല്കുകയായിരുന്നു. ശിവദാസിന്റെ അനുയായികളിലൊരാളം അല്പം കഴിഞ്ഞു് ഞങ്ങളെ അകത്തേക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി.

മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചമാത്രയിൽ മഹാത്മാ ശിവദാസു് പൂണൂൽ പുറത്തെടുത്തു് കനിയെ ആശീർവ്വദിച്ചു. അവനം ഷൂസു് അഴിച്ചു വെളിയിൽ വെച്ചിട്ടാണു് അകത്തു പ്രവേശിച്ചതു്. നൈലോൺസ്റ്റോക്കിൻസിൽ മണ്ണു പുരളുന്നുണ്ടു്. കനി സ്ലേട്ടു് ഒതുക്കി ഒരു പീഠത്തിന്മേൽ ഇരുന്നു. കനിയുടെ ക്ഷേതിയും സ്നിഗ്ധമുഖവും കണ്ടാൽത്തോന്നും അവനം നമ്മുടെ കുടുംബാംഗംതന്നെയാണെന്നു്. നമ്മുടെ ചിറ്റമ്മയോ, പെങ്ങളോ, മരുമകളോ, സഹോദരിയോ സ്സോർട്ടു ധരിച്ചു് ദേവസന്നിധിയിൽ പ്രണാമത്തിനെത്തിയ പ്രതീതിയാണു്!

ശിവദാസു് ദി ഗ്രേറ്റിന്റെ അന്വേഷണദൃഷ്ടികനം കനിയെ പരിശോധിക്കാൻ തുടങ്ങി. അയാനം കനിയുടെ നെറുകയിൽ കൈയു് വെച്ചു പറഞ്ഞു:

''മദർ! മദർ! നോ ഫിയർ! ശിവദാസു് വിൽ സേവു് യു.''

ഒന്നും മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിയാതെ കനി എന്റെ നേരെ നോക്കി. ഞാൻ നഗ്നപാദനായി പിന്നിൽ നില്ക്കുകയായിരുന്നു.

''ഭയപ്പെടേണ്ട, ചിന്തിക്കാനില്ല''. എന്നാണു് അദ്ദേഹം പറയുന്നതു്. കനിക്കൊന്നും പറയാൻ കഴിയുന്നില്ല. അവനം ശിവദാസിന്റെ കരത്തിൽ പിടിച്ച കരയുകയാണു്. ഇങ്ങോട്ടൊരു ചോദ്യവും ചോദിക്കുകയില്ല എന്ന

താണ് ശിവദാസ് ദി ഗ്രേറ്റിന്റെ വൈശിഷ്ട്യം. ആഗത രുടെ മുഖത്തു നോക്കി ഭൂതവും ഭാവിയും നിർണ്ണയിക്കും. അവിടെയാണു കഴപ്പം! ആദ്യത്തെ പ്രവചനംകൊണ്ട് ക്ഷേത്രുടെ ഹൃദയത്തെ ജയിക്കണം. ആ പ്രവൃത്തി വിപൽ ജനകമാണെന്നതാനും.

ശിവദാസ് ദി ഗ്രേറ്റ് കനിയുടെ പ്രായം, ഭാവം, വേഷഭൂഷ എന്നിവയിൽനിന്നു് അവളുടെ പ്രശ്നമെന്തെന്നു മനസ്സിലാക്കാൻ ശ്രമിക്കുകയാണു്. ഈ സ്ത്രീ ബീ–ടവിൽ ഹാൻറി ക്യാപ് അല്ലെങ്കിൽ ഇന്ത്യൻ ഇരുമ്പ് എന്നിവയെ സംബന്ധിച്ചു് അന്വേഷിക്കാനല്ല വന്നിരിക്കുന്നതു്, എന്നു് ജ്യോതിഷം അറിയാത്തവർക്കും പറയാൻ കഴിയും. എന്നിട്ടും ശിവദാസ് കുറേസമയം ധ്യാനനിമഗ്നനായിരുന്നു. ആ സമയത്തു് കനി തന്റെ ബാഗിൽനിന്നു് ഒരു പത്തു രൂപാനോട്ടെടുത്തു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ പാദങ്ങളിലർപ്പിച്ചു.

ശിവദാസ് അർത്ഥഗർഭമായി ഒന്നു മന്ദഹസിച്ചുകൊണ്ടു പ്രവചിച്ചു: ''ഒന്നുകൊണ്ടും ഭയപ്പെടേണ്ട. നിങ്ങളുടെ ആഗ്രഹം സഫലമായിത്തീരും. നിങ്ങളുടെ ഹൃദയം ആഗ്രഹിക്കുന്നതെന്താണോ അതു ലഭിക്കും.''

കനിയുടെ മുഖം നൂറു വാട്ടിന്റെ ബൾബുപോലെ ഉജ്ജ്വലമായി. അതറിയാൻവേണ്ടിയായിരുന്ന അവൾ ഇത്രയും ബുദ്ധിപ്പെട്ടു് ഇവിടെ വന്നതു്.

''കൈ രണ്ടും എന്റെ നേരെ നീട്ടൂ!'' ശിവദാസ് പറഞ്ഞു.

കനി കൈകൾ നീട്ടി. ശിവദാസ് അല്പസമയം അവളുടെ കൈകളിൽ സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിയതിനു ശേഷം മുഖത്തു ദൃഷ്ടിയൂന്നി: ''മദർ! നിങ്ങൾ വളരെയധികം സഹിച്ചുകഴിഞ്ഞു. അല്പകാലംകൂടി സഹിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.''

കനി അശ്രു തുടച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു:

''ഇനിയും സഹിക്കേണമോ?'' ഞാൻ പിന്നിൽ നില്പുണ്ടെന്ന കാര്യം കനി വിസ്മരിച്ചുപോയി. ജ്യോതിഷി ലക്ഷ്യമില്ലാതെ എറിഞ്ഞ കല്ലു് കുറിക്കുകൊണ്ടു. ''ഹ്യാരിക്കു നന്മ വരുമെങ്കിൽ ഞാൻ ഇനിയും സഹിക്കാൻ തയ്യാറാണു പ്രഭോ!''

ശിക്കാർ വലയിൽ കുടുങ്ങിയതോടെ മഹാത്മാ ശിവദാസിന്റെ മുഖം ഉജ്ജ്വലമായി. അയാൾ കണ്ണടച്ചു് സ്ഥൂലശരീരം ഞങ്ങളുടെ മുമ്പിൽ ഉപേക്ഷിച്ചിട്ടു്, സൂക്ഷ്മശരീരത്താൽ കനിയുടെ ഭവിഷ്യത്തിൽ പരിക്രമണംനടത്തുകയാണു്. കനി വിസ്മയസ്തബ്ധയായി ശിവദാസിനെത്തന്നെ നോക്കിയിരിക്കുകയാണു്. ഉത്തേജനത്താൽ അവൾ അനിയന്ത്രിതയായിത്തീരുന്നുമുണ്ടു്. എന്നിട്ടും എന്തെങ്കിലും തുറന്നുപറയാൻ ധൈര്യപ്പെടുന്നില്ല.

ശിവദാസു് ദി ഗ്രേറ്റു് കണ്ണു തുറന്നു് ഒന്നു മന്ദഹസിച്ചു! മനസ്സിലായി! നിങ്ങൾ എന്താണാഗ്രഹിക്കുന്നതെന്നു മനസ്സിലായി. എങ്കിലും നിങ്ങളുടെ നാവിൽനിന്നു കേട്ടാൽക്കൊള്ളാമായിരുന്നു. ഭക്തിയോടെ മഹാവിനോടാവശ്യപ്പെട്ടാൽ അവൾ എല്ലാം സഫലീകരിക്കും.''

കനിക്കൊന്നും പറയാൻ കഴിയുന്നില്ല. അവളുടെ തൊണ്ടയിടറുന്നു. നഗരത്തിലെ ചിത്തരഞ്ജിനി ഇപ്പോൾ ബാലികാവധുവായി തീർന്നിരിക്കുന്നു. കനി ഇപ്പോൾ തുറന്നു പറയും. പറഞ്ഞില്ലെങ്കിലും കുഴപ്പമില്ലായിരുന്നു. എന്നാൽ ശിവദാസു് ദി ഗ്രേറ്റു് പ്രതീക്ഷിക്കാത്ത കാര്യമാണവൾ പറഞ്ഞതു്. കനിയുടെ അധരങ്ങൾ വിറയ്ക്കാൻ തുടങ്ങി. ഞാൻ അടുത്തില്ലായിരുന്നെങ്കിൽ അവൾക്കു കുറേക്കൂടി സൗകര്യമാകുമായിരുന്നു. കനി പതുക്കെപ്പതുക്കെ പറഞ്ഞു: ''പ്രഭോ! അങ്ങു വിചാരിച്ചാൽ എല്ലാം നടക്കും! എന്റെ സ്വത്തുവകകളും അങ്ങയുടെ ഭഗവാന്റെ പൂജയ്ക്കായി അർപ്പിച്ചുകൊള്ളാം. അങ്ങു ദയവുചെയ്തു് ഹ്യാരിക്കു് അല്പം കൂടി ഉയരം വർദ്ധിപ്പിക്കണം. ഞാൻ സുഖമോ സമ്പത്തോ ഐശ്വര്യമോ ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ല. ഹ്യാരി സാധാരണമനുഷ്യനെപ്പോലെ ആയാൽ ഞാൻ ധന്യയായി. അവൻ മായനായിരുന്നാലും കുഴപ്പമില്ല. മനുഷ്യർ അവനെ വാമനൻ എന്നു വിളിക്കാതിരുന്നാൽ മതി.''

ഈ ലോകത്തു പലതും കണ്ടും കേട്ടും എന്റെ ഹൃദയം മുരടിച്ചുകഴിഞ്ഞു. ദുഃഖത്തിനോ വേദനയ്ക്കോ, അപമാനത്തിനോ പണ്ടത്തെപ്പോലെ എന്നെ ഇപ്പോൾ അസ്വസ്ഥനാക്കാൻ സാധ്യമല്ല. എങ്കിലും എന്റെ ശരീരം മുഴുവൻ

വിഷാദത്തിന്റെ വിചിത്രാനുഭൂതിയാൽ വാടിത്തളർന്നു പോയി. ഇന്നേ കനിയെ ഞാൻ മനസ്സിലാക്കിയുള്ളൂ. എന്റെ അന്തരാത്മാവു് നിശ്ശബ്ദമായി ആത്മനാദം പുറപ്പെടുവിച്ചു. അയ്യോ! ഇതിനുവേണ്ടിയോ? വിദ്യുല്ലയം ബുദ്ധിശൂന്യയുമായ പെണ്ണു്! ഇതിനുവേണ്ടിയായിരുന്നോ നീ എന്നെ ഇത്രയുമകലം കൂട്ടിക്കൊണ്ടു പോന്നതു്? എന്റെ സമയം നഷ്ടപ്പെടുത്തിയതിനു കുഴപ്പമില്ല. ഈ വിവരം മറ്റുള്ളവരറിഞ്ഞാൽ എനിക്കും നിനക്കും ഭ്രാന്താണെന്നേ ധരിക്കുകയുള്ളൂ. എന്നാലും സഹിക്കാം. എന്റെ ജോലികളെല്ലാം ഉപേക്ഷിച്ചു് ഞാൻ എവിടെ വേണമെങ്കിലും പോരാം.

ഭൂതത്തിനേറെയും ഭാവിയുടേയും ദർശകനായ മഹാത്മാ ശിവദാസു്ദേവിനും അത്ഭുതപ്പെടാതിരിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. അയാൾ എന്നോടു ചോദിച്ചു: ''മദാമ്മ എന്താണു് പറയുന്നതു്?''

''അവർക്കു് ഹ്യാരി എന്നൊരു സഹപ്രവർത്തകനുണ്ടു്. അയാൾ വാമനനാണു്. അയാളോടൊത്തു്....''

''ഓ! മനസ്സിലായി. ഇനി പറയേണ്ട.''

''ആ വാമനനു് ഉയരം വർദ്ധിപ്പിക്കണം. അയാളെ വലിച്ചു നീട്ടി ഒത്ത ആളാക്കിത്തീർക്കണം.''

''അതെ. അതിനുവേണ്ടി അങ്ങു് ആവശ്യപ്പെട്ടതെന്തും നൽകാൻ ഞാൻ തയ്യാറാണു്.'' കനി ഇടയ്ക്കുകയറി പറഞ്ഞു.

ഇത്തരത്തിലുള്ള സുവർണ്ണാവസരം മഹാത്മാ ശിവദാസിന്റെ ജീവിതത്തിൽ വളരെക്കുറച്ചേ ലഭിച്ചിട്ടുള്ളൂ. മനസ്സിനൊത്ത ഒരു ശിക്കാർ വലയിൽ കുടുങ്ങിയതിൽ അയാൾ സന്തോഷിച്ചു. തലയാട്ടിക്കൊണ്ടു് ശിവദാസു് തുടർന്നു: ''ഇതൊരു പുതിയ സംഭവമല്ല. വാമനനിൽനിന്നു ദൈത്യൻ! ദൈത്യനിൽനിന്നു വാമനൻ! ഞങ്ങളുടെ രാജ്യത്തു പണ്ടിങ്ങനെ സംഭവിച്ചിട്ടുണ്ടു്.''

ജ്യോതിഷി, തരളഹൃദയയായ ഈ പെൺകുട്ടിയുടെ തലയിൽ ചക്രം തല്ലിയുടയ്ക്കാനുള്ള പദ്ധതി ആവിഷ്കരിക്കുകയാണെന്നു് എനിക്കു മനസ്സിലായി. ഈ വഞ്ചന കണ്ടു

നില്ക്കാൻ സാദ്ധ്യമല്ല. എന്റെ നിലപാടു് തനിക്കനുകൂല മല്ലെന്നു പ്രൊഫസ്സർ ശിവദാസിന്റെ സൂക്ഷ്മദൃഷ്ടികൾ കണ്ടുപിടിച്ചു. എന്റെ കണ്ണിൽ മണ്ണിട്ടുകൊണ്ടു് ആത്മഗതം ചെയ്തു: ''ഇതിന്റെ പേരു് വാമനാവതാരയജ്ഞമെന്നാണു്. വളരെ അദ്ധ്വാനവും പണച്ചെലവുമുള്ള ഒരു യജ്ഞമാണിതു്, പ്രധാനപുരോഹിതൻ ഏഴുദിവസം രാപകൽ ഏകാഗ്രതയോടെ ഹോമം നടത്തണം!''

ശിവദാസിന്റെ അടുത്ത സംരംഭം യജ്ഞത്തിന്റെ ബജറ്റു് അവതരണമാണു്. എന്റെ ക്ഷമ നശിച്ചുകഴിഞ്ഞു. ശിവദാസു് എന്റെ മുഖഭാവം കണ്ടു് അല്പം ഭയന്നു. എന്നെ ഒന്നു പരീക്ഷിക്കാനെന്നവണ്ണം ചോദിച്ചു: ''വല്ലതും പറയാനുണ്ടോ?''

ഞാൻ ഗംഭീരസ്വരത്തിൽ കസുന്ദറിലെ നാടൻഭാഷ പ്രയോഗിച്ചു: ''ഞാൻ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ ഒരു ജോലിക്കാരനാണെന്ന കാര്യം അറിയാമല്ലോ. ഷാജഹാനിലെ അതിഥികൾ മേലിലും ഇവിടെ വരണമെന്നു നിങ്ങൾ ആഗ്രഹിക്കുന്നുണ്ടാകും. ഈ മഹതിയും ഞങ്ങളുടെ ഒരു സഹപ്രവർത്തകയാണു്.''

കനിക്കു കാര്യം മനസ്സിലായില്ല. അവൾ എന്റെ നേരെ നോക്കി: ''ഞാൻ ഹ്യാരിയുടെ ബുദ്ധിമുട്ടുകൾ വേണ്ടവണ്ണം പറഞ്ഞറിയിക്കുകയാണു്.''

''താങ്കൾ യൂ! നിങ്ങൾക്കെങ്ങനെ കൃതജ്ഞത പറയണമെന്നു മനസ്സിലാകുന്നില്ല.''

ഞാൻ ഏതു തരക്കാരനാണെന്നു ശിവദാസു് ദിഗ്രേറു് മനസ്സിലാക്കിക്കഴിഞ്ഞു. ഭാവിയെക്കുറിച്ചു ചിന്തിച്ചു് അയാൾ വിഷയം മാറ്റി: ''ഇക്കാലത്തു് വാമനാവതാരയജ്ഞം നടത്താൻ എനിക്കുമാത്രമേ സാധിക്കയുള്ളു.''

''പ്രഭോ! എന്നാൽ ഉടൻതന്നെ അതിനു വേണ്ട ഏർപ്പാടുകൾ ചെയ്യൂ. ഞാൻ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ പരിപാടികൾ നിറുത്തിവെച്ചുകൊള്ളാം. ഹ്യാരിയേയും കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവരാം.'' പിന്നീടു് കനി എന്റെനേരെ തിരിഞ്ഞു: ''ഞങ്ങളുടെ കൺട്രാക്ടു് ആഴ്ചതോറുമാണു്. കൺ

ട്രാക്ടറിന്റെ കാലയളവ് ഇനി നീട്ടുന്നില്ല. നിങ്ങൾ മാക്കോപോളോവിനെ അറിയിച്ചേക്കണം.''

ശിവദാസ് ദി ഗ്രേറ്റ് തലയാട്ടി പറഞ്ഞു: ''ഈ യജ്ഞത്തിനൊരു ദോഷമുണ്ട്. ഹോമം നടത്തിയാൽ വാമനന് ഉയരം വർദ്ധിക്കും. പക്ഷേ,....''

''പക്ഷേയും കിക്ഷേയും ഒന്നും നോക്കാനില്ല. ഹ്യാരിക്ക് അല്പംകൂടി ഉയരം വർദ്ധിച്ചാൽ അവന്റെ ജീവിതത്തിലെ എല്ലാ ദുഃഖങ്ങളും തീരും.''

മഹാത്മാ ശിവദാസ് കോപത്തോടെ എന്നെയൊന്നു നോക്കിയതിനു ശേഷം മനോവേദനയോടെ പറഞ്ഞു: ''യജ്ഞത്തിനുശേഷം അയാൾ അധികകാലം ജീവിച്ചെന്നുവരില്ല. ആയുസ്സു ക്ഷയിപ്പിച്ചാണ് ഉയരം വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നത്. അതിനാൽ ആരും ആറുമാസത്തിൽക്കൂടുതൽ ജീവിച്ചിട്ടില്ല.''

കനിയുടെ മുഖം നീലവർണ്ണമായി. അവൾ യെന്നു വിറയ്ക്കാൻ തുടങ്ങി: ''ഹ്യാരി! മൈ ഡിയർ ഹ്യാരി ജീവിക്കുകയില്ല; വേണ്ട, വേണ്ടാ! ഞാൻ ഒന്നും ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ല.'' അവൾ പിറകിൽനിന്നു ചാടിയെഴുന്നേറ്റു.

''ഈശ്വരൻ ആരെ എങ്ങനെ സൃഷ്ടിച്ചുവോ, അതിനു വിപരീതമായി എന്തെങ്കിലും ചെയ്താൽ അദ്ദേഹം കോപിക്കും.'' ശിവദാസ് വിശദീകരിച്ചു.

അയാൾ പറഞ്ഞതു ശ്രദ്ധിച്ചതിനു ശേഷം കനി ഭാരതീയരീതിയിൽ പ്രണാമംചെയ്തു.

മഹാത്മാ ശിവദാസ് ചെറിയ ഒരു പെട്ടിയിൽനിന്നും ഒരു കവചം (ഏലസ്) പുറത്തെടുത്തു: ''സർവ്വശക്തികവചം! എക്സ്ട്രാ പവ്വർഫുൾ! അണുശക്തിസമ്പന്നം! കുളികഴിഞ്ഞു നഗ്നപാദയായി ഇതു ധരിച്ചുകൊള്ളൂ! ധരിക്കുന്ന ദിവസം മദ്യപിക്കാനോ ശരീരം അശുദ്ധമാക്കാനോ പാടില്ല.''

കനി വളരെ ഭക്തിയോടെ കവചം വാങ്ങി. ഞാൻ മദ്യപിക്കുകയില്ല എന്നു പറഞ്ഞ് പത്തു രൂപയും കൂടി ശിവദാസിനു കൊടുത്തു: ''ഞാൻ ഇതു ധരിച്ചാൽ ഹ്യാരിക്കു ശാന്തി ലഭിക്കുമോ?''

''തീച്ച്യായും. അതാണിതിന്റെ വൈശിഷ്ട്യം!''

ശിക്കാർ കൈവിട്ടുപോയതിലുള്ള നൈരാശ്യംമൂലം ശിവദാസ് നെടുവീർപ്പിട്ടു. വഴിക്കുവെച്ച് കനി ഒന്നും സംസാരിച്ചില്ല. ഹ്യാരിയെ ഉയരംകൂടിയവനും സൽഗുണസമ്പന്നനുമാക്കാനുള്ള അവസാനത്തെ ആഗ്രഹം അവൾ ശിവദാസ് ദി ഗ്രേറ്റിന്റെ ഗവേഷണശാലയിൽ ഉപേക്ഷിച്ചു പോന്നു.

''ഇന്നുമുതൽ എനിക്കു ശാന്തി ലഭിക്കുമായിരിക്കും'' കനി ആത്മഗതംചെയ്തു.

ഹോട്ടലിൽ തിരിച്ചുവന്നപ്പോൾ എന്തോ പന്തികേടുള്ളതുപോലെ തോന്നി. സത്യസുന്ദരബാബു ഏകാഗ്രതയോടെ കൗണ്ടറിലെ ജോലികൾ നിർവ്വഹിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. കനിയെ കണ്ടിട്ടും കണ്ടില്ലെന്ന ഭാവം നടിച്ചു. കനി മുകളിലേക്കു പോയപ്പോൾ ഞാൻ സത്യസുന്ദരബാബുവിന്റെ അടുത്തുചെന്നു. റോസിയും അവിടെയിരുന്നു ടൈപ്പ്ചെയ്യുന്നുണ്ടായിരുന്നു. അവൾ ജോലിനിർത്തി, കത്തുകൾ ഒന്നുകൂടി വായിച്ചതിനു ശേഷം എന്നെനോക്കി തിരിഞ്ഞു: ''ഹലോ മാൻ! ഇന്നത്തെ പ്രോഗ്രാം വളരെ ഉല്ലാസത്തോടെ കഴിച്ചുകൂട്ടി, അല്ലേ? ജോളി ഗ്രീൻ ടൈം!''

ഞാൻ അതിനുത്തരം പറഞ്ഞില്ല. റോസി അടുത്തുവന്നു് എന്റെ ചെവിയിൽ പറഞ്ഞു: ''പൂർവ്വർ ഫെലോ! എത്ര ശ്രമിച്ചാലും പ്രയോജനമില്ല. കനിയുടെ ഹൃദയത്തിൽ കുടികൊണ്ടിരിക്കുന്നവൻ ലാബ്രട്ടയാണു്. പ്രതിദ്വന്ദ്വിയാകണമെന്നുണ്ടെങ്കിൽ നിങ്ങൾ കുറേക്കൂടി ഉയരം കുറഞ്ഞവനാകണം.''

ബോസ്സ്യേട്ടൻ ഗംഭീരസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു: ''റോസീ! ഈ കത്തുകൾക്കുവേണ്ടി മാക്കോപോളോ കാത്തിരിക്കുകയാണു്.''

സത്യബോസിന്റെ മുമ്പിൽ എന്നെ നിലംപരിശാക്കാൻ സാദ്ധ്യമല്ലെന്നു റോസിക്കറിയാം. അവൾ കത്തുകളുമായി മാനേജരുടെ മുറിയിലേക്കു പോയി. ബോസ്സ്യേട്ടൻ എന്നെനോക്കി തിരിഞ്ഞു: ''നിങ്ങൾ വെളിയിൽ പോകേണ്ടതില്ലായിരുന്നു. ഹ്യാരി വലിയ കുഴപ്പമുണ്ടാ

ക്കിയെന്നു മാത്രമല്ല, ബയറർമാരോടു ശണ്ഠകൂടുകയുംചെയ്തു. എവിടെനിന്നെങ്കിലും മദ്യം കൊണ്ടുവരൂ എന്നാണു് അയാൾ പറയുന്നതു്. ഇന്നു ഡ്രൈദിനമാണെന്നു പറഞ്ഞിട്ടും അടങ്ങിയില്ല. അവസാനം വിസ്ഥിത്തം പ്രവർത്തിച്ചു. അയാൾ നേരെ ജിമ്മിയെ സമീപിച്ചു. ജിമ്മി അവസരം കാത്തിരിക്കുകയായിരുന്നു. അവൻ ഹ്യാരിയെ മാക്കോപോളോവിന്റെയടുത്തേക്കയച്ചു. ഹ്യാരി മയനെപ്പോലെ മാനേജരുടെ വാതിലിൽ മുട്ടിവിളിച്ചു. ഏതെങ്കിലും ക്യാബറേ വനിതയുടെ ഡാൻസിംഗ് പാർട്ടനർ മദ്യത്തിനു വേണ്ടി മാനേജരുടെ മുറിയിൽച്ചെന്നു ബഹളമുണ്ടാക്കുമെന്നു് ആരും ചിന്തിച്ചിരുന്നില്ല. ഒന്നും സംഭവിക്കുകയില്ലായിരുന്നു. പക്ഷേ, ജിമ്മി മറ്റുള്ള ഹോട്ടലുകളിലെ വിവരങ്ങളന്വേഷിച്ചു നടക്കുകയാണു്. പത്തുദിവസത്തെ ഫ്ളോർഷോയ്ക്കുള്ള ടിക്കറ്റുകളും കാലേക്കൂട്ടി വിറ്റുകഴിഞ്ഞു. ടിക്കറ്റു കിട്ടാതെ ആളുകളും നിരാശപ്പെടുന്നു. അതേ സമയം നമ്മുടെ ഹോട്ടലിൽ യാതൊരു തിക്കും തിരക്കുമില്ല. അഡ്വാൻസ് ബുക്ക് ചെയ്ത ടിക്കറ്റുകളും പലരും ക്യാൻസൽചെയ്യുകയാണു് എന്നെല്ലാം പറഞ്ഞു മാനേജരെ തെറ്റിദ്ധരിപ്പിച്ചു.''

''ഇനി എന്തു സംഭവിക്കും?'' ഞാൻ ബോസ്സിന്റെ നേരെ നോക്കി.

''ആ വാമനൻമൂലമാണു് ഈ നാശമെല്ലാം സംഭവിച്ചതു്. അയാളെ തലയിലേറ്റി നടക്കുന്നതാണു തെറ്റു്. ആദ്യമാദ്യം ജിമ്മി പറഞ്ഞതൊന്നും മാനേജർ വിശ്വസിച്ചില്ല. എന്നാൽ ഇപ്പോഴും അതല്ല സ്ഥിതി. ഇപ്പോഴത്തെ കനിയെ വിളിപ്പിച്ചെന്നുവരാം.''

ബോസ്സിന്റെ ധാരണ ശരിയായിരുന്നു എന്നു റോസി മടങ്ങിവന്നപ്പോഴും അറിയാൻകഴിഞ്ഞു. അവൾ കുണുങ്ങിച്ചിരിച്ചു പറഞ്ഞു. ''മാക്കോപോളോ ദി മാൻ, കനി ദി വുമണിനെ വിളിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹം എന്നെ അവിടെനിന്നു പറഞ്ഞയച്ചു. വലിയ കുഴപ്പമായി. ഇവിടെ നിന്നാൽ നിങ്ങളും പറയും മാനേജർ വിളിക്കുന്നു എന്നു്; മാനേജരുടെ അടുത്തു ചെന്നാൽ അദ്ദേഹം പറയും

കൗണ്ടറിൽ പോയി ജോലി ചെയ്യൂ എന്നു്! നിങ്ങടെ ആരും എന്നെ ഇഷ്ടപ്പെട്ടന്നില്ല.''

''വളരെയധികം ജോലി ചെയ്തില്ലെ? ഇനി അല്പം വിശ്രമിക്കൂ!'' ഞാൻ പറഞ്ഞു.

''ശരി.'' റോസി ബാഗിൽനിന്നു് ഒരു ചോക്ലെറ്റെടുത്തു വായിലിട്ടു.

''റോസീ, നീ ഇത്രയധികം ചോക്ലെറ്റു് തിന്നുന്നതെന്തിനാണു്?'' ബോസ്സ്യേട്ടൻ ചോദിച്ചു.

''റോസി ക്ഷോഭിച്ചിരിക്കയാണു്. ഞാൻ പോകട്ടെ ബോസ്സ്യേട്ടാ!''

''പോകൂ! എന്തു സംഭവിച്ചു എന്നു് അറിയാമല്ലോ. എന്തുതന്നെയായാലും വിദേശമല്ലെ! ഞാനും വരുമായിരുന്നു. പക്ഷേ, ഇവിടെ ജോലി വളരെക്കൂടുതലുണ്ടു്.''

കനിയുടെ ഭാഗ്യാകാശത്തിൽ വ്യാപിച്ചിരിക്കുന്ന കാർമേഘം എത്തോട്ടാണു നീങ്ങുന്നതെന്നറിയാൻ എന്റെ ഹൃദയം വെമ്പിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ബോസേട്ടനു് എന്റെ മാനസികാവസ്ഥ മനസ്സിലായി അദ്ദേഹം കണക്കെഴുതിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''ലാബ്രുട്ടയെ സ്റ്റേജിൽ പ്രവേശിപ്പിച്ചുകൂടെന്നു് അവർ തീരുമാനിച്ചുകഴിഞ്ഞു. കനി ഒറ്റയ്ക്കു നൃത്തം ചെയ്യേണ്ടിവരും. ലാബ്രുട്ടയുമായി ആരും കോൺട്രാക്ടു് ചെയ്തിട്ടില്ല. കഴിവതും വേഗം അയാളെ പിരിച്ചയയ്ക്കുണം.''

ഞാൻ ബോസ്സ്യേട്ടന്റെ മുഖത്തു് മിഴിച്ചു നോക്കി. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിനു് യാതൊരു ഭാവഭേദവും ഇല്ല. ''ആരേയും കുറപ്പെടുത്താൻ നിവ്വാഹമില്ല. കനിയെ കാണാൻവേണ്ടിയാണു് പ്രേക്ഷകർ പണം മുടക്കുന്നതു്. ലാബ്രുട്ടയുടെ നൃത്തത്തെച്ചൊല്ലി ആരും തലപുകയ്ക്കാറില്ല.''

ലിഫ്റ്റിന്റെ മുമ്പിൽ വന്നിട്ടും ഞാൻ കോണിയിലൂടെ മുകളിലേക്കു തിരിക്കുകയാണുണ്ടായതു്. ഡ്രൈദിനത്തിലെ ആ വിഷണ്ണമദ്ധ്യാഹ്നത്തിൽ ഞാൻ യാതൊരു മുന്നറിയിപ്പും നല്കാതെ കനിയുടെ മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചതു് ഉചിതമായില്ല. സംസ്കാരത്തിന്റെ വ്യാകരണത്തിൽ അഭ്യസ്തനായിക്കഴിഞ്ഞ ഇന്നത്തെ എനിക്കു് ഇത്തരത്തി

ലുള്ള സാഹസികകൃത്യങ്ങളും ചെയ്യാൻ സാധിക്കുമായിരുന്നില്ല. എന്നാൽ അനഭിജ്ഞനായ ഞാൻ അന്നു് അങ്ങനെ ചെയ്യുപോയി. കനിയോടു മാനേജ്മെൻറ് എന്താണു പറഞ്ഞതെന്നറിയാൻ എൻറെ ഹൃദയം വെമ്പി.

ഇന്നു് എനിക്കു യാതൊരു ദുഃഖവുമില്ല. അന്നു് ആകസ്മികമായി എൻറെ മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചതുകൊണ്ടു് ഒരു നഷ്ടവും സംഭവിച്ചില്ല. ലാഭമേ ഉണ്ടായുള്ളൂ. പൃഥ്വിയിലുള്ള വിത്തവാന്മാരിൽ ഒരാളാണു ഞാനും എന്നെനിക്കു തോന്നിപ്പോകുന്നു. മാനസികലോകത്തു സ്വയം ജഗത്സേട്ടും, മെഡിസിയും, റോഥ്ചയിൽഡും, നിസാമും, ടാറ്റയും, ബർലയുമായി വിരാജിക്കുന്നവരിൽ ഒരാളാണു് ഞാനും.

മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചമാത്രയിൽ ഞാൻ അത്ഭുതസ്തബ്ധനായി നിന്നുപോയി. കനി താടിക്കു കൈയും കൊടുത്തു ശിലാവിഗ്രഹംപോലെ ഇരിക്കുകയാണു്. അവളുടെ അനുസരണയുള്ള മുടി ചിതറിക്കിടക്കുന്നു. എന്നെ കണ്ടിട്ടും കനി യാതൊന്നും സംസാരിക്കുന്നില്ല. രണേസാംസ് യുഗത്തിലെ അനുഗൃഹീതനായ ഏതോ ശില്പിയുടെ ശിലാകന്യക ഈ മൃത്യുമുഖരസഭ്യതയുടെ മ്യൂസിയത്തിലെ ഷോകേയ്സിൽ വിരാജിക്കുകയാണു്!

എനിക്കു് എല്ലാം മനസ്സിലായി. സ്വന്തം ബുദ്ധികൊണ്ടു് എല്ലാം മനസ്സിലാക്കി, സ്വയം അത്ഭുതപ്പെട്ടു. ഇത്രയും ബുദ്ധിശക്തി സ്കൂളിൽ പഠിക്കുന്നകാലത്തു് എനിക്കുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ എൻറെ ജീവചരിത്രം മറ്റൊരു തരത്തിൽ വിരചിതമാകുമായിരുന്നു. ഉന്നതവിദ്യാഭ്യാസം നേടി, കോട്ടും, പാൻറും ധരിച്ചു് ഉയന്ന ഉദ്യോഗം വഹിക്കുമായിരുന്നു. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൻറെ മൂന്നാം നിലയിൽ ഇന്നെന്നെ കാണുകയില്ലായിരുന്നു.

മനസ്സിലായി! പക്ഷേ, എന്തു പറയും? ഒന്നും പറയേണ്ടിവന്നില്ല. ആരോ എന്നോടാലോചിക്കാതെ എന്നെക്കൊണ്ടു പറയിച്ചു: ''ഐ ആം സോറി!'' ഞാൻ അത്യധികം ദുഃഖിക്കുന്നു.

''ഞാൻ പോകുകയാണു്. ഹ്യാരിയെ ഉപേക്ഷിച്ചിട്ടു് എനിക്കു് ഒന്നും ചെയ്യാൻ നിവൃത്തിയില്ല. എനിക്കു് ഒരപേക്ഷയുണ്ടു്. ഐ ഹാവ് ആസ്ക്ഡ് ഫോർ വൺ ഫേവർ! ഹ്യാരി ഒന്നുകൊണ്ടും ഇക്കാര്യം അറിയാൻ ഇടവരരുതു്. ഞാൻ പിണങ്ങി കോൺടാക്ടു് ക്യാൻസൽ ചെയ്തു എന്നേ അവനെ അറിയിക്കാവൂ! അവർ അങ്ങനെ ചെയ്യുമെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു. അവർ ഹ്യാരിയുടെ ജീവിതത്തെ നാശഗർത്തത്തിലേക്കു തള്ളിവിടുകയില്ലായിരിക്കും! അവൻ ശ്രമിക്കുന്നുണ്ടു്. സർവ്വശക്തിയുമുപയോഗിച്ചു് ഹ്യാരി തന്റെ ദുഃസ്വഭാവമകറ്റാൻ ശ്രമിക്കുന്നുണ്ടു്. എന്നാൽ സാധിക്കുകയില്ല. ഇക്കാര്യം അറിഞ്ഞാൽ ഹ്യാരി എന്നെന്നേക്കുമായി പരാജയപ്പെട്ടം'' അല്പനിമിഷം മൗനമവലംബിച്ചതിനുശേഷം കനി തുടർന്നു: ''എനിക്കു ഭ്രാന്താണെന്നാണു് അവരുടെ വിചാരം. നിങ്ങളുടെ ജിമ്മിയുടെ ഭാവവും ചിരിയും കണ്ടു് എന്റെ ശരീരം വിറച്ചുപോയി. ഫോർ എഡ്വാർഡ്! ഒരു വാമനനുവേണ്ടി ഞാൻ ജീവിതം നശിപ്പിക്കുകയാണുപോലും! പക്ഷേ,.... അവർക്കതറിഞ്ഞുകൂടാ. അതു് അവരുടെ കുറ്റവുമല്ല.''

കനി എന്താണീ പറയുന്നതു്! അവൾ പറയുന്നതിന്റെ അർത്ഥം എനിക്കിലാകുന്നില്ല. അവളുടെ കൈയിലിരുന്ന ഒരു ചെറിയ ഫോട്ടോ ഇതേവരെ എന്റെ ദൃഷ്ടിയിൽപ്പെട്ടിരുന്നില്ല. എന്നെ കണ്ടമാത്രയിൽ കനി അതൊളിപ്പിച്ചു. ഇപ്പോഴും കനിക്കു് ഒരു സങ്കോചവും ഇല്ല. എന്നിൽനിന്നു് ഒളിപ്പിക്കേണ്ടയാവശ്യമില്ല. എന്റെ മുമ്പിൽവെച്ചു് അവൾ ആ ഫോട്ടോവിൽ സൂക്ഷിച്ചു നോക്കാൻ തുടങ്ങി. ഞാനും നോക്കി. ലവണാംബുധിക്കരെ സമുദ്രത്താലും കുന്നുകളാലും ചുറ്റപ്പെട്ട സ്കോട്ട്ലൻഡിലെ ഏതോ കുഖ്യാതനഗരാതിർത്തിയിലുള്ള അപ്രശസ്തയായ ഏതോ ഒരു മഹിളയുടെ മങ്ങിയ ചിത്രം! അവരുടെ കൈയ്ത്തണ്ടിലൊരു നവജാതശിശു! തൊട്ടടുത്തായി ഒരു ബാലനുമുണ്ടു്. ഏഴോ എട്ടോ വയസ്സു് പ്രായംകാണും ആ ബാലനു്.

''അറിയുമോ?'' കനി ചോദിച്ചു.

''എനിക്കെങ്ങനെ അറിയാൻകഴിയും?''

കനി അശ്രു പൊഴിച്ചുകൊണ്ടു തുടർന്നു: ''എന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട അമ്മ! ഹ്യാരിയുടെ അമ്മ!''

''ങേ!''

''അതേ! ഞാനാണു് അവരുടെ കൈത്തണ്ടിലിരിക്കുന്നതു്. എന്റെ സഹോദരനായ ഹ്യാരി അമ്മയുടെ അടുത്തു നില്ക്കുന്നു. ഹ്യാരി വളരുകയില്ലെന്നു് ആരെങ്കിലും അറിഞ്ഞിരുന്നോ!''

കനിക്കു നിയന്ത്രിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല കരച്ചിൽ ആ ക്യാബറേത്തകിയെ എവിടെയോ എത്തിച്ചു. ''ഹ്യാരി വളർന്നില്ലെങ്കിലും ഞങ്ങൾക്കു വേണ്ടി വളരെ ത്യാഗം സഹിച്ചു''

അന്നു കനിയുടെ നാവിൽനിന്നു വളരെ അകലെ—ഇംഗ്ലണ്ടിലെ—ഒരമ്മയുടേയും പുത്രന്റേയും പുത്രിയുടേയും മർമ്മസ്പർശിയായ കഥ കേട്ടു. ലോകത്തു് ആരും അവരെ സഹായിക്കാനുണ്ടായിരുന്നില്ല. വാമനനായ പുത്രൻ റസ്റ്റാറന്ററിൽ ബോയിയുടെ ജോലിചെയ്തു. ടേബിളിൽ കൈ എത്തുകയില്ലായിരുന്നതുകൊണ്ടു് ഗയിററിൽ ജോലി ചെയ്തു വിനയാന്വിതനായ വാമനൻ അതിഥികളെ സ്വാഗതമറിയിച്ചു്, ഡോർ തുറന്നുകൊടുക്കും. സന്തുഷ്ടരായ അതിഥികളും ബക്ഷീഷു് നല്കും. അങ്ങനെ ഹ്യാരി വിധവയായ മാതാവിനേയും, കൊച്ചനുജത്തിയേയും പട്ടിണിയിൽനിന്നും രക്ഷിച്ചുപോന്നു.

വയസ്സു വർദ്ധിക്കുന്തോറും ഹ്യാരിയുടെ സ്വഭാവം വഷളാകാൻ തുടങ്ങി. മദ്യപിക്കാനാരംഭിച്ചു അമ്മ ഒഴികെ മറ്റാരു പറഞ്ഞാലും അവൻ അനുസരിക്കാതായി. എത്രയോ രാത്രി അമ്മ അവനെ ബാറിൽനിന്നു് എടുത്തുകൊണ്ടു വന്നിരിക്കുന്നു! കനിക്കു വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്യാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. അതിനു് അവസരം ലഭിച്ചില്ല. എന്നാൽ അവർ ജ്യേഷ്ഠനിൽനിന്നു് സംഗീതം പഠിക്കുകയുണ്ടായി. സ്വഭാവം സാധാരണനിലയിലാണെങ്കിൽ ഹ്യാരി അനുജത്തിയെ പാട്ടു പഠിപ്പിക്കും. റസ്റ്റാറന്ററിലെ നർത്തകികളും

നൃത്തംചെയ്യുന്നതെങ്ങനെ എന്നു കാണിച്ചുകൊടുക്കും. മറ്റുള്ളവർ അവന്റെ നൃത്തം കണ്ടു പൊട്ടിച്ചിരിക്കുമായിരുന്നുവെങ്കിലും അമ്മയും കനിയും ഒരിക്കലും ചിരിച്ചിട്ടില്ല.

അങ്ങനെ താനറിയാതെതന്നെ കനി ഒരു നർത്തകിയായിത്തീർന്നു. അവനും ജ്യേഷ്ഠനെ ജോലിചെയ്യാൻ അയച്ചില്ല.

''നിങ്ങളും വീട്ടിലിരുന്നു് അമ്മയുമായി സംസാരിച്ചു സമയം ചെലവഴിച്ചുകൊള്ളൂ.''

ഹ്യാരി അതു സമ്മതിച്ചു. ആയിരക്കണക്കിനു് ആളുകളും വരികയും പോകുകയുംചെയ്യുന്ന റോഡരികിൽ റസ്റ്റാറന്ററിന്റെ വാതിലും തുറന്നുപിടിച്ചുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്നതു് ഹ്യാരിക്കിഷ്ടമല്ലായിരുന്നു.

അമ്മ അറിയാതെ ഹ്യാരി കനിയോടു പൈസ ചോദിക്കും. ആ പൈസകൊണ്ടു് അവൻ മദ്യപിക്കും. ലഹരിയുടെ ആധിക്യത്താൽ വീണ്ടും വേച്ചുമാണു് വീട്ടിൽ വരുന്നതെങ്കിലും അവനു് അമ്മയെ വലിയ ഭയമായിരുന്നു. അമ്മ ഒന്നും പറഞ്ഞിരുന്നില്ല എന്നിട്ടും ഹ്യാരി അമ്മയെ ഭയപ്പെട്ടിരുന്നു!

കോപം വന്നാൽ അമ്മ നിശ്ശബ്ദയായി വീട്ടുജോലികളും ചെയ്യാൻ തുടങ്ങും. ഹ്യാരിക്കതു് കണ്ടുനില്ക്കാൻ സാദ്ധ്യമല്ലായിരുന്നു. അവൻ ഉടൻതന്നെ അമ്മയുടെ കരം ഗ്രഹിച്ചു ക്ഷമാപണംചെയ്യും. കരഞ്ഞുകൊണ്ടു പറയും: ''ഞാൻ ഇനി ഒരിക്കലും നിങ്ങളുടെ ആജ്ഞ ലംഘിക്കുകയില്ല.''

''ഇന്നു ഞങ്ങളുടെ അമ്മ ജീവിച്ചിരിപ്പില്ല. എങ്കിലും ഹ്യാരിക്കു് അമ്മയെ ഭയമാണു്.''

കനി അശ്രു തുടച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു:

''മരിക്കുന്നതിനല്പം മുമ്പു് അമ്മ എന്നെയും ഹ്യാരിയേയും അടുത്തുവിളിച്ചു. പിന്നീടു് ഹ്യാരിയോടു ചോദിച്ചു: 'നീ നല്ലകുട്ടിയായി ജീവിക്കുകയില്ലെ? കനി പറയുന്നതു് അനുസരിക്കുമോ?' പിഞ്ചുപൈതലിനെപ്പോലെ ഹ്യാരി എല്ലാം സമ്മതിച്ചു. അമ്മ വീണ്ടും പറഞ്ഞു: 'എനിക്കു് എല്ലാം കാണാൻ സാധിക്കും.' പിന്നീടു്

എന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു് 'നീ പറയുന്നതനുസരിക്കാതെ ഹ്യാരി കുഴപ്പമുണ്ടാക്കാൻ തുടങ്ങുമ്പോഴും ധ്യാനനിരതയായി എന്നോടു സംസാരിക്കണം.' ഇന്നും എന്റെ ജ്യേഷ്ഠനെ നിയന്ത്രിക്കാൻ സാധിക്കാതെവരുമ്പോഴും അതായതു് അദ്ദേഹം മദ്യപിച്ചു് ഒരു ഭ്രാന്തനായിത്തീരുമ്പോഴും അമ്മയോടു പറയുമെന്നു പറഞ്ഞു ഭീഷണിപ്പെടുത്തും. ഇന്നും മന്ത്രംപോലെയതു ഫലിക്കുന്നുണ്ടു്. ഹ്യാരി തൽക്ഷണം ശാന്തനായിത്തീരും. പിന്നീടു് അവൻ വാശിപിടിക്കും. എന്നോടു സംസാരിക്കുകയില്ല. കിടക്കയിൽ മുഖമമർത്തി കരയാൻ തുടങ്ങും. അപ്പോഴും പ്രീണിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിക്കും. ജ്യേഷ്ഠന്റെ വാശിയകറ്റാൻ വളരെസമയം വേണ്ടിവരും. ഞാൻ നിങ്ങളുടെ അനുജത്തിയല്ലെ? എനിക്കിതുയെല്ലാം മനസ്സിലാക്കാനുള്ള കഴിവുണ്ടോ? ഞാൻ എന്തെങ്കിലും തെറ്റു ചെയ്തിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ നിങ്ങളല്ലെ എന്നെ ശകാരിക്കേണ്ടതു്? നിങ്ങൾക്കെന്നെ ശിക്ഷിക്കാനും അധികാരമുണ്ടല്ലൊ! ഉടൻ ജ്യേഷ്ഠന്റെ ഭാവം മാറും. എന്നെ വാത്സല്യിക്കാൻ തുടങ്ങും. 'ആരാണെന്റെ അനുജത്തിയെ ശിക്ഷിക്കാൻ വരുന്നതെന്നു ഞാനൊന്നു കാണട്ടെ! എന്റെ കൊച്ചനുജത്തി! നിനക്കുറക്കംവരുന്നുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നല്ലോ. നീ പോയി ഉറങ്ങിക്കൊള്ളൂ!' അപ്പോഴും ഞാൻ പറയും, 'നിങ്ങളുറങ്ങാതെ ഞാൻ ഉറങ്ങുന്നില്ല.' ജ്യേഷ്ഠൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു് 'ശരി, ഞാനിതാ ഉറങ്ങാൻ പോകുന്നു' എന്നു പറഞ്ഞു് ഉറങ്ങാൻപോകും.''

കുറെ ദിവസം മുമ്പു് ലാബ്രുട്ട കുഴപ്പമുണ്ടാക്കിയപ്പോഴും കനി അയാളെ ശാന്തനാക്കിയ ദൃശ്യം അപ്പോഴും എന്റെ കൺമുമ്പിൽ പൊന്തിവന്നു!

കനി ഇതിനകം സ്വയം നിയന്ത്രിച്ചുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. ചിതറിക്കിടന്ന മുടി ഒതുക്കിക്കൊണ്ടു് അവൾ പറഞ്ഞു: ''ഹ്യാരിയെ ഉപേക്ഷിച്ചിട്ടു ഞാൻ എങ്ങനെ ലോകപര്യടനം നടത്തുമെന്നു പറയൂ. അവനെ ഓറഞ്ചു വിട്ടിട്ടു് ലോകത്തെവിടെപ്പോയാലും എനിക്കു ശാന്തി ലഭിക്കുകയില്ല. അതാണു ഞാൻ അവനെ ഡാൻസിൽ ഭോഗഭോക്കാക്കിയിരിക്കുന്നതു്. എന്റെ അവസ്ഥ കണ്ടു് അവൻ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു്

അനിയന്ത്രിതനായിത്തീരും. അഭിനയം വെറും അഭിനയം മാത്രമാണെന്ന കാര്യം അവനു മനസ്സിലാകുന്നുമില്ല. എന്റെ സ്വന്തം ജ്യേഷ്ഠനാണെന്ന കാര്യം തുറന്നു പറയാനും നിവ്വാഹമില്ല അത്തരത്തിലുള്ള ഒരു തൊഴിലിലാണു ഞങ്ങളും ഏർപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതു്.'' അവനും വേറെയും എന്തൊക്കെയോ പറയുമായിരുന്നു. അതിനുള്ളിൽ ലാബ്രുട്ട അവിടെ വന്നു. അല്പനിമിഷം ആശ്ചര്യത്തോടെ അയാളെ നോക്കിനിന്നതിനു ശേഷം ഞാൻ അവിടെനിന്നു പോന്നു.

വീണ്ടും മുകളിലെ നിലയിൽവെച്ചു ഞാൻ ലാബ്രുട്ടയെ കണ്ടുമുട്ടി. അയാളും സാമാനങ്ങളെല്ലാം അടുക്കിക്കെട്ടുകയായിരുന്നു. എന്നെ കണ്ടപ്പോഴും ചെറിയ കുട്ടിയെപ്പോലെ ലാബ്രുട്ട പറഞ്ഞു: ''എടാ ചെറുക്കാ! ഞങ്ങളെ ക്ഷോഭിപ്പിച്ചതിന്റെ ഫലം അറിഞ്ഞുകൊള്ളു! ഞങ്ങളും നിങ്ങളുടെ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിനെ പെരുവിരൽ കാണിച്ചിട്ടു പോകുകയാണു്. നിങ്ങളുടെ ഈ നശിച്ച നഗരത്തിൽ ഞങ്ങളും ഒരിക്കലുമിനി കാലുകുത്തുകയില്ല.''

ശരിയാണു്. അവർ പിന്നീടൊരിക്കലും കല്ക്കത്തയിൽ വന്നിട്ടില്ല. എന്തിനു വരണം? യൗവനമാകുന്ന കുസുമവും കൈയിലേന്തി ഏതെങ്കിലും പാന്ഥശാലയിലെ പ്രിയസ്സു മടങ്ങിവരാനു അവസരം ലഭിക്കാറില്ല. എന്നിട്ടും ഞാനിപ്പോഴും കനിയെ ഓർത്തുപോകുന്നു. പ്രഭാതത്തിന്റെ വെളിച്ചത്തിലും, മദ്ധ്യാഹ്നത്തിലെ സ്നിഗ്ധതയിലും സന്ധ്യാസമയത്തെ കോലാഹലത്തിലും, രാത്രിയുടെ അന്ധകാരത്തിലും ആരെയാണോ കണ്ടുകൊണ്ടിരുന്നതു്, അവനും ഒരു കനിയല്ല. കനി ദി ഗേം, കനി ദി മദർ, കനി ദി സിസ്റ്റർ, എല്ലാം ഒന്നുചേർന്നു് കനി ദി വുമൺ സൃഷ്ടിക്കപ്പെട്ടു.

വിസ്തൃമായ ഈ ലോകത്തെവിടെയെങ്കിലും കനി തന്റെ സഹോദരനൊത്തു കാലംകഴിക്കുന്നുണ്ടായിരിക്കും. ഏതെങ്കിലും വിഖ്യാതഹോട്ടലിൽ ഇന്നവക്കു സ്ഥാനം ലഭിച്ചെന്നുവരില്ല. ഏതെങ്കിലും പാന്ഥശാലയിൽ വിഗതയൗവനയായ ഒരു നർത്തകി ഒരു വാമനനോടൊത്തു നൃത്തംചെയ്യുന്നതു ചൗരംഗിയുടെ വായനക്കാർ ആരെങ്കി

ലും കാണുകയാണെങ്കിൽ അവളുടെ പേരു കനിയെന്നല്ലേ എന്നു് അന്വേഷിക്കാൻ ഞാൻ അഭ്യർത്ഥിക്കുന്നു. അവൾ കനിയാണെങ്കിൽ എനിക്കൊരു കത്തയയ്ക്കാൻ നിങ്ങൾക്കു ദയവുണ്ടാകണം!

പതിനൊന്നു്

കനി പോയതിനുശേഷവും ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ ദൈനംദിനജീവിതത്തിൽ യാതൊരു് മാറ്റവും സംഭവിച്ചിട്ടില്ല. ഈ ഹോട്ടലിൽ വരികയും പോകുകയും ചെയ്യുന്ന ആയിരക്കണക്കിനാളുകളിൽ ഒരാൾ മാത്രമായിരുന്നു കനി. പൃഥ്വിയുടെ വിചിത്രഭാഗങ്ങളിൽനിന്നു് എത്രയോ മനുഷ്യർ ഇവിടെ വരുന്നു! അവർ എത്രദിവസമിവിടെ താമസിക്കുന്നു! ചിലർ ഒരാഴ്ച, ചിലർ മൂന്നുദിവസം, ചിലർ ഒരു ദിവസം. അല്പംമണിക്കൂർസമയത്തേക്കു താമസിക്കാൻ വരുന്നവരുമുണ്ടു്. അതാണിവിടത്തെ സ്ഥിതിഗതികൾ! വെൽക്കം ആൻറ് ഫെയർവെൽ! റിസെപ്ഷൻ ആൻറ് ഗ്രൂഡ് ബോയ് ഇവയെല്ലാം പരസ്പരം ബന്ധപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു! വരുമ്പോഴും അല്പമെങ്കിലും ആശയ്ക്കവകാശമുണ്ടു്—എന്നാൽ പോകുമ്പോഴും അതുമില്ല. ആരും ഭാഗത്തേക്കു് ആരും തിരിഞ്ഞുനോക്കുകയില്ല. ബോസേട്ടൻ പറയുന്നതിങ്ങനെയാണു്: ''ആകെ മുന്നു ദിവസമാണു് അതിഥികൾ താമസിക്കുക! അവരിൽ ആരെങ്കിലും പതിനഞ്ചുദിവസം താമസിച്ചാൽ അയാൾ യുഗാന്തരങ്ങളായി നമ്മുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ താമസിക്കുന്നു എന്നു തോന്നിപ്പോകും മാസക്കണക്കിനിവിടെ താമസിക്കുന്ന ചിലർ നമ്മളിൽപ്പെട്ട ആളുകൾതന്നെ എന്നു തോന്നലാണു്.''

കനി അതിഥിയല്ല. ഹോട്ടലിലെ അതിഥികളെ കേന്ദ്രമാക്കി ആരെല്ലാമാണോ ജീവിക്കുന്നതു് അവരിൽ ഒരാളാണു കനി. അവളും നമ്മുടെ സംഘത്തിൽപ്പെടുന്നതാണെങ്കിൽ അവളുടെ വേർപാടു് നമ്മുടെ ഹൃദയഹീനമായ ജീവിതത്തിലും പാടുകൾ ഏല്പിക്കാതിരിക്കുകയില്ല.

ബോസ്‌യേട്ടൻ മുകളിലെ വരാന്തയിൽ ഇരുന്നു ഷേവുചെയ്യുകൊണ്ടു് പറയുകയുണ്ടായി: ''നാം ഹോട്ടൽ തൊഴിലാളികളും വളരെ ഉദാസീനരാണു്. എന്നാൽ നമ്മേക്കാളും അനാസക്തമാണീ കെട്ടിടം. കനിയെ മാത്രമല്ല; ആരെയും സ്മരിക്കുകയില്ല. അനേകം വർഷങ്ങളായി സുഖദുഃഖങ്ങളോടെ രാവിലെമുതൽ അർദ്ധരാത്രിവരെ നിശ്ശബ്ദരായി, പാന്ഥശാലയിലെ ഉല്ലാസപ്രിയരായ പഥികരെ സേവിച്ചുപോന്നു. ചരിത്രത്തിലെ ഉദാസീനമായ ഈ പ്രാസാദം അക്കാര്യവും സ്മരിക്കുകയില്ല. നമ്മുടെ കാലശേഷവും ഈ കെട്ടിടം പുതിയ ചായങ്ങളടേയും, കുമ്മായത്തിനേറയും, സിമൻറിനേറയും സ്നോ പൂശി കൽക്കത്തയിലെ ഈ രാജപാതയിൽ വിദേശികളെ ഉല്ലസിപ്പിക്കാനായി തല ഉയർത്തി നില്ക്കും. ഒരിക്കലും നമ്മെ ഓർക്കുകപോലും ചെയ്യില്ല.''

ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞതു കേട്ടു് എന്റെ ഹൃദയം ഉദാസീനമായി. അദ്ദേഹം തുടർന്നു: ''സ്വന്തം കാര്യങ്ങൾമാത്രം ചിന്തിച്ചാൽ നടക്കുമോ? ഈ അനുരാഗഹീനനിർലിപ്തതയ്ക്കു മറെറാരു വശംകൂടിയുണ്ടു്. ഇന്നു നാം ഇവിടെ ജോലി ചെയ്യുന്നു. നമ്മെപ്പോലെ പലരും ഇവിടെ ജോലി ചെയ്തിട്ടുണ്ടു്. അനേകം നിത്യഹരിമാർ കക്ഷത്തിൽ തലയണയുമേന്തി ഓരോ മുറിയിലും കയറിയിറങ്ങീട്ടുണ്ടു്! അനേകം സത്യസുന്ദരബോസ്മാർ രാപ്പകൽ കൗണ്ടറിൽ നിന്നുകൊണ്ടു് അതിഥികളുടെ സുഖസൗകര്യങ്ങളും അന്വേഷിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അനേകം കനിമാർ തങ്ങളുടെ ശുഭ്ര–നഗ്നശരീരം ചലിപ്പിച്ചു നൃത്തംചെയ്തു് അതിഥികളെ ആനന്ദിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടു്! അനേകം പ്രഭാത്ചന്ദ്രഗോമേജ്മാർ തങ്ങളുടെ വാദ്യയന്ത്രങ്ങളാൽ നിശ്ശബ്ദരാത്രിയെ ലഹരിപിടിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടു്. എന്നാൽ ഇന്നു് അവരെ വല്ലവരും ഓർക്കുന്നുണ്ടോ? ഓർത്തിരിക്കുക സാദ്ധ്യമല്ല.

''ഞാൻ കവിതയരുവിടുകയാണെന്നു വിചാരിക്കരുതു്. നീ ഹബ്സ് സാസ്സിനെ അറിയുമല്ലോ! പുരാതനകൽക്കത്തയും നവീനകൽക്കത്തയും തമ്മിൽ കൂട്ടിയിണക്കുന്ന ഒരു കണ്ണിയാണദ്ദേഹം. ടു ഡേ ആൻഡ് ടുമാറോ

ഇവ രണ്ടുംകൂടി ചേർന്താണ നമ്മുടെ ഹോട്ടൽ. യൗവനം നശിച്ച ഇന്നലെയുമായി നമുക്ക യാതൊരു സമ്പർക്കവുമില്ല. കഴിഞ്ഞകാലത്തെച്ചൊല്ലി നാം തല പുണ്ണാക്കേണ്ട ആവശ്യമില്ല.''

ബോസേട്ടൻ ബ്ലൈഡ് തുടച്ചുകൊണ്ട തുടന്നു: ''എനിക്ക സാഹിത്യമറിഞ്ഞുകൂടാ. മാതൃഭാഷയിൽ സ്വാധീനമുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ ആശയങ്ങം മനോഹരമായി പ്രകടിപ്പിക്കാൻ സാധിക്കുമായിരുന്നു. മാതൃഭാഷയിൽ പറഞ്ഞാൽ ഇന്നത്തേതിലൂടെ നമ്മുടെ ഗ്രഡ്മോർണിംഗ് ആരംഭിക്കുന്നു. പകലിനു ശേഷം രാത്രിയുടെ അന്ധകാരത്തിൽ 'ഇന്നി'ന്റെ അടിഭോഗം ഡയിനിംഗ് ഹാളിൽ കിടക്കുമ്പോഴത്തന്നെ നാം നാളേക്കുവേണ്ടി പദ്ധതികളാവിഷ്കരിക്കുന്നു. ഇന്നു് എങ്ങനെയോ ഇന്നലെ ആയിത്തീർന്നു. ജീവിതത്തിൽനിന്നു കൊഴിഞ്ഞുപോകുന്നു. അതിനെക്കുറിച്ചു നാം ചിന്തിക്കാറില്ല. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ ജോലിക്കാർ മാത്രമല്ല, ഉപഭോക്താക്കളും ഇന്നലെയെക്കുറിച്ചു ചിന്തിക്കാൻ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നില്ല. പുതിയ നത്തകി വരുന്നു. പത്രങ്ങളിൽ പരസ്യം കാണുമ്പോഴം അന്വേഷണമാരംഭിക്കുന്നു. കനി എവിടെപ്പോയി എന്നു് അന്വേഷിക്കാൻ ആരും മിനക്കെടാറില്ല. ഇതാ മദ്ധ്യയേഷ്യയിൽനിന്നു മറെറാരു നത്തകി വരുന്നു.''

പരസ്യം കണ്ട ഫോണിൽ അന്വേഷണമാരംഭിച്ചു. ''ഹലോ ഷാജഹാൻഹോട്ടൽ! അതേ സ്നേഹിതാ! ഇതുയും ദിവസങ്ങൾക്കു ശേഷം നിങ്ങൾക്കു സുബുദ്ധി ഉണ്ടായി അല്ലേ? ഒരു ബലി ഡാൻസറെ കൊണ്ടുവരുന്നു എന്നു കേട്ടല്ലോ!''

''അതെ! നിങ്ങൾക്കു സന്തോഷം പ്രദാനംചെയ്യും.''

ഫോണിന്റെ മറേറ അറ്റത്തുനിന്നു വീണ്ടും സംസാരിക്കുകയാണു്: ''നോക്കണം ജെനയിൻ ബലി ഡാൻസർതന്നെയാണോ? മായം ചേർക്കുന്ന ഇക്കാലത്തു് ഒന്നും വിശ്വസിച്ചുകൂടാ.''

എനിക്കു് ആ മാന്യന് പറഞ്ഞതിന്റെ അർത്ഥം മനസ്സിലായില്ല. ബോസ്സേട്ടൻ അടുത്തുണ്ടായിരുന്നു. അദ്ദേ

ഹം എന്നിൽനിന്നു റിസീവർ വാങ്ങി. ''അതേ സർ! ഷാ ജഹാൻഹോട്ടൽ. കല്ക്കത്തയിലെ മൂന്നാംതരം റസ്റ്റാറന്റല്ല. രാജ ബസ്സാറിലെ ചരക്കു് ഇൗജിപ്ഷ്യനാണെന്നു പറഞ്ഞു് ഇവിടെ ചെലവാക്കാൻ നോക്കാറില്ല.''

ആ മാന്യനു് ഇഷ്ടപ്പെട്ടില്ലെന്നു തോന്നുന്നു. ''ഞങ്ങളുടെ ദോഷമെന്താണു്? തട്ടിപ്പിൽപ്പെട്ട ഞങ്ങളും പഠിച്ചു. ജനയിൻബലിഡാൻസർ എന്നു പറഞ്ഞു് ടിക്കറ്റു വാങ്ങി ഹാളിൽ ചെല്ലുമ്പോൾ കാണുന്നതു് പാക്കിംഗ്ബോക്സു് പോലുള്ളൊരു സ്ത്രീയുടെ നൃത്തമായിരിക്കും. വൃദ്ധയ്ക്കൊരു ചലനവുമുണ്ടായിരിക്കുകയില്ല. ഒരു ജനയിൻബലിഡാൻസറുടെ വയറിന്റെ മസ്സിൽ മിനിട്ടിൽ എത്ര പ്രാവശ്യം ചലിക്കുമെന്നറിയാമോ?''

ബോസേട്ടൻ വിർക്തിയോടെ റിസീവർ താഴെവെച്ചു. പക്ഷേ, ഫോൺ താഴെ വെച്ചതുകൊണ്ടു മോചനം ലഭിക്കുകയില്ലല്ലൊ! കണ്ണടച്ചുനിന്നാൽ നായാട്ടുകാരനിൽനിന്നു രക്ഷപ്പെടാമെന്നു മാൻപേട വിചാരിക്കുന്നതുപോലെയാണു് ഞങ്ങളുടെ സ്ഥിതിയും. ഫോൺ തഴെവെച്ചാൽ മോചനം ലഭിക്കുമെന്നു ഞങ്ങളും വിചാരിക്കാറുണ്ടു്.

അല്പം കഴിഞ്ഞു വീണ്ടും ഫോൺ മുഴങ്ങി. ''എന്നെക്കൊണ്ടു സാദ്ധ്യമല്ല. നീ മാനേജ്ചെയ്തുകൊള്ളു. ഷാജഹാനിൽ ഇത്രയുംകാലം ജോലിചെയ്തിട്ടു് എന്തുമാത്രം സാമർത്ഥ്യം നേടിയെന്നു കാണട്ടെ.'' ബോസ്യേട്ടൻ പറഞ്ഞു.

ഫോൺ കൈയിൽ എടുത്തപ്പോഴും മനസ്സിലായി. ആയം പഴയതുതന്നെയെന്നു്. എന്റെ ഭാഗ്യം നല്ലതാണു്. ആയാം ചോദിച്ചു:

''സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ ലൈൻ അടുപോയതെന്താണു്?''

''വെരി സോറി! എന്തുകൊണ്ടാണെന്നറിഞ്ഞുകൂടാ! ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കിങ്ങനെ സംഭവിക്കാറുണ്ടു്.''

''കംപ്ലൈൻറ് ചെയ്യണം.''

ആവശ്യമായ നടപടിയെടുക്കുന്നുണ്ടെന്നറിയിച്ചതിനു ശേഷം ഞാൻ പറഞ്ഞു: ''അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ സർ! അങ്ങ് എപ്പോഴാണു വരുന്നതു്?''

''അടുത്ത ദിവസത്തേക്കു രണ്ടു സീറ്റു് ഒഴിച്ചിട്ടുകൊള്ളൂ.''

''ഞങ്ങളുടെ നിയമമനുസരിച്ചു് ആദ്യത്തെ ആഴ്ചയിൽ ഫോണിൽ റിസർവേഷൻ സ്വീകരിക്കുകയില്ല. ആരെയെങ്കിലുമയച്ചു ടിക്കറ്റു വാങ്ങുന്നതായിരിക്കും നല്ലതു്.''

''ഹെവി ഡിമാൻറാണു്, അല്ലെ? ജെനുയിൻബലി ഡാൻസർ എന്നു കേട്ടാൽ കൽക്കത്തയിലെ ജനങ്ങൾ തിരക്കുകൂട്ടും.''

ഫോൺ താഴെ വെച്ചപ്പോൾ ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു: ''സാധിക്കും! ശ്രമിച്ചാൽ ഈ ലൈനിൽ നിനക്കു പിടിച്ചുനിൽക്കാൻ സാധിക്കും.''

''ശ്രമിച്ചിട്ടും പിടിച്ചുനില്ക്കാൻ ഞങ്ങൾക്കു സാധിക്കുന്നില്ലല്ലോ!'' ആരോ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. ബുഷ്ഷർട്ടുധാരിയായ ഒരു മാന്യനാണു്. ഒരു സിഗറ്റും അധരത്തിലമർത്തി മന്ദഹസിക്കുന്നു!

''ഓ! മഹാഭാഗ്യം! വളരെ ദിവസങ്ങൾക്കുശേഷമാണെങ്കിലും ഈ അധമരെ ഓർമ്മവന്നല്ലൊ!'' ബോസേട്ടൻ ആ മാന്യനെ അത്യധികം ആദരിക്കുന്നതു കണ്ടു.

''ഓർക്കുന്നതുകൊണ്ടെന്തു പ്രയോജനം? അത്ര നന്ദിയില്ലാത്തവരാണു നിങ്ങൾ. എത്ര കെഞ്ചിയാലും നിങ്ങളിൽ നിന്നു് ഒരുതുള്ളി വെള്ളം കിട്ടുകയില്ല. ഒരിക്കലും വായ് തുറക്കുകയില്ല.'' ആ മാന്യൻ ഒരു സിഗറ്റു നീട്ടിക്കൊണ്ടു ബോസ്സേട്ടനോടു പറഞ്ഞു.

''ഈ ദരിദ്രനേയും ഷാജഹാൻഹോട്ടലിനേയും നശിപ്പിക്കണമെന്നാണെങ്കിൽ നശിപ്പിച്ചുകൊള്ളൂ! പക്ഷേ, ദയവുചെയ്തു് ഒരു കാര്യം ഓർക്കണം: ഈ ദാസാനുദാസൻ അങ്ങയുടെ സേവനത്തിനായി സദാ സന്നദ്ധനായിരിക്കും.''

''നിങ്ങളുടെ ഷാജഹാൻമോഡൽ വിനയം കളയൂ! വല്ല പുതിയ വാത്തയുമുണ്ടെങ്കിൽ പറയൂ!''

ഞാൻ ഭയപ്പെട്ടുപോയി. വല്ല രഹസ്യവുമുണ്ടായിരിക്കുമോ? എന്തുകൊണ്ടാണു് ബോസേട്ടൻ ഇത്ര വിനയം പ്രകടിപ്പിക്കുന്നതു്. ഇവർതമ്മിൽ എന്താണു ബന്ധം. ബോസേട്ടൻ പെൻസിൽ ചെവിക്കിടയിൽ തിരുകിയ തിനുശേഷം പറഞ്ഞു: ''ഇപ്പോഴും പുതിയ വാത്തകളൊന്നുമില്ല. നാളെ ഒരുപക്ഷേ, വല്ലതും നൽകാൻ കഴിഞ്ഞെന്നുവന്നേക്കാം.''

''മിസ്റ്റർ ബോസു്! ഞാൻ ഒരു തൊഴിൽക്കാരനല്ല. നിങ്ങളുടെ നത്തകികളുടെ സൗന്ദര്യത്തിൽ മതിമറക്കുന്നവനല്ല!''

ബോസേട്ടൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു. ''അതൊന്നുമല്ല. നിങ്ങളം ഉദ്ദേശിക്കുന്ന വാത്ത നാളെ ലഭിച്ചേക്കുമെന്നാണു പറഞ്ഞതു്.''

ആ മാന്യൻ യാത്രപറഞ്ഞു.

ബോസേട്ടൻ എന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു: ''വിഡ്ഢിയെപ്പോലെ വായും പിളർന്നു നില്ക്കുന്നതെന്താണു്? ആ മാന്യനെ ആദരിക്കണം. അദ്ദേഹം എന്നെപ്പോലെ ഒരു എസു്. ബോസാണു്. പ്രസിദ്ധനായ ഒരു പ്രസ്സു്റിപ്പോർട്ടർ! ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു വാത്തയന്വേഷിച്ചു് ഇവിടേയും വരും. ശ്രുപഗ്രണം പെരുമാറ്റത്തിലും കാണാം. ഇവിടെനിന്നു പല പ്രധാനവാത്തകളും ശേഖരിക്കാറുണ്ടു്. നമ്മുടെ കൺമുമ്പിലായിരിക്കും സംഭവം നടക്കുന്നതെങ്കിലും നാം അറിഞ്ഞെന്നുവരില്ല. മിസ്റ്റർ ബോസിന്റെ റിപ്പോർട്ടു കണ്ടു നാം ആശ്ചര്യപ്പെട്ടം. ലോകത്തുള്ള വാത്തകളിൽ പകുതി വിമാനത്താവളങ്ങളിലും ഹോട്ടലുകളിലുമാണെന്നാണു് ബോസു് പറയുന്നതു്. ആ മാന്യൻ നാളെയും വരും. വന്നാൽ സഹായിക്കണം.''

''എങ്ങനെ സഹായിക്കണം?'' എനിക്കു് ഒരുമ്മയില്ലായിരുന്നെങ്കിലും സത്യസുന്ദരബാബുവിനു് ഒരുമ്മയുണ്ടായിരുന്നു. അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു:

''നാളെയല്ലേ പക്കടാശിയുടെ അതിഥികനം കർബീ ദേവിയുടെ അതിഥിശാലയിലെത്തുന്നതു്?''

കാര്യം ഓമ്മവന്നു. അവരുടെ പരിപാടി കാലേക്കൂട്ടി കർബീദേവിയെ അറിയിക്കമെന്നായിരുന്നു പറഞ്ഞിരുന്നതു്. പുതിയ അതിഥികളുടെ ആഗമനംപ്രമാണിച്ചു് കർബീദേവി മുറികളെല്ലാം മനോഹരമായി അലങ്കരിച്ചിട്ടുണ്ടു്.

വിവരമറിയാൻവേണ്ടി ഞാൻ രണ്ടാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിലേക്കു ഫോൺചെയ്തു. കർബീദേവിയാണു് ഫോൺ അറൻറുചെയ്യുതു്.

''ആരു്? ശങ്കർബാബുവോ? നിങ്ങളം വളരെ നല്ല ആളാണല്ലോ! ഒരു മുറിയിൽനിന്നു തൊട്ടടുത്ത മുറിയിലേക്കു ഫോൺചെയ്യുകയോ? അതുപോലും ഇവിടംവരെ വന്നുകൂടാ, അല്ലേ?''

''നിങ്ങളം വിവരം അറിയിക്കാമെന്നായിരുന്നല്ലോ പറഞ്ഞിരുന്നതു്! തന്നെയല്ല, ഇപ്പോഴം അതിഥികളുണ്ടായിരിക്കുകയില്ലല്ലോ.''

''എന്നു് മോചനം ലഭിക്കുമെന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. ഈ ലോകത്തുനിന്നു് ബിസ്സിനസ്ട്രാൻസാക്ഷൻ എന്നു് അവസാനിക്കുമെന്നു പറയാമോ?''

''പെട്ടെന്നു് ഇങ്ങനെയെല്ലാം പറയുന്നതെന്താണു്? ബിസ്സിനസ്ട്രാൻസാക്ഷൻ, സാംസ്കാരികസന്ദർശനം, അന്താരാഷ്ട്രീയസമ്മേളനം തുടങ്ങിയതെല്ലാം നശിച്ചുപോയാൽ നാം പെരുവഴിയിലിറങ്ങേണ്ടിവരില്ലെ?''

''ജോലി നിലനിന്നില്ലെങ്കിലും സൈരം ലഭിക്കുമല്ലോ! എൻെറ ചില അതിഥികളുടെ പെരുമാറ്റം നിങ്ങം കണ്ടിരുന്നെങ്കിൽ....''

''എന്തുപറ്റി? നിങ്ങളുടെ അതിഥികളെല്ലാം പ്രത്യേകം തിരഞ്ഞെടുക്കപ്പെട്ടവരാണല്ലോ! നിങ്ങംക്കു ഞങ്ങളെപ്പോലെ സാവ്വജനീനപൂജയ്ക്കു നിവേദ്യമൊരുക്കേണ്ടതില്ലല്ലോ!''

''ഇവിടെ വന്നാൽ സംസാരിക്കാം.''

എന്റെ ഡ്യൂട്ടി അവസാനിച്ചുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. എട്ടു മണിക്കൂർ മന്ദഹാസത്തോടെ അതിഥികളെ സ്വാഗതം ചെയ്യുകയും, വിഷണ്ണനായി യാത്രയയയ്ക്കുകയും ചെയ്തു. ഒരു ടീപ്പാർട്ടിക്കുവേണ്ട ഏർപ്പാടുകളും ചെയ്തു. ഇപ്പോഴും എല്ലാം പരിശീലിച്ചുകഴിഞ്ഞു. മൈക്കു ശരിപ്പെടുത്തുക, പാർട്ടി നല്കുന്ന ആളിനോടൊത്തു, വേണ്ട സഹായങ്ങളും ചെയ്യുക തുടങ്ങിയ ജോലികളെല്ലാം ഇവിടെ സാധാരണമാണു്. ഇനി അല്പം വിശ്രമിക്കുന്നതുകൊണ്ടു ദോഷമില്ല. അതിനാൽ കർബീദേവിയുടെ സ്യൂട്ടിലേക്കു തിരിച്ചു.

കർബീദേവിയുടെ സന്ധ്യാസ്നാനം അപ്പോഴും കഴിഞ്ഞതേയുള്ളു. വിലപിടിച്ച ഫ്രെഞ്ചുസെൻറു പൂശി അവശകസേരയിൽ ചാരിക്കിടക്കുകയാണു്. എന്നെക്കണ്ടപ്പോഴും കർബീദേവി ശരീരമൊന്നു ചലിപ്പിച്ചു. അവളുടെ മുഖം ശരിക്കു കണ്ടപ്പോഴാണു് വയസ്സനിണ്ണയം തെറ്റിയെന്നു് എനിക്കു മനസ്സിലായതു്. ആദ്യം നിണ്ണയിച്ചത്ര വയസ്സില്ല.

''ഇന്നത്തെ പകൽ എങ്ങനെയാണു കഴിച്ചുകൂട്ടിയതു് എന്നോക്കുമ്പോഴും എനിക്കു ഛർദ്ദിക്കാൻ വരുന്നു.'' കർബീദേവി പറഞ്ഞു.

ഞാൻ കർബീദേവിയുടെ മുഖത്തു സൂക്ഷിച്ചുനോക്കി. കർബീദേവി തുടർന്നു: ''സ്വതന്ത്രഭാരതത്തിൽ ചില ജീവികൾ വളരെയധികം വർദ്ധിച്ചിട്ടുണ്ടു്. കൺട്രാക്ടർ, പർച്ചെസിംഗു് ആഫീസർ, അക്കൗണ്ടു്സു് ആഫീസ്സർ തുടങ്ങിയവക്കു വേണ്ടിയാണു് ഭൂമി കറങ്ങുന്നതെന്നു തോന്നിപ്പോകുന്നു. പിന്നെ മിസ്റ്റർ അഗർവാലയോടു് എന്തു പറയാൻ! അതിഥികളെ തിരഞ്ഞെടുക്കുന്ന കാര്യത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിനു യാതൊരു നീതിബോധവുമില്ല. ജീവിതത്തിൽ ഒരിക്കലും ഹോട്ടൽ കണ്ടിട്ടില്ലാത്തവരേയും, മദ്യത്തിന്റെ പേരു കേട്ടിട്ടില്ലാത്തവരേയുമാണു് അദ്ദേഹം രണ്ടാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിലേക്കു ക്ഷണിക്കുന്നതു്.''

കർബീദേവി ഹീറ്ററിൽ കോഫി തിളപ്പിക്കാൻ വെള്ളം വച്ചതിനുശേഷം കണ്ണാടിക്കു മുമ്പിൽച്ചെന്നു തന്റെ ശരീരമൊന്നു പരിശോധിച്ചു. ചായംപൂശിയ അധരം

ഒരുവശത്തേക്ക് അല്പം ചരിച്ചു. പിന്നീട് മുടിയിൽ ചൂടിയിരുന്ന നിശാഗന്ധിപ്പൂക്കളെടുത്ത് മേശപ്പുറത്തു വെച്ചിട്ടു തുടർന്നു: ''കത്തിയും മുള്ളും കൈയിലെടുക്കാൻ അറിഞ്ഞുകൂടാത്തവരും ചായയോ സൂപ്പോ കഴിക്കുമ്പോഴും നാവുകൊണ്ടു ശബ്ദമുണ്ടാക്കുന്നവരും ഏമ്പക്കംകൊണ്ട് അന്തരീക്ഷം വിറപ്പിക്കുന്നവരുമായ അതിഥികളാണ് അഗർവാല സാഹിബിനുള്ളത്.''

ഞാൻ മറുപടിയൊന്നും പറഞ്ഞില്ല. ''മറ്റുചിലർ യാതൊരു സംസ്കാരവുമുള്ളവരായിരിക്കുകയില്ല. അവരെയെല്ലാം ഏതു ധാതുക്കൊണ്ടാണ് സൃഷ്ടിച്ചതെന്നാരറിഞ്ഞു.''

''ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ ജീവിതം അസഹ്യമായിത്തീരുമ്പോഴും ആ ധാതുക്കളുടെ രഹസ്യം നമുക്കു മനസ്സിലാകും. അന്നു മിസ്റ്റർ അഗർവാലയ്ക്കു നിങ്ങളെ തടഞ്ഞുനിർത്താൻ സാധിച്ചെന്നുവരില്ല.'' ഞാൻ ഗംഭീരസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു.

''അവസരം ലഭിക്കുമ്പോൾ ഈ അതിഥിശാലയിലേക്കു കണ്ണോടിക്കുന്നപക്ഷം നിങ്ങൾക്കു മനുഷ്യരെ സംബന്ധിച്ച പല പുതിയ അറിവുകളും സമ്പാദിക്കാൻ സാധിക്കും. എനിക്ക് എഴുതാനുള്ള കഴിവുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ മറെറാരു മഹാഭാരതവുംകൂടി രചിക്കപ്പെട്ടമായിരുന്നു. എന്നാൽ ഇപ്പോഴത്തെ ധാരണ എന്താണെന്നറിയാമോ?''

''മനുഷ്യർ ദുഷിച്ചുവരികയാണെന്നാണോ നിങ്ങൾ പറയുന്നത്?''

''എന്റെ ഇപ്പോഴത്തെ ധാരണ മനുഷ്യനിൽ ഈശ്വരാംശം ഉണ്ടെങ്കിലും ഇല്ലെങ്കിലും ഓരോ മനുഷ്യനിലും ഓരോ പർച്ചൈസിംഗ് ആഫീസർ വിരാജിക്കുന്നുണ്ടെന്നാണ്. അയാൾ പ്രതിഫലം നല്കാതെ ലോകത്തുള്ള സകല വസ്തുക്കളും വാങ്ങാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു. സാമ്പിൾ വാങ്ങി ജീവിതം നയിക്കാൻ നടക്കുന്നവരാണ് അവർ.'' കർബീദേവി ചിരിച്ചുകൊണ്ടു തുടർന്നു: ''ഇന്ന് മിസ്റ്റർ അഗർവാല അയച്ചിരിക്കുന്ന അതിഥി അധികം സംസാരിക്കുകയില്ല. മദ്യപിക്കാൻ ആഗ്രഹമുണ്ടെങ്കിലും ലഹരി

പിടിക്കുമെന്നു ഭയപ്പെട്ടു. അയാൾ മദ്യപിക്കുകയും ചെയ്തു. മറ്റൊരു ഹോട്ടലിലെ ക്യാബറയിൽപ്പോയി നൃത്തവും കണ്ടു. ആ മാന്യൻ തെക്കേ ഇന്ത്യയിൽനിന്നു വന്നതാണു്. വളരെയധികം ചരക്കുകളെടുക്കും. അതുകൊണ്ടു് അയാളെ തലയിലേറ്റി നടക്കുന്നു. പക്ഷേ, ബാക്കിയുള്ളവരെന്തുവേണം? ആ മാന്യൻ മദ്യപിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കെ ചെരിപ്പഴിച്ചു മാറ്റി ജപംനടത്തി എന്നതാണത്ഭുതം.

അയാളെ സന്തോഷിപ്പിക്കാൻവേണ്ടി അഗർവാല പറഞ്ഞു. ''മിസ്റ്റർ രംഗനാഥൻ! ഈ കമ്മം നിങ്ങളിൽനിന്നു പഠിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു! എവിടെ താമസിച്ചാലും ഈശ്വരനെ മറക്കുകയില്ല.'' ലഹരിയുടെ ആധിക്യത്താൽ രംഗനാഥന്റെ തല നേരെ നില്ക്കുന്നില്ലായിരുന്നു. ജപംനടത്തുന്നതിനു് അല്പം മുമ്പുവരെ അയാൾ ക്യാബറയിലെ നൃത്തകികളെക്കുറിച്ചു സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. അഗർവാലയുടെ അഭിപ്രായംകേട്ട രംഗനാഥൻ പറഞ്ഞു: ''ഭാര്യയെ ഭയന്നു് ജപം പതിവായിത്തീർന്നു. ഫിയർഫാം ലേഡി! സന്ധ്യാകമ്മം നടത്തിയില്ലെങ്കിൽ ഭക്ഷണം തരില്ല.''

രംഗനാഥന്റെ പേരു കേട്ട ഞാൻ അത്ഭുതപ്പെട്ടു. മുംതാസു് റസ്റ്റാറന്റിൽവെച്ചു മിസ്റ്റർ ഫോക്കലെ ചാറർജി അയാളെ പരിചയപ്പെടുത്തിയതു് ഞാൻ ഓർക്കുന്നു. രംഗനാഥനും ഫോക്കലെയും തമ്മിലുള്ള സമ്പർക്കമവസാനിച്ചു. മദ്രാസിൽനിന്നു മടങ്ങിയതിനു ശേഷം മിസ്റ്റർ രംഗനാഥൻ അഗർവാലയുടെ പിടിയിലാണു് അകപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതു്. രംഗനാഥൻ വളരെ വിളഞ്ഞ പുള്ളിയാണെന്നും എളുപ്പത്തിൽ 'വെട്ടിൽ' വീഴുകയില്ലെന്നും അഗർവാല പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്. അതിനാൽ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു് വിജാവരിയുടെ കാര്യം അയാളെ ഓർമ്മിപ്പിക്കണം. ഒരു ലക്ഷം വിജാവരിയുടെ ഓർഡർ ലഭിച്ചാൽ പിന്നീടു ധാരാളം ഓർഡർ ലഭിക്കാൻ സാദ്ധ്യതയുണ്ടു്. രംഗനാഥൻ ഒരു ഷൈലോക്കുതന്നെയാണെന്നാണു് അഗർവാല പറയുന്നതു്. അയാൾക്കു് എല്ലാ അടവുകളും അറിയാം. വിലനിലവാരം അയാൾക്കു മനഃപാഠമാണു്. മാക്റെറിൽ ചരക്കു ധാരാളമുണ്ടെന്നുമറിയാം. അ

തിനാൽ അഗർവാലയെ പിഴിഞ്ഞു് നീരെടുക്കാനാണു് രംഗനാഥന്റെ ശ്രമം. ഗത്യന്തരമില്ലാതെവന്നപ്പോഴാം അഗർവാല, രംഗനാഥനെ എന്റെയടുത്തേക്കു് അയച്ചു. ഈ ലോകത്തു് ക്രയവിക്രയത്തിന്റെ കുഴപ്പമില്ലാതിരുന്നെങ്കിൽ സ്വസ്ഥത ലഭിക്കുമായിരുന്നു എന്നു തോന്നിപ്പോകുന്നു.

''മിസ്റ്റർ രംഗനാഥൻ എന്തു പറയുന്നു?''

''അഗർവാലയുടെ പക്കലുള്ള ചരക്കു മുഴുവൻ വാങ്ങാൻ സമ്മതിച്ചു. പോകുന്നതിനു മുമ്പു് അയാളം എന്താണു പറഞ്ഞതെന്നോ? 'കൽക്കത്തയും ബോംബെയും, വലിയ വ്യവസായകേന്ദ്രമാണു്. ഈ നഗരങ്ങളിൽ പല ശാസ്ത്രീയപദ്ധതികളുമനുസരിച്ചാണു് വ്യാപാരം നടക്കുന്നതു്. വ്യാപാരം നടത്തേണ്ട രീതി ഇവിടങ്ങളിലെ വ്യവസായികളിൽനിന്നറിയാം.'''

''രംഗനാഥനെ വെട്ടിൽ വീഴ്ത്താൻ ഏതു മദ്യമാണു് ഉപയോഗിച്ചതു്? ജാൺ ഹേഗാണോ?''

''ഞാൻ പൂക്കളുടെ നിറത്തിനൊത്ത പർദകളും വിരികളും ഉപയോഗിക്കുന്നതുപോലെ വ്യക്തിക്കൊത്ത ഡ്രിങ്കു് തിരഞ്ഞെടുത്തു. 'ഓൾഡ് സ്മഗ്ളറാ'ണു് കൊടുത്തതു്. ആ മദ്യംകൊണ്ടു രംഗനാഥൻ പരാജയപ്പെട്ടില്ല. മദോന്മത്തനായി അയാളം പറയുകയാണു്: 'മിസ്റ്റർ അഗർവാലാ, നിങ്ങളം ഒരു സ്ക്രൂളം തുറക്കൂ! കൽക്കത്തയിലെ അനേകം വ്യാപാരികളുമായി കച്ചവടം ചെയ്യാനറിഞ്ഞുകൂടാ. അവരുമായി ഇടപെടുമ്പോഴം എനിക്കു് രക്തസമ്മർദ്ദം വർദ്ധിക്കും. എന്റെ ഭാര്യയുമായി ഇടപെടുകയാണെന്നു തോന്നിപ്പോകും!'''

പിന്നീടു ഞാനും കർബീദേവിയും മാധവ ഇൻഡസ്ട്രീസിന്റെ അതിഥികളെക്കുറിച്ചു സംസാരിച്ചു:

''സ്വീകരണത്തിനുള്ള ഏർപ്പാടുകളെല്ലാം പൂർത്തിയായിക്കഴിഞ്ഞു. ഇനി വിവരമറിയിക്കേണ്ട താമസമേയുള്ളു. മിസ്റ്റർ അനിന്ദ്യപക്കടാശിയെ നിങ്ങളം അറിയുമോ?''

''അല്പം പരിചയമുണ്ടു്.''

''പണ്ടേമുതൽ പരിചയമുണ്ടായിരുന്നോ?''

''ഇല്ല. ഇവിടെവച്ചാണു പരിചയപ്പെട്ടതു്.''

''ഈ ഹോട്ടലിൽവെച്ചോ? അദ്ദേഹം ഇവിടെ വരാറുണ്ടോ? അദ്ദേഹം എങ്ങനെയുള്ള വ്യക്തിയാണെന്നു പറയാൻ കഴിയുമോ?''

''എന്തിനാണു്?''

''അറിഞ്ഞിട്ടു് ആവശ്യമുണ്ടു്.''

പക്കടാശി ജൂനിയർ ഈയിടെ വളരെ ജോലിചെയ്യുന്നുണ്ടു്. അദ്ദേഹം ഒരിക്കൽ മാധവ ഇൻഡസ്ട്രീസ് എന്ന വ്യവസായസാമ്രാജ്യത്തിന്റെ അധിപതിയായിത്തീരും. അതിനു വളരെയധികം പരിശീലനമാവശ്യമാണു്. പരിശീലനമല്ലാ അഗ്നിപരീക്ഷ എന്നായിരുന്നു അദ്ദേഹം ഒരിക്കൽ ഞങ്ങളോടു പറഞ്ഞതു്. നിങ്ങടെ നോക്കിക്കൊള്ളൂ, അനിന്ദ്യ പക്കടാശി ഒരിക്കൽ നമ്മുടെ രാജ്യത്തെ വ്യവസായസാമ്രാട്ടുകളിൽ ഒരാളായിത്തീരും. വിവിധവ്യാവസായികസമ്മേളനങ്ങടെ ശേഷം അനിന്ദ്യ പക്കടാശിയുടെ ചിത്രം പത്രങ്ങളുടെ മുൻപേജിൽ പ്രസിദ്ധീകൃതമാകും. അപ്പോഴും ഈ അനിന്ദ്യപക്കടാശിയായിരുന്നോ ഒരുകാലത്തു് നമ്മളോടു സംസാരിക്കാനും കഥ പറയാനും അവസരം കാത്തു നടന്നിരുന്നതു് എന്നു വിശ്വസിക്കാൻ കഴിയാതെവരും—

അനിന്ദ്യ പക്കടാശി പറഞ്ഞിരുന്നു: ''സിഗറ്റു് എനിക്കു നിഷിദ്ധമാണു്. അമ്മ ഇഷ്ടപ്പെടുകയില്ല. ഇൻഡസ്ട്രിയിലും, ടെയിഡിലും, കോമേഴ്സിലും ശാന്തിയില്ലെന്നാണു് അച്ഛൻ പറയുന്നതു്. ഞാൻ ഇനിയും കുറെക്കാലം സ്വാതന്ത്ര്യത്തിന്റെ ആനന്ദം ഉപഭോഗംചെയ്തുകൊള്ളട്ടെ. ചരിത്രത്തിനേറെയും ഭ്രമിശാസ്ത്രത്തിനേറെയും, സാഹിത്യത്തിനേറെയും, ലോകത്തു വിഹരിച്ചുകൊള്ളട്ടെ. പിന്നീടു യഥാരീതി തൊഴിലിൽ ഏറ്റെടുത്താൽ മതി എന്നായിരുന്നു അച്ഛന്റെ അഭിപ്രായം. എന്നാൽ അമ്മയ്ക്കു് അതു സമ്മതമില്ല. ചിത്രകലയിൽ എനിക്കു് എന്തുമാത്രം അഭിരുചിയുണ്ടെന്നറിയാമോ? പക്ഷേ, എന്തുചെയ്യാം! സമയം ലഭിക്കാറില്ല. മൈതാനത്തിലെ പുൽപ്പരപ്പിലിരുന്നു ചിത്രം വരയ്ക്കുന്നവരെ കാണുമ്പോഴും എന്റെ ഹൃദയം

ഉദാസീനമായിത്തീരുന്നു. എല്ലിയറ്റ്, ഏതൻ, പൗണ്ട് തുടങ്ങിയവരുടെ കവിതകളും വായിക്കുന്നതു് എനിക്കേറ്റവും ഇഷ്ടപ്പെട്ട കാര്യമാണു്. ബംഗാളികവിതകളും വായിക്കാറുണ്ടു്. ജീവാനന്ദദാസു്, പ്രേമേന്ദ്രമിത്രു, സമർസെൻ തുടങ്ങിയവരുടെ കവിതകളും എന്നെ അത്യധികം ആകഷ്ടിച്ചിരുന്നു. സമർസെന്നിന്റെ കഥകളും വായിച്ചു ഞാൻ ദുഃഖിക്കാറുണ്ടു്. നമ്മുടെ രാജ്യത്തെ ജനങ്ങളും ഇത്രമാത്രം യാതനകളും അനുഭവിക്കുന്നവരാണോ? ഞാൻ ഒരിക്കൽ അക്കാര്യം അമ്മയോടു ചോദിക്കുകയുംചെയ്തു. അമ്മ എനിക്കു കാര്യങ്ങളും വിശദീകരിച്ചുതന്നു:

'''അവർ കവികളാണു്. അവക്കും, ജീവിതസുഖവും ശാന്തിയും ലഭിക്കുന്നുണ്ടു് എന്നിരുന്നാലും എഴുതുമ്പോളും അശ്രു പൊഴിച്ചെന്നുവരും. കാവ്യോപാസനയുടെ നിയമം അതാണു്. ലോകത്തു സുഖശാന്തിയോടെ ജീവിക്കുന്നവരെ ദാരിദ്ര്യത്തിന്റെ കോടതിയിൽ ഹാജരാക്കിയില്ലെങ്കിൽ സാധാരണക്കാർ വിലകൊടുത്തു പുസ്തകം വാങ്ങുകയില്ല. നമ്മെപ്പോലുള്ളവർതന്നെയാണു് എഴുത്തുകാരും.' എന്നായിരുന്നു അമ്മ പറഞ്ഞതു്.''

അനിന്ദ്യപക്കടാശിയെ ഞാൻ അറിയുമായിരുന്നു. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തെ സംബന്ധിച്ചു് എന്നെക്കാളും കൂടുതൽ അറിയാവുന്നതു കർബീദേവിക്കായിരുന്നു.

അവളും പറയുകയുണ്ടായി: ''കുബേരകുമാരനിപ്പോളും പാന്ഥശാലാപരിദൃശ്യത്തിനെത്തും. വിദേശികളായ അതിഥികൾക്കു താമസിക്കാനുള്ള ഏർപ്പാടുകളെല്ലാം ചെയ്തുകഴിഞ്ഞോ എന്നു പരിശോധിക്കാൻ! സ്വന്തം സംതൃപ്തിക്കുവേണ്ടി അദ്ദേഹമാജ്ഞാപിക്കും ഈ കസേരയെടുത്തു് അവിടെ ഇട്ടു! അവിടത്തെ കസേര എടുത്തു് ഇവിടെ ഇട്ടു! വാസ്തവത്തിൽ അതിഥികളെ സ്വീകരിക്കാൻ നാം ഇവരിൽനിന്നു പഠിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.''

തിളങ്ങുന്ന ടീഷർട്ടും കരിക്കട്ടനിറത്തിലുള്ള ട്രിപ്പിക്കൽ ഷർട്ടും ധരിച്ച കൈയിൽ ടെന്നീസു് റാക്കുമേന്തി അനിന്ദ്യപക്കടാശിന്യ അലിപ്പൂരിൽനിന്നു് എത്തിച്ചേർന്നു. കർബീദേവി അദ്ദേഹത്തെ അഭിവാദ്യംചെയ്തു പറഞ്ഞു:

''പേരിനു് ഇതു സ്യൂട്ടാണെങ്കിലും യഥാർത്ഥത്തിൽ ഹോട്ടലിന്റെ ഒരു ഭാഗമാണു്. കൂടെ അതിഥികൾക്കു താമസസൗകര്യം നൽകാൻ എനിക്കു സാധിക്കും.''

''താമസസൗകര്യമല്ല, ആശ്രയം എന്നു പറയൂ.''

അനിന്ദ്യപക്കടാശി ചിരിച്ചുകൊണ്ടു സ്യൂട്ടിലെ ഏർപ്പാടുകളെല്ലാം പരിശോധിച്ചു. ''ഞാൻ ഒരിക്കലും ഹോട്ടലിൽ താമസിച്ചിട്ടില്ല. അമ്മയ്ക്കു് അതു തീരെ ഇഷ്ടമല്ല. കഴിഞ്ഞവർഷം ഞാൻ ബോംബെ ബ്രാഞ്ചിലായിരുന്നു. അന്നു ഹോട്ടലിൽ താമസിക്കാമായിരുന്നു. എന്നാൽ അമ്മ എനിക്കു് ഇളയമ്മയുടെ വീട്ടിൽ താമസിക്കാനുള്ള ഏർപ്പാടു ചെയ്തതറികയാണുണ്ടായതു്. ഇളയച്ഛനാണു് ബോംബെ ബ്രാഞ്ചിന്റെ മാനേജർ! അദ്ദേഹത്തിന്റെ കീഴിലായിരുന്നു എനിക്കു ജോലി ചെയ്യേണ്ടിയിരുന്നതു്.'' അനിന്ദ്യൻ ഒരു ശിശുവിനെപ്പോലെ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു തുടർന്നു: ''വരാൻപോകുന്ന അതിഥികളും ജർമ്മനിയിലെ ഒരു വലിയ ഫാക്ടറിയുടെ ഉടമസ്ഥന്മാരാണു്. അവരുമായി കൂടിയാലോചനനടത്തണം. അച്ഛൻ എല്ലാ ചുമതലകളും എന്നെ ഏല്പിച്ചിട്ടു് സ്വസ്ഥമായിരിക്കുകയാണു്. എന്തെങ്കിലും ന്യൂനത സംഭവിച്ചാൽ അതിനുത്തരവാദി ഞാനായിരിക്കും. അതിനാൽ ഞാൻ ഇനി എന്തുചെയ്യണം? അച്ഛന്റെ മുമ്പിൽ എന്റെ അഭിമാനം രക്ഷിക്കാനുള്ള എല്ലാ ഏർപ്പാടുകളും നിങ്ങളും ചെയ്തുതരണം.''

അനിന്ദ്യപക്കടാശി ഒന്നും പറിശോധിച്ചില്ല. എല്ലാചുമതലകളും ഞങ്ങളെ ഏല്പിച്ചുകൊണ്ടു തുടർന്നു: ''അടുത്ത കുറേദിവസം എന്നെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം വളരെ ബുദ്ധിമുട്ടുകൾ നിറഞ്ഞ നാളുകളായിരിക്കും. അച്ഛന്റെ ആരോഗ്യസ്ഥിതി മെച്ചമല്ല. ഒരു വിദേശക്കമ്പനിയുടെ ഫ്രാൻസി ലഭിക്കാനുള്ള ശ്രമത്തിൽ അച്ഛനു മൂന്നുദിവസത്തെ ലഞ്ചുപേക്ഷിക്കേണ്ടിവന്നു എന്നു് അമ്മ പറയുകയുണ്ടായി. എന്റെ ഭാഗ്യത്തിലെന്താണെഴുതിയിരിക്കുന്നതെന്നു് പരീക്ഷിച്ചുനോക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ ലഞ്ചുപേക്ഷിക്കുന്നതിൽ ഞാൻ തികച്ചും അസന്തുഷ്ടനാണു്.''

കർബീദേവി ഗംഭീരസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു: ''ഇപ്പോഴും കാലം വളരെ മോശമാണു്.''

''നിങ്ങടം പറയുന്നതു തികച്ചും ശരിയാണു്. ഞാനിക്കാര്യം അമ്മയോടു പറയും. ഞാൻ നാളെ രാവിലെ വിമാനത്താവളത്തിൽ ഹാജരാകും. അവിടെനിന്നു് അതിഥികളേയും കൂട്ടി ഇവിടെ എത്തും. അതിഥികളുടെ പിന്നാലെ കൂടിനോക്കും. പിന്നീടു വരുന്നതുവരട്ടെ!''

''അതിനുശേഷം നിങ്ങളുടെ അമ്മയ്ക്കു് ഒന്നും പറയാനുണ്ടായിരിക്കുകയില്ല. എന്നിരുന്നാലും കാലേകൂട്ടി തന്റെ അഭിപ്രായം അറിയിക്കുന്നതു നല്ലതാണു്.''

ഞാൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. അനിന്ദ്യപക്കടാശിക്കു് എന്റെ അഭിപ്രായത്തോടു യോജിക്കാൻ സാധിച്ചില്ല. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: ''എന്റെ അമ്മയെ നിങ്ങടം അറിയുകയില്ല. കാജൽ മനസ്സിരുത്തി ജോലിചെയ്യില്ല എന്നേ അമ്മ ധരിക്കുകയുള്ളു. ഓ! ശരി! കാജൽ എന്റെ ഓമനപ്പേരാണെന്ന കാര്യം നിങ്ങളോടു പറയാൻ മറന്നുപോയി. പ്രസിഡൻസി കോളേജിൽ പഠിച്ചിരുന്നകാലത്തു സഹപാഠികടം എന്നെ കാജൽ ഏട്ടത്തി എന്നു വിളിച്ചു പരിഹസിച്ചിരുന്നു. അവർ അകലെനിന്നു വിളിച്ചുപറയും: 'മുളന്തോട്ടത്തിനു മുകളിൽ ചന്ദ്രനുദിച്ചുമ്മേ! ശ്ലോകം ചൊല്ലുന്ന നമ്മുടെ കാജൽ ഏട്ടത്തി എവിടെപ്പോയി.''' അതു കേട്ടപ്പോഴും എനിക്കു ചിരിയടക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. എങ്കിലും കർബി ഗാംഭീര്യം അവലംബിക്കുകയാണു ചെയ്തതു്.

''നിങ്ങടം ധാരാളം ശ്ലോകം ചൊല്ലുമായിരുന്നുവല്ലെ?'' ഞാൻ ചോദിച്ചു.

''ഇല്ല. ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു് ഉദ്ധരണികടം ഉപയോഗിക്കുമായിരുന്നു. കവിതയിൽ മറുപടി പറയുന്നതു് എനിക്കൊരു വിനോദമായിരുന്നു. ഇപ്പോഴും ഞാനൊരു ശിലാവിഗ്രഹമായിത്തീർന്നു ഹോട്ടലിൽ താമസിക്കുന്നു കാര്യം പോകട്ടെ! അച്ഛന്റെ ആഫീസിൽ ജീവിതം ശിക്ഷയും സമാധാനം ചോദിക്കലും നിറഞ്ഞതാണു്. ഞാൻ കുറേക്കാലവുംകൂടി വെളിയിൽ ജീവിക്കണമെന്നായിരുന്നു അമ്മയുടെ അഭിപ്രായം. വെളിയിൽ ജോലി ചെയ്യുകിലേ ശരി

യായ പരിശീലനം ലഭിക്കേയുള്ളവത്രെ! അല്ലെങ്കിൽ ആരാണ സ്വന്തം പുത്രനെ വെളിയിൽ താമസിപ്പിക്കുക? അച്ഛൻ ഒന്നരണ്ടപ്രാവശ്യം എന്നെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോരാൻ തയ്യാറായതായിരുന്നു. പക്ഷേ, അമ്മ സമ്മതിച്ചില്ല. ഇപ്രാവശ്യം അച്ഛൻ നിർബ്ബന്ധംപിടിച്ചു. പുത്രൻ മാധവ ഇൻഡസ്ട്രീസിന്റെ ആന്തരികരഹസ്യം പഠിക്കേണ്ട സമയമായിരിക്കുന്നു എന്നാണ് അദ്ദേഹം പറയുന്നതു്. വലിയവലിയ വ്യവസായങ്ങൾക്കു് ഇപ്പോൾ രണ്ടു ശത്രുക്കളാണുള്ളതെന്നാണ് അച്ഛൻ പറയുന്നതു്. പബ്ലിക് സെക്ടറും, കറാനറി ത്രോംബോസിസും ആണ് ശത്രുക്കൾ. അനിന്ദ്യൻ വാച്ചിൽ നോക്കിയതിനു ശേഷം ചാടിയെഴുന്നേറ്റു. ക്ലബ്ബിൽ പോയി കുറേസമയം ടെന്നീസ് കളിക്കണമെന്നാണ് അമ്മയുടെ ആജ്ഞ.''

അനിന്ദ്യപക്കടാശി പോയതിനു ശേഷം ഞാനും കർബീദേവിയും മൂകരായി ഇരുന്നുപോയി. പേരു് കാജൽ (കൺമഷി) എന്നാണെങ്കിലും അകം ശുഭ്രമാണ്. അനിന്ദ്യ പക്കടാശി ഹോട്ടലിലെ ശുചിത്വഹീനമായ അന്തരീക്ഷത്തിൽ ശുചിത്വത്തിന്റെ ബ്ലീച്ചിംഗ് പൗഡർ വിതറിയിട്ടു പോയി.

കർബീദേവി ആത്മഗതംചെയ്തു: 'അത്ഭുതം! ഇത്തരത്തിലുള്ള ഒരു പുത്രനെ മിസ്സിസ് പക്കടാശി വെളിയിൽ താമസിപ്പിക്കുന്നുണ്ടല്ലോ!'

''രാജാവിന്റെ അമ്മയെപ്പോലെ മാനേജിംഗ് ഡയറക്ടറുടെ അമ്മയ്ക്കും പല സ്വാതന്ത്ര്യങ്ങളും ത്യജിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.'' ഞാൻ പറഞ്ഞു.

''അങ്ങനെതന്നെ സംഭവിക്കട്ടെ.''

അന്നു ഞാൻ മനസാ സന്തോഷിച്ചു: എന്തുമാകട്ടെ! ഹോട്ടലിൽ ചീത്ത ആളുകളും മാത്രമല്ല, നല്ലവരും വരുന്നുണ്ട്.

പിറേറദിവസം രാവിലെ ഞാൻ ഉണർന്നതേയുള്ളു. രാത്രിയുടെ അന്ധകാരം അപ്പോഴും നീങ്ങിയിട്ടില്ല. ടെറസ്സിന്റെ മൂലയിൽ ഒരു മനുഷ്യൻ ശിലാവിഗ്രഹംപോലെ നിന്നിരുന്നു. പ്രഭാതചന്ദ്രഗോമേജാണ്! അതിരാവിലെ

അദ്ദേഹം ബ്രഹ്മം നൽകിയ മാഗ്ദനിർദ്ദേശമനുസരിച്ച് കട്ടൻ കാപ്പി തയ്യാറാക്കി കുടിച്ചു എന്നു് അടുത്തിരിക്കുന്ന ഒഴിഞ്ഞ കപ്പുകളും കണ്ടപ്പോഴും മനസ്സിലായി. ഇവിടെ നിശ്ചലനായി നില്ക്കുന്നതെന്തിനാണാവോ!

കണ്ട മാത്രയിൽ പ്രഭാത്ചന്ദ്രൻ ആംഗ്യം കാണിച്ചു് എന്നെ അടുത്തു വിളിച്ചു: ''എന്റെ ജീവിതത്തിൽ ഇതൊന്നുമാത്രമാണു് ഒരാനന്ദം. സൂര്യോദയത്തെ പ്രതീക്ഷിച്ചു് ഞാൻ കിഴക്കോട്ടു നോക്കിനിന്നു് നവീനരംഗങ്ങളാവിഷ്കരിക്കുന്നു.''

''നിങ്ങൾക്കു് തണുപ്പേല്ക്കുകയില്ലേ? ബനിയൻമാത്രം ധരിച്ചുകൊണ്ടു് ഈ സമയത്തു് വെളിയിൽ നില്ക്കുന്നതു ശരിയല്ല.''

ഞാൻ പറഞ്ഞതു കേൾക്കാത്തമട്ടിൽ പ്രഭാതചന്ദ്രൻ ആത്മഗതംചെയ്തു: ''തണുപ്പോറ്റു ഞാൻ ജീവിതത്തോടു വിടവാങ്ങിയാൽത്തന്നെയും പൃഥ്വി ദരിദ്രയാവുകയില്ല. വളരെക്കാലം മുമ്പു് ഒരു മനുഷ്യൻ ശൈത്യത്തെ അവഗണിച്ചു് ഈ ലോകത്തോടു യാത്രപറയുകയുണ്ടായി. വാസ്തവത്തിൽ പൃഥ്വി അന്നു ദരിദ്രയാവുകയുണ്ടായി. ആ നഷ്ടം ഇന്നും നികത്താൻ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല.''

പ്രഭാത്ചന്ദ്രന്റെ വാക്കുകളിൽ അടങ്ങിയിരുന്ന വിഷാദം എന്നെപ്പോലുള്ള അജ്ഞനേയും വേദനിപ്പിച്ചു. പ്രഭാത്ചന്ദ്രൻ തുടർന്നു: ''അദ്ദേഹമാണു് സംഗീതത്തിന്റെ ഷേക്സ്പീയറായ ബിട്ടോഫൻ. എനിക്കും, കഴിവും റിക്കാഡ്ഡ് ലൈബ്രറിയും ഉണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ ഈ നിമിഷത്തിൽ ഞാൻ നിങ്ങളെ ബിട്ടോഫന്റെ നയൻത് സിംഫിനി കേൾപ്പിക്കുമായിരുന്നു.''

''ഈശ്വരാനുഗ്രഹമുണ്ടെങ്കിൽ നിങ്ങൾക്കൊരുകാലത്തു് എല്ലാ സൗകര്യങ്ങളുമുണ്ടാകും.'' ഞാൻ ആശംസിച്ചു. അതു കേട്ടു് പ്രഭാത്ചന്ദ്രൻ ചിരിച്ചു. അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ ഹാൻറിലൂ വീക്ഷണശക്തി നഷ്ടപ്പെടുത്തുമായിരുന്നോ? മാനവസംസ്കാരത്തിന്റെ സുദീർഘമായ ചരിത്രത്തിലിതേവരെ മറ്റൊരു ബിട്ടോഫൻ സൃഷ്ടിക്കപ്പെട്ടിട്ടില്ല. നിങ്ങൾക്കു പൃഥ്വിയിലെ സുമധുരമായ സിംഫിനി

ശ്രവിക്കണമെങ്കിൽ ബിട്ടോഫനെത്തന്നെ ആശ്രയിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. പിയാനോ ശ്രവിക്കണമെങ്കിലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രതിഭാശക്തിയെ ആശ്രയിക്കാതെ നിവൃത്തിയില്ല. ലളിതമായ മാഗ്ഗങ്ങളിലൂടെ മഹത്തായ ശബ്ദധ്വനികാരങ്ങളാവിഷ്കരിക്കാൻ വിജനതയിൽ ഏകാകിയായി ഹാർലിനെ പൂജിക്കണം. അദ്ദേഹം പെട്ടെന്നു നിങ്ങളെ അനുഗ്രഹിച്ചെന്നു വരില്ല എന്നു കരുതി നിരാശനാകാൻ പാടില്ല. ധൈര്യസമേതം ഉപാസന നടത്തണം! അങ്ങനെയിരിക്കെ ഏതെങ്കിലും ഒരു ദിവസം അന്ധകാരത്തിന്റേയും വെളിച്ചത്തിന്റേയും സമാഗമസന്ദർഭത്തിൽ ബിട്ടോഫൻ—'ലളിതമായ മാഗ്ഗങ്ങളിലൂടെ മഹത്തായ ഫലങ്ങളും എങ്ങനെ നേടാമെന്നു് ഹാൻറലിനടുത്തുചെന്നു പഠിക്കു' എന്നു് പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതെന്തിനാണെന്നു മനസ്സിലാകും.''

പ്രഭാത്ചന്ദ്രൻ പെട്ടെന്നു മൗനമവലംബിച്ചു. ചുറ്റുപാടുകളെ മറന്നുകൊണ്ടു് അദ്ദേഹം പൂവ്വാകാശത്തു ദൃഷ്ടിയുറപ്പിച്ചു. ലളിതമായ മാഗ്ഗങ്ങളിലൂടെ മഹത്തായ ഫലങ്ങളും നേടാനുള്ള മന്ത്രം ആകാശത്തിന്റെ മൂലയിൽ അദൃശ്യമായ മഷിയാൽ രേഖപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ടായിരിക്കും!

ഞാൻ സ്വന്തം മുറിയിൽ തിരിച്ചെത്തി ഡ്യൂട്ടിക്കു പോകാൻ തയാറെടുത്തു. ഹോട്ടലിൽ ബാക്കിയുള്ളവരെല്ലാം അപ്പോഴും ഗാഢനിദ്രയിലാണെങ്കിലും എന്റെ ഡ്യൂട്ടിയാരംഭിച്ചു. കർബ്വീദേവിയും ഉണർന്നുകാണും. വിശിഷ്ടാതിഥികളെ സല്ക്കരിക്കുന്നതിനുള്ള യജ്ഞത്തിൽ സഹായിക്കാൻ എന്നോടും മാക്കോപോളോ ആജ്ഞാപിച്ചിട്ടുണ്ടു്.

കോണിയിറങ്ങുമ്പോഴും ഞാൻ പ്രഭാത്ചന്ദ്രന്റെ വാക്കുകൾ ഓർത്തു. ലളിതമായ മാഗ്ഗങ്ങളിലൂടെ മഹത്തായ ഫലങ്ങളും നേടാൻ നാം എല്ലാവരും പെരുവഴിയിൽ ഭിക്ഷക്കാരെപ്പോലെ കൈയും നീട്ടി നില്ക്കുകയാണു്.

ശബ്ദം കേട്ടമാത്രയിൽ കർബ്വീദേവി വാതിൽതുറന്നു. അവളുടെ അതിഥിശാല വിശിഷ്ടാതിഥികളെ സ്വീകരിക്കാൻ അണിഞ്ഞൊരുങ്ങിയിരിക്കുന്നു. മേശപ്പുറവും മുറി

കളുടെ മൂലകളും മനോഹരമായ പുഷ്പങ്ങളാൽ അലങ്കരിച്ചിരിക്കുന്നു. ''സജ്ജീകരണങ്ങളെങ്ങനെയിരിക്കുന്നു! ഡെക്രേറ്ററുടെ ജോലിയഭ്യർത്ഥിച്ചാലോ എന്നും തോന്നാറുണ്ടു്.'' കർബി അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

''വളരെ മനോഹരം!''

''പാവം സ്യാട്ടാഹരിയെ ഇന്നലെ വളരെയധികം ബുദ്ധിമുട്ടിച്ചു. അദ്ദേഹം കൊണ്ടുവന്ന വിരികളൊന്നും എനിക്കിഷ്ടപ്പെട്ടില്ല.''

അവസാനം നിത്യഹരിബാബു കർബീദേവിയോടഭ്യർത്ഥിച്ചു. ''ജനനീ! ക്ഷമിക്കുമെങ്കിൽ ഞാനൊരു കാര്യം പറയാം. ഞാൻ ഗവണ്മെർസാന്യിനു് പട്ടകളും വിരികളും നല്ലീട്ടുണ്ടു്. റോയൽ ഫാമിലിയിലെ അംഗങ്ങടെ ഇന്ത്യ സന്ദർശിച്ചപ്പോടെ തലയണകടെക്കും വിരികടെക്കും വേണ്ടി നിത്യഹരിയെയാണു് ആശ്രയിച്ചതു്! ഈ അധമന്റെ കരത്താൽ സജ്ജീകരിച്ച കിടക്കയിൽ ഉറങ്ങിയ ലോഡ് റീഡിംഗ് സുഖാധിക്യത്താൽ ഒരുമണിക്കൂറിലധികം ഉറങ്ങിപ്പോയി. അതിനാൽ എല്ലാ പരിപാടികളും ഒരു മണിക്കൂർ മുന്നോട്ടു നീക്കിവയ്ക്കേണ്ടി വന്നു. പക്ഷേ, ഇന്നു രണ്ടു ജർമ്മൻസാന്യന്മാക്കുവേണ്ടി മുറി അലങ്കരിക്കാനുള്ള സാധനങ്ങടെ നല്ലാൻ എനിക്കു് അസാദ്ധ്യമായിവന്നിരിക്കുന്നു.''

''ഈ സജ്ജീകരണങ്ങളെ ആശ്രയിച്ചാണു് ഒരു മാന്യന്റെ ഭാവി നിലനില്ക്കുന്നതു്. വല്ല ന്യൂനതയും സംഭവിച്ചാൽ അദ്ദേഹം തന്റെ പിതാവിന്റെ മുമ്പിൽ അപമാനിതനാകും.''

''സംഗതി ഇത്ര ഗുരുതരമാണെങ്കിൽ ജനനി ഒരു കാര്യം ചെയ്യൂ: പട്ടകളേയും വിരികളേയുംചൊല്ലി തല പുകച്ചതുകൊണ്ടു പ്രയോജനമില്ല. കിടക്കയിൽ ശ്രദ്ധചെലുത്തൂ! നാല്പതുവഷ്ത്തെ പരിചയംകൊണ്ടു പറയുന്നതാണു്. ഹോട്ടലിലെ പ്രധാനവസ്തു കിടക്കയാണു്. നല്ല കിടക്ക ലഭിച്ചാൽ ക്ഷീണം മോശമാണെങ്കിലും അതിഥികടെ ഒന്നും പറയുകയില്ല. എന്നും സുപരിചിതമായ കിടക്കയിലാണു് താൻ ഇന്നും ഉറങ്ങുന്നതെന്ന ഓമ്മ ജനിക്ക

ത്തക്കവിധത്തിൽ സജ്ജീകരിക്കണം. ജീവിതത്തിന്റെ പ്രധാന കേന്ദ്രമാണ് കിടക്ക. ഈ കിടക്കയിൽ കിടന്നാണ നാം ചിരിക്കുകയും കരയുകയും ചെയ്യുന്നത്. നമ്മുടെ ജനനവും മരണവും ഈ കിടക്കയിൽത്തന്നെ. ഇക്കാലത്തെ ആളുകൾ ഇക്കാര്യം ശ്രദ്ധിക്കാറില്ല. സ്യാട്ടാഹരിയുടെ കാലശേഷം ഈ ഹോട്ടൽ എന്താകും?''

അതിനുശേഷം നിത്യഹരിബാബു തന്റെ പക്കലുള്ള എല്ലാ വിരികളുടേയും സാമ്പിൾ തലയിലേറ്റി കർബീയുടെ മുമ്പിൽ കൊണ്ടുവന്നു. അവയിൽനിന്നു കർബീ തനിക്കിഷ്ടമുള്ള വിരികൾ തെരഞ്ഞെടുത്തു.

''സജ്ജീകരണം എങ്ങനെയിരിക്കുന്നു?''

കർബീ ഒരു കപ്പ് കോഫി എന്റെ നേരെ നീട്ടി വീണ്ടും ചോദിച്ചു. എന്റെ മസ്തിഷ്കത്തിലപ്പോഴും പ്രഭാത് ചന്ദ്രന്റെ ഹാന്റൽ കറങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ''ലളിതവും അതേസമയം മനോഹരവുമായിരിക്കുന്നു.'' ഞാൻ പറഞ്ഞു.

എല്ലാ സൗന്ദര്യത്തിന്റേയും രഹസ്യമിതാണ്. അല്ലെങ്കിൽ അനിന്ദ്യപക്കടാശിക്കുവേണ്ടി നാമിരുവരും ഇത്ര മാത്രം അദ്ധ്വാനിക്കുന്നതെന്തിനാണ്. ''ലളിതവും അതേസമയം മനോഹരവുമായതുകൊണ്ടല്ലെ?'' കർബീദേവി ചോദിച്ചു.

ബ്രേക്ഫാസ്റ്റിനല്പം മുമ്പ് മാധവ ഇൻഡസ്ട്രീസിന്റെ വലിയ കാർ ഡംഡം വിമാനത്താവളത്തിൽനിന്നു രണ്ടു വിദേശികളേയും വഹിച്ചു ഷാജഹാൻഹോട്ടലിന്റെ മുമ്പിലെത്തി. ദീർഘകായന്മാരായ ഡാക്കർ റൈറ്റും മിസ്റ്റർ ക്ലർട്ടും കാറിൽനിന്നിറങ്ങി.

കർബീദേവി ഇന്നു മൂർഷിദാബാദ് സിൽക്കുസാരിയാണു ധരിച്ചിരിക്കുന്നത്. മുടിയിൽ നിശാഗന്ധിപ്പൂക്കൾ! പണ്ടൊരിക്കൽ സരസ്വതീപൂജയ്ക്ക് എന്റെ അളകാഷ്ടത്തി ഇങ്ങനെ അണിഞ്ഞൊരുങ്ങുകയുണ്ടായി. ഇതേ വേഷത്തിലായിരുന്ന അവർ വനിതാകോളേജിലെ പൂജാമണ്ഡപത്തിൽ പ്രവേശിച്ചതു.

കുർബീദേവി കൗണ്ടറിന്റെ മുമ്പിൽ നിന്നിരുന്നു. അവൾ ഭാരതീയരീതിയിൽ കരംകൂപ്പി അതിഥികളെ അഭിവാദ്യംചെയ്തു. അനിന്ദ്യപക്കടാശി അവരുടെ സാധനസാമഗ്രികൾ സൂക്ഷിക്കാനുള്ള ഭാരം ഞങ്ങളെ ഏല്പിച്ചിട്ട് അതിഥികളോടൊത്തു രണ്ടാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിലേക്കു പോയി.

പോർട്ടർമാരെക്കൊണ്ടു സാമാനങ്ങളുമെടുപ്പിച്ചു രണ്ടാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിന്റെ വരാന്തയിൽ എത്തിയ ഞാൻ അത്ഭുതസ്തബ്ധനായി നിന്നുപോയി. കുർബി എപ്പോഴാണ് തറയിൽ കളംവരച്ചതു്! അതിഥികൾ ആശ്ചര്യത്തോടെ ചോദിച്ചു: ''ഇതെന്താണു്?''

''ഇതു ഞങ്ങളുടെ ടേഡീഷണൽ പെയിന്റിംഗ്! വിശിഷ്ടാതിഥികളെ അഭിവാദ്യംചെയ്യാൻവേണ്ടി ഞങ്ങളുടെ കുടുംബിനികൾ വരയ്ക്കുന്നതാണു്.'' അനിന്ദ്യപക്കടാശി മറുപടി നല്കി.

അതിമനോഹരം! ഡാക്ടർ ഒറ്റെ് തന്റെ ക്യാമറ പ്രവർത്തിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു: ''സാധാരണ കുടുംബിനിമാർക്കിത്തരം ചിത്രവേല ചെയ്യാൻ സാധിക്കുമോ? ഏതെങ്കിലും പ്രൊഫഷണൽശില്പിയുടെ കൈ ഇതിന്റെ പിന്നിൽ പ്രവർത്തിച്ചിട്ടില്ലെന്നോ?''

''ഇല്ല. മിസ്സ് ഗ്രഹ ഒരു അനുഗൃഹീതശില്പിയാണു്.''

മിസ്റ്റർ ക്ലർട്ട് ഷൂ ചലിപ്പിച്ചു ശബ്ദമുണ്ടാക്കി ചോദിച്ചു: ''എനിക്കു് ഒരു ഗ്ലാസ്സ് ബീയർ ലഭിക്കുമോ?''

''തീച്ചയായും.'' അനിന്ദ്യൻ പറഞ്ഞു.

ഇന്നു് ഡ്രൈദിനമാണെന്ന കാര്യം വ്യസനസമേതം ഞാൻ ഓർമ്മിപ്പിച്ചു.

''എന്തു്?'' മിസ്റ്റർ ക്ലർട്ട് വിരക്തിയോടെ ചോദിച്ചു.

അനിന്ദ്യനു കാര്യം മനസ്സിലായി. അയാൾ ഖേദത്തോടെ അതിഥികളെ അറിയിച്ചു: ''നിങ്ങൾ ചീത്തദിവസമാണു കല്പത്തയിൽ കാലുകുത്തിയതു്. ഞങ്ങളുടെ ഈ സംസ്ഥാനത്തു് ആഴ്ചയിൽ ഒരു ദിവസം മദ്യവില്പന നിഷിദ്ധമാണു്. അന്നു ഹോട്ടലുകളടേയും ബാറുകളടേയും

ഉടമസ്ഥന്മാർ ലഹരിപദാർത്ഥങ്ങളും സൂക്ഷിക്കുന്നു മുറി അടച്ചുപൂട്ടും.''

മിസ്റ്റർ കൂർട്ട് ഇത്തരത്തിലുള്ള ഒരു വാർത്ത ജീവിതത്തിലൊരിക്കലും കേട്ടിട്ടുണ്ടായിരുന്നില്ല.

''ഒരുദിവസം മുഴുവൻ നിങ്ങളും ഡ്രൈ ആയിരിക്കുമെന്നാണോ പറയുന്നത്? കരുതിക്കൂട്ടി നിങ്ങളും ആഴ്ചയിലൊരുദിവസം ഇന്ത്യയിലെ സാധാരണജീവിതം നിശ്ചലമാക്കുന്നു. ഇത്തരത്തിലുള്ള അന്ധവിശ്വാസം നിലനിർത്തിക്കൊണ്ട് നിങ്ങളുടെ രാജ്യത്തു് വ്യവസായവിപ്ലവം സൃഷ്ടിക്കാൻ സാധിക്കുമെന്നാണോ കരുതുന്നത്?''

ഈ അശുഭസൂചനയാൽ അനിന്ദ്യൻ പരിഭ്രാന്തനാണെങ്കിലും ഇനിയും പലതും ബാക്കിയുണ്ടെന്നു് അപ്പോൾ അറിഞ്ഞിരുന്നില്ല. അയാൾ തന്റെ രാജ്യത്തിന്റെ സകല അപരാധങ്ങളും തലയിലേറ്റി വിദേശീയരായ അതിഥികളുടെ മുമ്പിൽ നിന്നു. തന്റെ ആജ്ഞകൊണ്ടാണു് ബംഗാളിൽ ആഴ്ചയിലൊരുദിവസം മദ്യവില്പന നിഷിദ്ധമാക്കിയതു് എന്ന മട്ടിൽ, അനിന്ദ്യൻ തലകുനിച്ചു് അതിഥികളോട് ക്ഷമാപണംചെയ്തു.

ഡാക്ടർ റൈറ്റർ അവന്റെ സ്നേഹിതനെ സമാശ്വസിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു: ''കൽക്കത്ത പിന്നെയും കൊള്ളാം. ഇന്ത്യയുടെ പടിഞ്ഞാറു് അറേബ്യൻകടൽത്തീരത്തു ബോംബെ എന്നൊരു നഗരമുണ്ടു്. അവിടെ എന്നും ഡ്രൈ ദിനമാണു്. ഒരുകുപ്പി ബിയറിനുപോലും അവിടെ ഉപർമിറ്റു വേണം.''

മിസ്റ്റർ കൂർട്ട് നൈരാശ്യത്തോടെ മുഖം കുനിച്ചിരുന്നു. അതെല്ലാം കണ്ടു് കർബി അകത്തേക്കു പോയി. തന്റെ മുമ്പിൽ അനിന്ദ്യപകടാശി അപമാനിതനാകുന്നതു കണ്ടുനില്ക്കാൻ കഴിയാഞ്ഞിട്ടായിരിക്കണം അവൾ സ്ഥലംവിട്ടതു്. എന്നാൽ നിമിഷത്തിനുള്ളിൽ ആധാരണയുപേക്ഷിക്കേണ്ടിവന്നു. കർബീദേവി മാറ്റുമേറിയ റബ്ബർചെരിപ്പു ധരിച്ചു് ഡ്രായിംഗ്റൂമിൽ വന്നു വീണ്ടും അതിഥികളെ അഭിവാദ്യംചെയ്തു.

അതിഥികളിരുവരും ആശ്ചര്യത്തോടെ കർബിയുടെ നേരെ നോക്കി. അവളുടെ പിന്നിൽ ബയറർ നില്പുണ്ട്. അവന്റെ പക്കലുള്ളതു രണ്ടു കരിക്കാണ്. വിദേശികളിരുവരും ഇത്തരത്തിലുള്ള ഒരുത്തുതവസ്തു ഇതിനുമുമ്പു കണ്ടിട്ടുണ്ടായിരുന്നില്ല.

''ഇതെന്താണ്?'' മിസ്റ്റർ ക്ലർട്ട് ആശ്ചര്യത്തോടെ ചോദിച്ചു.

''പ്രകൃതി ഞങ്ങൾക്കുവേണ്ടി ഇന്ത്യയിൽ ഈ ഡ്രിങ്കാണ് സംഭാവനചെയ്തിരിക്കുന്നതു്. കരിക്കു് എന്നാണിതിന്റെ പേരു്.'' കർബി ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു:

''കരിക്കോ? ഇതിനുമുമ്പൊരിക്കലും കേൾക്കാത്ത പേരു്!'' ഡാക്ടർ റൈറ്റർ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

കർബീദേവി കരിക്കു രണ്ടും അതിഥികളുടെ മുമ്പിൽ വെച്ചിട്ടു പറഞ്ഞു: ''ഇതിനുമുമ്പു പച്ചത്തേങ്ങ എന്നു കേട്ടിട്ടുണ്ടോ? ഇന്ത്യാക്കാർ ഈ കരിക്കാണ് ഡ്രിങ്കിനുപയോഗിക്കുന്നതു്.''

അതിഥികളുടെ ഭാവപരിവർത്തനം അനിന്ദ്യനു് ആശ്വാസമേകി. കർബി മുഖത്തു വശ്യത പ്രകടിപ്പിച്ചുതുടർന്നു:

''കരിക്കു കുടിക്കുക എന്നതു് ഒരു കലയാണ്. ഇതിലെ വെള്ളം ഗ്ലാസ്സിൽ പകർന്നതരാനും എനിക്കു സാധിക്കും എന്നാൽ ഞാൻ അതാഗ്രഹിക്കുന്നില്ല. ഞങ്ങളുടെ നാട്ടുകാർ കരിക്കു കുടിക്കുന്നതുപോലെ നിങ്ങളും കുടിക്കണമെന്നാണു് എന്റെ അഭ്യർത്ഥന.''

മിസ്റ്റർ ക്ലർട്ട് ഉത്സാഹഭരിതനായി: ''ശരി, എങ്ങനെയാണു കുടിക്കേണ്ടതെന്നു പറയൂ!''

കർബി ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''ഞങ്ങളുടെ നാട്ടുകാർ കരിക്കു് വായിലേക്കു കമഴ്ത്തിപ്പിടിച്ചാണു് കുടിക്കുന്നതു്. ഇതിലെ ഒരുതുള്ളി വെള്ളംപോലും ശരീരത്തിലോ വസ്ത്രത്തിലോ വീഴുകയില്ല. പക്ഷേ, അതു വളരെ പ്രയാസമുള്ള ഒരു ജോലിയാണു്.''

മിസ്റ്റർ ക്ലൂട്ട് കർബീദേവിയുടെ വെല്ലുവിളി സ്വീകരിച്ചു. കരിക്കു് വായിൽ കമഷ്ടി വെള്ളം കുടിക്കാൻ തനിക്കു സാധിക്കും. അദ്ദേഹം കോട്ടു് അഴിച്ചുമാററി.

''മിസ്റ്റർ ക്ലൂട്ട്! ഞങ്ങളുടെ നാടൻരീതിയിൽ നിങ്ങൾ കരിക്കു കുടിച്ചാൽ വസ്ത്രത്തിൽ കരിക്കിൻവെള്ളം വീണു കറ പററും. ഞങ്ങളുടെ രാജ്യത്തിനു് അതൊരപമാനമായിത്തീരും. ഞാൻ നിങ്ങൾക്കു സ്ലാപൈപ്പു തരാം.''

''എനിക്കൊരു സ്ലാപൈപ്പു തരു! അറിഞ്ഞുകൂടാത്ത കാര്യത്തിൽ പരാജയം സമ്മതിക്കാൻ എനിക്കു യാതൊരു സങ്കോചവുമില്ല.'' ഡാക്ടർ റൈറ്റർ പറഞ്ഞു.

മിസ്റ്റർ ക്ലൂട്ടിനു വാശിയേറി. ''ഹേ! ഭാരതീയസുന്ദരീ! ഞങ്ങൾ ജർമ്മൻകാരാണു്. പരാജയമെന്ന വാക്കു് ഞങ്ങളുടെ നിഘണ്ടുവിലില്ല.''

''ഞങ്ങളുടെ പ്രശംസയ്ക്കു നന്ദി. എന്നാൽ അസാദ്ധ്യമായ കാര്യം സുസാദ്ധ്യമാക്കിത്തീർക്കാനുള്ള ശ്രമത്തെ ഞാൻ എതിർക്കുന്നു.''

മിസ്റ്റർ ക്ലൂട്ട് കരിക്കു കുടിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു് കഴപ്പം സൃഷ്ടിച്ചു. ഷർട്ടുമുഴുവൻ നനഞ്ഞെന്നുമാത്രമല്ല, കരിക്കിൻ വെള്ളം ശിരസ്സിൽ കയറുകയും ചെയ്തു. അദ്ദേഹം ചുമയ്ക്കാൻ തുടങ്ങി. കർബി ഓടിച്ചെന്നു ക്ലൂട്ടിന്റെ കൈയിൽനിന്നു കരിക്കു വാങ്ങി. അദ്ദേഹം അപ്പോഴും ചുമയ്ക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു.

''കരിക്കു കുടിച്ചതു മതി. ഞങ്ങൾ നിങ്ങളെ വധിക്കാൻ ശ്രമംനടത്തി എന്നുപോലും പ്രചരണംനടത്തിയേക്കും.'' കർബി സ്നേഹഭാവത്തിൽ ശാസിച്ചു.

നനഞ്ഞ ഷർട്ടിന്റെ നേരെ നോക്കി മിസ്റ്റർ ക്ലൂട്ടു് തന്റെ തെറ്റു മനസ്സിലാക്കി. ''മിസ്സ് ഗ്രഹാ! വാസ്തവത്തിൽ ഞാൻ ഖേദിക്കുന്നു. ഇവിടെ വന്നമാത്രയിൽ ഡ്രിങ്കിനെച്ചൊല്ലി അസ്വസ്ഥനാകേണ്ടതില്ലായിരുന്നു.''

ഡാക്ടർ റൈറ്റർ ഗംഭീരസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങളുടെ ദുഷിച്ച പെരുമാററത്തിനുള്ള ശിക്ഷ ലഭിച്ചുകഴിഞ്ഞു. ഇനിയും ശിക്ഷിക്കാനുള്ള ഏർപ്പാടുകളും മിസ്സ് ഗ്രഹ ചെയ്യുന്നുണ്ടായിരിക്കും.''

അതു കേട്ട് എല്ലാവരും പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. അല്പം കഴിഞ്ഞു് ഡാക്ടർ റെഡ്ഡം മിസ്റ്റർ ക്ലർട്ടും വിശ്രമിക്കാനായി അവരവരുടെ മുറികളിൽ പ്രവേശിച്ചു.

അതിഥികൾ, വിശ്രമിക്കാൻപോയശേഷം അനിന്ദ്യപക്കടാശി കൃതജ്ഞത നിറഞ്ഞ നയനങ്ങളോടെ കർബീദേവിയുടെ മുഖത്തു നോക്കിനിന്ന രംഗം ഞാൻ ഇന്നും ഓർമ്മിക്കുന്നു. എന്റെ മുമ്പിൽവെച്ചു് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: ''മിസ്സ് ഗ്രഹാ! വാസ്തവത്തിൽ നിങ്ങൾ അതുല്യയാണു്. ആദ്യമേതന്നെ നഷ്ടപ്പെടാൻതുടങ്ങിയ സമ്പർക്കം അത്ഭുതകരമായ പെരുമാറ്റത്തിലൂടെ നിങ്ങൾ പുനഃസ്ഥാപിച്ചു!''

ലജ്ജകൊണ്ടു കർബിയുടെ മുഖം ചുവന്നു. സാരിത്തുമ്പു് വിരലിൽ ചുറ്റി അവൾ ചോദിച്ചു: ''നിങ്ങൾ ഇപ്പോൾ ഭക്ഷണം കഴിക്കുന്നുണ്ടോ? അതിഥികളുടെ ഭക്ഷണം തയ്യാറാകാൻ ഇനിയും താമസമുണ്ടു്.''

''എന്റെ അപേക്ഷ സ്വീകരിക്കുമെങ്കിൽ ഞാൻ ഭക്ഷണം കഴിക്കാം. അതിഥികൾ വിശ്രമിച്ചുകൊള്ളട്ടെ. നമുക്കു് മുംതാസിൽ പോയി വല്ലതും കഴിക്കാം.''

കർബി സങ്കോചപ്പെട്ടെങ്കിലും ക്ഷണം നിരസിച്ചില്ല. അനിന്ദ്യപക്കടാശി എന്നേയും ക്ഷണിച്ചു. ''നിങ്ങളും വരൂ! നമുക്കു ഭക്ഷണം കഴിച്ചുകൊണ്ടു സംസാരിക്കാം.''

ഞാൻ നന്ദി പറഞ്ഞു. ''എനിക്കിപ്പോൾ ഡ്യൂട്ടിയുണ്ടു്.''

നിഷ്കളങ്കനായ അനിന്ദ്യൻ അതു വിശ്വസിക്കുമായിരുന്നു. എന്നാൽ കർബി കഴപ്പം സൃഷ്ടിച്ചു: ''അദ്ദേഹത്തിനു നമ്മളോടൊത്തു ഭക്ഷണംകഴിക്കാൻ പല അസൗകര്യങ്ങളുമുണ്ടു്. ഹോട്ടൽത്തൊഴിലാളിയല്ലെ? അതിഥികളോടൊപ്പമിരുന്നു ഭക്ഷണം കഴിക്കാൻ പാടില്ല.''

''ഹോട്ടൽസ്റ്റാഫിൽ അംഗമാണെന്നു കരുതി എന്താണു്? ഇദ്ദേഹം എന്റെ അതിഥിയല്ലേ?'' അനിന്ദ്യൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

''അതു സാദ്ധ്യമല്ല. ജോലിക്കാർ അതിഥികളുമായി അടുത്തു പെരുമാറുന്നതു് മാനേജ്മെന്റ് ഇഷ്ടപ്പെടുകയില്ല.''

ബാലചാപല്യത്തോടെ അനിന്ദ്യപക്കടാശി അന്നു പറയുകയുണ്ടായി: ''ഞാൻ ഒന്നുകൊണ്ടും സമ്മതിക്കുകയില്ല. ഇപ്പോഴത്തന്നെ മാനേജരുമായി ഇക്കാര്യം ചർച്ച ചെയ്യണം.''

നിസ്സാരനായ ഒരു ഹോട്ടൽത്തൊഴിലാളിയുടെ മാനാപമാനത്തെച്ചൊല്ലി ഹോട്ടൽമാനേജരുമായി വാദപ്രതിവാദത്തിനു തയ്യാറായ അന്നത്തെ അനിന്ദ്യപക്കടാശി ഇന്നെവിടെ അന്തർധാനംചെയ്തു എന്നാരറിഞ്ഞു! ഇന്നു് അനിന്ദ്യന്റെ പ്രസംഗങ്ങളും ശ്രവിക്കുന്ന ഏതൊരാൾക്കും മനുഷ്യനെ സംബന്ധിച്ചു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ധാരണ നഷ്ടപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു എന്നു മനസ്സിലാകും. ലോകത്തുള്ള തൊഴിലാളികളും സാധാരണക്കാരും മാധവ ഇൻഡസ്ട്രീസിനെ നശിപ്പിക്കാൻ കച്ചകെട്ടിയിരിക്കുന്നവരാണുപോലും! തൊഴിലാളികൾ വ്യവസായ ഉടമകളിൽനിന്നു് ശമ്പളവും ഓവർടൈം കൂലിയും, ബോണസ്സും വാങ്ങുന്നു. എന്നാൽ പണിയെടുക്കുന്നുമില്ല. കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാരുമായി കൂട്ടുചേർന്നു് ഗവൺമെന്റിന്റെ സഹായത്തോടെ രാജ്യത്തെ വ്യവസായങ്ങളെ നശിപ്പിക്കുകയാണു് തൊഴിലാളികൾ ചെയ്യുന്നതു്!

ആ അനിന്ദ്യൻ ഒരിക്കൽ ഹോട്ടലിലിരുന്നു് എന്നെയും കർബിയേയും കവിതചൊല്ലി കേൾപ്പിച്ചതു് ഞാനിന്നും ഓർക്കുന്നു: ''മനുഷ്യരെല്ലാവരും സമന്മാരായി പൃഥ്വിയിൽ ജനിക്കുന്നു. നവനവോന്മേഷചരിതങ്ങൾ തിരക്കുകൂട്ടുന്നു. എന്നിട്ടും ആ അനിർവചനീയമായ സ്വപ്നസാഫല്യവും, നവീനത്വവുമെവിടെ? ശ്രുഭ്രമാനവികതയുടെ സുപ്രഭാതമെവിടെ?''

അന്നു കർബീദേവി പറയുകയുണ്ടായി: ''ശരി! ഞാൻ നിങ്ങളുടെ അമ്മയ്ക്കു ഫോൺചെയ്യട്ടെ! മനസ്സിരുത്തി ജോലിചെയ്യാതെ പുത്രൻ ബാഗിൽ കവിതാസമാഹാരങ്ങളുമായി നടക്കുകയാണെന്നു പറയും.''.

''ഞാൻ നിങ്ങൾക്കു കുറെ തെരഞ്ഞെടുത്ത കവിതകൾ തരാം. അതു വായിച്ചതിനു ശേഷം നിങ്ങൾ എങ്ങ

നെ കവിതാപ്രേമി അല്ലാതാകും എന്നറിയണം.'' അനിന്ദ്യൻ പറഞ്ഞു.

ഡ്യൂട്ടിയുടെ കാരണം പറഞ്ഞു ഞാൻ അവിടെ നിന്നു പോന്നു. അനിന്ദ്യപക്കടാശിയും കർബീദേവിയും ബ്രേക്ഫാസ്റ്റിനു മുംതാസിലേക്കു പോയി. അല്പം കഴിഞ്ഞു് അനിന്ദ്യൻ ഞങ്ങളുടെ കൗണ്ടറിനു മുന്നിൽ വന്നു: ''അതിഥികൾ ക്ലക്കംവലിച്ചുറങ്ങുകയാണു്. അവർ ഉണരുന്നതുവരെ എവിടെയെങ്കിലും നിന്നു സമയം കഴിച്ചുകൂട്ടണം.''

അനിന്ദ്യപക്കടാശി ഞങ്ങൾ ജോലിചെയ്യുന്നതു നോക്കിക്കൊണ്ടു നിന്നു. അദ്ദേഹം അഭിപ്രായപ്പെട്ടു: ''വാസ്തവത്തിൽ നിങ്ങളുടെ ജോലി വളരെ ബുദ്ധിമുട്ടുള്ളതാണു്. എന്നിരുന്നാലും പല തരക്കാരായ മനുഷ്യരുമായി പരിചയപ്പെടാൻ നിങ്ങൾക്കവസരം ലഭിക്കുന്നു. ഹോട്ടലിന്റെ ചിത്രീകരണമുള്ള ഇംഗ്ലീഷ്നോവലുകൾക്കു് ഇത്രയധികം പ്രചാരം ലഭിക്കുന്നതിന്റെ രഹസ്യമെന്താണെന്നു് ഇപ്പോൾ മനസ്സിലായി.''

സത്യസുന്ദരബാബു അനിന്ദ്യപക്കടാശിയെ ഉപദേശിച്ചു: ''നിങ്ങൾ ഒരു പുതിയ ഹോട്ടൽ തുറക്കൂ! തികച്ചും ഭാരതീയസമ്പ്രദായത്തിലുള്ള ഹോട്ടലായിരിക്കണം. അവിടെ ക്യാബറേഡാൻസിനു പകരം നാടൻനൃത്തങ്ങളും ഭാരതീയസംഗീതവും മാത്രമേ പാടുള്ളൂ. സുപ്രസിദ്ധരായ പല സംഗീതവിദ്വാന്മാരും ശില്പികളും ഇവിടെ വരാറുണ്ടു്. അവരുടെ സഹായസഹകരണം നമുക്കു ലഭിക്കണം.''

''ഇപ്പോൾ അച്ഛന്റെ ശ്രദ്ധ മുഴുവനും ഇലക്ട്രിക്കൽ, മെക്കാനിക്കൽവ്യവസായങ്ങളിലാണു്.'' അനിന്ദ്യൻ പിന്നെയും സംസാരിക്കുമായിരുന്നു. അതിനുള്ളിൽ കർബീദേവി അവിടെ വന്നു: ''നിങ്ങൾ വളരെ നല്ല ആളാണല്ലോ. ഞാൻ ബെഡ്റൂമിൽ പ്രവേശിച്ചമാത്രയിൽ ഒന്നും പറയാതെ സ്ഥലം വിട്ടു.''

''നിങ്ങൾക്കും വിശ്രമം ആവശ്യമല്ലേ?''

''ഈ പ്രഭാതസമയത്തു വിശ്രമിക്കുകയോ?'' കർബീ

ആശ്ചര്യപ്പെട്ടു. ''വെളിയിൽ വന്നുനിന്നു ബുദ്ധിമുട്ടേണ്ട ആവശ്യമില്ല. രണ്ടാംനമ്പർ സ്യൂട്ട് സ്വന്തം വീടാണെന്നു കരുതിക്കൊള്ളൂ!''

കർബി ഇതുപയധികം ദുഃഖിക്കുമെന്നു് അനിന്ദ്യ പക്ഷേ ടാശിക്കറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. ''ഇതാണു് ഒരു ഹോസ്റ്റസ് എന്ന നിലയ്ക്കു നിങ്ങൾക്കിതു പ്രശസ്തി, അല്ലേ?''

കർബിയുടെ മുഖം വിളറി. നയനങ്ങൾ മേലോട്ടുയർത്തി അവർ ചോദിച്ചു: ''ഹോസ്റ്റസ്സായതുകൊണ്ടാണു് നിങ്ങളെ അകത്തിരിക്കാൻ ക്ഷണിച്ചതു് എന്നാണോ ധാരണ?''

അനിന്ദ്യനു് മനസ്സിലായില്ലെങ്കിലും എനിക്കു മനസ്സിലായി. അവനു് അത്യധികം ദുഃഖിക്കുന്നുണ്ടു്. വ്യവസായസ്ഥാപനത്തിന്റെ അതിഥിശാലയിലെ സദാഹാസ്യമയിയായ ഹോസ്റ്റസ് താൻ ഡ്യൂട്ടിയിലാണെന്ന കാര്യം അല്പനിമിഷത്തേക്കു വിസ്മരിച്ചുപോയി. ഡ്യൂട്ടിയുടെ കാര്യം ഓർമ്മിക്കാൻ സ്ത്രീകൾക്കു് അധികസമയം വേണ്ടിവരില്ല. ''നിങ്ങളുടെ അതിഥികളും ഒരുങ്ങിക്കഴിഞ്ഞു. അവരെയുംകൂട്ടി വെളിയിൽ പോയാൽ ലഞ്ചുസമയത്തു മടങ്ങിവരുമോ?''

''ലഞ്ചിന്റെ ആവശ്യമില്ല. അപ്പുനം ക്ലബ്ബിൽ വരും. അവരെ അങ്ങോട്ടു കൂട്ടിക്കൊണ്ടു പോകും.''

അവർ പോയപ്പോൾ ബോസേട്ടൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു: ''പണ്ടു് രാജാക്കന്മാരായിരുന്നവന്നിരുന്നതു്. എന്നാലിപ്പോൾ വരുന്നതു് വ്യവസായപ്രതിനിധികളാണു്. രാജാക്കന്മാരേക്കാളും ഖ്യാതി അവർക്കാണു്. കാരണം, ഇവരുടെ ബാഗിലാണു് ഏഴു രാജാക്കന്മാരുടേയും പണമായ മാണിക്യം, അതായതു്, 'ഉണ്ടു്—ഇല്ല' എന്നതു കിടക്കുന്നതു്.''

ഞാൻ നേരെ നോക്കിയപ്പോൾ ബോസേട്ടൻ ചിരിക്കാൻ തുടങ്ങി. ''മനസ്സിലായില്ലെ? ആലീബാബയുടെ രത്നശാല തുറക്കാനുള്ള താക്കോൽ നിർമ്മിക്കാൻ നമുക്കു കഴിവില്ല. അതിനാൽ നാം അന്യരുടെ താക്കോൽ കടം വാങ്ങി വാതിൽ തുറക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നു. ഭയപ്പെടാനില്ല.

ഷാജഹാൻഹോട്ടലിനെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ഇതു നല്ലതുതന്നെ. എല്ലാ മുറികളും നിറഞ്ഞിരിക്കും. നമുക്കു ചാർജ്ജ് വർദ്ധിപ്പിക്കാനും നൽകികൊണ്ടിരിക്കുവേണ്ടി കൂടുതൽ പണം ചെലവഴിക്കാനും സാധിക്കും. എന്തായിരുന്നാലും പോലീസ് റിപ്പോർട്ട് ഇന്നതന്നെ അയച്ചാൽ നന്നായിരിക്കും.''

അനിന്ദ്യൻ വൈകുന്നേരം തന്റെ അതിഥികളോടൊത്തു മടങ്ങിവന്നു. ഏതോ ഭവനത്തിൽനിന്നു് അവരെ മദ്യപിപ്പിച്ചു. അതിഥികൾക്കു നേരെ നില്ക്കാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നില്ല. അവർ വളരെ ബദ്ധപ്പെട്ടു് അവരവരുടെ കിടക്കയിൽ ചെന്നു വീണു.

പോലീസ് റിപ്പോർട്ട് ഫാറം പൂരിപ്പിക്കാൻവേണ്ടി ഞാൻ കർബിയുടെ മുമ്പിൽ ഹാജരായി: ''കാര്യങ്ങളെല്ലാം എങ്ങനെ നടന്നു?'' കർബീദേവി അനിന്ദ്യനോടു ചോദിച്ചു.

''എല്ലാം ശുഭം! അവരെ ഇവിടെനിന്നു് നേരെ ആഫീസിൽ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി. ആറുമണിക്കു ശേഷം മിസ്സിസ് ചക്രലാദാറിന്റെ ഫ്ളാറ്റിൽ പോയി. ഒൻപ്രൈ ടിനത്തിൽ ബാറുകളായി പരിവർത്തനപ്പെടുന്ന അനേകം ഗൃഹങ്ങളും കൽക്കത്താനഗരത്തിലുള്ള വിവരം എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. അവിടെനിന്നു് ഇപ്പോഴാണു് മടങ്ങിയതു്. എന്റെ അമ്മാവൻ ഫോക്കലാ ചാറർജിയാണു വിവരം നല്ലിയതു്. അദ്ദേഹം മിസ്സിസ് ചക്രലാദാറുമായി ഫോണിൽ സംസാരിച്ചു. അവർ അപരിചിതരെ ഫ്ളാറ്റിൽ പ്രവേശിപ്പിക്കുകയില്ല. നിങ്ങളോടു പറയാൻ ധൈര്യം വരുന്നില്ല. അല്പം ചായയ്ക്കു് ഏർപ്പാടു ചെയ്യുമോ?''

''ഇതിൽ സങ്കോചപ്പെടാൻ എന്തിരിക്കുന്നു? ഇപ്പോൾത്തന്നെ ബയറെ വിളിച്ചു ചായ വരുത്താമല്ലോ.'' ഞാൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

കർബി അതു സമ്മതിച്ചില്ല. ''ഹോട്ടലിനുള്ളിലും വീടുണ്ടു്. അവിടെനിന്നു ഗാർഹികചായ ലഭിക്കുമെന്നു കാര്യം തെളിയിക്കട്ടെ?''

കർബി ചായ തിളപ്പിച്ചു. അനിന്ദ്യപക്കടാശിക്ക കൊടുത്തു. ചായ കുടിച്ചുകൊണ്ടു് അവർ ഇരുവരും വളരെയധികം സമയം സംസാരിച്ചു എന്നു ഞാൻ പിന്നീടറിഞ്ഞു. അതെല്ലാം എനിക്കു കേൾക്കാൻ സാധിക്കുമായിരുന്നില്ല. എന്നാൽ പിന്നീടൊരിക്കൽ ആ നാടകത്തിന്റെ എല്ലാ വിവരങ്ങളും എനിക്കു കേൾക്കേണ്ടിവന്നു. ചായ കുടിച്ചതിനുശേഷം കർബി ചോദിച്ചു: ''അതിഥികളുമായി സംസാരിക്കണ്ടേ?''

''ഇപ്പോഴും ഞാൻ കാറുമായി നദീതീരത്തു പോകുകയാണു്. പുത്രൻ സാധനസാമഗ്രികളുടെ അടുത്തുണ്ടെന്നു് അച്ഛനും അമ്മയും ധരിച്ചുകൊള്ളും. അതിനുള്ളിൽ എനിക്കു പകലത്തെ കല്ലുത്ത രാത്രിയുടെ മോഹിനിവേഷമണിയുന്നതു കാണണം. ദീപങ്ങളാകുന്ന ആഭരണങ്ങളണിഞ്ഞ കല്ലുത്തയെ രാത്രി ആരാണു പെട്ടിയിൽ അടച്ചുപൂട്ടുന്നതു്?''

''ആഭരണങ്ങളുടെ കാര്യം എവിടെനിന്നു പഠിച്ചു.''

''വിവാഹം കഴിച്ചിട്ടില്ലെന്നുകരുതി ആഭരണങ്ങളെക്കുറിച്ചു് അറിഞ്ഞുകൂടെന്നോ?''

ഇക്കാര്യങ്ങളെല്ലാം കർബീദേവിതന്നെയാണു് എന്നോടു പറഞ്ഞതു്. അവരം ഇതെല്ലാം ആരെയെങ്കിലും കേൾപ്പിക്കാൻവേണ്ടി വെമ്പുന്നുണ്ടായിരുന്നു. കർബിയുടെ മുഖം പ്രസന്നമായി. ഗംഭീരപ്രകൃതമുള്ള ഒരു യുവതിയാണു കർബി എന്നായിരുന്നു എന്റെ ധാരണ. എന്നാൽ ഇന്നവരം പലതും പറയാൻ തയ്യാറായി: ''ഇരിക്കൂ! ഈ സമയത്തെവിടെപ്പോകുന്നു?''

''എനിക്കു കൗണ്ടറിൽ പോകണം. വില്യംഘോഷിനു് വാക്കുകൊടുത്തിട്ടുണ്ടു്.''

''വില്യംഘോഷിന്റെ ഡ്യൂട്ടിസമയത്തു നിങ്ങളും കൗണ്ടറിലിരിക്കുന്നതെന്തിനു്?''

''അയാളം ആവശ്യപ്പെട്ടതനുസരിച്ചു് രണ്ടുമണിക്കൂർ ഡ്യൂട്ടി ചെയ്യണം.'' അതിൽ കൂടുതലായി എനിക്കൊന്നും പറയാനില്ലായിരുന്നു. എന്നാൽ കർബിയുടെ വിചാരണയുമ്പിൽ എല്ലാം തുറന്നുപറയേണ്ടിവന്നു. വില്യം ഇന്നു റോസിയോടൊന്നിച്ചു ഡിന്നറിനു പോകും. അനേക

ദിവസത്തെ കാത്തിരിപ്പിനുശേഷമാണ് അവക്ക് സൗകര്യം ലഭിച്ചതു്. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ രണ്ടു തൊഴിലാളികളും ചൗരംഗിയിലുള്ള ഏതെങ്കിലും ഹോട്ടലിൽപ്പോയി ഡിന്നർ കഴിക്കും. ഷാജഹാനിൽ അവക്കു സൗജന്യമായി ഭക്ഷണം ലഭിക്കുമായിരുന്നു. എന്നിട്ടും വില്യം ഘോഷ് പൈസ പെലവാക്കാൻ തീരുമാനിച്ചു.

കർബി ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''എന്നാൽ പൊസ്സൊളള്ട്ടെ! സൗകര്യം ലഭിച്ചാൽ ഉറങ്ങാൻ പോകുന്നതിനുമുമ്പ് ഇതിലെ വരണം.''

വില്യംഘോഷ് എന്നെയും പ്രതീക്ഷിച്ചു് അസ്വസ്ഥനായി കൗണ്ടറിൽ നിന്നിരുന്നു. എന്നെ കണ്ടപ്പോഴാണ് അവനു സമാധാനം ലഭിച്ചതു്. പോകാനൊരുങ്ങിയപ്പോൾ വില്യം പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങളോടു നന്ദി പറയാൻ വാക്കുകളും കിട്ടുന്നില്ല.''

''അതു മനസ്സിലാകുന്നുണ്ടു്. പക്ഷേ, ആർക്കുവേണ്ടിയാണോ ഈ പാടുപെടുന്നതു്; ആ വ്യക്തി എവിടെ?''

''അവൾ എന്റെ കൂട്ടത്തിൽ പോരികയില്ല ഗ്രാന്റ് ഹോട്ടലിന്റെ വരാന്തയിൽ കാത്തുനില്ക്കാമെന്നാണു പറഞ്ഞിരിക്കുന്നതു്. ഇവിടെനിന്നു ടാക്സി പിടിച്ചു പാർക്ക് സ്ട്രീറ്റിലേക്കു പോകുന്നവഴിക്കു് കണ്ടുമുട്ടും.''

''വളരെ നല്ല പദ്ധതി.''

വില്യംഘോഷ് പോകുന്നതിനുമുമ്പു് വീണ്ടും കൗണ്ടറിൽ വന്നു: ''ഒരു അപേക്ഷയുണ്ടു്. ഇക്കാര്യം ആരും അറിയാൻ ഇടവരരുതു്. ജിമ്മിയുടെ ചെവിയിലെത്തിയാൽ അനന്തരഫലം എന്തായിരിക്കുമെന്നറിയാമല്ലോ?''

''അറിയാം! ഞാൻ നിങ്ങൾക്കൊരു ശുഭസന്ധ്യ ആശംസിക്കുന്നു.''

മനുഷ്യനു് ഓരോ ജോലിയിലും പ്രത്യേകം അഭിരുചിയുണ്ടായിരിക്കും. ഹോട്ടൽജോലിയുടെ കാര്യത്തിലും അങ്ങനെതന്നെ. ജോലിയുമായി ഇണങ്ങിച്ചേർന്നാൽ മറെറാന്നും ഓർമ്മയുണ്ടായിരിക്കുകയില്ല. ഷാജഹാനിലെ കൗണ്ടറിൽ നിന്നുകൊണ്ടു് അതിഥികളുടെ സ്രോതം നിയന്ത്രിച്ചു് അവരുടെ കാര്യം മറന്നുപോയി. റോസി കടക്ക

ണ്ണുകൊണ്ടനുഗ്രഹിച്ചു ലിഫ്റ്റിനുനേരെ നിന്നപ്പോഴാണ് എനിക്കോമ്മവന്നതു്. രാത്രിയിലെ ഫ്ളോർസെൻറ് ലൈറ്റിൽ റോസിയെ ഇന്നു തിരിച്ചറിയാൻ കഴിയുന്നില്ല.

പതിനഞ്ചു മിനിട്ടിനു ശേഷമാണു് വില്യം മടങ്ങിവന്നതു്. ''വളരെ നന്ദി! ഇനി എന്നെ ചെക്കോൽ പിടിക്കാൻ അനുവദിക്കൂ!''

''നിങ്ങളിത്ര വൈകിയതെന്തു്?''

''ഒരുമിച്ചു പോരാൻ റോസി സമ്മതിച്ചില്ല. താൻ ഹോട്ടലിൽ പ്രവേശിച്ചു കാൽമണിക്കൂർ കഴിഞ്ഞേ എത്താവൂ എന്നായിരുന്നു ആജ്ഞ. അതിനാൽ സെൻടൽ അവന്യുവിലെ നടപ്പാതയിൽ നിന്നുകൊണ്ടു് സൗജന്യമായി സന്ധ്യാവായു ശ്വസിച്ചു''

വില്യംഘോഷിനെ ചുമതലയേല്പിച്ചതിനുശേഷം ഞാൻ കർബീദേവിയുടെ സ്യൂട്ടിൽ പോയി. ഈ സമയത്തു് അവിടെ പോകാൻ ഞാൻ ആഗ്രഹിച്ചിരുന്നതല്ല. വാക്കുകൊടുത്തുപോയി. ഒരുപക്ഷേ, അവൾ എന്നെ കാത്തിരിക്കുകയാകും!

വാതിലിൽ മുട്ടിയപ്പോൾ കർബീദേവി പതിഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു: ''വരൂ! വരൂ!'' മുറിക്കുള്ളിൽ വെളിച്ചവും ഇരുട്ടും തമ്മിലുള്ള ജീവന്മരണസമരം ഇപ്പോൾ അവസാനിച്ചതേയുള്ളെന്നു തോന്നി. ഏറെമുട്ടലിൽ പരാജയപ്പെട്ട പ്രകാശം ദയനീയാവസ്ഥയിൽ ടേബിളിന്റെ ഒരു മൂലയിൽ അഭയംപ്രാപിച്ചിരിക്കുന്നു. മുറിയുടെ മറ്റു ഭാഗങ്ങളിലെല്ലാം ഇരുട്ടിന്റെ ഭരണമാണു്. മൃത്യുപഥയാത്രിയായ വെളിച്ചത്തിന്റെ മുമ്പിൽ കർബീദേവി മേശപ്പുറത്തു മുഖവും അമർത്തി ഇരിക്കുകയായിരുന്നു. എന്നോടു സംസാരിക്കാൻവേണ്ടി അവൾ പതുക്കെ തലയുയർത്തി. കർബിയുടെ മുഖഭാവം കണ്ടു ഞാൻ ഞെട്ടിപ്പോയി. രണ്ടു മണിക്കൂർകൊണ്ടിത്ര പരിവർത്തനമോ? ഞാൻ കൂടെമുമ്പു് കണ്ടിട്ടുപോയ കർബിയല്ല ഇവൾ! രണ്ടാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിലെ ശീതതാപനിയന്ത്രിതമായ അന്തരീക്ഷത്തിലും എന്റെ നെറ്റി വിയർത്തു. കർബി എന്താണിങ്ങനെ ഇരിക്കുന്നതു്?

കർബീദേവി എന്നോട് ഇരിക്കാൻ പറഞ്ഞില്ല. എന്റെ നേരെ നോക്കുകമാത്രമേ ചെയ്യുള്ള. അവൾ കണ്ണുകൊണ്ട് ഫോണിന്റെനേരെ ആംഗ്യം കാണിച്ചു.

''എന്തെങ്കിലും പറയാനുണ്ടോ?'' ഞാൻ ചോദിച്ചു.

കർബിക്ക് എന്തോ പറയാനുണ്ടെന്നു മനസ്സിലായി. എന്നാൽ പെട്ടെന്ന് ആ ആശയം ഉപേക്ഷിച്ചു. ''ഇല്ല. അദ്ദേഹത്തിനു ഫോൺചെയ്യാൻ പറയണമെന്നുണ്ടായിരുന്നു. പക്ഷേ, ഫോൺചെയ്യാതിരിക്കുന്നതാണു നല്ലതു്.''

''നിങ്ങളുടെ അതിഥികൾ എവിടെ?'' അവർ വീണ്ടും മിസ്സിസ് ചക്കലാദാറിന്റെ ഫ്ളാറ്റിൽ പോകാൻ ആഗ്രഹം പ്രകടിപ്പിക്കുകയുണ്ടായി. എന്നാൽ മിസ്സിസ് ചക്കലാദാർ അവരെ സ്വീകരിക്കാൻ ഇഷ്ടപ്പെട്ടില്ല. ചില സർക്കാരുദ്യോഗസ്ഥന്മാർ ഈ സമയമുപയോഗം ചെയ്യുകയാണുപോലും. എങ്കിലും ഇവർക്കു സൗകര്യം നൽകാൻ ആഗ്രഹമുണ്ടായിരുന്നു. പക്ഷേ, കൺടാക്കൂർ മിസ്റ്റർ 'കനോറിയ' സമ്മതിക്കുന്നില്ല. തന്റെ അതിഥികളെക്കൂടാതെ മറ്റാരും ഉണ്ടായിരിക്കരുതെന്നാണു് അയാളുടെ ശാഠ്യം! അല്ലെങ്കിൽ സർക്കാരുദ്യോഗസ്ഥന്മാർ ഭയപ്പെട്ടും. കാലം വളരെ മോശം. പ്രചാരം വർദ്ധിപ്പിക്കാൻ വേണ്ടി പത്രപ്രതിനിധികൾ നാടുനീളെ അലഞ്ഞുനടക്കുന്നു. അവർ വല്ല തുമെഴുതിപ്പോയാൽ! അതിനാൽ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ വളരെക്കരുതലോടെയാണു പ്രവർത്തിക്കുന്നതു്. നിങ്ങളോട് ഒരു കാര്യം പറയാനുണ്ടു്. ഇന്നല്ല. ഇന്നത്തെക്കാര്യം ഞാൻതന്നെ നിയന്ത്രിച്ചുകൊള്ളാം.''

കർബിയുടെ മുഖം വിളറി. എനിക്ക് അസ്വസ്ഥത തോന്നി: ''നിങ്ങൾക്കെന്തെങ്കിലും പ്രയോജനമുള്ള കാര്യമാണെങ്കിൽ പറയാൻ സങ്കോചപ്പെടേണ്ട.''

എന്നിട്ടും കർബി ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല.

ഞാൻ മുകളിലെ നിലയിലുള്ള സ്വന്തലോകത്തു് തിരിച്ചെത്തി. ഗ്രഡ്ബേഡിയ ഇന്നു വിളക്കുകളെല്ലാം അണച്ചിരിക്കുകയാണു്. ആകാശത്തു് അസംഖ്യം താരകൾ മിന്നിത്തിളങ്ങുന്നുണ്ടു്. ഡ്രൈദിനരാവിൽ അരസിക

നായ ഏതോ അംബരവാസി ആകാശഹോട്ടലിൽ ബാംകെ നടത്തുകയാവാം!

ഡ്രൈദിനത്തിൽ ഹോട്ടൽത്തൊഴിലാളികളെല്ലാം നേരത്തേ ഉറങ്ങും. പ്രഭാതചന്ദ്രന്റെ നയനങ്ങളിൽ നിദ്ര യില്ല. അദ്ദേഹം സ്വന്തം മുറിയുടെ മുമ്പിൽ ഇരിക്കുകയാണു്. എന്റെ മനസ്സിനു സ്വസ്ഥതയില്ല. കർബീദേവി എന്നെ ചിന്താക്കുഴപ്പത്തിലകപ്പെടുത്തി.

എനിക്കു് അത്ഭുതം തോന്നി. രണ്ടാം നമ്പർ സ്യൂട്ടാകു ന്ന സ്റ്റേജിൽ ഏതോ നാടകമരങ്ങേറുന്നുണ്ടു്. മറ്റു പലരേ യുംപോലെ ഞാനും ആ നാടകത്തിന്റെ നിശ്ശബ്ദപ്രേക്ഷ കനാണു്. ഷാജഹാനിലെ ഓരോ മുറിയിലും രാത്രിയുടെ അന്ധകാരത്തിൽ ഇത്തരത്തിലുള്ള എത്രയെത്ര നാടക ങ്ങളാണു നടക്കുന്നുണ്ടെന്നാരറിഞ്ഞു! ആരാണതെല്ലാം അന്വേ ഷിക്കുന്നതു്! എനിക്കു് അറിയാൻ സാധിക്കുകയില്ല. അ ത്തരത്തിലുള്ള നാടകങ്ങളും സംയോഗാന്തമോ വിയോഗാ ന്തമോ എന്നതിനെച്ചൊല്ലി തലപുകയ്ക്കേണ്ട ആവശ്യമെ ന്തിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ രണ്ടാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിൽ കർബീദേ വി ഏതെങ്കിലും വിയോഗാന്തനാടകത്തിലെ നായികയാ ണെന്നോർക്കുമ്പോഴേക്കും ഭയംകൊണ്ടു് എന്റെ ശരീരം വിറയ്ക്കാൻ തുടങ്ങും.

പ്രഭാതചന്ദ്രൻ വിളിച്ചപ്പോൾ ഞാൻ അടുത്തുചെന്നു. ''നിങ്ങളും ഇപ്പോഴും ഉണർന്നിരിക്കുകയാണോ?''

ഉറക്കം വരുന്നില്ല രാത്രി, പകലാക്കി ഉപയോഗി ച്ചു ശീലിച്ചതിനാൽ ഡ്രൈദിനരാവിൽ താരകളുമായി സമ്പർക്കം പുലർത്തി സമയം ചെലവഴിക്കുകയാണു്.

ഞാനും ഒരു സ്റ്റൂൾ വലിച്ചിട്ടു പ്രഭാതചന്ദ്രന്റെ അടു ത്തിരുന്നു. ''നിങ്ങളേക്കാൾ പ്രായം കുറവാണു് ഇപ്പോഴും ഉറക്കത്തിന്റെ ആവശ്യമുണ്ടു്. എന്നെപ്പോലെ വൃദ്ധനാകു മ്പോഴും ഉറക്കത്തിനുവേണ്ടി ഉപാസന നടത്തേണ്ടിവരും.''

''മിസ്റ്റർ ഗോമേജ്! നിങ്ങളും ഇതുപോലധികം ചിന്തി ക്കുകയും രാത്രി നക്ഷത്രങ്ങളും പ്രഭാതത്തിൽ സൂര്യനുമായി സമ്പർക്കം പുലർത്തുകയും ചെയ്യുന്നുണ്ടു്. എന്നാൽ നമ്മുടെ ജീവിതത്തിൽ സസ്പെൻഷൻ സൃഷ്ടിച്ചിരിക്കുന്നതെന്തിനാ

ണെന്നു പറയാമോ? എന്തിനാണു നാം അനാഗത ആശങ്കയാൽ മൃതപ്രായരായിത്തീരുന്നതു്?''

''ഹിന്ദുക്കളുടെ ദർശനശാസ്ത്രത്തിൽ ഇതിനു മറുപടിയുണ്ടെന്നു ഞാൻ കേട്ടിട്ടുണ്ടു്. പക്ഷേ, അജ്ഞനായ ഒരു വാദ്യക്കാരനും ഒരു ക്രിസ്ത്യാനിയുമായ എനിക്കു സംഗീതത്തിലൂടെ മറുപടി നൽകാനേ കഴിയൂ. നിസ്സാരമായ ഒരു ചലച്ചിത്രഗാനമാണെങ്കിലും അതിൽ ഞാനെന്റെ ജീവിതദർശനം കണ്ടെത്തി.''

''എന്താണതു്?''

''The future is not ours to see—ഒരു അമേരിക്കൻമാന്യൻ ഈ ഹോട്ടലിൽ വരികയുണ്ടായി. അദ്ദേഹമാണു് എനിക്കീ റിക്കാർഡു് സമ്മാനിച്ചതു്. ഒരു ദിവസം ആ ഗാനം ഞാൻ നിങ്ങളെ കേൾപ്പിക്കാം. ഭവിഷ്യത്തിനെ അന്വേഷിക്കേണ്ടതു് നമ്മുടെ ജോലിയല്ല.''

ഗോമേജിന്റെ വാക്കു കേട്ടു് എനിക്കാത്മവിശ്വാസം തിരിച്ചുകിട്ടി. നക്ഷത്രങ്ങളും ഗോമേജിന്റെ സ്വരത്തിനൊപ്പിച്ചു പാടുകയാണു്.

അനിന്ദ്യപക്കടൊശി പിറേറദിവസവും ഹോട്ടലിൽ വന്നു. കുർബിയെ ഒറ്റയ്ക്കു കണ്ടപ്പോൾ അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു:

''നിങ്ങൾ തെറ്റിദ്ധരിക്കുകയില്ലെങ്കിൽ ഒരു പ്രത്യേകകാര്യത്തിനു നിങ്ങളുടെ അനുമതിക്കു കാത്തിരിക്കുന്നു.''

''നിങ്ങളുടെ മിത്രമായ മിസ്റ്റർ അഗർവാലയുടെ ഹോസ്റ്റസ്സാണു ഞാൻ. ആ സ്ഥിതിക്കു ഞാൻ നിങ്ങളുടെ സ്റ്റാഫിൽ ഒരംഗമാണു്. അതിനാൽ അപേക്ഷിക്കാതെ നിങ്ങൾ ആജ്ഞാപിക്കുകയാണു വേണ്ടതു്.''

അനിന്ദ്യൻ കുർബീദേവിയിൽനിന്നു് ഇത്തരത്തിലുള്ള ഒരു മറുപടി പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്നില്ല. അദ്ദേഹം ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''ഓ! മനസ്സിലായി. നിങ്ങൾ ഇന്നലത്തെ പകരംവീട്ടുകയാണു്. പക്ഷേ, എനിക്കു ക്ഷോഭമില്ല. ഞാൻ ഇന്നലെ ഗംഗാതീരത്തു് അധികസമയമിരുന്നില്ല. വേഗം പുസ്തകശാലയിൽ പോയി. നിങ്ങൾ ഇവിടെ ഏകാന്തവാസമനുഭവിക്കുകയല്ലെ! എനി

ക്കിഷ്ടപ്പെട്ട കുറെ കവികളുടെ കൃതികളും ഒരുപക്ഷേ, നിങ്ങൾക്കും ഇഷ്ടപ്പെട്ടുമെന്നു കരുതി വാങ്ങിച്ചു''

കർബീദേവി ഇക്കാര്യങ്ങളെല്ലാം പിന്നീടാണു് എന്നോടു പറഞ്ഞതു്. അവർ തമ്മിൽ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോഴും അവിടെ മറ്റാരുമുണ്ടായിരുന്നില്ല. കർബിക്കു ധൈര്യം വർദ്ധിച്ചു. പുസ്തകം വാങ്ങുന്നതിനു മുമ്പായി അവൾ അനിന്ദ്യന്റെ മുഖത്തു ദൃഷ്ടിയൂന്നി ചോദിച്ചു: ''നിങ്ങൾക്കിഷ്ടപ്പെട്ട കവിതകളും എനിക്കും ഇഷ്ടപ്പെട്ടവയായിരിക്കുമെന്നു് എങ്ങനെ മനസ്സിലായി അനിന്ദ്യബാബു?''

''ഇതിനുത്തരം കവികളായ ജീവാനന്ദദാസനോ, സമർസെന്നോ നല്കീട്ടില്ല. എന്നെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ഉത്തരം നല്കുക വളരെ എളുപ്പമാണു്. ഊഹാപോഹം! ഞങ്ങളും വ്യവസായികളും സാട്ടാക്കച്ചവടത്തിൽ സമർത്ഥരുമാണു്.''

''ബംഗസാഹിത്യസേവനം നടത്തിയിരുന്നെങ്കിൽ നിങ്ങൾക്കു പലതും പ്രവർത്തിക്കാൻ കഴിഞ്ഞേനെ.'' കർബി ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു.

''ഇപ്പോഴും ഈ ജർമ്മൻസാമ്രാന്മാരെ സേവിച്ചു മാധവ ഇൻഡസ്ട്രീസിനു നന്മചെയ്യട്ടെ! പക്ഷേ, എന്നും ഞാനിതുപോലെ ആയിരിക്കുകയില്ലെന്നു് ഓർത്തുകൊള്ളൂ! ഈ നൂലാമാലകളിൽനിന്നു രക്ഷപ്പെട്ടു ഞാൻ കവിതയും ചരിത്രവുമായി കഴിഞ്ഞുകൂടും.''

'ജർമ്മൻവ്യവസായപ്രതിനിധികളും കല്ലുത്തായിൽ' എന്ന തലക്കെട്ടോടുകൂടിയാണു് അന്നത്തെ പത്രങ്ങളും പുറത്തു വന്നതു്. അനാരോഗ്യംനിമിത്തം ശ്രീ മാധവ പക്കടാശി വിശിഷ്ടാതിഥികളെ സ്വീകരിക്കാൻ വിമാനത്താവളത്തിൽ ഹാജരായില്ല. രോഗിയായ ഭർത്താവിനെ ശുശ്രൂഷിക്കാനുള്ളതുകൊണ്ടു മിസ്സിസ് പക്കടാശിക്കും വിമാനത്താവളത്തിൽ ഹാജരാകാൻ കഴിഞ്ഞില്ല.

കർബീദേവി പത്രം വായിച്ചതിൻശേഷം അനിന്ദ്യന്റെ നേരെ നോക്കിയിരിക്കുമ്പോഴും ഞാനും അവിടെയുണ്ടായിരുന്നു. ''എനിക്കിതൊന്നുമറിഞ്ഞുകൂടാ. എല്ലാം അമ്മയുടെ പദ്ധതികളാണു്. അമ്മയാണു് പി. ആർ. ഓ.

വിനു് പ്രസ്സു്റിപ്പോർട്ട കുറിച്ചുകൊടുത്തതും. താൻ വിമാനത്താവളത്തിൽ പൊയ്ക്കൊള്ളാമെന്നു് അച്ഛൻ പറഞ്ഞിരുന്നു. പക്ഷേ, അമ്മ സമ്മതിച്ചില്ല. എനിക്കു് അവസരം നല്ലണമെന്നായിരുന്നു അമ്മയുടെ ഉദ്ദേശം. ആ പരിതസ്ഥിതിയിൽ അച്ഛൻ രോഗിയാകാതെ മറ്റു മാഗ്രങ്ങളൊന്നുമുണ്ടായിരുന്നില്ല.'' അനിന്ദ്യൻ വിശദീകരിച്ചു.

ഞാനും രണ്ടാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിൽ ഉണ്ടായിരിക്കണമെന്നായിരുന്നു കർബീദേവിയുടെ ആഗ്രഹം. എനിക്കവിടെ സ്പെഷ്യൽ ഡ്യൂട്ടി ഉണ്ടായിരുന്നെങ്കിലും നിത്യേന ചെയ്യുതീക്കേണ്ട ജോലികളിൽനിന്നു മുക്തി ലഭിച്ചിരുന്നില്ല.

കൗണ്ടറിൽ മടങ്ങിയെത്തി ജോലിയാരംഭിച്ചപ്പോഴേക്കും പ്രസ്സു്റിപ്പോർട്ടർ ബോസു് അവിടെ വന്നു.

''നിങ്ങളുടെ ഗുരുദേവൻ സ്യാട്ടാബോസു് എവിടെ? ജർമ്മൻസംഘത്തെക്കുറിച്ചു പുതിയ വാർത്തകളും ശേഖരിക്കണം.''

''മാധവ ഇൻഡസ്ട്രീസിന്റെ പൊതുജനസമ്പർക്ക ഉദ്യോഗസ്ഥൻ എല്ലാ വിവരങ്ങളും ആഫീസിൽ എത്തിച്ചിട്ടുണ്ടാകും.''

''ആ വാർത്തകളെ മാത്രം ആശ്രയിച്ചു പത്രം നടത്താൻ സാധിക്കുമായിരുന്നെങ്കിൽ പത്രമുടമകളും എന്നെപ്പോലുള്ള റിപ്പോർട്ടർമാരും ശമ്പളം തരേണ്ടിവരില്ലായിരുന്നു. വെജിറേറബിളും നെയ്യല്ല അസ്സൽ നെയ്യു വേണം! മായം ചേർക്കാത്ത വാർത്ത എവിടെനിന്നു ലഭിക്കുമെന്നു പറയൂ!'' ഞാൻ മൗനമവലംബിച്ചെങ്കിലും മിസ്റ്റർ ബോസു് പിന്മാറിയില്ല. അദ്ദേഹത്തിനു വിശദവിവരങ്ങളറിയണം. ''നിങ്ങളുടെ ഡീലക്സു് സ്യൂട്ടിലെ മിസ്സു് കർബീഗ്രഹ കനിയുകയാണെങ്കിൽ എന്റെ കാര്യം നടക്കും.''

''അവരുടെ മുറിയിലിപ്പോഠം അതിഥികളുണ്ടു്. അല്പം കഴിഞ്ഞു വരൂ!''

''ശരി! അതിനുള്ളിൽ ഞാൻ എസ്പ്ലനേഡിലെ റെയിൽവേ പബ്ലിസിറ്റി ആഫീസിൽ പോയിവരാം.''

മിസ്റ്റർ ബോസു് പോയപ്പോഠം ഞാൻ കർബീദേവിയുമായി ഫോണിൽ സംസാരിച്ചു. ''ഖ്യാതിയാജ്ജിക്കാ

നുള്ള സുവർണ്ണാവസരം! പത്രപ്രതിനിധികളെ നിങ്ങളെ സന്ദർശിക്കാനാഗ്രഹിക്കുന്നു.''

അനിന്ദ്യപക്കടാശി അപ്പോഴും അവിടെ ഉണ്ടായിരുന്നു. ''ഹോസ്റ്റസ് എപ്പോഴും അണിയറയിലാണു ജീവി ക്കേണ്ടതു്. പത്രപ്രതിനിധിയുമായി അനിന്ദ്യപക്കടാശി സംസാരിക്കും.''

പത്രത്തിന്റെ പേരു കേട്ടു് അനിന്ദ്യൻ പരിഭ്രമിച്ചു: ''പി. ആർ. ഓ. മുമ്പിലില്ലെങ്കിൽ അച്ഛനും അമ്മയും പത്ര പ്രതിനിധികളെ കാണുകയില്ല. എനിക്കു ഭയം തോന്നുന്നു.''

''ഭയപ്പെടാനെന്തിരിക്കുന്നു? ഞാനും അടുത്തുണ്ടായി രിക്കും.'' കർബീദേവി ധൈര്യം നല്കി. എന്നാൽ അവരും മിസ്റ്റർ ബോസിനെ രണ്ടാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിൽ പ്രവേ ശിപ്പിച്ചില്ല. അവിടെ പ്രവേശിക്കാൻ അധികാരമുള്ള രണ്ടുപേർ ലൗഞ്ജിന്റെ ഒരു മൂലയിലിരുന്നു് പത്രപ്രതി നിധി മിസ്റ്റർ ബോസുമായി സംസാരിച്ചു: ''ദയവുചെയ്തു് എനിക്കല്പം ചായ കൊടുത്തയയ്ക്കണം.'' കർബീദേവി പറഞ്ഞു. ചായയ്ക്കു് ഓർഡർ നല്കി. ഞാൻ കൗണ്ടറിലേക്കു പോരുമ്പോഴും അവരും പറയുന്നതു കേട്ടു:

''മിസ്റ്റർ പക്കടാശി വ്യവസായരംഗത്തു് ആദ്യമാ യി കാല്കുത്തുകയാണു്. അദ്ദേഹം ബംഗാളിനെ സ്നേഹി ക്കുന്നു. ഇന്തോ–ജർമ്മൻ വ്യവസായസന്ധിയെ ആശ്രയി ച്ചാണു് നമ്മുടെ രാജ്യത്തിന്റെ ഭാവി നിലനില്ക്കുന്നതു്.''

''നമ്മുടെ അതിഥികളെ സംബന്ധിച്ചു നല്ല അഭി പ്രായം പ്രകടിപ്പിക്കുകയാണെങ്കിൽ ഉപകാരമായിരി ക്കും. വൈദ്യുതോപകരണങ്ങളും നിർമ്മിക്കാനുള്ള ഈ ഫാക്ടറി നിലവിൽവന്നാൽ നമ്മുടെ രാജ്യത്തെ അനേകം യുവാക്കൾക്കു് തൊഴിൽനല്കാൻ സാധിക്കും. സാധാരണ ചച്ചെയ്യാവുള്ള തൊഴിലില്ലായ്മപ്രശ്നം തീർക്കാൻ ഇതൊരു സുവർണ്ണാവസരമായിരിക്കും.'' അനിന്ദ്യപക്കടാശി പ റഞ്ഞു.

കഴിവുള്ള എല്ലാ സഹായങ്ങളും പ്രതിജ്ഞചെയ്തു മിസ്റ്റർ ബോസു് സ്ഥലംവിട്ടു.

പിറേറദിവസം അദ്ദേഹം പറഞ്ഞ രീതിയിൽ പ്രവ ത്തിച്ചതിൽനിന്നു തെളിവു കാണാൻ കഴിഞ്ഞു. കൽക്ക ത്തയിലെ ഏറവും വലിയ ഇംഗ്ലീഷ് ദിനപ്പത്രത്തിന്റെ പ്രത്യേകലേഖകൻ മാധവ ഇൻഡസ്ട്രീസിന്റെ വക്താ വായ അനിന്ദ്യപക്കടാശിയുമായി നടത്തിയ അഭിമുഖ സംഭാഷണം ഡബിറം കോളത്തിൽ ഫ്ളാഷ് ചെയ്ത പ്രസിദ്ധീകരിച്ചിരിക്കുന്നു.

അനിന്ദ്യപക്കടാശി ആ പത്രവും കൈയിലേന്തി ഏ താണ്ടു നൃത്തംചെയ്യുന്ന രീതിയിൽ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ വന്നു കർബിയോടു പറഞ്ഞു: ''അച്ഛനും അമ്മയും അത്ഭു തപ്പെട്ടു. പുത്രൻ എങ്ങനെയാണിക്കാര്യം സാധിച്ചതെന്നാ ണു് അവർ ചോദിക്കുന്നതു്. ഞാൻ ഉടൻതന്നെ ഇങ്ങോട്ടു പോന്നതെന്തിനാണെന്നറിയാമോ? ഏതൊരു മഹതിയു ടെ കൗശലത്താലാണോ ഈ പ്രസിദ്ധീകരണം സാദ്ധ്യമാ യതു്, അവരെക്കു്....''

''നന്ദി രേഖപ്പെടുത്താൻ, അല്ലേ?'' കർബി ചോ ദിച്ചു.

''ഞാൻ ഇത്ര കൃതഘ്നനാണോ? കൃതജ്ഞത പറയാനു ള്ള ആഗ്രഹം ഞങ്ങടെക്കണ്ടോകുകയില്ലെന്നോ?''

കർബി മൗനമവലംബിച്ചു.

''ഞങ്ങളുടെ അതിഥികളെ നിങ്ങളെ ബുദ്ധിമുട്ടിപ്പി ക്കുന്നുണ്ടാകും!''

''ഇല്ല. ഞാൻ ധാരാളം വി. ഐ. പി. മാരുടെകൂടെ സേവനംചെയ്തിട്ടുണ്ടു്. അവരുമായി താരതമ്യപ്പെടുത്തു മ്പോൾ ഇവർ ദേവന്മാരാണു്. ബാറിൽപ്പോയി മദ്യപി ക്കും. ക്യാബറയിൽപ്പോയി നൃത്തം കാണും. ക്ഷണം കഴിക്കും. പിന്നീടു് അവരുടെ മുറിയിൽ വന്നു വിശ്രമിച്ചു കൊള്ളും. എന്നെ യാതൊരുതരത്തിലും ബുദ്ധിമുട്ടിക്കാ റില്ല.''

''അവർ ഇപ്പോൾ എവിടെയാണു്?''

''ബ്രേക്ഫാസ്റ്റിനു പോയിരിക്കുന്നു.''

അനിന്ദ്യ സന്തോഷമായി: ''ഇതുവരെ അവരെ പ്പൊല്ലി വലിയ തലവേദനയായിരുന്നു. ഇനി കരാറിൽ ഒപ്പുവെക്കുന്നതോടെ ബാദ്ധ്യതകളെല്ലാം ഒഴിഞ്ഞു''

പകലത്തെ ജോലികളെല്ലാം അവസാനിപ്പിച്ചതിനു ശേഷം ഞാൻ സ്വന്തം മുറിയിൽ മടങ്ങിവന്നു് ഉറങ്ങാൻ കിടന്നതേയുള്ളു. ആ സമയത്തു കർബി എന്റെ മുറിയിൽ വരുമെന്നു സ്വപ്നേപി വിചാരിച്ചിരുന്നില്ല.

പരിഭ്രാന്തിയാൽ കർബിയുടെ മുഖം വിളർത്തിരുന്നു.

''എന്താണു സംഭവം?'' ഞാൻ ജിജ്ഞാസയോടെ ചോദിച്ചു.

''ആരെയെങ്കിലുമയച്ചു് എന്നെ വിളിപ്പിക്കാമായിരുന്നില്ലെ?''

കർബി കിതച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു: ''ഞാൻ തന്നെ പോന്നു. അവിടെയിരുന്നു് ഇക്കാര്യം സംസാരിക്കാൻ പാടില്ല. എനിക്കൊന്നും മനസ്സിലാകുന്നില്ല. ഞാൻ എന്തു ചെയ്യണമെന്നു പറയൂ!''

''കാര്യമെന്തെന്നു പറയൂ.''

''ആദ്യമേതന്നെ എനിക്കു് സംശയമുണ്ടായിരുന്നുവെങ്കിലും മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നില്ല. മിസ്റ്റർ പക്കടാശിക്കുവേണ്ടിയായിരിക്കും അഗർവാല ഇത്ര ഉത്സാഹം പ്രകടിപ്പിക്കുന്നതെന്നായിരുന്നു എന്റെ ധാരണ.''

രണ്ടാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിന്റെ ഉടമസ്ഥനായ അഗർവാല കർബിയെ അറിയിച്ചു: ''പരമരഹസ്യം! ടോപ് സീക്രട്ടു്! റൈറ്റേയും കൂർട്ടിനേയും ശ്രദ്ധിക്കണം. അവരുടെ മനോഗതമെന്തെന്നു മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞോ?''

''വ്യവസായസംബന്ധമായി അവരോടു സംസാരിച്ചിട്ടില്ല''

''സംസാരിക്കണം. അല്ലെങ്കിൽ സുന്ദരിയായ ഹോസ്റ്റസ്സിനെ നിയമിച്ചതുകൊണ്ടു് എനിക്കെന്തു പ്രയോജനം?'' അഗർവാല അഭിപ്രായപ്പെട്ടു

മാധവപക്കടാശിക്കുവേണ്ടിയാണു് മിസ്റ്റർ അഗർവാല ഇത്ര ഉത്സാഹം പ്രകടിപ്പിക്കുന്നതെന്നായിരുന്നു് അപ്പോഴും കർബിയുടെ വിചാരം. റിസീവർ താഴെവെയ്ക്കുന്ന

തിനുമുമ്പ് മിസ്റ്റർ അഗർവാല വീണ്ടും നിർദ്ദേശിച്ചു: ''അവരുടെ സേവാശുശ്രൂഷയിൽ യാതൊരു കുറവും വരുത്തരുത്. അവരുടെ സന്തോഷത്തെ ആശ്രയിച്ചാണ നമ്മുടെ ഭാവിയുടെ നിലനില്പ്.''

''അപ്പോഴാണ് എനിക്ക സംഗതിയുടെ ഗൗരവം മനസ്സിലായത്. അഗർവാല ജമ്മൻ അതിഥികളെ ഒറ്റയ്ക്കു കണ്ട സംസാരിക്കാൻ ശ്രമിക്കുകയാണ്. മാധവ ഇൻഡസ്ട്രീസിന്റെ വ്യവസായരഹസ്യം മനസ്സിലാക്കി രംഗത്തിറങ്ങാൻ ശ്രമിക്കുന്നു. പക്കടാശിക്ക പകരം അഗർവാലയുമായി പങ്കുചേർന്ന ഫാക്ടറി സ്ഥാപിക്കുന്നതുകൊണ്ട് ജമ്മൻകാക്കെന്ത നഷ്ടം? പക്കടാശിയില്ലാത്ത സമയത്ത് ഇക്കാര്യമുന്നയിക്കാൻ അഗർവാല വരും. ഇന്നത്തെ പരിപാടി അറിയാൻവേണ്ടി ഇന്നലെയും എനിക്ക ഫോൺ ചെയ്തിരുന്നു. അനിന്ദ്യപക്കടാശി രാത്രി വളരെ വൈകുന്നതുവരെ ഇവിടെ ഉണ്ടായിരിക്കുമെന്നു ഞാൻ മറുപടി കൊടുത്തു. എന്നാലിപ്പോഴം കള്ളി വെളിച്ചത്താകുമെന്നു തോന്നുന്നു. മിസ്റ്റർ അഗർവാലയെ രഹസ്യങ്ങളെല്ലാമറിയിക്കാൻ ഫോക്കല ചാറ്റർജി എന്ന ഒരാളുണ്ട്. അനിന്ദ്യ പക്കടാശിയെ സന്ധ്യയ്ക്ക ഹോട്ടലിൽനിന്നകറ്റാനുള്ള കൗശലം അയാളം പ്രയോഗിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നാണ് അറിവ്. അതിനുവേണ്ട എല്ലാച്ചെലവുകളും അഗർവാല വഹിച്ചുകൊള്ളാമെന്നേറ്റിട്ടുണ്ട്.''

''ആരു, ഫോക്കല ചാറ്റർജിയോ?''

''അതേ! ഇനി എന്തു ചെയ്യണമെന്നു പറയൂ! ഇത്തരത്തിലുള്ള വിഷമസന്ധിയിൽ ഞാൻ ഒരിക്കലും അകപ്പെട്ടിട്ടില്ല. ആരുടെ ജോലി ചെയ്യുന്നവോ അവരുടേതാണ താൻ എന്നായിരുന്നു ഇതേവരെ കരുതിപ്പോന്നത്. എന്നാൽ അനിന്ദ്യബാബു സമ്മാനിച്ച കവിതകളം വായിച്ചതോടെ തനിക്കും സ്വന്തമായ വ്യക്തിത്വമുണ്ടെന്നും എല്ലാ പ്രവൃത്തികൾക്കും മനസ്സാക്ഷിയോടു സമാധാനം പറയേണ്ടതുണ്ടെന്നും എനിക്ക മനസ്സിലായി. എനിക്ക ധൈര്യം വരുന്നില്ല. നിങ്ങളം അദ്ദേഹത്തിനു ഫോൺ ചെയ്യണം.''

''ഞാൻ ഫോണിൽ വിളിക്കാം. എന്നാൽ പറയാനുള്ളതെല്ലാം നിങ്ങളം പറഞ്ഞുകൊള്ളണം.''

അല്പംകൂടി താമസിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ അനിന്ദ്യനുമായി സമ്പർക്കംപുലത്താൻ സാധിക്കുകയില്ലായിരുന്നു.

''എന്താണു സംഭവം?'' അനിന്ദ്യപക്കടാശി ചോദിച്ചു.

''മിസ്സ് കർബിഗ്രഹയുമായി സംസാരിക്കൂ!''

അനിന്ദ്യൻ ഫോണിലൂടെ കർബിയോട് പറഞ്ഞു:

''ഞാനിന്നു ഹോട്ടലിൽ വരുന്നില്ല. അമ്മാവനോടൊന്നിച്ചു വെളിയിൽ പോകുകയാണ്. കവി ജീവാനന്ദദാസിനെ നേരിട്ടു പരിചയപ്പെടുത്തിത്തരാമെന്നു് അമ്മാവൻ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. കവി സ്വന്തം കവിതകളം ചൊല്ലിക്കേൾപ്പിക്കും. പിന്നീടു ഗംഗാതീരത്തു പോകും. അമ്മാവൻ കവിതകളം കേൾക്കാൻ താല്പര്യം പ്രകടിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. അരസികനായ അമ്മാവനെ കവിതകളം കേൾപ്പിക്കാൻ ലഭിച്ച സുവർണ്ണാവസരം പാഴാക്കികളയരുതു്.''

കർബിയുടെ അധരങ്ങളം വിറയ്ക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു.

''അതെല്ലാം പിന്നീടൊരിക്കൽ ആകാം. നിങ്ങളം ഇപ്പോൾത്തന്നെ ഹോട്ടലിൽ വരണം.''

''നിങ്ങളം എന്താണീ പറയുന്നതു്?''

''എനിക്കു് ഈ നിമിഷം നിങ്ങളെ കാണേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.''

മലേറിയാരോഗിയെപ്പോലെ കർബി വിറയ്ക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. അവർ സമയംകളയാതെ താഴത്തെ നിലയിൽ ഇറങ്ങിവന്നു. ഞാനും അവളെ അനുഗമിച്ചു. കൗണ്ടറിൽ വന്നു വില്യംഘോഷുമായി സംസാരിച്ചു നിന്നു. അവനിപ്പോളം എന്നോടു വലിയ സ്നേഹമാണു്. ഇനി എന്നെങ്കിലും റോസിയോടൊത്തു ഡിന്നറിനുപോകാനവസരം ലഭിച്ചാൽ പകരം ഡ്യൂട്ടി ചെയ്യണമല്ലോ!

ഞങ്ങളുടെ മുമ്പിൽവെച്ചാണു് ആ സംഭവം നടന്നതു്. അനിന്ദ്യപക്കടാശിയും മിസ്റ്റർ അഗർവാലയും ഒരേ സമയത്തു ഹോട്ടലിൽ പ്രവേശിച്ചു. ആഹ്ലാദത്തോടെ വന്ന അഗർവാല, അനിന്ദ്യപക്കടാശിയെ കണ്ട മാത്ര

യിൽ പരിഭ്രാന്തനായി. നാഭിക്കു താഴെ ഇറങ്ങിയ പാന്റ് വലിച്ചു മേലോട്ടയത്തി, അയാം ചോദിച്ചു:

''നിങ്ങടം?''

''അതിഥികളുടെ സുഖസൗകര്യങ്ങളന്വേഷിക്കാൻ വന്നതാണു്.'' അനിന്ദ്യൻ പറഞ്ഞു.

''അതിന്റെ ആവശ്യമുണ്ടായിരുന്നില്ല. നിങ്ങളുടെയെല്ലാം അനുഗ്രഹംകൊണ്ടു് അഗർവാലയുടെ അതിഥിശാലയിൽ അതിഥികൾക്കു യാതൊരു അസൗകര്യവും നേരിടുകയില്ല. മിസ്സ് ഗ്രഹസ്സു് ഞാനിത്ര വലിയ തുക ശമ്പളം കൊടുക്കുന്നതു വെറുതെയല്ല.''

''നിങ്ങളോടു് ഏതുവിധത്തിൽ നന്ദിപറയണമെന്നു മനസ്സിലാകുന്നില്ല. കൽക്കത്തയിലെ ഒരു ഹോട്ടലിലും നല്ല സ്യൂട്ടു് ഒഴിവുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഇവരെ സാധാരണമുറികളിൽ താമസിപ്പിക്കാനും നിർവാഹമില്ലായിരുന്നു. അച്ഛൻ നേരിട്ടു നിങ്ങളോടു നന്ദിപറയും.''

''നിങ്ങടം എന്താണീ പറയുന്നതു്? വ്യവസായരംഗത്തു് നാം ഒരു പാർട്ടി മറ്റൊരു പാർട്ടിയെ സഹായിച്ചില്ലെങ്കിൽ കാര്യങ്ങളെങ്ങനെ നടക്കും? പോരെങ്കിൽ നിങ്ങളുടെ അച്ഛൻ എന്റെ ഒരു പഴയ മിത്രവുംകൂടിയാണു്.''

അഗർവാല ഈ സമയത്തു ഹോട്ടലിൽ വന്നതിന്റെ കാരണം അന്വേഷിക്കാൻ അനിന്ദ്യൻ മറന്നില്ല.

''ഞാൻ ഒരു സ്നേഹിതനെ അന്വേഷിച്ചിറങ്ങിയതാണു്. ബാറിൽ കാത്തിരിക്കാമെന്നായിരുന്നു അയാം പറഞ്ഞിരുന്നതു്. നിങ്ങളുടെ അതിഥികൾക്കു വല്ല അസൗകര്യങ്ങളും നേരിടുന്നുണ്ടെങ്കിൽ എന്നോടു പറയണം.''

സമയം നഷ്ടപ്പെടാതെ അനിന്ദ്യപക്കടാശി രണ്ടാം നമ്പർ സ്യൂട്ടിലേക്കു പോയി. അഗർവാല ലൗഞ്ജിലെ ഫോണിൽ ആരോടോ സംസാരിക്കാൻ വിഫലശ്രമം നടത്തിയതിനുശേഷം കൗണ്ടറിൽ വന്നു പറഞ്ഞു:

''ഞാൻ മിസ്റ്റർ അഗർവാലയാണു്. എന്നെ അന്വേഷിച്ചു മിസ്റ്റർ ഫോക്കലചാറർജി ഇവിടെ വരുന്ന പക്ഷം ഞാൻ മിസ്സിസ് ചക്കലാദാറിന്റെ ഫ്ളാറ്റിൽ ഉണ്ടെന്നു പറയണം.''

അല്പം കഴിഞ്ഞു് ഫോക്കലപാറർജി ഷാജഹാൻ ഹോട്ടലിലെ കൗണ്ടറിൽ വന്നു: ''സ്യാട്ടാ! ഇനി സാദ്ധ്യമല്ല. ഈ വയസ്സുകാലത്തു് ഒരു ജോലി ലഭിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ രക്ഷപ്പെടാമായിരുന്നു.''

''സംഭവമെന്താണു സർ?'' സത്യസുന്ദരബാബു ചോദിച്ചു. ''അതെല്ലാം പിന്നീടു പറയാം. ഇപ്പോഴാഹംകൊണ്ടു തൊണ്ട വരളുന്നു. അല്പം ഡ്രിങ്കു് ലഭിക്കാനെന്താണു മാർഗ്ഗം?''

''എന്തിനാണു ലജ്ജിപ്പിക്കുന്നതു്? ഈ അധമന്മാരുടെ കൈകാലുകൾ ബന്ധിച്ചിരിക്കുകയാണെന്നറിയാമല്ലൊ. ലൗഞ്ജിൽ മദ്യം കൊണ്ടുവരാൻ അനുവാദമില്ല.''

''ഈ നശിച്ച ഗവണ്മെൻറു് എന്നു കെട്ടുകെട്ടും? ഈ നശിച്ച ഭരണകൂടത്തിനുവേണ്ടിയായിരുന്നോ ഞങ്ങൾ സമരംചെയ്തതു്? ഖുദിറാം, കനായിലാൽ, ബാഘാജത്തിൻ, മാസ്റ്റർദായേട്ടൻ (സൂര്യസെൻ) തുടങ്ങിയവർ ആത്മാഹുതി ചെയ്തതു് ഈ ഹറാമികൾക്കുവേണ്ടിയായിരുന്നുവോ?''

ബോസ്സ്യേട്ടൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു ജോലി തുടർന്നു. ഫോക്കല പാറർജി കോപസ്വരത്തിൽ തുടർന്നു: ''ഹറാമികൾ! മദ്യം വില്ക്കുന്നതു ദോഷമല്ല! തുറന്ന സ്ഥലത്തുവെച്ചു മദ്യപിക്കുന്നതു കുറ്റകരമാണു്! ഈ നശിച്ച നാട്ടിലെന്തു നിയമമാണപ്പാ! നിങ്ങളെപ്പൊല്ലി വാസ്തവത്തിൽ ദുഃഖം തോന്നുന്നു. കുലീനകുടുംബത്തിൽ ഈ ലൈനിൽ ഇറങ്ങിയിട്ടുണ്ടെങ്കിലും ഭാവി അന്ധകാരമയമാണു്. മൂത്രപ്പുരയിൽവെച്ചേ മദ്യപിക്കാവൂ എന്നും നിയമം പാസ്സാക്കാൻ ഈ ഹറാമികൾ മടിക്കുകയില്ല.''

''അങ്ങു് സ്നേഹിതന്മാരോടൊത്തു പ്രതിഷേധം പ്രകടിപ്പിക്കണം.'' ബോസ്സ്യേട്ടൻ പറഞ്ഞു.

''എന്നാൽ ശരിയായി! എല്ലാവരും രഹസ്യമായി മദ്യപാനത്തെ അനുകൂലിക്കുമെങ്കിലും പ്രത്യക്ഷമായി ഒരക്ഷരം മിണ്ടുകയില്ല. പുറത്തിറങ്ങിയാൽ എല്ലാ തെണ്ടികളും വിധുവചനം. ഗവർമ്മെൻറു് നിയമം പാസ്സാക്കിയാൽ മൂത്രപ്പുരയിലിരുന്നു മദ്യപിച്ചിട്ടു് ഒരക്ഷരംപോലും

ഉരിയാടാതെ കടന്നുപൊയ്ക്കൊള്ളും. പക്ഷേ, എന്റെ ജ്യേഷ്ഠത്തി—മിസ്സിസ് പക്കടാശി—എന്തെങ്കിലും പറയാൻ ധൈര്യപ്പെട്ടമായിരുന്നു. എന്തുചെയ്യാം! അവർ പണ്ടത്തെ ആളാണ്. മദ്യപാനം തീരെ ഇഷ്ടപ്പെടുകയില്ല.''

'അതറിയാം.'' ബോസ് യേട്ടൻ പറഞ്ഞു.

''രാപ്പകൽ മഹിളാസമിതിയും വയോജനവിദ്യാഭ്യാസപദ്ധതിയുമായി കഴിഞ്ഞുകൂടുകയാണ്. അതല്ലെങ്കിൽ പൂജയും, പ്രാർത്ഥനയുമായി സമയം ചെലവഴിക്കും. രഹസ്യമായി മദ്യപിക്കുന്നതിനേക്കാൾ പരസ്യമായി മദ്യപിക്കുന്നതാണ നല്ലതെന്നു് എന്റെ ജ്യേഷ്ഠത്തി അഭിപ്രായപ്പെട്ടിരുന്നെങ്കിൽ ഗവമ്മെൻറു പരിഗണിക്കുമായിരുന്നു.''

''അങ്ങു വല്ലാതെ വിഷമിക്കുന്നുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നു. ബാറിൽ പോകുന്നതാണ നല്ലതു്.''

''നിവൃത്തിയില്ല സ്നേഹിതാ! ഒരു മാന്യനുവേണ്ടി ഇവിടെ നില്ക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.''

''മിസ്റ്റർ അഗർവാലയുടെ കാര്യമാണോ പറയുന്നതു്? അദ്ദേഹം അങ്ങേക്കൊരു സന്ദേശം ഇവിടെ ഏല്പിച്ചിട്ടുണ്ടു്.'' ഞാൻ പറഞ്ഞു.

''അതേ, അതേ! ഞാൻ അഗർവാലയെക്കാത്തു നില്ക്കുകയാണു്. ഫോൺചെയ്തപ്പോഴും ഞാൻ സ്ഥലത്തുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഷാജഹാനിൽ കാത്തുനില്ക്കാനായിരുന്നു പറഞ്ഞതു്.''

''മിസ്റ്റർ അഗർവാല, മിസ്സിസ് ചക്കലാദാറിന്റെ ഫ്ളാറ്റിലേക്കാണു പോയിരിക്കുന്നതു്.'' ബോസ് യേട്ടൻ പറഞ്ഞു.

''മിസ്സിസ് ചക്കലാദാറിന്റെ ഫ്ളാറ്റിലേക്കോ?'' ഫോക്കല ചാറർജി ഉച്ചത്തിൽ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു തുടർന്നു: ''കങ്കാളിയെ ചീരത്തോട്ടം കാണിച്ചുകൊടുത്തുകൂടേ സ്നേഹിതാ! ഈ വീരൻ—ദിസ് ഫോക്കലചാറ്റർജി—ആണു നിങ്ങളുടെ അഗർവാലയെ മിസ്സിസ് ചക്കലാദാറിന്റെയടുത്തു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയതു്. ഗാർഹികാന്തരീക്ഷത്തിൽ

സ്വസ്ഥതയോടെ മദ്യപിക്കാൻ സൗകര്യമുണ്ട്. എന്നെപ്പോലുള്ള കുടിയന്മാക്കൊരു ശാന്തിനികേതനം! ചാജ്ജ് അല്പം കൂടുതലാണ്. ഒരുദ്ദിനത്തിൽ മിനിമം അഡ്മിഷൻ ഇരുപത്തുരൂപ. ഇവന്മാർ കുളം കലക്കി പരുന്തിനു കൊടുക്കുമെന്നു തോന്നുന്നു. അഗർവാല മറ്റു ദിവസങ്ങളിലും അവിടെ അതിഥികളെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോകാൻ തുടങ്ങിയോ! ലോകത്തുള്ള സകല ലൈസൻസുകളും ഒരാൾക്കുതന്നെ ലഭിക്കണമെന്നു വിചാരിച്ചാൽ സാധിക്കുമോ? നിത്യവും പോയാൽ വല്ല പത്രക്കാരുടേയും ദൃഷ്ടിയിൽപ്പെട്ടെന്നുവരും.'' ഫോക്കല ചാറർജി വാച്ചിൽ നോക്കിയതിനുശേഷം വീണ്ടും തുടർന്നു: ''എന്നും അന്യരുടെ ഭാരം പേറി നടന്നു. എന്നെ കരുവാക്കി അനേകംപേർ കുബേരന്മാരായിത്തീർന്നു. ലിവർ ചീത്തയാക്കി എന്നതാണ് എനിക്കു ലഭിച്ച സമ്പാദ്യം! സൗജന്യമദ്യവും, വല്ലപ്പോഴുമൊക്കെ നാനൂറോ അഞ്ഞൂറോ രൂപയും! മൂലധനമൊന്നുമില്ല. ഉണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ ഇതിനകം എത്രയോ തൊഴിൽരഹിതർക്ക് ഫോക്കല, ഗ്രൂപ്പ് ഓഫ് ഇൻഡസ്ട്രീസിൽ ജോലി കൊടുക്കുമായിരുന്നു.''

''മിസ്റ്റർ അഗർവാല അങ്ങനെ കാത്തിരിക്കുകയാകും.''

ഫോക്കല ചാറർജി വിരക്തിയോടെ പറഞ്ഞു: ''വയറ്റിൽ കിടക്കുന്നേ ശിശ്രൂ വീഴുമെന്നു യേപ്പെടാനില്ല. അയാളം കുറെ സമയം അവിടെ നില്ക്കട്ടെ. മറ്റൊന്നും വിചാരിക്കരുത്. ബംഗാളിസ്ത്രീകളെ ഗ്രഡ് ഫോർ നത്തിംഗ് എന്നു വേണം പറയാൻ! സ്ത്രീകളുടെ സഹായമില്ലാതെ ഒരു സമുദായത്തിനും ഉയരാൻ സാദ്ധ്യമല്ല. സ്ത്രീസമുദായമാണ് നമ്മുടെ ശക്തിയുടെ ഉറവിടം എന്നാണ് സ്വാമി വിവേകാനന്ദൻ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതു്. എന്നാൽ ബംഗാളിസ്ത്രീകൾ അല്പം ത്യാഗംപോലും സഹിക്കുകയില്ല. മിസ്റ്റർ രാംനാഥനെ ഓർക്കുന്നുണ്ടോ? ആ മാന്യന്റെപക്കൽ ഒരു ലക്ഷം രൂപയുള്ള കോൺട്രാക്റ്റുണ്ടായിരുന്നു. ബംഗാളിനോട് അദ്ദേഹത്തിനു പ്രത്യേകകരുണയുമുണ്ടായിരുന്നു. സകല ചെലവുകളും അദ്ദേഹം വഹിക്കുമായിരുന്നു.

പക്ഷേ, ഒരൊറ്റ ബംഗാളിവനിതപോലും മുന്നോട്ടു വന്നില്ല. മിസ്സിസ് കപൂർ രംഗനാഥനുമായി ബന്ധം സ്ഥാപിച്ചു. അങ്ങനെ നമുക്കു ലഭിക്കുമായിരുന്ന ഓർഡർ മിസ്റ്റർ കപൂർ കരസ്ഥമാക്കി. അതേസമയം പത്രം തുറന്നാൽ ബംഗാളികളുടെ യാതന മാത്രമേ കാണാനുള്ളൂ.''

ഫോക്കലെ ചാറർജി വാച്ചിൽ നോക്കി: ''ആകട്ടെ, നിങ്ങടെ അനിന്ദ്യനെ കണ്ടോ?''

ബോസ്‌യേട്ടൻ എന്റെ മുഖത്തു നോക്കിയതിനു ശേഷം പറഞ്ഞു: ''അദ്ദേഹം ജന്മനതിഥികളുടെ അടുത്തുണ്ട്.''

''ശരി; അല്പം മുമ്പ് ഇവിടെനിന്ന് ആരെങ്കിലും ഫോൺ ചെയ്തിരുന്നോ?''

ഫോക്കലെയുടെ മുഖഭാവം കണ്ട് ഞാൻ ഭയന്നുപോയി: ''ഡാക്കർ റൈറ്റർ ഫോൺചെയ്തിരുന്നു.''

''തീർച്ചയാണോ?''

''ഇവിടെ നിന്നുകൊണ്ടാണ് അദ്ദേഹം ഫോൺ ചെയ്തത്.''

''ഓ! അങ്ങനെയാണോ? ആരോ ബംഗാളിയിൽ സംസാരിച്ചതായിട്ടാണ് എനിക്കു തോന്നിയത്.''

ഞാൻ ബദ്ധപ്പെട്ടിത്രയുംപറഞ്ഞു:

''ശരിയാണ്. ആദ്യം ഞാനാണു സംസാരിച്ചത്. പാട്ടിയെ വിളിച്ചുകൊടുക്കാൻ അദ്ദേഹം പറഞ്ഞിരുന്നു.''

''അത്ര ശരി''

ഫോക്കലെ ചാറർജി പോയതോടെ എനിക്കാശ്വാസമായി. അയാളം പിന്നീടെന്തെങ്കിലും ചോദിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ ഞാൻ എന്തു പറയുമായിരുന്നു! ബോസ്‌യേട്ടൻ എന്റെ മുഖത്തു നോക്കി കാര്യങ്ങളെല്ലാം മനസ്സിലാക്കി. രാവിലെമുതൽ ആ സമയംവരെ റൈറ്റർ കൗണ്ടറിൽ വന്നിട്ടില്ലെന്ന കാര്യം അദ്ദേഹത്തിനറിയാമായിരുന്നു. എന്നിട്ടും എന്നോടൊന്നും പറഞ്ഞില്ല. ഞാൻ കൗണ്ടറിൽനിന്നു മടങ്ങിപ്പോരാനൊരുങ്ങിയപ്പോൾ ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു: ''ഹോട്ടൽലോകത്തെ ഗുരുദേവന്മാർ എഴുതിവെച്ചിരിക്കുന്നതിങ്ങനെയാണ്: വത്സാ! നിന്റേയും അതിഥികളുടേ

യും മദ്ധ്യത്തിലായി ഒരു കൗണ്ടർ ഉണ്ടെന്നു കാര്യം എപ്പോഴും ഓർത്തുകൊള്ളണം. അതിനിത്തി ലംഘിച്ചതുകൊണ്ടാണ് സീത രാവണന്റെ കരത്തിലകപ്പെട്ടത്.''

അന്നു രാത്രി ഞാൻ കർബീദേവിയെ കാണുകയുണ്ടായി. ഫോക്കലചാറർജിയുടെ കാര്യം അവളോടു പറയണമെന്നുണ്ടായിരുന്നു. പക്ഷേ, പറഞ്ഞില്ല. എന്നെ കണ്ടപ്പോൾ കർബി പറഞ്ഞു: ''ഇപ്പോഴാണ് സ്വസ്ഥത ലഭിച്ചത്. അനിന്ദ്യബാബു പോയി. അതിഥികൾ ഉറങ്ങുകയാണ്. ഇനി അഗർവാല വന്നാൽത്തന്നെയും ഒരു ദ്രോഹവും ചെയ്യാൻ സാധിക്കുകയില്ല.'' ആ സമയത്തു വിളിച്ചതു് അനിന്ദ്യനു രസിച്ചില്ലെന്നു കർബിയിൽനിന്നു് അറിയാൻകഴിഞ്ഞു. അവൾക്കു മറുപടി പറയാൻ കഴിഞ്ഞില്ലപോലും! നിങ്ങളുടെ നന്മയ്ക്കുവേണ്ടിയാണു വിളിച്ചതു്. ഇവർ ഇരുവരേയും നിയന്ത്രിക്കാൻ എനിക്കസാദ്ധ്യമായി വന്നു എന്നു മാത്രമേ കർബി പറഞ്ഞുള്ള.

സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കെ കർബീദേവിയുടെ ശരീരം വിറയ്ക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. ''അദ്ദേഹം നാളെ രാവിലെ വരും. ഒന്നുകൊണ്ടും കൈവെടിയാൻ എനിക്കു തോന്നുന്നില്ല.'' അവർ പറഞ്ഞു.

ബോസേട്ടന്റെ മുന്നറിയിപ്പു് അപ്പോഴും എന്റെ കണ്ണുകളിൽ മുഴങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ഹോട്ടലിൽ ജോലി ചെയ്യാൻ വന്ന ഞാൻ കൂടുതൽ കാര്യങ്ങളിൽ കൈകടത്താനാഗ്രഹിക്കുന്നില്ല. എന്നിരുന്നാലും മിസ്റ്റർ അഗർവാല മിസ്റ്റർ പക്കടാശിയെ ദ്രോഹിക്കുന്നതു നോക്കിനില്ക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. എനിക്കറിയേണ്ടകാര്യമല്ല. എന്നിരുന്നാലും പക്കടാശിവ്യവസായസാമ്രാജ്യം വെളിയിൽ നിന്നു കാണുന്നതു സുശക്തമായിരുന്നില്ലെന്നും ജർമ്മൻ സഹായം ലഭിച്ചില്ലായിരുന്നെങ്കിൽ പക്കടാശിസാമ്രാജ്യത്തിന്റെ അടിത്തറ തകരുമായിരുന്നു എന്നും പിന്നീടറിയാൻ കഴിഞ്ഞു. കർബീദേവിയാണു് എല്ലാക്കാര്യങ്ങളും മംഗളമാക്കിത്തീർത്തതു്.

മാധവപക്കടാശിയും ജർമ്മൻവ്യവസായപ്രതിനിധികളും തമ്മിൽ കരാർ ഒപ്പുവെക്കുന്നതിന്റെ ചിത്രം

പത്രങ്ങളിൽ കാണാൻകഴിഞ്ഞു. മാധവപക്കടാശിയുടെ ഇടത്തുഭാഗത്തായി അനിന്ദ്യപക്കടാശിയും നിന്നിരുന്നു. ആ ചിത്രം കണ്ടു് കർബീദേവി ആനന്ദാശ്രു പൊഴിച്ചു.

അവിടംകൊണ്ടവസാനിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ ശ്രമമോക്ഷമായിരുന്നു. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിനേറെയും കർബീദേവിയുടേയും ജീവിതത്തിൽനിന്നു് അനിന്ദ്യനു് അകന്നുനില്ക്കാമായിരുന്നു. അതായിരുന്നു ഉചിതവും. എന്നാൽ ആരുമറിയാതെ ഇച്ഛയ്ക്കു വിപരീതമായി ഇത്തരത്തിലുള്ള ഒരു സംഭവം നടക്കുമെന്നു് ആരും വിചാരിച്ചിരുന്നില്ല.

ഞാൻ അനിന്ദ്യപക്കടാശിയുടെ പെരുമാറ്റം കണ്ടു് ആശ്ചര്യപ്പെട്ടു. കർബീദേവിയുടെ ജാഗ്രതാദൃഷ്ടി ഇല്ലായിരുന്നെങ്കിൽ മാധവ ഇൻഡസ്ട്രീസിന്റെ ഉടമസ്ഥനു പകരം അഗർവാലയുടെ ചിത്രമായിരുന്നു പത്രത്തിൽ കാണുക. എന്നാൽ അനിന്ദ്യൻ അതിനു കൃതജ്ഞത പ്രകടിപ്പിച്ചതായി കണ്ടില്ല. കർബി അതിൽ ദുഃഖിച്ചതുമില്ല. അക്കാര്യത്തെ സംബന്ധിച്ചു് അവരെ എന്നോടു് ആവലാതി പറയുമെന്നു് ഞാൻ വിശ്വസിച്ചിരുന്നു. പക്ഷേ, ഒന്നുമുണ്ടായില്ല.

വാസ്തവത്തിൽ അപ്പോഴും എനിക്കൊന്നും മനസ്സിലാക്കാൻ സാധിച്ചില്ല. ഒരുദിവസം സന്ധ്യ കഴിഞ്ഞു് മിസ്സിസു് പക്കടാശി കുറുത്ത കണ്ണടകൊണ്ടു കണ്ണു രണ്ടും മറച്ചു കൈയിൽ വെളുത്ത വാനിറ്റിബാഗുമേന്തി ഹോട്ടലിൽ വന്നപ്പോഴാണു് കാര്യം മനസ്സിലായതു്. അവർ ഹോട്ടലിൽ വന്നിട്ടു ദിവസങ്ങൾ പലതുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. ജന്മനതിഥികളുടെ സാന്നിദ്ധ്യംമൂലം വരാതിരുന്നതാകാം. അതിഥികൾ മടങ്ങിപ്പോയി. മാധവപക്കടാശി മകനോടൊത്തു് ബോംബെയിലോ ഡൽഹിയിലോ പോയിരിക്കുകയാകും. ഭാഗ്യവശാൽ ഞങ്ങളുടെ ഹോട്ടലിലെ ഒന്നാംനമ്പർ സ്യൂട്ടും ഒഴിവാണു്.

കൗണ്ടറിൽ എന്നെക്കണ്ടു മിസ്സിസു് പക്കടാശി നൈരാശ്യപ്പെട്ടെന്നതോന്നുന്നു: ''മിസ്റ്റർ ബോസു് എവിടെ?''

''അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഡ്യൂട്ടി അവസാനിച്ചു. അദ്ദേഹമിപ്പോഴും വിശ്രമിക്കുകയാകും. എന്നെക്കൊണ്ട് വല്ല കാര്യവും നടത്താനുണ്ടെങ്കിൽ....''

''ബോസിനെ കാണേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.''

ഞാൻ ബോസ്‌യേട്ടനെ വിളിക്കാൻ പോയി. കിടക്കയിൽനിന്നെഴുന്നേറ്റുകൊണ്ട് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: ''എപ്പോഴാണു മുറി വേണ്ടതെന്നു ചോദിച്ചാൽ മതിയായിരുന്നല്ലൊ! എന്നെ എഴുന്നേല്പിക്കേണ്ട ആവശ്യമെന്തിരിക്കുന്നു?''

''നിങ്ങളുടെ ഉപഭോക്താവ് ഞാനുമായി കൊടുക്കൽ വാങ്ങൽ നടത്താൻ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നില്ല.''

ബോസ്‌യേട്ടനുമായി മിസ്സിസ് പക്കടാശി എന്തോ രഹസ്യം പറഞ്ഞു. ബോസ്‌യേട്ടൻ ഒന്നാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിന്റെ താക്കോലുമെടുത്തു മുകളിലേക്കു പോയി.

ഘടികാരത്തിൽ സൂചി പതുക്കെപ്പതുക്കെ കറങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ഞാൻ അടക്കാനാകാത്ത ജിജ്ഞാസയോടെ കൗണ്ടറിൽ കാത്തിരുന്നു. അവരിൽ ആരേയും കാണുന്നില്ല. ഏതാണ്ട് ഒരുമണിക്കൂർകഴിഞ്ഞു മിസ്സിസ് പക്കടാശി സാരിത്തുമ്പുകൊണ്ട് ശിരസ്സു മറച്ച് പരുക്കേറ്റ മൂർഖൻപാമ്പിനെപ്പോലെ കൗണ്ടറിന്റെ മുമ്പിലൂടെ കടന്നു പോയി. അവർ പോയ ഉടൻ ബോസ്‌യേട്ടൻ എന്നെ വിളിപ്പിച്ചു.

''ഇരിക്കൂ!''

''മിസ്സിസ് പക്കടാശിക്കുവേണ്ടി വല്ല പ്രത്യേക ഏർപ്പാടും ചെയ്യേണ്ടതുണ്ടോ?''

''അതിന്റെയൊന്നും ആവശ്യമില്ല.'' ബോസേട്ടൻ എന്റെ മുഖത്തു സൂക്ഷിച്ചുനോക്കി പറഞ്ഞു: ''സംഗതി എന്താണു്? തീച്ചയായും നീ അറിഞ്ഞിട്ടുണ്ടാകും. എന്നിട്ട് എന്നോടു പറഞ്ഞതുമില്ല.'' ഞാൻ മിഴിച്ചിരുന്നു പോയി.

''ഞാൻ കർബീദേവിയുടേയും അനിന്ദ്യപക്കടാശിയുടേയും കാര്യം ചോദിക്കുകയാണു്. അവർക്കിത്രദൂരം മുന്നോട്ടു പോകാൻ എങ്ങനെ സാധിച്ചു?''

''അതിന്റെ അർത്ഥം!''

''എല്ലാം അറിയാവുന്ന നിന്റെ മുമ്പിൽ കാര്യം മറച്ചുവെയ്ക്കേണ്ട ആവശ്യമില്ല. അനിന്ദ്യൻ കർബിയെ വിവാഹംചെയ്യാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ രണ്ടാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിലെ ഹോസ്റ്റസ്സിനുവേണ്ടി മാധവഇൻഡസ്ട്രീസിലെ പ്രിൻസ് ഓഫ് വെയിൽസ് ഭ്രാന്തനായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു!''

എന്തുകൊണ്ടാണെന്നറിഞ്ഞുകൂടാ, എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ ശബ്ദരഹിതമായ ഉല്ലാസമാണുണ്ടായതു്. അനിന്ദ്യനും കർബിയുംതമ്മിൽ നല്ല ചേച്ച്യയുണ്ടു്. കർബിക്കു് എല്ലാവിധകഴപ്പുങ്ങളിൽനിന്നും അനിന്ദ്യനെ രക്ഷിക്കാനുള്ള കഴിവുണ്ടു്. അനിന്ദ്യപക്കടാശിക്കു് കർബിയുടെ ശ്രുഷ്മനോമരുഭൂമിയിൽ ജലസേചനംനടത്തി ഫലഭൂയിഷ്ഠമാക്കാൻ കഴിഞ്ഞാൽ സുപരിചിതമായ ഈ പൃഥ്വിക്കുറേക്കൂടി സുന്ദരമായിത്തീരും.

''ആപത്തു മുഴുവൻ എനിക്കാണു്. ഞാൻ ഒരിക്കലും ഇത്തരത്തിലുള്ള കഴപ്പത്തിൽ പെട്ടിട്ടില്ല. കർബി അനിന്ദ്യനെ ബ്ലാക്ക്മെയിൽ നടത്താൻ ശ്രമിക്കുന്നു എന്നാണു് മിസ്സിസ് പക്കടാശിയുടെ ആരോപണം. അനിന്ദ്യന്റെ നിഷ്ളങ്കത ചൂഷണംചെയ്തു് അവനെ അധഃപതിപ്പിച്ചുപോലും!''

''ഇക്കാര്യത്തിൽ നാം ഇടപെടേണ്ട ആവശ്യമെന്തിരിക്കുന്നു?''

''മിസ്സിസ് പക്കടാശിക്കു് നമ്മോടു സ്നേഹമുണ്ടു്. അവർ ഇപ്പോഴും ആപത്തിലകപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. ആപത്തിലകപ്പെട്ട ശത്രുവിനെയും സഹായിക്കണ്ടേ?''

''സഹായമോ?''

''അതേ. നമ്മളിൽ ആരെങ്കിലും ഇക്കാര്യത്തെക്കുറിച്ചു് കർബിയോടു സംസാരിക്കണമെന്നാണു് മിസ്സിസ് പക്കടാശി പറയുന്നതു്. അതു സാദ്ധ്യമല്ലെന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞു. മിസ്സിസ് പക്കടാശി നേരിട്ടു സംസാരിക്കുമെന്നാണു തോന്നുന്നതു്.''

ഞാൻ മറുപടിയൊന്നും പറഞ്ഞില്ല.

''ഈ ഹോട്ടലിലുള്ളവരിൽ നിന്നോട്ട മാത്രമേ കർബീദേവി സംസാരിക്കുകയുള്ള എന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്.''

''അപ്പോഴും നിത്യഹരിബാബുവോ? അദ്ദേഹം നമ്മെക്കാളും പ്രായംകൂടിയ മനുഷ്യനല്ലേ?''

''ഭ്രാന്തോ? ഈ സംഭവം ഞാനും നീയും കർബിയും മിസ്സിസ് പക്കടാശിയുമൊഴികെ മറ്റാരും അറിയാൻ പാടില്ല.''

അനിച്ഛയോടെയാണെങ്കിലും ഞാൻ സമ്മതിച്ചു. കർബി അപ്പോഴും രണ്ടാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിൽ ഏകാകിയായി ഇരിക്കുകയായിരുന്നു. അവളുടെ മടിയിൽ ഒരു കവിതാസമാഹാരവുമുണ്ടായിരുന്നു.

''ഇത്രയും ദിവസം എവിടെയായിരുന്നു?'' കർബീദേവി മന്ദസ്മിതത്തോടെ ചോദിച്ചു.

''എവിടെ പോകാൻ? ഷാജഹാൻഹോട്ടലിന്റെ ഒന്നാംനിലയിൽനിന്ന് ഏറ്റവും മുകളിലെ നിലവരെ പോകും. അവിടെനിന്നു കൗണ്ടറിൽ വരും. അങ്ങനെ കഴിഞ്ഞുകൂടുന്നു.''

''പളരെക്കാലത്തിനുശേഷം എനിക്കിപ്പോൾ സ്വസ്ഥതയാണ്. അതിഥികളാരുമില്ല. പക്കടാശിയെ ബ്ലാക്ക്മെയിൽ നടത്താൻ സാധിക്കാത്ത ദുഃഖത്താൽ മിസ്റ്റർ അഗർവാലയും ഇങ്ങോട്ടുവരാറില്ല. രക്തസമ്മർദ്ദവും പ്രമേഹവും ഒരുമിച്ചാക്രമിച്ചിരിക്കുന്നു. അതിനാൽ കുറെ ദിവസം സ്വസ്ഥതയോടെ കവിത വായിക്കുകയോ കാടുകൊള്ളാൻ പോകുകയോ ചെയ്യാം.''

എനിക്കു വിഷയം അവതരിപ്പിക്കേണ്ടിവന്നു: ''നിങ്ങളുടെ മുമ്പിൽ ഒരു പ്രസ്താവമവതരിപ്പിക്കാനാഗ്രഹിക്കുന്നു.''

''പ്രസ്താവമോ?'' കർബി അത്ഭുതപ്പെട്ടു.

''അതേ. സമ്മതിക്കാനോ സമ്മതിക്കാതിരിക്കാനോ ഉള്ള പൂർണ്ണസ്വാതന്ത്ര്യം നിങ്ങൾക്കുണ്ട്. എന്നാൽ ഒരു നിബന്ധനയുണ്ട്: വിഷയം മറ്റാരോടും എന്നല്ല, അനിന്ദ്യപക്കടാശിയോടുപോലും പറയരുത്.''

അനിന്ദ്യന്റെ പേരു കേട്ട് കർബിയുടെ മുഖം ചുവന്നു. അവൾ വളരെ ബദ്ധപ്പെട്ട പറഞ്ഞു: ''എനിക്കൊന്നും മനസ്സിലാകുന്നില്ലെങ്കിലും നിങ്ങളുടെ പ്രതിജ്ഞ പാലിച്ചുകൊള്ളാമെന്നു വാക്കുതരുന്നു.''

''എനിക്കും ഒന്നുമറിഞ്ഞുകൂടാ. എന്നാൽ മിസ്സിസ് പക്കടാശി നിങ്ങളെ നേരിൽ കാണാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു.''

ഹോട്ടലിനു വെളിയിൽവച്ചുവേണം സംസാരിക്കാൻ എന്നായിരുന്നു മിസ്സിസ് പക്കടാശിയുടെ ആഗ്രഹം. പക്ഷേ, കർബീദേവി സമ്മതിച്ചില്ല. ഹോട്ടലിനു വെളിയിൽ പോകാൻ കർബീദേവി ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ലെന്ന വിവരം മിസ്സിസ് പക്കടാശിയെ അറിയിച്ചു. അതു കേട്ട് അവർ കുണുങ്ങിച്ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു:

''ഓഹോ! അങ്ങനെയാണോ? അവൾ പറയുന്നതു് അനുസരിക്കാതെ നിവൃത്തിയില്ല. ആപത്തു് എനിക്കാണല്ലോ. പക്ഷേ, സംഗതി രഹസ്യമായിരിക്കണം.''

''നമ്മുടെ പ്രതിജ്ഞ ഓർക്കുന്നുണ്ടല്ലോ?'' ഞാൻ കർബിയെ അനുസ്മരിപ്പിച്ചു.

''ഞാൻ വിഖ്യാതഹോട്ടലിലെ കുഖ്യാതയായ ഒരു ഹോസ്റ്റസ്സാണു്. മാർവാഡികളുടെ കീഴിൽ ജോലിചെയ്തു് മാതാപിതാക്കളേയും സഹോദരങ്ങളേയും സംരക്ഷിക്കുന്നു. എന്റെ പ്രതിജ്ഞയ്ക്കെന്തു മൂല്യമാണുള്ളതു്?'' കർബി വ്യസനസമേതം പറഞ്ഞു.

മിസ്സിസ് പക്കടാശി ഹോട്ടലിൽ ആഗതയായ ദിവസം ഇന്നും ഞാനോർക്കുന്നു. എത്രയോ മാന്യാതിഥികളെ സശ്രദ്ധം സ്വാഗതംചെയ്തു് അന്യരുടെ ദേവി ഉജ്ജ്വലമാക്കിത്തീർത്തിട്ടുള്ള കർബീദേവി അന്നു വളരെ പരവശയായി കാണപ്പെട്ടു.

''എനിക്കു വലിയ അസ്വസ്ഥത തോന്നുന്നു. ഞങ്ങൾ സംസാരിക്കുമ്പോൾ നിങ്ങളുംകൂടി അടുത്തുണ്ടായിരിക്കണം.''

''അതെങ്ങനെ സാധിക്കും? ഞാൻ വെളിയിൽ കാത്തിരുന്നുകൊള്ളാം.''

സ്വന്തം കാറുണ്ടായിരുന്നിട്ടും മാധവ ഇൻഡസ്ട്രീസിന്റെ സമ്രാജ്ഞി ഒരു ടാക്സിയിൽ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ ഹാജരായി. പ്രവേശിക്കുന്നമാത്രയിൽ പ്രസ്സ്റിപ്പോർട്ടർ മിസ്റ്റർ ബോസുമായി കണ്ടുമുട്ടേണ്ടിവരുമെന്നു് അവർ കരുതിയിരുന്നില്ല.

മിസ്റ്റർ ബോസ് ചോദിച്ചു. ''സംഗതി എന്താണു്? പാരീസിൽ നടക്കുന്ന സാമൂഹ്യസേവാസെമിനാറിൽ പങ്കെടുക്കാനുള്ള പരിപാടി അവസാനനിമിഷത്തിൽ അങ്ങു് ഉപേക്ഷിച്ചിരിക്കുന്നതായി പി. ടി. ഐ. റിപ്പോർട്ട്ചെയ്തിട്ടുണ്ടല്ലോ.''

''സാരമില്ല മിസ്റ്റർ ബോസ്! എന്റെ അഭ്യർത്ഥന യനുസരിച്ചു ബോംബെയിലെ ലക്ഷ്മിപതിപട്ടേൽ ഇന്ത്യയെ പ്രതിനിധീകരിക്കാമെന്നേറ്റിട്ടുണ്ടു്.''

''അതുകൊണ്ടെന്തു പ്രയോജനം? അങ്ങായിരുന്നെങ്കിൽ പാരീസിൽ കൽക്കത്തയുടെ അന്തസ്സുയർത്തിപ്പിടിക്കുമായിരുന്നു. അങ്ങയുടെ അസാന്നിദ്ധ്യത്തിൽ ആ നഷ്ടം പരിഹരിക്കാൻ ആളുണ്ടായിരിക്കുകയില്ല.''

''നിങ്ങളുടെ എല്ലാവരുടേയും ആശിസ്സിന്റെ ഫലമായി ഞാൻ ജീവിച്ചുപോന്നു. എന്റെ ആരോഗ്യം വീണ്ടുകിട്ടാൻ നിങ്ങളും പ്രാർത്ഥിക്കൂ!''

റിപ്പോർട്ടർ പറഞ്ഞയച്ചു് ചിന്താഭാരമേറിയ മുഖവുമായി മിസ്സിസ് പക്കടാശി എന്നോടു ചോദിച്ചു:

''രണ്ടാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിലെ സംസ്കാരശൂന്യയായ പെണ്ണു് അവിടെത്തന്നെയില്ലേ?''

ഏതാണ്ടു പത്തുമിനിട്ടിനുള്ളിൽ മിസ്സിസ് പക്കടാശി രണ്ടാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിൽനിന്നു പുറത്തുവന്നു. സത്യസുന്ദരബാബു അവരെ ഒരു ടാക്സിയിൽ കയറ്റി വീട്ടിലേക്കയച്ചിട്ടു മടങ്ങിവന്നു് എന്നോടു പറഞ്ഞു:

''മിസ്സിസ് പക്കടാശി പറയുന്നതനുസരിച്ചില്ലെങ്കിൽ കർബിയുടെ ഭാവി അന്ധകാരമയമായിരിക്കും.''

കർബി എന്നെ കാത്തിരിക്കുകയായിരുന്നു. ഈ വിശാലലോകത്തു് അവനും ഏകാകിയാണു്. സ്വന്തമെന്നു പറയാൻ അവനുമാരുമില്ല പുരുഷന്മാരുടെ ഏകാകിത്വം

മനസ്സിലാക്കാം! എന്നാൽ ഈ വിദേശീയാന്തരീക്ഷത്തിൽ കർബിയുടെ നിസ്സഹായാവസ്ഥ കണ്ട് എന്റെ മനം ഉരുകി. നല്ലനിലയിൽ ജീവിച്ചതായിരുന്നു. എന്തിനീ വയ്യാവേലി വലിച്ചുകയറ്റി? ഉപദേശം വാങ്ങാൻ മറ്റാരേയും അവശേഷിച്ചില്ലേ? ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ ഏറ്റവും താഴ്ന്ന ഗ്രൂമസ്സൻ ജീവിതത്തിന്റെ ജടിലമായ പ്രശ്നത്തിൽ എന്തുപദേശമാണ് കർബിദേവിക്കു നല്കുക?

കർബി എന്റെനേരെ ഒന്നു നോക്കി. പിന്നീട് അവശേഷിക്കുന്നിയന്ത്രിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. അവൾ തേങ്ങിക്കരഞ്ഞുകൊണ്ട് ആത്മഗതംചെയ്തു.

''എനിക്കെന്തു സംഭവിച്ചു?''

അനുരാഗപരവശയും ആത്മീയബന്ധുവിഹീനയുമായ ഏതെങ്കിലും മഹിളയുടെ നൈരാശ്യപൂർണ്ണമായ വിലാപം വല്ലപ്പോഴും കേട്ടിട്ടുണ്ടോ? ദുഃഖസമ്പൂർണ്ണമായ ഈ ലോകത്തു് ഇത്തരം ദുശ്യങ്ങൾ വിരളമല്ല. കർബി ഏകാകിയാണെന്നു ഞാൻ പലപ്പോഴും കാണുകയും കേൾക്കുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. ദുഃഖവും നൈരാശ്യവും കലർന്ന ആ രോദനത്തെ വർണ്ണിക്കാനുള്ള കഴിവ് എനിക്കില്ല. ആ ദുശ്യം വർണ്ണിക്കാൻ ഏതെങ്കിലും ബിട്ടോഫനോ, മോത്സർട്ടിനോ സാധിച്ചേക്കാം. ശരത്ചന്ദ്രനോ രവീന്ദ്രനാഥനോ ഡിക്കൻസോ ഈ രോദനം ശ്രവിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ തൂലികയിലൂടെ അതിന്റെ വർണ്ണന വിനിഗ്ഗളിക്കുമായിരുന്നു.

ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ രണ്ടാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിന്റെ ഇഷ്ടികകയും ഭയത്തോടെ ആ വാചകം ആവർത്തിച്ചു: ''എനിക്കെന്തു സംഭവിച്ചു?''

എന്തു സംഭവിക്കാൻ! നിങ്ങൾ പ്രേമിച്ചു! ആരുമറിയാതെ നിങ്ങൾ സുമുഖനും നിഷ്കളങ്കഹൃദയനുമായ ഒരു കുബേരകുമാരനു സ്വന്തഹൃദയം കാഴ്ചവെച്ചു. അവനും തന്നിൽ അനുരക്തനാണെന്നു നിങ്ങൾ ധരിച്ചു. അവന്റെ ഹൃദയത്തിന്റെ ഏതെങ്കിലുമൊരു മൂലയിൽ നിങ്ങൾക്കും സ്ഥാനമുണ്ടായിരിക്കാം! അവിടംവരെ! അതിനുശേഷമോ? അതിനുശേഷം എത്രദൂരം മുന്നോട്ടു നീങ്ങി എന്നു

വസ്തുത അറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. താൻ മുന്നോട്ടു നീങ്ങാൻ തന്നെ തീരുമാനിച്ചുറിക്കുന്നു എന്നു് അനിന്ദ്യൻ തന്റെ വീട്ടുകാരെ അറിയിച്ചതും നിങ്ങളം അറിഞ്ഞില്ല. മിസ്സിസ് പക്കടാശിയുടെ അജ്ഞതയിൽനിന്നാണു് ആനന്ദ തുന്ദിലവും സുമധുരവും ആശ്ചര്യജനകവുമായ ഈ വാർത്ത കർബീദേവിക്കു ലഭിച്ചതു്.

''ഓർത്തുകൊള്ളു! പക്കടാശിഗ്രൂപ്പ് ഓഫ് ഇൻഡസ്ട്രീസിനു സംഭവിക്കാവുന്ന നിസ്സാരനഷ്ടംപോലും ഞാൻ സഹിക്കുകയില്ല. അനിന്ദ്യനു പ്രായം കുറവാണു്. അവനു മനസ്സിലാവുകയില്ല എന്നു കരുതി നീ? ഛീ! നീ ഒരു സ്ത്രീയാണോ? നിനക്കു ഹൃദയം എന്നു പറയുന്നതുണ്ടോ? എന്തിനാണു് ജമ്മുനതീഥികളെ ഇവിടെ താമസിപ്പിച്ചതു്? ഇപ്പോഴെത്ര രൂപാ തന്നാൽ കാര്യമവസാനിപ്പിക്കുമെന്നു പറയൂ!'' മിസ്സിസ് പക്കടാശി കർബീയോടു ചോദിച്ചു.

കർബി അത്ഭുതസ്തബ്ധയായി മിസ്സിസ് പക്കടാശിയുടെനേരെ നോക്കി: ''രൂപയോ!''

''അതേ! എനിക്കീ അശാന്തി സൃഷ്ടിക്കുകയും പാരീസിൽ പോകാൻ തടസ്സമായിത്തീരുകയുംചെയ്ത കാരണം ഒഴിവാക്കാൻ എത്ര രൂപാ വേണം?''

മിസ്സിസ് പക്കടാശി എഴുന്നേറ്റു: ''പ്രതിജ്ഞയുടെ കാര്യം ഓർമ്മയുണ്ടല്ലോ? അനിന്ദ്യൻ ഇക്കാര്യങ്ങളൊന്നും അറിയരുതു്. ഞാൻ നിന്റെ വാതിലിൽ വന്നു എന്നു കരുതി രൂപയുടെ എണ്ണം വർദ്ധിപ്പിക്കരുതു്. നല്ലവണ്ണം ആലോചിക്കൂ! ഞാൻ വീണ്ടും വിവരമന്വേഷിക്കാം.''

അനിന്ദ്യപക്കടാശി തന്നെപ്പറ്റി ചിന്തിക്കുന്നുണ്ടെന്നകാര്യം കർബീദേവി അറിഞ്ഞിരുന്നില്ല. എല്ലാ ഗാംഭീര്യവുമുപേക്ഷിച്ചു് അവർ ഒരു ശിശുവിനെപ്പോലെ കരയാൻതുടങ്ങി: ''അദ്ദേഹം എന്നോടിതേവരെ പറഞ്ഞില്ലല്ലോ! എന്നോടു് ആലോചിക്കേണ്ടതില്ലായിരുന്നോ? എനിക്കു സമ്മതമാണെന്നകാര്യം അദ്ദേഹമെങ്ങനെ മനസ്സിലാക്കി?''

''ഒരുപക്ഷേ, നിങ്ങളുടെ നയനത്തിൽനിന്നു മനസ്സിലാക്കിക്കാണും.''

''അദ്ദേഹത്തിന്റെ നയനത്തിൽനിന്നു് എനിക്കു മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിലും തുറന്നുപറയാൻ ധൈര്യമുണ്ടായിരുന്നില്ല.'' കർബീദേവിക്കു് അപ്പോഴും അനിന്ദ്യനെക്കുറിച്ചുള്ള ചിന്ത മാത്രമേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളു. മിസ്സിസ് പക്കടാശിയുടെ താക്കീതു് അവളുടെ മസ്തിഷ്കത്തിൽ പ്രവേശിച്ചിരുന്നില്ല.

എനിക്കൊരുപദേശവും നല്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. പക്കടാശിമാരുടെ കഴിവു് എനിക്കറിയാം. കർബിയുടെ ഭാവി എന്തായിരിക്കുമെന്നാരറിഞ്ഞു! അവിടെനിന്നു ഞാൻ നേരെ മുകളിലേക്കു പോയി. ഗോമേജിന്റെ മുറിയിൽ ഗ്രാമഫോൺ മുഴങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്നു. സ്വരങ്ങളുടെ ശിശ്രൂക്കം ലീലയാരംഭിച്ചിരിക്കുന്നു. ഗോമേജിന്റെ മുറിയിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടന്ന സ്വരങ്ങളം മാനവസമുദ്രത്തിന്റെ തീരത്തു നൃത്തംചെയ്യുകയാണു്. അങ്ങനെയുള്ള സന്ദർഭത്തിൽ പ്രഭോത്ചന്ദ്രഗോമേജു് ശയ്യയിലായിരിക്കുമെന്നു ചിന്തിക്കാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നില്ല.

എന്നെ കണ്ടമാത്രയിൽ പ്രഭോത്ചന്ദ്രൻ പറഞ്ഞു: ''ശരീരത്തിനു തീരെ സുഖമില്ല. ഇന്നു വാദ്യപ്രച്ഛായ പോകാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. അതിനാൽ കിടന്നുകൊണ്ടു മോത് സർട്ടിന്റെ വൊയലിൻ കൺസർട്ടു് ശ്രവിക്കുകയാണു്. സാധാരണ വൊയലിൻ കൺസർട്ടു് അഞ്ചെണ്ണം മാത്രമേ അദ്ദേഹം രചിച്ചിട്ടുള്ളു.''

ഞാൻ പ്രഭോത്ചന്ദ്രന്റെ നെറ്റിയിൽ കൈവെച്ചുനോക്കി. നല്ല പനിയുണ്ടു്. എന്നിട്ടും അയാംക്കയാതൊരു ചിന്തയുമില്ല. ഗോമേജു് തുടന്നു: ''1775–ലാണിതു രചിച്ചതു്. പത്തൊൻപതുകാരനായ ഒരു യുവാവാണിതു് രചിച്ചതെന്നു വല്ലവരും വിശ്വസിക്കുമോ?''

''നിങ്ങളം കുറെ സമയം വിശ്രമിക്കുന്നതു നന്നായിരിക്കും.'' ഞാൻ ഉപദേശിച്ചു.

''വസുന്ധരയുടെ രഹസ്യമയമായ വേദന കണ്ടെത്തണമെന്നുണ്ടെങ്കിൽ മോത്സർട്ടിന്റെ വൊയലിൻ കൺസർട്ട് ശ്രവിക്കൂ!''

അന്നു് റിക്കാർഡിലെ ഗീതം ശ്രവിക്കേണ്ട ആവശ്യം എനിക്കുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഞാൻ അല്പംമുമ്പു് രണ്ടാം നമ്പർ സ്യൂട്ടിൽനിന്നു തകർന്ന ഹൃദയത്തിന്റെ വിലാപം നേരിൽ കേട്ടിട്ടു വന്നതായിരുന്നു.

ന്യാട്ടഹരിബാബു പിറേറദിവസം ചോദിക്കുകയുണ്ടായി: ''സംഗതി എന്താണു സ്നേഹിതാ? രണ്ടാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിലെ ജനനി ഇന്നു് ലിനെൻ സംബന്ധിച്ചു തക്കിച്ചില്ല. പൂക്കാരനെ ശകാരിച്ചതുമില്ല.''

''എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ.''

ന്യാട്ടഹരി തലയാട്ടി പറഞ്ഞു: ''ഷാജഹാൻ ഹോട്ടലിൽ ഇത്രയുംകാലം ജീവിച്ച എനിക്കു് എല്ലാക്കാര്യങ്ങളും മനസ്സിലാകും. നിങ്ങളം വിശ്വസിച്ചില്ലെങ്കിലും എനിക്കറിയാൻ കഴിയും.''

ഫോക്കല ചാററർജി ചോദിച്ചു: ''അഗർവാലയുടെ ഗസ്റ്റ്ഹൗസിലെ ആഫീസർ ഒരു സ്ത്രീയാണോ അതോ മൂർഖൻപാമ്പോ? ആരേയും അനുസരിക്കുന്നില്ല. ഒരു മാന്യനുവേണ്ടി അഗർവാലയുടെ സ്ലിപ്പും വാങ്ങിയാണു് ഞാൻ വന്നതു്. ഫലമുണ്ടായില്ല. ഇന്ത്യക്കാരുടെ ദോഷമിതാണു്. അച്ചടക്കമില്ല. അമേരിക്കയിലും യൂറോപ്പിലും ഇത്തരത്തിലുള്ള ധാരാളം ഗസ്റ്റ്ഹൗസുകളുണ്ടു്. എന്നാൽ അവിടങ്ങളിലെ 'കാം-ഗോം' ഇത്തരത്തിൽ ധിക്കാരം പ്രവർത്തിക്കുകയില്ല.''

''വല്ലതും മനസ്സിലായോ?'' ബോസേട്ടൻ ചോദിച്ചു.

''ഇനിയും മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല.'' ഞാൻ പറഞ്ഞു.

കർബീദേവിക്കു് ഒന്നും മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നില്ല. ഒന്നിനും സമയമില്ല. മുടിപോലും ചീകിവെച്ചിട്ടില്ല. എന്നെ കണ്ടമാത്രയിൽ അവൾ ചോദിച്ചു: ''ആരെങ്കിലും ഒരാൾ എന്നെ സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ടെന്നു കരു

തുക. ഞാനും അയാളെ സ്നേഹിക്കുന്നു. പിന്നെ ഞങ്ങളും തമ്മിൽ വിവാഹം ചെയ്യുന്നതിലെന്താണു കുറവു?''

ഞാൻ മൗനമവലംബിച്ചു.

കർബി തുടർന്നു: ''ആർ എന്തു പറഞ്ഞാലും എനിക്കെന്താണു്? ജനങ്ങളും പരിഹസിക്കും. പക്കടാശിസാമ്രാജ്യത്തിലെ രാജകുമാരൻ അഗർവാലയുടെ ഹോസ്റ്റസ്സിനെ വിവാഹംചെയ്തു എന്നു പറയും അല്ലെ? ജനങ്ങളും എന്തും പറഞ്ഞുകൊള്ളട്ടെ! അനിന്ദ്യന്റെ അമ്മ ഞങ്ങളുടെ വ്യക്തിഗതകാര്യങ്ങളിൽ തലയിടുന്നതെന്തിനു്? അവരുടെ പുത്രനെ സന്തുഷ്ടനാക്കിത്തീർക്കുന്നതിനുള്ള ഉത്തരവാദിത്വമല്ലെ ഞാൻ ഏറെറടുക്കുന്നതു്? നിങ്ങളും ഒന്നും പറയാത്തതെന്തു്? മറുപടി പറയൂ!''

ഞാൻ മറുപടി പറഞ്ഞില്ല.

കർബി പരിഭവസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു: ''ആരുടെയും വാക്കു കേൾക്കുകയില്ല. ഞാൻ മുന്നോട്ടുതന്നെ നീങ്ങും.''

ഉന്മത്തയായിത്തീർന്ന ഈ കർബിയെ എനിക്കു പരിചയമില്ലായിരുന്നു. അഗർവാലയുടെ അതിഥിശാലയിൽ അതിഥികളുടെ വരവു കുറഞ്ഞു. അന്നു് എന്നെക്കണ്ടമാത്രയിൽ കർബി മന്ദഹസിച്ചു പറഞ്ഞു: ''കേട്ടോ! മിസ്സിസ് പക്കടാശി എന്നെ ഭീഷണിപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നു. അഗർവാലയോടു പറഞ്ഞു് ജോലിയിൽനിന്നു പിരിച്ചയപ്പിക്കുംപോലും! വേറെയും പലതുംചെയ്യാൻ സാധിക്കുമത്രെ!'' കർബി ഒരു ഭ്രാന്തിയെപ്പോലെ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു തുടർന്നു: ''നിങ്ങളാണു് എന്നെ അപകടത്തിലാക്കിയതു്. അല്ലെങ്കിൽ ഞാൻ കാണിച്ചുകൊടുത്തേനെ.''

''ഞാനോ?''

''അതേ! അനിന്ദ്യനോടുപോലും ഇക്കാര്യം പറയരുതെന്നു നിങ്ങളും എന്നെക്കൊണ്ടു പ്രതിജ്ഞചെയ്യിച്ചില്ലെ?''

''പ്രതിജ്ഞ ലംഘിക്കുന്നതുകൊണ്ടു് എനിക്കൊന്നും വരാനില്ല.''

''അതു ശരിയല്ല. അനിന്ദ്യനു ദോഷം സംഭവിക്കും.'' കർബി കണ്ണാടിയിൽ മുഖംനോക്കി പറഞ്ഞു. ''ഭീഷണി

പ്പെടുത്തിയാൽ എന്റെ തലയ്ക്കു ലക്ഷം ലഗാനുമുണ്ടായിരിക്കുകയില്ല. ഭീഷണിയിലൂടെ എന്നെ അമർത്താൻ ഇതേവരെ ആർക്കും കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. മുഖത്തിനിത്ര മ്ലാനത എന്താണെന്നു് അനിന്ദ്യൻ ചോദിച്ചിട്ടും എനിക്കൊന്നും പറയാൻ കഴിഞ്ഞില്ല.''

മിസ്സിസ് പക്കടാശി കർബീദേവിയെ ഭീഷണിപ്പെടുത്തി എന്നതു ശരിയാണു്. എന്നാൽ അന്നു രാത്രി മിസ്സിസ് പക്കടാശിക്കു സത്യസുന്ദരബാബുവിന്റെയടുത്തു വരേണ്ടിവന്നു. വാടിത്തളർന്ന മുഖവുമായാണു് അവർ വന്നതു്.

തന്റെ പക്കലും ചില ആയുധങ്ങളുണ്ടെന്നു കർബി, മിസ്സിസ് പക്കടാശിയെ ഫോണിൽ അറിയിച്ചു. അവരുടെ സുവർണ്ണസാമ്രാജ്യം നിമിഷത്തിനുള്ളിൽ ഭസ്മീകരിക്കാനുതകുന്ന അണുവായുധം കർബി ശേഖരിച്ചിരിക്കുന്നു.

മിസ്സിസ് പക്കടാശി ഇപ്പോഴും പണ്ടത്തെ അഹങ്കാരിയായ മഹതിയല്ല. കർബിയുടെ പക്കലുള്ള അണുവായുധത്തിന്റെ പ്രസരം അവരെ തകർത്തുകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. മിസ്സിസ് പക്കടാശിക്കു തന്റെ ദൗർഭാഗ്യത്തെ പഴിക്കേണ്ടിവന്നു. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ ഒന്നാംനമ്പർ സ്യൂട്ട് ഭ്രമാത്മകമായി പരിണമിച്ചു് തന്നെ എന്തിനാണിടയ്ക്കിടയ്ക്കു വലിച്ചിഴച്ചു കൊണ്ടുവന്നിരുന്നതു്? ഇനി ആരേയും വിശ്വസിച്ചുകൂടാ.

ബോസേട്ടൻ ശിലാവിഗ്രഹംപോലെ നിശ്ചിഷ്ടനായി ഇരുന്നുപോയി. ഒരു മറുപടിയും നല്കാൻ അദ്ദേഹത്തിനു കഴിഞ്ഞില്ല.

അന്നു രാത്രി കർബീദേവി എന്നെ വിളിപ്പിച്ചു. അവരും സന്തോഷത്തോടെ തുള്ളിച്ചാടുകയാണു്. മിസ്സിസ് പക്കടാശി അല്പനിമിഷം മുമ്പാണു് അവളുടെ മുറിയിൽനിന്നും പോയതു്. കർബിയുടെ പക്കൽ കുറെ ഫോട്ടോകളടങ്ങിയ ഒരു കവറുണ്ടു്. അവരും പറഞ്ഞു: ''സമ്മതിച്ചു, സമ്മതിക്കാതെ നിവൃത്തിയില്ല. ഭർത്താവിനേയും, പുത്രനേയും, പുത്രിയുടേയും, ജാമാതാവിനേയും മുഴുവൻ കുടുംബത്തിനേയും മുമ്പിൽ മുഖംകാണിക്കുവാൻ മിസ്സി

സ് പക്കടാശിക്ക സാധിക്കുകയില്ല. യാതൊരു തടസ്സവും ചെയ്യുകയില്ലെന്നു് അവർ പ്രതിജ്ഞചെയ്തു. എന്റെ പക്കൽ തെളിവുകളൊന്നും ഇല്ലെന്നായിരുന്നു അവർ ധരിച്ചതു്. ഞാൻ ഫോട്ടോകൾ കാണിച്ചുകൊടുത്തു.'' കർബി കൈയിലിരുന്ന കവർ വീശിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങളേയും കാണിച്ചുതരികയില്ല. ഒന്നാംനമ്പർ സൃഷ്ടികർത്തൃവെച്ചെടുത്ത ഫോട്ടോകളുടെ നെഗറ്റീവാണു്.

''മിസ്സിസ് പക്കടാശി ഞെട്ടിവിറച്ചുപോയി. വിശ്വസിച്ചില്ല. തന്റെ രഹസ്യവേഴ്ചയുടെ വിനാശകാരിയായ ചിത്രങ്ങൾ കർബിയുടെ കൈയിൽ എങ്ങനെ വന്നു. ഓ! മൈ ലോർഡ്! ഇതെല്ലാം എവിടെനിന്നു കിട്ടി?''

''പത്തുപേരുടെ കൈകളിൽ കിടന്നു കറങ്ങുന്നതിനേക്കാൾ ഒരാളുടെ പക്കൽ സുരക്ഷിതമായിരിക്കുന്നതല്ലേ നല്ലതു്?''

''വാസ്തവത്തിൽ ഇതെങ്ങനെ ലഭിച്ചു? അടച്ചുപൂട്ടിയ മുറിക്കുള്ളിൽ നടക്കുന്ന സംഭവങ്ങളുടെ ചിത്രം ആക്കെങ്കിലുമെടുക്കാൻ കഴിയുമെന്നു് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു.'' ഞാൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

''ഈ ഹോട്ടലിലുള്ളവരിൽ ആരെങ്കിലും തന്നതാകും. അല്ലാതെ എനിക്കു് എവിടെനിന്നു ലഭിക്കാൻ? മിസ്സിസ് പക്കടാശി എന്നെ സ്നേഹിക്കുന്നില്ലെന്നു കരുതി മറ്റാരും എന്നെക്കുറിച്ചു ചിന്തിക്കാതിരിക്കുമോ? കർബി ഉച്ചത്തിൽ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു തുടർന്നു: പരിപൂർണ്ണസമ്മതം നല്കി. ഞങ്ങളുടെ മാറ്റത്തിൽ ഇനി അവർ വിഘ്നം സൃഷ്ടിക്കുകയില്ല. ഇനി എന്തു വേണം പറയൂ?''

അജ്ഞനെപ്പോലെ ഞാൻ പറഞ്ഞു: ''ഷാജഹാൻ ഹോട്ടലിൽനിന്നു് ന്യൂ അലിപ്പൂരിലേക്കു്.''

കർബി എന്റെ തോളിൽ കൈവെച്ചു: ''നിങ്ങളും എന്നെ മറന്നുപോകും. ഞാനും ഒരുകാലത്തു് നിങ്ങളുടെ സഹപ്രവർത്തകയായിരുന്നുവെന്ന കാര്യം ഒരിക്കലും ഓർക്കുകയില്ല.''

''നിങ്ങളേ മറക്കുകയുള്ളൂ. ഡിന്നറിനോ ബാംകേയ്ക്കോ ഷാജഹാൻഹാളിൽ വന്നാൽത്തന്നെയും കൗണ്ടറി

ലേക്ക് തിരിഞ്ഞുനോക്കുകപോലും ചെയ്യുകയില്ല. വിശിഷ്ടാതിഥികളോടൊത്തു് ഹാളിലേക്കു പോകും. ഞങ്ങളം അപ്പോഴും രസീതു മുറിക്കുകയും ബില്ലെഴുതുകയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കും. ഫോൺ അറൻറുചെയ്യും. സ്റ്റുവേർഡിൻെറ ശകാരം സഹിക്കും. നിന്നുനിന്നു് ഞങ്ങളുടെ കാലിൻെറ ഞരമ്പുകളും വീങ്ങും.''

''നിങ്ങളം ഈ ജോലി ഇഷ്ടപ്പെടുന്നില്ലേ?'' കർബി ചോദിച്ചു.

''ഇല്ല. എവിടെയെങ്കിലും ഒരു ജോലി വാങ്ങിത്തരണം. നിങ്ങളുടെ കമ്പനിയിൽ ധാരാളം ജോലി ഒഴിവുണ്ടാകും.''

''എനിക്കുവേണ്ടി ഇത്രയെല്ലാം ചെയ്ത നിങ്ങൾക്കു ഞാനൊരു ജോലി വാങ്ങിത്തരികയില്ലെന്നോ?''

''ഗ്രഡ് നൈറ്റ്!''

''ഗ്രഡ് നൈറ്റ്!''

ഞാൻ സ്വന്തം മുറിയിൽ മടങ്ങിവന്നു് അല്പം ഉറങ്ങിക്കാണും. രാത്രി വളരെ അതിക്രമിച്ചുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. ഗ്രഡ്ബേഡിയ വാതിലിൽ മുട്ടിവിളിച്ചു: ''രണ്ടാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിലെ മദാമ്മ വിളിക്കുന്നു.''

ഞാൻ പിടച്ചെഴുന്നേറ്റു്, മുഖം കഴുകി രണ്ടാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിലെത്തി. കർബിക്കു് എന്തോ സംഭവിച്ചെന്നു തോന്നുന്നു. അവളുടെ ശരീരം വിറയ്ക്കുന്നുണ്ടു്. നെറ്റിയിൽ അമർത്തിപ്പിടിച്ചു കർബി പറഞ്ഞു: ''ഞാൻ എന്താണീ ചെയ്തതു്? എന്നെ രക്ഷിക്കു സഹോദരാ!'' അപസ്മാരരോഗിയെപ്പോലെ കർബിയുടെ കണ്ണു രണ്ടും മേലോട്ടു മറിയാൻ തുടങ്ങി.

''ഛീ! എന്താണീ ചെയ്യുന്നതു്? എന്തു സംഭവിച്ചുഎന്നു പറയൂ! അല്പം മുമ്പു ഞാൻ നിങ്ങളെ കണ്ടിട്ടുപോയപ്പോഴും ഒന്നും പറഞ്ഞില്ലല്ലോ!''

ഭയാക്രാന്തയായ ശിശുവിനെപ്പോലെ കർബീദേവി പറഞ്ഞു: ''ആരോടും പറയാൻ കഴിയുകയില്ലെന്നാണു വിചാരിച്ചിരുന്നതു്. ആരു് എന്തു പറഞ്ഞാലും അനിന്ദ്യനെ ഉപേക്ഷിക്കാൻ എനിക്കു സാദ്ധ്യമല്ല. ജീവിത

ത്തിൽ ഒന്നും എനിക്കു ലഭിച്ചിട്ടില്ല. ഒരാൾ സ്നേഹം നല്കുന്ന സ്ഥിതിക്ക് എന്തുകൊണ്ട് അതു സ്വീകരിച്ചുകൂടാ? മിസ്സിസ് പക്കടാശിക്കിത്ര പരിഭ്രമമെന്താണ്? ഞാൻ അവരുടെ പുത്രനെ സ്നേഹിക്കുകയും ശുശ്രൂഷിക്കുകയും ചെയ്യുകയില്ലേ?''

എന്നെ മുമ്പിൽ ഇരുത്തിക്കൊണ്ട് കർബി അദൃശ്യമായ ഏതോ കോർട്ടിൽ ആവലാതി ബോധിപ്പിക്കുകയാണ്. അവളെ സമാശ്വസിപ്പിക്കാൻവേണ്ടി ഞാൻ പറഞ്ഞു: ''പെട്ടെന്ന് ഇങ്ങനെയെല്ലാം ചിന്തിക്കുന്നതെന്തിനു?''

''ചിന്തിക്കാതെങ്ങനെ? അനിന്ദ്യന്റെ അമ്മ എന്റെ മുറിയിൽനിന്നു കടന്നുപോകുമ്പോഴത്തെ നിങ്ങടെ കണ്ണോ? അവർ ആലിലപോലെ വിറയ്ക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. ഇനി തടസ്സം സൃഷ്ടിക്കുമോ എന്നു ചോദിച്ചപ്പോഴത്തെ ഒരിക്കലുമില്ല എന്നാണു പറഞ്ഞത്. നിനക്ക് എന്റെ പുത്രനെക്കാൾ അല്പം വയസ്സു കൂടുതലാണെങ്കിലും ഞാൻ തടയുന്നില്ല. വിവാഹത്തിനു മുമ്പ് ആ ഫോട്ടോകൾ നശിപ്പിക്കുകയില്ലേ? ആരേയും കാണിക്കുകയില്ലല്ലോ എന്നു പറഞ്ഞ് എന്റെ കരം ഗ്രഹിച്ചു കരയുകയുണ്ടായി.''

എനിക്കൊന്നും മനസ്സിലായില്ല. കർബി കരഞ്ഞുകൊണ്ടു തുടർന്നു: ''ഇങ്ങനെ വിവാഹംചെയ്യണമെന്ന് എനിക്കുദ്ദേശമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ശ്വശ്രൂരയെ ഭീഷണിപ്പെടുത്തി, അവരുടെ ദൗർബ്ബല്യത്തെ ചൂഷണംചെയ്ത് അനിന്ദ്യനെപ്പോലുള്ള ഒരാളുടെ കഴുത്തിൽ മാല ചാർത്തുകയോ? അത്തരത്തിലുള്ള വിവാഹമല്ല ഞാനാഗ്രഹിച്ചത്.''

കർബി ചിത്രങ്ങളെല്ലാം കവറിൽത്തന്നെയുണ്ടോ എന്നു പരിശോധിച്ചുനോക്കി, അല്പം ചിന്തിച്ചുനിന്നു. പിന്നീടത് അതെല്ലാമെടുത്ത് എന്റെ മുമ്പിൽവെച്ചു കീറിത്തുണ്ടംതുണ്ടമാക്കി കാറിൽ എറിഞ്ഞതിനു ശേഷം എല്ലാം നഷ്ടപ്പെട്ട ഭാവത്തിൽ തേങ്ങിക്കരയാൻ തുടങ്ങി. ''അസംഭവ്യം! ശ്വശ്രൂരനും, ശ്വശ്രൂരയും ഗുരുജനങ്ങളാണ്. ഇത്തരത്തിൽ നീചമായ മാർഗ്ഗത്തിലൂടെ അനിന്ദ്യന്റെ ഭവന

ത്തിൽ കാലുകുത്താൻ പാടില്ല. മഹാപാപം! അനിന്ദ്യനു് അമംഗളമാണതു്.''

അശ്രുതുടച്ചു സ്വയം നിയന്ത്രിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു കർബി പറഞ്ഞു: ''തലയ്ക്കു ലക്കില്ലാതെവന്നു. ഇവിടെ എനിക്കു സ്വന്തക്കാർ ആരുമില്ലാത്തതുകൊണ്ടാണു നിങ്ങളെ വിളിപ്പിച്ചതു്.''

വെറുപ്പും നൈരാശ്യവും കർബിയുടെ മസ്തിഷ്കത്തിൽ വിനാശകാരിയായ ചിന്ത ഉദ്ദീപിപ്പിക്കുമെന്നു് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. പിറേദിവസം കൂറെ വൈകിയാണു് ഞാൻ ഉണർന്നതു്. അപ്പോഴേക്കു ഹോട്ടലിൽ വലിയ കോലാഹലമായിരുന്നു. രണ്ടാം നമ്പർ സ്യൂട്ടിലെ ഹോസ്റ്റസ്സായ കർബീദേവിയുടെ മൃതദേഹം പോലീസു് വാതിൽ തകർത്താണു പുറത്തെടുത്തതു്.

''എന്റെ ജനനി ഒരുകുപ്പി ഉറക്കുമരുന്നു് ഒരുമിച്ചു കഴിച്ചു.'' നിത്യഹരിബാബു പറഞ്ഞു.

കർബിയുടെ മൃതദേഹം പോസ്റ്റുമാട്ടത്തിനയച്ചപ്പോഴും ഞാൻ കാണാൻപോയില്ല. നിത്യഹരിബാബു പറയുകയുണ്ടായി: ''ഞാൻ ഏറ്റവും നല്ല വിരി പോലീസു് വാനിൽ വിരിച്ചുകൊടുത്തു. ജനനി എന്തിനാണാവോ ഈ ഹോട്ടലിൽ വന്നതു്! ആദ്യമായി കണ്ടപ്പോഴേത്തന്നെ ഞാൻ എല്ലാവരോടും പറഞ്ഞതാണു്; ഇതു ഹോട്ടൽ ലേഡിയല്ല, സാക്ഷാൽ ജനനിയാണെന്നു്. അന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞതാരും ചെവിക്കൊണ്ടില്ല. ഇപ്പോഴെങ്കിലും മനസ്സിലായില്ലെ?'' വേറെയും എന്തൊക്കെയോ പുലമ്പിക്കൊണ്ടു് അയാൾ അകത്തേക്കു പോയി.

പന്ത്രണ്ടു്

നിർഭരമധുരഭാവനാപൂർണ്ണമായ ജീവിതത്തിൽ മാത്രമേ പൂർവ്വകാലസ്മരണകൾ തിരക്കുകൂട്ടുകയുള്ള എന്നു കേട്ടിട്ടുണ്ടു്. ഏകാന്തമായ മധുരഭാവനയിൽ മുങ്ങിക്കിടക്കാനുള്ള അവസരം എനിക്കുണ്ടായിട്ടില്ല. എന്നിരുന്നാലും സമയാ

സമയത്തും, കാരണമായും അകാരണമായും വേദന നിറഞ്ഞ സ്മരണയുടെ മേഘങ്ങൾ എന്റെ ഹൃദയാകാശത്തിൽ ആച്ഛാദിതമാകാറുണ്ട്. എന്തുകൊണ്ടാണങ്ങനെ സംഭവിക്കുന്നതെന്ന് അറിഞ്ഞുകൂടാ. അറിയാൻ കൗതുകവുമില്ല. എന്നാൽ ഷാജഹാൻഹോട്ടൽ കണ്ടില്ലായിരുന്നുവെങ്കിൽ ലോകമാകമാനമുള്ള പാഠശാലയിലെ എന്റെ വിദ്യാഭ്യാസം പരിപൂർണ്ണമാവുകയില്ലായിരുന്നു. മാനവമനസ്സിന്റെ അന്തഃതലത്തിൽ ഒളിച്ചിരിക്കുന്ന മനുഷ്യനെ കണ്ടെത്തേണമെങ്കിൽ വഴിയരികിൽ—പാന്ഥശാലകളിൽ—വരേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.

ഞാൻ വിസ്മയത്തോടുകൂടി രഹസ്യമയമായ ഈ രാജപുരിയിൽ ആദ്യമായി കാലുകുത്തിയകാലത്തു മാർഗ്ഗദർശനം നല്കാൻ മനുഷ്യസ്നേഹിയായ ഒരു വ്യക്തി എന്റെ പാർശ്വത്തിലുണ്ടായിരുന്നു. അന്നു് എനിക്കു് ഒന്നും കണ്ടെത്തുകയോ അന്വേഷിക്കുകയോ ചെയ്യേണ്ടിവന്നില്ല. എനിക്കു കാണാനും മനസ്സിലാക്കാനുമുള്ള എല്ലാ ഏർപ്പാടുകളും വിദേശിയായ ആ മനുഷ്യൻ ചെയ്തുതരികയുണ്ടായി. ഷാജഹാൻവഴിയമ്പലത്തിലെ തിക്കിലും തിരക്കിലും നിന്നു് അസാധാരണത്വത്തെ തെരഞ്ഞു പുറത്തെടുത്തു കാണിക്കാൻ എനിക്കാരുമില്ല. എങ്കിലും ഈ അത്ഭുതൈശ്വര്യമയഭവനം, മാർഗ്ഗദർശകഹീനനായ ഒരു നിസ്സാരതൊഴിലാളിക്കു് അനേകം മണിമാണിക്യങ്ങൾ സമ്മാനിക്കുകയുണ്ടായി. സങ്കല്പമാകുന്ന ചായങ്ങളാൽ പ്രതിഭാസമ്പന്നരായ ശില്പികൾ സാഹിത്യമാകുന്ന ക്യാൻവാസിൽ പുതുമയേറിയ പല ചിത്രങ്ങളും വരയ്ക്കുന്നു. അവരെ ഞാൻ നമസ്കരിക്കുന്നു. പക്ഷേ, ഞാൻ അനുഭവങ്ങളുടെ ക്രീതദാസനാണു്. എന്റെ സ്മൃതിയുടെ കാരാഗൃഹത്തിൽ ബന്ധനസ്ഥരായിട്ടുള്ള സ്ത്രീപുരുഷന്മാർ അവസരം കിട്ടുമ്പോൾ പുറത്തുകടക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നു. അവർ മോചനമാവശ്യപ്പെടുന്നു. എനിക്കു സ്വാതന്ത്ര്യത്തോടെ സങ്കല്പസൃഷ്ടിക്കു് ആശ്രയം നല്കാൻ അവസരം ലഭിക്കുന്നില്ല.

അവർ ഇന്നും ബന്ധനം നീക്കി ചൗരംഗിയുടെ വായനക്കാരുടെ ഹൃദയജാലകത്തിന്നരികിൽ വന്നു നില്ക്കാൻ

ആഗ്രഹം പ്രകടിപ്പിക്കുന്നു. പക്ഷേ, നിസ്സാരഹോട്ടൽ തൊഴിലാളിയായ ഞാൻ എന്തുചെയ്യും! സ്വന്തം കഴിവുകേടിന്റെ തീവ്രയാതനയനുഭവിച്ചതു മിസ്സിസ് പക്കടാശി ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ പാർട്ടിനടത്തിയ ദിവസമാണ്—കോക്കടെയിൽ പാർട്ടി—റിസെപ്ഷൻ ടു അനിന്ദ്യ ആൻഡ് ശ്യാമളി!

അനിന്ദ്യപക്കടാശിയുടെ വിവാഹാഘോഷംപ്രമാണിച്ച് ഒരു വലിയ ഡിന്നർപാർട്ടി ഇതിനകം പക്കടാശിഹൗസിൽ നടന്നുകഴിഞ്ഞു. ഷാജഹാനിലെ യൂണിഫാറഡാരികളായ ബയറർമാരായിരുന്നു അവിടെ ഭക്ഷണം വിളമ്പിയതു്. എനിക്കും ഡ്യൂട്ടിയുണ്ടായിരുന്നു. എന്റെ മാനസികാവസ്ഥ മനസ്സിലാക്കിയായിരിക്കും ബോസേട്ടൻ ആ യാത്രയിൽനിന്നു് എന്നെ രക്ഷിച്ചതു്: ''മാജേരോട് പറയേണ്ട ആവശ്യമില്ല. നിനക്കു പകരം ഞാൻ ഡ്യൂട്ടിചെയ്തുകൊള്ളാം.''

അന്നുരാത്രി വളരെ വൈകയാണു ബോസേട്ടൻ തിരിച്ചുവന്നതു്. ഞാൻ അപ്പോഴും സ്വന്തം മുറിയുടെ മുമ്പിൽ ഒരു കസേരയിലിരിക്കുകയായിരുന്നു. വിയത്തൊലിച്ചുവന്ന ബോസേട്ടൻ, അപ്പോഴും ഉറങ്ങാതെയിരിക്കുന്ന എന്നെ കണ്ട കോപസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു: ''ഒരാവശ്യവുമില്ലാതെ ഉണർന്നിരിക്കുന്നതെന്തിനു്?''

ഞാൻ ചിരിച്ചു. ടൈ അഴിച്ചു മാററി ബോസേട്ടൻ തുടർന്നു: ''ആയിരത്തി അഞ്ഞൂറുപേർക്കു സ്പെഷ്യൽ കാറററിംഗ് അത്ര എളുപ്പമുള്ള കാര്യമല്ല. എല്ലുകൊം നുറുങ്ങിപ്പോയി.''

ഞാൻ അപ്പോഴും ചിന്താമഗ്നനായി ഇരുന്നതേയുള്ളൂ: ''എന്താണിത്രയധികം ചിന്തിക്കുന്നതു്?''

''ഒന്നുമില്ല.''

ഒരു സിഗറ്റു് കത്തിച്ചു വലിച്ചുകൊണ്ടു് ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു: ''അന്യരുടെ വിഷമങ്ങളെക്കുറിച്ചാലോചിക്കാൻ സാദ്ധ്യമല്ലെന്നർത്ഥംവരുന്ന ഒരു കവിത ഞാൻ പഠിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു.''

''നിങ്ങടെ ജീവിതം മുഴവൻ എന്നേപ്പോലുള്ള അന്യ ക്കുവേണ്ടി ചിന്തിച്ചു കഴിച്ചുകൂട്ടി.''

''നീ എനിക്കു് അന്യനാണോ?'' ബോസേട്ടൻ എന്റെ തോളിൽ തട്ടി ചോദിച്ചു.

''സ്വന്തമെന്നു കരുതുന്നവർ പെട്ടെന്നൊരുദിവസം അന്യരാണെന്നു മനസ്സിലാകും.''

''വിപത്തിലകപ്പെട്ടാൽ നീ എന്നെ സഹായിക്കുകയില്ലെ?''

''സ്വന്തത്തെപ്പറ്റി മനസ്സിലാക്കാൻ ഇനിയൊന്നും ബാക്കിയില്ല. രണ്ടാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിൽ എന്റെ സഹായ മഭ്യർത്ഥിച്ച ഒരാളോടു ഞാനെന്താണു പ്രവർത്തിച്ചതു്?''

കണ്ടും കേട്ടും ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ വിഷവായു ശ്വസിച്ചും സത്യസുന്ദരബോസു് ഒരു നീലകണ്ഠനായി കഴിഞ്ഞിരുന്നു. അദ്ദേഹം സിഗററ്റു വലിച്ചു് നീട്ടി പുക വിട്ടുകൊണ്ടു തുടർന്നു: ''ലോകമാകുന്ന ഹോട്ടലിൽ ആർക്കും ആരുടേയും സേവചെയ്യാൻ സാദ്ധ്യമല്ല. നമുക്കു നല്ല വെയിറർമാരെപ്പോലെ മുമ്പിൽ ടേ പിടിച്ചു നില്ക്കാൻ സാധിക്കും. ആ ടേയിൽനിന്നു് അവരവർക്കു ലഭിക്കേണ്ടതെടുത്തു് ഉപഭോഗംചെയ്തുകൊള്ളണം. എന്നാൽ, ഇപ്പോഴും നിനക്കീ ടേ പിടിക്കേണ്ടയാവശ്യമില്ല. ഇനി പെർഗ്രാണപിടിക്കേണ്ടതു്. മിസ്സിസു് പക്കടാശി കോൾടെയിൽ പാർട്ടിയാണു നടത്താൻ തീരുമാനിച്ചിരിക്കുന്നതു്. വെറും ഡിന്നർകൊണ്ടിക്കാലത്തു കൽക്കത്തയിലെ ശ്രുഭകാര്യങ്ങളൊന്നും നടക്കുകയില്ല. ഭക്ഷണത്തിനു ശേഷം മദ്യം! അതിനുള്ള ഏർപ്പാടുകളും നീയാണു ചെയ്യേണ്ടതു്. നാളെമുതൽ നിന്റെ ഡ്യൂട്ടി ബാറിലായിരിക്കും. മിസ്റ്റർ സൊറാബ്ജിയായിരിക്കും നിന്റെ മേലധികാരി. ബാക്കിയുള്ളതെല്ലാം നാളെ! ഇപ്പോഴും പോയിക്കിടന്നുറങ്ങിക്കൊള്ളൂ.''

''നിങ്ങളോ?''

''എനിക്കു കുളിക്കണം. അതിനു ശേഷം ശരീരത്തിൽ പൗഡർ കുടഞ്ഞു് അല്പസമയം വിശ്രമിക്കണം. പിന്നീടു ഡ്യൂട്ടിക്കു കൗണ്ടറിൽ ഹാജരാകും.''

''ഇത്രയും അദ്ധ്വാനിച്ചതിനു ശേഷവും നൈറ്റ് ഡ്യൂട്ടിയോ?'' ഞാൻ തടഞ്ഞു. എനിക്കുവേണ്ടി ഇതേവരെ പക്കടാശിവേനത്തിൽ ഡ്യൂട്ടിചെയ്തിട്ടുവന്നതാണു്. അതിനാൽ കൗണ്ടറിൽ ഞാൻ പൊയ്ക്കോളാമെന്നു പറഞ്ഞു നോക്കി.

''ഞാനാണു് നിന്റെ മേലധികാരി. ഡ്യൂട്ടിചാർട്ടു തയ്യാറാക്കാനുള്ള ഉത്തരവാദിത്വം എനിക്കോ അതോ നിനക്കോ?'' ബോസേട്ടൻ ബലംപ്രയോഗിച്ചെന്നവണ്ണം എന്നെ ഉറങ്ങാൻ പറഞ്ഞയച്ചു.

അവശമായ ശരീരം ക്ഷീണിനിറഞ്ഞ അന്ധകാരത്തിൽ കിടക്കയിലഭയംതേടി. ഗാഢനിദ്രയുമായി ആലിംഗനബദ്ധമായതെപ്പോഴാണെന്നു് ഓർമ്മയില്ല. വാതിലിൽ ആരോ മുട്ടുന്നതായി തോന്നി. പിടച്ചെഴുന്നേറ്റു വാതിൽ തുറന്നപ്പോൾ കണ്ടതു് കൈയിൽ ഒരു ടോർച്ചുമായി നില്ക്കുന്ന ബോസേട്ടനെയാണു്: ''ക്ഷമിക്കണം. നിന്നെ ഈ സമയത്തു വിളിച്ചെഴുന്നേല്പിക്കേണ്ടിവന്നതിൽ ഖേദിക്കുന്നു. ഇപ്പോൾ ഈ മുറിയിൽനിന്നു മാറിത്തരണം. കാരണം പിന്നീടു പറഞ്ഞുകൊള്ളാം. ഇപ്പോൾ നിന്റെ കിടക്കയുടെ വിരി നല്ലതാണോ എന്നു നോക്കട്ടെ.''

ബോസേട്ടൻ എന്റെ കിടക്കവിരി ശരിപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''വേഗം മുഖത്തു വെള്ളമൊഴിച്ചുകൊള്ളൂ!''

ഞാൻ ബാത്റൂമിൽ കയറി മുഖം കഴുകിക്കൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ ബോസേട്ടൻ ആരോടോ പറയുന്നതു കേട്ടു: ''വരണം സർ! നിങ്ങളം അദ്ധ്വാനിച്ചു ക്ഷീണിച്ചുവരികയല്ലേ? വിശ്രമിച്ചില്ലെങ്കിൽ അസുഖം ബാധിച്ചെന്നുവരാം.''

ഞാൻ ബാത്റൂമിൽനിന്നു പുറത്തുവന്നപ്പോൾ ഒരു മാന്യൻ എന്റെ കിടക്കയിലിരുന്നു് ഷൂ അഴിക്കുന്നതു കണ്ടു.

''മിസ്റ്റർ മിത്രയ്ക്കു് എന്താണു് ഏറ്റപ്പാട്?'' അയാളം ചോദിച്ചു.

''നിങ്ങൾ ബുദ്ധിമുട്ടേണ്ട. എല്ലാ ഏർപ്പാടുകളും ഞാൻ ചെയ്യുകൊള്ളാം.'' ബോസേട്ടൻ ആ മാന്യനെ ആശ്വസിപ്പിച്ചു.

രാത്രിയുടെ ക്ലാന്തതയിൽ നിദ്രനിറഞ്ഞ നയനങ്ങളോടെ ഞാൻ പുറത്തുവന്നപ്പോൾ കണ്ടതു് ഇളംനീലനിറമുള്ള സാരിയും ധരിച്ചു് കൈയിൽ എയർബാഗുമേന്തി നില്ക്കുന്ന ഒരു തരുണീമണിയെയായിരുന്നു. ബോസേട്ടൻ അവരുടെ ബാഗു് കൈയിലേന്തി പറഞ്ഞു: ''വരണം!''

തന്റെ മുറിയുടെ മുമ്പിലെത്തിയപ്പോൾ ബോസേട്ടൻ ആ ബാഗു് എന്നെ ഏല്പിച്ചിട്ടു പറഞ്ഞു: ''ഇവിടെ നിൽക്കൂ! ഞാൻ താക്കോൽ എടുത്തുകൊണ്ടു വരട്ടെ.''

ആ മാന്യമഹതിയുടെ മുഖം ലജ്ജയാൽ ചുവന്നുപോയെന്നു തോന്നുന്നു: ''നിങ്ങൾ എന്തിനാണു് എന്റെ ബാഗും ചുമന്നു നില്ക്കുന്നതു്? എനിക്കു ലജ്ജ തോന്നുന്നു.''

ഞാൻ മറുപടി പറഞ്ഞില്ല. ആ മഹതിയുടെ മുഖത്തു നോക്കി. വിഷണ്ണനയനയായ ആ സുന്ദരി പ്രിൻസസു് ഓഫു് സംഡു് അല്ലാതെ മറ്റാരുമല്ല എന്നു തോന്നിപ്പോയി. അവരുടെ മുഖത്തു കണ്ടെത്തിയ സൗന്ദര്യം, സ്നിഗ്ധമോ, ശാന്തമോ, കമ്മ്യൂമോ അല്ല.

''ഈ രാത്രി ആരെയെങ്കിലും ബുദ്ധിമുട്ടിക്കേണ്ടിവരുമെന്നു കരുതിയിരുന്നില്ല.''

ബോസേട്ടൻ താക്കോലുമായി തിരിച്ചെത്തി വാതിൽ തുറന്നു: ''ഇന്നത്തെ രാത്രി വല്ലവിധത്തിലും ഇവിടെ കഴിച്ചുകൂട്ടുക.''

മിസ്സു് മിത്ര മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചതിനുശേഷം പറഞ്ഞു: 'ഞാൻ അധീനപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്ന മുറി ആരുടേതാണു്?''

''അതെല്ലാം പിന്നീടന്വേഷിക്കാം. ഇപ്പോൾ ഉറങ്ങിക്കൊള്ളൂ.'' ബോസേട്ടൻ ഉപദേശിച്ചു.

''ഇതാരുടെ മുറിയാണെന്നറിയാതെ എനിക്കുറക്കം വരില്ല.''

ബോസേട്ടൻ മറുപടി പറഞ്ഞില്ല.

''മിസ്റ്റർ സ്യാട്ടാബോസിനേറെതാണു്.'' ഞാൻ പറഞ്ഞു.

''എന്തു ബോസു്!'' ആ മഹതിയുടെ വിഷണ്ണനയനം ത്രസിക്കുന്നതായി തോന്നി.

''ആദ്യം സത്യസുന്ദരബോസായിരുന്നു. പിന്നീടു് സ്യാട്ടാബോസായിത്തീർന്നു.'' ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു.

''ഞങ്ങടെ വെളിയിലോ ലൗഞ്ജിലോ ഇരുന്നു കഴിച്ചുകൂട്ടമായിരുന്നു. പക്ഷേ, നിങ്ങടെ എന്താണീ ചെയ്യുതു്? ഇനി നിങ്ങടെ എവിടെ ഉറങ്ങും?''

''എന്നെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ഇപ്പോടെ ഉറങ്ങേണ്ട പ്രശ്നമേ വരുന്നില്ല. ഇപ്പോടെ എന്റെ ഡ്യൂട്ടിസമയമാണു്. അല്പം കഴിഞ്ഞാൽ ഈ ശ്രീമാനേറെയും ഡ്യൂട്ടി ആരംഭിക്കും.''

മിസ്സു് മിത്രയോടു യാത്ര പറഞ്ഞു ഞങ്ങടെ താഴെ നിലയിലേക്കു പോരാൻ ഒരുങ്ങുകയായിരുന്നു. തൽക്ഷണം ആ മഹതി വെളിയിൽ വന്നു പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങളോടു നന്ദി പറയേണ്ടതെങ്ങനെയെന്നു മനസ്സിലാകുന്നില്ല.''

ഞങ്ങടെ കൗണ്ടറിലേക്കു പോന്നു. ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു: ''മറെറാരുപായവുമുണ്ടായിരുന്നില്ല. നിന്നെയല്ലാതെ മറെറാരേയും ഉണർത്താനുള്ള അധികാരമെനിക്കില്ല. ആ മഹതി എയർഹോസ്റ്റസ്സാണു്. അവരുടെ വിമാനത്തിന്റെ യന്ത്രത്തിനു് ഏതോ തകരാറുപററിയതുമൂലം ഹോട്ടലിലേക്കു പോരേണ്ടിവന്നു. എയർവേയ്സ് ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാക്കുവേണ്ടി നമ്മുടെ ഇവിടെ പ്രത്യേകം ഏർപ്പാടുകളുണ്ടു്. എന്നാൽ ഇന്നത്തെ സ്ഥിതി ശോചനീയമാണു്. ഒരു മുറിപോലും ഒഴിവില്ല. ലൗഞ്ജിലെ സോഫയിൽ കഴിഞ്ഞുകൂടിക്കൊള്ളാമെന്നു് ആ മഹതി പറഞ്ഞു. പക്ഷേ, അതു സംഭവ്യമാണോ? ഗത്യന്തരമില്ലാതെവന്നപ്പോടെ നിന്നെ വിളിച്ചുണർത്തി. കുറേ മണിക്കൂർസമയത്തെ ബുദ്ധിമുട്ടല്ലേ? രാവിലെ ഒന്നരണ്ടു മുറികടം ഒഴിയും. അപ്പോടെ അവരെ അങ്ങോട്ടു മാററാം.''

കോട്ടവാ വിട്ടപ്പോടെ ബോസേട്ടൻ എന്റെ മുതുകത്തു തട്ടി തുടർന്നു: ''ഹോട്ടൽജോലിക്കു രാത്രി ഉറക്കമിളച്ചു പഠി

ക്കുന്നതു നല്ലതാണു്. രാത്രി ഉണർന്നിരിക്കുന്നതാരാണെന്നറിയാമോ?''

''കള്ളന്മാരും തെമ്മാടികളും.''

''ശരിയാണു്. അവർ രാത്രി അക്രമം നടത്തിയതിനുശേഷം ക്ലാന്തരായി പകൽ മുഴുവൻ ഉറങ്ങുന്നു!''

ജോലി ഒന്നും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. ഞങ്ങൾ കൗണ്ടറിൽ ഇരിക്കുകയാണു്. ബോസേട്ടൻ പെൻസിൽകൊണ്ടു കടലാസ്സിൽ ഒരു ചിത്രം വരച്ചു. ഷാജഹാന്റെ ലൗഞ്ജ്ഹാം കടലാസ്സിൽ പകർത്താൻ ശ്രമിക്കുകയാണു്. വെളിയിൽ ഒരാൾ നില്പുണ്ടു്. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ കാക്കിസൂട്ടുധാരി! അയാളുടെ പക്കലും പെൻസിലും ഒരു ഡയറിയുമുണ്ടു്.

അത്ഭുതാവഹമായ സ്വാതന്ത്ര്യത്തിന്റെ അനുഭൂതിയാൽ ഹൃദയം തുളുമ്പുന്നുണ്ടായിരുന്നു. ഞങ്ങൾ ഇരുവരുമാണിപ്പോൾ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിന്റെ അധിപതികൾ! വിശാലമായ ഈ ഹോട്ടലിലെ മുറികളിലുള്ളവർ ഞങ്ങളിൽ വിശ്വാസമർപ്പിച്ചുകൊണ്ടു നിശ്ചിന്തരായി ഉറങ്ങുകയാണു്. തീവണ്ടിയിലെ ഡ്രൈവറേയും ഫയർമാനേയുംപോലെ ഞങ്ങളിരുവരും തീർത്ഥയാത്രക്കാരെ അങ്ങകലെ ഏതോ സുപ്രഭാതത്തിലേക്കു നയിക്കുകയാണു്. മണിമാണിക്യങ്ങൾ നിറഞ്ഞ ആ പുത്തൻപുലരിയിൽ ഈ നിശ്ചിതമായ രാജ്യത്തിലെ തീർത്ഥയാത്രക്കാർ എന്താണു തെരഞ്ഞെടുക്കുക എന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. എന്നാൽ ഞങ്ങളപ്പോൾ അവരുടെ ആനന്ദത്തിൽ പങ്കുകൊള്ളാൻവേണ്ടി ഉണർന്നിരിക്കുകയില്ല. ഹോട്ടലിലെ ഉത്തരവാദിത്വം മറ്റാരേയെങ്കിലുമേല്പിച്ചു പകലിന്റെ വെളിച്ചത്തിൽ അവഹേളിതയും നിന്ദിതയുമായ രാത്രിയെ അവരവരുടെ ചെറിയ മുറിയിൽ വിളിച്ചുവരുത്താൻ ശ്രമിക്കും.

മിസ്റ്റർ അഗർവാല പുതിയ ഹോസ്റ്റസ്സിനെ നിയമിച്ചു. രാത്രിയുടെ നിശ്ശബ്ദതയിൽ രണ്ടാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിൽ നിന്നൊരു മാന്യൻ ഇറങ്ങിപ്പോകുന്നതു കണ്ടു. എനിക്കാളെ മനസ്സിലായില്ല. ബോസേട്ടൻ പരിചയപ്പെടുത്തി: ''അദ്ദേഹം നമ്മുടെ രാജ്യത്തെ സുപ്രസിദ്ധനായ ഒരു തൊ

ഴിലാളിനേതാവാണു്. അഗർവാലയുടെ ഫാക്ടറിയിലുള്ള തൊഴിലാളികളെ നയിക്കുന്നതു് അദ്ദേഹമാണു്.''

ഒരു ടാക്സി മുമ്പിൽ വന്നുനിന്നമാത്രയിൽ തൊഴിലാളി നേതാവു് അതിൽ കയറി. ടാക്സി ഷാംബസ്സാറിലേക്കു കുതിച്ചു പാഞ്ഞു. കാവൽക്കാരൻ പോക്കറ്റിൽനിന്നു ഡയറി എടുത്തു് എന്തോ കുറിച്ചു.

ബോസേട്ടൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''രാത്രി പോകുന്ന കാറുകളുടെ നമ്പർ കുറിച്ചുവെക്കണം. രാത്രി ഇവിടെ വരികയും പോകുകയും ചെയ്യുന്ന അതിഥികളുടെ ഭാഗ്യത്തിലെന്താണെഴുതിയിരിക്കുന്നതെന്നറിയാൻ സാദ്ധ്യമല്ല.''

രാത്രി അവസാനിക്കാറായെന്നു മനസ്സിലായി. ലിനൻ ബാബു ഒരു തോർത്തും തോളിലിട്ടു സ്തോത്രം ജപിച്ചുകൊണ്ടിരിന്റെ മുമ്പിൽ വന്നു. ഇത്രരാവിലെ നിയമം പാലിക്കേണ്ടതില്ല. അല്ലെങ്കിൽ ഹോട്ടലിലെ ഏതെങ്കിലും ഒരു തൊഴിലാളിയെ ഈ വേഷത്തിൽ ഹാളിലൂടെ കടന്നു പോകാൻ അനുവദിക്കുകയില്ല.

''എവിടെ പോകുന്നു?'' ഞാൻ ചോദിച്ചു.

''അമ്മയുടെ അടുത്തു്. അമ്മ എന്റെ എല്ലാ ദോഷങ്ങളും പൊറുക്കും. പകൽമുഴുവൻ അഴുക്കു ചുമന്നു് പാപം മുഴുവൻ അമ്മയുടെ പാദത്തിൽ വിസർജ്ജനംചെയ്യും.''

ബോസേട്ടന്റെ നേരെ നോക്കി ലിനൻബാബു പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങളും സാധുവാണു്. നിങ്ങളോടു പറയുന്നതുകൊണ്ടു പ്രയോജനമില്ല. ഈ ചെറുക്കനു്—ഈ ബ്രാഹ്മണസന്താനത്തിനു്—അനുവാദം നൽകൂ! രാവിലെ കുളിച്ചു ശീലിക്കുകയാണെങ്കിൽ നരകത്തിൽനിന്നു രക്ഷപ്പെടാം.''

ബോസേട്ടൻ മന്ദഹസിച്ചു: ''ഞാൻ അവനെ തടഞ്ഞുവെച്ചിട്ടില്ല. ഇഷ്ടമുണ്ടെങ്കിൽ പോകാം.''

''എന്നാൽ വരൂ! രാവിലെ കടവിൽച്ചെന്നാൽ അനേകം സ്ത്രീപുരുഷന്മാർ രാത്രി ചെയ്ത പാപം കഴുകിക്കളയുന്നതു കാണാം. നമ്മുടെ ഹെഡ്ബാർമാൻ രാംസിംഗ് ഇതിനകം കുളിയും ജപവും കഴിച്ചുകാണും.''

''നിങ്ങൾ ഒറ്റയ്ക്കു പോയാൽ മതി.'' ഞാൻ പറഞ്ഞു.

''ഭ്രാന്തൻ! മടങ്ങിവരുമ്പോഴേക്കും മൊന്ത നിറയെ വെള്ളം കൊണ്ടുവന്നു ഹോട്ടലിന്റെ മുമ്പിൽ തളിക്കണം. പിന്നീട് പിന്നിലെ വാതിലിലൂടെ അകത്തു തലയണയുറകളുടെയും കിടക്കവിരികളുടെയും സ്വപത്തിൽ തളിച്ചുകൊണ്ടു പറയും: ''ദുഷ്ടതിനാശിനീ! രക്ഷിക്കണേ!''

ഒരു മുറി രാവിലെ ഒഴിവായി. അതിൽ താമസിച്ചിരുന്ന അമേരിക്കൻദമ്പതികൾ റാഞ്ചിയിലേക്കു പോയി. ''മുകളിൽ ഒരു മുറിയെങ്കിലും ഒഴിഞ്ഞുകിട്ടിയില്ലെങ്കിൽ നമ്മുടെ കാര്യം നടക്കുകയില്ല. അവരിൽ ആരെങ്കിലും ഉണ്ടോ എന്നു നോക്കീട്ടു വരൂ!'' ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു.

ഞാൻ മുകളിൽ ചെന്നു നോക്കി. ബോസേട്ടന്റെ മുറി അപ്പോഴും അടഞ്ഞുകിടക്കുകയാണു്. എയർഹോസ്റ്റസ് മിസ്സ് മിത്രു ഇപ്പോഴും ഉറങ്ങുകയാണു്. എന്റെ മുറി തുറന്നിട്ടുണ്ടു്. ''സാബ്ജി ഉണർന്നു് ചായകുടിക്കുകയാണു്''— ഗ്രഡ്ബേഡിയ പറഞ്ഞു. വാതിൽപ്പുൽ മുട്ടിയപ്പോൾ വിമാനജോലിക്കാരൻ മാന്യൻ പറഞ്ഞു: ''കം ഇൻ!''

ഞാൻ അകത്തു പ്രവേശിച്ചു. ''രാത്രി നിങ്ങൾ വലിയ ബുദ്ധിമുട്ടനുഭവിച്ചുകാണും. താഴെ ഒരു മുറി ഒഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്. അങ്ങോട്ടു പോകാം.'' ഗ്രഡ്ബേഡിയയെക്കൊണ്ടു സാമാനങ്ങളും ചുമപ്പിച്ചു് ആ മാന്യനെ താഴെ നിലയിലുള്ള മുറിയിൽ ആക്കിയതിനുശേഷം ബോസേട്ടനെ വിവരമറിയിച്ചു.

ബോസേട്ടൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''ഇവിടം മുതല്ലേ ഭാഗ്യം ചാമ്പലായിത്തീരുകയാണു്. നിന്റെ ഭാഗ്യത്തിൽ എനിക്കസൂയ തോന്നുന്നു. ആ മാന്യമഹതിയെ പറഞ്ഞയച്ചിട്ടു് എപ്പോഴാണു് ഒന്നുറങ്ങാൻ സാധിക്കുക എന്നറിഞ്ഞുകൂടാ.''

ഇത്രയും കാലങ്ങൾക്കു ശേഷം ഇന്നും ബോസേട്ടന്റെ ആ വാക്കുകൾ ഓർക്കുമ്പോൾ എനിക്കു ചിരിവരും. അത്ഭുതവും തോന്നും. സുജാതമിത്രയുടേയും ബോസേട്ടന്റേയും കാര്യം ഓർക്കുമ്പോൾ ഹൃദയം ഉദാസീനമാകുന്നു. ഇന്നും ഏതെങ്കിലും കമ്മ്യൂണിസ്റ്റ്-ഗസന്ധ്യയ്ക്കു് സുജാതമിത്രയെ ഏറ്റവുമടുത്തു കാണാൻ എനിക്കു സാധിക്കുന്നുണ്ടു്. അകാര

ണമായി എന്റെ കണ്ണുകൾ കഴിഞ്ഞുപോയ കാലത്തേക്ക് മടങ്ങിപ്പോകാനാഗ്രഹിക്കുന്നു. ഇതു് അന്യായമാണെന്നു് എനിക്കറിയാം. ലോകത്തിന്റെ ഈ നിർദ്ദയപഥത്തിൽ ഹൃദയചാഞ്ചല്യം ശോഭിക്കുകയില്ല. സ്വന്തമെന്നു കരുതീട്ടുള്ള എല്ലാവരും എന്നെ വിമർശിക്കും: ''ഈ ബാലചാപല്യമൊഴിച്ചാൽ നിങ്ങളുടെ എല്ലാ കാര്യങ്ങളും നല്ലതാണു്. ലോകമാകുന്ന വിദ്യാലയത്തിൽ ഇതുപോലെയെല്ലാം അഭ്യസിച്ചിട്ടും നിനക്ക് ശൈശവമുപേക്ഷിച്ചു പ്രായപൂർത്തിയിലെത്താൻ കഴിഞ്ഞില്ല.''

എന്റെ അപരിണതഹൃദയം ബാലചാപല്യങ്ങളും പെടിഞ്ഞു യൗവനത്തിന്റെ നിറത്തിൽ സുശോഭിതമാവട്ടെ എന്നാണു് എന്നെ ഉപദേശിക്കുന്നവരുടെ ആഗ്രഹം. എന്നാൽ എന്തുകൊണ്ടാണെന്നറിഞ്ഞുകൂടാ, ഞാൻ ശൈശവത്തിൽനിന്നു നേരെ വാർദ്ധക്യത്തിലേക്കാണു് എത്തിയതു്. അവർ രണ്ടുപേരും സ്കൂട്ടർസവാരി കഴിഞ്ഞു മടങ്ങിവന്നപ്പോൾ ഞാൻ സുജാതയേട്ടത്തിയോടു പറഞ്ഞു:

''കേരംക്ലബ്ബിലെ പങ്കാളികളായ രണ്ടു നക്ഷത്രങ്ങൾ സ്കൂട്ടറിൽ പോകുന്നു. കാറിൽ പാറുന്ന മുടി ചുവന്ന പീത്തകൊണ്ടു ബന്ധിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിലും തട്ടംകൊണ്ടു മറച്ച മുതുകു വെളിയിൽ പ്രദർശിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. സ്കൂട്ടർഡ്രൈവറാകട്ടെ അദമ്യനും നിർദ്ദയനുമാണു്.''

സുജാതയേട്ടത്തി എന്റെ ചെവിക്കു പിടിച്ചു.

''അയ്യോ! വേദനിക്കുന്നു വിടൂ!'' ഞാൻ പറഞ്ഞു.

''ഇനി അങ്ങനെ പറഞ്ഞുപോയെങ്കിലെന്താണു്?'' ബോസേട്ടൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

''തട്ടം എവിടെനിന്നു കിട്ടിയെന്നു പറയൂ!'' സുജാതയേട്ടത്തി എന്നെ ശാസിച്ചു. ഇന്നു് അക്കാര്യങ്ങളെല്ലാം സ്വപ്നമായിത്തോന്നുന്നു. സുജാതയേട്ടത്തിയുടെ കഥയിലേക്കു് ഇനിയും നമുക്കു മടങ്ങിവരേണ്ടതുണ്ടു്. അതിനു മുമ്പു കോൾടൈയിൽപാട്ടു നടക്കട്ടെ.

മിസ്റ്റർ സൊറാബ്ജി ഭാരതീയരീതിയിൽ കരം കൂപ്പി ശുദ്ധവംഗഭാഷയിൽ പറയുകയുണ്ടായി: ''വന്ദേ!

ബാറിൽ നിങ്ങളെ ലഭിക്കുന്നപക്ഷം എനിക്കിനി ഒന്നും ഭയപ്പെടാനില്ല.''

സൊറാബ്ജി ഞങ്ങളുടെ പുതിയ ബാർമാനേജരാണ്. വൃദ്ധനാണെങ്കിലും മുഖത്തിനു പഴുത്ത ആപ്പിളിന്റെ നിറമുണ്ട്. പ്രായാധിക്യത്താൽ അല്പം കൂനു ബാധിച്ചു. ഞാൻ ആശ്ചര്യത്തോടെ ചോദിച്ചു: ''നിങ്ങൾക്കു ബംഗാളി അറിയാമല്ലോ?''

''അതുകൊള്ളാം! ഞാൻ ഈ കല്ക്കത്തയിൽ വന്നകാലത്തു് നിങ്ങൾ ജനിച്ചിട്ടുപോലുമുണ്ടായിരുന്നില്ല. എനിക്കും അന്നു പതിനാലുവയസ്സു പ്രായമേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ.''

''അബ്കാരികണക്കുകൾ കൃത്യമായി സൂക്ഷിക്കണം. ആ പേരു കേൾക്കുമ്പോൾത്തന്നെ എനിക്കു ഭയം തോന്നുന്നു.''

സൊറാബ്ജി തടിച്ച കണ്ണട മുഖത്തുനിന്നു മാറ്റി, ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''എനിക്കവരെ ഭയമില്ല. ഡ്യൂട്ടിയിൽ ന്യൂനത വരുത്തുകയോ മദ്യത്തിൽ മായംചേർക്കുകയോ സ്ത്രീകളെ ഒറ്റയ്ക്കു ബാറിൽ ഇരുത്തുകയോ ചെയ്യുകിൽ മാത്രമേ എക്സൈസ്ഡിപ്പാർട്ടുമെന്റിനെ ഭയപ്പെടേണ്ടതുള്ളൂ.''

സൊറാബ്ജി മദ്യക്കുപ്പികൾ ഓരോന്നും എടുത്തുനോക്കി. ഹെഡ്ബാർമാൻ രാംസിംഗ് അവിടെയുണ്ടായിരുന്നു. ഒരു കുപ്പിയെടുത്തു തിരിച്ചും മറിച്ചും നോക്കിയതിനുശേഷം സൊറാബ്ജി രജിസ്റ്റർ പരിശോധിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിനു് എന്തോ സംശയം തോന്നി: ''രാംസിംഗ് സ്റ്റോക്ക്രജിസ്റ്ററിൽ നാലുപെഗ്ഗ് എന്നാണെഴുതിയിരിക്കുന്നതു്. എന്നാൽ കുപ്പിയിൽ അഞ്ചുപെഗ്ഗ് ഉണ്ടെന്നു തോന്നുന്നല്ലോ!''

''കൈകൊണ്ടു് അടക്കുന്നതല്ലെ യജമാനനേ! അല്പം കൂടിയും കുറഞ്ഞും ഇരുന്നെന്നുവരും.''

''ഇതിൽ എനിക്കു പങ്കില്ല. ഞാൻ ഒരിക്കലും ആക്കം അളവിൽ കുറയ്ക്കുകയില്ല, കൂട്ടുകയുമില്ല.'' പിന്നീടു് സൊറാബ്ജി എന്നെനോക്കി തിരിഞ്ഞു: ''ഞാൻ ഈ

രംഗത്തു കാലുകുത്തിയ കാലത്തു് ഒന്നോ ഒന്നരയോ പെഗ്ഗ് മദ്യത്തെച്ചൊല്ലി ആരും തലപുകച്ചിരുന്നില്ല. അന്നു് ആറുരൂപാ വിലയുണ്ടായിരുന്ന സാധനം ഇപ്പോൾ എണ്ണത്തിയാറുരൂപാ കൊടുത്താലും കിട്ടുകയില്ല. ഉപഭോക്താക്കൾക്കു് ഒരുതുള്ളി കുറച്ചുകൊടുക്കുക എന്നു പറയുന്നതിന്റെ അർത്ഥം വഞ്ചനയാണു്.'' ഓരോ കപ്പിയും എടുത്തു നോക്കിയതിനുശേഷം അദ്ദേഹം സെല്ലറിലേക്കു പോയി.

മണ്ണിനടിയിൽ നൂറിയൻപതുവർഷം പഴക്കമുള്ള ഒരു ഇരുട്ടറയുണ്ടു്. അവിടെ മറ്റുള്ളവർക്കു പ്രവേശനമില്ല. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിന്റെ സ്ഥാപകനായ സിംപ്സൺസായ്പു് സ്വന്തം കൈകൊണ്ടു് അടുക്കിവെച്ച മദ്യക്കുപ്പികളും ആ സെല്ലറിൽ കാണാം. അതിനുശേഷം ഷാജഹാൻഹോട്ടലിന്റെ മാറിലൂടെ ചരിത്രത്തിന്റെ ചക്രങ്ങൾ എത്രയോ പ്രാവശ്യം ഉരുണ്ടുപോയി! സെയിലർ തൊപ്പിയും ഖാക്കി പാന്റും ധരിച്ച യൂറോപ്യൻപട്ടാളമേധാവി ചാന്ദ്പാലം ജെട്ടിയിൽ കപ്പലിറങ്ങി ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ ഹിന്ദുസ്ഥാനത്തിലെ പ്രഥമരാത്രി കഴിച്ചുകൂട്ടിയ പ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഏകാന്തതയകറ്റാൻവേണ്ടി ഇതേ സെല്ലറിൽനിന്നു സ്കോച്ചു്വിസ്കിക്കുപ്പി പുറത്തിറക്കുകയുണ്ടായി. ഗംഗാനദിയിൽ പായ്ക്കപ്പലുകൾക്കു പകരം യന്ത്രക്കപ്പലുകൾ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടപ്പോഴും ഷാജഹാനിലെ ഷെല്ലറിൽനിന്നായച്ച പാനീയംകൊണ്ടു് ഉത്സവമാഘോഷിച്ച പിന്നീടു ഖാക്കിത്തൊപ്പിയും ഹാഫ് പാന്റും ധരിച്ച ഒരുസംഘം വെള്ളക്കാർ കൈയിൽ മേപ്പുമേന്തി കൽക്കത്തയിൽ ഹാജരായി. അവരുടെ നേതാവായ കാക്ഡൊനാൾഡ് സ്റ്റീഫൻസൺ സ്പെൻസറിന്റെ അതിഥിശാലയിലാണു് എത്തിപ്പെട്ടതു്. സംഘത്തിൽപ്പെട്ട കുറെ ആളുകളും ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലും വന്നു. അവർ ബാറിൽ ഇരുന്നുകൊണ്ടു രാപ്പകൽ എന്തൊക്കെയോ വരയ്ക്കാൻ തുടങ്ങി. ബാർജോലിക്കാരൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു: ''ഭ്രാന്തൻ സായ്പന്മാർ!'' ഇവർ യൂറോപ്പിൽനിന്നു യന്ത്രശക്തികൊണ്ടോടുന്ന വാഹനങ്ങളും കൊണ്ടുവരും. ഹിന്ദുസ്ഥാനത്തെ

ഇവർ ചങ്ങലകൊണ്ട് ബന്ധിക്കും: ഇരുമ്പുകൊണ്ട് പാത യുണ്ടാക്കും. ആ ഇരുമ്പുപാതയിലൂടെ വലിയവലിയ രാ ക്ഷസന്മാർ ഓടാൻതുടങ്ങും. സായ്പന്മാർ രാക്ഷസരെ യുദ്ധ ത്തിൽ പരാജയപ്പെടുത്തി ഇരുമ്പുപെട്ടികളിൽ അടച്ചുപൂ ട്ടിയിരിക്കുകയാണു്. അതാണു രാക്ഷസക്കൊന്നു ചെയ്യാൻ സാധിക്കാത്തതു്. ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു് അവരുടെ ദുഃഖം നിശ്വാ സമായി പുറത്തുവരുന്നു. ആ കറുത്ത നിശ്വാസത്താൽ ഹി ന്ദുസ്ഥാനത്തിലെ ഗ്രാമങ്ങളും സുവർണ്ണവയലുകളും കത്തി ചാമ്പലായിത്തീരും! അതറിയാവുന്നതുകൊണ്ടാണു സായ്പ ന്മാർ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു ദുഃഖിക്കുന്നതു്! ആ ദുഃഖമകറ്റാൻവേണ്ടി അവർ രാപ്പകൽ മദ്യപിക്കുന്നു. സായ്പന്മാർ വിടവാങ്ങി ബന്ധനവിഹീനമാംനാല്പാസകേന്ദ്രമായ ഷാജഹാനിലെ പാ നശാല ശോകാച്ഛാദിതമായി. ഒരിക്കലും ആരും വിചാരി ക്കാത്തതു സംഭവിച്ചു പാമർകമ്പനി പരാജയപ്പെട്ടു. ഒറ്റ രാത്രികൊണ്ടു് അനേകം രാജാക്കന്മാർ ഭിക്ഷക്കാരായി ത്തീർന്നു. ദേവ്ലിയ രാജവിനു മനോബലം നല്കാൻ ഷാജഹാനിലെ സെല്ലറിൽനിന്നു ബ്രാണ്ടിക്കുപ്പികളും വി സ്കിക്കുപ്പികളും പുറത്തെടുത്തു വിസ്കിയുടെ മോഹിനിജാ ലത്താൽ കല്പിത എല്ലാം വിസ്മരിച്ചു. പുതിയ പൈസ്രോ യി വന്നു. പുതിയ ഗവണ്ണർ വന്നു പഴയ കുപ്പികൾ തുറ ന്നു നവാഗതരുടെ തൃഷ്ണ ശമിപ്പിക്കാനാരംഭിച്ചു.

പിന്നീടൊരുദിവസം ഷാജഹാൻഹോട്ടലിന്റെ മാ നേജ്മെന്റിനു തലയ്ക്കു കൈയുംകൊടുത്തിരിക്കേണ്ടിവന്നു. സ്പെൻസറിന്റെ ഹോട്ടലിൽ ഒരു പുതിയ യന്ത്രം വന്നു. ലിഫ്റ്റ്! മുകളിലെ നിലയിലെത്താൻ ആരും കോണി കയറി വലയേണ്ട. തല്ക്കാലത്തേക്കു സ്ത്രീകൾക്കു മാത്രമേ ലിഫ്റ്റ് അനുവദിച്ചിരുന്നുള്ളു. വനിതകൾ കുണുങ്ങിച്ചി രിച്ചുകൊണ്ടു് ഒരു കൂട്ടിൽക്കയറി ഇരിക്കും. രണ്ടു ബയറർ മാർ കപ്പിയും കയറുമുപയോഗിച്ചു ലിഫ്റ്റ് വലിച്ചുകയറ്റും. ഇനി ആരാണു് ലിഫ്റ്റില്ലാത്ത ഷാജഹാനിൽ പോകുന്നതു്? തങ്ങളുടെ പക്കൽ ഷാജഹാൻ വിസ്കി— സ്പെഷ്യലി ബോട്ടിൽഡ് ഇൻ സ്കോട്ട്ലന്റ് ഫോർ

ഷാജഹാൻഹോട്ടൽ—ഉണ്ടായിരുന്നിട്ടും മാനേജ്മെന്റ് പരിഭ്രമിച്ചു.

അങ്ങനെയിരിക്കെ ഒരു ദിവസം ഷാജഹാന്റെ ആകാശത്തിൽ പുതുയുഗത്തിന്റെ സൂര്യനുദിച്ചു. കാലം മാറി. വീക്ഷണഗതി മാറി. ഹോട്ടലുടമസ്ഥനും, വേഷഭൂഷയും, ബാർമാനും, ബാർമേഡും എല്ലാം മാറി. ആകാശത്തു സൂര്യനും ചന്ദ്രനും. മണ്ണിൽ വിസ്തീർണ്ണം പരിവർത്തനമുണ്ടായില്ല. ഹബ്സ്സ്സാസ്സിൽനിന്നാണു ഞാൻ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിന്റെ ചരിത്രം മനസ്സിലാക്കിയതു്. അദ്ദേഹം പറയുകയുണ്ടായി:

''ഷെല്ലറിൽ സിംപ്സൺ ഒരു പെട്ടി റെഡ്വൈൻ വെച്ചിരുന്നു. ലോർഡ് കഴ്സൺ ഈ ഹോട്ടലിൽ പാദാർപ്പണംചെയ്ത അന്നു് അതിൽ ഒരു കുപ്പി തുറക്കുകയുണ്ടായി. ബാക്കിയുള്ള വൈൻകുപ്പികളും ഇന്നും ഏതോ വിശിഷ്ടാതിഥികളുടെ വരവും പ്രതീക്ഷിച്ചു് നൂറാണ്ടിന്റെ നിദ്രയിലാണ്ടുകിടക്കുകയാണു്.''

അല്പം കഴിഞ്ഞു സൊറാബ്ജി മടങ്ങിവന്നു. ലഞ്ചിലെ തിക്കും തിരക്കും കുറഞ്ഞെങ്കിലും ക്ലൈവ് സ്ട്രീറ്റിലെ സാമ്പത്തികരിൽ ചിലർ അപ്പോഴും ഹാളിന്റെ ഒരു മൂലയിൽ ഇരുന്നിരുന്നു. അന്തർകവിഞ്ഞു മദ്യപിച്ചതുമൂലം ആഫീസിന്റെ മേൽവിലാസം മറന്നുപോയി. അവരിൽ ഒരാൾ ബെയറർറോട് ചോദിച്ചു: ''എല്ലാം കുഴപ്പത്തിലായി. ഞാൻ എവിടെയാണു ജോലിചെയ്യുന്നതെന്നു നിനക്കറിയാമോ?''

''യജമാനനേ! അങ്ങു് ഏതാഫീസിലാണു ജോലിചെയ്യുന്നതെന്നു് എനിക്കെങ്ങനെ അറിയാൻ കഴിയും?'' സാമ്പു് എന്നെ വിളിച്ചു: ''നിങ്ങളും ഈ അജ്ഞന്മാരെ ജോലിയിൽ നിയമിച്ചിരിക്കുന്നതെന്തിനു്?''

സൊറാബ്ജി ഉടൻതന്നെ അടുത്തുവന്നു് സാമ്പിനോട് ചോദിച്ചു: ''സർ! നിങ്ങളും ഈ ആഫീസിലല്ലേ ജോലിചെയ്യുന്നതു്?''

''സോറി! ഞാൻ അവിടത്തെ മാനേജിംഗ് ഡയറക്ടറാണു്. എന്നിട്ടു് എവിടെയാണു് ജോലിചെയ്യുന്നതെന്ന

റിയാതെ ഒന്നരമണിക്കൂറായി ഇവിടെ ഇരിക്കാൻ തുടങ്ങീട്ട്.''

സാസ്സ് പോയതിനുശേഷം സൊറാബ്ജിയോട് ചോദിച്ചു: ''നിങ്ങളെ എങ്ങനെ അറിഞ്ഞു?''

''ഇവരിൽ മിക്കവരേയും ഞാനറിയും. ആഫീസ് മാത്രം പോര, ഇവരുടെ വീട്ടം ഹോട്ടൽജോലിക്കാർ അറിഞ്ഞിരിക്കണം. രാത്രികാലങ്ങളിൽ ഇവക്ക് വീട്ടിലേക്ക് മടങ്ങാൻ കഴിഞ്ഞെന്നുവരില്ല. ഡ്രൈവർ ഉണ്ടെങ്കിൽ കുഴപ്പമില്ല. പക്ഷേ, പലരും അവർതന്നെ ഡ്രൈവ്ചെയ്തിട്ടാണ് ഇവിടെ വരുന്നതു്. അപ്പോൾ ടാക്സിയിൽ വീട്ടിലേക്ക് അയയ്ക്കേണ്ടിവരും.''

പിന്നീട് സംസാരിക്കാൻ ഞങ്ങൾക്ക് അവസരം ലഭിച്ചില്ല. സന്ധ്യയ്ക്ക് കോക്ടെയിൽപാർട്ടിക്കൊരുങ്ങണം.

ഈ ആധുനികലോകത്തു് പുരാതനസംസ്കാരത്തിന്റെ രസം ആസ്വദിക്കണമെന്നുണ്ടെങ്കിൽ ഹോട്ടലിലെ കോക്ടെയിൽപാർട്ടിയിൽ പങ്കെടുക്കണം. മിസ്സിസ് പക്കടാശിയുടെ പാർട്ടിയിൽനിന്നാണ് ഞാൻ ഈ അറിവു സമ്പാദിച്ചതു്. കോക്ടെയിൽപാർട്ടിക്കു് നാലു് അദ്ധ്യായങ്ങളാണുള്ളതെന്നു സൊറാബ്ജി പറഞ്ഞു.

ഒന്നാംഅദ്ധ്യായത്തിൽ അതിഥികളം സാധാരണനിലയിലായിരിക്കും. അപ്പോഴത്തെ സ്ഥിതി ഇതായിരിക്കും: ''ഹൗ ഡു യു ഡു? മിസ്സിസ് സെന്നിനെ കാണാത്തതെന്തു്? അവർ രാമകൃഷ്ണമെഷനിൽ ചേർന്നോ? പൂവർ മിസ്റ്റർ സെൻ! സ്ത്രീകളുടെ ഈ പ്രായം അല്പം അപകടംനിറഞ്ഞതാണ്. അല്പം അശ്രദ്ധ കാണിച്ചാൽ മതി കുടുംബിനി രാമകൃഷ്ണമെഷനിൽ ചേരാൻ. അന്യായം! എന്തുമാകട്ടെ! മിസ്സിസ് പക്കടാശി വളരെ നല്ല കാര്യമാണു ചെയ്തതു്. രണ്ടുവർഷം മുമ്പേ അനിന്ദ്യന്റെ വിവാഹം നടത്തേണ്ടതായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ പാശ്ചാത്യരാജ്യങ്ങളിലേക്കൊന്നു നോക്കൂ! ആവറേജ് മാരേജബിൾ ഏജ് ക്രമേണ കുറഞ്ഞുവരുന്നു പതിനാറും പതിനേഴും വയസ്സുള്ള യുവതീയുവാക്കന്മാർ വിവാഹിതരായി കുടും

ബജീവിതം നയിക്കുന്നു. വിവാഹിതരായി ഏറെത്താമസിയാതെ മെറ്റർനിറ്റി ഹോം! ഇന്ത്യയിലാകട്ടെ വിവാഹപ്രായം വർദ്ധിച്ചുവരികയാണു്. കുറേക്കാലത്തിനുശേഷം 'ആന്റി ശാരദാ ആകൂ' പാസ്സാക്കേണ്ടിവരും. കൺഗ്രാജുലേഷൻസ് മിസ്സിസ് പക്കടാശി! വാട്ട് എബൗട്ട് എ ഡ്രിങ്ക്?''

''ഞാൻ കഴിക്കുന്നുണ്ടു് മിസ്റ്റർ ബാനർജി! ഓറഞ്ച് സ്ക്വാഷ് ആണു് എന്നു കരുതി നിങ്ങളും സങ്കോചപ്പെടേണ്ട. നിങ്ങളും അവരിരുവരുടെയും ഹാപ്പിലൈഫ് ഡ്രിങ്ക്ചെയ്യൂ! ക്യാരി ഓൺ! ഷാംപൈൻ കോക്ടൈലുമുണ്ടു്. ഞാൻ അങ്ങോട്ടു പോകട്ടെ! അഗർവാല ഒറ്റയ്ക്കു നില്ക്കുന്നു. ഞങ്ങൾക്കുവേണ്ടി അദ്ദേഹം വളരെയെല്ലാം ചെയ്തിട്ടുണ്ടു്. റിയൽ ഫ്രണ്ട്!''

മിസ്സിസ് പക്കടാശി പോയപ്പോൾ മിസ്റ്റർ ബാനർജി പറഞ്ഞു: ''ഹലോ പി. കെ.! മിസ്സിസ് പക്കടാശിയുടെ പാട്ടി എന്തു പാട്ടിയാണു്! മണ്ണാങ്കട്ട! ഈവനിംഗ് ഡ്രസ്സു് നിർദ്ദേശിക്കേണ്ടതു് ഉചിതമായിരുന്നു. അല്ലാതെ ലൗഞ്ജ് സ്യൂട്ട്! ബാഡ്! ആഫ്റ്റർ ആം ഈവനിംഗ് സ്യൂട്ടില്ലെങ്കിൽ പാട്ടിയുടെ ഡിഗ്നിറ്റി നിലനില്ക്കയില്ല. കല്ക്കത്തയുടെ അധഃപതനം! നമ്മുടെ ഗ്രാമസ്സന്മാരും ധോത്തിയുമുടുത്തു് നമ്മോടൊപ്പമിരുന്നു് ഡിന്നർ കഴിച്ചേക്കും എന്നാണു തോന്നുന്നതു്. നാം നോക്കിനില്ക്കേണ്ടിവരും.''

രണ്ടാംഅദ്ധ്യായം ഗാഹികാന്തരീക്ഷത്തിലായിരിക്കും: ''ഇന്നു് എന്റെ ഹൃദയം സ്തംഭം ചെയ്യുന്നു. നമ്മം കോട്ടും പാന്റും, ടൈയും ധരിച്ചു നീറി മരിക്കുന്നതെന്തിനാണു്? ഈ ഫോർമാലിറ്റിയുടെ ആവശ്യമെന്തിരിക്കുന്നു? ബോയ് ഇവിടെ വരൂ! സ്കോച്ച്വിസ്ക്കി ബ്രാണ്ടി വേഗം കൊണ്ടുവരൂ! ശ്രീമതി അനിന്ദ്യനെ കണ്ടോ? മഴവില്ലാണു്! ശരിയല്ല, മൃഗലോചനസുന്ദരി, തന്റെ യൗവനോന്മത്തതനു ചലിപ്പിച്ചു് സംസാരിക്കുന്നു എന്നു പറയണം.''

മൂന്നാം അദ്ധ്യായം മദ്യത്തിന്റെ അനുഗ്രഹത്താൽ ഞാൻ ആരു് നീ ആരു് എന്ന നിലയിലെത്തും.

''എന്റെ വൈഫ് എത്ര സില്ലിയാണെന്നറിയാമോ? ഡ്രിങ്കുചെയ്യ എന്നറിഞ്ഞാൽ കരയാൻതുടങ്ങും. ഇതെത്ര തമാശയാണു്! ഞാൻ ഒരു ഡബിയം എസ്സ് എടുക്കുന്നു. മാധവപക്കടാശിയും അങ്ങനെതന്നെയാണു്. ബംഗാളിസ്ത്രീകളുടെ തിരക്കിൽപ്പെട്ട, മെഴുകിൽ വാർത്ത വിഗ്രഹമാണു്. മകന്റെ ലൈഫ് മിസ്റബിയം ആക്കിത്തീർക്കും. അതേ, അതേ! വിവാഹംചെയ്യുകയാണെങ്കിൽ പഞ്ചനദീതീരത്തുനിന്നു ചെയ്യണം. വണ്ടർഫുൾ! അവിടത്തെ സ്ത്രീകൾക്കു് ഡ്രിങ്കിന്റെ മഹത്വമറിയാം! രവിവാക്കുറിനു് അവരെ അറിയാമായിരുന്നു. അല്ലെങ്കിൽ ഇത്രയെല്ലാം സംസ്ഥാനങ്ങളുണ്ടായിരുന്നിട്ടും ദേശീയഗാനത്തിന്റെ ആദ്യവരിയിൽ പഞ്ചാബിന്റെ പേരു ചേർത്തതെന്താണു്? പഞ്ചാബ്, സിന്ധ്, ഗുജറാത്ത്, മറാഠ, ദ്രാവിഡ, ഉത്കല, ബംഗ—കവി മെറിറ്റ് അടിസ്ഥാനത്തിലാണു സ്ഥാനംനല്കിയതു്. അതു കണ്ടോ? ഗവണ്മെന്റ് മിസ്സിസിനോടൊത്തു് പെഗ്ഗുകൾ കാലിയാക്കുന്നു. എന്താണു് അവർ കഴിക്കുന്നതു്? പാരഡൈസ്, വണ്ടർഫുൾ! ജിൻ! ആഫ്രിക്കറ്റ്, ഓറഞ്ചു് മിക്ച്ചർ—സ്വർഗ്ഗമാണു്. നാമകരണംചെയ്തവന്റെ ഉദരത്തിൽ സംതിങ്ങ് ഉണ്ടായിരുന്നു. നിസ്സഹായയായ ആ സുന്ദരി എന്താണു കഴിക്കുന്നതു്? അവൾക്കു വലിയ സ്ഥാനമുണ്ടല്ലോ! അനിന്ദ്യപക്കടാശിയുടെ ഭാര്യയെ സംബന്ധിച്ചു ബോംബെയിലെ ഫാഷൻപേപ്പറിൽ പ്രബന്ധമെഴുതും! വാട്ട്? ലേഡി, ജിൻ ആൻറ്ലയും കഴിക്കുന്നോ? പൂവർ ഗേൾ! വിരഹദുഃഖിതയാണെന്നു തോന്നുന്നു. അവൾക്കു് ഒരുഗ്ലാസ് പിങ്ക്ലേഡി കൊടുക്കൂ! അതിൽ ജിന്നും മുട്ടയും ഗ്രേനാഡിയും ഉണ്ടായിരിക്കും. അപ്പോൾ അവളുടെ മൂഗലോചനത്തിൽ കൺമഷിരേഖ ഫ്ളോർസെന്റു പോലെ ഉജ്ജ്വലമാകും. ഏയ് ബ്രദർ! എന്തു പറഞ്ഞു? മതിയാക്കിയോ? നിങ്ങളും ഇക്കാലത്തെ നാരങ്ങാവെള്ളംകുടിയനായിത്തീർന്നോ? വിസ്മിത്തം പ്രവർത്തിക്കരുതു്. ഇത്തരം

സുവർണ്ണാവസരം നിത്യവും ലഭിക്കുകയില്ല. ദിവസേന ആരും കോക്ടൈൽപാട്ടിക്കു് ക്ഷണിക്കുകയില്ല. ഒരു പെഗ്ഗിനു് പന്ത്രണ്ടുരൂപാ വിലയാണെന്നു് ഓർത്തുകൊള്ളൂ!''

നാലാം അദ്ധ്യായത്തിൽ അംഗങ്ങം വളരെ കുറവായിരിക്കും. മൂന്നാം അദ്ധ്യായംകൊണ്ടു മതിയാക്കി പലരും സ്ഥലംവിടും. ആതിഥേയക്കു പോകാൻ ഉപായമില്ല. അതിഥികളും സ്ത്രീകളും ഉപേക്ഷിച്ചു് എഴുന്നേല്ക്കുന്ന ലക്ഷണവുമില്ല. ചിലർ അഹിംസാസിദ്ധാന്തമനുസരിച്ചു സത്യാഗ്രഹത്തിനു തയ്യാറാകും. ചിലർ ഹിംസാലുക്കളായിത്തീരും. സ്ഥലികസാമാനങ്ങളം വില്ക്കുന്ന പീടികയിൽ വെകിളിപിടിച്ച പോത്തു പ്രവേശിച്ച പ്രതീതിയായിരിക്കും അപ്പോഴം! ഗ്ലാസ്സുകളും കപ്പികളും ഉടയാൻതുടങ്ങും.

എന്താണു നടക്കുന്നതെന്നു് ആർക്കും മനസ്സിലാകുകയില്ല. മിസ്സിസ് പക്കടാശി ഭർത്താവിനോടൊത്തു സ്ഥലം വിട്ടു. ഇൻറസ്ട്രീസിൻെറ പി. ആർ. ഒ. ബില്ലിൻെറ പണം കൊടുക്കാനും വേണ്ടിവന്നാൽ പോലീസിനെ വിളിക്കാനുംവേണ്ടി കാത്തുനിന്നിരുന്നു. ഹാളം ശൂന്യമായിത്തുടങ്ങിയെങ്കിലും ഒന്നുരണ്ടുപേർ എഴുന്നേല്ക്കുന്നില്ല.

''സർ, ബാർ അടയ്ക്കാൻ സമയമായി.''

''ഷട്ട് അപ്പ്! ഇതെന്തു മര്യാദയാണു്? ക്ഷണിച്ചു വരുത്തീട്ടു ഭക്ഷണം തരാതിരിക്കുകയോ?''

പാവം! പി. ആർ. ഒ. ഭയപ്പെട്ടു. അതിഥികളം ഗ്ലാസ്സു് കാലിയാക്കി വീണ്ടും പോച്ചും പുറത്തിറങ്ങി. ബെയറർമാർ കപ്പിക്കഷണങ്ങളം പെറുക്കി ഹാളം വൃത്തിയാക്കുന്നതിനിടയിൽ മേശയ്ക്കടിയിൽ ഒരു മാന്യൻ കിടന്നുറങ്ങുന്നതു കണ്ടു. ഫോക്കലചാററർജിയാണു്. താങ്ങിപ്പിടിച്ചു പുറത്തു കൊണ്ടുവന്നപ്പോളം അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: ''വളരെ കരുതലോടെ ബാറ്റ്സ്മാൻ! ഭാഗിനേയൻെറ വിവാഹത്തിനു മനസ്സുറിഞ്ഞു മദ്യപിച്ചതാണു്.''

ഇതായിരുന്നു മിസ്സിസ് പക്കടാശിയുടെ കോക്ടൈൽപാട്ടി. സന്ധ്യയ്ക്കു് അവർ പുത്രനേയും പുത്രവധുവി

നേയുംകൂട്ടി ബാറിൽ പ്രവേശിച്ചപ്പോഴും ഈ ദൃശ്യങ്ങളൊന്നും സങ്കല്പിക്കാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നില്ല.

അനിന്ദ്യപക്കടാശി ഇന്നു് ഒരു പ്രത്യേകമനുഷ്യനായി കാണപ്പെട്ടു. എന്നെ കണ്ടപ്പോഴും അദ്ദേഹം എന്തോ പറയാൻ ഒരുങ്ങി. എന്നാൽ മിസ്സിസു് പക്കടാശി അതു സമ്മതിച്ചില്ല. ''മോനേ, ഇവിടെനിന്നു് അതുമിതും പറയാൻ സമയമില്ല. അതിഥികളും നിന്നെ കാത്തിരിക്കുകയാണു്.''

അനിന്ദ്യനോടു സംസാരിക്കാൻ അവസരം ലഭിച്ചില്ല. സംസാരിക്കാൻ ആഗ്രഹമുണ്ടായിരുന്നില്ല. എന്നിരുന്നാലും കൂട്ടച്ചിരികളുടേയും നിറപ്പകിട്ടാർന്ന മദ്യങ്ങളുടെ ലഹരിയുടേയും മദ്ധ്യത്തിൽ ഒരു യുവതിയുടെ വിഷണ്ണമുഖം പൊന്തിവരുന്നതായി തോന്നി.

മിസ്സിസു് പക്കടാശിയുടെ പാർട്ടികൊണ്ടു് എനിക്കു ലാഭമൊന്നും ഉണ്ടായില്ലെങ്കിലും ഹോട്ടലിനു ലാഭമുണ്ടായി. ആ കോക്ടൈൽപാട്ടിക്കു് പതിനായിരം രൂപയായിരുന്നു ചാർജ്ജു്. എക്സൈസു് ഇൻസ്പെക്ടർ കണക്കു പരിശോധിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു:

''ഇത്തരത്തിലുള്ള പാർട്ടികൾകൊണ്ടു നിങ്ങൾക്കും ഗവണ്മെൻറിനും ലാഭമുണ്ടാകും.''

''ബയറർമാർക്കും ലാഭമോണു്.'' സൊറാബ്ജി ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു.

''ലോകത്തുള്ള സകലർക്കും ലാഭം; ലിവറിനുമാത്രം നഷ്ടം!'' ഹബ്സ്സാസ്ത്രാണയു പറഞ്ഞതു്.

തൊപ്പിയൂരിക്കൊണ്ടദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: ''മാക്കോവിനെ കാണാൻ വന്നതാണു്. എൻറെ ഒരു സ്നേഹിതനു് ഒരു മുറി വേണം. പക്ഷേ, നിങ്ങളുടെ മാനേജരെ കാണുന്നില്ല.''

''ഞങ്ങൾ ഉള്ളപ്പോൾ ഇക്കാര്യത്തിനു മാനേജരെന്തിനാണു്?''

''എന്നാൽ ഏർപ്പാടുചെയ്യുന്നതു്''

ഞാൻ ഹബ്സ്സാസ്സിനേയുംകൂട്ടി കൗണ്ടറിലേക്കു നടന്നപ്പോഴേക്കും സൊറാബ്ജിയെ കണ്ടു: ''നിങ്ങളും ഇവിടെ!'' ഹബ്സ്സാസ്സു് അത്ഭുതത്തോടെ ചോദിച്ചു.

സൊറാബ്ജി ഗ്ലാനമായി ഒന്നു ചിരിച്ചു: ''എല്ലാം മുകളിലിരിക്കുന്നവന്റെ ഇച്ഛ! എനിക്കെന്തുചെയ്യാൻ കഴിയും?''

ഹബ്സ്സാസ്സു് അല്പസമയം അവിടെ നിന്നു. എന്തെങ്കിലും സംസാരിക്കാനുണ്ടായിരിക്കുമെന്നു് കരുതി ഞാൻ കൗണ്ടറിലേക്കു പോയി. രജിസ്റ്റർ പരിശോധിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കെ ഹബ്സ്സാസ്സു് എന്റെയടുത്തുവന്നു പറഞ്ഞു: ''റിസെപ്ഷനിസ്റ്റു് ആഗ്രഹിക്കുന്നപക്ഷം ഹോട്ടലിൽ സദാസമയവും മുറി ഒഴിവുണ്ടായിരിക്കും.''

''ഒരുകാലത്തു്. അതു ശരിയായിരുന്നു. എന്നാൽ വിദേശസഞ്ചാരികളുടേയും, ബിസ്സിനസ് ട്യൂറിന്റേയും, കോൺഫറൻസുകളുടേയും അനുഗ്രഹത്താൽ ആ കഴിവു് കാറ്റിൽ പറന്നുപോയി. ഇപ്പോഴത്തെ മാനേജർതന്നെയാണു ബുക്കിംഗിന്റെ മേൽനോട്ടംവഹിക്കുന്നതു്.'' ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു.

ഹബ്സ്സാസ്സിന്റെ സ്നേഹിതനു് ബുദ്ധിമുട്ടു നേരിട്ടില്ല. ഭാഗ്യവശാൽ ഒരു മുറി ഒഴിവുണ്ടായിരുന്നു.

''സൊറാബ്ജി എന്നുമുതല്ലാണിവിടെ ജോലിചെയ്യാൻ തുടങ്ങിയതു്?'' ഹബ്സ്സാസ്സു ചോദിച്ചു.

''കുറേദിവസമായി.''

''അയാളുടെ മകളുടെ സ്ഥിതി എന്താണു്?''

എനിക്കതൊന്നുമറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. അതിനാൽ ഞാൻ മിഴിച്ചുനിന്നതേയുള്ളു.

''മാക്കോ എവിടെപ്പോയി?''

''വെളിയിൽ പോയിരിക്കുകയാണു്.''

''നിങ്ങളുടെ ഈ ഹോട്ടൽ എക്സ്റേഷ്യിലൂടെ എനിക്കു കാണാൻ കഴിയും. ഒരുപക്ഷേ, അദ്ദേഹം കോർപ്പറേഷൻസ്ട്രീറ്റിൽ 'മെക്കോളെ' കുടിക്കാൻ പോയതായിരിക്കും.''

ലോർഡ് മെക്കോളെയുടെ പേരിൽ എന്തെങ്കിലും പാനീയമുള്ളതായി എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. ഹബ്സ്സാസ്സു ചിരിച്ചുകൊണ്ടു തുടർന്നു:

''പീനൽകോഡിന്റെ രചയിതാവും ചരിത്രകാരനുമായ മെക്കോളെ ജീവിച്ചിരുപ്പുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ അദ്ദേഹവും പരിഭ്രമിക്കുമായിരുന്നു. ബംഗാളികൾ അദ്ദേഹത്തെ നശിപ്പിച്ചു. ദേശിമാതാ, കാളിമാക്കു് എന്നിങ്ങനെയുള്ള പേരുകളിൽ ഒന്നാണു് മെക്കോളെയും. നിങ്ങളുടെ നല്ല ക്യാപ്റ്റന്മാരും, ഡിമ്പൽ, സ്ലോച്ചു്, ജോൺഹേഗു് തുടങ്ങിയ മികച്ച സാധനങ്ങളും ഉപേക്ഷിച്ചിട്ടു മെക്കോളെ കൂടിക്കാൻ പോകുന്നു. കുറേസമയംകൂടി കാത്തുനോക്കാം. മാക്കോളെയെ കണ്ടിട്ടു് ഒരത്യാവശ്യമുണ്ടായിരുന്നു.''

ഞാനും ഹബ്സ്സാസ്സും ലൗഞ്ജിൽ ഇരുന്നു. ബോസേട്ടൻ അടുത്തുവന്നു:

''കോഫിയോ ചായയോ കൊടുത്തയയ്ക്കട്ടെ? ഹോട്ടലിലെ നിസ്സാരതൊഴിലാളികളായ ഞങ്ങൾക്കു് അല്ലാതെ എന്തുചെയ്യാൻ സാധിക്കും?''

''ശരി! പത്തൊൻപതാംനൂറ്റാണ്ടിന്റെ എട്ടാം ദശകംമുതൽ നിങ്ങളുടെ ഹോട്ടലിൽനിന്നു ചായയും കോഫിയും കഴിക്കുന്നതാണു്. ഇപ്രാവശ്യവും കോഫി തന്നേതീരൂ!''

കോഫിക്കു് ഓർഡർ നല്കിയതിനുശേഷം ബോസേട്ടൻ ജോലിയിൽ വ്യാപൃതനായി. ഹബ്സ്സാസ്സു നാലുപാടും നോക്കിയതിനു ശേഷം പറഞ്ഞു: ''യൂറോപ്പിലെ പ്രസിദ്ധരായ നോവലെഴുത്തുകാരിൽ ആരെങ്കിലും ഇവിടെ വന്നു കുറേക്കാലം താമസിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ ബൃഹത്തായ ഒരു നോവൽ രചിക്കാൻ സാധിക്കുമായിരുന്നു. പാശ്ചാത്യരാജ്യങ്ങളിലെ പല ഹോട്ടലുകളും ഞാൻ കണ്ടിട്ടുണ്ടെങ്കിലും പൗരസ്ത്യനാട്ടിലെ ഹോട്ടലുകളോടു കിടപിടിക്കാൻ അവയ്ക്കു സാദ്ധ്യമല്ല. സിംപ്ലൺ, സിൽവർട്ടൺ, ഹോറാബിൻ, മാർക്കോപോളോ, ജൂസേ, എന്നുവേണ്ട ഈ സൊറാബ്ജിയും ബൃഹത്തായ ഒരു ഐതിഹാസിക നോവലിലെ കഥാപാത്രങ്ങളാണു്.''

കോഫി കഴിച്ചതിനു ശേഷം ഹബ്സ്സായ്ദ് വീണ്ടും തുടർന്നു:

''സൊറാബ്ജി എന്നെങ്കിലും നിങ്ങളുടെ ഹോട്ടലിൽ ജോലിചെയ്യാൻ വരുമെന്നു സങ്കല്പിക്കാനുംകൂടി സാദ്ധ്യമല്ലായിരുന്നു. ഒന്നാംലോകമഹായുദ്ധത്തിനു മുമ്പേ മുതൽ എനിക്ക് അയാളെ പരിചയമുണ്ട്. അന്ന് അയാളും ഹഫീസ്ജിയുടെ ബാറിലാണു ജോലിചെയ്തിരുന്നതു്. പ്രായം കുറവാണെന്ന കാരണത്താൽ എന്റെ ഒരു സ്നേഹിതൻ എക്സൈസ് ഡിപ്പാർട്ടുമെന്റിനു് റിപ്പോർട്ടുചെയ്തു. സൊറാബ്ജിയുടെ പേരു് 'മഡൻ' എന്നോ മറ്റോ ആയിരുന്നു. ശറാബ് (മദ്യം) വില്ക്കുന്ന ആളായതുകൊണ്ടു സൊറാബ്ജിയായി. മഡനനു് അന്നു പതിന്നാലുവയസ്സിൽ കൂടുതൽ പ്രായമുണ്ടായിരുന്നില്ല. പാവം കരഞ്ഞുകൊണ്ടു് എന്റെയടുത്തു വന്നു. പ്രായപൂർത്തിയാകാത്തവർ മദ്യം വില്ക്കുന്നതു നിഷിദ്ധമാണു്. എന്റെ സ്നേഹിതന്റെ റിപ്പോർട്ടനുസരിച്ചു് ഒരു പാവപ്പെട്ടവന്റെ ജോലി നഷ്ടപ്പെടുന്നതു കഷ്ടമാണു്. ഞാൻ ഇടപെട്ടു് ആ കേസ് തീർത്തു. അന്നുമുതല്ക്കേ ഞാനും മഡനനും തമ്മിൽ പരിചയത്തിലായി. ആദ്യമേ എനിക്കു സംശയം തോന്നി. പാർസികളിൽ ദരിദ്രരെ കണ്ടിട്ടില്ലല്ലോ! അവർക്കു പല ട്രസ്റ്റുകളുമുണ്ടു്! അവിടെനിന്നു സഹായം ലഭിക്കും! ഇത്ര ചെറിയ കുട്ടികളും പെരുവഴിയിലിറങ്ങേണ്ട ആവശ്യമില്ല. ആ സംശയം അകറ്റാൻവേണ്ടി ഒരു ദിവസം ഞാൻ ഹഫീസ്ജിയുടെ ബാറിൽ പോയി, ഒരു പെഗ് മദ്യത്തിനു് ഓർഡർ നല്കി. അപ്പോഴും വലിയ തിക്കും തിരക്കുമുണ്ടായിരുന്നില്ല. എന്നെ കണ്ടമാത്രയിൽ സൊറാബ്ജി അടുത്തു വന്നു പറഞ്ഞു: ''അങ്ങു് എന്നെ രക്ഷിച്ചില്ലായിരുന്നുവെങ്കിൽ ഞാൻ ഇന്നും ചൗരംഗിയിൽ അലഞ്ഞുതിരിയുമായിരുന്നു.''

''നീ ഇത്ര ചെറുപ്പത്തിൽ താഴ്ന്ന ജോലി ചെയ്യുന്നതെന്തിനാണു്?''

''സർ! ഞാൻ ഒരനാഥബാലനാണു്. അനാഥമന്ദിരസ്കൂളിൽ പഠിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. പക്ഷേ, എനിക്കു ബുദ്ധി

യില്ല. അദ്ധ്യാപകർ എത്ര ശ്രമിച്ചിട്ടും എന്റെ തലയിൽ ഒന്നും കയറിയില്ല. ബാല്യത്തിൽ ഭയനായിരുന്ന ഏതോ ഒരു ഇന്ത്യക്കാരൻ പിന്നീട് സ്വപ്രയത്നംകൊണ്ട് മഹാ പണ്ഡിതനായിത്തീർന്ന എന്നു കേട്ടിട്ടുണ്ട്. ഞാനും ശ്രമിച്ചു നോക്കി. പക്ഷേ, ഫലിച്ചില്ല. അവസാനം പെരുവഴിയിലിറങ്ങി.''

''ഏതെങ്കിലും ട്രസ്റ്റിൽനിന്നു സഹായം വാങ്ങിക്കൂടെ?''

''മതാപിതാക്കളിൽനിന്നു സഹായം ലഭിക്കാത്ത ഒരാൾ അന്യരോടെങ്ങനെ സഹായത്തിനഭ്യർത്ഥിക്കും? എന്നെ ഞാൻതന്നെ സഹായിക്കണമെന്നാണ് ഈശ്വരേച്ഛ! നിങ്ങളുടെ ആശീർവ്വാദത്താൽ ഞാൻ അതിനു ശ്രമിക്കുകയാണ്.''

അല്പസമയം മൗനമവലംബിച്ചതിനു ശേഷം ഹബ്സ്സാസ്സു പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങൾ സ്വതന്ത്രഭാരതത്തിൽ എല്ലാ രംഗത്തും സ്ത്രീകൾക്കു സ്വാതന്ത്ര്യമനുവദിച്ചിട്ടുണ്ട്. അല്ലേ?''

''ഉണ്ട്.''

''ഏതു രംഗത്താണിനിയും സ്ത്രീകൾക്കു സ്വാതന്ത്ര്യമനുവദിക്കാത്തത്?''

ഞാൻ മിഴിച്ചിരുന്നുപോയി. ഹബ്സ്സാസ്സു എന്റെ തോളിൽ തട്ടിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''സൊറാബ്ജിയോടു ചോദിക്കൂ! അയാൾ നിന്നനില്പിൽ പറഞ്ഞുതരും. സ്ത്രീസ്വാതന്ത്ര്യവിരോധിസംഘത്തിന്റെ നേതാവ് ബാറാണ്. നിസ്സംഗയായ സ്ത്രീയെ ബാറിൽ പ്രവേശിപ്പിച്ചുകൂടെന്നു ലൈസൻസിൽ പ്രത്യേകം നിഷ്കർഷിച്ചിട്ടുണ്ട്. നിങ്ങളുടെ രാജ്യത്തു സ്ത്രീകൾക്കെവിടെവേണമെങ്കിലും ഒറ്റയ്ക്കു സഞ്ചരിക്കാം. എവറസ്റ്റിന്റെ ശിഖരങ്ങളിൽ കയറിയാലും ആരും ഒന്നും പറയുകയില്ല. എന്നാൽ ബാറിൽ സ്ത്രീകൾക്ക് ഒറ്റയ്ക്കു പ്രവേശനമില്ല. പുരുഷൻ കൂട്ടത്തിലുണ്ടെങ്കിൽ ഒരു കുഴപ്പവുമില്ല. എത്രസമയം വേണമെങ്കിലും മദ്യത്തിന്റെ രസമാസ്വദിച്ചുകൊണ്ടു ബാറിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടാം. ഭരണഘടനയനുസരിച്ച് വ്യക്തിസ്വാതന്ത്ര്യവിരോധിയായ

ഈ നിയമത്തെ ഏതെങ്കിലും സ്ത്രീ വെല്ലുവിളിച്ചാൽ കഴപ്പത്തിലാകും. എന്നാൽ ഈ നിയമം പണ്ടുമുതൽ നിലനിന്നുപോരുന്നതാണു്. ഈ നിയമം പാസ്സാക്കിയവരുടെ ലക്ഷ്യം മറെറാന്നായിരുന്നു. താഴ്ന്ന നിലവാരത്തിലുള്ള ബാറുകളിൽ ഇന്നും സ്ത്രീകളെ പ്രവേശിക്കുന്നുണ്ടു്. സെക്കൻറ്ഹാൻറ് ശരീരമാകുന്ന വലയുമായി ദേശവിദേശങ്ങളിലെ സ്ത്രീകളെ മുഴുത്ത മത്സ്യങ്ങളുടെ പ്രതീക്ഷയോടെ ഹോട്ടലുകളിൽ കാത്തിരിക്കുന്നു.

നിയമം മോശമല്ല. എന്നാൽ കുറെ പുരുഷന്മാർ ഈ നിയമത്തിന്റെ തണലിൽ ഉപജീവനംകഴിക്കുന്നുണ്ടു്. സ്ത്രീകളെ പരിചയപ്പെടുത്തിക്കൊടുക്കാൻവേണ്ടി ആംഗ്ലോ ഇന്ത്യൻ യുവാക്കന്മാർ വെള്ളക്കപ്പായവും ഫുംപാന്റുമണിഞ്ഞു വഴിയിൽ കാത്തുനില്ക്കും.

''ഹലോ! ഡാളി! ഇന്നെന്നെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോകണം. നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടി എത്രസമയം വേണമെങ്കിലും കാത്തുകാത്തിരിക്കാം.''

''സാദ്ധ്യമല്ല. പീറ്ററെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോകാമെന്നു് അവന്റെ അമ്മയ്ക്കു വാക്കുകൊടുത്തുപോയി. അവനു് ഒരു രൂപാ കൊടുത്താൽ മതി.''

''ഞാൻ പന്ത്രണ്ടണയ്ക്കു തയ്യാറാണു്.''.

നിങ്ങളെല്ലാം ചെമ്മീന്റെ നിലവാരത്തിലെത്തിപ്പോയല്ലോ! സ്ത്രീകളെക്കാളും വിലകുറഞ്ഞവർ. പന്ത്രണ്ടണയ്ക്കുവേണ്ടി നിങ്ങൾ സ്ത്രീകൾക്കു കൂട്ടായി എത്ര സമയം വേണമെങ്കിലും ബാറിൽ ഇരിക്കും!

അബ്കാരിനിയമത്തെ മറികടക്കാൻ സ്ത്രീകൾക്കു കൂട്ടുകാരനോ അല്ലെങ്കിൽ എസ്കോർട്ടോ വേണം. അങ്ങനെയാണു മഡൻ ആദ്യമായി കല്ക്കത്തയിൽ ഭക്ഷണം സമ്പാദിച്ചതു്. ഒരു ആംഗ്ലോ–ഇന്ത്യൻ യുവാവായിരുന്നു മാഗ്ദ്ദ ശ്നം നല്കിയതു്. എന്നാൽ സൊറാബ്ജിയുടെ പ്രായത്തിലുള്ള എസ്കോർട്ടുകളുണ്ടെങ്കിലും സ്ത്രീകളെ ബാറിൽ പ്രവേശിപ്പിക്കാൻ പാടില്ലായിരുന്നു. ഹഫീസ്ജിയെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം പ്രായം ഒരു പ്രശ്നമായിരുന്നില്ല. പ്രായം കുറഞ്ഞ എസ്കോർട്ടുകൾക്കു കുറഞ്ഞ ചാർജ്ജ് കൊടുത്താൽ

മതിയാകും. സ്ത്രീകൾക്കതൊരാശ്വാസവുമാണ്. ബാറിൽ സംസ്കാരശൂന്യത പ്രകടിപ്പിക്കരുതെന്ന ഹഫീസ്ജി പറഞ്ഞിരുന്നു. ഒരു കൂപ്പി ലമനേഡ് വാങ്ങി രണ്ടു പേർ ഭാഗിച്ചു കുടിക്കരുതു്. ചുരുങ്ങിയപക്ഷം ഓരോരുത്തരുടേയും മുമ്പിൽ ഓരോ കൂപ്പിയെങ്കിലും കാണണം. അല്ലെങ്കിൽ ഹോട്ടലിന്റെ ഖ്യാതിക്കു ക്ഷതംതട്ടും.

സൊറാബ്ജി ഒരുനേരത്തെ ഭക്ഷണത്തിനുവേണ്ടി കൽക്കത്താനഗരത്തിൽ അലയുകയായിരുന്നു. അങ്ങനെയിരിക്കെ ധനംതല്ല സ്ട്രീറ്റ്കവലയിൽവെച്ചു് ഒരു ആംഗ്ലോ ഇന്ത്യൻ യുവാവിനെ കണ്ടുമുട്ടി. ആ യുവാവു പകരത്തിനൊരാളെ അന്വേഷിച്ചിരുന്നു. അവനാണു സിന്ധ്യയെ ബാറിൽ കൂട്ടിക്കൊണ്ടു പോയിരുന്നതു്. അവനിപ്പോഴും ഖടക്പൂരിൽ പോകേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. അവിടത്തെ റെയിൽവേവക്ക്ഷോപ്പിൽ ഒരു പരിചയക്കാരനുണ്ടു്. അയാളുടെ സഹായത്തോടെ ഒരു ജോലിയന്വേഷിക്കണം! അതിനാൽ അവൻ സൊറാബ്ജിയെ സിന്ധ്യയ്ക്കു പരിചയപ്പെടുത്തി, ഒരാഴ്ചത്തേക്കുമാത്രം. ഞാൻ മടങ്ങിവരുമ്പോഴും നീ സ്ഥലംവിട്ടുകൊള്ളണം. കുഴപ്പത്തിനു വട്ടംകൂട്ടരുതു്. ഒന്നുരണ്ടുപേർ ഈ ലയിനിൽ വൃത്തികേടു കാണിച്ചിട്ടുണ്ടു്. പക്ഷേ, തൊഴിൽമര്യാദ എന്നൊന്നു പാലിക്കണം! മുൻവശത്തെ പല്ലുകളും നഷ്ടപ്പെട്ടാൽ ആ സ്ഥലത്തു വേറെ പല്ലുകളും വരില്ലെന്നോർത്തുകൊള്ളണം!

മഡൻ സമ്മതിച്ചു. ഒരാഴ്ചത്തേക്കെങ്കിലും ഭക്ഷണം കഴിക്കാമല്ലോ! സൊറാബ്ജി—മഡൻ—ആദ്യമായി സിന്ധ്യയുടെ കൂട്ടത്തിലാണു ബാറിൽ പ്രവേശിച്ചതു്. വല്ലാത്ത ഭയം തോന്നി. സിന്ധ്യ കാലിന്മേൽ കാലും കയറ്റിയിരുന്നു സിഗറ്റു വലിച്ചു പുക വിട്ടുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു:

''നിങ്ങളും ലക്കിചോപ്പാണോ എന്നു നോക്കട്ടെ. അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ ഇപ്പോഴത്തെ ഉപഭോക്താവിനെ ലഭിക്കും.''

സൊറാബ്ജി ജീവിതത്തിലൊരിക്കലും ഇത്തരത്തിലുള്ള ഒരന്തരീക്ഷത്തെ അഭിമുഖീകരിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഉണങ്ങാത്ത ചാണകവരളിക്കു തീ കൊടുത്ത പ്രതീതി

യാണ സിഗറ്റിന്റെ പുക സൃഷ്ടിച്ചിരിക്കുന്നതു്. അല്പം അകലെനിന്നു മൂന്നുപേർ ബാന്റ് മുഴക്കുന്നുണ്ടു്. അവർ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു് ആംഗ്യംകാണിച്ചു സ്ത്രീകളെ വിളിക്കുകയാണു്. വെറുതെയിരുന്ന ലമനേഡ്കഴിക്കാതെ ഇവിടെ വന്നു് ആടുകയും പാടുകയും ചെയ്യൂ! ഗായകികളേയും നർത്തകികളേയും നിയമിക്കാൻ ഞങ്ങളുടെ ഹോട്ടലിനു കഴിവില്ല. മ്യൂസിക്കിനും ഡാൻസിനും ലൈസൻസുണ്ടു്. പണമടച്ചു് അതു പുതുക്കുന്നുമുണ്ടു്.

ബാറിൽ ലമനേഡ് മാത്രമേയുള്ള. തന്നെപ്പോലെ മറുപലരും സ്ത്രീകളോടൊപ്പം വന്നിട്ടുണ്ടു്. ഘടികാരത്തിൽ നോക്കി സിന്ധ്യ പറഞ്ഞു: ''ഒൻപതുമണിവരെ ഇങ്ങനെ ഇരിക്കണം. അതു കഴിഞ്ഞേ ഉപഭോക്താക്കൾ വരികയുള്ള. ഇന്നു നല്ല സ്ഥലം ലഭിച്ചില്ല. അല്പം വൈകിയാൽ നല്ല സ്ഥലങ്ങളെല്ലാം മറ്റുള്ള സ്ത്രീകൾ അധീനത്തിലാക്കും. ഉപഭോക്താക്കൾ ഒരു മൂലയാണിഷ്ടപ്പെട്ടന്നതു്. അവിടെ ഒഴിവില്ലെങ്കിൽ മാത്രമേ നമ്മുടെ അടുത്തേക്കു വരികയുള്ള. ഏഴുമണിമുതല്ലേ ഇവിടെ വന്നിരിക്കാൻ ധൈര്യമില്ല. മറ്റാരെയെങ്കിലും കൂട്ടുപിടിക്കണം.''

സൊറാബ്ജിയുടെ തൊണ്ട വരണ്ടു. അവൻ അല്പം ലമനേഡുകൂടി കുടിക്കാൻ ശ്രമിച്ചപ്പോൾ സിന്ധ്യ തടഞ്ഞു: ''ഹലോ മാൻ! നിങ്ങൾ എന്നെ വെള്ളത്തിലാക്കുമെന്നു തോന്നുന്നല്ലോ! എത്രനേരമിവിടെ ഇരിക്കേണ്ടിവരുമെന്നാരറിഞ്ഞു! ഇതിനകം അരഗ്ലാസ്സ് ലമനേഡ് ഉള്ളിലാക്കി. ഇനിയും ലമനേഡ് വേണമെങ്കിൽ പൈസകൊടുത്തു വാങ്ങിക്കൊള്ളൂ! എന്റെ പക്കലിങ്ങനെ ധൂർത്തടിക്കാൻ പൈസയില്ല. ഉപഭോക്താക്കൾ വരുമോ ഇല്ലയോ എന്നും അറിഞ്ഞുകൂടാ.''

സൊറാബ്ജി പിന്നീടൊന്നും പറഞ്ഞില്ല. ദാഹം കൊണ്ടു തൊണ്ടവരളുന്നു. മുമ്പിലിരിക്കുന്ന ഗ്ലാസ്സിൽ ലമനേഡ് നൃത്തംചെയ്യുന്നു. സിഗറ്റിന്റെ പുകയാൽ ചുമ വരുന്നുണ്ടു്. രണ്ടുപഭോക്താക്കൾ ബാറിൽ പ്രവേശിച്ചു. സിന്ധ്യ അവരുടെ അടുത്തേക്കു് ഓടിച്ചെന്നു. എന്നാൽ അവളുടെ വലയിൽ മത്സ്യം കുടുങ്ങിയില്ല. സിന്ധ്യ കിത

ച്ചുകൊണ്ട് മടങ്ങിവന്നു വീണ്ടും സിഗറ്റ് കത്തിച്ചു പുക വിട്ടു. കൂട്ടുകാരനായ സൊറാബ്ജിക്കു യാതൊന്നിലും ശ്രദ്ധയില്ല.

''ശരി! ഇനി അല്പം ലെമനേഡ് കൂടിച്ചുകൊള്ളൂ! നാളെമുതൽ മൂന്നുനാലു ഗ്ലാസ്സ് വെള്ളം കൂടിച്ചിട്ടേ പോരാൻ പാടുള്ളൂ. എത്രസമയം ഇവിടെ ഇരിക്കേണ്ടിവരുമെന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. ഭാഗ്യമുണ്ടെങ്കിൽ ഒരുമണിക്കൂറിനുള്ളിൽ പണവും വാങ്ങി തിരിച്ചുപോകാൻ സാധിക്കും.''

സിന്ധ്യയുടെ സംഭോഷണം നീണ്ടുപോകുമായിരുന്നു. പെട്ടെന്ന് അവൾ ഞെട്ടിവിറച്ചു. ബാർമാൻ ധൃതിയിൽ എല്ലാ സീറ്റുകളും പരിശോധിച്ചു. എല്ലാവക്കും എസ്കാട്ടില്ലെങ്കിൽ കേസ് ചാജ്ജ്ചെയ്യും! ഏതെങ്കിലും സ്ത്രീ ഒറ്റയ്ക്കു ബാറിൽ വന്നിട്ടുണ്ടോ എന്നറിയാൻ പോലീസ് ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു ബാർ പരിശോധിക്കും.

''നല്ലവണ്ണം നോക്കിക്കൊള്ളൂ സർ! എല്ലാവക്കും എസ്കാർട്ടുണ്ട്. ജനയിൻ കസ്റ്റമേഴ്സ്''' ഹഫീസ്ജി വിനയസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു.

ഇൻസ്പെക്ടർ സിന്ധ്യയുടെ മുമ്പിൽ വന്നു. അവൾ സിഗറ്റു വലിച്ചു പുകവിട്ടുകൊണ്ട് സൊറാബ്ജിയുടെ കൈപിടിച്ച് വിരലുകളിൽ തലോടിക്കൊണ്ടിരുന്നു: ''ശരി! ജോണീ! പിന്നീടെന്തു സംഭവിച്ചു!''

സൊറാബ്ജി ഭയന്നുപോയി. അവൻ എഴുന്നേറ്റു നിന്നു. അതു കണ്ട മാനേജർ പരിഭ്രമിച്ചു.

''ഇവരേയുംകൂട്ടിയാണോ നിങ്ങൾ ബാറിൽ വന്നിരിക്കുന്നതു?'' ഇൻസ്പെക്ടർ സൊറാബ്ജിയോടു ചോദിച്ചു.

എന്തു പറയണമെന്നു സൊറാബ്ജിക്കറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. സിന്ധ്യ കാലേകൂട്ടി ഒന്നും പറഞ്ഞുകൊടുത്തിട്ടുമില്ല. അവൾ കണ്ണുകൊണ്ട് ആംഗ്യം കാണിച്ചു.

സൊറാബ്ജി തലയാട്ടി: ''അതേ!''

ഇൻസ്പെക്ടർക്ക് എല്ലാം മനസ്സിലായി. അദ്ദേഹം ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''തികച്ചും പുതിയ ആളാണ് അല്ലേ?''

''എന്താണു സർ ഈ പറയുന്നതു്? ജനയിൻ കസ്റ്റമറാണു്. മിക്കപ്പോഴും ഇവിടെ വരാറുണ്ടു്.''

ഹഫീസ്ജി വിശദീകരണം നൽകി:

''അതേ! അതേ! ലമനേഡ് കുടിക്കാൻ ഇത്രയും പറ്റിയ സ്ഥലം കല്ക്കത്തയിൽ വേറെയെങ്ങുമില്ലല്ലോ?'' ഇൻസ്പെക്ടർ പോയതിനുശേഷം ഉപഭോക്താക്കൾ വരാൻ തുടങ്ങി. പ്രതിഫലം വാങ്ങി സൊറാബ്ജി സീറ്റൊഴിഞ്ഞുകൊടുത്തു. ഉപഭോക്താവു് സിന്ധ്യയുടെ പാശ്വത്തിൽ ഇരുന്നു.

പിറ്റേദിവസം സിന്ധ്യ സൊറാബ്ജിയോടു പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങൾക്കു ഭാഗ്യമുണ്ടു്. ഇന്നലത്തെ ഉപഭോക്താവു് എനിക്കു വയറുനിറയെ മദ്യം വാങ്ങിത്തന്നു പണം തരാൻ മടിച്ചതുമില്ല. നിത്യവും ഇത്തരത്തിലുള്ള ഉപഭോക്താക്കളെ ലഭിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ നമുക്കു യാതൊരു ബുദ്ധിമുട്ടും നേരിടുകയില്ലായിരുന്നു''

സൊറാബ്ജി സിന്ധ്യയുടെ പാശ്വത്തിലിരുന്നു ലമനേഡ് കുടിച്ചുകൊണ്ടു് ഉപഭോക്താക്കളെ പ്രതീക്ഷിക്കുകയാണു്. ഇന്നും ഭാഗ്യം നേരെയാണു്. ലമനേഡ് അല്പം കുടിച്ചപ്പോഴേക്കും ഉപഭോക്താവെത്തി. സൊറാബ്ജി എഴുന്നേറ്റപ്പോൾ സിന്ധ്യ പറഞ്ഞു: ''വായിൽ വന്നവസ്തു ഉപേക്ഷിക്കരുതു്. ഇതു കുടിച്ചിട്ടു പൊയ്ക്കോളൂ.''

അന്നും സൊറാബ്ജി സിന്ധ്യയുടെ അടുത്തു ചെന്നു: ''റീയലി ലക്കി ചോപ്പ്!'' സിന്ധ്യ തുടർന്നു: ''ഇന്നലെ എന്തു സംഭവിച്ചു എന്നറിയാമോ? ഉപഭോക്താവിനേയും കൊണ്ടു് കാറിൽ സഞ്ചരിച്ചു. ഒരുമണിക്കൂറിനുള്ളിൽ തിരിച്ചുപോരാൻ കഴിഞ്ഞു. അയാൾക്കു് തീവണ്ടിയിൽ പോകേണ്ടതുണ്ടായിരുന്നു. ഒരു റൗണ്ടുകൂടി നോക്കാമായിരുന്നു. നിങ്ങളെ പറഞ്ഞയച്ചതു വലിയ തെറ്റായിപ്പോയി. ഒറ്റയ്ക്കു പോയിനോക്കിയെങ്കിലും മാനേജർ സമ്മതിച്ചില്ല. മറ്റുള്ള സഹോദരികൾക്കും ഒരു ചാൻസ് ലഭിക്കട്ടെ എന്നു പറഞ്ഞു് എന്നെ മടക്കി അയച്ചു. സിന്ധ്യ സൊറാബ്ജിക്കു കുട്ടത്തൽ പൈസ കൊടുത്തു: ''നിങ്ങൾ ഇത്ര ലജ്ജിക്കുന്നതെന്തിനു്? എഴുന്നേറ്റു പോകുന്നതിനു

മുമ്പ് ഉപഭോക്താവിനോട് ബക്ഷീഷ് ചോദിക്കണം. എന്റെ ആംഗ്യം എന്തെങ്കിലും കൊടുക്കണമെന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞുകൊള്ളാം. ഞങ്ങളും കുലീനകുടുംബാംഗങ്ങളാണ്. മാതാപിതാക്കളറിയാതെയാണിവിടെ വരുന്നതു്. പൈസ ലഭിച്ചില്ലെങ്കിൽ അവൻ എന്റെ വീട്ടുകാരോടു പറയും. പിന്നെ ഞങ്ങൾക്കു് പുറത്തിറങ്ങാൻ സാധിക്കുകയില്ല എന്നു പറയും.''

സൊറാബ്ജി ബക്ഷീഷ് ആവശ്യപ്പെട്ടില്ല. നിശ്ശബ്ദനായി നോക്കിയിരിക്കും. പോലീസുദ്യോഗസ്ഥന്മാർ ബാറിൽ വരുമ്പോഴും ഹഫീസ്ജി അവരെ സല്ക്കരിക്കും. ഇൻസ്പെക്ടർ രജിസ്റ്ററിൽ എഴുതും: ''രാത്രി പതിനൊന്നു മണിക്കു് ബാർ പരിശോധിച്ചു. മിസ്റ്റർ ഹഫീസ്ജി സ്ഥലത്തുണ്ടായിരുന്നു. ഹാളും നിറയെ ഉപഭോക്താക്കളും ഉണ്ടായിരുന്നു. സ്ത്രീകൾക്കെല്ലാം എസ്കോർട്ടുണ്ടായിരുന്നു. വിശേഷിച്ചൊന്നും റിപ്പോർട്ടുചെയ്യാനില്ല.''

ഇന്നും കല്ക്കത്തയിലെ ബാർരജിസ്റ്ററുകളിൽ അതേ വാചകത്തിലാണു് ഇൻസ്പെക്ഷൻറിപ്പോർട്ടെഴുതുന്നതു്. കറേദിവസം കഴിഞ്ഞു് സിന്ധ്യയുടെ എസ്കോർട്ട് മടങ്ങിവന്നു. എന്നാൽ അവനും സൊറാബ്ജിയെ ഉപേക്ഷിക്കാൻ തയ്യാറായില്ല. ഇത്ര ഭാഗ്യവാനായ ഒരാളെ ഞാൻ ഉപേക്ഷിക്കുകയില്ല എന്നായിരുന്നു അവളുടെ മറുപടി. പക്ഷേ, സൊറാബ്ജി സമ്മതിച്ചില്ല. അന്യായം പ്രവർത്തിക്കുകയില്ല. ''മറെറാരാളുടെ തൊഴിൽ തട്ടിപ്പറിച്ചാൽ ദൈവം കോപിക്കും!''

സിന്ധ്യയുടെ എസ്കോർട്ടായ സൊറാബ്ജിക്കു് ഹഫീസ്ജിയുടെ ബാറിൽ ജോലി ലഭിച്ചു. രാവിലെ ജോലികളൊന്നുമുണ്ടായിരിക്കുകയില്ല. ഒന്നോരണ്ടോ പേർ വന്നാൽത്തന്നെയും അവർ ഒരു പെഗ്ഗോ, അര പെഗ്ഗോ കഴിച്ചിട്ടു വേഗം പൊയ്ക്കൊള്ളും. ഉച്ചയ്ക്കും ചിലർ വരും. അവക്കും സന്ധ്യാസമയത്തെ കല്ക്കത്താസുന്ദരിയുടെ സാന്നിദ്ധ്യമുപഭോഗംചെയ്യാൻ സമയമില്ല. രാത്രി ഹഫീസ്ജി കൗണ്ടറിലിരിക്കും. ബാറിന്റെ നിറവും രൂപവും മാറും.

ഇത്രയും കാലമായിട്ടും സൊറാബ്ജിയെ മനസ്സിലാക്കാൻ എനിക്കു കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. ഇന്നു് അവനെ ഇവിടെ കണ്ടില്ലായിരുന്നെങ്കിൽ പുതുമ തോന്നുകയില്ലായിരുന്നു.

''സൊറാബ്ജിയെ നിങ്ങളും ഒരു കഥാനായകനാക്കിത്തീർത്തു.'' ഞാൻ പറഞ്ഞു.

''നിങ്ങളുടെ ഈ ഹോട്ടലിലെ ഓരോ ഇഷ്ടികയിലും ഓരോ നോവൽ ഒളിഞ്ഞുകിടപ്പുണ്ടു്. വാങ്മയത്തിൽ അധികം സംസാരിക്കുന്നതു് മനുഷ്യന്റെ ഒരു പ്രത്യേക സ്വഭാവമാണു്. ചിന്താശക്തി നശിക്കുമ്പോഴും ഉദ്ധരണികളെ ആശ്രയിക്കാൻ തുടങ്ങും. ഞാനും ഉദ്ധരണിയെ ആശ്രയിക്കുകയാണു്. നിങ്ങളുടെ ബോസു് ഒരിക്കൽ പറയുകയുണ്ടായി: ''ബാർ, നാം നിക്ഷേപിക്കുന്ന സകലതും നഷ്ടപ്പെടുത്തുന്ന ഒരു ബാങ്കാണു്. പണവും സമയവും നഷ്ടപ്പെടുന്നു. സ്വഭാവവും സംയമനവും നഷ്ടപ്പെടുന്നു. ആത്മാവും നഷ്ടപ്പെടുന്നു.''

എല്ലാം ചെലവുകോളത്തിലാണു് എഴുതിച്ചേർക്കുന്നതു്. ഈ നശിച്ച ബാങ്കിൽ പണവും, സമയവും, സ്വഭാവവും, കുടുംബത്തിലെ സുഖശാന്തിയും പണയംവെയ്ക്കുന്നു. ബാറുടമസ്ഥമാത്രം നേട്ടം ലഭിക്കുന്നു.

മഡൻ സൊറാബ്ജിയായിത്തീർന്നതു് എപ്പോഴാണെന്നു് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ. വളരെക്കാലത്തേക്കു തമ്മിൽ കാണാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. പിന്നീടൊരിക്കൽ ആകസ്മികമായി ധരംതല്ലസ്ട്രീറ്റിൽവെച്ചു ഞാൻ സൊറാബ്ജിയെ കണ്ടുമുട്ടി. അവൻ ഓടിവന്നു് എന്റെ കരം ഗ്രഹിച്ചു ചോദിച്ചു: ''എന്നെ ഓർക്കുന്നുണ്ടോ? നിങ്ങളുടെ അനുഗ്രഹംകൊണ്ടാണു് എനിക്കിന്നീ നിലയിലെത്താൻ കഴിഞ്ഞതു്. ഞാൻ ഹഫീസ്ജിയുടെ ബാറിലെ ജോലിയുപേക്ഷിച്ചു.''

''എന്തു സംഭവിച്ചു? വഴക്കുണ്ടായോ?''

''ഇല്ല. ദൈവം അനുഗ്രഹിച്ചു. ഞാൻ സ്വന്തമായി ഒരു ഹോട്ടൽ തുടങ്ങി.''

''അതിനു ധാരാളം പണം വേണ്ടേ?''

''ധരംതല്ലയിൽ ഒരു ബാറുണ്ടായിരുന്നു. അതിന്റെ ഉടമസ്ഥൻ രോഗബാധിതനായി ഇംഗ്ലണ്ടിലേക്കു മടങ്ങുന്നതിനുമുമ്പ് എന്നെ മാനേജിംഗ് പാർട്ണറായി നിയമിച്ചു. ലാഭത്തിൽ പകുതി കൊടുത്താൽ മതി.'' സൊറാബ്ജി എന്നെ സ്വന്തം ബാറിൽ കൂട്ടിക്കൊണ്ടു പോയി സല്ക്കരിച്ചു.

''വളരെ ശാന്തമായ സ്ഥലമാണിതു്. അവിടത്തെപ്പോലെ കുഴപ്പങ്ങളൊന്നുമില്ല. ഉപഭോക്താക്കളും നിശ്ശബ്ദരായി മദ്യപിച്ചിട്ടു പൊയ്ക്കൊള്ളും. പിന്നെ ഞാൻ എന്റെ പേരു മാറ്റി. ശറാബ് (മദ്യം) വില്ക്കുന്നവനായതുകൊണ്ടു് സൊറാബ്ജിയായി.''

''മദ്യവുമായി പരിചയപ്പെടാതെ വ്യവസായം നടത്തുന്നതെങ്ങനെ?''

''അങ്ങു് എന്താണീപ്പറയുന്നതു്? എന്റെ അധരങ്ങളിതേവരെ മദ്യം സ്പർശിച്ചിട്ടില്ല. സ്വന്തം കൈകൊണ്ടു് ഞാൻ അനേകംപേർക്കു മദ്യം പകർന്നുകൊടുക്കുന്നുണ്ടെന്നതു ശരിയാണു്.''

ഞാൻ സൊറാബ്ജിയുടെ വിവാഹത്തിലും പങ്കെടുക്കുകയുണ്ടായി. അവന്റെ ഭാര്യയാണു് ഹോട്ടലിലേക്കാവശ്യമായ സാധനസാമഗ്രികളും മാർക്കറ്റിൽനിന്നു വാങ്ങിയിരുന്നതു്. ആ ജോലി അന്യരെ ഏല്പിക്കുന്നതു ശരിയല്ല. വില കൂട്ടരുതെന്നു കൊടുത്തു എന്നു പറയുകയും ചീത്ത സാധനങ്ങളും വാങ്ങുകയും ചെയ്യും. ഒരിക്കൽ മാർക്കറ്റിൽവെച്ചു ഞാൻ സൊറാബ്ജിയുടെ ഭാര്യയോടു ചോദിച്ചു: ''നിങ്ങളുംതന്നെയാണോ മാർക്കറ്റിൽ പോകുന്നതു്?''

''ഞാൻ നോക്കിയില്ലെങ്കിൽ മറ്റാരാണു് ആ പാവത്തിനെ നോക്കുക? ഞാൻതന്നെ സാധനങ്ങളും വാങ്ങുന്നതുകൊണ്ടു് ചുരുങ്ങിയവിലയ്ക്കു നല്ല സാധനങ്ങളും ലഭിക്കുന്നു. ഉപഭോക്താക്കളും പ്രശംസിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.''

''ഹോട്ടലിലും ഭർത്താവിനെ സഹായിക്കാൻ പോകാറുണ്ടോ?''

''അവിടെയാണു കുഴപ്പം. ഹോട്ടലിൽ പ്രവേശിക്കാൻ എനിക്കനുവാദമില്ല. കിച്ചനിലെ ജോലിക്കാരുമാ

യി അല്പം സംസാരിക്കാനുണ്ടെന്നു പറഞ്ഞുനോക്കി. എന്നിട്ടും അദ്ദേഹം സമ്മതിച്ചില്ല. സാധനങ്ങൾ വാങ്ങി വീട്ടിൽ കൊണ്ടുവന്നു് 'മേനോ' തയ്യാറാക്കും. അദ്ദേഹം വീട്ടിൽനിന്നു ഹോട്ടലിലേക്കു കൊണ്ടുപോകും. ജോലി ത്തിരക്കുണ്ടെങ്കിൽ വേലക്കാരെ അയയ്ക്കും. ലോകത്തെവി ടെവേണമെങ്കിലും പൊയ്ക്കോളട്ടെ! പക്ഷേ, ബാറിൽമാ ത്രം പോകരുതെന്നാണു് അദ്ദേഹം പറയുന്നതു്.''

''നിങ്ങൾ വെറുതെ അതങ്ങു സമ്മതിച്ചുകൊ ടുത്തോ?''

മിസ്സിസ് സൊറാബ്ജി ലജ്ജിച്ചു തലതാഴ്ത്തി: ''ഞാൻ ബാറിൽ പ്രവേശിച്ചാൽ ജനിക്കാനിരിക്കുന്ന ശിശുവിനു് ദോഷംചെയ്യുമെന്നാണു് അദ്ദേഹം പറയുന്നതു്.''

ഹബ്സ്സായ്ക്കു് നെടുതായൊന്നു നിശ്വസിച്ചുകൊണ്ടു തുടർന്നു: ''സൊറാബ്ജിക്കു സന്താനമുണ്ടായി. ബാർ അവൻ വിലയ്ക്കുവാങ്ങുകയും ചെയ്തു. ഒരിക്കൽ അവൻ പറഞ്ഞു. ഈ ബാർ ഹഫീസ്ജിയുടേതുപോലെയല്ല. ഞാൻ നല്ല സാധനങ്ങളേ കൊടുക്കുകയുള്ളു. മായംചേർക്കുകയോ സ്ത്രീകളെ പ്രവേശിപ്പിക്കുകയോ ചെയ്യുന്നില്ല. എന്നിട്ടും ശാന്തിയില്ല.''

''എന്തുകൊണ്ടു്?''

''ഞാൻ പത്തരമണിക്കു് ബാർ അടയ്ക്കും. വൈകി വരുന്നവർ ക്ഷോഭിക്കും. ആദ്യത്തെ പെഗ്ഗു് ആരോഗ്യം, രണ്ടാമത്തേതു് ആനന്ദം, മൂന്നാമത്തേതു് ലജ്ജ, നാലാമ ത്തേതു ഭ്രാന്തു്. അപ്പോഴും എനിക്കു രസിക്കുകയില്ല. നി ത്യവും എന്തെങ്കിലും കഴപ്പും ഉണ്ടായിക്കൊണ്ടിരിക്കും. ശാന്തമായ അന്തരീക്ഷത്തിൽ മദ്യപിക്കാനാഗ്രഹിക്കുന്ന വരാണിവിടെ വരുന്നവർ. എന്നിട്ടും സ്ഥിതി ഇതാണു്.''

അതിന്റെ തെളിവു് എനിക്കു നേരിൽ കാണാൻ കഴിഞ്ഞു. ക്യാബിനിൽ ഇരിക്കുന്ന ഒരു് സായ്പു് അങ്ങയെ വിളിക്കുന്നു എന്നു് ബയറർ അറിയിച്ചു. സൊറാബ്ജി എഴുന്നേറ്റുചെന്നു. ഞാനും അവനെ അനുഗമിച്ചു ക്യാബി നിൽ ഇരുന്ന മാന്യൻ അധരം ചലിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു:

''നോട്ട് ഗ്രഡ് ഡ്രിങ്ക്. വെള്ളം ചേത്തിട്ടുണ്ട്.''

''എന്റെ ബാറിൽ യാതൊരു വഞ്ചനയുമില്ല. വിശ്വാസമില്ലെങ്കിൽ സീൽ പൊട്ടിക്കാത്ത കുപ്പി നിങ്ങളുടെ മുമ്പിൽവെച്ച് പൊട്ടിച്ച് അളന്നുതരാം.''

''ഫൈവ് പെഗ്സ് ആയം റെഡി ഡ്രിങ്ക് ചെയ്തിട്ടും സ്വാമി വിവേകാനന്ദന്റെ ശിഷ്യനാണെന്ന പ്രതീതിയാണ്.'' ഉപഭോക്താവു പറഞ്ഞു. സംഭവമെന്തെന്നു മനസ്സിലാകുന്നില്ല. ഇത്തരത്തിലുള്ള സംഭവം പലപ്പോഴും ഇവിടെ നടക്കാറുണ്ട് എന്നു പറഞ്ഞ് സൊറാബ്ജി സ്റ്റോറിൽനിന്ന് ഒരുകുപ്പി വിസ്കിയുമെടുത്തു കൃാബിനിൽ വന്നു: ''ഞങ്ങടെ ചരക്കു നേരിട്ടു വരുത്തുന്നതാണ്. ഇതാ കൺമുമ്പിൽ സീൽ പൊട്ടിച്ച പകർന്നു തരാം.''

ഉപഭോക്താവ് യഥാർത്ഥപ്രശ്നമെടുത്തിട്ട്: ''ഗേം വേണം.''

സൊറാബ്ജി ചിരിച്ചുകൊണ്ട് മറിയിംഗ്ലീഷിൽ നല്കിയ ഉത്തരം ഏതെങ്കിലും ഒരു സാഹിത്യകാരന്റെ കണ്ണുങ്ങളിൽ പതിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ മികച്ച ഒരു നോവൽ വിരചിതമാകുമായിരുന്നു. ഉപഭോക്താവ് സൊറാബ്ജിയുടെ കരംഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''പ്ലീസ്! പ്ലീസ്! ഗേം!''

''ഗേംസ് ഹിയർ നോ ഗ്രഡ്! ഹൗസ് ഗേം! ഗേംസ് ഇൻ യുവർ ഫാമിലി ഫാർ ബെറർ! ഹോട്ടൽ ഗേംസ് ടേക് ആയം മണി!'' സൊറാബ്ജി ആശയവിനിമയത്തിനുവേണ്ടി അഭിനയിക്കുകയും ചെയ്തു. ''സ്ടീറർ ഗേംസ് ഡോൺട് ലൗ യൂ! ദേ ലൗ യുവർ മണി ബാഗ്! ഹൗസ് ഗേം—ഒമൈ സിസ്റ്റർ ഇൻ യുവർ ഹൗസ്—ലൗ യൂ! ഈഫ് ഷി ഹിയർ, ഷി വിൽ വീപ്.''

സൊറാബ്ജി കരച്ചിൽ അഭിനയിച്ചു. ഉപഭോക്താവിനു ലജ്ജ തോന്നി. അയാം മദ്യത്തിന്റെ വില കൊടുത്തു് ബെയറർക്കു് ഒരു പൈപോലും ബക്ഷീഷ് കൊടുക്കാതെ സ്ഥലംവിട്ടു. സൊറാബ്ജി എന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു. ''കണ്ടില്ലെ? പണ്ടു ഞാൻ ഏകാകിയായിരുന്നു. അന്നു് എല്ലാം സഹ്യമായിരുന്നു. ഇന്നു ഞാൻ വൃദ്ധനും

ഒരു പിതാവുമാണ്. ഇതെല്ലാം സഹിക്കാൻ കഴിയുന്നില്ല.'' അന്നു ഞാൻ മടങ്ങിപ്പോന്നു. സൊറാബ്ജിയുടെ വ്യവസായം നല്ല നിലയിൽ പോകുന്നുണ്ടെന്നു് അറിഞ്ഞിരുന്നു. മറ്റു സ്ഥലങ്ങളിൽ ലഭിക്കാത്ത വസ്തുപോലും സൊറാബ്ജിയുടെ ബാറിൽ ന്യായവിലയ്ക്കു ലഭിച്ചിരുന്നു. പിന്നീടൊരിക്കൽ ഞാൻ കാറിൽ പോകുമ്പോൾ വഴിക്കുവെച്ചു സൊറാബ്ജിയെ കണ്ടു. കാർ നിർത്തി വിവരങ്ങളന്വേഷിച്ചു: ''എന്താണിവിടെ നില്ക്കുന്നതു്?''

''മദ്യപിച്ചാൽ മനുഷ്യന്റെ ബുദ്ധി ലോപിച്ചുപോകുന്നതെന്തുകൊണ്ടാണു്?''

''മദ്യത്തിൽ അടങ്ങിയിട്ടുള്ള ആൽക്കഹോളിന്റെ രസായനികപ്രക്രിയകൊണ്ടാകാം.''

ഞാൻ ഇനി മദ്യപാനികളോടൊന്നും പറയുകയില്ല. അവർ ഒരുമിച്ചു ബാറിൽ വന്നു് ഒരുമിച്ചു മദ്യപിക്കുന്നു. പിന്നീടു് ഒരുമിച്ചു വഴക്കുണ്ടാക്കുന്നു. കഴിഞ്ഞദിവസം രാത്രി ഒൻപതുമണിക്കു രണ്ടു മാന്യന്മാർ ബാറിൽ ഇരുന്നു ബഹളംകൂട്ടുകയും ഗ്ലാസ്സുകൾ എറിഞ്ഞുടയ്ക്കുകയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു. അടുത്തിരുന്നു നിശ്ശബ്ദരായി മദ്യപിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന മാന്യന്മാരിലൊരാൾ എന്നോടു പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങളുടെ ബാർ കള്ളഷാപ്പായിത്തീർന്നു. മാന്യന്മാക്കിവിടെ വരാൻ നിവൃത്തിയില്ല. ഹഫീസ്ജിയുടെ ബാറിലെ പെണ്ണുപിടിയന്മാക്കിവിടെ ആശ്രയം നല്കിയിരിക്കുന്നു. ഇവരെ നിയന്ത്രിച്ചില്ലെങ്കിൽ ഞങ്ങളിതാ പോകുന്നു.''

ഞാൻ വളരെ ബദ്ധപ്പെട്ടു് ആ മദോന്മത്തരുടെ മുമ്പിൽ ചെന്നു. അവർ അപ്പോഴും ക്രിക്കറിനെച്ചൊല്ലി വഴക്കടിക്കുകയായിരുന്നു. ഇന്ത്യ ഒറ്റ വാറിനു് എം. സി. സി.യെ അവസാനിപ്പിച്ചു. അടുത്ത വാറിനു് ആസ്ത്രേലിയ മൈതാനത്തിറങ്ങും. അപ്പോഴും അപരൻ പറഞ്ഞു: ''അതു സാദ്ധ്യമല്ല. ഞാനെന്റെ ഇഷ്ടംപോലെ ചെയ്യും. അതു തടയാൻ നിനക്കോ നിന്റെ തന്തയ്ക്കോ അധികാരമില്ല.'' പിന്നീടു് അവർ ഇരുവരും അസഭ്യംപുലമ്പാൻ തുടങ്ങി.

''നിങ്ങളെന്താണീ ചെയ്യുന്നതു്?'' ഞാൻ അവരോടു ചോദിച്ചു.

''ഇഷ്ടമുള്ളതു ചെയ്യുന്നു. നിങ്ങളം ആരാണു ചോദിക്കാൻ?''

''ഇതുപോലെ ബഹളംകൂട്ടാൻ അനുവദിക്കുകയില്ല. മറ്റുള്ളവക്കു് അസഹ്യമായിത്തീരുന്നു.''

''നിങ്ങളം എല്ലാവരും കേളംക്കുന്നില്ലേ? മദ്യപിച്ചു എന്നു പറഞ്ഞു് എന്നെ ബാറിൽനിന്നു പുറത്താക്കുംപോലും! ബാറുടമസ്ഥനു് ഇതു അഹങ്കാരമോ?'' ബഹളംകൂട്ടിക്കൊണ്ടിരുന്ന മദ്യപാനി പറഞ്ഞു. മറെറാരാളം അയാളെ പിന്താങ്ങി: ''ഉടമസ്ഥനിതു ധൈര്യമോ? നമുക്കിപ്പോളം ഇവിടെനിന്നു പോകണം. മദ്യപിച്ചു ബഹളമുണ്ടാക്കാതെ പിന്നെന്താ ഗീത ചൊല്ലണമോ?''

സൊറാബ്ജിയുടെ നയനങ്ങളം നിറഞ്ഞു: ''എല്ലാററിലും അത്ഭുതമെന്തെന്നറിയാമോ? എന്നോടു് ആവലാതി പറഞ്ഞവരാണു് ആദ്യം ഇറങ്ങിപ്പോയതു്. ഞാൻ അവരുടെ മുമ്പിൽ കരം കൂപ്പി അപേക്ഷിച്ചു. നിങ്ങളം പറഞ്ഞതുകൊണ്ടാണു് ഞാൻ അവരോടു ബഹളമുണ്ടാക്കരുതെന്നു പറഞ്ഞതു്. അപ്പോളം അവർ പറഞ്ഞതെന്താണെന്നോ? 'ഞങ്ങളം മദ്യപിച്ചു ബോധമില്ലാതെ വല്ലതും പറഞ്ഞെന്നുകരുതി ഞങ്ങളുടെ ഒരു സഹോദരനെ അപമാനിക്കുകയോ! ഹു ആർ യൂ? കൽക്കത്തയിൽ വേറെ മദ്യഷാപ്പുകളില്ലേ? ഇവിടെ ഈച്ചപോലും കയറുകയില്ല. വേണ്ടിവന്നാൽ ഞങ്ങളം പിക്കറ്റ്ചെയ്യും.'''

''ഏതാണ്ടു മൂന്നാഴ്ച എന്റെ ഹോട്ടൽ പൂട്ടിയിടേണ്ടിവന്നു. ഞാൻ ഇന്നു് അവരിൽ ഒരാളുടെ വീട്ടിൽ പോയി ക്ഷമാപണംചെയ്തു. മദ്യപാനികളുടെ വാക്കുകേട്ട മേലിൽ ആരേയും അപമാനിക്കുകയില്ലെന്നു വാക്കുതന്നാൽ ഞങ്ങളം വരാമെന്നായിരുന്നു അയാളം പറഞ്ഞതു്.''

ഹബ്സ്സാസ്സു് വിഷയത്തിലേക്കു മടങ്ങിവന്നു: ''അങ്ങനെയുള്ള സൊറാബ്ജിയെ ഞാൻ അറിയുമായിരുന്നു. ഒരു പുത്രിയുള്ളതിനെ വിദ്യാഭ്യാസംചെയ്യിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. എന്നാൽ സൊറാബ്ജി സ്വന്തം വ്യവസായമുപേക്ഷിച്ചു് ഷാജഹാനിൽ ജോലിക്കു വന്നതെന്തിനാണെന്നു മനസ്സിലാകുന്നില്ല.'' ഹബ്സ്സാസ്സു് വാച്ചിൽ

നോക്കി തുടർന്നു: ''നിങ്ങളുടെ മാനേജരെ ഇന്നു കാണാൻ സാധിക്കുമോ എന്നു തോന്നുന്നില്ല. മാക്കോ സദാസമയവും വെളിയിൽ പോകുന്നതെന്തിനാണു്? സ്യാട്ടാബോസു് ഒറ്റയ്ക്കെങ്ങനെ ഇത്രവലിയ ഹോട്ടൽ നിയന്ത്രിക്കും? എന്തുമാകട്ടെ, സൊറാബ്ജിയെ കാണാൻ കഴിഞ്ഞു എന്നതു വലിയൊരു കാര്യമാണു്.''

ഞാൻ വീണ്ടും ഡ്യൂട്ടിക്കു ഹാജരായി. സൊറാബ്ജി മിതഭാഷിയാണു്. അയാളിൽ ഞാൻ എന്നെ കണ്ടെത്തി. അദ്ദേഹം എന്നെപ്പോലെ സ്വന്തം കാലിൽ ബലമൂന്നി ജീവിതപ്രശ്നങ്ങളെ പരിഹരിക്കാനാഗ്രഹിക്കുന്നു. ഹെഡ് ബാർമാൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു: ''ശക്തിമാനായ സായ്പാണു് ബാബു. കോക്ടൈൽ മുഴുവൻ ഉള്ളംകൈയിലാണു്. എത്രയോ മിക്സ്ചറിംഗ് അറിയാമെന്നോ?''

ബാറിൽ സൂചികുത്താൻ സ്ഥലമില്ല. യന്ത്രങ്ങൾക്കും എണ്ണ വേണം. ആധുനികലൂബ്രിക്കേഷനാകുന്ന എണ്ണയാണ വിസ്കി. സന്നിഹിതരായിട്ടുള്ള മഹതീമഹാന്മാരുടെ വായിൽ വിസ്കി ഒഴിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ഒഴിഞ്ഞ ഗ്ലാസ്സുകൾ കുന്നുകൂടുന്നു. സൊറാബ്ജി എന്റെ ചെവിയിൽ പറഞ്ഞു: ''മൃതദേഹം സൂക്ഷിക്കാൻ വിസ്കിപോലെ മറെറാരു വസ്തുവില്ല. മൃതദേഹം വിസ്കിയിലിട്ടാൽ എത്രകാലം വേണമെങ്കിലും സൂക്ഷിക്കാം. ജീവനുള്ളവരെ മൃതരാക്കാനും വിസ്കി മതി.''

ഞാൻ സൊറാബ്ജിയുമായി വളരെ അടുത്തു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ബുദ്ധിക്കു തീക്ഷ്ണതയില്ലെന്നു മനസ്സിലായി. എന്നാൽ സന്മാർഗ്ഗത്തിൽ ജീവിക്കാൻ അതിയായ ആഗ്രഹമുണ്ടു്. അഗാധമായ ഈശ്വരവിശ്വാസവുമുണ്ടു്. എന്നാൽ മനസ്സാക്ഷിയുമായുള്ള ദ്വന്ദ്വയുദ്ധത്തിൽ സൊറാബ്ജി പരാജയപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. ഈ കഥയുടെ അവസാനഭാഗം സൊറാബ്ജിതന്നെയാണു് എന്നോടു പറഞ്ഞതു്.

സൊറാബ്ജി സ്വന്തം ബാറിന്റെ ഒരു മൂലയിൽ നിന്നുകൊണ്ടു് ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു വാച്ചിൽ നോക്കുകയാണു്. ഈ ബാർപവ്വം എപ്പോഴാണു് അവസാനിക്കും? തങ്ങൾക്കും കുടുംബമുണ്ടെന്നു മദ്യപാനികളെപ്പോഴാണു് ഓർമ്മവരുക?

ബില്ലിന്റെ പണവുമടച്ചു് ഇവർ എപ്പോഴും ഇറങ്ങിപ്പോകും? ബാർജോലിക്കാർ മേശകളും കസേരകളും സജ്ജീകരിക്കും? അവസാനം കണക്കു ശരിപ്പെടുത്തി, പണം എണ്ണണം. അതുകഴിഞ്ഞാൽ അവധി.

''ബാബുജീ! എനിക്കു വിദ്യാഭ്യാസംചെയ്യാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. എന്നാൽ അഭ്യസ്തവിദ്യരെ എനിക്കു ബഹുമാനമാണു്. നിങ്ങളും ധാരാളം പുസ്തകം വായിക്കാറുണ്ടല്ലോ. മനുഷ്യർ എന്തിനാണു മദ്യപിക്കുന്നതെന്നു പറയാമോ?''

''ഭീരു വിസ്സിയിൽ ധൈര്യം അന്വേഷിക്കുന്നു. ദുർബ്ബലൻ ശക്തിയന്വേഷിക്കുന്നു. ദുഃഖിതൻ സുഖമന്വേഷിക്കുന്നു. എന്നാൽ അധഃപതനമല്ലാതെ ഒന്നും ആക്കും ലഭിക്കുന്നില്ലെന്നാണു് സ്യാട്ടാ ബോസു് പറയുന്നതു്.''

സൊറാബ്ജി അതു വിശ്വസിച്ചു.

''മദ്യം വില്ക്കുന്നവനെപ്പറ്റി ആരും ഒന്നും പറഞ്ഞിട്ടില്ലേ?''

ഞാൻ അത്ഭുതത്തോടെ സൊറാബ്ജിയുടെ മുഖത്തു നോക്കി. അയാൾ തുടർന്നു:

''ഞാൻ നിങ്ങളോടെല്ലാം തുറന്നുപറയാം. നിങ്ങൾക്കു മനസ്സിലായില്ലെന്നുവരും. വിദ്യാഭ്യാസമില്ലാത്തതുകൊണ്ടു് എനിക്കു മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. എന്റെ മകളോടു ചോദിക്കാൻ കഴിയുമായിരുന്നു. പക്ഷേ, സ്വന്തം പുത്രിയോടിതെല്ലാം എങ്ങനെ ചോദിക്കും?''

സൊറാബ്ജി തന്റെ പുത്രിയെ അത്യധികം സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ടു്. അയാളുടെ ജീവിതമരുഭൂമിയിൽ പുത്രി ഒരു ഉദ്യാനമാണു്. ''നിങ്ങൾ എന്റെ പുത്രിയെ കണ്ടിട്ടില്ലല്ലോ? ഇത്ര ബുദ്ധിയും പാണ്ഡിത്യവുമുള്ള പെൺകുട്ടികൾ വളരെ വിരളമാണു്. സൗന്ദര്യവുമുണ്ടു്. എന്റെ മകൾ തടിച്ച പുസ്തകങ്ങൾ വായിക്കും. അവൾ എനിക്കു കത്തയയ്ക്കുമ്പോൾ അതുപോലെതന്നെ മറുപടി അയച്ചാൽക്കൊള്ളാമെന്നു തോന്നാറുണ്ടു്. പക്ഷേ, എനിക്കു വിദ്യാഭ്യാസമില്ല. അതു വലിയ ഒരു തെറ്റായിപ്പോയി. മകളുടെ മുമ്പിൽ ലജ്ജിക്കേണ്ടിവരുന്നു. അക്കാര്യങ്ങളെച്ചൊല്ലി തലപുകയ്ക്കുന്നതെന്നും വലിയ കത്തുകളെഴുതണമെന്നുമാണു്

പുത്രി പറയുന്നതു്. അനാഥശാലയിൽനിന്നു നാലാംക്ലാസ്സുവരെ പഠിച്ചു തെരുവിലിറങ്ങിയവന്റെ മകനും ഇപ്പോഴും ഇംഗ്ലണ്ടിൽ ഉപരിപഠനം നടത്തുകയാണു്.''

പൃഥ്വിയിൽ അനേകം സ്നേഹങ്ങളുണ്ടെങ്കിലും ഒരു പിതാവിനു പുത്രിയോടുള്ള സ്നേഹമാണു സ്വർഗ്ഗീയമെന്നു് ഒരു മഹാൻ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതു ഞാൻ ഓർത്തു. ഭാര്യയോടുള്ള സ്നേഹത്തിന്റെ പിന്നിൽ പ്രേമമുണ്ടു്. പുത്രനോടുള്ള സ്നേഹത്തിന്റെ പിന്നിൽ പ്രതീക്ഷയുണ്ടു്. എന്നാൽ പുത്രിയോടുള്ള സ്നേഹത്തിന്റെ പിന്നിൽ യാതൊരു സ്വാർത്ഥവുമില്ല. പുസ്തകത്തിൽ വായിച്ച കാര്യങ്ങളും ഇന്നു സൊറാബ്ജിയിൽ മൂർത്തിമൽഭാവംപൂണ്ടിരിക്കുന്നു.

സൊറാബ്ജി ഒരിക്കലും പുത്രിയേയും ഭാര്യയേയും ബാറിൽ വരാൻ അനുവദിച്ചിരുന്നില്ല. അയാളും രാവിലെ ഒൻപതുമണിവരെ വീട്ടിലുണ്ടായിരിക്കും. അവിടെനിന്നു സാമാനങ്ങളുമായി ബാറിൽ വരും. വൈകുന്നേരം ചായകുടിക്കാൻ വീട്ടിൽ പോകും. പിന്നീടു ബാറിലെ ജോലികളാരംഭിക്കും. രാത്രി അധികരിക്കുന്നതനുസരിച്ചു പ്രശ്നങ്ങളും അധികരിക്കും. പലരും ബാറിൽനിന്നു പോകാൻ ആഗ്രഹിക്കുകയില്ല. ബാർ അടയ്ക്കാൻ സമ്മതിക്കുകയില്ല. ബാർ അടയ്ക്കാൻ തുടങ്ങുമ്പോൾ അസഭ്യം പുലമ്പാൻ തുടങ്ങും. ഗ്ലാസ്സുകളും കുപ്പികളും എറിഞ്ഞുടയ്ക്കും. സൊറാബ്ജി ചിലരെ റിക്ഷയിലോ ടാക്സിയിലോ വീട്ടിൽ പറഞ്ഞയയ്ക്കും. അല്ലെങ്കിൽ വാഹനങ്ങൾക്കടിയിൽപ്പെട്ടു മരിച്ചുപോകും. ഉപഭോക്താക്കളും നമസ്കാരം പറഞ്ഞാണു് ബാറിൽ വരുന്നതു്. പക്ഷേ, കുറെ മദ്യം ഉള്ളിൽ ചെല്ലുന്നതോടെ നിറം മാറും.

അച്ഛാ! ഞാനും നിങ്ങളുടെ ബാറിൽ വരുന്നുണ്ടെന്നു മകനും പറയാറുണ്ടു്. അപ്പോഴെല്ലാം സൊറാബ്ജി തടയും: ''വേണ്ട മകളേ! എനിക്കവിടെ ധാരാളം ജോലിയുണ്ടു്.''

''അവിടെ വരുന്നതുകൊണ്ടെന്താണു ദോഷം?''

''ഛീ! ശാഠ്യംപിടിക്കരുതു്. അവിടെ പോകാൻ പാടില്ല.''

മകനംക്കിന്നു പ്രായമായി. പുഷ്പംപോലെ സൗന്ദര്യം തുളുമ്പുന്ന ബുദ്ധിയും, വിദ്യയും, ജ്ഞാനവുമുണ്ട്. എന്നാൽ അതിസരളഹൃദയയാണ്. ലോകത്തെപ്പറ്റി ഒന്നുമറിഞ്ഞുകൂടാ. നിങ്ങളെപ്പോലെ ഞാനും വ്യവസായംചെയ്യുമെന്നു് അവൾ അച്ഛനോടു പറയും.

''വേണ്ട മകളെ. നീ പ്രൊഫസ്സറാകണം. വലിയ പണ്ഡിതയാകണം. നിരക്ഷരകുക്ഷിയായ ഹോട്ടൽക്കാരന്റെ പുത്രി മഹാപണ്ഡിതയായിരിക്കുന്നു എന്നു ജനങ്ങൾ പറയണം.''

മകളെ ഇംഗ്ലണ്ടിലയയ്ക്കാനുള്ള ഒരുക്കങ്ങളെല്ലാം പൂർത്തിയായി. ഇതുമുഴുകാലം മകളിൽനിന്നു വിട്ടുപിരിഞ്ഞു് എങ്ങനെ ജീവിക്കുമെന്നു മനസ്സിലാകുന്നില്ല. പക്ഷേ, നിവൃത്തിമാർഗമില്ല. തന്റെ പുത്രി ഡാക്ടർ മിസ് സൊറാബ്ജിയായി മടങ്ങിവരണം. അന്നു തന്റെ പുത്രിയുടെ ചിത്രം പത്രങ്ങളിൽ പ്രസിദ്ധീകരിക്കും.

എന്നാൽ അന്നു രാത്രി പുത്രിക്കു് എന്തു സംഭവിച്ചു എന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. സൊറാബ്ജിയുടെ ബാറിൽ അപ്പോഴും വലിയ തിക്കും തിരക്കുമായിരുന്നു. ഒരാൾ ബോധമില്ലാതെ തറയിൽ കിടക്കുന്നു. അടുത്തു മൂന്നുനാലുപേർ ഇരുന്നു മദ്യപിക്കുന്നുണ്ട്. അവരിൽ ഒരാൾ വിളിച്ചുപറഞ്ഞു: ''ബെയറർ, ഒരു പെഗ്ഗുകൂടി കൊണ്ടുവരൂ!''

''യജമാനനേ! കുടിച്ച മദ്യത്തിന്റെ ബിൽ? ഓരോ ബില്ലും അപ്പപ്പോൾ ക്യാഷ്ചെയ്യണമെന്നാണു് അബ്കാരിനിയമം.''

''നിങ്ങൾക്കെന്താണു വേണ്ടതു്?'' സൊറാബ്ജി അടുത്തു ചെന്നു.''

''ഒന്നാംതരം വിസ്കിവേണം. കുടിക്കുമ്പോൾ തൊണ്ട എരിയുന്നതരത്തിലുള്ളതു്.''

സൊറാബ്ജിയും മദ്യം അളന്നുകൊടുത്തിരുന്നു. അങ്ങനെയിരിക്കെ ആരോ ബാറിൽ പ്രവേശിച്ചു. മദ്യപാനികൾ പിറുപിറുക്കുന്നതു കേട്ടു് സൊറാബ്ജി ഞെട്ടിത്തിരിഞ്ഞുനോക്കി. ''ആരു്? മകളോ? നീ ഇവിടെ?'' സൊറാബ്ജി ഒരുതരത്തിൽ പറഞ്ഞൊപ്പിച്ചു.

പുത്രി അച്ഛനെ വീട്ടിലേക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോകാൻ വന്നതായിരുന്നു. ഇനി അധികദിവസമില്ല. അതിനു ശേഷം വളരെക്കാലത്തേക്കു് അച്ഛനെ കാണാൻ സാധിക്കുകയില്ല. എപ്പോഴും അച്ഛന്റെ അടുത്തിരുന്നു സംസാരിക്കാൻ ആഗ്രഹം തോന്നുന്നു. അച്ഛൻ അനാഥശാലയിലായിരുന്ന കാലത്തു് വെണ്ണ ലഭിച്ചിരുന്നോ? അപ്പോഴും അച്ഛൻ പറയും: ''വെണ്ണയോ? എവിടെ? മൂന്നു കഷണം റൊട്ടി മാത്രമേ ലഭിച്ചിരുന്നുള്ള.''

പുത്രി ഇത്തരത്തിലുള്ള ഒരു കാഴ്ച ജീവിതത്തിൽ ഒരിക്കലും കണ്ടിട്ടുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഒരു വലിയ ചീനച്ചട്ടിയിൽ കിടന്നു് കുറെ മനുഷ്യർ തിളയ്ക്കുന്നു! അച്ഛന്റെ കൈയിലിരുന്ന അളവുപാത്രം വിറച്ചു് കുറെ മദ്യം തറയിൽ കിടന്നിരുന്ന മനുഷ്യന്റെ ശരീരത്തിൽ വീണു. അയാൾ ചാടിയെഴുന്നേറ്റു വിളിച്ചുപറഞ്ഞു: ''എനിക്കും ഒരു പെഗ്ഗു വേണം.''

പുത്രി സ്തംഭിച്ചുനിന്നുപോയി. അവളുടെ മുഖത്തു് ആരോ മഷി തളിച്ചതുപോലെ തോന്നി. ''അച്ഛൻ എന്നോടൊന്നിച്ചു വരുന്നില്ലേ?''

പുത്രിയെയുംകൂട്ടി റോഡിലിറങ്ങിയപ്പോഴും സൊറാബ്ജിയുടെ ശരീരം വിറയ്ക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു.

''നീ പൊയ്ക്കൊള്ളൂ! ബാർ ഇപ്പോഴും അടയ്ക്കാൻ നിവൃത്തിയാകമില്ല. ഉപഭോക്താക്കൾ ക്ഷോഭിക്കും.''

സൊറാബ്ജി വീട്ടിലെത്തിയപ്പോഴും പുത്രി ഉറങ്ങുകയായിരുന്നു. പിറേറദിവസം മകളുടെ മുമ്പിൽച്ചെല്ലാൻ സൊറാബ്ജിക്കു ഭയം തോന്നി. പുത്രിക്കു് ഇംഗ്ലണ്ടിൽ പോകേണ്ട ദിവസം അടുത്തുവരികയാണു്. സംസ്കാരത്തിന്റെ വിനാശകാരിയായ പ്രസരം അവളുടെ കോമളഹൃദയത്തെ പൊള്ളലേല്പിച്ചു. പുത്രിയെ കെട്ടിപ്പിടിച്ചു്, ഇതെല്ലാം ചിന്തിക്കുന്നതെന്തിനാണു മകളേ! നീ പഠിച്ചു വലിയ ആളായിത്തീരുക എന്നു പറയാൻ തോന്നിയെങ്കിലും സൊറാബ്ജിക്കതു കഴിഞ്ഞില്ല.

ഇംഗ്ലണ്ടിലേക്കു പോകുന്ന അന്നാണു് സൊറാബ്ജി പുത്രിയോടു സംസാരിച്ചതു്. ''നിനക്കു വല്ലതും പറയാ

ന്നുണ്ടോ? കുറെ ദിവസമായി നിനക്കു് എന്നോടെന്തോ പറയാനുള്ളതുപോലെ തോന്നുന്നു.''

പുത്രിയുടെ അധരം വിറച്ചു: ''അച്ഛാ! എനിക്കു ഭയം തോന്നുന്നു. നിങ്ങളുടെ പീടികയിൽ വരുന്നവരുടെ അമ്മ പെങ്ങന്മാരും ഭാര്യമാരും മക്കളും നമുക്കു മാപ്പു നല്കുമോ?''

അച്ഛൻ ഞെട്ടിപ്പോയി. 'ഞാനെന്തു ചെയ്യും? എന്റെ കുറ്റമെന്താണു്? ഞാൻ അവരെ ബാറിൽ വിളിച്ചുവരുത്തുന്നതല്ല. ഞാൻ സന്മാർഗ്ഗത്തിലൂടെ വ്യവസായം ചെയ്യുന്നു' എന്നു പറയാൻ ആഗ്രഹിച്ചെങ്കിലും സൊറാബ്ജി പറഞ്ഞില്ല.

മകനും തീവണ്ടിമാർഗ്ഗം ബോംബേയ്ക്കു പോയി. അവിടെനിന്നു കപ്പലിൽ ഇംഗ്ലണ്ടിലേക്കു തിരിക്കും. സൊറാബ്ജിയുടെ ഹൃദയം ഉരുകുകയാണു്. സദാസമയവും പുത്രിയുടെ വിഷണ്ണമുഖം കൺമുമ്പിൽ പൊന്തിവരുന്നു. 'അവർ നമുക്കു മാപ്പു നല്കുമോ?' എന്നാണു് അവനം ചോദിക്കുന്നതു്. മനസ്സാക്ഷിയുമായിട്ടുള്ള ദ്വന്ദ്വയുദ്ധത്തിൽ സൊറാബ്ജി പരാജയപ്പെട്ടു. അദ്ദേഹം തന്നോടുതന്നെ ചോദിക്കുകയാണു്, ഇത്രയധികം മദ്യം കഴിക്കാൻ ഞാൻ നിങ്ങളോടു പറയുന്നുണ്ടോ? ഒരു പെഗ്ഗു കഴിച്ചിട്ടു് എഴുന്നേറ്റു പോയിക്കൂടെ? പക്ഷേ, എനിക്കെന്തു ചെയ്യാൻ കഴിയും? ഞാൻ കൊടുത്തില്ലെങ്കിൽ അവർ അന്യബാറിൽ പോയി മദ്യപിക്കും. ''അവരുടെ ഭാര്യമാക്കും കുട്ടികൾക്കും തടഞ്ഞുകൂടെ? നിസ്സാരമദ്യവ്യവസായിയായ ഞാനെന്തു കുറ്റം ചെയ്തു?''

ഉത്തരം നല്കുന്തോറും വലിയ ചോദ്യചിഹ്നം സൊറാബ്ജിയുടെ കൺമുമ്പിൽ പൊന്തിവരാൻ തുടങ്ങി. ആ ചിഹ്നം ക്രമേണ വലുതാകും. സൊറാബ്ജി നിത്യവും സ്വപ്നം കാണും. തന്റെ ബാറിൽ മദ്യപിക്കാൻ വരുന്നവരുടെ അമ്മമാരും പെങ്ങന്മാരും ഭാര്യമാരും കരഞ്ഞുകൊണ്ടു ശപിക്കുന്നു. ആ ശാപത്തിന്റെ വിഷാഗ്നി സൊറാബ്ജിയേയും കുടുംബത്തേയും പുത്രിയേയും ദഹിപ്പിക്കുകയാണു്. സൊറാബ്ജിക്കു ഭ്രാന്തുപിടിക്കുമെന്ന മട്ടായി. അവസാനം അയാളം ബാർ വിറ്റു. അന്നു രാത്രി സൊറാ

ബ്ജി തന്റെ പുത്രിക്ക് കത്തെഴുതി: ''എന്റെ കുറ്റമെന്താണ്? മദ്യപാനികളും സ്വേച്ഛയാ എന്റെ ബാറിൽ വന്നു മദ്യപിച്ചു കുടുംബജീവിതം നശിപ്പിക്കുന്നു. അതിനു് എനിക്കെന്തു ചെയ്യാൻ കഴിയും?''

സംഗതി അവിടംകൊണ്ടവസാനിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ വേണ്ടില്ലായിരുന്നു. ബാർ വിറ്റു കിട്ടിയ പണം മുഴുവൻ സൊറാബ്ജി ബാങ്കിൽ നിക്ഷേപിച്ചു. പലിശകൊണ്ടു കുടുംബം പുലർത്താമെന്നായിരുന്നു വിചാരം. എന്തുചെയ്യാം! ബാങ്കു് പൊളിഞ്ഞുപോയി. ഒരുപക്ഷേ, ശാപമായിരിക്കാം. അല്ലെങ്കിൽ കണ്ണീരിന്റെ പ്രതിഫലമായിരിക്കും.

സൊറാബ്ജി ഇനി എന്തു ചെയ്യും! പുത്രിയെ പഠിപ്പിക്കണം. അവശേഷിച്ച പണംകൊണ്ടു് പുത്രിയുടെ വിദ്യാഭ്യാസം നടത്താൻ സാദ്ധ്യമല്ല. ഒരു ജോലി വേണം. നാലാംക്ലാസ്സുവരെ പഠിച്ച മനുഷ്യനു് ആരു ജോലി നല്കാൻ! അതിനാൽ ചുറുക്കുറങ്ങി വീണ്ടും ബാറിൽത്തന്നെ എത്തി.

''ഇപ്പോഴും ഞാൻ ജോലിചെയ്യുകയാണു്. ആരെങ്കിലും ശപിക്കുകയാണെങ്കിൽ എനിക്കു് ഫലിക്കുകയില്ല.'' സൊറാബ്ജിയുടെ നയനങ്ങളിൽ അശ്രു ഉണ്ടായിരുന്നില്ലെങ്കിലും അയാളം കരയുന്നതായി എനിക്കു തോന്നി. സൊറാബ്ജി എന്നെ കാണുന്നില്ല. അയാളം കണ്ണടച്ചു ദൈവത്തോടു പ്രാർത്ഥിക്കുകയാണു്: ''ജോലി ചെയ്യുന്നതുകൊണ്ടു ദോഷമൊന്നുമില്ലല്ലോ. എനിക്കു കുടുംബം സംരക്ഷിക്കണം.''

ദുരന്തയുദ്ധത്തിൽ ക്ഷതനായ സൊറാബ്ജി വീട്ടിലേക്കു മടങ്ങി. ഞാൻ ഭൗതികജീവിതമാകുന്ന നരകമണ്ഡലത്തിൽ പുതിയൊരു നക്ഷത്രത്തെ കണ്ടു് ആനന്ദിച്ചു.

പതിമ്മൂന്ന്

ചിലപ്പോഴെല്ലാം ഞാനൊരു വലിയ സ്വാർത്ഥനാണെന്ന് എനിക്കുതന്നെ തോന്നാറുണ്ട്. എന്റെ കമ്മനിരതജീവിതത്തിലെ സങ്കീർണ്ണമായ ലോകത്തു കാലുകുത്തിയവരുടെ സുഖദുഃഖങ്ങളുടെ സുദീർഘവിവരണം ഇഷ്ടപ്പെട്ടന്നില്ലെങ്കിലും എനിക്ക് ഇഷ്ടപ്പെടേണ്ടതായിവന്നിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ അതിലേക്കു വായനക്കാരെ എന്തിനു വലിച്ചിഴയ്ക്കണം? ഫോക്കല ചാറർജി, മിസ്സിസ് പക്കടാശി, മിസ്റ്റർ അഗർവാല തുടങ്ങിയവരുടെ പോക്കുവരവു നമ്മുടെ ലോകത്തിന്റെ അതിർത്തിയിലൊതുങ്ങിനില്ക്കുന്നതല്ല. അതിനാൽ അവരെ പരിചയപ്പെടുന്നതു നല്ലതാണെന്നും ചിലപ്പോഴും തോന്നാറുണ്ട്.

ചിലപ്പോഴും മറ്റു ചിന്തകളാൽ ഹൃദയം അസ്വസ്ഥമായിത്തീരുന്നു. എന്റെ രചനയിൽ പലക്കും സ്ഥാനം നല്കാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. അടുത്തു പരിചയപ്പെട്ടവരേയും എന്റെ സുഖദുഃഖങ്ങളുമായി ബന്ധപ്പെട്ടവരേയും മാത്രമേ ഞാനിവിടെ പരിചയപ്പെടുത്തുന്നുള്ളൂ. അല്ലെങ്കിൽ എന്റെ വിസ്മിതനയനങ്ങൾക്കു മുമ്പിലൂടെ പ്രവഹിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന വിശാലലോകം മറ്റു ദൾകരോടൊത്തു ഞാനും വീക്ഷിച്ചിരുന്നു. അവരെ ഞാൻ വായനക്കാരുടെ മുമ്പിലവതരിപ്പിക്കുന്നില്ല. മറേറതെങ്കിലും അനുഗ്രഹീതപ്രതിഭാശാലിക്കു കഴിവു നികത്തിക്കൊള്ളും. അദ്ദേഹത്തിന്റെ തൂലികയ്ക്കു പാന്ഥശാലകളിലെ അസംഖ്യം മനുഷ്യരുടെ കണ്ണുസ്വരങ്ങളെ ഭൂതകാലത്തിന്റെ ഗഹ്വരത്തിൽനിന്നു ഉദ്ധരിച്ചു വർത്തമാനകാലത്തിനു വിവരിച്ചുകൊടുക്കാൻ കഴിഞ്ഞേക്കും. കൗണ്ടറിൽ അന്നു കാര്യമായ ജോലികളൊന്നുമുണ്ടായിരുന്നില്ല. അതിനാൽ ഈദൃശചിന്തകളാൽ സമയം ചെലവഴിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ബോസേട്ടന്റെ കരസ്പർശമേറ്റു ഞാൻ ഞെട്ടി. അദ്ദേഹം ചിരിച്ചുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു:

''എന്തിനാണിത്രയധികം ചിന്തിക്കുന്നതു?''

''ഈ ഹോട്ടലിൽ എന്നെങ്കിലും പ്രവേശിക്കാൻ കഴിയുമെന്നു സ്വപ്നത്തിൽപ്പോലും വിചാരിച്ചിരുന്നില്ല. എന്നാൽ അകത്തു പ്രവേശിച്ചു് അല്പസമയത്തിനുള്ളിൽ ഞാനറിയാതെതന്നെ എന്റെ സത്ത ഷാജഹാനുമായി ഇഴകിച്ചേർന്നു എന്നോർത്തു് അത്ഭുതപ്പെടുകയായിരുന്നു.''

ബോസേട്ടൻ വീണ്ടും ചിരിച്ചു.

''നിങ്ങളും എല്ലാവരും സാന്യുന്മാരായിത്തീർന്നു. പുനർജ്ജന്മത്തിൽ വിശ്വാസമില്ല. അല്ലെങ്കിൽ ഞാനിവിടെ പലപ്രാവശ്യം വന്നിട്ടുണ്ടു്. ഈ ഹോട്ടലിലെ ഓരോ മുറിയുമായി എനിക്കു ജന്മജന്മാന്തരബന്ധമുണ്ടു് എന്നു പറയുമായിരുന്നു.''

''ശരിയായിരിക്കും! ഇതിനു മുമ്പും ഞാനിവിടെ വന്നിട്ടുണ്ടായിരിക്കാം. വിഷണ്ണനയനയായ ഒരു കർബീദേവിയെ അന്നും കണ്ടിരിക്കും. അന്നും പല കനിമാരേയും സദർലൻറുമാരേയും കണ്ടിരിക്കാം.''

ബോസേട്ടൻ കണക്കെഴുതിക്കൊണ്ടു തുടർന്നു: ''വേറേയും പലരുമായും പരിചയപ്പെടേണ്ടതത്യാവശ്യമായിരുന്നു. പക്ഷേ, സാധിച്ചില്ല. നമ്മുടെ കൺമുമ്പിലും അനേകം അവിസ്മരണീയനിമിഷങ്ങൾ സൃഷ്ടിക്കപ്പെടുന്നുണ്ടു്. എന്നാൽ ജോലിത്തിരക്കിന്നിടയിൽ അതൊന്നും നാം ശ്രദ്ധിക്കാറില്ല.''

ഒന്നും മനസ്സിലാക്കാൻകഴിയാതെ ഞാൻ ബോസേട്ടന്റെ മുഖത്തു നോക്കി. അദ്ദേഹം തുടർന്നു:—ഞാൻ 1867—ലെ ഒരു സംഭവം ഓർക്കുകയാണു്. നമ്മുടെ കാര്യമല്ല. മറ്റു ഹോട്ടലുകളിലെ കാര്യം. എന്നാൽ നമ്മെപ്പോലെയുള്ള റിസപ്ഷനിസ്റ്റിന്റെ മുമ്പിലായിരിക്കണം ആ സംഭവം നടന്നതു്. ആ റിസെപ്ഷനിസ്റ്റും നമ്മെപ്പോലെ കണക്കെഴുത്തിൽ മുഴുകിയിരുന്നു. കാൽപ്പെരുമാറ്റം കേട്ടു തിരിഞ്ഞുനോക്കിയപ്പോഴും ആഗതനെക്കണ്ടു് അത്ഭുതപ്പെട്ടു കാണും. ഇതെന്തു്? ഇത്തരത്തിലുള്ള അതിഥികളാരും യൂറോപ്യൻഹോട്ടലിൽ വരാറില്ലല്ലോ! ആഗതൻ പെരിപ്പാണ ധരിച്ചിരിക്കുന്നതു്. നേര്യതുകൊണ്ടു ശരീരം മറച്ചിരിക്കുന്നു. എങ്കിലും പൂണൂൽ പുറത്തു കാണാം. ഒരു

പക്ഷേ, ഗ്രാമീണബ്രാഹ്മണൻ വഴിതെറ്റി കയറിവന്നതാകാം. ഈ ഗ്രാമീണനും ഫ്രഞ്ചുദ്രാക്ഷാനികുഞ്ഞുങ്ങളുമായി ബന്ധംപുലർത്താനാഗ്രഹിക്കുന്നുണ്ടാകും! ഇന്നത്തെക്കാലത്തു് അതും സംഭവ്യമാണു്.

റിസപ്ഷനിസ്റ്റു് തീച്ചയായും രീതിയനുസരിച്ചു സുപ്രഭാതമറിയിച്ചുകാണും. ബ്രാഹ്മണന്റെ സുമധുരമായ ഇംഗ്ലീഷ്സംഭാഷണം കേട്ടു് അത്ഭുതപ്പെട്ടിരിക്കും: ''ഐ വാൺടു് ടു സീ മിസ്റ്റർ ....'' ഉടൻതന്നെ റിസപ്ഷനിസ്റ്റു് വിസിറേഴ്സ്ലിസ്റ്റു് എടുത്തു നീട്ടി. ബ്രാഹ്മണൻ ആ ലിസ്റ്റിൽ പേരെഴുതി ഒപ്പുവെച്ചു. നമ്മളിന്നും സ്ലിപ്പു നോക്കി. മറുപടി പറയുന്നതുപോലെ ആ റിസപ്ഷനിസ്റ്റും മറുപടി പറഞ്ഞുകാണും. ''ഓ! മിസ്റ്റർ ഡട്ട്! അദ്ദേഹം ഇപ്പോഴും ഇംഗ്ലണ്ടിൽനിന്നു വന്നതേയുള്ള. ജസ്റ്റു് എ മിനിട്ടു്.''

റിസപ്ഷനിസ്റ്റിനു് ആ നാടൻബ്രാഹ്മണൻ ആരെന്നറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. എന്തിനായിരിക്കും ഇയാൾ വന്നതു്? ഒരുപക്ഷേ, വല്ല സഹായവുമഭ്യർത്ഥിക്കാനായിരിക്കും. എന്നിട്ടും റിസപ്ഷനിസ്റ്റു് ആ ബ്രാഹ്മണനോടു് ഇരിക്കാൻ പറഞ്ഞു. ഹോട്ടലിലെ നവാതിഥിയെ സല്ലരിക്കാൻ എത്തിയ മറ്റു പലരും അവിടെ ഇരിപ്പുണ്ടായിരുന്നു.

അതിഥി ലൗഞ്ജിൽ വന്നു പലർക്കും ഹസ്തദാനംചെയ്തു. എന്നാൽ ആ ബ്രാഹ്മണനെക്കണ്ടപ്പോഴാ ആറ്റാദഭരിതനായി കെട്ടിപ്പിടിക്കുകയാണു ചെയ്തതു്. ''ഛേ! ഛേ! നീ എന്താണീ ചെയ്യുന്നതു്? വിട്ടു! വിട്ടു!'' ബ്രാഹ്മണൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു. മൈക്കിലും മധുസൂദൻദത്തും ഈശ്വർ ചന്ദ്രവിദ്യാസാഗറും തമ്മിലുള്ള അന്നത്തെ കൂടിക്കാഴ്ചയെപ്പറ്റി ഓർക്കുമ്പോഴാ ഒരു റിസപ്ഷനിസ്റ്റെന്ന നിലയ്ക്കു വിചിത്രമായ അനുഭൂതിയുണ്ടാകുന്നു. നമ്മുടെ ഷാജഹാൻ ഹോട്ടലിലും അത്തരത്തിലുള്ള എത്രയോ കൂടിക്കാഴ്ചകൾ നടന്നിട്ടുണ്ടാകും. നാം അതൊന്നും ശ്രദ്ധിക്കുന്നില്ലെന്നുമാത്രം. എന്നാൽ മധുസൂദൻ വിശ്രമിച്ച ഹോട്ടലിലെ റിസപ്ഷനിസ്റ്റിനോടു് എനിക്കു് അസൂയ തോന്നുന്നു.''

ബോസേട്ടനോടൊന്നിച്ചു ഞാനും പത്തൊൻപതാം നൂറ്റാണ്ടിലെ ആ മദ്ധ്യാഹ്നത്തിലേക്കു മടങ്ങിപ്പോയി. കൺമുമ്പിൽ മൈക്കിലും മധുസൂദൻദത്തിന്റേയും ഈശ്വർ ചന്ദ്രവിദ്യാസാഗറിന്റേയും സാന്നിദ്ധ്യമനുഭവപ്പെട്ടു. ഇന്നും നമ്മുടെ മുമ്പിൽ നടക്കുന്ന ഓരോ സംഭവവും പില്ക്കാലത്തു ചരിത്രത്തിന്റെ താളുകളിൽ സ്ഥലംപിടിച്ചെന്നു വരാം!

ബോസേട്ടൻ ആത്മഗതം ചെയ്തു: ''ചരിത്രത്തിനു രണ്ടു ഭാഗങ്ങളുണ്ടെന്നു് എവിടെയോ വായിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ഒരു ഭാഗം വിസ്തരിച്ചെഴുതുകയും വായിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. ഒരു ഭാഗം എന്നും അലിഖിതമായി നിലനില്ക്കുന്നു. എല്ലാവർക്കും അറിയാമെങ്കിലും ആരും ആ ഭാഗം പ്രസിദ്ധീകരിക്കാൻ ധൈര്യപ്പെടുകയില്ല. നമ്മുടെ കൺമുമ്പിൽപ്പെട്ടന്ന സംഭവങ്ങളെല്ലാം ചരിത്രത്തിന്റെ രണ്ടാംഭാഗത്തിൽപ്പെട്ടന്നതാണു്.''

''എനിക്കൊന്നും മനസ്സിലാകുന്നില്ല ബോസ്സ്യേട്ടാ. ഈ സ്യാട്ടാബോസിനും മനസ്സിലായിട്ടില്ല. ചരിത്രത്തിലെ പാത്രങ്ങളും സത്യവും, സംഭവങ്ങളും മിഥ്യയുമാണു്. നോവലുകളിലും, കഥകളിലും, നാടകങ്ങളിലും, പാത്രങ്ങളും മിഥ്യയും സംഭവങ്ങളും സത്യവുമായിരിക്കും.''

ഞാൻ എതിർക്കുന്നതിനു മുമ്പേ ബോസേട്ടൻ എതിർപ്പു പ്രകടിപ്പിച്ചു: ''ഇതു തികച്ചും സത്യമാണെന്നു പറഞ്ഞുകൂടാ. കുറെയെല്ലാം അതിശയോക്തി കലന്നിട്ടുണ്ടു്. എന്നാൽ സമുദായത്തിന്റെ എല്ലാ സത്യങ്ങളും ചരിത്രപുസ്തകങ്ങളിൽ കാണാൻ കഴിഞ്ഞെന്നുവരില്ല.'' പെട്ടെന്നു ഫോൺ മുഴങ്ങി. ബോസേട്ടൻ തുടന്നു: ''ഇതുവരെ യൂണിവേഴ്സിറ്റിയിലെ ഡിപ്പാർട്ടുമെന്റ് തലവനെപ്പോലെ നിന്നു ലക്ചർ ചെയ്തതു് ഭഗവാനിഷ്ടമായിട്ടില്ല. നാം ഷാജഹാനിലെ മൂന്നാംകിടക്കാരാണെന്നു് ഓർമ്മിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു.''

ബോസേട്ടൻ റിസീവർ എടുത്തു. ''അതേ! അതേ! സ്യാട്ടാബോസ് സംസാരിക്കുന്നു. തീച്ചയായും നിങ്ങൾക്കു വരാം. യാതൊരുവിധ അസൗകര്യവും നേരിടുകയി

ല്ല.'' പിന്നീട് റിസീവർ താഴെ വെച്ചു രജിസ്റ്ററിൽ ഒരു മുറി ബുക്കുചെയ്തു.

''ആരാണു വരുന്നതു്?'' ഞാൻ ചോദിച്ചു.

''കല്ക്കത്തയിലെ പ്രധാനതെരുവിൽ അതിമനോഹരമായ ഒരു സൗധവും മോട്ടോർകാറും, ഭൃത്യഗണങ്ങളുമുള്ള ഒരാളാണു വരുന്നതു്. ഇന്നത്തെ രാത്രി ഹോട്ടലിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടാനാണു് അവർ ആഗ്രഹിക്കുന്നതു്.''

''കാര്യമെന്താണു്?''

''നിനക്കീ ലോകത്തെക്കുറിച്ചു് എന്തെല്ലാമറിയാം? വരാൻപോകുന്ന ആളുടെ പേരു കേട്ടാൽ ഈ നിമിഷത്തിൽ ഇവിടെ ആയിരക്കണക്കിനാളുകൾ തടിച്ചുകൂടും.''

അല്പം കഴിഞ്ഞു വീണ്ടും ഫോൺ മുഴങ്ങി. ഞാൻ റിസീവർ എടുത്തമാത്രയിൽ ഒരു പുരുഷന്റെ ശബ്ദംകേട്ടു:

''നിങ്ങളുടെ ഹോട്ടലിൽ ഇന്നു രാത്രി ഒരു മുറി കിട്ടാൻ സാദ്ധ്യതയുണ്ടോ?''

ബോസേട്ടൻ എന്റെ കൈയിൽനിന്നു റിസീവർ വാങ്ങി. ''അങ്ങയുടെ പേരു്?''

അയാൾ പേരു പറഞ്ഞു.

''സോറി! യാതൊരു മാഗ്ഗവുമില്ല. ഒറ്റ മുറിപോലും ഒഴിവില്ല.''

ഞാൻ ആശ്ചര്യത്തോടെ ബോസേട്ടന്റെ മുഖത്തു നോക്കി. ഇന്നു പല മുറികളും ഒഴിവുണ്ടായിരുന്നിട്ടും എന്താണങ്ങനെ പറയാൻ കാരണം?

കുറെ കഴിഞ്ഞു് ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ കൗണ്ടറിന്റെ മുമ്പിൽ ആഗതയായ സ്ത്രീയെ വെള്ളിത്തിരയിലല്ലാതെ മറ്റെവിടെയെങ്കിലും കാണാൻ സാധിക്കുമെന്നു ഞാൻ വിചാരിച്ചിരുന്നതല്ല. ഇവരാണു് സുപ്രസിദ്ധ സിനിമാതാരമായ ശ്രീലേഖാദേവി! സിനിമാപ്രസിദ്ധീകരണങ്ങളിൽ അവരുടെ ബഹുവിധചിത്രങ്ങൾ കണ്ടിട്ടുണ്ടു്. ബോസേട്ടനിൽനിന്നും ഒരു പ്രാവശ്യം അവരുടെ പേരു കേൾക്കുകയുണ്ടായി. ഏതോ ഒരു പാർട്ടിയിൽ വെച്ചു് ഫോക്കല ചാറർജി അവരുടെ മടിയിൽ ഛർദ്ദിച്ചുപോലും. ശ്രീലേഖാദേവിക്കു് പാർട്ടിയിൽനിന്നു് എഴ

ന്നേറു പോയി സാരിയുടെ അഗ്രം കഴകേണ്ടിവന്നു. ഫോക്കല ചാറ്റർജി മാപ്പപേക്ഷിച്ചു: ''ശ്രീലേഖാദേവി! ഒന്നും വിചാരിക്കരുതു്. പുതിയ കോക്കുടൈൽ പരീക്ഷിച്ചുനോക്കിയതുകൊണ്ടാണീ അബദ്ധം പറഞ്ഞിയതു്. ഇവന്മാർ ഫിലിംസ്റ്റാർ എന്നാണ മദ്യത്തിനു പേരിട്ടിരിക്കുന്നതെങ്കിലും കുടിച്ചപ്പോഴാ ഛർദ്ദിച്ചുപോയി.''

ശ്രീലേഖാദേവി അനുസരിച്ചില്ല. ഫോക്കല ചാറ്റർജി പങ്കെടുക്കുന്ന പാർട്ടികളിൽ താനൊരിക്കലും സംബന്ധിക്കുകയില്ലെന്നു് തുറന്നുപറഞ്ഞു. അന്നുമുതൽ ആരും ഫിലിംപാർട്ടിയിൽ ഫോക്കലയെ ക്ഷണിക്കാതായി.

ഫോക്കല ചാറ്റർജി ഒന്നുരണ്ടുപ്രാവശ്യം എന്നോടു പറയുകയുണ്ടായി: ''എന്തു കഴപ്പമാണെന്നു നോക്കു സ്നേഹിതാ! മനുഷ്യനല്ലെ! ചിലപ്പോഴാ ഛർദ്ദിച്ചെന്നുവരും. ഞാൻ അറിഞ്ഞുകൊണ്ടു് മടിയിൽ ഛർദ്ദിച്ച എന്നാണു് ശ്രീലേഖാദേവിയുടെ ധാരണ. നിങ്ങളും അവക്കൊന്നു മനസ്സിലാക്കിക്കൊടുക്കണം.''

ഫോക്കല ലഹരിയുടെ ആധിക്യത്താൽ അബോധാവസ്ഥയിലായിരുന്നു. ഞാൻ മൗനമവലംബിക്കുന്നതുകണ്ടു് അയാളം തുടർന്നു: ''ശരി! ഈ ശമ്മയുടെ പേരു് ഫോക്കല ചാറ്റർജി എന്നാണു്. കുടിക്കാൻ ക്ഷണിച്ചില്ലെങ്കിൽ ഛർദ്ദിച്ചെന്നുവരില്ല. പക്ഷേ, ഞാൻ ഇനി എന്നെങ്കിലും വഴിക്കുവെച്ചു് നിങ്ങളുടെ ശ്രീലേഖാദേവിയുടെ മുഖത്തു തുപ്പും. മുഖത്തു പൂശിയ പൗഡർ മുഴവനും കഴകിപ്പോകും. അപ്പോഴാ അവളുടെ യഥാർത്ഥരൂപം പുറത്തുകാണും. പിന്നീടൊരിക്കലും കൺടാക്കു് ലഭിക്കുകയില്ല.''

ശ്രീലേഖാദേവിയുമായി എനിക്കു യാതൊരു പരിചയവുമില്ലെന്ന കാര്യം അന്നു് ഫോക്കലചാറ്റർജി വിശ്വസിച്ചില്ല. ഇന്നാണു ഞാൻ അവരെ ആദ്യമായി കാണുന്നതു്. ബോസേട്ടൻ നമസ്ക്കാരം പറഞ്ഞു് രജിസ്റ്ററിൽ നോക്കി മുറിയുടെ നമ്പർ അറിയിച്ചു.

''എനിക്കു് ഒരു വസ്ത്രം വാങ്ങിത്തരാൻ സാധിക്കുമോ?'' ശ്രീലേഖാദേവി ചോദിച്ചു.

''ഇത്ര രാത്രിയോ? ഇപ്പോഴും പീടികകളൊന്നും തുറന്നിരിക്കുകയില്ല.'' ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു.

''ഉടുത്ത വസ്ത്രവുമായാണു ഞാൻ പോന്നതു്. ഒന്നും എടുക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല.''

ചലച്ചിത്രലോകത്തിന്റെ ചരിത്രത്തിനു് എന്റെ വകയായ ഒരു സംഭാവന ഇതാണു്. അവരുടെ വിഖ്യാതയായ ഒരു അഭിനേത്രിക്കുവേണ്ടി ഞാൻ അർദ്ധരാത്രിസമയത്തു് ധരംതല്ലസ്ട്രീററിലെ ഒരു ജൗളിക്കട തുറപ്പിച്ചു് ഒരു സാരി വാങ്ങിക്കൊണ്ടുവരികയുണ്ടായി. സാധാരണതരത്തിലുള്ള ഒരു സാരി! എന്നാൽ അതു ലഭിച്ചതോടെ ശ്രീലേഖാദേവിക്കു സന്തോഷമടക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല.

രാത്രി മുകളിലെ നിലയിലെ വരാന്തയിൽവെച്ചു ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു: ''ശ്രീലേഖാദേവി ജീവിതത്തിൽ അനേകം സാരികളും ധരിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അവരിൽനിന്നാണു നാട്ടിൽ പുതിയ ഫാഷൻ പ്രചരിക്കുന്നതു്. എന്നിരുന്നാലും ഈ സാരിയുടെ കാര്യം അവർ ജീവിതത്തിലൊരിക്കലും മറക്കുകയില്ല. രോമാഞ്ചകരമായ ഈ സംഭവം ഡയറിയിൽ കുറിച്ചുവെക്കണം. ആത്മകഥ എഴുതുമ്പോൾ ഉപയോഗപ്പെടും. ഈ സത്യസുന്ദരബോസു് അന്നു ടൈയും, കോട്ടും, പാൻറും ഉപേക്ഷിച്ചു് ധോത്തിയും ജുബ്ബയും ധരിച്ചു സാഹിത്യകാരനായിത്തീരും. ആരാധകർ അന്നു് ആദി അകൃത്രിമസത്യസുന്ദരന്റെ കഴുത്തിൽ പൂമാലകളണിയിക്കും.''

''എന്താണു് എഴുതാത്തതു്?''

''എഴുതുന്നതുകൊണ്ടും പ്രയോജനമൊന്നുമില്ല. എഴുത്തിന്റെ ശക്തിയാൽ ലോകത്തു പല പരിവർത്തനങ്ങളും സംഭവിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു കേട്ടിട്ടുണ്ടു്. ലേഖകരുടെ ഇംഗിതമനുസരിച്ചു സംസ്ക്കാരം പരിവർത്തനപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടുപോലും. എന്നാൽ എനിക്കതിൽ വിശ്വാസമില്ല. എഴുത്തുകൊണ്ടു്, അന്ധവും, ബധിരവും, ഊമയുമായ ഈ സംസ്കാരത്തെ പരിവർത്തനപ്പെടുത്താൻ സാദ്ധ്യമല്ല. മൈക്കിലൂടെ ഗർജ്ജിച്ചുകൊള്ളൂ! മഹാഭാരതത്തെപ്പോലെ പത്തു റാത്തലുള്ള പുസ്തകമെഴുതിക്കൊള്ളൂ! ആയിരം വാഗ്മിശക്തിയുള്ള

ബാംബുകൊണ്ടു തെറ്റുകളിലേക്കു വെളിച്ചം വീശിക്കൊള്ളൂ! എന്നാലും സമുദായം നേരെയാവുകയില്ല.''

എനിക്കു് അത്ഭുതം തോന്നി. സത്യസുന്ദരബോസിന്റെ ഹൃദയത്തിലും നൈരാശ്യം ഒളിഞ്ഞുകിടപ്പുണ്ടു്. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിന്റെ മേൽത്തട്ടിലിരുന്നുകൊണ്ടു് ആകാശത്തേക്കു നോക്കി ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു: ''യുഗാന്തരം ആകാശത്തേക്കിതുപോലെ നോക്കിയിരുന്നാൽ ഒരുപക്ഷേ, ഉത്തരം ലഭിച്ചെന്നുവരാം. നാം എന്തിനാണിങ്ങനെ ആന്തരിക ഐശ്വര്യം കൈവെടിയുന്നതു്? ബാറുകളിലും ക്യാബറകളിലും എന്തിനു തിരക്കുകൂട്ടുന്നു? മനുഷ്യൻ യുഗയുഗാന്തരങ്ങളായി ഇല്ലായ്മകളേയും വല്ലായ്മകളേയും അതിജീവിക്കാൻ ഉപാസനനടത്തിപ്പോരുന്നു. നിത്യജീവിതത്തിന്റെ പ്രശ്നങ്ങളും പരിഹരിക്കാൻ കഴിഞ്ഞാൽ ഒരുപക്ഷേ, ആത്മോന്നതിക്കുവേണ്ടി പ്രവർത്തിക്കാൻ സമയം ലഭിക്കുമെന്നു കരുതുന്നു. എന്നാൽ സംഭവിച്ചതെന്തു്? നിത്യജീവിതത്തിനുവേണ്ടി ബുദ്ധിമുട്ടനുഭവിക്കേണ്ടാത്തവരിലധികംപേരും പൊള്ളയായ ആന്തരികവുമായി ഷാജഹാൻഹോട്ടലിന്റെ വെളിച്ചത്തിൽ സ്വയം കോമാളികളായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. റഡിക്കുലോസു്! റഡിക്കുലോസു്!''

ആശ്ചര്യസ്തബ്ധനായി നിന്നിരുന്ന എനിക്കിപ്പോഴും സംസാരിക്കാനുള്ള കഴിവില്ലായിരുന്നു. ബോസേട്ടൻ തുടർന്നു: ''ഹാംഡെസു് ഹക്സ്ലി ഭാരതപര്യടനത്തെക്കുറിച്ചെഴുതിവെച്ച ഒരു പുസ്തകത്തിൽ ബോംബെയിലെ ഒരു ഹോട്ടലിൽ വില്ലാൻ വെച്ചിരുന്ന ശാസ്ത്രഗ്രന്ഥങ്ങളെക്കുറിച്ചു പരാമർശിക്കുന്നുണ്ടു്. എന്നാൽ ആ വിഷയത്തിൽ താല്പര്യമുള്ള ഡാക്ടർമാർ പുസ്തകം വാങ്ങാൻ ഹോട്ടലിൽ ചെല്ലുമെന്നു വിശ്വസിക്കാനും സാദ്ധ്യമല്ല. സാധാരണക്കാരായിരിക്കും പുസ്തകങ്ങളും വാങ്ങുന്നതു്.

''കാലാവസ്ഥയുടെ ദോഷംകൊണ്ടായിരിക്കാം ഇങ്ങനെ സംഭവിക്കുന്നതെന്നു് ഞാനും വിശ്വസിച്ചിരുന്നു. പക്ഷേ, ഹക്സ്ലിസായ്പിന്റെ നാട്ടിലെ സ്ഥിതി എന്താണു്? അതിനുത്തരം ഡി. എച്ചു്. ലോറൻസിന്റെ ലേഖനത്തിൽ വിവരിച്ചിട്ടുണ്ടു്: മുഴുവൻമാക്കിന്നഹ്മല്ലെങ്കി

ലും പാസ്സ്മാർക്ക് നല്ലാം. മനുഷ്യനെ സൃഷ്ടിച്ച ദൈവത്തിനു് അശ്രുകേരമായ ഫലിതബോധം ഉണ്ടായിരിക്കണം. അതാണു് വിവേകമുള്ള ഒരു ജീവിയായിട്ടു് മനുഷ്യനെ സൃഷ്ടിക്കുകയും, അപഹാസ്യമായ സ്ഥിതിവിശേഷം സ്വീകരിക്കാൻ നിബ്ബന്ധിക്കുകയും, ഹാസ്യമായ അനുഷ്ഠാനത്തിനുള്ള അന്ധമായ തൃഷ്ണയോടെ അവനെ നയിക്കുകയും ചെയ്യുന്നതു്.''

ബോസേട്ടൻ ഇന്നു നല്ല മൂഡിലാണു്. ''ലളിതമായ ഉത്തരമൊന്നുമല്ലെന്നു തോന്നുന്നു. ജീവിതത്തിന്റെ ചോദ്യക്കടലാസ്സുകളും കുട്ടികളെ പഠിപ്പിക്കുന്ന അനേകം ചോദ്യങ്ങളുടെ ഭാണ്ഡമാണു്. അതെല്ലാം മനസ്സിലാക്കാൻ ശ്രമിച്ചാൽ ഭ്രാന്തുപിടിക്കും. അതിനേക്കാളും നല്ലതു് ശ്രീലേഖാദേവിയുടെ കാര്യം പറയുന്നതാണു്.''

''നിങ്ങളും ഉറങ്ങാൻ പോകുന്നില്ലേ?'' ഞാൻ ചോദിച്ചു.

''പോകണം. നീ നൈറ്റ്ഡ്യൂട്ടിക്കു പോകുകയല്ലേ? ഒരു കാര്യം ശ്രദ്ധിക്കണം. ശ്രീലേഖാദേവിയുടെ ഭർത്താവു് രാത്രി ഹോട്ടലിൽ വന്നേക്കും. അദ്ദേഹമായിരുന്നു മുറി ആവശ്യപ്പെട്ടതു്. ഒന്നും ഒഴിവില്ലെന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്. എങ്കിലും ആ മാന്യനെ വിശ്വസിച്ചുകൂടാ. അദ്ദേഹം മൂലം ശ്രീലേഖാദേവിയുടെ ജീവിതത്തിൽ ശാന്തിയില്ല. സൗന്ദര്യമേറിയ മുഖംകാരണമാണു് ഇവളും ഇത്ര അഹങ്കരിക്കുന്നതു്. ഇവളുടെ മുഖത്തു ഞാൻ ആസിഡ് ഒഴിക്കും എന്നാണു് ആ മാന്യൻ പറയുന്നതു്. അയാളും വന്നാൽ ഹോട്ടലിൽ പ്രവേശിപ്പിക്കരുതു്.'' ബോസേട്ടൻ പിന്നേയും എന്തൊക്കെയോ പറയാൻ തുനിയുകയായിരുന്നു. അതിനുള്ളിൽ ഒരു നിഴൽ ഞങ്ങളുടെ നേർക്കു നീങ്ങുന്നതു കണ്ടു. മാക്കോപോളോസാസ്ത്രിന്റെ ബയറർ മഥുരാസിംഗാണു്. മഥുരാസിംഗിനു് ഞങ്ങളെ അന്വേഷിച്ചു് മുകളിൽ വരേണ്ടയാവശ്യമുണ്ടായിട്ടില്ല.

''ബാബുജീ! നിങ്ങളും ഇതേവരെ ഉറങ്ങിയില്ലേ?''

''ഉറങ്ങാൻ നിവൃത്തിയില്ല മഥുരാ! എനിക്കു നൈറ്റ്ഡ്യൂട്ടിയുണ്ടു്.''

''ഉറങ്ങിയിരുന്നെങ്കിൽ വിളിച്ചുണർത്തേണ്ടിവരുമായിരുന്നു. ഇങ്ങനെ ഒരിക്കലും സംഭവിച്ചിട്ടില്ല.''

സന്ധ്യയ്ക്കു വെളിയിൽ പോയ മാക്കോപോളോസാസ്സു് ഇതേവരെ തിരിച്ചെത്തിയിട്ടില്ലെന്നു മനസ്സിലായി.

''ഇന്നു പെട്ടെന്നു വെളിയിൽ പോകാൻ കാരണമെന്താണു്?''

''ഇന്നു ഡ്രൈദിനമല്ലേ ബാബൂ! സാസ്സു് എവിടെ നിന്നെങ്കിലും നാടൻമദ്യം കഴിച്ചിട്ടേ വരികയുള്ളൂ. എന്നാൽ ഒരിക്കലും ഇത്ര വൈകാറില്ല.'' മഥുരാസിംഗു് ഗദ്ഗദത്തോടെ പറഞ്ഞു:

സത്യസുന്ദരബാബു ചിന്താമഗ്നനായി: ''വലിയ കഴപ്പമായല്ലോ! ജിമ്മിസാസ്സിനെ വിവരമറിയിച്ചില്ലേ! അദ്ദേഹമാണു് ഷാജഹാനിലെ രണ്ടാമൻ. എന്തെങ്കിലും പ്രവർത്തിക്കേണ്ടതു് ജിമ്മിസാസ്സാണു്.''

മഥുരാസിംഗിനു് കാര്യമറിയാം. അവൻ ഗ്ലാനമായി ഒന്നു ചിരിച്ചു: ''ഞാൻ താഴ്ന്ന ജോലിക്കാരനാണു ബാബൂ! അതിനാൽ പറയുന്നതു ശരിയല്ല. പക്ഷേ, ജിമ്മിസാസ്സിനെ നിങ്ങൾക്കറിയാമല്ലോ! മാനേജർസാസ്സിനു് എന്തെങ്കിലും അപകടംസംഭവിച്ചാൽ ഏറ്റവുമധികം സന്തോഷിക്കുന്ന വ്യക്തി ജിമ്മിസാസ്സായിരിക്കും.''

കുറേസമയം ചിന്തിച്ചിരുന്നതിനു ശേഷം ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു: ''നീ പൊയ്ക്കോളൂ! എന്തു ചെയ്യാൻ കഴിയുമെന്നു നോക്കട്ടെ.''

മഥുരാസിംഗു് പോയതിനുശേഷം ബോസേട്ടൻ തുടർന്നു: ''മഥുരയ്ക്കു് ആളെ അറിയാം. അവൻ ജിമ്മിയെ നല്ലവണ്ണം മനസ്സിലാക്കീട്ടുണ്ടു്. ദുരാഗ്രഹിയായ ജിമ്മി ബയറർമാരുടെ ബക്ഷീഷിൽനിന്നുപോലും പങ്കുപറ്റും. ഏതിരിക്കാൻ ആർക്കും ധൈര്യമില്ല. പറഞ്ഞാൽ ജോലി നഷ്ടപ്പെടും. എല്ലാം അറിഞ്ഞിട്ടും മാക്കോപോളോ നിശ്ശബ്ദനാണു്. എന്തുതന്നെയായിരുന്നാലും, വളരെപ്പഴക്കമുള്ള ജോലിക്കാരൻ! മാനേജർ വരുന്നതിനുമുമ്പേ ജിമ്മി ഇവിടെ ജോലിചെയ്യുവരുന്നതാണു്. മാക്കോപോളോസാസ്സിനു പണ്ടത്തെ ഉത്സാഹമില്ല. ക്രമേണ ഉദാസീനനായിത്തീരു

കയാണു്. രാപകൽ ചിന്താമഗ്നനായി കഴിഞ്ഞുകൂടുന്നു. ആ സന്ദർഭം ഉപയോഗപ്പെടുത്തി ജിമ്മി സാമ്രാജ്യവിസ്താരം നടത്തുന്നു. എന്തെങ്കിലും അറിയാവുന്ന ഒരാൾ റോസിയാണു്. ജിമ്മി അവളേയും വശീകരിച്ചു.''

''വിദേശിയായ മാക്കോപോളോ ഇവിടെ ഏകാകിയാണു്. നാംതന്നെ എല്ലാം ചെയ്യേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.''

''നീ കൗണ്ടറിലേക്കു പൊയ്ക്കോള്ളൂ! വില്യംഘോഷ് ഇതിനകം സ്ഥലംവിട്ടുകാണും. കുറേസമയംകൂടി കാത്തുനോക്കാം. അതിനുള്ളിൽ മാനേജർ എത്തിയെങ്കിലോ?''

''നിങ്ങൾ ഉറങ്ങുന്നതിനുമുമ്പു സാഷ്ടു് തിരിച്ചു വന്നില്ലെങ്കിലോ?''

ഞാൻ ഉറങ്ങുകയില്ല. എന്നെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ഉറക്കം വിദ്യുച്ഛക്തിപോലെയാണു്. സ്വിച്ചു് അമർത്താതെ ഉറക്കം വരികയില്ല.

ഞാൻ കൗണ്ടറിലെത്തിയപ്പോഴേക്കും വില്യംഘോഷ് ബയററെ ചുമതലയേല്പിച്ചിട്ടു സ്ഥലംവിട്ടുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. രാത്രി വളരെ അതിക്രമിച്ചു. ഷാജഹാൻഹോട്ടലും കല്ക്കത്താനഗരവും ശിശുക്കളെപ്പോലെ നിദ്രയിൽ ലയിച്ചു. കൗണ്ടറിൽ ഞാൻ മാത്രം ഉണർന്നിരിക്കുകയാണു്. കൽക്കത്തയിലെവിടെയെങ്കിലും മാക്കോപോളോസായ്പും ഉണർന്നിരിപ്പുണ്ടാകും. അദ്ദേഹം എവിടെപ്പോയി? ഡ്രൈദിനത്തിൽ നിയമവിരുദ്ധമായി മദ്യപിച്ചു് പോലീസിന്റെ കരത്തിൽ അകപ്പെട്ടുകാണുമോ! മദ്യപിക്കുന്നതു കുറ്റമല്ലെങ്കിലും മദോന്മത്തനായിത്തീരുന്നതു കുറ്റമാണു്!

റിസർവേഷൻലിസ്റ്റിൽ കണ്ണോടിച്ചു. ഇന്നു രാത്രി അതിഥികളാരും വിടവാങ്ങുന്നില്ല. പുതിയ അതിഥികൾ വരാനുണ്ടു്. ഡംഡം വിമാനത്താവളത്തിൽനിന്നു ഫോൺ ലഭിച്ചു. അവർ ഹോട്ടലിൽ എത്താൻ അല്പം വൈകും. വിദേശികളേയുംവഹിച്ചു് അതികായനായ വിമാനം രാത്രിയുടെ മാറു ഭേദിച്ചു കല്ക്കത്തയിയിലേക്കു പറക്കുകയാണു്. വിമാനയാത്രക്കാരായ അതിഥികൾ ഹോട്ടലിൽ എത്തിയപ്പോഴേക്കും രാത്രി കൽക്കത്തയിലെ രഹസ്യമയമായ നഗരത്തിലൂടെ കുറേദൂരം മുന്നോട്ടു നീങ്ങിക്ക

ഴിഞ്ഞിരുന്നു. അനിച്ഛയോടെയാണെങ്കിലും നിദ്ര എന്റെ നയനങ്ങളിൽ വാസമുറപ്പിക്കാൻതുടങ്ങി. പെറിയ ശബ്ദം കേട്ട ഞാൻ ഞെട്ടി. കൗണ്ടറിൽ നിന്നുകൊണ്ടുറങ്ങുന്നതു ഗുരുതരമായ തെറ്റാണു്. ഞാൻ ഉണർന്നു. സുജാതമിത്രയാണു് എന്റെ മുമ്പിൽ നില്ക്കുന്നതു്. ആകാശനിറത്തിലുള്ള സാരി ധരിച്ച എയർഹോസ്റ്റസു് സുജാതമിത്ര എന്നെ നോക്കി മന്ദഹസിച്ചു് പറഞ്ഞു:

''പാവം!''

ഞാൻ ലജ്ജിച്ച തലതാഴ്ത്തി ശുഭരാത്രി അറിയിച്ചു. സുജാതമിത്ര വാച്ചുകെട്ടിയ കൈ എന്റെ മുഖത്തോടടുപ്പിച്ചു പറഞ്ഞു: ''ഇപ്പോഴും സുപ്രഭാതമെന്നു പറയൂ!''

തന്റെ സഹപ്രവർത്തകർ അവരവരുടെ മുറിയിലേക്കു പോയപ്പോഴും സുജാതമിത്ര പറഞ്ഞു: ''ഡോൺട്വറി! ഞാൻ അല്പം കഴിഞ്ഞേ ഉറങ്ങുന്നുള്ളൂ.''

''നിങ്ങളുടെ സ്ഥിതി കണ്ടിട്ടു് എനിക്കു വ്യസനം തോന്നുന്നു.'' മിസ്സു് മിത്ര അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

''മിസ്സു് മിത്ര, എന്റെ ഉറക്കം പടികടന്നിരിക്കുന്നു.'' ഞാൻ ലജ്ജയോടെ പറഞ്ഞു.

''ഉപഭോക്താക്കളോടെന്നപോലെയാണല്ലോ എന്നോടും പെരുമാറുന്നതു്!''

''നിങ്ങൾക്കിപ്രാവശ്യം വളരെ നല്ല മുറിയാണു നല്കിയിരിക്കുന്നതു്. റൂം നമ്പർ 280. കഴിഞ്ഞപ്രാവശ്യം നിങ്ങൾ ബോസിന്റെ മുറിയിൽ ഉറങ്ങി. ഷാജഹാൻ ഹോട്ടലിനെ സംബന്ധിച്ചു് തെറ്റിദ്ധരിച്ചിട്ടുണ്ടാകും. ഇപ്രാവശ്യം അങ്ങനെ സംഭവിക്കാതിരിക്കാൻ പ്രത്യേകം ശ്രദ്ധിച്ചിട്ടുണ്ടു്.

എയർ ഹോസ്റ്റസു് സുജാതമിത്രയ്ക്കു് എളുപ്പത്തിൽ എല്ലാവരേയും സ്വന്തമാക്കിത്തീർക്കാൻ പ്രത്യേക കഴിവുണ്ടു്. എന്നെപ്പോലെ നിസ്സാരനായ ഒരു ഹോട്ടൽത്തൊഴിലാളിയോടു സംസാരിക്കാനും അവർക്കു മടിയില്ല. എന്നാൽ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ അവരുടെ വസ്ത്രത്തിൽപ്പെട്ട മറ്റു പലരേയും ഞാൻ കണ്ടിട്ടുണ്ടു്. അവരുടെ ഹൈഹീൽ

ഷൂസ്സിന്റെ ആഘാതമേറ്റു് ഷാജഹാൻഹോട്ടൽ വിറയ്ക്കാറുണ്ടു്!

ഞാൻ പറഞ്ഞതു് സുജാതമിത്രയ്ക്കു രസിച്ചില്ലെന്നു തോന്നുന്നു. ''ഹോട്ടലിൽ ജോലിചെയ്യാൻതുടങ്ങിയിട്ടു് അധികകാലമായില്ലെന്നു നിങ്ങളുടെ മുഖം വ്യക്തമാക്കുന്നുണ്ടു്. എന്നാൽ ഈ ചുരുങ്ങിയ കാലയളവിനുള്ളിൽ വ്യാവസായികസംഭാഷണചാതുര്യം എങ്ങനെയഭ്യസിച്ചു?''

''അല്പദിവസംകൊണ്ടു് ജോലിപഠിക്കാൻ കഴിഞ്ഞതു് മിസ്റ്റർ സ്യാട്ടാബോസിന്റെ അനുഗ്രഹത്താലാണു്.''

''അത്ഭുതനാമം!''

പരോക്ഷമായിട്ടാണെങ്കിലും ആരും ബോസേട്ടനെ എതിർക്കുന്നതു ഞാൻ സഹിക്കുകയില്ല. എവിടത്തുകാരിയോ ആയ ഒരു വിമാനജോലിക്കാരി ബോസേട്ടനെ പരിഹസിക്കുകയോ?

''അദ്ദേഹത്തിന്റെ യഥാർത്ഥനാമം സ്യാട്ട എന്നല്ല. ഹോട്ടലിൽ ജോലിചെയ്യു് പേരു വികൃതമായി. സത്യസുന്ദരബോസു് കുലീന കാഗ്രസമുദായത്തിൽപ്പെട്ട വ്യക്തിയാണു്.''

സുജാതമിത്ര ബുദ്ധിമതിയാണു്. എന്റെ മുഖഭാവം കണ്ടു് സംഗതിയുടെ ഗൗരവം മനസ്സിലാക്കി.

''അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ നിങ്ങളുടെ ഈ ഹോട്ടൽ തികച്ചും സുരക്ഷിതമല്ലല്ലോ? സത്യസുന്ദരനെവിടെ? സ്യാട്ടയെവിടെ? നിങ്ങളും കരുതിയിരുന്നുകൊള്ളൂ! എന്നെങ്കിലും ശങ്കറിനുപകരം സ്യാംകോ ആയിത്തീർന്നേക്കാം. സാസ്സുമാർ നിങ്ങളെ സ്യാംകോ എന്നു വിളിക്കാൻതുടങ്ങും.''

ഒരു ശിശുവിനെപ്പോലെ ഞാൻ ക്ഷോഭിച്ചു: ''എന്റെ പേരിൽ കൈവെക്കുന്നവനെ ഞാൻ വെറുതെ വിടുകയില്ല. അങ്ങനെ സംഭവിച്ചാൽ ഒന്നുകിൽ അയാളം, അല്ലെങ്കിൽ ഞാൻ.''

''നിങ്ങളുടെ ജ്യേഷ്ഠൻ അറിയാതെ സ്വന്തം പേരു കൈവിട്ടുകളഞ്ഞു!''

''അദ്ദേഹം എന്തും ചെയ്യുകൊള്ളട്ടെ. അതിനു മറുള്ള വക്കെന്താണു്?''

''കഴിഞ്ഞപ്രാവശ്യം നിങ്ങളെ ബുദ്ധിമുട്ടിച്ച കാര്യ മോക്കുമ്പോഴം ലജ്ജതോന്നുന്നു!'' സുജാതമിത്ര പെട്ടെന്നു മൗനമവലംബിച്ചു. ബോസേട്ടൻ എപ്പോഴാണു പിന്നിൽ വന്നതെന്നു ഞാൻ അറിഞ്ഞിട്ടില്ല.

''അല്ലാ! നിങ്ങളോ! ഈ ചെറുക്കൻ സംസാരിച്ചു നിങ്ങളെ കഷ്ടപ്പെടുത്തിയിരിക്കും. വത്തമാനത്തിനവസരം ലഭിച്ചാൽ പിന്നെ ശ്രീമാനു് മറെറാന്നിനേറയും ആവശ്യമില്ല.''

''നിങ്ങളുടെ ശിഷ്യൻ അതിസമർത്ഥനാണു്. നിങ്ങളുടെ സംഭാഷണചാതുര്യം അതേപടി അനുകരിച്ചിരിക്കുന്നു. കഴിഞ്ഞപ്രാവശ്യത്തെപ്പോലെ ബുദ്ധിമുട്ടാതിരിക്കാൻ ഇപ്രാവശ്യം പ്രത്യേകം ശ്രദ്ധിച്ചിട്ടുണ്ടു് എന്നാണു പറയുന്നതു്.'' സുജാത പറഞ്ഞു.

സത്യസുന്ദരബാബു ഒരു സ്ത്രീയോടു് ഇങ്ങനെ സംസാരിക്കുമെന്നു ഞാൻ ഒരിക്കലും വിശ്വസിച്ചിരുന്നില്ല. അദ്ദേഹം ഗംഭീരസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു: ''അതിനു പ്രതിഫലമായി നിങ്ങളം നന്ദിപോലും പറയാതെ പോയി.''

പ്രത്യുത്തരമായി സുജാതമിത്രയുടെ മുഖത്തു സ്ഫുരിച്ച മന്ദഹാസം ഇന്നും ഞാൻ ഓർക്കുന്നു. പ്രഭാതസൂര്യൻ മഞ്ഞണിഞ്ഞ മലകളിൽ വെളിച്ചംപരത്തിയ പ്രതീതി!

''അറിഞ്ഞുകൊണ്ടാണു് നന്ദി പറയാതിരുന്നതു്. അപരിചിതരായ അതിഥികൾക്കു് ഉറങ്ങാൻവേണ്ടി സ്വന്തം മുറി തുറന്നുകൊടുത്തിട്ടു് രാത്രിമുഴുവൻ ഉറക്കമിളച്ചിരിക്കുന്നവർ തികച്ചും വിഡ്ഢികളും അവിവേകികളുമാണു്. അവർക്കു നന്ദി പറയേണ്ട ആവശ്യമില്ല.''

''നിയമത്തിന്റെ മറപിടിച്ചു് സന്ദർഭമുണ്ടാക്കി ഇഷ്ടംപോലെ അസഭ്യം പുലമ്പിക്കൊള്ളൂ.''

''സമർത്ഥമായി ആരോപണമുന്നയിക്കാനറിയാമല്ലൊ! അസഭ്യം എവിടെനിന്നു പറഞ്ഞുവന്നു?'' സുജാതമിത്ര എന്റെനേരെ തിരിഞ്ഞു: ''അന്നു ഞാൻ പോകാനൊരുങ്ങിയപ്പോഴം നിങ്ങളെ മുകളിലെ നിലയിൽ അ

നേഷിച്ചിരുന്നു. പക്ഷേ, ആരേയും കണ്ടില്ല. കാണാതിരുന്നതു നന്നായി, എന്നാണിപ്പോഴും തോന്നുന്നതു്. നിങ്ങളെപ്പോലുള്ളവർ നന്ദി അഹ്നിക്കുന്നില്ല. നിങ്ങളും അതിനു യോഗ്യരല്ല എന്നതാണു് അതിനു കാരണം.''

''ഐ ഭയം സോറി. നിങ്ങളും അന്വേഷിച്ച വിവരം ഞാനറിഞ്ഞില്ല.'' ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു.

എനിക്കു് ബോസേട്ടനോടു കോപംതോന്നി. ഞാൻ സുജാതയേട്ടത്തിയുടെ പക്ഷത്തു ചേർന്നു: ''എങ്ങനെ അറിയും? രാപകൽ ബ്രേക്ഫാസ്റ്റു്, ലഞ്ചു്, ഡിന്നർ, ബാംകെപ, ടേബിൾബുക്കിംഗു്, ഫ്ളോർഷോ എന്നീ പരിപാടികളിൽ മുഴുകിയിരിക്കുന്ന ഒരാൾക്കു് മറ്റൊന്നിനെക്കുറിച്ചെങ്കിലും അറിയാൻ സാധിക്കുമോ?''

''നിങ്ങൾക്കു് ഉറക്കമില്ലേ?'' സുജാതമിത്ര ചോദിച്ചു. ബോസേട്ടൻ അവസരം പാഴാക്കിയില്ല:

''നല്ല മനുഷ്യർക്കു് ഉപദ്രവം വരുത്തെന്നുകരുതി ഈശ്വരൻ ദുഷ്ടജനങ്ങളുടെ നയനങ്ങളിൽ നിദ്ര നല്കി എന്നാണു് പേർഷ്യൻകവി ഷേക് സാദി പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതു്.''

''രണ്ടുപേരും രാത്രി ഉറക്കമിളച്ചിരിക്കണോ?'' സുജാതമിത്ര ഗംഭീരസ്വരത്തിൽ ചോദിച്ചു.

''ബോസേട്ടനിപ്പോഴും ഉണർന്നിരിക്കേണ്ടയാവശ്യമില്ല. പക്ഷേ, ഞങ്ങളുടെ മാനേജരെ കാണുന്നില്ല.''

''പോലീസ് സ്റ്റേഷനിൽ വിവരമറിയിച്ചെങ്കിലോ എന്നാലോചിച്ചു. പക്ഷേ, അതു പല കഴപ്പങ്ങൾക്കുമിടവരുത്തും. ഒന്നുരണ്ടുദിവസം മുമ്പു് ബയറൺസായ്പു് ഇവിടെ വന്നിരുന്നു എന്നറിയാൻകഴിഞ്ഞു. അതിനാൽ നീ ബയറനെ കണ്ടിട്ടു വരൂ! വീടറിയുകയില്ല. അല്ലെങ്കിൽ ഞാൻ പോകുമായിരുന്നു. ഈസമയത്തു വീടന്വേഷിച്ചു കണ്ടുപിടിക്കാൻ സാദ്ധ്യവുമല്ല. നീ ഒരു ടാക്സിയിൽ പൊയ്ക്കോളൂ. ഞാൻ ഡ്യൂട്ടി ചെയ്തുകൊള്ളാം.'' ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു.

ഞങ്ങളുടെ സംഭാഷണം ശ്രദ്ധിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന സുജാതമിത്ര പറഞ്ഞു: ''വിരോധമില്ലെങ്കിൽ ഞങ്ങളുടെ

ബസ് കൊണ്ടുപൊയ്ക്കൊള്ളൂ. ഞാൻ ഡ്രൈവറോട് പറയാം.''

രാത്രിയുടെ അന്ധകാരത്തിൽ വിജനമായ കൽക്കത്തയുടെ രൂപം എന്നെങ്കിലും കണ്ടിട്ടുണ്ടോ? ക്ലാറൻബസ്സുകളും ടാംകാറുകളും ശിശുക്കളെപ്പോലെ ഉറങ്ങി കൽക്കത്തയുടെ ശാന്തിനല്ലിയിരിക്കുന്നു. ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് ഒന്നോ രണ്ടോ ടാക്സി ഓടുന്നുണ്ട്. പക്ഷേ, അതിൽ സഞ്ചരിക്കുന്നവർ ആരാണ്? കൽക്കത്തയിലെ സാഹിത്യപ്രേമിയായ ഏതെങ്കിലും ടാക്സിഡ്രൈവർ ആത്മകഥ എഴുതുമ്പോഴേ അതറിയാൻ കഴിയൂ.

ഞാൻ സഞ്ചരിച്ചിരുന്ന വാഹനം ചിത്തരഞ്ജൻ അവന്യൂവിൽനിന്നു ചൗരംഗിയിലെത്തി. നിയോൺ ബൾബുകളുടെ പ്രകാശം അപ്പോഴും യന്ത്രപ്പാവകൾപോലെ വിജനമായ ചൗരംഗിസ്റ്റേജിൽ സോഫ്യയാ അഭിനയിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയാണ്. അജ്ഞാതമായ ഏതോ ആകർഷണത്താൽ ഞാൻ ഡ്രൈവറോട് വലത്തുഭാഗത്തേക്ക് ബസ് തിരിക്കാൻപറഞ്ഞു. കഴ്സൺ പാർക്കിലെ ഇരുമ്പുവേലിക്കുള്ളിൽ സർ ഹരിറാം ഗോയങ്ക 'ഇൽസോമനിയ' ബാധിച്ചവനെപ്പോലെ പ്രഭാതത്തേയും പ്രതീക്ഷിച്ചു നില്ക്കുകയാണ്.

സർ ഹരിറാം എന്നെ കണ്ടിട്ടും കാണാത്ത ഭാവം നടിച്ചു. ഈ പ്രാചീനനഗരത്തിലെ അതിഗോപ്യമായ രഹസ്യമാല അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയരഹിതമായ ഉരുക്കുവക്ഷസ്സിൽ ക്ഷതമേല്പിച്ചിരിക്കണം. വളരെ ശ്രമിച്ചിട്ടും സർ ഹരിറാംഗോയങ്കയുടെ ഉരുക്കുശരീരത്തിൽ സ്നേഹമോ കാരുണ്യമോ സ്ഫുരിപ്പിക്കാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല.

എന്തുകൊണ്ടാണെന്നറിഞ്ഞുകൂടാ, ലോകത്തിലുള്ള മറ്റാരേയും എനിക്കിത്ര ഭയമില്ല. എന്റെ അന്തഃതലത്തിൽ എവിടെയോ അജ്ഞാതമായ കാരണത്താൽ സർ ഹരിറാം ഗോയങ്ക സ്ഥലംപിടിച്ചിരിക്കുന്നു. നിദ്രാവിഹീനനും ശുഷ്കിതപ്രാണനുമായ ഹരിറാം ദിനംപ്രതി കാഠിന്യവും കാർക്ശ്യവുമവലംബിച്ചുവരികയാണ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിരക്തനയനങ്ങളിലേക്ക് അകലെനിന്നു

നോക്കി. സർ ഹരിറാം ഗോയങ്ക ബഹാദ്ദർ കെ. ടി. സി. ഐ. തന്റെ സകല അപ്രിയാനുഭവങ്ങൾക്കും ലോകത്തിലിതുവരെയധികം ആളുകളുണ്ടായിരുന്നിട്ടും എന്നെയാണു് ഉത്തരവാദിയാക്കിയിരിക്കുന്നതെന്നു തോന്നുന്നു. അദ്ദേഹത്തെ അപമാനിക്കാൻ തയ്യാറെടുത്തിട്ടുള്ള സകലരുടേയും പിന്നിൽ ഞാനുണ്ടു് എന്നായിരിക്കണം ധാരണ.

ശിശുവിനെപ്പോലെ ഞാൻ ഹരിറാം ഗോയങ്കയുടെ ഉരുക്കുപ്രതിമയോടു സംഭാഷണം തുടരുമായിരുന്നു. അതിനുള്ളിൽ വിമാനക്കമ്പനിയുടെ ഡ്രൈവർ എന്നെ ഓമ്മപ്പെടുത്തി: ''ബാബുജീ! ഇത്ര രാത്രി ഇവിടെ വല്ലവരും വരാനുണ്ടോ?''

''ഇല്ല. നമുക്കിനി എല്യറ്റ് റോഡിലേക്കു തിരിക്കണം.''

ബസ് കിഴക്കോട്ടു തിരിച്ചു. സുരെൻബാനർജി, മണിമേടിന്റെ താഴെ തടിച്ചുകൂടിയിരിക്കുന്ന ലക്ഷോപലക്ഷം ജനങ്ങളെ അഭിസംബോധനചെയ്തു പ്രസംഗിച്ചുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്നു. മൈക്കു കേടുവന്നതുമൂലം അദ്ദേഹം സ്തംഭിച്ചുനില്ക്കുകയാണു്. അതിനുള്ളിൽ കൃതഘ്നരായ ശ്രോതാക്കൾ മുഴുവൻ സ്ഥലംവിട്ടിരിക്കുന്നു. അവരുടെ പെരുമാറ്റത്തിൽ അവഹേളിതനും അപമാനിതനുമായ സുരേന്ദ്രനാഥ് ബാനർജി പ്രതിമയായി രൂപാന്തരപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

കോർപ്പറേഷൻസ്ട്രീറ്റും കടന്നു ബസ് വെല്ലസ്ലി സ്ട്രീറ്റിലെത്തി. എനിക്കു ബയറൺസാസ്ത്രിന്റെ കാര്യം ഓമ്മവന്നു. അനേകദിവസങ്ങളായി, തമ്മിൽ കണ്ടിട്ട്. ഒന്നുരണ്ടു പ്രാവശ്യം ഷാജഹാനിലെ ബാംകേഹാളിൽവെച്ചു കാണുകയുണ്ടായി. പക്ഷേ, അദ്ദേഹം സംസാരിക്കരുതെന്നു് ആംഗ്യം കാണിച്ചു. ഏതോ ശിക്കാറിനെ പിന്തുടരുകയാകും. ഒരു കുപ്പി ബിയറും മുമ്പിൽ വെച്ചുകൊണ്ടു് അദ്ദേഹം നിശ്ശബ്ദനായിരിക്കുകയായിരുന്നു. എന്നെ കണ്ടിട്ടും കാണാത്ത ഭാവം നടിച്ചു.

പിന്നീടു് അദ്ദേഹത്തെ അന്വേഷിക്കേണ്ടതു് എന്റെ കർത്തവ്യമായിരുന്നു. വീട്ടിൽച്ചെന്നു നന്ദി പറയേണ്ടതോ

യിരുന്നു. എന്നാൽ അതൊന്നും ചെയ്യാൻ എനിക്കു കഴിഞ്ഞില്ല. ഷാജഹാൻഹോട്ടൽ എന്നെ വിഴുങ്ങിയിരിക്കുകയാണു്. എന്റെ പ്രത്യേകസത്തയെ ഷാജഹാന്റെ വായിൽനിന്നു രക്ഷിക്കാൻ കഴിയുന്നില്ല.

''ഏതു ഭാഗത്തേക്കു തിരിക്കണം?'' ഡ്രൈവർ ചോദിച്ചു.

''നേരെ പോകട്ടെ. ഞാൻ പറയുമ്പോഴം നിറുത്തിയാൽ മതി.''

''ബാബുജീ! ഈ സ്ഥലം വളരെ മോശമാണു്. ഈ സമയത്തു ബസ്സു കാണുമ്പോഴം ഇവിടെയുള്ളവർ പലതും സംശയിക്കും.''

''വളരെമുമ്പൊരിക്കൽ പകൽ ഞാനിവിടെ വന്നിട്ടുണ്ടു്. ഇപ്പോഴം സ്ഥലം മനസ്സിലാകുന്നില്ല. അല്പംകൂടി മുന്നോട്ടു പോയാൽ ഒരുപക്ഷേ, ആ സ്ട്രീറ്റു് കാണാൻ കഴിഞ്ഞേക്കും.''

അവസാനം സ്ട്രീറ്റു് കണ്ടുപിടിച്ചു. സുജാതമിത്രു അനുഗ്രഹിച്ചില്ലായിരുന്നെങ്കിൽ ഈ സമയത്തു ടാക്സിയിൽ ഇവിടെവരെ വരാൻ ഞാൻ ധൈര്യപ്പെടുകയില്ലായിരുന്നു. വിമാനക്കമ്പനിയുടെ ബസ്സു് ഈ സ്ട്രീറ്റിൽ പ്രവേശിക്കുകയില്ല. ഞാൻ ബയറൺസാഹ്നിന്റെ വീടു ലക്ഷ്യമാക്കി നടന്നു.

ഒരു ടോർച്ചു് എടുക്കേണ്ടതത്യാവശ്യമായിരുന്നു. തെരുവുവിളക്കുകംകു കുട്ടികളുടെ കവണിയുടെ അനുഗ്രഹത്താൽ ദീഘ്രായുസ്സു ലഭിക്കാറില്ല. ഞാൻ തപ്പിത്തടഞ്ഞു ബയറൺസാഹ്നിന്റെ വീടിന്റെ മുമ്പിലെത്തി. എല്യറ്റു് റോഡിലെ കുട്ടികളുടെ അശ്രദ്ധയാൽ അല്പം അകലെയായി ഒരു തെരുവുവിളക്കു് അവശേഷിച്ചിട്ടുണ്ടു്.

ബയറൺസാഹ്നിന്റെ വീടിന്റെ വാതിൽ അടച്ചിട്ടിരിക്കുകയാണു്. അകത്തു വെളിച്ചമില്ല. ഈ സമയത്തു വിളിച്ചുണർത്തുന്നതു മര്യാദയാണോ? ഗംഗാനാമം ജപിച്ചു 'കാളിംഗ്ബെല്ലി'ന്റെ ബട്ടനമത്തി. ഒരു ശബ്ദവും കേൾക്കാനില്ല. ഒരുപക്ഷേ, അകത്തു് ആരുമില്ലായിരിക്കാം. അല്പനേരം കാത്തുനിന്നതിനുശേഷം വീണ്ടും ബട്ടനമത്തി.

അകത്തുനിന്നു ശബ്ദം കേട്ടു. അതിനുശേഷം നാരീകണ്ഠത്തിൽനിന്നു് അശ്ലീലശകാരം പ്രവഹിക്കാൻതുടങ്ങി: ''നിങ്ങടെ ഏതു കൂപ്പയിലാണോ പോയതു് ആ കൂപ്പയിൽത്തന്നെ കിടന്നുകൂടായിരുന്നോ? അർദ്ധരാത്രിസമയത്തു് എന്നെ ഉപദ്രവിക്കാൻവരുന്നതെന്തിനു്?''

ഞാൻ ഭയപ്പെട്ടു. ആ മഹതി രണ്ടാംവട്ടം ഫയറിംഗ് ആരംഭിച്ചു: ''ലജ്ജയില്ലാത്ത മനുഷ്യൻ! ജോലി ചെയ്തു ചെയ്തു് എനിക്കു് എഴുന്നേല്ക്കാൻ വയ്യാതായി. അതിനുംപുറമേ രാത്രി ഈ ബദ്ധപ്പാടും! കൂപ്പത്തൊട്ടികളിലെ പട്ടികളുടെകൂടെ ഉറങ്ങിക്കൊള്ളൂ! വേശ്യകളെപ്പോലെ രാത്രി ഉണർന്നിരിക്കാൻ എനിക്കു വയ്യ. പുറത്തു കടക്കൂ! വേഗം പുറത്തു പോകൂ.''

മാക്കോപ്പോളാവിനെക്കുറിച്ചുള്ള ചിന്തയുണ്ടെങ്കിലും ഓടി രക്ഷപ്പെട്ടുകിലോ എന്നു ഞാൻ ആലോചിച്ചു. അതിനുള്ളിൽ വാതിൽ തുറക്കുന്ന ശബ്ദം കേട്ടു. പുറത്തുവന്ന മഹതി എന്നെ കണ്ടു ഞെട്ടി. ഭർത്താവിനു പകരം എന്നെ കണ്ടപ്പോൾ അവൾ കരയാൻതുടങ്ങി:

''എന്തു സംഭവിച്ചു? എന്തു സംഭവിച്ചു എന്നു വേഗം പറയൂ എന്റെ ഭർത്താവിനു തീച്ചായം എന്തെങ്കിലും വിപത്തു സംഭവിച്ചുകാണും. കുറാനേഷ്കുന്റെ ജോലി ചെയ്യേണ്ടെന്നു ഞാൻ എത്രയോ പ്രാവശ്യം പറഞ്ഞതായിരുന്നു. ഈ നശിച്ച രാജ്യത്തു് അതിനൊന്നും യാതൊരു വിലയുമില്ല പത്രം വില്ക്കുന്ന ജോലിയാണു് അതിനേക്കാൾ നല്ലതു്. അതുമല്ലെങ്കിൽ നിങ്ങൾക്കു വെറുതേ ഇരുന്നുകൂടായിരുന്നോ? ഞാൻ ജോലിചെയ്യുന്ന സ്ഥിതിക്കു് നിങ്ങളെന്തിനു കഷ്ടപ്പെടുന്നു?''

മറ്റു വല്ല തെരുവുമായിരുന്നെങ്കിൽ സ്ത്രീയുടെ കരച്ചിൽ കേട്ടു് അയൽക്കാർ ഓടിയെത്തുമായിരുന്നു. എന്നാൽ ഈ അർദ്ധസാമ്രാജ്യത്തിന്റെ തെരുവിൽ അതൊന്നും വലിയ കാര്യമല്ല. ഒരാളുടെ വ്യക്തിഗതകാര്യത്തിൽ മറ്റൊരാളും തലയിടുകയില്ല.

ഞാൻ പോലീസുകാരനോ അതോ ആശുപത്രിജീവനക്കാരനോ എന്നായിരുന്നു മിസ്സിസ് ബയറണറിയേണ്ട

ളു്. ഈ രണ്ടുകൂട്ടരുമല്ലാതെ മറ്റാരും ഈ സമയത്തു തന്റെ വീട്ടിൽ വരുമെന്നു് അവക്കു വിശ്വസിക്കാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നില്ല.

''എന്റെ ഭർത്താവു് എവിടെയാണെന്നു പറയൂ!''

''ഞാൻ പോലീസിന്റെയോ ആശുപത്രിയുടെയോ പ്രതിനിധിയല്ല. ഞാൻ ഹോട്ടൽത്തൊഴിലാളിയാണു്. ഞങ്ങളുടെ മാനേജരായ മാക്കോപ്പോളോസാസ്സിനെ അന്വേഷിച്ചു വന്നതാണു്.''

''ഓ! അങ്ങനെ പറയൂ!'' ശ്രീമതി ബയറൺ നിജരൂപംപൂണ്ടു: ''നിങ്ങടെ ആ തടിയൻസാസ്സിന്റെ കാര്യമാണോ പറയുന്നതു്? ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു ഞങ്ങടെക്കു റൊട്ടിക്കഷണം (സെൻവിച്ചെസു്) അയച്ചുതരാറുള്ള മനുഷ്യൻ. അയാളാണു് ഈ നാശത്തിനെല്ലാം കാരണം. എന്നെ പുറത്താക്കി, രണ്ടുപേരുംകൂടി വാതിലടച്ചിട്ടിരുന്നു പിറുപിറുക്കുന്നതു കേൾക്കാം. അയാടെ തന്റെ കക്ഷിയാണെന്നാണു് ഭർത്താവു പറയുന്നതു്. പക്ഷേ, എനിക്കു് എലിയെ പിടിക്കുന്ന പൂച്ചയുടെ മീശ കണ്ടാൽ മനസ്സിലാകും. എല്ലാം കള്ളം! എന്റെ ഭർത്താവിന്റെ കൂട്ടുകാരനാണു് അയാടെ. ഇന്നു രണ്ടുപേരുംകൂടിയാണു് ഇവിടെനിന്നു പോയിരിക്കുന്നതു്. ഏതു നരകത്തിലേക്കാണു പോയിരിക്കുന്നതെന്നാരറിഞ്ഞു!''

ശ്രീമതി ബയറൺ വീണ്ടും ശകാരമാരംഭിച്ചു. ഏതായിരുന്നാലും ധൈര്യമായി. മാക്കോപോളോവും ബയറണും ഒരുമിച്ചാണു് പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതെന്നറിയാൻ കഴിഞ്ഞു.

''അടവെല്ലാം കളഞ്ഞിട്ടു് എന്റെ ഭർത്താവു് എവിടെയാണെന്നു പറയൂ.'' ശ്രീമതി ബയറൺ ഗർജ്ജിച്ചു.

''ബയറൺസാസ്സു് എപ്പോടം മടങ്ങിവരുമെന്നു പറഞ്ഞിട്ടാണു പോയതു്?''

''ഒന്നും പറഞ്ഞിട്ടില്ല. ആ മനുഷ്യൻ വന്നമാത്രയിൽ പുറത്തുപോയി. നിങ്ങളോടു സംസാരിച്ചുനിന്നാൽ എന്റെ വയറു നിറയുകയില്ല.'' ശ്രീമതി ബയറൺ വാതിലടച്ചു തഴതിട്ടു.

ഹോട്ടലിൽ മടങ്ങിയെത്തിയപ്പോഴും ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു: ''നിന്നെ കാത്തിരിക്കുകയായിരുന്നു. വെറുതെ ബുദ്ധിമുട്ടി. നീ പോയമാത്രയിൽ മാക്കോപോളോ തിരിച്ചെത്തി. കൂട്ടത്തിൽ മിസ്റ്റർ ബയറണുമുണ്ടായിരുന്നു. അദ്ദേഹം മാനേജരെ ടാക്സിയിൽനിന്നു താങ്ങിയെടുത്തു ബയറർമാരെ ഏല്പിച്ചു.''

മാക്കോപോളോ കൗണ്ടറിന്റെ മുമ്പിൽ നില്ക്കുകയുണ്ടായി. അപരിചിതനായ അതിഥിയെപ്പോലെയാണു വന്നതു്. ഈ സമയംവരെ എവിടെയായിരുന്നു എന്നു ബോസേട്ടൻ ചോദിച്ചു. എല്ലാവരുടേയും പരിഭ്രാന്തിയും മറിയിച്ചു. ഹോട്ടൽ ഒന്നടങ്കം തലയിലേറിനടന്നിരുന്ന മാക്കോപോളോ രാത്രിയുടെ അന്ധകാരത്തിൽ എവിടെയോ അന്തർദ്ധാനംചെയ്തുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. അദ്ദേഹം ബോസേട്ടന്റെ മുഖത്തുനോക്കി മിഴിച്ചുനിന്നു.

''നിങ്ങൾ രാത്രിമുഴുവനുണർന്നിരിക്കുന്നതെന്തിനു്?''

''നിങ്ങളെല്ലാം ഡ്യൂട്ടിചാർട്ടിൽ ഒപ്പുവെയ്ക്കുന്നതു്?''

ബോസേട്ടൻ ആശ്ചര്യത്തോടെ ചോദിച്ചു. മാക്കോപോളോ നൈരാശ്യത്തോടെ തലയാട്ടി: ''യൂസ്‌ലെസ്! ലോകത്തുള്ള സകലരും ഉറങ്ങുമ്പോൾ നിങ്ങളിവിടെ വിഡ്ഢിയെപ്പോലെ ഉറക്കമിളച്ചിരിക്കുന്നതിനെന്തെങ്കിലും അർത്ഥമുണ്ടോ?''

മാക്കോപോളോയുടെ ദൃഷ്ടി സുജാതമിത്രയിൽ പതിഞ്ഞു. അദ്ദേഹം എന്തെങ്കിലും പറയുന്നതിനുമുമ്പേ ബോസേട്ടൻ പരിചയപ്പെടുത്തി: ''ഈ മഹതി വിമാനക്കമ്പനിയിലെ ജോലിക്കാരിയും നമ്മുടെ അതിഥിയുമാണു്.''

മാക്കോപോളോവിനു പിന്നെയും സംസാരിക്കാൻ ആഗ്രഹമുണ്ടായിരുന്നെങ്കിലും ശുഭരാത്രി അറിയിച്ചു് ഉറങ്ങാൻ പോയി.

''എനിക്കു വളരെ രസം തോന്നുന്നു. നിത്യവും ആകാശത്തിൽ സഞ്ചരിച്ച മേഘത്തിന്റെ മറവിൽ എന്തെല്ലാം കാണുന്നു! എന്നാൽ നിങ്ങളുടെ ഇവിടെ അത്ഭുതങ്ങളുടെ ഒരു ചന്തയാണു്. രാത്രി ഇനി ഇല്ല എന്നു നിങ്ങ

ളുടെ മാനേജരെ അറിയിച്ചെങ്കിലോ എന്നോർത്തതായിരുന്നു.'' സുജാതമിത്ര പറഞ്ഞു.

''അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജീവിതമിപ്പോഴും അന്ധകാരമയമാണു്. അദ്ദേഹത്തെച്ചൊല്ലി വ്യസനം തോന്നാറുണ്ടു്.''

സുജാതമിത്ര അപ്പോഴും കൗണ്ടറിന്റെ മുമ്പിൽ നില്ക്കുന്നതു കണ്ടു് എനിക്കും അത്ഭുതം തോന്നാതിരുന്നില്ല. ബോസേട്ടൻ സുജാതമിത്രയോടു പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങൾക്കു നന്ദി പറയേണ്ടതത്യാവശ്യമാണു്. പക്ഷേ, വാക്കുകൾ കിട്ടുന്നില്ല. വാഹനം തരികയും ഇത്രസമയം ഉറക്കമിളയ്ക്കുകയുംചെയ്തില്ലേ?''

സുജാതമിത്ര എന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു: ''നിങ്ങളുടെ ഗുരുദേവനു വാക്കുകൾ കിട്ടുന്നില്ല. സഹായിക്കാൻ കഴിയുമോ എന്നു ശ്രമിച്ചുനോക്കൂ!''

''നന്ദി അറിയിക്കാനുള്ള ഒരു ഫോം മാത്രമാണതു്.''

''ഫോർമാലിറ്റികളൊക്കെ ഞാൻ തീരെ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നില്ല.''

ബോസേട്ടൻ കൃത്രിമഗാംഭീര്യം നടിച്ചു പറഞ്ഞു: ''തുടച്ചുമായി ശകാരിക്കാൻ തുടങ്ങിയിട്ടു സമയം കുറെയായി. യാത്രക്കാർ നാടൻഹോട്ടലുകളെ ഇഷ്ടപ്പെടാത്തതിന്റെ കാരണമിതാണു്.''

''ഇഷ്ടപ്പെടുന്നില്ലെങ്കിൽ പിന്നെ എന്തിനാണു പുതിയ ഹോട്ടലുകളെ നിയമിക്കുന്നതു്?''

''പുതുതായി വരുന്നവർ നല്ലവരും മാന്യമായി പെരുമാറാൻ അറിയാവുന്നവരും ആയിരിക്കുമെന്നു കരുതിയാവാം.''

''വക്കീലിനെപ്പോലെയാണല്ലോ സംസാരം! ഇവിടേ വരുന്നതിനുമുമ്പു കോർട്ടിലായിരുന്നോ ജോലി?''

''കോർട്ടിന്റെകാര്യം പറയരുതു്. ഈ പാവത്തിനു ദുഃഖമുണ്ടാകും. ഇവനു് ഒരുകാലത്തു കോർട്ടുമായി അടുത്ത ബന്ധമുണ്ടായിരുന്നു.''

സുജാതമിത്രയുടെ കണ്ണുകൾ താനേ അടയുകയാണു്. ബോസേട്ടനും അതു മനസ്സിലായി: ''ഐ ആം സോറി!

രാത്രി വളരെ അതിക്രമിച്ചു. ഇനിയും നിങ്ങളെ ബുദ്ധി മുട്ടിപ്പിക്കുന്നതു ശരിയല്ല.''

പോർട്ടർ അടുത്തുണ്ടായിരുന്നിട്ടും സുജാതമിത്ര തന്റെ സൂട്ട്കേസ് എടുക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. ഞാൻ ബോസേട്ടന്റെ നേരെ നോക്കി. എന്റെ ഇംഗിതം മനസ്സിലാക്കിയ ബോസേട്ടൻ ആ സൂട്ട്കേസ് എടുത്തു. സുജാതമിത്ര ആശ്ചര്യപ്പെട്ടു. പക്ഷേ, ബോസേട്ടൻ എന്നെയാണു് ആക്രമിച്ചതു്: ''ഞാൻ സൂട്ട്കേസ് എടുത്തു എന്നുകരുതി എന്താണു്? ആ ചെറുക്കൻ എന്റെനേരെ തുറിച്ചുനോക്കി. നിങ്ങളെപ്പോലുള്ള ചുമട്ടുകാർ അടുത്തുള്ളപ്പോൾ ഒരു ലലനാമണിയെക്കൊണ്ടു സൂട്ട്കേസ് ചുമപ്പിക്കുന്നതു ഞാൻ സഹിക്കുകയില്ല എന്നു് അവൻ ആക്രോശിച്ചു.''

സുജാതയേട്ടത്തിയും ബോസേട്ടനും എന്റെനേരെ നോക്കി. പിന്നീടു് അവർ ഷാജഹാന്റെ കവാടത്തിൽ എന്നെ ഒറ്റയ്ക്കു കാവലിരുത്തിയിട്ടു് അന്തർദ്ധാനംചെയ്തു.

ഷാജഹാനിലെ സുബ്ബരാത്രി എനിക്കിപ്പോഴും സുപരിചിതമാണു്. പത്തൊൻപതാംനൂറ്റാണ്ടിലെ ഈ പ്രാചീനപാന്ഥശാല എന്റെ നിസ്സംഗതയിൽ ഇനി എന്നെ വിസ്മയഭരിതനാക്കിത്തീർക്കുകയില്ല. പരിചയത്തിന്റെ ആന്തരികപര്യായത്തിലെത്തിയ ഈ പ്രാചീനപ്രാസാദം ഒരു രഹസ്യവും തന്റെ പ്രിയബന്ധുവിന്റെ മുമ്പിൽ മറച്ചുപിടിക്കുകയില്ല.

അതു പ്രാസാദത്തിന്റെ ഇഷ്ടികകളേയും മരത്തേയും സംബന്ധിച്ച കാര്യമാണു്. ഈ നാടകശാലയിൽ എത്രയെത്ര നാടകങ്ങളാ അരങ്ങേറീട്ടുണ്ടെന്നു് ആരും അന്വേഷിക്കാറില്ല. ആ സത്യം ഏതെങ്കിലും സത്യാന്വേഷിയുടെ ദൃഷ്ടിയിൽപ്പെട്ടിരുന്നെങ്കിൽ പൃഥ്വിയിലെ സാഹിത്യം ഐശ്വര്യസമ്പൂർണ്ണമായിത്തീർന്നു്, നമ്മുടെ ജ്ഞാനചക്ഷുസ്സുകൾ തുറപ്പിക്കാൻ ഉതകുമായിരുന്നു.

രാത്രി കർമ്മനിരതസമയത്തെ ഏറ്റവുംവലിയ ജോലി ഉറക്കത്തെ അടിച്ചോടിക്കുകയെന്നതാണു്. നിദ്രയെ അടുത്തുവരാൻ അനുവദിച്ചുകൂടാ. അതിനാൽ ചിന്തയാകുന്ന ലീലാവിലാസം അനിച്ഛയോടെയാണെങ്കിലും അംഗീ

കരിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. അല്ലെങ്കിൽ ഷാജഹാന്റെ ആത്മാവു് ഇരുപതാംനൂറ്റാണ്ടിന്റെ പ്രകാശോജ്ജ്വലമായ ഈ അന്ധകാരത്തിൽ മറ്റാരേയും ലഭിക്കാഞ്ഞു് റിസപ്ഷനെ തേടിപ്പിടിച്ചു്, അവന്റെ കൺമുമ്പിൽ ഭൂതകാലമാകുന്ന സ്വർണ്ണനൂലിനാൽ നയനാഭിരാമമായ ചിന്താവലയം സൃഷ്ടിക്കുന്നതെന്തിനു്?

പെട്ടെന്നു ഫോൺ മുഴങ്ങി: ''ഹലോ! റിസപ്ഷൻ, ഞാൻ—ശ്രീലേഖാദേവി—സംസാരിക്കുന്നു.''

ശ്രീലേഖാദേവി രാത്രി ഉറങ്ങിയില്ലേ? ഒരുപക്ഷേ, വീട്ടുപേക്ഷിച്ചു ഹോട്ടലിൽ രാത്രി കഴിച്ചുകൂട്ടേണ്ടിവന്നതിനാൽ ഉറക്കംവരുന്നില്ലായിരിക്കാം.

''എന്നെ സംബന്ധിച്ചു നിങ്ങൾക്കെന്തു നിർദ്ദേശങ്ങളാണു ലഭിച്ചിട്ടുള്ളതു്?''

''അങ്ങു താമസിക്കുന്ന മുറിയുടെ നംബർ ആക്കും പറഞ്ഞുകൊടുക്കരുതു്. അങ്ങയുടെ ഭർത്താവു വരികയാണെങ്കിൽ ഹോട്ടലിൽ പ്രവേശിപ്പിക്കരുതു്.''

ശ്രീലേഖാദേവി നെടുതായൊന്നു നിശ്വസിച്ചു: ''എന്നെ അന്വേഷിച്ചു് ആരെങ്കിലും വന്നിരുന്നോ?''

''രാത്രി ഇനിയും ബാക്കിയുണ്ടു്, ഈ സമയത്തു് ആരും ഹോട്ടലിൽ വരികയില്ല.''

''അനാവശ്യം പറയരുതു്. ഹോട്ടലിനെ സംബന്ധിച്ചു നിങ്ങൾക്കെന്തറിയാം? മിസ്റ്റർ സ്യാട്ടാബോസിനോടന്വേഷിക്കണം. ഞാൻ എപ്പോഴെല്ലാം വീട്ടിൽനിന്നു പിണങ്ങി ഇവിടെ വന്നിട്ടുണ്ടോ അപ്പോഴെല്ലാം ഈ സമയത്തു് എന്റെ ഭർത്താവു് ഇവിടെ വന്നിട്ടുണ്ടു്.''

ഞാൻ സ്തംഭിച്ചു നിന്നുപോയി.

ശ്രീലേഖാദേവി നിർദ്ദേശിച്ചു: ''നിങ്ങൾ വെളിയിലിറങ്ങി നോക്കൂ! ഞാൻ റിസീവർ താഴെവെയ്ക്കുന്നില്ല.''

ഞാൻ വെളിയിലിറങ്ങി. ചിത്രാഞ്ജൻ അവന്യുകവലയിൽ ഒരു മാന്യൻ നില്ക്കുന്നുണ്ടു്. ജുബ്ബയും പൈജാമയുമാണു് അയാൾ ധരിച്ചിരിക്കുന്നതു്. ആ മാന്യനാണു് ശ്രീലേഖാദേവിയുടെ ഭർത്താവെന്ന കാര്യം സിനിമ

റിപ്പോർട്ടർമാരുടെ കാരുണ്യത്താൽ ഇന്നാട്ടിലെ ആക്ഷം പറഞ്ഞുകൊടുക്കേണ്ടതില്ല.

''അങ്ങു് ആരെയാണു് അന്വേഷിക്കുന്നതു്.''

''ഞാൻ നിങ്ങളുടെ ഹോട്ടലിൽ പ്രവേശിക്കുന്നില്ലല്ലോ! ഗവണ്മെൻറുവക സ്ഥലത്താണു നില്ക്കുന്നതു്. എന്നിട്ടും വക്കാണത്തിനു മുതിരുകയാണോ?''

ഞാൻ കൗണ്ടറിൽ മടങ്ങിവന്നു് ശ്രീലേഖാദേവിയെ വിവരമറിയിച്ചു. അവർ ഈ വിവരമറിയാൻ കാത്തിരിക്കുകയായിരുന്നു. ഈ വിവരം ലഭിച്ചില്ലായിരുന്നെങ്കിൽ ശ്രീലേഖാദേവി അത്ഭുതപ്പെടുകയോ നിരാശപ്പെടുകയോ ചെയ്യുമായിരുന്നു.

''അദ്ദേഹത്തെ എൻെറ മുറിയിലേക്കു പറഞ്ഞയയ്ക്കാൻ സാധിക്കുമോ?''

ഞാൻ എൻെറ അസൗകര്യത്തെപ്പറ്റി പറയാൻ ഒരുങ്ങുകയായിരുന്നു. അതിനുള്ളിൽ ശ്രീലേഖാദേവി പറഞ്ഞു: ''ഒഴികഴിവൊന്നും പറയേണ്ട ആവശ്യമില്ല. നിങ്ങൾക്കു ഡബിംഗുമിൻെറ ചാർജ്ജു് ലഭിച്ചാൽ പോരെ?''

ഞാൻ വീണ്ടും വെളിയിൽ പോയി. ആ മാന്യൻ അപ്പോഴും ഒരു വിളക്കുകാലിനോടുചേർന്നു പ്രതിമപോലെ നില്ക്കുകയായിരുന്നു.

''ക്ഷമീക്കണം! അങ്ങു വെളിയിൽ നില്ക്കുന്നതെന്തിനാണു്? അകത്തേക്കു വരാം.''

ആ മാന്യൻെറ ചെമ്പരത്തിപ്പൂപോലെ ചുവന്ന നയനങ്ങളം കൂടുതൽ രൂക്ഷമായി.

''നന്ദി! അകത്തു വരുന്നതുകൊണ്ടു് യാതൊരു പ്രയോജനവുമില്ല.''

''ശ്രീലേഖാദേവി ക്ഷണിക്കുന്നു, ഞാൻ അങ്ങേയ്ക്കു മുറി കാണിച്ചുതരാം.''

ആ മാന്യൻ പോക്കറ്റിൽനിന്നു് ഒരു ബീഡിയെടുത്തു കത്തിച്ചു. ചലച്ചിത്രരംഗത്തെ സുപ്രസിദ്ധയായ ഒരു അഭിനേത്രിയുടെ ഭർത്താവു് ബീഡി വലിക്കുന്നതു കണ്ടു് ഞാൻ അത്ഭുതപ്പെട്ടു.

ശ്രീധന്യനായ ആ മാന്യന്റെ നോട്ടം കണ്ടപ്പോഴാ ഞാൻ ഭയന്നുപോയി. അദ്ദേഹം തുടർന്നു:

''എനിക്കു യാതൊരു മാറ്റവും വന്നിട്ടില്ല. ഞാനും ഒറ്റയും കൽക്കത്തയിൽ വന്നകാലത്തു ചെറിയ ഷാജഹാനിൽനിന്നാണു ക്ഷേണം കഴിച്ചിരുന്നതു്. അതു പുരുങ്ങിയ ചാജ്ജിനു് അക്കാലത്തു മറ്റൊരിടത്തുനിന്നും ക്ഷേണം ലഭിച്ചിരുന്നില്ല. അക്കാലത്തും ഞാൻ ബീഡിയാണു വലിച്ചിരുന്നതു്. ഒറ്റ ഇന്നു നിങ്ങളുടെ ശ്രീലേഖാദേവിയായിത്തീർന്നപ്പോഴും ചെറിയ ഷാജഹാൻ ഉപേക്ഷിച്ച വലിയ ഷാജഹാനിൽ പോകാൻതുടങ്ങി. എന്നാൽ എനിക്കിതേവരെ ഒരു പരിവർത്തനവും വന്നിട്ടില്ല.''

ശ്രീലേഖാദേവിയുടെ ഭർത്താവു് അകത്തു വരാൻ കൂട്ടാക്കിയില്ല: ''നാലുമണി രാത്രിവരെ റോഡിൽ നിന്നു കഴിച്ചുകൂട്ടാൻ സാധിക്കുമെങ്കിൽ അല്പസമയംകൂടി നില്ക്കാൻ യാതൊരു ബുദ്ധിമുട്ടുമില്ല.''

ഞാൻ കൗണ്ടറിൽ മടങ്ങിയെത്തിയപ്പോഴാ വീണ്ടും ഫോൺ മുഴങ്ങി. അല്പനിമിഷത്തെ താമസംപോലും ശ്രീലേഖാദേവിക്കു സഹ്യമല്ല.

''ഹലോ! അദ്ദേഹത്തെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടു വന്നോ?''

''അദ്ദേഹം വരാനിഷ്ടപ്പെടുന്നില്ല.''

ശ്രീലേഖാദേവി റിസീവർ താഴ്ത്തിവച്ചു. ഇതെന്തു തുടർച്ചയാണു്! ഉടൻതന്നെ വീട്ടിൽനിന്നു പോന്ന സ്ത്രീ ഇപ്പോഴാ നാടകമഭിനയിക്കുകയോ? ശ്രീലേഖാദേവി ആ സമയത്തു് കൗണ്ടറിൽ വരുമെന്നു ഞാൻ വിചാരിച്ചിരുന്നില്ല.

മേക്കപ്പിനു വെളിയിലുള്ള ശ്രീലേഖാദേവിയെ ഇന്നും ഞാൻ മറന്നിട്ടില്ല. ചിന്നിച്ചിതറിയ മുടി, മുഖത്തു് ഉറക്കമിളച്ചതിന്റെ ക്ലാന്തി. സ്റ്റുഡിയോയിലെ സെറ്റിൽ മമ്മസ്പർശിയായ ഏതോ രംഗം അഭിനയിക്കുന്ന പ്രതീതിയാണു്.

''എനിക്കു ഭയം തോന്നുന്നു. നിങ്ങളും എന്നോടൊന്നിച്ചു വരുമോ? ആസിഡുംകൊണ്ടാണോ വന്നിരിക്കു

ന്നതു് എന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. എന്റെ മുഖം പൊള്ളിച്ചുകള ഞ്ഞെങ്കിലോ?'' ശ്രീലേഖാദേവി പറഞ്ഞു.

അങ്ങനെയുള്ള ഒരു പരിതഃസ്ഥിതിയിൽ ഹോട്ടൽ തൊഴിലാളിയും കരഞ്ഞുപോകും. ചിലപ്പോൾ കേസി ലകപ്പെട്ട ജയിലിൽ പോകേണ്ടിവരും. ഈ വഷ്ത്തെ ഏറ്റവും വലിയ ക്രിമിനൽക്കേസ്സിൽ ഞാനും സാക്ഷി യായെന്നുവരും. ''ഈ സമയത്തു വെള്ളിയിൽ പോകാ തിരിക്കുന്നതാണു നല്ലതു്.'' ഞാൻ ഉപദേശിച്ചു.

ശ്രീലേഖാദേവി മറുപടിയൊന്നും പറയാതെ വാതി ല്പുലേക്കു നടന്നു. അവരെ അനുഗമിക്കാൻ ഞാനും നിബ്ബ ന്ധിതനായി. ശ്രീലേഖാദേവി തന്റെ ഭർത്താവിന്റെ അടുത്തേക്കു നീങ്ങി. ഭർത്താവു റോഡിന്നഭിമുഖമായി നില്ക്കുന്നു. അവർ തമ്മിൽ എന്താണു് സംസാരിച്ചതെന്നു കേൾക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ശ്രീലേഖാദേവി തേങ്ങിക്കര യാൻതുടങ്ങി. അസ്വസ്ഥനായ ഭർത്താവു് അവളെ സാന്ത്വ നപ്പെടുത്താൻ ശ്രമിക്കുന്നു.

സംഭവമെന്തെന്നു ശരിക്കു മനസ്സിലായില്ല. അവർ പരസ്പരം തോളിൽ കൈവെച്ചു് ഒരു കാറിൽ കയറി. ശ്രീലേഖാദേവിയുടെ ഭർത്താവു് കാർ സ്റ്റാർട്ടചെയ്തു. കാർ കണ്ണിൽനിന്നു മറഞ്ഞപ്പോഴാണു് എനിക്കു സ്വബോധമു ണ്ടായതു്. ആരാണു് ബില്ലിന്റെ പണം തരിക! ശ്രീലേ ഖാദേവി പണം തന്നിട്ടില്ല.

ശ്രീലേഖാദേവിയുടെ ഒരു രാത്രിയിലെ ചെലവു് എന്റെ ശമ്പളത്തിൽനിന്നു പിടിച്ചെടുക്കും. ബില്ലിന്റെ പണം വസൂലാക്കേണ്ട ചുമതല എനിക്കായിരുന്നു. പണം ചോദിക്കാൻ ഞാൻ മറന്നുപോയി.

സമയം പ്രഭാതമായി. 'കാളീ! കാളീ! ബ്രഹ്മമയീ!' എന്നുരുവിട്ടുകൊണ്ടു നിത്യഹരിബാബു ഗംഗാസ്നാനത്തി നുവേണ്ടി താഴെയിറങ്ങിവന്നു.

''ഗംഗയിൽ കുളിക്കാൻ പരിശീലിച്ചുകൊള്ളു! അല്ലെങ്കിൽ പാപമാകുന്ന ആസിഡിൽ ദഹിക്കേണ്ടി വരും. ഈ നിത്യഹരിഭട്ടാചാര്യ ഇത്രയെല്ലാം പാപം ചെയ്തിട്ടും തലയണകളും കക്ഷത്തിലേന്തി തല ഉയർത്തി

നടക്കുന്നതു് മദർ ഗംഗയുടെ അനുഗ്രഹത്താലാണു്.'' ഞാൻ മൗനമവലംബിച്ചു.

നിത്യഹരിബാബു ക്ഷോഭിച്ചു: ''ദരിദ്രനായ ഈ ബ്രാഹ്മണൻ പറയുന്നതു രുചിക്കുകയില്ല. മാതാ ജനനിയോടും ഞാൻ പലപ്രാവശ്യം പറഞ്ഞതാണു്. ചെയ്യുന്നതെന്തുമാകട്ടെ! രാവിലെ ഗംഗയിൽ കുളിച്ചുകൊള്ളൂ! പക്ഷേ, ഞാൻ പറഞ്ഞതനുസരിച്ചില്ല. ഗൃഹസ്ഥകുടുംബത്തിലെ ഇംഗ്ലീഷു് പഠിച്ച പെണ്ണു് ഭാഗ്യദോഷംകൊണ്ടു് ഈ പാപകുണ്ഡത്തിൽ വന്നു.''

നിത്യഹരിബാബുവിന്റെ നയനങ്ങൾ നിറഞ്ഞു: ''ഞാനാരാണു്! ഏഴു തലമുറയിൽപ്പോലും നാം തമ്മിൽ ബന്ധമില്ല. വിരികളും തലയണകളും സപ്ലൈചെയ്തിരുന്ന എന്നുമാത്രം. പിന്നെ എന്തിനാണു് ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു് എന്നെ കാണാൻ വരുന്നതു്?''

''നിങ്ങൾ കർബിയെ സ്നേഹിച്ചിരുന്നിരിക്കാം. അവൾക്കും നിങ്ങളെ വലിയ ബഹുമാനമായിരുന്നു. അതുകൊണ്ടായിരിക്കാം സ്വപ്നം കാണുന്നതു്.''

കടിച്ചമർത്തിപ്പോന്ന ഹൃദയവ്യഥ നിയന്ത്രിക്കാൻ നിത്യഹരിബാബുവിനു കഴിഞ്ഞില്ല: ''ഇതു വിവേകമില്ലാത്ത ഒരു വഗ്ഗം ലോകത്തു വേറെയില്ല സ്നേഹിതാ! വിഷം കഴിക്കാൻ മാത്രമേ അറിയാവൂ! എന്റെ ഭാര്യയും വിഷംകഴിച്ചാണു മരിച്ചതു്. അതും, ഞാൻ രാത്രി വീട്ടിൽ മടങ്ങിയെത്തിയില്ലെന്ന ഏകകാരണത്താൽ! പഞ്ചാബി കറം പിടിച്ചുകൊണ്ടുപോയി എന്നു പറഞ്ഞപ്പോഴും എന്റെ അമ്മ വിശ്വസിച്ചു. പക്ഷേ, ഭാര്യ വിശ്വസിച്ചില്ല. നിങ്ങളുടെ വായിൽനിന്നു വരുന്ന ഗന്ധം എന്തിനേറെതാണു് എന്നായി ചോദ്യം. ഒനിയനേറെതാണു്. ഒനിയനോ? അതെന്തു സാധനമാണു്? ബുദ്ധിമതിയായ പെണ്ണു് വിസ്മയിയെപ്പോലെ ചോദിച്ചു. ഒനിയൻ എന്നാൽ ഉള്ളിയാണു്. നിന്റെ അച്ഛൻ നിന്നെ ഒന്നും പഠിപ്പിച്ചില്ലേ?

''എന്റെ വായിൽനിന്നു മദ്യത്തിന്റെ ദുർഗ്ഗന്ധം വമിക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. ബുദ്ധിമതിയായ പെണ്ണു് ശൈശവം മുതല്ക്കേ ഉള്ളി കണ്ടുവന്നതാണു്. പെട്ടെന്നു കാര്യം മനസ്സി

ലാക്കി. അതിനുശേഷം അവൾ ആയുധം പ്രയോഗിച്ചു. വിശദീകരണം നൽകാൻ എനിക്കവസരം നല്ലിയില്ല. ലോകത്തുള്ള സ്ത്രീകൾക്കു യാതൊരു കുഴിവുമില്ല. വിഷം കഴിക്കാൻമാത്രമറിയാം. അന്നുമുതൽ യാതനകളനുഭവിച്ചു വരികയാണു്. മഹാപാപത്താൽ ബ്രാഹ്മണസന്താനം വെളുത്തേടനായി ജീവിക്കുന്നു. തലയിൽ ഇടിത്തീ വീഴുമായിരുന്നു. ഗംഗാമാതാവാണു് അതിൽനിന്നെല്ലാം രക്ഷിച്ചതു്!''

നിത്യഹരിബാബുവിന്റെ കണ്ണുകൾ നിറഞ്ഞൊഴുകി. അദ്ദേഹം എന്റെ കൈയ്യുപിടിച്ചു സ്നേഹസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു: ''കരുതി ഇരുന്നുകൊള്ളുക അനുജാ! ഈശ്വരന്റെ ആഫീസ്സുപ്രണ്ടു് ഗുപ്തസാസ്സു് ആരുടെ ഭാഗ്യത്തിലെന്താണു് എഴുതിയിരിക്കുന്നതെന്നറിയാൻ സാദ്ധ്യമല്ല.''

നിത്യഹരിബാബു ഗംഗാസ്നാനത്തിനു പോയി. എന്റെ അസ്വസ്ഥത വർദ്ധിച്ചു. നിത്യഹരിബാബുവിനെ ഇന്നേവരെ ശരിക്കു മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ലായിരുന്നു. ഇന്നു മനസ്സിലായി. ഉൽചിന്തകൾ നിറഞ്ഞ നീണ്ട രാത്രി തരണംചെയ്തു. ഒന്നുകൊണ്ടും കൗണ്ടറിൽ നില്ക്കാൻ മനസ്സനുവദിക്കുന്നില്ല. ഞാൻ ബയറെ കാവലിരുത്തിയിട്ടു് മുകളിലേക്കു പോയി.

പതിനാലു്

നേരം വെളുത്തു. ഞങ്ങളുടെ മുറികൾ സൂര്യസമാഗമത്തിന്റെ മാധുര്യത്താൽ നവോഢയുടെ സലജ്ജമുഖം പോലെയായിത്തീർന്നു. ബോസേട്ടൻ വാതിൽ തുറന്നിട്ടു് കിടക്കയിലിരുന്നു ചായകുടിക്കുകയാണു്. എന്നെ കണ്ടപ്പോൾ ചിരിച്ചു. ആ ചിരിയിൽ ഞാൻ സാന്ത്വനം കണ്ടെത്തിയിരുന്നു. ശ്രീലേഖാദേവിയുടെ കാര്യം പറഞ്ഞു. ബോസേട്ടൻ എന്റെ തോളിൽ തട്ടി പറഞ്ഞു: ''ഭയപ്പെടാനില്ല. എനിക്കു് അവരുടെ മേൽവിലാസം

അറിയാം. വേണ്ടിവന്നാൽ ഫോൺചെയ്യ പണം ആവശ്യപ്പെടാം. അതു വേണ്ടിവരില്ല. അവർ ചെക്കയച്ചുകൊള്ളും. ഇതുപോലെ പലപ്പോഴും സംഭവിക്കാറുണ്ട്. ഭർത്താവിനെ ഭയന്നു രാത്രി ഹോട്ടലിലേക്ക് ഓടിപ്പോരും. നേരം വെളുക്കുന്നതിനുമുമ്പേ വീണ്ടും ഐക്യത്തിലാകും.'' അല്പസമയം ചിന്തിച്ചതിനുശേഷം ബോസേട്ടൻ തുടർന്നു: ''നിത്യഹരിബാബുവിനു് ഈ ലോകത്തു് ആരുമില്ല; അതാണു് ഒറ്റയ്ക്കിവിടെ ജീവിക്കുന്നതു്. യാതൊരു കാരണവശാലും അദ്ദേഹത്തെ ജോലിയിൽനിന്നു പിരിച്ചുവിടരുതെന്നു പണ്ടത്തെ മാനേജർ നിഷ്കർഷിച്ചിട്ടുണ്ടു്. എത്ര പ്രായംചെന്നാലും അദ്ദേഹത്തിനിവിടെ ജോലി ഉണ്ടായിരിക്കും.'' ഒരു ഗ്ലാസ്സു് എന്റെ കൈയിൽ തന്നിട്ടു പറഞ്ഞു: ''ഇതു കഴുകിക്കൊണ്ടു വരൂ! നാടൻരീതിയിൽ അല്പം ചായ കുടിക്കാം. ഇന്നലത്തെ രാത്രി നിന്നെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം മോശമായിരുന്നു, അല്ലേ?''

ചായ കുടിച്ചതിനുശേഷം ഞാൻ സ്വന്തം മുറിയിൽ വന്നു് ഉറങ്ങാൻ കിടന്നു. എത്രസമയം ഉറങ്ങി എന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. അതിനുള്ളിൽ ഗ്രഡ്ബേഡിയ വാതിലിൽ മുട്ടിവിളിച്ചു: ''ഏതോ ഒരു സാസ്സു് ചോദിക്കുകയും പറയുകയും ചെയ്യാതെ മുകളിൽ കയറിവന്നിരിക്കുന്നു!''

വാതിൽ തുറന്നു പുറത്തു വന്നപ്പോൾ ബയറൺ സാസ്സിനെയാണു കണ്ടതു്. അദ്ദേഹം സുപ്രഭാതമറിയിച്ചുകൊണ്ടു് എന്റെ മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചു: ''നിങ്ങൾ ഉറങ്ങുകയാണെന്നറിഞ്ഞിട്ടും കടന്നുവന്നു. മാർക്കോവിനെയും ഞാൻ കണ്ടു.''

ഞാൻ ബയറൺസാസ്സിനുവേണ്ടി ചായ കൊണ്ടുവരാൻ ബയറോട്ട പറഞ്ഞു: ''ഇന്നലെ രാത്രി നിങ്ങളെച്ചൊല്ലി വളരെയധികം പരിഭ്രമിച്ചു.''

''ഇന്നലെ രാത്രി, എന്റെയും മാർക്കോപോളോവിന്റെയും ജീവിതത്തിൽ അവിസ്മരണീയമായി നിലനില്ക്കും.''

''മാക്കോപോളോസാസ്സിന്റെ അന്ധകാരമയമായ ദാമ്പത്യജീവിതത്തിലേക്ക് വെളിച്ചംവീശാൻ സാധിച്ചോ?''

ബയറൺസാസ്സ് സന്തോഷത്തോടെ കിടക്കയിൽ ഉറപ്പിച്ചിരുന്നു. ''സംഭവം നിങ്ങളും ഓക്കുന്നുണ്ടല്ലോ? 'സുശാ'നുമായി വിവാഹമോചനം നടത്താൻ മാക്കോ തീരുമാനിച്ചു. പണം കൊടുത്ത് തനിക്കെതിരായി സുശാനെക്കൊണ്ട് കേസുകൊടുപ്പിച്ചു. ഉന്നടത്തക്കാരനാണെന്നു തെളിയിക്കാൻ മാക്കോ 'ലിസാ' എന്ന ഒരു സ്ത്രീയുമായി കൃത്രിമസമ്പർക്കം സ്ഥാപിച്ചു. മാക്കോ അവരുടെ രണ്ടു മൂന്നു കത്തുകളയച്ചു. പിന്നീടു യുദ്ധത്തിന്റെ കെടുതി എല്ലാം തലകീഴ്മറിച്ചു.''

''എനിക്ക് എല്ലാം ഓർമ്മയുണ്ട്. നിങ്ങളുടെ വീട്ടിൽ ഇരുന്നുകൊണ്ടാണ് മാക്കോസാസ്സിന്റെ നിർഭാഗ്യജീവിതകഥ ശ്രവിച്ചതു്. അതൊരിക്കലും മറക്കത്തക്കതല്ല.''

ബയറൺസാസ്സിന്റെ മുഖത്ത് ഇന്നു സഫലതയുടെ സംതൃപ്തി കാണ്മാനുണ്ട്. അദ്ദേഹം തുടർന്നു: ''വാസ്തവം പറഞ്ഞാൽ ഞങ്ങൾ നാമമാത്രഡിറക്ടീവുകളാണ്. അനുഭവസ്ഥരായ സാക്ഷികളെക്കൂടാതെ ഞങ്ങളുടെ കാര്യങ്ങളൊന്നും നടക്കുകയില്ല. എല്ലാ മാഗ്ഗങ്ങളും അടഞ്ഞതിനുശേഷമേ കക്ഷികൾ ഞങ്ങളെ സമീപിക്കുകയുള്ളൂ. മന്ത്രബലത്താൽ നിമിഷംകൊണ്ടു തങ്ങളുടെ പ്രശ്നങ്ങൾ പരിഹൃതമാകണമെന്നാണ് അവരുടെ ആഗ്രഹം. പോലീസ് ചിലപ്പോൾ സംശയത്തോടും ചിലപ്പോൾ സഹാനുഭൂതിയോടുംകൂടിയാണു ഞങ്ങളെ വീക്ഷിക്കുന്നതു്. ഞങ്ങൾക്കു സഹായങ്ങളൊന്നും ലഭിക്കാറില്ല. ആടുകളെക്കൊണ്ടു കുന്നു പൂട്ടാൻ സാധിക്കുമെങ്കിൽ മൂരികളെ എന്തിനു വളർത്തുന്നു? വാസ്തവത്തിൽ മാക്കോപോളോവിനെ സഹായിക്കാൻ കഴിയുമെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിച്ചിരുന്നില്ല.''

ബയറൺസാസ്സിന്റെ ഒരു പരിചിതനാണു വിവരം നല്കിയതു്. ഛാത്തവാല സ്ട്രീറ്റിലെ അന്ധകാരാവൃതമായ ഒരു വീട്ടിൽ അയാൾ ഒരു സ്ത്രീയെ കണ്ടു. ഏതോ ഒരു റസ്റ്റാറണ്ടിലെ ഗായകിയായിരുന്നപോലും! ഛാത്ത

വാലത്തെരുവെന്ന കേട്ടപ്പോൾ എനിക്ക് കഴിഞ്ഞുപോയ കാലത്തെക്കുറിച്ച് ഓർമ്മവന്നു. ആ തെരുവിൽനിന്നു് ഒരിക്കൽ ചവറുകൂട്ടകളും തലയിലേന്തി റോഡുനീളെ അലഞ്ഞുനടന്നിരുന്നു. ഞങ്ങളുടെ കമ്പനി സ്ഥിതിചെയ്തിരുന്ന കെട്ടിടത്തിലെ മറ്റു മുറികളിൽ താമസിച്ചിരുന്ന സ്ത്രീകളുടെ ഉപജീവനമാർഗ്ഗത്തെക്കുറിച്ചു പല സംശയങ്ങളുമുണ്ടായിരുന്നു.

വാസ്തവത്തിൽ അത്ഭുതപ്പെടേണ്ട കാര്യമാണു്. കഴിഞ്ഞരാത്രി ബയറൺ സാഹ്യം മാക്കോപോളോയും ആ സ്ത്രീയെ അന്വേഷിച്ചു ചരാത്തവാലത്തെരുവിൽ പോയിരുന്നു. എന്നാൽ ആ സ്ത്രീയുടെ മുറിയിൽ അതിഥികളുണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ടു് അവക്കിരുവക്കും വളരെസമയം റോഡിൽ കാത്തുനില്ക്കേണ്ടിവന്നു. എന്നെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം നിശ്ശബ്ദത പാലിക്കുക അസാദ്ധ്യമായിവന്നു. എന്റെ മുഖഭാവം കണ്ടു് ബയറനു് എന്തോ മനസ്സിലായി. വീടിന്റെ നമ്പർ ചോദിച്ചപ്പോൾ അദ്ദേഹം നല്ലിയ മറുപടി കേട്ട ഞാൻ ഞെട്ടി. ആ കെട്ടിടത്തിൽനിന്നാണു് ഞാൻ കുട്ടകം കൊണ്ടുവന്നുകൊണ്ടിരുന്നതു്. ഞങ്ങളുടെ കമ്പനിയുടമസ്ഥനായ മിസ്റ്റർ പിള്ള ഉച്ചസമയത്തു് സ്ഥലത്തുണ്ടായിരിക്കുകയില്ല. അതുകൊണ്ടും എനിക്കു് അസൗകര്യങ്ങളൊന്നും നേരിട്ടിരുന്നില്ല. കെട്ടിടത്തിൽ താമസിച്ചിരുന്ന സ്നേഹനിധികളായ സ്ത്രീകളും എന്നെ സഹായിച്ചിരുന്നു. കുട്ടകം എണ്ണികെട്ടിതന്നിരുന്നു. ദാഹിക്കുമ്പോൾ കുടിക്കാൻ വെള്ളം തന്നിരുന്നു.

''ആ സ്ഥലത്തെ വല്ല വിവരവും നിങ്ങൾക്കറിയാമോ? അവിടെയുള്ള ആരെയെങ്കിലും പരിചയമുണ്ടോ?'' ബയറൺസാഹ്യു് ചോദിച്ചു.

എനിക്കു പരിചയമില്ലാത്ത ഒരു ഒറ്റ സ്ത്രീപോലും ആ കെട്ടിടത്തിൽ കാണുകയില്ല. അവർ എല്ലാവരും എന്റെ സഹപ്രവർത്തകരായിരുന്നു. ഉച്ചസമയത്തു കീറിപ്പറിഞ്ഞ സ്കേർട്ടും ധരിച്ചു് ഉയരംകുറഞ്ഞ സ്റ്റൂളിലിരുന്നു കുട്ടകംകെട്ടു പായംപൂശുമായിരുന്നു. പായംപൂശിയ കുട്ടകം വെയിലത്തുവെച്ചു് ഉണക്കും. മഴപെയ്യാൻ തുടങ്ങു

സോഫേക്കും കുട്ടികളെല്ലാം പെറുക്കി അകത്തുവെക്കും. പിള്ളയുടെ കാലം മോശമായിരുന്നെങ്കിലും ആ നല്ല സ്ത്രീകം അദ്ദേഹത്തെ സഹായിച്ചിരുന്നു. വളരെ കുറഞ്ഞ പ്രതിഫലത്തിന്നായിരുന്നു അവർ കുട്ടികം ചായംപൂശിയിരുന്നതു്. ആ സ്ത്രീകം എന്നെ സ്വന്തം സഹോദരനെപ്പോലെയാണു കരുതിയിരുന്നതു്. ''ഈ കൊട്ടംവെയിലത്തു ചുറ്റിക്കറങ്ങീട്ടു വരികയല്ലേ? അല്പസമയം വിശ്രമിച്ചിട്ടു പോയാൽ മതി. അല്ലെങ്കിൽ ആരോഗ്യം നശിക്കും.''

രാത്രി പത്തരമണിക്കുശേഷം ഈ ഗേറ്റ് അടച്ചുപൂട്ടുന്നതായിരിക്കും എന്ന ബോർഡ് വെച്ചിരുന്നു. ചരാത്തവാലത്തെരുവിലെ അന്ധകാരാവൃതമായ ഭവനത്തിൽ നിന്നു ജീവിതത്തിന്റെ പല വിചിത്രവശങ്ങളും മനസ്സിലാക്കാൻ എനിക്കു കഴിഞ്ഞു. എന്നാൽ അതിനിവിടെ സ്ഥാനമില്ല.

''ഇതാണു് ഈശ്വരവിധിയെന്നു പറയുന്നതു്. അവർ തീച്ചയായും നിങ്ങളെ അറിയും. വരൂ! എന്നെ സഹായിക്കൂ!'' ബയറൺസാഹ്വ പറഞ്ഞു.

ബയറൺസാഹ്വിനോടൊത്തു് അന്നു ഞാൻ എന്റെ പഴയ സ്ഥലത്തു പോയി. അപ്പോഴത്തെ പോകണമെന്നായിരുന്നു ബയറൺസാഹ്വിന്റെ ആഗ്രഹം. പക്ഷേ, പതിനൊന്നുമണിക്കു മുമ്പു് പോയതുകൊണ്ടു് യാതൊരു പ്രയോജനവുമില്ലെന്നും ഇപ്പോഴും അവക്കെല്ലാം അദ്ധ്യരാത്രിയായിരിക്കുമെന്നും ഞാൻ പറഞ്ഞു.

പതിനൊന്നുമണിസമയത്തു് എന്നെക്കണ്ടു് അവരെല്ലാം അത്ഭുതപ്പെട്ടു. ആ കെട്ടിടത്തിൽ പതിനഞ്ചിൽപ്പരം മുറികളുണ്ടു്. ഓരോ മുറിയും മദ്ധ്യത്തിൽ ചാക്കുകൊണ്ടുള്ള സ്ക്രീൻവെച്ചു രണ്ടായി തിരിച്ചിരിക്കുകയാണു്. വെളുത്ത സ്യൂട്ടു കണ്ടു് എന്റെ ജീവിതത്തിൽ വിപ്ലവാത്മകമായ വഴിവത്തനങ്ങളുണ്ടായിട്ടുണ്ടെന്നു് അവർ മനസ്സിലാക്കി. ''ഭാഗ്യക്കുറി ലഭിച്ചോ?'' അവരിൽ ഒരാം ചോദിച്ചു.

''ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ ജോലിചെയ്യുകയാണു്.''

''ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലോ?'' അവരുടെ അത്ഭുതം വർദ്ധിച്ചു. ''അവിടെ എട്ടരരൂപയ്ക്ക് വണ്ടർഫുൾ ഡിന്നർ ലഭിക്കുമെന്നു കേൾക്കുന്നുണ്ടല്ലോ? അവിടത്തെ ഡിന്നർ കഴിക്കാൻ ഞങ്ങൾക്കു് അതിയായ ആഗ്രഹമുണ്ടു്. പണമുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ ഞങ്ങൾ എല്ലാവരും വരുമായിരുന്നു. യുദ്ധകാലത്തു് അതു സാധിക്കുമായിരുന്നു.''

യുദ്ധാനന്തരം ഈ ലയിനിലിറങ്ങിയവർ സീനിയർമാരുടെ മുഖത്തുനോക്കി മിഴിച്ചിരുന്നു. ''അന്നു് പട്ടാളക്കാർ സന്തോഷത്തോടെ ഹോട്ടലിൽ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോകുമായിരുന്നു. ഇന്നു് ഒരു സിഗരറ്റു ചോദിച്ചാൽ വഞ്ചിക്കുകയാണെന്നാണു ധാരണ. ഇന്നത്തെ ആളുകൾ ഉല്ലസിക്കാൻ വരുന്നതു് സക്കാരിന്റെ ബില്ലുമായാണു്.''

''നിങ്ങളിൽ ആരെങ്കിലും പാക്ക്സ്ട്രീററിലെ റസ്റ്റാറണ്ടിൽ പാടിയിരുന്ന സുശാൻമൺട്രോയെ അറിയുമോ?'' ഞാൻ ചോദിച്ചു.

''ആ പേരു് ഞങ്ങളാരും കേട്ടിട്ടില്ല. പാക്ക്സ്ട്രീറ്റിലെ ഗായിക എന്തു ദുഃഖംകൊണ്ടാണു് ഞങ്ങളുടെ കൂട്ടത്തിൽ വരുന്നതു്?''

''എലിസബത്തു്! ഞാൻ ഗായികയായിരുന്നു എന്നു് ആ വൃദ്ധ പറയാറുണ്ടല്ലോ. ഇന്നു ഭാഗ്യദോഷത്താൽ ഈ കൂപ്പത്തൊട്ടിയിൽ അകപ്പെട്ടുപോയി!'' ഒരാൾ പറഞ്ഞു.

''ഏതു് എലിസബത്തു്?'' ഞാൻ ചോദിച്ചു.

''ഓക്കുന്നില്ലേ? കുട്ടികളുടെ കണക്കുസൂക്ഷിപ്പുകാരി! നിങ്ങൾ ഒരുദിവസം മഴനനഞ്ഞു വന്നപ്പോൾ ടൗവ്വൽ കൊണ്ടു് നിങ്ങളുടെ തല തോർത്തിത്തന്നവൾ.''

''ഓ! എലിസബത്തലിസ! അവർ എവിടെ?''

''രോഗബാധിതയായി കിടപ്പിലാണു്.'' അകലെ നിന്നു വീട്ടു ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചുതന്നു. വാതിൽ അടഞ്ഞുകിടന്നിരുന്നു. ഞാൻ വാതിലിൽ മുട്ടിയപ്പോൾ ദീനസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു: ''കം ഇൻ.''

എലിസബത്തലിസ എന്നെ തിരിച്ചറിഞ്ഞു. അവർ കിടക്കയിൽ എഴുന്നേററിരിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. വൃത്തിഹീനമായ അന്തരീക്ഷം. പണ്ടു് ഇങ്ങനെയൊന്നുമല്ലായി

രുന്നു. ലിസ ഒരു സ്റ്റൂൾ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചുകൊണ്ട് എന്നോടിരിക്കാൻ പറഞ്ഞു.

ഞാൻ ഇരുന്നു. ''എന്നെ അറിയുമോ?''

ലിസ മന്ദഹസിച്ചു: ''എങ്ങനെ അറിയും. നിങ്ങൾ പോയതോടെ മ്യാഗ്പില്ലയുടെ വരുമാനം കുറഞ്ഞു. പലരും അദ്ദേഹത്തെ വഞ്ചിച്ചു. ചരക്കു കൊണ്ടുപോയിട്ടു വില കൊടുത്തില്ല. അവസാനം മ്യാഗ്പിൽ വ്യവസായം നിർത്തി ഇവിടെനിന്നു പോയി. എന്റെ വരുമാനവും കുറഞ്ഞു. കുട്ടയുടെ ജോലികൊണ്ട് വല്ലതും ലഭിക്കുമായിരുന്നു. ഇന്നു വളരെ കഷ്ടത്തിലാണ്. പെറുപ്രായക്കാരായ സ്ത്രീകളുടെ ഔദാര്യംകൊണ്ടു ജീവിക്കുന്നു.''

ലിസ പാടം ചലിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു: ''എനിക്കു നടക്കാൻ നിവൃത്തിയില്ല. ആരോഗ്യമുണ്ടെങ്കിലും കാലിനു സുഖമില്ല. പണ്ട് റസ്റ്റാറന്റിൽ വീണു കാലൊടിഞ്ഞതാണ്. അന്നു നല്ല ഡാക്ടറെ കാണിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ഇപ്പോഴാണ് അതിന്റെ ഫലമനുഭവിക്കുന്നതു്.''

ലിസയെ പണ്ടും എനിക്കു പരിചയമുണ്ട്. തൊഴിൽരഹിതനായി നടന്നകാലത്തു് അവർ എനിക്കു പല സഹായങ്ങളും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. പാവം! മാക്കോപോളോയുടെ ജീവിതവുമായി ഇവർക്കു ബന്ധമുണ്ടായിരുന്നു എന്നു കാര്യം അറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു ലിസ തന്റെ പഴയകാലത്തെക്കുറിച്ചോർക്കുന്നുണ്ടാകും. അവയും ഒരു മൂളിപ്പാട്ടുപാടി. ഒരുകാലത്തു് അവളുടെ ഗാനം കല്ലുത്തയിലെ ഉല്ലാസപ്രിയന്മാരെ പുളകംകൊള്ളിച്ചിരുന്നു.

''നിൽക്കാൻ കഴിയുന്നില്ല. വല്ലവിധത്തിലും ഭിത്തിയിൽ പിടിച്ചു് ബാത്റൂംവരെ പോകും. ചിലപ്പോൾ അതും അസാദ്ധ്യമായിത്തീരും. അപ്പോൾ ബാർബറയോ, പമേളയോ ബെഡ്പാൻ ഏർപ്പാടുചെയ്യുതരും.''

ഞാൻ ആ അത്ഭുത'ജീവിത'ത്തെ നോക്കി മിഴിച്ചിരുന്നുപോയി. ദുഃഖത്തിന്റെ അനുഭൂതിക്കു് എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ വേദന സൃഷ്ടിക്കാൻ സാധിക്കുകയില്ല. ഹൃദയം അനിയന്ത്രിതമാകുമ്പോൾ കശാപ്പുശാലയിലെ രംഗം ഓർക്കാൻ ശ്രമിക്കും. കശാപ്പുശാലയിൽ മരണവും പ്രതീ

ക്ഷിച്ചു നില്ക്കുന്ന അസംഖ്യം ആട്ടകളിൽ ഒന്നാണു താനും! ഞങ്ങളിൽ ആരെയെങ്കിലും ആ ഭയാനകപരിണതിക്കു വേണ്ടി ഇപ്പോഴും വെളിയിൽ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോകും.''

''ആരെയെങ്കിലും വിളിക്കണം. അടുത്ത പീടികയിൽനിന്നു ചായ വരുത്തണം. നിങ്ങൾ എന്റെ അതിഥിയാണു്.''

''ചായയുടെ ആവശ്യമില്ല.''

എന്റെ വാക്കുകൾ ലിസയെ വേദനിപ്പിച്ചെന്നു തോന്നുന്നു: ''ചായ വാങ്ങിത്തരാൻ എനിക്കു കഴിവില്ലെന്നാണോ വിചാരിക്കുന്നതു്? എന്റെ പക്കൽ പണമുണ്ടു്. ഇന്നലെ രാത്രി സാമാന്യം നല്ല വരുമാനമുണ്ടായി.''

വാസ്തവത്തിൽ എനിക്കു സംസാരിക്കാൻ ശക്തിയുണ്ടായിരുന്നില്ല.

''എവിടെയാണു ജോലിചെയ്യുന്നതു്?''

''ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ.''

''ഷാജഹാനിലോ?'' ലിസയ്ക്കു സന്തോഷമായി. ''ആഹാ! അവരുടെ ഭക്ഷണം ഒരിക്കൽ കഴിച്ചാൽ ജീവിതകാലം മുഴുവൻ അതിന്റെ രുചി നാവിൽ നിലനില്ക്കും. അവർ നിങ്ങൾക്കു ഭക്ഷണം സൗജന്യമായി തരുമെങ്കിൽ എനിക്കു് ഒരു പ്ലേറ്റ് ജാംബോഗ്രിൻ ഷാജഹാനിൽനിന്നു് എത്തിച്ചുതരണം.''

''ഒരുദിവസം നിങ്ങളെ ഹോട്ടലിൽ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോകാം.''

''എന്തു ചാർജ്ജു് വരും.''

''ഏഴു രൂപയുടെ ആട്ടത്തു വരും.''

''അതേസമയം നിങ്ങൾക്കു സൗജന്യം ലഭിക്കും!'' ലിസ ആശ്ചര്യത്തോടെ പറഞ്ഞു.

അതിനെല്ലാം ഞങ്ങളും വില കൊടുക്കണം. എങ്കിലും ഞാൻ മൗനമവലംബിച്ചു. വില കൊടുക്കണമെന്നറിഞ്ഞാൽ ലിസ സ്വീകരിക്കുകയില്ല.

ചായക്കപ്പു് അധരത്തോടടുപ്പിക്കാൻ വെറുപ്പുതോന്നി. അസ്വാസ്ഥ്യജനകമായ ഈ അന്തരീക്ഷത്തിൽ എന്റെ

കൃതജ്ഞതമനസ്സ് സഹിക്കാൻ തയ്യാറായെങ്കിലും അസന്തുഷ്ടമായ ശരീരം വിറ്റുവത്തിന്നൊരുങ്ങി.

''സുശാൻ എന്ന പേരുള്ള ആരെയെങ്കിലും അറിയുമായിരുന്നോ?''

''സുശാൻ! സുശാൻമണ്ടറോയുടെ കാര്യമല്ലെ ചോദിക്കുന്നത്? ഒരുകാലത്തു ബേക്കറിയിൽ കേക്കു വിറ്റിരുന്നവനാ! മാസം പത്തു രൂപ ശമ്പളത്തിനു് എന്റെ സ്ഥാനത്തു റെസ്റ്റാറന്റിൽ പാടിക്കൊണ്ടിരുന്നു. അവളെ ഞാൻ അറിയുകയില്ലെന്നോ?''

ലിസ, സുശാനെ അവജ്ഞയോടെയാണു വീക്ഷിക്കുന്നതെന്നു മനസ്സിലായി.

''നിങ്ങളും അവളെ എങ്ങനെ പരിചയപ്പെട്ടു?''

''എക്സൈസ്ഡിപ്പാർട്ടുമെന്റിൽ ജോലിയുള്ള എന്റെ ഒരു സ്നേഹിതൻ അവരെപ്പറ്റി പറഞ്ഞു കേട്ടിട്ടുണ്ടു്. അവർ തിയേറ്റർ റോഡിൽ വീടു വാടകയ്ക്കെടുത്തു ധാരാളം പണം സമ്പാദിച്ചുപോലും!''

ലിസയുടെ നയനങ്ങളും നിശ്ചലമാകുന്നതുപോലെ തോന്നി. ''സുശാൻ വീണ്ടും തിരിച്ചുവന്നോ? മേജർ സ്യാനൻ അവളെ ചവിട്ടിപ്പുറത്താക്കിയോ? അങ്ങനെ സംഭവിക്കുമെന്നു ഞാൻ അന്നേ പറഞ്ഞതായിരുന്നു.''

അനേകവർഷം മുമ്പു് ആഗ്നേയഗിരിക്ഷോഭത്തോൽ അറ്റ്ലാന്റിക്മഹാസാഗരത്തിലാണ്ടുപോയ ഒരു ദ്വീപു പെട്ടെന്നു് എന്റെ കൺമുമ്പിൽ പൊന്തിവന്നു. ഇതുവരെ അസാദ്ധ്യമെന്നു കരുതിയിരുന്ന ഒന്നു് ആകസ്മികമായി സുസാദ്ധ്യമാക്കിത്തീർക്കാനുള്ള ഭാഗ്യം എനിക്കു ലഭിച്ചു.

ലിസ തുടർന്നു: ''അന്നു പണംകൊണ്ടു് എന്തും സാധിച്ചിരുന്നു. പണം കൊടുത്തു് എന്തും ചെയ്യിക്കാൻ അമേരിക്കൻസൈനികർക്കു കഴിഞ്ഞിരുന്നു. അല്ലെങ്കിൽ പോലീസ്രജിസ്റ്ററിൽ ദുഷ്പേരുള്ള ഒരു സ്ത്രീയെ സതി—സാധ്വി—യാക്കി ഇല്ലിനോയിലേക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോകാൻ മേജർ സ്യാനനു സാധിക്കുമായിരുന്നോ? ഇവിടെവെച്ചുതന്നെ വിവാഹംചെയ്യാനായിരുന്നു തീരുമാനമെങ്കിലും അതിനു ധൈര്യപ്പെട്ടില്ല. കോട്ടിൽ അപ്പോഴും വിവാഹമോചന

ക്കേസ്സ് നിലവിലുണ്ടായിരുന്നു. നിയമദൃഷ്ട്യാ സുശാന്റെ ഭർത്താവ് ജീവിച്ചിരിപ്പുണ്ട്. ഇല്ലിനോവിലാണെങ്കിൽ ഈ വിവരങ്ങളും ആരും അറിയുകയില്ല. സുശാൻ ഇതിനകം തന്റെ പേരു മാറ്റി മറ്റേതെങ്കിലും പേരു സ്വീകരിച്ചുകാണും. എല്ലായ്പ്പോഴും നന്മ പ്രവർത്തിക്കുന്നവരുടെ അന്ത്യവും നന്നായിരിക്കും. അവളുടെ അന്ത്യം നന്നായിരിക്കുകയില്ല എന്നു ഞാൻ അന്നേ പറഞ്ഞിരുന്നു.''

ലിസയോട് എല്ലാം തുറന്നു പറഞ്ഞെങ്കിലോ എന്നു തോന്നി. മാക്കോപ്പോളോ എന്നു പേരുള്ള ഏതെങ്കിലും വിദേശിയോടൊന്നിച്ച് ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ ഡയനിംഗ്ഹാളിലിരുന്നു സല്ലപിച്ചതോർമ്മയുണ്ടോ എന്നു പോദിക്കാനാഗ്രഹം തോന്നിയെങ്കിലും സംയമനം പാലിച്ചു ലിസയോട് യാത്ര പറഞ്ഞു.

കുറേസമയംകൂടി അവളുടെ അടുത്തിരുന്നു സംസാരിക്കാൻ എനിക്കാഗ്രഹമുണ്ടായിരുന്നു. ഛത്തവാലത്തെരുവിൽ ഉപേക്ഷിച്ചിട്ടു പോന്ന എന്റെ ജീവിതത്തിന്റെ മറ്റൊരദ്ധ്യായം വീണ്ടും തുറന്നുനോക്കാൻ എനിക്കാഗ്രഹം തോന്നി. പക്ഷേ, വെളിയിൽ ബയറൺസാഹ്വ് എന്നെ കാത്തുനിന്നിരുന്നു. ഒറ്റയ്ക്കു പെരുവഴിയിൽ നിന്നു് അദ്ദേഹം മടുത്തുകാണും.

''യൂറേക്ക! യൂറേക്ക!'' ബയറൺസാഹ്വ് ആഹ്ലാദഭരിതനായി എന്നെ കെട്ടിപ്പുണർന്നു. ഇതായിരുന്നു ഈശ്വരേച്ഛ! അല്ലെങ്കിൽ എന്തുകൊണ്ടിങ്ങനെ സംഭവിച്ചു? നിങ്ങളും ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ ജോലിക്കു വന്നതും, അതിനു മുമ്പു് ഛത്തവാലത്തെരുവിൽ കുട്ടവില്ക്കാൻ പോയതും എന്തിനായിരുന്നു?''

ബയറൺ ഒരു ടാക്സിയുടെ അടുത്തേക്കോടി.

''ഇനി ഒരുനിമിഷംപോലും വൈകിക്കുട. ഇപ്പോഴത്തന്നെ ഷാജഹാനിൽ എത്തണം.''

ഹോട്ടലിൽ എത്തിയമാത്രയിൽ ബയറൺ, മാക്കോപോളോയുടെ മുറിയിലേക്കോടി. അല്പനിമിഷത്തിനുള്ളിൽ മാനേജർസാഹ്വിനോടൊന്നിച്ചു വെളിയിൽപ്പോകുന്നതു കണ്ടു.

വില്യംഘോഷ് ആയിരുന്ന അപ്പോഴും കൗണ്ടറിൽ ഡ്യൂട്ടിചെയ്തിരുന്നത്. ഈ സമയത്ത് സത്യസുന്ദരബാബുവും കൗണ്ടറിൽ ഉണ്ടായിരിക്കുക പതിവുണ്ട്. പക്ഷേ, ഇന്ന കാണുന്നില്ല. വില്യം അസ്വസ്ഥനായി യന്ത്രത്തെപ്പോലെ ജോലിചെയ്യുകയാണ്. ഞാൻ അടുത്ത് ചെന്ന: ''ഒറ്റയ്ക്ക കൗണ്ടറിൽനിന്ന വട്ടംചുറ്റുകയാണല്ലോ! ഞാൻ സഹായിക്കണോ?''

''ഇനി മേലിൽ ആരുടേയും സഹായം കൂടാതെ ജീവിക്കാൻ ശ്രമിക്കും.'' വില്യം ടൈ വലിച്ചുമുറുക്കി പറഞ്ഞു. ''ശ്രീമതി റോസിയുടെ സഹായവും വേണ്ട? കുരവയുടേയും ശംഖനാദത്തിന്റേയും അകമ്പടിയോടെ ശ്രീമതി എന്നാണ് മദൻദത്ത്ലയിനിൽ സ്ഥിരവാസമുറപ്പിക്കുന്നത്?''

വില്യംഘോഷിന്റെ മുഖം കുറേക്കൂടി ഗംഭീരമായി: ''എല്ലാ വിവരങ്ങളും നിങ്ങളുടെ ചെവിയിലെത്തും. അതിനാൽ മറച്ചുവെയ്ക്കുന്നതുകൊണ്ട പ്രയോജനമില്ല. നേരത്തെ അറിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ ഞാൻ റോസിയുടെ പിന്നാലെ നടക്കുകയില്ലായിരുന്ന. ഇത്രയും കാലം നിങ്ങളെ വെറുതെ ബുദ്ധിമുട്ടിച്ചു. നിങ്ങളെക്കൊണ്ട ഡബിംഡ്യൂട്ടി ചെയ്യിച്ച് ഞാൻ റോസിയോടൊത്ത് സല്ലപിച്ചുനടന്ന.''

''അതുകൊണ്ട ഭ്രമി പാതാളത്തിലാണ്ടുപോയോ?''

''ശൈശവവും യൗവനവും പെരുവഴികളിൽ ചെലവഴിച്ച ഈ പ്രൗഢകപ്പൽ ഷാജഹാൻഹോട്ടലാകുന്ന തുറമുഖത്തടുക്കുകയുണ്ടായി. ഇനി എത്രകാലം ബാക്കിയുണ്ട്. ഷാജഹാൻ എനിക്ക ഭക്ഷണവും ശിക്ഷണവും നല്കിപ്പോരുന്ന. റോസിയുമായി പരിചയപ്പെട്ടതോടെ ഷാജഹാൻ ഒരു ഭാര്യയേയും തരുന്ന എന്ന ഞാൻ വിശ്വസിച്ചു. റോസിയുടെ ചാപല്യങ്ങളും ദൗർബ്ബല്യങ്ങളും അറിഞ്ഞിരുന്നിട്ടും ഞാൻ അവളെ സ്നേഹിച്ചിരുന്ന. എന്നാൽ ഇപ്പോഴും അവളെന്താണ പറയുന്നതെന്നോ? ചുരുങ്ങിയത് അഞ്ചുവഷ്വംകൂടി ഞാൻ കാത്തിരിക്കണം. അതിനുള്ളിൽ രോഗബാധിതരായ അച്ഛനും അമ്മയും മരിക്കും. അനുജത്തിമാക്ക ജോലി ലഭിക്കും. അതിനുമുമ്പ് വിവാഹത്തെ

ക്കുറിച്ച് ചിന്തിക്കാനുംകൂടി സാദ്ധ്യമല്ല എന്നാണ് റോസി പറയുന്നത്.''

റോസി — ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ കൃഷ്ണകലി റോസി! ഞാൻ അവളെ ഇതുവരെ അവജ്ഞയോടും വെറുപ്പോടുംകൂടിയാണു നോക്കിയിരുന്നതു്. എന്നാൽ ഇന്നു് റോസി എന്റെ കുടുംബത്തിലെ ഒരംഗമാണെന്നു തോന്നിപ്പോകുന്നു.

വില്യം തുടർന്നു: ''റോസി എന്നെ ഒരുദിവസം വീട്ടിൽ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോവുകയുണ്ടായി. വീടല്ല; നരകം. ആകെ ഒരു ഒറ്റമുറി. അതിന്റെ ഒരു മൂലയിൽ അടുക്കള. ബാക്കിയുള്ള സ്ഥലത്തു് മൂന്നു രോഗികളും കിടക്കുന്നു. അവിടെത്തന്നെ ചുമച്ചുതുപ്പുന്നു. അവളുടെ അച്ഛനും അമ്മയും എന്നെ കണ്ടു് ഭയപ്പെട്ടു. മകളും വിവാഹിതയായാൽ തങ്ങളും പട്ടിണി കിടന്നു മരിക്കേണ്ടിവരുമല്ലോ എന്നാണു വിചാരം. അയല്പക്കാരേയും കണ്ടു. ചുരുണ്ട മുടിയും തടിച്ച അധരങ്ങളുമുള്ള മനുഷ്യർ! ഷാജഹാനിൽ നിങ്ങളും കാണുന്ന റോസിയുടെ അസ്തിവാരം ഇവിടെയാണെന്നു് അവളും എന്നോടു പറഞ്ഞു. മറെറാരു കാര്യംകൂടി നിങ്ങളും അറിഞ്ഞിരിക്കുന്നതു നല്ലതാണു്. ഞാൻ ആംഗ്ലോഇന്ത്യനാണെന്നല്ലേ നിങ്ങളുടെ ധാരണ! ഞാൻ പുറത്തു പറയുന്നതും അങ്ങനെയാണു്. വാസ്തവത്തിൽ ഞങ്ങളും കിന്തുലികളാണു്. ഈ തെരുവിലെ മിക്കവരും പ്രാചീനകല്ക്കത്തയിലെ ആഫ്രിക്കൻക്രീതദാസരുടെ വംശജരാണു്.''

വില്യം അത്ഭുതസ്തബ്ധനായി റോസിയുടെ മുഖത്തു നോക്കിനിന്നു. റോസി തുടർന്നു: ''പത്തൊൻപതാംനൂറാണ്ടിന്റെ പ്രഥമഘട്ടത്തിൽ വിദൂരമായ ആഫ്രിക്കയിൽ നിന്നു് തന്റെ പൂർവ്വികരെ അരയ്ക്കു കയറിട്ടു് ചാണ്ടുപായം ജട്ടിയിൽ കൊണ്ടുവന്നു് കപ്പലിൽനിന്നിറക്കി അവിടെനിന്നു മൂർഗിഹട്ട ബസാറിൽ കൊണ്ടുവന്നു് ഓരോരുത്തരേയും ഇരുപത്തിയഞ്ചുരൂപ വിലയ്ക്കു വീറു. കല്ക്കത്തയിലെ കുബേരവർഗ്ഗം അന്നു ബസാറിൽനിന്നാണു് തങ്ങൾക്കിഷ്ടപ്പെട്ട ദാസീദാസന്മാരെ വിലയ്ക്കുവാങ്ങിയിരുന്നതു്. പിന്നീടു് വളരെക്കാലത്തിനുശേഷം നിയമംമൂലം അടിമക്ക

ച്ചവടം നിറുത്തൽചെയ്യ. എല്ലാ ക്രീതദാസരേയും മോചിപ്പിച്ചു. മോചനം ലഭിച്ചെങ്കിലും അവർ എവിടെപ്പോകും! ഈ കല്ലുത്തയിൽത്തന്നെ കഴിഞ്ഞുകൂടി. അവക്ക് സ്വന്തം പേരുണ്ടായിരുന്നില്ല. പ്രഭുക്കളുടെ പേരാണുപയോഗിച്ചിരുന്നതു്. വളരെക്കാലം മുമ്പു് റോമൻക്രീതദാസർ ചെയ്ത പ്രവൃത്തി കല്ലുത്തയിലെ ക്രീതദാസരും അനുകരിച്ചു. ഡിക്കൻസാസ്സിന്റെ ക്രീതദാസൻ ഡിക്കൻസൻ എന്ന പേരു സ്വീകരിച്ചു. ഷേക്സ്പിയർസാസ്സിന്റെ ക്രീതദാസൻ ഷേക്സ്പിയർ എന്ന നാമത്തോടെ തെരുവിൽ വന്നു. അന്നു മുതല്ലേ ഈ സമ്പ്രദായം നിലവിൽ വന്നു. ന്യൂവഷ്ത്തിലേറെയായിട്ടും ആഫ്രിക്കയിലെ മനുഷ്യധാരയ്ക്കു് ഹിന്ദുസാഗരവുമായി കൂടിച്ചേർന്നു് ഐകരൂപ്യംപ്രാപിക്കാൻ സാധിച്ചിട്ടില്ല. ദുഃഖത്തിലും ദാരിദ്ര്യത്തിലും മുഴകി ഇന്നും അവർ കിന്തുലികളായിത്തന്നെ അവശേഷിക്കുന്നു.''

''എനിക്കു് അതുകൊണ്ടൊരു ദോഷവും വരാനില്ല റോസി! നാം എല്ലാവരും ഒരുകാലത്തു് ക്രീതദാസരായിരുന്നു. ഭാരതത്തിലെ കോടാനുകോടി ജനങ്ങളും അല്പം മുമ്പുവരെ മറ്റൊരു വർഗ്ഗത്തിന്റെ ക്രീതദാസരായിരുന്നു.''

''നിങ്ങളും ഇനിയും എന്നെ പ്രലോഭിപ്പിക്കരുതു്. നിങ്ങളും എന്നോടു് അപമര്യാദയായി പെരുമാറുക. അല്ലെങ്കിൽ ഞാൻ നിങ്ങളെ വിവാഹംചെയ്തെന്നുവരും. എനിക്കു കാത്തിരിക്കാൻ സാധിച്ചില്ലെന്നുവരും.'' റോസി അശ്രു തുടച്ചു പറഞ്ഞു.

''ഇനി കാത്തിരിക്കാൻ നിവൃത്തിയില്ല റോസി! അഞ്ചു വഷ്വുംകൂടി കഴിഞ്ഞാൽ പിന്നെ എന്നിൽ എന്താണവശേഷിക്കുക. ആ പ്രായത്തിൽ വിവാഹത്തിന്റെ ആവശ്യമന്തിരിക്കുന്നു?''

കൗണ്ടറിൽ ജോലിചെയ്യുകൊണ്ടു് വില്യംഘോഷ് എന്നോടു പറഞ്ഞു:

''ഞങ്ങളുടെ വിവാഹം നടക്കുകയില്ല. വിവാഹത്തിനു ശേഷവും ജോലി തുടരാമെന്നു ഞാൻ റോസിയോടു പറഞ്ഞു. അതു് അസാദ്ധ്യമാണെന്നാണു് അവൾ പറയുന്നതു്. വിവാഹിതയായി എന്നറിഞ്ഞാൽ ചെകുത്താൻ

ജിമ്മി ഒരു നിമിഷംപോലും ഇവിടെ പൊറുപ്പിക്കുകയില്ലപോലും!''

ഞാൻ ഒരു ശിലാവിഗ്രഹംപോലെ സ്തംഭിച്ചുനിന്നു. വില്യം ദുഃഖസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു:

''ഞാനൊരു സ്വാർത്ഥപ്പരനാണെന്നു നിങ്ങൾ ധരിക്കുന്നുണ്ടാകും. ഞാൻ ഇനി കടംവാങ്ങി വ്യവസായം നടത്താൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ല. ഇപ്പോൾ എനിക്കു മുപ്പത്തിയേഴു വയസ്സായി. അവൾ പറയുന്ന അഞ്ചുവർഷംകൂടി കാത്തിരുന്നാൽ നാല്പത്തിരണ്ടാകും. അസംഭവ്യം! ജീവിതത്തിൽ അനേകംപ്രാവശ്യം വഞ്ചിതനായി. ഇനിയും വിഡ്ഢിയെപ്പോലെ കാത്തിരുന്നു വഞ്ചിതനാകാൻ സാദ്ധ്യമല്ല.''

പതിനഞ്ചു്

ഷാജഹാൻഹോട്ടലിലെ ഏതു് ഐശ്വര്യമാണു് നിങ്ങൾക്കു കൂടുതൽ ലാഭം നേടിത്തന്നതെന്നു് ആരെങ്കിലും എന്നോടു ചോദിക്കുകയാണെങ്കിൽ ഞാൻ നിസ്സങ്കോചം സഹപ്രവർത്തകരുടെ സ്നേഹം എന്നു പറയും. ഒരേ രംഗത്തു പ്രവർത്തിക്കുന്നവർ തമ്മിൽ തണ്ടുറിയാതെ സ്നേഹബദ്ധരായിത്തീരുന്നതെങ്ങനെയെന്നു പറയാൻ പ്രയാസമാണു്. അനേകജീവിതം ഒരേ ചരടിൽ കോർത്തുകൊണ്ടാണെന്നു കണ്ടുപിടിക്കാൻ സാധിക്കും. ആ യാഥാർത്ഥ്യം വിസ്മരിച്ചതുകൊണ്ടായിരിക്കണം ആദ്യകാലത്തു് റോസി എനിക്കൊരു തലവേദനയായി തോന്നിച്ചിരുന്നതു്. വില്യം ഘോഷ്, ന്യാട്ടഹരി, ഗ്രഡ്ബേഡിയ, സത്യസുന്ദരബോസു് തുടങ്ങിയവരുമായി മുമ്പു് എനിക്കു യാതൊരു പരിചയവും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. എന്നാൽ ഇന്നു് അവരെപ്പറ്റി എനിക്കു് എല്ലാമറിയാം.

നിത്യഹരിബാബു പറയുകയുണ്ടായി: ''ഈ ശമ്പളം അടുത്തുള്ളപ്പോൾ നിങ്ങൾ എന്തിനാണു ബുദ്ധിയാകുന്നതു്? എന്നെ നീ

എന്നു വിളിക്കണം.'' ഞാൻ നിത്യഹരിബാബുവിനെ അധികം ബുദ്ധിമുട്ടിച്ചില്ല. എന്നിട്ടും അദ്ദേഹം പിന്മാറിയില്ല. എന്നെ അടുത്തു വിളിച്ചു ചെവിയിൽ പറഞ്ഞു: ''സംഗതി എന്താണു സ്നേഹിതാ! സ്യാട്ടാബോസ് മാനേജരോട് അല്പദിവസത്തെ അവധി ആവശ്യപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. പന്ത്രണ്ടുവഷ്ത്തിനുള്ളിൽ ഒരു ദിവസംപോലും വെളിയിൽ പോകാത്ത മനുഷ്യനു് ഇപ്പോഴെന്തു സംഭവിച്ചു? നീക്കം അത്ര നന്നല്ലെന്നു തോന്നുന്നു.''

ഞാൻ എതിർപ്പു പ്രകടിപ്പിക്കാനൊരുങ്ങുന്നതിനു മുമ്പേ നിത്യാട്ടഹരിബാബു പറഞ്ഞു. ഒരുകാര്യം ഓർത്തുകൊള്ളൂ! പുക, പണം, പ്രേമം ഇവ മൂന്നും അമർത്തിവെക്കാൻ സാദ്ധ്യമല്ല.''

മറുപടി നല്കാൻ അവസരം നല്കാതെ നിത്യഹരിബാബു സ്വന്തം ജോലിയിൽ മുഴകി. വാസ്തവത്തിൽ സത്യസുന്ദരബാബു എന്നിൽനിന്നു വളരെ അകന്നുപോകുന്നതുപോലെ തോന്നാതിരുന്നില്ല.

ഇന്നിത്രയും കാലത്തിനുശേഷം എനിക്കു് അതു സ്വീകരിക്കാൻ ലജ്ജയില്ല. വാസ്തവത്തിൽ അന്നു സുജാതമിത്രയോടു് എനിക്കു് അസൂയ തോന്നിയിരുന്നു. ഷാജഹാന്റെ പ്രാചീനോത്തരപാന്ഥശാലയിലെ ഒരു അപരിചിതയുവാവിനെ നിങ്ങൾ നശിപ്പിച്ചു പ്രണയപരവശനാക്കിത്തീർത്തിട്ടും മതിവരാഞ്ഞു് പിന്നേയും ആവശ്യപ്പെട്ടന്നോ? ഷാജഹാനിലെ അന്നത്തെ സന്ധ്യ നിങ്ങൾ ഓർക്കുന്നുണ്ടോ? നിങ്ങൾ അന്നു് മുകളിലെ വരാന്തയിൽ ഒരു ഈസിച്ചെയറിൽ കിടക്കുകയായിരുന്നു. ആകാശത്തു നക്ഷത്രങ്ങൾ ജ്വലിക്കാൻതുടങ്ങി. അന്നു നിങ്ങൾ അസ്വസ്ഥചിത്തനായി കാണപ്പെട്ടു. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിന്റെ കൗണ്ടറിൽവെച്ചു് ആദ്യമായി എന്നെ സ്വീകരിച്ചു് എന്റെ സുഖദുഃഖങ്ങളിൽ പങ്കുകൊണ്ടു് ഇന്നേവരെ ആശ്രയം നല്കിപ്പോന്ന സത്യസുന്ദരബോസ് അല്ല ഇപ്പോൾ നിങ്ങൾ!

സത്യസുന്ദരേട്ടാ! അന്നു നിങ്ങൾ എന്നോടടുത്തിരിക്കാൻ പറഞ്ഞപ്പോൾ ഞാൻ ഭയപ്പെട്ടുപോയി. നിങ്ങൾ

വളരെ ശാന്തനായിത്തീന്നിരുന്നു. ജലാശയത്താൽ നഗ്നമായിത്തീന്ന മേഘംപോലെ നിങ്ങളെ കീഴോട്ടമർക്കയാണെന്നെനിക്കു തോന്നി. നിങ്ങളുടെ ഹൃദയമാകുന്ന എൻജിൻ അപ്പോഴും ഓട്ടം നിത്തി വലിയ ഇറക്കത്തിലൂടെ ബ്രേക്കുപിടിച്ചു കീഴോട്ടിറങ്ങുകയായിരുന്നു. ഞാൻ നിശ്ശബ്ദനായി നിങ്ങളുടെ അടുത്തിരുന്നു. എനിക്കൊന്നുമറിഞ്ഞുകൂടെന്നു നിങ്ങൾ ധരിച്ചുകാണും. അതുവരെ നിങ്ങൾ എന്നോടാലോചിക്കാതെ ഒന്നും ചെയ്തിരുന്നില്ലതാനും.

''നിന്നെ സംബന്ധിച്ച് മിസ്സ് മിത്രയ്ക്കു നല്ല അഭിപ്രായമാണുള്ളതു്. നിന്റെ മുഖത്തിപ്പോഴും നിഷ്കളങ്കനായ ഒരു ശിശുവിന്റെ പ്രതീതിയാണുള്ളതെ''ന്നും അവർ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

ഞാൻ ലജ്ജിച്ചുപോയി. ''ആ മഹതിയും വളരെ നിഷ്കളങ്കയാണു്. ഹോട്ടൽജീവിതത്തിനിടയ്ക്കു് വളരെയധികം എയർഹോസ്റ്റസ്മാരെ കണ്ടിട്ടുണ്ടു്. എന്നാൽ ഇത്ര ലജ്ജാശീലയായ ഒരു യുവതിക്കു് മദ്ധ്യാകാശത്തുവച്ചു യാത്രക്കാരെ എങ്ങനെ സന്തോഷിപ്പിക്കാൻ സാധിക്കുമെന്നു മനസ്സിലാകുന്നില്ല.'' ബോസേട്ടൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

ചിലരുടെ സ്വഭാവവൈശിഷ്ട്യമാണീ സരളത. എത്ര ശ്രമിച്ചാലും ആ ഭാവം മുഖത്തുനിന്നു മാറാൻ കഴിഞ്ഞെന്നുവരില്ല എന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞതു നിങ്ങളുടെ ഹൃദയത്തിൽ തട്ടിക്കാണും. സുജാത ഏട്ടത്തിയെ താനറിയാതെതന്നെ നിങ്ങൾ ശ്രദ്ധിക്കാൻ തുടങ്ങിയിരുന്നു. പ്രകൃതിപ്രേമത്തിന്റെ അടിത്തറയാണു് ആ ശ്രദ്ധ. നിങ്ങൾ പറയുകയുണ്ടായി: ''ഇന്നു് അറിഞ്ഞുകൊണ്ടു വിഡ്ഢിയാകേണ്ടിവന്നു. ആ മാന്യമഹതി അങ്ങനെ ചോദിക്കുമെന്നു ഞാൻ വിചാരിച്ചിരുന്നില്ല. ഈ ഹോട്ടലിന്നു വെളിയിലും ഒരു ജീവിതമുണ്ടെന്നു വസ്തുത അറിയാമോ എന്നായിരുന്നു അവരുടെ ചോദ്യം. തീച്ചയായും അറിയാം. അവിടെനിന്നാണു ഞങ്ങളുടെ അതിഥികൾ വരുന്നതു്. അങ്ങോട്ടുതന്നെ മടങ്ങിപ്പോകുകയും ചെയ്യുന്നുവെന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞപ്പോൾ ആ മഹതി എന്താണു പറഞ്ഞതെന്നോ? ജീവിത

മിങ്ങനെ നഷ്ടപ്പെടുത്തുന്നതെന്തിനു്? ഈ ഹോട്ടലിന്റെ പ്രേതം നിങ്ങളുടെ തലയിൽ സവാരിചെയ്യുകയാണു്. നിങ്ങളെ അനുകരിച്ചു് ആ ചെറുക്കനും തന്റെ ഇഹവും പരവും നഷ്ടപ്പെടുത്തുന്നു.''

''നിങ്ങടെ അതിനു മറുപടി കൊടുത്തില്ലേ?'' ഉത്തരം നല്ലണമെന്നാഗ്രഹിച്ചെങ്കിലും സാധിച്ചില്ല. ആ മഹതിയുടെ ധൈര്യമിത്രകണ്ടു് വർദ്ധിക്കുമെന്നു കരുതിയിരുന്നില്ല എന്നായിരുന്നു അന്നു നിങ്ങടെ എന്നോടു പറഞ്ഞതു്.

സത്യസുന്ദരബോസിനു മറുപടിപറയാൻ കഴിഞ്ഞില്ല എന്നറിഞ്ഞപ്പോൾ ഞാൻ അത്ഭുതപ്പെട്ടു. അങ്ങനെ സംഭവിക്കുമെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിച്ചിരുന്നില്ല. പിന്നീടൊരിക്കൽ വിക്ടർ ഹ്യൂഗോ വായിച്ചപ്പോഴാണു് എന്റെ അത്ഭുതം നീങ്ങിയതു്. ''പ്രേമത്തിന്റെ ആദ്യത്തെ അടയാളം ഒരു യുവാവിൽ ഭീരുത്വവും ഒരു യുവതിയിൽ ധൈര്യവും ജനിപ്പിക്കുക എന്നതാണു്. ആണിനും പെണ്ണിനും അന്യോന്യം അടുക്കുന്നതിനുള്ള പ്രവണത. ഒരു ജാതി മറ്റൊരു ജാതിയുടെ ഗുണങ്ങളെ കൈക്കൊള്ളുകയും ചെയ്യുന്നു.''

ബോസേട്ടൻ തുടർന്നു: ''ഞാൻ എതിർക്കുകയുണ്ടായി. പക്ഷേ, ആകാശത്തിലെ നക്ഷത്രങ്ങളുടെനേരെ നോക്കിയപ്പോൾ ഷാജഹാനിലെ പാന്ഥശാലയിലേക്കു് സോച്ച്വയാ നാടുകടത്തപ്പെട്ട നമ്മൾ പൃഥ്വിയിലെ ആനന്ദങ്ങളിൽനിന്നും അനുഗ്രഹാശീർവാദങ്ങളിൽനിന്നും പിഴതെറിയപ്പെട്ടവരാണെന്നു തോന്നിപ്പോയി.'' പിന്നീടു വാച്ചിൽ നോക്കി പറഞ്ഞു: ''സുജാതമിത്ര ഇപ്പോൾ വന്നേക്കും.''

''എന്നാൽ നന്നായി. നല്ലൊരു വാഗ്വാദം നടത്തണം.'' ഞാൻ പറഞ്ഞു.

ബോസേട്ടൻ ഒരു സിഗരറ്റു കത്തിച്ചു പുകവിട്ടുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''ഇന്നെനിക്കു നൈറ്റ്ഡ്യൂട്ടിയുണ്ടെങ്കിലും ജോലിചെയ്യാൻ ആഗ്രഹം തോന്നുന്നില്ല.''

''ഞാനുള്ളപ്പോൾ നിങ്ങടെ വിഷമിക്കുന്നതെന്തിനു്?''

''കഴിഞ്ഞ ജന്മത്തിൽ മാതാപിതാക്കളെ ഉറക്കമിളപ്പിച്ചതുകൊണ്ടായിരിക്കണം ഇന്നീ ശിക്ഷയനുഭവിക്കുന്നത്. ഇനി നിന്നെ ഉറക്കമിളപ്പിച്ച് അടുത്ത ജന്മവും നശിപ്പിക്കണോ?''

''നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടി ഇപ്പോഴും ഉറക്കമിളച്ചാൽ അടുത്ത ജന്മത്തിൽ എനിക്കു സുഖമായി ഉറങ്ങാമല്ലോ!''

''ഇത്രയുംകാലം സ്വമേധയാ ഹോട്ടലിൽ മുഴുകി കഴിഞ്ഞുകൂടി. നമുക്കും സ്വന്തമായൊരു അസ്തിത്വമുണ്ട്. വെളിയിൽനിന്നാണ് നമ്മളും ഇവിടെ വന്നതെന്ന സത്യം വിസ്മരിച്ചുപോയി.''

''ഞാനും വരട്ടെയോ?'' കോണിയുടെ മേൽത്തട്ടിൽ നിന്നുകൊണ്ടു സുജാതമിത്ര ചോദിച്ചു.

''തീച്ചയായും! ഈ ഹോട്ടലിന്റെ മേൽത്തട്ട് ഞങ്ങളുടെ പിതൃസ്വത്തല്ല.'' ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു.

ശക്തിയായ കാറ്റിന്റെ ആക്രമണത്തിൽനിന്നു സിൽക്കുസാരിയെ യഥാസ്ഥാനത്തു പിടിച്ചൊതുക്കി, സുജാതമിത്ര ഞങ്ങളുടെ മുൻപിൽ വന്നു. ഞാൻ എഴുന്നേറ്റു സീറ്റൊഴിഞ്ഞുകൊടുത്തു മുറിയിലേക്കു മടങ്ങിപ്പോരാൻ ഒരുങ്ങുകയായിരുന്നു. അതിനുള്ളിൽ ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു: ''എന്റെ മുറിയിൽനിന്നു ഒരു സ്റ്റൂൾ എടുത്തുകൊണ്ടുവരൂ! കുറേനേരം സംസാരിക്കാം.''

സുജാതമിത്ര കടന്നാക്രമിച്ചു: ''നിങ്ങൾ നേരമ്പോക്കു പറയുമോ? ഇപ്പോഴെ ബ്രേക്ഫാസ്റ്റ്, ലഞ്ച്, ഡിന്നർ എന്നു പറഞ്ഞുതുടങ്ങുകയില്ലേ?''

''കാര്യങ്ങൾ എത്രതന്നെ പറഞ്ഞാലും ഈ സമയത്തു് അല്പം ചായ വരുത്താൻ ആർക്കു കഴിയും?''

സുജാതമിത്ര പിന്മാറിയില്ല: ''ഹോട്ടൽസ്റ്റാഫിനു പല സൗകര്യങ്ങളുമുണ്ട്. അതിഥികൾക്കു ക്ഷേണം ലഭിച്ചാലും ഇല്ലെങ്കിലും ശരി, സ്റ്റാഫിനു് എല്ലാ വസ്തുക്കളും ലഭിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടാണ് ഭോജനപ്രിയർ ഹോട്ടൽ തൊഴിലാളികളുടെ ഭാഗ്യത്തിൽ അസൂയപ്പെടുന്നതു്.''

''അതുതന്നെയാണു് എല്ലാ ശിശുക്കളും വലുതാകുമ്പോഴും ചോക്ലേറ്റ്ഫാക്ടറിയിൽ ജോലിക്കു ചേരണമെന്നു ചിന്തിക്കുന്നതു്.'' ബോസേട്ടൻ തിരിച്ചടിച്ചു.

''ഞാൻ വിമാനജോലിയാഗ്രഹിച്ചതുപോലെ!'' സുജാതമിത്ര ഗംഭീരസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു.

ഞാനും ബോസേട്ടനും സുജാതമിത്രയുടെ നിഷ്ളങ്കമുഖത്തു സൂക്ഷിച്ചുനോക്കി. അവർ തുടർന്നു: ''ഞാൻ സ്കൂളിൽ പഠിച്ചിരുന്നകാലത്തു ബോംബെയിലായിരുന്നു താമസം. തീവണ്ടിയിൽ സീറ്റു ലഭിക്കാതെവന്നപ്പോഴൊക്കെ അച്ഛൻ ബോംബെയിൽനിന്നു വിമാനമാർഗ്ഗം കൽക്കത്തയ്ക്കു പോരാൻ തീരുമാനിച്ചു. ആ സംരംഭം എനിക്കു കാലനായിത്തീർന്നു.''

''എന്തുകൊണ്ടു്?'' ഞാൻ ചോദിച്ചു.

''വിമാനത്തിൽ കയറിയതോടെ എന്റെ ജീവിതധാര തലതിരിഞ്ഞൊഴുകാൻ തുടങ്ങി. ഞാൻ പൈലറ്റിന്റെ പ്രവൃത്തി സൂക്ഷിച്ചു നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ക്യാപ്റ്റൻ നല്ല മനുഷ്യനായിരുന്നു. അയാളെന്നെ അടുത്തു വിളിച്ചു് എല്ലാം കാണിച്ചുതന്നു.''

''അതിൽ ക്യാപ്റ്റന്റെ ഔദാര്യമൊന്നുമില്ല. ഇതുപോലെ സൗന്ദര്യവതിയായ ഒരു പെണ്ണിനെ അടുത്തുകിട്ടിയാൽ ഞാനും വിമാനം നിയന്ത്രിക്കേണ്ട ജോലിയിൽ ശ്രദ്ധിക്കാതെ അവളുടെ സാന്നിദ്ധ്യം ഉപഭോഗംചെയ്യാൻ ശ്രമിക്കുമായിരുന്നു.'' ബോസേട്ടൻ തട്ടിവിട്ടു.

സുജാതമിത്ര ക്ഷോഭിച്ചു: ''ഇങ്ങനെ തുടങ്ങിയാൽ ഞാൻ സംസാരിക്കുകയില്ല. പന്ത്രണ്ടുവയസ്സു പ്രായമുള്ള ഒരു വിദ്യാർത്ഥിനിയാണു വിമാനത്തിൽ സഞ്ചരിക്കുന്നതെന്ന കാര്യം മനസ്സിലാക്കണം.''

''ഇതിനു് മറുപടി വിദ്യാപതിയിൽനിന്നു് ഉദ്ധരിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ ആ മാന്യൻ സുന്ദരികളും ആരോഗ്യവതികളുമായ മഹതികളെ സംബന്ധിച്ചു് അപ്രീതിജനകമായ അഭിപ്രായങ്ങളാണു് എഴുതിവെച്ചിരിക്കുന്നതു്. അതിനാൽ മൗനമാണു് ഭൂഷണം!'' ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു.

''രവീന്ദ്രനാഥടാഗോറിനെ നേരിൽ പരിചയപ്പെടാൻ കഴിഞ്ഞാലും എനിക്കിത്രയധികം സന്തോഷമുണ്ടാകുകയില്ലായിരുന്നു. എന്റെ ഓട്ടോഗ്രാഫ് ബുക്കിൽ ക്യാപ്റ്റൻ ഒപ്പുവെച്ചപ്പോഴും സ്വർഗ്ഗം ലഭിച്ച പ്രതീതിയായിരുന്നു എനിക്ക്.'' ഞാൻ അച്ഛനോട് പറഞ്ഞു: ''എനിക്കും പൈലറ്റാകണം! എന്റെ അഭിലാഷങ്ങൾക്കെതിരായി അച്ഛൻ ഒന്നും പ്രവർത്തിക്കുകയില്ലായിരുന്നു. എന്റെ പുത്രനും പുത്രിയുമാണ് സുജാത എന്നായിരുന്നു അച്ഛൻ പറഞ്ഞിരുന്നത്.''

സുജാതമിത്രയ്ക്ക് ഇത്രയും കാലത്തിനുശേഷം ഇന്നു ഭൂതകാലമാകുന്ന തടാകത്തിൽ അവഗാഹനംചെയ്യാൻ അവസരം ലഭിച്ചു. മധുരസ്മരണകളുടെ അഗാധതയിൽ മുങ്ങിയതിനുശേഷം തുടർന്നു: ''അവസാനം കണക്കു്, കാലനായിത്തീർന്നു. അമ്മ എതിർത്തിട്ടും അച്ഛൻ എന്നെ സാന്ത്വനപ്പെടുത്തിയിരുന്നു.''

''നീ മനസ്സിരുത്തി വിദ്യാഭ്യാസംചെയ്യുകൊള്ളൂ! നിന്നെ പൈലറ്റാക്കാം!

''എന്നാൽ കണക്കു് വിഘ്നം സൃഷ്ടിച്ചു. ലോകത്തു് ഉന്നതസ്ഥാനത്തെത്താൻ ശ്രമിക്കുന്ന ഏതൊരാളോടും ആദ്യം ചോദിക്കുന്നതു കണക്കറിയാമോ എന്നായിരിക്കും. എൻജിനീയറാകാൻ ചെന്നാൽ ചോദിക്കും, കണക്കറിയാമോ; ഡോക്ടറാകാനും കണക്കറിയണം. ഇന്നത്തെ പരിതഃസ്ഥിതിവെച്ചു നോക്കുമ്പോൾ ചിത്രരചന അഭ്യസിക്കാൻ ചെല്ലുന്ന വിദ്യാർത്ഥിയോടും ആർട്ട് സ്കൂളിലെ അദ്ധ്യാപകൻ കണക്കിന്റെ മാർക്കു് ആവശ്യപ്പെടും. അങ്ങനെ ബംഗാളിലെ പ്രഥമവനിതാപൈലറ്റാകാനുള്ള സൗഭാഗ്യം അല്പംകൊണ്ടു വഴുതിപ്പോയി. എന്നാൽ മൂക്കിനുപകരം മൂക്കുത്തി ലഭിച്ചു. ഞാൻ ഒന്നുകൊണ്ടും പിന്മാറിയില്ല. ആകാശത്തിൽ പറക്കുകതന്നെ വേണം. ഞാൻ ശാഠ്യംപിടിച്ചപ്പോഴും പറക്കാൻ ഇത്ര മോഹമാണെങ്കിൽ നിന്നെ ഏതെങ്കിലും പൈലറ്റിനു വിവാഹംചെയ്തുകൊടുക്കാം എന്നായിരുന്നു അമ്മ പറഞ്ഞതു്.

''അവർ അന്യായമൊന്നും പറഞ്ഞില്ല. നിങ്ങളുടെ വീട്ട് അടിച്ചുവാരാൻ അഭ്യസ്തവിദ്യനായ ഒരു പൈലറ്റിനെ ലഭിക്കുമായിരുന്നു.'' ബോസേട്ടൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

''ഇങ്ങനെ ശുണ്ഠികൂട്ടുന്ന സ്വഭാവവുമായി നിങ്ങൾ എങ്ങനെ റിസപ്ഷനിസ്റ്റിന്റെ ജോലി ചെയ്യുന്നു?'' സുജാതമിത്ര ചോദിച്ചു.

''ഭാരതത്തിൽ സത്യസുന്ദരബോസിനെപ്പോലെയുള്ള മറ്റൊരു റിസപ്ഷനിസ്റ്റ് ജനിച്ചിട്ടുണ്ടോ എന്ന് ഈ ശ്രീമാനോട് ചോദിച്ചുനോക്കൂ! ഇംഗ്ലണ്ടിലായിരുന്നു ജനിച്ചതെങ്കിൽ ഇതിനകം ക്ലാരിസ്സിന്റെ മാനേജരാകുമായിരുന്നു. അമേരിക്കയിലായിരുന്നു ജനിച്ചതെങ്കിൽ വേംഡർഫ് ആസ്ട്രിയഹോട്ടലിന്റെ ഇന്നത്തെ സ്ഥിതി എന്താകുമായിരുന്നു? എന്തു പറയുന്നു ശ്രീമാൻ? എനിക്കനുകൂലമായി എന്തെങ്കിലും പറയൂ!''

ഞാൻ എന്തെങ്കിലും പറയുന്നതിനു മുമ്പ് സുജാതമിത്ര എന്നേയും ആക്രമിച്ചു: ''വസൂരിക്കു കരിഞ്ചപ്പട്ട സാക്ഷി.'' പിന്നീട് അവർ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''ഒന്നും ധരിക്കരുതു സഹോദരാ! ഞാൻ നിങ്ങളെ ഉദ്ദേശിച്ചു പറഞ്ഞതല്ല.''

''നിങ്ങളാണു കുറ്റംചെയ്തതു്. ബോസേട്ടാ, നിങ്ങൾ എന്തിനാണ് ഇടയ്ക്കുകയറി സംസാരിക്കുന്നതു്?''

ബോസേട്ടൻ കൃത്രിമനൈരാശ്യമഭിനയിച്ചു് തലയ്ക്കു കൈയും കൊടുത്തിരിപ്പായി.

''ബ്രൂട്ടസ്?' ഒരു എയർഹോസ്റ്റസ്സിന്റെ ചക്കരവാക്കുകേളിൽ മതിമറന്നു് ഇത്രയുംകാലത്തെ വിശ്വസ്തസേവിതനെ ഉപേക്ഷിച്ചോ? നിനക്കു് കാര്യം മനസ്സിലായില്ല. എയർഹോസ്റ്റസ്സുകൾ നമ്മെപ്പോലെതന്നെ ഗ്രഹിതിന്നു ചിരിക്കുന്നവരാണു്. ചിരിക്കുക എന്നതാണു് അവരുടെ തൊഴിൽ. വയറ്റിൽവേദനകൊണ്ടു മരിക്കാൻപോകുന്നതുപോലെ!''

''അപ്പോൾ റിസപ്ഷനിസ്റ്റും എയർഹോസ്റ്റസ്സും ഒന്നാണോ?'' ഞാൻ ചോദിച്ചു.

''പക്ഷേ, നീ യാഥാർത്ഥ്യം വിസ്മരിക്കുന്നു ഞാൻ വസൂരിയാണെങ്കിൽ നീ കരിഞ്ചപ്പട്ടയാണെന്ന കാര്യം ഓർക്കണം. വസൂരിയെക്കാൾ ഭയങ്കരരോഗം. അതിന്റെ അർത്ഥം സ്റ്റെയിൻലെസ്സ്സ്റ്റീൽപോലെ ശുഭ്രമായ നിന്റെ വ്യക്തിത്വത്തിനെതിരായി ഈ മഹതി ഗുരുതരമായ ആരോപണമാണ് ഉന്നയിച്ചിരിക്കുന്നത്.''

എല്ലാവരും പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. സുജാതമിത്ര തന്റെ കഥ തുടർന്നു: ''ക്യാപ്റ്റന്റെ സ്ഥാനം എന്താണെന്ന് ഞങ്ങൾക്കറിയാം. നിങ്ങൾ മാനേജർ എന്നു പറയുന്ന 'വസ്സു'വിനെ കരുതുന്നതുപോലെതന്നെ. എന്നാൽ ആഗ്രഹിച്ചതെന്ത്? ലഭിച്ചതെന്ത്? ഡാക്ടറാകാൻ ആഗ്രഹിച്ചിട്ട് നേഴ്സായി. പൈലറ്റിനുപകരം ഹോസ്റ്റസ്സായി.''

''എന്റെ ഒരമ്മാവൻ പോലീസ്സുപ്രണ്ടാകാൻ ആഗ്രഹിച്ചിട്ട് തോട്ടംസൂപ്രണ്ടാകാൻ കഴിഞ്ഞു.'' ബോസേട്ടൻ ഗംഭീരസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു.

''നിങ്ങൾ പരിഹസിച്ചുകൊള്ളൂ. പക്ഷേ, ഈ വിഷയത്തിനിത്ര ഭയാനകമായ വേദനയുണ്ടെന്നറിഞ്ഞിരുന്നില്ല.''

ഞങ്ങൾ വീണ്ടും പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. പെട്ടെന്നു മുകളിലെ നിലയിലെ ദീപങ്ങളെല്ലാം തെളിഞ്ഞു. ഗ്രഡ്ബേഡിയ ഞങ്ങളുടെ അടുത്തേക്കു വരികയാണ്: ''ആരു ഗ്രഡ്ബേഡിയയോ?'' ബോസേട്ടൻ ചോദിച്ചു.

''അതേ യജമാനനേ!'' ഗ്രഡ്ബേഡിയ പിന്നീട് എന്നെനോക്കി തിരിഞ്ഞു: ''ഡിന്നറിനുശേഷം അങ്ങയെ ഒന്നു കാണണമെന്നു മാക്കോപോളോ സാബ് പറഞ്ഞു.''

''ശരി! കണ്ടുകൊള്ളാം.''

ഗ്രഡ്ബേഡിയ മടങ്ങിപ്പോകുന്നതിനുപകരം ഞങ്ങളുടെ കാവ്യലോകത്തു ഗദ്യംപോലെ നിൽക്കുകയാണ്. ''എന്താണു സംഗതി?''

ഗ്രഡ്ബേഡിയ എന്തോ പറയുന്നതിനുവേണ്ടി വെമ്പുന്നുണ്ട്. സുജാതമിത്രയ്ക്കു കാര്യം മനസ്സിലായി. അവർ പറഞ്ഞു: ''ശരി, ഞാൻ പോകുന്നു. നിങ്ങൾ സംസാരിച്ചുകൊള്ളൂ!''

''അതു വേണ്ട.'' ഞാൻ തടഞ്ഞു.

''ശ്രീമാൻ ഗ്രഡ്ബേഡിയാ! ലോകത്തിലെ ഏതു വലിയ രഹസ്യവും നിങ്ങൾക്കീ ത്രിമൂർത്തികളുടെ മുമ്പിൽ പറയാം. ഈ ഏട്ടത്തിയമ്മ വിമാനത്തിൽ സഞ്ചരിച്ച് ആകാശത്തുള്ള രഹസ്യങ്ങൾ മുഴുവൻ ശേഖരിച്ചു കൊണ്ടു വരുന്നു. അതങ്ങനെതന്നെ സൂക്ഷിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.'' ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു.

ഞാനിപ്പോൾ മാക്കോപോളോസാഹിബിനെ കാണുമ്പോൾ ഗ്രഡ്ബേഡിയയെ സഹായിക്കാൻ കഴിയും. ആ സഹായത്തിനു ഗ്രഡ്ബേഡിയ മാത്രമല്ല, ഷാജഹാനിലെ ഹെഡ്ബയറൺ പരാവാസിയയും കൃതജ്ഞനായിരിക്കും. കാര്യം മറ്റൊന്നുമല്ല. നിശ്ശബ്ദമായ ഉപാസനയും ധൈര്യവും ഉണ്ടെങ്കിൽ അസാദ്ധ്യമായ കാര്യങ്ങളും സുസാദ്ധ്യമാക്കിത്തീർക്കാം. അതായതു്, പരാവാസിയയുടെ ഹൃദയമലിഞ്ഞു. തന്റെ കനിഷ്ഠപുത്രിയെ പാണിഗ്രഹണം ചെയ്യാൻ ഗ്രഡ്ബേഡിയയാണു യോഗ്യൻ എന്നു് പരാവാസിയയ്ക്കു മനസ്സിലായിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ ഭാവിജാമാതാവിന്റെ ഔദ്യോഗികോന്നമനത്തിനും, വിവാഹാവധിക്കുംവേണ്ടി താൻ ഒരിക്കലും ഭരണാധികാരികളെ സമീപിക്കുന്നതല്ലെന്നും അവർ തുറന്നുപറഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്. കൂടാതെ തന്റെ സൽഗുണസമ്പന്നയായ പുത്രിയുടെ പ്രതിശ്രുതവരന്റെ സാമർത്ഥ്യം പരീക്ഷിക്കുവാനും പരാവാസിയ ഒരുങ്ങിയിരിക്കുന്നു. വിവാഹോത്സുകനായ ഗ്രഡ്ബേഡിയ പിടയുന്ന ഹൃദയത്തോടെ അങ്കകലെ ഒറീസ്സയിലെ ഏതോ ഗ്രാമത്തിൽനിന്നു് ആദി അകൃത്രിമപദ്ധതി—മദർ സീരിയസ് കം ഹോം—പ്രയോഗിക്കാൻ പാടില്ല. കാരണം ആ പദ്ധതി പ്രയോഗിക്കാൻ തീരുമാനിച്ചിരിക്കുന്നതു് പരാവാസിയയാണു്. ഒരേ പദ്ധതികൊണ്ടു് ശത്രുഘ്നനും ജാമാതാവിനും അവധി ലഭിക്കാൻ ബുദ്ധിമുട്ടുണ്ടാകും. ശത്രുക്കൾ നിറഞ്ഞ ഈ ലോകത്തു് അതു് അപകടകരവുമാണു്.

ഇക്കാര്യങ്ങൾ അപരിചിതയായ ഒരു സ്ത്രീയുടെ മുമ്പിൽ പറയാനുള്ള സങ്കോചംകൊണ്ടാണു് ഗ്രഡ്ബേഡിയ സംശയിച്ചുനിന്നതു്. ബോസേട്ടൻ സന്തോഷ

ത്തോടെ പറഞ്ഞു: ''ഏറെറവും മുകളിലെ നിലയിൽ താമസിക്കുന്നവരെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ഇന്നൊരു അവിസ്മരണീയദിനമാണ്. തരുണനായ ഗ്രഡ്ബേഡിയയുടെ ചിരകാലസ്വപ്നം സഫലമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു.''

''മാനേജരോട് പറഞ്ഞ് ഗ്രഡ്ബേഡിയയ്ക്ക് അവധി കൊടുപ്പിക്കണം. അടുത്തുതന്നെ മിസ്സിസ് പക്കൽഗ്രിയുടെ പാർട്ടിയുണ്ട്. വേണ്ടിവന്നാൽ മുകളിലെ ജോലികളും നാംതന്നെ ചെയ്യുകൊള്ളാമെന്നും തല്ക്കാലം ബയറുടെ ആവശ്യമില്ലെന്നും പറഞ്ഞേക്കൂ!'' ബോസേട്ടൻ നിർദ്ദേശിച്ചു.

''നിങ്ങളും ഗ്രഡ്ബേഡിയയുടെ അഭ്യുദയകാംക്ഷിയാണെന്നു തോന്നുന്നല്ലോ.'' സുജാതമിത്ര പറഞ്ഞു.

''ആം ദി വേംഡ് ലൗസ് ദി ലവർ! ആ യുവതിയെയല്ലാതെ മറെറാരേയും താൻ വിവാഹംചെയ്യുകയില്ലെന്ന് ഗ്രഡ്ബേഡിയ പറഞ്ഞിരുന്നു.'' ബോസേട്ടൻ ഗ്രഡ്ബേഡിയയെ വിളിച്ചു. അവൻ ലിഫ്റിനടുത്തുള്ള ഒരു സ്റ്റൂളിൽ ഇരിക്കുകയായിരുന്നു. സാഹെബ് വിളിച്ചതുകേട്ട പരിഭ്രാന്തനായി ഓടിവന്ന് സലാം ചെയ്തു: ''നീ വിവാഹത്തിനാവശ്യമായ സാമാനങ്ങളെല്ലാം വാങ്ങിക്കൊള്ളൂ! നിനക്ക് അവധി കിട്ടും.''

കൃതജ്ഞതയോടെ ഗ്രഡ്ബേഡിയ വീണ്ടും സലാം ചെയ്തു. ''നിനക്കു വല്ല പ്രത്യേക ആഗ്രഹവുമുണ്ടെങ്കിൽ പറയാൻ മടിക്കരുതു്.'' ബോസേട്ടന്റെ സഹാനുഭൂതിയിൽ ഗ്രഡ്ബേഡിയയുടെ ഹൃദയമലിഞ്ഞു. അവന്റെ ഹൃദയത്തിൽ അമർന്നുകിടന്നിരുന്ന ഒരാഗ്രഹം പുറത്തുവന്നു: വിവാഹത്തിനു് നിറപ്പകിട്ടാന്ന ഒരു ഷാജഹാൻകേക്ക് നാട്ടിൽ കൊണ്ടുപോകാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു. വേണ്ടിവന്നാൽ ഒരുരൂപവരെ മുടക്കാൻ തയ്യാറാണു്.

''ശരി! ജൂനോസായ്പിനെക്കൊണ്ടു് മൂന്നുപൗണ്ടുള്ള ഒരു വെഡ്ഡിംഗ് കേക്ക് തയ്യാറാക്കിക്കാം. അതിന്റെ പുറത്തു് നിന്റെ പേരും എഴുതിയിരിക്കും. നീ പൈസയൊന്നും മുടക്കേണ്ടതില്ല.''

സൗഭാഗ്യസൂര്യോദയത്തിൽ ആശ്ചര്യസ്തബ്ധനായി നിന്നിരുന്ന ഗ്രഡ്ബേഡിയസ്സ് കൃതജ്ഞത പറയാൻ വാക്കുകിട്ടാതെ നിന്നു.

''ഭാര്യയെ കൽക്കത്തയിലേക്കു കൊണ്ടുവരികയില്ലേ?''

''ഇല്ല യജമാനനേ! ചെലവു താങ്ങാൻ സാധിക്കുകയില്ല.''

''ഞാൻ നിന്റെ സ്ഥലംമാറ്റത്തിനേപ്പാടുചെയ്യുന്നുണ്ട്. മുംതാസിൽ ജോലി ലഭിച്ചാൽ 'ടിപ്പു' ലഭിക്കും.''

ഗ്രഡ്ബേഡിയ പോയപ്പോൾ സുജാതമിത്ര പറഞ്ഞു: ''ഈ ടിപ്പു് വലിയ കഴപ്പുമുണ്ടാക്കുന്നുണ്ട്.''

''പണ്ടു് കാര്യങ്ങൾ വേഗം നടക്കാൻവേണ്ടി ജനങ്ങൾ പൈസ കൊടുത്തിരുന്നു. ഇന്നു് അഭിമാനത്തിനു വേണ്ടി പൈസ കൊടുക്കുന്നു. ടിപ്പിന്റെ കഴപ്പു പരിഹരിക്കാൻവേണ്ടി പല ഹോട്ടലുകളും ബില്ലിൽ സർവ്വീസ് ചാർജ്ജു് ചുമത്തുന്നു. ഇവിടെയും ആ സമ്പ്രദായം നടപ്പിലാക്കാൻ മാക്കോപോളോസാസ്ത്രിനു് ഉദ്ദേശമുണ്ടായിരുന്നു. മാനസികാവസ്ഥ നേരെയായിരുന്നെങ്കിൽ ഇതിനകം അതു നടപ്പിലാക്കുമായിരുന്നു. ജിമ്മിയെക്കൊണ്ടു് ഒരു ജോലിയും നടക്കുകയില്ല. യൂസ്ലെസ് ഫെലോ!''

സുജാതമിത്ര ആശ്ചര്യത്തോടെ ബോസേട്ടന്റെ മുഖത്തു നോക്കി. നക്ഷത്രജാലങ്ങൾ നിറഞ്ഞ ആകാശത്തിൻ കീഴിലിരുന്നു്, എന്റെ ഹൃദയം ഏതോ വിചിത്രാനുഭൂതിയാൽ പുളകംകൊണ്ടു. എവിടത്തുകാരോ ആയ ഞങ്ങൾ കാലത്തിന്റെ ഒഴുക്കിൽപ്പെട്ടു് ഷാജഹാന്റെ മേൽത്തട്ടിൽ ഒന്നിച്ചുചേർന്നിരിക്കുന്നു.

സത്യസുന്ദരബോസിന്റെ ജീവിതസരണി സ്വച്ഛയാകുതിച്ചുപാഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നു. എവിടത്തുകാരിയോ ആയ ഒരു യുവതി പെട്ടെന്നു ബഹുജനാരണ്യത്തിൽനിന്നു പുറത്തുവന്നു് ഒരു ചോദ്യം തൊടുത്തുവിട്ടു:

''സ്വച്ഛയാ നൃത്തംചെയ്ത നീ എങ്ങോട്ടാണു് ഒഴുകുന്നതു്?''

അനേകവഷ്ങ്ങളായി, ഷാജഹാൻപാന്ഥശാലയിൽ അസംഖ്യം അതിഥികളും വരികയും പോകുകയും ചെയ്യാൻതുടങ്ങിയിട്ട്. അവരിൽ ആരും ഇന്നേവരെ സാഹെബ്ഗഞ്ച്നിവാസിയായ സത്യസുന്ദരബോസിനോടിത്തരത്തിൽ ചോദിച്ചിട്ടില്ല.

തരളഹൃദയയായ യുവതിയുടെ ചോദ്യത്തിൽ നിമിഷത്തേക്കു പരിഭ്രമിച്ച നദി മറുപടി പറഞ്ഞു: ''യൗവനത്തിന്റെ പ്രഭാതലഗ്നത്തിൽ കോളേജിനോടു സലാംപറഞ്ഞു് സോച്ചയാ ഈ അനന്തരയൗവനപാന്ഥശാലയിലയേം പ്രാപിച്ച നാംമുതല്ലേ ഒഴകാൻ തുടങ്ങിയതാണു്.''

''പക്ഷേ, എവിടേക്കു്?''

''അതറിഞ്ഞുകൂടാ.''

സത്യസുന്ദരബോസിന്റെ അമ്മ രണ്ടാമത്തെ പ്രസവത്തിൽ ആശുപത്രിയിൽവച്ചു് മൃതിയടഞ്ഞു. അന്നു സത്യസുന്ദരബോസു് അഞ്ചാംതരത്തിൽ പഠിക്കുകയായിരുന്നു. അമ്മ ജീവിച്ചിരിപ്പുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ ഒരുപക്ഷേ, ആ ചോദ്യത്തിനുത്തരം നല്ലമായിരുന്നു. അച്ഛനോ? അച്ഛൻ വ്യക്തിത്വത്തിന്റെ കഠിനാവരണത്തിന്റെ പിന്നിൽ മറഞ്ഞുനിന്നുകൊണ്ടു മാസംതോറും ഹോസ്റ്റലിലേക്കു പണമയച്ചു് കർത്തവ്യം പാലിച്ചുപോന്നു.

എന്നോടുപോലും പറയാത്ത കാര്യം ബോസേട്ടൻ ഇന്നു വെളിപ്പെടുത്തി: ''എനിക്കൊരു ചിറ്റമ്മയുണ്ടു്.''

''അവർ ഈ കോമളഹൃദയനായ റൊമാന്റിക്പുത്രന്റെ ഭാവിയെപ്പറ്റി ഒന്നും ചിന്തിച്ചിട്ടില്ലെന്നു തോന്നുന്നു.'' സുജാതമിത്ര പറഞ്ഞു.

ബഹുസഹസ്രംമൈലകലെ ജ്വലിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന നക്ഷത്രങ്ങളെ നോക്കി സത്യസുന്ദരബോസു് ശിലാവിഗ്രഹംപോലെ ഇരുന്നു. പിന്നീടു് പതിഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു:

''വിധവയായ ആ സാദ്ധ്വിയെ ക്രൂരംപറയുന്നതെന്തിനു്? എന്നേക്കാളും നാലോ അഞ്ചോ വയസ്സു കൂട്ടത്തല്ലുള്ള ചിറ്റമ്മ സ്വന്തം ഭാവിയുടെ അനിശ്ചിതത്വത്തിൽ സ്വബോധം വെടിഞ്ഞു കഴിഞ്ഞുകൂടുന്നുണ്ടാകും.''

ഇന്നു ലോകത്തിന്റെ ഒരു മൂലയിലും സത്യസുന്ദര ബോസിനു സ്വന്തക്കാരില്ല. ഹോം അഡ്രസ്സുമില്ല. കത്തു വ്യങ്ങ്യംക്കിടയിൽ മാസംതോറും ചിറമ്മയ്ക്കു കുറെ രൂപ മണിയാർഡർ അയയ്ക്കും.

സ്നിഗ്ധതയുടെ ആവരണം ഭേദിച്ചുകൊണ്ടു് ഷാജഹാൻ ഹോട്ടലിന്റെ വിഷണ്ണാകാശത്തിൽ 'വയലിൻ' കരുണാർദ്രസ്വരം മുഴക്കി. ഞങ്ങളുടെ ആനന്ദമേളയിൽ ആരാണു് പ്രിയജനവിരഹവേദനയാൽ തേങ്ങിക്കരയുന്നതു്? പ്രഭാതചന്ദ്രഗോമേജു് സ്വന്തംമുറിയിലിരുന്നു് ഏതോ ഹതഭാഗ്യനായ സ്വരശില്പിയുടെ പാദത്തിൽ പ്രണാമമർപ്പിക്കുകയാണു്. ഹാൻറൽ, ബക്, ബിട്ടോഫെൻ, ഡുവാർട്ടു്, സുമാൻ, ബ്രഹം, മേത്സർട്ടു്, ഷോംപ, മെൻറൽസൺ, തുടങ്ങിയവരുടെ സ്വരത്തിൽ വേദന മാത്രമേയുള്ള. ഏതോ വിദൂരദേശത്തെ നൂറ്റാണ്ടുകൾക്കു മുമ്പുള്ള വേദനാധ്വനി ഈ രാത്രിസമയത്തു് ഊർദ്ധ്വലോകത്തെത്തിയിരിക്കുന്നു.

എനിക്കു് അടങ്ങിയിരിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ജീവിതാനന്ദം നിഷേധിക്കപ്പെട്ട പാശ്ചാത്യസംഗീതജ്ഞരുടെ അടക്കാനാകാത്ത വേദനയോടെ വാതിൽതോറും അലഞ്ഞു് അപമാനിതരായി പിച്ചപ്പാളയുമേന്തി എന്റെ പണ്ണകുടീരത്തിന്റെ മുമ്പിൽ നില്ക്കുകയാണു്. സുജാതമിത്രയും സത്യസുന്ദരബോസും ശിലാവിഗ്രഹംപോലെ ഇരിക്കുകയാണു്. ഞാൻ ഗോമേജിന്റെ മുറിയിലേക്കു നടന്നു.

വൈദ്യുതദീപത്തിന്റെ മങ്ങിയ വെളിച്ചത്തിൽ പ്രഭാതചന്ദ്രൻ സ്വയം വിസ്മരിച്ചു് വയലിൻ വായിക്കുകയാണു്. നീ ആരാണു വാണീപുത്രാ? ആരുടെ ശാപംകൊണ്ടാണു് സ്വർഗ്ഗത്തിൽനിന്നു നിഷ്ക്കാസിതനായി ഷാജഹാന്റെ മേൽത്തട്ടിൽ വന്നു നരകയാതനയനുഭവിക്കുന്നതു്? ഈ സമയത്തു നിങ്ങളുടെ അഭിശപ്തശരീരത്തിൽ പ്രവേശിച്ചിരിക്കുന്ന വിദേഹിയാത്മാവു്; കുബേരസന്താനമായിരുന്ന മെൻറൽസൺ, ദാരിദ്ര്യത്താൽ നശിച്ച യുവപ്രതിഭയായ മോത്സർട്ടു്, ദുഷ്ടീഹീനനും മൃത്യുപഥയാത്രിയുമായ ജോൺ സബാസ്റ്റ്യൻ ബക്, നിർഭാഗ്യവാനായ ബിട്ടോഫെൻ, ക്ഷയരോഗിയായ ഷോംപ എന്നിവ

രിൽ ആരുടേതെങ്കിലുമാണോ? എനിക്കൊന്നുമറിഞ്ഞുകൂടാ. അറിയാമായിരുന്നെങ്കിൽ യോഗ്യമായവിധത്തിൽ ബഹുമാനിക്കുമായിരുന്നു. മൂകരുടേയും, ബധിരരുടേയും സദസ്സിലാണു് നിങ്ങൾ സംഗീതച്ചച്ച് നടത്തുന്നതു്. അന്ധരുടെ രാജ്യത്തു് ദീപാവലിയാഘോഷിക്കുന്നു!

ഷാജഹാനിലെ നിസ്സാരനായ സംഗീതജ്ഞൻ ഇപ്പോൾ ഈ ലോകത്തല്ല. അപമാനവും ആഘാതവും ദുഃഖവും വിസ്മരിച്ച പഞ്ചേന്ദ്രിയങ്ങളുടെ ദേഹദീപങ്ങളാൽ സ്വരങ്ങളുടെ ആരതി നടത്തുകയാണു്. ഗോമേജിന്റെ നയനങ്ങൾ നിറഞ്ഞൊഴുകിക്കൊണ്ടിരുന്നു.

''ആരതു്?'' എന്റെ നിഴൽ കണ്ട പ്രഭാതസൂര്യൻ ഞെട്ടി. സംഗീതത്തിന്റെ സരസ്വതീനികുഞ്ജത്തിൽ മൂർത്തിമത്ഭാവ്യഥയുടെ പ്രവേശത്താൽ സ്വരവിഹംഗങ്ങൾ നിമിഷനേരത്തേക്കു് അദൃശ്യമായി.

പ്രഭാതു്ചന്ദ്രൻ എന്റെ നേരെ നോക്കിപ്പറഞ്ഞു: ''ഇനി എന്നിൽനിന്നു് ഒച്ചയേറിയ വാക്കുകൾ കേൾക്കാൻ കഴിയുകയില്ല. അതാണു് എന്റെ യജമാനന്റെ അഭീഷ്ടം! ഇനിമേലിൽ ഞാൻ പതുക്കെമാത്രമേ പറയുകയുള്ളൂ. എന്റെ ഹൃദയത്തിന്റെ ഭാഷണം സംഗീതത്തിന്റെ മർമ്മരങ്ങളിലായി നിവ്വഹിക്കപ്പെടുന്നതാണു്.'' കാവ്യദേവത ഇന്നു് ക്ഷമാസുന്ദരനയനങ്ങളാൽ ഷാജഹാനിലെ നിസ്സാരതൊഴിലാളിയെ അനുഗ്രഹിച്ചിരിക്കുന്നു. പ്രഭാതു്ചന്ദ്രൻ വയലിൻ എടുത്തു. അദ്ദേഹം ആലപിച്ച ഗീതം എനിക്കു സുപരിചിതമായിരുന്നു. പെട്ടെന്നു് ഗീതാലാപം നിർത്തി അദ്ദേഹം എഴുന്നേറ്റു. ഡിന്നറിനു് ഇനി അധികസമയമില്ല. ഒരുവിധത്തിൽ കോട്ടു ധരിച്ചു്, വാതിൽ ചാരി, ധൃതിയിൽ താഴത്തേക്കു പോയി. ഡിന്നറിനു മുമ്പു ജോലിക്കാർ ക്ഷൗരം കഴിച്ചുകൊള്ളണം. പ്രഭാതു്ചന്ദ്രനു് ഇന്നു പട്ടിണികിടക്കേണ്ടിവരും.

നക്ഷത്രങ്ങളെ സാക്ഷിയാക്കി അപ്പോഴും സുജാതമിത്രയും ബോസേട്ടനും അവിടെത്തന്നെ ഇരിക്കുകയാണു്. ''മിസ് മിത്രാ! എത്രദിവസം നിങ്ങൾ ഇവിടെ ഉണ്ടായിരിക്കും.'' ഞാൻ ചോദിച്ചു.

''ഇന്ന രാത്രി യാത്ര പറയും.''

''പിന്നീടെന്ന വരും?''

''മിക്കപ്പോഴും വരേണ്ടിവരും. അങ്ങനെ നിങ്ങളെ ഉപദ്രവിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കും.''

''നിങ്ങളുടെ ജീവിതത്തെക്കുറിച്ചാലോചിക്കുമ്പോഴും അസൂയ തോന്നുന്നു.'' ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു.

''അസൂയ ഉണ്ടാകേണ്ട കാര്യമാണു്. അത്ഭുതജീവിതം! ഒന്നുകിൽ ആകാശത്തു് അല്ലെങ്കിൽ ഹോട്ടലിൽ! രാത്രി എല്ലാവരും ഉറങ്ങുമ്പോഴും ഞാൻ ബാഗ്ഗും തോളിൽ തൂക്കി, വിമാനത്താവളത്തിൽനിന്ന ഹോട്ടലിലേക്കു തിരിക്കുന്നു. രാവിലെ വീണ്ടും വിമാനത്താവളത്തിലേക്കു്. ഇന്നു് ഈ ഹോട്ടലിലാണെങ്കിൽ നാളെ മറെറാരു ഹോട്ടലിൽ.''

''അതാണു് അറബികഥ 'മത്ത്യാ! നിനക്കു സുഖം വേണമെന്നുണ്ടെങ്കിൽ നിന്റെ ഗേഹം മാറിക്കൊണ്ടിരിക്കുക. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ ജീവിതമാധുര്യം വൈവിദ്ധ്യമാണു്. അടുത്ത നാം എന്റേതോ നിന്റേതോ അല്ല' എന്ന പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതു്.''

''നിങ്ങളോടു തക്കിക്കാനും ഉദ്ധരണികളും ഉദ്ധരിക്കാനും എനിക്കു സാദ്ധ്യമല്ല. ഞാൻ പാവപ്പെട്ട ഒരു എയർ ഹോസ്റ്റസ്സാണു്. അക്കമ്പനീഡു് ബാഗേജു്, ടീ, കോഫി, ചോക്ലേറ്റു്, ആൽക്കഹോളിക് ഡ്രിങ്കു്, ഫ്ളൈറ്റു് എന്നീ കാര്യങ്ങളെ മനസ്സിലാക്കുകയുള്ള. ഹോട്ടലിൽ ജോലിചെയ്യുന്നതിനിടയ്ക്കു് ഇവയെല്ലാം പഠിക്കാനവസരമെങ്ങനെ ലഭിക്കുന്നു?''

''ഹോട്ടൽ പഠിക്കാനുള്ള സ്ഥലമാണു്. എത്രയോ ഉന്നതർ ഇവിടെ വന്ന പഠിച്ചിട്ടു പോകുന്നു.'' വാച്ചിൽ നോക്കിയതിനുശേഷം ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു. ''നിങ്ങളെ വളരെയധികം ബുദ്ധിമുട്ടിച്ചു. ഡിന്നറിനു ശേഷം വിശ്രമിക്കു! അർദ്ധരാത്രിക്കു പുറപ്പെടേണ്ടതല്ലേ?''

സുജാതയേട്ടത്തി എഴുന്നേററപ്പോഴും ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു: ''ഗ്രഡ്നൈറ്റു്.''

''ഈ യൂറോപ്യൻഫാഷൻ ഞാൻ തീരെ ഇഷ്ടപ്പെട്ടന്നില്ല.''

''ബംഗാളിയിൽ 'പോയിവരൂ' എന്നാണു പറയേണ്ടതു്. അതു നിങ്ങൾക്കു രസിക്കുമോ?'' ബോസേട്ടൻ ഗംഭീരസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു.

കപടക്രോധത്തോടെ സുജാതമിത്രൻ, ബോസേട്ടന്റെ നേരെ നോക്കിയതിനു ശേഷം എന്നോടൊന്നിച്ചു ലിഫ്റ്റിനടുത്തേക്കു നടന്നു. ലിഫ്റ്റിൽ പ്രവേശിച്ചതിനു ശേഷം അവർ ചോദിച്ചു:

''ഇവിടെ ജോലി ചെയ്യാൻ തുടങ്ങിയിട്ടു് എത്ര കാലമായി?''

''അധികമായിട്ടില്ല.''

''മി. ബോസോ?''

''അദ്ദേഹത്തിനിവിടെ വളരെക്കാലത്തെ പഴക്കമുണ്ടു്. ബോസേട്ടനെ ഒഴിച്ചുനിർത്തി ഈ ഹോട്ടലിന്റെ കാര്യം ചിന്തിക്കുകേ സാദ്ധ്യമല്ല.''

''ഇത്തരത്തിലുള്ള ഒരു മനുഷ്യൻ എന്തിനീ കാരാഗൃഹത്തിൽ കിടന്നു നശിക്കുന്നു?'' സുജാതമിത്രൻ ആത്മഗതം ചെയ്തു.

ലിഫ്റ്റിൽനിന്നിറങ്ങിയപ്പോൾ അവർ പറഞ്ഞു: ''പോകട്ടെ അനുജാ! ഇനിയും കാണാം.''

മാക്കോപോളോ സ്വന്തം മുറിയിൽ ചിന്താമഗ്നനായിട്ടിരിക്കുകയാണു്. എന്നെക്കണ്ടപ്പോൾ ഒന്നു മന്ദഹസിച്ചു. കിടക്കയിൽ ഇരിക്കാൻ പറഞ്ഞു. ഞാൻ ഇരുന്നു. മാനേജർസായ്പു് എന്റെ തോളിൽ കൈവെച്ചു: ''ലിസയുമായി നിങ്ങൾക്കു് എത്രകാലത്തെ പഴക്കമുണ്ടു്?''

''ഈ ഹോട്ടലിൽ വരുന്നതിനു മുമ്പു ചവറുകൂട്ടകത്തു് വാങ്ങാൻവേണ്ടി ഞാൻ അവരുടെ വീട്ടിൽ പോയിരുന്നു.''

''ലിസ നിങ്ങളെ അത്യധികം സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ടു്. അവരും നിങ്ങളെ പ്രശംസിക്കുകയും ചെയ്തു.''

''അകാരണമായ ഈ സ്നേഹമാണു് എന്റെ ജീവിതമരുഭൂമി വീണ്ടും വീണ്ടും സസ്യശ്യാമളമാക്കിത്തീർത്തിട്ടു

ള്ളതു്. മനുഷ്യന്റെ സ്നേഹം എന്നെ ധന്യനാക്കിത്തീർക്കുന്നു. അവർ എനിക്കു വളരെയധികം ഉപകാരം ചെയ്തിട്ടുണ്ടു്.''

''ലിസയെ ഇന്നു ഡാക്ടറുടെ അടുത്തു കൊണ്ടുപോയി. കാലിന്റെ 'എക്സ്റേ' എടുപ്പിച്ചു. അസുഖം മാറുമെന്നാണു ഡാക്ടർ പറഞ്ഞതു്. ആ വിവരം നിങ്ങളെ അറിയിക്കാൻ ലിസ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്. നാളെയും അവളെ ഡാക്ടറുടെ അടുത്തു് കൊണ്ടുപോകണം. ജിമ്മിയും അവധിയെടുത്തു. ബാംകെഹാളിലെ പാർട്ടി നിങ്ങളും സ്യാട്ടയുംകൂടി മാനേജു് ചെയ്യുമോ?''

''അങ്ങു് ലിസയെ ഡാക്ടറുടെയടുത്തു കൊണ്ടുപോയിക്കൊള്ളൂ! അവരുടെ കഷ്ടപ്പാടുകളെക്കുറിച്ചോർക്കുമ്പോഴും കരച്ചിൽ വരുന്നു. പാർട്ടി ഞങ്ങളും മാനേജുചെയ്തുകൊള്ളാം.''

മാക്കോപോളോ നന്ദിപറഞ്ഞെങ്കിലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയം ഛാത്തവാലത്തെരുവിലെ അന്ധകാരാവൃതമായ മുറിയിലായിരുന്നു.

''അനേകം കാലത്തിനുശേഷമാണു് ലിസയെ കണ്ടതു്. അവളുടെ ആരോഗ്യം ക്ഷയിച്ചെങ്കിലും കണ്ണുകൾ ഇന്നും രത്നംപോലെ തിളങ്ങുന്നു!''

സാംസ്കാരികസമിതിയുടെ തേയിലസല്ക്കാരം ഞാനും ബോസേട്ടനുംകൂടി മാനേജുചെയ്യുകയാണു്. അതിഥികളും സമിതിയംഗങ്ങളും വരാൻ തുടങ്ങി. ഇന്നു സമിതിയുടെ ചരിത്രത്തിൽ ഒരു സ്മരണീയദിനമാണു്. അവരുടെ സ്ഥിരം രക്ഷാധികാരിയായ മിസ്സിസു് പക്കാടാശിയുടെ വിദേശപര്യടനത്തെ പ്രകീർത്തിക്കാൻവേണ്ടിയാണു് ഈ പരിപാടി. കൽക്കത്തയിലെ ഇരുപതിലധികം സഭാസമിതികളും ഏകോപിച്ചാണു് ഈ പരിപാടി ഏർപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നതു്. ശിശുസംരക്ഷണം, സ്ത്രീസമുദായത്തിന്റെ പുരോഗതി, സാമൂഹ്യവൈഷമ്യദൂരീകരണം എന്നീ ലക്ഷ്യങ്ങളും മുൻനിർത്തി പ്രവർത്തിക്കുന്ന സംഘടനകളാണെല്ലാം.

സമ്മേളനമാരംഭിക്കുന്നതിനല്പം മുൻപു് ശ്രീമതി പക്കടാശി ഖദർസാരിയും ബ്ലൗസും ധരിച്ചു് ബഹുമാനപ്പെട്ട അദ്ധ്യക്ഷനോടൊപ്പം ബാങ്കോഹാളിലെത്തി. മിസ്സിസു് പക്കടാശിയുടെ മുഖത്തു് ഇന്നു കറുത്ത കണ്ണടയില്ല. ദൃഷ്ടികളിൽ സർപ്പത്തിന്റെ ഭീകരതയുമില്ല.

മേശകസേരയും ചായയും പലഹാരങ്ങളും എത്തിത്തുടങ്ങി. അദ്ധ്യക്ഷൻ മൈക്കിനുമുമ്പിലെത്തി: ''ഇന്നു് കൽക്കത്താനഗരത്തിനു്, പ്രത്യേകിച്ചു ബംഗാളിനും, ഭാരതത്തിനും അഭിമാനംകൊള്ളാവുന്ന ഒരു ദിവസമാണു്. സ്വതന്ത്രഭാരതം സ്ത്രീസമുദായത്തിനു കല്പിച്ചു നല്കീട്ടുള്ള സ്ഥാനം ഇംഗ്ലണ്ടിലോ അമേരിക്കയിലോ ലഭിച്ചിട്ടില്ല. ലോകത്തു് ഇതേവരെ ശ്രീമതി പക്കടാശിക്കല്ലാതെ മറെറാരു സ്ത്രീക്കും അന്താരാഷ്ട്രനൈതികസ്വാസ്ഥ്യസമ്മേളനത്തിന്റെ അദ്ധ്യക്ഷപദമലങ്കരിക്കാനുള്ള സൗഭാഗ്യം ലഭിച്ചിട്ടില്ല. ഭാരതത്തിലെ സ്ത്രീസമുദായത്തിന്റെ സനാതനമായ ആദർശം ശ്രീമതി പക്കടാശിയിൽ മൂർത്തിമൽഭാവം കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. കുബേരവധുവായിരുന്നിട്ടും അവർ ഒരു യോഗിനിയെപ്പോലെ സാധാരണജനങ്ങളുടെ സേവയ്ക്കായി ഉഴിഞ്ഞുവെച്ചിരിക്കുന്നു. കല്ക്കത്തയിലെ വൃത്തിഹീനമായ തെരുവുകളിൽപ്പോലും ശ്രീമതി പക്കടാശി സുസ്മേരവദനത്തോടെ സേവനംനടത്തുന്നതു കാണുമ്പോഴും ഞാൻ ഭഗിനി നിവേദിതയെ ഓർത്തുപോകുന്നു.' എന്നിരുന്നാലും ആ വിദേശിമഹിളയ്ക്കു കുടുംബപ്രാരബ്ധമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഈ സാധ്വിയാകട്ടെ, സമുദായത്തേയും കുടുംബത്തേയും ഒപ്പം സേവിച്ചുപോരുന്നു എന്നതാണു് അത്ഭുതം.''

മറെറാപലരും പ്രസംഗിച്ചു.

ബോസേട്ടൻ എന്റെ ചെവിയിൽ പറഞ്ഞു: ''എല്ലാം ശ്രദ്ധിച്ചുകേട്ടുകൊള്ളൂ.''

മിസ്സിസു് പക്കടാശി സാരിത്തുമ്പുകൊണ്ടു ശിരസ്സു് നല്ലവണ്ണം മറച്ചു്, മൈക്കിനുമുമ്പിൽ വന്നുനിന്നു:

''ഞാൻ മറെറ പലരെപ്പോലെയും അതിസാധാരണക്കാരിയായ ഒരു കുടുംബിനിയാണു്. അതു മാത്രമാണെന്റെ പരിചയം. ഭർത്താവിനേയും പുത്രനേയും ശുശ്രൂഷി

ച്ചതിനു ശേഷം രാജ്യത്തുള്ള നമ്മുടെ അമ്മമാരുടേയും സഹോദരീസഹോദരന്മാരുടേയും നന്മയ്ക്കുവേണ്ടി കഴിവതു ചെയ്യുന്നു. വിദേശത്തുനിന്നു് എനിക്കു ലഭിച്ച ബഹുമതി വാസ്തവത്തിൽ നിങ്ങൾക്കുള്ളതാണു്. ഞാൻ ഒരു ഹേതുമാത്രമാണു്. സമ്മേളനത്തിനുശേഷം തിരിച്ചു പോരണമെന്നായിരുന്നു തീരുമാനം. ഭർത്താവിനേയും പുത്രനേയും ഉപേക്ഷിച്ചിട്ടു ഗൃഹസ്ഥകൃത്യത്തിലെ ഒരു വധുവിനെങ്ങനെ വിദേശത്തു സമയം ചെലവഴിക്കാൻ കഴിയും? എന്നാൽ നമ്മുടെ രാജ്യത്തെ സാധാരണക്കാരുടെ ശോചനീയാവസ്ഥയെക്കുറിച്ചു് ചിന്തിച്ചപ്പോൾ ഞാനേമാസം വിവിധ രാജ്യങ്ങളിൽ സഞ്ചരിച്ചു് അവിടങ്ങളിലെ സ്ത്രീസമുദായത്തിന്റെ സ്ഥിതി പഠിച്ചിട്ടുവരുന്നതു നന്നായിരിക്കുമെന്നു തോന്നി.''

കരഘോഷം മുഴങ്ങി. മിസ്സസ് പക്കടാശി തുടർന്നു: ''അവസാനം ഭാരതത്തിലെ ചിരന്തനസ്ത്രീത്വത്തിലേക്കു രാജ്യത്തെ സ്ത്രീകളുടെ ശ്രദ്ധ ക്ഷണിക്കാൻ ഞാനാഗ്രഹിക്കുന്നു. നമ്മുടെ സർവ്വസ്വവും ഭർത്താക്കന്മാരാണെന്ന സത്യം ഒരിക്കലും വിസ്മരിക്കരുതു്. ലതയ്ക്കും വൃക്ഷത്തിനും ജീവനുണ്ടു്. ഒന്നു് മറ്റൊന്നിൽനിന്നു ചെറുതല്ല. എന്നിരുന്നാലും ലത വൃക്ഷത്തെ ആശ്രയിച്ചു വളർന്നു പന്തലിക്കാനിഷ്ടപ്പെടുന്നു. നമുക്കും അങ്ങനെ ഭർത്താക്കന്മാരുടെ തണലിൽ വളരേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.''

ഹാളിൽനിന്നു പുറത്തിറങ്ങുന്നതിനിടയ്ക്കു മിസ്സിസ് പക്കടാശി ബോസേട്ടനെ കണ്ടു. അവർ ഉടൻതന്നെ മുഖം തിരിച്ചു ധൃതിയിൽ നടന്നു.

പരിപാടി അവസാനിച്ചപ്പോൾ ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു: ''അവർ പറഞ്ഞതെല്ലാം കേട്ടില്ലേ? ഇനി ഞാൻ പറയുന്നതു കേട്ടുകൊള്ളൂ! ഒന്നാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിൽ വരാറുള്ള വിദേശിയുവാവിനെ ഓർക്കുന്നുണ്ടോ? അവനും ആഫീസിൽനിന്നു് അവധിയെടുത്തിട്ടുണ്ടു്. മിസ്സിസ് പക്കടാശിയോടൊത്തു് ഒരേ വിമാനത്തിലാണു പാരീസിലേക്കു പോകുന്നതു്. പൂവർ മിസ്റ്റർ പക്കടാശി!''

പതിനാറ്

ഞാൻ വിസ്മയത്തോടെ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ ആദ്യമായി കാലുകുത്തിയ ദിവസംമുതൽ ഘടികാരത്തിന്റെ സൂചി ദ്രുതഗതിയിൽ രാത്രിയെ അന്വേഷിച്ചു നീങ്ങാൻ തുടങ്ങി ഇപ്രാവശ്യം അവസാനംകുറിക്കുമെന്നു തോന്നുന്നു. ക്ലാന്തമായ അപരാഹ്നം നമ്മളറിയാതെ ദീഘ്വവും വിഷണ്ണവുമായ നിഴൽ വിരിക്കുന്നു. ദിഗന്തത്തിന്റെ നിറത്തിൽ ഷാജഹാന്റെ ആകാശം വിഷണ്ണോജ്വലമായിത്തീരുന്നു.

ഇതേവരെ എനിക്കു മനുഷ്യരെ തിരിച്ചറിയാൻ അവസരം ലഭിച്ചില്ല ആത്മീയജനങ്ങളെ കണ്ടെത്തിയതിന്റെ അപാരമായ ആനന്ദവും ലഭിച്ചു. അതിനാൽ അപരിചിതമായ ഈ പൃഥ്വിയിലൊരിക്കലും നിസ്സംഗത്വമനുഭവപ്പെട്ടില്ല എന്നാൽ ഇപ്പോഴം അശ്രുചോന്തകം അനുമതികൂടാതെ എന്റെ ഹൃദയത്തിലെത്തിനോക്കാൻ തുടങ്ങി. സഭാമന്ദിരത്തിലെ വിളക്കുകളോരോന്നായി അണയാൻ തുടങ്ങി ഷാജഹാന്റെ കടവിൽ ഞങ്ങളെല്ലാവരും അവസാനസ്നാനത്തിനു തയ്യാറെടുത്തു നില്ക്കുകയാണു്.

വാസ്തവത്തിൽ ഞങ്ങളിൽ പരിവർത്തനം വന്നുതുടങ്ങി. രാപ്പകൽ വരികയും പോവുകയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു അസംഖ്യം അതിഥികളം പണ്ടത്തെപ്പോലെ എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ പാടുകയം വീഴ്ത്തുന്നില്ല. തോണിക്കടവിലിരുന്നുകൊണ്ടു കഴിഞ്ഞ കാലത്തെ സഹയാത്രികരുടെ കാര്യം വീണ്ടും അനുസ്മരിക്കുകയാണു്. എന്റെ ശിഥിലസ്മൃതിക്കു പെട്ടെന്നു് നവയൗവനം ലഭിച്ചു. വിസ്മൃതിയുടെ ധൂളി നീങ്ങി ചിത്രങ്ങളെല്ലാം വണ്ണോജ്വലമാകാൻ തുടങ്ങി. രണ്ടാംനമ്പർ സ്യൂട്ടിൽ ചെല്ലുമ്പോഴം കർബീദേവിയുടെ കാര്യം ഓമ്മവരും. ക്യാബറയിൽ ചെല്ലുമ്പോഴം കനിയും ലാബ്രുട്ടയും മുമ്പിൽ വരും. ബാറിൽ നില്ലുമ്പോഴം പണ്ടത്തെ നിസ്സഹായരായ ബാർവനിതകളം മുമ്പിൽ ഹാജരാകും. മുകളിലെ നിലയിൽ ചെല്ലുമ്പോഴം ദീഘ്കായനായ

സദർലൻറിൻേറയും വില്യംസ് ലയിനിലെ ലോക്കൽ ബോയ്സിൻേറയും കാര്യം ഓർമ്മവരും.

അതിനിടയ്ക്ക് ജീവിതം സ്പന്ദിക്കുന്നുണ്ട്. അനേക വർഷംമുമ്പ് സീംപ്സൺ എന്ന ഒരു യൂറോപ്യൻ ഭഗീരഥൻ ഏതു സ്രോതസ്വിനിയെയാണോ നമ്മുടെ ഈ മരുഭൂമിയിൽ കൊണ്ടുവന്നത്, അതിന്റെ ഗതി മന്ദമാണെങ്കിലും ഇന്നും അതു പ്രവഹിക്കുന്നുണ്ട്. മുംതാസ് ബാറിൽനിന്നു കൊണ്ടു മദ്യത്തിന്റെ കണക്കു തിട്ടപ്പെടുത്തുമ്പോഴും സൊറാബ്ജിക്കു തന്റെ പുത്രിയുടെ കാര്യം ഓർമ്മവരുന്നു. ഒരുകാലത്തു തനിക്കും റസ്റ്റാറൻറ് ഉണ്ടായിരുന്നു എന്നു വസ്തുത വിസ്മരിക്കാൻ കഴിയുന്നില്ല. വില്യം ഘോഷ് മറെറാരു യുവതിയെ വിവാഹംചെയ്യാനുറപ്പിച്ചു. സ്റ്റോറ്സ്മാൻ പത്രത്തിന്റെ എൻഗേജ്മെൻറ്കോളത്തിൽ പരസ്യപ്പെടുത്തിക്കഴിഞ്ഞു.

പാവം റോസി! അവളുടെ അച്ഛനേറെയും അമ്മയുടേയും രോഗം വഷ്ളിച്ചു. ചികിത്സിപ്പിക്കാൻ കഴിയുന്നില്ല. പണമില്ലാത്ത റോസി എന്തോ ആയിത്തീർന്നു

ഫോക്കല ചാററർജി മിക്കപ്പോഴും റോസിയുമായി സംസാരിക്കുന്നുണ്ട്. അയാളം എന്നോട് അഭിപ്രായം പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങളുടെ റോസി നല്ല പെണ്ണാണ്. മിസ്റ്റർ സദാശിവനെ പരിചയപ്പെടുത്തിക്കൊടുത്തു. ഉയർന്ന ഉദ്യോഗസ്ഥനായ സദാശിവനു പല അധികാരങ്ങളുമുണ്ട്. മുമ്പ് ഞാൻ നിത്യവും അദ്ദേഹത്തിന്റെ അടുത്തു പോയിരുന്നു. പക്ഷേ, വൈകുന്നേരം അദ്ദേഹത്തിൽ വലിയ ഏകാന്തത അനുഭവപ്പെടുന്നു. അതാണു നിങ്ങളുടെ റോസിയെ പരിചയപ്പെടുത്തിക്കൊടുത്തത്. അവരിപ്പോഴും മിക്കപ്പോഴും അന്യഹോട്ടലുകളിൽവെച്ചു കണ്ടുമുട്ടാറുണ്ട്. സദാശിവന്റെ ഭാര്യ പിതൃഗൃഹത്തിലാണ്. എനിക്കെന്താണു്? കോട്ടയും ലൈസൻസും, പെർമിററും ശേഖരിച്ചെങ്കിലേ ജീവിക്കാൻ സാധിക്കുകയുള്ള. ലോകത്തുള്ള സകല വസ്തുക്കളും പർച്ചൈസിംഗ് ഓഫീസർമാരും അക്കൗണ്ടൻറുമാരും ബൃഷ്ഷർട്ടുധാരികളായ മറ്റു ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും ഉപഭോഗംചെയ്യുന്നു. എന്നെപ്പോലുള്ള സാധാരണക്കാർക്കു വി

ശപ്പും ദാഹവുമില്ലെന്നോ! നിങ്ങടം ക്ഷാമം ക്ഷാമം എന്നു പറഞ്ഞുനടക്കുന്നു. അതേസമയത്തു് ബിസ്സിനസ്സ്രംഗത്തു സ്ത്രീകളെ കിട്ടുന്നില്ല. ഒരു ബംഗാളി എന്നു നിലയ്ക്കു പറയുകയാണു്. ബംഗാളിസ്ത്രീകളെ എല്ലാവക്കും ആവശ്യമുണ്ടു്. അവസരവും ഒഴിവുമുണ്ടു്. എന്നിട്ടും ആരും രംഗത്തിറങ്ങുന്നില്ല. സത്യം പറഞ്ഞാൽ ഫോക്കല ചാററർജിക്കാണു് അപവാദം മുഴുവനും. ആദ്യം സുഖമായി ജീവിക്കാൻ നോക്കു! പിന്നീടു് ധർമ്മത്തെക്കുറിച്ചു ചിന്തിക്കാം. മിക്ക ബംഗാളിസ്ത്രീകളും സുരക്ഷിതാവസ്ഥയിലല്ല. എല്ലാവക്കും ടി. ബി. രോഗമുണ്ടു്. സമുദായം നശിച്ചാലും ഇവർ അടങ്ങുകയില്ല. ബങ്കിം, രവി ഠാക്കൂർ, വിവേകാനന്ദൻ തുടങ്ങിയവരാണു് സമുദായം നശിപ്പിച്ചതു്. ഇന്നു കാലം മാറി. പ്രായോഗികപരിജ്ഞാനമുള്ളവരെയാണു് ആവശ്യം. ഫോക്കലാ ചാററർജി ഒററയ്ക്കുന്തുചെയ്യും! മിസ്റ്റർ അഗർവാലയ്ക്കു് ഒരു ഫുൾടൈം ബഗാളിഹോസ്റ്റസ്സിനെ ആവശ്യമുണ്ടു്. നല്ല ശമ്പളം കൊടുക്കും. പുറംവരുമാനവുമുണ്ടാകും. എന്നാൽ യോഗ്യയായ ഒരൊറ്റ പെണ്ണുപോലും മുന്നോട്ടു വരുന്നില്ല. ആ ജോലിക്കുവേണ്ടി റോസി എന്റെ പിന്നാലെ കൂടിയിരിക്കുകയാണു്. അവൾക്കു വളരെയധികം പണത്തിന്റെ ആവശ്യമുണ്ടുപോലും! എന്തുതന്നെയായാലും ആ ജോലി റോസിക്കു വാങ്ങിക്കൊടുക്കണം. ആഫ്ററർ ആൾ പൂവർറി നൗസ് നോ കാസ്റ്റു്! ആപത്തിൽ ആരേയും സഹായിക്കാം. എന്തു പറയുന്നു? പക്ഷേ, സദാശിവനു റോസിയെ ഇഷ്ടപ്പെട്ട. അയാൾ അവളെ കൈവിടാനാഗ്രഹിക്കുന്നില്ല. സദാശിവനെ ക്ഷുബ്ധനാക്കാനും നിവ്വാഹമില്ല. എന്നും ഒരു പാത്രത്തിൽ ചായ കുടിക്കാതെ പാത്രം മാറി മാറിക്കുടിക്കാൻ ഉപദേശിച്ചുവരികയാണു്. പിന്നെ നിങ്ങൾക്കൊരു സന്തോഷവാർത്ത നല്ലാം. ഞാൻ അഗർവാലകമ്പനിയുടെ ഡയറക്ടറായി. കളവും മോഷണവും നടത്താതേയും മനുഷ്യനു് ഉയരാൻ കഴിയും.''

സത്യസുന്ദരബാബു ആശ്ചര്യജനകമായ ഒരു ജീവിതത്തെ അഭിമുഖീകരിക്കുകയാണിപ്പോൾ. ഞങ്ങൾ അടക്കാ

നാകാത്ത ജിജ്ഞാസയോടെ വിമാനക്കമ്പനിയുടെ ബസ്സ് കാത്തിരിക്കും. ഒരുപക്ഷേ, ഇപ്പോഴും ആകാശവണ്ണത്തിലുള്ള സാരിയും ധരിച്ച് സുജാതമിത്ര കൗണ്ടറിന്റെ മുമ്പിൽ ഹാജരായെന്നുവരും. തോളിൽക്കിടക്കുന്ന സഞ്ചി താഞ്ഞിപ്പിടിച്ചുകൊണ്ട് ചോദിക്കും: ''സൗഖ്യമല്ലെ?''

''നിങ്ങളുടെ വിശേഷങ്ങൾ എന്താണു?'' ബോസേട്ടൻ ചോദിക്കും.

യാഥാർത്ഥ്യം മറച്ചുവെയ്ക്കാൻ ശ്രമിച്ചുകൊണ്ട് സുജാതമിത്ര പറയും: ''പരമസുഖം. യാതൊരു ചിന്തയും ഉദ്വേഗവുമില്ല. ഒരു രാജ്യത്തുനിന്നു ബ്രേക്ഫാസ്റ്റ് കഴിച്ചു. മറ്റൊരു രാജ്യത്തുനിന്നു ലഞ്ചു കഴിച്ചു. മൂന്നാമതൊരു രാജ്യത്തുനിന്നു നൈറ്റ്ഷോയും കണ്ടു.''

ഇത്തരത്തിലുള്ള സമാഗമങ്ങൾ സത്യസുന്ദരബാബുവിന്റെ ഹൃദയത്തിൽ സൃഷ്ടിച്ച വിപ്ലവാത്മകമായ പരിവർത്തനം മറ്റാരും ശ്രദ്ധിച്ചില്ലെങ്കിലും ഞാൻ ശ്രദ്ധിച്ചിരുന്നു. എന്നിട്ടും ബോസേട്ടൻ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് ചില ദുശ്ചിന്തകളാൽ ഞെട്ടിയിരുന്നു. അനിയന്ത്രിതമായ മനസ്സിനെ എത്ര ശ്രമിച്ചിട്ടും നിയന്ത്രിക്കാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നില്ല.

ബോസേട്ടൻ ആ വിഷയം എന്റെ മുമ്പിലവതരിപ്പിക്കാനും സങ്കോചപ്പെട്ടിരുന്നു. അതിനാൽ സ്വന്തം ഹൃദയത്താൽ ബന്ധനസ്ഥനായി കഴിയുകയല്ലാതെ മറ്റു മാർഗ്ഗങ്ങളൊന്നുമുണ്ടായിരുന്നില്ല.

ബോസേട്ടന്റെ സങ്കോചത്തിന്റെ തെളിവ് കൗണ്ടറിൽവെച്ചു ഞാൻ കണ്ടുപിടിച്ചു. അദ്ദേഹം നൈറ്റ്ഡ്യൂട്ടി ചെയ്തതിനു ശേഷം എന്നെ ചുമതലയേല്പിച്ചു. ബോസേട്ടൻ ലഗേജ് പാഡിൽ എന്തൊക്കെയോ കുത്തിക്കുറിച്ചിരിക്കുന്നു. വളരെ ബുദ്ധിപ്പെട്ടാണ് ഞാനതു വായിച്ചതു്. കൗണ്ടറോടുന്ന ചിറ്റിയ വെള്ളപ്പൊക്കത്തെ നിയന്ത്രിക്കാൻ സാധിക്കാത്തതുകൊണ്ടായിരിക്കണം ബോസേട്ടൻ സ്വയം ജാഗ്രതകനാകാൻ ശ്രമിച്ചതു്! പിന്നീടു് ആ കടലാസ് കീറിക്കളയാൻ മറന്നുപോയി.

എനിക്കു വളരെ സന്തോഷം തോന്നി. സത്യസുന്ദര ബോസിനെപ്പോലുള്ള ഒരു മനുഷ്യൻ ഷാജഹാൻഹോട്ട

ലിലെ കാരാഗൃഹത്തിൽ കിടന്നു നശിക്കുന്നല്ലോ എന്നോർക്കുമ്പോൾ വ്യസനം തോന്നിയിരുന്നു.

സംഭവിക്കുമ്പോൾ ഇങ്ങനെയാണു് സംഭവിക്കുക. അപ്പോൾ ആരുടേയും ഇഷ്ടാനിഷ്ടങ്ങൾക്കൊത്തുനില്ലാതെ സംഭവിക്കേണ്ടതു സംഭവിക്കും. അതാണു് സുജാതമിത്രം ഇപ്പോൾ തെരുതെരെ കല്പത്തയിലേക്കു വരുന്നതു്. അവർ എപ്പോഴാണു് എനിക്കു സുജാതയേട്ടത്തിയായിത്തീർന്നതെന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. സുജാതയേട്ടത്തിക്കു സംസാരിക്കാനറിയാം. ചിരിക്കാനും ചിരിപ്പിക്കാനുമറിയാം. അതിനാൽ ഞാനുമായി അടുക്കാൻ അധികസമയം വേണ്ടിവന്നില്ല.

ഞങ്ങളുടെ ഡ്യൂട്ടിസമയവും സുജാതയേട്ടത്തി മനസ്സിലാക്കിക്കഴിഞ്ഞു. അവർ കുളിയുംകഴിഞ്ഞു് നേരെ മുകളിലെ നിലയിലേക്കു പോരും. എന്നോടു പറയും: ''കണ്ണടയ്ക്കു!'' ഞാൻ കണ്ണടയ്ക്കും. ''വായ് തുറക്കു!'' ഞാൻ വായ് തുറക്കും: തൽക്ഷണം സുജാതയേട്ടത്തി ചോക്ലേറ് വായിലിട്ടുതരും. ഞാൻ ധൃതിയിൽ വായടയ്ക്കുമ്പോൾ അവർ കൈവലിച്ചുകൊണ്ടു് പറയും: ''കൊതിയൻ! ഇപ്പോൾ എന്റെ വിരൽ മുറിക്കുമായിരുന്നു.''

''കൊതിയനെന്നു വിളിച്ചപമാനിച്ച സ്ഥിതിക്കു് ഒരു ചോക്ലേറുകൂടി തരണം.''

അപ്പോൾ സുജാതയേട്ടത്തി ബോസേട്ടനോടു പറയും: ''ഇനി നിങ്ങൾ കണ്ണടച്ചു വായ് തുറക്കു!''

ബോസേട്ടൻ തലയാട്ടിക്കൊണ്ടു പറയും: ''എന്താണെന്നു കാണാതെ വായ് തുറക്കാൻ സാദ്ധ്യമല്ല. വിഡ്ഢിയെപ്പോലെ വായ് തുറന്നു വിലപിടിച്ച ഒരു ജീവിതം താറുമാറാക്കാൻ സാദ്ധ്യമല്ല.''

''വിശ്വാസമില്ലാത്ത സ്ഥിതിക്കു തിന്നേണ്ടയാവശ്യമില്ല.''

''നിങ്ങൾ തമ്മിൽ മത്സരംനടക്കുന്ന സ്ഥിതിക്കു് നിങ്ങളിരുവരുടേയും പങ്കു് എനിക്കു തന്നേക്കു.''

''എടാ ദുഷ്ടാ! കൊടുക്കരുതു്. മിസ്സ് മിത്രം, എന്റെ പങ്കു് എനിക്കുതന്നെ തരണം.'' ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു.

സുജാതയേട്ടത്തി കല്ലുത്തയിൽ താമസിക്കുന്ന ദിവസം ഞങ്ങളുടെ ഹോട്ടലിന്റെ മേൽത്തട്ട് ആനന്ദസാഗരമായിത്തീരുമായിരുന്നു. സുജാതയേട്ടത്തി ബലംപ്രയോഗിച്ച് ബോസേട്ടന്റെ മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ച് സാധനങ്ങളെല്ലാം പരിശോധിച്ചതിനു ശേഷം പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങളുടെ ജ്യേഷ്ഠന്റെ അലങ്കാരഭ്രമം സ്ത്രീകളെപ്പോലും ലജ്ജിപ്പിക്കുന്നതരത്തിലാണല്ലോ!''

''നന്നായി! ഇത്ര പ്രസന്നമായ സ്ഥിതിക്ക് ഇന്നു രാത്രി മൂന്നു സിനിമാട്ടിക്കറിനുള്ള പണം തരണം.'' ഞാൻ പറഞ്ഞു.

സുജാതയേട്ടത്തി സന്തോഷത്തോടെ ബാഗ് തുറന്ന് രൂപയെടുക്കാനൊരുങ്ങിയപ്പോഴേ ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങളും ഇങ്ങനെ ആയിപ്പോയല്ലോ! നിങ്ങളും ഇന്നു വരുമെന്നറിഞ്ഞ് ഈ ശ്രീമാൻ നാലുദിവസം മുമ്പേ ടിക്കറ് ബുക്കുചെയ്തിച്ചു.''

''ഛീ! പ്രായംകൊണ്ട് നിങ്ങളും ഞങ്ങളെക്കാളും ചെറുതല്ലേ?''

''ഇന്നത്തെ ചെറുപ്പക്കാർ അതുവല്ലതും അനുസരിക്കുമോ?'' ബോസേട്ടൻ പിന്താങ്ങി.

ചിത്രം പന്ത്രണ്ടുമണിക്കു മുമ്പേ അവസാനിച്ചു. മെടോയിൽനിന്നു പുറത്തു വന്നപ്പോഴേ ചൗരംഗിയുടെ രൂപം മാറിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നു. ഞാൻ ടാക്സി വിളിക്കാനൊരുങ്ങിയപ്പോഴേ ബോസേട്ടൻ തടഞ്ഞു. നടക്കുന്നതാണു നല്ലതെന്നു തീരുമാനിച്ചു.

മദ്ധ്യരാത്രിയിലെ കല്ലുത്തയെ ഞാൻ പലരൂപത്തിലും കണ്ടിട്ടുണ്ട്. കല്ലുത്തയുടെ ആ രൂപം കാണുന്നതു് എനിക്കു വലിയ ഭയമാണ്. എന്നാൽ ഇന്ന് അങ്ങനെ തോന്നിയില്ല. ചൗരംഗി—സെൻട്രൽ അവന്യൂ കവലയിൽ സർ അഷുതോഷ് മുക്കർജിയുടെ പ്രതിമയ്ക്കു മുമ്പിൽ ഞങ്ങളും അല്പസമയം നിന്നു. ഒരു സ്കൂട്ടർ കടന്നുപോയപ്പോഴേ ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു: ''എനിക്കും ഒരു സ്കൂട്ടർ ഉണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ!''

തമാശ കാര്യമായി ഗണിച്ച്, സുജാതയേട്ടത്തി ബോസേട്ടനവേണ്ടി ഒരു സ്കൂട്ടർ വാങ്ങുമെന്നു ഞങ്ങളാരും ചിന്തിച്ചിരുന്നില്ല. സുജാതയേട്ടത്തി സമർത്ഥയാണ്. അതിനാൽ ആദ്യമായി ബോസേട്ടനെക്കൊണ്ടു പ്രതിജ്ഞ ചെയ്യിച്ചു: ''ഞാൻ ഒരു തെറ്റു ചെയ്യുപോയി. അതിൽ നിങ്ങൾ എന്നെ ശകാരിക്കുന്നപക്ഷം വലിയ ദുഃഖമുണ്ടാകും.''

കാര്യമെന്തെന്നു മനസ്സിലാക്കാതെ ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു: ''മനുഷ്യനേ തെറ്റുപറ്റുകയുള്ളൂ. അതിൽ ശകാരിക്കാനെന്തിരിക്കുന്നു?''

പിന്നീട് സുജാതയേട്ടത്തി സ്കൂട്ടറിന്റെ രജിസ്ട്രേഷനും മറ്റു രേഖകളും ബോസേട്ടന്റെ കൈയിൽ കൊടുത്തു. ഒന്നരണ്ടു ദിവസത്തിനുള്ളിൽ സ്കൂട്ടർ ഇവിടെ എത്തും. അന്നു താൻ ഇവിടെ ഉണ്ടായിരിക്കുകയില്ല. ഇപ്രാവശ്യം മടങ്ങിവരാനും ഒരാഴ്ച പിടിക്കും. അതിനുള്ളിൽ സ്കൂട്ടർ ഓടിക്കാൻ നല്ലവണ്ണം പഠിക്കണം. കല്ലുത്തയിലെ വാഹനത്തിരക്കിൽ സ്കൂട്ടർ ഓടിക്കുന്നകാര്യം ഓർക്കുമ്പോൾ ഭയംതോന്നുന്നു എന്നുമറിയിച്ചു.

പ്രതിജ്ഞാവലയത്തിനുള്ളിൽ ബോസേട്ടൻ അനിയന്ത്രിതനായി. എന്നിട്ടും ഒന്നും പറയാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ''ഇതെന്തു കൂട്ടിക്കളിയാണ്?''

''എല്ലാ ചുമതലകളും നിങ്ങൾതന്നെ ഏറ്റെടുക്കണം. സ്കൂട്ടറിന്റെ പിന്നിൽ എന്റെ ഗൂഢാലോചനയുണ്ടെന്നു മറ്റാരും അറിയാൻ സാധിക്കുകയില്ല.'' സുജാതയേട്ടത്തി പറഞ്ഞു.

''അറിഞ്ഞുപോയാൽ നിങ്ങളിരുവർക്കും ഇവിടെ താമസിക്കാൻ പ്രയാസം നേരിടും.'' ഞാൻ പറഞ്ഞു.

അന്നു രാത്രി മുകളിലെ വരാന്തയിലിരുന്നു വളരെനേരം സംസാരിച്ചു. നാട്ടിൽപ്പോയ ഗ്രഡ്ബേഡിയ നവവധുവിന്റെ മായാവലയത്തിൽപ്പെട്ട് അവധി നീട്ടിക്കിട്ടാനുള്ള ശ്രമം നടത്തുന്നു. അമ്മയ്ക്കു സുഖമില്ലെന്നു കമ്പിയടിച്ചിരിക്കുന്നു. ഗ്രഡ്ബേഡിയയുടെ അസാന്നിദ്ധ്യത്തിൽ ഞങ്ങൾതന്നെയാണ് ആവശ്യങ്ങൾ നിവ്വഹിച്ചിരുന്നതു്.

ഞാൻ ബോസേട്ടനേറയും സുജാതയേട്ത്തിയുടേയും മുമ്പിൽ ചെന്നു.

''മടാമ്മ! എന്തെങ്കിലും ഓർഡറുണ്ടോ?''

''ഇവിടെ അടങ്ങിയിരുന്നില്ലെങ്കിൽ ചെവി പൊന്നാക്കും.''

ഞാൻ ചെവി കാണിച്ചുകൊടുത്തു. ''ഇതാ നുള്ളിക്കൊള്ള! ഒരു മഹിളാതിഥി പൃഥ്വിയിലെ വിഖ്യാത ഹോട്ടലിലെ ഉത്തരവാദിത്വമുള്ള ഒരു റിസപ്ഷനിസ്റ്റിന്റെ ചെവിക്കു നുള്ളുകയുണ്ടായി എന്നു വേഡ്റിക്കാർഡായിത്തീരുമല്ലോ!''

നിബ്ബന്ധിച്ചു ഞാൻ ചായ കൊണ്ടുവന്നു. ടേ സുജാതയേട്ത്തിയുടെ മുമ്പിൽ വെച്ചിട്ടു പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങടെ ചായ തയ്യാറാക്കല്ല! ഞങ്ങടെ അതിഥികടെ എന്ന നിലയ്ക്ക് ഇവിടെ ഇരുന്നു കുടിച്ചുകൊള്ളാം.''

ചായ രുചിച്ചുകൊണ്ടു ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു: ''എന്തു കുട്ടിക്കളിയാണീ ചെയ്യുന്നത്? ഞാൻ ഈ സ്ലൂട്ടർ എന്തു ചെയ്യും. എവിടെ വെയ്ക്കും?''

''ഇത്ര വലിയ ഹോട്ടലിൽ ഡസൻകണക്കിനു കാറുകടക്കു കിടക്കാൻ സ്ഥലമുള്ളിടത്ത് ഒരു സ്ലൂട്ടർ സൂക്ഷിക്കാനാണോ വിഷമം? അതുകൊണ്ടെന്താണു ചെയ്യേണ്ടതെന്നോ? ഈ കാരാഗൃഹത്തിൽനിന്ന് ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു പുറത്തുകടന്ന് ഉന്മുക്തവും ഉദാരവുമായ ആകാശത്തിൻകീഴിൽ നിന്നു മോചനത്തിന്റെ ആനന്ദമുപഭോഗംചെയ്യണം. രാപ്പകൽ ഹോട്ടലേ ശരണം എന്നു പറഞ്ഞു സ്വയം അവഹേളിതനാകരുത്.''

ബോസേട്ടന്റെ മുഖം ഗംഭീരമായി. ''ഞാൻ വല്ല അപരാധവും ചെയ്തിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ എന്തു പ്രായശ്ചിത്തം ചെയ്യണമെന്നു പറയൂ!''

സുജാതയേട്ത്തി പറഞ്ഞു. ''ഒരു രവീന്ദ്രസംഗീതമാലപിച്ചാൽ പ്രായശ്ചിത്തം തീരും'' ഞാൻ പറഞ്ഞു.

സുജാതയേട്ത്തിക്ക് എതിർപ്പുണ്ടായിരുന്നില്ലെങ്കിലും ബോസ്യേട്ടൻ തടഞ്ഞു: ''ഇവിടെ വേറെ ആളുകളും താമസിക്കുന്നുണ്ടെന്നു കാര്യം ഓർമ്മവേണം.''

വാച്ചിൽ നോക്കിയതിനുശേഷം സുജാതയേട്ടത്തി എഴുന്നേറ്റു. ഞങ്ങളും ഇരുവരും അവിടെത്തന്നെ ഇരുന്നു. ബോസ്‌യേട്ടൻ പറഞ്ഞു: ''ബയറൺസായ്പ് നിനക്കു ഫോൺ ചെയ്തിരുന്നു. അദ്ദേഹം ഇന്നുതന്നെ നിന്നെ കാണാൻ വരും.''

ഞാൻ മറുപടിയൊന്നും പറഞ്ഞില്ല.

ബോസ്‌യേട്ടൻ തുടർന്നു: ''എനിക്കു വലിയ അസ്വസ്ഥത തോന്നുന്നു. വലിയ ഒരു പരിവർത്തനത്തിന്റെ പച്ചക്കൊടി മുമ്പിൽ പൊന്തിവരുന്നു. മാക്കോപോളോവിന്റെ പെരുമാറ്റവും അത്ര പന്തിയല്ല. പലദിവസവും അദ്ദേഹം ഹോട്ടലിൽ മടങ്ങി എത്താറില്ല. ഛത്രവാലത്തെരുവിൽ രാത്രി കഴിച്ചുകൂട്ടുന്നു. ആ സന്ദർഭം ചൂഷണംചെയ്തു ജിമ്മി തന്റെ സാമ്രാജ്യവിസ്താരം നടത്തുകയാണു്.''

''ബയറൺസായ്പിനെ കണ്ടാൽ വിവരമറിയാൻ കഴിയുമായിരുന്നു.''

''എത്രതന്നെയായിരുന്നാലും അയാളും നല്ല മനുഷ്യനാണു്. അയാളുടെ കഷ്ടപ്പാടു കാണുമ്പോൾ എനിക്കു വ്യസനം തോന്നുന്നു.''

അന്നു രാത്രി ബയറൺസായ്പ് എന്റെ അടുത്തു വന്നു. ആ കൂടിക്കാഴ്ച ഇന്നും എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ മായാതെ നില്പുണ്ടു. എത്രയോകാലത്തിനുശേഷമാണു് ഇതെല്ലാം എഴുതുന്നതെങ്കിലും ഇന്നും അശ്രു നിയന്ത്രിക്കാൻ കഴിയുന്നില്ല. കണ്ണീർ ഒഴുക്കുന്നതു പുരുഷന്മാർക്കു ശോഭയല്ല. എന്നിരുന്നാലും ആവശ്യപ്പെടാതെ അപരിചിതരിൽനിന്നു ലഭിച്ച സ്നേഹവും, ആദരവും അധഃപതനത്തിൽനിന്നെന്നെ രക്ഷിക്കുകയും ജീവിതത്തെ ഉന്നതിയുടെ മാർഗ്ഗത്തിലേക്കു തിരിച്ചുവിടുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ടെന്നു സത്യം എങ്ങനെ വിസ്മരിക്കും! ഗഹനമായ അന്ധകാരത്തിൽ ഹൃദയഹീനനായ ജീവിതദേവതയ്ക്കഭിമുഖമായി നിന്നിട്ടുള്ളവർക്കു മാത്രമേ ഇതിന്റെ ഗൗരവം മനസ്സിലാകുകയുള്ളൂ. ഞാൻ അനുഭവിക്കുകയും നിശ്വാസത്തോടൊപ്പം പ്രകടമാക്കാനാഗ്രഹിക്കുകയും ചെയ്യുന്ന സത്യത്തിലൊരംശമെങ്കിലും വായനക്കാരുടെ

മുമ്പിലവതരിപ്പിക്കാൻ കഴിഞ്ഞെങ്കിൽ തികച്ചും കൃതാർത്ഥനാകാൻ എനിക്കവസരം ലഭിക്കുമായിരുന്നു.

ബയറൺസാസ്സ് എന്റെ കിടക്കയിൽ ഇരുന്നു ചിരിച്ചുകൊണ്ടു തുടർന്നു: ''ഞാൻ മാക്കോപോളോവിൽനിന്നു പണം വാങ്ങീട്ട് ഒരുപകാരവും ചെയ്യാൻ സാധിച്ചില്ലല്ലോ എന്നോർത്തു ദുഃഖിച്ചിരുന്നു. സൂശാന്റെ വിവരമറിഞ്ഞതുകൊണ്ട് ഒരു പ്രയോജനവുമില്ല. കാരണം അവനും നമ്മുടെ സമീപത്തെങ്ങുമല്ല. അതിനാൽ പഴയ വിവാഹമോചനക്കേസ്സിൽനിന്നു രക്ഷപ്പെടാൻ ഒരു നിവ്വാഹവുമില്ല. പക്ഷേ, ഈശ്വരൻ ഇങ്ങനെയാണു പാവങ്ങളെ അനുഗ്രഹിക്കുന്നതു്.''

ഞാൻ ആശ്ചര്യത്തോടെ ബയറൺസാസ്സിന്റെ മുഖത്തുനോക്കി. അദ്ദേഹം തുടർന്നു: ''ഒരിക്കൽ എല്ലാവരുമറിയുമെങ്കിലും ആദ്യമറിയാൻ നിങ്ങൾക്കാണവകാശം. രാമൻ ജനിക്കുന്നതിനു മുമ്പേ രാമായണം എഴുതപ്പെട്ടു എന്നു നിങ്ങൾ പറയുന്നു. മാക്കോപോളോവിന്റെ ജീവിതത്തിലും അതാണു് സംഭവിച്ചതു്. മാക്കോ വിവാഹമോചനക്കേസിൽ സാക്ഷിപറയാൻവേണ്ടി പണം കൊടുത്തു് ലിസയെക്കൊണ്ടു് പ്രേമം അഭിനയിപ്പിച്ചു. എന്നാലിതുയും കാലത്തിനുശേഷം മാക്കോ യഥാർത്ഥത്തിൽ ലിസയിൽ അനുരക്തനായിരിക്കുന്നു. ലിസ ആദ്യം വിശ്വസിച്ചില്ല. മാർക്കോയുടെ പെരുമാറ്റത്തിൽ യാതൊരു കൃത്രിമവുമില്ലെന്നറിഞ്ഞപ്പോഴം അവനും കരഞ്ഞു.

''രോഗാതുരയായ ലിസയെ മാർക്കോപോളോ ശുശ്രൂഷിക്കുന്നതു കണ്ടാൽ അത്ഭുതപ്പെട്ടും. കഴിഞ്ഞ ദിവസം മാക്കോ അവളുടെ ഛർദ്ദി സ്വകരംകൊണ്ടു വൃത്തിയാക്കുന്നതു ഞാൻ കണ്ടു. ലിസയുടെ ശരീരത്തിലെന്താണുള്ളതു്? മാർക്കോവിനപ്പിക്കത്തക്ക യാതൊരു നിവേദ്യവും ഇപ്പോഴം അവളിലില്ല. എന്നിട്ടും മാക്കോ അവളിൽ എന്തോ കണ്ടെത്തിയിരിക്കുന്നു. താൻ, സൂശാനോടൊന്നിച്ചു് ആദ്യമായി നിങ്ങളുടെ വീട്ടിൽ വന്നതോർമ്മയുണ്ടോ എന്നു മാക്കോപോളോ ചോദിച്ചു. അപ്പോഴം ലിസ പറഞ്ഞതിങ്ങനെയാണു്: 'അന്നു് നിങ്ങളോട്

പണം ചോദിക്കാൻ എനിക്കു വലിയ സങ്കോചമുണ്ടായിരുന്നു. പക്ഷേ, അക്കാലത്തു് എന്റെ പക്കൽ ഒരു പൈപോലുമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ബാത്ത്റൂമിൽ കാൽവഴുതി വീണതോടെ എന്റെ നാശമാരംഭിച്ചു. അതിനുശേഷംഇന്നേവരെ സ്വന്തം കാലിൽ നില്ക്കാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല ''

ബയറൺസാഹ്വു് തുടർന്നു: ''അവർ ഇരുവരും ഒരുമിച്ചു ജീവിക്കാൻ ഉറപ്പിച്ചു. അല്പദിവസത്തെ ചികിത്സകൊണ്ടു ലിസയുടെ ആരോഗ്യം മെച്ചപ്പെട്ടു. അവർക്കു ഷാജഹാനിൽ വരാൻ അതിയായ ആഗ്രഹമുണ്ടായിരുന്നു. പക്ഷേ, മാക്കോ സമ്മതിക്കുന്നില്ല. മറ്റുള്ളവരാരും ഒന്നും പറഞ്ഞില്ലെങ്കിലും ജിമ്മിയെ മാക്കോപോളോവിന്നറിയാം. മാനേജരുടെ അപവാദം സ്ഥാപനത്തിന്റെ അപവാദമാണു്.''

മാക്കോപോളോസാഹ്വിന്റെ വിടവാങ്ങൽ അല്പദിവസങ്ങൾക്കുള്ളിലറിയാൻ കഴിയുമെന്നു ബയറൺസാഹ്വു് പറഞ്ഞു. ഇവിടത്തെ നിയമമനുസരിച്ചു ലിസയെ വിവാഹം ചെയ്യാൻ നിവൃത്തിയില്ല. വിവാഹകർമ്മം നിവ്വഹിക്കാതെ ഒരുമിച്ചു ജീവിക്കുന്ന പ്രവൃത്തി മാക്കോപോളോ ഒരിക്കലും ചെയ്യുകയില്ല. അതിനാൽ അദ്ദേഹം അന്യമാഗ്ഗമന്വേഷിക്കുകയാണു്. ആഫ്രിക്കൻ ഗോൾഡ് കോസ്റ്റിൽ ഒരു ജോലിക്കു ശ്രമിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. അവിടെ ഇന്നും ബഹുവിവാഹം നിഷിദ്ധമല്ല. വെളിച്ചം നിറഞ്ഞ യൂറോപ്പിൽനിന്നും സംസ്കാരസമ്പന്നമായ ഏഷ്യയിൽനിന്നും വളരെയകലെ ആഫ്രിക്കയിലെ ഒരു സാധാരണനഗരത്തിൽ ഉള്ള ഒരു ഹോട്ടലിൽ നിർഭാഗ്യവാനായ മാർക്കോപോളോയും, ആജന്മദുഃഖിതയായ ലിസയും ഭാര്യാഭർത്താക്കന്മാരെന്ന നിലയ്ക്കു് ബാക്കി ജീവിതം കഴിച്ചുകൂട്ടാൻ തീരുമാനിച്ചിരിക്കുന്നു. നിയമത്തിന്റെ അനുമോദനത്തിനുവേണ്ടി അവർ ഇനി ഭാരതത്തിലേക്കു തിരിഞ്ഞുനോക്കുകയില്ല.

ബയറൺസാഹ്വു് പെട്ടെന്നു് അസ്വസ്ഥനായി. അദ്ദേഹം എന്റെ കരംഗ്രഹിച്ചു പറഞ്ഞു: ''വളരെ നന്ദിയായി. മാർക്കോവിൽനിന്നും പ്രതിഫലം പറ്റിയതുകൊണ്ടു്

ഇതേവരെ എനിക്കും ഒന്നും ചെയ്യാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നില്ല. ഇപ്പോഴും എന്റെ ചുമതല തീർന്നു. ഇനി എനിക്കും വിടവാങ്ങാൻ തടസ്സമൊന്നുമില്ല.''

''അതിന്റെ അർത്ഥം?'' ഞാൻ വിസ്മയത്തോടെ ബയറന്റെ മുഖത്തു നോക്കി. ബയറൺസാഹ്വ് വേദനനിറഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു:

''തൊഴിലിലേപ്പെട്ടിരുന്നതുകൊണ്ട് ഇതേവരെ അക്കാര്യം പറഞ്ഞില്ല. ഇന്നു പറയുകയാണ്. കല്ക്കത്തയിൽ ഞങ്ങൾക്ക് പുരോഗതി ലഭിക്കുമെന്നു വിശ്വസിച്ചുകൂടാ. ഇന്നാട്ടിലെ ആളുകൾ നോവലുകളിലും, സിനിമകളിലും, നാടകങ്ങളിലും, സ്വകാര്യകുറ്റാന്വേഷകരെ സമാദരിക്കാൻ തയ്യാറാണെങ്കിലും പ്രവൃത്തിരംഗത്ത് അവർക്ക് യാതൊരു സ്ഥാനവും നല്കാൻ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നില്ല. എന്നാൽ ആസ്ത്രേലിയായിലങ്ങനെയല്ല, അവിടെ സ്വകാര്യകുറ്റാന്വേഷകർക്ക് പല അവസരങ്ങളും ലഭിക്കും. ഡിറെക്ഷൻകമ്പനികളിൽ ജോലി ലഭിക്കും. അത്തരത്തിലുള്ള ഒരു ജോലി ഞാൻ സമ്പാദിച്ചു. അതിനാൽ അങ്ങോട്ടു പോകാൻ തീരുമാനിച്ചിരിക്കുകയാണ്. അവസരം ലഭിച്ചാൽ സ്വകാര്യപ്രാക്ടീസും നടത്താം.''

ഞാൻ ബയറൺസാഹ്വിന്റെ കൈയ്യിൽ പിടിച്ചു: ''ഈശ്വരൻ നിങ്ങളെ അനുഗ്രഹിച്ചു എന്നറിയുന്നതിൽ എനിക്കതിയായ സന്തോഷമുണ്ട്. തീർച്ചയായും നിങ്ങൾക്കു സൗഖ്യം ലഭിക്കും.''

''എങ്ങനെ അറിയാം?''

''നിയമത്തിന്റെ ഭാഷയിൽ പറഞ്ഞാൽ ദീർഘവീക്ഷണം. സുഖവും ശാന്തിയും ലഭിക്കേണ്ടവനായിരുന്ന ഒരാൾ അനേകം യാതനകളനുഭവിച്ചതിനുശേഷം ആസ്ത്രേലിയയിലെത്തി സുഖശാന്തിയുപഭോഗംചെയ്യുകയുണ്ടായി.''

''ആരാണദ്ദേഹം?''

''അദ്ദേഹം രക്തവും മാംസവുമുള്ള മനുഷ്യനല്ല. ഡിക്കൻസിന്റെ ഡേവിഡ് കൂപ്പർഫീൽഡ് എന്ന നോവലിലെ ഒരു പാത്രമായ മിസ്റ്റർ മികാബാറായിരുന്നു.''

പതിനേഴ്

നിങ്ങടെ കുമ്പരഹിതവും അലസവുമായ അപരാഹ
ത്തിൽ ആത്മീയഹീനമായ ഒരു ഭവനത്തിന്റെ മൂലയിൽ
ഏകാകിയായിരുന്നു, വിസ്മൃതിയിൽ തള്ളപ്പെട്ട സുഹൃത്തു
ക്കളെക്കുറിച്ചു ചിന്തിച്ചിട്ടുണ്ടോ? പ്രകൃതിയുടെ ഏതെങ്കി
ലും. പ്രത്യേകസാഹചര്യത്തിൽ മനസ്സാകുന്ന മണ്ണിൽ മഴ
വഷ്ടിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കെ ലോഭിയായ മനസ്സിൽനിന്നു
നേടുന്നതിനേക്കാൾ നല്ലതു് നഷ്ടപ്പെടലാണു്. എന്നാൽ
സ്മൃതിഭാരത്താൽ അവശമായിത്തീർന്ന മനസ്സു് സന്ദേഹം
മനസ്സിലാക്കി ഭൂതകാലത്തേക്കു തിരിഞ്ഞുനോക്കാൻ
ആരംഭിക്കുമ്പോഴേക്കും നേടിയതു് നഷ്ടപ്പെട്ടതിനേക്കുറിച്ചുള്ള
വേദനയ്ക്കായിരിക്കും കൂടുതൽ കാഠിന്യം. ഷാജഹാനിലെ
അത്ഭുതംനിറഞ്ഞ അന്തരീക്ഷത്തിൽ ലഭിച്ചവരെല്ലാം
ഒരിക്കൽ നഷ്ടപ്പെട്ടുമെന്നു ചിന്തിക്കാനുംകൂടി കഴിഞ്ഞിരു
ന്നില്ല.

ഹൗറ സ്റ്റേഷനിൽ വന്നു് ബയറൺസായ്പിനെ യാത്ര
യയച്ചപ്പോഴുണ്ടായ അസഹനീയമായ മനോവ്യഥ അനുഭവപ്പെ
ട്ടു. കമ്പാർട്ടുമെൻറിന്റെ ജാലകത്തിലൂടെ ബയറൺ ഹസ്ത
ദാനംചെയ്തു. അദ്ദേഹം എന്റെ ആരുമല്ലായിരുന്നു. ഞങ്ങടെ
തമ്മിൽ ദീർഘകാലപരിചിതരുമല്ലായിരുന്നു. എന്നിട്ടും
താങ്ങാനാകാത്ത ദുഃഖമനുഭവപ്പെട്ടു.

അതു് ആരംഭമാണെന്നു് എങ്ങനെ അറിയാൻകഴി
യും! വാച്ചിൽ നോക്കി ഞാൻ ബോസേട്ടനോടു പറഞ്ഞു:
''വേഗം പുറത്തുകടക്കാൻ നോക്കൂ! ഹോട്ടലിൽനിന്നു
നമ്മുടെ രണ്ടുപേരും പോന്നിട്ടു സമയം കുറെ ആയി.''
പക്ഷേ, സത്യസുന്ദരബാബുവിൽ യാതൊരു വ്യഗ്രതയും
കണ്ടില്ല. ''വില്യംഘോഷും ജിമ്മിയുമുണ്ടു്. അവർ കാര്യ
ങ്ങളെല്ലാം ഭംഗിയായി നിർവ്വഹിച്ചുകൊള്ളും. നമുക്കു്
അല്പം ചായ കുടിക്കാം.''

ഞാൻ അത്ഭുതപ്പെട്ടു. ഷാജഹാനിലെ ചായ ഉപേ
ക്ഷിച്ചു്, ഹൗറസ്റ്റേഷനിലെ ചായ കുടിക്കുകയോ? റസ്റ്റാറ
ന്റിൽ പ്രവേശിച്ചപ്പോഴും ഒന്നും മനസ്സിലായില്ല. കസേ

രയിൽ ഇരുന്നതിനു ശേഷം ബോസേട്ടൻ പറഞ്ഞു: ''നിന്നോടു് ഒരു കാര്യം പറയാനുണ്ടു്.''

ഞാൻ ബോസേട്ടന്റെ മുഖത്തു തുറിച്ചുനോക്കി. അദ്ദേഹം ലജ്ജയും ദുഃഖവും നിറഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു: ''ഞാൻ എന്തായിരുന്നു. ഇപ്പോഴം എന്തായിത്തീർന്നു! ഞാൻ ഇതേവരെ ഒരു ഉത്തമമനുഷ്യനാണെന്നു് ധരിച്ചുപോന്നു. അതെല്ലാം മിഥ്യയാണെന്നിപ്പോഴം മനസ്സിലായി. നീ എന്റെ അനുജനാണു്. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ നീ മാത്രമായിരുന്നു എന്റെ ബന്ധു. നിന്റെ ഉപദേശം എനിക്കാവശ്യമാണു്.''

ആവശ്യമായിവന്നപ്പോഴം ബോസേട്ടൻ എന്റെ കാര്യം ചിന്തിച്ചതിൽ ഞാൻ അഭിമാനംകൊണ്ടു. ഒരു സാസർ ചലിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു് അദ്ദേഹം തുടർന്നു: ''ഉപദേശം തേടേണ്ട സമയമായിരിക്കുന്നു. ഇനി നീട്ടിക്കൊണ്ടുപോകാൻ സാദ്ധ്യമല്ല. ഇന്നു മറുപടി നല്ലാമെന്നാണു സുജാതയോടു പറഞ്ഞിരിക്കുന്നതു്. ഇതുവരെ സാധാരണനിലയിൽ കഴിഞ്ഞുപോന്നിരുന്ന എന്റെ ഹൃദയം വിപ്ലവത്തിന്നൊരുങ്ങിയിരിക്കുന്നു.''

''വളരെ നല്ലതു്! നിങ്ങടം ഒരന്യായവും പ്രവർത്തിച്ചിട്ടില്ല.''

ടേബിഗ്ലാസ്സിന്റെ മുകളിൽ ബോസേട്ടന്റെ നിഴൽ പ്രതിബിംബിച്ചു. അദ്ദേഹം ആ നിഴലുമായി ഒത്തുതീർപ്പിനു ശ്രമിക്കുകയാണു്.

''പ്രേമരോഗം വിയപ്പുപോലെയാണെന്നും ചെറുപ്പത്തിൽ അതു സാധാരണവും കൂടിയ പ്രായത്തിൽ അപകടവുമാണെന്നും നിത്യഹരിബാബു പറയാറുണ്ടു്. അതു ശരിയാണെന്നു തോന്നുന്നു. ആ മഹതിയെപ്പോലുള്ള സ്ത്രീകളെ ലഭിക്കാൻ പ്രയാസമുണ്ടു്. ജോലിചെയ്യുന്നുണ്ടെങ്കിലും ശിശുവിന്റെ മനോശുദ്ധിയുണ്ടു്. ബന്ധനവിമുക്തമായ കൊടുങ്കാറ്റിന്റെ ഭാവം ഞാൻ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നു. ആ ഗുണം സുജാതയിൽ കാണുന്നുണ്ടോ?''

''അവരുടെ കുറ്റം കണ്ടുപിടിക്കാൻ എനിക്കു സാദ്ധ്യമല്ല. അവർ ചോക്കോറ്റു തന്നു് എന്റെ വിവേചനാബോധം നശിപ്പിച്ചു.''

ശ്രമിച്ചെങ്കിലും ബോസേട്ടനു ചിരിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ''എനിക്കു് ഉറച്ച ഒരു തീരുമാനത്തിലെത്തേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ജോലി വേണോ അതോ സുജാതയെ വേണോ എന്നതാണു പ്രശ്നം.''

അനേകം അസൗകര്യങ്ങൾക്കിടയിലും ബോസേട്ടൻ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിനെ ഇഷ്ടപ്പെട്ടിരുന്നു. ഏതോ ഒരു കേഴമാൻമിഴിക്കാരിക്കുവേണ്ടി അദ്ദേഹത്തിനു് ഈ സിംഹാസനം ത്യജിക്കേണ്ടിവരുമെന്നു് ആരും ചിന്തിച്ചിരുന്നില്ല.

''ഷാജഹാനിലെ കൗണ്ടറിൽ നിന്നുകൊണ്ടു് ഞാനെന്റെ വ്യക്തിത്വം നഷ്ടപ്പെടുത്തുകയാണെന്നാണു് സുജാതയുടെ ധാരണ. ഇനിയും രക്ഷപ്പെടാൻ അവസരമുണ്ടു്. ഇവിടെനിന്നു ലഭിച്ച പരിചയംകൊണ്ടു് വിമാനക്കമ്പനിയിൽ ഉയർന്ന ജോലി സമ്പാദിക്കാമത്രെ!''

ബോസേട്ടൻ എന്താണീ പറയുന്നതു്? തല കറങ്ങുന്നതായി എനിക്കു തോന്നി. ബോസേട്ടൻ തുടർന്നു: ''സുജാതയുമായി ഇതേവരെ ഭാവിയെക്കുറിച്ചു സംസാരിച്ചിട്ടില്ല. അതിനു സമയവുമായിട്ടില്ല. തീരുമാനിച്ചുകഴിഞ്ഞാൽ എന്നെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ഷാജഹാനിൽ ജോലിചെയ്യുക അസാദ്ധ്യമായിത്തീരും.''

''എന്തുകൊണ്ടു്?''

''വിവാഹാനന്തരം എയർഹോസ്റ്റസ്സിന്റെ ജോലി നിലനില്ക്കുകയില്ല. ഷാജഹാന്റെ മാനേജ്മെന്റു് മേൽത്തട്ടിലെ മുറികളും ഫാമിലിക്വാർട്ടേഴ്സായി മാറ്റാൻ അനുവദിക്കുകയില്ല. ഇന്നു ലഭിക്കുന്ന ശമ്പളംകൊണ്ടു് കല്ക്കത്തയിൽ ഒരു മുറിയുടെ മൂലപോലും വാടകയ്ക്കു കിട്ടുകയില്ല. ക്യാപ്റ്റൻ ഹൂഗിനെ നീ കണ്ടിട്ടുണ്ടായിരിക്കും. അദ്ദേഹം നമ്മുടെ ഹോട്ടലിൽ വരാറുണ്ടു്. മിസ്റ്റർ ഹൂഗ് വിമാനലോകത്തെ വിശിഷ്ടവ്യക്തിയാണു്. സുജാത അദ്ദേഹത്തോടു സംസാരിച്ചു. എന്റെ കാര്യത്തിൽ അദ്ദേഹം

താല്പര്യം പ്രകടിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. വിമാനത്താവളത്തിലോ ബുക്കിംഗ് ആഫീസിലോ ഒരു നല്ല ജോലി തരാമെന്നു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. ഡംഡം, വെല്ലിംഗ്ടൻ, ശാന്താക്രൂസ് എന്നീ സ്ഥലങ്ങളിൽ എവിടെയെങ്കിലുമായിരിക്കും ജോലി. മറെറവിടെയാണെങ്കിലും ഇവിടത്തെക്കാൾ ഖ്യാതിയാർജ്ജിക്കാൻകഴിയുമെന്നാണു സുജാത പറയുന്നതു്.''

ബോസേട്ടൻ ജിജ്ഞാസയോടെ എൻെറ നേരെ നോക്കി.

എനിക്കെന്തു പറയാൻ കഴിയും? ബോസേട്ടനു് ഒരു തീരുമാനത്തിലെത്താൻ കഴിയുന്നില്ല. ചായക്കപ്പു് നീക്കിവെച്ചിട്ടു് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: ''ഷാജഹാൻെറ വെളിയിൽ ഞാൻ ജീവിച്ച എന്നു തോന്നുന്നതേയില്ല. വലിയ ജോലിയല്ല. ഉയർന്ന ശമ്പളവുമില്ല. എന്നിരുന്നാലും ഇത്ര സുഖവും സ്വാതന്ത്ര്യവും നിമിഷംപ്രതി രോമാഞ്ചവും മറെറവിടെയെങ്കിലും ലഭിക്കുമോ?''

ഇല്ല എന്നു പറയാൻ തോന്നിയെങ്കിലും ഇത്തരത്തിലുള്ള അനിശ്ചിതലോകത്തുനിന്നു് ബോസേട്ടനെപ്പോലുള്ള ഒരു അഭ്യുദയകാംക്ഷിയെ കൈവെടിയാൻ എൻെറ സ്വാർത്ഥത അനുവദിച്ചിരുന്നില്ല. പക്ഷേ, അദ്ദേഹത്തെ പരിപൂർണ്ണതയിൽനിന്നും സുഖത്തിൽനിന്നും അകററി നിറുത്തുന്നതു ശരിയാണോ? അതിനാൽ ഞാൻ പറഞ്ഞു:

''നിങ്ങടം പൊന്നുള്ള ബോസേട്ടാ. സുവർണ്ണാവസരം ജീവിതത്തിൽ എല്ലായ്പോഴും കൈവരില്ല. വൈകിയാണെങ്കിലും ലഭിച്ച സ്ഥിതിക്കു് സ്വാഗതംചെയ്യുക.''

ബോസേട്ടൻ എൻെറ ഇരുകരവും കൂട്ടിപ്പിടിച്ചു പറഞ്ഞു: ''മുജ്ജന്മത്തിൽ നീ എൻെറ സ്വന്തം അനുജനായിരുന്നു. ഇത്രയുംകാലം ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ ജോലിചെയ്തിട്ടും ആരെയും ഇത്ര സ്നേഹിച്ചിട്ടില്ല. നിന്നെ ആദ്യമായി കണ്ടപ്പോഴത്തന്നെ ഞാൻ പരാജിതനായി.''

നിശ്ശബ്ദനായി നോക്കിയിരിക്കുകയല്ലാതെ എനിക്കൊന്നും പറയാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ബോസേട്ടനെ ഒഴിച്ചുനിർത്തിയാൽ എൻെറ ഷാജഹാൻഹോട്ടൽജീവിതമാകുന്ന അദ്ധ്യായത്തിൽ മറെറന്താണവശേഷിക്കുക?

തന്റെ ജോലിക്കുവേണ്ട ഏർപ്പാടുകളെല്ലാം ചെയ്തു കഴിഞ്ഞെന്നു് ബോസേട്ടനിൽനിന്നറിയാൻ കഴിഞ്ഞു. ഹോട്ടൽമാനേജ്മെൻറിനു് നോട്ടീസു് കൊടുക്കേണ്ടതേ ന്നാണെന്നു ചിന്തിക്കുകയാണു്.

''സമയം പാഴാക്കേണ്ട. ഷാജഹാനിൽ പല പരിവർത്തനങ്ങളും ഉണ്ടാകും. മാക്കോപോളൊസായും അടുത്തുതന്നെ ഈ സ്ഥാപനത്തോടു വിടവാങ്ങിയെന്നുവരും.'' ഞാൻ നിർദ്ദേശിച്ചു.

ബോസേട്ടൻ ഞെട്ടി: ''എന്തു്? മാക്കോപോളൊസായും പോകുകയാണോ? ജിമ്മിയുടെ ചിരകാലസ്വപ്നം സഫലമാകാൻപോകുന്നു. അയാംക്കിനി ഷാജഹാന്റെ സിംഹാസനത്തിലിരുന്നു് ഇഷ്ടംപോലെ ഭരിക്കാം. ചൂരുക്കിപ്പറഞ്ഞാൽ വിനാശമടുത്തു.''

''അങ്ങനെ പറയുന്നതെന്താണു്?''

''ജിമ്മിയെ എനിക്കു് നല്ലവണ്ണമറിയാം. അവൻ നീചനും കള്ളനും അയോഗ്യനുമാണു്. പിളർപ്പു സൃഷ്ടിക്കാൻമാത്രമേ അയാംക്കറിയാവൂ! അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ ഇപ്പോൾത്തന്നെ കാര്യം നടത്തണം. മാക്കോപോളൊ ഉള്ളപ്പോൾ രാജി സ്വീകരിച്ചില്ലെങ്കിൽ കുഴപ്പമുണ്ടാകും.''

ബോസേട്ടൻ മാനേജരെ കാണാൻ പോയപ്പോൾ ഞാൻ സുജാതയേട്ടത്തിയുമായി സംസാരിക്കുകയായിരുന്നു. അവർ പറഞ്ഞു:

''നിനക്കു് വലിയ ദുഃഖമുണ്ടെന്നറിയാം. നിന്റെ ആനന്ദത്തുന്ദിലമായ ജീവിതത്തിൽ ഞാൻ വിപര്യയം സൃഷ്ടിച്ചു കുഴപ്പമുണ്ടാക്കി.''

''എന്തിനാണു് ഏട്ടത്തി വ്രണത്തിൽ കുത്തുന്നതു്? കുറേദിവസംകൊണ്ടു് എല്ലാം സഹ്യമായിത്തീരും.''

''അപ്പോൾ എന്നെയും ജ്യേഷ്ഠനേയും ഓർത്തെന്നു വരില്ല. പുതിയ ആളുകളോടൊത്തു് ഇവിടെ ഇരുന്നു് ആനന്ദിക്കും.''

''ശാപഭ്രഷ്ടനായ ഒരു പുരുഷനെ അജ്ഞാതയായ ഒരു യുവതി ഷാജഹാൻ ആശ്രമത്തിൽനിന്നുദ്ധരിച്ചു. അതായതു് ശിലാവിഗ്രഹമായിരുന്ന ആ പുരുഷ അഹല്യ

സ്സ് അജ്ഞാതയായ ഒരു യുവതിയുടെ സ്പർശമംഗല്യത്താൽ പുനർജ്ജീവൻ ലഭിച്ചു എന്നു് ഓർത്തുകൊണ്ടിരിക്കും.''

സുജാത ഏറ്റുത്തി മൗനമവലംബിച്ചു. ഞാൻ ഇതേവരെ സത്യസുന്ദരബോസിന്റെയും സുജാതമിത്രയുടെയും മദ്ധ്യത്തിൽ ഒരു 'ഫൈഫൻ' ആയിരുന്നു. എനിക്കും എന്തോ കർത്തവ്യമുണ്ടു്. അതിനാൽ ഞാൻ ചോദിച്ചു: ''ഉദ്യോഗം ഉറപ്പിച്ചുകഴിഞ്ഞു. എന്നാൽ നിങ്ങളുടെ പരീക്ഷണങ്ങളെല്ലാം പൂർത്തിയായോ?''

സുജാതയേറ്റുത്തി ഗ്ലാനമായൊന്നു ചിരിച്ചു? അത്ര എളുപ്പത്തിൽ ഞാൻ ആരേയും വിശ്വസിക്കുകയില്ല. ക്രമേണ എല്ലാ പ്രശ്നങ്ങൾക്കും പരിഹാരം കണ്ടെത്തും.''

''നിങ്ങൾ സ്വന്തം വീട്ടുകാരെ അറിയിച്ചോ?''

സുജാതമിത്രയുടെ മുഖം കരുണാർദ്രമായി: ''വീടു് എന്നു പറയാൻ എനിക്കൊന്നുമില്ല. നിന്റെ ജ്യേഷ്ഠനെപ്പോലെതന്നെ ഞാനും ഏകാകിയാണു്. നിന്റെ ജ്യേഷ്ഠൻ അപ്പധിയെടുത്തു വീട്ടിൽ പോകാതിരിക്കുന്നതുപോലെതന്നെ ഞാനും അവധിയെക്കുറിച്ചു ചിന്തിക്കാറില്ല. ഇത്രയും കാലത്തിനുള്ളിൽ മൂന്നുനാലുദിവസം അവധിയെടുത്തു നിങ്ങളോടൊന്നിച്ചു കഴിച്ചുകൂട്ടി. നിന്റെ ജ്യേഷ്ഠനു സാഹെബ്ഗഞ്ചു് എന്ന ഗ്രാമമുണ്ടു്. വേണമെങ്കിൽ അദ്ദേഹത്തിനവിടെ പോകാം. എന്നാൽ എനിക്കതും സാദ്ധ്യമല്ല. എന്റെ ഗ്രാമം പദ്മാനദിക്കരെ(കിഴക്കൻ പാക്കിസ്ഥാൻ)യാണു്.''

''മറ്റാരുമില്ലെങ്കിൽ നിങ്ങൾക്കു് ഞാനുണ്ടു് ഏട്ടത്തീ! ലോകത്തുള്ള പലരിൽനിന്നും ഞാൻ പല സഹായങ്ങളും സ്വീകരിച്ചു. മടക്കിക്കൊടുക്കേണ്ട കാര്യമോർക്കുമ്പോൾ ഭയം തോന്നുന്നു. എനിക്കതിന്റെയെല്ലാം പലിശ എണ്ണേണ്ടിവരുമോ എന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. ആർക്കെങ്കിലും വേണ്ടി എന്തെങ്കിലും പ്രവർത്തിക്കാൻ കഴിഞ്ഞാൽ അത്രയും ഭാരം കുറയുമല്ലൊ.''

''നിങ്ങളല്ലാതെ എനിക്കു മറ്റാരാണുള്ളതു സഹോദരാ!''

ബോസേട്ടൻ മടങ്ങിവന്നു് ഒരു സ്റ്റൂളിൽ ഇരുന്നു. എന്തെങ്കിലും ചോദിക്കാൻ ധൈര്യപ്പെടാതെ ഞങ്ങളം അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്തുനോക്കിയിരുന്നു. സുജാതയേട്ത്തിയുടെ ഇംഗിതമനുസരിച്ചു് അവസാനം ഞാൻതന്നെ ചോദിച്ചു: ''എന്തു പറഞ്ഞു?''

സത്യസുന്ദരബാബു അലക്ഷ്യമായി ഒരു സിഗറ്റു കത്തിച്ചു വലിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''ഏതെങ്കിലും ഒരു വസ്തു നിർമ്മിക്കാൻ എത്രയോ സമയം വേണം. എന്നാലതു നശിപ്പിക്കാൻ നിമിഷമേ വേണ്ടൂ! കോടാനുകോടി നിമിഷങ്ങംകൊണ്ടു സംരേചിച്ച ഷാജഹാനിലെ തേൻ ഒറ്റവാക്കുകൊണ്ടു് ഇറ്റു നിലംപതിച്ചു. ഞാൻ നിങ്ങളുടെ മാഗ്ഗത്തിൽ ഒരു തടസ്സമായി നില്ക്കുകയില്ല. പിന്നിലെ പാലം തകർത്തിട്ടു മുന്നിലൂടെ കടന്നുപോകുക യംഗ്മാൻ എന്നാണു മാക്കോപോളൊ പറഞ്ഞതു്. നിങ്ങം ആഗ്രഹിക്കുന്ന പക്ഷം എന്നോടൊത്തു് ആഫ്രിക്കൻ ഗോം കോസ്റ്റിലേക്കു പോരാം. അവിടെ നമുക്കിരുവക്കുംകൂടി ഒരു പുതിയ ഹോട്ടൽ പടുത്തുയർത്താം. അനേകവർഷം മുമ്പു് മിസ്റ്റർ സീംപ്സനു ചെയ്യാൻകഴിഞ്ഞതു് ഈ ശതാബ്ദിയിൽ ആഫ്രിക്കയിൽ നമുക്കും ചെയ്യാൻ കഴിയും. ഇത്രയും പറഞ്ഞതിനുശേഷം മാക്കോ എന്റെ രാജി സ്വീകരിച്ചു. പാവം! വളരെ ബുദ്ധിപ്പാടിലാണു്. ജിമ്മിയെ ചാജ്ജേല്പിക്കുന്ന തിരക്കിലാണു്.''

ബോസേട്ടനു യാത്രയയപ്പുസല്ക്കാരം നല്കാൻവേണ്ടി ഞങ്ങം ചെറിയ ഷാജഹാൻ തിരഞ്ഞെടുത്തു. ലോകത്തെങ്ങും സ്യാട്ടാബാബുവിനെപ്പോലുള്ള മനുഷ്യനെ കാണാൻ സാധിക്കുകയില്ല. അദ്ദേഹം ഞങ്ങംക്കു് എത്രയെത്ര സഹായങ്ങം ചെയ്തിരിക്കുന്നു! സാഷ്ടിനോട് വഴക്കടിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അദ്ദേഹംമൂലമാണു് ഞങ്ങംക്കു സൗജന്യമായി ചായ ലഭിക്കുന്നതു്. സ്യാട്ടാബാബു സ്വന്തം പൈസകൊണ്ടു് എത്രയോപേരെ ചികിത്സിപ്പിച്ചു. അദ്ദേഹം സഹായിച്ചില്ലായിരുന്നെങ്കിൽ കരീമിന്റെ കാലു മുറിക്കേണ്ടിവരുമായിരുന്നു. അതിനാൽ ഞങ്ങം സ്യാട്ടാബാബുവിനു്

ബാംകൊപാർട്ടി നല്ലം—എന്നാണ് ഷാജഹാനിലെ തൊഴിലാളികളം പറയുന്നത്!

അവർ തങ്ങളുടെ കഴിവനുസരിച്ച് പിരിവെടുത്തു പണം ശേഖരിച്ചു. ലോകത്തു് ഏതെങ്കിലുമൊരു ഹോട്ടൽ തൊഴിലാളിയെ അഭിനന്ദിക്കാൻ ബാംകൊ നടത്തിയതായി ആരും കേട്ടിരിക്കുകയില്ല. എന്നാൽ ഞങ്ങളുടെ ബാംകൊ അസമയത്തായിപ്പോയെന്നമാത്രം. കാരണം ഞങ്ങൾക്കു് അവധിയില്ല. ബ്രേക്ക്ഫാസ്റ്റ്, ലഞ്ച്, ഡിന്നർ സമയങ്ങളിൽ അതിഥികളെ സേവിക്കണം. അതാണു് അദ്ധ്യരാത്രിസമയത്തു് ഞങ്ങളുടെ പാർട്ടി നടത്തിയതു്. പാർട്ടി നടക്കുന്നതിനു മുമ്പു് ആരും ക്ഷണം കഴിച്ചില്ല. ചെറിയ ഷാജഹാനിലെ ജോലിക്കാർ ആ സമയംവരെ കാത്തിരിക്കാൻ തയ്യാറായില്ല. അതിനാൽ വിളമ്പുന്ന ജോലിയും ഞങ്ങൾതന്നെ ചെയ്തു. തകരംകൊണ്ടു മേഞ്ഞ കെട്ടിടത്തിൽ അറുപതു വോൾട്ടിന്റെ വൈദ്യുതവെളിച്ചത്തിൽ അന്നു നടന്ന ബാംകൊ ജീവിതത്തിലൊരിക്കലും വിസ്മരിക്കുകയില്ല. എല്ലാവക്കും ഓരോ ത്യാപിക്കൻ വേണമെന്നായിരുന്നു നിത്യഹരിബാബുവിന്റെ അഭിപ്രായം. പക്ഷേ, അത്രയധികം ത്യാപിക്കൻ എവിടെനിന്നു ലഭിക്കും? ഞങ്ങൾക്കെല്ലാവക്കും താലവും മണ്ണിന്റെ ഗ്ലാസ്സും. ബോസേട്ടനു സ്റ്റടികപ്പാത്രങ്ങളും കത്തിയും മുള്ളും.

ക്ഷണം കഴിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കെ വിലപിടിച്ച ക്രോക്കറി കണ്ടു് സത്യസുന്ദരബാബു ഖേദം പ്രകടിപ്പിച്ചു. നിങ്ങൾ ഷാജഹാനിലെ പാത്രങ്ങൾ എന്തിനാണു കൊണ്ടുവന്നതെന്നു് അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു. അതിനു മറുപടി പറഞ്ഞതു കരീം ആയിരുന്നു. "ഞങ്ങൾ ഷാജഹാനിൽനിന്നു യാതൊരു സാധനവുമെടുത്തിട്ടില്ല. ഇതെല്ലാം ന്യൂമാക്കറ്റിൽനിന്നു വിലയ്ക്കുടുത്തതാണു്." ബോസേട്ടന്റെ കണ്ണുകൾ നിറഞ്ഞു. അദ്ദേഹം മുഖംതിരിച്ചു് തൂവാലകൊണ്ടു കണ്ണു തുടച്ചു.

ഞങ്ങളുടെ പാർട്ടി വളരെ ലളിതമായിരുന്നെങ്കിലും ഒരു ബാംകൊയുടെ കുലീനതയുണ്ടായിരുന്നു. ഞങ്ങളെ

ല്ലാവരും കൈകൊണ്ട ഭക്ഷണം കഴിക്കുന്നതു കണ്ട ബോസേട്ടൻ കത്തിയും മുള്ളും മാറ്റിവെച്ചു് കൈകൊണ്ട ഭക്ഷണം കഴിക്കാൻ തയ്യാറായി. പക്ഷേ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആരാധകർ സമ്മതിച്ചില്ല. ''യജമാനനേ! ഇതു ബാംകെപയാണു്. സാധിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ ഞങ്ങളും എല്ലാവരും കത്തിയും മുള്ളും ഉപയോഗിക്കുമായിരുന്നു.''

ബാംകെപയ്യു് ഒരു വസ്തുവിന്റെ കുറവുണ്ടായിരുന്നു. സംഗീതം! എന്നാൽ ആ കുറവും നികത്തപ്പെട്ടുമെന്നു് ആരും വിചാരിച്ചിരുന്നതല്ല. പ്രഭാതചന്ദ്രഗോമേജു് ഓടിവന്നു: ''എന്നെമാത്രം ഒഴിച്ചിടാൻ കാരണമെന്താണു്? എന്തുകൊണ്ടു് എന്നെ ക്ഷണിച്ചില്ല?''

ആഗ്രഹമുണ്ടായിരുന്നെങ്കിലും പെറിയ ഷാജഹാനിലെ വൃത്തിഹീനമായ ഹാളിലേക്കു ഗോമേജ്സാസ്സിനെ ക്ഷണിക്കാൻ ബയറർമാർ ധൈര്യപ്പെട്ടില്ല. പ്രഭാതചന്ദ്രൻ ഹാളിന്റെ ഒരു മൂലയിൽ മാറിനിന്നിട്ടു പറഞ്ഞു: ''ജന്റിൽമെൻ! എനിക്കു കഴിവുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ മിസ്റ്റർ സ്യാട്ടാബോസിന്റെ യാത്രയയപ്പുസല്ക്കാരത്തിൽ ഞാൻ വയലിൻ കൺസർട്ടു് ഏർപ്പാടുചെയ്യുമായിരുന്നു. നിർഭാഗ്യം—ആളുകളുണ്ടെങ്കിലും ആയുധങ്ങളില്ല. സ്യാട്ടാബോസിനെ അഭിനന്ദിക്കാൻവേണ്ടി ഞാൻ ഒരു പ്രത്യേക ഗീതം രചിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ഇതാ കേട്ടുകൊള്ളൂ!''

എല്ലാ കോലാഹലങ്ങളും സ്തബ്ധമായി. ഞങ്ങളും അത്ഭുതത്തോടെ ഗോമേജിനേയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ അത്ഭുതവാദ്യയന്ത്രത്തേയും നോക്കിയിരുന്നു. ഈ ഗീതം പഠിക്കാൻ ഞങ്ങൾക്കാർക്കും കഴിഞ്ഞില്ല. എന്നാൽ അതു ഞങ്ങളും ഓരോരുത്തരുടേയും ഹൃദയത്തിന്റെ ഭാഷയാണെന്നു മനസ്സിലാക്കാൻ പ്രയാസമുണ്ടായില്ല.

പതിനെട്ട്

സാന്താക്രൂസിൽനിന്നു ബോസ്സ്യേട്ടന്റെ കത്തു ലഭിച്ചു:

''പ്രിയശങ്കർ!

വിമാനക്കമ്പനിയുടെ ഔദാര്യത്താൽ ഇവിടെയുള്ള ഒരു ഹോട്ടലിൽ താമസിക്കാൻ സൗകര്യം ലഭിച്ചു. രാജകുമാരന്റേയും വെള്ളത്തേടന്റെ പുത്രന്റേയും കഥ ഓമ്മ വരുന്നു. തുണി അലക്കി മടുത്ത വെള്ളത്തേടബാലൻ മോചനത്തിനുവേണ്ടി ഈശ്വരനോടു പ്രാർത്ഥിച്ചു. ഈശ്വരൻ അവനെ രാജകുമാരനാക്കി. പക്ഷേ, രാജകുമാരന്റെ ജീവിതം വെള്ളത്തേടബാലനു് അസഹ്യമായിത്തീർന്നു. മന്ത്രിപുത്രന്മാരും നാട്ടുവാഴിപുത്രന്മാരും അവനു തോഴരായി ലഭിച്ചു. എന്നിട്ടും രാജകുമാരൻ ഉദാസീനനാണു്. അങ്ങനെ മടുത്തപ്പോഴാ അവൻ പറഞ്ഞു: വരൂ സ്നേഹിതന്മാരെ നമുക്കു തുണി അലക്കി കളിക്കാം! അങ്ങനെ ഞാനും രാജകുമാരൻ ചമഞ്ഞു് ഹോട്ടലിൽ താമസിക്കുകയാണു്. നിങ്ങളുടെ ഓമ്മവരുന്നതോടെ തുണി അലക്കിക്കളിക്കാനാഗ്രഹം തോന്നുന്നു.

നിന്റെ സുജാതയേട്ടത്തി ഒരുദിവസം ഇവിടെ വന്നിരുന്നു. ഭാവി എന്തെന്നു് യഥാസമയം അറിയിക്കാം. ഗാർഹികജീവിതത്തെപ്പറ്റി ചിന്തിക്കാൻ പണ്ടു് അവസരം ലഭിച്ചിരുന്നില്ല. ഇപ്പോഴാ ലോഭം വർദ്ധിച്ചുവരികയാണു്. എല്ലാവർക്കും എന്റെ സ്നേഹംനിറഞ്ഞ അന്വേഷണങ്ങളും.''

ഒരുദിവസം ഞാൻ മുറിയിൽ വിശ്രമിക്കുകയായിരുന്നു. ആ സമയത്തു് സുജാതയേട്ടത്തി അവിടെ വന്നു. ''എന്തയ് ശ്രീമാൻ! വിശേഷങ്ങളൊന്നെല്ലാമാണു്?''

ഞാൻ പിടച്ചെഴുന്നേറ്റു. ''ഓ! അപ്പോഴാ ഞങ്ങളെ മറന്നിട്ടില്ല.''

സുജാതയേട്ടത്തി ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''ഇതിനെയാണു നന്ദിയില്ലായ്മ എന്നു പറയുന്നതു്. ആയിരത്തി

ലധികം മൈൽ ഫ്ലൈറ്റ് ഡ്യൂട്ടിചെയ്യ് ഹോട്ടലിൽ എത്തിയ മാത്രയിൽ നിന്നെയെടുത്തു വന്നു. വരാതിരിക്കാൻ നിവ്വാഹമില്ല. ആദ്യം അനുജനെച്ചെന്നു കാണണമെന്നാണു നിന്റെ ജ്യേഷ്ഠന്റെ ആജ്ഞ.''

''ജ്യേഷ്ഠന്റെ സ്ഥിതി എന്താണ്?''

''അതു ചോദിക്കരുതു്. ഒരു വൃക്ഷത്തെ വേരോടെ പിഴുതു് മറെറാരു സ്ഥലത്തു നടാനുള്ള ശ്രമം തെറെറായിപ്പോയെന്നു തോന്നുന്നു. നിന്റെ ജ്യേഷ്ഠനിപ്പോൾ പണ്ടത്തെ രസികനൊന്നുമല്ല. സദാസമയവും ചിന്താമഗ്നനായി കഴിഞ്ഞുകൂടുകയാണു്.''

''ചിന്തയകറാനുള്ള ഏർപ്പാടു ചെയ്യുകൂടെ?''

''അതു നിന്റെ ജ്യേഷ്ഠനെ ആശ്രയിച്ചാണിരിക്കുന്നതു്. ഞാൻ ഇപ്പോൾ വേണമെങ്കിൽ ജോലി ഉപേക്ഷിക്കാം.'' സുജാതയേട്ടത്തി ലജ്ജയോടെ പറഞ്ഞു.

''പിന്നെ തടസ്സമെന്താണു്? ജ്യേഷ്ഠന്റെ പ്രൊമോഷൻ പീരീഡോ? അഞ്ചാറുമാസം കഴിഞ്ഞാൽ മോചനത്തിന്റെ ആനന്ദമുപഭോഗംചെയ്യാമല്ലോ?''

സുജാതയേട്ടത്തി മൗനമവലംബിച്ചു. ''അനുവദിക്കുകയാണെങ്കിൽ സാഹിത്യഭാഷയിൽ പറയാം. അഞ്ചാറുമാസങ്ങൾക്കുശേഷം ഏതോ ഒരു ആകാശചാരിണി ഞങ്ങളുടെ സത്യസുന്ദരബാബുവിന്റെ സഹചാരിണിയായിത്തീരും.''

സുജാതയേട്ടത്തി ക്ഷോഭിച്ചു: ''നീ നിർലജ്ജനായിത്തീർന്നല്ലൊ. ചെവിക്കു പിടിക്കണമോ?''

റോസി വളരെ സന്തുഷ്ടയാണിപ്പോൾ: ''എനിക്കു് ഇനി ഒന്നും ഭയപ്പെടാനില്ല; ജിമ്മി മാനേജരാകും. അവന്റെ കഴിവു് എനിക്കറിയാം. എന്നെക്കൂടാതെ അവനു് എഴുത്തുകുത്തുകൾ നടത്താൻ സാധിക്കുകയില്ല.''

ഞാൻ മറുപടിയൊന്നും പറഞ്ഞില്ല. മാക്കോപോളൊസാസ്സു് അടുത്തുതന്നെ പോകുമെന്നു റോസിയിൽനിന്നറിയാൻ കഴിഞ്ഞു.

ദീഘ്കായനായ മാർക്കോപോളോവിന്റെ വിടവാങ്ങൽ ഇന്നും ഞാൻ ഓർക്കുന്നു. സാമാനങ്ങളെല്ലാം

ഹോട്ടൽവാനിൽ കയററി. തൊഴിലാളികളും നിരന്നു നിന്നു. വെള്ളപ്പാൻറും ഷർട്ടും ധരിച്ച മാക്കോപോളൊ ഒരു നാവികസൈന്യമേധാവിയെപ്പോലെ ഓരോ തൊഴിലാളിക്കും ഹസ്തദാനംചെയ്തു.

''കീപ് ദി ഫ്ളാഗ് ഫ്ളൈ! എന്നെങ്കിലും എനിക്കിവിടെ വരാൻ സാധിച്ചാൽ അന്നു ജിമ്മിയുടെ നേതൃത്വത്തിൽ ഈ സ്ഥാപനം പൂർവ്വോപരി ഉന്നതിപ്രാപിച്ചതായി കാണണം?'' പിന്നീട് അദ്ദേഹം ജിമ്മിയുടെ നേരെ തിരിഞ്ഞു: ''ലുക് ആഫ്റ്റർ മൈ ബോയ്സ്!''

മാക്കോപോളോസായ്പിന്റെ വേർപാടിനുശേഷം ശൂന്യവും അഭിശപ്തവുമായ ഏതോ കൊട്ടാരത്തിൽ ഏകാകിയായി ജീവിക്കുകയാണെന്നു് എനിക്കു തോന്നാൻ തുടങ്ങി. ശീതകാലത്തെ പ്രഭാതത്തിൽ ഞാനിവിടെ വന്നപ്പോഴും ഈ പാന്ഥശാല മിത്രങ്ങളാൽ നിറഞ്ഞിരുന്നു. അവരിൽ ചിലർ ബ്രേക്ഫാസ്റ്റിനുശേഷവും ചിലർ ലഞ്ചിനുശേഷവും യാത്രപറഞ്ഞു. അപരാഹ്നത്തിലെ ചായയ്ക്കുശേഷവും ചിലർ പോയി. എന്നാൽ ഡിന്നറിന്റെ സമയത്തു് ആരുമില്ലാതായി. സമുദായത്തേയും, കുടുംബത്തേയും, ഭാര്യയേയും സന്താനങ്ങളേയും മൃത്യുവിന്റെ വായിൽ തള്ളിവിട്ടതിനുശേഷം വൃദ്ധനായ ഗൃഹനാഥൻ ഏകാകിയായി ശൂന്യമായ ഡിന്നർടേബിളിന്റെ മുമ്പിൽ ഇരിക്കുകയാണു്.

മാക്കോപോളോ പോയതിനുശേഷം ജിമ്മിയുടെ തനിനിറം പുറത്തുവന്നു: ''പഴയ രീതിയനുസരിച്ചു് ഹോട്ടൽ നടത്തുകയില്ല. പരിഷ്കാരങ്ങളാവശ്യമാണു്.'' സത്യസുന്ദരബാബുവിന്റെ സ്ഥാനത്തു് ലിപ്സ്റ്റിക് അണിഞ്ഞ യുവതി അവരോധിക്കപ്പെട്ടു. ആ സ്ഥാനം റോസി ആഗ്രഹിച്ചതായിരുന്നു. പക്ഷേ, ജിമ്മി തുറന്നു പറഞ്ഞു: ''നിന്റെ ഈ രൂപവും നിറവുംകൊണ്ടു് ഹോട്ടലിലെ പ്രധാന റിസപ്ഷനിസ്റ്റാകാൻ സാധ്യമല്ല. ഞാനും വില്യംഘോഷും കൗണ്ടറിൽ മിന്നുകയും കെട്ടുകയും ചെയ്യുകയാണു്. വില്യമിനു് കണക്കെഴുതാനും

ബാങ്കിൽ പോകാനുമുള്ള ജോലിയാണു കൊടുത്തിരിക്കുന്നതു്.''

മിസ്റ്റർ അഗർവാല ഷാജഹാൻഹോട്ടൽ വിലയ്ക്കു വാങ്ങിയതു എന്നു വിശ്വസിപ്പിക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞു. അഗർവാലയുടെ പേരു കേൾക്കുമ്പോൾ ജിമ്മി ഞെട്ടുന്നതു കാണാമായിരുന്നു.

''നിങ്ങൾക്കു നന്നായി. ഫോക്കല ചാറ്റർജിയാണു ഹോട്ടലിന്റെ മേൽനോട്ടംവഹിക്കാൻപോകുന്നതു്. അദ്ദേഹം നിങ്ങളുടെ മിത്രവുമാണല്ലൊ.'' വിശ്വസിപ്പിച്ചു പറഞ്ഞു.

ഫോക്കല ചാറ്റർജി ഒരുദിവസം ഹോട്ടൽ സന്ദർശിക്കാൻ വന്നു. അയാൾ ജിമ്മിയോടു പറഞ്ഞു: ''ഞങ്ങൾ യൂറോപ്യൻമാനേജ്മെന്റ് നിലനിൽത്താനാണു് ആഗ്രഹിക്കുന്നതു്. എന്നിരുന്നാലും പുതുമ വേണം. സിംപ്സൺ സാസ്സിന്റെ പദ്ധതിയനുസരിച്ചു് ഇക്കാലത്തു് ഹോട്ടൽ നടക്കുകയില്ല. അക്കാലത്തു് സ്ത്രീകൾ പട്ടു ധരിച്ചു് അന്തഃപുരത്തിൽ കഴിഞ്ഞുകൂടിയിരുന്നു. അവർ ഇന്നു റോഡിലിറങ്ങി.''

ജിമ്മി ഗദ്ഗദത്തോടെ പറഞ്ഞു: ''അങ്ങു പറയുന്നതു തികച്ചും ശരിയാണു്.''

''ഞങ്ങളിൽനിന്നു് യാതൊരു കൈകടത്തലുകളുമുണ്ടാകുകയില്ല. നിങ്ങളുടെ പദ്ധതികളിൽ ഞങ്ങൾ ഇടപെടുകയില്ല. നിങ്ങൾ ആകർഷണീയതയുള്ള യുവതികളെ നിയമിക്കണമെന്നാണു് എന്റെയും മിസ്റ്റർ അഗർവാലയുടെയും ആഗ്രഹം. ഷാജഹാൻഹോട്ടൽ എല്ലാ സമുദായക്കാരുടേയും സമ്മേളനകേന്ദ്രമായിത്തീരണം.''

പല പുതുമുഖങ്ങളും നിയോഗിക്കപ്പെട്ടു. എല്ലാം രഹസ്യത്തിലാണു്. ഫോക്കല ചാറ്റർജി എന്നെ കണ്ടിട്ടും കാണാത്ത ഭാവം നടിച്ചു. ഞാൻ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു് പഴയ സഹപ്രവർത്തകരെക്കുറിച്ചോർക്കും. അവർ അടുത്തുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ ഇപ്പോഴും ഇത്ര നിസ്സംഗത്വം അനുഭവപ്പെടുകയില്ലായിരുന്നു.

പക്ഷേ, ലോകത്താരാണ് എന്നും മറ്റുള്ളവരെ സഹായിക്കുക? ഈശ്വരനെയല്ലാതെ മറ്റാരേയും ആശ്രയിക്കാൻ സാദ്ധ്യമല്ല എന്നാണ പ്രഭാതചന്ദ്രഗോമേജ് പറയുന്നതു്. അദ്ദേഹം സ്വന്തം മുറിയിൽ വിളക്കുമണച്ചു നിശ്ശബ്ദനായി ഇരിക്കുകയായിരുന്നു. എന്നെ കണ്ടമാത്രയിൽ പറഞ്ഞു: ''ഇത്രയും കാലത്തിനുശേഷം ഇപ്പോഴാണ് എനിക്കു സ്വന്തം തെറ്റു മനസ്സിലായതു്. ഈശ്വരനല്ലാതെ മറ്റാർക്കും സംഗീതനിവേദ്യമർപ്പിക്കാൻ പാടില്ല. ദൈവത്തെമാത്രം സേവിക്കുക. ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ ഇന്നു് എന്റെ അവസാനത്തെ കൺസർട്ടാണു്.''

ഞാൻ ഞെട്ടിപ്പോയി.

''ഇവർ എന്നെ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നില്ല. എന്റെ വാദ്യയന്ത്രങ്ങളിൽനിന്നു സഫിഷ്യന്റ്‌ലി ചീയർഫുൾ മ്യൂസിക് പുറപ്പെട്ടു് ഷാജഹാൻഹാളിനെ നിത്യയൗവനത്തിലാറാടിക്കുന്നില്ലപോലും! ചീയർഫുൾ മ്യൂസിക് നല്കാൻ സാധിക്കാത്തപക്ഷം സ്ഥലമൊഴിഞ്ഞുകൊടുക്കാനാണു് മിസ്റ്റർ ജിമ്മിയും ചാറ്റർജിയും ആജ്ഞാപിച്ചിരിക്കുന്നതു്. ഞാൻ പോകുകയാണു്. എന്റെ ഗുരുനാഥന്മാർ ചെയ്തുപോലെതന്നെ. അന്നൊരു ദിവസം ബണ്ടിൽചർച്ചിൽവെച്ചു് ഒരു വൈദികനെ പരിചയപ്പെട്ട. അദ്ദേഹം ദക്ഷിണഭാരതത്തിലെ സമുദ്രതീരത്തുള്ള ഒരു ചെറിയ പള്ളിയിൽ സംഗീതമാലപിക്കാൻ എന്നെ ക്ഷണിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ഈശ്വരന്റെ ആജ്ഞ ഞാൻ ശിരസ്സാ വഹിക്കുന്നു.''

ഗോമേജ് എഴുന്നേറ്റു: ''ഇന്നു് അവസാനത്തെ രാത്രിയാണു്. അവസാനത്തെ കൺസർട്ടിനുവേണ്ടി ഞാൻ തയ്യാറെടുക്കട്ടെ! എന്തുകൊണ്ടാണെന്നറിഞ്ഞുകൂടാ, ലണ്ടനിലെ അന്ധകാരരാത്രിയിൽ ഷോംപയുടെ അവസാനത്തെ കൺസർട്ട് ഓർമ്മവരുന്നു.''

പ്രഭാതചന്ദ്രഗോമേജ് ഇന്നു് ഏറ്റവും വിലപിടിച്ച സൂട്ടാണു ധരിച്ചിരിക്കുന്നതു്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശിഷ്യന്മാരുടെ യൂണിഫോറവും മോശമല്ല. ആനക്കൊമ്പുകൊണ്ടു നിർമ്മിച്ച വടി ഇന്നു് പണ്ടത്തേതിലും വിശ്വാസത്തോടെയാണു ഗോമേജ് അമർത്തിപ്പിടിച്ചിരിക്കുന്നതു്.

ക്യാബറ ആരംഭിക്കാൻ ഇനിയും സമയമുണ്ട്. സന്നിഹിതരായിട്ടുള്ള അതിഥികളെ അഭിസംബോധനചെയ്തുകൊണ്ട് പ്രഭാത് ചന്ദ്രൻ പറഞ്ഞു: ''ലേഡീസ് ആൻഡ് ജെൻറിൽമെൻ! ഐ വിൽ നൗ ടീറ് യു ടു സം ചീയർഫുൾ മ്യൂസിക്.''

പിന്നീട് സംഗീതമാരംഭിച്ചു. ഇതുയുംകാലം ഞാൻ ഷാജഹാൻഹോട്ടലിൽ കണ്ടുപോന്ന പ്രഭാത് ചന്ദ്രഗോമേജ് ആണോ ഇദ്ദേഹം! ഇതുപോലെ രക്തത്തിൽ തീജ്വാല സൃഷ്ടിക്കുന്ന സംഗീതം ഷാജഹാന്റെ ഈ ഐതിഹാസികമായ ഉല്ലാസകേന്ദ്രത്തിൽ മുമ്പൊരിക്കലും മുഴങ്ങീട്ടില്ല. അതിഥികളുടെ ഉല്ലാസഹൃദയത്തിലും രണവാദ്യം പ്രതിധ്വനിക്കാൻ തുടങ്ങി. ഇത്തരത്തിലുള്ള ഏതോ സ്വരൂത്തിനൊപ്പിച്ചു താളംചവിട്ടിയാണ് ഉർവ്വശി ജിതേന്ദ്രിയമഹർഷിയുടെ തപസ്സു ഭഞ്ജിച്ചതു്. ഷാജഹാനിലെ അതിഥികൾക്കു് അടങ്ങിയിരിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. മനസ്സിന്റെ എതിർപ്പു വകവെയ്ക്കാതെ അവരുടെ ശരീരവും ഇളകാൻ തുടങ്ങി. ഷൂധരിച്ച പാദങ്ങൾ താളത്തിനൊപ്പിച്ചു കാർപ്പറിനു മുകളിൽ പതിയാൻ തുടങ്ങി. കുറേ സമയം ആ അവസ്ഥ നീണ്ടുനിന്നിരുന്നെങ്കിൽ എല്ലാവരും ക്ഷീണവും മദ്യവും ഉപേക്ഷിച്ചു നൃത്തംചെയ്യാൻ തുടങ്ങുമായിരുന്നു.

ഗോമേജിനു മറ്റു യാതൊരു ചിന്തയുമില്ല. അദ്ദേഹം ഏകാഗ്രചിത്തതയോടെ സംഗീതത്തിന്റെ ഗതി വർദ്ധിപ്പിക്കുകയാണു്. ആ സന്ദർഭത്തിൽ ആദികാലംമുതല്ലുള്ള യൗവനയുക്തകളായ അസംഖ്യം ആനന്ദദായികയും ഒരുമിച്ചു് മുംതാസ് ഹാളിൽ ഹാജരായിരിക്കുന്നു എന്നു തോന്നി. ബഹുജനദൃഷ്ടികളാൽ ധന്യമായിത്തീർന്നിട്ടുള്ള അവരുടെ ശരീരം പ്രത്യക്ഷത്തിൽ വീണ്ടും നിവേദ്യമർപ്പിക്കാൻ കാത്തുനില്ക്കുകയാണു്.

അതാ! കനി, പമേല, ഫരീദ.. വേറെയും അനേകം പേരുണ്ട്. അവരെ ബോസേട്ടനോ നിത്യഹരിബാബുവോ അറിയുമായിരിക്കും. ഇന്നു തിയേറ്ററിന്റെ കോമ്പിനേഷൻ രാത്രിയാണു്. ഷാജഹാന്റെ ആദികാലം മുതല്ലുള്ള അതിഥികളും ആമോദപ്രദായിനികളും സന്നിഹിതരാ

യിട്ടുണ്ട്. ഒരു ചിത്രത്തിന്റെ മുകളിൽ അനേകം ചിത്രങ്ങളം! ഷാജഹാന്റെ ഈ പ്രത്യേകബാംകെയിൽനിന്നും ആരേയും ഒഴിച്ചുനിത്തീട്ടില്ല. കർബീദേവിയും, സദർ ലൻറും, ക്ലൈവ്സ്ട്രീററിലെ സാന്ത്വനമാരുമുണ്ട്. സുരാപാത്രങ്ങളേന്തിയ ബാർവനിതകളും!

കുറേക്കൂടി കാണുകയും കേംക്കുകയും ചെയ്യാമായിരുന്നു. എന്നാൽ അതിനവസരം ലഭിച്ചില്ല. ''അങ്ങയെ ജിമ്മിസാസ്സ് വിളിക്കുന്നു.'' ബയറർ അറിയിച്ചു.

കൗണ്ടറിൽ റോസിയും പുതിയ ലേഡി റിസപ്ഷനിസ്റ്റും ഉണ്ടായിരുന്നു. പുതിയ റിസപ്ഷനിസ്റ്റ് കണ്ണാടിയിൽ നോക്കി മേക്കപ്പിന്റെ ഫിനിഷിംഗ് ടച്ചിൽ മുഴുകിയിരിക്കുകയാണ്. റോസി പതിവുപോലെ നഖം കടിച്ചുമുറിക്കുന്നു അവൾ എന്റെ മുഖത്തേക്കു ദയനീയമായി ഒന്നു നോക്കി. എന്തെങ്കിലും പറയാനുണ്ടോ എന്നു ചോദിച്ചപ്പോൾ അവളുടെ മുഖം ഒന്നുകൂടി കരുണാർദ്രമായി.

ജിമ്മിയുടെ മുറിയിൽ ഫോക്കല ചാററർജിയുമുണ്ടായിരുന്നു.

''ഐ ആം സോറി! നിങ്ങളെ ഈ സമയത്തു വിളിപ്പിക്കേണ്ടിവന്നു. പക്ഷേ, മിസ്റ്റർ ചാററർജി ഇപ്പോൾ ക്യാബറയിലേക്കു പോകും. അതിനുമുമ്പ് അദ്ദേഹത്തിനെല്ലാം മനസ്സിലാക്കണം. പോരെങ്കിൽ ഇന്നു മാസത്തന്റെ അവസാനദിവസവുമാണ്. ഇരുകൂട്ടർക്കും സൗകര്യവുമായി. നാളെമുതൽ ഞങ്ങൾക്കു നിങ്ങളെ ആവശ്യമില്ല.''

സ്മോക്കിംഗ്പൈപ്പ് വായിൽനിന്നെടുത്തുകൊണ്ട് ഫോക്കല ചാററർജി പറഞ്ഞു: ''താടിയും മീശയുമുള്ള പുരുഷന്മാരെക്കൊണ്ടു റിസപ്ഷൻജോലി നടക്കുകയില്ലെന്നു നിങ്ങൾക്കുതന്നെ അറിയാമല്ലൊ. വിഷ് യു സക്സസ് ഇൻ ലൈഫ്! ജീവിതത്തിൽ ഉന്നതിപ്രാപിക്കട്ടെയെന്നു പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു. ഫയൽ പരിശോധിച്ചു. നിങ്ങളെ മാക്കോപോളോ ഫ്രെഷ്ടെസ്പ്രറിയായിട്ടാണ് അപ്പോയിൻറു ചെയ്തിരിക്കുന്നതു്. അതായതു് യാതൊരു പാരിതോഷികവും നല്ലാതെ നിങ്ങളെ പിരിച്ചുവിടാം.

•

എന്നാൽ പുതിയ മാനേജ്മെൻറ് പഴയ ചൂഷണസമ്പ്രദായത്തിൽ വിശ്വസിക്കുന്നില്ല. ഞങ്ങൾ സോഷ്യലിസ്റ്റും സമുദായം പടുത്തുയർത്താനാഗ്രഹിക്കുന്നു. അതിനാൽ നിങ്ങൾക്ക് ഒരുമാസത്തെ ശമ്പളംകൂടി ദാനമായി നല്കുന്നു.''

ജിമ്മി കുറെ നോട്ടുകൾ നിറച്ച ഒരു കവർ തന്നു. എനിക്കെന്തെങ്കിലും പറയാൻ അവസരമുണ്ടാകരുതെന്ന ഉദ്ദേശത്തോടെ ഫോക്കലെ ചാററർജി പറഞ്ഞു: ''ഗ്രഡ് നൈറ്റ്!''

എൻെറ ലോകം കറങ്ങുന്നതായിത്തോന്നി. മുകളിലെ നിലയിൽ ചെന്നപ്പോഴും റോസി എന്നെ കാത്തുനിന്നിരുന്നു. അവൾ എൻെറ കരം ഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''ഐ ആം സോറി. കത്തു് ടൈപ്പുചെയ്യാൻ തന്നപ്പോൾ ഞാൻ ജിമ്മിയെ തടയുകയുണ്ടായി. ഞാൻ അവൻെറ കൈകൾ കടന്നുപിടിക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു. പക്ഷേ, ജിമ്മിയും മിസ്റ്റർ ചാററർജിയും കൗണ്ടറിൽ സ്ത്രീകളേ മാത്രമേ നിയമിക്കാവൂ എന്നു തീരുമാനിച്ചുകഴിഞ്ഞിരുന്നു.''

ആകാശത്തു നക്ഷത്രങ്ങൾ ജ്വലിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ഞാൻ ആകാശത്തേക്കു നോക്കി പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങൾക്കു മറെറന്തുചെയ്യാൻ കഴിയും റോസീ! നിങ്ങൾക്കു നന്ദി!''

എൻെറ ദുഃഖത്തിൻെറ ആരംഭമോയിരുന്നു അതു്. വേറെയും വാർത്തകൾ എന്നെ കാത്തിരിപ്പുണ്ടായിരുന്നു. ഗ്രഡ് ബേഡിയസ്സു് അപ്പോഴും ഒന്നും മനസ്സിലായില്ല. അവൻ ഒരു കത്തു് എൻെറനേരെ നീട്ടി: ''ബാബൂജി! അങ്ങേയ്ക്കൊരു കത്തു വന്നിട്ടുണ്ടു്.''

സത്യസുന്ദരബാബുവിൻെറ കത്തു് വായിക്കാനുള്ള ശക്തി അപ്പോഴെനിക്കുണ്ടായിരുന്നില്ല. കത്തു് എൻെറ കൈയിൽനിന്നു താഴെ വീണു. ഗ്രഡ് ബേഡിയ കത്തെടുത്തു തന്നിട്ടു ചോദിച്ചു: ''എന്തുപററി ബാബൂജീ!''

ലോകത്തിങ്ങനെയാണു സംഭവിക്കുന്നതു്. ഞാൻ സ്നേഹിക്കുന്നവരും എന്നെ സ്നേഹിക്കുന്നവരും ഒരിക്കലും സുഖമനുഭവിച്ചുകണ്ടിട്ടില്ല. ബോസേട്ടൻ എഴുതിയിരിക്കുന്നു:

"പ്രിയ ശങ്കർ!

മറ്റാക്കെഴുതും? കത്തെഴുതാൻ എനിക്കു വേറെ ആരാണുള്ളതു്? നിന്റെ സുജാതയേട്ടത്തിയുടെ ചിതാഭസ്മം അറബിക്കടലിൽ ഒഴുക്കിയതിനുശേഷം ഞാൻ ഹോട്ടലിൽ വന്നതേയുള്ളു. കഴിഞ്ഞദിവസം അർദ്ധരാത്രി എന്നെ ഫോണിൽ വിവരമറിയിച്ചു. ഡെൽഹിയിലെ ഹോട്ടലിൽനിന്നു് വെല്ലിംഗ്ടൺവിമാനത്താവളത്തിലേക്കു പോകുന്ന വഴിക്കുവെച്ചുണ്ടായ ഒരു കാറപകടത്തിൽപ്പെട്ടു് എയർ ഹോസ്റ്റസു് സുജാതമിത്രം മൃതിയടഞ്ഞു. വിമാനക്കമ്പനിയുടെ നിയമമനുസരിച്ചു് ഉറ്റ ബന്ധുക്കളുടെ പട്ടികയിൽ സുജാതമിത്രയുടെ പേരിനോട് ചേർത്തു് എന്റെ പേരും എഴുതിയിരുന്നു.

ലോകത്തിത്രയെല്ലാം ആളുകളുണ്ടായിരുന്നിട്ടും സുജാതയെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ഞാനായിരുന്നു അവളുടെ ഉറ്റബന്ധു. വിമാനക്കമ്പനിയും ഔദാര്യത്തിൽ കുറവു വരുത്തിയില്ല. സുജാതയുടെ അന്ത്യാഭിലാഷമനുസരിച്ചു് മൃതദേഹം ഒരു പ്രത്യേകവിമാനത്തിൽ എനിക്കെത്തിച്ചുതന്നു.

എല്ലാ സ്മരണകളും ദീപ്തസ്ഥായിയായ ഒരു സ്വപ്നം പോലെ തോന്നുന്നു. സ്വന്തം ജോലിയുടേയും സ്വാർത്ഥത്തിന്റേയും ചിന്തയിൽ മുഴുകി വിഷയം തള്ളിക്കളയാൻ ശ്രമിച്ചിരുന്നു. എന്നാൽ അവരം എന്നെ സ്വന്തമായികരുതാൻ സങ്കോചപ്പെട്ടില്ല. കമ്പനി നഷ്ടപരിഹാരം നല്കാൻ തീച്ചയാക്കിയതും എനിക്കാണു്. ജീവന്മരണത്തിന്റെ സന്ധിയിൽ ജീവിച്ചിരുന്നിട്ടും സുജാതയ്ക്കു് ജീവിതംലളിതവും സഹജവുമാക്കിത്തീർക്കാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നു. എന്നെപ്പോലെ സ്വാർത്ഥമായുള്ള ദ്വന്ദ്വയുദ്ധത്തിൽ പരാജയപ്പെട്ടിരുന്നില്ല. ഇപ്പോഴും ഞാനൊരു കുബേരനാണെന്നു വേണമെങ്കിൽ പറയാം. എന്നാൽ രാജകുമാരൻ വീണ്ടും വെള്ളത്തോടബാലനായിത്തീർന്നു. ഇവിടെ ഒറ്റയ്ക്കു ജീവിക്കുക എന്നതു് അസാദ്ധ്യമായിത്തീർന്നു. ഷാജഹാനിലേക്കു മടങ്ങാനും നിവൃത്തിയില്ല. അതിനാൽ ആഫ്രിക്കയു

ടെ സ്വർണ്ണതീരത്തു് മാക്കോപോളോ പടുത്തുയർത്തുന്ന ഹോട്ടലിലേക്കു പോകുകയാണു്.

മുമ്പു് പറഞ്ഞില്ല. ഇപ്പോഴെങ്കിലും അതു പറഞ്ഞില്ലെങ്കിൽ പിന്നീടു് അവസരം ലഭിച്ചില്ലെന്നുവരും. സുജാതയ്ക്കു് നിന്നെ സംബന്ധിച്ചു് ഉയർന്നാരണയാണുള്ളതു്, 'He is an exceptional person' എന്നാണു് അവർ പറയുന്നതു്.''

അസാധാരണംതന്നെ ഷാജഹാന്റെ മേൽത്തട്ടിലുള്ള മുറികളെല്ലാം ഒന്നിച്ചട്ടഹസിച്ചു. സത്യസുന്ദരബാബുവിന്റെ കത്തു് ഞാൻ പോക്കറ്റിലിട്ടു. എന്നിട്ടും എല്ലാവരും അറിഞ്ഞു എന്നാണു തോന്നുന്നതു്. സുജാതയേട്ടത്തിയുടെ ഔദ്ധത്യവും എന്റെ ഉത്സാഹവും കണ്ടു് അന്തരീക്ഷം പൊട്ടിച്ചിരിക്കുകയാണു്.

രാത്രി വളരെ അതിക്രമിച്ചു. എന്നാൽ ഈ കെട്ടിടത്തിന്റെ ഓരോ ഇഷ്ടികയും അന്യോന്യം സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു: ''ഷാജഹാനിലെ ജോലി നഷ്ടപ്പെട്ട ഈ എക്സ്പെഷനൽ മനുഷ്യനെ നിങ്ങളും ഓർത്തുവെച്ചുകൊള്ളൂ!'' ഞാൻ ഒരു ഭ്രാന്തനെപ്പോലെ കോണിയിറങ്ങി.

ക്യാബറയിലെ ഉത്സവത്തിനുശേഷം രാത്രിയുടെ അന്ധകാരത്തിൽ ഷാജഹാൻ ഉറങ്ങുകയാണു്. എന്നിട്ടും മേശകളും കസേരകളും കോണിപ്പടികളും എന്നെക്കണ്ടു ചിരിക്കുന്നു. ഇത്രയുംകാലത്തെ പഴക്കമുള്ള കൗണ്ടറും എന്നെ അറിഞ്ഞില്ല. അതും ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറയുകയാണു്: ''ലജ്ജയില്ലേ? എവിടത്തുകാരിയോ ആയ ഒരു പെണ്ണു് പ്രേമഭ്രാന്തിയിൽ മതിമറന്നു് എന്തോ പറഞ്ഞു. അതു് കഴുതയായ നിങ്ങളും വിശ്വസിക്കുകയുംചെയ്തു.''

മദ്ധ്യരാത്രിയിലെ സെൻട്രൽ അവന്യൂ, ധർമ്മതല്ല സ്ട്രീറ്റ്, ചൗരംഗിറോഡ് എല്ലാം ഗാഢനിദ്രയിലാണു്. ഷാജഹാനിലെ നിയോൺവെളിച്ചം മാത്രം നിശ്വസിതനായ ഒരു തൊഴിലാളിയെ പരിഹസിക്കാൻവേണ്ടി അണയുകയും പ്രകാശിക്കുകയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു.

എനിക്കിപ്പോഴും ഒന്നും നഷ്ടപ്പെടാനില്ല. ഉണ്ടായിരുന്നതെല്ലാം ഉപേക്ഷിച്ചുകഴിഞ്ഞു. എന്നിട്ടും ലജ്ജയിൽനി

ന്നു മോചനം നേടാൻ കഴിയുന്നില്ല. വളരെക്കാലം മുമ്പ് ക്ലൈവ് ബിൽഡിംഗിലെ നിരക്ഷരകുക്ഷിയായ കാവല്ക്കാരൻ എന്നെ ഇത്തരത്തിൽ ലജ്ജിപ്പിക്കുകയുണ്ടായി. ഇന്നു് സ്ഥാവരകല്പത്ത മുഴവൻ അവസരം ലഭിച്ചപ്പോഴും എന്നെ പരിഹസിക്കുന്നു; ''അതാ പോകുന്നു! അതാ നിങ്ങളുടെ എക്സ്പെഷനൽ പേഴ്സൻ പോകുന്നു!''

ഞാൻ ഓടിയും നടന്നും തീയേറർറോഡ്കവലയിലെത്തിയതെപ്പോഴാണെന്നറിഞ്ഞില്ല. വിളക്കുകാലുകളും എന്നെ പരിഹസിക്കുകയാണു്. ഇപ്പോഴും ബിർലാപ്ലാനിട്ടോറിയം സ്ഥിതിചെയ്യുന്നിടത്തു വന്നപ്പോഴും ഞാൻ സാധാരണനക്ഷത്രങ്ങളുമായി സമ്പർക്കം പുലർത്തി. വിക്ടോറിയാ മെമ്മോറിയലിലേക്കു പോകുന്നവഴിക്കുള്ള വൃക്ഷങ്ങളും എന്നെ സാന്ത്വനപ്പെടുത്തി: ''ഞങ്ങൾക്കറിഞ്ഞുകൂടാ. ഒരുപക്ഷേ, നിങ്ങളും അസാധാരണനായിരിക്കാം.'' ഇലകൾക്കിടയിലൂടെ അങ്ങകലെ പ്രകാശിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന നക്ഷത്രങ്ങളും അതേ അഭിപ്രായം പ്രകടിപ്പിച്ചു. ''ഞങ്ങളും ചിരിക്കുകയില്ല, പരിഹസിക്കുകയുമില്ല. എവിടെ എന്തെല്ലാമുണ്ടെന്നു് ആക്കാണറിയാവുന്നതു്! ഞങ്ങളും നിശ്ശബ്ദരായി എല്ലാം നോക്കിനില്ക്കുകയേ ഉള്ളു.''

ടോവിയിൽ പ്ലാനിട്ടോറിയത്തിലെ ഏതെങ്കിലും കല്പനാപ്രവീണനായ ദശകൻ അനന്തമായ ആകാശത്തിന്റെ വ്യംഗ്യതയിൽനിന്നു നവജീവിതത്തിന്റെ ഇംഗിതം കണ്ടെത്തുമോ എന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. എന്നാൽ അന്നത്തെ വിജനമായ രാത്രി ആകാശത്തിലെ നക്ഷത്രങ്ങളും എനിക്കു പുതുജീവിതത്തിന്റെ ആശ്വാസം പ്രദാനംചെയ്യുകയുണ്ടായി. വിസ്മയംനിറഞ്ഞ ഈ ലോകത്തു് ഞാൻ അതേ നിമിഷം നവജന്മംകൊണ്ടതാണെന്നു നോന്നി. ആ നിമിഷംമുതൽ ഞാൻ ഈ ലോകത്തേയും ഷാജഹാൻഹോട്ടലിനേയും മറെറാരുതരത്തിൽ വീക്ഷിക്കാനാരംഭിച്ചു.

സുജാതയേട്ടത്തി, കർബീദേവി, കനി. ഗോമേജ്, സത്യസുന്ദരബാബു തുടങ്ങി ആക്കുംവേണ്ടി ഇനി ഞാൻ വിധാതാവിന്റെ കച്ചേരിയിൽ ആവലാതിപ്പെടുകയില്ല. ഞാൻ എന്നെത്തന്നെ പ്രകാശിപ്പിക്കും! ഞാൻ എന്നെ

പ്പോലെ ദുഃഖിതരും അപമാനിതരുമായ അസംഖ്യം ജനങ്ങളോടൊത്തു്, സ്വന്തം ദുഃഖവും തുല്യമായി ഭാഗിച്ചു് അനുഭവിക്കാൻ ശ്രമിക്കും.

ശാന്തചിത്തനായി ഞാൻ ചൗരംഗിയിലൂടെ സെൻട്രൽ അവന്യുവിലെത്തി. അകലെ നിയോൺശോഭിത ഷാജഹാന്റെ ക്ലാന്തിഹീനമായ ത്രിനയനം അപ്പോഴും അണയുകയും പ്രകാശിക്കുകയുംചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു.

അവസാനമായി ആ അത്ഭുതലോകത്തേക്കു് ഒന്നു തിരിഞ്ഞുനോക്കിയപ്പോഴും വിചിത്രാനുഭൂതിയാൽ എന്റെ ഹൃദയം നിറഞ്ഞു. വളരെക്കാലം മുമ്പു് നടന്ന ഒരു സംഭവം ഓർമ്മവന്നു. 19–ാം നൂറ്റാണ്ടിന്റെ അന്ത്യഘട്ടത്തിൽ കൽക്കത്ത സന്ദർശിക്കാനെത്തിയ ഇംഗ്ലീഷ് കവി എഡ്വേഡ് കിപ്ലിംഗ് മറ്റൊരു പ്രാചീനഹോട്ടലിന്റെ ആതിഥ്യം സ്വീകരിക്കുകയുണ്ടായി. ഈ അത്ഭുതനഗരത്തിലെ ഘോരാന്ധകാരവുമായി പരിചയപ്പെട്ട ആ കവി ഹോട്ടലിലേക്കു മടങ്ങുമ്പോഴും ഇപ്പോഴും ഞാൻ നില്ക്കുന്ന സ്ഥലത്തിനടുത്തെവിടെയോ സ്തംഭിച്ചു നില്ക്കുകയുണ്ടായി. സാമ്രാജ്യവാദത്തിന്റെ ഉദ്ധതകവി അവിടെ നിന്നുകൊണ്ടു് അഭിപ്രായപ്പെട്ടു: ''കൽക്കത്ത ഒന്നടങ്കം സുഷുപ്തിയിലാണ്ടിരിക്കുന്നു. ഒടുവിലത്തെ ടാംകാറും കടന്നുപോയി. നിശയുടെ ശാന്തി ലോകമെങ്ങും വ്യാപിച്ചിരിക്കുന്നു. ആ പള്ളിയുടെ ഉച്ചിയിൽ കയറുന്നതും ശബ്ദം മുഴക്കുന്നതും വിവേകവും ന്യായവുമാകുമോ? അല്ലയോ യഥാത്ഥവിശ്വാസികളേ! യോഗ്യതയും മാന്യതയും—കാപട്യവും, വഞ്ചനയുമാണു്. സംശുദ്ധമോ പാവനമോ ആരോഗ്യകരമോ ആയ യാതൊന്നും നക്ഷത്രങ്ങൾക്കു കീഴിലില്ല. നാമെല്ലാവരും ഒരുമിച്ചു് ആത്മച്യുതിയിലേക്കു നീങ്ങിക്കൊണ്ടിരിക്കുകയാണു്—ആമേൻ!''

അദ്ധരാത്രിയിലെ കല്ലുത്തയിൽ നിന്നുകൊണ്ടു് തൊഴിൽരഹിതനും ആശ്രയരഹിതനുമായ ഞാനും ഒരുപക്ഷേ, അതേ പ്രാത്ഥന ആവത്തിക്കേണ്ടതായിരുന്നു. അനേകം ആവലാതികളും വിദ്വേഷവുമുണ്ടായിരുന്നിട്ടും എനിക്കതു ചെയ്യാൻ കഴിഞ്ഞില്ല.

8978

വിനാശത്തിന്റേയും അധഃപതനത്തിന്റേയും അഹങ്കാരത്താൽ പുളകിതനായ പാശ്ചാത്യകവി അമഷ്ത്തോടെ ആമേൻ പറയുകയുണ്ടായി. എന്നാൽ ആകാശത്തിലെ അസംഖ്യം താരകളും എനിക്കു് ആശ്വാസവും ആത്മബലവുമേകി. നമ്മുടെ മുമ്പിൽ ഉദാരമായ അനന്തസമയമുണ്ടു് എന്നു ഞാൻ മനസ്സിലാക്കി. മംഗളത്തിന്റെ സ്പർശത്താൽ, പാപപങ്കിലമായ ഈ നഗരവും ഒരിക്കൽ പവിത്രമായിത്തീരും.

ഞാൻ ഒരിക്കൽക്കൂടി തിരിഞ്ഞു നോക്കി. പ്രിയപ്പെട്ട പാന്ഥശാലയായ ഷാജഹാന്റെ ക്ലാന്തിഹീനമായ ചുവന്ന പ്രകാശം അപ്പോഴും കത്തുകയും കെടുകയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു.

ഞാൻ ആത്മബലത്തോടെ മുന്നോട്ടു നീങ്ങി.

PG Library & Research Centre

ചൗരംഗി

ശങ്കർ

ആധുനിക ബംഗാളിസാഹിത്യനഭോമണ്ഡലത്തിലെ ഒരു അത്യുജ്ജ്വലനക്ഷത്രമായ ശങ്കറിന്റെ സുപ്രസിദ്ധനോവലാണ് 'ചൗരംഗി'. പരിഷ്കൃത ഹോട്ടലുകളിലും റസ്റ്റാറണ്ടുകളിലും ക്ലബ്ബുകളിലും കയറിയിറങ്ങി പ്രൗഢികാട്ടുന്ന കഥയില്ലാത്തവരും പുറംമോടിക്കാരനുമായ മനുഷ്യന്റെ അവസ്ഥയെ തനിരൂപത്തിൽ പ്രദർശിപ്പിക്കുകയാണ് ഈ നോവലിൽ. ഷാജഹാൻഹോട്ടൽമാനേജരായ മാക്കോപോളോ, റിസപ്ഷനിസ്റ്റ് സത്യസുന്ദരബാബു, ഒപ്പെപ്പിസ്റ്റ് റോസി, ഒപ്പ്രവർ ഡിറക്ടറായ ബ്യൂറൻസാഹ്, വ്യവസായപ്രമുഖനായ മിസ്റ്റർ പക്രാശി, സാമൂഹ്യപ്രവർത്തകയായ മിസ്സിസ് പക്രാശി, മിസ്റ്റർ അഗർവാല, ഡോക്ടർ സർലക്, കർബിദേവി തുടങ്ങിയ കഥാപാത്രങ്ങളെല്ലാമെത്തന്നെ അനുവാചകഹൃദയങ്ങളിൽനിന്ന് അത്രവേഗം മാഞ്ഞുപോവില്ല. ഒരു നഗരമെന്ന വിശേഷിപ്പിക്കാവുന്ന അംബരചുംബിയായ ഷാജഹാൻഹോട്ടൽതന്നെ നമ്മുടെ സവിശേഷശ്രദ്ധയാകർഷിക്കുന്ന ഏറ്റവും വലിയ കഥാപാത്രമായി ഈ നോവലിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നു.

വില 11·00

നാഷനൽ ബുക്ക് സ്റ്റാൾ

ചൗരംഗി

(നോവൽ)

ശങ്കർ

8978

വിവർത്തനം

എം: എൻ. സത്യാർത്ഥി

PC Library & Research Center

പ്രസാധകന്മാർ

സാഹിത്യപ്രവർത്തക സഹകരണസംഘം

നാഷനൽ ബുക്ക് സ്റ്റാൾ

കോട്ടയം

വില ക. 11.00

Indic Digital Archive Foundation

gpura.org